Mulțumim și pe această cale Domnului Andrei VOICULESCU,
pentru atenția și eficiența cu care ne-a stat alături în toate etapele
elaborării acestei ediții, și Doamnei Gabriela DEFOUR-VOICULESCU,
pentru amabilitatea cu care a răspuns tuturor solicitărilor noastre.

Coperta și viziunea grafică:
DOINA DUMITRESCU

Carte apărută cu sprijinul

MINISTERULUI CULTURII *și al* BĂNCII ROMÂNE PENTRU DEZVOLTARE / B.R.D.

Str. Venerei 13, Sector 2, București; Tel./fax: 211.67.45

ISBN 973-9374-04-2

VASILE VOICULESCU

INTEGRALA PROZEI LITERARE

Ediție îngrijită, prefață și cronologie de

ROXANA SORESCU

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Ediția de față reunește, pentru prima dată în istoria tipăririi prozei lui V. Voiculescu, toate textele cu caracter literar devenite publice pînă acum.

Textele au fost reproduse conform edițiilor:

Capul de zimbru, Povestiri I, *Iubire magică,* Povestiri II, ediție de Victor Iova, Editura Cartea Românească, colecția „Mari scriitori români", București, 1982;

Zahei Orbul, ediție de Constantin Mohanu, Editura 100 + 1 Gramar, București, 1996;

Toiagul minunilor, ediție de Nicolae Florescu, Editura Jurnalul literar, București, 1991;

Gînduri albe, ediție de Victor Crăciun și Radu Voiculescu, Editura Cartea Românească, București, 1986.

Textele reproduse în *Addenda* au fost transcrise din periodicele indicate la sfîrșitul fiecăruia dintre ele.

De cîte ori a fost posibil, s-a efectuat confruntarea textului tipărit cu manuscrisul indicat drept sursă de bază. Puținele inadvertențe au fost îndreptate tacit.

În transcriere s-au respectat normele ortografice aplicate începînd din 1953, deci cele anterioare Hotărîrii Academiei Române din 17 februarie 1993, hotărîre adoptată, după cum se știe, cu ignorarea totală a opiniilor întemeiate științific ale lingviștilor. Textele se tipăresc, așadar, cu un singur semn grafic pentru *î* și utilizînd forma *sînt.*

S-au păstrat în transcriere formele duble existente în manuscrise: sălbatec/sălbatic, tulburat/turburat, strein/străin etc.

S-a păstrat, de asemenea, alternanța în formarea genitiv-dativului substantivelor feminine: credinței/credinții.

S-a păstrat utilizarea formei de predicat la imperfect singular cînd subiectul este alcătuit dintr-o înșiruire de substantive: „Odată cu omul alerga vijelia, spaima și nebunia".

Atunci cînd nu erau implicate particularități de pronunție, s-au aplicat normele ortografice în vigoare: e- la început de silabă ie-; numele de popoare transcrise cu literă mică; vocativul și imperativul așezate între virgule etc.

Gruparea textelor s-a făcut respectînd logica lor internă, propusă și explicată în cuvîntul înainte al editoarei („Proza lui Vasile Voiculescu sub pecetea tainei"). Ea constituie în acest fel o tentativă de interpretare, situîndu-se în tradiția tuturor edițiilor apărute pînă acum din proza scriitorului. După cum se știe, cu excepția povestirii *Capul de zimbru* (1947), toate celelalte narațiuni ale lui V. Voiculescu sînt postume. Nici o ediție nu a putut respecta proiectele de sumar, fatalmente incomplete, alcătuite de-a lungul anilor de scriitor.

Ediția de față grupează textele în trei mari categorii: texte epice propriu-zise, alcătuind fondul masiv al volumului; texte lirice sau pseudo-lirice în proză (din categoria: confesiuni, amintiri, mărturii mascate); o *addenda*, conținînd primele încercări literare în proză.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

În cadrul secțiunii celei mai largi – epica – reproducerea povestirilor și a parabolelor se deschide și se închide cu două alegorii similare: una despre puterea rugăciunii (*Revolta dobitoacelor*), cealaltă despre neînvinsul har al iubirii (*Lobocoagularea prefrontală*). Între acestea am grupat celelalte scrieri după o tematică gradată în șapte trepte:

I. Comportamentul omului modern. Răspuns la întrebarea existențialistă: cum se modifică personalitatea în funcție de opinia celorlalți? Ce fac „ceilalți“ din mine? Eu/tu în opoziție (*Fata din Java*, *Limanul*, *Proba*, *Căprioara din vis*, *Taina gorunului*, *Farsa*, *Capul de zimbru*, *Behaviorism*).

II. Omul modern confruntat cu lumea arhetipală. Comportamentul în dublu registru, modern și arhaic (în ordinea crescătoare a posibilităților de a vedea în evenimentul contemporan întruparea arhetipului). Începutul anulării opoziției eu/tu prin transfer spiritual (*Lacul rău*, *Sakuntala*, *Iubire magică*, *Ultimul berevoi*, *Viscolul*, *Lipitoarea*).

III. Comunicarea dintre om și celelalte ființe, animale îndeosebi. Transferul spiritual între regnuri. De la mimare la transfer efectiv de duh. Anularea opoziției eu/el (*Ciobănilă*, *Șarpele Aliodor*, *Misiune de încredere*, *Alcyon sau Diavolul alb*, *Sezon mort*, *Vaca blestemată*, *Lostrița*, *În mijlocul lupilor*, *Schimnicul*, *Pescarul Amin*).

IV. Omul și mediul în care transcendentul ar trebui să coboare. Răspuns la întrebarea: care este raportul dintre determinarea instinctuală și istorică a comportamentului și semnificația lui transcendentă? Ispitele, păcatele. Eu în prezența lui EL, din ce în ce mai pătruns de EL (*Chef la mănăstire*, *Ispitele părintelui Evtichie*, *Schitul de ceară*).

V. Omul în raport cu ritualul religios. Răspuns la întrebarea: ce rol poate juca organizarea credinței? Eșecul miracolului (*Moarte amînată*, *Perna de puf*, *Sacul cu cartofi*, *Ciorbă de bolovan*).

VI. Miracolele. EL ca actant (*Lupta cu îngerul*, *Toiagul minunilor*, *Bunavestire*, *Mîntuirea smochinului*, *Demoniacul din Gadara*, *Adevărul*, *Copacul lui Iuda*).

VII. Romanul-sinteză. La pragul minunii neîmplinite (*Zahei Orbul*).

CRONOLOGIA VIEȚII ȘI A OPEREI LUI VASILE VOICULESCU

1884:

– Se naște Vasile Costache Voicu, în ziua de 27 noiembrie, conform actului de naștere: „Act de naștere nr. 86 din anul una mie opt sute optzeci și patru, luna, noiembrie, ziua 27... al lui Vasile Costache Voicu de sex bărbătesc, născut în casa părinților săi din comuna Pîrscov, fiul lui Costache Voicu, de ani patruzeci și cinci, și al Sultanei, de ani patruzeci, de profesie muncitori și domiciliați în această comună Pîrscov, după declarațiunea făcută de tatăl său, care ne-a prezentat copilul. Declarantul și martorii neștiind carte, s-au subscris de noi. Declarant: Costache Voicu. Martori: Enache Stan, Costache Stan Nedelea" (*Registrul de stare civilă pentru născuți pe anul 1884*, comuna Pîrscov).

– Data reală de naștere, păstrată în memoria familiei: noaptea de 12 spre 13 octombrie, în ajun de Sfînta Paraschiva (Sfînta Vineri), conform memoriilor înregistrate pe bandă de magnetofon ale surorilor mai mari, Maria și Ana.

– Data de naștere acceptată de scriitor: în tinerețe, va fi data păstrată de memoria familiei: conform scrisorii din 2 februarie 1910 către Maria Mitescu, viitoarea soție, purtînd pe frontispiciu însemnarea: „octombrie 1884 – 6 septembrie 1908" (data cînd o cunoscuse). Ulterior, data de naștere declarată atît oficial, cît și în relațiile personale va fi cea înregistrată în acte: 27 noiembrie. „Gîndiți-vă că am împlinit 73 de ani la 27 nov. acum..." (Scrisoare către Andrei Scrima, facsimil în vol. *Timpul Rugului Aprins,* Editura Humanitas, 1996, p. 173).

– *Numele* Vasile Voiculescu va apărea încă din primele matricole școlare, dar oficial el nu va fi recunoscut decît în 1950: „Rectificat numele de Voicu în numele de Voiculescu, urmînd a se numi Voiculescu Vasile, conform deciziunii cu nr. 12880 din 30 mai 1950 a Comitetului Provizoriu București, județul Ilfov, conform Decretului nr. 432/1949, 4 iulie 1950".

– *Părinții*: Costache Voicu, născut în 1833 (vîrsta reală a tatălui era, în momentul nașterii copilului, de 51 de ani), fiul lui Voicu Băcanu (1797-17 febr. 1887, transilvănean, din Săliștea Sibiului) și al Sultanei (n. 1809-?); Sultana Ion, căsătorită Voicu, născută în 1850 (vîrsta reală a mamei în momentul nașterii copilului era de 34 de ani).

– Vasile era al șaselea copil al cuplului, după Filipache (1871-?), Maria (1873-1966), Irina (date necunoscute), Florica (1876-1968), Ana (?-1969). Îi va mai urma o fată.

– Dintr-o serie de însemnări inedite ale lui Ion Voiculescu, fiul scriitorului, memorii aflate în posesia lui Andrei Voiculescu: „În noaptea de 12 oct. 1884, cu două zile înainte de Vinerea Mare, căreia i se zice «Cuvioasa Paraschiva» (după spusele sorei sale), s-a născut, cu «căiță pe cap», fără moașă, viitorul poet Voiculescu, al șaptelea [sic!] copil al Sultanei și Costache Voicul, dintr-un sat de munte, de pe valea Buzăului, sat în care, chiar în copilăria mea [perioada de după 1916] mai dăinuiau eresurile, poveștile cu vrăji și comori vrăjite, cu stafii și strigoi.
Cu cîteva zile înainte de a naște, Sultana își pregătea tot ce era necesar: ață, foarfece, cîrpe și le agăța în mica ei odăiță, de grinzile de deasupra patului, și nu mai primea pe nimeni lîngă ea. (Nu știu dacă ăsta era un obicei sau era o notă personală a caracterului ei.) Nimeni nu asista la chinurile nașterii... nu primea pe nimeni să-i dea ajutor. Așa a procedat cu toți cei opt [sic!] copii. Odată copilul înfășurat în scutece, striga «să fugă cineva» și să-l cheme pe preot pentru «botez», care se săvîrșea în aceeași noapte, fără nici un fel de ceremonie specială. Asta era prima baie pe care o lua noul născut“.

prima copilărie. 1884-1890

– „M-am născut pe țărmuri de ape mari și m-am trezit știind să înot. Vă pot desluși toate felurile de a înota, dar despre înot în sine nu v-aș putea articula un singur cuvînt valabil. Cum v-aș putea învăța acea împletire deplină a trupului cu apa, acel instinct definitiv de siguranță, care face din scufundare o plutire, acel ritm de respirație mlădiată pe val, cu deschiderea pieptului într-un unghi pe care nu l-ar putea determina nici o mecanică din lumea aceasta?“ („Confesiunea unui scriitor și medic“, *Gîndirea*, octombrie 1935, reprodus în vol. *Gînduri albe,* C.R. 1986, p. 450).
– Pînă aproape de sfîrșitul vieții, cînd nu îi va mai fi posibil să înoate, V. Voiculescu va păstra cu sfințenie obiceiul de a face un duș rece în fiecare dimineață: „De cînd mă știu, l-am apucat pe tata făcînd gimnastică cel puțin o jumătate de oră pe zi, în fața oglinzii, și după aceea duș rece.
Cum ne-am făcut mai măricei, asta a constituit una din obligațiile zilnice, de la care eram scutiți numai în caz de boală, el mergînd mai departe, chiar cu gripă, cu dușurile reci, fapt pentru care avea dese discuții mai tîrziu, cu mama, care îi explica că după 60 de ani trebuie să renunțe la apa rece“ (*Însemnările lui Ion Voiculescu*).

primele experiențe sociale

– „Așezat în inima muncelelor, la îmbucătura a patru văi, Hanul cu urși aținea calea a patru drumuri mari ce se înnodau în poala lui. [...] Vechi și neuitate drumuri ale țării de demult. Drumul oii, mii de ani bătut în sus și-n jos de copitele mărunte ale talazurilor de turme; drumul sării, croit de carele încărcate de bulgării ocnelor, geamăn cu cel al chihlimbarului pînă în schelele Dunării și Mării; drumul oalelor și ulcelelor; mai apoi drumul lemnului, de la trunchiul uriaș pentru catarge pînă la cherestea și draniță, toate încrucișate cu cele ce duc în schimb muntelui bucatele cîmpului.
La răspîntia lor, hanul sta ca o trecătoare de hotare între munte și șes, pus să ia vamă tuturor cîte se vînturau între amîndouă“ (*Poemul Hanului cu Urși. Hanul*).
– „Cei mai statornici mușterii ai hanului, nelipsiți de dimineața pînă seara, erau urșii, adică ursarii cu fiarele lor. Dar cînd am căscat eu ochii de copil întîia oară scos la lume, ceea ce vrea să zică la han, n-am văzut decît dihăniile. Și m-am ghemuit, țipînd, în pieptul tatii. Cîteva nopți în șir am tresărit și m-am zbătut în somn. A fost nevoie să mă descînte și să mă afume cu păr smuls din blana jivinelor. Repede însă m-am deprins cu ei, îmi fură dragi și i-am iubit apoi toată viața. [...] Le azvîrleam și eu, din brațele mamei, cu sfială, o frîntură de covrig ori cîte un cinci parale să-și cumpere cofeturi. Pe urmă am aflat cu ciudă că toată agoniseala le-o mîncau și beau țiganii, pe care-i semuiam cu smeii. Și acum parcă aștept să-i văd, cu mersul lor șoldiu și legănat, coborînd dintr-un corn al satului răznit pe coclauri, Ursoaica, unde din moși strămoși își avea sălaș breasla ursarilor. Acolo era scaunul lor. Cu un bulibașă, cîțiva meșteri îmblînzitori și o ceată de ciraci, coborau vara munții să prinză puii de urși, pe care îi învățau să joace cu tălpile pe vetre înfierbîntate. Aveau hrisoave domnești înnoite, care le da slobozenie să-și facă netulburați meseria în schimbul unei dajdii în bani și blănuri“ (*Poemul Hanului cu Urși. Urșii*).
Începuseră să se înfiripeze, în primele tipare ale contactului cu lumea, *Sakuntala* și *Fata ursului*.
– „Hanul mi-a desfășurat apoi treptat și celelalte mari minuni ale lui, unele tainice, ca aceea a odăilor de prăvălie. Cînd am pășit întîia oară pragul uneia din ele, într-o duminică, să cumpărăm lumînare pentru biserică, am crezut că intru în camera unde împăratul din poveste își ținea comorile. Rafturi peste rafturi pînă-n tavan, îndesate numai cu scumpeturi, stămburi, pînzeturi, mătăsuri și tot soiul de țesături care-ți luau ochii, galbene, roșii, verzi, albastre... Ce m-a uimit mai mult au

fost niște momîi ca niște căciuli ascuțite la vîrf, dar de trei ori mai mari decît țurcana din capul meu... Așa am cunoscut întîi zahărul: în chip de căpățîni. Dar toata viața tot mai mult mi-a plăcut mierea, cu care mi-a îndulcit mama, cînd m-a înțărcat, dorul de țîță" (*Poemul Hanului cu Urși. Cămările împărătești*).

– „Hanul era școala și salonul care-ți făcea faima bună sau îți scotea ponoasele.

Duminica, în preajma hanului, pe lîngă horă se înfiripa și oleacă de tîrg...

Ielele astea, am aflat atunci, joacă sus în văzduh și vin peste om odată cu vîntul turbat, ori de cîte ori se calcă poruncile și opreliștile lor. Altfel nu fac rău. Trec numai rar, noaptea, cîntînd, pe deasupra casei. Dar nu e bine să le-asculți cîntecul. Mama le auzise cînd era însărcinată cu mine și, deși își astupase numaidecît urechile, se spăimînta să nu ies cumva pocit. S-a bucurat grozav că m-a născut nevătămat. Dar mi-a purtat necontenit grijă, sărmana, să nu-mi fie mințile luate de iele, ceea ce s-a văzut bine mai tîrziu.

Creșteam și nu știam decît că mă coboram singur la han, tot mai des, de cîte zece ori pe zi, mușteriu nelipsit în rînd cu urșii" (*Poemul Hanului cu Urși. Hora*).

– „De la o vreme, hanul chiabur s-a cerut înzestrat cu ghețărie și, într-o toamnă înaintată, Oană i-a ascultat îndemnul. A strîns oameni și i-a pus să-i sape groapă largă și adîncă pentru ghețărie. [...] La o adîncime de două staturi de om, lucrătorii s-au oprit înfricoșați. Daseră peste niște oase năzdrăvane, ca de căpcăuni: cîteva măsele, una singură cît piatra de la rîjnița de zdrobit porumb, două läboaie năprasnice, împletite, ce-au lăsat în pămînt niște găuri ca cele cînd ai smulge din rădăcină un tufan, și o tigvă uriașă cît cazanul în care făcea Oană țuică, cu locurile ochilor cît niște găvane și vizuini scorburoase ca de viermi unde fuseseră urechile, și niște țurloaie ca pe buduroaiele de stupi. Unii ziceau că-s ciolane de jidovi, pieriți o dată cu potopul, alții că sînt rămășițe de smei. Pînă a venit o babă și ne-a lămurit pe toți. Nu erau nici una, nici cealaltă, ci se chema că sînt oasele îngerilor răi, care, cînd i-a alungat cu fulgere și trăsnete Arhanghelul, au căzut aici și, în căderea lor, a plesnit pămîntul și i-a înghițit, așa arși cum se aflau" (*Poemul Hanului cu Urși. Groapa îngerilor răi*).

primele experiențe spirituale

– „Cît pot descoperi eu însumi înapoi, aproape dincolo de orizontul amintirii, mă văd un copilaș stînd singur într-o poiană cu flori sălbati-

ce, la marginea unei gîrle... Nu e nici o poezie, nici o poză... E adevărul. Sînt singur, în fundul grădinii noastre de cîteva pogoane care mi se părea atunci uriașă... Stau pe un mal cu flori și mă uit în zare. Și simt și acum fericirea acelei singurătăți copilărești plină de o mare, de o nespusă, aș zice de o mistică așteptare. Așteptam de atunci ceva ce aștept și acum, ceva care să-mi împlinească un dor nehotărît, și așteptam cu siguranța, atunci, că va veni... Mă simțeam, mă credeam predestinat. Mi se spunea că m-am născut cu căiță pe cap, că voi avea noroc... Mama mă adora, surorile mă iubeau, pentru toți eram o minune. Eram un copil de cel mult trei ani, stam copăcel între flori de in sălbatic, cu un cer albastru deasupra, cu un șir de munți albaștri în fund, visam cu ochii deschiși la soartă și eram fericit de așteptare. Ce așteptam? Îngeri, pe Dumnezeu și pe Sfîntul Petre, pe Sfînta Duminică din basmele cu care-mi era capul împuiat? Era, desigur, în acel copilaș cîrlionțat o copie, ceva împrumutat și de la Făt-Frumos din poveste, aur, arme, cai, tărîmuri de dincolo. Dar era de atunci în mine o siguranță că are să mi se izbîndească un vis pe care nu-l formulam și nu l-am formulat niciodată. Cred că n-am să pierd nici în clipa morții acest sentiment clar și mistic despre care nu mă pot înșela, sentimentul unui copil fericit pe un mal de flori, sub un cer albastru, într-o tainică grădină, așteptînd ceva încă și mai minunat" (*Confesiunea unui scriitor și medic, loc. cit.*, pp. 453-454).

– „[După întoarcerea din închisoare], Tata a mai trăit aproape un an, dar a suferit îngrozitor, pentru că tuberculoza îi afectase cinci vertebre. L-am internat o vreme la spital, la Foișor, dar n-a vrut să stea acolo, a spus că spitalul e tot un fel de pușcărie și e sătul de așa ceva. La spital l-au tratat cu kanamicină, un medicament care, în cantitate mare, provoacă surditate. Astfel că tata, care înainte avusese un auz de iepure, surzise de tot. De aceea, comunicam cu el prin scris... Tata suferea mult și se certa cu Dumnezeu, cu glas tare, că de ce nu-l ia? [...] De fapt, tata n-a mai vrut să trăiască și atunci a refuzat mîncarea" („Discreția binelui și strălucirea geniului II", convorbire cu doamna Gabriela Defour-Voiculescu, consemnată de Dinu Moraru, *Lumea magazin*, nr. 4, 1997, p. 32).

– „Dar ceea ce cred că a ajutat la întărirea unui temperament cu care m-am născut și care n-a fost prea contrariat de împrejurări a fost traiul de la țară, din prima copilărie: datinile, care se împleteau pe cununa anului și pe care le așteptam și le practicam ca pe niște mari și de preț spectacole. Teatrul nostru cel mai scump erau liturghia și serviciul religios din fiecare duminică și sărbătoare, mai ales după ce descoperisem sensul ascuns al tuturor gesturilor și aluziilor liturgice. Mai desfătătoare decît orice gală de operă din cîte am văzut de atunci încolo,

mi-au rămas pentru totdeauna deniile Paştilor, cu marea şi minunata Vinere, cînd cîntam Prohodul. Cu luni de zile înainte îl învăţam împreună cu mama, fără greşeală. Ocolirea bisericii, slujba triumfală a Învierii au pus pecetii indelebile pe o amintire ce n-aş vrea să o pierd niciodată" (*Confesiunea...*, p. 455).

– „După cum a fost tata, cineva ar putea să creadă că noi, copiii, am fost crescuţi bigoţi. Dar nu a fost aşa. Tata considera credincioşia ca pe o însuşire organică, de aceeaşi natură morală cu caracterul: oamenii se nasc sau nu credincioşi. De aceea, el nu ne-a impus niciodată să mergem la biserică, să ne împărtăşim sau să ne spovedim. El spunea că în toate trebuie să domnească liberul arbitru. Tot ce am învăţat despre religie a fost de la mama, care nici ea nu era o bigotă. Nu mi-o aduc aminte pe mama mergînd la biserică decît la Paşti şi la Crăciun. Ţin minte că odată, pe cînd aveam vreo şapte ani, nu am putut merge la Înviere cu mama şi cu fraţii mei pentru că eram bolnavă. Am rămas acasă cu tata, care nu s-a dus niciodată la o Înviere în Bucureşti: nu suporta aglomeraţia şi zăpăceala de aici. Păstra în amintire minunatele slujbe de la ţară, din vremea copilăriei. Am, din acea noapte, o amintire emoţionantă, a cărei semnificaţie am înţeles-o mult mai tîrziu: toată noaptea, pînă la reîntoarcerea mamei şi a fraţilor mei, cu lumînările aprinse, tata mi-a cîntat Prohodul şi slujba de Înviere!" (Gabriela Defour-Voiculescu, *ibidem*, p. 30).

– „Practicile religioase, cultul, fac să se contureze, să apară şi să se fixeze în conştiinţă chipul Domnului, aşa cum manipulaţiile în diverşi reactivi ajută să reiasă pe placa fotografică chipurile prinse. Altfel, misterioasa impregnare rămîne pururi negativă sau se şterge. Mă văd într-o zi luminoasă, cu sora mea cea mare de mînă, mergînd pe un drum afară din sat. Deasupra mea, pe cerul verziu, un înger imens, ca un Crist pantocrator pe bolta bisericii... întreb şi acum pe sora mea, care nu-şi aminteşte şi crede că am visat. Impresia mea e aşa de tare şi vie, ca şi cînd aş fi avut o vedenie. Mă văd iarăşi alergînd din grădină la mama, care ţesea la război, ca să-i spun, cu uimire şi oarecum speriat de bucurie, că mica şi zdrenţuita cărţulie de 5 bani, Epistolia Maicii Domnului, căzută din cer, pe care o purtam în buzunarul de la sîn, s-a zbătut acolo, a pîlpîit ca o vietate, dîndu-mi semn. Domnilor, dacă n-aş fi ajuns medic, cred că aş fi fost preot... Cel mai plăcut joc al meu a fost de-a biserica. Nu o maimuţăreală şi nici o batjocură, ci o reală şi sinceră practică copilărească a marilor mistere. Puteam să ne jucăm de-a orice altceva; de ce numaidecît să botezăm mieii priori din curte? Sub un nuc imens aveam biserica, şi altarul după nişte perdele. Clopote ne erau crengile. Însăşi mama consimţea să vie uneori la slujba mea să

mă asculte. Pe atunci se scoteau pui de pasăre cu sutele. Și mureau foarte mulți... Credeți că a pierit vreunul necreștinește, fără slujba înmormîntării și neîngropat?“ (*Confesiunea*..., p. 455).

personajul inițiat și misterios

– „Odată a venit în curte un om necunoscut, spunea că-l cheamă Niculae și că ar vrea să-l angajeze slugă; l-am primit și cîțiva ani cît a stat la noi m-a învățat basme, ghicitori, snoave și alte năzdrăvănii. Ne făcea nouă, copiilor, un fel de turtă coaptă cu foi de nuc. Circula zvonul despre el că ar fi stat la ocnă – totuși, nu s-a dovedit nimic întemeiat“ (Interviu de N. Crevedia, în *Gînduri albe, ed. cit.*, p. 432).
– „Au fost două influențe benefice în copilăria lui: una a fost bunica, iar a doua un om care, într-o toamnă, a bătut la ei în poartă și a cerut de lucru. Se numea Neculai Floacă și purta, precum numele, o sarică mițoasă. Era un om atît de destoinic, încît nu s-au mai putut lipsi de el: făcea tot felul de treburi prin gospodărie. Îi iubea așa de mult pe copii, le spunea tot felul de basme, snoave și obiceiuri vechi; era preocupat de astrologie și le povestea că la eclipsă luna este mîncată de vîrcolaci. Lucra și la război și bunica i-a făcut lui Dile [numele pe care și-l dăduse singur Vasile, și cu care va rămîne pînă la moarte] haine din stofa țesută de el. Foarte rar se îmbăta și îl apuca dorul de ducă; după o săptămînă se întorcea însă înapoi, spunînd că nu poate să trăiască fără copii. Într-o iarnă s-a îmbolnăvit grav – «i s-au aprins plămînii» – și, fiind pe moarte, au chemat preotul să-l spovedească și să-l împărtășească. «N-am putut să-l împărtășesc, doar l-am spovedit, pentru că are un păcat foarte mare», a spus preotul cînd a ieșit de la el. A murit și, mai tîrziu, s-a aflat prin sat că în tinerețe ar fi omorît un rival din dragoste“ (Gabriela Defour, în *Lumea magazin* nr. 3, 1997, p. 51).

primele experiențe culturale

– „Primul contact l-am avut cu literatura religioasă, mai ales viețile sfinților, pe care ni le citea mama. Le împrumutam întotdeauna de la biserica din sat. [...] Mama știa multă carte. Am ascultat, tot de la ea, povestea lui *Robinson Crusoe* și o traducere românească, *Morala Babei Lisa,* care îmi plăcea enorm.
La vîrsta de cinci ani citeam destul de bine. În clasele primare știam poeziile populare ale lui Alecsandri pe de rost. Tot așa, pe Anton Pann,

care era mult citit în satul nostru. Era un cizmar care-l știa tot, pe dinafară. Cînd se îmbăta, începea să recite din el. Nu mi-au scăpat, bineînțeles, nici haiducii, cărți care de asemenea se găseau multe în sat, căci veneau negustori din aceia care umblă cu tolba" (Interviu de N. Crevedia, *Gînduri albe, ed. cit.*, p. 432).

– „Din toate lecturile, cea care m-a impresionat mai mult a fost Biblia, cu aspra ei grandoare, de dramă jumătate pămînteană, jumătate divină. Dumnezeul meu favorit a fost Iehova, ale cărui apucături, de prigoană pentru vrăjmaș – protecție pentru aleși, le rîvneam. Pînă astăzi am rămas un Iehovist în străfundurile necercetate ale sentimentelor mele credincioase. Fiul venea pe urmă, blînd și ascultător, de mînă cu Maica Sfîntă. E poate și icoana autorității tatălui, fără umbră de știrbire în casa noastră atunci. Sfinții mei favoriți, afară de arhangheli, îndeosebi focosul Mihail, sfinții mei au fost Avram și Iacob; am dormit cu ei, cu capul pe piatră și am așteptat sub agudul din fundul grădinii îngerul pentru luptă. Am ciulit urechea ca să aud glasul Domnului, ca Samuel. Am luptat împotriva filistenilor cu Samson, am cîntat cu David păzind oi și am plîns cu profeții. Am știut Vechiul Testament de la un capăt la celălalt – ca pe un epos – încît idilica Evanghelie a rămas pentru mine pînă tîrziu în umbră" (*Confesiunea...*, p. 454).

școala

1890-1891: – Urmează clasa I primară la școala din comuna Pleșcoi, locuind la o rudă a familiei. Din clasa a II-a, ca urmare a rezultatelor excepționale la învățătură, părinții îl internează la un pension particular din Buzău (întemeiat de I. D. Rășcanu): „Aceasta a însemnat despărțirea mea tragică de sat. Fugeam de multe ori de la școală și o dată, mama, cînd a venit să mă vadă, la Buzău, m-a descoperit la înapoiere atîrnat de arcurile trăsurii" (*Confesiunea...*).

1895-1897: – Primele două clase de liceu la liceul „Al. Hasdeu" din Buzău. Înregistrat cu numele Vasile C. Voiculescu (pe care îl va oficializa abia peste mai bine de o jumătate de veac), se clasifica al șaselea din cincisprezece elevi.

1897-1901: – Se mută la București, la sora lui mai mare, Florica Ștefănescu. Aceasta îl va susține în timpul studiilor (atît liceale cît și universitare), avînd un cuvînt greu de spus în orientarea profesională a fratelui. În ultimii ani ai vieții, trecută de 80 de ani, Florica va locui în aceeași odaie cu bătrînul, bolnavul Dile, căruia îi va supraviețui.

– Urmează cursurile liceului „Gh. Lazăr". „În cursul gimnaziului am devorat mai toate volumele din editurile «Samitca», «Şaraga» şi mai ales «Biblioteca pentru toţi». Nu citeam reviste şi gazete, citeam volumul. În cursul superior am trecut la cărţile franţuzeşti, la Bourget şi la Sienkiewicz, care erau în vogă la vremea aceea. [...] La liceu, la «Lazăr», în Bucureşti, am făcut cunoştinţă cu restul poeziilor lui Eminescu. *Doina* şi mai ales *Satirele* le ştiam încă de la Buzău, cînd tata, care făcea politică militantă conservatoare, ne citea aprins."
– Adolescenţa lacomă de lecturi ocultează experienţele de tip mistic, accentuează nonconformismul, ingeniozitatea, îndrăzneala de a răsturna orînduielile stabile ale lumii. Destinul a hotărît ca acela care va revoluţiona toate regulile scrisului literar românesc, inaugurînd ceea ce la decenii după el avea să se numească „avangardă", bizarul Urmuz, şi acela care va releva, la sfîrşitul carierei sale scriitoriceşti, structurile arhaice perene, conservate mai ales în mediile izolate, ale sufletului omenesc, în scrieri cu dublu registru, realist şi iniţiatic –, poetul şi prozatorul V. Voiculescu să fie, la începutul drumului lor în viaţă, prieteni apropiaţi. Ca şi cum, înainte de a se scinda în entităţi antitetice, unitatea îşi descoperea, în sîmburele ei, afinităţile opuselor legate prin sentimentul prieteniei, poate al iubirii.
– „Eram în liceu o clică de băieţi care citeam foarte mult, dar care făceam nişte năzdrăvănii rămase de pomină.
Aveam colegi pe Ciprian (care în catalog era trecut Constantinescu George), pe scriitorul care a murit Urmuz (Demetrescu-Buzău), pe pictorul Constantinescu Nicolae, care iscălea Cons., şi pe un alt băiat, Georgescu, care trăieşte încă.
Socot că Urmuz şi Ciprian sînt cei dintîi trăzniţi din Europa...
Înfiinţasem o societate literară pe care o botezasem «Cap de raţă»; ca să consfinţim cu sînge numele ei, într-o noapte ne-am introdus în curtea directorului Păun şi am tăiat capetele tuturor raţelor. A fost, se înţelege, scandal mare [...] Ne întîlneam în aşa-zisele mustării, unde făceam monoame. Acolo, înconjuram masa într-un picior şi discutam cu lumea despre Platon. De astă dată discutam serios, căci citeam foarte multă filosofie" (*Confesiunea...*).
– Datorită prieteniei cu Urmuz, excelent muzician şi meloman împătimit, tînărul Voiculescu descoperă muzica simfonică. El însuşi avea un auz muzical excepţional. Audiţiile de la sfîrşitul vieţii, din casa chelnerului Apostol Apostolide, posesorul celei mai rafinate discoteci din Bucureşti, în adolescenţa urmuziană îşi află rădăcinile. „Urmuz [...] ne cînta din Beethoven. Am urmat apoi cu el simfonicele lui Wach-

mann. Ca să putem lua parte la concert, spărgeam geamurile de la Ateneu“ (*Confesiunea...*).

1901, 16 iulie: – Scrie prima lui poezie cunoscută pînă astăzi, pe ultima pagină a volumului *Poezii*, 1897, de M. Eminescu.

1902-1903: – Urmează un an la Facultatea de Litere și Filosofie. La îndemnul și insistențele cumnatului și surorii sale, va începe în anul următor studii de medicină.

1903-1909: – Student la Facultatea de medicină.

1910, 6 mai: – Teza de doctorat în medicină, cu tema „Rezecția intestinului cu sutură termino-terminală în herniile strangulate“. Teza era condusă de celebrul chirurg Thoma Ionescu.

– Doctorul Voiculescu nu se va specializa însă în chirurgie, ci în medicină internă și epidemiologie.

– *Anii formării intelectuale*, continuate o viață pe direcțiile inaugurate în adolescență: „Din liceu începusem să citesc lucrări de psihologie și morală. Am ajuns curînd la Schopenhauer și nu-mi pare rău, el m-a condus la *Upanișade* și la Buda. Din anii întîi de litere, psihofizica și psihopatologia, dincolo de Sergio, Wundt și Hofding, m-au dus la medicină, pe urmele lui Vaschide, ale lui Pierre Janet și ale lui William James, cu experiența lui religioasă. [...]

Am alergat la tot ceea ce atunci [...] ispitea o minte înțărcată de credință și hrănită științificește: materialism, pozitivism, evoluționism, Littré, Claude Bernard, Aug. Comte, Darwin, Spencer. La începutul lumii, ziceam cu ei, va fi fost Dumnezeu, așa cum la începutul pomului a fost sămînța. Dar cine mai caută sîmburele în haosul teluric din care a răsărit tulpina? Dumnezeu stă sus, în roadele ramurilor noastre. La o parte, deci, cu fastele și arhivele cosmologiilor divine. Dar ramurile îmi rămîneau mai sterile. Nemulțumit, am dezertat și am trecut la vrăjmaș. Am cunoscut *Kabala* din studii, mai ales ale lui Frank și Karpe, am citit *Seferul* cu comentariile lui, am practicat pe rozcrucienii lui Péladan, am cercetat iluminismul filosofului necunoscut; am rămas îndelung la teosofie, de la gnoză și Pista Sofia, prin Fabre d'Olivet, Saint Yves d'Alveidre, Eliphas Lévy și Papus pînă la modernii Schuré, Rudolf Steiner, Madame Blawatzky, Annie Bessant și cîți alții.

Dar nu m-am afiliat la nici o societate secretă, n-am aderat la nici o sectă și nu sînt un inițiat, de teamă să nu-mi îngrădesc libertatea.

Am respins de la început spiritismul, atît cel radical, al lui Alan Kardec, cît și cel pseudoștiințific, al lui Crooks.

Am cultivat cu emoție pe Carlyle, pe Emerson, și prin ei pe Novalis, m-am entuziasmat de Maeterlinck, ca să mă întorc apoi la Platon și la neoplatonicieni...
Ceea ce vă pot afirma, sfîrșind, este că pregătirea științifică, studiile medicale, cunoștințele de filosofie și tot cîștigul meu în celelalte domenii de cultură, artă, litetartură, în loc să mă depărteze, m-au apropiat de credință. Unilateral, aș fi fost poate ateu naiv, un simplist negatic. Cu cît mai poliedric, cu atît au avut loc pe unde să străbată experiențe complete, puncte de vedere noi, interferențe de doctrine, putința de comparații, lumină mai multă. Iar din toate, sinteza că neapărat credința trebuie să stea la temelia spiritului omului normal" (*Confesiunea...*).

1907, vara: – Face, împreună cu prietenul său Nicolae Constantinescu, o călătorie la Veneția.

1908, 6 septembrie: – O cunoaște pe Maria Mitescu (1887-1946), studentă și ea la medicină, venită în vacanță la o prietenă, la Pîrscov. Una dintre primele vizite în sat, cele două fete o vor face la mama lui Vasile Voiculescu. Acesta, aflat acasă în vacanță, se va ascunde în fundul grădinii, refuzînd să cunoască orice femeie, de care, în acea perioadă, avea oroare. Chemat însă la capătîiul prietenei bolnave, în calitatea lui de aproape medic, o va întîlni – definitiv – pe aceea de care îl va lega o profundă comuniune sufletească și spirituală.

1910, 21 februarie: – Se căsătorește cu „domnișoara Marioara Florioara C. Mitescu, jună în etate de ani douăzeci și trei... născută în orașul Ploiești și domiciliată în capitala București, fiică a decedaților locotenent colonel Mitescu Constantin și Maria Mitescu" (Certificat de căsătorie eliberat de primăria comunei Pîrscov, județul Buzău, nr. 17, din 21 februarie 1921).
– Din căsătorie vor rezulta cinci copii: Martha Elisabeta (1 aprilie 1911 – 5 aprilie 1994, Paris), Olga-Sultana (13 iulie 1912 – 16 februarie 1983, Paris), Radu Ilie Vasile (28 mai 1914 – 12 noiembrie 1996), Ion (16 mai 1916 – 23 octombrie 1973), Gabriela-Michaela (8 noiembrie 1920).

cariera de medic

1910, 4 iunie: – Este numit medic la circa Ocolu, județul Gorj. Începe cariera, cu multe peregrinări, a unuia dintre cei mai deosebiți practicanți ai medicinei de pe aceste meleaguri.

1910-1920: – Este transferat, la cererea sa, într-un șir de comune reședință de plasă (Cîmpu – Buzău, Hotarele – Ilfov, Bezdead – Dîmbovița, Budești – Ilfov, Cocioc – Ilfov, Buftea – Ilfov etc.). În 1913 participă la campania din Bulgaria, pentru care este decorat cu medalia „Avîntul țării". În 1915 este mobilizat cu gradul de locotenent.

1916: – Numit șeful Spitalului mobil nr. 6, cu ordin de plecare în Moldova.

1917: – Șef al spitalului de răniți, transformat pe urmă în spital de contagioși, din Bîrlad. Dintr-un memoriu adresat de dr. V. Voiculescu Ministerului Apărării Naționale, la 30 octombrie 1940, în vederea asimilării cu gradul de colonel: „În timpul anului 1917 m-am îmbolnăvit de tifos exantematic, de febră tifoidă și de icter, îngrijind bolnavii de aceste boli. Pentru acest fapt am fost decorat cu «Steaua României cu spade»: pentru că «fiind bolnav, a refuzat concediul spre a îngriji pe bolnavi», cum scrie chiar pe brevet. În acest răstimp, pînă în 1918, am făcut serviciu pe lîngă tabăra de prizonieri din Bîrlad, pe lîngă Atelierul central de confecții, pe lîngă Garnizoana Bîrlad, precum și pe la alte spitale de răniți și bolnavi. Am fost demobilizat cu gradul de medic subșef, asimilat maior".

1920, 6 ianuarie: – Numit medic la Administrația Domeniilor Coroanei. Doctorul și orientalistul Constantin Daniel, care i-a fost apropiat în anii '50, relatează: „În această calitate, așa cum am aflat nu de la el, ci de la sora sa Maria Ivănescu, a tratat cu reușită pe regele din anii '30, care suferea de o afecțiune rebelă, probabil neurologică, cum au relatat și alți medici curanți" (C. Daniel, în vol. *Retrospective medicale, studii, note și documente*, sub redacția dr. G. Brătescu, Edit. Medicală, 1985, p. 581).

1922: – Medic și profesor de igienă la Institutul Pompilian din București. Șef al circumscripției 12 medicale, București.

1925: – Decorat cu „Crucea Meritul Sanitar" clasa I pentru întreaga activitate desfășurată în slujba sănătății poporului.

– Conduce cabinetul de consultații medicale pentru săteni, înființat de revista *Albina*.

1930: – La radio, inițiază o rubrică medicală pentru săteni și emisiunea *Sfatul medicului*.

– Delegat redactor șef al propagandei sanitare în Direcția Educației Poporului în Ministerul Muncii și Prevederilor Sociale.

1930, 16 decembrie: – „Ca medic comunal de circumscripție se deleagă și cu conducerea secțiunii sanitare din Sectorul III Albastru".

1933: – Publică *Cunoașterea social-medicală a mediului. Educația igienică a săteanului și muncitorului*, Cultura Sănătății, București.

1934: – Publică (în colaborare cu dr. Manoliu) *Călăuza farmaciei căminului cu leacuri de întîiul ajutor pentru conducătorii căminelor culturale* și *Igiena satelor*, Editura Fundațiilor Regale.

1935: – Apare *Toate leacurile la îndemînă*, în colecția „Cultura satului", Editura Fundațiilor Regale (ediția II – 1935, ed. III – 1938, ed. IV – 1945, ed. V – 1947).

1939: – Medic șef al Sectorului III Albastru, București.

1940: – Director al Centrului de Sănătate IV Verde, București.

11 decembrie: – I se aprobă ieșirea la pensie.

specificul aplicării medicinei; deontologia profesională

– „Cum s-a spus de atîtea ori, «medicina nu este o profesiune, ci o pasiune», iar pe medicul Vasile Voiculescu continuau și după pensionare să-l solicite numeroși pacienți, rudele sau prietenii acestora, care căutau vindecarea la un practician vestit prin succesele sale și, pe deasupra, «medic fără de arginți», cum era supranumit..." (Constantin Daniel, *op. cit.*, p. 579).

– „Vasile Voiculescu avea păreri foarte aparte și în materie de deontologie medicală. El spunea, de pildă, că medicul trebuie să fie profund recunoscător pacientului, care i-a prilejuit să facă o faptă bună" (*ibidem*, p. 581).

– „Doctorul V. Voiculescu aborda bolnavul pe care îl examina pentru prima oară într-un mod care ținea mai mult de mantică decît de regulile artei medicale. Căci, după ce privea atent cîteva momente la pacientul ce intra pe ușă, enunța diagnosticul care era mai totdeauna exact. Era în fond ceea ce tratatele germane numesc *Blitzdiagnostik*, «diagnostic la distanță, la prima vedere»... Asupra pacientului diagnosticul instantaneu avea un efect exploziv, terifiant uneori, căci suferindul rămînea stupefiat, neștiind ce să creadă, ce să spună, încît de-abia putea îngăima: «De unde știți? Cine v-a spus? Cum de mi-ați ghicit boala?». Dar «ghicirea» bolii însemna pentru bolnav că medicul îi cunoaște perfect afecțiunea și că tratamentul va duce sigur la vindecare. De aceea tratamentul prescris era urmat cu sfințenie, așa explicîndu-se multe din succesele terapeutice pe care doctorul Voiculescu le-a obținut la țară, dar și în București" (*ibidem*, p. 581).

– „Dar tratamentele sale depindeau în bună măsură de ceea ce se numea *diagnostic existențial*, care stabilea modul cum se răsfrînge tulburarea somatică în viața psihică a bolnavului, ce cauze sociale ar fi putut

genera boala, ce abuzuri, ce vicii, ce deprinderi rele sau bune are suferindul... Ca și medicii germani de la începutul secolului al XIX-lea, el admitea că o boală poate fi folositoare și trebuie deci «utilizată» de medic; de exemplu, o pneumonie acută putea fi invocată spre a-l determina pe un pacient să se lase de fumat, de abuzuri alcoolice ori de alte deprinderi dăunătoare..." (*ibidem*, p. 582).
– „Multe din tratamentele pe care le prescria erau cele consemnate în cartea sa *Toate leacurile la îndemînă*, apărută în mai multe ediții [...]; cu alte cuvinte, medicația sa era în mare parte întemeiată pe plante medicinale și pe rețetele tradiționale ale etnoiatriei românești. Dar marea inovație introdusă de Vasile Voiculescu constă în aceea că asemenea rețete preluate din medicina populară nu sînt prezentate ca niște curiozități, [...] ci sînt prescrise ca mijloace eficiente, vii și aplicabile cu succes atît la orașe, cît și la sate. [...] Ceea ce m-a frapat în terapeutica doctorului Voiculescu este că acesta indica în ordonanțele pe care le scria compoziția fiecărui ceai, precizînd și cantitatea din fiecare plantă ce intra în formula rețetei sale. [...]
De mai multe ori l-am auzit spunînd că leacurile etnoiatrice aplicate la sate dădeau rezultate mai bune cînd erau însoțite de incantații. Descîntecele, spunea el, constituiau remedii psihoterapice acționînd pe baza mecanismelor de sugestie. [...] Doctorul Voiculescu cunoștea un mare număr de incantații, a căror poezie specială o admira și din a căror limbă, cu un lexic atît de arhaic și de ciudat, a preluat adeseori. [...] Dar nu recita niciodată – chiar nici înaintea celor mai apropiați prieteni – astfel de texte, considerîndu-le formule rituale, lovite de interdicții (*Cf. Ieșirea* XXIII, 18; *Deuteronomul*, XVIII, 11).
[...] Una din prescrierile sale pentru stările de astenie la bolnavii în vîrstă și la convalescenți era ceea ce s-ar putea numi *selenoterapie*, «băi de lumină lunară». Asemenea băi făcea el însuși la intervale de cîteva luni... Cu toate eforturile mele, nu am putut găsi o bibliografie sau măcar mențiuni științifice despre această selenoterapie, care pare să fi fost preluată de medicul-poet din prescrierile medicinii indiene. [...] După cîte mi-am dat seama, selenoterapia avea un efect stenic evident asupra pacienților, care deveneau mai volubili, mai rapizi în elocuție și în mișcări [...]" (*ibidem*, pp. 582-583).
– „Trebuie să adaug că ceea ce m-a frapat în cursul examenelor medicale pe care le făcea era impresia că deseori reușea să-și dea seama la ce se gîndește bolnavul. De altfel, el spunea cu glas tare ce anume, iar pacientul recunoștea că așa este. Odată mi-am luat inima în dinți și l-am întrebat cum reușește să cunoască gîndurile bolnavului pe care îl examinează. Mi-a spus că este vorba de o tehnică descrisă în *Kabala*

și expusă amănunțit de Raymondus Lullus. [...] Din scrierile despre acest învățat catalan am învățat că reușea să intuiască sentimentele și afectele (dar nu ideile expuse într-un limbaj discursiv) interlocutorului său, luînd exact mimica acestuia, ca și gestica și atitudinea corporală a lui, ceea ce crea în cîmpul conștiinței examinatorului o stare afectivă identică cu acea a interlocutorului..." (*ibidem*, p. 583).

activitatea literară și culturală

1912: – În *Convorbiri literare* nr. 3, martie, se produce debutul cu poezia „Dorul", semnată cu inițialele V. V.: „Un dor ciudat mă prinde: aș vrea să fiu o floare...".

– „Am făcut parte mulți ani înainte de război din cercul *Convorbiri literare*. Am publicat aici mici bucăți, imitații după Heine, pe care-l iubisem foarte mult. În tot timpul acesta scrisesem și alte poezii poporaniste" (Interviu acordat lui N. Crevedia, *cf. Gînduri albe*, p. 434).

1916: – Debutul în volum, la vîrsta de 32 de ani: *Poezii*, Editura Poporul, 96 pp., tiraj 600 de exemplare, majoritatea dispărînd în timpul ocupației germane din locuința sa de la Buftea.

1918: – Apare vol. *Din Țara Zimbrului și alte poezii*, Tipografia C. D. Lupașcu, Bîrlad, 104 pp.

– „Războiul l-am făcut ca medic la spital, prilej de poezie patriotică, nu însă prea strigătoare..." (*Gînduri albe*, p. 434).

– „La Bîrlad am cunoscut pe Vlahuță... Eram zilnic în casa lui mai mulți poeți: Nichifor Crainic, Cancel, Donar Munteanu, G. Tutoveanu, I. Valentin ș.a."

– După sosirea la București: „Ion Pillat, Nichifor Crainic și cu mine am întemeiat curentul așa numit tradiționalist în poezie, deși se zice că Adrian Maniu făcuse astfel de poezii mai înainte. Nu știu ce fluid lăuntric ne-a legat pe tustrei: Pillat din Dorohoi, Crainic din Vlașca și eu din Buzău.

Țin să declar că activitatea mea poetică se datorește în mare parte lui Ion Pillat. El m-a îndemnat, m-a obligat să scriu" (*Gînduri albe*, p. 535).

1919: – Apare la Bîrlad revista *Florile dalbe* (19 numere între 1 ianuarie și 15 decembrie), sub conducerea unui comitet alcătuit din G. Tutoveanu, V. Voiculescu, Tudor Pamfile, M. Lungeanu.

– Colaborează la *Revista copiilor și a tinerimii*, *Luceafărul*, *Neamul Românesc*, *Dacia*, *România*, *Duminica poporului*, *Flacăra*, *Însemnări literare*, *Ilustrația neamului nostru*, *Lumina* etc.

1920: – Premiul de poezie al Academiei Române pentru vol. *Din Țara Zimbrului și alte poezii.*
– Membru al Societății Scriitorilor Români.
– Apare vol. *Pîrgă*, Editura Cartea Românească.

1 noiembrie: – Devine subdirector al Fundației Culturale „Principele Carol".

1922, 1 mai: – Numit director al culturii la Fundația Culturală.

1923: – Inspector general la Fundația Culturală, apoi referent cu grad de director.

1924: – Numit în cadrul Direcției Presei în Comisia controlului cinematografelor, avînd îndatorirea de a viziona filmele străine și de a aviza rularea lor în România.
– Din amintirile inedite ale fiului său, Ion Voiculescu, în legătură cu ultimii ani de viață ai poetului:
„În toată această perioadă nu am reușit să-l duc la cinematograf sau să-l scot, fie chiar și cu o mașină, din București, cu toate că știam că una din plăcerile lui era să plece la drum cu mașina, și nu cu trenul. După ce au apărut filmele în culori, îl simțeam că ar vrea să vadă unul; ba chiar își exprima dorința. Am încercat să îl tentez cu un film în culori englezesc, cu vulturi și păsări sălbatice. Ajungea pînă la cumpăratul biletelor și acolo se oprea. Începea cu amînările, pentru diferite motive imaginare și de multe ori copilărești. Odată, țin minte că venise un film american în culori, dacă nu mă înșel *Wikingii*, pe care ar fi putut să-l vadă, i-am luat bilete, dar m-a refuzat categoric și atunci ne-am luat la harță:
– Tată, mergem după masă la cinema, am luat bilete la filmul pe care ai spus că vrei să-l vezi.
– Nu merg, nu vreau să văd nici un film!
– Ăsta e un film frumos, colorat!
– Sînt sătul de filme de cînd eram la cenzură și nu-mi plac filmele colorate!
– Dar ai văzut vreunul?
– Nu! Dar nu vreau să văd!"

1926: – Decorat cu ordinul „Steaua României" și cu „Răsplata muncii pentru învățămînt".

1927, ianuarie: – Începe colaborarea la revista *Gîndirea*, colaborare ce va dura pînă în iulie 1944.
– Premiera piesei *Măiastra fără inimă*, adaptare după *Prințesa Turandot* de Carlo Gozzi; regia: Adrian Maniu.

noiembrie: – Editează, împreună cu T. Păunescu-Ulmu și N. I. Herescu, revista *Pleiada*, la Craiova.

– Apare vol. *Poeme cu îngeri*, Fundațiile Culturale Regale, colecția „Cartea vremii";
– Apare vol. *Amintiri despre Vlahuță*, editura Teatrul de mîine, Slobozia.
– Colaborează la periodicul *România administrativă*, unde va publica, pînă în 1936, peste o sută de articole la rubrici precum „Tribuna medicală", „Pagina medicală", „Leacuri".

1928: – Premiul Societății Scriitorilor Români pentru vol. *Poeme cu îngeri*.
– În colaborare cu Gh. D. Mugur publică broșura *Proverbe culese de...*

1929, septembrie: – Este concediat, din lipsă de fonduri, de la Fundația Culturală.

noiembrie: – Conferențiază la radio despre *Misterul Shakespeare.*

1930: – Începe colaborarea la radio, în cadrul emisiunii *Ora Satului.*

decembrie: – Premiera piesei *Fata ursului*, pe scena Teatrului Național București, cu: Sorana Țopa, G. Ciprian, Eugenia Ciucurescu, Ion Finteștieanu; regia: Paul Gusty.
– Publică în colaborare cu Gh. D. Mugur vol. *Îndreptar cultural – Cartea misionarului*, Craiova; *Chestionar de anchetă socială pentru monografie*, Craiova; *Chestionar folcloristic*, Craiova; *Îndreptar pentru conducătorii culturali la sate*, Căminul cultural, București.
– Decorat cu „Coroana României" cu grad de comandor.

1931: – Colaborează la *Duminica Universului*, *Săptămîna C.F.R.*, *Azi*, *Herald*, *Muzică și poezie*, *România literară*, *Pagini basarabene*, *Decembrie*, *Revista femeilor române*, *Revista Fundațiilor Regale*, *Vremea*, *Satul* etc.

1933: – Referent literar la Societatea de Difuziune Radiotelefonică.
– În revista *Farul căminului* vor apărea peste 40 de articole cu caracter medical.
– Apare vol. de versuri *Destin.*

1934: – Apare piesa într-un act *La pragul minunii*, „mister dramatic", intitulată inițial *Sacul cu cartofi.*

1935: – Devine, împreună cu Tudor Vianu, cenzor activ al S.S.R., sub președinția lui N. M. Condiescu.

1 septembrie: – Încadrat la Direcția Programe, în funcția de consilier referent literar cu grad de director cl. I, la Societatea de Radiodifuziune.

25 noiembrie: – Premiera piesei *Umbra,* la Teatrul Național București, cu: Aura Buzescu, Ion Sîrbul, Irina Nădejde, Ion Manu, Eugenia Zaharia, Ana Luca; regia: Ion Șahighian.
– Decorat cu „Meritul cultural pentru litere și opere literare", cavaler cl. II.

1936: – Devine membru al Societății Autorilor Dramatici Români.
– Premiul Teatrului Național pentru piesa *Umbra*.

1937: – Apare vol. *Urcuș*, Editura Fundațiilor Regale.

1939: – Vol. *Întrezăriri*, Editura Fundațiilor Regale.

1940: – Membru în Comisia de cenzură cinematografică de pe lîngă Ministerul Propagandei.
– Decorat cu „Meritul cultural pentru litere și opere literare", cavaler cl. I.

1941: – Primește Premiul Național de Poezie.

1943: – Apare piesa *Demiurgul*, Editura Casa Școalelor, București.
– Vol. *Duhul pămîntului – Teatru românesc*, Fundațiile Culturale Regale.
– Decorat cu „Meritul cultural în gradul de ofițer pentru litere și opere literare".
– Revista *Gîndirea*, an XXII, nr. 7, august-septembrie îi dedică un număr omagial.

1944: – Apare vol. *Poezii*, ediție definitivă, Editura Fundației Culturale Regale.

1945: – Se retrage și din activitatea de la Radiodifuziune.

1946, 22 noiembrie: – Se sfîrșește, în urma unei hemoragii cerebrale, Maria Mitescu-Voiculescu, soția sa.
– Din amintirile inedite ale lui Ion Voiculescu:
„În ziua cînd murea mama de congestie cerebrală, el, care știa deznodămîntul, m-a luat la farmacie și pe drum, printr-o ploaie măruntă și deasă, pe cheiul gîrlei, țin minte că m-a oprit și mi-a spus: «Vreau să te rog ceva și promite-mi că vei încerca să mă asculți: să crezi în Dumnezeu!»".
„După moartea mamei [...] tata și-a schimbat felul de viață, s-a sihăstrit. Nu mai ieșea decît prin împrejurimile casei, pentru plimbarea zilnică, sau în Cișmigiu. Într-o zi mi-a spus că își propusese mai demult ca de la o vîrstă să renunțe la carne, dar spre regretul lui vede că nu are de ales, că mănîncă ce se găsește și ce i se gătește. Își propusese să ducă o viață lipsită de distracții și plăceri și chiar de comodități normale. Soba și-a blocat-o cu cărți și nu s-a mai făcut foc în ea timp de 10 sau 11 ani..."
– Începe ultima etapă a vieții și creației lui V. Voiculescu. Pînă la sfîrșitul vieții nu va publica nimic din ce a conceput în această perioadă și îi va lăsa cu limbă de moarte fiului său Ion dorința de a nu da nimic la lumină: „Ionică, eu mor. Mor. M-au omorît. Nu le dau nimic!". Încălcînd acest legat, Ion Voiculescu a îmbogățit literatura română cu una din cele mai enigmatice opere care s-au scris vreodată în această limbă.

1947:	– Începe scrierea povestirilor.
mai:	– la concursul revistei *Provincia* din Turnu-Severin, juriul, prezidat de Victor Papilian, premiază cu premiul III povestirea *Capul de zimbru*, datată 20-25 dec. 1946.
1947:	– Sînt scrise: *Taina gorunului, Limanul, Iubire magică, Behaviorism, Șarpele Aliodor, Lostrița, În mijlocul lupilor, Lacul rău.*
1948-1949:	– Scrie: *Sezon mort, Misiune de încredere, Farsa, Lipitoarea, Alcyon sau Diavolul alb, Sakuntala, Ultimul berevoi, Lobocoagularea prefrontală.*
1952-1954:	– Povestirile: *Chef la mănăstire, Schimnicul, Ciorbă de bolovan, Viscolul, Schitul de ceară, Perna de puf.* Scrie primele capitole ale romanului *Zahei Orbul*, al cărui ultim capitol, *În satul Cervoiului*, fusese scris în 1949. – Poeme religioase, publicate ulterior sub titlul *Clepsidra* și *Călătorie spre locul inimii.*
1954, decembrie:	– Începe scrierea *Ultimelor sonete închipuite ale lui Shakespeare, în traducere imaginară de V. Voiculescu.* Ciclul de 90 de sonete va fi încheiat cu cîteva zile înaintea arestării.
1955-1958:	– Povestiri: *Ispitele părintelui Evtichie, Ciobănilă, Pescarul Amin, Proba, Căprioara din vis, Amintiri despre pescuit, Revolta dobitoacelor, Moarte amînată.* – Teatru: *Gimnastică sentimentală, Pribeaga, Trandafir agățător.* – Formele de viață socială și spirituală la care participă în această perioadă: Frecventează cenaclul literar din casa lui Barbu Slătineanu; Participă la audițiile muzicale din casa lui Apostol Apostolide; Frecventează mănăstirea Antim, descoperă viața spirituală isihastă, face parte din gruparea „Rugului Aprins". În 1945-1947, dar mai cu seamă după 1948, după ce stareț al mănăstirii Antim avea să devină părintele Benedict Ghiuș, se reunea aici o comunitate de călugări și laici care trăiau credința ca pe un act de comunicare vie cu absolutul, practicînd îndeosebi rugăciunea isihastă a minții și a inimii. – „Persoanele pe care Antimul le reunea de acum înainte, citadini adesea tineri sau chiar foarte tineri, veneau din lumea studiilor riguroase și deschise, cum se cuvine, universalului. Pentru aceștia, viața monahală, departe de pitoresc sau evlavie sămănătoristă, răsuna de chemările Absolutului viu. Ea deschide calea căutărilor și a descoperirilor trăite, dar de un «alt ordin» – ar fi spus Pascal, decît ordinul «acestei lumi»...

Ca orizont concret, Antimul era în fond un așezămînt monastic: ceilalți, «laicii» veniți mai tîrziu, se regăseau în cuprinsul și în ritmul său, unde erau cotidian și foarte simplu primiți. Totul în normalitatea tradiției unanime a Răsăritului, care nu ridică îngrădiri între mireni și monahi atunci cînd, porniți întru aceeași căutare, se descoperă la aceeași distanță de Infinitul viu. (În infinit, se știe, nu ne apropiem de capăt oricît am înainta: infinitul se *realizează,* nu se epuizează.) «Excepția» situației de la Antim consta, poate, în *calitatea* acelei experiențe, vădind un soi de armonie prestabilită între latura sa monastică și latura sa laic-intelectuală. Într-un mod singular [...] s-a pecetluit acolo convivialitatea între tradiția spirituală vie și intelectuali (așijderea vii). Fără deliberări, fără programe prealabile. Undeva, e adevărat, fulgera cîteodată, pe sub cuvinte, simțămîntul unei lucrări obiective, a unei mutații calitative a timpului trăit. Un ciclu se închidea pentru a face loc altuia" (André Scrima, *Timpul Rugului Aprins*, Ed. Humanitas, 1996, pp. 129, 123, 134).

– Cel care va face, peste ani, istoria grupului coagulat în jurul icoanei Rugului Aprins, Andrei Scrima, pe atunci la începutul fabulosului său drum în această lume, avea să fie legat de V. Voiculescu prin „drumul cel mai scurt între inimi", drumul care „trece prin stele". Andrei Scrima se refuza și atunci, ca și acum, oricărei calificări și oricărei clasificări. Lipsit de atribute, le reunește pe toate într-o imagine proteică, niciodată aceeași, pe cît de fascinantă, pe atît de derutantă. Frumos „cum numa-n vis/ Un înger se arată", cu ochi albaștri pe cît de scînteietori pe atît de enigmatici, Andrei Scrima (născut la 1 decembrie 1930) absolvise la cincisprezece ani și jumătate liceul și la 18 ani Facultatea de Filosofie, rămînînd asistentul lui Anton Dumitriu la catedra de logică și metafizică. Renunțase la studiile de medicină și nu își dăduse nici licența la Facultatea de fizico-matematici, pe care o urmase, pentru a nu fi obligat să dea un examen de marxism. Va absolvi, în anii „Rugului Aprins", Facultatea de teologie, doctoratele urmînd a și le pregăti și susține în altă etapă a destinului său, aceea care va include India și Franța. Deschis spre toate domeniile cunoașterii, vorbitor de o eleganță ireproșabilă al limbilor moderne, cunoscător de arabă și sanscrită, în momentul cînd se părea că i se deschid în față toate cărările lumii acesteia, Andrei Scrima fusese ales de chemarea spre înalt. La început frate la mănăstirea Antim, va fi rînduit călugăr în 1956, cu cîteva luni înainte de a pleca spre India. În perioada 1946-1956, dar mai ales după 1953, cînd Andrei Scrima era ajutor de bibliotecar la Biblioteca Patriarhiei, el va fi vizitat aproape zilnic de Vasile Voiculescu. Sau îl va vizita el

însuși, în locuința din str. Dr. Staicovici 34, însoțit uneori și de părintele său spiritual, Părintele Daniel, fost Sandu Tudor.
Cînd, la 28 noiembrie 1956, Părintele Andrei va porni spre India, va duce cu sine, scrise pentru el de V. Voiculescu, primele 65 de *Sonete*, în alternanță cu poemele religioase ce vor fi tipărite postum sub titlul *Clepsidra* (manuscrisul Scrima este încă inedit). Și cînd, reîntors în România în alt ciclu al existenței sale, André Scrima, cetățean francez, va face istoria și portretele celor care au alcătuit gruparea Rugului Aprins, pe V. Voiculescu îl va așeza cel din urmă, pe locul cel mai înalt. Atît de înalt, încît nici o vibrație afectivă, prezentă totuși în portretele celorlalți membri ai grupului, nu mai răzbate pînă la el:
„Vom încheia treptele acestei anamneze vii cu dr. Vasile Voiculescu, răsărit între noi, la Antimul «liturgic», încă de foarte devreme, din 1946. Dincolo de prestigiul recunoscut al unei personalități de cultură, descopeream îndeaproape omul, în prezența lui de gingășie și eleganță intelectuală. Originar din regiunea Buzăului [...], credința lui dintîi – cutumieră – nu se stinsese niciodată; dar, după propria-i mărturisire, învolburările vieții și opacitățile instituției bisericești o împinseseră spre marginile conștiinței. [...] Am menționat obîrșia lui «pămînteană», «de la țară», înălțată printr-o fermecată conivență cu ritmurile acelui spațiu, pentru el nu chtonian – era prea gingaș pentru așa ceva – ci «îngeresc». Biblioteca sa personală – vastă, «catedralică» – clădită cu grijă de-a lungul anilor, ordonată parcă în vederea unui vertij bine cumpătat, ne oferea feerice, reînnoite descoperiri. Libertatea spiritului, comunicînd universalul în chiar infimul amănunt, abia palpabil: nici o pervertire meschină, șovină, necinstită nu părea posibilă în acest spațiu" (*Timpul Rugului Aprins*, *ed. cit.*, pp. 147-148).
– În mediul Antimului, V. Voiculescu afla răspuns la căutările lui de o viață: inserarea activă într-o tradiție vie:
„Cei ce veneau din latura intelectualilor laici aduceau cu ei, precum se cade, un chip aparte: aparte mai degrabă față de lumea ce era a lor și pe care o părăseau (verbul se cere modulat), decît în raport cu cea spre care se îndreptau. Aici ei erau precedați de propria lor dorință, de o cunoaștere deja trezită în lăuntru: o așteptare făgăduită «tuturor» – deci și lor – se lăsa presimțită. Obstacolele, «încercările» chiar – concomitențe inevitabile pentru asumarea unui nou mod de viață a ființei – căpătau sensul unei *metodologii a devenirii,* test de superioară asceză. Cum am putea schița «tipul» intelectualului – irepetabil ca persoană individuală, dar participînd la o aceeași *figură de destin* – ce trecea atunci pragul Antimului? El apărea, am spune, la intersecția unui anumit sens al *tradiției* și un *nonconformism activ*: categorii existențiale

nicidecum contradictorii, îngemănate dimpotrivă, dincolo de evidențe, printr-o afinitate ce nu are nevoie de demonstrații justificative... Tradiția veritabilă dăinuie, vom spune, într-o regiune a Ființei ce însoțește, de la origini, formele și epocile temporale, o regiune în care se manifestă *sensul* actual și ultim a tot ce advine. Acest *sens* transcendent, mai curînd decît aparențele – adesea venerabile – care îl propun și ascund totodată, acest sens se cere – și e dat tradiției să-l recunoască. Veghea ei atintește orizontul Spiritului liber («acolo unde e Duhul e libertatea»). Sensibilitatea ei – căci se poate vorbi de o «sensibilitate» fată de Tradiție, in-formată de Tradiție – este inclusivă, nu exclusivă" (André Scrima, *Timpul Rugului Aprins*, *ed. cit.*, pp. 134-135).

– Evenimentele concrete ale vieții lui V. Voiculescu vor verifica, în această perioadă, *obstacolul* ca element al devenirii, iar operele sale vor ilustra căutarea *sensului* prin situarea liberă spiritual față de o tradiție asumată.

1954-1955: – V. Voiculescu este operat de două ori de prostată, de dr. Ion Juvara.

1958, noaptea de 4/5 august: – Este arestat și condamnat la cinci ani temniță grea și cinci ani degradare civică pentru activitate dușmănoasă contra regimului. În urma regimului ce i s-a aplicat în timpul anchetei și al detenției contractează morbul lui Pott lombar.

– Eliberat la 2 mai 1962, nu va mai putea niciodată să meargă singur.

1962: – Grav bolnav, internat în mai multe rînduri.

1963: – Moare în noaptea de 25/26 aprilie. Certificatul de deces menționează la cauza morții: Hiperazotemie. În realitate, bătrînul Voiculescu refuzase să mai primească hrana.

1964: – Începe destinul postum al operei:

– *Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginară de V. Voiculescu*, E.S.P.L.A.

– În presa literară încep să apară lucrările postume, în versuri, în proză, dramatice (*Steaua*, *Tribuna*, *România literară*, *Orizont*, *Viața românească*, *Cronica*).

1966: – Apar două volume de *Povestiri*, E.P.L. Vol. I, intitulat *Capul de zimbru*, cuprinde: *Revolta dobitoacelor, Amintiri despre pescuit, Pescarul Amin, Lostrița, Sezon mort, Misiune de încredere, În mijlocul lupilor, Chef la mănăstire, Schimnicul, Behaviorism, Moarte amînată, Ciorbă de bolovan, Ispitele părintelui Evtichie, Capul de zimbru*; vol. II, intitulat *Ultimul berevoi*, cuprinde: *Alcyon sau Diavolul alb, Ciobănilă, Sakuntala, Viscolul, Căprioara din vis, Taina gorunului, Fata din Ja-*

va, Farsa, Limanul, Proba, Șarpele Aliodor, Iubire magică, Lacul rău, Lipitoarea, Ultimul berevoi.

momentele editoriale cele mai importante:

1968: – *Poezii*, 2 vol., antologie și prefață de Aurel Rău, E.P.L.

1970: – *Magische Liebe*, nuvele și povestiri traduse de Wolf Aichelburg, Editura Kriterion.
– *Zahei Orbul*, roman, cu o prefață de Mircea Tomuș, Editura Dacia.

1972: – A doua ediție a povestirilor: vol. I – *Capul de zimbru*, vol. II – *Iubire magică*, Editura Minerva, B.P.T. Ediție îngrijită și tabel cronologic de Ion Voiculescu. La titlurile deja editate, altfel grupate, se adaugă inedita *Vaca blestemată.*
– *Teatru*, Editura Dacia. Îngrijit de M. Tomuș și Ion Voiculescu. Cuprinde: *Fata ursului, Gimnastică sentimentală, Demiurgul, Pribeaga.*
– *Zahei Orbul*, traducere în limba maghiară de Veress Zoltan, Editura Dacia.

1974: – *Ultimele sonete...* în ediție bilingvă, germano-română, Editura Albatros. Traducere de Immanuel Weissglas.

1981: – *Poezii/Poèmes*, traducere de Paul Miclău, Editura Minerva.

1982: – *Capul de zimbru*, Povestiri I; *Iubire magică, Zahei Orbul*, Povestiri II; ediție de Victor Iova, Editura Cartea Românească.

1983: – *Poezii*, 2 vol., Editura Minerva, B.P.T., Ediție de Liviu Grăsoiu.
– *Récits*, selecție și traducere de Irina Bădescu.

1991: – *Toiagul minunilor*, ediție de Nicolae Florescu, Editura Jurnalul literar. În proză conține: *Revolta dobitoacelor, Lupta cu îngerul, Bunavestire, Copacul lui Iuda, Mîntuirea smochinului, Adevărul, Schitul de ceară, Toiagul minunilor, Demoniacul din Gadara, Ciorbă de bolovan, Sacul cu cartofi, Perna de puf, Lobocoagularea prefrontală.*

1994: – *Călătorie spre locul inimii*, ediție de Radu Voiculescu, Editura Fundației Culturale Române.

PROZA LUI VASILE VOICULESCU SUB PECETEA TAINEI

Epoca prozei

Anii 1945-1946 au fost ani de ruptură profundă în viața lui V. Voiculescu. Lumea în care trăise se prăbușea. Cu lumea cea nouă nu își găsea nici o afinitate. Din 1940 era medic pensionar. Fusese unul din cei mai plini de inițiativă și de răspundere colaboratori ai radio-ului. Din 1945 fusese scos la pensie. Era singur. Ion Pillat, care îl stimulase permanent să scrie poezie, cu care discutase zilnic, ani la rînd, murise în martie 1945. Lica, soția lui, pe înțelegerea fermă a căreia se sprijinise o viață, moare de congestie cerebrală în noiembrie 1946. Și lasă în urmă un irepresibil sentiment de vinovăție, sentimentul că tot trecutul a fost clădit pe sacrificiul ei.

Doctorul Voiculescu, care știa în chip rațional, științific, cam tot ce se aflase pînă atunci despre trupul omenesc și care, de o viață, scruta în toate direcțiile necunoscutul ce însuflețește huma, trage între el și lumea văzutelor și auzitelor un zid invizibil, dar impenetrabil. Retras în cochilia gîndurilor sale, retras în odaia cu cărțile sale, trupul care își urmează indiferent existența cotidiană nu îl mai interesează decît pentru că spiritul și sufletul au nevoie de un suport de materie. Lumii din jur i se înfățișează un bătrîn cu aparențe modeste, cu barba adesea în neorînduială, căruia odată, la ieșirea din biserică, o femeie simțise îndemnul să-i dea de pomană (iar el primise), un om care trăia într-o încăpere în care interzisese să i se facă foc, care nu înlocuia geamul spart pentru că în golul lui își țesuse pînza un păianjen, care hrănea cu zahăr un șoricel aciuat în sertarul biroului, care, din cînd în cînd, ieșea să-și viziteze pacienții sărmani sau acorda prietenilor o consultație „în dar", care asculta muzică simfonică, pentru care avea o aplecare și o înzestrare excepționale, în casa unde se afla cea mai bună discotecă din București. Care vizita, aproape zilnic din 1946, comunitatea spirituală coagulată în jurul mănăstirii Antim, comunitate ce avea să fie cunoscută în istoria spiritualității românești sub numele de „Grupul *Rugului Aprins*".

Viața adevărată îi era concentrată în privire. Care, în semeția-i de vultur, se ațintea dincolo de lumea văzutelor, spre o altă lume, a esențelor, cu care bătrînul doctor Voiculescu, cunoscător al tuturor îndrăznelilor și neputințelor omenești, comunica.

Și tot în epoca aceasta, doar aparent paradoxal, din noua lui cochilie scriitorul își va îmbogăți modalitatea de comunicare cu lumea: alături de poezie va cultiva cu intensitate proza. Mai repede accesibilă, mai captivantă, mai ușor de recepționat, proza poate transmite, sub aparențele descrierii celei mai obișnuite, adevăruri esențiale, răspunsuri la întrebările lumii: Care este raportul dintre esența și aparența ființei omenești? A ființei vii în genere? Cum se integrează ființa omenească în fluxul cosmic? Cum și pînă unde sîntem determinați de instincte? Cum participăm la marile taine ale lumii? În ce raport se află istoria noastră cotidiană cu arhetipul ieșit din timp? Fiecare din povestirile sale va constitui o tentativă de a da răspuns, un răspuns posibil, la una dintre marile întrebări ale spiritului. Tentativă oferită, ca și viața, sub aparențele în-

tîmplării, ale evenimentului, mai mult sau mai puțin banal, cu atît mai captivant cu cît mai insolit, propus nouă necontenit de ambianța înconjurătoare. Și așa cum viața neobișnuită a omului avea să alimenteze hagiografia ulterioară, la fel, coaja, pitorescul sau fantasticul întîmplării și frumusețea spunerii aveau să ascundă, pentru mulți ochi, sîmburele neliniștitor și adevărul atemporal închis în fantezia epică. Între întîmplare și semnificație aveau să se nască, ca și între lumea ce cade sub simțuri și lumea ce se înalță sub gînd, o solidaritate și o opoziție pe care se vor întemeia farmecul, fascinația, ambiguitatea și neînțelegerea literaturii sale. Behaviorismul, existențialismul, mistica și magia – marile direcții ale spiritului în care se va orienta V. Voiculescu – se vor afla mascate de insolitul, de pitorescul, de palpitantul faptelor prin care substanța lor se exprimă.

Din 1946 pînă spre sfîrșitul anului 1954, V. Voiculescu scrie mai ales proză. Pe care, uneori, o citește prietenilor din grupul reunit în casa lui Barbu Slătineanu, care îi percep imediat, și entuziast, noutatea, frumusețea, modul original de inserare a fantasticului în cotidian, semnificațiile perene. Poate însă că nu pe toate și nu pe deplin: „De cîte ori sfîrșea de citit o povestire, V. Voiculescu își lua ochelarii de pe nas cu un gest repezit, încercînd apoi să ne prindă gîndurile cu ochii săi iscoditori de viezure, încă înainte ca vreunul din noi să apuce să spună un cuvînt. În acele clipe avea parcă ceva de copil care a făcut o poznă și așteaptă cu neliniștea unei curiozități ușor amuzate să vadă urmările" (Dinu Pillat, „V. Voiculescu la epoca genezei povestirilor", în vol. *Mozaic istorico-literar*, 1971).

Aceasta va fi și perioada cînd scriitorul se va concentra tot mai puternic în comunicarea cu transcendentul, prin rugăciune. Rugăciunea isihastă a minții și a inimii, pe care a practicat-o în toată această vreme, i-a fost răsplătită la sfîrșitul vieții, dumnezeiește, prin darul marii iubiri, din care vor țîșni *Ultimele sonete...*

Organizarea povestirilor. Temele fundamentale

„Doamne, Tu însuți nu ești dintr-o singură bucată..."
(*Contrazicere* – 1956)

Figura de stil care organizează viața și opera lui V. Voiculescu este oximoronul. Coincidența contrariilor, uneori violent opuse, face ca orice afirmație interpretativă să-și găsească imediat, undeva în operă, un revers, cu care trebuie considerată concomitent solidară. Pentru că unul din adevărurile ce se impun cititorului după ce a parcurs în toate sensurile opera scriitorului este acesta: deși multe bucăți au fost scrise la mare distanță în timp unele de altele, deși par orientate în direcții divergente, ele nu sînt decît expresiile parțiale, întrupările în eveniment, ale unei viziuni asupra lumii care le înglobează și le transcende.

În 1946 scriitorul avea o experiență a prozei literare destul de sumară. Mai numeroase erau scrierile direct confesive: amintiri din anii formării, însemnări de călătorie, corespondență (mai ales cea purtată între 1906-1910 cu viitoarea soție, corespondență în cea mai mare parte rămasă inedită pînă astăzi), jurnal mascat (*Azi împlinesc 25 de ani*). Caracteristica globală a acestor

scrieri: absența lumii imaginare, referirea la întîmplări și persoane identificabile în realitate. Epica apare în formele rudimentare ale portretului – parabolă (*Olarul eroic*, *Un meșter vrăjitor*, *Ion Teslaru*) sau ale dialogului direcționat educativ (*De vorbă cu moș Toma*). Caracterul orientat către formarea unei anume mentalități (etica acțiunii precise, duse cu perseverență pînă la capăt), didacticismul, în forme discrete, dar tenace, o destinau în primul rînd copiilor și tineretului. Tot pentru tineri, scriitorul va repovesti, cu comentarii, unele episoade biblice. Acestea sînt rudimentele din care se vor dezvolta portretele epice – povestirile centrate în jurul unui caracter (*Pescarul Amin, Ispitele părintelui Evtichie, Zahei Orbul* etc.), pe de o parte, iar pe de alta – parabolele biblice (*Lupta cu îngerul, Mîntuirea smochinului, Toiagul minunilor, Demoniacul din Gadara, Adevărul*).

Nucleele epice, presimțirea prozei fantastice nu trebuie căutate în încercările în proză ale scriitorului, ci în poemele sale. În epoca de maturitate, *Ionică* și *Hoți de cai* sînt mici povestiri versificate, cu personaje, dialog, dezvoltare gradată a acțiunii, totul după regulile comune ale discursului narativ. Mai mult, într-unul din primele sale volume, *Din Țara Zimbrului* (1918), poetul cultivă, în tradiția lui Alecsandri și Coșbuc, relatarea epică și descrierea centrată în jurul unui personaj reprezentativ pentru participarea românilor la primul război mondial, personaj ale cărui acțiuni sînt dezvoltate pînă la punctul în care pot deveni alegorice. Astfel, *Popa din Dealul Sării*, care s-a hotărît să rămînă printre luptători pentru a le acorda, pînă în ultima clipă, asistența spirituală care să le insufle tăria sacrificiului, este cel care oprește, numai prin puterea verbului său inspirat, fuga din fața inamicului:

Cei slabi de înger dau să fugă și mulți spuneau să ne predăm...
Atuncea popa, ca o fiară, sări din șanț răcnind cumplit,
Ne fulgeră cu vorbe grele, ne rușină și ne-a oprit.
Ne-a pus să-ngenunchiem sub schije, în sînge proaspăt și noroi
Și ne-a jurat pe sfînta cruce un pas să nu dăm înapoi.

Nu lipsesc, în acest al doilea volum de versuri al scriitorului, elementele de miraculos, pentru care atenția i-a fost întotdeauna trează.

Un batalion este condus în luptă de un căpitan, care le insuflă ostașilor avîntul jertfei:

Cînd s-au trezit, tîrziu, cu toții, din fierbințeala vijeliei,
Și-au stat să-și socotească morții, pe căpitan nu l-au găsit!
Și-au căutat doar ca pe moaște, plîngînd, pe zeul bătăliei,
Dar căpitanul fără urme ca un arhanghel a pierit!

În sfîrșit, se prefigurează tot acum, printre relatările epice, viitoarele descrieri sugestiv simbolice, care așează omul la granița dintre lumea vizibilă și cea invizibilă și care, printr-un element ce pare de peisaj, dar care poate fi însuflețit și de o voință ce îl transcende, anunță una dintre direcțiile esențiale ale marii proze:

Trîntit acolo printre leșuri, el nu-și simțea părăginirea,
Ci s-a lăsat domol să moară înstrăinatul grănicer...
Deasupra lui, luptînd cu vîntul, cu golul și nemărginirea,
O pală searbădă de abur plutea între pămînt și cer!

Toate elementele care aveau să situeze proza de bătrînețe a lui V. Voiculescu în linia marii proze simbolice românești: personajul alegoric, constituentul fantastic, descrierea cu rezonanțe în mai multe registre – se regăsesc, încă din primii ani de activitate literară, în poemele sale. Tot așa cum temele fundamentale ale prozei, expuse limpede, direct, accesibil trebuie căutate în teatrul scriitorului.

La sfîrșitul vieții, V. Voiculescu va revigora în literatura română povestirea – adică narațiunea asumată, care accentuează caracterul subiectiv și implicat al relatării (metamorfoză a confesiunii), va construi un univers imaginar spre a încadra portretul moral-simbolic al unui personaj anistoric (trecînd de la exemplar-didactic la arhetipal) și va reinterpreta textele biblice, reactivîndu-le personajele ca individualități vii, concret-istorice (săvîrșind astfel procesul invers față de alegorizarea personajului cu referent real).

Dacă am încerca o organizare (cu compartimente deloc rigide) a textelor sale în proză, cea mai firească ar fi: povestiri cu un univers imaginar propriu (majoritatea covîrșitoare a textelor cuprinse în acest volum); povestiri care pornesc de la personaje biblice; amintiri, confesiuni, la limita dintre epică și lirică. Am porni adică de la imaginar, trecînd prin imaginarul intermediat de un set de simboluri preconstituite, spre real. Iar descrierea, cît de cît adecvată, a universului imaginar nu se poate întemeia decît pe perechi antinomice, pe care ar trebui să le privim întotdeauna în opoziția lor aparentă și în solidaritatea lor substanțială: real/fantastic; istoric-modern/arhetipal-arhaic; Eu/Tu; Eu/El; Eu/Tu/El; personalitate care limitează/nelimitat; instinct/spirit; evenimentul ca aventură/evenimentul ca taină; ființa ca accident/ființa ca simbol.

Antinomia aparentă și solidaritatea substanțială, ca răspuns la întrebarea cu nenumărate răspunsuri: Ce este omul? – aceasta este tema obsedantă a narațiunilor lui V. Voiculescu. Pentru a descrie opera în funcție de perechile antinomice și de *conjunctio oppositorum,* ar trebui să pornim, așa cum pornesc și povestirile, de la exterior spre interior, de la vizibil spre substanțial.

Cadrul. Cu foarte puține excepții, faptele narate în proza lui V. Voiculescu sînt atribuite unui personaj modern, care rostește în fața unor citadini educați, cu o mentalitate modernă și aceștia, întîmplări care fac parte dintr-un alt univers decît acela al contemporaneității trăite efemer. Asupra mentalității contemporane – care caută explicații științifice, cauzalități logice, se insistă. Această insistență joacă un dublu rol: întîi, asigură credibilitate faptelor, care altfel ar face parte din zona foarte contestabilă a colportărilor, a neverificabilului. Fiind asumate ca autentic trăite, de un martor modern, ele trebuie primite ca *reale.* Pe atribuirea narațiunii unui personaj cunoscut, autentic, istoric se întemeiază acceptarea miraculosului ca adevărat și a fantasticului ca real.

Cadrul contemporan nu reprezintă un simplu truc de povestitor; el asigură garanția povestirii. Întîmplările din *Sezon mort, Sakuntala, Viscolul, Lipitoarea, Iubire magică* și cîte altele ar deveni simple anecdote insolite, dacă nu ar fi asumate, certificate prin personalitatea povestitorului.

Cel de al doilea rol al personajului contemporan și al ambianței sale moderne este acela de a asigura confruntarea. Între modul de viață banal și întîmplările de care va fi vorba în povestire există întotdeauna o relație de opoziție. Dar, prin prezența povestitorului, fantasticul poate fi acceptat drept credibil. Opoziția dintre lumea naratorului și lumea narată deosebește povestirile lui Voiculescu de cele ale lui Sadoveanu, de exemplu, unde contrastul nu există.

Lume reală/univers simbolic. Indiferent dacă naratorul își fixează cadrul în mediul rural sau în cel citadin, izbitoare este exactitatea descrierilor. Înfățișări, obiceiuri, deprinderi, credințe – tot ce ține de modul de viață cotidian, dar și excepțional, al satului este detaliat cu precizia unui etnograf, nu cu imaginația unui scriitor. Indiferent dacă este vorba despre anamneze asumate ca atare (în *Amintiri despre pescuit*, de exemplu), despre presupuse ficțiuni (*Iubire magică, Ultimul berevoi* – una, narațiune la persoana I, alta, narațiune la persoana a III-a) sau despre parabole religioase (*Ciorbă de bolovan*). Nu există nici o deosebire de substanță între descrierea modalităților de a pescui, din *Amintiri despre pescuit* (cum se prind lufarii, cum se zvîrle prostovolul, cum se pun lesele, cum se vînează peste noapte cu ostia – care e tridentul lui Neptun etc.), ținînd evident de lumea reală, de o experiență trăită, și descrierea obiceiurilor arhaice conservate de lumea rurală din timpuri imemoriale: descrierea procedeelor prin care „lîna de aur" nu mai reprezintă o metaforă, ci o modalitate străveche de a opri grăunțele de aur în blana unui berbec, fixată pe fundul apelor curgătoare ce vin din munte; nararea minuțioasă a pregătirilor și a acțiunilor prin care vrăjitorul local îndepărtează, cu descîntece, purecii, adunîndu-i pe lama cuțitului (*Iubire magică*); descrierea minuțioasă a felului în care se instituie vraja ce trebuie să insufle tărie taurului arhetipal ce va înfrunta ursul (jocul falic al călușarilor, împerecherea taurului cu juninca etc.) (*Ultimul berevoi*) – toate acestea pot constitui materia unui studiu etnografic, nu literar. Experiențele copilăriei, de la Hanul cu urși, peregrinările prin toate zonele țării au avut cu siguranță cuvîntul lor de spus în materie. Pe realismul esențial, controlabil, al înfățișării datinilor se întemeiază puterea de a introduce celălalt univers, cel simbolic. Cutumele descrise (care nu știu să fi tentat pe vreun etnolog spre verificare) au aceeași sursă – cercetarea empirică, culegerea de date, viețuirea în lumea descrisă – ca și o lucrare științifică, precum *Toate leacurile la îndemînă*. Descîntecele cu care doctorul Voiculescu recomanda a se însoți prescripțiile, fără a îndrăzni să le utilizeze el însuși în practica medicală, le-a rezervat literaturii. Funcțiunea lor este însă alta în povestire. Este aceeași funcțiune pe care o îndeplinește și prezența naratorului modern: o strategie de acreditare a fantasticului. Pentru a fi acceptat ca real, miraculosul trebuie să se întemeieze pe un corpus de fapte controlabile. Ele dau temei afirmației „eu cred" din versul lui Blaga: „*Eu cred* că veșnicia s-a născut la sat".

Nici naratorul, nici cititorul nu sînt puși de V. Voiculescu în starea de perplexitate pe care o creează fenomenele „de neînțeles", în situația de criză în care logica nu mai reușește să explice înlănțuirea cauzală a faptelor. Fantasticul este acceptat de personajul modern, căruia i se atribuie narațiunea, drept real și firesc. El este. Acest procedeu constituie pregătirea psihologică esențială a cititorului pentru a realiza transferul necesar pentru a accepta structurile de profunzime ale lumii, acelea fiind expresia lui EL ESTE, a celui ce spusese „Eu sînt cel ce sînt". Este principiul care conferă unitate *Ultimelor sonete...*, poemelor religioase și povestirilor, concepute toate în epoca de înțelepciune a scriitorului și perfecționînd toate tendințe discrete ale creației anterioare.

Dacă în prima parte a vieţii poetului se recurgea constant la setul de imagini preconstituite, ritualice, ale Ortodoxiei, figura alegorică a îngerului ca mesager al lumii spiritului spre lumea pămîntească fiind caracteristică, dar ei adăugîndu-i-se, în cîteva poeme reprezentative, şi identificarea cu figura cristică (Voiculescu alăturîndu-i-se astfel lui Arghezi), în cea de a doua parte a vieţii apele de sus se separă de cele de jos: metafora simbolică, pe temei real, este izolată într-un şir de poeme – sonetele, iar lirismul propriu-zis, sub forma unei confesiuni aspre, se concentrează în poemele intercalate printre sonete. Este ca şi cum eul poetului şi-ar fi creat opera dintr-o voinţă conştientă de scindare: unul este un eu impersonal, prin care circulă o forţă spirituală care îl transcende, independentă de timp şi de loc, aceeaşi în sonetele lui Shakespeare şi în cele ale lui V. Voiculescu (acesta este eul care îşi poate afirma cu orgoliu capacitatea de creaţie nemuritoare); celălalt este un eu limitat de o formă de personalitate istorică, frămîntat de îndoieli şi neputinţe, în căutare neîncetată a iluminării, eu a cărui rîvnă, concentrată în rugăciune, este uneori răsplătită prin clipe de extaz; acesta este un eu supus unei autodiscipline aspre, înfrîngîndu-şi orgoliul, tinzînd să atingă impersonalitatea prin smerenie. În astfel de poeme, pentru care caracterul literar este subsidiar, sufletul se află pe calea căutării adevărului; e o cale aprigă şi încrîncenată, iar la capătul ei nu se află beatitudinea, ci indicibila stare de spaimă şi teroare pe care o simte sufletul în contact cu *mysterium tremendum*. Metaforic vorbind, dacă sonetele reprezintă drumul în sus, poemele religioase sînt drumul în jos, înspre interior, înspre sinele cel mai ascuns. Iar opera în proză este drumul împletit şi ascuns, drumul dublu printre întîmplările lumii, prin care se reunesc susul şi josul, dreapta şi stînga. Înscrierea în fluxul cosmic care transcende persoana (de la lat. *persona,* „mască"), realizată în etape, de la dependenţa absolută a persoanei-mască faţă de ceilalţi, pînă la transformarea măştii – persoană în expresie a esenţei unice reprezintă marea temă a prozei lui V. Voiculescu. Ea nu este astfel decît faţa diversificată narativ a întregii lui creaţii, exprimată, în aceeaşi perioadă, şi în forme lirice.

Pragmatism. Behaviorism. Existenţialism. Eul în opoziţie cu ceilalţi

William James, a cărui filosofie l-a preocupat în mod deosebit pe V. Voiculescu în tinereţe, postulează faptul că o idee nu are ca proprietate imanentă adevărul; o idee *devine adevărată* prin intermediul evenimentelor. Nu e greu de observat concluzia ce se impune: a povesti evenimente înseamnă a arăta felul în care o idee *devine adevărată*. Cum nu există decît un singur tip de experienţă prin care se poate realiza verificarea adevărului, experienţa sensibilă, evenimentul închide în sine şi maschează sensul de dincolo de el. Experienţa psihologică şi aceea religioasă sînt, pentru William James, forma superioară de cunoaştere, în raport cu experienţa ştiinţifică. Evenimentul ştiinţific, ca fapt independent de conştiinţa care îl concepe, nu reprezintă decît un fragment izolat al experienţei. Dar conştiinţa nu este nici abstractă, nici fragmentară. Adevărata măsură a conştiinţei nu se poate afla decît în experienţa de tip religios: cea care anulează barierele eului, care îl lasă să pătrundă într-o lume cu mult mai reală decît cea sensibilă, o lume în care spiritele se întrepătrund, acţionează neintermediat unele asupra celorlalte şi, prin iubire, se ridică pînă la esenţa legilor lumii. Dez-mărginirea ca trăire mistică trece prin etapa social-is-

Pragmatism

torică a determinismului și a confruntării cu celălalt, cu ceilalți. Înaintea unității esențiale, omul descoperă diversitatea manifestărilor. În forma ei cea mai repede accesibilă, individualitatea este confruntare cu celălalt. O modificare a sinelui în raport cu cerințele, opiniile, impulsurile, venite dinspre celălalt. Existențialismul ca prelungire istoric-socială a pragmatismului lui James, l-a preocupat pe V. Voiculescu ca formă de manifestare superficială, exterioară, *dar imediat vizibilă*, a personalității omenești. Dacă existența ar precede esența, ar însemna că alegerea pe care o realizează oamenii în anumite situații ar fi cea care ar aduce în ființă natura lor adevărată. Mă descopăr pe mine, cel adevărat, în măsura în care confruntarea cu ceilalți, care îmi determină opțiunile, mă silește să mă descopăr. Situațiile limită, cele în care ne confruntăm cu deznădejdea, vinovăția, anxietatea, moartea, ne fac să devenim conștienți cît sîntem de responsabili pentru ceea ce sîntem. Și ne determină să confruntăm încredințarea noastră interioară despre ceea ce sîntem cu aparențele comportamentului nostru, așa cum le apare el celorlalți, străinilor. Eul este opusul lui Tu, manevrabil în funcție de ceilalți, falsificat de aceștia sau, dimpotrivă, silindu-i să-și modifice judecățile.

Este tema celui dintîi nivel al narațiunilor lui V. Voiculescu, oprite la investigarea acestui tip de relații interumane.

Cineva poate lua o expresie metaforică, „fata din Java“, drept o realitate și poate aștepta să i se ofere o fată adevărată, cînd nu i se propune decît o pernă specială. Exemplul lui poate sluji drept pildă pentru greșita interpretare a realității de către un spirit visător, poetic, inadecvat la formele pragmatice ale existenței, rupt de lume. A lua metafora drept realitate, a trăi „poetic“ este o greșeală de neiertat pentru indivizii pragmatici din jur, care o și sancționează ca atare (*Fata din Java*). La polul opus se va situa revelația că întreaga realitate nu este decît metaforă (parabolele biblice și *Zahei Orbul*). Oamenii slabi, fără sprijin moral, sînt cei ce se lasă manevrați: devin ceea ce îi împing ceilalți să devină. Bănuită de necinste, o femeie vulnerată profund în relația ei cu lumea și derutată, împinsă de o stăpînă crudă și absurdă, găsește adăpost alături de o prostituată, ce și-a asigurat cel puțin existența independentă (*Limanul*). Invers, un negustor bogat refuză să accepte ceea ce opinia publică presupune în legătură cu paternitatea copilelor lui și expune întreaga familie în vitrina cea mai frecventată din oraș, pentru a dovedi material filiația prin anomalia comună: șase degete la picior (*Proba*).

Într-o etapă superioară, unul dintre parteneri știe mai mult decît celălalt și acționează asupra lui în virtutea acestei științe: o femeie salvează viața bărbatului îndrăgostit de ea dîndu-i drept paznici la vînătoare, pe vreme geroasă de iarnă, cîinii care își vor sacrifica viețile ocrotind cu trupul lor trupul înghețat al vînătorului. Femeia a fost avertizată de primejdie în vis. Iar vînătorul, în clipa de cumpănă dintre viață și moarte, realizează o regresiune în timp, se vede tînăr artist într-o lume primitivă, cel dintîi ce desenează pe pereții peșterii sale forma nepieritoare a unei domnițe-căprioare, în care să cuprindă toată știința vieții și toată dragostea lui (*Căprioara din vis*). Un tîlhar este găsit, după zeci de ani, închis ca într-un sicriu în trunchiul unui gorun, în scorbura căruia, rănit, își aflase adăpost de hăituitori. Copacul – tainiță și mormînt, ucis la rîndu-i spre a-și dezvălui taina, arde în căminul povestitorului (*Taina gorunului*). Încep în aceste povestiri să răzbată ecouri ale altei realități, supra-sensibile, care își spune cuvîntul în organizarea relațiilor eului cu ceilalți.

Sinteză a acestor tipuri de relație dintre eu și celălalt este povestirea de debut a lui V. Voiculescu, *Capul de zimbru*, în care tematica existențialistă și ideea mistică (funcția ambiguă, pozitiv-negativă a timbrului-talisman, care își pune posesorul în primejdie de moarte, dar îi și salvează onoarea) se întrepătrund. Aceasta este povestirea despre *refuzul* de a accepta să devii ceea ce vor ceilalți să facă din tine, narațiunea confruntării adevărului personal cu iluzia despre persoană a celorlalți. Ofițerul ce nu admite a se lăsa percheziționat cînd se constata absența timbrului-tezaur este considerat, rînd pe rînd, un posibil hoț, apoi un apărător, cu primejdia vieții, al demnității cuvîntului de onoare și al onoarei de militar. Iar el refuză pe rînd a confirma opiniile atît de repede schimbătoare despre sine și are curajul de a dezvălui adevărul. Apoi, printr-un gest ambiguu, distruge timbrul care îi revelase personalitatea adevărată, punîndu-l în primejdie de moarte. Îl apărase sau nu marca? Probabil că da, de vreme ca timbrul pierdut se găsise totuși cu o secundă înaintea morții (*Capul de zimbru*). O idee perfect asemănătoare, în circumstanțe și cu personaje schimbate, este reluată în *Behaviorism*. Aici, o fostă cîntăreață devenită călugăriță își dezvăluie potențialități nebănuite de curaj, ingeniozitate, viclenie, bună cunoaștere adecvată – toate manifestate în situația limită în care se găsește un grup de măicuțe al căror schit e jefuit de tîlhari. Și tot ca în *Capul de zimbru*, comportamentul revelatoriu al personalității rămîne neînțeles sau este greșit interpretat de cei din jur.

Pe o treaptă superioară încercării de a-l manipula pe celălalt prin încadrarea lui în habitudinile și dogmele mediului se află comunicarea spirituală reală între eu și tu. Teatrul lui V. Voiculescu, care reia într-o formă mult accesibilă preocupările povestirilor, stabilește mai multe modalități ale schimbării de personalitate, temă obsedantă a scriitorului. Dacă behaviorismul aduce la suprafață și pune în act latențele personalității, surprinzătoare adesea și pentru protagonist, mai există și alte posibilități în dobîndirea unei personalități noi. Cea mai simplă este mascarea, adoptarea pur și simplu a unei măști și a comportamentului conform naturii ființei desemnate prin mască. Este pasul inițial al transferului magic de forță spirituală, oprit la actele exterioare ale integrării în lume: tînăra măritată împotriva voinței ei se ascunde în pădure alături de iubitul mascat în urs și care se comportă față de tot satul ca un urs (*Fata ursului*). Pasul următor, al incorporării spiritului animalului a cărui mască este adoptată îl vom afla, ca act magic, în ritualul împerecherii, dirijat de ultimul berevoi, dintre omul-taur și femeia-juncă și, ca supremă jertfă, în identificarea magului cu animalul ce trebuie sacrificat, cu ursul dușman a cărui piele și al cărui spirit înfășoară pe cel ce realizează în ultimul act al vieții sale *conjunctio oppositorum* (*Ultimul berevoi*). Între tînărul sătean mascat în urs și vrăjitorul devenit urs se întinde distanța existențialistă dintre existență ca sumă de aparențe și esență.

O altă posibilitate de modificare a eului, mai subtilă și în concordanță cu principiile behavioriste, este mimarea unui anume comportament, dorit, pînă cînd acesta ajunge să devină dintr-o imitație o realitate interioară. Forma care creează fondul, atît de dezbătută de sociologie și de legile dezvoltării civilizațiilor, se dovedește, în psihologie, o metodă eficientă, de succes, care poate transforma un umil profesor de provincie într-o vedetă națională (*Gimnastică sentimentală*). În sfîrșit, personalitatea se poate modifica și prin intervenții chirurgicale asupra glandelor cu secreție internă, prim pas în transformarea omului în robotul necesar dezvoltării sociale. Voința de putere, egală în acest caz cu puterea de intervenție fizică asupra celuilalt, transformă suprao-

mul nietzschean într-un tiran contemporan (*Demiurgul*, cu tema reluată în *Lobocoagularea prefrontală*). Proza lui V. Voiculescu depășește acest stadiu al expunerii nesofisticate a temei, învăluind-o într-o rețea de evenimente descrise cu atîta finețe și cu o putere de captare a atenției atît de mare încît acestea pot părea mai însemnate decît semnificația lor. Omul lui V. Voiculescu poate fi determinat, prin vrajă, prin descîntec, prin puternica concentrare spirituală a partenerului, să trăiască conform unui model care îl transcende. Transferul se produce de la individ la individ, de la deținătorul forței magice la omul inocent, se săvîrșește prin încadrarea acestuia într-un flux spiritual pe care pînă atunci îl ignorase și care îi conferă posibilitatea de a aboli mărginirea impusă de spațiu și de timp. Iubirea povestitorului pentru Sakuntala este dublu motivată: fata oferă revelația arhetipului vizibil în ea, iar prietenul Dionis îl lasă să trăiască în locul lui iubirea pe care altfel acesta nu ar fi înțeles-o și i-o și spune, făcînd, la modul cel mai simplu, dovada posibilității transferului spiritual: „Tu ai fost un alt eu. Al doilea Dionis, care-și reedita o parte a vieții, ca să mă verific și corectez“ (*Sakuntala*). Alteori, persoane investite cu puterea specială de a provoca actul magic acționează asupra individului, a cărui voință este anihilată fără putere de împotrivire. Astfel procedează bătrîna ce îmblînzește duhul apelor spre a le determina să elibereze trupul tînărului captiv (*Lacul rău*), la fel povestitorul mînat de elanul faustic al totalității se află sfîșiat între două puteri de vrajă: cea malefică, aducătoare de iubire, și cea benefică, eliberatoare prin provocare de viziuni eschatologice (*Iubire magică*). Prin act magic, pasărea sufletului numită „lipitoare“ provoacă regresiunea în timp a nepotului identificat cu bunicul asasinat (*Lipitoarea*), povestire similară, din acest unghi, regresiunii în timp din *Căprioara din vis;* sau se înfăptuiește reincorporarea sufletului celor morți, capabili astfel să intervină în viața celor vii (*Viscolul*). Ultimul berevoi este magul absolut, care săvîrșește ritualul de moarte a magiei identificîndu-se cu animalul ce trebuie sacrificat, devenind dușmanul.

Un pas mai departe în transferul spiritual, în realizarea unității invizibile a lumii, este comunicarea interregnuri. Este unul din motivele obsedante ale prozei lui V. Voiculescu. De la cînele cu percepții și reacții umane (*Ciobănilă*), la incorporarea animalului totemic – șarpele, devenit malefic prin greșita reprezentare a rolului său (*Șarpele Aliodor*), la comunicare efectivă cu animalele realizată de regele lor, omul (*Misiune de încredere*), de stăpînul-protector (*Alcyon*) sau de stăpînul atît de apropiat încît a transferat asupra animalului gelozii umane, foarte potrivite de vreme ce animalul întreține efectiv relații erotice cu o ființă umană (*Vaca blestemată*), pînă la mimarea, prin act de solidaritate, a relațiilor imposibile, de natură erotică, dintre două animale ținînd de specii deosebite – un cîine și o vulpe – reflectate de atracția bărbatului educat și civilizat pentru femeia primitivă, întrupare a instinctului de procreare – relație perfect intuită de soțul vinovatei, care știe că nu femeia trebuie ucisă, ci vulpea care îi induce forța ei de atracție (*Sezon mort*). Într-o înaintare logică, se trece la etapa în care animalul poate lua formă umană și poate provoca sentimente umane (*Lostrița*) sau omul poate trece în trup de animal, comportîndu-se în dublu registru – ca om hăituiește lupul păgubitor, ca lup își urmează instinctele destructive (*Schimnicul*). *Pescarul Amin* încheie ciclul și realizează sinteza: În apele Nazîrului, nume cu sonorități analogice atît nadirului – punctul cel mai de jos al lumii, simetric punctului celui mai înalt și cale spre acesta –, cît și Nazaretului, locului nașterii în spirit creștin, se scufundă Pescarul Amin. Pescar de pești, dar și pescar de oameni, purtînd în numele său semnul

împlinirii. Unit în apele primordiale cu strămoşul-morun, într-un act similar tainei botezului, Amin realizează unitatea contrariilor: actul magic devine elan mistic şi forţă a credinţei, iar omul, prin rugăciunea minţii şi a inimii, săvîrşită fabulos, prin răsturnare „de trei ori peste cap, în suflet", se dezmărgineşte, se integrează fluxului spiritual al cosmosului. Omul reintră în fluxul cosmic prin identificare cu peştele totemic, într-o scufundare analogă botezului creştin. Şi totuşi, omul are asigurată o superioritate care îl face să stăpînească lumea din care face parte: comunică prin duh cu Sfîntul Duh. Pe treapta cea mai vizibilă, forţa sa se manifestă prin intensificarea aurei, a emanaţiei de lumină pe care trupul purtător de spirit o răspîndeşte asupra lumii de întuneric (*În mijlocul lupilor*), aură ce se poate amplifica prin concentrarea în rugăciune (*Revolta dobitoacelor*).

Că omul participă la univers prin spirit şi că poate atinge stadiul în care se dezmărgineşte, îşi anulează limitele, devine tot cosmic prin scufundarea în apă, similară cu taina botezului, sau prin rugăciune este ideea ce subîntinde organizarea celor mai înalte naraţiuni ale lui V. Voiculescu. Dacă această posibilitate există, ea poate fi pusă în lucrare printr-un ritual, care este ritualul religios, sau prin participare la viaţa acelui spaţiu în care se presupune că taina este activă, prin binecuvîntare. Din clipa în care se arată preocupat nu de funcţionarea individuală a relaţiei cu transcendentul, ci de organizarea ei istorică şi socială, prozatorul devine satiric şi ironic. Degradarea cea mai cumplită a tainei se petrece în spaţiul ce ar trebui rezervat tainei. Mănăstirile, bisericile şi templele din opera lui Voiculescu se află în ruină (fizică şi morală) sau adăpostesc păcate mortale. Locul rezervat spiritului se pîngăreşte prin exacerbarea simţurilor sau prin transformarea tainei într-o manifestare a celui dintîi dintre păcate, orgoliul. Minunea, care ar trebui să fie evenimentul natural în spaţiul con-sacrat, se refuză sau este refuzată. Un chef pantagruelic, cu bucate în care este consumat, în fiecare zi, patru zile la rînd, duhul simbolic ce ar trebui să fie întrupat de ele: întîi porcii în care s-au refugiat demonii, apoi păsările – vestitoare ale noii orînduieli, apoi peştele – emblemă creştină, apoi mielul – simbolul christic, se bucură – s-ar putea altfel? – de participarea animalului simbolic (iapa albă), adus de stăpînul său într-o stare de degradare foarte asemănătoare celei umane (*Chef la mănăstire*). Părintele Evtichie – neuitată figură de Renaştere, de călugăr-atlet al lui Christos – luptă cu mijloace severe împotriva demonilor ce nu-i dau pace, învingînd pînă şi ispita femeii; o singură ispită e mai puternică decît el: aceea de a deveni maestrul spiritual al tîlharilor, de a modela oameni după preceptele sale, de a educa întru Christos (*Ispitele părintelui Evtichie*). Un păcat ce ar putea fi mortal, furtul împărtăşaniei din altar, săvîrşit de către o sărmană văduvă ce nu află altă cale de revigorare a naturii obosite, se dovedeşte însă calea de sfinţire a lumii: stropiţi cu vin sfinţit, chiar de furat, stupii devin rodnici şi fiecare mărturiseşte gloria lui Dumnezeu (*Schitul de ceară*). La antipodul pîngăririi spaţiului sacru din *Chef la mănăstire* se află sanctificarea spaţiului în aparenţă laic, consacrat muncii, din *Schitul de ceară*.

Credinţa ce zugrăveşte icoanele-n biserici, organizată de biserică, nu ridică decît obstacole în calea miracolului. În numele credinţei se săvîrşesc marile crime. Pe încrederea absolută a bătrînului boier că îi este hărăzit să moară în noaptea de Paşte se întemeiază escrocul familiei, care schimbă data Paştelui pentru a nu mai amîna cu încă un an moartea furnizoare de avere (*Moarte amînată*). Pe spaima de moarte a celui ce, în pragul veşniciei, speră în dobîndirea nemuririi prin primirea tainei botezului se întemeiază hotărîrea de a-l suprima rapid pe cel ce ar

dori să-și schimbe credința (*Perna de puf*). Această din urmă povestire, ca o satiră amară și înspăimîntată în fața habotniciei trebuie citită, nicidecum ca o anecdotă antisemită, pentru că ucigașul se află în slujba sinagogii. Că orice încercare ecumenică, de apropiere a credințelor, nu va afla din partea reprezentanților tuturor religiilor, decît reticențe, suspiciuni și, în final, punerea îndrăznețului care s-a încumetat să predice apropierea în situația de a se autosuprima se demonstrează simbolic în *Sacul cu cartofi*. Preotul, rabinul și comisarul nu acceptă decît un tip de apropiere: cea bazată pe egalitatea în mărime a diamantelor negre dăruite de naivul predicator al unității credințelor. Greu de aflat un mai virulent și ironic analist al credinței habotnice decît acest spirit fundamental religios, în sensul etimologic, prim, al cuvîntului *religie – reunire*. Chiar miracolul, cînd se produce, întîlnește oameni incapabili să-l perceapă și să-l înțeleagă. Coborîrea lui Isus printre flămînzi, reiterarea minunii celor cinci pîini, nu satură decît o clipă pîntecele flămînde, iar oamenii rămîn în continuare la fel de egoiști, de lacomi, de mărginiți (*Ciorbă de bolovan*).

Caracteristica narațiunilor în care acționează ca personaj duhul întrupat, parabole pornind de la episoade biblice, reimaginate, concretizate, ancorate într-o anume mentalitate, este căutarea învățăturii de dincolo de fapte. Relația maestru-discipoli se stabilește nu numai între Isus Christos și cei ce îl urmează, ci și între narator și cititori. Morala este cea cunoscută: EL este calea, adevărul și viața și contactul cu EL este întotdeauna revelatoriu. Ceea ce contează este modalitatea de concretizare, aerul de autenticitate, de întîmplare trăită pe care îl dobîndește fiecare eveniment. Nefiind povestiri întemeiate pe conflicte reale, puterea fiind cu siguranță de partea lui Isus, monotonia este salvată prin înțelepciune. Reinterpretarea parabolei despre smochinul ce refuză să îi dea roade Mîntuitorului atunci cînd acesta i le cere, indiferent dacă era sau nu vremea rodirii, este completată cu descoperirea grămezii de arginți ținute strîns între rădăcinile copacului, intruziune modernă în comentarea textului sacru.

Lunga narațiune *Zahei Orbul*, numită în virtutea dimensiunii sale „roman", dar avînd structura interioară a povestirii: personaj unic urmărit în întîmplări caracteristice ale existenței sale, fără diversificarea planurilor narative, este parabola eșecului. Un dublu eșec: al deșteptării ochiului interior al orbului, care este, în fiecare etapă a chinuitei sale vieți, pe punctul de a-și realiza potențialitățile zeiești, ratînd de fiecare dată; și al minunii de a pune în lucrare harul cu care este dăruit preotul cu care orbul trăiește în simbioză, harul de a dărui lumină și vedere. Tema incapacității oamenilor de a percepe și înțelege manifestările sacrului, din *Ciorbă de bolovan*, se întregește cu tema neputinței omenești de a realiza sacrul în existența cotidiană. Zahei are nu numai înfățișare de zeu, ci și latențe zeiești, pe care le activează, însă numai pînă la un punct, de la care se prăbușește din nou în lumea degradată din care provine; orbirea ce ar trebui să reprezinte o condiție favorizantă a deșteptării vederii interioare, a iluminării, va rămîne pînă la sfîrșit doar un blestem al unei vieți muncite. Preotul lipsit de posibilitatea mișcării (narațiunea a fost la început o ilustrare a parabolei orbului întovărășit cu paraliticul) este și el dăruit cu puterea de a dărui la rîndu-i o lumină concretă, simbol al celeilalte, spirituale, pînă cînd, folosindu-și harul într-o situație în care pîngărește taina botezului, săvîrșind actul ritualic din orgoliu (pentru a-l umili pe tatăl copilului botezat), harul îi este luat și el descoperă că viața nu mai merită trăită. Povestea trecerii prin această lume a lui Zahei ar fi putut fi istoria unui drum inițiatic – cerșetoria, episodul seducerii, care îl transformă într-o victimă inocentă, coborîrea ad inferos, în ocnă, întîlnirea cu preotul ar fi putut fi stațiile pe calea suferinței și a ispășirii, a descoperirii luminii

interioare. Ele rămîn numai episoadele unei vieți canonite, făcute din suișuri și coborîșuri al căror sens rămîne învăluit în taină, pentru protagonist și pentru cititor.

Structura povestirilor

Narațiunile lui V. Voiculescu sînt structurate astfel încît elementul fantastic și simbolic să se manifeste ca întîmplare reală, verosimilă, oricînd posibilă. Semne disparate ale sacrului și ale magicului, neorganizate într-un sistem, răsar din cînd în cînd la suprafața unor întîmplări insolite, fără a le modifica și putînd trece neobservate de cititor. Nu este vorba de structuri continue – a sacrului și a profanului –, ci de interferența în mersul lumii a unor manifestări discrete ale altor forțe decît cele logic explicabile prin știința noastră limitată. Opoziția contemporan/arhaic, concretizată în contrapunerea cadrului povestirii cu conținutul acesteia, se anulează de fapt în timpul derulării întîmplărilor. Evenimentele sînt spectaculoase și neobișnuite, menite a capta atenția prin simpla lor expunere. O situație conflictuală așează întotdeauna protagonistul fie în primejdie de moarte, fie în primejdie de a pierde tot ce prețuiește mai mult în viață. Fie că elementul de opoziție este un tîlhar, un hoț (precum în *Behaviorism, Alcyon* – capodoperă a intrigilor obscure, a căutărilor organizate cu subtilă știință detectivistă, sau în *Ispitele părintelui Evtichie*), fie că este o întorsătură nefavorabilă a întîmplărilor (*Sakuntala, Misiune de încredere*), fie că este o forță obscură a universului (puterea sau neputința de a acționa în conformitatea cu legile neștiute, analogice, ale acestui lumi – în *Ultimul berevoi, Lacul rău, Viscolul*), fie că este chiar o forță declanșată de puterea descîntecului (*Iubire magică*), adică fie că elementul de opoziție este vizibil sau invizibil, întrupat sau desfășurat numai în spirit, miza conflictului este aproape întotdeauna viața sau valoarea care face ca viața să merite trăită, precum onoarea (*Capul de zimbru*), sau, dimpotrivă, într-o lume pe dos, satisfacerea grandioasă a instinctului de nutriție (în mediul presupus a fi cel mai spiritualizat, precum în *Chef la mănăstire*). O iubire fără de care existența nu merită trăită (*Lostrița, Sakuntala, Iubire magică*), capacitatea de a realiza transferul forței spirituale care hotărăște soarta lumii, de a realiza actul magic prin care universul poate fi reorganizat (*Ultimul berevoi*) așază conflictul în planul mai subtil al confruntării individului cu sinele său profund.

Personajul lui V. Voiculescu este înfățișat întotdeauna acționînd sau vorbind: comportamentul este semnul psihologiei, analiza tradițională a stărilor sufletești este absentă. Omul acestor narațiuni este manifestarea sa în act.

Întîmplările sînt organizate în jurul și în funcție de cîteva simboluri. Caracterul analogic al acestora, raportat la universul uman, este esențial. Transferul de spirit nu este posibil decît într-un univers cu o structură omogenă. Omogenitatea constă în esența spirituală a lumii. Sînt actualizate în unele povestiri simboluri arhetipale, care țin de subconștientul umanității, sau simboluri cu semnificație mistică – mai ales creștină – și ezoterică. Interpretarea fiecărui text nu se poate face decît în funcție de semnificația simbolismului lui central, pe care evenimentele, oricît de palpitante și de captivante, nu fac decît să-l mascheze. Alegem numai cîteva exemple, mergînd dinspre ezoteric – în măsura în care acesta este accesibil – spre arhetipal – antropologic.

În *Sacul de cartofi*, tînărul evreu care ar dori reunificarea religioasă în numele adevăratei trăiri mistice (și care va culege oprobiul reprezentanților tuturor religiilor) le oferă acestora, ca preț și tentație a noii doctrine, cîte un diamant negru. Slujitorii bisericilor nu sînt sensibili, firesc, decît la valoarea comercială a darului. Diamantul negru este însă Heliogabal, piatra soarelui, piatra filosofală și piatra din vîrful unghiului, cea pe care se poate ridica o altă lume. Zahei, în traseul lui descendent, în urma căruia, dacă nu ar rata sensurile, ar trebui să se înalțe spre punctul cel mai de sus, va săpa în ocna de sare. Lumea în care se află este una inversată, cu sensurile schimbate: biserica a devenit tractir și omul se închină unor alcătuiri obscene. Acesta ar fi locul în care, în concordanță cu simbolismul sării, ar trebui să se producă transmutarea morală și spirituală a personajului. Dar ea nu se produce, și dezvăluirea formelor reale ale locului se petrece în cotidian, nu în transcendent. În *Schitul de ceară,* femeia care fură împărtășania din altar, spre a retrezi prin ea lumea la viață (actul condamnabil social cu sens pozitiv în universal) inversează simetria stînga/dreapta: imaginile care ar trebui să fie în stînga altarului se mută în dreapta lui pentru ca lumea să se poată răsturna. Invers, în *Zahei Orbul*, preotul care păcătuiește săvîrșind taina botezului din orgoliu este pedepsit să împrăștie eucharistia, pe care nu mai are menirea să o administreze. Incapacitatea taurului de a primi fluxul magic prin care își poate învinge dușmanul – ursul, răul din lume – este semnul morții cultului mithraic, al cărui păstrător rămăsese ultimul mag, *Ultimul berevoi*, purtător al căciulii dacice.

Animalele asupra cărora se realizează transferul spiritual sau care, dimpotrivă, transmit ele lumii spiritul ce le animă se ierarhizează de la nivelul instinctual zoologic spre cel religios simbolic. Vulpea și cîinele ale căror jocuri erotice, la lumina lunii, erotizează cosmosul și toate făpturile ce le privesc (*Sezon mort*) sînt purtătoarele acelor instincte care înving orice bariere, inclusiv obstacolul apartenenței la specii diferite. Perechea similară este alcătuită din vaca îndrăgostită și țiganul ibovnic, priviți cu gelozie de stăpînul animalului care, ca și soțul femeii atinse de magia erotică – din *Sezon mort* –, ucide animalul vinovat. Instinctul iubirii este, dincolo de rațiune, prima formă a magiei care re-formează lumea.

Apropiat omului pînă la identificare, nu este de mirare că un cîine poate privi lumea din perspectiva inocentului-înțelept care, prin descoperirea analogiei dintre turma de oi și cîrdul de copii școlari, găsește imediat căile de acțiune eficientă (*Ciobănilă*). Lupul este, pretutindeni în opera lui Voiculescu, carnasierul dușman, răul întrupat. Ucigașul nu poate fi dominat decît prin vrajă (*În mijlocul lupilor*). El poate capta instinctele ucigașe ale *Schimnicului*, le poate pune în lucrare, neputînd fi anihilat decît tot prin act magic (glonț descîntat și înfigerea țepușei în inima pricoliciului). Cîinele și lupul, simboluri antinomice, satisfac o antinomie universală între prietenul și dușmanul omului.

Toate celelalte animale din opera lui Voiculescu au semnificații duble, obișnuite în procesul de simbolizare. Ursul din *Ultimul berevoi* este ucigaș și destructiv, puiul de urs din *Sakuntala* este substitutul copilului răpit femeii, legat de ea prin griji și răsfățuri ce îl umanizează. Calul este călăuza, cel ce transportă, în fuga lui, omul dintr-un mediu în altul, din imanent în transcendent. Caii lui Voiculescu sînt solari, albi, dar rolul lor de mesageri este redus. Ei reprezintă mai ales ținta eforturilor omenești și au darul de a comunica perfect cu adevărații lor stăpîni. Liză, iapa albă din *Chef la mănăstire*, este iubită, îngrijită și prețuită de stăpînul ei cu o atenție foarte apropiată de sentimentul deloc inocent, ambiguu, care îl leagă pe țăranul din *Vaca bleste-*

mată de vita Dumana, ce a înlocuit-o în inima lui pe nevasta Domnica. Liza este un animal cu comportament uman, capabil să participe la ospăţul călugăresc, dar, mai ales, trezitor la realitate: asemeni unui înger, Liza înnebunită de foame şi de sete va trage clopotele menite să-i trezească din apocaliptica lor beţie pe slujitorii Domnului. Că aceştia vor trata îngerul aşa cum se tratează pe ei înşişi – îmbătîndu-l spre a-l putea manevra – ţine de victoria absolută a trupului asupra spiritului. Armăsarul alb furat din stepele Asiei, pentru dobîndirea căruia se întrec marii hoţi de cai ai pustei şi ai cîmpiei, ar putea fi un simplu cal de mare rasă, dacă titlul povestirii în care apare nu ar fi un avertisment, singurul: el este *Alcyon*, pasăre albă, albatros, semn al lumii spirituale, dar semn ambiguu, demonic, diavol alb.

Spre deosebire de reprezentarea cea mai frecventă a şarpelui ca întrupare a vicleniei, păcatului, ispitei, la Voiculescu şarpele este totemic, ocrotitor. Neînţelegerea rolului său benefic, autosugestia care îi atribuie puteri ucigaşe, greşita interpretare îl transformă pe şarpele Aliodor din zeu al casei în victimă a oamenilor, după ce stăpîna însăşi (veşnica oroare a femeii de şarpe) devenise victima greşitei interpretări a simbolului. Şarpele – păzitor al altarului, din *Zahei Orbul*, ca şi cristelniţa cu mînere în formă de şarpe, leagă, în tradiţia ezoterică, rolul său de ideea de viaţă. Şarpele lui Voiculescu este arhetip al sufletului şi păzitor al duhului. Iniţierea care este botezul se săvîrşeşte sub privegherea lui, iar moartea sufletului, retragerea harului, înseamnă moartea şarpelui. În lumea laică, echivalentul şarpelui este albina (*Schitul de ceară*).

Peştele, cînd este feminin, lostriţă, şi vine din susul în josul apei (pentru a fi regăsit trebuie făcută călătoria înspre obîrşii, ratată în cazul flăcăului Aliman), este întrupare a elementului ispititor, fluent, nesigur, legat de împlinirea simţurilor şi de iubirea ca dorinţă. Cînd este masculin, morun, peştele este animal totemic, strămoş mitic. Uciderea lui înseamnă distrugerea universului, iar intrarea în fluxul cosmic nu se poate săvîrşi decît prin identificare cu el. Acesta este *ichthys* – *I*esous *Ch*ristos *Th*eou *Y*ios *S*oter (Isus Christos, fiul lui Dumnezeu, Mîntuitorul). De aceea pescarul (Isus a fost pescar de oameni-peşti, renăscuţi prin scufundare în apa botezului) se va numi Amin, iar locul în care se înfăptuieşte identificarea va fi balta Nazîrului. În sălaşul maximei degradări spirituale care este mănăstirea, peştele va fi consumat, sub toate formele, în ziua a treia (*Chef la mănăstire*).

Mediul predilect în care se petrec naraţiunile lui V. Voiculescu este un sat nefixat în spaţiu şi timp, arhetipal. Aici pătrund de obicei reprezentanţii civilizaţiei şi mentalităţii citadine, care iau contact cu lumea arhaică, privind-o cu ochiul neîncrezător şi inocent al celor rupţi de trăirea mitică. Oraşul este prezent mai ales pe primele trepte ale definirii eului, pe treapta opoziţiei faţă de tu. Pe măsură ce înaintăm în integrarea în fluxul cosmic, înaintăm şi în integrarea în natură. Cu cît mai îndepărtat este satul sau sălaşul în care se petrece actul magic, cu atît acesta este mai eficient. Locul izolat este locul privilegiat în înfăptuirea minunii.

Ţărani păstrători ai vechilor datini, ţigani nomazi cu cutumele lor arhaice, dar şi hoţi, ocnaşi, cerşetori mişună în lumea lui Voiculescu, alături de intelectualii cu apetituri faustice şi de cercetătorii detaşaţi ai lumii rurale. Viaţa în ocnă şi nunta deţinuţilor prilejuiesc cele mai pline de firească înţelegere pagini care s-au scris la noi despre relaţiile homosexuale. Iar marea iubire a lui Boieru pentru Giugiuc, cu chinurile şi sacrificiile ei, este singura mare iubire neîntemeiată pe vrajă din toată proza lui Voiculescu. Marile personaje negative rămîn călugării şi preoţii – fie dominaţi exclusiv de puterea instinctelor, fie pierzîndu-şi harul, fie lăsîndu-se inconştient posedaţi de or-

goliul puterii asupra celuilalt, precum Evtichie, fie folosindu-şi puterile magice în scopuri demonice, precum Schimnicul. Marile personaje fascinante sînt magii, cu puteri mai mari sau mai mici, de la simpla înţelegere a graiului animalelor, precum cel din *Zahei Orbul* sau din *Schimnicul*, pînă la vrăjitoria care îndepărtează purecii sau la vraja care leagă şi dezleagă dragostea, precum femeile din *Iubire magică*, sau bătrînul ce are darul de a aduce la viaţă omenească, printr-un simulacru, *Lostriţa* devenită fecioară-demon şi pînă la marele mag care trăieşte moartea magiei ca pe propria sa moarte, berevoiul care plăteşte cu viaţa încercarea de a menţine vie puterea vrajei.

Nici intriga, nici semnificaţia simbolică a personajelor umane sau animale nu epuizează înţelesurile prozei lui V. Voiculescu. În centrul ei rămîn, de aceeaşi esenţă, tainele creştine şi actele magice. De la transferul de forţă spirituală – începînd cu stadiul mimării actelor care presupun o anumită personalitate, pînă cînd această personalitate devine autentică, trecînd prin stadiul transmiterii de sentimente de la un apropiat la altul, continuînd cu magia şi vraja – schimbare a perceperii lumii sub puterea unei forţe transmise din afară – pînă la taina botezului şi a eucharistiei este un drum ascendent, al comuniunii spirituale, al unităţii de spirit dintre individ şi universal. Continuarea sonetelor shakespeariene este un act de aceeaşi natură, transpus în creaţia poetică: împărtăşirea din acelaşi duh, fără timp şi fără loc. De la scufundarea în ape a pescarului Amin – echivalentă cu dezmărginirea, cu realizarea unităţii cosmice „într-o uriaşă apoteoză către nepieritoarea legendă cosmică de unde a purces, dintotdeauna, omul" – pînă la răspîndirea vinului sfinţit asupra întregii firi, pentru a o redeştepta la viaţă (*Schitul de ceară*) este un parcurs continuu, care îşi subordonează şi depăşeşte vraja de dragoste (*Iubire magică*) şi vraja de insuflare a puterii (*Ultimul berevoi*), devenite neputincioase într-un univers din ce în ce mai desacralizat. Sub aparenţele unor întîmplări neobişnuite, ciudate, în lumea lui V. Voiculescu spiritul universal rămâne prezent sub pecetea tainei.

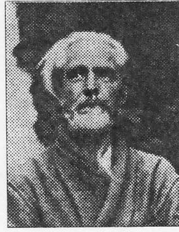
Sugestia stilistică. A izbit pe toată lumea vocabularul pigmentat cu arhaisme, regionalisme, cuvinte rare ce dau un aer inconfundabil scrisului lui V. Voiculescu. Într-o relatare ce pare a căuta tonul firesc, colocvial, scînteiază din cînd în cînd descrieri evocatoare ce scot peisajul din imanent, proiectîndu-l în veşnicie: „Nicăieri n-am văzut cer sfîşiat de apusuri mai adînci şi mai misterioase, prin care se scurgea, galben, peste meleaguri încremenite în vechime, parcă sîngele melancolic al unor ere de mult încheiate în restul lumii...".

Alteori cuvîntul e dublat de o ironie subţire, ce ţine loc de orice comentariu: „Păcat de părintele Evtichie... Ar fi fost o podoabă a monahismului de n-ar fi suferit aşa de rău de ispite...

Cînd atacul era mai uşor, ele îl apucau pe le vecernie şi-l fierbeau de obicei, cu răstimpuri, pînă după miezul nopţii, împiedicîndu-l să se ducă la biserică... Cuviosul lupta cu toate armele duhului: rugăciuni, mătănii, fríngeri... Cumpăna biruinţei nu se pleca nici către diavol, nici către sfinţia-sa. Criza se sfîrşea cu un fel de armistiţiu, fiecare din protivnici retrăgîndu-se pe poziţia sa, două-trei zile, pînă la o nouă încăierare".

V. Voiculescu şi-a conceput povestirile ca pe semne concrete ale unei realităţi invizibile, dar omniprezente, care este realitatea spirituală.

Roxana SORESCU

Integrala Prozei Literare

PROZA EPICĂ

Revolta dobitoacelor

Limbile vremii alunecaseră de pe tăişul lustruit al baltagelor de piatră pe luciul paloşelor de bronz. Şi omul nou intra în eră cu tot alaiul de animale îmblînzite după el.

Într-un amurg sălbatec de iarnă, el se întorcea necăjit de la pădure. Carul primitiv, cu roata otova dintr-o singură bucată de trunchi, se frînsese într-un prăguş, şi omul, ca să-l urnească, trebui să ostenească o jumătate de zi.

Taurii înjugaţi fluturau mînioşi capetele, bolovănind ochii cu rămurele de sînge în ei spre suliţa cu care îi împungea asprul stăpîn.

Cîinele credincios se tîra sfios în urmă, schilodit şi el în bătaie. Scăpase vînatul, care-l amăgise încurcîndu-şi urmele pe ponoare.

Şi omul, vînător fără greş, venea cu arcul descordat, aducînd doar un vultur săgetat din văzduh.

El păşea crunt şi morocănos, spărgînd cu călcîiul încălţămintei coaja noroiului amorţit de ger. În întunericul iscat odată cu ceaţa din pămînt, înfăţişarea lui înspăimînta. O piele uriaşă de leu îi învăluia trupul, aşa încît capul fiarei încununa ca un coif fioros cu colţii rînjiţi capul omului. Nădragii largi, din blăni de fiară, şi cizmele năprasnice, cu copite grele de aramă, îl creşteau şi mai mult. Iar aripile moarte ale pasării fîlfiiau, deschise, la fiecare pas în spatele uriaşului, parcă ar fi fost crescute acolo, pe umerii lui.

Cînd intra în ocolul unde îşi adăpostise familia, pe o măgură, sub cozorocul unei stînci, înnoptase.

Haita de cîini ai curţii sări furioasă să-l sfîşie. Dar cunoscîndu-l, repede se trase, cu gudureli, înapoi. El însă tot avu timp să plesnească pe doi din ei cu piciorul, rostogolindu-i cît colo. Şi schelălăielile lor umplură ograda.

Femeia ieşi din bordei cu pruncul în braţe şi ajută bărbatului să dejuge. Apoi oamenii se mistuiră în hrubă. Dobitoacele rămaseră afară singure, în noapte şi ger, apărate de cîinii lihniţi, împinşi de foame mai degrabă să le sfîşie.

Crivăţul se sburli şi se umflă, şuierător balaur cu mii de limbi din care sufla venin de ger. Împinse de frică, de foame şi frig, animalele se înghesuiră una în alta, toate la un loc. Taurii cu grebenele îndurerate şi şoldurile găurite de strămurarea cu bold de bronz în vîrf, oile jăfuite de lînă, berbecii cu coarnele frînte de bîtă, bivolii cu ceafa roasă, cîinii şchiopătaţi de ciomăgeli. Toţi asupriţi, toţi răzvrătiţi împotriva stăpînului. Tirania omului îi scosese din răbdări.

– Azi a fost mai crunt ca niciodată, spuse taurul negru, pe cînd cellalt soţ îi lingea milos grumazul.

– Ar trebui să-l iei în coarne şi să-i verşi maţele, zise bivolul ceacîr, sfredelindu-şi cu limba nările.

– De ce n-o faci tu? i-o-ntoarse taurul.

– Eu, vezi, am coarnele teşite.

– Atunci calcă-l în picioare și fă-l zob, cum zobeai odinioară, în sihlă, tigrii.

– Eu singur? Acolo umblam turme întregi. Tuna pămîntul sub noi cînd porneam năvala.

– Numai cîinii pot să-l sfîșie, își dete cu părerea berbecul. Cînd rătăciți departe pe coclauri după vînat, săriți, voi, zăvozilor, pe el, fiara cea mai aprigă. Eu, să am colți și gheare... făcu cu părere de rău încornoratul.

– Zadarnic mestecați voi în gură vorbe zadarnice ca paiele. Cum să te atingi de el? oftă cîinele. Voi nu vedeți că este vrăjit? Știți ce putere are?

– Ce? întrebară toate.

– La vînat, el apucă vulturul din nori și-l dărîmă jos. Ţintește de departe iepurele, cale de-o poștă, și biata vietate rămîne acolo încremenită de moarte și îl așteaptă să vie s-o culeagă. Nu aleargă ca mine, să-i iasă sufletul după vînat.

– Cum? Își lungește mîna întra-atît de sus, pînă la păsările cerului? întrebă o oaie, rumegînd cuvintele.

– Nu. Dar face ceva și mai de neînchipuit. Cînd vrea, își deslipește un deget de la mîini, pe care le încordează în chip ciudat. Și degetul cu o unghie ascuțită de fier în vîrf zboară cît ai clipi singur și apucă pasărea, pe care i-o aduce jos.

– Am văzut și noi, strigară toate, degetele astea vrăjite, lungi și cu cange în pisc. Are multe în tolba de la spate. Cu ele face semn și oprește pasărea în zbor.

– Apoi asta e vraja, lămuri cîinele. Își scoate și își schimbă degetele, cînd vrea și cum poftește.

– Dar brațul? se jălui tarul. Ați văzut cum și-l lungește, de te ajunge la zece stînjeni depărtare... Ba și-l și deschiolează din cot, ca să-l poată arunca de departe în tine. Vai de carnea ta dacă pumnul brațului de adaos are piatră în el! Și după ce te-a izbit de te-a amețit, își ia brațul de jos și îl pune la loc, rosti înfiorat taurul.

– Asta e puterea lui, urmă cîinele. El nu e ca noi, dintr-o bucată, încremenit o dată pentru totdeauna în el, turnat într-un calîp din care să nu mai poată ieși. Omul se schimbă și se mlădiază după nevoi.

L-am văzut odată, cînd era cald, cum s-a jupuit singur de piele. Eu asudam cu părul tot pe mine. El se răcorea în apă cu toată carnea de sub piele și păr afară, așa cum scosesem eu numai limba.

Mieii, taurii și bivolii holbaseră ochii, minunați de povestirile lui, și cîinele, îngîmfat de ascultarea cu care se învrednicea, urmă:

– Odată am fost de față cînd și-a scos copitele.

– Copitele? Cum se poate? făcu un mînz naiv.

– Da, copitele, de la glezne în jos. Îi intrase în ele o pietricică și-l înglodea. Pe urmă și le-a pus la loc și nu s-a mai cunoscut de unde le lepădase. Cînd a fost să trecem o apă, și-a dezghiocat picioarele mai sus de genunchi, a pus pielea și carnea pe umăr, ca pe niște păstăi, ca să nu se ude părul de pe ele. Iar dincolo, pe mal, s-a alcătuit din nou la loc.

Nu se poate magie mai mare. Să te faci și să te desfaci, să te rupi și să te dregi, să te lungești și să te scurtezi, dintr-o clipă într-alta, singur.

– Eu nu de brațul lui, care se smucește din cot și mă plesnește la zece stînjeni depărtare, mă tem, zise taurul ceacîr, gros la piele. Pe mine altceva mă împiedică. Fără să vreau, carnea se în-

fioară pe mine cînd mă apropii de el și mă face să-mi aplec grumazul în fața lui: un miros uriaș, un iz de fiară domnitoare mă biruie. De ce crește oare blană de leu pe el?

– Și-i fîlfîie aripi de vultur hrăpăreț pe umări, behăi un miel prior. L-ați văzut astă-seară?

– Magie și vrăjitorie, gemu dulce vaca. Uitați-vă. Mîna femeii îmi ține loc de vițel. Cînd ugerul împovărat de lapte mă apasă, chem prelung. Și ea vine. Închid ochii și sînt fericită, închipuindu-mi puiul sub mine. Nu e asta magie? Ca să-l biruim, ne trebuie vrăji mai puternice, farmece mai tari? Aș zice să întrebăm pe lup în pădure. El se pricepe.

– Deșteapto! lătră ogarul. Ți s-a făcut de jupuială pe vreo rîpă?...

– Atunci cum să scăpăm de atîta greu și apăsare? Cum să-l răpunem? Nedreptatea lui necruțătoare ne sugrumă tot cît colții lupului.

Deodată ușa de bîrne se smulse pe neașteptate și în cisla dobitoacelor răzvrătite căzu, pe cîteșipatru labe, pisica. Pe urmele ei curgeau ocările și blestemele femeii.

După ce se desmetici din amețeală, pisica începu grijulie să-și șteargă mustățile și să-și lingă blana, mînjite de smîntînă.

– Vai, ce cruzime, surioară! o boci oaia.

– Pe sufletul meu dacă i-am greșit cu ceva! Ăștia sînt oamenii. După ce ne jertfim viața pentru ei în lupta cu șoarecii, priviți acum cum ne aruncă.

– Ai căzut tocmai bine, mugi taurul. Tu ești vrăjitoarea iscusită. Proroceşti cînd are să se schimbe vremea, spui cînd vin oaspeți și ai prietenie cu luna. Învață-ne și ne ajută cum să scăpăm de om. Cum l-am putea ucide? Că ne-am săturat de chinuri.

– Năvăliți asupra lui. Unul singur din voi numai e de ajuns ca să-l facă praf și puzderii, rosti pisica.

– Lesne de spus. Cum să-l faci, cînd este cît un munte și pe deasupra și vrăjitor? Pumnii lui, măciuci de fier, îi zboară din mînă și vin vîjîind, să te pocnească de la o poștă, se jelui bivolul.

– Și pe urmă carnea lui de leu are un iz fără împotrivire, se tîngui taurul.

– Și cine se poate uita în ochii lui țintă, fără să-i plece pe ai lui numaidecît? Are privirile totdeauna biruitoare.

– Vă înșelați, îi mîngîie pisica. Tăbărîți cu îndrăzneală pe el: e mai plăpînd ca un vițel. Vi-l dau în labe gol și fără apărare, chiar acum.

– Nu vă luați după ea, schelălăi dulăul. Unde l-a văzut ea plăpînd? Vă trage vicleana în capcană, să vă piarză.

– Tot rob mișel ai rămas. Veniți cu mine, miorlăi ea, scuipînd cîinele între ochi.

Vitele așteptau sfioase, îndoielnice, îndemnîndu-se fără hotărîre.

– Haideți numai cîțiva pași, fricoșilor, îi certă ea. Aveți să vedeți cu ochii voștri.

Și pornind înaintea cetei de răzvrătiți, pisica îi duse îndărătul bordeiului, unde șoarecii făcuseră cîteva găuri în perete.

– Puneți ochii și uitați-vă, îi îndemnă ea.

Cu toții, pe rînd, își potriviră, bivolul peruzeaua ochiului mare cît pumnul, capra gogonul ei de chihlimbar, taurul oul însîngerat al ochiului cu gălbenuș negru, porcul țandăra de geam afumat ascunsă în grăsimea obrazului... Cîinele, după ce privi cu ochii lui duioși de copil orfan,

puse și bumbul umed al nasului și, la mirosul cunoscut al stăpînului, coada începu să i se miște bucuroasă.

Omul, la lumina chioară a unui opaiț, se desbrăca pentru somn, zvîrlindu-și una cîte una toate vrăjile de pe el.

Baltagul, brațul cel de adaos, zăcea jos, acum un biet ciot de lemn. Cizmele cu copite de centaur se pleoștiseră, goale ca două ciuperci uriașe, viermănoșite de ploi. Blana cu puteri de lei, coiful cu colții ascuțiți, neînsuflețite, dezumflate, spînzurau în cui, jumulite și găurite de molii.

Omul, ieșit din găoacea lui ca un pui golaș, ședea alb și plăpînd, cu carnea mirositoare a vițel de lapte. Capul rotund și mic, ca de miel slăbănog, se răsucea pe un gît fără vlagă. Grumazul taurului, pe lîngă el, era un trunchi de gorun pe lîngă o trestie.

Dobitoacele priveau aprinse. Cozile neastîmpărate băteau ca niște năpîrci pîntecele flămînde. Ochii se înflăcărau de ură și colții se rînjeau.

– Haideți, porunci pisica, curaj. Eu am să mă miorlăiesc la ușă pînă îmi vor deschide. Voi năvăliți toți după mine și-l sfîșiați.

Deodată cîinele, așezîndu-și a doua oară ochiul la bortă, se trase înapoi înspăimîntat și o luă la fugă. Celelalte dobitoace se grămădiră la gaură, priviră din nou și, îngrozite, o luară la fugă, ascunzînd-se.

Omul, îngenuncheat la pămînt, își împreunase mîinile și ridicase ochii... Deasupra lui, tavanul parcă se găurea, căci se strevedea cerul. Un abur luminos ieșea din trupul omului, mai ales din osul frunții și din creștet, închegîndu-se în juru-i ca un cearcăn... Lumina ajunsese din ce în ce mai puternică. Îl îmbrăcă într-un văzduh aprins, nesuferit ochilor. Omul era o lină flacără albă, ca o torță care ar arde toată deodată. Și văpaia învăluitoare lua din ce în ce înfățișarea unui paznic îngrozitor, în picioare, plecat ușor deasupra omului din el, care se ruga.

Omul izbi două pietre, și din mînă țîșni deodată flacăra unui fulger ce înspăimînta animalele în nopțile de furtună. Lumina ajunse din ce în ce mai puternică și-l îmbrăca tot într-un văzduh aprins, nesuferit ochilor de fiară. Deasupra lui, tavanul parcă se făcuse străveziu și se răsfrîngeau prin el stelele, iar o frîntură din soare veghea liniștită la căpătîiul omului*.

---

* Această versiune a imaginii omului a fost reprodusă, atît în prima ediție (1966), cît și în cea de a doua (1972), după textul apărut, la un an după moartea scriitorului, în *Gazeta literară*, nr. 21/ 21 mai 1964.
Finalul inițial l-am reprodus după textul publicat de autor în *Calendarul*, nr. 256/ 25 decembrie 1932.

Fata din Java

Era în toiul verii. Bucureştii clocoteau în vipii ca o cetate blestemată peste care se vărsase asfalt încins. Fîşii de trotuare năclăioase ca hîrtia de prins muşte te înhăţau gata să-ţi tragă pantofii din picioare. În catranul lor se înşirau, aidoma unor urme de fosile, formele tuturor încălţămintelor perindate, la un loc cu labe primitive neîncălţate încă, enigme pentru viitorii geologi.

Duhori de benzină, ulei prăjit şi cauciuc ars de la automobile, învrîstate cu altele, de mititei fripţi şi carne la grătar, adaose cu împuţiciuni de gunoaie neridicate şi rîgîielile gurilor de canale, ar fi făcut pe un rătăcit din altă lume să se creadă într-o nouă Gomora, în ceasurile cele mai grele ale bătăii ei de către Dumnezeu.

Ţi-era groază să răsufli. Nu trăgeai în piept decît dogoare îngroşată cu trîmbe de praf şi nisip, răscolite de goana maşinilor cu eşapamentele deschise. Ţi-era spaimă să te mişti: pentru un pas, pentru un gest, te năpădeau pîraie de sudori, pe care trebuia să le pui la loc bînd de două ori pe atît sifon. Apa nu era îngăduită. Ceea ce se scurgea pe ţevi era cu neputinţă de înghiţit. Venea, cînd se îndura să curgă, o leşie caldă şi leneşă, amestecată de-a dreptul cu clor, ca şi cînd stomacurile băutorilor ar fi fost spălătorii chimice.

Toate astea pătrundeau, ajungeau şi pînă la mine, în subsolul unde îmi strămutasem masa de scris, dar nu mă atingeau. Faţă de temperatura şi fierberea mea proprie, lipărul de afară nu mai însemna nimic. Eram un tînăr vulcan în plină erupţie literară.

Stam cufundat pînă peste cap în al doilea volum al meu de poezii, pe care-l pregăteam pentru toamnă, întregit cu un apocalips în versuri. Şi nu mai ştiam de nimic altceva pe lume.

Primul volum, debutul, *Stele negre,* avusese un răsunător succes. Şi, pentru cei 19 ani ai mei, laudele criticilor, curtea revistelor literare, avansul editorilor, entuziasmul generaţiei mele şi pizma cu mîrîieli a înaintaşilor alcătuiau un cocteil atît de ameţitor, că mă făcea nesimţitor nu numai la neplăcerile ce soseau dinafară, dar chiar la o primejdie adevărată. M-ar fi putut străpunge şi pe mine cineva cu spanga, ca pe Archimede, fără să bag măcar de seamă.

Mă aflam singur şi fericit în toată casa. Părinţii plecaseră la Sinaia, oaspeţii unui frate al mamei, care închiriase acolo o vilă întreagă şi trăia pe picior princiar. Unchiul Miti colindase lumea ca să facă avere, şi acum se întorcea miliardar ca să epateze, în lipsă de altcineva, familia. Eu nu-l văzusem pînă atunci. Nu mă născusem cînd el părăsise ţara. În ultima vreme se aşezase în Java, unde, intrat în uriaşele plantaţii de arbori ai cauciucului, se îmbogăţise fabulos.

Dar excesele de excitante, o febră tropicală şi clima neprielnică îl aduseseră în aşa hal de şubrezenie, că a trebuit să părăsească măcar pentru cîteva luni afacerile şi să se strămute într-o regiune salubră. Şi-a adus aminte atunci de ţară şi deveni iar dintr-o dată fratele dulce al mamei. De unde pînă atunci fusese numai unchiul din America şi apoi unchiul din Java, care-ţi trimite la zece ani o dată o fotografie cu un cec pentru bomboane şi haine, ne-am trezit cu el peste noi, rudă nelipsită, cu amestec în treburile cele mai intime ale familiei şi mai ales mentor îndrăcit.

Dintr-o dată, cum m-a văzut și m-a sărutat, am ajuns slăbiciunea unchiului din Java, care – așa, gata crescut – mă adoptă cu entuziasm. Și își puse ca ultim scop să mă formeze după ideile și gusturile lui. Mama, bineînțeles, era în al nouălea cer. Tata, biet profesor de liceu, intimidat și precaut – era vorba de miliarde – nu se împotrivea pe față. Eu eram de-a dreptul ostil, ca un prinț moștenitor bizar și îndărătnic, care dă cu piciorul tronului.

Cît șezuse în București, unchiul locuise în hotel, dar venea de mînca și sta toată ziua la noi. Bineînțeles, toată cheltuiala o ducea el. Dar pe mine mă plictisea cumplit. Nu mai sfîrșea cu sfaturile practice, teoretice, cu aforismele și apoftegmele lui de viață, parcă el, cum i-am spus-o de la obraz, cu asta cîștigase banii.

Pînă la urmă a hotărît, cu de la sine putere, să las literele și să trec la Politehnică, pe care s-o isprăvesc americănește, în vreo șapte-opt luni, cît mai are el de stat în țară, ca apoi să mă ia numaidecît în Java, la exploatările lui, unde e nevoie de un inginer-șef de încredere... M-am făcut foc, am refuzat categoric și exasperat, pînă la urmă i-am răspuns numai cu obrăznicii. Am avut din pricina asta o ceartă cu mama, care ne-a ținut supărați pînă la plecarea lor. Noroc că prăpădul căldurilor l-a gonit pe exoticul meu unchi la Sinaia, unde a luat cu el și pe ai mei. Și eu am rămas singur, de capul meu, plin numai cu versuri de apocalips.

Stam astfel sihastru, în subsolul asudat, în cordială înțelegere cu șobolanii, și nu mîncam decît pepeni. Mi-i aducea servitoarea, reci, de la gheață, cu miezul roșu brumat ca de o chiciură, și binecuvîntam stepa și arșița care zămislesc astfel de minuni, pepeni verzi.

Într-o zi, tocmai cînd scriam poemul mistic al țiparului, solie anume trimeasă pentru poet de marea Sargaselor, o claxonare în fața casei, din ce în ce mai lungă, mai insistentă, mă întrerupse. Nu m-am clintit însă. Am așteptat. Larma devenea însă exasperantă. Servitoarea nu ieșea... Acum claxonul încetase, dar începu să sune soneria turbată. Plictisit, am tras o pijama peste adamismul meu paradisiac și m-am hotărît să urc. Un Lincoln-Zephir splendid stopase la scară și șoferul măreț îmi întinse încruntat un plic. Am vrut să cobor ca să-l desfac jos.

– Nu, vă rog să dați imediat răspunsul, îmi porunci tare omul de sub șapca galonată și livreaua arogantă.

Asta mă supără grozav. Am simțit imediat că am de-a face cu un emisar al unchiului din Java. Îi întorsei spatele și cu aceeași mișcare îi trîntii ușa în nas, lăsîndu-l să aștepte.

Am citit scrisoarea. Nu mă înșelasem: era de la unchiul Miti, care mă chema să vin numaidecît la Sinaia: murea de dorul meu – cumpărase mașina pe care o trimetea numai pentru mine, să mă plimbe în fiecare zi la Brașov și la Sibiu. Cîteva rînduri adaose de mama îmi aminteau și mă rugau să nu lipsesc: a doua zi era aniversarea zilei de naștere a tatii. O sărbătoare intimă, dar de o gingașă și emoționantă solemnitate, ce se desfășura totdeauna numai între noi trei. Cu o lună înainte, colindam librăriile, căutînd cartea cea mai jinduită de el, care trebuia legată bibliofilic, cu cifrul lui așezat în anumit loc. Florile, schimbul de îmbrățișări, prăjiturile care-i plăcuseră lui în copilărie, sticla de vin rar, destupată cu pompă, din care gustam fiecare abia cîte un deget, prefăcîndu-ne că ne place, de toate astea mă lipseam acum din pricina afurisitului de unchi, care se vîrîse între noi și ne strica cu banii și cu tirania lui viața. Mă apucasem să scriu un refuz drastic. Era un chip de a mă răzbuna...

Dar din nou îmi căzu sub ochi rugămintea mamei și o listă de tîrguieli pe care să le aduc, în frunte cu tradiționala sticlă de vin. Și m-a înduioșat. Dar nu m-am dat bătut de tot. Am lăsat șoferul să aștepte. M-am urcat abia peste o oră. Moțăia la volan. L-am chemat și l-am luat de sus.

– Ține lista asta și banii, îi poruncii. Cumpără tot ce scrie aici și vino astă-seară la ora șapte.

– Am ordin să vă aduc imediat, cercă el să mă intimideze.

– La ora șapte. Și i-am trîntit ușa-n nas.

M-am muncit să înnod firul. M-am căznit să cad iar în transă. A fost cu neputință să mai scriu: țiparul îmi scăpa printre degete.

Unchiul Miti găsise chip și de acolo, de departe, să mă sîcîie și să-mi alunge inspirația. Cuvînt să-mi fie și mai nesuferit.

Acum lipsit de protecția muzelor, începusem să simt apăsarea și mizeria Bucureștilor. Nu suferisem toată luna de căldură cît am suferit în după-amiaza aceea, așteptînd șoferul. Îmi părea aproape rău că-l expediasem cu atîta ușurătate.

Mi-era teamă că ar putea să nu mai vie. Atins în susceptibilitatea lui de slugă de casă mare, ar fi putut să plece înapoi, spunînd că eu am refuzat să merg. La gîndul ăsta, broboanele de sudoare își dublau volumul și-mi curgeau cu gîdilituri mai ales pe spate, ca niște gîngănii care mi-ar alerga pe piele.

În sfîrșit, de la ora cinci mașina se înțepeni în stradă și așteptă supusă, fără larmă. Îmi luasem satisfacția și nu dădusem lecția în vînt. Mă gătii și pregătii încet. Îmi umplui valiza cu hîrtii, cărți și manuscrise. Și, nemaiavînd ce face, mă învîrteam încurcat prin bibliotecă, cercetînd ce carte aș putea să duc tatii. Și din nou mă prinse paraponul pe unchiul din Java: nici măcar cu prilejul acestei atît de scumpe aniversări nu putusem scăpa de el. Mi-era ciudă pe tata și mama că nu s-au gîndit să-l lase acolo și să vie ei amîndoi pentru sărbătoarea noastră... Dar dacă e să fie și unchiul între noi, asta strică jocul convenției, gîndeam. Și de vreme ce se admite un al patrulea, atunci pot și eu să mă prezint fără cartea de rigoare.

La ora șase am urcat în automobil, în loc de cine știe ce ediție rară, vreo cîțiva pepeni uriași, la picioarele mele.

Șoferul, de data asta salutîndu-mă foarte respectuos, i-a primit cu entuziasm.

– Mare bine faceți, conașule, că ducem lipsă de pepeni la Sinaia.

Asta mi-l făcu simpatic. Îl întrebai despre mașină, cum a fost cumpărată.

– A luat-o chilipir domnul Mihail, răspunse el familiar.

Domnul Mihail era unchiul meu din Java. Și-mi dădu amănunte cum un jucător la ruletă se decavase și vînduse ieftin unchiului mașina cu șofer cu tot. Omul se pricepea să profite de aproapele său...

Pînă la Cîmpina, cu tot geamul deschis, cu toată viteza nebună, credeam că plesnesc de căldură, închis ca într-o cloșcărie artificială. De la Comarnic, viața a început să iasă din leșinul de pînă atunci și văzduhul parcă să se încordeze. Sus la Orății, aerul s-a schimbat dintr-o dată: s-a făcut gustos ca niște bucate cărora le-ai pus mirodenii și sare. Muntele se închipuia de o parte și de alta nu de piatră, ci ca de răcoare condensată, o înaltă răcoare verde, crestată pe azurul cerului, prin care fulguiau luminile apusului.

Am găsit familia în parc, așteptîndu-mă, și am coborît la hotel, unde unchiul avea masa lui cu serviciul special. Eram obosit, posac și indispus. Mîncam în silă, ascultînd distrat conversația, cu a cărei întreținere își cheltuia numai unchiul vorbele. Ca de altfel și banii pentru tot ce era de plată.

Ne-am ridicat devreme de la masă și am plecat la vilă, unde ne așteptau cafelele, bineînțeles preparate cu cafea veritabilă adusă de unchiul, care a găsit prilej să ne vorbească despre toate felurile cum se prepară cafeaua în lume, la pol, la tropice, la ecuator. Dar, decreta el, cea mai delicioasă e tot cea preparată ca la noi, așa-zisa turcească.

Îl ascultam și-l analizam a suta oară pe acest detestat unchi din Java. Culesese de pretutindeni și strînsese în el multe lucruri bune: puțină morgă englezească tăiată cu o undă de umor, multă dezinvoltură americănească, oarecare flegmă olandeză, ceva emfază spaniolă, un dram de perfidie, dar și de subtilitate asiatică, un fel de *olla potridà*, din care se respira mereu izul românesc, căruia mediul îi dădea ghes să iasă din ce în ce la iveală. Un fel de mitocănism, alcătuit din naivitate și dintr-un soi de lipsă de ipocrizie, așa cum ți-ai sufleca mînecile și ți-ai scuipa în palme – la figurat, bineînțeles – care trebuie să-i fi adus succese în multe împrejurări.

După ce s-a sfîrșit cu cafeaua băută afară, pe terasă, s-a ajuns repede iar la mine și la viitorul meu. Adică al unchiului din Java, care, dorindu-mă pe mine alături de el, tot la sine se gîndea. Ne-a spus din nou că ar fi putut să se ducă pentru aer la Simla, în Himalaia, unde se strînge toată protipendada anglo-indiană, sau în Elveția, ori în munții Scoției, dar preferase România numai pentru mine, să mă ia cu el.

I-am răspuns ritos, ca și pînă atunci, că nu-mi părăsesc părinții. Mama a ridicat, oftînd, ochii către stelele ce pîlpîiau pe cer, tata i-a lăsat în jos surîzînd, și din nou am întărit declarația că nu simt vocație pentru altă îndeletnicire decît cea literară.

– Adică poezia, făcu ironic unchiul.

– Poezia și toate celelalte, replicai.

– Dar astea nu sînt realitate, ridică el glasul. Sînt nori.

– Cum nu sînt realitate? mă îndîrjii eu. Te rog ia-l și strînge-l în mînă. Poți să spargi capul cuiva cu el, și-i întinsei volumul meu *Stele negre*, care, frumos legat, sta pe masă, adus de tata.

– Asta chemi tu realitate, se dezgustă unchiul.

– Sigur, și chiar după concepția d-tale: mi-a adus cîteva sute de mii de lei venit.

Unchiul surîse lung, făcu ochii mici și răutăcioși după moda javaneză și ceru alt rînd de cafele.

– Bine, zise el, recunosc: volumul tău e real la pipăit. Dar tot atît de departe de realitate cît e o fată javaneză.

– Și ce? o fată din Java, îndrăznii eu să spui, roșindu-mă, este mai puțin femeie? Nu are și ea de dat și de primit cu trupul și sufletul ei o dragoste?

De data asta unchiul se lăsă pe spatele fotoliului cu un hohot de rîs zgomotos.

– Ei, ai mare haz. Pentru asta meriți să afli îndată cîtă realitate reprezintă versurile tale. Și ceru îngăduință de la mama să-mi istorisească o întîmplare a lui, care crede că-mi va folosi și mie. Să nu se supere nimeni dacă povestea e puțin cam suvelcată, adaose sorbind ultima înghițitură de cafea.

Soseam întîia oară în Java, unde mă chemau treburi însemnate, puse mai dinainte la cale în marile metropole comerciale ale lumii. Nu eram un naiv. Crucea Sudului lucise de multe ori deasupra mea. Străbătusem de cîteva ori de la un capăt la altul cele două Americi și căpătasem o experiență cît aș fi ocolit pămîntul pe jos. Singur New York-ul – acest microcosm – este în stare să-ți dea lecții de ce e lumea întreagă. Fiecare din mahalalele lui exotice valorează cît țara respectivă pe care o reprezintă. Cunoscusem acolo, ca și la San Francisco și pe toată coasta Pacificului, ca la ei acasă, pe negri, pe chinezi, pe japonezi și pe indonezii la care veneam acum și pe care-i manipulasem deja cu acea superioritate pe care ne-o dă pielea noastră albă și sufletul nostru negru.

Debarcam în Java ca biruitor, un fel de proconsul al cauciucului. Pusesem mîna pe cea mai mare întreprindere de cauciuc și gutapercă și, în subsidiar, mă infiltrasem peste tot în comerțul cu zahăr, piper și scorțișoară.

Trebuia acum să mă așez în carne și oase pe pămîntul și între oamenii pe care pînă atunci îi cîrmuiam numai de departe, cu cifre și radiograme.

Enormitatea afacerilor mă silise să lichidez pe toate celelalte risipite în trei continente și să mă așez acolo.

Am debarcat dimineața în portul Bataviei, capitala Javei, care m-a primit cu o măreață sărbătoare de lumini pe cerul exotic, atîrnînd în el ca imense steaguri desfășurate, cu splendide benți, de la aurul lichid și topazul topit, pînă la smaraldul care se amesteca lin cu safirele mării.

Subalternii obsecvioși, albi și metiși, cu o droaie de servitori galbeni, s-au urcat pe punte să mă salute și să-mi care bagajele. O mașină imperială m-a dus la hotel, pe o autostradă umbrită de copaci imenși, de pe care nu s-a ridicat un fir de praf. Patronul, directorul, întreg personalul mi-au ieșit înainte, să primească și să se ploconească în fața unui potentat al insulei fermecate. Mi se pregătise un apartament în latura de nord a clădirii.

– E mai ferit de căldură, îmi spuse, frecîndu-și mîinile, directorul.

Știam că e o minciună, cu care sînt amăgiți toți călătorii, ca să li se stoarcă mai mulți bani. Căldura la ecuator e aceeași pretutindeni, în odăi, ca și în pivniță... Dar primii hatîrul, cu un surîs de mulțumire, ca un suveran.

Cum eram odihnit, îmbăiat de pe vapor, am luat numai micul dejun și am poruncit ca imediat să plecăm la birourile administrației... Am străbătut orașul. Văzusem multe minuni; tropicele îmi erau familiare, dar Batavia, cu înfățișarea ei nu de oraș, ci de codru în care s-au rătăcit ici-colo case, vile și pavilioane, ca niște scufițe roșii din basme, m-a încîntat.

Am călătorit prin inima orașului ca printr-o junglă cu tot soiul de copaci peste care domneau smochinii gigantici, sprijiniți fiecare în zeci de trunchiuri ca niște colonade... Palmieri de toate soiurile, cedri uriași, alternînd cu boschete de flori senzaționale, de toate formele și culorile, te făceau necontenit să te crezi într-un parc fermecat, nu într-o cetate îmbîcsită de negoț și mărfuri.

Are să-ți placă mult, mi se adresă direct unchiul. Acolo natura n-a cedat un pas. Și chiar în oraș, cum slăbește o clipă mîna omului, o liană, un copac, o ferigă uriașă îi ia repede locul. Dacă nu ne-am apăra, lumea vegetală ne-ar înăbuși într-un singur sezon tropical.

Trebuie să vă spun că pînă la vremea amiezei ne-a plouat de vreo trei ori. Și tot de atîtea ori cerul s-a înseninat într-o splendoare de azur din ce în ce mai pur. O furtună izbucnită pe neaștep-

tate în pădurile Javei este cel mai extraordinar concert simfonic, în care cerul, norii cu tobele lor, ploaia, copacii și coamele zbuciumate scot ca din mii de instrumente armonii și ecouri, pe care ascultîndu-le, un poet poate scrie poeme nemuritoare. Și, spunînd asta, unchiul îmi adresă un surîs perfid și, întorcînd ochii languroși către mine, adaose: Știu că-ți place muzica și că urmărești simfonicele. Acolo te asigur că nu au să-ți lipsească, și încă din acelea colosale, cum numai natura știe să pregătească.

Dar, răpit de entuziasmul neistovit de atunci, m-am rătăcit iar în jungla magică a Bataviei, deși ar trebui să fiu blazat și sătul de ea, și m-am depărtat de scurta întîmplare pe care-mi propusesem să v-o spun și la care mă întorc.

După masa luată în grădina hotelului, alt imens parc exotic, directorul s-a apropiat discret și mi-a spus, întorcîndu-și pe dos ochii mieroși ca un codoș, că masa de seară se ia la ora nouă și că în odaia de culcare mă așteaptă în pat o fată javaneză, anume pentru mine pregătită.

Am tresărit fără voie... O fată javaneză? Diseară, în patul meu? N-o cerusem. Nici măcar nu avusesem gînd pentru așa ceva. Dar dacă astfel e obiceiul... Și, pînă să protestez sau să refuz, un fior mă gîdilă de cîteva ori în sus și în jos prin măduva spinării și mă opri să răspund.

Și unchiul își dezveli într-un rînjet sardonic dinții galbeni, privindu-ne pe rînd cu ochii lui lucioși de bolnav de friguri. Mama se prefăcu că s-a înecat și tuși în mînă. Tata, stînjenit, roși și pentru mine. Eu, furat cu adevărat de povestea tărîmurilor de vis, am ascultat, cu naivitate, înainte.

– Am plecat apoi, urmă unchiul, cu mașina în vechiul oraș olandez, fosta capitală a Javei, la cîțiva kilometri depărtare, unde aveam magaziile și antrepozitele de mărfuri, și spre seară ne-am întors în Noua Batavie. Mărturisesc, fără să vreau, mintea nu mi-a fost tot timpul decît la fata din odaia mea de culcare. Mă întrebam cum are să fie? Micuță, gingașă și galbenă ca o indoneză...? M-ar fi supărat dinții lăcuiți cu negru. Îi doream albi. Sau are să fie o creolă splendidă, amestec de sînge spaniol cu olandez și malaez, care dă cîteodată exemplare unice, cu o carne admirabilă, arzuie și insațiabilă, în care perfidiile și voluptățile se topesc cum se împreună petalele orhideelor ca să zămislească o formă monstruos de frumoasă?

Și deodată mă pălea frica tainică; dar dacă o fi cine știe ce stîrpiciune? O urîțenie? Nu, nu, îmi spuneam tot eu. Nu îndrăznește directorul să mă păcălească tocmai pe mine.

Pînă la masa de seară am colindat pe jos cîteva alei... Era încă lumină întîrziată, cu bogăție de nuanțe, care se răsfrîngeau pe lumea întreagă. Femei de tot soiul și de toate condițiile treceau agale. Unele aproape goale, cu sînii dezveliți, cu formele pline și unduioase, cu trupul numai ademeniri și viclenii. Mă supărau din cînd în cînd acele saronguri de rogojină, un fel de jupoane de paie împletite, fuste rigide de rafia în care femeile se vîră de la brîu în jos. Îmi venea să sfîșii coviltirele astea, sulurile astea de rogoz în care tăinuiau tot ce aveau mai prețios.

Comparam în gînd fiecare femeie pe care o întîlneam cu acea misterioasă fată javaneză care mă aștepta ca o mireasă în patul meu de la hotel. Dar să vă scutesc de toate gândurile și nerăbdările mele.

După masă m-am urcat în odaia mea. Urcat e o vorbă. Acolo clădirile nu sînt decît cu parter, din pricina deselor cutremure. Un *boy* malaez mă conducea și mi-a deschis ușa, apoi s-a retras repede.

Am pătruns emoționat, cu bătăi de inimă și inundat de sudoare. Eram chiar încurcat... eu, omul hîrșit de trei continente. Îmi explicam de altfel eu însumi starea. Tot timpul pe vapor fusesem cuminte, model de continență, aproape ascetică.

Mi-am compus o figură cu o expresie binevoitoare și oarecum nepăsătoare și, înaintînd în mijlocul odăii, mi-am aruncat ochii întîi de jur împrejur, pe fotolii, jos pe covoare... nimic. Am trecut în camera de toaletă, am cercetat baia. Fata javaneză nu era nici acolo. Mi-am adus aminte atunci de vorbele directorului, care-mi spusese că fata mă așteaptă în pat. Sigur că așa era obiceiul și astfel cere decența javaneză. Cît sînt de mici și delicate aceste creaturi exotice, s-ar putea prea bine să se fi vîrît sub cearșaf și să fi adormit acolo. M-am apropiat tiptil și am ridicat învelișul. Iarăși nimic. Patul gol.

O zvîcnire, un protest al întregii mele cărni, creier, inimă, măduvă, toate la un loc, mă făcură să-mi dau seama de cîtă însemnătate pusesem în această simplă aventură. Tremuram tot, un tremur nervos, nestăpînit. Și o furie de proporții dincolo de neînsemnatul incident mă aprinse. Își bătuse directorul joc de mine. Asta numai o clipă, căci imediat mă fulgeră un gînd: dar dacă fata, plictisită de așteptare, sau poate speriată de prima ei aventură, o fi fugit acasă? Codoșul mi-o recomandase ca nouă, proaspătă și pregătită înadins pentru mine. Deci încă neștiutoare și spăimîntată de ceea ce își închipuia că o așteaptă. Și un regret, amestecat cu remușcări, îmi aduse în gînd o fetiță plînsă și despletită, de care m-aș fi lipsit bucuros.

Dar numaidecît evocai iarăși una din acele splendide femei, invoalte ca o fructă tropicală gata să se despice, din care întîlnisem atîtea în oraș. Și mă hotărîi. Sunai. Malaezul cu chipul de tărtăcuță intră. Cercai în tot felul să-l fac să înțeleagă întrebările mele despre fata javaneză, dacă a fost, unde e acum, de ce a plecat... N-a fost cu putință să mă înțeleg cu el.

Am coborît atunci eu însumi jos și am chemat pe director, căruia, sub cuvînt că-i cer alte deslușiri, i-am spus foarte detașat, așa, în treacăt, că n-am găsit în cameră fata javaneză de care-mi pomenise.

– A, cum se poate? se miră el. E acolo, vă rog, chiar eu am dus-o.

– Atunci a plecat, făcui eu cu simplitate.

Directorul mă privi uimit.

– Cum să plece? Nu se poate! Căutați-o vă rog bine, este în pat.

– Am căutat-o și în pat. Nu e, replicai.

– Atunci merg eu cu dumneavoastră.

În acest timp mă liniștisem. Siguranța cu care vorbea directorul, încredințarea că nu e mistificare îmi aduseră cumpătul.

Intrarăm în cameră. Însoțitorul merse îngrijat drept la pat și dădu cearșaful de olandă la o parte.

– Iat-o, domnule! E la locul ei și vă așteaptă.

Și, întorcîndu-se satisfăcut, îmi arătă pusă lîngă perete o pernă lungă, un soi de sul zvelt și mlădios, îmbrăcat în pînză albă, care se odihnea în patul meu. Am rămas o clipă zăpăcit...

– E chiar cea pregătită pentru dumneavoastră, nouă și din material cu totul proaspăt. Nu a mai folosit-o nimeni, cum se practică în alte hotele.

Într-un fulger de intuiție, înțelesei totul și frînai tumultul din mine.

– A! nu ridicasem cearșaful, mă scuzai eu, și îi mulțumii surîzător. El ieși urîndu-mi noapte bună.

Mă dumerisem deplin și rîsei singur de mine. Fata javaneză nu era, cum crezusem, o fată. Era perna, sulul cu care oamenii din Java dorm noaptea în brațe și pe care l-au botezat fata javaneză! Din pricina căldurilor tropicale și a sudorilor care te inundă, dacă ai sta toată noaptea cu coapsele lipite una de alta și cu brațele lîngă trup, pielea ți se opărește și se rănește. Cînd se adaugă complicații, se ajunge la putrezirea cărnurilor atacate de secrețiile acre și fierbinți ale sudorilor. Ca să te aperi de aceste neplăceri, iei în brațe și-ți încolăcești coapsele în jurul acestui sul, lung cît corpul, făcut din ierburi uscate, care te desparte astfel de tine însuți. El suge și-n el trec toate zemurile impure pe care ți le stoarce căldura în tot timpul somnului.

Și, în loc de dorita fată din Java în carne și oase, am dormit în brațe cu perna care-i purta numele.

Așa faci și tu acum... Strîngi în brațe și chemi realitate ceea ce în fapt nu e decît o fată din Java confecționată din vorbe: poezia.

Concluzia brutală și directă ca o lovitură strică pentru mine tot farmecul povestirii care mă furase pînă atunci. Unchiul băgă de seamă, dar, tiranic și lipsit de tact, insistă mai departe cu morala fabulei.

– Am folosit și eu fata din Java, dar cu bună-știință că e un simulacru și că realitatea este alta. Ba i-am adus tot soiul de îmbunătățiri inventate de mine.

Am plăsmuit-o din alge marine, cu miros răcoros de ape. I-am lăsat miezul gol și în el am ascuns un ventilator electric. Dar știam că strîng în brațe tot o păpușă, o iluzie pentru care nu părăsesc celelalte femei.

Așa și tu, oricît vei inventa ritmuri noi, sau că vei trece la romanul compact, tot numai cu fata din Java ai de-a face, s-o știi.

Nu tăgăduiesc, uneori, cînd ți se urăște cu realitatea, cînd te saturi de carne adevărată, te poți odihni cîteva nopți cu perna poeziei între coapse. Dar așa, toată viața, cum visezi tu!...

Sinaia răsufla sălbateca răcoare din toți plămînii ei de codri întunecați. Și ne poftea la culcare.

A fost un deliciu să mă pot înveli și să dorm în pătura înfățată. Dar toată noaptea m-a obsedat fata javaneză. M-am visat numai cu ea în brațe, cînd în chipul volumului meu *Stele negre*, alungit ca un sul îmbrăcat în piele galbenă, cînd preschimbată într-o luxuriantă femeie tropicală, din carnea căreia ieșeau paie și alge care mă înțepau. Și m-am deșteptat mai obosit și mai indispus decît mă culcasem.

A doua zi am părăsit vila și am fugit cu primul tren la București, în subsolul plin cu versuri și coji de pepeni verzi.

Limanul

Doamna sună de două ori și ceru să vie nursa cu copilașul. Era ora 11, ora plimbării de dimineață, și, ca bună mamă, înainte de plecare, trebuia să inspecteze toaleta micuțului, ca și a bonei, care i-l aduse numaidecît în brațe. Dintr-o vultoare de volane albe, ce-l cuprindea spumegătoare din cap pînă mai jos de piciorușe, ieșea doar un chip vag de păpușă bolnavă. Doamna îl luă din mîinile bonei, îl sărută, îi rîndui horbotelele de la capișon și, punîndu-l iar femeii în mîini, dete „bunul de ieșire".

– Cum a dormit astă-noapte? întrebă doamna.

Femeia care pornise se întoarse și răspunse că băiețelul dormise foarte rău, din pricina dinților care vor să iasă și-l sîcîie de cîteva zile.

– Doctorul a fost azi dimineață?

Fusese și prescrisese o doctorie pentru frecat gingiile.

Cînd au ajuns la ușă, doamna întrebă din nou despre copil, dacă mănîncă bine.

– Cu multă caznă, abia ia jumătate din păpița obișnuită, răspunse nursa, care mai așteptă cîteva clipe celelalte recomandații, ce nu întîrziară.

– Suzana, fii cu băgare de seamă. Nu lăsa nici o clipă copilul singur.

Nursa ridică plictisită capul.

– Și mai ales nu îngădui nimănui să se apropie de el, insistă doamna. Vezi că și azi scriu gazetele despre alți copilași răpiți de bandiți. E al doilea în timp de o săptămînă. Au ajuns Bucureștii mai rău ca New York-ul.

– N-aveți nici o grijă, doamnă, o asigură bona ieșind.

Era în adevăr pe vremea cînd ecouri din isprăvile gangsterilor americani se izbeau pînă în malurile Dîmboviței. Și doamna al cărei soț se număra în elita industriei autohtone avea ambiția să se creadă pusă printre cei dintîi pe lista bandiților de copii.

Jos în stradă aștepta căruciorul, pomponat ca un madrigal. În afunzișul lui alb și pufos copilul se pierdu ca într-un val.

Cînd au ajuns în Cișmigiu, soarele pripea ușor și o lumină îmbătătoare umplea grădina. Era sfîrșit de mai. Umbrele pe sub copaci sclipeau, fragede și aeriene așijderi foilor de sus. Mici șipote de vînt izvorau ici-colo din senin și se țeseau de la o alee la alta, schimbînd între ele miresmele ca pe niște bucurii, de-a lungul cărora mergeau oamenii.

Dar copilașul se arăta nesimțitor la frumusețile lumii. El își urma lupta cu dinții săi îndărătnici și scîncea necontenit, frămîntîndu-se sub zorzoanele plăpumiței. Nursa trebui de astă dată să-l plimbe cu adevărat și, în loc să se așeze ca de obicei lîngă celelalte bone, făcu de cîteva ori înconjurul grădinii.

În cele din urmă, copilul adormi. Întîi cu tresărituri, apoi din ce în ce mai adînc. Bona se retrase în fund, în colțul cel mai ferit de zgomot, unde nu se jucau copiii, lăsă căruciorul cu micuțul în soare și ea se așeză la o lungime de braț, pe o bancă.

Era trudită. Nu dormise de cîteva nopți, trezită ceas cu ceas de plînsetele copilului, chinuit de primii dinți. Ziua nu avea timp de odihnă. Trebuia să-l hrănească, să-i facă baie, să-l schimbe, să-l plimbe. Și trebuia să se îngrijească și de ea, pînă la cochetărie, cum cerea eticheta marii case la care slujea. O dureau ochii și o ardeau pleoapele. Puse ochelarii de soare, și umbra lor căzu ca un pansament blajin peste vederea obosită. Scoase aproape cu împotrivire din săculeț lucrul, ghemul, andrelele și vru să împletească. Dar mîinile îi cădeau neascultătoare pe genunchi.

O pereche de guguștiuci se năpusti cu fîlfîituri zgomotoase în frunzarul de deasupra ei și începură refrenul lor stupid, strigîndu-se pe nume: gu-guștiuc... gu-gu-știuc... Copilul tresări și chipul i se schimonosi în somn. Ea se ridică și alungă cu batista fluturată păsările tulburătoare. Și iar încercă să lucreze un timp.

Acum înainta cu scîrțîit de nisip sub pași o pereche omenească. Doi tineri îndrăgostiți trecură înlănțuiți prin fața ei. Fata rîdea, un rîs revărsat sub migala de sărutări a băiatului. Cărutul tresăltă brusc. Bona întinse brațul și-l clătină ușor, ca un legănat. Dar copilul trezit începu să țipe și să se zvîrcolească înăuntru. Perechea se pierdea fără măcar să întoarcă o clipă capul... Își privi ceasul. Mai erau 10 minute pînă la sorocul mîncării. După porunca doamnei, îi da copilului una sau chiar două mîncăruri în grădină, ca el să rămîie cît mai multă vreme afară în aer; îl lăsă să plîngă și începu pregătirile: termos, ceașcă, linguriță, pesmeți, bărbiță, tot dichisul se înșirui acum pe banca invadată de soare. Copilul mînca tot silnic, cu refuzuri, cu smucituri din cap, care risipeau păpița pe șervețel sau i-o prelingea pe la colțurile gurii în jos sub bărbie. Un adevărat chin de mai bine de o jumătate de oră... Era tîrziu. Șiruri de cărucioare porneau, cu strigăte și chemări, spre casele lor. Grădina se golise. Trecuse amiaza mare... Un pustiu binefăcător se întinse în jurul celor rămași...

După ce schimbă copilul de rufe și-l culcă la loc, bona întinse pledul pe scîndura băncii și se așeză la lucru, mîhnită. Nici ea nu știa de ce.

De primăvara care-și întețea farmecele-i trecătoare? De viața ei, care trecea asemenea? Avea douăzeci și cinci de ani... Era înaltă, mlădioasă, cu părul bogat, ochenată și albă. Chipul avea o frumusețe nu de linii, ci de amănunte și nuri... Iar tinerețea o împlinea ca un cadru de aur. Amintiri repezi, nestăpînite, toată viața ei, o năpădiră, ca pe cel ce e gata să se înece. Ea se afunda, se îneca în apele somnului. Suzana își istovise copilăria toată și acum își irosea tinerețele numai ca să îngrijească de copiii altora.

Abia ieșită din găoacea copăii unde o luluise maică-sa, ea s-a trezit, acolo, în satul ei din fundul Bucovinei, legănînd zi-noapte, an de an, făr` de răgaz, pruncii popii, șase în șir, unul după altul. Nu avea nici măcar bucuria să crească și ea odată cu micuțul, pe care îl sălta dincolo de hotarele leagănului. Alt copil lua locul celui zburătorit. Înjugată la leagănul unde preoteasa depunea noul plod, ea se întorcea și se făcea iar mică, pe potriva slujbei ei, de simplă manivelă. Dar jinduia multă vreme după cel drag, care acum, înstrăinat de ea, se hîrjonea pe afară cu cîinii și ceilalți copii. Și gîndul ei pipernicit zbura trist în mijlocul lor.

– Ce tot moțăi acolo, fa?! se răstea preoteasa.

Și mîna adormită, care pînă atuncea azvîrlise în vis cu pietre, ori culesese flori, se înțepenea iar în buza de lemn a leagănului... Suzana deschise ochii și se trezi uimită, nu în tinda popii, ci,

cincisprezece ani mai tîrziu, în grădina Cișmigiului. Întinse ca odinioară brațul... Leagănul? Ah! nu, căruciorul, care sta liniștit și-l cuprinsese umbra dulce a după-amiezii.

Acum luă cu tot dinadinul lucrul și începu să împletească amintirile.

După ce popa a sfîrșit cu copiii lui, a trecut-o unui cumnat în Storojineț. Tot la copii mici. Alt leagăn, aceeași hurducare moțăită în isonul orăcăielilor de plozi. Aici nu a avut de ridicat decît doi copii. Orășeanul nu a vrut să tragă peste numărul reglementar. Dar cu ei Suzana a avut caznă mult mai mare. Copiii trebuiau spălați des, nu ca ai preotesei, îmbrăcați, primeniți, hrăniți la ceasuri cu soroc. I se cerea să le spele scutecele și să le cîrpească rufele. Au învățat-o cu sila să lucreze, să coasă și să împletească. A deprins cum să îngrijească de copii la boală. A dus însă multă vreme dorul ramătului de copii din casa popii. A jinduit mereu după grădina cu poame și după bătătura cu vaci și cu viței. Dar aici a trăit mai bine. A mîncat mîncări gătite; a crescut dolofană și voinică. Pe deasupra, au învățat-o să citească și să scrie. Și mai ales n-a mai bătut-o nimeni, cum se întîmpla des la popă.

Cînd a isprăvit și cumnatul popii cu pruncii lui, au trecut-o unui prieten însurat de curînd, care aștepta primul copil. De data asta Suzana a fost aceea care, pînă să sosească moașa, a primit pruncul pe brațele ei iscusite. De acum creșterea copiilor nu mai avea nici o taină pentru ea. Fără școală, fără patalamale – și era abia o codană – ajunsese o nursă deplină.

Așa, Suzana s-a rostogolit de la Storojinet la Cernăuți, de la Cernăuți la Iași, de la Iași la București, din mînă în mînă, din stăpîn în stăpîn, fără o aventură, fără o ispită. Era ascultătoare, harnică și conștiincioasă, nu atît din fire, cît din mîndrie. La început, ca să se ferească de bătăile și certurile stăpînilor. Pe urmă, din ambiție și un fel de demnitate a slujbei ce îndeplinea. Avusese noroc să intre întotdeauna numai la perechi tinere, cu cei dintîi copii, unde domnul, încă îndrăgostit de soție, nu-și aruncă ochii asupra slujnicelor. Era dealtfel serioasă și cinstită... Așa că pînă acum sufletul ei sta încă nefolosit, într-o teacă de temeri și neștiințe. Nici un domn nu-i vămuise fecioria.

Aici, la București, în casa unde slujea acum, i se da importanță și onoruri ca pentru o nursă cu mofturi și pretenții. Ea însă se simțea tot Suzana, slujnică hîrșită și obosită, care își irosește tinerețele, cum și-a istovit copilăria, numai că să vadă de copiii altora, de cînd se trezise.

Se scutură, deschise repede ochii și întinse brațul. Căruciorul sta liniștit. Umbra castanilor plecase de lîngă el. Grădina, pînă în fund, era tot pustie. Nu începuseră să vie celelalte bone cu copiii lor. Privi ceasul. Nu era patru. Se ridică și, în vîrful pașilor, se apropie de cărucior și se plecă peste el, ascultînd. Copilul părea că doarme adînc. Ascultă mai atentă: nici o suflare. Privi înăuntru și începu să scormone și să ridice învelișurile, febril, mai febril, adînc, mai adînc... Nu-l găsea. Sigur că micuțul s-a zbătut, ea nu a auzit și el a alunecat la fund, s-a împotmolit sub pleduri și perne. Poate s-a înăbușit.

Spăimîntată, cu brațele cufundate în stratul de așternuturi, cotrobăia cărutul ca o nebună, căutînd copilul. Scutură și zvîrli jos tremurînd, una cîte una, cîrpele, plapuma, pledurile, saltelele, deșertînd pînă la podeaua de scînduri căruciorul. Copilul dispăruse. Privi năucă împrejur. Nimeni și nimic. Și panica tăbărî asupră-i. Începu să-și smulgă părul și să plîngă... Întîi înăbușit, apoi tare, din ce în ce mai tare. Nu o auzea nimeni! A trebuit să se liniștească singură. În sfîrșit, și-a venit în fire și a început să caute în preajmă, apoi mai departe, boschetele, colțurile, băncile, gră-

dina întreagă, iscodind, întrebînd. S-au strîns trecătorii, au înconjurat-o celelalte bone și surori, care soseau în cîrduri. Nimeni nu văzuse, nu auzise, nu știa nimic. Toți își dădeau cu părerea că gangsterii răpiseră copilul. Tatăl, enorm de bogat, putea plăti o răscumpărare regească.

În sfîrșit, se ivi și un sergent, supărat de aglomerația care amenința să-i calce iarba și să-i strice florile. La auzul întîmplării, el luă o atitudine magistrală, întrebă, făcu investigații, căută... În cele din urmă, propuse să meargă la comisariat, împreună cu reclamanta. Lumea se împrăștie. Căruciorul, uitat, fu împins repede pînă la sergent, care îl luă ca pe un trofeu la poliție.

Comisarul ascultă cu răbdare plîngerea și porunci unui agent să pornească împreună cu bona în Cișmigiu, unde să facă din nou cercetări, cu reconstituirea întîmplării pe teren, să culeagă urme, date, informații și să ia firul. El între timp va telefona la Prefectura Poliției, care să organizeze o echipă de cercetare și de descindere la gazdele de hoți. Bineînțeles, s-au luat semnalmentele celor doi tineri îndrăgostiți care trecuseră pe lîngă cărucior, ochind copilul. Suzana trebuie să-i recunoască din cîteva mii de fotografii ce-i vor fi puse dinaintea ochilor.

Din nou în grădină, agentul isprăvi repede cercetarea lui în vînt și plecă să ducă rezultatul. Suzana căzu pe bancă și începu să se bocească încet. Era sleită. O lua frigul, uitase să mănînce la vreme, cînd o furase somnul. Și groaza, durerea, disperarea o torpilau făr' de răgaz. Se frămînta singură, bîiguind vorbe fără noimă. O tînără care trecea pe acolo se apropie repede de ea și o strigă pe nume:

– Suzana, tu ești?

Suzana sări, speriată de nădejde:

– A, Livia, Livia! de-ai ști ce s-a întîmplat! Nu cumva ai aflat unde este copilul?

Și, apucînd de gît pe fata uluită, o tîrî lîngă ea pe bancă și îi povesti îngrozitoarea întîmplare, nenorocirea care o lovise. Livia o ascultă cu interes, dar liniștită, mîngîind-o pe păr și obraji. Slujiseră împreună la Cernăuți, în casa unui negustor. Nu se mai văzuseră de ani. Dar pe Livia o podidi mila și luă prietena cu sila la ea acasă, să se întremeze cîteva ceasuri. Ședea departe, dar cu tramvaiul se ajungea numaidecît. După ce s-o odihni și s-o mai înviora, se poate întoarce la comisariat, după noutăți.

Sosiră într-o mahala, viermuind de lume, sădită cu cîrciumi, pline de chiote și veselie. Acolo, pe strada cu caldarîm de bolovani, intrară într-o curte, cuprinsă pe trei laturi de cîte un șir de odăițe, ca niște chilii de mănăstire. Rochii pestrițe, jupoane colorate, fuste roșii, rufărie, ciorapi puși la uscat atîrnau în fața fiecărei cămăruțe. Prietena deschise cu cheia și pătrunseră într-una din chilii. Un pat curat, o oglindă în perete, un lavabo alb, dulap, un cufăr și ilustrații pe zid. Pe masă, cîteva cărți și o mașină cu petrol, pe care Livia o aprinse. Cu același chibrit aprinse și o candelă de sub icoana Maicii Domnului, ce străjuia un colț al odăii. Și o lumină roșie prinse a clipi sfioasă.

Livia fierse ouă, făcu ceai, prăji pîine, alergă de cumpără mezeluri. Și pe măsură ce-și îndestula și-și mîngîia prietena, îi povestea viața ei de zbucium și chin... Pînă ce a găsit liniștea și odihna aici. Era mulțumită. Putea să trăiască de capul ei așa cum vrea. Nu trebuia decît să-i dea gazdei, pe lîngă chirie, atît din ce cîștiga. Și cît va fi tînără, cîștigul nu are să-i lipsească.

Suzana se rușină și se-ngrozi. Să-ți vinzi trupul! Să te pîngărești pentru pîine!

– Nu pentru pîine, lămuri prietena. Pentru libertate și pentru liniște. Scapi de stăpînii răi, de copiii plîngăcioși, de stăpîne păcătoase, mai păcătoase decît slugile lor. Decît să te terfelească ei, mai bine alegi tu pe cine îți place. Și nu e același lucru, trebuie să o recunoști. Tu crezi că ai să scapi? Într-o zi, tot un domn are să te ademenească, pentru ca peste cîteva luni nevastă-sa să te alunge ca pe mine, cu sămînța blestemată în tine.

Suzana se sculă să plece. Mîncarea îi sta în gît, ca un nod de plumb, și sufletul i se înnegrise.

– Dacă nu mai ai ce face acolo și scapi, dă-i dracului și vino aici. E o cameră slobodă lîngă a mea. O să lucrăm amîndouă și o să trăim bine. Ai să vezi!

Ajunsă din nou în Cișmigiu... Suzana se aștepta să găsească grădina compătimitoare, tristă, veștejită. Dimpotrivă, era mai strălucită decît o lăsase, plină de mîngîierile serii care se apropia. Nimeni n-a mai oprit-o s-o întrebe, să-i dea un sfat... Trecu ca o umbră umilită și necunoscută, străbătu aleile și se îndreptă spre comisariat cu inima zvîcnită.

Comisarul, cum o văzu, începu să zbiere le ea.

– Bine, nebuno, ce e asta? Pui toată poliția capitalei pe foc degeaba?!...

– Cum degeaba, domnule, îngăimă ea, sprijinindu-se îngrozită de un scaun.

– Degeaba, copilul e acasă.

– Acasă, unde?

– L-a părinții lui, urlă comisarul.

– L-au dus hoții? Cît au cerut? și în gînd ea socotea anii cîți trebuie să slujească degeaba ca să despăgubească pe stăpîni de suma răscumpărării.

– Ce hoți, smintito? Nici un hoț... Ai fost tu o netrebnică. Auzi, în loc să vezi de copil, tu dormi ca o putoare!

Suzana nu pricepea deloc... Comisarul urmă:

– Noroc că stăpînă-ta, ca o adevărată mamă înveghează, a venit în Cișmigiu să te controleze.

Suzanei i se tăiară picioarele.

– A venit? Cînd?

– Cînd? cînd sforăiai... și-a luat copilul acasă.

– Și-a luat copilul? din căruț?...

– Spăimîntată de primejdie, l-a luat în brațele ei de mamă... Ce? trebuia să împingă căruțul în locul tău?... A trimis de l-a ridicat pe urmă de la comisariat... Haide, ieși! Altădată să nu mai petreci noaptea cu amanții și ziua să dormi la datorie! Și palma grea a comisarului căzu peste obrazul ei, incendiindu-l.

Pămîntul începu să se învîrtească iute, tot mai iute... Îmbrîncită, ea ieși împleticindu-se și se rezemă de zidul clădirii... Pe urmă porni cu pași clătinați către Cișmigiu. Se așeză pe o bancă deoparte și stete, întîia oară singură pe lume. Șezu cu ochii deschiși, fără să vază, fără să auză, pînă ce grădina se goli iarăși.

Violența supliciului o devastase. Dintr-o dată se urîțise. Chipul i se uscase și se pîrlise ca de o arșiță năprasnică. Buzele i se crăpaseră și-i sîngerau. Ochii se decoloraseră și nasul i se boțise. De zdruncinul lăuntric, sîngele secret se dezlănțuise neașteptat și înainte de vreme. Ceea ce însemna că în cîteva ceasuri de tortură se prăpădise o lună de viață.

Suzana zăcea acolo goală de suflet, goală de trecut, goală de viitor. Îi rămăseseră numai rușinea și ciuda. Se poate oameni atît de nemiloși? Să o lase să se zbată într-o nebunie de chinuri? Fără să se îndure să o înștiințeze că băiețelul nu fusese furat?! Ar fi primit orice pedeapsă, chiar închisoarea, pentru vina ei. Dar răzbunarea asta diavolească nu și-ar fi închipuit-o. Și n-o putea suporta. O respingea. Cruzimea o strivise mai mult decît orice batjocură, chiar decît siluirea. Îi trebuia o răzbunare. Și nu putea să se răzbune decît asupra ei înseși...

Hulubii se lăsau greoi pentru culcare în copacii sumbri. Sus, în vitrina amurgului, se aprinse luceafărul tînăr. Suzana îl zări. Se smulse și porni orbecăind către strada cu casa tainică, unde se înșirau chiliuțe ca de mănăstire, cu liniștea lor de liman.

Și fiecare copac pe sub care trecea o aplauda, lovind în boarea nopții, una de alta, pălmuțele frunzelor... Grădina întreagă o petrecu pînă departe cu freamătul ei primăvăratic, ca o încurajare.

Cînd ajunse, Livia îi deschise brațele.

Joi 23 ianuarie 1947, București.

Proba

Bătăliile pentru cucerirea de moșii, cît mai multe și mai întinse, și-au avut și ele vitejii lor. Unul dintre aceștia era, în județul nostru, un grec, îi încurc numele: ceva cu *opulos* în coadă.

Se așezase aici tînăr de tot. Harnic și neobosit, chivernisit, foc de deștept și grozav de îndrăzneț, treptat-treptat, din arendășie în ohăvnicie, ajunsese să stăpînească, în bună lege, peste o sută de mii de pogoane în inima Olteniei, pămînt moale, negru și rodnic ca icra. Bașca de atît nămet de ogoare, moșiei îi atîrna la gît o imensă salbă de bălți și gîrle ticsite de pești, și peste grumazi o încolăcea o lată cordea de păduri de salcîm, care stăvileau năvala dunelor din latura Dunării. Afară de asta, umerii îi erau împodobiți cu altițe de vii din vechea viță autohtonă, sădite pe nisipiștele albiilor secate, cumpărate cu sate cu tot. Mijlocul i-l încingea un brîu de suhaturi cu sumedenie de vite grase. O adevărată blagoslovenie a lui Dumnezeu. Lumea nu se speria și nimeni nu se supăra. Dimpotrivă: privitori ca la o palpitantă întrecere, toți îl aplaudau, îi prețuiau îndrăznelile, îi consfințeau izbînzile și-i lăudau eroismele, așteptînd să-și frîngă gîtul. Dar grecul știa ce face. Lăcomia lui era loială. Nu jecmănea, nu mințea, nu înșela: da lovituri cinstite. Adversarii, alți latifundiari din mîinile cărora smulgea moșiile, recunoșteau că le lua pe buna dreptate de atunci; împrumuturi neplătite, polițe protestate, mezaturi, falimente, moștenitori nevolnici... și cîte alte împrejurări prielnice pentru un vajnic luptător în războiul averilor; niciodată cîștigate la cărți.

În iureșul atîtor glorioase agonisiri, nici el, nici lumea nu băgase de seamă că atinsese șaptezeci de ani. Rămăsese pentru sine și pentru ceilalți același ca odinioară: înalt și uscățiv, dar vînjos, cap frumos, cu păr negru unduios, frunte înaltă deasupra ochilor de un negru adînc, nas ambițios, mustață mătăsoasă sub care zîmbea gura subțire și rîdea dantura intactă; iar întreg chipul încheiat de potcoava puternicei bărbii...

N-avusese timp, nici gînd să se însoare. Ședea mai mult la țară, într-un conac cît un castel, de unde își cîrmuia împărăția: la început, pe jos ori călare, cu logofeții după el; apoi, din docar; mai tîrziu, din gabrioleta vopsită galben, și în urmă, din trăsura cu arcuri mlădii de Viena. Gospodăria i-o ducea cîte o țiitoare. Cînd nevasta frumușică a unui logofăt, pe care o înlocuia curînd cu alta, cînd o slujnică mai scuturată, aleasă pe sprînceană, schimbată la rîndu-i cu o chelerită nurlie ori o jupîneasă luată cu o nouă halcă de moșie.

Într-un rînd oploșise o cîntăreață scoasă dintr-un șantan. Asta a izbutit să se cramponeze mai mult: aproape doi ani. A scăpat anevoie de ea, mulțumită unui prieten, un avocat sărăcuț, care pentru cîteva mii de lei s-a legat s-o scoată din minți și să fugă cu ea unde a dus mutul iapa.

De atunci s-a întors și s-a păstrat numai la catul de jos: jupînese, fete în casă, slugușe, cămărășițe; cel mult cîte o lingereasă de la tîrg, care în două-trei luni să-i înnoiască și să-i chivernisească rufăria.

Multă vreme, adică în toiul vîrtejului pentru cîștigarea pămînturilor, se ducea rar la oraș, unde avea o casă mare. Se abătea mai ales pentru procese, acte de cumpărări la tribunal, întruniri politice ori alegeri.

Atunci își deschidea casa, poftea lume și da cîteva mărețe ospețe pentru autorități, prefect, primar, înalți magistrați, parlamentari și alți mari dregători, toți prieteni îndatorați, învrîstați cu moșieri și advocați cheflii.

La masă slujea jupîneasa, adusă înadins de la țară. Lumea se mulțumea cu el și așa; nimeni nu i-o lua în nume de rău sau să se simtă jignit. Toți se îndesau să aibă de-a face cu el, îl îmbrățișau, întindeau de el și-l onorau. Ce însemna acolo o mică, nezărită umbră, o țiitoare la un atît de mare erou: peste o sută de mii de pogoane ohavnice.

Pe urmă, deși nu ajunsese la sațiu, dar își împuținase el însuși, prin atîtea cumpărături, prilejurile de adaos la pămînturi, se muta pentru cîtva timp la oraș, mai ales iarna, cînd se abăteau trupe de teatru sau vreun circ. Asta nu atît de dragul artei, cît ca să-și aleagă o actriță pe care o tocmea cu sezonul: o închidea la moșie, unde o ținea pînă primăvara, cînd începeau muncile, și-i da drumul, ca să-și ia altă prospătură iarna următoare. Cu actrițele n-avea încurcături: păsări călătoare, le făcea aripi de bancnote, și ele zburau bucuroase la Bucureștii luminii și luxului, sătule de anosteala conacului și noroaiele satului sălbatic.

Orașul era încîntat de aceste isprăvi bărbătești și nu mai tăcea.

– Ai văzut, al dracului grec? nu îmbătrînește deloc!

– Brava lui! Așa trebuie să trăiești. Nu ca noi, sub papucul nevestelor...

– Dar bine se mai ține ...opulos!

– Cum să nu se ție: mîncare bună, aer curat la țară, mișcare, trai regulat, plimbări, vînători, petreceri... (cam așa își închipuiau ei viața harnicului moșier, hărțuit de griji și treburi din zori pînă-n noapte).

– Asta e a cincisprezecea... îi țineau unii socoteala. Dacă le-ar fi păstrat pe toate, avea acum un harem.

– Tare e, domle! La vîrsta lui... Are peste șaptezeci de ani, și tot nu se mai potolește.

– Ce vrei! Barza e albă, dar ciocul, tot roșu... Și alte laude mai groase, mai pe șleau.

Și ...opulos se ținea mereu trainic, verde și voinic, bătrîn numai în actul de naștere, pe care nu-l mai păstra, încolo întru nimic obosit. Sculat din zori, necontenit pe jos, călare, în trăsură, dînd porunci, cumpărînd, vînzînd, cînd la moșie, cînd la oraș, schimbînd țiitoarele... Pînă ce i s-a înfundat.

Chiar în mijlocul domeniilor lui, rămăsese ca prin minune moșioara unui boier scăpătat, o enclavă – cum îi spunea el – care cu nici un chip nu se îndupleca să i-o vîndă. Deși prieten cu conu Mihai, căruia de zeci de ani îi făcea regulat curte, ...opulos nu izbutise nici cu bani, nici cu schimb să-l clintească din cuibul lui.

– Coane Mihăiță... Hai să ne învoim. Am o pereche de case la București, un adevărat palat, cu un parc cît Cișmigiul. Ți le dau; și pe deasupra încă cincizeci de mii de lei.

Boierul, cam surd, drept răspuns îi lua mîna întinsă spre învoială, i-o scutura a plecare și-i spunea cu glas înfundat: „Le revedere, la revedere“, ploconindu-se ceremonios.

Așa de sute de ori, ...opulos îi mîncase dulceața și-i băuse apa rece, ba la Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril, ba la Paște, la Crăciun, la semănat, la secerat, la treieriș, la ogorît. Căci ...opulos, străbătîndu-și de la un capăt la altul domeniul, se abătea și pe la boierul, a cărui moșioară îi sta în drum. Ăsta îl întîmpina de fiecare dată cu același surîs încăpățînat, îl poftea iar în foișor,

unde, dacă era vară, Angelica, fetița conului Mihai, urmată de servitoarea cu tava, îl ospăta cu tradiționala dulceață de caise... și cafeaua cu caimac.

La începutul începutului, fetița, orfană, avea numai vreo cinci ani. Grecul, înalt, aproape n-o vedea jos, la piciorul lui. Apoi la rînd, an de an, fetița crescuse, fusese trimisă la București la pension, ajunsese acum domnișoară și-l primea în fiecare vară, cînd venea în vacanță, urmată de aceeași servitoare cu aceeași tavă. Mosafirul o privise și n-o văzuse nici cum se înălța, nici cum i se lungeau rochiile, nici cum i se rotunjeau sînii. Din scaunul înalt el ochea numai moșioara rotunjită de jur împrejurul conacului cu acareturi.

Pînă ce, într-un miez de iulie, conu Mihai căzu pe neașteptate, trăsnit de dambla, chiar în aria de treierat. Cel dintîi a alergat ...opulos. A găsit o harababură în care se zbătea biata Angelica, deznădăjduită, în mîinile slugilor, logofeților, cămătarilor. El a intervenit cu energie, a luat în mîini și a continuat muncile, a săvîrșit cu pompă înmormîntarea, a dat răgaz fetii să-și vie în fire, a mîngîiat-o, a întărit-o... și a deschis succesiunea. Nu mai erau alți moștenitori. Moșia, găunoșită de datorii ca o măsea stricată. Au sărit creditorii ca niște lupi. Angelica s-a speriat, a plîns... și s-a dat în mîinile mîntuitoare ale lui ...opulos. Ăsta, cinstit, a chemat magistratul, care să statornicească moștenirea, și pe urmă s-a pus s-o descurce. A stăvilit întîi haita celor cu polițe și înscrisuri. A verificat împreună cu Angela titlurile lor. A preîntîmpinat sechestrele pe recoltă, vite și acareturi, a ținut piept băncilor lacome. Totul cu inimă și desăvîrșit devotament. Nu s-a putut face altfel: datoriile nu se puteau nici pe departe acoperi și moșioara a fost scoasă la licitație. Aici ...opulos era la largul lui. A jucat în zăbale și a lăsat în urmă cu cîteva lungimi pe toți alergătorii în cursa licitației... și a cumpărat el moșia, cu domnișoara Angela pe deasupra.

Căci ce era să facă fata? Unde să se ducă? A rămas în conac, și încă fără nici un sprijin, afară de ...opulos, pe care-l cunoștea din copilărie și al cărui suflet nobil și braț tare le simțise îndeajuns.

...opulos ce putea să facă? S-o dea afară pe drumuri? S-o oprească țiitoare? Și, loial, s-a însurat cu ea.

Pîn-aici lumea nu numai că-l admitea așa, burlac, cu nenumărate țiitoare, dar îl admira și-l cinstea. Dar de aci încolo, o dată însurat, toți au refecat buzele a nemulțumire, a dezaprobare, chiar a batjocură. Lumea i-a retras dintr-o dată tot creditul de virilitate cu care-l onorase pînă acum. Nu l-a mai văzut că este tot așa de drept, înalt și chipeș, neschimbat de verde și plin de bărbăție, ca și pînă la însurătoare: l-a socotit mai rău decît muscalul scapet care venea cu tablaua plină de turtă dulce în bîlciurile tîrgului.

Și bîrfelile s-au pornit.

– Auzi dumneata îndrăzneală, ghiujul!

– Om trecut de șaptezeci de ani, nu-i e rușine să batjocorească o fetișoară!

– Ei, ce vreți, și-a bătut o vreme și el mendrele. I s-a făcut acum de coarne bourești...

– Putea să-i fie tată, să-i dea moșioara zestre și s-o mărite c-un tînăr de seama ei.

Și alte multe ocări, cum se spun la asemenea ocazii.

Dar pofta de mîncare vine mîncînd, și dragostea culcîndu-te în același pat cu nevasta. Grecii, ca toți orientalii, sînt toți admirabili. Și curînd recunoștința Angelichii s-a prefăcut în iubire.

...opulos și-a văzut înainte de treburi; nu s-a împlinit anul, și cocoana i-a născut o fetiță.

Larmă mare în oraş şi în satele de pe moşii, indignări, bîrfeli, spume la gură. Mai ales femeile.

– Nu-ţi spuneam eu! E făcută cu logofătul. Are ochi albaştri ca ai ăluia. (Ochi albaştri avea şi Angelica, dar clevetitorii nu voiau să-i vadă).

Toate astea au bîzîit şi pe la urechile lui ...opulos, l-au necăjit, au amărît-o şi pe nevastă-sa. Şi într-un tîrziu s-au destrămat. S-a ales numai logofătul cu darea afară, aşa năpristan.

Grecul se mută, pentru distracţia soţiei şi îngrijirea fetiţei, la oraş. În înţelegere cu nevastă-sa, deschise casa şi începu să facă primiri fastuoase. În fiecare săptămînă floarea tîrgului în frunte cu magistratura umpleau saloanele. Îşi închipuiau că, dezvăluindu-şi astfel viaţa, necontenit, sub ochii scrutători ai tîrgului, se pun la adăpost de orice soi de bănuieli, scuzabile oarecum cît au stat răzniţi acolo la ţară.

Şi grecul îşi văzu mai departe de treburi: peste mai puţin de un an şi jumătate, cînd încă nu înţărcase pe mica Fulguliţa, nevasta îi mai născu o fetiţă. I-a pus nume grecesc sadea: Lambra, Lambriţa. Înverşunarea lumii fierse în clocot:

– A adus-o tocmai unde trebuie, spuneau despre coana Angelica, în oraş, la tamazlîcul de bărbaţi.

– El era orb? nu vedea cum roiau în jurul ei, ca muştele, bărbaţii? mai ales inginerul-şef?

– Ce inginer-şef? A făcut-o cu procurorul: are ochii negri, leit ăsta! (Ochi negri avea şi ...opulos.)

Şi n-a mai fost bîzîit, ci zvon mare, toacă pe la urechi, clopot de alarmă, tot ce vreţi.

...opulos şi nevastă-sa au suferit, au scrîşnit, dar au tăcut: oameni cuviincioşi. Şi iarăşi totul a trecut ca o grindină, fără să facă multă pagubă... Din ea s-a ales doar procurorul cu înaintarea la Bucureşti, dar în adevărul adevărat, cu mutarea, grecul, mare elector, deputat de colegiul întîi, a pus doar o vorbă acolo sus, şi magistratul a zburat la mai mare.

În timpul ăsta, la stăruinţele prefectului, a fost adus în oraş un regiment de cavalerie: să mai dea interes, viaţă şi... mişcare economică urbei. Uliţele au fost răsădite cu tunici roşii, epoleţi de aur, pampoane mîndre cu bujori. Săbiile zdrăngăneau pe caldarîm ca nişte vătraie războinice, pinteni agresivi agăţau rochiile şi inimile ieşite la plimbare. Grădina publică, plină de furioasele accese muzicale ale fanfarei...

Baluri, adultere, divorţuri, căsătorii, încercări de sinucideri, părăsiri de domiciliu.

În acest vîrtej, soţia lui ...opulos a mai născut o fetiţă, a treia. Grecul iar nu s-a învoit cu nume vulgare, Ioană, Marie, a botezat-o Diana. Diana, ca pe zeiţa strămoşilor săi.

A izbucnit de data asta un lung muget al moralei publice ofensate...

– Auzi, dragă... Şi orbul nu vede!

– Ce să vază, ma şer... Ispăşeşte pe unde a păcătuit!

– Nu mai merge! Ar trebui să nu-i mai călcăm pragul.

– Unde poţi opri pe lihniţii ăştia de la mîncările şi băuturile grecului?

– Pe asta cu cine a făcut-o?

– Ce, nu ştii?! Cu locotenentul care trecea în fiecare dimineaţă pe la poarta ei şi înapoi. Are ochii căprui ca el.

Adevărul e că nimeni nu ştia cum sînt ochii ofiţerului. Ai fetiţei aveau însă o culoare nedesluşită: nu se alesese cum au să fie.

Locotenentul trecea în fiecare zi la cazarma al cărei drum era pe acolo. Și mergea totdeauna cu ordonanța după el.

Huietul a umplut orașul, satele și a tulburat rău sufletele lui ...opulos și al cucoanei Angelica. Și-au închis casa, n-au mai primit pe nimeni.

Femeia n-a mai ieșit nicăieri. S-a înmormîntat acolo, între fetițe. El, cătrănit, s-a zbătut, a întors capitala pe dos și a izbutit să mute regimentul de cavalerie tocmai la mama dracului. Asta a întărit și mai mult bîrfelile.

– Face tocmai ca ovreiul cu canapeaua... ziceau unii.

– Dacă n-ar fi vinovată, ce i-ar păsa, spuneau altele, ar ține fruntea sus!

Și multă vreme zvonul a plutit în văzduh, înecăcios, ca praful ridicat de roatele unei căruțe în goană. Apoi s-a lăsat încet jos, cernut peste familia ...opulos.

Ce s-a gîndit săracul om: ca să mîntuiască nevasta de prigoană, a scos-o din ochii lumii. A dus-o vara întîi la mare, apoi în sezon a așezat-o la băi, unde a dat și el o raită. Toamna a urcat-o sus la Sinaia, bineînțeles, tot timpul și pretutindeni însoțită de cele trei fetițe și dădace. După ce a sfîrșit cu treburile cîmpului, a scos pașaport și au trecut cu toții la Brașov, de unde s-au întors abia la Crăciun.

Mai bine de cinci luni au scăpat de colții fiarelor.

N-a trecut mult după întoarcere, și coana Angelica a cunoscut că iar este însărcinată. Și în al șaptelea an de măritiș a născut lui ...opulos cea de a patra fetiță; a botezat-o tot cu nume grecesc: Afrodita.

A fost un urlet ca de iad: spume, bale, turbare, comploturi. Mai ales că nimeni nu mai era primit în casa zăvorîtă.

– Pe asta cu cine naiba o mai fi plodit-o, Doamne?

– Hei! Cîți crai și filfizoni fluieră-vînt s-or fi perindat! Că numai de-alde ăștia umplu băile. Oamenii cumsecade se caută acasă, cu băi de foi de nuc și ficat de pucioasă.

– Te-ai gîndit bine... Sigur, cu vreun muțunache de...

– Ce muțunache, dragă! Moașa spune că e cîrnă și cu părul galben și țipă gros.

– Aoleu, să știi că s-a dus după ea acolo! De aia a lipsit astă-toamnă, zicea că în concediu.

– Cine, dragă?

– Cum cine? Nu știți? Popa ăla tînăr de la catedrală... Cum îi zice... ăla cîrn și blond, cu glasul gros...

– Popa Androne? care cînd cîntă, parcă muge un taur, de cutremură pereții?

– Da, ăla... numai pe el îl primea cu botezul la zi-ntîi, îl chema să le creștineze copiii, să le facă sfeștanii. El o spovedea și o împărtășea... murea după el.

– Popă, popă, dar un vlăjgan să nu-i ajungă trei muieri deodată! Și preoteasa, o sfrijită la care nu se uită...

...opulos se simțea îmbăloșat de sus pînă jos. Descurajat, a lăsat pe popă în pace și s-a înțeles cu nevasta să nu mai facă copii. Mai cu seamă că ieșeau numai fete, iar mijloacele de fereală ajunsese neprimejdioase în mîinile doctorilor.

Au îndurat apoi cu răbdare avalanșa de necuviințe și ocări.

Lumea însă nu se mai potolea. Ochii tîrgului, plini de pieze-rele, se țineau crucis după ei cînd ieșeau cu trăsura să-și mai aerisească nevasta și copii. Doar că nu-i băteau cu pietre. Răutatea de afară începea să pătrundă înlăuntrul grecului... Se descumpănea. Se simțea descărcat de puteri ca o butelie de Leyda pe care o descarci de electricitate atingînd-o cu degetul. Și aici nu erau degete, ci mîini murdare, guri spurcate. Toate îi mergeau anapoda: seceta îi pîrjolea ogoarele, grindina îi bătea viile, jitnițele îi ardeau, îi mureau vitele... Mai mult: simțindu-i slăbiciunea lăuntrică, ce se vădea în toată înfățișarea și faptele stăpînului, satele de clăcași de pe moșii se răzvrăteau, logofeții îi zîmbeau cu dezgust, slugile îi priveau cu ochi nesupuși, parcă să-l silească să și-i plece pe ai lui.

În sfîrșit, dezatru. Nu mai era de așteptat. Cînd fetița cea mai mică, Afrodita, a împlinit opt luni, s-a hotărît. S-a înțeles în taină cu domnul Sotir, stăpînul celei mai mari (de altfel unicei) cofetării de pe ulița mare, chiar în buricul tîrgului, să-i închirieze pentru o jumătate de zi vitrina de la stradă, lungă și lată cît o cămăruță, unde se răsfățau prăjiturile garnisite cu muște. Chiar din seara de nouă mai storurile, ca niște pleoape urduroase, se lăsară peste geamurile înalte.

– Sotir își pregătește geamlîcul pentru mîine, zicea lumea. Înnoiește prăjiturile care se clocesc de vreo două săptămîni. O fi văzut și el că au făcut viermi.

Și tîrgul aștepta curios schimbarea.

A doua zi, zece mai. Dis-din-zori, primăvara pătrunsese din șesul învolt, cu echipa ei de meșteri decoratori, în tîrgul uscat și ponosit; năpădi curțile cu flori de tei și salcîm, umplu maidanele cu bălării festive, tivi cu iarba zbucnită prin caldarîm ulițele necălcate de trăsuri. Și pavoază cu splendorile ei meschinăria orașului gătit cu cinci steaguri tridecolorate, „unul la primărie, altul la prefectură".

Dar ce mai însemnau astea, cînd din cer peste tot tîrgul soarele își desfășura imensa lui flamură de lumină și azur!

Și parada începu: năvală pe străzi, defilarea școlarilor, a notabilităților, a pompierilor, a delegaților din sate, cu țărani purtînd panglici tricolore la căciuli, lume șuvoi pe ulița principală.

Și deodată, în toiul entuziasmului patriotic, încet-încet, ca perdeaua unui altar, draperia vitrinei de la cofetăria lui Sotir din buricul tîrgului se dete în lături, și înăuntru, la geamul proaspăt spălat – ca la o panoramă – se iviră pe fotolii ...opulos la mijloc, flancat de o parte și alta de cîte două fetițe, în total cinci persoane.

Madam ...opulos fusese lăsată acasă...

Stupoare... guri căscate. Zvon lățit ca rotocoalele undelor stîrnite de un bolovan zvîrlit într-un heleșteu.

Lumea a lăsat paradă, defilare. Școlarii au spart coloana, pompierii au rupt rîndurile, poporenii au părăsit *Te-Deum*-ul, toți s-au înghesuit, s-au strivit, s-au bătut ca să vadă... Ce? Pe domnul ...opulos înconjurat de cele patru fetițe ale sale, Fulgulița, Diana, Lambrița și mititica Afrodita, binecunoscute tuturor, răsfățîndu-se în cinci fotolii, îmbrăcați în cele mai scumpe haine și rochițe de sărbătoare... Și, cînd s-au uitat mai bine, cîteșicinci cu piciorul drept descălțat, gol-goluț.

Dintîi nu s-a priceput. Au crezut că ...opulos înnebunise.

La ce alt te puteai gîndi? Vechi sifilitic, impotent, destrăbălat, dedat la viții ascunse... Era de așteptat așa ceva.

Dar omul din vitrină gesticula necontenit și striga, arătînd mereu la degetele piciorului său gol, pe care le mișca și le resfira întruna, ca și la cele ale fetițelor, care făceau așijderi. Și, cu glas mare, tatăl se pleca, își lua și-și număra degetele, fără hodină, fără răgaz, pentru fiecare grup de privitori: unul, doi, trei, patru, cinci, șase. Avea șase la dreptul. Apoi pe ale fetițelor, unul, doi, trei, patru, cinci, șase... Drace! Tot cîte șase aveau și copiii; și tot la laba piciorului drept, înnumărate cu glas urlat, în văzul și auzul întregului tîrg și județ, adunate acolo de zece mai, transformat în serbarea triumfului picioarelor familiei ...opulus. Și lumea nu se mai sătura să le privească. Gurile rele și căscate a pagubă amuțiseră.

Ca să ajungă pînă la vitrină și să poată privi primarul, prefectul și notabilitățile, a trebuit să intervină poliția să evacueze o porțiune de uliță. Pe urmă iar înghesuiala ca la comedie, cu striviri, bătăi și leșinuri, pînă ce s-a amestecat din nou poliția să puie ordine, să silească mulțimea să circule în sens unic, așa ca să se perinde toți ca prin fața tribunei regale și să se pătrundă de proba paternității lui ..opulos, care, neobosit, o înfățișa pe rînd tuturor. Între timp, Afrodita udase scutecele de cîteva ori, plînsese, dădaca, din cofetărie, urcase s-o schimbe, o potolise cu biberonul și rămăsese în vitrină să-i desfacă ea, să arate și să-i numere degetuțele cît șase viermișori roz.

Nici într-un an întreg domnul Sotir n-a făcut atîta aliș-veriș cît în dimineața acelui de pomină zece mai. Lumea i-a luat cu asalt cofetăria, i-a fituit prăjiturile, înghesuindu-se să vază măcar din spate reprezentația.

Mulțimea, nesătulă de spectacol, urma să staționeze, blocînd ulița, și nu s-ar fi clintit pînă noaptea.

Dar ...opulos a dat poruncă și storurile s-au lăsat peste vitrină.

A fost din nou nevoie de poliție ca să-i facă loc să iasă prin gloata entuziasmată, purtîndu-l în triumf, împreună cu fetițele, pînă acasă. Adevărata defilare de zece mai a fost apoi acolo, prin fața casei lui.

...opulos a trebuit să iasă cu soția și odraslele în balcon.

Altfel, s-ar fi putut întîmpla, Doamne ferește, răzmeriță... Te pui cu poporul?...

Miercuri 6 mai 1958, B[ucurești].

Căprioara din vis

– ...De aceea eu cred în vise, urmă cu tărie bătrînul sculptor. Nu în toate, bineînțeles. Și mai puțin în visele a căror cheie o poartă toată lumea în buzunar. Pasărea însemnă veste, pisică egal trădare, cîine – dușman și așa mai încolo. Astea sînt copilării. Simbolistica viselor e mult mai complexă și mai tainică decît simpla explicație din popor. Interpretarea lor trebuie făcută științific. Sînt unele prevestitoare. Altele ne întorc înapoi, la viețile din străvechime. Dar nu oricine le face. Trebuie să fii anume hărăzit ca să te viziteze un vis profetic. Căci și visele sînt pe măsura oamenilor. Sînt, cum spuneam, unele care ne vin în împrejurări de mare cumpănă, sub amenințarea morții. Țîșnind din straturile adînci ale ființei noastre, ele ne destăinuiesc stări de mult trăite, trecute în fondul nostru, care zbucnesc în vis cum într-un cutremur năpădesc prin crăpăturile scoarței vinele apelor fierbinți din miezul pămîntului. Ele simbolizează nu numai o trecută trăire personală, ci aduc din străfunduri o experiență obștească, o amenințare de întîmplare colectivă a omenirii din care eram atunci, cum sîntem și acum, o părticică, unde însă răsună totul.

– Asta, pînă acum, este mai mult geologie decît onirocritie, îl opri cineva.

– Ce știți voi despre tehnica viselor!... se întoarse vorbitorul cu dezgust spre colțul de unde pornise întreruperea. Apoi urmă: Un astfel de vis încărcat de înțelesuri mi-a dezvăluit odinioară izvodul artei. Și prietenul își ridică paharul, parcă să-și acopere expresia feței schimbate.

Noi urmarăm să-i privim oarecum batjocoritori mîna tremurătoare, ajunsă în dreptul ochilor stinși, falca de jos căzută de oboseală și gura știrbă, din care ieșise cu iz atît de nou și modern o pledoarie a visului.

– Și care este izvodul artei, maestre?

– N-aveți să credeți cînd vă voi spune: vînătoarea.

Noi ne uitarăm uimiți unul la altul.

– Vînătoarea este obîrșia artei. Cel puțin pentru mine, reluă el cu glas scăzut.

Am ridicat și mai sus capetele, ca să-l privim bine, și tăcurăm toți cîtăva vreme, gîndindu-ne.

– Poate că are dreptate, spuse cineva. Vînătoarea a adus cu ea o îmbelșugată creație artistică pe lume. Măcar dacă ar fi să ne gîndim numai la bogăția desenelor preistorice cu scene de vînătoare.

– Sau, adause altul, la miturile și poveștile zămislite în jurul vînătorilor legendari. Bunăoară, poemul lui Ghilgameș...

– Nu asta, protestă sculptorul, nu vorbesc despre ramura deosebită a plasticii cinegetice, fie ea primitivă. Cu atît mai puțin de arta cultă. Cînd am spus asta, m-am gîndit la primul fior de artă, am numit impulsul dintîi, care, la începutul începutului, odată cu sufletul, i-a mișcat omului sălbatic și mîna, îmboldindu-l să tragă întîia linie dragă, primul contur estetic al emoției lui.

Cum alții se găteau să sară cu vorba împotrivă-i, maestrul îi potoli scurt:

– Ca să nu ne încîlcim în discuții zadarnice, am să vă povestesc întîmplarea revelatoare de la care pornește credința mea.

Să fi avut pe atunci douăzeci și trei de ani, vedeți ce departe trebuie să vă afund în timp, glumi el cu amărăciune.

Viața sta încă înaintea mea bloc pur, aproape neînceput, și mi se părea că am să pot să-i dau un chip după voie, așa cum modelam marmora. Socoteam că am geniu. Iubeam cu aceeași patimă înalta artă, femeia și vînătoarea, adică forma.

– Cum, vînătoarea? întrebai eu.

– Vînătoarea îndeosebi mă apropia de izvorul viu al formelor animale, adică de tot ce e mai veridic, mai pur, țîșnit din originara matcă animală, maiestatea lebedei, sfioasa noblețe a ciutei, taina de sfinx a caprei negre încremenite pe o stîncă, cu ochii adînciți în amurg, fala cerbului încruntat cu o dumbravă de ramuri, ca și puterea de stîncă alergătoare a mistrețului. Știți că am fost cel dintîi sculptor animalier din țară. Ei bine, arta, femeia, vînătoarea se echivalau pentru mine, erau totuna, alcătuiau același unic elan, aceeași năzuință. Întrupau același mod, reluat pe trei registre, pe trei planuri deosebite.

– Dar femeia nu e decît tot un animal, maestre. E tot un vînat, îl întrerupse cineva.

– Te înșeli. Așa cum arta nu realizează, ci sublimează creația, tot așa, femeia transfigurează pînă la divin frumusețea animală a tuturor formelor ce stau înapoia ei și urcă treptele pînă la ea, ca să fie transpusă dintr-o dată dincolo, în alt tărîm.

– Cine, maestre?

– Frumusețea animală, prin femeie.

– Dar e tot carne... îl sîcîi același.

– Carne sufletească. Ea este arhetipul...

– Nu-l mai întrerupeți, că nu mai ajungem niciodată la poveste, interveni gazda, mai ales dacă intră în Platon și arhetipurile lui.

– Ei, dragii mei, Platon spune că dacă învățăm ușor și știm ceva, e că ne amintim. Și visele nu sînt uneori decît uitate aduceri-aminte. Și cu asta încep povestea.

Cum eram împătimit de vînătoare, nu scăpam nici un prilej. Și pe atunci erau atîtea! Prieteni, cunoștințe, patroni, o lume întreagă mă poftea, și nu prididеam să primesc invitațiile. Iarna, vara, toamna, oricînd și oriunde, la șes, după iepuri și dropii, la deal, după lupi și vulpi, la munte, după vînat mare, domnesc, eram mereu proaspăt la emoții și neobosit.

În expedițiile mai lungi, cu popasuri pe la moșii, purtam cu mine totdeauna lada cu pămînt pentru modelat. Dacă mă prindea pofta, rămîneam după vînătoare zile și săptămîni într-un loc, pînă secătuiam elanul creației stîrnit în mine de priveliștile și de scenele trăite. Uneori și de dragostea care se alătura artei, întregind-o.

Multe conace boierești din cine știe ce paragini păstrează încă schițe, eboșe, portrete de oameni și fiare lăsate ori uitate de mine acolo. Dar în acel an mi se înfundase. Poftit înainte de Crăciun la castelul prințului B..., uitasem de artă și de vînătoare, ca să le îmbin pe toate numai în femeie. Mă aflam sub vraja fără împotrivire a domniței Irina, nepoata gazdei. Era tot ce poate zămisli mai perfect arta și natura. O urmăream pe furiș din ferestrele înalte cînd trecea prin parcul alb. Dacă se oprea îndreptîndu-și boiul mîndru între cîinii de vînătoare ce o înconjurau, era Diana, fecioara cerească. Cînd alerga pe alei urmărită de salturile haitei, îmi îngheța inima: era aidoma unei căprioare gata să fie ajunsă și sfîșiată. Abia mă stăpîneam să nu sar în ajutor, îi

ieșeam înainte ca să mă încredințez că s-a întors teafără, că mi-a adus înapoi ochii verzi sub fruntea dreaptă de ivoriu și pletele de bronz aurit. Nu îndrăzneam să o privesc toată, m-ar fi biruit patima și aș fi îmbrățișat-o sălbatic. Dar țineam cu orice chip să mă stăpînesc, pentru mine însumi, pentru mîndria mea.

Au trecut așa multe săptămîni, ca într-o uluială din ce în ce mai adîncă. Domnița consimțea să primească omagiul meu respectuos. Apoi mărturisiri ascunse simbolic, în schițe și înfățișări de artă. Dragostea e ca orice entuziasm, contagioasă, mă gîndeam și mă ingeniam să i-o trec în chipurile cele mai rafinate și subtile, îndrăgostit de chiar suferința ce mi-o pricinuiau întîrzierile și meandrele iubirii.

– De ce nu plecați la vînătoare? Fata ar fi rămas liniștită acasă. Iar dumitale gerul și oboseala ți-ar fi stins înflăcărarea. Vînătorii adevărați, e știut, nu pătimesc de dragoste. O boală te apără de cealaltă.

– Ei, aici e vraja, urmă sculptorul. În fiecare zi umblam la vînătoare. Dar ne însoțea totdeauna și domnița. Încît singura sălbăticiune care cădea regulat era inima mea. Atît numai că nu o luau cînii în gură să i-o ducă la picioare. I-o azvîrleam eu.

În sfîrșit, de Bobotează, cînd se deschid cerurile și joacă toate comorile pămîntului, s-a hotărît o vînătoare mai mare, departe, sub munte. Se ivise undeva o hoardă de mistreți. Ciopoare de ciute se lăsau de la goluri spre poala codrului după mlădițe fragede și ierburi păstrate sub zăpezi. Eram numai 3 bărbați: prințul, un urs cu barbă roșie, vărul său, un uriaș butoi plin cu rachiu, și cu mine. Domnița Irina, fie capriciu, fie, cum pretindea ea, oboseală, a rămas la castel.

Era un timp strălucit. Ziua, lucea soarele nestingherit. Zăpada cristalizase într-o coajă tare și groasă de cîteva palme sub un văzduh cu aerul cristalin, înghețat și el. Noaptea, luna magică da ca în vis ocol domeniului, scoțînd pe rînd din întuneric fiecare pîlc sombru de brazi, fiecare colț al castelului bătrîn, fiecare cotitură a aleilor.

Într-o seară din acestea feerice, în ajunul plecării, ieșisem în parc. Dar în loc să mă plimb, mă apucasem să plăsmuiesc într-un bloc de zăpadă silueta domniței, în tunică scurtă, brațe goale și tolbă cu săgeți în spate.

Deodată, cu schelălăieli neînfrînate, cîinii ei mă înconjurară. Apoi intră și ea, dintr-o latură umbrită, în aria luminoasă unde lucram. Domoli haita și privi lung închipuirea de zăpadă, pe care se sleiau razele lunii. Apoi, întorcîndu-se spre mine:

– Am o presimțire, spuse ea, însuflețită. Dar nu vreau să te sugestionez, adică să-ți atîrn o piază-rea de închipuire. Rîse ușor, și smalțul dinților ei loviți de lumină îmi fulgeră inima.

– Cîtă vreme gîndurile dumitale mă vor însoți, domniță, nici un rău nu va îndrăzni să se apropie de mine, încercai eu să glumesc.

– De gîndurile mele nu răspund, îmi întoarse ea răspuns mîhnit. Nu sînt deplin stăpînă pe ele. Dar, ca să fiu mai sigură, am să-ți dau însoțitori cîinii mei credincioși.

Și, fără să mai aștepte învoirea mea, chemă cele patru animale care se jucau în preajma ei, mă recomandă pe rînd, încredințîndu-mă fiecăruia cu poruncă să-mi lingă mîna și să se culce la picioarele mele.

– Ali, Mark, Kim! strigă ea. Aici, *couche!*

Și într-o clipă mă pomenii cu mănușile pline de bale și picioarele încolăcite de trupurile lor calde și nebunatice.

Cea din urmă se supuse Junon, o cățea superbă, cît o vițică de mare, care avea pui și încă le da să sugă.

– Dar ea cum o să-și lase copiii, protestai eu, plictisit de asemenea dar, care mai mult mă încurca. Nu-mi plăcea să vînez cu cîini. Tulbură frumusețea, aș zice sacrosanctitatea vînătorii.

– Nu-i nimic, mă îmbună domnița. Două-trei zile le dau eu lapte cu biberonul. Haide, Junon. Să-l păzești ca pe puii tăi.

Și, punîndu-i piciorul pe grumazul gros, o împinse să se culce lîngă ceilalți, supusă la poruncile mele.

– Fii cu băgare de seamă, adause ea, mîine seară e ajunul Bobotezei, cînd visele au tîlc. Ține minte ce ți se arată. Cîteodată e chiar ursita...

Apoi, dintr-un salt, pieri în goană spre castel, lăsîndu-mă cu cele patru fiare, care nu îndrăzniră să calce consemnul și nu se clintiră de lîngă mine. A trebuit să-i duc eu la culcare și să le am în seara aceea de grijă.

A doua zi în zori ne-am încărcat în două sănii largi trase de telegari focoși și am plecat. Eu, cu cîinii claie-grămadă peste mine. Am întors îndelung capul. În dosul unor perdele tremurate de la a treia fereastră din stînga închipuiam o prezență a cărei radiere ajungea pînă la mine și mă urmărea.

Cu toate că cîinii ședeau pleoștiți și triști, prințul a protestat că nu-i primește, că are să rateze din pricina lor vînătoarea. Dar sania lui a luat-o repede înainte, vorbele s-au spulberat în vînt. Și eu i-am urmat în sania a doua. Junon scîncea înăbușit, uitîndu-se, ca și mine, prelung înapoi.

Zburam pe fața fără pîrtie a zăpezilor, care se tăia în fîșii sub tălpicele șinuite. Bidiviii sforăiau voioși, urcînd șleaurile necălcate încă. Cîteodată intram de-a dreptul în clăile de nea puse de vînt de-a curmezișul și pe care le făceam spulber în pufăitul armăsarilor aprigi. Clinchetele clopoțeilor ne însoțeau ca un stol de păsări ciripitoare alături în zbor.

După amiază, tîrziu, am ajuns sus la coșarele boierești, unde ierna un rînd de vite nefolositoare: boi bătrîni, vaci sterpe, buhai nărăvași și cai hodorogiți. Ne-au ieșit înainte două slugi plecate, învăluite în dulămi pînă în pămînt. S-au ploconit adînc, au deshămat și ne-au găzduit la cald.

Cînd a dat în deseară, ne-am înșiruit în urma lor și am pornit la locurile de pîndă. Cînd am sosit acolo înnoptase bine, dar luna lumina ca ziua. Cei doi haidamaci, cu pași de uriași, că ne ieșise sufletul ca să ne putem ține de ei, ne-au lepădat unul cîte unul la depărtări mari, în drumul vînatului.

Pe mine m-au purtat cel mai afund, într-o cîrnitură de vale seacă, unde am pierdut orice legătură cu tovarășii. De altfel, făcusem destulă silă celorlalți cu droaia de cîini, care nu mă slăbeau, ci se țineau ciucur după mine, și erau toți bucuroși că au scăpat de prezența mea.

Argații mi-au lămurit că în față, jos, erau zvîrliți bulgări de sare și presărate smocuri de fîn pentru căprioare. Iar în dreapta se făceau un dîmb cu pădure de fag, sub care zăceau porcoaie de jir, adulmecat de mistreții lacomi. Să fiu numai vrednic de așa vînat. Și mă părăsiră acolo.

M-am așezat pe un trunchi și am cercat să fumez. Mi-am adus aminte că nu este îngăduit, tutunul alungînd vînatul, și am stins țigara. Era o liniște și o tăcere că-mi țiuiau urechile... nu-mi

era frică. Dar am lăsat pușca din mîini și am scos termosul, din care am tras cîteva dușci bune de coniac. M-am încotoșmănat apoi bine în blană și am căutat să stau treaz.

Cîinii, ca prin minune, se cuminţiseră. Din cînd în cînd, prin pielea lor trecea cîte un fior care le zburlea blana pe spinare. Stăteau ca niște stane, numai urechile li se suceau neastîmpărate, ca vintrelele de corabie care caută zările și pipăie vîntul. Veneau doar răbufniri înfundate, din spate, unde nu se vedea, din pricina prăvălișului, nimic.

Pe acolo nu putea zvîcni vînat și nu mă sinchiseam. Ochii îmi jucau numai în jos și pe lături, unde mi se făcea un fel de năzăreli. Vremea se lungea, zadarnică. Luna trecu încet la apogeu, din ce în ce mai malefică. Cîinii se culcușiseră, obosiți, pe o pătură, lîngă mine. Băgai de seamă că golisem și al doilea termos de coniac.

Apoi adormii.

Mă trezii deodată asurzit de o larmă ţipătoare și învăluit în tunete albe. Un sorb de zăpadă adus de un vifor iscat din pămînt tăbărîse pe munte și ne învăluise cu totul în mînia lui.

În bezna bălană care se răsucea nebună în toate părţile, gata să mă smulgă din loc, nu se deslușea altceva decît urletele crivățului turbat, care aproape mă trîntise jos. Orice legătură cu tovarășii mi-era tăiată. Armele căzură jos nefolositoare și le lăsai acolo, nămeţite numaidecît de zăpadă. Orb, surd, ameţit, ţeapăn, simţeam din ce în ce mai puţin spaimele pieirii. Nu puteam sta în picioare, necum să mă tîrăsc sau să fac un pas în lături. Strînsei cît putui pe lîngă mine poalele veșmintelor hărţuite de viforul care-mi împingea zăpada în sîn, pe gît, la cingătoare, prin toate chiotorile hainelor și încălţămintelor. Luptîndu-mă din răsputeri, mă dădui cu greu în dosul bușteanului de care mă încleștai. Și, copleșit de fatalitate, mă culcai. Gîndul mi se duse o clipă la visele din noaptea de ajunul Bobotezei, și-mi veni să zîmbesc. Dar ceva mă trezi. Cîinii cercaseră orbecăind să fugă acasă. Dar, ameţiţi, se întoarseră și se grămădiră în mine. Unul mă ricîia cu ghearele ca să-și facă culcuș în blana mea.

Eram lucid, dar de o altă luciditate, ca pusă în dosul unui obroc. Simţeam cum mă pătrunde gerul, cum mi se răcește carnea, cum îmi amorţește voinţa și se subţiază răsuflarea, numai gîndul pîlpîia în răsucirile viforului. Dar și el din ce în ce mai alb, înăbușit de zăpadă. Îmi veniră apoi în minte toate morţile prin îngheţ, cîte citisem. Cea din *Stăpîn și slugă* a lui Tolstoi. Cea din *Fetiţa cu chibrituri* a lui Andersen, întîmplarea din *Viforul* lui Pușkin, și mă analizam urmărindu-mă cum, încetul cu încetul, alunec în nesimţire, cum mă sleiesc în nemișcare și mă destram în nefiinţă.

Încercai încă o dată să mă agăţ de ceva. Dar domniţa Irina era acum ea însăși un bloc depărtat de zăpadă. Și zîmbetul ei – o pată lunară. Din cîinii dăruiţi de ea ajungea pînă la mine un tremur care mă zguduia și un scîncet îngheţat.

Coboram repede o pantă... Ajunsei astfel mult înapoi, tot mai afund și mai înapoi. Eram acum înfășat în scutece reci și albe, nu puteam vorbi, nici umbla. Apoi simţii cum mă învălea o mînă ocrotitoare.

La gura mea ajunse sfîrcul unui sîn plin cu lapte. Și supsei cu lăcomie, viaţă caldă și dulce. Trecui în urmă și de stadiul de prunc, înapoi, mult înapoi... Adormii? Murii? Apoi iar mă născui, crescui repede, mare, și mă trezii. Priveam cu ochi noi o dimineaţă de vară însorită. Lumina era încă fragedă și rece.

Un ciopor de oameni uriași, cu blăni sălbatice atîrnate de umeri și încălțăminte de piei întregi în picioare, coborau peste dîmburi către mine. Pașii lor scuturau de pe ierburile înalte agrișele de rouă aninate la încheieturile foilor. Aveau în mîini țepoaie tari de lemn – știam bine, de lemn de corn – cu vîrfurile ascuțite și pălite în foc. Alții scuturau sulițe lungi cu care dau de-a azvîrlita.

Unul, pe care mi se opriră privirile, tînăr și voinic, părea că-i călăuzește și-i însuflețește pe toți. De unde îl cunoșteam eu? Cu cine semăna? Îmi amintea de cineva, și cu toate sforțările nu mă puteam apropia de amintire, mi-era din ce în ce mai apropiat, știut. Dar o pojghiță de uitare mă despărțea de el. Ah, de ce n-o pot sparge, ca să-l cuprind? Și mă zbăteam acolo unde stam trîntit, frămîntîndu-mă să mă scol și să mă alătur lui. Tot dîmbul din fața mea e numai rîmătură de mistreți care au arat cu rîtul după ciuperci gustoase și rădăcini fragede.

A, iată turma de mistreți! Năvălește peste ei. Ce stați? Unde vă sînt mințile? Repede la țepușe! Cine strigă la oamenii aceia proști? Eu sau tînărul care-i rînduiește în pripă să primească șarja colțoșilor în țepușele întinse dîrz?

El, în fruntea tuturor, a și țintuit un solitar în parul ținut cu vîrtute în dreapta și cu cotorul sprijinit zdravăn în oblînc. Și cu cît fiara se împinge, furioasă, cu atît se înfige mai adînc...

Oamenii chiuiesc de bucurie și își împart prada. Tînărul, cu o ușoară mîhnire, privește mîndrețea vînatului întins la picioare și trage cu degetul niște linii închipuite deasupra lui, în vînt.

Vedenia trecu ca o nălucă. Acum, din locul unde continuai să zac neputincios, strevăd alte isprăvi ale tînărului, pe care le privesc ca și cînd le-aș săvîrși aidoma eu.

Iată-l, și-a părăsit tovarășii greoi și nesăbuiți. Umblă singur, îngîndurat. Aleargă pe urmele unei ciute care saltă prin luminișuri de dumbrăvi, parcă înfrînată de puterea vînătorului, care n-o slăbește, cu arcul încordat, amînînd mereu săgetarea.

Cînd s-a oprit gata să sloboade moartea, și cîinii stau să se arunce, ceva mă împunge drept în inimă și un chip drag îmi vine în minte. Lui sau mie? Amîndorora. Căci tînărul lasă arcul în jos, poruncește haitei, care încremenește locului, și el, molatec, zîmbește închipuirii.

Căprioara a întors o clipă capul, îmbietoare, apoi piere. În locul ei, acolo, în capătul rariștii, rămîne o altă nălucă. O fată zveltă, într-o tunică ce-i lasă brațele goale. Sînii îmboldesc cu îndrăzneală pînza subțire. Iar picioarele, strunjite de însuși gîndul iubitului, au o mîndrie cu care biruiesc pămîntul de sub ele. E învăluită într-un abur nelămurit...

Numai chipul luminat de iubirea de care fugise se întoarce uluit, cum se întorsese căprioara. Ne-au fulgerat pe amîndoi deodată, și pe tînărul vînător și pe mine, ochii verzi, părul de bronz aurit cu vițe lungi și unduioase. De unde le știu? Cîinii cu limbile scoase au încremenit.

Tînărul, încordat ca arcul pe care-l azvîrli, scoase jungherul și pe plăseaua lată de fildeș, cu ochii duși, cu gura întredeschisă și limba uitată prinsă între dinți, trage cu un vîrf ascuțit linii înfrigurate care închipuiesc aidoma o căprioară în fugă săltată, întorcînd capul să privească sperioasă vînătorul înmuiat de dragostea unei fecioare.

E întîiul fior de artă.

Și cerc să spui omului această înaltă, pură bucurie: a lăsat prada trecătoare ca să-i prinză imaginea eternă. Îmi vine să bat din palme și nu pot.

E acolo, pe plăseaua ce va străbate veacurile, primul contur viu al emoției artistice. Astfel s-a sădit harul seminței care va face gloria omului.

La o vînătoare.

Dintr-o dragoste.

De mila frumuseții unei căprioare fugărite... Slavă ție, artă!

Aș vrea să îmbrățișez omul. Dar nu pot să mă clintesc. Mă simt din ce în ce mai înăbușit. Las tînărul. Trebuie să călătoresc iarăși spre mine, tărîmuri după tărîmuri. Lapăd întuneric după întuneric îndărăt către lumina părăsită cîndva afară, lîngă mine, într-o vîlcea bîntuită de vifore, alături de cîinii încolăciți, departe de tovarășii uituci, prințul ca un urs bărbos, uriașul plin de rachiu.

Cînd am prins să zăresc îndărăt lumea ca prin sita simțurilor, mi-a nălucit aplecată peste mine căprioara din vedenie, apoi domnița Irina, de mînă cu tînărul vînător. Dar toate au pierit repede, în mine, înghițite de adîncurile mele.

Mi-am venit greu în fire. Convalescența mi-a fost un chin lung și fără alinare. Degerăturile s-au vindecat anevoie. O pneumonie, cu nesfîrșite focare, aprinse unul după altul, tîrîș, mi-a împuiat mințile cu alte aiurări. Cînd am ieșit cu desăvîrșire la viață, era primăvară plină și eu eram alt om.

Stăpînii plecaseră de la castel. Rămăsesem cu un medic și cu slugile, care mi-au povestit cum scăpasem în noaptea de urgie. Numai datorită cîinilor, care se jertfiseră pentru mine. Tovarășii fugiseră de cum începuse prăpădul, rătăciseră cîtva timp, dar ajunseseră la coșare, călăuziți de argați. La mine, spuseseră ei, nu se mai putea răzbi.

Dar cîinii cărora le fusesem dat în pază se culcaseră peste mine și m-au adăpostit, acoperindu-mă cu trupurile lor. Au fost găsiți cîteșipatru morți, trîntiți deasupra mea. Abia m-au putut scoate de sub ei. Junon, cu ugerul umflat de lapte, s-a aplecat asupră-mi și cu duioșie mi-a dat să sug, aiurînd poate că sînt unul din puii ei. Asta a fost norocul meu. Am supt ca un prunc, cum mă visam, închis în trupul a patru dihănii care și-au dat viața pentru mine.

Așa am făcut acea uimitoare călătorie pe tărîmurile negre ale uitării, afund în inconștientul atoateștiutor, ca să mă întîlnesc cu mine însumi; adică nu cu mine, cu omul primitiv care a avut întîiul fior de artă urmărind o căprioară ce-i amintea de o fată.

Cît am stat acolo, atîrnat pe prăpastia pieirii, au avut timp să-mi treacă pe dinainte multe din nălucile vieților anterioare. În ele eram necontenit proiectat eu, care luam felurite chipuri, pînă am ajuns la tînărul artist. Eram tot eu, vînătorul în care se trezește primul gest gratuit, să lași prada pentru umbra ei săpată repede pe un os. A fost un salt nebun în spirit, o faptă neînchipuită pentru acea eră neîndurată.

Sămînța acelui gest, rodit de vînătoare, a înflorit apoi dumnezeiește, acoperind cu frumusețe nepieritoare pe toți oamenii acestui pămînt.

Asta a fost vedenia care mi-a descoperit izvodul, nașterea și rudenia artei cu vînătoarea.

– Dar domnița?...

– Domnița mărturisise curat în noaptea despărțirii că nu-i stăpînă pe gîndurile ei. Și s-a măritat cu altul de seama ei.

Cît pentru mine, zguduirea a fost atît de cumplită, m-am cutremurat atît de adînc și am căzut atît de afund, că la deșteptare n-am mai găsit domnița nici în mine, nici afară de mine. Plecase. Am rămas numai cu căprioara, care cea dintîi mi-a călăuzit mîna să scrijelească artistic osul. Și cu un bust, Diană nepămîntească zămislită în lut, pe care nu-mi vine să-l mai ating. Nu-l torn nici în bronz, nu-l cioplesc nici în marmoră. Și sînt totuși sigur că va înfrunta, ca și osul sălbatec, veacurile omenești. Prea închide în el patima și frumusețea ca să poată pieri. Am să vi-l arăt într-o zi, înainte de a-mi da sufletul.

Taina gorunului

Nu vi se face cîteodată, iarna, celor ce aveți calorifer, dor de foc? De un foc de sobă, cu lemne care să pîlpîie și să trosnească în vîlvătăi dionisiace?

Toate simțurile, îmbătate, se împărtășesc din viața arzătoare ce dănțuie pe vatra deschisă. Auzul aromește în cîntecul buștenilor. Ochii se iluminează de fantasticul joc de salamandre al flăcărilor în rochii de mătase aprinsă. Pielea se îndulcește molcom la mîngîierile dogoarei. Și o aromă de molid amestecată cu puțin iz de fum îți bucură mirosul, aducîndu-i aminte, ca și gustului, despre bunătăți de mult apuse, păstrăvi afumați, brînză în scoarță de brad, rachiu de ienupere...

Cînd mi se urăște cu căldura de cuptor de uscat prune a caloriferului, dau depeșă unui prieten, silvicultor, și, fără să mai aștept răspuns, iau trenul și urc defileul Oltului. La o haltă unde se itesc oameni în alb și negru, mă așteaptă sania sau nadișanca, după împrejurări. Și chiar în aceeași seară mă prigoresc la o vatră uriașă, răsturnat în jilțul cu dulamă de urs azvîrlită pe spătar.

Și din nou mă copleșește imaginea din copilărie, cînd soba albă, zveltă, cu aripi lăuntrice de văpaie, gura de pară și picioare de stîlpi fierbinți, îmi părea îngerul ocrotitor al casei, vărsînd binecuvîntările căldurii cerești peste noi...

Prietenul, după ce-și orînduiește treburile pe afară și împarte porunci pentru a doua zi, intră, noptatec, mirositor a proaspăt și a ger. Și ne apucă pe amîndoi, privind luminile focului, o strașnică partidă de tăcere, pe care nu o curmă decît vestirea cinei. Abia atunci, la al treilea păhărel de țuică fiartă, ni se deștelenesc graiurile și pornim la un taifas, de care, din cînd în cînd, cocoși gălăgioși își anină strigările lor de caraule ale nopții...

Eu îl descos despre viața codrilor copleșiți de zăpezi. El mă ispitește despre vraja orașului. Vorbim ca doi naivi becheri despre femei; ne amintim despre o încîntătoare călătorie în străinătate și sfîrșim regulat cu planuri pentru un nou voiaj – de data asta în India.

Nu ne mai văzusem de cîțiva ani și nu mai știam unul de altul, căci, ca buni amici, nu ne scriam, cînd de astă dată lipsa de păcură în calorifer m-a urcat în tren și m-a instalat iarăși în jilțul meu, oaspe pentru mai multă vreme al sobei cu gura plină de pară.

Chiar din prima noapte, prietenul s-a abătut de la obișnuitul protocol al taifasului și a intrat deodată adînc și oarecum competent pentru ignoranța mea în ale arheologiei și preistoriei. M-a întreținut despre epocile pietrei, bronzului și fierului. Mi-a zugrăvit descoperirile de la Troia și Michene, cu măștile de aur ale atrizilor. Și a sfîrșit prin a mă întreba dacă am văzut coiful de aur de la Muzeul național al antichității. Bineînțeles, nu-l văzusem. Nici nu auzisem măcar despre el. Atunci a început să mă certe despre lipsa de interes a așa-zișilor intelectuali pentru tot ce e vrednic de văzut și cercetat la noi. A veștejit tembelismul ăsta oriental la niște oameni care se pretind apuseni și alte multe... Eram nedumerit și consternat. Nu știam cu ce greșisem și unde vrea să ajungă amicul meu, care, furios, ieși și se întoarse cu un vraf de gazete și reviste. În ele îmi arătă fotografiile, descrierea amănunțită și povestea unui coif de aur găsit de un copil cu vitele pe niște pîrloage ale Prahovei. Mărturisesc că m-a interesat adînc și-mi părea rău că nu

aflasem la vreme despre acest tezaur al pămîntului nostru. Prietenul nu s-a liniştit decît după ce i-am făgăduit că imediat ce sosesc în Bucureşti, chiar de la gară, pornesc la muzeu şi cer să văd „nepreţuitul coif, exemplar extraordinar, cu care s-ar mîndri cel mai mare muzeu din lume".

Şi răcnetele cocoşilor, vestind o tîrzie strajă a nopţii, ne-au despărţit buni înţeleşi.

A doua seară, însă, l-am încolţit eu cu întrebările. De unde ştia atîta arheologie? De ce se interesează de tezaure, coifuri şi alte odoare descoperite în pămînt? Cum de n-am aflat şi eu pînă acum despre preocupările lui din acest domeniu?

Mi s-a destăinuit că întîmplarea cu copilul care a găsit coiful răscolise în el jinduri şi rîvne pe care de mult le ţinea înăbuşite. Că el s-a visat de multă vreme un astfel de norocos descoperitor de odoare, şi l-am silit să se mărturisească precum urmează.

– Trebuie să-ţi spun de la început că toată viaţa am fost un înverşunat căutător de comori. De mic copil am crezut în ele şi le-am urmărit. M-am născut la ţară, unde credinţa asta se suge odată cu laptele. Doica, dădaca, slugile, finii şi vecinii, toţi mi-au hrănit copilăria nu atît cu basme, cît cu realităţi, cu arătări topografice precise. În inima unor gorgane ce străjuiau satul se ascundeau mari mituri, cu comorile lor. La rădăcinile multor pomi bătrîni zăcea îngropată cîte o poveste alături de o căldare cu galbeni. Toţi le văzuseră jucînd în ajun de zile mari, pălălăi verzi cînd e aur, flăcări roşii cînd e argint ori aramă. Toţi, cu mic cu mare, le pîndeam, iscodindu-ne. Şi nimeni nu se mira cînd a doua zi de Sfîntul Gheorghe sau de noaptea Învierii locurile bîntuite erau înflorite de găuri adînci. Asta aprindea şi mai mult rîvnele.

Cînd un gospodar începea să-şi ridice casă mare şi prindea cheag, era pentru că găsise o comoară. Încît colindam de mic pe coclaurile satului, căutînd măcar urmele focului lăuntric, care pîrleşte iarba în anumit chip, numai căutătorilor de comori cunoscut.

De altfel, fiecare familie avea, moştenite, tainele şi nădejdile ei. Strămoşii popii ascunseseră în fundul prisăcii o putină cu aur. Dascălul avea comoara bunicilor, pierdută într-o rîpă. Tata însuşi povestea că era copil cînd părinţii lui şi-au părăsit de frica răzmeriţei gospodăria, îngropînd la rădăcina unor gutui o avere. La înapoiere, n-au mai ştiut locul, şi bogăţiile au rămas zestre gliei. Pe atunci nu erau safeuri şi bieţii oameni, la nevoie, încredinţau banii şi sculele lor preţioase pămîntului.

La vîrsta de zece ani, am fost pus în şcoli departe, la Bucureşti, unde am făcut liceul. M-a dus tata. Cel dintîi lucru ce a făcut, după ce mi-a găsit gazdă, a fost un pelerinaj la muzeu, să-mi arate Cloşca cu puii de aur, care mi-a dat de altfel, atunci, o grozavă decepţie. Mă aşteptam să-mi ia ochii o pasăre măiastră cu doisprezece fofoloci de aur împrejur şi n-am văzut decît nişte cioburi de vase şi cionturi de tăvi, e drept, de aur şi cu nestemate cît buricele degetelor... Dar pasiunea mi-a crescut mai înflăcărată. Era proba pipăită de ceea ce-ţi poate dărui lutul dacă ai noroc.

Abia aşteptam vacanţele, să iau din nou, ca Anteu, atingerea cu pămîntul plin cu surprize de aur... Acasă iar începeam să stau la pîndă, să colind gorganele, să cercetez rovinele, cînd singur, cînd cu cîte un flăcăiandru care mi se destăinuia, cerînd luminile mele asupra unor prepusuri ale lui.

Acum mă socoteam un cercetător priceput, cu o disciplină aproape ştiinţifică. Citisem pe Bolliac şi pe Odobescu şi pretindeam că sînt în stare să fac investigaţii metodice pe teren. Aveam un arsenal întreg de instrumente, în parte, adică cele originale, făurite de covaciul satului, după indicaţiile mele. Mă mîndream îndeosebi cu colecţia de sfredele de toate mărimile, cu care, îna-

înte de a săpa, sondam măruntaiele locului. Inventasem unul în jurul căruia se răsuceau pînă în vîrful de oțel niște fire în legătură cu o baterie electrică. Ajunse în fund, ele trebuiau să dea de veste printr-o sonerie despre orice metal întîlnit cu care făceau contactul. Încercările nu mi-au izbutit și invenția a rămas nebrevetată.

Ce să-ți spun? Am avut multe aventuri. Am mîncat numeroase păcăleli. Am alergat ca un smintit la văpăile unor focuri mincinoase, aprinse cu petrol de șugubeții satului. Că dezgropam oase de cîini în loc de tezaure, nu era nimic. Găseam la adîncimi considerabile doar o piatră bizară, cînd alții la un simplu arat propteau limba plugului într-o căldărușă cu bani. Asta însă nu mă descuraja deloc. Mă însuflețea ceea ce credeam eu pe atunci că e focul sacru al științei. Acum știu că era și este altceva. Veșnicele întrebări puse Soartei, Mitul norocului, deghizat pretutindeni în jocul de cărți, în loterie, în comori. Nu cîștigul în sine, ci cauți favoarea șansei, semnul unei alegeri și al unei predestinări, scris special pentru tine.

Am trecut, cum spun, prin multe peripeții și întîmplări neplăcute sau de-a dreptul grele. O dată însă era să mi se înfunde. Nu ieșisem încă din liceu și-mi petreceam vacanța mare acasă. Îmi alcătuisem o echipă din patru flăcăiandri, cu care scormoneam pretutindeni, ahtiat, cum îți spuneam, nu de valoarea descoperită, aur sau nestemate, ci de altceva mai presus, care în esență se reducea la cuvîntul „noroc".

Într-o noapte, și într-adins alegeam pe cele mai întunecoase, ne-am strecurat afară din sat la gorganul cel mare. Hotărîsem săpături într-un punct unde după oarecare presupuneri ar fi putut fi o așezare trecătoare a barbarilor.

Săpam tinerește, de mai multe ceasuri, și izbutirăm o groapă care pe cît se adîncea, pe atît se îngusta. Lucram fără lumină. Ne înghesuiam cîteșicinci în bezna de fund de mormînt, unde dădeam orbește unul peste altul. Cînd, deodată, simții o trosnitură în oasele capului, stele verzi îmi zbucniră înaintea ochilor și căzui trăsnit. Unul din tovarăși mă lovise cu tîrnăcopul cînd mă plecam să cercetez pămîntul. Sîngele mă podidise din belșug. Copilandrii, înspăimîntați, m-au crezut mort și au luat-o la fugă, părăsindu-mă acolo. După o vreme, s-au gîndit să șteargă urmele isprăvii și, ca să nu se mai știe nimic, s-au întors să astupe groapa, aruncînd pămîntul scos peste mine. Noroc că în clipa cînd ei puneau mîinile pe lopeți am gemut. Unul mai îndrăzneț a sărit în ajutor și m-a scos. M-au tîrît apoi și m-au lăsat la poartă, după ce au bătut pînă au întărîtat cîinii. Acolo m-au găsit ai mei, fără simțiri. După o zăcere îndelungată, cred cu friguri cerebrale, m-am înzdrăvenit. Dar a trebuit să jur tatii și mamei că n-am să mai umblu după comori și că în loc de istorie și arheologie, pentru care mă pregăteam cu fervoare, am să învăț silvicultura... Și m-am ținut cu sfințenie de jurămînt, înmormîntînd adînc toate visurile și speranțele.

Vezi însă că puteam să fiu și eu copilul norocos care a scormonit cu bîta de la vaci cel mai scump coif din lume...

Și cu toate că mi-am încheiat atunci cariera de arheolog, am trecut de curînd printr-o întîmplare care mi-a deșteptat toate veleitățile înăbușite. E singura dată cînd, fără voie, am făcut în adevăr o descoperire senzațională.

Iubesc pădurea cu patimă și ori de cîte ori intru în ea sînt alt om. Se deșteaptă în mine obscure sentimente de siguranță, de plinătate, de farmec real. Întîrzii de bunăvoie pe coclauri cu frînturi din codri seculari, de altădată, vestiți pentru haiducii care se ascundeau în ei cu teșcherelele

pline de aur. Acum se adăpostesc, cruțați de mine, cîteva perechi de rîși, lincșii meleagurilor noastre, și o familie de jderi cu puița lor.

Într-o zi, astă-vară, mi-am lăsat brișca în paza pădurarilor și m-am afundat cît mai departe, în bungeturi, însoțit numai de Haiduc, un cîine credincios și viteaz. Ademenit de liniște și frumusețe, m-am lăsat jos la tulpina unui gorun falnic într-o poiană răznită de lume, ca într-o baladă. Cîinele, care are un miros extraordinar, nu s-a așezat la picioarele mele, ci a început să dea tîrcoale trunchiului, mîrîind și pufăind înfundat.

O ghionoaie țîșni din scorbura copacului și prinse a ne certa în gura mare. Da, în felul ăsta da veste pădurii întregi că niște venetici îi calcă tărîmurile. Ca s-o liniștesc, de dragul ei și al puilor, am chemat pe Haiduc... El, altădată atît de ascultător, s-a repezit și mai furios asupra trunchiului, sărind să-i zgîrie și să-i rîcîie coaja. Din cînd în cînd, se oprea, mirosea atent, trăgea cu horcăituri, pe nas, rumegușul răscolit de ghearele lui și iar pornea să latre cu turbare. M-am sculat și, intrigat, l-am urmărit cu băgare de seamă... La rîndul lui, el a schimbat lătratul într-o schelălăitură, ca o implorare, și-și ațìnti ochii grăitori în ochii mei, voind aievea să spună ceva.

În acea clipă copacul falnic, crengile vînjoase, cîinele înnebunit de un mister mi-au adus aminte de întîmplarea din *Cărăbușul de aur* al lui Poe. Și ascultînd de îndemnuri nedeslușite, m-am apropiat să cercetez copacul. Cîinele s-a liniștit un timp și a așteptat să vadă rezultatul intervenției mele. Am bătut ușor cu baltagul în trunchi: suna a gol, deși încă verde, în putere, și cu coroana de jur împrejur cît o biserică. Am bătut din nou, mai tare, ca să-l fac să se cutremure din vîrf pînă-n rădăcină, și am pus numaidecît urechea... Pe lîngă vibrarea adîncă a lemnului, mi s-a părut că aud un sunet ca de zornăit înfundat.

Cîinele, încurajat, a început să latre iar și să muște din scoarța groasă cu solzi de crocodil. La acest nou asalt a zburat din cuib, înspăimîntat, și găițoiul, fără să se mai ia la harță. Eram nedumerit. El să fi făcut ciudatul zgomot de adineauri? Umblă vorba că neamul ăsta de păsări hoțomane fură lucruri strălucitoare, monede, giuvaeruri și alte odoare, pe care le ascunde în cuiburile lor ca pe niște *porte-bonheur*-uri. Așa mă mîngîiam în copilărie de pierderea unei cruciulițe de aur pe care o purtam la gît.

Cîinele zărise acum în trunchi o scorbură, spre care se arunca în salturi furioase, fără să o poată ajunge.

Am vîrît atunci două degete în gură și am șuierat voinicește semnalele învoite... Codrul le-a primit cu chiot, ca pe vremea hoților. Cîinele dintr-o dată a încremenit! Peste puțină vreme au sosit gîfîind pădurarii, nițel sfecliți de ce s-ar fi întîmplat. La vederea lor, cîinele a început să se dea mai cu turbare, cerșindu-le din cînd în cînd cu privirile întoarse ajutor. Nici ei nu știau ce să creadă și se cruceau, cu căciulile în mîini. Le-am spus de părelnicul zgomot pe care l-a făcut trunchiul lovit de baltagul meu și ne-am învoit să batem cîteșitrei deodată gorunul misterios cu muchiile topoarelor și să ascultăm. Un zvon uscat ca de ușoare ciocănituri, amestecat în tremurul copacului, fu răspunsul.

M-am hotărît atunci să merg cu cercetările mai departe și, aprins de vechea îndîrjire, am poruncit pădurarilor să taie copacul. Dar cum? Nu mă înduram să-l dobor întreg, ci, mînat de năzuința cîinelui spre scorbură, am închipuit la început în coasta trunchiului un țăncuș, o fereastră, cum se face în pepene ca să-i încerci miezul. Pentru asta însă nu aveam scule. Am scos la

repezeală un cal din ham, și unul din pădurari a alergat călare în sat. S-a întors numaidecît cu burghie, sfredele și tot felul de ferăstraie.

După ce am mărginit în trunchi prin găuri una lîngă alta un pătrat mare cît se poate vîrî capul, am tăiat lemnul dintre ele cu ferestrăul mic și am scos, hoțește, bucata de tulpină prin care să pătrundem în miezul scorburos. Cu ochii nu se putea zări nimic. Unul din oameni a băgat cu îndrăzneală mîna. Dar o trase cu groază: dăduse de ceva rece, tăios, de care degetele se izbiseră ca de zăbrelele unei capcane. Acum cîinele înnebunise de-a binelea. Cu ochii roșii, cu coada umflată și spume la gură, sărea pînă aproape de ferăstruică și, înfingîndu-și colții fioroși, își rănea gingiile. M-am frămîntat cîteva clipe și m-am hotărît să tai trunchiul pe la mijloc.

Pentru asta pădurarii s-au suit de au abătut întîi creangă cu creangă toată coroana. Altfel, s-ar fi răsturnat peste noi gorunul întreg. Pe urmă ne-a fost lesne să lucrăm cum am vrut asupra trunchiului dezbărat de toate caturile palatului său de ramuri. Asta a fost o muncă grea de un conac și mai bine. Numai niște inși iscusiți și de meserie ca pădurarii mei puteau să o îndeplinească.

După ce ne-am descurcat de crengărișul abătut jos, am trecut la operația asupra trunchiului propiu-zis. Era un trunchi gros și vînjos, cu fibre mari, vii și oțelite ca niște mușchi de atlet, care-l țineau viguros, neclintit și fără să-i pese de scorbura ce-i mîncase numai o parte din măduvă și de care parcă se vindecase. Trebuia să-l retezăm mai sus, dincolo de înălțimea unui stat de om. Am încropit o scară și, după o muncă de un ceas cu joagărul, am răsturnat partea de sus a trunchiului, cum ai ridica un copac înalt.

Oroare! În inima găunoasă a restului de trunchi rămas în picioare, ca într-o încăpere strîmtă, ședea drept, înțepenit de jur împrejur în pereții scorburii, un schelet omenesc...

Hîrca ieșea foarte ușor afară, deasupra nivelului tăieturii noastre. Dar mîinile, coșul pieptului, ciolanele coapselor se duceau misterioase în jos, către rădăcină, și se pierdeau afund, ca într-un sicriu sculat în picioare. Pădurarii, superstițioși, au început să dea înapoi... Eu mă înfierbîntasem... M-am suit pe scară și am încercat să trag scheletul afară. A fost cu neputință. Era încrustat în carapacea lui de lemn. Am rămas în mîini numai cu glava goală pe care am pus-o la loc. Mi-am dat seama că trebuie să mă opresc aici. Nu aveam drept să merg mai înainte... Întîmplarea intra de acum în căderea autorităților...

A doua zi am venit cu procurorul și medicul legist. În fața lor, un lemnar a purces cu mare băgare de seamă la deschiderea trunchiului, pe care l-a scos întîi din rădăcină. Falnicul gorun de ieri zăcea acum ca un coșciug întins pe iarbă. După ce s-a determinat poziția osemintelor înăuntrul scorburei, s-a așezat trunchiul cu fața scheletului în sus. Apoi s-a tăiat și s-a ridicat, ca un capac, jumătatea de deasupra a trunchiului culcat. A rămas ca o copaie jumătatea de dedesubt, cu scheletul întreg culcat în ea... Atîrnau de el încă zdrențe dintr-o cămașe de cînepă... Cîteva petice de ițari mucezeau pe ciolanele genunchilor. Și niște poturi înflorați cu ibrișin roșu, aproape întregi, acopereau țurloaiele picioarelor. Fusese o namilă de om. Cu capul pus la loc, oasele măsurau un metru și nouăzeci. Vertebrele tari se țineau ca trase prin sîrmă. Încheieturile țepene nu se clintiseră din țîțîni. Numai oscioarele degetelor de la mîini se scuturaseră ca niște muguri, împreună cu două verigi de alamă, inelele mortului. Cred că eu le desprinsesem cu loviturile de baltag și căderea lor pricinuise sunetul ciudat de la început. Sau poate mă înșel...

Labele erau încă înşfăcate de nişte opinci uriaşe, ale căror nojiţe de păr se încrucişau neatinse pe fluiere în sus. Coşul pieptului, de o capacitate năprasnică, era întreg. Cîteva coaste din stînga purtau inscripţiile unor tăieturi adînci prin care ceva ascuţit pătrunsese în adînc. Hîrca spunea şi mai mult. Arcadele orbitale ieşite mult în afară înaintau ca nişte pridvoare de os. Sub ele se adînceau cît nişte pumni de copii găvanele ochilor, ce trebuie să fi fost extraordinar de mari. Dinţii şi măselele, intacte, rîdeau din smalţul lor alb... De ceafa scăfîrliei atîrnau încă jurubiţe lungi de păr negru corb – rămăşiţă dintr-o bogată chică de bărbat. Ceea ce izbea şi mai mult, pe albeaţa de fildeş vechi a oaselor era un enorm chimir de piele neagră, care încingea mijlocul scheletului. Un cuţit mare, cu prăsele de os, se mai ţinea încă în el.

După ce medicul legist a cercetat, a măsurat şi a luat note, s-a purces la deschiderea chimirului. Satul tot holba ochii. Pădurarii aproape să leşine! Scăpasem din mîini comoara. Din încăperile dedalice ale şerparului au curs cîţiva pumni de aur: galbeni, dubloni, poli, mahmudele şi alte monede streine; cîteva inele groase de aur cu peceţi; nişte cercei şi puţini bani de aramă româneşti, care aşezau întîmplarea cu suta de ani în urmă.

Pe atunci hoţea prin părţile locului banda vestiţilor Gogolea şi Chiloman, ale căror singure nume băgau lumea în răcori. Dintr-o pricină oarecare, împărţeală de jaf sau zulie de femei, cele două căpătenii se certară şi banda s-a împrăştiat fără urme. Se credea că trecuseră pentru totdeauna în Bulgaria. Acum taina se lămurea. Osemintele erau ale unuia din cei doi tîlhari care se înfruntaseră şi unul căzuse. Rănit grav, el s-a tîrît şi s-a prăbuşit în gorunul încă de pe atunci gros ca un butoi. Poate că tîlharul chiar scobise şi mărise scorbura, unde se ascundea de potere. Sleit de sîngele scurs, de sete şi de foame, el murise, înţepenit acolo.

Dar care din doi îşi lepădase oasele în tainiţa copacului? Gogolea ori Chiloman? Amîndoi fuseseră nişte haidamaci, deopotrivă la statură şi la înfăţişare, amîndoi spătoşi, amîndoi smoliţi, cu chici şi bărbi.

Atunci, un bătrînel îndrăzni să iasă un pas din gloată şi să spuie:

– Căutaţi, domnilor, la mîini şi la picioare. Că Gogolea – după cîte îmi spunea moşu-meu – avea cîte şase deşte.

Medicul se plecă din nou asupra scheletului şi cercetă osemintele numărînd...

Se găsiră cîte şase degete la fiecare mădular. Nu mai încăpea îndoială... Gogolea răsărea acum din mormîntul verde al gorunului, cu tot alaiul lui încruntat de poveste. El îşi găsise odihna de veci în inima vie, cutremurată de vînturi, a uriaşului pădurii. Pe măsură ce vremea trecea, copacul creştea, îşi tămăduia racila şi se închidea deasupra mortului. Iar el se afunda tot mai adînc în ascunzişul scorburii, care îl adopta, îl îmbrăţişa tot mai strîns, îl rodea şi-l mărunţea cu furnicile şi toate gîngăniile ei. Ploile i-au spălat oasele, vîntul i le-a înălbit. Umbrarul crengilor le răcorea vara. Gerurile iernii i le întărea şi i le-a păstrat mai bine decît mucegaiul gropii. De o sută de ani îi cîntau în fiecare an cucii şi-l slăveau privighetorile. Cine nu şi-ar fi dorit un asemenea lăcaş de veci? Acum, copacul care trăsese viaţa şi-şi lungise poate veleatul cu sîngele ce i se scursese şi carnea ce se moşoroise la rădăcină, pierise odată cu taina de aur şi moarte ce i se furase. Şi de data asta îmi părea rău ca de o profanare.

După încheierea cercetărilor, am cerut ca amintire chimirul. Legistul m-a refuzat. Și a avut dreptate. Scheletul lui Gogolea, gătit cu chimirul lat de două palme și cu opincile uriașe sub poturii înflorați, face fala muzeului Morgii! Să te duci neapărat să-l vezi cînd ajungi la București!

Am făgăduit, firește, să fac vizită și lui Gogolea, după ce voi primi înștiințare că în sfîrșit caloriferul meu a început să dea căldură de cuptor de uscat prune. Parcă mi se făcuse dor de ea! În sobă focul murise.

1-5 ianuarie 1947.

Farsa

Am întîlnit cu surprindere zilele trecute în tribunal pe bunul meu amic avocatul Alecu Ionescu de la Severin. A vrut să mă ocolească. L-am oprit brusc:

– Ce este cu tine?

Căci era lege nestrămutată, ori de cîte ori vine la București, descalecă la mine. Ne sîntem foarte dragi.

El își feri privirea și răspunse în doi peri.

– Nimic.

– Cum nimic?

Și eram gata să încep o foarte aspră judecată a acestei trădări. Dar uitîndu-mă bine la el, mă răzgîndii. El, altădată așa de voios și elegant, se înfățișa grozav de schimbat. Mîhnit, tras la față, cu zbîrcituri împrejurul ochilor, adus de spate. Mă îndurerară ghetele nevăcsuite, pardesiul mototolit, pălăria scîlciată.

– Ești bolnav?

– Aș, nu! Sînt obosit.

Am vrut să-l iau pe sus să-l aduc în vechea lui cămăruță din fundul apartamentului meu. N-a fost chip. S-a împotrivit, silnic.

– Nu pot. Am niște afaceri care mă împiedică... nu te supăra... altădată...

Am stăruit, apucîndu-l de braț, jurînd pe cer și pe pămînt că nu-l las.

– Nu sînt singur, spuse în cele din urmă, punînd ochii în pămînt.

Mi-am închipuit că e la mijloc, ca de o obicei, o chestie sentimentală.

– Veniți împreună, omule, făcui eu glumeț. Nu e nevoie să vă ascundeți de mine. Te primesc și cu ea.

El tresări.

– Cu cine?

– Cu duduia care mi te-a furat și pentru care ai renunțat la vechiul tău bîrlog și ai preferat hotelul.

– Te înșeli, dragă, oftă el întunecat. E altceva. Tu nu poți pricepe.

– Altceva? Ce nu pot eu pricepe? Și am dat să plec bosumflat, fără să-i întind mîna...

La mutra mea acră, s-a înduplecat puțin și, în timp ce talazuri de oameni grăbiți ne băteau din toate părțile, mi-a făgăduit moale că, dacă are timp, vine pe la patru după amiază și stă pînă la șase, cînd pleacă la gară.

La ceasul hotărît a sunat. L-am primit în birou. A cerut să trecem în odăița unde-l găzduiam și unde ne-am închis cu o sticlă de Cotnar între noi. S-a trîntit în fotoliu și a început, fără să-l întreb, spovedania.

– Tu știi ce vesel și flecar eram. Între multele glume de holtei cu care mă distram și făceam să petreacă societatea severineană era mai ales simulacrul de curte galantă ce făceam cocoanelor

în saloane, la serate și baluri. Tinere, bătrîne, le asaltam pe toate la rînd cu aceleași declarații, ticluite după același calapod, în hazul tuturor. Poezioare, madrigaluri, acrostihuri improvizate, nimeni nu le lua în serios. Lumea era pregătită să le primească așa cum și erau, glume sau pierderi de vreme nevinovate, mai ales că ținusem cîteva conferințe publice despre curțile de dragoste medievale, cu trubaduri care-și închinau viața cocoanelor de pe atunci... Prelegerile mele înflăcăraseră elita tîrgului și clociseră un fel de modă sentimentală, al cărei șef eram eu.

Femei și bărbați nu numai că mă suferea, dar mă încurajau în meteahna asta a mea.

Plăceau îndeosebi schimbul de replici, duelul cu spirite, verva galantă risipită în atacuri și riposte și mai cu seamă lovitura finală pe care lăsam să mi-o dea femeia, de la care o primeam cu toată grația. Era un joc subtil, un fel de academie morală de lustruire a moravurilor, grosolănite de chefurile vulgare, jocul de cărți și patimile politice. În felul ăsta, aparent ușuratic, cercam să opun fără să-mi ridic lumea în cap amorul ideal, cultul pur al femeii, intrigilor și adulterului, care trona ca o instituție. Că se putea interpreta și altfel, nu tăgăduiesc. Dar, în ceea ce mă privește, totul se petrecea în cea mai desăvîrșită cuviință. Onorabilitatea doamnelor, prietenia bărbaților nu erau cu nimic atinse. Înconjurat de adepți și ucenici, savuram cu mîndrie întinderea și succesul mișcării inițiate de mine.

Singura persoană care nu a catadicsit să primească jocul a fost d-na X, o văduvă frumușică, tare bogată și foarte încrezută. Ea s-a așezat de la început în rolul de adversară ireductibilă și căuta prin toate mijloacele să-mi năruiască opera.

Deodată nu m-am impresionat. Deși îmi respingea, rece, cu dispreț și foarte de sus, toate galanteriile, nu-mi era antipatică. Mă supărau, sau mai bine zis îmi părea rău numai pentru ifosele ei de prețioasă și siguranța cu care se înfățișa blindată, ca și cînd toată lumea nu se gîndea decît să-i atace virtutea. Eu o asemuiam cu o orgolioasă fondantă, fanată oarecum de prea multă expoziție într-un galantar, care se crede apărată împotriva muștelor dimprejur de propria-i virtute, cînd în realitate le gonește suflul unui ventilator.

Ca un omagiu ironic, o supranumisem pentru bățoșenia ei de prudă afectată Diana de gheață artificială.

Dar curînd salonul ei ajunse cartierul general al opoziției, unde mi se făcea un război necruțător. Eram declarat de-a dreptul corupătorul societății, pe care ea avea datoria s-o salveze din ghearele stricăciunii. Îmi lansase și un epitet: diavolul cadrilat, aluzie la costumele mele fistichii, de desfrăbălat. Eu continuam jocul, cu toate că ea se declara *urbi et orbi* inexpugnabilă, și nădăjduiam în cele din urmă să o birui. Avea însă stilul ei în care se îndărătnicea pe măsură ce ostilitățile creșteau. Arbora pretutindeni aerul că nu e de joacă cu ea, nu tolera cu nici un chip marivodajul și oriunde mă întîlnea mă executa sumar, cu mînă tare, fără milă, spre marea satisfacție a partidei ce izbutise să recruteze.

Totuși, nu mă lăsam. Îmi plăcea s-o provoc și s-o necăjesc cu galanteriile mele și-i oferеam o luptă plină de eleganță miorlăită și de cavalerism ridicol. Ea o primea serioasă, netulburată, cu semeția virginală a unei regine trufașe, invincibilă chiar în glumă, dar încă altfel.

Deseori mă gratifica și cu impertinențe dure, pe care le primeam cu o supusă și vicleană curtenie, în fundul sufletului jurîndu-i răzbunare.

Cu timpul, situația se întoarse toată în avantajul ei, și favoarea publică începu să mă părăsească. Magistratura tîrgului, în frunte cu procurorul, a cărui soție era ferventa mea susținătoare și prezida o înaltă curte de dragoste, magistratura se declara ritos împotriva mea. Se șoptea chiar de o acțiune publică contra atentatorilor la bunele moravuri. Doamna nu juca leal și nu-și alegea mijloacele. Ceea ce mă îndreptățea să mă gîndesc la o replică de același calibru.

Curînd, mulțime de credincioși și admiratori puseră cușmele în suliță și trecută în tabăra potrivnică, atrași, pe lîngă predicele morale, de solemnele ceaiuri cu tratație gen bucureștean din salonul vrăjmaș, bufet rece, partide de cărți și bîrfeli decente. Îmi rămăsese credincios numai parte din tineretul modest, care nu avea prilejul să pătrundă printre invitații marii mele adversare.

În orice caz, dezastrul se desemna iminent.

Prietenii, speriați, se ingeniau cum să dreagă lucrurile. Trebuiau împăcate, chiar fuzionate cele două politici potrivnice, în interesul bunei stări publice. Dacă eu aș fi fost răpus, tîrgul intra iar în anosteala brută de altădată. Avîndu-se în vedere sexele celor doi șefi dușmani, se lansă zvonul că în dosul acestui război dintre d-na X și mine se ascunde în realitate o slăbiciune reciprocă, o înclinare nemărturisită a unuia pentru celălalt. Și cum, orgolioși, nici unul nu vrea să întindă cel dintîi mîna, preferim să ne amăgim pasiunea, să ne înăbușim iubirea în chipul acestei refulări freudiene.

Splendidă lămurire a ciocnirilor dintre noi și un nou prilej de preamărire a dragostei curate. Mi se făcură tot mai întețite aluzii la însurătoare cu doamna. Ce să mai aștepte un holtei ca mine?

Sînt sigur că și pe lîngă ea aceiași prieteni puseseră un cuvînt bun. Ceea ce duse inevitabilul la o și mai strașnică înăsprire a războiului dintre noi, urmare a acestor nesăbuite intervenții care ne iritau pe amîndoi.

Cît mă privește, nu mă gîndisem măcar o clipă la o asemenea dezlegare a conflictului. Căsătoria îmi repugna categoric. Era împotriva firii și întregii mele credințe.

În cele din urmă, plictisit de zvonurile stăruitoare și de cîteva repeziri viguroase ale imperialei mele adversare, mă declarai învins și mă retrăsei de pe cîmpul de bătaie cu aparente mari pierderi.

D-na X exulta de bucurie. Își sărbătorea pretutindeni triumful, la care eu consimțeam resemnat.

I se zicea acum Redutabila și mă dam la o parte din fața ei cu o prefăcută frică și respect. Ajunsese o femeie celebră, model de tărie și virtute, care salvase onoarea și prestigiul sexului slab, pus în mare cumpănă de ispitele unui îndrăzneț seducător, asediator nerușinat al slabelor cetățui cu ziduri de fuste, bastioane de mătase și creneluri de volane.

Ne aflam aici și-mi rumegam, într-o aparentă liniște, învingerea, făgăduindu-mi o strălucită revanșă.

Cînd, într-o dimineață rece de toamnă, urcîndu-mă în trenul de București, aflai instalată în același compartiment pe d-na X. Avui un șoc ciudat și fiorii unei presimțiri de ceva neașteptat mă cutreierară. O pipăii cu toate instinctele ațintite: Un proces? O aventură în capitală? Ceva-mi spunea că o aveam în mînă.

M-am ploconit cu adîncă curtoazie. Ea m-a întîmpinat cu plăcere. S-a bucurat că avem numerele alături. Era singură. Vagonul, pustiu și friguros. Vremea, buhoasă, cu o țîrîială de ploaie.

Mai întîi adversarei mele îi lipseau spectatorii din saloanele unde ne războisem pînă atunci, ale căror priviri admiratoare și îndemnuri o stîrneau, o întăreau și-i ascuțeau îndrăzneala la atac. Vanitatea, gustul ei de spectaculos erau lipsite de aceste puternice pîrghii.

Mai prinsesem încă un atu: prestigiul meu de bărbat unic, sub a cărui protecție se pune o femeie timidă, fără știința apărării, într-o aventură ca acest drum într-un oraș necunoscut. Și mă hotării să mă folosesc fără cruțare de toate acestea, ca să-mi iau o mică revanșă, dacă nu chiar o răzbunare definitivă asupra Redutabilei.

Închideam înadins ochii, ca să nu văd feminitatea din ea, gingășia care se dezgheța la căldura purtării mele, drăgălășenia prefăcătoriei, că susține cu înverșunare atacurile mele galante. Eram îmbătat numai de siguranța, de iminența biruinței mele asupra unei neînduplecate vrăjmașe. Fără martori? Cu atît mai cavalerește!

În gara București am strămutat-o aproape în brațe, ca pe un copil, în trenul de Iași, cu o autoritate și o fermitate față de ea, de hamali, de personalul trenului, îndemînare neobișnuită mie, de care mă uimeam chiar eu.

Dar vagonul acum se umpluse de lume și călătorii soseau gîfîind, înghesuindu-se în neorînduială.

Curînd, clopoțelul a sunat dejunul. Am luat-o de braț și i-am deschis drum prin mulțime. La pasarelele dintre vagoane am apucat-o de mijloc și am trecut-o pe sus dincolo. Ne-am instalat la o măsuță lîngă fereastră. Mîncînd, priveam cîmpurile pustii de holde peste care se lăsau aburii după-amiezii. În locurile arate, pe văi, pîclele se strîngeau albe și groase, ca niște straturi de vată peste o rană. Eu începusem să-i fac teoria urîtului și a singurătății, care ne așteaptă pe amîndoi cu cît vom înainta în viață.

Numai călătoriile în țări depărtate și calde ne-ar mai putea scăpa... Italia, Sicilia...

– Ce-ar fi, zisei deodată, serios, dacă această călătorie a noastră s-ar preface cu adevărat într-un voiaj de nuntă?

Ea căscă ochii mari, spăimîntați la mine și scăpă cuțitul, care sună tare pe farfurie! Vecinii întoarseră capetele.

Roși.

Eu urmai jocul:

– De altfel, este un prilej unic și n-am să las fericirea să-mi cadă din mîini, șoptii plecîndu-mă pînă aproape să mă vîr în sufletul ei.

– Fericirea nu se ține în mînă, zîmbi ea, trăgîndu-se și arătînd spre vecini.

– Știu, ai dreptate, se prinde și se ține strîns în brațe, replicai eu. Ai să vezi. Și o țintii serios.

– Ce să văd?

– Fericirea.

– Eu sînt mioapă, continuă a glumi ea. Eu nu văd decît foarte de aproape. Și d-ta mă trimiți în Italia? în Provența...

– Nu, scumpă prietenă. Fericirea noastră va începe chiar din Iași.

– Din Iași?

– Da.

Și începui s-o joc de sus și cu autoritate, ca la pichet cînd ai toate cărțile.

Ea aștepta încremenită.

– Cînd sosim la hotel iau o singură cameră pentru amîndoi.

– Ești nebun? lăsă ea să-i scape un țipăt înăbușit.

– Deloc. Sînt d-l Ionescu, însoțit de nevasta sa, d-na Ionescu.

– Te întreci cu gluma.

– Sigur că întrec gluma și intru în realitate.

– Atunci nu mai vorbesc cu dumneata.

– Nu e nevoie. Vorbesc numai eu. Stăm în Iași o zi, cel mult două, pînă fac formalitățile de ieșire, și pe urmă nu ne oprim decît la Paris. Și, dacă vrei, la Roma.

Ea tăcea palidă, nemișcată, întoarsă toată înăuntru unde lupta, fără să izbutească să-și vie în fire. O buimăcisem.

Și pe urmă, tot timpul, la cafea, pe culoare, pe banchetă lîngă ea, la ureche, n-am slăbit-o din acest laitmotiv al călătoriei de nuntă, cu ascunderea noastră, a amîndorura, ca doi soți într-o cameră nupțială. Restul, apoi, se va aranja cum se cuvine.

Toate încercările ei de a aduce situația la obișnuitul badinaj se frîngeau de încăpățînarea mea într-o nebunească seriozitate.

În fond, îi spionam fiece gest, fiece tremurare a glasului, pîlpîitul tot mai des al pleoapelor, chicotul de rîs ușor nestăpînit și îmi frecam în taină mîinile.

Cetatea de odinioară nu mai rezista decît la porțile cele mari. Dar și acestea, deși canaturile păreau tari, erau gata să sară din țîțîni.

– Dar ce-o să zică lumea? făcu ea în cele din urmă.

– Lumii puțin îi pasă. Ba încă are să ne mulțumească. Scapă de două amenințări, periculoase cît sînt separate.

– Cine?

– Dumneata și eu. Sîntem ca două roți razna, sărite una într-o parte, și alta în altă parte de la un automobil în goană. Păzea! Și vai de cel în care se va izbi!

Ea se topi de rîs.

– Adică eu să intru cu toată viteza într-un trecător și d-ta într-o trecătoare.

– Sigur. Pe cînd așa, neutralizați amîndoi, adică uniți pe o singură osie, vom merge liniștiți pe drumul obișnuit și lumea nu mai are nimic de temut... Și îi șopteam multe alte nerozii de acestea.

Prietenul se opri brusc, trase adînc aer în piept și, dînd capul pe spate, închise ochii. Ca să umplu golul tăcerii care se prelungea, îi făcui complimente pentru arta desăvîrșită cu care își jucase rolul de seducător.

El se scutură ca de o povară.

– Aș, rol... făcu el scîrbit... Ai să vezi. Așa credeam și eu. Eram atît de ațintit numai și numai asupra jocului perfid, așa de încîntat de perfecțiunea cu care conduceam farsa, așa de amuzat de ușurința de comediant cu care inventam și realizam personajul ce-mi propuneam, că mă pierdusem cu desăvîrșire din vedere pe mine, nu mai știam nimic din cele ce se petreceau cu realitatea sufletului meu.

Căldura, sinceritatea, elanul, veridicul, pasiunea cu care cîștigam pas cu pas bătălia, le credeam simple invenții viclene, meșteșugite numai de dragul cauzei. Și o trufie de mare artist mă

orbea: nu-mi trecea prin minte că înlesnirea, destoinicia de care dam dovadă aveau o altă semnificație. Și nu mă întrebam dacă ceea ce eu luam drept artificiu nu erau țîșniri din fundul unei neștiute, nebănuite, odioase iubiri. Nu m-am gîndit măcar o clipă dacă nu cumva femeia citea de-a dreptul în mine și cu intuiția ei dreaptă nu-mi pătrunsese jocul.

La partenera mea nu era ușurătate, cum, vai, am aflat curînd. La ea lucra contagiunea puternicelor mele sentimente, pe care eu îmi închipuiam că le maimuțăresc, ca să-mi bat joc. Tîrît de un curent de superficialitate, pluteam neștiutor deasupra genunilor ce aveau să mă înghită.

Totuși, nu-mi plăcea la ea alura asta de glumă de pînă acum. Nu-mi puteam da seama cît a prins nada. Ca să aflu bine unde ajunsesem, începui o nouă tactică. Bătut, descurajat de rezistența ei, m-am prefăcut că mă retrag, mofluz. Îi adormeam, pe de o parte, orgoliul în alarmă și-i dam astfel o satisfacție. Pe de alta, cercam să văd dacă nu pot să-i deștept și să-i măsor teama că m-ar pierde.

M-am strîns, m-am posomorît și am devenit sloi de gheață.

Nici o panică. Ea a primit cu liniște, ca ceva firesc, schimbarea. Și-a lipit numai fruntea de geam și a început să privească noaptea de afară.

Am simțit că dasem greș. Pentru finețea ei lucram prea grosolan.

După cîtva timp s-a întors brusc spre mine și m-a întrebat dacă am fost bolnav greu vreodată.

Întrebarea ei m-a uimit... Am fost atît de naiv, încît am crezut că mă ispitește ca să știe dacă mă poate lua de bărbat. Nu cumva să se încarce cu cine știe ce povară de gît. Și iar m-am îngîmfat prostește.

Răspunsul mi-a dat prilej să-mi îndrept greșeala și să restabilesc cu perfidie situația de încredere, cordialitate și devotament de mai înainte. Am asigurat-o că dacă, Doamne ferește, ar fi vreodată suferindă, mi-aș închina toată viața s-o îngrijesc și s-o tămăduiesc. Ea mă asculta roșind și pălind rînd pe rînd. Pe fața ei citeam mulțumirea. Nu mai ținea mîna pe inimă, cum făcuse pînă atunci.

Pe măsură ce ne apropiam de Iași, se înnopta. Mulțimea din tren se îngroșa. Veneau la nu știu ce congres din capitala Moldovei. Compartimentul nostru era burduf de călători de alte clase, gălăgioși, nedisciplinați, grosolani, dînd unul peste altul. D-na X îi privea cu anxietate și se alătura din ce în ce mai strîns de mine.

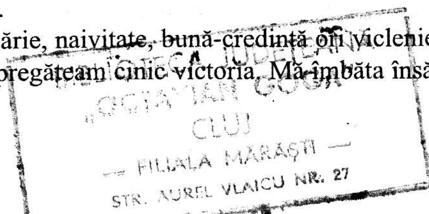
– Doamne, ce m-aș fi făcut singură tot drumul ăsta! oftă ea privindu-mă recunoscătoare.

Mărturisesc că am abuzat cu nerușinare, cu bună-știință și rea-voință de slăbiciunea ei. Trecîndu-i brațul în jurul mijlocului, am ademenit-o să primească declarațiile și propunerile mele, speriind-o că n-are să se mai găsească nici o cameră liberă la hotel, și-i arătai gloata tumultoasă din vagon. Nu-i rămîne decît să doarmă culcată pe bagaje într-un colț de trotuar...

Spăimîntată, s-a hotărît că în acest caz nefericit și numai în acest caz să împartă camera cu mine.

– Numai te rog mult să fie cu două paturi, șopti ea tremurătoare, cu ochii imploratori ridicați spre mine.

Era cochetărie, naivitate, bună-credință ori viclenie? Nu-mi dam seama. Nici nu țineam să analizez. Îmi pregăteam cinic victoria. Mă îmbăta însă spasmul tot mai ințețit al pleoapelor ei mătăsoase.

– Două paturi? Nu se poate. Unul singur, și o înghețai cu un: Eu hotărăsc acum.

Apoi, ca s-o îndulcesc, i-am migălit cu duioșie un șir de nimicuri, acoperind cu viclenie fondul care, dezvăluit brutal, o făcuse să tresară într-o crispare de rezistență firească sub o horbotă de accesorii ridicole, inventate atunci pe loc: deliciul de a sorbi mîine dimineață amîndoi cafeaua cu lapte adusă la pat. Cum ne-ar sta, fiecare cu ceașca lui sub nas, în două paturi despărțite printr-un hiatus? Numai atît, că eu îmi aleg de pe acum partea de către fereastră. Îmi place să dorm întors spre lumină și cu papucii de noapte la îndemînă. Apoi ne îmbrăcăm și ieșim împreună. La tribunal o conduc eu. Am o mulțime de prieteni.

Ea consimțea, tulburată, zăpăcită, cu capul în piept, ceea ce-i descoperea ceafa albă, plină de cîrlionți nebunatici.

De altfel, trenul intra în gară. Zarva era la culme. Gloata înghesuită pe culoare se repezea la uși. Tovarășa gata să plîngă își privea cu spaimă geamantanele, pe care în grabă i le înhățase un călător. O liniștii, cu calmul și siguranța mea. Am găsit cu greu un hamal, care pentru un bacșiș bun mi-a adus o birjă ținută în rezervă, cînd ceilalți se băteau pentru cîte o haraba ruptă și împuțită. În cîteva minute, străbăteam orașul și ajungeam la hotel.

– Ce păcat că e tîrgul închis! îi șoptii.

– De ce?

– Îți luam un buchet de flori.

– Albe? se alintă ea, plecînd cu cochetărie capul pe umărul meu.

Am intrat în holul hotelului gol. Congresiștii erau găzduiți în altă parte. Și am înaintat cu doamna la braț către taraba în dosul căreia moțăia portarul galonat, pășind cu ceremonia cu care m-aș fi prezentat în fața Ofițerului Stării Civile.

– Să ceri să aducă măcar un paravan în cameră, gunguri ea ca o columbă la urechea mea. Neapărat un paravan... și glasul i se înecă de rușine.

Ajunsesem la culmea nemerniciei... și pășii mai departe...

Sosit în fața hotelierului, cu victima palpitînd la brațul meu, mă desfăcui brusc de ea și făcui doi pași în lături, lăsînd-o singură:

– Te rog o cameră cu un singur pat la parter, pentru d-na X (și-i spusei numele), comandai cu glas tare. Nu aveți lift și doamna nu poate urca și coborî scări.

– Și pentru dv? întrebă portarul.

– Mie o cameră la etajul III, cît mai mică și mai în dos dacă se poate. Doresc cît mai puțin zgomot.

– Tot cu un singur pat?

– Desigur. Și nu mă deranjează nimeni pînă mîine la ora 10.

– Doamna nu e soția d-voastră? întrebă mirat hotelierul.

– Nu... Am cunoscut-o în tren și i-am ajutat să se descurce.

– Atunci trebuie să mi se dea și actele dînșii de identitate.

– Ți le va trimite prin cameristă. De altfel, pe d-na trebuie să o deșteptați la orele 7½. Să-i aduceți o birjă. La 8 trebuie să fie la tribunal. Și, chemînd un servitor, îi făcui semn către bagajele înțepenite în sală, poruncindu-i: Condu pe doamna în camera dînșii... Și foarte ceremonios, cu un zîmbet drăcesc, îi luai mîna și i-o sărutai, urîndu-i noapte bună.

– Nu... nu eu... bolborosi el uluit. Vezi, croitorul a găsit cu cale... Dar întorcîndu-se hotărît spre mine: Spune drept, n-aş merita să port costumul vărgat şi tichia în cap? Eu am omorît-o... Şi o iubesc de atunci din ce în ce mai mult... Ce dulce era cînd îşi plecase capul pe umărul meu!... zbucni el într-un hohot de plîns, căzîndu-mi în braţe.

1948 octombrie 15; orele 11-16.

Capul de zimbru

Groaznicul uragan care a bîntuit la începul iernii m-a ținut ca de obicei cîteva zile în pat, pradă unor cumplite dureri, ce mă dezechilibrează totdeauna pînă la anihilare.

Cunosc explicația științifică a mizeriei mele, dar asta nu mă consolează cu nimic. Știu că de vină sînt năprasnicele mase de aer ce se grămădesc înghețate la pol, fierbinți la ecuator și care, năvălind potrivnice una asupra alteia, prefac văzduhul într-o năzdrăvană uzină de energie. Atunci enormele tensiuni electromagnetice cu care se încarcă lumea ne zdrobesc mușchii și ne schilodesc nervii.

Atunci zac fără să pot scri, nici citi, nici măcar gîndi. Telefonul stă cu botnița pusă, clopotele soneriilor sînt trimise să dea de veste în altă parte, la odăile slugilor, nimeni și nimic nu clintește în preajmă-mi. Abia dacă uneori cerc să răsfoiesc ciorne de poeme părăsite ori vechi scrisori.

Într-o astfel de zi malefică, împins de o vrajă răufăcătoare, am desfăcut sicriașul unei casete cu amintiri de la mama. Din fundul lui s-a răsturnat o colecție uitată de mărci poștale, dăruită de ea cu prilejul convalescenței mele dintr-o boală ce-mi primejduise în copilărie viața.

Erau cîteva mărci cu chipul lui Cuza, purtînd atît de simpaticul lui barbișon, unele cu domnitorul Carol cu favoriți, altele, cele mai multe, streine, necunoscute mie. Le priveam din ce în ce mai mișcat și o hulă de emoții rău prevestitoare începu să se stîrnească în mine. Simțeam că-mi scap de sub control. Vedeam cum se dezlănțuie și crește criza de care mă tem atîta și din care nu știu niciodată cum am să ies.

Otrava amintirilor mă pătrundea ca un corosiv și, uitînd de mine, cel trupesc, am plîns cu amar, strîngînd mărcile la piept și mîngîindu-le de obraji-mi înfierbîntați.

Biata mamă! O crîncenă melancolie tăbărî asupră-mi. Penibile amintiri, amestecate cu tainice mustrări, căință și deznădejde puneau cu putere stăpînire peste mine. Tulburarea se strămutase acum în adîncul lăuntric, unde nu o mai puteam cu nimic ajunge. Lucid, mă înspăimîntam eu însumi de proporțiile ce putea lua și la ce hotărîre mă putea împinge. Cînd, împotriva tuturor consemnelor, ușa se deschise într-un zgomot de glasuri iritate, și prietenul meu, inginerul G..., intră furios, cu gura spumegînd de invective.

– Am să-ți împușc într-o zi camerdinerul, urlă el, repezindu-se către mine, ca să-l scap de urmăritor.

Eram salvat. Mă agățai de el, cum te prinzi cînd te îneci de o planșă mîntuitoare. Și el era mirat și mișcat de graba caldă, de bucuria cu care îl primesc, cînd se aștepta la împotrivire sau măcar la mutre.

Bineînțeles, nu i-am destăinuit nimic din teribila tulburare ce mă întorsese, literalmente, pe dos, adică îmi răsturnase sufletul afară din tainițele unde îl închisesem ca pe un smintit furios. După un schimb de vorbe banale, cele mai liniștitoare din toate, despre sălbatica vreme de afară, despre șalele noastre mursicate de colții presiunilor atmosferice, despre boala la modă, „celulita", ochii prietenului căzură asupra neînsemnatei pricini ce-mi dezlănțuise criza, mărcile poș-

tale risipite pe așternut. Prietenul G... era, îmi amintii numaidecît, nu numai un emerit colecționar, dar și un neîntrecut cunoscător, o autoritate filatelică.

– A fost desigur o telepatie, exclamă el, entuziasmat. Te-ai gîndit intens la mine ca să ți le evaluez. Puterea dorinței tale m-a împins să viu pe furtuna asta și, aplecîndu-se, culese în palmă petecuțele de hîrtii zimțate.

Apoi se adînci, tăcut, în cercetarea lor.

– Nimic de seamă, spuse decepționat, după un răstimp. De la cine le ai?

– Nu mai știu, mințiii. Un dar primit în copilărie!

– Păcat! Credeam că e moștenire, și în acest caz ar fi putut să-ți lase ceva excepțional: un cap de zimbru, de pildă. Totuși – adause, ca să mă mîngîie – și astea fac cîteva zeci de mii de franci.

Apoi se lansă în teoria cultului pentru mărcile poștale, peroră despre foloasele morale și materiale, ba chiar intelectuale, ce ne aduce această nobilă pasiune, care pe lîngă că ne învață istorie, geografie, economie politică și altele multe, ne agonisește un capital sigur, ce crește în valoare an cu an pînă la sume fabuloase.

Îl ascultam distrat, simțind totuși cum tumultul lăuntric se domolește sub alintările unor cuvinte aproape neluate în seamă.

– Apropo, mă întrebă, culegîndu-mă de departe, de pe alte tărîmuri ale gîndului. Știi cît valorează un cap de zimbru de douăzeci și șapte de parale?

– Un cap de zimbru? de douăzeci și șapte de parale? Nu știu, răspunsei. Bănuiesc că pînă la un milion de lei.

– Ai rămas tot copil în ale filateliei, mă certă el, jignit pentru capul de zimbru a cărui valoare o nesocoteam cu atîta ușurătate. Un milion de lei?... Un miliard, domnule, un miliard și mai bine! E drept, se rectifică singur, că ultimul pe care l-am văzut costase numai cincizeci de mii de mărci germane, dar fusese luat cu japca. Ți-am povestit vreodată întîmplarea? Nu? Ei bine, atunci ascult-o. E formidabilă.

M-am lăsat bine pe spate, în moliciunea pernelor și a povestirii, pe care mă pregăteam s-o suport nu numai cu ochii închiși, dar și cu acea destindere a existenței, cu abandonul cu care te supui unui simplu masaj băbesc, dar totuși cît de magic alinător.

Ascultam ușor, ca printre genele auzului. Dar, sensibilizat de cutremurul ce mă descumpănise, nu-mi scăpa nimic nu numai din înșirarea povestirii, așa cum o spunea acum prietenul, ci, pe măsura desfășurării ei, trăiam întîmplarea în sine, în acuitatea spațiului și timpului de atunci cînd se petrecuse, așa cum numai în copilărie luam aievea parte la peripețiile basmului.

– Eram, începu el, în ultimul mare război, aciuat pe lîngă unul din comandamentele românești, în imediata apropiere a frontului. Ne aflam într-o zonă foarte primejduită, unde, cu o indolență, cu o fatalitate în adevăr de tragedie antică, așteptam – fără să se ia cea mai mică măsură, fără să clintim un deget – catrastofa. Stam acolo aproape zece ofițeri, cu un general în frunte, într-o paralizie în care numai pasărea, hipnotizată de ochii șarpelui, cade. Trupa, împrăștiată pe nesfîrșita întindere a stepei, adulmeca dezastrul, așa cum fiarele, în mai nemijlocită atingere cu pămîntul, presimt marile cataclisme. Soldații urmăreau cu strîngere de inimă tragicul gîgîit al gîștelor sălbatice ce sfîșiau nopțile. Băteau cu ochii și gîndurile sloboda Cale a robilor, ce, ca o imensă falie albă, spinteca beznele cerului, lăsîndu-se spre Moldova. Băgau de seamă cu îngrijorare mi-

garea tot mai nestăvilită a sălbăticiunilor stepei, care fugea de dincolo năvălind peste noi și tălmăceau ca un semn de iminentă primejdie exodul acestora...

Noi însă, ofițerii, viețuiam nu pe tărîmul clătinat de huruitul tancurilor și tunurilor ce se îngrămădeau împotriva noastră, undeva, dincolo. Noi trăiam aplecați pe hărți cu pămînturi abstracte, cu mlaștini hașurate, unde săgeți scurte indicau false atacuri și mișcări iluzorii. Noi ne rezemam pe hîrtii, ne cîrmuiam de ordine impersonale ce veneau de departe, din neantul din spatele nostru, ca să treacă pe lîngă noi, în necunoscutul mișcător din fața noastră.

Ne simțeam prinși acolo, în inima pustiului ostil, ca într-o capcană, între trecuta noastră ofensivă ce se sleise și cea viitoare care se pregătea, nu știam în ce chip, dar se pregătea formidabilă, să ne spulbere.

Prietenul oftă adînc și scutură, înfiorat, capul de cîteva ori, apoi urmă:

– Nu-ți mai descriu tragica muțenie a stepelor, cu nopți care, ca niște bale negre ale veșniciei, se lungesc deznădăjduitor, spăimîntătoarea apăsare a văzduhului boreal, unde vîntul ne bătea mantăile scoțînd din ele sunet senin de sticlă lovită; unde înghețul năvălea în adăposturile noastre asemănătoare unor anexe ale gheenei. Ascultam năuci hăurile din jurul nostru, priveam halucinați depărtările cu zări adînci în care alergau, rostogolite de vînturi, cîrduri de spini mari și rotunzi, ca niște arici care s-ar fi dat nebunește peste cap. Ai văzut vreodată asta? E fantastic. La porunca vîntoaselor întreg cîmpul începe a se mișca, se însuflețește și legiuni misterioase de spini albi-cenușii, ca niște gogoloaie de oase înviate, pornesc să o ia la goană pe fața amețitoare a stepelor, cu un fîșîit macabru. E hula bărăganelor premergătoare ciclonului. N-ai văzut niciodată așa ceva? insistă el...

Clătinai din cap în semn că nu văzusem...

– Ei bine, reluă el, toate, toate astea intrau cu spaimele lor întregi în noi!...

– Așa de frică vă era? îl întrerupsei aproape indignat.

– Nu frică, nu! Doamne ferește! țipă el. Era în noi o bravură unică pe lume, de supra, sau de sub-oameni, cum vrei să-i zici! Nu ne-am fi clintit de acolo fără poruncă de-am fi știut că pierim pînă la unul, ceea ce de altmintreli era pentru fiecare din noi o certitudine matematică. O, nicidecum frică, îți dau cuvîntul meu! Dovadă, nu numai că rămîneam înfipți pe loc, dar am fi pornit bucuroși la o nebunie, să trecem la atac... Era altceva. O teroare izvorîtă din cosmosul lăuntric. O apăsare superstițioasă, o *ananké*, la fel cu aceea pe care o ai, cum îmi povestea un scafandru, cînd stai în fundul mării sub apăsarea ineluctabilă a zecilor de stînjeni de apă, tavan negru-verde deasupra ta.

Eram să-l întrerup, ca să-l întreb ce legătură poate fi între frontul sălbatic, pe care, e drept, îl evoca tulburător de patetic, și povestea pașnicei mărci cu cap de zimbru. Dar puterea inerției, legănarea pe apele povestirii prin toate meandrele amintirilor prietenului mă opriră. Și mai ales mă opri încercarea de a întrupa în închipuirea mea virgină toate acele experiențe, de care, vag, îmi părea rău că nu le-am trăit, romanticele pustietăți cu și mai romantice ființe ce se zvîrcoleau într-o ademenitoare bogăție de chinuri, acolo.

Prietenul ceru voie și aprinse o țigară. Fumul îi acoperi deodată fața, ducîndu-l brusc în negurile stepelor pe care le rechema și înlesnindu-mi astfel imaginația de a trăî aievea în contemporaneitatea tragicei lui existențe de atunci.

– În sfîrșit, într-o zi, reluă el, se anunță vizita unui înalt oaspete, un general german de la Marele lor Cartier cu suita lui. Neliniștea noastră atinsese culmea. Pentru ce vine? Ce se pregătește?

Totuși, o ușoară dezmorțire de ordin practic prinse să se slomnească printre noi. Grija primirii musafirilor, pregătirile pentru masă, dereticatul sălii de mîncare, curățirea bătăturii, neglijată pînă atunci, amorul propriu de a nu ne prezenta mototoliți, rasul, ferchezuitul ne-a umplut cu zorul și dîrdora lor cîteva ceasuri bune de părelnică destindere. Ba chiar de un ușor pospai de voie bună.

Începusem de mult să nu mai avem încredere și să scontăm la rece sfîrșitul aventurii. Totuși, ne sosea un general, o părticică din acel Mare Cartier care pînă atunci ținuse în mîini toate fulgerele războiului. Și o caldă curiozitate, Doamne ferește, n-aș spune speranță, ne umezea ușor sufletele. Sigur că vine să puie la cale ceva decisiv și aici la noi. Acel creier de oțel, alcătuit din tunuri, tancuri și Stukasuri, cugetă acolo, în spatele nostru și la scăparea noastră. S-ar putea – de ce nu? – o minune. Există o artă, o viclenie a războiului, care știe în ultima clipă folosi o cotitură, o întorsătură neașteptată, răsturnînd situațiile, și, ca la șah, printr-o lovitură măiastră, să schimbe plumbul incertitudinii în aurul biruinței.

Nu ne amăgeam însă! Eram lucizi.

Dar ne îngăduiam, ca niște dialecticieni ai disperării, judecățile pe care existența la ananghie, încolțită de pieire, și le aduce în propriul ei sprijin.

Și, la urma urmei, ce pierdeam mai mult?

La ora 10 fix, așa cum se anunțase, o mașină cu doi ofițeri stopă în bărăganul unde se mistuiau bordeiele și baraca noastră.

Coborî întîi generalul, un uriaș blond spălăcit, apoi un tînăr maior, elegant și mlădios ca un erou de film. După prezentări bățoase și salutări fade, în care tînărul maior juca rolul de tălmaci, traducînd pe franțuzește vorbele cu iz gîlcevitor ale înaltului oaspe, am intrat, spre mirarea noastră, toți în baracă. Așadar, nici o întrevedere secretă cu comandantul nostru, nici o cercetare a planurilor, a ordinii de bătaie, nici o schimbare de dispoziții, nici măcar o informație asupra situației! Nimic! Am priceput atunci că nu era o misiune de război, ci o simplă trecere, un popas al unui ofițer superior german, obosit de drum și flămînd.

Dealtfel, am și trecut numaidecît la masă. Comandantul nostru – și asta ne-a umplut copilărește de satisfacție – a luat loc în capul mesei, în ținută simplă de campanie. În dreapta lui a așezat pe generalul german. În stînga lui, ajutorul de comandant român. Și, alături de el, tînărul maior care trebuia tot timpul să ne tălmăcească conversația. Dar nu a avut cu asta nici o osteneală, căci am mîncat într-o tăcere funebră.

Nu-ți mai înșir meniul. Destul să-ți spun că ne dădusem peste cap să găsim, afară de conservele pe care le economiseam cu avariție, și puțină prospătură. Cîțiva iepuri vînați în tufișurile de mărăcini ale Bărăganului, vreo două-trei lișițe dibuite într-un stuhăriș departe și puțin pește proaspăt dintr-un crac al unui mic rîu de lîngă front. Toate agonisite cu primejdia vieții. Puteam fi pe drept mîndri.

Ei bine! nici un cuvînt de laudă pentru vrednicia și osteneala noastră. Oaspeții au mîncat din toate, indiferenți, fără să bage de seamă ce tezaure gastronomice le oferisem. Asta poate fiind-

că generalul nostru şi-a cerut de la început scuze că nu vom avea ca băutură decît apă. Şi încă apă de stepă.

Vinul şi coniacul în adevăr ne lipseau de mult. Romul era pe sfîrşite şi-l păstram numai pentru cafele. Aşa că două mari carafe cu apă tulbure şi sălcie se lăfăiau ironice pe masă, sub privirile piezişe ale oaspeţilor.

Am mîncat toţi morocănoşi, plecaţi cu un fel de înverşunare asupra bucatelor ca asupra unor duşmani pe care trebuia să-i exterminăm. Sfîrşitul ospăţului ameninţa să fie lamentabil. Lipseau dulciurile, lipseau fructele, ca şi lichiorurile, întîrziau cafelele. Ni s-au cerut scobitori. N-am avut nici de acelea!

Atunci tînărul maior german se sculă şi se apropie de şeful său, căruia îi şopti cîteva cuvinte. Acesta încuviinţă rece. Îndată fu chemată ordonanţa lor, care după o scurtă poruncă ieşi şi se întoarse de la automobil cu o lădiţă în braţe. Să ne vie rău! Erau douăsprezece sticle de şampanie de cea mai veritabilă şi fină marcă franţuzească, pe care înaltul oaspe le oferi generos comandantului nostru.

Acesta întîi se roşi, încruntă sprîncenele, îşi strînse buzele-i subţiri, semn de mînie. Dar aruncîndu-şi privirea şi văzîndu-ne sleiţi de spaima unui refuz, se îmblînzi şi primi curtenitor darul, cu condiţia să-l consumăm împreună.

Bineînţeles, am început întîi cu toată evlavia să ne apropiem de prima sticlă şi să o destupăm cu sfială. Dar cu ea abia am spoit fundurile paharelor. Am trecut deci la a doua, a treia, la a patra... De la a opta butelie, eram cu desăvîrşire familiari, aproape necuviincioşi cu faimoasa „Veuve Clicquot" pe care o făceam să pocnească întocmai ca la nuntă.

Limbile se dezmorţiseră. Existenţa tragică era înăbuşită. Tînărul oaspe căpătase o vervă îndrăcită şi ne ducea numai în spirite şi calambururi, cărora le ţineam şi eu destul de onorabil piept, amintindu-mi de cei cîţiva ani în care mîncasem o avere la Paris.

Într-un moment de expansiune, ne-am găsit chiar rubedenii, noi, toţi românii la un loc, cu tînărul maior german, care acum era centrul întregii atenţii. Am aflat astfel că era contele K... şi mi s-a destăinuit că prin spiţa femeiască se trăgea dintr-o domniţă moldoveancă măritată prin veacul al XVII-lea după un prinţ lituan, ai cărui urmaşi în cursul vremurilor se germanizaseră cu desăvîrşire. Ca dovadă, ne-a arătat stema familiei, în herbul căreia se desluşea şi un cap de zimbru, ce ieşea bine în relief cînd apăsai inelul pe o cocă moale de pîine.

– Cine dintre dumneavoastră este filatelist? întrebă el deodată, rotind, ştengăreşte, ochii căprui peste noi.

Toţi mă arătară pe mine.

– Ştiţi ceva despre mărcile cu cap de zimbru? mi se adresă... şi privirile lui scînteiară de un farmec copilăresc.

– Prea puţin, răspunsei. Nu am avut niciodată onoarea să apuc zimbrul de coarne. Tot ce ştiu e din catalog şi din conversaţii...

– Păcat, zise el. Aţi auzit totuşi ceva despre cel mai rar şi scump exemplar? E doar o onoare pentru ţara dumneavoastră...

– Mi-a trecut pe la ureche, îngăimai eu, că s-ar găsi în colecţia unui miliardar american un cap de zimbru de 27 de parale cum n-ar mai fi altul. Cred că e o legendă...

– Nicidecum, nicidecum, protestă tînărul. E realitate. Și s-ar părea că e un exemplar unic în lume... Sau, adause zîmbind cu tîlc, a fost unic pînă acum. Are culoare piersicie, nu galbenă-portocalie, ca celelalte din aceeași serie.

– Dacă e așa, observai eu, nu se poate să nu se mai găsească și altele. Cred, dealtfel, că nu s-au răscolit îndeajuns arhivele familiilor vechi românești și nici nu s-au făcut cercetări prin țările vecine, cu care Moldova coresponda prin scrisori.

– Ai dreptate, mă întări el cu voioșie. E ceea ce am întreprins eu. Și iată rezultatul.

Cu gesturi febrile scoase portfeiul, trase din el un pliculeț, și din acesta dete la iveală un pachet înváluit în sugătoare. Din sugătoarea despăturită, ca din niște scutece, ieși o bucățică de hîrtie albă de mătase, pe care, desfăcînd-o, mi-o întinse cu un zîmbet triumfător.

Privii cu lăcomie: strălucea acolo de o minunată culoare piersicie, o marcă superbă, un splendid și autentic cap de zimbru de 27 de parale. Un exemplar cu toate caracteristicile pe care le cere cea mai aspră expertiză.

Îmi tremurau de emoție degetele și aproape scăpai hîrtia cu prețiosul odor pe masă în fața comandantului nostru, care își puse monoclul ca să-l privească.

Felicitai pe norocosul stăpîn al capului de zimbru și-l rugai să ne spună povestea descoperirii lui...

Știindu-se cu cîteva picături de sînge moldovenesc în vine și în același timp ca mare, înverșunat filatelist, contele K..., cu cap de zimbru în blazon, ținea cu orice chip să aibă, oricît l-ar costa, și în colecție, un cap de zimbru din exemplarele cele mai rare. Războiul, care-l aruncase pe meleagurile noastre, i-a aprins și mai mult ambiția.

A făcut mai întîi cercetări la București, unde, după multe bîjbîieli, a luat pista unei mărci, care s-ar fi aflat în acel moment la Iași. S-a instalat deci la Iași. Aci, investigații neobosite și făr' de răgaz l-au îndrumat la Bîrlad, la o veche familie boierească, pare-se Costăchești. De aici, a luat urma aceleiași mărci, ce trecuse în stăpînirea unui evreu bogat din Cernăuți. A alergat la Cernăuți. Dar capul de zimbru emigrase peste hotare, la Lwow. A zburat la Lwow, însă marca intrase din nou în Moldova și se afla iarăși la Iași. În sfîrșit, după multe și multe peripeții pline cînd de nădejdi, cînd de cumplite desperări, eroul acestei aventuri a intrat în posesia mult jinduitului pătrățel de hîrtie, care, triumf peste toate așteptările, era de culoare piersicie și anula unicatul americanului... Trebuise însă să plătească 50.000 de mărci afară de cheltuielile atîtor peregrinări.

– Priviți-o, ne invită cu mîndrie. Capul de zimbru din America nu mai este un unicat. Acum sînt două mărci pe lume la fel, dar numai două. *Tertium non datur*, hohoti el nebunatic. Cît crezi că valorează? mă interpelă iar.

– N-aș putea spune, zisei cu prudență; cel puțin dublu sau triplu!

– Aș! rîse el. Sînteți departe mult de adevărata valoare. Cel puțin un milion, un milion și jumătate de mărci germane...

Cît istorisise el, marca se perindase din mînă în mînă, sau, ca să fiu exact, fiecare din cei care o priveau nu o ridica din hîrtiile ce o învăluiseră, ci, după ce se sătura, o împingea cu hîrtiuța în fața vecinului, încît marca, făcînd înconjurul mesei, călătorea necontenit. Pe cei mai mulți nu-i interesa decît enormitatea prețului plătit și mai ales enormitatea valorii ce i se atribuia acum. Îndeosebi aceștia se holbau îndelung și cu lăcomie asupra ei. Tocmai se ridicau tacîmurile de către cei doi soldați de serviciu cu șorțuri albe și se aducea alt rînd de cafele, cînd deodată afară ră-

sunară bubuiturile unei motociclete și cîteva răgete de claxon ne împuiară urechile, făcîndu-ne să sărim de la locurile noastre. Un sergent deschise ușa, raportînd că o ștafetă grabnică vine din linia întîi, de la o companie care se morfolea de o săptămînă înnăclăită în niște coclauri mocirloase. Un ostaș prăfuit năvăli pe urma sergentului, ciocni zgomotos călcîiele și întinse un plic tras cu grijă mare de la cingătoare.

Noi înghețaserăm.

Comandantul, calm, primi plicul, ne privi mustrător, ne făcu semn să ne așezăm la locurile noastre, ceru învoirea înaltului oaspe, care privea placid în gol, și deschise plicul. Tremuram ca frunzele... Pe chipul comandantului, însă, nici o zare de interes, nici o cută de emoție, nici o lumină sau o umbră de sentiment.

– Nimic important, ne liniști el cu aceeași obișnuită inerție cu care primea și citea toate rapoartele ca pe niște liste de bucate. „Mici mișcări de trupe inamice"... Atît...

Și viața se decoloră deodată iarăși în noi, ca o stofă bătută de soare și intemperii. Ea își pierdu din nou nuanțele care îi dădeau farmec, relieful desenului care-i făcea personalitatea. Rămînea singur cenușiul fundamental al țesăturii, teribilul cenușiu el existenței...

– Ești existențialist? îl întrerupsei, intrigat de frecvența și fiorul cu care cuvîntul existență îi revenea pe buze și care mă interesa mai mult decît povestea atît de amînată a capului de zimbru...

– Ce? răcni el furios.

– Împărtășești teoriile lui Kirkegaard? sau ale lui Heidegger? lămurii eu timid.

– Copilării... îmi răspunse, liniștindu-se. Ce pot ști unii ca aceștia despre existența pură, din fotoliile lor de filosofi? Trebuia să fii acolo cu noi, pe front, ca să te lepezi de toate zorzoanele minții și de tot luxul inteligenței... Vrei să-ți spun? Ei bine, urîtul, singurătatea, pustiul, încordarea în vid, așteptarea, chinurile fără rost, necurățenia, spaima, dezastrul, astea sînt pura existență, în toată tragica, rușinoasa ei goliciune!

– Știu: sînt experiențe voite la care s-au încumetat sfinții și se supun cu mari primejdii yogii, dar astea sînt experiențe în duh. Ei spun că acolo, în acel punct tragic al existenței, se întîlnesc cu Eternitatea, cu Dumnezeu!

Pe noi însă o realitate crudă și nimicitoare ne dezghioca cu silnicie de toate pojghițele sub care se ascundea înspăimîntata biata noastră existență, și ajungînd la ea nu aflam decît deznădejde și neant!

Ca să revin la viață, eram cîteodată nevoit să pun degetele pe propriul meu puls și să le țin așa cîteva minute... Dar să lăsăm filozofia altora și să ne întoarcem la povestea noastră...

Ștafeta ieși de-a-ndaratele, covîrșită de inerția, de incapacitatea, de crima comandantului, care doarme, cînd toate primejdiile se ațin... Și perdeaua de paralizie, grea, înghețată, dintre noi și ceea ce se petrece dincolo, pe care o clipă o ridicase ștafeta, căzu iarăși. Rămaserăm din nou spînzurați în beznă... Ușorul fum în care ne învăluia șampania se risipi. Stam goi, mai nuli ca înainte, plini de sentimentul enormei nulități pe care o reprezentau cei doi oaspeți, care, vai nouă, înfățișau pe cei ce trebuiau să ne făurească mîntuirea. Căci deși nu știam, nu mai încăpea pentru noi, în taina noastră, nici o îndoială că vom fi, că sîntem, fără scăpare, încercuiți.

După cîteva clipe de vacuitate totală, în care ne simțirăm ca niște locuri virane pline de dărîmături pe care s-au aruncat toate gunoaiele lumii, ne-am amintit de capul de zimbru, și ne-am întors la el... Scutecul de hîrtie în care fusese înfășat se afla în colțul din stînga al mesei, între

coatele a doi locotenenți care întindeau paharele după șampanie. Dar capul de zimbru nu mai era!... Capul de zimbru dispăruse.

La început l-am căutat liniștiți pe întreaga față a mesei, sub masă, pe scaune și pe sub scaune, pe jos, pe tălpile încălțămintelor, pe coatele cu care ne rezemaserăm de masă, dar marca nicăieri.

O panică – pentru mine, mărturisesc nouă și de-a dreptul îmbătătoare – începuse să-i cuprindă pe toți. Comandantul nostru, palid ca mortul, cu buzele supte, se ridică în picioare și porunci celor doi soldați care serveau să încuie ușa. Cu o curiozitate nu sadică, ci vie și însuflețită, care-mi amintea de adevărata viață, priveam scenele neașteptate ce se desfășurau afară din programul pustietății noastre. Tot înghețul care căzuse pe noi se ridică deodată în tavan și se cuibări prin colțuri. Piepturile începură să se încălzească și să respire adînc, inimile să bată cu emoție, mințile să funcționeze sprintene și pătimașe...

Generalul german, cu o schimă de disprețuitor dezgust, încrucișase brațele-i groase și pufăia dintr-o havană. Păgubașul, nenorocit de întîmplarea care-l silea să ia o măsură hotărîtoare, ne trecu cu ochii gogonați în revistă și în urmă își înfipse privirile în ochii comandantului, așteptînd tăcut. Acesta porunci o nouă cercetare în toată încăperea, care se dovedi și de data aceasta zadarnică. Se făcu o percheziție corporală celor două ordonanțe, care, blajine, se lăsară despuite pînă la piele...

Iarăși nimic. Comandantul începu să asude și să gîfîie... Îl apucase frigurile pe care i le aduceau marile încercări... Mînia stăpînită, ciuda, rușinea îl înviorase. Era acum rumen, cu ochii scînteietori, nervos ca o cravașă, așa cum îmi plăcea mie și cum îl iubeam.

– Domnilor, zise el printre dinții încleștați, este indmisibil ca marca să nu se găsească, oriunde ar fi ea. Onoarea noastră a tuturor este în joc. Prefer ca, eventual să și-o piardă numai unul dintre noi. De aceea, cu toată rușinea ce încerc, vă rog, vă ordon să vă supuneți unei aspre cercetări corporale, pe care o voi săvîrși eu personal asupra fiecăruia dintre dumneavoastră și pe care o încep cu mine însumi.

Și numaidecît comandantul nostru se desfăcu, își scoase portfeiul, își întoarse gulerul, buzunarele pe dos, își lepădă tunica, scutură hainele, trase cizmele... Era un spectacol lamentabil de ridicol, degradant pînă la dezgust, totuși, îți spun, pentru mine înviorător.

Așa, rînd pe rînd sub ochii nepăsători ai generalului german, dar, trebuie să mărturisesc, cu protestele penibile și spre marea mortificare a păgubașului, comandantul nostru, neîndurat, își cercetă în șir cîțiva ofițeri care se supuseră cu foarte mare grație acestei supreme exigențe pe care o imaginase șeful nostru, nu de a găsi marca, ci de a ne salva onoarea. Cînd cercetarea ajunse la căpitanul Tomuț, acesta scoase revolverul de la spate și rosti calm: „Domnule general, dacă vă atingeți de mine, îmi zbor creierii".

Era o culme la care se ajunsese... Tensiunea ne făcea să vibrăm pe fiecare, așa cum zbîrnîie stîlpii de telegraf cînd firele sînt supraîncărcate de electricitate...

– Căpitane, îți ordon! gemu generalul.

– Nu dau voie nimănui! niciodată! în nici un chip... spun pe onoare că nu sînt eu cel care a luat marca și cer cuvîntul meu să fie de ajuns, fu răspunsul ofițerului, care ridică arma și desfăcu piedica.

– Apucați-l de mîini... Țineți-l! porunci aproape cu țipăt comandantul, repezindu-se el mai întîi cu mîinile întinse spre ofițerul nesupus.

Dar acesta făcu un salt, scăpă în colțul din spatele său și, apărîndu-se, sta cu arma întinsă, amenințînd pe oricine s-ar fi apropiat... Atmosfera era încărcată de o violență și o vitalitate care începuse să ne exalteze pe toți.

Comandantul, înnebunit de furie, își ieși din fire și trase la rîndul său browningul lui din teacă...

– Asta primesc, strigă răzvrătitul, dar drept în inimă. Și porni să lase binișor arma în jos, în vreme ce generalul o ridică încet cu brațul tremurat pe a lui...

Afară o rumoare surdă creștea și excitarea din baracă intra ca o contagiune printre soldații care aflaseră întîmplarea și se ițeau pe la ferestre privind înăuntru...

În clipa nebună cînd comandantul ajunsese cu revolverul în dreptul ochilor, după cîteva zguduituri, ușa încuiată sări din clanță, și un soldat se repezi strigînd ca un smintit:

– S-a găsit! s-a găsit... iat-o! și întinse pe palma umedă de emoție capul de zimbru.

Explicația fu simplă. În zarva pricinuită de sosirea ștafetei, marca fusese părăsită și uitată pe masă. Un soldat a pus peste ea o farfurie, pe fundul căreia se găsise lipit, odihnind inocent, vestitul cap de zimbru. Puțin lipsise să nu fie opărit cu apă fiartă în cazanul de leșie unde se spălau vasele.

Descordarea fu atît de neașteptată și brutală, că generalul nostru izbucni în hohote de plîns și, căzînd pe un scaun, își puse revolverul în tîmplă. Căpitanul Tomuț, singurul rămas stăpîn pe el, sări și îi smulse mîna, așa că arma a pocnit, dar glonțul s-a dus în tavan.

Oaspeții, uluiți, dezumflați, au făcut amîndoi o mutră plouată. Se așteptaseră la altceva și acum asistau la un spectacol măreț, dincolo de puterile lor de înțelegere... Un ofițer nesupus, care își apăra onoarea cuvîntului, inviolabilitatea persoanei cu riscul vieții... chiar cînd poruncește comandantul! nemaiînchipuit...

Generalul german dădu semne de neliniște și voi să plece. Comandantul își veni în fire. Îmbrățișă pe Tomuț, ceru pe rînd scuze tuturor ofițerilor și apoi oaspeților pentru cele întîmplate și ne rugă să ne așezăm din nou, ca să ne împăcăm nervii și să ne despărțim onorabil de oaspeți. Ultimele sticle își spumegară șampania în pahare și totuși împăcarea nu venea. Toți priveam rușinați și cu respect pe căpitanul Tomuț, care ridicase prestigiul de ofițer socotindu-l mai presus decît viața. Era pentru noi pilda încarnată a ceea ce vrea să zică „onoare, cuvînt de cinste“. Și totuși: licărea o altă taină dincolo de această strălucită, dar prea simplă explicație a gestului dramatic care ne zăpăcise.

Căpitanul Tomuț sta grav, privind departe. Arma lui se odihnea încă pe masă, unde o lăsase cînd s-a repezit să-și scape comandantul, lîngă paharul de care nu se atinsese.

– Îți mulțumesc, căpitane, ne-ai dat o nobilă lecție, pe care nu o va uita nimeni de aici, i se adresă generalul nostru, ridicînd paharul împreună cu noi toți și ciocnindu-l cu al eroului.

Acesta abia își atinse buzele și continuă să tacă, învăluit în gînduri.

În sfîrșit, oaspeții se ridicară. Trebuiau să plece. În curînd avea să se lase seara de stepă, atît de bogată în primejdii. După ce i-am însoțit toți la automobil și ne-am despărțit, de data asta și mai rece și mai lemnos, ciocnind iar călcîiele, ne-am întors și ne-am așezat la masa goală. Comandantul a luat pe căpitanul Tomuț lîngă el și iar l-a îmbrățișat lung.

– Domnule general, se apăra acesta, nu merit atîta cinste...

– Lasă modestia, băiete... Ceea ce am terfelit eu pentru o scîrbă de hîrtiuță, onoarea de ofițer, ai ridicat de jos dumneata, cu prețul vieții.

– Nu este ăsta adevărul, domnule general, și nu vreau să vă înșel o clipă mai mult. A fost altul motivul împotrivirii mele de a fi cercetat.

– Nu căuta să te amăgești singur, îl dojeni părintește comandantul. Păstrează-ți și lasă-ne și pe noi să ducem neatinsă amintirea acestei fapte a dumitale, poate singura demnă din cîte săvîrșim aici.

– Nu pot, domnule general. Însăși onoarea mă silește să mă destăinuiesc... Înainte de a vă da adevărata explicație, am lăsat să plece oaspeții streini. E bine ca ei să ducă o impresie neștearsă despre o mîndrie a noastră, care nu mai există. De ce să mai mint acum? Adevărul e că și eu m-aș fi lăsat percheziționat, ca toți ceilalți camarazi, pe care nu vreau să-i mai înjosesc, dacă nu se împotrivea această teribilă piedică...

Și căpitanul Tomuț, cu mîna de data asta tremurătoare, scoase portfeiul de la piept și desfăcîndu-l – exact cum făcuse maiorul contele K... – trase dintr-o hîrtie sugătoare împăturită o marcă, un splendid cap de zimbru de 27 de parale, la fel de piersiciu și întru totul asemănătoare cu cea pe care ne-o arătase maiorul german... Atunci am îngălbenit de spaimă și eu, care împingeam deseori jocul pînă a mă distra cu moartea.

– Cum? sări generalul îngrozit... cum? aveai și dumneata asupra dumitale o marcă identică?

– Precum vedeți!... o am de la mama, o veche boieroaică moldoveancă. Mi-a dat-o să-mi poarte noroc pe front... Ați văzut ce noroc! Închipuiți-vă dacă m-aș fi lăsat cît de sumar cercetat!

– De ce n-ai spus că ai și dumneata o marcă atunci cînd am propus să vă cercetez? izbucni generalul.

– Era prea tîrziu. Cine m-ar fi crezut? dacă nu s-ar fi găsit marca pierdută?

– Atunci de ce n-ai arătat-o de la început cînd a scos maiorul capul de zimbru?

– Ar fi fost un gest copilăresc, spuse molcom Tomuț. Pentru mine, al meu nu era o marcă de hîrtie cu a cărei valoare să mă fălesc și să mă iau la întrecere. Al meu a fost – nu mai e acum – un talisman de un infinit alt preț... Dacă aș fi putut, l-aș fi păstrat ascuns în inimă. Exhibiția lui m-a durut ca o deflorare... Dealtfel, întîlnirea asta uluitoare a două capete de zimbru în inima pustiului am vrut să o înlătur ca pe o fatalitate, tăinuind de la început cu înverșunare pe al meu. Nu s-a putut: soarta le-a silit să se înfrunte!

Din tăcerea strivitoare ce ne cuprindea, Tomuț se smulse hotărît.

– Și acum, iertați-mă, domnule general, pentru decepția ce v-am pricinuit și dați-mi voie să ies. Simt nevoia să iau contact cu pustietatea. E mai nobilă decît noi.

Și sculîndu-se ca să se îndrepte spre ușă, căpitanul Tomuț se abătu cu pași cumpătați de sobă, unde azvîrli în jarul aprins capul de zimbru ce-i rămăsese în mînă, strigînd: „*Tertium non datur*". Nimeni nu s-a mirat.

Și prietenul meu sfîrși povestea aprinzînd o altă țigară...

20-25 decembrie 1946, București.

Behaviorism

Vorbeam despre multe și de toate. Dar unde, mai cu seamă, se poate așa ceva, decît la o vînătoare!

Ne găseam blocați de o vifornița înspăimîntătoare, cinci orășeni, în satul P..., unde picaserăm într-o dimineață de Bobotează, chemați urgent de judecătorul local. Se iviseră acolo niște rațe sălbatice, într-un cot al Buzăului.

Rațe sălbatice la munte!... Pentru noi, reduși numai la cei cîțiva iepuri jigăriți din preajma orașului, însemna un vînat aproape exotic, o aventură.

Împrejurarea este dealtfel destul de rară: numai cînd viscole uriașe cutreieră bălțile, se răscolesc rațele pitulate acolo, la iernat. Atunci ele se ridică umflate de furtună pînă în creștetul văzduhului și, amețite, caută alte meleaguri. E o jale să le vezi, cîrduri-cîrduri, răsucindu-se năucite în vînturi. Unele din ele apucă pe văi în sus, spre munte, ca să se lase în limanurile rîurilor. Un asemenea refugiu le oferă bietelor pribege cotul pe care-l face apa Buzăului în dreptul satului P... unde pare că o experiență ancestrală le mînă la o asemenea ananghie.

Dar aici sînt numaidecît semnalate unor pierde-vară ca de-alde noi, care, lacomi de vînat rar, alergăm cu mașina să le prigonim. Noroc că, îndată ce se simt în nesiguranță, ele se ridică iar în văzduhuri, ca să cadă, departe, în alt colț, pînă unde trebuie să alergăm pe jos o jumătate de zi, ca să ne zboare iar de sub nas, înapoi.

De data asta n-am apucat să ne jucăm de-a baba-oarba cu ele pe crivinele albe, căci chiar de la prînz ne-a ajuns din urmă și ne-a prins asupra faptului viscolul bălților, care gonise rațele și urca după ele. Credeam că nu mai sosim la gazdă. Că uraganul are să smulgă și să ia pe sus dealurile cu sat cu tot.

Și de trei zile ne găseam ferecați de zăpezi, cinci orășeni și cu judecătorul șase, vorbind multe și de toate. Vorbă fără sfîrșit, ca și băutura, încît gurile, nevoite să slujească la amîndouă aceste trebi deodată, ajunseră să nu le mai deosebească.

Într-un miez de noapte discuția ajunsese la cartea *L'homme, cet inconnu.* Unul din tovarăși, avocat, răsfoind agenda, ne opri cu întrebarea dacă știm ce este behaviorismul. Întîlnise cuvîntul în cartea cu pricina, nu știu la care pagină, nu-i cunoscuse înțelesul și-l notase să îl caute.

Behaviorismul? Eu, mărturisii, nu știam. Ceilalți, mai puțin încă. Și ne grăbeam să trecem înainte, la flecăreala noastră. Cînd amicul Ermil, profesor de filozofie, cu enormul lui deget arătător bracat ca un pistol asupra noastră, ne împietri. Behaviorismul? Nu știm? Are să ne lumineze el.

Și începu să îngaime despre teoria unui american, i-am uitat numele, care se ocupă de așa-zisul comportament al fiecărui individ dintr-un grup pus într-o situație primejdioasă... Sau reacția fiecărui ins în parte în fața aceleiași grele încercări. Nu pricepeam mai nimic. Și profesorul Ermil iar o lua de la comportament la reacție și la atitudine, o întreagă babilonie.

I-am cerut, disperați, pilde concrete: după ce și-a scremut gîndurile, ne-a propus o catastrofă de cale ferată și ne-a lăsat să ne închipuim ce va face fiecare din cei loviți de sinistru. Unul fuge

nebun pe cîmp, altul, calm, își caută bagajele, al treilea se apucă să culeagă lucruri streine, în timp ce al patrulea, nesimțitor la propriile lui răni, dă ajutor și cooperează la salvarea celor prinși sub vagoane, pe cînd lîngă el, unul, cine știe, plecat peste un cadavru, îl jefuiește de bani și giuvaericale.

Ei, acum eram pe cale să ne dezmeticim.

– Dacă e așa, atunci să vă povestesc eu cea mai beha... cum îi ziceți?

– ...vioristică... completarăm noi.

– Behavioristică întîmplare, sări cel mai lung și mai aprig la vorbă dintre noi... Autentică, urmă el, nu închipuită, ca a amicului. Și, fără să mai aștepte învoirea, primarul urbei, nenea Tase, și oarecum starostele nostru, care ne cărase cu mașina, un mare scornitor de povești, se porni...

– Mă, voi știți toți că eu mă trag din neamuri bune și după tată, și după mamă. Ce rîzi, demone? se adresă el unuia care bufnise în rîs. Păi să-ți arăt arborele meu genealogic și pe urmă să-ți dai pe față comportamentul matale.

– Apoi ce are de-a face neamul cu behaviorismul, nene, cuteză apostrofatul să replice.

– Are, mă... Ascultă și să nu mă mai întrerupi...

După neamul maică-mi sîntem din vița Vodeasa, odraslă domnească veche, în care fetele cele mai mici erau trimise la mănăstire, ca să nu se fărîmițeze averea și să aibă cine se ruga pentru păcatele părinților.

Dar nu la orice mănăstire. Ci la schitul Vodesele, ctitorit de niște strămoașe ale noastre. Două voievodese, mama și fata, amîndouă fete, soții și văduve de domni...

– Cum adică, nene, și fete, și soții, și văduve, totodată! îl necăji unul dintre noi.

– Ei, adică mama, doamna Anca, fusese soția lui Velicu-vodă, iar fata lor, domnița Dragomira, se măritase cu Hrîncu-vodă.

– De pe vremea lui Papură-vodă, mîrîi același. Dar primarul îi aruncă o căutătură așa de cumplită, că-l încremeni. Și urmă:

– Voievodesele, după ce soții lor, domnii, fură uciși de turci, s-au tras amîndouă, mama și fata împreună, la munte și au ctitorit un schit pe un pisc, apărat ca o cetate unde de atunci și pînă acum, cînd s-a risipit de cutremur, au stărețit numai fete din neamul lor.

Am petrecut și eu, copilandru fiind, cîteva săptămîni la schitul Vodesele, cînd îl cîrmuia ultima stareță, mătușa mea, maica Teofana. Atunci am auzit chiar din gura ei întîmplarea care se păstra scrisă în catastifele lor... Acolo să vedeți comportament. Dar să vă iau cu rînduială.

Schitul era închinat Maicii Domnului. Și era cu străşnicie oprit să calce în el picior de bărbat, de orice soi ar fi fost, nu numai om, dar nici de cocoș, de motan, de taur sau armăsar... nimic... Nu puteau intra acolo decît muieri, adică, pe lîngă femei, se primeau pisici, găini, vaci, oi și altele de aceeași categorie.

– Nene Tase, vrusei să-l întrerup...

– Incidentele se ridică la urmă, după ce sfîrșesc... Acum nu se mai admite, demone! Vrei să mă încurci... Și povestitorul trecu mai departe: Pentru asta schitul, pe lîngă pereții prăpăstioși de stînci, ce-l apărau din trei laturi, mai era înconjurat și de niște ziduri tari și înalte, cu țepe de fier înfipte în creneluri și șanțuri adînci la temelie. Se pătrundea în el numai prin trei rînduri de porți tari, căptușite cu fier, ferecate cu zăvoare cît bîrnele și lacăte cît ploștile.

Cînd începe întîmplarea noastră, să fi fost ca la douăzeci de maici ce se surghiuniseră de bunăvoie acolo. Unele, tinere. Cele mai multe, bătrîne. Cîteva sosite la pragul călătoriei spre dincolo. Viața era orînduită după toate canoanele schimnicești și cu ascultare aproape ostășească, sub mîna de fier a uneia din strămoașele mele, care moștenise și scaunul, și tradiția Vodeselor. O maică la vaci, alta la oi, alta la grădină, două cu rîndul strajă la porți...

– Iartă-mă, nene... zisei.

Nenea Tase albi ochii fioros la mine.

– Incidentul la urmă.

– Iartă-mă, nene, nu mai pot răbda...

– Vorbește, îngădui el.

– Cum făceau măicuțele cînd le trebuia și lor pui de găină? Că, de, ouă de prăsilă fără cocoș știm că nu se poate... Aveau nevoie încă și de lapte. Or, vacile fără tauri...

– Ei, mă, da' caraghioși mai sînteți! Trimiteau și ele în sate jos cîte o măicuță mai tînără, cu găinile, alta cu vacile, la cocoș, la taur, le ce trebuia! Parcă era greu să te gîndești, fără să mă mai întrerupi...

Și ce adică, se întoarse el, la un schit așa de sfînt găinile nu pot oua și fără cocoș, și vacile...

– Nu pot, nene, nici în ruptul capului pentru ca să fete fără taur. E lege.

– Ei, isprăvește, că pe urmă... mă repezi înfuriat. Tu nu știi că la Sfîntul Munte este și acum o mănăstire unde nu numai că nu pune piciorul sămînță de bărbat, dar chiar păsările sălbatice, cînd zboară pe deasupra lui, se osebesc: bărbatul, adică păsăroiu, face stînga-mprejur și-l ocolește pe departe. Nu îndrăznesc nici cu aripa, necum cu ochii, să spurce văzduhul închinat Sfintei Fecioare.

Și nenea Tase roti ochii triumfător.

– Într-o zi aproape de Crăciun, pe o vifornită ca asta, cu troiene cît căpițele, de sta lumea întemnițată prin bîrloage, cam pe la prînz, răsunară deodată bătăi în porțile schitului...

Maica portăreasă, din chilia ei de sub clopotniță, a făcut pe surda, închinîndu-și trupul cu cîteva cruci, și nu s-a mișcat de la vatră. Cîteodată trece Necuratul, și în drum se abate să facă oamenilor cucernici cîte o șotie.

Dar repede, bătăile se întețiră, grozave, că răsuna curtea schitului mai rău ca de toaca mare. Și niște glasuri groase începură să strige. Maica iar nu clinti. Cine știe? Poate trece și asta. Sînt ispite pe care nu le birui decît cu neluarea-n seamă. Dar se porni numaidecît o ploaie de bocănituri în porți atît de furioase, amestecate cu urlete, „Deschideți, deschideți!", că maica portăreasă, încotoșmănată cu șuba, a ieșit să întrebe cine este. Vîntul i-a smuls glasul din gură și i l-a zvîrlit afară, peste ziduri.

– Oameni buni, fu răspunsul.

– Ce fel de oameni? se interesă măicuța.

– Oameni buni, deschideți, că nu mai putem aștepta.

– Bărbați sau femei? iscodi măicuța, deși glasurile mărturiseau ca despre niște tauri...

– Amestecat, sosi de dincolo vorba pe vînt.

– Cum amestecat?

– Și bărbați, și femei.

– Cum, și bărbați, și femei?! se indignă măicuța, cu gîndul la alte bazaconii.

– O să vedeți... Deschideți numai. Avem să vă lămurim...

– Nu se poate. Nu deschidem, hotărî portăreasa prudentă, și vru să intre iar în chilie, la cald.

Dar bubuiturile și urletele se porniră atît de strașnice, că portăreasa puse mîna pe funie și trase clopotul de alarmă. În cîteva clipe, tot schitul fu sculat în picioare.

Măicuțele, spăimîntate, ieșeau pe rînd, îmblănite, ca vulpile din vizuini, și se grămădeau în jurul portăresei.

– Ce e, maică?

– Ce s-a întîmplat, surioară?...

Unele veneau în mîini cu topoare, altele cu furci ori țepoaie, cîteva cu pistoale și roată, ca o ciotcă de ciori pe o pradă, tăbărîseră și ciuguleau pe maica portăreasă cu tot soiul de întrebări: „Ce e? Foc? Răzmeriță? Cutremur?".

Deocamdată, ciocăniturile în porți încetaseră și cei de dincolo așteptau tăcuți.

Iată că repede se arată și maica stareța, neînfricată și gata să facă față oricărei primejdii.

Ca și cînd parcă cei de afară ar fi văzut-o! Bătăile în porți și strigătele se porniră și mai neînduplecate.

– Deschideți, deschideți! Că spargem porțile.

Stareța se apropie cu grabă, pășind mărunt.

– Ce e, maică Febronio? întrebă ea pe portăreasa năucită.

– Nu știu, maică stareță.

– Cum nu știi? Ce păzești aici? Întreabă!

Și maica întrebă din nou vîntul:

– Cine e acolo?

– Noi!

– Care noi?

– Noi, oameni buni. Deschideți...

– Auzi, maică stareță, se plecă Febronia la urechea bătrînei, cu răspunsul plocon: Cică oameni buni.

– Întreabă-i ce vor! porunci stăpîna.

– Ce vreți? se făcu Febronia ecoul maicii starețe.

– Adăpost, că murim. Adăpost... fîlfîi vîntul răspuns.

– Auzi, că vor adăpost, cică mor, tălmăci portăreasa pentru auzul ruginit al superioarei.

– Spune-le că nu e slobod să calce aici bărbați, încheie stareța colocviul.

Portăreasa comunică decretul.

– Deschideți, că spargem porțile! Avem și trei femei degerate cu noi.

– Auzi, maică stareță, că au trei femei degerate cu ei.

– Unde sînt? porunci aceasta să se întrebe.

Femeile se aflau într-o tîrlie, trasă de bărbați. Sînt degerate și, dacă se mai întîrzie, mor acolo afară.

– Cum putem ști? continuă dialogul între înăuntru și afară.

Urmă o tăcere încurcată.

– Îngăduiți să intrăm, propuse un glas aspru. Lăsăm femeile în grija sfinţiilor-voastre şi noi plecăm numaidecît.

Mai era de codit şi de amînat? Cîteva vieţi omeneşti piereau acolo în gerul năpraznic. Şi ele se tîrguiesc.

Stareţa totuşi se frămînta plină de griji.

Dacă e o cursă? Cîte nu se întîmplă pe lume!... Puse să întrebe iar cum au ajuns pînă aici.

– Ne-am rătăcit, aduse vîntul glas. Am plecat să căutăm un cîrd de vite răşluite de lupi şi ne-a ameţit vifornița. Nu ştim nici unde sîntem, nici încotro s-o apucăm.

Încurcătura stareţei creştea. Ce să facă?

Atunci, o măicuţă subţirică, venită de curînd de la o altă mănăstire şi pînă atunci nebăgată în seamă, ieşi în faţă:

– Mă urc eu în clopotniţă şi văd ce e afară!

Era, dealtfel, tot ce putea fi mai simplu. Dar celorlalte, cărora le luase spaima minţile, li se păru o invenţie extraordinară.

– Urcă, maică, încuviinţă bucuroasă stareţa, şi cercetează cu băgare de seamă. Domnul să te însoţească!

Cît ai clipi, măicuţa a fost în vîrful turnului şi apoi jos.

– Sînt doi bărbaţi înhămaţi la o tîrlie...

– Şi în tîrlie? se nelinişti stareţa.

– În tîrlie nu se poate deosebi ce este. Stă ca o mogîldeaţă peste care zac azvîrlite ghebele şi dulămile oamenilor. Atît.

– Nu putem da drumul, fu verdictul stăpînei.

De afară, bubuituri infernale şi urlete cumplite întîmpinară refuzul... Oamenii băteau şi răcneau ca nebunii.

– Deschideţi, că spargem porţile! Ne mor femeile îngheţate...

Porţilor însă nu le păsa de ameninţarea asta. Stau pe trei rînduri, ferecate cu oţele.

– Porţile noastre nu pot fi sparte. Sînt apărate de sfinţii îngeri, porunci bătrîna superbul răspuns, comunicat întocmai de Febronia.

– Atunci le dăm foc şi tot intrăm, izbucni un răcnet de afară. Adu paiele, Constandine, şi scapără din amnar.

Călugăriţele, la auzul acestei nemaipomenite blestemăţii, schimbară feţe-feţe şi începură să se soşotească. Asta aşa e! Lemnul ia foc! Şi sfinţii îngeri nu-l împiedică să arză. Stareţa căută în mintea ei o dezlegare şi nu o găsi acolo. Făcu încet o rugăciune şi aşteptă. Vifornița aproape încetase. Numai fulgi mari, încălecaţi unul în altul, se rupeau, smocuri, din cer şi cădeau cu nemiluita.

Călugăriţele, împovărate, se scuturau ca fiarele, din spinare, cu tot trupul deodată, aşteptînd inspiraţia stăpînei. Dar inspiraţia nu mai venea. Adia numai de dincolo de ziduri fum şi miros de cîrpe aprinse.

– Uite ce zic eu, maică stareţă, glăsui gros o vlăjgană de călugăriţă. Le dăm voie să se strecoare numai cîte unul din bărbaţi odată. Cum intră ăl dintîi, pui eu mîna pe el şi-l încleştez. Din braţele mele, şi-şi încrucişă nişte butuci îmbrăcaţi în mînece, nu-l scoate nici domnul Cristos.

– Şi pe urmă? întrebă stareţa.

– Şi pe urmă îl strecurăm printre porţi pe al doilea. Cum s-o prelinge oleacă, îl şi înşfacă maica Agapia, aci de faţă. O cunosc eu, că ne luăm la trîntă pe muchie cînd paştem vacile. Şi n-o pot pune jos cu nici un chip.

Maica Agapia, groasă cît un buduroi, se izmeni smerită, precum că primeşte misiunea.

– Ei, şi pe urmă? făcu stareţa nemulţumită.

– Cît îi ţinem noi, ca în nişte obezi, cineva, alte maici, tîrăsc tîrlia cu femeile în curte. Şi numaidecît pe bărbaţi îi zvîrlim, cu tîrlie cu tot, îndărăt afară.

Maica stareţă se potrivi la mintea de găină necălcată a Agapiei şi zise „bine".

– Bine, răcni Febronia către porţi, repetînd încuviinţarea stăpînei.

– Ce? veni întrebarea de afară.

– Să intre întîi un bărbat singur.

O mică tăcere. Oamenii se sfătuiau.

– Deschideţi. Faceţi cum vreţi, numai să scăpăm femeile. Sînteţi creştine, ce dracu!

Ca împinse de un pinten, portăreasa şi cele două atlete zvîcniră la porţi şi deschiseră repede cele două rînduri lăuntrice. Cînd au ajuns la al treilea, care se desfăcea în afară, Febronia strigă:

– Să intre ăl dintîi!

Şi crăpă puţin o aripă a porţii cît să se strecoare cu mare greutate un copil, şi încă doar cu umărul înainte. Şi, pe deasupra, maica Agapia îşi încleştase butucii în speteze şi se proptise în călcîie, ca nu cumva cei dinafară să tragă şi să deschidă larg poarta.

Unul din bărbaţi se căznea să pătrundă, parcă s-ar fi născut prin crăpătura porţii, şi intră numaidecît în forcepsul braţelor Agapiei, care-l purtă repede în curte, unde călugăriţele se adunară cislă în jurul lui, ca vrăbiile pe o bufniţă. Poarta se trîntise la loc...

– Al doilea la rînd! comandă Febronia, crăpînd abia canaturile, ca şi cînd ar fi dat drumul unui şoricel. Şi al doilea, un zdrahonţ cît un malac, căzu în cleştele Filoteei, rîzînd... Poarta se trînti iar.

– Fie şi un lup mîncat de oaie, glumi el, lăsîndu-se moale în braţele femeii.

– Oaia Domnului, întregi maica, trufită de puterea ei.

Acum amîndoi bărbaţii, îmbrăţişaţi de cele două amazoane, şedeau cuminţi, zîmbitori, şi cerură să se aducă tîrlia cu femeile îngheţate, care aveau nevoie de îngrijiri grabnice.

Stareţa dădu dezlegare. Şi un cîrd de maici se repezi afară şi se înhămară la povara care fu tîrîtă lîngă cei doi fîrtaţi.

– Sărăcuţele – începură maicile să căineze pe femeile din sanie – hai fuga să le luăm sus. Cîte sînt?

– Trei, răspunse voios cel cu nasul între sînii maicei Agapia.

– Să le duceţi sus la arhondaric, că e cald, porunci stăpîna.

Şi, pînă să puie mîna călugăriţele, dulămile şi zeghile începură să se mişte, şi de sub ele răsăriră trei haiduci fioroşi, cu flintele întinse, pistoale la brîu şi cuţite în dinţi.

– Jos mîinile! răcniră mînioşi.

Şi braţele de fier ale Agapiei şi Filoteei se făcură de mămăligă.

Acum cinci haiduci cu puști și pistoale înconjurară pîlcul de maici, care se strînseră una într-alta ca mielușelele cînd le încolțesc lupii. Maica Febronia, care tocmai încuiase ultimul rînd de porți, căzu în leasă și fu vîrîtă cu ghionți în roata celorlalte.

– Cîte sînteți cu toatele? întrebă căpetenia, o namilă smolită, cu cușma cît o căldare și mustățile răsucite pe după urechi. Da' să nu mințiți, că dracu v-a luat!

– Douăzeci, spuse demnă stăpîna schitului.

– Cine ești tu de răspunzi?

– Eu sînt stareța, se semeți strămoașa mea.

– Aha! Tu ești stareța! Avem, vra să zică, de la cine cere bogățiile...

– Nu se află nici o avere, maică. Schitul e sărac...

– Nu crîcni... E schit domnesc, înzestrat de vodă... Știu eu. Nu mai minți. Scoateți aurul pînă nu încep să vă schingiuiesc. Carcalete, și tu, Vlaicule, se întoarse el către tovarăși, intrați în biserică și încărcați odoarele, toată aurăria și argintăria. Nu uitați potirele. Căutați peste tot și scormoniți.

– Unde este beciul? întrebă el. Beciul era chiar sub arhondaric. Cu ele la beci! porunci, întunecat, tîlharul. Dar mai întîi să le numărăm...

Le socotiră: erau numai șaptesprezece.

– Trei unde s-au ascuns? răcni el.

Nu se ascunseseră. Zăceau de boală și de bătrînețe la chiliile lor. Căpetenia porunci la doi dălcăuci să le scoată și să le tîrască lîngă celelalte.

– Cine merge să ne arate unde stau?

Se înfățișă numaidecît de bunăvoie tot măicuța care se suise în clopotniță.

– Ce faci, maică Pelaghia? o certă cu asprime stareța.

– Fac bine. Și n-am a vă da vouă socoteală, răspunse aceasta cu îndrăzneală mare.

Și se întoarse numaidecît cu cele trei bătrîne tîrîș.

– Cu ele la beci! fu porunca.

Stareța vru să se împotrivească, dar din doi brînci căzu în zăpadă, de unde abia o ridicară maicile. Alaiul se porni încet, cu călugărițele mai mult moarte decît vii. Și turma ascultătoare se înfundă în gîtlejul beciului, unde fu zvîrlită, după ce tîlharii se încredințară că nu mai este nici o altă ieșire. Și fură încuiate acolo.

– Toadere, tu ia cheile de la porți, porunci căpătenia. Unde sînt cheile?

– La mine, rosti Pelaghia, care stătuse pînă atunci în dosul tîlharilor. Na-ți-le. Și-i întinse inelul cu niște chei cît toporișcele.

– Tu erai aici? Ce așteptai? o fulgeră tîlharul. Intră și tu la un loc cu soațele... Am să vă scot la rînd să-mi mărturisiți păcatele și averile...

Pelaghia nu se mișca.

– Hai, la beci! Ce aștepți? se răsti, mai încruntat, hoțul la ea.

– Pe tine te aștept, Ciopală.

Tîlharul căscă ochii mari și duse mîna la brîu.

– Ho! îl opri autoritară călugărița.

– De unde mă cunoști tu pe mine? făcu uimit Ciopală.

– Te cunosc că ți-am cîntat de atîtea ori pe la hanuri. Uită-te bine, nu-ți amintești? Și începu să fredoneze:

Foaie verde foi în poală
De alămîi și portocală,
Ține valea, măi Ciopală,
Și te du la hodineală,
Că ți-au pus domnii popreală,
Lume multă bănuială,
Și muierile momeală...

– Tu ești, Păuno?

– Eu sînt.

– Ce cauți aici?

– Ce cauți și tu! Dar mi-ai luat-o înainte. Dacă nu le călcai tu, deschideam eu la primăvară porțile cetei mele. Jăfuiam eu schitul. Acuma împart prada cu tine. Te învoiești?

Tîlharul, privind-o iabraș, zise:

– Bine, Păuno. Numai să fii cinstită și să dai pe față tot ce țin ascuns boaitele. Nu cumva să oprești bani ori scule pentru tine, ca să te întorci pe urmă singură să le iei.

Pelaghia făgădui.

– Uite ce zic eu, Ciopală. Și măicuța se strînse într-un șold al tîlharului. E mult de căutat și de cotrobăit. Că trebuie ridicate podelele din chilii, cercetate lăzile cu toate chichițele, desfundate firidele zidite. Asta cere vreme și liniște. Peste puțin se lasă noapte, că ați întîrziat prea mult cu tîrguiala la porți. Azi să ridicăm numai averile din biserică, unde aprindem lumînările groase din sfeșnice și policandrul... În chilii însă e greu de umblat, ascultă-mă, să lăsăm pe mîine.

Ciopală sta în cumpănă. Și o privea pe sub sprîncenele care se îmbulzeau stufoase peste ochii verzi ca o a doua pereche de mustăți ale frunții.

– Nu mîn aici, hotărî el. Plec astă-seară.

– Cum vrei... Dar atunci plecăm cu mîna goală.

– De ce plecăm? întrebă hoțul.

– Fiindcă merg și eu cu tine... odată.

– Și dacă rămîn?

– Atunci te găzduiesc la arhondaric ca pe un episcop și te ospătez cu toți ai tăi, ca și cum aș fi stareța.

– Bine, am rămas.

– Atunci dă poruncă să se sloboadă numaidecît din beci cinci maici tinere, pe care să le aleg eu.

– Ce să faci cu ele?

– Să mă ajute să dau foc cuptorului, să coc pîinea, că aluatul e frămîntat gata, să tai și să vă fac la tavă niște gîște rumenite; să vă învîrtesc cîteva plăcinte... maicile au să vă slujească la masă. Și apoi, la noapte, cîte un trup fraged pentru fiecare dintre voi nu strică!

– Bine, chibzui hoțul. Să scoți numai patru, mie nu-mi trebuie.

– Cum ți-e pofta...

Și Pelaghia ridică din umeri. Un tîlhar o însoți la beci, unde alese cinci măicuțe pe sprînceană... Bietele fete ieșiră în plînsete, cu lacrămile înnodate sub bărbie, și merseră ca la junghiere. Se dădeau spre jertfire tîlharilor. Pelaghia abia avu putință să le strecoare în ureche cîteva vorbe.

Și, în timp ce biserica strălucea ca la slujba Învierii din toate luminile ei aprinse, tîlharii despuiau pristolul, dezbrăcau icoanele, ridicau potirele, smulgeau crucile scumpe, jăcmăneau gîtul preciștelor de salbe și lefți, scobeau cu jungherele nestematele din coroanele sfinților dăruiți de domnii din veac. De sus, din slava bolții, unde sta zugrăvit, Pantocratorul da nepăsător binecuvîntarea sa celor ce-i pîngăreau lăcașul și mielușelele.

Dincolo, în sala arhondăriei, ardeau așijderi sfeșnice cu lumînări groase ca pe braț. La lumina lor, două măicuțe rînduiau masa cu cele mai prețioase tacîmuri ale stareței, moștenite din moși-strămoși. Alte două se îngrijeau de coptul gîștelor abia jumulite. A cincea se pârpălea la cuptorul plin de jar. Și toate zburau ca prîsnelele sub poruncile Pelaghiei și sub supravegherea unui tîlhar, care nu le slăbea din ochi și nu le îngăduia să facă un pas afară.

Cînd Ciopală se ivi, tîrziu, pe ușă, cu un sac doldora de odoare și giuvaieruri, Pelaghia îi ieși înainte.

– Acum haidem să cercetăm casa stareței. Știu eu toate ascunzătorile ei, că am pîndit-o de nenumărate ori.

Tîlharul o privi lung, scrutător, cu o bănuială care, oricît de adînc tăinuită, se trăda din toată încetineala, greutatea cu care se hotăra.

– Ți-e teamă cu mine? Atunci lasă mîine, făcu Pelaghia. Îți dau numai planul și te duci singur.

– Nu mi-e nici o teamă, spuse calm Ciopală. Haidem...

– Fetelor, grăbiți ospățul, porunci vînzătoarea și porni cu hoțul.

Peste mai bine de un ceas zăbavă, se întoarseră cu alt sac umflat de scule de preț și cu o cățuie de argint smălțuit ghiftuită cu galbeni.

– Și tot a mai rămas un ungher necercetat, suspină ea. Dacă vrei, după ospăț... Căutăm și evanghelia cu scoarțele de aur împănate cu smaralde.

– Să vedem... zise scurt tovarășul, mereu posomorît.

– Gata, fetelor? strigă ca o stăpînă călugărița.

– Gata, maică, se grăbiră să răspunză ajutoarele.

– Poftiți, puteți începe... Așezați-vă, îndemnă ea pe cei cinci tîlhari, care se adunaseră în jurul mesei.

Ciopală și patru haidamaci înalți și vînjoși, pe lîngă care măicuțele păreau niște potîrnichi ochite de ulii. Dar deocamdată ei priveau și adulmecau cu lăcomie, din ochi, din nări, din gurile pline de bale, bunătățile ce se grămădeau pe albul mesei. Aburii din pîinile coapte umpleau odăile. Și o mireasmă bogată de gîscă rumenită ar fi dus în ispită și pe un sfînt. Dar toți așteptau un semn de la Ciopală, care își plimba ochii peste tot prin arhondărie și întîrzia.

– Cauți ceva? îl întrebă prevenitoare Pelaghia.

– Gustă tu întîi din toate, se întoarse el poruncitor, cu sprîncenele zburlite, spre gazdă.

– Veniți, fetelor, spuse simplu aceasta.

Și începură să mănînce din toate și să bea de-a binelea.

Și, împerechind pe fiecare cu cîte o măicuță, porni la un pas în urma lor cu a cincea maică pe care o încătușase de braț și o tîra cu el. Se opriră undeva.

– Asta-i chilia mea, zise Pelaghia.

– Intră cu Constandin în ea, porunci tîlharul. Voi stați afară și așteptați-mă, spuse celorlalte trei perechi.

Ciopală îmbrînci pe Pelaghia și pe Constandin și intră după ei în odaie, cu măicuța tărîș. Acolo a cercetat amănunțit totul, a ridicat un cuțit, o toporișcă. A încercat fiarele zăbrelelor de la fereastră și, după ce a ieșit, a răsucit de două ori cheia în broască și a încuiat pe tîlhar cu femeia acolo. Cheia a luat-o cu el.

– De ce faci asta? Ți-e frică? strigă batjocoritoare Pelaghia.

– Nu, nu mi-e frică. Dar ca să te găsesc mîine dimineață acasă. Că Constandin are să doarmă ca un buștean, încît ai putea să-l tai dacă ai avea cu ce.

Așa, Ciopală a petrecut pînă în odaie fiecare pereche, pe care a zăvorît-o, luînd cheia la el, după ce căutase amănunțit să nu rămîie vreo armă ascunsă, la îndemîna femeilor. Căci știa bine că tîlharii beți au să cadă morți de somn.

Apoi se întoarse cu soața lui la arhondaric, o puse să arunce lemne pe foc, să-i aducă apă și o culcă pe divanul ce se întindea de-a lungul unui perete.

El se așeză iar pe scaun, în capul mesei și în fața ușii. Înfipse o custură cu vîrful în sus, sub bărbie, ca atunci cînd o moțăi să se înțepe, și se puse pe vegheat, cu gîndurile aiurea.

Măicuța adormi sau se prefăcu că doarme. Hoțul priveghe toată noaptea, cu cana de apă alături. Doar a căscat de vreo două ori atît de groaznic, că a băgat în sperieți pe biata femeie, care a sărit înspăimîntată. Dar, văzîndu-l acolo, iar s-a ghemuit la loc.

În sfîrșit, o funingine albă începu să joace la ferestrele luminate de zăpadă. Zorile... Niște pași scîrțîitori urcară repede treptele, ușa se deschise și Constandin intră în arhondaric, cu cușma lui moțată pe frunte, cu mustățile înnodate și ipingeaua roșie pe el. Ciopală îl privi încruntat.

– Hei, cum ai îndrăznit să ieși fără voie? strigă el. Pe unde te-ai strecurat?

Tovarășul nu-i răspunse, ci merse drept la stiva de arme, unde puse mîna pe o flintă. Și, pînă ce Ciopală să se ridice și să tragă pistolul de la brîu, arma ridicată de Constandin se slobozea în pieptul tîlharului, care căzu îndoit peste masă.

– Cățea! m-ai mîncat fript, mugi el. Un ceas dacă mai întîrziai, îți făceam eu de petrecanie... Ah! mișea mi-ai fost!

Și ridică zadarnic mîna moale cu pistolul către vrăjmaș, care zvîrli ipingeaua, smuci căciula și smulse mustățile... De sub ele răsări, subțirică și mlădioasă, maica Pelaghia, ca odinioară în bîlciurile unde cînta balada lui Ciopală.

– Cîine! îi azvîrli ea o înjurătură în obraz. Parcă eu nu știam ce mă așteaptă azi? Ți-am luat-o înainte.

Maica de pe divan sărise, urlînd de spaimă. Tîlharul se zvîrcolea voinicește, ca un bou rău înjunghiat, și căuta să se ridice.

Pelaghia țipă poruncitoare femeii să o ajute. Se repezi la Ciopală, îl trînti la loc pe scaun, îl îndoi pe spătarul înalt și puse pe maica cealaltă să-l ție și să-l tragă pe la spate de plete, așa ca

gîtul să ajungă și să se rezeme pe muchea spetezei ca pe un tăietor. Ea, cu iataganul ascuțit al tîlharului, ținut cu amîndouă mîinile, din două lovituri, îi reteză grumazul.

Capul căzu jos, clipind din ochi. Sîngele țîșni din izvoarele gîtului împroșcînd pînă-n tavan... Ziua mare, cu lumina ei adevărată, năvălea pe geamuri... Doar o lumînare mai ardea într-un sfeșnic, pe masă, la capul sleit al mortului.

Pelaghia făcu semn soației, și amîndouă tîrîră leșul din balta de sînge și din arhondărie, pe trepte în jos, de unde îl zvîrliră afară în curte... Zăpada îl primi și-l înfășură îndată în giulgiul ei moale. Lîngă el aruncă apoi capul rămas cu un rînjet neisprăvit, un rînjet care se întindea numai pe partea stîngă a chipului. După ce-l scotociră de chei, amîndouă maicile alergară la chiliile unde perechile pecetluite de Ciopală dormeau fără habar. Acolo legară cu frînghii și curele de mîini și de picioare, și fedeleș peste mijloace, pe tîlhari, pe care-i tîrîră și-i rînduiră afară, culcați în zăpadă, doi de o parte și doi de cealaltă parte a căpeteniei.

În urmă slobozîră din închisoare turma înspăimîntată a maicilor. Una din ele murise... Stareța, nițel scrîntită de emoție, n-a înțeles niciodată fapta Pelaghiei, care rămînea pentru ea o mare nelegiuită... Dar pentru tot schitul ea era acum mai mult decît un idol.

– Iată, încheie nenea Tase, comportamentul unei biete femei, pe deasupra și călugăriță, prinsă într-o cumplită încercare! Nu-i asta beha... cum îi ziceți voi... și încă sadea... autentic, de-al nostru, nu inventat de filozofi americani.

Am ascultat toți cu mare plăcere povestea prietenului. Dar cum ne amuza să-l necăjim, am început să-l hărțuim cu obiecții.

– Bine, nene Tase, o fi autentică, dar...

– Ce dar, mă demonilor!... Că mi-a povestit-o chiar mătușa mea, întocmai cum se păstra în arhivele schitului...

– Stai, stai... de unde a știut stareța că Pantocratorul privea nepăsător pe tîlhar din bolta bisericii în timpul jafului?

– Cum de unde a știut? Ce, ea nu-și cunoștea biserica?

– Da, dar în timpul jafului era închisă în beci.

– Cusurgii sînteți!... I-a spus maica Pelaghia...

– Care gătea masa în arhondaric... adăugai eu... Și urmai: De ce-și aleseseră tîlharii o zi cu vifornița, întocmai ca asta a noastră?

– Asta-i socoteala lor. Duceți-vă și-i întrebați pe ei... Obiecții mai serioase aveți? ne sfidă, ca pe ring, nenea Tase.

– Nene Tase, cum a ieșit Pelaghia din chilia unde o încuiase Ciopală?

– Ei, mă, da caraghioși sînteți! Puneți-vă și voi în pielea ei. Adică gîndiți-vă la comportamentul de care dăduse dovada pînă atunci!

– Apoi de aia sîntem nedumeriți... Ușa încuiată, fereastra zăbrelită... și nici o unealtă cu care să spargi ușa sau să îndoi drugii. Ciopală se îngrijise să ridice ori ce ar fi putut sluji Pelaghiei, în care nu avea încredere, să se răzbune...

– Asta vă stă vouă de-a curmezișul inteligenței? ne repezi nenea Tase. Atunci uitați-vă de jur împrejur, cum a făcut Pelaghia, încolțită de primejdie... Ei, hai... Puneți-vă comportamentul la încercare... Dați pinteni reacției...

Noi nu găseam soluția.

– Hai, caraghioșilor, să vă ajut eu. Ce vedeți acolo?

– Soba, nene Tase, răspunseră toți într-un glas.

– Și deasupra sobei?

– Deasupra sobei? Nu e nimic, nene Tase!

– Cum nimic? dar coșul?

– E drept, coșul!

– Și unde duce coșul, caraghioșilor?

– În pod, nene Tăsică.

– Ei, mă, da' ageamii sînteți! Cu toată mintea voastră purtată prin școli și prin tribunale, vă dă zece înainte o biată călugăriță.

– Cum, nene?!

– Păi dărîmați coșul sobei, măi!

– Cu ce, nene? Că Ciopală a luat tot...

– Cu pumnii. Ba, stați! uite colo, lîngă vatră cîteva lemne de pus pe foc. Ciocăniți și bocăniți cu un lemn în coșul sobei pînă ce scoateți o cărămidă. E de ajuns. Pe urmă ies toate. Le tragi cu mîna. Și ce rămîne în loc, măi nerozilor?

– O gaură mare, nene Tase!

– Ei, hai înainte! Gaura duce în pod, podul pe acoperiș, și lesne țușt în curte jos...

– Dar Constandin? îl sîcîirăm noi iar.

– Pe Constandin l-a legat Pelaghia cobză, în somn, chiar cu propriile lui bete și curele, de mîini și de picioare mai înainte de a se apuca să spargă coșul. Și Constandin dealtfel are altceva mai bun de făcut. Doarme, căzut, ca de mal, sleit de oboseală și mai ales de dragoste. Că maica Pelaghia nu s-a lăsat pînă nu l-a doborît...

– Dar tîlharii ceilalți, nene?...

– Ei, acum vă trebuie și epilog. Pe tîlhari a venit și i-a ridicat de la scaunul domnesc, unde se dusese buhul despre isprava Pelaghiei. I-a urcat în furci pe maidanul din mijlocul capitalei, doi de-a dreapta, doi de-a stînga lui Ciopală, care spînzurat de subsori avea capul pus la loc, printr-o țeapă cu două ascuțișuri, unul înfipt în gîtul rămas la cap și altul în cel rămas la trup.

– Nene Tase, îngădui să ridic și eu un incident?

– Ridică, puiule, cîte vrei, că praf ți le fac.

– Cum te-au primit maicile în schit, că de, oricît de scurți, tot pantaloni se cheamă că purtai pe atunci...

– Ei, bată-vă, se lumină el, m-ați zăpăcit cu prostiile voastre și am uitat partea cu haz a întîmplării...

Cuvioasele, temătoare de alt atac și mai ales de răzbunarea celorlalți tovarăși ai tîlharilor, au făcut o umilă întîmpinare la episcopie să li se dea dezlegare să-și ia bărbați, că nu mai pot sta așa, singure.

Episcopul, înspăimîntat, a trimis cererea Mitropoliei. Mitropolitul, ca să se spele la rîndu-i de orice răspundere, a înaintat-o patriarhului la Constantinopole, motivînd și el atît de îndrăzneața

cerere prin spaima îndreptățită a călugărițelor, slăbiciunea lor de biete femei, pustietatea locurilor, lipsa de apărare.

Patriarhul a răspuns preapăcătoaselor maice cu tunete și fulgere împotriva unei asemenea blestemății, amenințînd cu afurisenia... Ceea ce a umplut de mare mîhnire schitul.

Cînd s-au limpezit lucrurile, s-a văzut că toți, începînd cu episcopul, înțeleseseră anapoda, că adică maicile cer învoire să-și ia bărbați, ca să se mărite! Ele, săracele, nu se rugau decît să-și bage argați la corvezi și pentru apărarea schitului. Ceea ce, cînd s-a știut, le-a și fost încuviințat.

Dar de atunci legea și oprelistile vechi s-au ruinat.

Pe vremea cînd mă aflam eu acolo, în mănăstire se găseau nu numai cocoși, motani, tauri și argați, dar și alt soi de bărbați, care împlineau pe lîngă unele măicuțe slujba de care, cu afurisenie, le oprise patriarhul Bizanțului.

– Ei, oricum, glumi unul, strașnic comportament a avut strămoașa d-tale, stareța! Mulți i-ați semănat în neam?

Nenea Tase se încruntă, de astă dată foarte serios.

– Taci, mă mînzule... Să nu te legi de strămoși, că e de foc... Și, întorcîndu-se spre fereastră, schimbă vorba: Da' ia vedeți, mă băieți, poate s-a potopit vifornița și om putea să ne mișcăm din înțepeneala asta. Că ne pierdem interesele pe aici pentru niște păcătoase de rațe, și alea sălbatice.

1947, februarie 18 – martie
orele 14½-22.

Lacul rău

Lacul, cu ape tragice, sta posomorît, adîncit în el însuşi, încleştat asupra prăzii pe care de trei zile o ţinea cu îndărătnicie la fund. În ciuda cruntei muţenii a apelor, malurile spuzite de lume lărmuiau de strigăte şi tînguiri. Oameni pe jumătate despuiaţi alergau de colo-colo prin rogozul pînă la brîu: femei rătăcite îşi frîngeau mîinile şi o forfotă de copii se iţea necontenit, dîră de ştafete între satul ascuns de dîmburi şi lacul ce umplea oibul uriaş al văii.

– L-a găsit?

– Aş, nu...

Şi frămîntul, dacă se mai ostoia o clipă, se pornea din nou, stîrnit de mama înecatului, care, cutreierînd soborul, scula, îndemna, îndatora mulţimea obosită la un nou ropot de jelanie, cu bocetele ei răguşite.

– Aoleu, Ghiorghieş maică, lumina zilelor mele, urla femeia cu gura arsă spre cer, cum s-a îndurat iezerul să te înghită, usca-i-ar Dumnezeu rădăcinile apelor...

Şi sfîşîindu-şi pieptul secat cu unghiile, ridica blesteme şi mai cumplite asupra lacului, care, neclintit în pervazul dimineţii, nu se sinchisea, turnat în cositor.

Bîntuit de duhuri şi vîrtejuri lăuntrice, lacul se ştia că e fără fund, lac rău: înhaţă – şi ce apucă nu mai dă drumul. La faţă se arată curat şi ademenitor. Dar numai la cîteva palme dedesubt mişună o plasă vie de brădiş lacom, răsfirat ca o nesfîrşită caracatiţă, care te prinde şi te încîlceşte fără putinţă de scăpare. În cîteva clipe, iezerul te trage într-unul din nenumăratele puţuri şi cotloane care-l căptuşesc, unde te închide ca într-o pungă.

Lacul rău îşi avea tainele lui venite din vechi veleaturi, pravile pe care pescarii le ţineau din moşi-strămoşi cu smerenie. Nu era îngăduit să-i calci anume locuri, mai ales mijlocul, care sta ca un iezer aparte, miez negru, viu, unde vine de ape groase ca pe picior zbucnite din alte tărîmuri bulbuceau în afunzişuri, primenindu-l necontenit cu rotiri de unde cînd calde, cînd îngheţate. Peste alte colţuri de pe faţa lui întunecată, stau puse legături şi oprelişti care nu se ridicau decît la anume zile, după datine şi rînduieli bătrîne. Şi numai de către oameni care cunoşteau cuviinţele şi se înfăţişau cu îmbunări şi descîntece.

Lacul nu suferea urîciunea sub nici un chip. Ucigaşii, nelegiuiţii, bolnavii care i-ar fi pîngărit apele erau apucaţi fără veste şi înghiţiţi. Trebuia să-i ştii toanele, să-i respecţi năravurile, să-i pricepi gîndurile ca să te lase să-l tulburi şi să-ţi dea slobozenie să umbli în visteriile lui cu peşte.

Şi nimeni mai bine ca Gheorghieş nu-i cunoştea adîncul tainelor, toate apucăturile şi arţagurile. El se afla în slujba lacului de cînd venise pe lume. Gheorghieş era copil din flori. Maică-sa îl născuse într-o noapte de mai, acolo, pe malurile înflorite ale iezerului, ascunsă într-un cuib de papură, în rînd cu lebedele sălbatice, fără să fi spus vreodată cine-i fusese ibovnic. O vreme mersese vorba că fata s-ar fi avut cu zmeul lacului. Dar asta se uitase. Părinţii o iertaseră. Şi copilul crescuse frumos şi vrednic, dar mai ales isteţ, fruntaş între toţi cîţi se încumetau să se facă pescari pe lacul cu nume rău.

Pentru el apele aveau slăbiciune. I se deschideau totdeauna fără împotrivire și-l primeau cu îngăduință. Nu-l apucau niciodată vijelii nebune stîrnite din senin, cum se întîmpla multora, nici nu-i piereau mlăjile și cîrligele furate de paznicii străfundurilor. Cu el pescuiai fără primejdie pește mare și frumos din avuțiile fără număr și seamăn ale lacului. Căci el sta cuminte sub oblăduirile iezerului, supus la toate rînduielile, ca un fecior neîntinat și ascultător.

Dar de la armată flăcăul se întorsese schimbat, îngîmfat, năbădăios, nărăvit la băutură și nerușinat cu femeile. Nu mai ținea datinile, călca oprelistile.

Într-o duminică, la horă, Gheorghieș făcu prinsoare să treacă înot lacul. Îl îndîrjise la asta vinul, dar mai cu seamă feciorul popii, cu care se ciocnea mereu pentru fete.

– Cum o să-l treci, mă? Ce, ești pește? Ori măcar vidră? îl ațîța acesta. Te-ai descîntat barem?

– Îl trec, și încă pe la mijloc, prin iezerul negru, să știi tu. Eu pot să-mi învolt foalele cum își umflă peștii bășica înotului, se lăuda cu sfruntare Gheorghieș. Și stau așa, deasupra apei, și o zi întreagă dacă vreau. Degeaba am fost eu la marină?

– Pe ce te prinzi? îl întărîtau ceilalți.

Și ținură prinsoarea pe o vadră de vin, pusă la bătaie pentru toată roata flăcăilor dimprejur. Dar prețul care-l scosese din minți pe Gheorghieș era o fată. Pentru ochii ei înfrunta mînia lacului și-și arăta lăudăroșenia.

Au pornit la iezer, unde Gheorghieș s-a dezbrăcat într-un luminiș, și-a lăsat grămadă straiele pe mal și, fără să-și facă o cruce, a sărit în apele încruntate, pe care a început să le taie voinicește cu lopețile brațelor. Fîrtații îi țineau de urît de pe mal, hăindu-l necontenit.

Dar Gheorghieș, ca un smintit, uitase că mai cu seamă duminica era cu asprime oprit să tulburi odihna lacului și să-l înfrunți... Și încă încins de vin și aprins de o muiere... Pe la un sfert din drumul către cellalt mal, s-a răsucit și s-a pus plută, mînînd lin spre mijlocul iezerului. Acolo deodată a scos un răcnet, s-a dus la fund, a săltat iar deasupra, luptînd cu îndărătnicie și cercînd să strige. Celor de pe mal li s-a părut că vorbește cu cineva, că se roagă, zbătîndu-se între niște brațe de apă ce se ridicau să-l încolăcească. Și li se năzăriră năluci și spaime cu plete de spumă și bărbi crețe de valuri. Dar repede, ca și cînd cineva l-ar fi tras de picioare în jos, Gheorghieș s-a făcut nevăzut, înghițit în adînc. Flăcăii care-l urmăreau cu ochii au încremenit la început, apoi s-au zbătut, neștiind ce să facă. Nici unul n-a îndrăznit să sară și nici o luntre la îndemînă. Spăimîntați, au alergat în sat să dea de veste și să ceară ajutor, părăsindu-l acolo.

Doar straiele au rămas grămăjoară albă, să poarte grija înecatului și să arate în ce parte să-l caute.

A sosit peste cîtva timp satul tot. Cîrduri de femei și fete au dat ocol iezerului văietîndu-se. Au venit numaidecît popa și primarul.

S-au înfățișat jandarmii cu pescari pricepuți, care scoaseră lotca pitită într-un stufăriș. Și de trei zile răvășeau apele în sus și în jos, aruncînd năvoadele cu ghiulele de plumb, trăgeau cu plășile, cotrobăiau cu căngile înfipte în prăjini de cîte cinci stînjeni. Fără nici un folos.

Iezerul păstra cu îndărătnicie prada în apele întărîtate.

În cele din urmă, jandarmii se hotărîră să arunce dinamită. Exploziile au să răscolească adîncurile, silindu-le să verse afară trupul înecatului. Lumea adunată își uită de necaz, bucuroasă de rara priveliște a unui vînat de pește neîngăduit oamenilor de rînd.

Pentru asta s-a împărţit mijlocul iezerului, unde se bănuia că e înecatul, în mai multe partaluri, în care s-au vîrît cu socoteală, din loc în loc, cartuşele. Şi deodată zeci de detunături zbucnite una după alta umplură de tunete şi ecouri uriaşul cazan al văzduhului răsturnat deasupra văii. Trîmbi sălbatice de ape speriate ţîşniră din iezerul cutremurat din ţîţîni, amestecate cu mîl răscolit din fund. Şi adîncul îşi arătă o clipă chipul. Apoi bulboane bolborositoare fierseră multă vreme, vărsînd spume mînioase ca dintr-un izbuc furios. Pe urmă noianul frămîntat al valurilor se potoli încet. Ici-colo, un tremur întîrziat scutura încă pieliţa apelor. Şi pe liniştea şi mai încruntată a apelor lacului începură să se ivească pîlcuri de peşti cu pîntecele-n sus, mai ales ştiuci argintii, crapi verzi şi lini negri.

Căngile şi plăşile se zvîrliră iar, dar acum nu pentru înecatul uitat cu desăvîrşire. Oamenii de pe mal se uitau cu jind cum jandarmii şi pescarii culegeau în lotci grămezi de peşte ucis. Cînd sosea cîte un pîlc azvîrlit la mal, se buluceau toţi să apuce, îmbrîncindu-se. A fost o pomană de peşte cum nu şi-ar fi făcut Gheorghieş cu toată averea lui.

Tîrziu, cînd s-a sfîrşit cu adunarea şi împărţeala prăzii, şi-au adus aminte şi de înecat. Nici urmă de Gheorghieş pe limpezişul încă înveninat de mînie. Apele slobozisera peşti, dar nu se îndurau să dezlege mortul.

Acum se uitau unii la alţii cu braţele încrucişate, neştiind ce să mai facă.

– Ei, drăcia dracului! Ce zici, domnule sergent, mai dăm o dată bomba? întrebă primarul.

– Gata, nu se mai poate. Costă prea scump. Facem raport precum că nu se găseşte şi ne vedem de treabă. Ajung trei zile.

Şi jandarmii, săltîndu-şi armele din umăr, porniră spre sat. Primarul şi popa se alăturară şi ei şi părăsiră cercetarea. Autorităţile socoteau pe drept cuvînt, de acum înainte, orice încercare de prisos.

Dar în faţa acestei părăsiri, ţipetele şi frîngerile mamei, ostoite cîtva timp de spectacolul exploziei şi de pescuitul miraculos, se porniră şi mai fioroase, în isonul celorlalte muieri.

– Nu mi-l lăsaţi acolo... Nu-l părăsiţi jivinelor, urla femeia cu gura neagră de durere, smulgîndu-şi părul şi ţinîndu-se după primar. Vînz boii, ţipa ea, vînz pămîntul şi plătesc tot, numai scoateţi-l să-l pot înmormînta.

Dar starostele satului se scutură de mîinile ei slăbănoage şi îşi văzu de drum. Satul însă, solidar cu durerea femeii, nu se urnea din loc. Şi bocete necurmate izbucneau din gloata milostivă, care înconjurase pe preot şi nu-l lăsa să plece.

– Nu se poate să-l laşi peştilor, părinte, că e suflet de creştin, fecior de al nostru şi se cade pus în pămînt închinat.

Şi îl întindeau toţi ca nişte cîini, trăgîndu-l de anteriul ponosit.

Iată că tocmai cînd popa se smucea să scape, sosi la iezer, păşind anevoios în cîrjă, o arătare, o mogîldeaţă abia ţinîndu-se pe picioare: bătrîna Savila, strămoaşa satului, intră în gloata zgomotoasă, aducînd în gheba spatelui cuminţenia celor peste o sută douăzeci de ani ai ei... Cum o văzură, o înconjurară toţi. Popa înlemni locului...

– Cum de te-ai încumetat să faci calea pe jos, şi încă pe arşiţa asta? o certau feciorii şi nepoţii. De ce n-ai stat acolo pe prispă?

– Da' ce, era să vie sfîntul Ilie, cu carul lui, să mă aducă? îi repezi bătrîna. Că i-am auzit tunetele mînioase. Am plecat și eu cum am putut, dacă voi nu m-ați luat...

– Dacă te prăbușeai în drum?

– Dumneata ești de plecat singură de acasă?

Însă lumea cealaltă o primi ca pe o nădejde nouă, și femeile săriră s-o sprijine de subțiori.

– Va să zică, nu l-ați găsit? clăti din capul tremurat bătrîna.

– Nu, maică, păcatele noastre.

– Ați mîniat lacul degeaba și mai rău l-ați înverșunat cu împușcăturile voastre nelegiuite...

– Ce era să facem, bitică?

– Destul, lăsați căngile, făcu semn bătrîna. Trebuie să încercăm altfel, să luăm urma sufletului. Că sufletul se află și răspunde mai ușor ca trupul. El ascultă de chemare și rugăciuni. Și trebuie îmbunat lacul.

Și bătrîna scoase dintr-un colț al maramei o turtă de făină albă în chip de prescură, cu patru colțuri în cruce, dar mai lată și mai subțire.

– Părinte, se întoarse ea spre popă, mergi cu mine. Unde s-a întîmplat năprasna?

O duseră acolo, la grămada de straie care stăruia să însemneze locul pe mal de unde pornise nenorocirea.

– Faceți o cruce din lobdii de anin, porunci ea oamenilor punînd prescura jos. Nu s-au împlinit încă trei zile, nu-i așa, de cînd s-a înecat Gheorghieș? întrebă ea.

– Nu... mai avem un conac. La chindii abia se fac trei zile pline, o încredință unul din flăcăii ce însoțiseră pe înecat.

– Este vreme destulă, mormăi bătrîna uitîndu-se la soare. Grăbiți crucea. Părinte, să stai aici, că ai să citești.

– Da' cum, păcatele, că n-am cartea cu mine, se apără popa.

– Nu-i nimic. Zici așa pe deasupra o blagoslovenie din ce ții minte. Că trebuie sfințite crucea și prescura dată pomană apelor de sufletul mortului. Să fie și iezerul mulțumit cu ceva și să se îndure.

Repede, crucea strunjită din topor fu înfiptă pe mal în fața pîlcului de haine ale mortului... La picioarele ei fu rînduită azima. Popa, răscolit, găsi în amintire frînturi de molitve, ectenii și psalmi, împletite cu rugăciuni, cu care cerși milostivire pentru sufletul înecatului, și dezlegare din legături și greșeli, cerîndu-l înapoi spre îngropare creștinească.

Norodul îngenuncheat pe malul lacului, îndărătnic, se bătu îndelung cu fruntea de pămînt, închinînd țărîna cu lacrimi îmbelșugate. Apoi urmă binecuvîntarea turtei în care ardeau înfipte cinci lumînări, patru în cruce la cele patru colțuri și una ca un miez în mijloc.

La un îndemn al bătrînei, o fată și un flăcău luară prescura pe mîini, și cu mare alai, urmați de preot, pășiră pînă-n iezer, unde o puseră pe fața mohorîtă a apelor.

Lumea privea cu răsuflarea tăiată. Popa își istovise provizia de cîntări și tăcuse cuprins de sfială, dîndu-se cîțiva pași înapoi. Mulțimea aștepta, nu știa nici ea ce.

Atunci bătrîna, sprijinită de femei, se aplecă asupra iezerului și începu să taie apele în chip de cruce cu cîrja, îngînînd o veche vrajă, ca un bocet: împăca peștii, chema sufletul apelor și-i

cerea îndurare pentru cei ce au greșit și l-au pîngărit. Iar se ridica uitîndu-se la cer și iar se încovoia peste ape, închinîndu-se cu toiagul în cele patru zări spre care plecau cercuri.

Bătrîna stete multă vreme așa, întoarsă cu spatele spre soare, ascuțindu-și privirile ca pe niște iscoade trimise departe cînd pe cer, cînd pe luciul apelor. Străbătură oare aievea vederile ei prin obrocul vînăt al undelor? Sau ea citi vedenia numai în limpezimea lăuntrică a ochilor ei? Iată, într-o copcă răzleață a lacului, unde nu ajunsese răscoala exploziilor, se iscă deodată o înfiorare, un freamăt nesimțit, ca o veste adusă de undele misterioase ale unui miros. Și, numaidecît, o dîră argintie plecă de acolo spre azima de sub toiagul fără astîmpăr. Venea pe sub fața iezerului, cu iuțeală, o funie vie, împletită din peștișori de toate neamurile, care ajunseră la azimă și o asaltară. Dar numaidecît, un nou curent, o șuviță de vibrări se alese de sub toiag și porni împotrivă, din mal spre lac, alunecînd deasupra celei dintîi, spre copca iezerului de unde izvorîse noianul de peștișori.

Se întețea astfel sub ochii bătrînei un curent de lăcomie între doi poli de hrană.

Cu nesmintita ei înțelepciune pescărească, Savila citi tainicele rune, cu care lacul își scria legile lui veșnice. Dar pentru toată lumea cealaltă semnele rămăseseră nevăzute, slove ascunse între două adîncuri. Numai bătrîna înțelese tîlcul fișiei curgătoare între două momeli. O momeală era cea pe care o întinsese ea: azima de la mal.

Dar acolo în copca răzleață, de unde pornea roiul de peștișori lacomi, ce putea fi?

Bătrîna așeză și împinse cu cîrja azima în șuvița de apă însuflețită, care, pornind stîrnită de mîna ei prin toiag, ducea vibrările-i tainice către acel anume loc din larg, care-și dezvăluia o taină asemănătoare despre care și el trimitea vești pînă la degetele atotsimțitoare ale bătrînei. Asijderi căutătorilor de fîntîni și comori, cu varga magică în mîini, ea dibuise în ascunzișul apelor trupul pierdut al înecatului.

Și iată că, fără o picătură de vînt sau măcar o boare, prescura cu lumînările aprinse porni ușor, ca dusă de o suflare, să se depărteze de mal.

Gloata fremăta, parcă ea ar fi mînat-o cu sufletul și vînzolirea ei. Cîteva clipe trifoiul cu patru foi al azimei stete în loc, neștiind încotro s-o apuce. Bătrîna bătea tot mai aprig în cruce apele cu toiagul. După cîteva șovăiri turta porni din nou, ca o corăbiuță făcută de copii, de data asta îndreptîndu-se spre copca răzleață către care se țintise toiagul Savilei, unde se opri. Și nu se mai clinti din loc. Se zărea acolo, ca o foaie de nufăr pe care licăreau cinci lacrămi de lumină.

– Acolo e Gheorghieș, arătă bătrîna, închinînd necontenit apele cu cîrja.

Oamenii priveau nedumeriți. Nu înțelegeau...

– Trei zile sufletul nu se dezlipește de trup, lămuri ea, mereu îi joacă împrejur. Nu se îndură să-l părăsească. Sufletul lui Gheorghieș a stat adineauri aici lîngă noi, ademenit de crucea pe care s-a odihnit. Acum și-a luat prescura și a dus-o trupului în groapa iezerului. Căutați acolo, ce mai așteptați?!

Pescarii săriră în lotcă și ajunseră înfrigurați la azimă. În jurul ei tăbărîră nesfîrșite roiuri de pești, atît de deși, că o țineau în loc, înconjurînd-o de toate părțile s-o ciugulească. Din cînd în cînd, umbre prădalnice de știuci desprinse din adînc zvîcneau în sus pînă la ea, fugărind plevușca spăimîntată. Dar, nemulțumite cu gustul turtei, coborau iar, bătăioase, spre alt ospăț mai

bogat ce se ghicea în fund, în jurul căruia o roată de dihănii lacome se țeseau într-o zvîrcolire fără de răgaz.

Acolo zvîrliră pescarii căngile și rîcîiră iar adîncurile. După o scurtă caznă, apele se îndurară și slobozîră prada aninată de cîrligul unei prăjini.

Leșul a fost săltat în luntre. În locul lui a rămas zălog acolo, tot mai afundată, azima sufletului.

Gheorghieș, scos la mal, zăcea verde-vînăt, năucitor de umflat, hîd, ciugulit de pești, forfecat de raci, cu brădiș în loc de păr și scoici în coșul pieptului.

Maică-sa, potolită scurt din plînsete, îl privea și nu-și credea ochilor. Mulțimea amuțită se holba îngrozită la el...

– Mai bine îl lăsau acolo... izbucni scuturată de plînsete o fată care-l avusese drag.

Bătrîna urma să molcomească apele bătîndu-le lin în cruce cu cîrja.

Luni, 7 iulie 1947.

Sakuntala

Mă întremam anevoie dintr-o boală grea, și medicii stăruiau să schimb aerul. Mi-am adus aminte de vărul Dionis, care stăpînea o moșie pe plaiurile Buzăului, cu cîțiva munți ohavnici plini de turme, și am plecat la el.

Nu mai călcasem pe acolo din copilărie, cînd petreceam verile la bunici. Dar cu Dionis fusesem foarte legat cît își făcuse studiile la București. Pe urmă el plecase în străinătate, trecuse pe la Paris, se statornicise cîțiva ani la Oxford și se întorsese un perfect gentleman, nițel înstrăinat poate și mai ales cam trăsnit. Dar și acum ne îmbrățișam cu duioșie cînd treburile îl aduceau cît mai rar în capitală. El niciodată nu lipsea să mă poftească la bîrlogul lui, unde se închisese după ce-i muriseră părinții, și mai cu seamă după ce făcuse o „tristă experiență", cum spunea el căsătoriei.

Așa că, fără să-l mai vestesc, m-am suit dimineața în tren, și la scăpătatul soarelui, după ce am urcat albia Buzăului, proptită cu speteze de munți albaștri în fund, eram la capătul călătoriei, cu toate umbrele copilăriei abătute asupra mea.

Odinioară nu era cale ferată. Drumul ăsta îl făceam cu trăsura și încîntarea nu mai avea sfîrșit. Plecam de jos, dintre malurile căptușite cu cătușnic și crivine argintii, șerpuiam printre măguri păduroase, suiam dealurile îmbrăcate în pometuri, ajungeam la munți, ne strecuram prin chei de stînci, ne dam jos ca să ușurăm caii la coaste, poposeam în piscul pripoarelor să răsuflăm și să ne umplem ochii de priveliștea ce izbucnea deodată în perspectiva zecilor de caturi ale munților, unde mă așteptau răsfățul bunicilor, libertatea să mă cațăr în pomi, să mă scald în voie, să călăresc, dar mai ales să umblu cu pușca prin păduri.

Acum trenul luase locul șoselei vrăjite, și asta mă întrista ca o îmbătrînire a mea și a locurilor.

Cei cîțiva kilometri de la gara terminus pînă în sat i-am făcut pe jos, în tovărășia gospodarilor coborîți odată cu mine, din care unii își aminteau încă de tata și mă ajutară să duc bagajele.

Curînd, orizontul amurgului se strîmtă. Intram sub pintenul muntelui, și noaptea tăbăra, cînd, rămas singur, băteam în porțile conacului. Am așteptat îndelung, pînă ce un slugoi, stîrnit de hărmălaia cîinilor, s-a îndurat să iasă, bănuitor – boierul nu era acasă.

A trebuit să stăruiesc, oarecum amenințător, ca să-mi dea drumul și să mă duc la polățile argaților. Aici, dada Sia, bătrîna doică a lui Dionis, care ne dădăcise copilăria, după ce m-a udat cu toate lacrimile economisite pînă atunci, m-a urcat în casă și m-a găzduit chiar în odaia lui Dionis, singura unde se afla un pat și se putea dormi. Toate celelalte erau pustii. Ca să scape de fosta lui soție, el azvîrlise tot, mobile, scoarțe, rufărie și nu mai vrusese să puie nimic la loc.

Și bătrîna, povestindu-mi astea, se căina cu mîna pe inimă.

– Dar Dionis unde-i?

Ea dete drumul unui alt rînd de lacrimi.

– Cu Dionis e rău. Are să-mi spuie a doua zi. Acum sînt obosit. Trebuie să mă culc.

Îmi sări inima. E bolnav în vreun spital? Sau chiar mort și eu n-am știut?

– Nu, nu. Dar poate că ar fi fost mai bine.

Şi ieşi, după ce îmi închină pe rînd pernele şi aşternutul.

Lipsa lui Dionis şi jalea dadei mă speriaseră. Ce putea fi? Mă plimbai cîtva timp cercetător prin odaia simplă ca o chilie, ca şi cînd aş fi căutat acolo taina, urmărit de umbra pe care mi-o arunca pe pereţii văruiţi pîlpîiala gazorniţei. Apoi mă trîntii mîhnit pe pat. Venisem după bucurii, ca un copil momit, şi găseam altceva. Întinsei mîna pe măsuţa de alături spre cana cu apă şi nimerii o carte. Era *Sakuntala*, în traducere englezească. Prilej bun să-mi plictisesc ochii şi să ademenesc somnul. Citisem de mult deplorabila tălmăcire a lui Coşbuc. Dar acum în englezeşte, poemul fremăta de o frăgezime, de o puritate, de o nobleţe covîrşitoare.

Şi, deodată vrăjit, am uitat de mine, de neplăceri, de misteriosul Dionis. M-am adîncit în poienile şi bungeturile Indiei, am trăit în tovărăşia fecioarelor sacre, am sfătuit cu brahmanii, am plîns cu eroii şi am triumfat cu zeii. N-am lăsat cartea din mînă pînă n-am cetit-o toată. M-am întors apoi şi i-am migălit începutul. Îndeosebi reproducerea unei miniaturi înfăţişînd o fată de o frumuseţe fericitoare, cu ochii mari codaţi în sombrul oval al chipului, pe grumazul ce aluneca ameţitor spre sîni ce siluiau despicătura veşmîntului, ieşind ca doi nuferi în limanul pieptului. Privirile-mi aţîţate de intensitatea reveriei o măriră ca nişte lentile pînă-ntr-atît, că o văzui aievea înaintînd spre mine, unduindu-şi coapsele, zîmbitoare sub zarea vălului galben ce-o înfăşura.

Am adormit tîrziu, cu cartea sub căpătîi.

Splendoarea ei m-a urmat dincolo, în somn. Şi m-am deşteptat fericit. Cum am deschis ochii, am pipăit cartea şi ca un fur am vîrît-o în buzunarul hainei atîrnate de scaun.

Dimineaţa, bătrîna a intrat de cîteva ori în vîrful picioarelor. Ca să amîn văicărelile ei şi veştile rele, m-am prefăcut că dorm. Dar, ghiontit de foame, a trebuit să mă îmbrac şi să ies în pridvor, unde dada mă aştepta cu mîncarea.

Am aflat cu uşurare că Dionis era sănătos, dar se înhăitase cu o laie de ţigani în tabăra cărora trăieşte fără să mai ştie de nimeni şi de nimic.

– De cînd?

– Din primăvară. A căzut în mrejele unei ţigănci care i-a sucit minţile. Meşteră în vrăji, îl tîrăşte de coada ei, ca pe un cîine, zi-noapte.

Nu mi-l puteam închipui pe ursuzul meu văr în ipostaza de adorator în patru labe şi rîsei.

– Trebuie să fie altceva, dadă. Lasă, că o descurc eu.

– Fermece, maică... Şi unde pui că ţiganca îl alungă cît colo. Nu-l primeşte. Dar el, tot mai smintit, dă buzna. S-a făcut de ocară în toată lumea. Să-l vezi, nu-l mai cunoşti. E la fel de soios şi zdrenţeràros ca zavragii cu care s-a-ncîrdăşit.

Am lăsat-o să se bocească şi la urmă am potolit-o cu:

– Fii pe pace, dadă, că-l dezbăr eu. De-aia am venit.

– Să-ţi ajute Dumnezeu! Am să-ţi dau şi eu de la mine să-i duci nişte descîntece „pe-ntoarsă“, să i le strecori în sîn. Şi bătrîna se mulcomi ca un copil.

– Unde este?

Era sus în munte, la şatrele unor ţigani. Piaza-rea îi adusese la curte să le vînză, pentru mangal, crăngăria rămasă pe urma tăierii unei păduri. Dionis urcase cu ei, văzuse ţiganca şi nu se mai dezlipise de acolo, erau mai bine de trei luni. Jos la curte treburile mergeau anapoda. Fără el, livezile se părăgineau. Vitele mureau, fînul putrezea necosit, slugile furau, morile mergeau

tot mai rău. El habar n-avea. Trimitea numai după mîncare și mai ales după bani, cu porunci să se vîndă la repezeală de-a dreptul din pomi rodul prunilor și al merilor, lîna adunată în magazii, brînzeturile strînse-n beciuri, stînjeni de lemne din ogradă, pînă și porumbul din hambare, toată agonisita unei gospodării boierești. Șatra, nesătulă, se cerea îmbuibată cu porcii și păsările curții și mai ales cu rachiul din buți, pe care argații îl cărau cu balercile sus.

În adevăr, sărăcia și neorînduiala de pe moșie, paragina acareturilor, zăticneala treburilor care tocmai acum se cereau mai în toi dovedeau spusele bătrînei.

Nu știam ce să cred și ce să fac. Stam în cumpeni. Să mă urc și să cad pe neașteptate? Mi-era teamă să nu dau peste un nebun de la care te poți aștepta la orice. Să-l vestesc numai că am sosit, ca nu cumva să-l stingheresc în situația delicată în care se afla? Sau să-l trezesc la îndatoririle de gazdă cuviincioasă, poftindu-l să coboare jos?

Pustiul gospodăriei, amarul dadei mă înclinară spre hotărîrea din urmă. Era un chip de a-l aduce acasă și a-l da cu capul de realități pe acest copil risipitor, fugit, dacă aș fi dat crezare poveștilor, cu o tabără de țigani.

A doua zi de cu noapte, un om cu doi cai încărcați de merinde pleca ducînd hoinarului răvaș de la mine. Ca un ușor sfichi, alăturam un petec de hîrtie și un crîmpei de creion, pentru răspuns. Ștafeta făcea pînă la el o zi întreagă, se odihnea o alta, și a treia seară se întorcea cu cîteva rînduri, prin care Dionis își cerea iertare, rugîndu-mă să urc eu la el. Are să-mi încredințeze atîtea! Am să-i fac cu asta o bucurie nespusă și mult bine. Simțea nevoia mea și parcă mă presimțise. Mă îmbrățișa frățește și mă aștepta negreșit. Atît! Nici un cuvînt despre casă, despre dadă, despre avutul lui.

Ce era să fac? De milă, minții și, prefăcîndu-mă că citesc pe scrisoare, îngăimai bătrînei cîteva întrebări despre treburile gospodăriei, cu făgăduieli că se va înapoia curînd.

– Îl aduc eu, dadă, strigai vesel, ridicînd ochii de pe răvașul mincinos.

Și pînă să-mi trag mîna rușinat, mi-o acoperi cu sărutări.

Vremea pînă la plecare mi-am petrecut-o cu tristețe și gînduri. Nemerisem rău. Umblam abătut și, în loc de plăcere, culegeam, oriunde mă întorceam, numai amărăciuni. Puțin a lipsit să nu mă întorc la București. Mila pentru bătrîna Sia sau inerția, fatalitatea m-au oprit. Ca să înfrîng ispita, pînă la urmă m-am închis în odaie și am citit tot timpul.

*

La capul săptămînei, urcam călare, între doi saci cu merinde, cărările de-a curmezișul plaiurilor și pe-nnoptate poposeam în brațele lui Dionis. Mă așteptam să văd, în mijlocul unei gloate de vagabonzi hămesiți și nespălați, o haimana jerpelită și prăpădită, ca cea din Evanghelie. Dimpotrivă. De data asta risipitorul se înfățișa ca un om în toată firea, voinic, curat, ba chiar elegant în veșmîntul lui sportiv, lucid și destul de vesel, ca să-mi împrăștie închipuirile urîte. M-a dus aproape pe sus pînă la un cort cît o movilă. Înăuntru luminau lampadare înalte pe picioare de sfeșnice. O masă în mijloc și scaune din lobdii nestrunjite de brad invitau la ospeție. Mirosea frumos a munte, a rășină, a iarbă strivită și a aburi de mămăliguță fierbinte! Mi-a dat caș proaspăt și jintiță dulce, după care mă înnebuneam în copilărie. M-a îmbiat cu mezeluri și

fripturi. N-am avut timp să vorbim. Eu înfulecam. El mă privea bucuros. Pe urmă am aprins țigările și i-am dat răgaz să se reculeagă, deși nu părea deloc tulburat. Am așteptat cu teamă și curiozitate să se ivească țiganca, sau măcar să dea un semn, să iscodească prin perdelele ușii... Și mă rușinam singur de stinghereala ce le-o pricinuiam îndrăgostiților. Nu s-a arătat nimeni. Și după ce am sfîrșit de fumat și ne-am făcut toaleta la un lighean cu toate dichisurile, ne-am culcat numaidecît în paturile clădite din fîn moale ca lîna, cetini mlădioase cu șart rînduite în chip de droturi și plocade mițoase pe deasupra. Și m-am cufundat în puful unui somn adînc.

Dimineața, mă așteptam să găsesc înșirați pe călcîie pe toți dancii și puradeii șatrei. Nici țipenie de sălaș țigănesc. Padina se întindea slobodă și limpede în razele soarelui, ca o undă nemișcată de smarald, cu corabia cortului nostru ancorată în mijloc. Dionis, în șort, mă aștepta să mă ducă la o vîlcea, unde șuvițele unor izvoare se adunau într-o adîncătură, ca o cadă, căptușită cu lespezi. Nu lipsea nimic din confortul unei băi. După baie am făcut exerciții în pielea goală și ne-am întins pe cearșafurile albe, la soare. Pe mine nu m-a lăsat decît un minut, cu ceasul în mînă, apoi m-a învelit. El, bronzat și puternic ca un atlet, a stat mult, dedat cu totul voluptății masajului ce-i făceau razele soarelui. Eram uluit și n-am îndrăznit să-l tulbur cu întrebări. Mă liniștеam: un asemenea ins nu putea sta căzut în mrejele unei țigănci. Sau scăpase.

Îmbrăcîndu-se, mi-a luat-o el înainte. Era fericit că venisem. Prilej să mă vîre în cura lui de aer, mîncare, mișcare, somn și vînătoare, din care, dacă ies teafăr – și zîmbi – am să rămîn înzdrăvenit toată viața. Și, încolăcindu-mă cu brațul drept pe după mijloc, mă ridică, biruitor:

– Ești ușor ca o pană. O să am de furcă pînă ce te-oi face om!

Începeam să mă simt umilit. Și, bizarerie omenească, o nemulțumire, un fel de dezamăgire prinsese să mă umple că găseam un alt Dionis decît cel pe care-l scornisem.

Căutam o epavă romantică, un decăzut simpatic, un rătăcit pitoresc, cu barba și părul încîlcite, cu hainele sfîșiate, puțind a fum și șatră, ars de o patimă unică, în lanțurile unei neîndurate, dar sălbatec de frumoase magiciene. Și mă primea în cadrul celui mai confortabil camping ce s-ar fi putut instala în vîrful muntelui, un gentleman sportiv, elegant – costum alpin și bocanci de ultima modă – cu obraz ras ca-n palmă, cu părul ondulat dat pe spate, fricționat cu cea mai fină apă de colonie. Și pe deasupra voios, cu nervii sănătoși și aere de superioritate...

La înapoiere am băgat de seamă umbrarul de brad unde ne așteptau pe măsuța așternută cu o față albă cafeaua cu lapte și prăjiturile. Dintr-un bordei de alături răsări o arătare pe care nu mi-aș fi putut închipui că aș putea-o întîlni aici. Ne întîmpină cu o reverență și un *Guten Morgen* spus pe-o voce pițigăiată – o ființă slabă, lungă și deșirată, parc-ar fi umblat pe papainoage, îmbrăcată în negru, cu mîini delicate ieșite mult din manșetele prea scurte și labe uriașe în niște botfori spăimîntători. O gămălie gata s-o ia vîntul, înfiptă pe două găurele albastre cu un țîmburuș roșu dedesubt, închipuia pe acest mat omenesc capul, cățărat în vîrful unui vrej ce se pretindea gît.

Dionis mi-l prezintă serios: *Herr* Kalchentrauer, sau Calcăntraur, cum îi spune tot muntele. Și-mi istorisi între patru ochi, cu haz, povestea lui. Un sas din Brașov, strașnic cofetar, și pe deasupra, în orele libere, artist fotograf, care, slab de piept, urca în fiecare vară la munte să-și facă cura de aer, pe la stîni. Aici lua tot soiul de fotografii pitorești, pe care le desfăcea apoi în librării. Dionis avusese norocul să puie mîna pe el și-l folosea în toate chipurile, artelnic, bucătar, valet, majordom, secretar și fotograf particular. Era neîntrecut în cozonaci și mai ales în indie-

ne. Își adusese și nepoata, o fetiță spălăcită, să-l ajute, care stropolea grijulie împrejurul nostru în fusta-i înflorată și șorțișor alb prins de piept. Dionis întrebă ce-avem la masă. I se aduse lista: meniul era copleșitor.

– De unde ingrediente? întrebai uimit.

– A, ușor. Se aduce tot de la Brașov sau de la București. Funcționează un serviciu special de curieri de două ori, altă dată de trei ori pe săptămînă, pentru toate cele de trebuință, cărnuri, trufandale, vinuri. De gheață nu e nevoie. Cel mai bun frigider este văgăuna de unde țîșnește izvorul, închisă cu două clape de lemn, să nu intre sălbăticiunile la provizii. În privința asta sasul era genial.

Începeam să înțeleg de ce se stoarce cu atîta nemilostivire moșia și unde merg banii trimiși de dada: cheltuieli nesăbuite – mîncare de lux. Cortul era îmbrăcat pe dinăuntru cu un alt cort de o gază verde, subțire, ca pînza de păianjen, ce cădea în falduri la intrare și-l apăra de muște și țînțari. Pe jos, numai covoare scumpe, ca la un emir. Mă socoteam oarecum păcălit și crăpam de necaz că ascultasem spusele bătrînei. Nici patimă, nici vrajă. Astea cel puțin ar fi scuzat totul.

Dar era numai, dusă la paroxism, anglomania de totdeauna a vărului meu, excentric și original de cînd îl cunoșteam. Sau, mai bine zis, țicneala lui. Și mă întrebam ce i le-o fi împins pînă într-atît?

Se uita la ceas, sucind mîna – mai era pînă la masă. Îmi propuse să mergem la o stînă apropiată, pe cellalt oblînc al muntelui, unde am trecut pe o bîrnă verde, spînzurată ca un cerdac deasupra prăpastiilor. Oile albe, risipite ca niște bolovani mișcători, pășteau departe pajiștea alpină, sub oblăduirea cîinilor, care au încetat din lătrat de cum l-au cunoscut pe Dionis. Ciobanii se mișcară spre noi. De sub mormanele căciulilor și saricilor, ca de sub niște troiene, răzbătură trei zăplani, cu bîte ferecate în alămuri scînteietoare. Vărul meu mi-i înfățișă ceremonios.

Săbăilă, o namilă mițoasă, strînsă peste mijloc într-un chimir negru îmbumbat cu ținte argintii. Chipul smolit, vrînd să zîmbească, se încrunta la noi ca la lupi, între niște mustăți vînjoase, arse de soare.

Doardă, geamănul celui dintîi, cu două șchioape mai înalt și mai truncheș; și Cîrloman, care, mai pădureț și mai amarnic, sta îndărătul lor, cu obrazul drept ferit pe căpățîna măciucii, doar nu i s-o băga de seamă felia de falcă luată de o gheară de urs, pe unde, ca printr-o scorbură rînjită, în locul jumătății de mustață smulsă, se vedeau albind oasele gurii.

Din cîteșitrei, îmbrăcați în cămăși scorțoase argăsite în zer, ca să nu prindă gîngănii, se resfira un iz iute-acriu de brînzeturi dospite, cu care nu m-am deprins ușor.

Ăștia, cum am înțeles, erau cei mai de aproape tovarăși ai lui Dionis, pentru vînătoarea de urși și garda lui personală. Noaptea dormeau cu schimbul, cîte doi, în bordeiul lor de lîngă cort. La turmă rămîneau scutarul cu flăcăiandrii și dulăii.

Dionis a primit raport amănunțit despre cele din urmă mișcări ale fiarelor în munte, despre un ciopor de ciute mînat de alte primejdii spre vale, s-a interesat de perechea de jderi oploșită în anume cotlon, a dat porunci să se arunce bulgări de sare pe coclauri, a însemnat unde să se așeze capcanele pentru lupi și a rînduit pentru a doua zi, în zori, o vînătoare de iepuri. Deși vînatul oprit, ținea să mă ospăteze cu civet și, întorcîndu-se spre mine:

– Tu nu ai de unde să știi: carnea iepurelui de munte are cu totul alt gust decît a semenilor de la șes. E mult mai fragedă, fiindcă vînatul nu aleargă ca în cîmpie și mai aromată din pricina hranei, flora de munte.

Îl ascultam și nu mă puteam dumiri de unde atîta seninătate și detașare la un îndrăgostit. Și încă nenorocit.

La înapoiere, sasul ne-a primit cu masa întinsă. Bucatele, desăvîrșite, s-au perindat cu șart, ca de pe lista celui mai ales restaurant. Patru soiuri de vin ne-au prefăcut pe rînd paharele în pietre scumpe. Dionis, tot timpul dispus, a mîncat, a băut, a glumit cu mine, cu Kalch, cu fetița. A făcut la urmă un mic semn către prăjituri și a spus ceva pe nemțește. Sasul s-a înclinat, cu înțeles în priviri.

Îngreuiați de mîncare, am intrat, după îndemnul lui Dionis, la culcare. Descumpănit, primeam fără împotrivire tot ce propunea, așteptînd dacă nu de la el, măcar de la împrejurări o lămurire pe care eu mă încăpățînam să nu o cer, socotind asta o înjosire. De la el trebuia să pornească destăinuirile, așa cum îmi scrisese. Și, jignit, așteptam. Tocmai cu mine se găsea să facă acum pe grozavul, măsluindu-și patimile sub calmul și destinderea unui șef de stat în vacanță? Parcă nu l-aș fi cunoscut ca pe veșnicul torturat al vieții, mare neînfrînat lăuntric, agitat tot timpul pînă la exasperarea lui și a celor dimprejur. Și dintr-odată echilibrul ăsta! Stăpînirea și nepăsarea asta biruitoare! De ce se travestește? Pentru mine sau pentru el? Căci toate faptele, părăsirea casei, paragina gospodăriei, jaful moșiei, cheltuielile nebunești, risipa merindelor cărate cu sacii, sub ochii mei, îl dezmințeau. Chiar cu cîteva clipe mai înainte văzusem ieșind din bordeiul bucătarului doi băiețași, cumpănind pe umeri cobilițele încărcate cu coșuri grele și în mîini cu alte panere, pline toate cu bunătăți. Urmarea schimbului de priviri dintre Dionis și bucătar. Și încotro luau drumul?

Ațîțat de cafea și tutun, am adormit tîrziu, în minte cu ghemul ăsta indigest de jumătate gînduri, jumătate sentimente pe care somnul nu mi l-a mistuit. M-am deșteptat tot cu el în minte. Și am stat mult cu ochii în baldachinul de văl verde al cortului, numărîndu-i cutele, fără să mă potolesc.

La ieșire am găsit pe Dionis jucînd tenis cu nepoata sasului, care acum ajunsese *Fräulein* Lotte. Kalchentrauer întinsese o plasă și se uita încîntat cum partenerii pocneau în cadență mingile. Dionis s-a oprit și mi-a întins curtenitor racheta. Fetița aștepta fremătătoare. Am refuzat, pretextînd că e prea mult soare. M-am mulțumit să trec sub umbrar și să le zîmbesc stupid ori de cîte ori scăpau mingile și se întorceau spre mine cu grija că mă plictisesc. După sfîrșitul partidei s-a servit ceaiul. Un ceai aromat, care mi-a umplut nările de deliciu. Am întrebat uimit „ce marcă“?

– „Darjelling“, mi-a răspuns mîndru ca de cine știe ce ispravă. „Darjelling“, de-a dreptul din India.

Și ceru să se aducă pachetul cu plumburile și blazoanele originale. Am sorbit și am mîncat cu nesațiu din toate, *cugluf, feuilletage*, dulcețuri, ascultînd îndelunga prelegere a lui Dionis asupra diferitelor ceremonii ale ceaiului în Japonia, în China, în Anglia, în Rusia. Mi-a vorbit despre cartea lui Okakura-Kakuzo, acea pravilă a bontonului, a bunelor maniere și a educației prin eticheta ceaiului, pe care se făgăduia s-o traducă. Nu deslușeam ce vrea. Își bătea capul să

facă timpul cît mai lunecos, să nu mă agăț de ceva serios și stînjenitor pentru el? Sau cu adevărat aveam în față un ins sănătos, fără nici o altă preocupare decît tihna? Și, iritat, mă încărcam de ciudă și amărăciune.

Ne-am sculat apoi. Soarele se pleca. Răcoarea viorie a serii îndemna la mișcare. Am urcat tăcuți un pisc din apropiere. În uriașa priveliște lumina nu se stingea, agonizînd în asfințit ca la București. Cobora măreață ca de pe un tron și intra treptat, tîrîndu-și trena, în imensitățile sumbre de sub orizontul de aur în matricea originară. În urmă, multă vreme cerul îi păstra amintirea.

A doua zi dimineața dormeam, cînd Dionis intră să-mi înfățișeze iepurii. Făcu gură mare împotriva leneviei mele; înțelesese să mă menajeze în zori, cînd plecase la vînat. Dar așa, să nu mă trezesc pînă la prînzul mic?

– Ai scăpat, domnul meu, baia de soare, mă apostrofă el. Acum razele, mînioase pe trîndavi, ți-ar arde pielea ca fierul roșu. Scoal' să mergi măcar la scaldă și la exercițiile de care nu te scutesc cît ai să stai în sanatoriul meu. Vreau să te înzdrăvenesc cît mai repede, ca să te iau la mistreți și la urși.

Și vorbind, își schimbă straiele, luă valiza și ieși întinzîndu-mi săculețul cu rînduielile mele.

Nu-mi plăceau tutela asta și aerul de superioritate nici chiar în glumă. Urmărindu-l, hotărîi să nu-l mai cruț. Să-l atac chiar azi și să-l dezumflu: țineam firul. Seara, cînd ne întorsesem de la plimbare, sosise iar de la conac sluga. Cei doi cai gîfîiau sub sacii doldora și sub cîteva balerci pline. Cum m-a văzut omul, care mă cunoștea de la curte, mi-a ieșit înainte. Îmi aducea vorbă de la dada, care mă întreba dacă mai e vreo nădejde. Am profitat că vărul rămăsese în urmă cu ciobanii și am iscodit bătînd cu mîna:

– Ce aduci aici?

– Mălai, cartofi, fasole, pește sărat.

– Dar aici?

– Rachiu și oțet.

Ori, să-l fi tăiat bucăți, și sasul nu ar fi pus mămăligă pe masă. Dar încă rachiu și oțet de prune! Prea erau vulgare.

– Și pentru cine merindele astea? Pentru ciobani?

Omul scuipă cu scîrbă în lături, uitîndu-se în partea de unde se apropia stăpînul, și-mi șopti:

– Aș! Ia, pentru ciorile pucioase din vale, și se urni greoi spre bordeie.

Toate astea le rumegam dimineața, urmărindu-l pe Dionis, hotărît pentru bătălie. Dar ritualul băii, disciplina gimnasticii, religia sorirei și obligația să te lași cît mai moale, să te predai acțiunii soarelui ca să te stoarcă de sudori m-au oprit să-l stînjenesc.

La cafeaua cu lapte însă, între două brioșe ce se rupeau fîșii ca mătasea, l-am înhățat.

– Dar ce este cu țiganii tăi, de nu se arată?

– Te interesează țiganii? făcu el, ridicînd cu nevinovăție privirile-i limpezi spre mine.

– Foarte mult. Mai ales cei de care te ocupi tu cu atîta osîrdie, adăugai răutăcios.

– N-am știut, se apără el netulburat, și strigă sasului: Adu te rog albumele.

Kalchentrauer înfățișă numaidecît cîteva ceasloave cu sute de vederi din șatre și împrejurimi, țigani bătrîni cu lulele-n dinți, țigănci pe vine cu ghiocul, bătrîne vrăjitoare întinzînd cărțile, fete cu lațele împănate de bănuți, danci bătîndu-se în apă, puradei călări pe măgăruși, tot pito-

Le-am răsfoit fără interes: fru-
greș. Închisei albumele și,

gramatică, limbă, viață, etno-

care însemna: nu mă pă-

mi s-a spus. Și iar îl străpun-

și te interesezi mult de ei și,
de a cunoaște o șatră, avîn-
nuanța de luare peste pi-
americanii fac mare caz de ei.

la somn și îndată după
stomacurile pline, mai bine

și direct cele mai auten-

urma noastră, purtînd coșurile

ce pui? făcu către sas, care

lung și-l bănuiam anevoios,
Mă ascuțisem și mă fan-

voioasă, aproape amețitoare,
salturi de-a dreptul peste po-
se scobea găvanul unei văi

de pete cenușii și fumuri

*

Tabăra fu dintr-o dată pentru mine o descoperire unică.

Strînsesem atît urît în timpul boalei, sporit de plictiselile de la moșia lui Dionis și de perspectivele anostei discipline cu care mă încătușase, că viața slobodă, neastîmpărul pestriț, mișuna veselă, larma oamenilor fără treabă, ciorovăiala femeilor, pulsul ciocanelor, răgetul măgarilor, orăcăiala țîncilor, cîntecele, țipetele, neorînduiala mi-au mers drept la inimă și m-au fermecat.

Am simțit cu umilință că nu eram făcut pentru existența măreață, dar aspră și austeră a piscurilor. Îmi trebuiau plăcerile mărunte, înghesuite, dar calde, ale văii în aroma măduvei de brad, îmbălsămată de fumul domestic. Aflam că nu sînt vultur. Eram o cioară.

Înainte chiar să ne simtă coteii, ne-au zărit de departe puradeii, împrăștiați prin zmeurișul costișelor. În cîteva clipe a izbucnit un alai care creștea cu cît ne apropiam. Liota neagră și despuiată ne-a dus numai în urale, tumbe, roata în mîini și tot soiul de exhibiții în cinstea barosanului. Dionis le-a zvîrlit bani, peste care cei mai sprinteni se aruncau cu burțile. Peste aceștia năvăleau ca muștele și se trînteau ceilalți, și păruiala se isca. Rămîneau astfel semănate în urma noastră vîrtejuri bîzîitoare de țigănuși încăierați. Deodată, zurba se potolea, dancii se descăierau, lăsau prada și tămbălăul entuziast, alergau iar după noi.

La marginea taberei ne-a ieșit înainte cîrdul țigăncușelor goale, altele abia cu un petec dinainte, numai ochi și dinți albi în obrazele oacheșe, cu sînii ușor însemnați de cercuri mai umflate pe pielea lucioasă, cu trupuri costelive pe pulpe lungi de dansatoare. Ele ne-au prăznuit voioase cu cîntece țigănești, țopăind și pocnind din palme. Lor le-am dăruit zaharicale în toate fețele.

După ele au venit fetele și femeile în cămăși lungi, despicate în față pînă la brîu, pe unde ieșeau slobozi ciorchinii negri ai țîțelor. Unele purtau prunci prinși ca lipitorile de piepturile vlăguite. Ele au urat frumos bun venit stăpînului, care spunea fiecăreia pe nume. Lor le-a împărțit din coșulețul cu mărgele, cercei, inele, ace de păr, panglicuțe, barișe, basmale în culori aprinse și tot soiul de alte găteli care luau ochii.

Și parada se desfășură înaintînd în urletele poșidicului, chihotirile codanelor, care se răsuceau ca niște derviși, cu mîinile în sus pline de caramele, în rîsetele fetelor, ciorovăiala femeilor smulgîndu-și darurile și în zăpăielile javrelor, pînă la șatre. Țiganii trîndăveau cu demnitate, pufăind din lulele, și priveau potcovitul unui cal. Făurarul, un băiețandru, de dragul larmei, bătea nouă lovituri în nicovală pentru una singură în fierul înroșit. Dalcăucii dimprejur, goi pînă la cingătoare, îl îmbărbătau cu strigăte ori de cîte ori izbutea să apuce piciorul mîrțoagei și să potrivească potcoava înfierbîntată pe copita care sfîrîia cu miros de os pîrlit.

La vederea darurilor cu care se făleau ceilalți fluturîndu-le, se însuflețiră și țiganii și se ridicară înaintea noastră. Lor le aduceam tutun și pipe, țigări și ciubuce, tabacheri înflorate și pungi de păstrat mahorca.

De pretutindeni, din ușile corturilor, din buruieni și tihării, pe unde ședeau tolăniți la umbră, țiganii țîșneau așa cum îi prinsesem, numai cu cîte o mînecă trasă și cu brîiele tîrîș după ei. Bucuria ce le sticlea în ochi se pierdea în bărbile încîlcite, încît obrajii le rămîneau tot închiși și amenințători. Îndată se iscă vătaful, un țigan arătos, îmbrăcat pe de-a-ntregul, cu căciula peste

plete și biciul în mînă, făcînd pe grozavul. Se răstea mînios, ocăra, se repezea în gloata-nghesuită. Cu cîteva vorbe, Dionis l-a potolit. Și ne-am mișcat cu tot bulucul spre inima sălașului.

Șatrele-ntr-un peș ședeau revărsate într-o curătură proaspătă, pe un tăpșan verde, cu cîțiva brazi uriași cruțați în picioare și sumedenie de trunchiuri tăiate, din care curgeau grămezi de rășină. Peste tot, vetre stinse, grămezi de cărbuni și cenușă, topoare stricate, unelte zvîrlite, vase aruncate, hîrburi și cioburi împrăștiate, zdrențe, hîrtii risipite, mormane de oase și scîrne semănate, la care rodeau cîinii, lîngă rufe și stambe, otrepe, zdrențe întinse pe iarbă, alături de covețile în care orăcăiau pruncii uitați acolo, mișcînd din mîini și picioare ca niște cărăbuși negri căzuți pe spate, în paza godacilor, care îi rîmau ca pe niște copăi cu gunoi.

În ramătul acesta universal am străbătut încet, cu popasuri pe la anume corturi, tabăra, și ne-am îndreptat spre capătul de sus al poienii. În strungăreața dintre doi brazi împletiți deasupra se adăpostea un cort mare, la fel cu al lui Dionis. Doar că intrarea era apărată de șiraguri de mărgele colorate dese și lungi pînă în pămînt, alcătuind o perdea ce se despica și se alcătuia numaidecît la loc cu clinchet sticlos. Pe lavița de afară ne aștepta un bătrîn înalt și impunător, cu plete și barbă albe, sprîncenele stufoase lăsate peste ochii mari, rotunzi, cu albușul enorm, niște ochi vii și însuflețiți, încrustați în chipul liniștit ca două viețăți de sine stătătoare. Peste straiele de cînepă încinse cu brîu verde și cioareci muntenești strînși pe pulpe, moșneagul purta o zeghe lungă de aba înflorată cu găietan roșu și în dreapta ținea toiagul cu cinci noduri al bulibășiei.

Era judele Stanciu, cîrmuitorul liotei.

Dionis i-a întins mîna și i-a dăruit cîteva clondire cu vinars și șliboviță. Ochii celorlalți scînteiau de jind.

Bătrînul, în picioare, a poruncit să ne aducă două jilțuri și ne-a poftit jos. El s-a așezat la loc pe laviță. În fața noastră s-a vărsat norodul la umbra rariștii.

O viermuială tărcată, de copii în hîrjoană, de codane zbenguitoare, de muieri cu prunci în spate, de babe cocîrjate, de flăcăi puși pe trîntă și bărbați așezați turcește sau tologiți ca după cine știe ce osteneală, care goi, care jumătate despuiați, unii cu tunici soldățești și chipie, alții cu surtuce tîrgovețe, un amestec de fuste vărgate, basmale roșii ori albastre, fote și ii țipătoare, toți flecărind, strigînd, țipînd, gîlcevind, ocărînd, bolborosind într-o libertate nețărmurită, ca într-un bîlci înfiripat sub ochii noștri. Numai vătaful, aruncat de colo-colo, cu biciul nefolositor pe mînă, se istovea zadarnic, neștiind ce să mai facă.

Cît ai clipi, a răsărit din pămînt, cu dibla hîrbuită sub bărbie, un balaoacheș bocciu, cu joben în cap și papuci în picioare, urmat de țambalagiul surd și mut, mîncat de vărsatul mare, care purta cu ifos pe burta ieșită-nainte instrumentul ce chelălăia ca un cîine schilodit în bătăi și s-au apropiat cu ploconeli să ne facă o cîntare. Dionis, cu un bacșiș, i-a abătut spre haraimanul care atît aștepta. La cele dintîi scîrțîieli, puzderia de ființe neorînduite și încîlcite în toate felurile, ca o pilitură de fier la apropierea magnetului, se așeză în forme rînduite, se împleti în lanțuri armonice.

Flăcăii prinseră de umeri și brîie țigăncile care săriseră la joc. Vîrstnicii și femeile cu fuste lungi, ardelenești, nu se lăsară mai prejos, și pămîntul frămîntat sub ei începu să miroasă a iarbă crudă și a lămîiță strivită. Împrejur, dancii, holbați, luau lecții, privind la picioarele dănțuitorilor, și încercau să facă la fel.

La o poruncă a bulibașei, căruia Dionis îi șoptise ceva, se aprinseră focuri, și din coșurile aduse de băieții noștri ieșiră pulpe de oaie, ciozvîrte de berbec, hartane de pasăre, mușchi și coaste de porc, brînzeturi, pîini și alte bunătăți, împreună cu respectivele sticle de rachiu. Alți țigani se repeziră la căruțe, unde îndată răsunară cîrîieli răgușite și cotcodăceli spăimîntate. Curînd, toate găinile ciordite se pârpăleau în frigări. A fost un ospăț neașteptat, din care ne-am înfruptat și noi, așezați în capul trîmbei de oameni de o parte și de alta a unor pînzeturi întinse pe pajiște.

Deși mă uluiseră amestecul de bazar pestriț, ițeala scînteietoare de colori, mișuna de piei despuiate, tîrgul de grumazi descoperiți, sînii goi și slobozi sub pieptarul salbelor galbene, pulpele suvelcate ale fetelor, nurii dezveliți ai femeilor răsturnate pe jos, dansurile dezmățate, pozele nerușinate, căutam totuși să găsesc pe cea care vrăjise mințile lui Dionis și nu o aflam. Nu putea fi nici galeșa cu ochii genoși și pîntecul armonios de baiaderă, nici nurlia cu trupul de violoncel de abanos, nici arzuia cu sînii durdulii și buturii coapselor neastîmpărate ca niște șerpi, nici alméea mlădie de alături, cu umerii bucălați, cu carnea patinată și sînii patetici, nici nubiana sfruntată ce-și lăfăia țîțele împungace cu sfîrcurile boite în rumenele la fel cu buzele. Nici șopîrla cu miezul ochilor galben, care se strecurase cu ghiocul pînă la noi, gătită în ilic roșu scurt, de sub care șalele de tuci șlefuit, frumos șănțuite, ca la o torsă antică, lunecau dîrdăuș amețitor spre rotunzimile bucilor. Nici molateca din fată, cu priviri vulpeșe și piepții cărnoși buluciți sus spre gura polcuței, strînsă pe mijloc în copci gata să plesnească și care se marghiolea spre noi alintîndu-și boiul pe șoldurile viclene.

Spionam fiece cută, cercetam orice zîmbet, însemnam cea mai ușoară încruntare ori lumină pe chipul lui Dionis. Pe toate le privea cu o rece bunăvoință și le alunga. Ele se abăteau numaidecît, înlăturate din ochii și preocupările lui, ațintite aiurea.

Sătui de zarvă, ne-am depărtat spre fundul văii, unde ne-am dat într-o rînă pe velințe moi, cu Stanciul alături. După noi s-a luat, ca o cățea greoaie, lăbărțată de prea mult fătat, cu țîțe fleșcăite atîrnînd aproape de pămînt, Kiva, vrăjitoarea lăii. Și aici eram dezamăgit. Ea dezmințea tipul clasic de babă încovrigată pe picioare sfrijite ca fusele... Mă așteptam la un chip de smochină neagră, ponosită, din zbîrciturile căreia să iasă lama unui cosor coclit și să frigă doi ochi răutăcioși de viperă, fără pleoape. Kiva, dimpotrivă, era o baldîră groasă, butucănoasă, cîrnă, cu fața rotundă slinoasă și pătată ca o lună mîncată de vîrcolaci, dar cu o expresie de bunăvoință și înțelegere omenească. De pe șoldurile revărsate ca niște perne în lături, de pe tîrna umflată a pîntecului bărdăhănos și de pe fundul de baniță al tîrtiței, fustele, urcate ca pe niște coviltire, cădeau în cascadă peste picioarele umflate și, curios, părul frumos pieptănat, cu cărare la mijloc, bătea în roșu. Tip de codoașă!... Numai ochii o dau de gol. Ochi rotunzi de bufniță care scrutează umbrele și văd în beznă... Iar mîinile mici, cu degete delicate și nervoase, îi destăinuiau toate iscusințele.

A făcut o temenea și a așteptat. Dionis i-a trimis semn spre mine. Ea și-a sumes cuviincios fusta și s-a așezat grecește în fața mea, și-a scos din sîn cărțile soioase. A început apoi să le amestece, boscorodindu-le fără să mă slăbească o clipă din ochii străpungători înfipți în fruntea, în ochii, în obrazul meu. Curînd i-am simțit arzînd dincolo de oasele țestei. Și, sfios, m-am supus ca unor jefuitori.

De trei ori a întins cărțile misterioase, de trei ori le-a strîns nemulțumită și a dat să plece.
– Ce e? a întrebat Dionis.
– Nu cade bine.
– Spune totuși, o îndemnă el, vărul meu e tare. Nu crede și nu se sperie.
– E mai moale ca aluatul de colaci, replică ea. Și o să fie curînd pus în cuptor fierbinte. Ce-o să arză... Vai de inima lui!
Eu ascultam amorțit.
– Mai cearcă o dată, o rugă Dionis. Poate se schimbă.
Ghicitoarea înșiră încă o dată cărțile, acum în alt chip, în cruce, apoi le rîndui în cerc, le acoperi cu altele puse peste ele cu fața în jos, le împereche, le suflă, le desfăcu, le dezbătu și pe urmă mă privi aspru.
– Primejdie mare, de slăbiciune la inimă și tulbureală la cap.
– Asta a fost? întrebă vărul meu.
– Nu. O să se întîmple acuș, curînd, pe drum de seară.
Bătrînul jude mă privea cercetător.
Scăparea-i la un crai de tobă, proroci Kiva, ridicînd ochii de pe cărți și uitîndu-se la Dionis. Un crai de tobă care se aține cu brațele pline de dragoste. Și adause cîteva cuvinte pe țigănește.
– Ce spune?
– Spune că aș face bine să te trimet acasă la părinți, chiar acum, îmi tălmăci el deschis.
Și-ntoarsă spre mine.
– Dacă nu-l asculți și nu te supui, nu te mai scoli.
Și plecă fără altă vorbă. Bătrînul, obosit, se urni spre cort. Dionis se luă după ea.
– Mă duc s-o îmbunez, îmi șopti el... așteaptă-mă aici.
Rămas singur, i-am văzut, în aromeala ce mă cuprinsese, cum au stat mult de vorbă călcînd în sus și în jos, peste umbrele lungite ale brazilor. Cînd s-a întors, l-am întrebat dacă a cerut țigăncii lămuriri. Ce i se arătase de nu a putut să destăinuie față de mine?
– Are o preștiință extraordinară, începu el. Dar de astă dată sper că a amestecat planurile. Ceea ce a văzut se referă la trecut, la boala ta. N-am nici o altă explicație. Și nu mi-ar plăcea deloc să fie altfel, adause ca pentru sine, îngrijorat.
– Dar ai vorbit mult cu ea, observai eu.
– Despre altele, răspunse el pe gînduri. Dealtfel, ea nu-și mai amintește nimic din nălucirile ce i se fac cît stă cu mințile ațintite asupra semnelor din cărțile desfăcute. Cum le strînge, se șterg toate ca un vis uitat la deșteptare. Ghicitoarea este o unealtă pasivă. Puterile ei încep cînd se preface în vrăjitoare, îmi lămuri el.
Vînzoleala se potolise. Țiganii, îmbuibați, plecaseră la șatre. Poiana sta arsă, împuțită, ruinată ca după o răzmeriță, pîngărită de toate rămășițele necurate ale bairamului, lăsate pe seama muștelor și altor gîngănii. Țigăncile tembele nu adunaseră nici măcar vasele, pe care cîinii, după ce le linseseră, le întorceau cu fundul în sus. Pajiștea, unde mirosise a lămîiță, duhnea acum a seu de oaie învălmășită cu duhoare de sudori...
Și m-a cuprins indignarea. Nu m-am mai stăpînit. Am dat drumul unei aspre mustrări în obrazul lui Dionis. Pentru risipa fără milă a atîtor bogății asupra unor netrebnici, pe cari, lingu-

sindu-i, îi strică și mai rău, pentru oropsirea moșiei, pentru jalea dadei, pentru decăderea lui... Ajunsese prada unor șnapani care îl exploatau, bătîndu-și joc de el. Și el se lăsa jăcmănit, nădăjduind ce? I-am făcut întreg procesul pe care i-l ridica gospodăria părăduită. Pledai cu elocvență contra lui plîngerea pămîntului și a vitelor, a codrilor și a oamenilor părăsiți, trădați, vînduți de el.

El a ascultat cuminte tot rechizitoriul, fără un semn de supărare sau măcar de nerăbdare. A tăcut, serios, ațintit, privindu-mă tot timpul. A trebuit să tac. Consumasem toată ciuda strînsă, și el nu-mi alimenta verva, nu mă stîrnea cu nimic.

– Mîine pui să se instaleze un joc de golf. Nimic nu astîmpără mai mult toanele. Tenisul e prea ușuratec, și de vînătoare nu ești încă gata, fu tot răspunsul și apărarea lui.

I-am întors mînios spatele.

– Acum trebuie să plecăm, înainte de asfințit, să urcăm pe lumină. Și mă smuci de haină. Apoi o luă liniștit spre cortul lui Stanciu, pentru rămas bun.

Dar la cotitura de sub poalele pădurii se iviră din umbră două femei. Dionis, întîi gata să se repeadă, încremeni. L-am privit lacom. Numai pe el. Ceva îmi spunea că acolo este esențialul. Îi simțeam în mușchii încordați pînă la plesnire, ca în mine însumi, tot freamătul și întreaga lui frînare. Mă miram că nu scrîșnește ca un oțel strîns scurt. Numai sîngele nu și l-a putut stăpîni. Roșața biruise smoleala obrazului și, năvălitoare, strălumina prin pielița rămasă neclintită. Tîmplele băteau ca două aripi țintuite.

Am intuit, adică am știut fără cazně, dintr-odată, totul. În el, ca în oglindă, fără să mă întorc, măsuram înapoia mea minunea așteptată, frumusețea care-și trimitea către el crainicii de departe. Emoția lui mă prinse ca o contagiune subită. Și, pierdut, am început să tremur pentru el.

– Rada, gemu Dionis, și-i ațınu calea.

La strigătul lui, ieși Stanciu. Eu întorsei capul. Venea, călcînd poiana, prin mijirea serii, fecioara sacră din miniatura indiană. Aidoma. Același mers modulat în cîntec, aceeași statură cu formele pure, aceeași mîndră gingășie, pletele cu reflexe albastre încadrînd sombrul oval al chipului covîrșit de ochii magici, sînii înfloriți pe negrul liman al pieptului, și mai ales sub borangicul galben al veșmîntului, coapsele străvăzute ca două zeițe misterioase, pe umerii gemeni cu chiupul tanic al pîntecului.

– Sakuntala, strigai înspăimîntat și, fără să știu ce fac, îmi pipăii buzunarul.

– Cartea e în haina cealaltă. Dar nu mai ai nevoie de ea. Autorul e depășit...

Dionis își cîștigase cumpătul și la rîndul lui mă citea ușor ca pe un abecedar.

– Norocul sau nenorocul, urmă el, îți dăruiește, aici, aievea, tot ce e searbădă închipuire în poem. Iată pe prietena Sakuntalei și pe sihastrul, tatăl ei adoptiv. Și-mi arătă pe Stanciu, care, cu barba albă, zeghea lungă și toiagul noduros, lua înfățișare de brahman.

Înțepenisem năuc, cu gura căscată, cu răsuflarea tăiată și tremuram. Nu trupește. Îmi tremura duhul, stihia alcătuitoare. Vedenia stărui cîteva clipe, apoi se prelinse printre clinchetele sticloase ale mărgelelor. M-aș fi frecat la ochi. Dar Dionis nu-mi dete răgaz. Mă împinse înăuntru.

Zăpăcit, nu știu cum am nimerit un scaun, în care m-am lăsat moale...

Și m-am trezit în lumina unor lampadare cu abajururi trandafirii. Rătăcisem pe altă lume, din care ieșisem cu un crîmpei de versuri

... se pleacă și culege
din nisipul vremii aurul etern...

și nu știu: mi le spuneam numai mie în minte, sau le bîiguiam tare?

Cît timp trecuse? Ajunsesem la camping? Îmi încordai ochii. Eram într-un alt cort, necunoscut, mai încăpător și mult mai bogat împodobit. Priveam strein bagdadia de mătase galbenă, plisată în cute dese și lungi, în formă de soare. Apoi deosebii sipetul din colț, încrustat cu sidefuri. Distinsei divanurile îmbrăcate cu chilimuri, jilțuri acoperite cu blănuri; pardoseala de covoare groase cît niște mindire. Începeam acum să văd limpede. În fața mea, bătrînul pufăia pașnic, așezat turcește jos pe un plocad. Dionis, lîngă mine, mă cerceta nemilos, cu o curiozitate ascuțită, s-ar fi spus cu o bucurie drăcească.

Rușinat, m-am dezmeticit de-a binelea. Știam acum. Mă aflam în cortul lui Stanciu. Eram singuri numai noi trei. Răsuflam înviorat. Sakuntala fusese o nălucire. Mîncasem mult, mă surexcitasem și nu-mi făcusem siesta.

S-a tăcut îndelung. O tăcere voluptuoasă, în care mă odihneam ca după o trudă titanică.

Primul cuvînt mi-a detunat ca o pușcă în ureche. Dionis mă întreba cum mă simt.

– Bine. Excelent. Dacă vrei, putem pleca.

– Nu încă. Trebuie să vie Kiva cu un răspuns.

Nu mă interesa. Ardeam după alt răspuns. Mă întorsei la gîndurile străine de unde mă rupsesem. Cine se pleca și alegea din nisipul vremii? Și cum? Nu aveam pe cine să-ntreb. Mă uitam, căutam în golul lăuntric. De ce nu este nimeni? Atunci, și acolo, am făcut, autentic și pentru unica oară, experiența acută a sufletului. Nu de-a dreptul. Simțindu-i lipsa. În tot acest timp cred că Dionis și Stanciu vorbeau. Nu-i auzeam. M-am deșteptat într-un haraiman de glasuri întărîtate. Afară răsunau strigăte, țipete, înjurături, chemări furioase, ocări. Un țigănuș țîșni, gîfîind, printre șiragurile sonore.

– L-a prins pă Florea. Să bat pă el...

Și o zbughi înapoi, să nu scape spectacolul. Mi-am închipuit un hoț. Judele s-a ridicat. Mie nu-mi păsa și vream să rămîn pe loc. Dionis, care sărise cel dintîi la ușă, lăsă pe Stanciu să iasă și mă tîrî apoi cu el.

Afară valea era încă poleită de pulberea amurgului întîrziat. Năvala lărmuitoare de oameni furioși se oprise în fața cortului și înconjura o roată de țigani. În mijloc, un ins mai înalt se apăra, cu capul, cu picioarele, cu spatele și umerii, cu șezutul, de alții tăbărîți pe el, care săreau să-i smulgă ceva din brațele strînse la piept. Vătaful se ițea cu biciul doar prin latura copiilor. Nu îndrăznea să intre în viespar. La glasul lui Stanciu, brațele se pogorîră. Harța se potoli, vătaful prinse curaj și pocni cu harapnicul în ei, despărțindu-i. Se alese de o parte țiganul atacat cu vreo cîțiva sprijinitori și de alta vălmășagul vrăjmașilor gălăgioși. Stanciu, cu toiagul ridicat, porunci scurt ceva pe țigănește. Biruitorul se desprinse, înaintînd cu brațele strînse pe ceva întunecos. Lucru furat, mă gîndii.

– Intră în cort, îi spuse Dionis, și-i făcu loc la ușă.

El rămase afară pînă ce gloata gîlcevitoare se risipi spre șatre, mînată dindărăt cu biciul. În tabără pîlpîiau pe vetre aprinse ochiuri vesele de foc.

Eu vream să plecăm. Dionis mă luă înăuntru cu sila. Vinovatul ținea la piept un pui de urs. Spăimîntat, ursulețul ascundea capul în subsuoara flăcăului.

– L-am adus pe Florea...

Și povesti cum îl scosese din mîinile golanilor care-l furaseră și alergase cu el aici. Nu era deci el hoțul...

– Trebuia să-l lași, îl certă Dionis. S-a făcut mare și nu mai are rost aici. Acum ține-l la tine. Mîine îl dai meșterului ursar.

Țiganul asculta nedumerit, cu o cută de nesupunere între sprîncenele groase.

– Dar Rada ce are să zică? se întoarse el spre jude.

– Rada?...

Și, pînă să isprăvească Dionis vorba, din fundul cortului se ivi ca o furtună, fulgerîndu-și frumusețea, Sakuntala. Ajunse lîngă noi.

– Florea... strigă ea... Puiul ghemuit în brațele țiganului îi sări la piept și o prinse duios cu labele de grumaz. Fata se întoarse să fugă.

De data asta mi-am încărcat voința cu toate puterile ca să rămîn întreg, și aici, pe loc, să dezleg întîmplările.

Dionis, ieșit în drumul fetei, vru iar s-o oprească.

– Rada, rosti el încet, te aștept de-un ceas. Pentru tine am întîrziat.

Dar Sakuntala făcu un pas în lături, și în locul ei, de după perdea, rămase Kiva, mîngîindu-l cu ochii ei văzători prin beznă.

– E mîhnită și ostenită, sărăcuța. Iart-o, stăpîne. A alergat toată ziua prin pădure.

Prin nu știu ce sforțare, îmi împărții în zece prezența de spirit și-mi multiplicai luciditatea. Cu aceiași ochi și în același timp vedeam cortul întreg și fiecare parte a lui. Slăveam pe Sakuntala, urmăream alintul ursulețului cocoloșit. Spionam pe Dionis, cercetam pe jude, studiam pe Kiva, luam semnalmentele țiganului care mîntuise puiul, țineam din scurt calea fetei, să văd pe unde a răsărit în cort și unde are să piară iar, atent la fiecare gest, la orice vorbă. Pe toate le-am înregistrat și le-am sintetizat deodată. În fundul cortului se mișca o perdea nevăzută pînă atunci. Prin despicătura ei se iveau pe rând două capete speriate. Peste ele năvăli și se făcu nevăzută Sakuntala. Dionis frînase din nou. Drept, înghețat de rece, întidea un bacșiș țiganului care aduse ursul și poruncea să-i aibă de grijă. Kiva îl clocea cu privirile și-l răsplătea cu zîmbete pline de făgăduințe.

– Ți-o aduc eu pe puica îmblînzită... îi șopti.

Bătrînul, încovoiat sub rafala ce trecuse, sta posomorît, fără nici o autoritate. Puterea se împărțea între Dionis și Sakuntala. Acul cumpenei îl mișca Kiva.

Mă întorsei în mine. Mințile-mi, stîrnite spre vis și profeție, sparseră cortul și alergară pe zeci de perspective deschise afară, în lumea unde fericirea se amesteca de-a valma cu chinurile.

Din acest tablou, ce amenința să rămîie multă vreme neschimbat, cu fiecare din noi încleiat pe locul și în gestul pe care-l prinsese ieșirea Sakuntalei, ca într-un film oprit în loc de-o pană a motorului, ne-au scos brusc ciobanii. Înnoptase. Îngrijați că nu mai veneam, ei ne ieșeau înainte cu facle să ne călăuzească. Nu era lună. Sus, cerul, deasupra văii, pulsa cînd scînteieri, cînd întunecimi, ca o inimă prin care curgea sîngele nopții cu globulele stelelor. Ne-am luat rămas bun

și am urcat pripoarele înapoi. Masalalele nălțate de mîini sombre scoteau pe rînd din beznă, odată cu stoluri de umbre zburate de pe poteci, mesteceni albi și brazi negri, huidume ale nopții cu mișună de foșnete și șoapte. De departe, din vechimea codrilor, hohotele voinicești ale huhurezilor clocoteau în mine ca niște imnuri fantastice. Un gust de viață, vie, nebună, o beție telurică mă împingea numai spre prăpăstiile ce mărgineau cărarea. Ca un demoniac, m-aș fi tăvălit pe pămînt, m-aș fi dat de-a dura pe rîpi, m-aș fi rostogolit în văi. Știam ceva, și încă nu dezlegasem ceea ce știu. Țineam ceva, și încă nu mi se deschideau pumnii de peste ceea ce încleștasem...

„...se pleacă și culege
din nisipul vremii aurul etern...“

Mă plecam și culegeam stropii aprinși de rășină, căzuți din torțe, care-mi frigeau degetele. Bîjbîiam după flori și apucam petale de umbre pieritoare ori nimeream spini.

Ajunși la cort, nu l-am slăbit pe Dionis pînă nu mi-a spus istoria cu ursul. Deși fără chef, el s-a învoit.

Cineva, un țigan necunoscut, dăruise Radei...

– Sakuntalei, îndreptai.

– Spune-i cum vrei, consimți el, îi dăruise pe ascuns un pui de urs, neînțărcat. Ea îl botezase Florea, îl crescuse cu lapte, cu fragi și zmeură, cu miere sălbatică. Îl purta numai în brațe, îl ducea îm cîrcă, îl legăna, îl culca într-o albiuță, ca pe un prunc, lîngă ea. Slăbiciune de care vreau s-o dezbăr, zise Dionis.

– De ce? sării. Sakuntala nu creștea un pui de căprioară? Puteai cel mult să-i dai și tu unul. Mi se pare că ești mai degrabă gelos.

Dionis zîmbi.

– Nu-i asta. Florea crescuse, se făcuse mare și nu mai putea mînca degeaba. După legea urșilor și a țiganilor, trebuia să învețe să joace. Dacă mai trece vreme, ea rămîne cu o fiară sălbatică în spinare.

Băgai de seamă în tonul lui Dionis oarecare ranchiună. Îl sîcîia dragostea fetei pentru animal.

– Rada însă nu se învoia, urmă el. Ținea să-l cruțe de asprimea lecțiilor, de bătăi, de cărbunii aprinși.

– Cărbuni aprinși?

– În sfîrșit, nu importă mijloacele de care se folosesc ursarii.

– Cînd e vorba de puiul Sakuntalei, importă mult, făcui furios.

Dionis se uită pieziș.

– Poate că ai și tu dreptate. Dar vezi, pentru tabără ea nu e decît Rada, fata adoptivă a lui Stanciu, și trebuie să se supuie rînduielilor... mai ales că toți o pizmuiesc, aproape o urăsc.

– Nu mă îndoiesc, și mă înfierbîntai. Au pentru ce s-o urască. Nu e din rasa lor. Nu ți-a trecut prin cap că a fost furată de țigani cînd era mică?

– Și dacă m-aș fi gîndit, cu ce mi-ar fi înaintat asta treburile? spuse nepăsător Dionis. Și așa, ca țigancă, și situația ei este foarte grea.

Aflai astfel că aproape toată tabăra îi este împotrivă. Afară de cele două prietene și de cîțiva flăcăi, cumpărați de el, care îi țin parte, ceilalți vor s-o tăvălească în cenușa șatrei. S-o mărite după cine știe ce țigan scîrnav. Să-i terfelească frumusețea cu munci istovitoare, să-i încovoaie

mîndria sub poveri. S-o vîndă, s-o speculeze ca pe-o marfă. Bătălia pentru puiul de urs era de fapt bătălia ei. Ursul era un simbol.

– De ce nu-i iei apărarea?

– I-o iau în felul ăsta. Jertfind ursul, zvîrlindu-l pradă gloatei, o scap pe ea, pînă pot să-mi îndeplinesc planul. Rada a făcut greşeală neascultîndu-mă... îi trimisesem vorbă...

– Cum, făcui uimit, i-ai trimes vorbă?

– Prin Kiva.

– N-ai vorbit tu cu ea?

– Nu. De multă vreme. I-am trimis vorbă să dea puiul meşterului ursar. Şi Rada, în loc să se supuie, a fugit cu ursul în fundul pădurii.

– De ce a fugit?

– Ca să-l părăsească mai bine acolo, slobod, decît să-l dea în mîinile ţiganilor.

– Cînd s-a întîmplat asta?

– Chiar azi.

– Pentru asta nu am văzut-o în tabără şi a lipsit de la petrecere? întrebai.

– Chiar dacă ar fi fost aici, nu s-ar fi arătat. Stă tot timpul închisă în cort şi nu pătrunde nimeni la ea, spuse întunecat Dionis.

– Bine face, mă bucurai. Prin urmare, cînd am văzut-o se întorcea din pădure, unde lăsase puiul. Atunci puiul ce căuta la ţigan în braţe dacă-l părăsise acolo?

– Ursul s-a luat înapoi după fete, mirosindu-le urma, şi s-a întors aproape cu ele odată în tabără, unde l-au prins ţiganii. Abia l-a scos Ciocîrdel din ghearele lor.

Aflam astfel numele mîntuitorului şi-l fixam cu simpatie în minte.

Înapoierea ursuleţului la stăpîna lui mă emoţionă. Strînsei braţele ca şi cum l-aş fi avut acolo, la piept. Îl vedeam aievea pustiu şi spăimîntat, uitîndu-se în toate părţile şi pornind cu mersul lui şoldiu. Apoi cum, rătăcit, scormonea cu botul, pe jos, urmele dragi. Cînd le pierdea, ridica rugător capul şi adulmeca întrebînd văzduhul. Şi iar pornea cu bărbăţie.

– Fiara e mai credincioasă ca omul... gîndii tare. Bravo! Îl iau sub ocrotirea mea de azi înainte, ţipai exaltat. Şi mai ales o iau pe Sakuntala. Văd că tu ai părăsit-o.

– Bine. Asta de mîine, spuse Dionis grav. Am să te las să încerci şi tu o experienţă, dar tot pe socoteala mea. Şi-şi adînci privirile în ochii mei. Nu mă clătinai. Acum trebuie să ne culcăm, căută el să mă potolească. E foarte tîrziu. Şi se îndreptă spre pat.

– Apropo, îl întorsei. Ştii tu de unde sunt versurile astea:

...se pleacă şi culege
din nisipul vremii aurul etern...?

– De nicăieri. Din capul tău. La fel îmi vin şi mie. Dar le alung acum. Şi zîmbi cu amărăciune. Cunosc meteahna. Am să-ţi dau înainte de a te vîrî în aşternut un calmant. Altfel, ai să te zvîrcoleşti toată noaptea. O ştiu din proprie experienţă. Versuri înseamnă delir.

Şi topi cîteva pastile în paharul cu apă.

– Doză forte, mă preveni.

Băui tot cu nepăsare. Bravam orice. Avusesem o zi grea, dar aurul covîrşise nisipul din ea.

*

M-am sculat tîrziu. Aflai cu surprindere că Dionis plecase din zori cu ciobanii în munte. Se iviseră urși stricători. Nu se știa cît are să întîrzie. Nu-mi păsa. Abia scăpam dimineața de corvoada apei reci și scălîmbăierile mădularelor. Dionis mă schingiuia, și rîsei, ca ursarii care deprind puii să joace.

Am mîncat cafeaua cu lapte singur. Calcăntraur m-a slujit mîhnit.

– N-o să vi se urască?

– Nu. Am să cobor la șatre, spusei, cu o logică și o simplitate ca și cînd m-aș fi așteptat la asta și aș fi pus-o la cale de cînd lumea.

Mă uitai la ceas. Era opt.

– Veniți la masă? Și glasul sasului se pițigăi rău.

– Sigur.

Și am luat poteca spre vale. M-a întîmpinat ca ieri alaiul dancilor, m-au sărbătorit țigăncușele. Nu le aduceam nici un soi de bunătăți. Le-am împărțit toți banii mărunți cîți aveam la mine. Țiganii m-au primit mai cu răceală. Nu s-au omorît cu firea în cinstea mea. L-am căutat pe Ciocîrdel și pe băieții care mîntuiseră ursulețul. Am bătut prietenește mîna și le-am spus să-mi povestească totul, cu de-amănuntul. N-aveau nici o treabă. Am colindat cu ei tabăra. Ne-am dus la ocolul căruțelor, niște harabale înalte, pline cu tot tarhatul și zestrea taberei, gata să pornească oricînd în lume. Așa cum ședeau, cu hulubele întinse, mi-au plăcut mult. Dormea în ele nostalgia călătoriilor. Și m-aș fi mutat bucuros într-una dacă nu m-aș fi temut de murdăria zdrențelor și cotroațelor înghesuite acolo, în care scurmau cîteva găini și cînta un cocoș cocoțat pe un teanc soios de perini. Am vizitat apoi pe Stanciu, care ne-a primit în cort și ne-a cinstit cu vinars. Tovarășii și-au lins buzele. L-am întrebat pe bătrîn despre urs. Nu mai părăsea genunchii fetei. M-am interesat de Sakuntala. Nu se putea arăta. Era încă obosită. Aventura de ieri o tulburase mult. Nu mai aveam ce vorbi. Am ieșit și m-am înhăitat cu cîrdul copiilor. Din fragă în fragă, din rug în rug, am urcat coastele cu mestecăniș ce închideau pe laturi valea. Am zăbovit în zmeurișuri, ne-am încîlcit în mureturi pînă pe la mijlocul muntelui, de unde începeau pădurile. Cînd am coborît la șatră, era ceasul două după-amiază. Copiii mă părăsiseră de mult, alungați de foame. O liniște caldă, aromitoare zăcea peste tabăra culcușită în poiana văii. Nu aveam nici un gust să urc la camping, pentru bucatele lui Calcăntraur, oricît de faimoase ar fi fost. Singur, rătăcit printre corturi, m-am împiedicat de picioarele goale ale țiganilor întinși la somn, m-am încurcat în fustele țigăncilor trîntite la umbră, am sărit peste albiuțele cu prunci și am ieșit sus în rariște. Începusem oarecum să simt singurătatea. Nu apăsătoare. Răscolitoare mai mult. Mi-era lene și sete. Mă întrebam, văzîndu-mă singuratec, de ce nu s-a entuziasmat tabăra de prezența mea. Simplu și omenesc; nu le adusesem daruri. Dar așteptam băietanii lui Dionis cu tîrnele pe cobilițe și panerele pline cu prăjiturile lui Kalchentrauer. Astea au să-mi crească acțiunile. Poate am norocul să strecor Sakuntalei coșulețul cu bunătăți. Nu simțeam altă nevoie decît s-o văd. Mă mulțumeam însă numai să mă știu în preajma ei, în atingere cu cei care trăiesc lîngă ea: ca în lanțul electric cînd și al o sutălea ins primește comoția scînteii descărcate în cel ce atinge firele.

M-am învîrtit mult făr' de rost, cu ochii în pămînt. Căutam aurul etern. Nemulțumit, m-am trîntit pe iarbă. Cînd mă morfoleam mai rău s-a ivit Kiva. S-a așezat lîngă mine drăgăstoasă și mieroasă. M-a certat de ce n-am tras de-a dreptul la ea. Se putea să stau așa răznit și strein? Și m-a luat la șatra ei. Mîna și punga lui Dionis se cunoșteau și aici, în divanul curat, acoperit cu scoarțe, în mobilele orășenești. Și mai ales în mirosul de apă de Colonia, favorită lui. M-a culcat, mi-a dat apă rece, mi-a descîntat și mi-a spus de la capăt povestea Sakuntalei, de cînd o născuse maică-sa, soră mai mică a judelui Stanciu, moartă după facere într-un spital de oraș. De-aia Sakuntala rămăsese streină. Nu o primise ea, moașa taberei, pe mîinile ei și n-o înfățișase țiganilor așa plină de mîzga caznelor neînmuiată încă în apa rece, cum e datina. Din spital au luat-o la sat niște rude, unde crescuse în casă gospodărească, departe de viața nomazilor. Aici cunoscuse și se jucase cu copii de români, de la care luase alte obiceiuri. Cînd ajunsese mare o ceruse Stanciu și o adoptase.

– De-aia nu e neagră ca țigăncile și bate mai mult a rumâncă, încheie Kiva.

– Dar tatăl?

– Aci e-aci... Maică-sa greșise, n-a vrut niciodată să spuie cu cine. Fata a rămas copil din flori.

– Cine i-a pus numele?

– Acolo-n spital, moașele și doftorii. Rada, după numele moartei.

– Dar dacă o fi fost schimbată din greșeală? Și sării în sus.

– Cum? se holbă Kiva.

– S-a dat țiganilor copilul altei femei. Se întîmplă.

– Fugi, boierule, nu mai glumi! M-am dus chiar eu de am văzut-o, cum a făcut-o. E a noastră și n-o dăm din mînă, se oțărî baragladina.

Basmul Radei m-a legănat și mi-a dat de lucru închipuirii pînă tîrziu. Am crescut-o în gînd, am legănat-o, am urmărit-o umblînd de-a bușilea, am primit-o în brațe cînd a făcut cei dintîi pași, am mîngîiat-o și am bătut pămîntul cînd a căzut și s-a lovit, i-am cioplit păpuși, i-am împletit codițe, am lăiat-o, i-am cumpărat primele rochițe și cei dintîi botoșei. Pe urmă tot eu m-am sfîșiat cu plînsete acolo-n sat și am dat-o lăii, care mi-a purtat-o cu dușmănie pînă a urcat-o aici, la Dionis.

Am deschis ochii.

– Și cum de-a ieșit atît de frumoasă?

– De vrăjile mele, că era slabă și sfrijită ca o rumâncă cînd a venit...

– Și acum ce gîndește, ce face?

– Stă în cort și așteaptă.

– Ce așteaptă?

– Ursita ei de aur.

Iar mă întîmpina cuvîntul aur. Acum nu gîndit de mine, spus de altcineva... Fără să vreau, mă plecai să-l culeg... Strălucea ceva jos pe velință... îl ridicai.

– A, cercelul fetei.

– Al cui?

– Al Radei.

– Ziceai că nu iese din cort.

– Numai la mine. Vine cu prietenele ei să le ghicesc, să le descînt.

O bucurie stranie mă pătrunse. Stam pe locul unde odihnise ea. Țineam în mînă cercelul ei, ca și cum aș fi mîngîiat urechea care-l purtase, buclele care-l acopereau. Sării nebun.

– Hai să i-l ducem!

– Nu se poate, maică, vrei să te urască? Rada nu primește pe nimeni la ea.

– Nici pe Dionis?

– Mai ales.

– Niciodată?

– Neam!

– De ce?

– Dacă ai intra matale, ar da buzna peste ea toți țiganii odată. Numai așa îi stăpînim. Și cu greu.

I-am cerut să-mi arate măcar cum locuiește. Cu moșneagul la un loc? Singură?

De unde răsărise cînd își fulgerase frumusețea în umbrele cortului?

S-a învoit. Și am plecat amîndoi. Am făcut ocolul sălașului și am ieșit în dosul așezării lui Stanciu. Spatele cortului se prelungea într-o anexă mai joasă, fără deschidere, înfundată. Vechea șatră țigănească din care Rada nu voise să se mute.

– Și intrarea? întrebai.

– Numai prin cortul lui Stanciu, de care se lipise, și unde răspunde.

– Prin perdeaua de șiraguri?

– Pe acolo. De peretele din fund al cortului e ascunsă gura șatrei care a rămas a Radei. Dai la o parte cerga și intri în ea.

Pricepeam: era altarul, dincolo de tîmplă, sfînta sfintelor.

– Ce-mi ceri să mă bagi la ea? spusei repede.

– Viața, răspunse pe loc țiganca.

– Na. Ia-o! Și mă trîntii jos.

– Ho, domolește-te, flăcăule, făcu ea rîzînd, că mai ai de pătimit multe. Parcă ești un noaten prins întîi la ham. Se pune-n șezut și nu vrea să mai tragă. Mai bine să te duci acasă.

Acasă? Nu mai mă trăgea nimic într-acolo. Ce mă aștepta altceva decît urîtul? Gămălia de cap a sasului cu picioare de elefant. Tenisul *Fräulein*-ei Lotte. Vîntul obișnuit al nopții peste platouri, cu șuier aspru deasupra campingului, pe care-l clatină ca pe-o ciupercă viermănoasă, frigul din cort. Aici cel puțin văzduhul e cald și liniștit. Cerul astupă oala văii ca un capac de azur, și ne lasă astfel răsuflarea slobodă. Kiva mă privea întrebătoare.

– Mai stau.

– Înnoptează.

– Nu-i nimic. Vin ciobanii cu facle și mă iau...

Și m-am coborît iar la sălaș. Tabăra se înviorase. Focurile scînteiau voioase. Puradeii curgeau de pretutindeni și se adunau scîncind de foame. Țigăncușe zburdalnice se-ntorceau cu cofe pline de fragi și zmeură, cu care a doua zi coborau la tîrguri. Fetele treceau cu donițele pe cap la izvor. Muierile mestecau mămăligile aburoase, plecate pe pirostriile încinse. Babele veneau șontocăind cu coșuri de vreascuri în spate. Țiganii cîntau. Măgarii zbierau, purceii guițau. Cîinii chelălăiau,

zburătoriți cu reteveie de la oale. Zarva se molcomea. Zgomotele, rîsetele, chemările din ce în ce mai potolite, mai slabe, țeseau peste tabără o plasă domestică, o învăluiau într-o rețea care o izola, o ocrotea de restul lumii și al marilor destine... Seara se lăsa încet, aromitoare, și ne împînzea, maramă galbenă cu miros de brad amestecat cu fum casnic. Dădui cu mîna prin păr și-l simții jilav de rouă. După ce m-am plimbat și am tras adînc toate izurile amurgului din tabără, am ajuns iar la Kiva. Mă aștepta să mă dădăcească grijulie. Ciocîrdel cu prietenii se alăturară de noi. Am vorbit iar despre fiare, de urși magici care fură fete, de țigani care se prefac cîte un ceas pe noapte în lupi, de vulpi care cîteodată dau buzna peste tine și sînt fete vrăjite. Timpul trecea nesimțit. Se făcuse noapte. Și nimeni nu venea pentru mine de la camping. Mi-am adus aminte că ciobanii îl însoțeau pe Dionis. Kalchentrauer nu iese după apusul soarelui din bordei. N-avea cine să coboare. Așteptam zadarnic. N-aș putea jura că nu dorisem asta. În fundul sufletului eram hotărît de la început să rămîn. Numai că hotărîrea nu ieșise deasupra. Acum, că aveam pricină și motive:

– Rămîn la tine, Kiva, în noaptea asta. Dorm afară, în fîn.

– Rămîi, maică... Cît vrei... Dar nu afară... În cortul meu, care e, și zîmbi, de acum al matale. Te așteaptă. Și mă privi ca pe un copil bun.

Am mîncat brînză cu mămăliguță fierbinte, un pumn de fragi și zmeură. Și m-am culcat îmbrăcat. Dar mai ales, lucru mare, fără să mă spăl pe dinți. Mi-am clătit doar gura cu o bardacă de apă.

Țiganii s-au sculat tot ca mine, tîrziu. M-am pieptănat cu degetele trecute prin păr și m-am lincăit puțin cu apă rece pe obraji. Am ieșit în tabără. Dimineața era o seară răsturnată. Aceleași guițeli ale rîmătorilor și răgete ale măgarilor tăiate de oracolele de vreme bună ale cocoșilor. Aceleași scîncete ale copiilor cerînd mîncare, aceeași ițeală a muierilor la apă și a babelor după vreascuri. Doar că țigăncușele, în loc să vie, plecau cu coșurile după zmeură. Iar împînzeala de fum amestecat cu iz de rășină, în loc să se întunece, se lumina din ce în ce. Gogoașa de liniște în care se culcase tabăra se spărgea și sălașul intra iar pe tărîmul lumii... Roua, în loc să cadă fragedă, se zvînta.

Mă deșteptasem dispus și cu foame. Am întrebat pe Kiva ce are de mîncare. Vream să orînduiesc și eu un banchet obștesc. Bineînțeles, nu în proporțiile celui dat de Dionis. Și mă interesau rezervele taberei.

Tabăra nu mai avea aproape nimic. Totul se risipise în praznicul de pomină de alaltăieri.

Bine. Să așteptăm pînă vin oamenii de la camping cu merinde.

Am trecut ziua în același chip. Cu copiii la zmeură, dînd tîrcoale cortului Radei, de palavre cu Ciocîrdel și prietenii lui. Am pătruns și mai adînc în viața taberei. Am admirat și mai pasionat împletirea amurgului peste sălaș și am adormit sub oblăduirea Kivei, cu flori de dragoste la cap.

A doua zi am aflat că oamenii cu merinde nu se arătaseră. Țiganii începeau să flămînzească. Deloc brînză. Nici un fir de mălai. De carne, nici vorbă. Pînă acum boierul Dionis avusese de grijă să nu le lipsească nimic. Toți mă înconjurau îngrijorați. Kiva mă sprijinea.

– Ce vreți de la dumnealui, nebunilor? Ce, e părintele vostru? Duceți-vă la jude.

– Nu, Kivo. Au dreptate. I-am luat sub ocrotirea mea și m-am legat să-i chivernisesc. Cheamă vătaful.

– Vătaful? Păi ce poate nepricopsitul ăla?

– Să plece numaidecît la cort să aducă mîncarea mea de la Calcăntraur și merindele sosite de la conac. Îi fac răvaș să i se dea tot ce se găsește în bordeie.

– Nu se poate, boierule. Țiganii n-au îngăduința să urce acolo.

– Unde, acolo?

– La cortul stăpînului.

– N-au voie la Dionis?

– Nu... Nu pot trece peste semnele puse de dumnealui în drum. Pîndarii veghează zi-noapte și trag. Așa sînt poruncile.

Aflai cu uimire că Dionis înțărcuise cu străşnicie tabăra. Nimeni nu îndrăznea să treacă anume hotare statornicite.

– N-are cine duce de la voi un bilet lui Calcăntraur?

– N-are. Decît matale.

M-am plimbat prin tabăra flămînzită. Țiganii scuturau traistele goale de mălai, întorceau covețile de făină cu fundul în sus. Cereau unul de la altul, întindeau doi-trei de-un codru de mămăligă rece, de-un ciolan rămas cu puțină carne pe el.

– Ne-a părăsit boierul, părintele nostru, se olecăiau. Și numai putoarea e de vină.

Întrebai cine-i putoarea.

Era Rada. Țiganii o urau că se împotrivea stăpînului și nu vrea să se ție cu el.

Am făgăduit tare, în auzul taberei, că am să aduc numaidecît belșugul și i-am rugat să se potolească. Mă bucuram că am bun prilej să răscumpăr liniștea Sakuntalei în schimbul cîtorva saci cu mălai. Am urcat repede la Stanciu, să mă încredințez de adevărata stare și să mă sfătuiesc.

Bătrînul mă ascultă serios. Nu știa nimic.

Trimise după vătaf. Acesta dete lămuriri și întări totul. Era adevărat că nu se mai găseau deloc merinde și tabăra amenința să flămînzească.

– Dacă nu vine hrană azi-mîine, trebuie musai să ridicăm șatrele și să plecăm, noi după munci, țigăncile la ghicit și furat, copiii la cerșit, sfîrși vătaful în larma liotei ce ne înconjura.

Starostele făcu semn de liniște.

Mai avea la el în păstrare cîțiva saci de mălai, o putină de caș, cîteva coșuri de brad cu brînză, o duzină de ouă. Să se ia în tabără. Mi-era ciudă și nu știam cum să-l opresc. Mi se părea că jefuiește pe Rada.

Oricum, se găsise o dezlegare, pentru prea scurtă vreme. Luai cîrmuirea în mîini și, alături de vătaf, de Ciocîrdel și alți tovarăși, chivernisii rațiile, socotii, împărții. Și, furios, urcai sus.

Aici, altă surpriză. Nici un pic de-ale mîncării. Kalchentrauer închisese bucătăria. Rezervele se sfîrșiseră, consumate de ospățul de mai ieri, cînd, după porunca lui Dionis, se cărase totul la tabără. Doar pentru mine de s-ar găsi un ou, două și un colț de franzelă scăpate din gurile căpcăunilor. Sasul nu putea suferi pe țigani. Și gămălia de cap i se micșorase parcă de ciudă și grijă. N-avea nici el ce mînca. Pe fetiță o trimisese acasă. Și nu știa ce să facă. Să plece și el? Aștepta ordinele mele.

– Ce-a spus Dionis cînd a plecat?

– Să ascult de d-voastră.

– Bine. Trimite și cumpără de la Brașov, cum făceai cînd era Dionis. Dar nu trufandale. Să se aducă mălai, cartofi, mezeluri, ouă.

– Da, dar cum? Și sasul se văita că n-avea bani. Vărul meu, sculat cu noaptea-n cap și luat la repezeală, uitase să-i lase de cheltuială.

– Te cobori și iei pe credit. Doar te cunosc negustorii din Brașov.

Îl cunoșteau, dar nu prea-l luau în serios. Și mai ales alimente în cantități așa de mari, cine o să-i dea pe datorie?

– Iei din leafa d-tale. Ți-o dăm înapoi numaidecît.

– Nu mi-a plătit-o încă domnul.

– Atunci ține. Și mă scormonii jenat în portofel, de unde scosei cîteva hîrtii mici. Sasul se uita cu neîncredere la ele.

– Nu ajung decît pentru o zi.

– Nici nu trebuie mai mult. Pînă mîine vine tot ce trebuie. Și mă interesai de omul rînduit să urce de la conac mana moșiei.

Ar fi trebuit să sosească de ieri seara. Îl aștepta în seara asta. Nu știa de ce întîrziază.

– Dar poftiți în cort să vă odihniți. Vă fac o omletă. Trebuie să vă fie foame.

Îi poruncii să nu strice ouăle. Să le puie într-un coș, împreună cu tot ce se mai găsește, făină, unt, zahăr, orez. Le iau jos...

– Domnul nu doarme la noi?

– Nu. Vino cu mine la stînă.

Sasul ceru iertare că nu mă poate însoți. Este în ceartă cu ciobanii neciopliți și obraznici, care fac după capul lor.

Am plecat singur în goană la stînă, să rechiziționez tot ce s-o afla acolo, brînza, mălaiul și ceapa păstorilor. Să pun să taie cîteva oi.

Cînd am ajuns, m-a întîmpinat scutarul. Nu mă cunoștea. M-a lăsat să mă mănînce cîinii. Am răcnit, am urlat la el. Nu s-a sinchisit. Turma nu era a lui Dionis. Oile veneau de strînsură, date la păscut de oamenii satelor din vale. Boierul își luase cu vîrf și îndesat chiria cuvenită pentru chiria muntelui. Iar din a oamenilor el nu putea vinde. Ce putea era să se desfacă de cîteva sterpe de-ale lui.

– Cît ceri?

Mi-a pretins fără rușine pe-o singură oaie cît n-aveam în toate buzunarele. Dam dreptate sasului. I-am cerut oile pe datorie.

– Îți aduc banii cînd vine domnul Dionis.

– Nțiu... a țuștuit el printre dinți, și mi-a întors spatele, părăsindu-mă în plata dulăilor.

Noroc că era un măgădău spătos și c-o bîtă cu moaca cît doi pumni, altfel m-aș fi luat la bătaie cu el. M-am întors cu coada-ntre picioare la Kalchentrauer.

– Dacă vine sluga de la moșie trimite-o numaidecît cu sacii jos... chiar noaptea. Nu-l lași să mai descarce aici.

– Da, domnule, făcu el ploconindu-se. Atunci nu vă mai aștept diseară? Nu aprind? și vru să plece la bordei, urîndu-mi ziuă bună.

– Și coșul?

– A, da, coșul...

Se învîrti în loc, scotoci tot bordeiul, ca să puie cu părere de rău, într-o papornită, cîteva ouă, niște coji de pîine, o legătură de ceapă și un boț de brînză.

– Puțin unt? Nițel mălai?

N-avea. Cu ce-mi dase, îl jăfuiam, după spusa lui, de tot ce se mai găsea și-l lăsam nemîncat. Nu-l credeam, bineînțeles, dar n-aveam cum să-l controlez. Nu era de vină el. Blestemam neglijența lui Dionis. Am să-i fac, cînd s-o întoarce, un hai să nu-l mai uite.

Am coborît înainte de amiază la tabără și am dat Kivei ploconul sărac. Țiganii erau molcomiți cu ce li se cuvenise din partea judelui. Deși obosit, nu-mi găseam locul. Nervii îmi zbîrnîiau de mînie. Ca să-i potolesc, m-am apucat de treabă. Am spart lemne Kivei, care gîfîia ciopîrțind cu toporul cîteva așchii de butuc. I-am cărat apă. Plecat pe vine, am suflat în foc pînă mi-a lipsit răsufletul, fără teamă că-mi lăbărțez genunchii pantalonilor. Eu am mîncat tot numai fragi și zmeură. Apoi iar am plecat la țiganii mei, cu care mă legam tot mai adînc. Siesta mi-am petrecut-o cu flăcăii și fetele, strînși la umbră. Mi-au cîntat bocetele miresei moarte, descîntecul de urs, am învățat cîteva vorbe și înjurături țigănești. Pe urmă am trecut la covăcie. Am lovit cu barosul, ceea ce mi-a făcut enormă plăcere, într-un fier înroșit, pînă ce mi-a sărit o scînteie în ochi. Ochiul se roși îndată, umflat și lăcrămos ca de bețiv. Kiva m-a spălat cu apă de pelin, care l-a înveninat și mai rău. Am căutat mușețel. La înălțimea aceea nu creșteau decît margarete.

După amiază, cu batista udă peste ochiul beteag, am vizitat iar pe Stanciu, oarecum protocolar, să mă interesez de urs, de Rada. Am dat iar tîrcoale cortului, cotiturii unde mă întîmpinase, sub poalele pădurii, vedenia. Kiva mă patrona cu dragoste. Deodată a ieșit o fată, însoțitoarea Radei. A alergat la vrăjitoare fără să mă vază pe mine. Cînd m-a descoperit, a dat să fugă. Kiva a oprit-o, a domesticit-o cu cîteva vorbe și m-a lăsat cu ea. O țigancă ochioasă, grozav de sprîncenată. Se uită speriată după Kiva, care o părăsea, în același timp curioasă la străinul lîngă care i se poruncise să rămîie. Nu ajunsesem încă să semăn bine a țigan. Cu laude și lingușeli, am căutat s-o cîștig de partea mea. Ea era ochii și urechile, pe care Rada, ascunsă ca melcul în cort, și le trimitea afară. Și acești ochi alunecară pe inelul cu boabă de rubine ce aveam de la mama. L-am scos și i l-am strecurat în deget. Urechile se deschideau, bucuroase de cercei, piepțeni pentru părul ei frumos, panglici. I-am făgăduit un comaș de mătase verde. Dinții străluciră tot într-un zîmbet. Inelul era arvuna și chezășia tuturor. Mi-a spus că o cheamă Lina. Primea bucuroasă să ducă Radei vorbă de la mine că veghez asupra ei și asupra ursului. Prietenia s-a pecetluit cu legămîntul să ne întîlnim măcar o dată pe zi, în anume ceas și loc, pentru schimb de vești. Fericit, nu băgam de seamă puiendrii de țigan ce spionau scoțînd capetele din tufișuri. Seara am trecut-o la șezătoare. Fetele m-au primit bucuroase. În coșnița lui Calcăntraur găsisem cîțiva pumni de boabe. La limba unui foc pîrîitor de coji de mesteacăn le-am prefăcut în floricele și cocoșei, care săreau din tigaie în poalele scurte ale țigăncilor. Tîrziu, după jocuri, snoave și povești, ne-am despărțit înțeleși pentru altă petrecere cît mai apropiată, cînd să le aduc bunătăți de care trimitea barosanul. Trebuia cu orice preț să-l ajung dacă nu-l puteam întrece pe Dionis. Și mă rodeam: cum?

Am nimerit ușor cortul Kivei. Toată noaptea am visat numai cai încărcați cu saci de merinde și balerci de rachiu. M-am trezit vesel. Kiva mi-a tălmăcit visul: cai albi, veste bună... și, așa nespălat, am alergat în tabără. Nu sosise nimic. Sălașul flămînzea. Am pornit iar sus. Sluga de

la moșie nu sosise. Kalchentrauer plecase la Brașov. Bordeiul, încuiat cu lacăt. Cortul, în paza unui prostănac, care nu m-a lăsat să intru. Nu știam de unde mai ieșise și ăsta. Ar fi trebuit să mă bat cu el ca să-mi iau schimburi. L-am lăsat dracului și am plecat. N-am tras la tabără, am ocolit-o, să nu afle țiganii că n-am făcut nici o ispravă, și m-am strecurat pe de lături. Se apropia vremea prînzului. Kiva m-a înfruptat cu cîteva ciuperci fripte și m-am săturat tot cu zmeură. Am trimis-o după Ciocîrdel și m-am sfătuit îndelung cu el. Disperat, plănuiam un furtișag și la nevoie un atac cu silnicie asupra stînei. Vream să agonisesc mîncare și să mă răzbun pe scutar. Se chema că pe urmă, cînd s-or limpezi lucrurile, va să plătesc tot ce-am șterpelit. Am chibzuit cum să răsluim două-trei oi, pe care să le abatem spre banda țiganilor ascunși pe aproape. Cîteodată, turmele pasc și noaptea la lumina lunii. Nu mai încăpea vorba: dacă răzbim pînă la stînă, punem mîna pe sacii cu mălai și pe burdufele cu brînză. Pentru asta, unul din noi trebuia să încerce la deal de stînă, unde să întărîte cîinii și să tragă pe ciobani. Ceilalți să ne strecurăm pe din vale la oile rămase fără păzitori, să înhățăm cîteva oi și, dacă găsim drumul slobod, să intrăm și să jecmănim bordeiul. Punerea asta la cale ne legam s-o înfăptuim a doua noapte, dacă nici în seara asta nu sosea omul de la moșie.

La amiază m-am întîlnit furiș cu Lina. Îmi aducea vești despre Florea. Rada se simțea mai întremată. Îmi mulțumea de cercelul găsit și-mi trimitea vorbă să mă feresc de anume țigani. Făgăduia să vie și ea la o întîlnire. Cînd am auzit că o să-mi aducă pe Sakuntala, m-am plecat să-i sărut mîna. Țiganca s-a-nroșit pînă-n albul ochilor și a fugit speriată. Seara nu s-a mai arătat. Am luat iar pe Kiva și am intrat la Stanciu, să dezbatem problema aprovizionării. Ne apropiam repede de fundul traistelor. Judelui nu i-am spus de hoția plănuită. S-a hotărît că dacă nici în noaptea asta nu sosește sluga de la conac, a doua zi să plece un gonaci cu bilet de la mine către dada Sia. Ștafetă l-am ales pe Ciocîrdel. Și, acolo pe loc, scrisei un fel de ordin-rugăciune către bătrîna dădacă: să trimeată numaidecît oameni cu doi și chiar trei cai cu poveri întreite ca pînă acum, ca să ne despăgubim de cele pierdute. Dionis, care e bolnav și nu poate scrie, ținea s-o înștiințeze că e foarte supărat de neorînduielile întîmplate în trimiterea merindelor. Nu cumva omul le dusese în altă parte? Să se bage bine de seamă de acum înainte și să supravegheze cu strășnicie și mai ales să nu se mai întîrzie. Sfîrșeam cu făgăduiala că ne întoarcem curînd. Noaptea m-am pârpălit flămînd și îngrijorat.

În zori eram la tabără. Nici picior de slugă de la moșie. Ciocîrdel plecase în goană la conac. Ziua se arăta proastă. Țiganii frigeau ciuperci și tocau bureți, într-o lîncezeală mohorîtă. Dancii, cu arcuri și praștii, prigoneau țarcile și ghionoaiele, alergau veverițele codate, să le mănînce.

Am urcat din nou sus. Kalchentrauer m-a întîmpinat trist. Tîrguise prea puțin cu banii mei. Pe datorie nu putuse căpăta nimic. Am vîrît mîna în buzunar. Aveam un extraplat de platină dăruit de tata la bacalaureat. Vream să i-l dau să-l vîndă, ca să cumpere mălai și cartofi. Ceasul, nicăieri. M-am pipăit, răspipăit. Mi se furase ori îl pierdusem. Biruit, am scos cele din urmă hîrtii de cîte o sută și i le-am întins. Sasul m-a privit cu milă și mi-a dat o felie de pîine cu unt, aduse de el de acasă. Pe urmă m-a poftit în cort, să mă schimbe de rufe, să-mi curețe hainele terfelite. N-am primit. La ce bun? Am înhățat sacul, nu m-am îndurat să-i las măcar o mînă de mălai, și m-am coborît cu povara în spate, leoarcă de sudoare. Doborît de oboseală, am căzut de cîteva ori. Nu m-am uitat că mi-am rupt pantalonii în genunchi și mi-am spart ghetele în bolovani. Duceam

mîncare Sakuntalei... Abia după-amiază am ajuns și am depus la picioarele lui Stanciu, haraci, sacul. Am fost răsplătit: Lina mi-a făcut semn s-o aștept la locul de întîlnire. „Rada îmi mulțumea și se ruga de iertare că nu se poate arăta... Dar cît de curînd are să iasă și ea".

Seara, ardeam. Mă durea capul și-mi zvîcneau toate mădularele. Dar adormeam mulțumit că scosesem hrana pe încă cîteva zile.

În zori un nou crîmpei de versuri m-a deșteptat, cîntîndu-mi în minte: „Să ispășim în bucurie păcatele nemuritoare"...

„Semn bun, mi-am spus: ispășim în bucurie", și am intrat în tabără. Aici, dezastru. Țiganul se înapoiase cu vestea că dada Sia era bolnavă la pat și nu putuse pătrunde la ea. Despre cai aflase că fuseseră vînduți. Sluga însărcinată cu aprovizionarea campingului plecase. Pe el îl luaseră ai curții la goană cu ciomegele și-l amenințaseră că dacă se mai arată pe acolo îl trimit la primărie să-l închiză.

Nu mai rămînea decît să duc la bun sfîrșit hoția. Ziua mi-am trecut-o împărțind rolurile, închipuind atacul, într-un fel de repetiție generală. Țiganilor le luceau ochii de bucurie. În capul bandei recrutate, ne-am strecurat de cu seară sub stînă și ne-am desfăcut în două, ocolind-o. La vremea somnului de-al doilea, am țîșnit din două locuri opuse. Dar toată strategia noastră a căzut baltă. Ciobanii nu dormeau și nu s-au clintit din loc, parcă i-ar fi înștiințat cineva. Au rămas în stînă, cu cîinii de jur împrejurul ocolului și oile ciotcă în staul. Văile au răsunat pînă în ziuă de chiotele și de focurile lor de pușcă. Nimeni nu s-a putut apropia. Abia ne-am tras ca lupii hărțuiți spre negura văgăunilor, de unde ne-am întors în tabără spre zori.

Dimineața toată am zăcut în cort. Kiva m-a îngrijit, m-a tras cu untdelemn, mi-a dat să beau buruieni... Mi-ar fi trebuit mai degrabă mîncare bună. Amintirea sasului mi-a venit deodată cu un fel de apă în gură și lehamite de la stomac și m-am tîrît c-o nouă nădejde sus. Kalch găsise în cort cîteva cutii de conserve și de pesmeți. L-am pus să desfacă una și am mîncat-o ca un găman singur, acolo pe loc. Pe celelalte le-am confiscat pentru Rada și Kiva. Încercam un demers grav. Mi-am luat inima-n dinți și am apelat la Kalchentrauer pentru un împrumut de cîteva mii de lei. Cu lacrimile-n ochi, s-a văitat, s-a jurat că n-are.

– Poate găsești acasă, la vecini ori cunoscuți, cu dobînzi mari, îl rugai.

Nu credea. Dar are să încerce, să caute. Am intrat atunci în cort și am adunat hainele bune cu care venisem, o valiză cu cămăși noi, alte rufe scumpe, ciorapii, pantofii. Adăugam un portfei din piele de crocodil cu colțare groase de platină și monogramă de aur – o raritate – aparatul de ras englezesc din cel mai curat argint, cu ascuțitoarea lui originală, precum și alte mărunțișuri și i le-am dat să le ducă la vînzare. Și l-am expediat imediat la Brașov. Eu m-am coborît cu cartofii tîrguiți din ultimii bani. Cum nici un țigan nu îndrăznea să urce la camping, nici chiar alături de mine, a fost nevoie să car eu singur suta de kilograme, în cinci dăți, pînă la jumătatea văii, unde așteptau flămînzii. Kalchentrauer și prostovanul – singurii rămași sus – se luptau cu geamantanul și valizele ce luau drumul Brașovului. Nătărăul pe care-l rugasem să mă ajute și mă refuzase se întorcea din cînd în cînd, de departe, lăsa jos povara și murea de rîs privindu-mă cum mergeam de-a bușilea cu sacul în spate. Dar liota era iar mîntuită, măcar pentru cîteva zile. Sălașul rămînea pe loc... Biruiam din nou pe cei care cereau plecarea și înjurau pe Stanciu că numai de hatîrul lui Dionis ține tabăra acum vara în munte, cînd țiganii se cuvenea să cutreiere

țara plină de poame și grîne coapte, unde pe o muncă de nimica pînă și copiii cîștigă mîncare și bani. Prunele se coc, porumbul face țintă, iar ei se usucă și putrezesc în gaura asta...

Ziua mi-am trecut-o iar între țigani cu chiverniseala. Cu prilejul ăsta am văzut chipuri noi, obraze necunoscute, adause celor vechi. O șatră de rudari începuse în marginea pădurii să scobească în trunchiuri albe de plută groase cît butia albii largi ca niște bărci. Alții lucrau linguri, furci și tocătoare. Mirosea a lemn proaspăt și viu. Așchiile fîșîiau dulce. Talajii se desfăceau lin, ca panglicile de atlaz. Nu m-am putut opri să nu mă culc în ele. Într-o șatră alăturată se pripășise o familie de spoitori îmbrăcați, și țiganii și țigăncile, cu șalvari largi, înnodați pe gleznă. Bărbații purtau în cap cialmale, ca niște plăcinte de cîrpă. Trecuseră de peste Dunăre și vorbeau turcește. I-am privit cum cositoresc tingirile sclipitoare ca argintul. În cazanele adînci intrau femeile cu picioarele, învîrtindu-se în ele ca niște paiațe. Am întîlnit un ursar încins peste mijloc cu lanț de fier. Am aflat astfel că tabăra nu numai se primenea, dar creștea necontenit.

Dionis statornicise legături cu alte șatre și lăi, de la care soseau și la care plecau mereu țigani. Un fel de schimb între tabere... Unii se duceau după treburi și furtișaguri. Alții se întorceau din aventuri și isprăvi. Toți jurcăniți, slabi, flămînzi, hăituiți de jandarmi. Trebuiau adăpostiți, ascunși, săturați. Mă hotărîsem să le fac o catagrafie.

Au trecut așa multe zile și nopți istovitoare. Socoteala lor am ținut-o pînă la a cincea, a șasea. Pe urmă le-am pierdut șirul. Au intrat una în alta, pînă s-au amestecat și s-au făcut o masă cenușie, nisipul vremii cu aurul din el...

Hărțuit numai între camping, de unde nu venea nimic, și între tabără, unde se înghițea tot, mă ogărîsem și mă zdrențuisem de nu mă mai cunoșteam nici eu singur. Kiva se uita la mine cu milă și cerca să mă mai repare. Nu primeam. Era zadarnic. Nu mai aveam cămașă. Cea de pe mine, sfîșiată de necurmată întinsoare și putrezită de sudori, se ținea numai în guler și-n pieptii dubli. Haina, cu care dormeam noaptea, ajunsese o janghină pe care n-ar fi primit-o nici un țigan care s-ar fi respectat. Pantalonii, hărtăniți, se cereau peteciți în punctele esențiale. Nu mă răsesem de săptămîni, și o barbă urîtă, roșcată, încălecată de mustățile căzute pe oală îmi mînjea obrajii. Părul mare nu ajunsese încă chica împlinită țigănească, zvîrlită pe spate, ci se lăsa în late murdare pe gîtul scofîlcit, dinții se simțeau nefericiți și duceau dorul periei. Și totuși, nu vream să știu de nimic altceva decît de Rada și de hrănirea taberei. Un spirit nou mă însuflețea. Parcă ar fi sălășluit în mine un altul. Nu molîul, astîmpăratul, nepracticul și fricosul de pînă ieri, incapabil de hotărîre și acțiune. Acum luam asupra mea sarcini și răspunderi care presupuneau puteri și voință dincolo mult de ale mele. Unde le găseam? Mă puneam de-a curmezișul împrejurărilor, mă războiam cu oamenii, porunceam, chibzuiam, chiverniseam, aprig, neobosit, plin de noi resurse și de veșnic curaj. Kiva se uita galeș la mine și spunea:

– Cum semeni cu Dionis! și se vedea din glas că-l iubea.

Asta mă supăra.

– Dionis v-a părăsit, îi aruncam în obraz.

– I-ai luat matale locul, rîdea ea. Te zbați și te chinui cum se zbătea el, nebunul, la început...

Și, ciudat, în tot acest timp n-am simțit lipsa lui Dionis, nu l-am dorit, sufletește, nu-l așteptam, se ștersese din viața mea. Nu trăiau decît grijile lui pentru sălaș și dragostea pentru Rada,

acum ale mele. Eram fericit să văd pe Lina și să înnod lanțul pînă la Sakuntala. Prețul pe care-l plăteam pentru asta îl găseam încă prea mic.

Acum ajunsesem să cunosc și eu pe toți țiganii din sălaș, le spuneam pe nume, le împărtășeam nevoile, pătimeam cu ei și mi-era drag să-i ajut, încît nu mă deosebeam nici pe dinafară, nici lăuntric de ei. Numai că toate grijile lor trebuia să le port numai eu în spate. Ca niște copii, ei habar nu aveau și nu se pricepeau. Dar o nădejde dincolo de orice nădejde mă sprijinea. Și zelul îmi sporise.

Trecuseră multe zile de zbătaie. După spusele Linei, legătura nevăzută cu Rada se strîngea din ce în ce. Kiva îmi prorocea o bucurie apropiată, care se și adeveri.

Într-o dimineață, tabăra s-a sculat în plină răzmeriță. Florea pierise. O tăietură în peretele cortului dovedea că hoțul se strecurase noaptea și-l furase. Mi se spuse că Rada își frîngea mîinile și nimeni n-o poate opri din plînsete. Kiva își sleia zadarnic farmecele și trecerea. Stanciu se învîrtea neputincios. Lina se strecură la mine pe neașteptate cu vestea că Rada vrea numaidecît să mă vadă în taină. Numai în mine singur își punea nădejdea. Am crezut că leșin. Kiva m-a lăiat, mi-a tuns hălăciuga părului și a bărbii, m-a curățat și m-a cîrpit cît a putut. Cu două ceasuri înainte de soroc, așteptam tremurînd într-o poiană din pădure. Iat-o. Am avut putere să stau în loc pînă s-a așezat lîngă mine. E drept că pentru stăpînirea asta l-am avut pildă pe Dionis, de care, fulgerător, mi-am adus aminte. Parcă el m-a oprit de la orice gest nesăbuit. Sakuntala era și mai frumoasă decît întîi. Frumusețea, ca și dumnezeirea, nu poate fi spusă, nici zugrăvită. Nu pot fi definite prin ceea ce sînt, ci prin ceea ce nu sînt. Prin negativele lor. Sakuntala nu era o frumusețe anume, ci frumusețea în sine și toată la un loc. Nu o frumusețe de nuri și drăgănele risipite în chip, împrăștiate pe trup, ci o frumusețe strînsă, densă, concentrată toată în fiecare parte, în orice mădular. Nu o frumusețe întîmplătoare, ci una cu tîlc, o frumusețe cu destin. Minunea era pielea, nu neagră, ci de aur brun, bătînd ușor către tîmple în ivoriu trandafiriu.

Nu putea sta mult. Era pîndită de zeci de ochi pizmași. Totuși, i-am respirat adînc izul trupului. Nu mirosea a țigancă, mă pricepeam bine. Împrăștia o aromă de azimă de grîu curat, coaptă din proaspăt.

„Să-i scap ursul din mîinile răpitorilor care aveau să-l chinuiască. Să n-o las“, atît m-a rugat, și fugi.

...să ispășim în bucurie păcatele nemuritoare
Frumusețea este oare unul din ele? Slavă ei
dacă o ispășim bucurîndu-ne...

...Iar versuri, iar delir...

Am rămas acolo cu nesațiu, nemișcat, pînă seara. Abia tîrziu m-am uitat împrejur. Mă găseam într-o poieniță la capătul de jos al unei prăpăstii ce se desfăcea tocmai de sus, din culme. Pe prăvălișul ei îngust se rostogolise în primăvară, pînă jos, o avalanșă de troiene ce stăruiau tari ca niște stînci albe într-o spumă de zăpadă. Numaidecît, de sub buza valului de nea, începeau să mijească florile înghețului, ghiocei bălani, dedițel frigurosi, clopoței palizi, apoi treptat, coborînd cîțiva pași, păscuțe, gălbenele, mierea ursului, ciuboțelele-cucului, pe urmă numaidecît florile

verii, anemone, miozotis sălbatec, bujori de munte, arnica, încondeind un curcubeu floral ce înmănunchea în el cele două anotimpuri îngemănate deodată pentru ea, pentru slava Sakuntalei...

Seara am colindat șatră cu șatră pe urmele unor țigani lipsă. Meșterul ursar se culcase. Cu toată golănia, făgăduii o răsplată împărătească cui mi-o aduce întîi veste despre urs. Kiva ispitise toată tabăra. Ici-colo ieșea la iveală cîte un semn. Viața mi se încordase pînă lîngă moarte. Spiritul îmi bătea ca pulsul unui alergător în trecere. Treceam prima probă din marele examen în fața Sakuntalei. Pe la ceasurile zece din noapte Ciocîrdel m-a scos din chingile așteptării. Se întorsese unul din copoi. Un danci strecurat cu vicleșug pe dîra răpitorilor îi adulmecase într-un cotlon departe. Acolo se pregătea, după șart, dresarea puiului. În fruntea a trei flăcăi înarmați cu bîte și spăngi, ne-am strecurat nesimțit pînă acolo. Desculț, să nu fac zgomot, gol pînă la brîu să nu agăț crăngile cu haina, m-am tupilat după un trunchi dezbinat în două tulpine, pe unde puteam scoate capul. Pe fața unui partal de pămînt larg cît o arie, sticlea un strat gros de cărbuni aprinși. Alături, stau așezați turcește meșterul ursar, care la inspecția mea se prefăcuse că doarme, și doi dălcăuci. Jur împrejur, șase țigănuși așteptau nerăbdători în pieile goale, cu ciomege în mîini. I-am lăsat întîi să văd ce fac. Eram curios să cunosc și această îndeletnicire țigănească. Curînd, un al patrulea aduse ursulețul într-un braț. Cu mîna cealaltă îi turna dintr-un clondir o băutură pe gît. Ceea ce din cînd în cînd își făcea și lui. Puiul se scutura, dar înghițea. Un miros tare de rachiu mă ajunse. Am priceput. Animalul trebuia îmbătat ca să fie și mai lesne supus. Poate fiindcă trecuse vîrsta. Era prea mare. Unul din țigani se sculă și curăță de jar aria ca pe o vatră de copt turtă. Încercă pe urmă cu dosul palmei fierbințeala pămîntului unde puiul trebuia ținut cu tălpile, cît să-l frigă bine, ca să-l silească să sară și să deprindă jocul. Meșterul scoase din tașcă o sulă și o puse în mormanul de cărbuni la înroșit. Apoi își desfăcu de peste mijloc un lanț de fier cu care era încins. Se pregătea să-i puie belciugul în nas, după ce-i găurea muștiucul cu sula. Uneltele zăngăneau ușor în mîinile lui. Cei șase țigănuși despuiați se porniră să cînte, să sară și să se învîrtească în jurul vetrei, aidoma unor urși sculați pe ciomege, dînd astfel pildă și îndemn puiului zăpăcit de larmă și rachiu. Acum chiar meșterul încercă vatra. Încă era prea încinsă. Trecu praftorița peste ea. Mai trebuia așteptat. Pînă atunci, ca să îndemne pe danci la joc și cîntare, el mîngîie cu buricul degetelor în răspăr pielea tamburinei, care mugea ușor ca o ursoaică de dorul puiului.

În sfîrșit, trase sula, o vîntură de cîteva ori în aer, o suflă, o încercă repede cu degetul muiat în scuipat și o dete unui tovarăș în mînă. Ursulețul își bălăbănea capul amețit și de abia sta pe picioare. Meșterul porunci să se arunce vreascuri pe focul de alături. Era nevoie de pălălaie mare, la lumina căreia să împungă botul fiarei. Flăcările dănțuiră și ele. Țiganul se ridică sinistru, apucă puiul între picioare, cu fața spre el, și-i ridică botul. Un tovarăș îi încleștă pe la spate capul în mîinile-i vîrtoase. Dănțuiala, descîntecele, pocnetele de ciomege în pămînt, hora dimprejurul ursulețului se dezlănțuiră. Mîna cu instrumentul de împuns se ridică, amenințătoare, lanțul cu inelul ce trebuia petrecut prin gaura sîngeroasă zurui în mîinile ajutorului. Atunci am năvălit. Unii au risipit cu bîtele și picioarele focul care lumina operația. Alții au lovit pe meșter și pe complici. Eu i-am smuls puiul. A fost un atac fulgerător. Într-o clipă, vrăjmașii înspăimîntați s-au mistuit. Or fi crezut că au sărit pe ei diavolii. După miezul nopții eram în cortul Kivei, cu ursulețul adormit la piept. Băgase drăgăstos labele de dinainte în sînul meu. Din cînd în cînd, mor-

iarăși sub ochi, prin suflet, în creier. Și nu m-am rușinat deloc de ea. Dimpotrivă. Am aplaudat tot ce ai făcut tu, adică ce-am lucrat prin tine...

– Atunci eu?

– Tu? Nu-ți dai seama acum că tot ce simțeai era străin? Gîndește-te bine. Cercetează-te. Nu deslușești că ai făptuit toate numai în numele meu? Aveai delegație de la mine, mandat.

– Am fost numai mandatarul tău? și băgam de seamă că vorbeam la trecut.

– Sigur, dragostea a fost mereu a mea, a mea necontenit Rada. Durerile, chinurile, zbătăile, bucuriile, fericirea, strecurate prin tine, sînt tot ale mele acum... Le-am cules ceas cu ceas, zi de zi din tine. Eram acolo, în tine, la pîndă. Nu mă simțeai uneori? Ți-a fost tot timpul ăsta dor de mine?

– Nu.

– Vezi? Fiindcă eram veșnic prezent. Ale lui Dionis erau grijile ce purtai, ale lui poverile ce duceai. Ale mele piedicile peste care săreai, ca să ajungi la Rada. Acum ți le ridic. Le iau înapoi. Și te restitui pe tine ție însuți, odată cu lucrurile. Și îmi arătă: Iată colo pe masă portfeiul. În colț geamantanul, valizele. Privește pe toaletă aparatul de ras. Uite-ți hainele, cămășile. Ai găsit în vestă ceasornicul? Caută-l, că se află acolo. Numai inelul l-am lăsat Linei. Nu m-am îndurat să-i fac inimă rea.

– Și Lina era în slujba ta?

Dionis făcu semn cu capul că da.

– Atunci tu ai pus la cale foametea?

– Eu, tot. Ți-am tăiat toate resursele, cum mi le tăiaseră și mie, după ce am rămas, pentru Rada, în tabără. De ce n-ai rămas la camping? M-ai fi dat peste cap.

Nu-i răspunsei. Urmai să-l întreb:

– Și ceilalți știau despre asta?

– Cei din tabără, nu, afară de Kiva, la care am stat ascuns.

– Kiva m-a găzduit pe mine.

– În bordei, alături, am stat eu. Te vedeam, adică mă vedeam în locul tău, zilnic, de zeci de ori.

– Și Stanciu? Rada? Ciocîrdel?

– Nu știau nimic. Toți, în cap cu tine, ați fost pasivii. Unelte în mîinile mele, ajutat de Kiva.

– Dar Kalchentrauer?

– El da! Mi-e prea devotat. S-a purtat, cum ai constatat, admirabil. Îi era milă de tine, dar nu m-a trădat.

– Atunci alungarea de la stînă? Refuzul dadei?

– Poruncite de mine.

– Pentru ce mi le-ai ridicat mie stavile? Tu din partea asta nu ai întîmpinat piedici. Tu ai avut și turmele, și moșia la dispoziție, pradă pasiunii tale.

– Tocmai, am vrut să văd ce făceam dacă nu le-aș fi avut. Tu mi-ai arătat pînă unde aș fi mers. Sînt mulțumit.

– Nu sînt eu, îi întorsei cu amărăciune.

– Iartă-mă, se rugă el... Am forțat puțin condițiile și am concentrat experiența ca să grăbesc rezultatul și să-ți cruț trupul plăpînd. Duhul, trebuie să recunosc, îți este tare. Mă gîndeam din ce în ce mai strein la toate și de toate mă dezlegam.

– Și furtul ursului? îl întrebai în cele din urmă.

– Înscenare. Kiva îl dase. Tăietura în peretele cortului am făcut-o ca să cază bănuielile asupra unor hoți.

– Și baia Sakuntalei?

– O răsplată care s-a răsfrînt tot asupra mea. Și chipul i se lumină într-o undă de delicii.

– Erai și tu ascuns acolo?

– Poate. Dar ochii tăi mi-ar fi fost de ajuns.

Și mi-a făcut teoria Dybukului și a altor povești mistice, la care am ascultat cu gura căscată. Eu nu fusesem nimic. Poate pămîntul. El semănase și recoltase totul.

Și mi-a ținut o lungă lecție asupra personalității omenești. Noi sîntem, spunea el, un polip, o colonie de stări psihologice, mai mult sau mai puțin complexe. Fiecare din ele alcătuiesc o personalitate. De obicei una, cîteodată două pun stăpînire, cu rîndul, peste celelalte înghesuite la fund. Uneori se strecoară, paraziți din afară, alta străină, care le exploatează ca un tiran, cum a fost cazul tău. Necunoscătorii au botezat asta maladii ale personalității.

– Atunci ce se alege și ce rămîne adevărat din noi?

– Persoana, răspunse el, esența cu care venim și cu care plecăm, după ce lepădăm toate înfățișările, hainele sub care ne-am perindat în viață. Personalitățile de copil, de băiat, de om matur. Personalitatea de bătrîn. Persoana noastră și le făurește, le crește, le dezbracă, le schimbă, le pierde.

– Atunci persoana? îl întrebai.

– Da, ea stă neschimbată, neatinsă, orice i s-ar întîmpla, inviolabilă. Personalitatea e pielea șarpelui care se leapădă. Dar cine a ajuns la persoană a ieșit din lumea înfățișărilor. A ajuns la cea statornică.

Știam lucrurile astea. Le citisem. Să le fi trăit oare de data asta?

– Și eu mi-am schimbat personalitatea? îl întrebai liniștit.

– În tot acest timp ai simțit vreo urmă de gelozie împotriva mea, cum ar fi fost firesc dacă iubeai tu cel adevărat?

A trebuit să mărturisesc că nici măcar nu mă atinsese umbra unui asemenea sentiment.

– Și acum? mă întrebă, plecat asupra mea. Cercetează-te adînc, mă provocă el.

Adevărul era că acum nimic nu mă mai chema în tabără. Ca și cum Sakuntala rămăsese departe, în urmă, adormită ca o Ariadnă pe țărmuri pustii. I-o mărturisii și-l rugai să-mi dea lămuriri.

– Asta numai Kiva ar putea-o. Ea este cu compartimentul farmecelor și al magiei. Ea te-a vrăjit.

– Și tu?

– Eu? Eu am banii. Cumpăr. Cumpăr oamenii, puterea, dragostea. Voi cumpăra și pe Sakuntala.

– S-o cumperi?

– Da.

Nu știam. Aflai că la țigani părinții își vînd fetele. Bărbații trebuie să le cumpere. Cu bani și daruri scumpe. Numai așa le capătă de neveste.

– Acum, după ce ai trecut prin încercare și ai dat examen strălucit, ți se cade să auzi destăinuirea la care rîvneai cînd ai sosit.

Și-mi povesti drama iubirii lui. Zguduirea ce-i pricinuise întîlnirea Radei fusese hotărîtoare. Tocmai citise cartea pe care o găsisem și eu. Cînd a văzut-o, a avut aceeași halucinantă viziune, ca și mine, că întîlnește pe Sakuntala, fecioara sacră. Cele două prietene, bătrînul jude repetau aievea, actualizau vechea dramă a lui Kalidassa, pădurea primăvăratică, țiganii pitorești între-geau cadrul; și, fără șovăire, s-a statornicit în sălaș. El, ursuzul, misoginul, egoistul, a devenit dintr-odată altul. A intuit pînă în adînc puterile iubirii, ale devotamentului, ale jertfei de sine. Ca s-o cîștige, s-a coborît pînă la ea și s-a făcut țigan. Greșeală. N-a izbutit decît s-o îndepărteze. Ba poate chiar să se facă urît. Fata l-a respins, hotărîtă. Mai mult. S-a închis în cort și n-a vrut să mai iasă. Atunci s-a amestecat Kiva, care i-a sărit în ajutor. Țiganca i-a deschis ochii că dacă nu e la mijloc inima, nu se întorc așa mințile unei muieri, mai ales țigancă. Trebuie să se facă iar boier, s-o amețească, s-o biruie cu daruri, lux și bogății.

Asta i-a adus aminte de aventura Sakuntalei și l-a izbit asemănarea cu pasiunea lui. Pe Sakuntala o cucerise un rege, un erou. Avea dreptate Kiva.

Din țigan s-a prefăcut deci în stăpîn. S-a mutat sus în munte și s-a izolat. Și-a alcătuit campingul fabulos. Și-a schimbat viața, și-a călit voința, bucată cu bucată, și-a lucrat altă personalitate. A dăruit Radei un cort strălucit. Ea l-a refuzat. E cortul în care locuiește Stanciu. A urmat apoi să respingă tot ce-i trimitea. Atunci el a început să reverse harul, mărinimia și protecția lui asupra taberei. Și-a făcut cu asta un nume și o publicitate care în orice clipă trebuia să sune în urechile iubitei. Și-a cîștigat acolo prieteni, a agonisit devotamente, a cumpărat oameni.

– De ce nu lași țiganii să se apropie de cort?

– Cum aș mai fi altfel stăpîn, rege, dacă ar pătrunde oricine și oricînd la mine? Dacă m-aș fi lăsat văzut, pipăit, furat? Așa, însă, cu cît mai sus și mai inaccesibil, cu atît închipuirile lor mă împodobesc și mă slăvesc. Și toate, toate ajung și se scutură ca un polen rodnic asupra Sakuntalei.

– Dar cum te-ai putut înfrîna să nu o mai vezi? Să nu stai lîngă ea?

– Iubirea mi-a dat stăpînirea de sine. Și ca să-mi oțelesc nervii, să-mi înfrîng slăbiciunile, am practicat disciplina de care fugi tu.

– Și unde ai să ajungi? Rada nici cu asta nu te iubește. Am văzut. Nu consimte să te primească, nu vrea să-ți vorbească.

– Nu te-a primit pe tine? îmi tăie el repede vorba.

– Pe mine? Unde?

– În pădure. Nu ți-a vorbit ție? Mi-e de ajuns, fiindcă tu erai Dionis în ochii ei, în ai taberei, în ai tuturor.

– Atunci de ce ți se împotrivește?

– Fiincă e habotnică. Nu se învoiește să-mi fie amantă. Vrea soție.

– Nu știam asta. Nevastă. Ți-a spus?

– I-a spus Kivei.

– Și?

– Și zilele astea o cer lui Stanciu.

– Te însori cu ea?

– Fac nuntă țigănească, în codru.

Pentru asta îmi povesti cum prin mijlocirea Kivei fusese adoptat fiu de căpetenia unor puternice lăi din Ungaria, un voievod, vlăstar din vechiul duce Mihai, sub care țiganii intraseră pe la 1450 în răsăritul Europei.

L-am ispitit asupra ceremoniei adopției. N-a vrut să-mi spuie decît că a stat în genunchi în fața tatălui, între doi martori bătrîni, și a înjungheat un berbec alb, din sîngele căruia s-au împărtășit toți. Pe urmă a împărțit daruri tuturor, s-au ținut ospețe.

Acum aștepta să sosească chiar a doua zi părintele adoptiv, starostele Mihaly, să ceară de la judele Stanciu, pentru el, mîna Radei. Ungurului și suitei lui îi erau pregătite șatrele de adaos din camping.

– Cum ai izbutit să îndupleci pe Mihaly? Cred că ți-au trebuit bani mulți, îl căinam.

– Deloc. L-am cumpărat cu altceva mai ispititor, grandios... și Dionis mă privi radios. Nu ghicești?

– Nu.

– I-am supus un plan pentru reorganizarea vechiului regat al țiganilor din lume, cu el ocîrmuitor.

– Rege? strigai.

– N-ai auzit? Uite colo studii și lucrări. Te poți documenta. Voievodul Mihaly, foarte inteligent și cultivat, are unele hrisoave inedite de-o valoare și un interes excepțional pentru istorie, care, date în vileag, vor face senzație. De ce mă privești neîncrezător? Pînă acum cîțiva ani țiganii din Spania, Franța, Italia, chiar și din Scoția, se întîlneau undeva pe țărmul Gasconiei să-și aleagă regele și regina. Cred că și acum se mai țin faimoasele lor adunări naționale, un fel de bîlciuri, în care se schimbă știrile, întîmplările, hotărîrile și planurile din întreaga lume a romilor.

– Asta unde?

– Tot acolo. Sînt însă tainice. Bineînțeles, acum eu voi lucra nu în ascuns și romantic, ci fățiș, politic și diplomatic.

Și-mi destăinui cum se bizuie pe sprijinul și influența prietenilor din Anglia și de la Liga Națiunilor ca să dea și țiganilor o patrie.

– Ești Mesia țiganilor, glumii.

– Nu, de-abia Moise. Triburile trebuiesc unite, omologate lăile, plămădită limba, epurate moravurile, înnobilat neamul.

– Himere... îndrăznii.

– Te înșeli. Cum chestiunea mă privește personal, deoarece sînt unicul moștenitor al lui Mihaly și copiii mei vor veni la succesiune, n-am să mă dau înapoi de la nimic să scot din praf și uitare vechile drepturi și capitulații ale țiganilor, consfințite în diplome, edicte și privilegii de împărații germani și regii unguri. Încît gătește-te de nuntă, sfîrși el. Spune ce să ți se mai aducă. După căsătorie plec și te las pe tine cîrmuitor peste șatră și peste moșie. Și mă sărută.

*

A doua zi la prînz oaspeții soseau călări. Zece barosani cu chipuri smolite, tăiate de mustăți întinse pînă la urechi, cu pălării înalte, zise clopuri, mintene cu brandemburguri, pantaloni albi

strînşi pe coapse şi cu cizme cu creţuri. Dionis cu mine i-am primit ceremonios, le-am strîns mîinile şi i-am poftit în cort, unde le-am servit un fruştuc din slănină în boia iute, mezeluri şi rachiu vinars. Apoi i-am risipit pentru întîia odihnă pe la corturile lor. Pe Mihaly l-am instalat singur. El mă impresionă cu adevărat. Un cap mare, frumos strujit în oase boltite, chipul brăzdat, parcă obrajii i-ar fi fost crestaţi cu cuţitul, ceea ce-i dădea o expresie de vitejie, fruntea dreaptă, suită, ochii cafenii, uşor boboşaţi, mari, cu pleoapele de sus cărnoase, şi fălcos. În plină bărbăţie, voinic şi mlădios, cu bărbia îndrăzneaţă, avea un aer de mărire, putere şi inteligenţă.

Masa a fost demnă de un ministru din diplomaţie şi Dionis şi-a meritat laudele.

După amiază am coborît cu caii de dîrlogi la tabără. De data asta drumul şi tabăra nu mi-au mai spus nimic. Nici măcar de oboseală nu mi-a bătut inima. Droaia de ţigani ne-a primit cu urlete din guri, din buciume, din trompete. Bîzîiau cobze, ţîrîiau ţitere, clămpăneau ţambale, fonfăiau armonice, guiţau dible. De unde ieşise atît duium de artişti? Eu nu-i ştiam ai sălaşului. La oarecare depărtare de marginea taberei, oaspeţii au încălecat, cu Dionis la dreapta voievodului Mihaly, pe un cal negru, darul părintesc. Călăreţii s-au oprit în faţa cortului bulibăşiei. Noi toţi, trîmbă după ei. Stanciu i-a primit în picioare, înconjurat de vătaf şi de cîţiva barosani ai lui cuviincios îmbrăcaţi. Am fost poftiţi în cort pentru o gustare răcoritoare. Ceremonia cererii s-a făcut tot afară.

Pe două jilţuri alăturate, acoperite cu blănuri, Mihaly şi Stanciu. Am băgat de seamă că voievodul îşi schimbase straiele. Pe cap pusese o căciuliţă roşie, ca o tichie, cu un surguci de nestemate străjuit de un mănunchi de fulgi de cocor. Peste conteşul negru cu brandemburguri roşii, încins cu o chingă scumpă, de care atîrna o spadă, îmbrăcase pe umeri o zeghe lungă, albă, răsfrîntă, ca să se vadă căptuşeala roşie. În picioare trăsese botfori roşii. În mînă ţinea toiag cu nouă noduri. La dreapta lui, în picioare, ca o aripă, sta Dionis, în costum alpin. În stînga trebuia să se aşeze Rada. Baronii lui Mihaly, oamenii judelui, se înghesuiau pe de lături. Tabăra toată, pe poiana din faţă. Rada întîrzia. Judele bătu din palme. Kiva s-a înfăţişat gătită, i-a şoptit ceva la ureche şi a intrat în cort. A ieşit numaidecît cu Rada între cele două druşte. Frumuseţea, înalta ei smerenie, graţia mîndră au izbit pe toţi. Baronii au aclamat-o cu urale. Ea a trecut de a sărutat pe rînd mîna tatălui ei şi pe a lui Mihaly. Deodată, a căzut în genunchi în faţa voievodului şi a bolborosit ceva pe ţigăneşte, cu fruntea în pămînt, apoi s-a întins leşinată. Dionis a rămas ţeapăn, cu capul sus, cu privirile peste gloată, dincolo, departe. Mihaly şi-a sucit încruntat o mustaţă şi a făcut semn suratelor, care au ridicat-o şi au dus-o în cort. Ce se-ntîmpla? Rada strigase că nu vrea să se mărite. Şi se ruga să n-o dea cu sila... Mai bine se omoară. Dar ceremonia nu s-a stricat, s-a amînat numai pînă ce fata şi-a venit în fire. Cererea se făcea de trei ori. Dacă şi a treia oară peţita refuza, era pedepsită. Trebuia să fie bătută cu harapnicul peste pielea goală, în faţa taberei, fără milă. Legea o cerea. După puţină aşteptare, însoţitoarele au scos-o iar de subsuori. A doua oară Rada, de data asta în faţa lui Dionis, căzu în genunchi şi-l imploră pe ţigăneşte. Dionis stătu neclintit. Atunci ea ridică ochii şi mîinile spre el şi-i strigă româneşte:

– Stăpîne mare şi bun, iartă-mă, nu mă sili să-ţi sfîşii inima.

– Sfîşie-o, porunci el.

– Mi-e milă şi de tine şi de mine, se văieta ea.

– Nu-ţi fie, spune.

– Află că nu-ți sînt vrednică de soție. M-am iubit cu altul.
– Nu-i nimic.
– Îl iubesc.
– Ai să-l uiți. Te fac domniță.
– Am un copil cu el.
Toți încremeniră. Dionis urmă netulburat ca o mașină.
– Unde?
– În pădure.
Dialogul se desfășura dramatic, într-o tăcere înfiorătoare. Ungurii nu înțelegeau. Priveau cînd la Stanciu, cînd la Dionis.
– Unde este copilul?
– Jos în sat, la niște neamuri.
– Cine mai știe?
– Numai Kiva. Ea l-a dat să-l crească.
– Și ibovnicul?
– În pușcărie. Pentru un cal.
Era atîta măreție în umilința ei dureroasă, atîta putere în sinceritatea spovedaniei, că m-au podidit lacrimile. Nu mă mai putui stăpîni și strigai către Dionis să se oprească. M-am apropiat de el și l-am luat deoparte.
– Tu nu vezi că destinul se cere împlinit pînă la capăt? Te urmărește fără cruțare.
– Cum? gemu el stăpînit.
– În analogia întîmplărilor Radei cu ale Sakuntalei. Are un copil, ca și aceea. Las-o. Dă-o soartei.
– Și eu?
– Tu ai fost țigan, apoi rege. Acum trebuie să devii zeu.
– Zeu?... gemu el iar.
– Dăruiește Sakuntalei, cum a făcut zeul Indra în drama indicată, dăruiește-i bărbatul și copilul. Mîntuiește-o de biciuire și surghiun.
– Eu cum rămîn?
– Tu nu rămîi. Tu te ridici deasupra, stăpînitor. Părăsește personalitatea de acum.
Mă asculta și se frămînta neguros. Demoniacul din el sta gata să crape scoarța sub care-l înăbușise, să zbucnească, cum zbucnesc gazele din pămînt, gata să se aprindă.
– Mărinimia ta va salva ideea regenerării neamului căruia te-ai dedicat. Vei rămîne numai al lui, gîndește-te.
Dionis se întoarse la loc. Chipul lui luase măreție, putere. Porunci să vie Kiva. Țiganca, la îndemnul lui, mărturisi, tînguindu-se, adevărul. Rada se iubise cu un țigan străin, pe care-l cunoscuse cît trăise jos în sat, o urmărise în tabără, o ademenise și o lăsase grea. Pentru asta ea a stat un an și mai mult ascunsă în cort. Mulțimea asculta clătinată, cu mîinile la gură.
– Și bătrînul?
– Bătrînul nu băga de seamă. Veșmintele largi ascundeau păcatul. Copilul, un băiat, se născuse în taină, pe mîinile ei. Acum e la neamuri într-un sat din Olt.
– Și ibovnicul?

– Un țigan, hoț de cai. Sosea nesimțit numai noaptea. Știa cum se fură iepele din grajd și țigăncile proaste din șatre.

La auzul insultei, Rada ridică o clipă capul de pe pămînt.

– Și tu ce păzeai?

– Eu păzeam zodiile și te pîndeam pe tine, boierule.

– Unde mă pîndeai?

– În cărți. Cădeai cu zăbavă. Și te arătai fără baftă. De-aia ți-am pus ulcica, să te-aduc mai degrabă. Uite-așa m-ațineam să te prinz. Și-și deschise brațele capcană.

– Fără să mă știi?

– Fără.

– Și cine-a luat copilul?

– El, tat-su. A dăruit Radei puiul de urs și i-a pus numele pruncului, Florea.

– De la el îl avea?

– De la el.

– Mie de ce nu mi-ai spus?

– Nu era nevoie. Luptam cu farmece să le treacă furia dragostei.

– Nu i-ai codoșit tu?

– Nu eu. Dumnezeu și dragostea, fu răspunsul neașteptat al țigăncii. Numai pentru tine, boierule, m-am făcut codoașa Radei. Cînd o afla Lionte, mă taie.

– Leonte îl cheamă?

– Da.

– Și ți-e frică?

– Nu mi-e frică. Dar te-am iubit pe tine și pe Rada și m-am așezat între voi cu bunăvoia și înțelegerea. Nu s-a putut.

– Și cu Leonte ce-ai avut?

– Numai ură. Am vrut s-o dezbăr. Ce-o aștepta? Pușcăria, ca pe el. Cu tine ne cădea împărăția în poală. Și Kiva începu să se căineze, înăbușită de plînsete.

– Să-i aduci copilul, o îndemnă el blînd. În trei zile să fii cu el aici.

– Sînt mîine.

Pe măsură ce întreba și primea răspunsurile, Dionis se liniștea și fața i se lumina. Ceilalți așteptau ațintiți la el. Urmă o tăcere ca o reculegere a tuturor. Se auzea numai bocetul Kivei. Rada sta neclintită la picioarele judecătorilor.

– Bine, hotărî Dionis. Rada este iertată. Să se mărite cu Leonte. Îi cunună voievodul Mihaly, pe care-l rog să amîie plecarea. Și spuse aceeași hotărîre pe țigănește. Zestrea pe care-o aduceam judelui Stanciu o dăruiesc bărbatului Radei, să-și răscumpere nevasta. Peste trei zile ne găsim toți aici, la nuntă. Pînă atunci întoarceți-vă la șatre.

Și a poruncit însoțitoarelor să ridice pe Rada și s-o ducă. Ea s-a înălțat, clătinată între cele două prietene, și s-a îndreptat umilă să-i sărute mîna. Dionis i-a făcut semn aspru să se departeze. Ea s-a supus.

Înăuntru s-a ținut un scurt sfat. Dionis a lămurit lui Mihaly întîmplarea. Voievodul, emoționat, l-a îmbrățișat și i-a spus că s-a purtat ca un fiu al lui adevărat, vlăstar de stăpînitor. Și i-a

mulțumit pentru această dovadă. Primea să rămîie pentru nunta Radei, dar cerea grabă. Țiganul trebuia deci scos cu orice chip, cît mai repede, din temniță. Kiva fu chemată din nou... Știa că Leonte, învinuit de hoție, se afla în prevenție, nejudecat încă.

– Unde?

– La București, unde fusese prins.

– Cum putea fi găsit?

– Are frați și tovarăși, care au umblat să-l scape. Dar n-au putut.

Îndată doi țigani au plecat după firul dat de Kiva să găsească neamurile hoțului și în două zile să fie cu ele la București, la adresa dată de Dionis, pe care o să-l găsească acolo. Îi așteaptă! Și sfatul s-a sfîrșit. Șiragurile de mărgele sunară pe umerii lați ai voievodului și alaiul porni. Oaspeții urcară din nou în camping, unde s-au așezat. Dionis a pornit numaidecît la București. Eu am rămas gazdă. Am regretat mult că nu știam ungurește, să mă întrețin de-a dreptul cu Mihaly. Noroc cu Kalchentrauer, care ne tălmăcea pe amîndoi în nemțește, limbă pe care voievodul o înțelegea puțin și eu deloc. Astfel că n-am putut face politică și înaltă diplomație.

*

A treia zi dimineață Dionis sosi. Aducea cu el pe Leonte. Prin avocați cu trecere, intervenții la magistrați și o sumă mare drept cauțiune, scosese pe țigan. Un ins înalt, arătos, aproape frumos, cioplit numai în oase și mușchi. Așa cum se înfățișa, curățit, primenit, cu un zăbun castaniu-închis pe umeri, aducea cu artistul Demetriad în rolul lui Răzvan. Sau mai degrabă cu fantele de ghindă din vechile cărți de joc: chip întunecos, ochi păcurii, fălci late cu unghiurile puternice, bărbie despărțită în două felii rotunde ca două mere și fruntea îngustă ascunsă de o cușmă lăsată într-o parte pe trei cute ale unui burduf de armonică. Deștept și orgolios, a deprins numaidecît cum să se poarte.

După amiază am coborît. Stanciu ne aștepta ca și întîia oară. Solemnitatea s-a desfășurat de data asta netulburată între țiganii curioși. Doar cîțiva mîrîiau împotriva veneticului.

Cererea a făcut-o Mihaly. Stanciu a împreunat mîinile însurățeilor. La picioarele bătrînului sta descărcată zestrea răscumpărării: zeci de trîmbe de pînză țesute de dada și femeile ei ca să se îmbrace toți țiganii în ele pentru nuntă, maldăre de scoarțe, haine, saci doldora de merinde. La urmă, jucînd din frîie, două perechi de cai frumoși, o teleguță și două vaci în pripoane. Stanciu s-a dat mulțumit și a lovit ușor pe umeri cu toiagul pe ginere: semn că poate să-și ia nevasta în șatra lui. De la camping sosiseră fripturi reci, drugi de salam, calupuri de slănină, buturi de șuncă, cozonaci, prăjituri și vinaturi. În tabără și pe poiană au ars zeci de focuri sub pirostrii pentru fiert cărnuri. Au clocotit ciorbe, s-au învîrtit mămăligi la cujbe, berbeci la crăcane. Pastramă și cîrnați sfîrîiau de-a dreptul pe cărbuni. Scînduri lungi întinse umpleau tăpșanul, cu bliduri și linguri rînduite de-a lungul lor. Țigănci gătite alergau de colo-colo. Țiganii înfingeau în stîlpi masalele să lumineze ospățul noaptea, atîrnau felinare, așezau opaițe.

Rada, pe jilț, alături de țiganul ei, era acum o țigancă frumoasă cu un copil de gît.

Tot interesul se concentrase în Dionis, zeul care înfăptuise minunea. Sta liniștit și împărțea poruncile de pe urmă. Kiva, trîntită jos, cu capul în mîini, se bocea ca de mort... Vătaful alerga

mînios: se iscau printre ţigani înghionteli, se stîrneau păruieli care trebuiau, de ruşinea străinilor, repede înăbuşite. Mocnea ceva. Tabăra bătăioasă sta cu capsa pusă. Dar aburii bucatelor au domolit-o. Cu mic cu mare s-au îmbulzit la praznic, după rudenie şi sămînţă. Stanciu cu oaspeţii de seamă şi mirii mîncau deoparte, pe o estradă anume ridicată.

Două tarafe desfătau mulţimea. Înţelegerea era că Mihaly cu tovarăşii părăsesc masa îndată ce iese luna şi urcă la camping pentru odihnă. Dimineaţa plecau. Dionis îi însoţea. Se ducea cu ei în Ungaria. Mirii se retrăgeau în cortul Kivei. Eu rămîneam să prezidez mai departe cheful pînă la istovirea mîncărurilor şi sleirea băuturii.

Larma urcă uriaşă spre stelele abia răsărite. Cîntece amestecate cu chiote, pocnete din palme, glume şi măscări se-nvălmăşeau cu sudalme, urlete de copii, rîsete revărsate de-a lungul şirurilor de meseni. Curînd, văpăile lunii s-au arătat la răsărit. Dionis s-a uitat la ceas şi a dat semnalul plecării. Mihaly s-a sculat, şi cu el odată toţi cei de pe estradă. Vătaful a şuierat în degete, gloata s-a potolit. Voievodul, luminat de torţe, a glăsuit în ţigăneşte cîteva cuvinte de rămas bun, a adus mulţumiri gazdei şi şi-a lăudat feciorul, pe Dionis – despre care a spus că-l ia cu el să-l însoare – i-a găsit o nevastă ca o împărăteasă.

La vestea că Dionis o părăseşte, laia a scos un vaier sinistru. Kiva a început să se bată cu pumnii şi să se blesteme. Ura împotriva Radei răbufni şi mai aprigă. Braţe se ridicară, cuţite ieşiră din teci. Ceata devotată Radei sări bărbăteşte în apărare. Se încinse o bătălie orbeaţă. Învălmăşiţi, luptătorii răsturnau felinare, loveau orbiş cu ciomege, cu scînduri, cu blide şi clondire. Ţigăncile îndîrjite aruncau unele în altele cu copiii, apucaţi de picioare şi învîrtiţi ca nişte ghioage. Capete trosneau, oase pîrîiau. Curgea sînge aţiţător de furie şi omor. Mihaly şi Stanciu răcneau cît îi ţineau piepturile şi, cu toiegile ridicate, cercau să despartă valurile acestei mări negre de nebuni încleştaţi. Deodată, limbi de văpăi roşii se iţiră printre brazi. Ţipete depărtate izbucniră. Şatrele luaseră foc şi sălaşul ardea. Ca prin farmec, căpiala încetă. Ţiganii se descleştară şi alergară la tabără. Dionis rîndui căratul apei, organiză încercuirea incendiului, mîntuirea copiilor şi bătrînilor lăsaţi adormiţi în corturi. Înnebuniţi de flăcări, caii scăpaţi galopau sforăitori prin tabără, călcînd oamenii. Voievodul cu tovarăşii s-au năpustit după ei să-i prindă. Repede pîrjolul fu curmat. La socoteală se găsi un purcel ars, cîteva găini pîrlite, troace şi boarfe scrum. Flăcările atinseseră un danci şi cîţiva bătrîni. Oamenii se strîngeau în jurul lui Dionis, grijuliu să-i caute, să-i numere. Bătaia se soldase cu cîteva capete sparte, piepturi uşor împunse, degete tăiate. Ţiganii, fricoşi, făcuseră gălăgie cît pentru un masacru. Rada cu Leonte şi copilul veniră înspăimîntaţi... cortul lor începuse să se aprinză. Lipsea doar Kiva... Zăcea poate beată undeva.

Deodată, Dionis şi-aduse aminte:

– Unde-i Florea?

Toţi îl uitaseră.

– Unde l-ai lăsat? strigă el spre Rada.

– Adormit în cort la Kiva.

Dionis se repezi, pătrunse îndrăzneţ prin brîul de vîlvătaie şi ieşi cu puiul în braţe. Leşinat, abia mai sufla. El l-a stropit cu apă, l-a mîngîiat şi l-a trecut lui Leonte. S-a întors apoi la ai lui şi a dat semnal de plecare. Oaspeţii aşteptau cu caii de frîu. Ne-am despărţit c-o lungă îmbrăţişare. Dionis m-a rugat să rămîn paznic şi ocrotitor al taberei pînă se întoarce. O lună, două, nu ştie...

I-am petrecut puțin. Luna se ridicase. Grupul de cai călăuziți de ciobani pornea înainte, ca să nu se sperie în pădure de luminile și umbrele torțelor. Dionis cu tovarășii veneau în urmă, însoțiți de Săbăilă și Cîrloman, care purtau facle. Și totul s-a topit în bezna pădurii.

*

Copleșit de emoții, m-am întors în tabăra acum sinistră. Stanciu m-a poftit să dorm la el. Am refuzat. Se cuvenea să ia pe Rada cu bărbatul și copilul, fără adăpost. Am rătăcit cîtva timp cu luna în față. Mîhnit și obosit, m-am trîntit pe un polog de fîn. M-a trezit cineva. Ciocîrdel mă zgîlțîia de braț. Tabăra nu sufla. Nu se luminase de ziuă.

– Ce este?

Țiganul îmi arăta spre apus creasta de sus a văii. Deasupra brazilor cerul pîlpîia înroșit. Într-acolo era campingul. Fără să mai întreb, am alergat într-un suflet. Amîndoi am urcat coastele, am străbătut pădurea, am ieșit pe platou. Departe padina noastră primea cele dintîi jocuri ale zorilor. Un fum alb, gros, tăiat de limbi obosite de foc, o acoperea în mijloc. Cînd am ajuns, cortul lui Dionis se năruia ca un rug în mormanul de jar. Nimeni împrejur. Arsese tăcut, în taină, fără să-l știe, fără să-l privească nimeni.

Am bătut în ușa bordeiului. Kalchentrauer a ieșit înspăimîntat. A prins să-și frîngă mîinile. Nu știa ce se întîmplase. În bordeiul lui adînc nu pătrunsese nici un zgomot, nici un zvon.

– N-ai văzut pe nimeni?

– Nu.

– Pe Dionis l-ai întîmpinat? A trecut pe-aici?

Nu-l simțise. Poate nu l-a sculat ca să nu-l deranjeze. Avea obicei să-și facă singur patul. Și se îngrozi la gîndul că stăpînul s-ar fi culcat în cort și ar fi putut arde acolo. Panica mă cuprinse și pe mine. Dacă Dionis și-a schimbat planul și s-a oprit la camping?

– N-ai auzit tropote de cai, glasuri de oameni?

– Nici asta.

L-am trimis după Săbăilă și ceilalți ciobani. Sosiră toți în goană. I-am îndemnat, i-am rugat să facem tot ce ne stă în putință ca să intrăm în rămășițele fumegătoare. Trebuie să căutăm dacă nu a ars Dionis.

– Nu, se luminară ei. Pe boier îl trecuseră peste padină astă-noapte. Nu s-a oprit la cort. Nici măcar n-a sucit capul înapoi cînd s-a lăsat în vale spre Brașov.

– Nu cumva s-o fi întors?

– Nu. A coborît umăr la umăr cu țiganul cel mare.

– L-ai văzut bine?

– Ca pe dumneata acum.

Am rămas tăcuți în jurul grămezilor arse, pînă seara, cînd s-a răcit puțin. Atunci am pornit să scurmăm adînc, amănunțit, cu riscul să ne frigem tălpile, să ne ardem mîinile, să ne pîrlim genele și mustățile. Și-am înghețat... În mijloc, un schelet închircit, cu fîșii de tendoane și zgîrciuri arse pe el. Ciocîrdel a răcnit, a pus mîinile la ochi și a împins-o la fugă spre sălaș.

Dar ne-am lămurit curînd. Nu putea fi al lui Dionis. Vărul meu era mult mai înalt și ciolănos. Oasele găsite erau mici, subțiri, tidva rotundă, cu dinții stricați. Pe deget un inel. L-am luat. O verigă de aramă. O cunoșteam: a Kivei. Nu mai încăpea îndoială, Kiva arsese. Dar cum? Nimeni nu-și da seama. Toți ajunseră la încheierea că țiganca urcase beată să ție calea lui Dionis, adormise cu țigara aprinsă și cortul luase foc. Nu era altă explicație.

Eu am tăcut. Știam însă adevărul. Kiva iubise prea mult pe Dionis ca să-i îndure plecarea. Pentru el trădase tabăra, mințise pe Stanciu, vînduse pe Rada. De dragul lui se făcuse unealtă și din vrăjitoare ajunsese vrăjită. Odată cu Rada, cădea și ea. Se năruiau ambițiile clădite pe seama fetei și a stăpînului. Văzuse aur, visase împărăție. Și acum rămînea cu Leonte și cu dancii Radei. Și o vedeam noaptea deznădăjduită, umilită, plină de răzbunare cum dă foc șatrelor. Da, ea pusese somoiogul aprins în corturile țiganilor. Pe urmă fugise sus, să se încredințeze dacă Dionis pleacă. Și cînd l-a văzut că trece fără să se oprească, fără să se uite la ea, care striga să întoarcă măcar capul spre cuibul unde-și clocise visele, a înțeles... Dionis îi părăsea pentru totdeauna.

Atunci a intrat în cort și și-a dat foc singură. Ca o văduvă din India. Pe rugul alcătuit din patul lui Dionis... pentru care fusese mamă, dar la care, sînt sigur, jinduise ca o ibovnică. Și nu cred să fiu romantic.

A doua zi m-am tîrît în vale...

Tabăra – nicăieri... doar urmele focurilor, grămezile de cenușă și rămășițele ospățului... Cîrd de păsări speriate, șatrele ridicaseră aripile și pieriseră. Am rătăcit cîtăva vreme printre închipuiri... și am plecat numaidecît acasă, prin Brașov, să nu dau ochii cu Dada.

Dionis nu s-a mai întors nici pînă astăzi. Și n-am aflat nimic despre el. Sînt de-atunci peste douăzeci de ani.

Dar nici acum nu mă pot dezbăra de o vedenie. Un pîlc de călăreți în noapte, peste o padină de munte. Toți întorc capul să privească în urmă movila unui cort strălucit. Numai unul, călărind în frunte, pleacă în lume, fără să se uite înapoi.

iulie – august 1949, București.

Iubire magică
Un sîmbure de roman

I

Trei şedeau goi, întinşi la soare, poetul, doctorul şi pictorul care ne adusese cu maşina pînă la acest colţ unic, Kalicichioi. Eu, al patrulea, chibiţul lor, cercetam ţărmul, fără seamăn pe întregul litoral al Mării Negre.

E un petec de Bretanie, cu arcuri de stînci zvîrlite pînă departe în apele de un albastru sever, cu grote irizate, pline de cormorani închiondoraţi, cu nori de călifari de-a lungul falezelor dărăpănate şi spume fîlfîitoare de pescăruşi fără odihnă.

Un murmur de glasuri ne tulbură liniştea. Două tătăroaice veneau spre noi. Cunoscuseră maşina pictorului, un fel de emir al acestor meleaguri, şi se înfăţişau să-i ghicească în ghioc. Ne deranjau. La un semn al pictorului, a trebuit să ne acoperim goliciunile. Le-am lăsat să-şi debiteze stîngacele lor baliverne şi le-am concediat repede cu un mic bacşiş.

– Ce săracă în folclor e marea! gîndi tare poetul.

– N-ai dreptate. N-o cunoşti, sări în apărarea mării pictorul.

– O cunosc şi cunosc tot atît de bine şi muntele, replică poetul. Dar ca să nu discutăm zadarnic, ascultaţi o întîmplare a cărei amintire o înăbuş de mult. Dar aici, în lumina asta necruţătoare, care alungă umbrele şi înspăimîntă stafiile, îndrăznesc să mi-o destăinui.

Acum cîţiva ani pusesem la cale o lucrare pentru care îmi închipuiam că îmi trebuie o linişte şi o concentrare excepţională.

Căutam deci departe de Bucureşti o atmosferă pură şi austeră, prielnică înaltei tensiuni la care ţinteam. Şovăiam între munte şi mare.

Tocmai atunci un prieten folclorist se pregătea pentru campania lui de vară. Dibuise un ţinut virgin, cu adevărate mine folclorice neexplorate, ascuns în cutele unui masiv grandios. Şi m-a poftit, dacă vreau, să-l întovărăşesc.

Mi-a făcut o listă de tot ce trebuie să iau. Nu m-am echipat însă în nici un fel. N-aveam nevoie de altceva decît de mediul prielnic inspiraţiei, în flacăra căreia mă vedeam arzînd zi-noapte ca un Mahatma.

M-am urcat în vagon numai cu o valiză uşurică, de mînă. Prietenul, văzîndu-mă atît de pirpiriu, zîmbi.

– Ai să simţi lipsa multor lucruri, acolo sus.

El, mai cu experienţă, îşi luase, pe lîngă un rucsac doldora, şi un cufăr umflat cu tot soiul de provizii şi echipament. „Calabalîc netrebnic“, cugetam în sinea mea, dar tăcui.

După o noapte şi o zi de călătorie cu trenul şi apoi cu o căruţă, am descălecat la poalele muntelui, în ultimul sat pînă la care duceau şosele practicabile. Aici orice drum se înfunda. De aici încolo, pînă la aşezările unde năzuiam, se însăilau numai făgaşuri şi poteci.

Am fost siliți să poposim aici și să căutăm alte mijloace de transport. Ne încurcau mai cu seamă bagajele.

Traserăm la un han, unde ni s-a spus că oamenii la care mergem sînt răi, neprimitori, aproape sălbatici.

A doua zi de dimineață am cerut sfat și ajutor autorităților locale. Și în timp ce valiza mea jubila, cufărul amicului sta bosumflat pe prispa primăriei, unde ne tîrguiam cu un om, să-l care după noi cum o ști.

Dar aveam noroc. Robotul nostru se potrivea să fie din cătunul unde prietenul plănuise, cum zicea el, să facă „centrul ariei lui de studii și cercetări". Și odată cu soare-răsare pornirăm și noi petrecuți de căinările notarului.

– Vai de oasele dumneavoastră!

Chiar de la început am intrat pieptiș în făgașul unei viroage, de pereții înghesuiți ai căreia își frecau coastele cei doi căluți, între care trona acum, măreț, alături de un sac cu păpușoi, cufărul. Deasupra lui, ca un moț superfluu, se clătina valiza.

Din viroagă am săltat în albia unui torent ce urca vijelioasă printre bolovani cît bivolii, în inima muntelui. Era unicul drum prin care se putea răzbi sus. Din cînd în cînd, îngenuncheam însetați și sărutam apele singuratece.

Am suit așa ceasuri întregi, sugrumați în acest defileu spart în stînci de năvalele primordiale. Numai o curea albastră deasupra noastră însemna că acolo e cerul.

Cînd și unde, drumul răsufla mai slobod, dînd zidurile spelbe în lături; ne opream să admirăm primitivitatea peisagiului, arhaismul geologic, grandioasa nuditate a coclaurilor rudimentare, fără o floare, fără o iarbă. Uriașele răsturnări și rostogoliri, îngrămădirile elementare coborau de-a dreptul din potop, mărturii ale giganticelor chinuri telurice.

Drum lung și istovitor. A trebuit să ne împrietenim cu călăuza, care a tras tot timpul cu urechea la ce vorbeam, probleme de folclor. Așa că, pe lîngă cele ce va fi fost aflat de la primar, omul s-a încredințat că sîntem niște tîrgoveți de treabă. S-a minunat numai că în loc să învîrtim alt negoț, umblăm după cîntece și ne ținem de basme și vrăji.

– De-alde astea sînt berechet la noi în sat, pe la muieri și babe. Merinde nu se prea găsesc. Streinii urcă rar să-și caute între fetele nostre soții, că sînt tare mîndre. Și zîmbi din ochi către noi. Nu cumva vă este a însurătoare? Și ne măsură cîntărindu-ne cu privirea.

Am izbutit pînă la urmă să-i spulberăm toate bănuielile și îndoiala. S-a învoit chiar să ne găzduiască la el, cît vom vrea să stăm. Partida era cîștigată.

Îl chema Ion. Ion Onișor. Ne da casa mare de sus, cu două odăi curate și gătite, care tot stau degeaba. El locuia în cuhne, iar vara mai mult pe afară.

Am aflat cu acest prilej că-i murise nevasta. Trei fete înstreinate erau măritate în satele bogate de jos. Băiatul cel mare i se prăpădise pe front. Altul, însurat, făcea armata în oraș, departe. Rămăsese singur, numai cu noră-sa, de care nu se arăta mulțumit. Dar avea s-o puie să facă mîncare și să vază de noi.

Vorbeam urcînd și gîfîind. La hopuri mai mari sprijineam cufărul, care se hăisea din leagănul de chingi și arunca valiza mea jos. Gheața se spărsese și omul sta deschis în fața noastră. Seara, cînd am poposit în bătătura lui Onișor și i-am pus în palmă cărăușia și arvună din chirie, nu mai

eram niște streini bănuiți, ci oaspeți buni, cărora gazda le deschidea nu numai casa și inima, ci și barierele ținutului.

De la poartă omul a strigat de două-trei ori, în întunericul amurgului. Dar n-a ieșit nimeni. A sfărîmat între dinți cîteva înjurături și a dibuit într-o ascunzătoare cheia cu care ne-a deschis casa. Cufărul a fost purtat pe mîini, ca un mort, înăuntru. Și nu ne-am mai gîndit la altceva decît la somn. Socotindu-ne încă drumeți, ne-am trîntit așa îmbrăcați pe paturile nedesfăcute. Eu am dormit însă rău, cu visuri chinuite, și m-am zvîrcolit toată noaptea.

II

A doua zi, sub oblăduirea lui Onișor, am purces să vizităm satul.

Era înșirat pe niște rîpi, într-o șea clădită pe-o cascadă de terase, despărțite fîșii-fîșii între ele prin viroage adînci și bolovănoase ce țineau loc de ulițe. Casele atîrnau în pantă, din ce în ce mai înclinată cu cît urcai.

– „*Inhaerent montes*“, cită prietenul textul unui istoric roman despre daci.

Priveam cu uimire sălbătecia locurilor. Peste tot, sărăcie de preistorie. Numai piatră și lemn gol. Ici-colea, cocioabe țuguiate, cu o ferestruică sus și fumuri oarbe în podul înalt ca de locuință lacustră. Dar, ca și cînd ar fi ascuns cine știe ce comori, fiecare curte era înconjurată cu zid tare de piatră.

Și nici o mișcare. Bărbații, după muncă, jos la cîmp; muierile și copiii mai mari, cu vitele în munte. Plozii, la joacă pe coclauri. Rar, babe și moșnegi cu vederile scurtate de bătrînețe se ridicau de pe lavițele din poartă cînd treceam, dînd binețe.

Onișor, mîndru, se oprea și ne recomanda ca pe niște domni mari, cărturari, prietenii lui de cînd lumea. Și satul lua act.

Am întrebat de școală.

– Apăi școală nu avem. S-a clădit jos, în comuna cea mare.

– Dar biserică?

– Biserică avem, dar lipsește preot, că nu ne ajung puterile să-l întreținem, lămuri el. Dar urcă o dată, de două ori pe an, cu rîndul, cîte un domn preot de jos și ne slujește slujba Învierii. Iar cînd se poate, și pe-a Crăciunului.

– Dar cu morții ce faceți?

– Apoi la noi se moare greu, domnilor. Cînd se întîmplă așa ceva, așteaptă și mortul pînă vine un preot din vale și-i cetește.

Am cerut de ne-a dus la biserică. O cutie de bîrne cu un foișor cît un plop de înalt. De jur împrejur, cîteva cruci răsfirate sub ocrotirea unor ziduri ca de cetate.

Nici cîrciumă nu se afla. Toate astea înfloreau acolo jos, în comuna cea nouă și mare, cu școală, biserici, primărie și bancă. Satul vechi rămăsese un fel de matcă, din care roiseră oameni în toate părțile, flămînzi de pămînt negru și avuție. El colonizase dealurile și cîmpurile pînă departe. Și rămînea mereu mic și oropsit, uitat în sihăstria lui. Dar tare ca un sîmbure.

Priveam cu inima strînsă și mă durea atîta lipsă și paragină. Împărtășii prietenului jalea mea. Dar el sări și luă apărarea sărăciei.

– E bine că nu e nici un belșug și nici un prisos, decretă el. Asprimea și sobrietatea care domnesc sînt mîntuitoare. Vezi? Oamenii se înfățișează ciolănoși și uscați ca pămîntul care îi naște. O pojghiță de humă pe o temelie de stînci. Așa și ei: cîteva funii de mușchi împletite pe oasele puternice, peste care aruncă doar o cămașă, o ie sau niște ițari. Podoabe: alb și negru.

Pînă aici tirada plăcu lui Onișor, care se uita fălos la cioarecii lui.

– Mîncarea pe sponci, poame și puțină mămăligă. Somnul pe o scîndură neacoperită, urmă amicul.

Asta nu-i mai conveni gazdei, care strîmbă din nas și întoarse capul.

– Mai mult mălai n-ar strica, insinuă el.

– Simplitatea, sărăcia asta vă păstrează liberi și senini, se adresă mustrător amicul către Onișor. Așa, nu purtați povara nici unei bogății. Oieri și ciubărari, nu sînteți robii nici unei munci care să strice omenia din voi.

Omul înfruntat astfel puse nasul în pămînt.

Prietenul era în vervă.

– Îi vezi? se îndreptă el către mine. Ei nu datorează vieții nimic altceva decît existența. N-au fatalitate. Au numai ursită. Nu vin încărcați de nici o moștenire.

– Ba sîntem moșneni din moși-stămoși, domnule, protestă omul.

Prietenul trecu peste el și urmă:

– Stau drepți și ușori, gata să primească pe umerii lor slobozi viitorul.

Aici Onișor se îndreptă instinctiv din umeri.

– Nefiind prinși în nici un țarc sau teasc al așa-zisei societăți care să-i stîlcească, ei, nelimitați, deschiși tuturor posibilităților, sînt vechi, adică antici – nicidecum bătrîni. În ei se odihnește omenirea sleită, acolo jos, de munci, smintită de avuții, denaturată de vicii.

Onișor, cu ochii la mine, cerșea o explicație. Dar tocmai intram într-o curte, unde dam peste o claie de copii aplecați asupra unei mogîldețe. Ne-am strecurat în roata lor. Un bătrîior cu plete și păr retezat pe frunte, cu un genunchi în pămînt, ținea cu o mînă un uliu enorm și-l certa în gura mare, căznindu-se cu cealaltă să-i desfacă aripile. Hultanul se apăra fioros, și pumnii omului rîcîiți de gheare șiroiau de sînge. Dar nu s-a lăsat pînă nu l-a întins cu spinarea pe o cruce de stinghii. Și în timp ce bătea cîte o țintă în fiecare aripă, fixîndu-le de lemn, îl procitea amintindu-i de toate puicile și găinile răpite; de Moțata, de Golașa, de Pestrița... O litanie, ca o orație funebră. Pasărea, zgîrcită de furie și durere, îl privea cu o cruzime arzătoare, ce țîșnea din ochii rotunzi cercuiți cu aur roșu.

Crucea cu pasărea răstignită de vie a fost legată în vîrful unei prăjini înalte și ridicată sus în văzduhuri... și alaiul a pornit spre poartă, unde prăjina cu crucificatul a fost înțepenită lîngă un stîlp. Pasărea rămase acolo, în cer, atîrnînd vie, cu aripile întinse, gata a zbor. Bătrînul, cu ochii în sus, o certa încă pe ea și pe tot neamul ei de tîlhari aripați.

Cînd dete cu ochii de noi se potoli. Schimbarăm bineţe. La rugămintea noastră și la îndemnul lui Onișor, începu să ne povestească. Amicul scoase repede carnețelul și porni să noteze cu lăcomie.

– Aha! de cînd îl pășteam! De-o săptămînă; după casă, după coșar. Dar jivina mirosea fierul puștii și-mi da ocol. Azi în zori, după ce am frecat bine țeava cu izmă și am împodobit-o cu foi, m-am pitit, lungit cu fața în sus, în grămada de bușteni din ogradă. Procletul a venit să-și ia tainul și s-a lăsat ademenit de un puișor. A făcut cîteva rotocoale și s-a slobozit deodată, repede și greu ca un pietroi, în jos. Dar l-am trăsnit ca la trei stînjeni de la pămînt. L-am aripat numai. Cînd să-l apuc, și-a înfipt clonțul și ghearele în mine, că de-abia m-am putut descăiera. Și-și apăsa dosul mîinilor cu un ștergar ud.

– Și acum de ce l-ai urcat acolo, sus? întrebă prietenul, notînd de zor.

– Ca să dea de veste fîrtaților că nu-i de glumă și să nu se mai apropie. Că dacă nu i-am mai speria așa, ne-ar mînca și pe noi, nu numai păsăretul.

Am aflat astfel că stîncăria din preajma satului era un adevărat cuibar, unde găile și ulii își scoteau puii, ca să tabere apoi, cîrduri hrăpărețe, asupra satelor. Pe urmă am băgat de seamă că nu era poartă care să nu ne întîmpine cu păsări crucificate, cîteodată două și trei pe aceeași prăjină.

Am străbătut astfel prin sat ca prin mijlocul unei legiuni care își poposise acolo cohortele cu acvilele steagurilor înălțate pentru bătălie.

III

Cînd ne-am întors din colindul nostru, era prînzul mare și acasă nu ne aștepta nimeni. Am ospătat noi pe Onișor cu merindele rămase de pe drum și l-am cinstit cu belșug de vin. Pe urmă, bine dispus, a luat parte cu cel mai mare interes la desfacerea cufărului. Prietenul a scos și a înșirat pe masă și pe lavițe un întreg bazar: săpun, ace, ață, bomboane, caramele, dresuri pentru obraz, năframe, basmale, lulele, pachete cu tutun și țigări, cutii cu chibrituri, bricege, cărți mici de rugăciuni, ilustrații și alte cîte, arsenalul lui cu care să forțeze bunăvoința tuturor categoriilor de deținători, cît de îndărătnici, ai comorilor folclorice. Onișor s-a minunat mult de mașina de făcut cafea care ardea cu spirt, a mîngîiat lung sticlele cu rom și coniac, s-a amuzat cu lanterna electrică și a fost fericit cînd i s-a spus că la plecare îi lăsăm lui lampa cu petrol, lumînările și chibriturile.

Cu asta, amicul inaugura ancheta. Asta era capcana pe care i-o întindea lui Onișor ca să-l descoasă dacă nu știe vreo vrajă, dacă nu-și amintește vreun basm, de vreun cîntec vechi. Onișor a oftat adînc și s-a întunecat vădit tulburat. Răscolisem nomolul durerilor de la fund.

– Apoi, domnilor, descîntecele s-au dus în groapă o dată cu fie iertata nevastă-mea, că ea le știa... Fermecele s-au împrăștiat cu fetele care le făceau să se mărite mai repede, și cîntecele mi-au părăsit casa de cînd am pierdut feciorii.

– Ei, de ce spui asta?... Unul trăiește veșnic ca un erou. Cellalt face armata, în slujba țării, îl mîngîiarăm noi.

– Da' de unde, domnilor... am spus eu așa, ca să-mi ascund rușinea. Nu e la oaste... E la temniță grea.

– La temniță?

– Da, a junghiat un fecior care se tot da pe lîngă nevastă-sa... noru-mea...

Am tăcut.

– Dar, reluă Onișor, se cheamă că am și eu vraja mea.

Și s-a oferit dintr-o dată să ne împărtășească o taină a lui, pe care n-a arătat-o nici feciorului. Nouă însă ne-o dă pe față, fiindcă noi, ca oameni mari și scriitori de cărți, trebuie s-o cunoaștem. Dar e nevoie să plecăm îndată. Căci a doua zi el are de gînd să urce în munte, după noru-sa:

– Trebuie mînă de femeie, altfel, murim de foame și de neîngrijire. Și-a luat minteanul pe umeri, în mînă toporișca și am pornit.

Departe, mai sus de sat, am intrat în marele așezămînt al codrilor, pentru care obștea se judeca de un veac și jumătate cu fel de fel de domni care și-l vindeau unul altuia, măsluind și amînînd dreptățile.

– Acum sîntem pe calea bună. Am pus un avocat care nu ne mai vinde, sfîrși Onișor cu tărie.

După un mers bun prin răcoarea verde, am ieșit la gol pe cumpăna apelor. În perspectivele văilor se deschideau uriașe circuri și cratere glaciare, străjuite de piscuri cu profiluri bizare. Căutam singurătate și mă întîmpina acolo nu una, ci o mie de singurătăți... Aș fi întîrziat bucuros... Omul sîrguia însă la drum. Am coborît repede de cealaltă parte a muntelui, la poalele căruia curgea un rîu, venit de departe cu undele umflate. Chiar sub noi se scobea un cot, ca un liman, în care apele se linișteau, bătînd molcom fața nisipului ce se strevedea prin ele. Ne-am strecurat printre tufișuri de mlajă și bălării...

– Să vedeți, domnilor, cursa mea. N-o să vă pară rău de osteneală. O întind de patru ori din primăvară pînă în toamnă și mai totdeauna o scot plină.

Gîndeam că e vorba de vreo plasă de pescuit nouă și inedită în domeniul etnografiei. Alături de el, am înaintat pînă-n pragul apei. Onișor s-a uitat întîi roată în toate părțile. Și-a scos cămașa, și-a sumes cioarecii, a intrat în rîu, a căutat semnele puse, niște pietre albe, și s-a oprit în netezișul liniștit al albiei. Acolo a început să scormone cu brațele sub apă... A tras un țăruș, apoi altul, în totul șase. A săltat ceva, a răsucit și a ridicat cu mare băgare de seamă un vălătuc gros pe care l-a stors și l-a pus la subțioară. A mai bîjbîit apoi în lung și în lat, cu brațele pe la fund. Dar n-a mai scos nimic și a venit pe mal.

– Pusesem patru, vorbea el mai mult ca pentru sine. Trei le-a luat apa... Ce să faci, partea ei...

Ne-a tras într-un zăvoi mai ascuns, a desfăcut vălătucul și l-a întins pe iarbă, la dogorea soarelui. Era o blană mare, mițoasă, de berbec. Nu pricepeam.

– Unde-i peștele? se uimi prietenul, cu carnetul gata.

– Apoi asta nu-i de pește. Asta-i doar capcană pentru altceva mai scump. Ci pînă s-o zvînta lîna, prindem și pește.

Umblă domol în traistă, trase sfoară, cîrlige, momeală, tăie trei nuiele mlădii și încropi la repezeală undițe, cu care ne așezarăm nedumeriți la prins. Din cînd în cînd, se ridica să supravegheze blana, care se zbicea iute.

Cînd a socotit de cuviință că totul e gata, a răsucit-o la loc, a pus-o în traistă și am pornit înapoi.

Sosiți acasă la vremea cinei, gazda a fost din nou oaspetele nostru. Nu spunea nimic. Legumea încet din provizii, bea vin și zîmbea pe sub mustăți, la curiozitatea noastră greu stăpînită.

– Lasă! O să vedeţi. Întîi să se culce toate găinile satului, glumea el.

După ce s-a lăsat bine noaptea, a aprins un felinar orb, a scos din tron o dimie groasă cu care a astupat ferestrele şi a tras zăvoarele la uşi. A întins jos o pînză, a luat blana şi, ţinînd-o de un corn deasupra pînzei, în început s-o bată pe dos, adică pe partea jupuită, cu o vărguţă. La bătaia meşteşugită a omului a pornit să se scuture din miţele şi cîrlionţii blănii un soi de praf, o pulbere ca un nisip. Operaţia se făcea metodic de sus în jos, bucată de blană cu bucată, fără grabă şi cu mare migală. Pulberea, gonită din ascunzişuri, se cernea galbenă şi strălucitoare pe aşternut. Uneori chiar în chip de paiete scînteietoare în raza lămpii, ca fluturaşii ce se cos pe ii.

Aveam impresia că Onişor săvîrşeşte o vrajă.

După ce a isprăvit cu dosul a luat, pe faţă, miţele în răspăr... Blana se istovise. I se smulsese ultimul grăuncior. El o vălătuci iar şi o zvîrli după sobă. Apoi cu un pămătuf strînse în mijlocul pînzei o grămăjoară de pulbere.

Din cînd în cînd, se oprea şi o pipăia, dînd din cap.

– Poftiţi, domnilor, ne îndemna el voios. Puneţi mîna şi cercaţi.

Prefiram printre degete pulberea culeasă şi nu înţelegeam. Îl priveam nedumeriţi.

– E aur, domnilor, aur curat.

Prietenul sări la carneţel.

– Aur? Cum? De unde?

– Din nisipul rîului. Apele vin de sus din munţi şi-s încărcate cu pulbere de aur, spuse simplu Onişor.

Cerurăm lămuriri. Amicul pîlpîia de emoţie.

– Îl rod apele din stînci şi-l amestecă în nisipul lor. Ba se mai adaugă şi cel scăpat din şteampurile care mărunţesc acolo, amănunţi omul. Pe vremea cînd nu se lucra în băi, moşii noştri îl pîndeau aici jos şi-l prindeau în cursele astea de blănuri miţoase.

– N-am auzit şi n-am citit nicăieri despre practica asta, se uimi prietenul spre mine.

Nici eu nu ştiam despre aşa ceva.

– E o taină străveche, care s-a pierdut, lămuri Onişor. O mai apucase tata, care mi-a lăsat-o mie moştenire, că îl ascultam. Şi eu poate s-o las feciorului, dacă o fi vrednic – şi adăugă amărît – dacă s-o mai dezbrobodi din ale muierii. Altfel, o duc în mormînt – şi privind spre prietenul care buchisea carneţelul – că din cărţile dumneavoastră nu se mai întoarce ea înapoi aici.

– Şi cum vine asta, bade? se nedumiri amicul.

– Apoi vine aşa. Aşezi blana la limpeziş pe apă lină, cu lîna în sus, şi o întăreşti în albie cu cîţiva ţăruşi. Apa se prelinge prin miţe ca printr-o strecurătoare şi trece mai departe la vale, ducînd cu ea nisipul netrebnic. Aurul, mai leneş, mai greu, merge mai domol şi se lasă, boieros, la fund, unde se încurcă şi se opreşte în firele încîlcite ale lînei. Se cheamă că a căzut în capcană. Te duci peste o lună, două, şi scoţi blana cum văzurăţi, încărcată.

Şi, povestindu-ne, strîngea pulberea preţioasă într-un corn de bou în care se păstrează de obicei iarba de puşcă. Să fi fost ca la trei-patru grame.

– Şi cît se poate culege? întrebarăm.

– Un năpîrstoc, două pe an, că atîrnă greu. Şi n-ai decît cinci luni.

– De ce? întrebarăm.

– Apoi de toamna, tîrziu, și pînă în gura verii, nu te înțelegi deloc cu apele. Vin numai mînioase.

– Numai atît, ne plînserăm noi, un degetar?

– Apoi și atît e destul, că se cheamă că-i fără nici o muncă. Doar că mai păgubesc cîteva blăni furate de ape. Dar decît să te trudești acolo, în băi, îngropat de viu ca în temniță, mai bine aici slobod pe prunduri.

– Nu poate fi aur, spusei în franțuzește amicului. E probabil pulbere de mica, de care sînt pline toate pietrele. Cînd eram copii, tot așa ne amăgeam și noi și le adunam socotindu-le că închid în ele firișoare de aur.

După ton, după mimică, omul pricepu că nu cred.

– Da' de unde, domnule, e aur, și încă lamură.

– Cum îl cunoști? mă rățoii eu.

– Apoi nu-l cunosc eu, îl cunoaște negustorul de la tîrg. Că mă duc cu praful ăsta jos și-l schimb pe mălai și pe făină. Îl cearcă zaraful acolo cum știe el cu apă tare și mult se bucură. Că este aur bun, spălat și lămurit în toate apele muntelui. Numai că e puțin. S-ar aduna mai mult dacă nu și-ar smulge și rîul dajdia lui. Da' i-o dau bucuros.

Și omul ascunse în fundul tronului slăvitul praf cules din lîna de aur, după care alergau eroii lumii antice pînă la Colchida. Dar de unde să știe asta Ion Onișor, care se ridică, urîndu-ne noapte bună?

Am rămas cîtăva vreme tăcuți, uluiți, frămîntînd gînduri și potrivind înțelegeri.

– Nu trebuie să ne mai îndoim, răsuflă prietenul. Noi n-am mai apucat, dar odinioară, și nu e mult de atunci, albiile rîurilor noastre erau pline de țigani zlătari, care cerneau nisipurile și culegeau aurul din ele. Am întîlnit într-o carte un desen, pare-mi-se la Raffet, în sfîrșit nu importă, de un călător de pe la începutul veacului al nouăsprezecelea, care, minunat de cele ce vedea, desemnase o astfel de scenă; zlătari prefirînd apele pentru aurul din ele.

– De ce s-a părăsit procedeul? întrebai sceptic.

– De bună seamă, răspunse, gîndindu-se un timp, prietenul, fiindcă robia s-a desființat. Mîna de lucru a ajuns din ce în ce mai rară și mai prețioasă. Aurul cules în chipul ăsta ar costa prea scump, mult mai scump decît cel din mină.

Dar cea mai mare nedumerire rămase hotărîrea gazdei de a ni se destăinui nouă, doi streini. Singura explicație a fost că omul, încărcat de nădufuri, amărît de fecior, supărat de noră, a răsuflat într-o clipă de slăbiciune mai ușor către niște necunoscuți, niște drumeți. A fost așa ca și cum ar fi aruncat necazuri și taină pe apa sîmbetei.

Se făcuse frig de munte. Atunci am prețuit calabalîcul prietenului, din care m-am înfruptat c-un pled, un pulover, un cearșaf pentru pat și o lumînare. Ne-am culcat fiecare în odaia lui.

IV

N-am adormit deloc, m-am răsucit și m-am zvîrcolit toată noaptea. Mă mînca pielea îngrozitor și trebuia să mă scarpin necontenit. Aruncai vina pe seama mezelurilor, care, sigur, mi-au dat o

intoxicație cu urticarie. Desperat, am aprins lumînarea și eram negru de pureci și eu, și patul. Niște pureci mari și flămînzi, care nu ciupeau, ci mușcau.

Prietenul m-a simțit. A venit și el nenorocit la mine.

– Credeam că dormi și nu îndrăzneam să te scol.

Fusese și el năvălit de o hoardă asemănătoare. Rufele, așternuturile lui curate de la București forfăiau de puncte negre zburătoare.

– Astea nu mai sînt insecte, sînt armăsari, zicea alergînd după ei prin pat.

– Ceea ce înseamnă, îl dojenii, că prima unealtă și cea mai esențială pentru culegerea și studierea folclorului la fața locului sînt prafurile de pureci. Altădată nu mai trebuie uitate.

A fost o luptă zadarnică pînă-n zori, fără să putem închide ochii. Isprăvisem scuipatul cu care ungeam degetele ca să punem mîna abia pe cîțiva din pat. Dar temeiul lor era jos, în pomesteala odăilor. A doua zi ne-am înfățișat gazdei cu jalba în proțap.

– Apoi i-ați strîns din tot satul pe unde ne-am plimbat. Ba de la cîini, ba de la vite, ba de la copii. S-au aciuat la dumneavoastră, că aveți carne dulce și piele subțire. De noi, ăștia mai bătrîni, cu pielea sfarog, nu se mai lipesc. Lasă, că pînă o veni nor-mea să curețe, vă fac eu un așternut să nu mai îndrăznească unul să se apropie. La noapte o să dormiți împărătește.

A plecat și s-a întors numaidecît cu un maldăr de pelin verde și aromat. Din el a făcut întîi un mănunchi, ca o mătură, cu care a măturat cu grijă odăile. Pe celălalt l-a presărat pe jos, pe pat, sub pat, prin și peste așternuturi, pe perne, sub perne, în cămășile noastre de noapte, pretutindeni, cînd lujere întregi, cînd fărîmițîndu-i boabele din vîrfurile înflorite, și încredințîndu-ne că de acum vom fi invulnerabili. Noi, încrezători, am așteptat noaptea cu nerăbdare, hotărîți să o dormim toată pe nerăsuflate.

Ne-am trecut toată dimineața în aroma amăruie a pelinului rînduindu-ne lucrurile. Eu n-am avut de scos decît caietul, pe coperta căruia scria răspicat: *Faust*, partea a treia, epilogul în cer. Prietenul ceru, ca de obicei, explicații, fără carnețelul în mînă. Era un vast proiect de poem, pe care-l purtam de mult în minte. Urcam cuplul, pe Faust împreună cu Mefistofel, în cer și inversam rolurile. Acum Faust ducea, acolo sus, de nas, pe diavol, și-l ispitea cu aventuri de ordin superior, cu experiențe spirituale de gîndire și cunoaștere, cum se cuvenea unor spirite descătușate. Dam o replică lui Goethe și-mi ascuțeam ironia pe spinarea prietenului, care nu pricepea subtirimea subiectului. Pe caietul în care el își trecea seara notele scria mare: *Studii în folclor*. Am rîs. Pentru ce *în* și nu *de* folclor? Ne-am luat apoi serios la hartă și ne-am ciondănit pe chestia folclorului în general pînă aproape la supărare. Fără să cred folclorul o mistificare, ceream prietenului o neîncredere, o bănuială, ca pentru orice producție unde individul, cu inspirația, cu fantezia, cu reaua lui credință, cu interesul de a te cîștiga, te înșală și te păcălește. Tu crezi că faci știință obiectivă, tragi concluzii și generalizezi o invenție, o toană a unui singur năzdrăvan sau soltic. Pe scurt, nu credeam în disciplina folclorică și ceream măsuri de siguranță și mari îngrădiri. Aduceam în sprijin cazul ilustru al lui Macpherson cu Osianul inventat de el.

La amiază ne-am dat într-o rînă pe paturi, să ne odihnim. Dar s-a pornit îndată un atît de înverșunat atac, de data asta de purici uniți cu furnicile aduse cu pelinul, că am sărit îngrozit și am părăsit mișelește cîmpul de bătaie.

Am alergat iar la gazdă. Eu am amenințat ritos cu plecarea și că fac satul de rîs la gazetă.

Omul a ascultat liniştit şi n-a căutat să se apere cu nimic.

– Lighioi spurcate, ne mîngîie el. Nu vor să iasă decît cu alai. Dar le vine lor Aldea de hac! O să vedeţi. Numai niţică îngăduinţă. Şi plecă.

Peste puţin se întoarse însoţit de un moşneag adus de spate, care ne salută cuviincios şi adause:

– Lasă, că-i scot eu, domnilor, n-aveţi grijă, şi-i duc încolo, pe pustii, să nu se mai poată întoarce.

Cum eram nervos şi cu ţîfna pusă de discuţia cu amicul, îl repezii:

– S-or întoarce, nu s-or întoarce, nu vreau să ştiu! Vorba e să dormim la noapte, şi privii batjocoritor prietenul.

– Lasă, că o să odihniţi fără să vă întoarceţi, mă potoli bătrînul.

– Cum îi scoţi, moşule, îl îmbună prietenul cu o ţigară. Şi trase carneţelul.

– Hei, cu meşteşug! Că şi ei trebuie să asculte de cineva mai mare.

Şi începu pregătirile, simple de altfel.

Prietenul ceru frumos îngăduinţa să fim şi noi de faţă la operaţie. Cu foarte mare greutate, după lungi stăruinţe, după ce i-a dat cîteva pachete de tutun, o pipă nouă şi chibrituri, moşul se învoi. A cerut ca atîta vreme cît va lucra el în casă, să se mături curtea, să se ridice gunoaiele şi să se înmoaie leoarcă praful din bătătură şi de pe prispă cu apă. Ceea ce gazda s-a apucat să execute, cu sfinţenie.

Vrăjitorul a intrat în casă urmat de noi şi a purces la descîntec, luînd odaie cu odaie.

A tras din teaca de la brîu un cuţit mare şi lat ca un iatagan, lucios ca argintul, pe care l-a aşezat potrivindu-l cu grijă într-un colţ, în piezul ferestrei. Apoi a acoperit fereastra cu o cîrpă neagră pe care o ţinuse în sîn. A lăsat numai un colţ uşor dat la o parte, potrivind aşa ca fîşia de raze ce se strecura pe acolo să cadă drept pe lama cuţitului. În întunericul ce se aşternuse în odaie, cuţitul ardea strălucitor, ca şi cum înaintea lui s-ar fi aprins o candelă. Pe urmă omul s-a pornit cu o vergeluşă mlădioasă, să lovească, petec cu petec, palmă cu palmă, pomesteala, începînd de la prag şi înaintînd treptat, amănunţit, spre cuţitul flăcărător, pînă a ajuns la el. Tot timpul mormăia un descîntec din care n-am prins decît cuvintele „negri procleţi". Cuţitul a început să se întunece, pierzînd încet-încet luciul. Atunci moşul l-a ridicat repede şi a ieşit cu el afară, ţinîndu-l ascuns. Noi, după el. Cît am putut zări, lama era neagră de pureci, înţesaţi unul în altul pe amîndouă feţele. Ei opreau reflexul luminii şi înnegriseră oţelul.

Vrăjitorul s-a dus cu el departe, l-a curăţat scuturînd purecii pe coclauri şi s-a întors. A luat acum la bătaie aşternutul şi pernele pe care le trîntise pe jos, aproape de cuţitul fermecat, şi a ieşit iar cu el, doldora de procleţi. A trecut apoi la scîndurile patului şi ale laviţelor, în sfîrşit, la tot ce se afla în casă şi în tindă. Şi aşa, rînd pe rînd, a cules, pe cuţit, sute de gîngănii.

La plecare l-am răsplătit cu cîteva hîrtii de bani. Nu le-a primit. Trebuia argint, numai aşa vraja avea putere.

Ca să-l facem să vorbească mai mult, ne-am ţinut după el pînă acasă, într-o văgăună. Prietenul vrea morţiş să noteze cuvintele descîntecului. N-a fost însă chip să scoatem de la el nimic. A rămas neînduplecat la toate momelile. Am cules doar din cocioaba lui alt rînd de pureci. Moşul a făcut haz şi nu s-a sinchisit.

– Vedeți dumneavoastră, ăștia sînt purecii mei și nu se cade să mă pun rău cu ei. Lepădați-i undeva, aiurea, că de-acolo îi chem eu înapoi acasă, glumi el.

Am coborît la pîrîu, unde i-am scuturat pe gîrlă. Cînd am sosit acasă, Onișor plecase după vite și după noru-sa, la munte.

Am cinat și ne-am culcat numaidecît, nu fără oarecare teamă. Am dormit însă noaptea toată în adevăr împărătește; sub paza descîntului, nici un vrăjmaș nu ne-a mai tulburat somnul.

V

M-am sculat tîrziu. Am trecut tinda; alături, prietenul meu lucra de zor. Umpluse un sfert de caiet, ceea ce mă irita oarecum... Eu nu scrisesem un rînd și era a treia zi de la sosire. Timp pretios pierdut cu fleacuri. La intrarea mea el se opri. Angajarăm o discuție asupra vrăjilor. L-am atacat direct.

– M-aș închina, zisei, dacă vrăjitorul cu un fluier fermecat la gură ar fi ieșit din casă în fruntea unui alai de pureci încolonați și i-ar fi cules și pe cei din curte. Dar așa se vede cît de colo că a folosit un procedeu de practică comună.

– Cum comună? Ce vrei să spui?

– Vreau să spun că orișicine poate face ca el.

– Aș vrea s-o văd! se oțărî amicul. Cum?

– Foarte simplu. Lama cuțitului era unsă cu un clei de care se lipeau purecii.

– Chiar dacă ar fi așa, asta nu micșorează întru nimic lucrarea magică.

– N-a fost deloc ce crezi tu, îl contrazisei. A fost curiozitatea purecilor pentru lumină.

– Ei, asta-i acum... Purecii, curioși!...

– Da, și încă foarte curioși; ca orice insectă, sînt fascinați de lumină. De ce este nevoie de întuneric în odaie și de o rază de soare care să bată drept pe oțelul lamei? De ce vraja nu-i operantă afară, în curte?

– Fiindcă vrăjile, explică el, au nevoie de condițiuni speciale, ca și celelalte lucrări de același ordin. Nu-i vrea ca ședințele de spiritism să se ție în curți și fenomenele de materializare să se producă ziua-n amiaza mare!...

– Fugi de-acolo! îl luai eu. Aici e altceva. Purecii stîrniți de vărguța moșului alergau, ca și fluturii, către lumina de pe lamă, care-i atrăgea – asta ți-o conced – ca un farmec. Dar aici intervine dibăcia omului, nu vraja, ci cleiul îi prinde și-i fixează. Dar cursa e mult mai stîngace și mai primitivă decît candela chinezească.

– De unde ai mai scornit-o și pe asta? rînji amicul.

– N-o scornesc eu. Există de cînd lumea în Extremul Orient un fel de prinzătoare de pureci, bazată pe același principiu: o feștilă care arde noaptea jos pe podea în mijlocul unui talger. Purecii atrași se precipită și cad în lichidul din vas... Ingenios, nu-i așa, și simplu. Pe cînd procedeul nostru aduce a hîrtie de prins muște, plus recitativul.

Prietenul, indignat, sări ars. Mi-a reproșat josnicul meu materialism. Mi-a ținut un logos despre puterile magice care zac în noi și de care habar nu avem. Despre legăturile mult mai adînci

dintre anume oameni și natura suprasensibilă, pînă la care noi nu putem pătrunde să-i cunoaștem legile și să-i captăm forțele.

L-am tratat de retrograd și superstițios. N-aveam dreptate. El n-a știut sau n-a vrut să-mi răspundă că printr-un fel de mimetism absolut necesar trebuia să îmbrace mentalitatea primitivă și să primească forma culturii magice. Altfel, n-ar fi putut pătrunde în intimitatea stărilor ei și datelor ce ne apăreau, ne asediau aici din toate părțile să se adapteze condițiilor. Am tăgăduit orice realitate practicilor nătînge cu a căror culegere și admirație își pierde vremea. Am rîs de bieții naivi ca el, care se lasă trași pe sfoară de țăranii șireți și am sfîrșit categorisind magia de impostură și pe vrăjitori de șarlatani, batjocorindu-i cum mi-a venit la gură.

Prietenul, de data asta cu un fel de spaimă, mă opri, rugîndu-mă să nu mai vorbesc astfel. Dacă m-ar auzi unul din cei pe care-i insult, s-ar putea să se răzbune pe mine și să mă pedepsească într-un chip îngrozitor. Are să-mi dea să citesc despre procedeele fatidice...

Era să-l reped din nou, dar umbla cineva în tindă și n-am vrut să ne audă cearta.

Îmi urcasem inutil sîngele în cap. Dezgustat, m-am smuls din discuția stupidă și fără rost și am trecut la mine, hotărît s-o rup cu toate din afară și să mă cufund în lumea mea, pentru care urcasem aici. M-am întins pe pat și, cu hotărîre, cu efort aproape dureros, am început să mă cufund într-o meditație adîncă.

Aveam practicile mele proprii spre a-mi înlesni concentrarea pînă la exaltare. Un ritm al spiritului vital, un fel de stăpînire, o frînă asupra respirației pînă la oprire, un soi de luciditate, ca un control pus pe bătăile inimii și ațintirea unei imagini mintale, care crește și înflorește, se amplifică sub privirile unui ochi lăuntric, dîndu-mi o beatitudine ca de hașiș, dar fără urmările dezastruoase ale acestuia.

Mă străduiam astfel să compun pe Margareta în cer, cu mult deasupra celei închipuite de Goethe. Nu o martiră naivă, nu o mică sfîntă abstractă, ridicată la acest rang din ceata amantelor convențional seduse și părăsite. Ci ca pe eternul feminin, uriașă putere cosmică liberatoare, căci iertarea nu e decît liberare, care urcă și potențează acolo în cer pînă la rolul de virtute creatoare pasiunile care pentru noi, aici, pe pămînt, sînt doar păcate și ne strivesc sub ele.

O Margaretă care, ca o altă Evă zămislitoare, creează din nou pe Faust așa cum se dorea el și-l schimbă pe Mefisto, din valetul mincinos, din sluga vicleană care-și duce stăpînul în ispită, într-o necesară forță antagonică, pe care Margareta și-o aliază și o integrează Universului.

Începeam să văd o Margaretă violent de sfîntă, dacă s-ar putea spune, sfîntă cu acea violență a păcatului, care...

Ajunsesem aici, cînd simții un freamăt, o prezență. Deschisei ochii. Cineva sta în mijlocul odăii și mă privea intens.

Cum intrase? Eu închisesem ușa și știam că, furios, parcă trăsesem zăvorul.

– Sînt Mărgărita, spuse tare apariția.

Sării speriat, mă clătinai năuc și nu pot spune decît cu vorbele cele mai banale emoția smintită ce mă gîtui. Inima îmi bătea nebunește. Gîndurile se învălmășeau ca apele căzute într-o cataractă și lumea se învîrtea, cu mine amețit în mijlocul ei.

Cînd mi-am venit în fire, o zeiță – nici acum nu-i pot spune altfel – sta și mă privea cu un zîmbet șăgalnic. Era înaltă, zveltă, cu părul castaniu și unduios, ochii mari de un verde ca fun-

dul de talaz, obrazul alb-trandafiriu împuns de două gropițe, nasul subțire, drept, cu nări pîlpîitoare. Bărbia puternică pornea semeață în jos, ca să se rotunjească seducătoare, și gura fermecător arcuită își ascundea colțurile ușor sumese în două gingașe bride, coloana splendidă a gîtului se îmbina cu măiestrie în linia umerilor de o proporție și o grație nemaiînchipuită. Sînii zglobii, drepți umpleau de o viață misterioasă iia în care pîlpîiau fără încetare. Brațele admirabile, lungi și netede se terminau cu mîini suave și mici cît un cuib de pitulice, încărcate cu dezmierdări. Sub mijlocul strîns, de amforă ușor revărsată, coapsele glorioase, pline de voluptăți, erau modelate de fota neagră, care-i descoperea picioarele goale, desăvîrșite, cu glezna delicată, sugrumată, cum numai o rasă cu har poate zămisli. Purta sandale, care scoteau la iveală ușoara boltire a tălpii și călcîiul mic și roz, ca la nimfele zugrăvite de maeștri.

Nu știu dacă am privit-o îndelung sau mi-am dat seama; am intuit totul dintr-o ochire. Dar era de o perfecție copleșitoare.

Și un miros de dragoste, busuioc amestecat cu dîrbovnic, îmbătă odaia.

Coborîse din exaltarea meditației mele? Din miezul inspirației din care mă trezise? Uitasem de mine, de timp, de locul unde mă aflu, cu gura și ochii căscați la ea zănatec.

– Sînt Mărgărita, repetă ea zîmbitoare.

– Margareta? Care Margareta?

– Nora gazdei, și plecă ochii în jos.

– Ah, nora gazdei?!... Și răsuflai adînc. Vălul magiei începu să se ridice.

Onișor nu ne spusese niciodată cum o chema pe nora lui. Fata continua să rîdă tainic. Stînd netulburată în fața mea.

Nu știam ce să fac. Încurcat, am poftit-o pe scaun. Nu-mi credeam ochilor. Mi-era teamă să nu se mistuie, ca o vedenie. Îmi venea s-o pipăi, ca să mă încredințez, și nu îndrăzneam. O văpaie mă cutreiera din creier pînă-n tălpi, dar o simțeam mai ales în gînduri, în mințile în care nu mai eram.

De unde răsărea minunea asta? Încîntătoarea noră apocrifă a lui Onișor? Cine-i pusese atîta perfecție în linii, noblețe în atitudini, armonie în mișcări?

Stam, fulgerat dintr-o dată de dragoste. De o dragoste impură. M-a plesnit fără veste atîta erotism, atîta răscol sexual necunoscut mie pînă atunci, că m-am înspăimîntat. Frumusețea cărnii ei îmi era, dacă nu aș fi putut-o poseda, cel mai teribil supliciu.

Din acea clipă nu am mai trăit eu, a continuat să trăiască în mine frenezia pentru Mărgărita. O evocasem și o coborîsem din cer pe pămînt cu toată fatalitatea de păcate care o urmărea. Dar eu nu mai eram Faust.

Am fost de aici înainte umbra ei pe lume, călcată necontenit în picioare.

La început încercai s-o cîștig cu bani și daruri. M-a respins și ținut departe, ca pe un copil, nu cu severitatea și bățoșenia femeilor care vor să te exaspereze, ci cu o demnitate simplă, cu atît mai intimidantă. O simțeam, o ghiceam expertă pînă la perfecție în dragoste, capabilă să-ți dea plăceri și delicii dincolo de fire. Și suferеam chinuri neînchipuite pe măsură ce pasiunea îmi creștea din ce în ce mai otrăvitoare.

Nu mă recunoșteam. Se întîmpla oare cu mine o obsesie, pînă la substituire de personalitate? Și pe aceeași măsură Margareta era mai rece, mai depărtată, mai disprețuitoare.

Credeam că mă joacă și făceam toate chipurile să mă apropii și s-o înving. Dar între noi se interpunea un schimb de stări bizare, un interflex de influențe potrivnice. Ne aflam într-o ecuație a aceleiași existențe, însă unul la semnul pozitiv, celălalt la semnul negativ...

Odată cu sosirea ei traiul ni s-a schimbat în bine. Doi ciobani fugari coborîseră după ea din munte. Unul cu coșulețe de fragi și zmeură, altul cu caș și cu ciubăre de lapte dulce. Răsărise în curte un gușat căruia îi curgeau balele cînd o vedea și care mătura, spărgea lemne, aprindea focul. Un șchiop crunt la înfățișare ieșise de nu știu unde și o ajuta la cuhne. Tăia păsările, păzea oalele, fierbea mîncările. Și un codan, cu cîteva tuleie de mustață sub nas, scutura așternuturile și deretica prin casă. Toți o slujeau ca pe o regină. Și nu mă dumiream de unde se prăsise droaia asta, cînd deodată răsăriră alții, cu zecile, care treceau pe la poartă șuierînd sau se opreau și se pofteau singuri la vorbă. Satul, fără de veste, nu mai era pustiu. Dar din toată ceata asta de nebuni, eu eram cel mai de plîns.

Părăsisem lucrul. Lăsasem prietenul, care colinda singur. Nu mă mai interesa nimeni și nimic afară de Mărgărita. Stam ziua întreagă numai s-o pîndesc și țineam tot timpul ochii pe ea. Încercam s-o slujesc și eu în rînd cu ceilalți ciraci și-i cerșeam favoarea s-o ajut în casă, la gătit bucate. Mă îmbrînceam cu gușatul cine să-i care mai întîi lemne și cu celălalt satelit, căruia vream să mă substitui la suflatul în foc. Și-i culegeam orice fărîmă de vorbă.

Ea mă primea nepăsătoare sau pleca de lîngă mine. Pierdusem orice stăpînire asupra mea, orice control și orice rușine. Noaptea mă tăvăleam ca un posedat, plîngeam și mă băteam cu pumnii.

Prietenul cerca să mă aducă la realitate. Îmi înșira entuziast descoperirile lui în folclor, urmele unei balade care se cîntă și se joacă în același timp, ca o dramă magică. Eu stam inert și nu auzeam. Purtam în mine numai făptura copleșitoare a Mărgăritei.

Ați simțit ce simplificatoare este pasiunea? Cum reduce și unifică existența numai la un singur și același mod? La o unică cheie? În privința asta se poate spune că pasiunea este o fericire, o penibilă, dar autentică fericire. Ca orice pasiune, de altfel. Toate complicațiile dispar. Te întorci la o singură dimensiune, aceea a pasiunii tale. Pierzi înălțimea, pierzi lărgimea, rămîi cu lungimea urîciunii în care te tîrăști pînă la sfîrșit.

Uneori, cînd clocotea în ea belșugul de luxură pe care-l dospea, îmi îngăduia să mă apropii și să mă gudur lîngă trupul ei. Atunci era demonică. Ochii îi creșteau, îi izbucneau și era în stare să tîrască după ea o haită întreagă de oameni. Se îndupleca o clipă, numai atît cît, aplecat asupra ei, privirile amețite îmi leșinau pe lunecușul alb dintre sînii dîrzi, pînă în fundul magic unde sălășluia fericirea.

Atunci se smucea de lîngă mine hohotind și pierea pe coclauri, unde bănuiam că aleargă, să se astîmpere, cum se vorbea, cu alții. Dar eram atît de domesticit, că nici nu mîrîiam, dar încă să ridic măcar un deget asupra ei.

Era o făptură a Satanei, trimisă să mă piardă? Sau o bolnavă, o posedată, ca și mine? Orice ar fi fost, atunci nu mă interesa. Ea, așa cum se înfățișa, era pentru mine existența.

În sfîrșit, nebunia ajunse culmea. Trebuia să fac ceva. Psihoza mă dusese la un pas de pieire. Dacă nu izbutesc, eram hotărît să mă ucid. Pușca lui Onișor atîrna încărcată cu gloanțe pentru urs într-un cui din odaia mea.

Din norocire, tragedia asta, de o intensitate ucigătoare, n-a ținut mult. Mie mi s-a părut că a durat ani. De fapt, s-a desfășurat, fulgerător, în numai alte trei zile!

Am sosit în sat duminеca. Marți izbucnise din zodiile rele Margareta. Vineri noaptea pătrunsei la ea, încuiai ușa și, întărit de cumplita suferință, îi căzui în genunchi, îi propusei să părăsească sărăcia și să vie cu mine în oraș, unde s-o acopăr de podoabe și bogății.

Ea sta întinsă pe laviță și nu mișca. Surîse numai și mă rugă să n-o mai tulbur, că e obosită.

Căzui atunci ca la o icoană cu metanie la poalele ei și o implorai cu lacrimi să mă ia de bărbat. O voi despărți de feciorul lui Onișor și mă așez cu ea unde vrea, aici în sat, în altă parte, în străinătate, numai să fie soția mea. Dacă nu, îmi fac seama! Și se vedea bine că nu glumesc.

Ea m-a certat și m-a concediat ușor, cu cîteva vorbe simple, ca pe gușatul bălos, care ieșea de-a-ndărătelea cînd îl da afară din cuhne. Așa am ieșit și eu.

În curte mă pîndea prietenul, care mă urmărise și ascultase la ușă. Nu mi-a vorbit nimic. M-a luat și m-a culcat în patul lui. Iar el m-a vegheat scriind toată noaptea.

A doua zi, sîmbătă, în zori, mă pregăteam să trec în odaia mea, decis. Prietenul m-a oprit și mi-a spus multe, între care că sînt, ceea ce știam, fabula satului. Am mai aflat pe deasupra și credința lui, că sînt vrăjit. Mărgărita auzise blestemele mele împotriva vrăjitorilor și se răzbuna asupra mea în chipul acesta. Am găsit putere să-mi schimonosesc obrazul a rîs. El nu s-a dat bătut. Mi-a vorbit de realitatea fenomenului, de vibrații și unde, pe care fiecare din noi le emanăm. Mi-a adus pilda celebră a celor două persoane radiodifuzoare omenești de la Bratislava, care uimiseră lumea pe vremea aceea; mi-a vorbit multă vreme de potrivirea asta între fenomenele pricinuite de vibrații.

Vraja? E destul ca printr-o practică oarecare – și aici e farmecul – pe lungimea de undă a vibrației tale, să se adapteze unda unei alte voințe, rea sau binefăcătoare, pentru ca vraja să se și inscăuneze. Ce e, la urma urmei, sugestia? hipnotismul? O luptă între vibrațiile a două voințe adversare.

Ascultam dus... Și deodată gîndul unei asemenea vrăji mi-a intrat în cap. De ce nu aș încerca? Oh, dacă ar fi posibil să-mi îmbuc gîndurile, dorurile, tremurul meu în ființa ei, să i le împărtășesc, ca unui aparat de radio... Numai cine este cel care știe să sucească butonul la punctul anumit? Vrăjitorul, numai el poate, susținea prietenul.

L-am întrebat deodată dacă se află o vrăjitoare în sat. Era, și încă una extraordinară, care-i dăduse cîteva probe fantastice. Se împrietenise cu ea. Ar putea în cazul meu să facă minuni.

M-am sculat. El mi-a luat mîna și am pornit. De cum am ieșit pe poartă, m-am răzgîndit. Parcă o voință nevăzută m-a oprit și, îndărătnic, am dat să mă întorc. Mă cuprinsese un dor de Mărgărita ca și cum n-o mai văzusem de ani, ca și cum aș fi pierdut-o. Prietenul mă smulse și mă luă mai mult pe sus. M-a dus numai cu făgăduiala că vrăjitoarea are să mi-o dea în brațe chiar în seara aceea, ascultătoare ca o păpușă.

În capul satului ne-am oprit la poarta farmecelor. A intrat întîi prietenul să ceară audiență pentru mine. Mi-erau gîndurile aiurea – ceea ce făceam săvîrșeam automat, ca pentru altcineva străin. După puțin timp prietenul a ieșit vesel și m-a înfățișat Sibilei, o bătrînă înaltă, descărnată, puțin adusă de spate, cu nas cocîrjat, barba întoarsă în obrazul numai crețuri. Dar ochii: doi cărbuni aprinși.

I-am spus și eu pe scurt păsul care mă aduce și am rugat-o să facă orice, numai Mărgărita să mă iubească. Dam tot, îmi vindeam chiar sufletul. Ea m-a ascultat clătinînd cu compătimire din cap. Știam oare că Mărgărita este ea însăși o vrăjitoare? Că lucrează numai cu farmece și pentru asta se țin bărbații zănateci după ea? Că e bătrînă și urîtă? Știrbă și strîmbă? Și, spunînd astea, baba își înfigea cărbunii ochilor în mințile mele. Știam că numai Necuratul, a cărui unealtă este, o arată fragedă și frumoasă?

Predica asta mă impacientă. Am răspuns că nu mă interesau cîtuși de puțin bîrfelile pe socoteala iubitei mele. Mi-era dragă cu atît mai mult. Eu viu și-i cer farmecul de purtat ori filtrul de băut care să-mi deschidă raiul; s-o aprindă și pe Mărgărita, dacă poate, cu vrăjile ei, de aceeași patimă cu a mea.

Și vedeam parcă aievea mîna uscată a bătrînei sucind un buton, pe o anumită lungime de undă, și o armonie dumnezeiască luîndu-mă cu Mărgărita deodată în vultorile ei.

Sibila privi repede spre prieten, care clipi de cîteva ori, lăsînd capul în jos.

– Bine, zise ea. Stai aici jos.

Și mă așeză pe un scăunaș rustic. Ea stete pe altul în fața mea.

Vă spun drept... Nu e puțin lucru ca atunci cînd fierb toți diavolii în tine tu să stai nemișcat locului, fie chiar cîteva minute, așezat pe un fund de lemn cu trei picioare. Și să simți cum o mînă zgronțuroasă îți astupă ochii, pe cînd cealaltă îți umblă prin păr, atingîndu-ți ceafa, creștetul și lingîndu-ți cu asprimea ei tîmplele, în mormăielile unui descîntec șuierat printre știrbiturile dinților. M-am supus însă cu resemnare.

Doar am clipit speriat cînd m-am trezit suflat de trei ori în obraz, cum te scuipă o pisică înfuriată. Abia am putut descleșta pleoapele. Am răbdat mai greu, nu știu de ce, alte trei insuflări peste piept. Dar m-am zvîrcolit ca un demon cînd vrăjitoarea m-a gratificat, pe neașteptate, cu alte trei, pe care le-am simțit reci și tăioase ca gheața, jos sub vintre, unde s-a aplecat fără să prind de veste, cu o nedelicată indiscreție. Pe urmă mă afumă cu buruieni împuțite amestecate cu păr smuls de la fiare, mă descheie la haină, îmi dete gura cămășii în lături și îmi scrise la stînga, pe piele, în dreptul inimii, cu un cuțitaș, un semn în chipul unei stele în patru colțuri. Parcă aș fi fost anesteziat: nu am simțit nici o durere.

Am urmat să primesc și să îndur toate astea și încă altele cu o liniște și supunere din ce în ce mai ciudate. Simțeam, ceea ce nu mi se mai întîmplase de cînd cunoscusem pe Mărgărita, că lucrurile ăstea mă privesc adînc și se pecetluiește ceva.

Bătrîna mă lăsă din descîntec și se sculă. Rîcîi într-un colț al cocioabei pămîntul și scoase o oală dinlăuntrul căreia alese o bucățică de os cît un solz de crap. Făcu un semn cu degetele asupra lui și-l scrijeli cu o stea ca și cea de pe inima mea, numai că în cinci colțuri, din care unul căutînd în jos.

– Ține, îmi spuse încet. Du-te cu farmecul acasă. Dar singur. Și să nu te întîlnești cu nimeni. Suflare de om să nu te știe. Dacă-ți iese cineva în cale, abate-te ori ocolește-l. De nu poți, lasă vraja jos pe pămînt și depărtează-te. Numai după ce s-a depărtat omul, te întorci și iei osciorul. Odată ajuns acasă, ascunde-te. Numai cînd o fi ea singură, găsește chip să te apropii fără să te vadă. Atunci să-i strecori vraja oriunde-i putea, în păr, în sîn, în betelie. Să n-ai nici o teamă. Numai să te gîndești în clipa aia cu putere la mine și să strigi tare: „mumă, sai!".

Am smuls talismanul din mîna Sibilei și am alergat tot drumul cu zvîcneli de inimă. Ca să ne supunem consemnului trebuia să fiu absolut singur. Prietenul a rămas acolo. Trebuia de altfel să aranjeze socoteala. Îl autorizasem să plătească oricît.

Am sosit acasă cînd încă era dimineață. Bătătura, pustie. Iubita, pe prispă, aplecată deasupra unui ghiveci, răsădea o floare.

Și dragostea, dragostea mai pustiitoare ca oricînd, mă prăvăli către ea. Ea m-a simțit. Dar pînă să se întoarcă și să se apere, i-am strecurat, pe la spate, în betele cu care era încinsă, solzul vrăjit. Și am strigat cum mă învățase bătrîna.

– Ce faci? se răsuci spre mine, c-un țipăt ascuțit, ca un junghi.

În drum spre casă culesesem un cărăbuș, pe care plănuisem să i-l anin de iie și astfel să motivez gestul cu care să-i strecor vraja...

La țipătul ei îi arătai gîngania, pretextînd că se urca pe ea s-o ciupească.

Dar în clipa aceea se petrecu ceva cumplit.

În fața mea sta o strigoaică, cu ochii de albuș de ou răscopt, plesnit de dogoare; nasul mîncat de ulcer; obrajii scofîlciți se sugeau adînc între gingiile știrbe și puruiate. Sînii tescuiți îi atîrnau ca două pungi goale, uscate și încrețite. Coastele îi jucau ca cercurile pe un butoi dogit. Și în bazinul șoldiu, pe crăcanele oaselor picioarelor, măruntaiele spurcate clocoteau ca niște șerpi veninoși și duhoarea morții umplu deodată lumea.

Am răcnit ca un nebun. Și am smucit-o deodată la fugă, fără să mă mai uit îndărăt, părăsind toate acolo...

Într-o goană am ieșit afară din sat și în cîteva ceasuri am coborît, numai în salturi, la întrecere cu torentul, defileul urcat cu atîta caznă. La amiază mă aflam în satul de jos, unde întîlnisem pe Onișor.

Și chiar în aceeași seară o căruță mă aducea în galopul cailor la gară, unde tocmai intra trenul.

Abia la București m-am trezit, ca dintr-un delir.

Și nici acum nu știu bine ce a fost. Și dacă a fost. Dar cred că vrăjitoarea n-a greșit. Nu mi-a dat ceea ce îi cerusem. Ci dimpotrivă, a făcut Mărgăritei, ca unei dușmance, de urît. În loc să ne acorde undele, vîrîse între noi cei mai îngrozitori paraziți, ca să continui similitudinea prietenului.

De atunci nu mai merg decît la mare.

Și, spuse el către doctor, am rămas cu o meteahnă: nu mai sufăr femeile. Au pentru mine același miros crîncen, a moarte, cu care am fugit în nări, din satul unde vulturii sînt răstigniți și oamenii încleiați de frumuseți magice, ca puricii seduși de strălucirea cuțitelor vrăjite.

Marea tăcea gravă. Noi toți așijderi.

După un timp de muțenie, doctorul începu să se îmbrace.

– Și prietenul? întrebă el.

– Nu mai știu de atunci de cînd l-am lăsat acolo absolut nimic despre el, răspunse povestitorul. M-am ferit să-l mai întîlnesc. Îmi era penibil, chiar odios să-l mai văd. Cred că a plecat în străinătate pentru studii, cum proiectase.

– Cum îl chema? se interesă doctorul.

– Îl chema... stai o clipă. Îl chema... nu-mi vine acum în minte...

– Nu se numea Kivu? îi aminti doctorul.

– Da, da, se lumină poetul: Kivu...
– Și mai cum?
– Iar nu-mi amintesc... Ceva cu T...
– Teofil, împlini doctorul. Nu era un bărbat înalt, oacheș, cu sprîncene negre și groase ca două lipitori...
– Da, da, exact. Teofil Kivu. De unde știi? L-ai cunoscut?
– L-am îngrijit, răspunse doctorul, acum cîțiva ani, cînd eram medic la ospiciul central. L-am avut bolnav în serviciul meu.
– Bolnav? De ce?
– O psihoză excito-maniacală, cu delir sistematizat. Vorbea numai de vrăji, de descîntece... spunea de un farmec care i s-a făcut. Sărmanul a murit în niște chinuri groaznice.
O înfiorare a aerului ne cuprinse fără veste. Se lăsa amurgul și ne stăpîneau vrăjile.
– Tot nu s-au lăsat pînă nu s-au răzbunat pe unul din noi, spuse cu glas schimbat poetul, sculîndu-se de plecare. Și bietul Kivu a căzut victimă în locul meu.
– Aș... Nu! Era o ereditate încărcată, vru să lămurească doctorul. Dar privind chipurile noastre alterate ca de o spaimă, se opri.
În spatele nostru, un nor negru, cu gîtlej roșu, ca o scorpie, se zămislise din senin și venea spre noi, înghițind cerul.
Ne-am îmbrăcat în grabă și am plecat.
Nimeni n-a mai scos o vorbă în automobilul care ne purta pe drumurile negre ale Dobrogei spre casele unde luminile aprinse ne atrăgeau ca niște vrăji.
Departe, un far își zvîcnea în cele patru zări smocuri de raze, spre care pluteau, fermecate, corăbiile.

1947, februarie 1-5.

Ultimul berevoi

Plouase mult cu sînge și vremile veneau roșii și-nvolburate. În tulbureala prefacerilor, marii vînători, ahotnici de primejdiile fără folos, urcători să prigonească fiarele pînă-n rărunchii munților, pieriseră. Moșierilor, îndatorați oarecum să-și apere codrii și plaiurile de jivine, li se stîrpise pînă și sămînța. Băștinașilor li se ridicase și cea din urmă țeavă de pușcă, orice gioarsă de pistol. Și în învălmășeala începutului de leat, bestiile se înmulțiseră nestingherite.

Munții mișunau de sălbăticiuni. Lupi bezmetici bîntuiau stînele, urșii dau buzna peste cirezi. Treceau prin ciomegele boarilor, umflau juncanii și plecau fără măcar o bună ziua.

În lipsa armelor, de sub troianul leaturilor, practici străvechi, meșteșuguri primitive de apărare începeau să scoată capul.

Mai ales că se adăugau și alte grozăvii. Prin cețurile piscurilor se arătau vedenii fantastice. Umbre de uriași călcau pe babilonii de nori puhavi. Din negurile oarbe, năboind noianuri, pe văi, se desfăceau deodată pale ce cotropeau turmele, amețeau ciobanii și, urcînd înapoi, luau cu ele, pradă, două-trei vite rătăcite.

Pînă la urmă, duhurile trebuiau chemate în ajutor și puterile oculte puse în mișcare.

Șapte sate de sub brîul Sturului se sfătuiau îngrijorate, vînturîndu-și amintirile.

De sus, de la vărat, veneau necontenit vești tot mai rele. Nu trecea o săptămînă să nu se fure o junice, să nu fie sfîrtecat un bou. Se alesese îndeosebi o bală de urs jăcman, dedulcit la carne, care băgase în boale pe cirezari. Ăsta era cu adevărat Necuratul. Mirosea cursele, ocolea capcanele, se strecura nevăzut și țîșnea, parcă da cu bobii, tocmai cînd nimeni nu se aștepta. Îi brodea pe toți ori pe ceață, ori la masă, ori la somn. El înșfăca tacticos vita și pleca cu ea pe coclauri, sub nasul ciobanilor prostiți, urmărit cu alai de hăieli și lătrături neputincioase.

Dinspre partea ăstuia ar fi avut de furcă chiar boierii de la București, darmite un păstor, cît de neînfricat, cu bîta goală.

Trebuia altfel și altceva. Ca la o mare cumpănă, se scormoniră straturile de oameni vechi, se prefirară bordeiele cu moșnegi, pînă ce într-un corn de cătun uitat s-a scornit un unchiaș fără ani, fără nume, în mințile căruia stăruiau bătrînele solomonii. Nu mai avea de-a face aproape cu nimeni. Hărțuit de popi, prigonit de învățători, tîrît de doftori pe la judecăți, ajuns de hula tineretului, ca să scape, se-ngropase de viu în hobaia asta, unde, lepădîndu-și numele, trăia sihăstrit, cu cîteva oi, o vacă și-un cîrd de găini la un loc. Își tăinuia cu mare grijă meșteșugul.

Puținii cari-l mai cunoșteau îi ziceau „moșul cu căciulă-mpletită".

Atîta știau despre el, că, vară-iarnă, poartă un fel de scufă țuguiată, împletită gros din fire de lînă, ca un ciorap lucrat în iglițe.

– Am moștenit-o din moși-strămoși, răspundea el cui îl poreclea Căciulă-împletită. Altădată, cînd m-am pomenit eu, numai oamenii de seamă purtau așa ceva. Acum am rămas singur cu cinstea asta.

Şi îşi îndesa cuşma năzdrăvană ca o za mlădioasă, fără să ştie că la obîrşia ei sta căciula sacră peste care preoţii păgîni, străvechii magi, îşi aşezau ca peste o căptuşeală mitrele şi regii coroanele. Era vestita cuşmă a căciulaţilor, semnul oamenilor liberi şi de neam, din care se alegeau cîrmuitorii noroadelor de rînd.

Solia îl aflã trebăluind şi-l înconjurã umilită.

Bătrînul, încredinţat că s-a întors roata şi i-a venit vremea, a ascultat plîngerile şi ieşi din găoacea cuminţeniei. Vechea trufie că ştie şi poate îl umplu iar. Şi, fără să mai cugete cît şi cum, se făgădui pe loc să cureţe muntele de spurcăciuni. Vrăjitoria îi era ca o înaltă boierie plină de îndatoriri. Închinarea smeritei gloate, căzută cu rugăciuni s-o ajute şi s-o scape, îl investea c-o autoritate de mult mocnită în el.

Şi, dintr-o dată, în locul lui se ivi alt om. Schimbarea se petrecu pe neaşteptate, în văzul oamenilor, ca o transfigurare. Ochii spălăciţi întineriră, albastrul lor sleit bătu iar în oţeliu întunecat. Obrajii se rumeniră, chipul i se netezi. Scutură cuşma, şi pletele cărunte i se revărsară pe grumaz. Trupul gubav i se îndreptă şi un piept voinic ieşi înainte, ca un ceardac deasupra brîului.

Puteri adînc tescuite îi zbucniră în priviri, în gesturi, în glas. Şi din uscăţivul unchiaş năpîrli un stăpîn tare pe poruncile lui, cerînd supunere şi ascultare.

În faţa lui oamenii uimiţi începură să clipească şi fără să vrea să-şi ferească ochii. Însufleţirea îl aprinsese într-atît, că parcă dogorea din el ceva fierbinte.

Înfăţişarea asta nu ţinu mult. Se potoli şi se stinse.

Sătenii, sfioşi, îl ispitiră ce le-ar pretinde, temători să nu le ceară sufletele.

– Nimic, răspunse el. A întrebat numai cîţi văcari sînt la cirezi.

– Şapte.

– Bine, a mormăit. Îi mai trebuie. Dar are să-şi aleagă el ajutoarele.

– Muieri sînt acolo?

– Nici una.

– Şi asta e bine. Nici să nu cuteze vreuna să suie cît o fi el acolo.

Ca un stăpîn apoi a dat drumul oamenilor, care îl părăsiră îndoielnici: dacă nu ia bani, nu face lucru de ispravă. El s-a apucat să-şi vază de treburi. A cotrobăit în bordei, şi-a aninat de umăr o traistă înţesată cu meremeturile lui, şi-a înfipt la brîu fluierul, a trecut la spate ca o dăsagă cimpoiul cu două ţevi. Şi a pornit.

S-a abătut doar la nişte case răzleţe, a strigat, a vorbit cu cîte cineva prin gard. Apoi şi-a văzut de drum.

La un ceas în urma lui, o făptură înfofolită să n-o cunoască nimeni a ieşit tiptil şi, ferită, a apucat calea muntelui. La alt ceas, s-a furişat o alta, luînd alte cărări. Cum le orînduise unchiaşul, ca să nu ştie una de alta şi să nu se întîlnească. Fiecare primise osebite porunci pentru locurile de aşteptare, unde să se găsească cînd i-o căuta.

Sosirea vraciului a scos tamazlîcul din amorţeală.

Întîia treabă a fost să stingă focul tîrlei, foc nou, aprins cu amnar ori chibrit.

A aţîţat vechiul foc, focul viu, singurul care are trecere la duhuri. Scînteia, care-l zămisleşte ca pe un copil, trebuie să ţîşnească, sămînţă vie, dintr-o sfîrlează de lemn tare, frecată într-o găurică scobită în alt lemn mai slab.

După asta s-a îngrijit să adune toate lucrurile și uneltele de fier sau orice soi de metal din gospodăria tîrlei, topoare, cuțite, căldări. Pînă și pirostriile le-a ridicat. Laptele se înfierbînta acum pe vetre cu cotloane de piatră și numai în ciubăre de lemn. A scos tălăncile de la gîtul vitelor. Le-a lăsat acioaiele: în plămada lor intră argintul îndeletnic vrăjilor. A despoiat oamenii de bricege și amnare, le-a scos chimirile cu capse de alamă, inelele din degete. Unuia aproape i-a sfîșiat sfîrcul urechii ca să-i tragă cercelul înțepenit acolo de maică-sa cînd îl născuse, ca să-i trăiască. Pe toate le-a dosit departe, într-o văgăună, sub un morman de bolovani năruiți.

Lumea muntelui se-ntorcea înapoi la era lemnului și la vîrsta pietrei.

Pe urmă s-a luat de păstori. Niște măgădăi, răi și leneși, ca mai toată lumea de acum.

Ziua întreagă ar fi mîncat și ar fi dormit, cu gîndurile numai la muierile din sat, pentru care uneori își părăseau slujba. Nerușinați și nesupuși, învrăjbiți între ei, cu mare cazně unchiașul i-a putut aduce la ascultare ca să-și înjghebeze vrăjile cu ei.

La început au primit în glumă să intre în planurile moșului, ca un prilej de petrecere și joc, fără să crează și fără să se pătrunză de însemnătatea lucrului. Pînă la urmă, puterile vrăjitorului i-a înfrînt și i-a înmuiat cît să alcătuiască un singur trup și un singur suflet, supuși ca un stog de oaste la poruncile lui. După ce i-a lăiat, i-a ghilit și le-a dat primeneli, a început un soi de inițiere cu fiecare ins în parte. Omul a fost dăscălit în taină ce să facă, cum să se poarte. Trebuia să se păstreze curat, să nu ocărască, să nu pomenească pe diavol, să nu se atingă de rachiu și de tutun, să nu se pîngărească cumva cu vreo vită. Și, mai presus de toate, să rămîie mut. Orice s-ar întîmpla, să nu scoată o vorbă tot timpul cît intră în trîmba vrăjilor.

În răstimpuri culegea buruieni și rădăcini de pe coclauri, iarbă cu smei, brîncă de urs, turta lupului. Din ele plămădi băutura vrăjită care dă virtute și chezășuiește biruința. Și-o strînse într-o cadă pitită după ușa slonului.

Cînd a fost gata, i-a întrulocat pe toți și a făcut cîteva probe, închipuind cum avea să se desfășoare rînduiala solomoniei.

Dar parcă era un făcut: niciodată ursul nu pricinuise atîtea stricăciuni ca în vremea cît moșul s-a îndeletnicit cu punerile lui la cale. S-ar fi crezut că fiara știa ce o așteaptă și își lua rămas bun de la cirezi.

Într-o noapte fără lună prielnică ursului, unchiașul a dat drumul tainelor. A intrat pe întuneric în slonul de vălătuci, unde nimeni nu avusese îngăduința să mai calce. Ciobanii mîncau și dormeau pe-afară. Acolo a ațîțat focul mocnit pe vatră în stînga. Lipită pe peretele din fund al odăii, alcătuise pe ascuns o iesle acoperită cu o piele de vită sub care mișca ceva. Bătrînul se abătu de ticlui mai bine pielea peste lada ieslei și o potrivi cu coarnele în afară.

Apoi ieși să aducă pe rînd, cîte unul-unul, pe cei șapte boari, care i se supuneau tăcuți. Ei se rînduiră muți, în laturile celui de al șaptelea, vătaful, rămas în mijlocul lor.

La un semn, flăcăii se răsuciră pe călcîie și își înfipseră ciomegele drepte de-a lungul pereților. Apoi se-ntoarseră la loc și se culcară, fiecare în dreptul bîtei din spatele lui. Lungiți la pămînt, făceau acum o jumătate de cerc, cu deschiderea spre ieslea din fund, strejuiți ca de niște sulițe de cele șapte ciomege.

Din țarc pătrundeau sforăituri de vite neliniștite. Un clopot de la grumazul unei vaci dete ca o alarmă. Fiorul sunetului căzut în umbra albă a cirezilor le cutreieră în cercuri de clinchete tot mai largi. Și toate acioaiele scuturate răsunară afară în noapte.

Înăuntru focul ațipise. Ciobanii se prefăceau că dorm greu, cu gemete și sforăituri. Solomonarul cu căciula împletită în cap descînta în picioare. Pe ușa deschisă spre stelele ce clipoceau în gura ei se strecură în patru labe, cu răgazuri și luări aminte, o matahală neagră. Călca parcă pe tălpi nesimțite de pîslă. Ocoli spre dreapta, se prelinse tiptil pe lîngă arcul de oameni culcați și se furișă spre iesle. Acolo, sculată, întinse labele și se aruncă hrăpăreață. Deodată, de sub pielea zvîrcolită ieșiră mugete spăimîntate. Văcarii, treziți, se ridicară întîi în șezut și se frecară buimaci la ochi. Focul se înteți. Vraciul turnă peste el o amestecătură care-l făcu să sară în vîlvătăi sperioase. Odată cu el săriră și păstorii în picioare. Dihania, descoperită, cercă să se tragă înapoi. Se cunoștea că e un om îmbrăcat într-o blană de urs, ca într-o manta trasă pe mîneci. Căpățîna fiarei i se sprijinea cu colții rînjiți în creștet. Obrazul, în jos, îi era acoperit de o mască neagră.

Unchiașul trase fluierul din brîu și începu un cîntec. Boarii se strînseră horă în jurul jivinei. Lăsaseră ciomegele neatinse. Țineau în mîini numai cîte o trestie. Și porniră într-un joc săltat. Învîrtiți toți în jurul ursului, lărgeau ori strîmtau roata după ritmul fluierului. Înaintau îndrăzneți spre fiară și numaidecît se dau speriați înapoi. Sălbăticiunea, la mijloc, se repezea pe rînd la fiecare. Păstorul atacat o lovea cu trestia, care se rupea. Jocul magic era ca ursul să nu fie încă biruit de om. Și fiara aprigă nu numai că se apăra, dar trecea prin bățul fraged, se da la ciobani și izbutea chiar să apuce pe cîte unul cu ghearele labelor în care-și vîrîse mîinile. Ursul avea voie să sfîșie cu adevărat, ceea ce și făcea. Pe cînd păstorii trebuiau doar să se ferească. Trestiile lor neputincioase închipuiau bîtele încă nedescîntate. Din pulpa unuia începu să curgă sînge. În brațul altuia musti o zgîrietură adîncă. Din pricina asta, omul ascuns în blana ursului trebuia să rămîie necunoscut. Altfel, l-ar fi urmărit răzbunările jos în sat.

Sîngele fu semnul pentru sfîrșitul jocului. Capul cu căciulă împletită se ridică de pe fluier. Hora se sparse. Boarii, trași spre ușă, o luară la fugă, lăsînd ciomegele la locul lor. Lupta cu oamenii nedescîntați se isprăvise. Ursul biruitor privi trufaș în toate părțile, mugi fioros, mirosi urmele fugarilor și ieși afară după ei.

Vraciul aruncă pe foc o altă plămadă, de unt cu mirodenii, grămădind pe jar, maldăre, coji uscate de mesteacăn și cetină, care pîlpîiră luminoase și zbucniră ca focurile de artificii în vîlvătăi.

Împresurat de scîntei, unchiașul chemă în ajutor duhul marelui taur al muntelui, bătrînul arhitaur, străbunul celor de azi, care să dea tăria lui urmașilor.

În acest timp matahala neagră intră din nou în odaie. Ridică trufașă capul, se scutură, porni de-a bușilea, se apropie cu îndrăzneală de iesle și puse gheara. De sub pielea tainică zbucniră iar mugetele spăimîntate. La auzul lor, năvăliră de-afară șapte dihănii încornorate, înfășurate în uriașe piei de vită.

Șase purtau smocuri de iarbă la cingători și copitele le bălăngăneau pe laturi. La orice mișcare, cozile băteau văzduhul. Celui de al șaptelea, cel mai voinic, îi atîrna sub pîntece mădularul de taur, un drug de lemn vopsit roșu. Două gheme negre jucau aninate de el.

La intrare se adăpară ca niște vite, sorbind pe rînd din găleata cu fiertura magică, trei de-o parte, trei de alta, cu buhaiul în fruntea lor gata de luptă.

Moșul zvîrlise în flăcări smocuri de păr de urs și lup, care vindecă spaimele și dă inimă bărbată. Sfîrși descîntecul, duse la gură gîtlejurile cimpoiului, și o gîlgîitură sălbatecă țîșni ca la îndemnul unui alt Orfeu. Fiarele, încremenite pînă atunci, se mișcară, și dansul magic se desfăcu.

Taurul înainta scurmînd și boncăluind. Celelalte dihănii se țineau pe laturile lui. Ursul, ca și întîia dată, vru să se tragă spre ușă. Dar cioporul vitelor magice îl atacară vîrtos. Ciurda furioasă îl încolți ritmic, din toate părțile, și îl vîrî în mijlocul ei. Roata, cînd lărgită, cînd sugrumată, îl hărțuia cu mugete sincopate, după cum o cîrmuia unchiașul din gușile cimpoiului umflat și dezumflat pe rînd.

Ursul răcnea, împuns de coarne, lovit la copite, azvîrlit în toate colțurile, hăituit de cercul monstruos sculat asupra lui.

Cînd cimpoiul tăcu, taurul înfipse coarnele în șalele fiarei și ursul se trînti la pămînt. De sub blană omul măscuit ieși pe brînci, și într-o clipă se mistui pe ușă. Rămase în mijloc pielea uriașă, inertă, cu labele răscăcărate, baltă neagră în lumina schimbătoare a flăcărilor neadormite.

Împrejurul trofeului se încinse acum alt joc, sărbătoresc. Vitele închipuite călcau în pas de dans hoitul jivinei, se-ntorceau îndărăt peste ea, defilau în fața ei, schimbau locurile și o împungeau ritmic, plecînd capul, ca într-o adîncă metanie, cu coarnele pînă-n pămînt... Se deșirară apoi să alerge zăpăind în jurul odăii, ca iar să se-ntoarcă și să se strîngă pe fiară, s-o piseze cu tălpile, în mugete și orăcăieli biruitoare.

În cele din urmă, taurul ridică în coarne blana și o zvîrli la picioarele vrăjitorului.

Oamenii gîfîiau, amețiți de învîrtituri, de salturi și de băutura vrăjită.

Moșul îi opri. Supuși, ei se rînduiră din nou. Cei șase, în cerc, dar de data asta întorși cu spatele spre iesle. Al șaptelea, taurul care dusese lupta și răpusese ursul, rămase între ei, cu fața către ieslea misterioasă.

Moșul le dete un scurt răgaz, în care culese măciucele de pe lîngă pereți, le făcu mănunchi și le rezemă de ușă. Apoi începu alt cîntec, o chemare duioasă.

Taurul se desprinse dintre soții nemișcați, adulmecă văzduhul și mugi lung. Din iesle îi răspunseră alte mugete lîncede. Fînul se zvîrcoli, și din el țîșni o închipuire de junică albă, o femeie învăluită în vîlnice și marame, cu chipul ascuns de un horbot de mireasă. În spate îi fîlfîia pielea de vită sub care așteptase nevăzută. Două cornițe ca luna nouă îi luceau pe cap.

În odaie se lăsase un fum amețitor, cu miros greu de păr ars, amestecat cu iz sălbatec de piei crude, de sînge și de sexualitate, cum se strînge în internate, în cazărmi sau în chiliile unor călugări.

Vrăjitorul schimbă repede doina într-un cîntec de nuntă, și cimpoiul țurlui bucuros. Taurul și junicea înaintară, se opriră unul în fața celuilalt, întinseră grumazele, se alăturară. El o alintă, o linse pe gît cu dezmierdare.

Focul se stinse brusc. Junicea, sperioasă, ieși în goană prin știrbitura lăsată în cerc de taurul care se luă mugind după ea și pieriră în noaptea de afară. În fugă, el culese în brațe mănunchiul de bîte sprijinite de ușă și le luă cu el.

Rînduiala era ca taurul biruitor să se împreune cu juncana mîntuită, undeva pe coclauri, unde unchiașul le pregătise patul. Împerecherea se făcea tot muțește și tainic. După care se despărțeau îndată și pentru totdeauna. Nu era îngăduit nici unuia dintre ei să-și lapede pielea de vită, nici masca sub care se ascunsese. Femeia rămînea necunoscută, ca și bărbatul care fusese urs. Moartea aștepta pe cel ce-ar fi căutat să le descopere taina.

În culcușul de nuntă, taurul așeză cele șapte bîte ale păstorilor, ele să se învîrtoșeze ca mădularul taurului gonitor. Pruncul zămislit avea să fie mare ucigător de fiare, ursit să nu-l atingă colț și gheară.

Cei șase, istoviți, își deshămară pieile, desfăcură capetele din chingile coarnelor și ațipiră, neștiutori de pricina pentru care-i părăsise vătaful și de rolul ce împlinește mai departe taurul. Fiecare nu cunoștea decît ceea ce-l privea și cît îi învățase moșul, care pierise de lîngă ei o dată cu perechea și-i încuiase în slon.

Cînd murgul zorilor bătea la ușă și în țarc vacile mugeau chemînd mulsoarea, vraciul se ivi însoțit de vătaful ciobanilor cu brațul încărcat de măciucile descîntate.

În strigătele lor, cei șase se deșteptară cu greu.

– Hai sus, grăi unchiașul, dîndu-le dezlegare să vorbească; numai diavolii și boierii se scoală tîrziu. Oamenii buni se scoală, ca îngerii, de dimineață, să pornească la treburi.

Cel din urmă act al ceremonialului se săvîrși apoi afară, la lumina zilei, în chiote de bucurie.

Văcarii își primiră din mîna vraciului bîtele descîntate frecate cu unsoare magică. Fiecare și-o înălța pe rînd în pîlpîirile dimineții, care se răsfrîngeau în lemnul lucios ca-ntr-o făclie. Apoi o zbuciuma în brațul întins spre cele patru zări, închina cu ea muntele, amenința negurile și tăbăra să o pocnească în blana ursului, întinsă pe pămînt.

Rămînea acum ca duhul și tăria taurului să fie trecute aievea într-un buhai adevărat. Văcarii intrară între vite. Unii ridicau bîrnele țarcului, alții le mînară cu strigăte. Ele se alegeau singure. Puhoiul boilor și sterpelor se răspîndi în pășune. Mulgătoarele se rînduiau în altă parte.

După arătările unchiașului, taurul cel mai voinic fu scos cu mare anevoie din cireadă și răznit de lături împreună cu o ciurdă de șase vaci albe, despărțite de viței și cu ugerele nemulse doldora de lapte. Cîrdul, alungat cu hăieli și ciomege, fu abătut spre o vale gîtuită și împins în albia ce urca drept în munte, unde se înfunda într-un circ larg împrejmuit cu perete de stînci. Acolo – nici apă, nici iarbă. Numai bolovani rostogoliți într-o matcă seacă repezită spre cer.

Cele șapte vite, nedumerite, hăituite din toate părțile, intrară furioase în capcană și se înfundară. Întoarse cu capetele spre oamenii care le prigoneau, ele mugiră spre grosul turmei din care se rășluiseră.

Îndată, la sugrumătura de jos a văii, unde albia măsura abia cîțiva pași lărgime, moșul înfipse la iuțeală un par, pe care înfășurase mai dinainte blana de urs, cu coiful căpățînei în vîrful țepei și labele lăbărțate pe două crăcane întinse amenințător spre pîlcul vitelor încremenite.

Ca să treacă jos, la adăpat, la mîncare, ele trebuiau să înfrunte ursul care le zăgăzuia drumul spre tîrlă. Boarii urcați pe stînci le priveau de pe laturile crestelor.

Vitele surghiunite se domoliră. Stătură multă vreme în picioare, nemișcate.

Apoi vacile se culcară, cu ugerele înfierbîntate pe pietrele umede răcorite de rouă. De departe, păreau niște stane albe care ar rumega singurătățile. Ședeau tihnite ca-ntr-un alt țarc și așteptau să fie scoase după rînduiala de toate zilele la mulsoare.

Numai buhaiul rămăsese drept și căuta neliniștit în josul văii, pîndind primejdia. Nu se mai vedeau oamenii. Rămăsese momîia singură. Se-ntoarse năbădăios și răcni de cîteva ori spre fundul cu ziduri de seninări ca sticla. Ecouri întărîtate îi răspunseră. Ocoli domol aria temniței, mirosi pufnind steiurile lunecoase, trase pe nări văzduhul înălțimii, flutură spre azur ca spre un duș-

man coarnele. Apoi bolovăni ochii cu rămurele sîngeroase în albuş la un vultur ce se roti îndelung deasupra, în cercuri din ce în ce mai coborîte, să se încredinţeze dacă nu sînt stîrvuri.

Vremea trecea.

Sau vîntul nu sufla să ducă iz de urs sub nasul buhaiului, ori blana prea veche îşi istovise miroasele.

Un boar merse pe creastă pînă în spatele văii şi dete vînt unor bolovani, care se rostogoliră detunînd pe pereţi şi săltară pînă-n spinarea dobitoacelor, doar le-or urni.

Aromite, ele nu se mişcară. Nu pricepeau ce se-ntîmplă. Ciobanul conteni. Dacă ar fi urmat înainte, pietrele ce răbufneau sărind departe puteau să le strivească.

Unchiaşul alergă la alte şiretlicuri: jos, în gura văii, începură să răsune mugete provocatoare. Vraciul ţinea între genunchi o putinică astupată cu o piele întinsă peste gură, în care sta înfipt un moţ de coadă de cal. Cînd omul trecea degetele unse peste smocul lunecos, putinica scotea muget tînguios de viţel flămînd sau răget bătăios de buhai, după cum o mînuia mîna meşteră.

Vacile, ciulite, se sculară. Taurul înaintă puţin, întinse grumazul, ascultă cu ochii la momîia neclintită şi se întoarse la loc. Pricepuse amăgeala. Nu se prindea de el gluma.

După prînz, ciobanii, adunaţi la gura văii, cu toate cirezile întrulocate, se porniră pe hăieli, cu chiote, chemări, pocnete de bice, aşa cum fac cînd strîng ciurdele de pe coclauri. Huietele se ciocneau şi se încrucişau de pereţii tuturor văilor, care clocoteau înnebunite ca la o mare bătălie.

Asta făcu doar ca pîlcul încăpăţînat să se tragă şi mai în fund.

Dar bătrînul avea răbdare. Ştia că foamea şi setea biruie orice. La amiază, ciurda întemniţată se mişcă de la sine. Al doilea timp al mulsorii venea să amintească vacilor mîna mîngîioasă a cirezarilor care le uşura ugerele dureroase. Jos se auzeau clopotele cirezilor şi mugete line de viţel chemîndu-şi mamele. Taurii slobozi răgeau spre tovarăşul lipsă. Cioporul se urni încet, în cumpăt, spre strunga unde dihania le zăvora ieşirea. Coborîşul îl începură întîi vacile, înteţite de foame. Taurul rămas înapoi răgea năbădăios, cu văpăi în ochi, spre boarul rămas de caraulă pe creastă.

Vacile ajunseră pînă-n mijlocul albiei, se opriră o clipă, ţintiră matahala, apoi, fără şovăire, se năpustiră îndărăt, înconjurară buhaiul ocrotitor, arătînd parcă, întoarse cu ochii holbaţi, încotro este primejdia. Îndemnat de spaima soaţelor, el porni falnic, coborî un petec spre ursul nemişcat, scoase un răcnet din fundul bojogilor, trase sforăitor pe nări, scurmă cu copita, boncălui provocator, fluturîndu-şi guşa atîrnată sub bărbie ca un drapel, înălţă grumazul şi privi la vrăjmaş. Acesta nu primea provocarea. Sta ca un trunchi mort. Buhaiul scoase iar răcnetul de luptă, îşi spori furiile rîcîind pietre, îşi zburli coama, clătină coarnele, îşi zvîrli pe spinare coada mînioasă. Momîia rămînea, înainte, ţeapănă.

Aşa de cîteva ori.

Taurul, nedumerit, se întoarse la vacile lui şi se puse de-a curmezişul lor, la veghe. Nimic nu-l mai clinti. Sta numai gata să apere soaţele de sub paza lui. Să vie vrăjmaşul la el.

Trebuiau încercate alte mijloace.

O vacă gonitoare, în călduri, mînată pînă în spatele ursului, mugi dornică de buhai. Miresmele ei gîdilară nările taurilor din cirezi, care-i răspunseră.

Cel de sus rămase nepăsător la momeli. Zbîrcea doar pielea umedă a botului cu nări umflate şi refeca buza de sus, scoţînd afară dinţii laţi într-un rînjet sinistru.

Vrednicia lui se cerea de-acum stîrnită de băutura descîntată din care se adăpaseră noaptea taurul războinic cu luptătorii lui.

Unchiașul, îndrăzneț, își îndesă căciula-mpletită, se strecură printre stînci, urcă mai sus de urs cu găleata plină și o lăsă pe neașteptate în văzul taurului. Pînă ce acesta, încremenit de furie, să-și vie în fire, din două salturi moșul pierise.

Buhaiul însetat și răgușit de-atîta zbieret trebuia, după socoteala vrăjitorului, să bea apa vrăjită, care să-i deștepte vitejia, să-i spulbere prudența și să-l hotărască la atac.

Dacă se năpustea peste momîie și o dărîma călcînd-o în picioare, taurul nu avea să mai dea niciodată îndărăt, ori de cîte ori ursul adevărat îi va ieși în cale. Se va năpusti în el fără teamă. E legea neclintită a vrăjii.

Și unchiașul cu paznicii așteptau de la băutura descîntată ceea ce nu izbutiseră cu nici una din celelalte încercări.

Taurul înaintă cu pași cumpătați pînă lîngă vas. Îl cercetă bănuitor, îl pufui zgomotos, apoi povîrni gîtul vînjos, ca și cum ar bea, și cu colțul unui corn îl azvîrli, dintr-o smucitură, de stînci. Doagele, puzderii zburară ca niște fulgi în toate părțile, și zeama ploua din văzduh în picături mari peste pietrele arse, unde se zvîntă într-o clipă. Rămase numai mirosul greu, ațîțător.

Și taurul îndărătnic se întoarse și mai încruntat la vaci.

Se apropia seara. Toate tertipurile fuseseră sleite. Nu mai era nimic de făcut. Ciobanii priveau descumpăniți pe vrăjitor și așteptau îngrijorați.

El se posomorîse. Ținu cîtăva vreme ochii în pămînt. Apoi, cătînd sprijin, îi ridică spre piscuri.

Aspru; muntele îl privea cu neîndurare din toate tăișurile lui sîngerate de luminile apusului. În limpezimea lui crudă vrăjitorul desluși o poruncă, parcă o mustrare.

Greșise ceva? Porni să se cerceteze. Subțiindu-se ca o luminiță pe găurica unei chei, pătrunse pînă în cele mai ascunse ale lui. Meșteșugul îl moștenise din neam în neam, odată cu pizma și ura lumii, ursite tuturor cîți ridică măcar un creștet deasupra ei. *Uitase ceva?* Coborî la taică-su, Berevoi cel tînăr, vestit vraci și descîntător, care pentru multele-i pîre grămădite asupră-i, că leagă ploile, ia mana vitelor și pune cuțit dușmanilor, fusese nevoit să pribegească în Ardeal, unde se și prăpădise.

– *Sărise o datină?* Ajunse la bunică-su, Berevoi cel Mare, meșter zodier și cetitor în stele, căruia îi slujeau spiriduși închiși în sticlă, ucis de vodă fiindcă prorocise domnia unui boier, ceea ce mai tîrziu s-a și izbîndit.

– *Călcase vreo rînduială?* Alunecă mai departe. Pe dîra lăsată de arderile vechiului duh se afundă în adîncul pomenirilor și sosi pe funia neamului la moși-strămoși.

– *Se abătuse de la vreo îndatorire?* Și în apriga-i pornire, clătină din somn străbunii cu căciuli așijderi împletite, din care odinioară cei mai viteji se aruncau singuri, cu piepturile goale, în sulițe, să ducă de vii veste la zei despre năpastele căzute asupra neamului. Ce uitase? Ce nu împlinise?

Dar Berevoii din veac, toți mucenici ai vrăjitoriei, trecură triști, fără să-i răspunză. Și durerea lor îi spintecă sufletul.

Atunci, ca niște porți, neguri lăuntrice se dădură într-o parte. Și deodată se arătă marele taur de odinioară: nu amăgit de o momîie, ci cu coarnele roșite de sînge. I se înfățișă apoi ursul tra-

gic de odinioară, care murea împuns, lăsîndu-i taina: magia se istovise în om. Puterile ei se strămutaseră în fier și în oțel. Muntele aștepta vînători cu arme înfricoșate, nu un unchiaș întîrziat în coada veacului. Și toți îl chemau acolo, la ei.

Negurile lăuntrice se alcătuiră la loc.

Se trezi. Acum știa. Taurul magic vrea bărbăție adevărată, potrivnic viu, nu o sperietoare. Se uită împrejur. Ciurdarii îl părăseau. Ciracului care întrupase pe urs îi dăduse drumul. Rămînea el.

Pravila vrăjitoriei îl oprea să se amestece între fiare. El trebuia numai ca un stăpîn, de sus, să le cîrmuiască soarta. Dar acum nu-l mai putea nimic împiedica. Se hotărîse. Se simțea liber ca și cum i-ar fi căzut zeci de lanțuri de la mîini și picioare, pe care le tîrîse pînă atunci.

Înseninat, ieși din nou de după stînci. Se măsură cu muntele și păși hotărît, de-a dreptul la simulacru. Scoase repede blana ursului din par, o îmbrăcă pe mîneci și cu mare îndrăzneală se ivi deasupra strîmtorii, în văzul văii, unde se opri. Taurul îl zărise. Se-ntoarse numai în loc, se arcui pe toate încheieturile, îndoi ușor genunchii de dinainte, își cocoșă spinarea, încovoie grumazul și, nemișcat, puse ochii lui răi, de diavol, țintă în dihanie.

Se scurseră așa cîteva minute. Unchiașul urma să stea neclintit. Taurul scutură capul, ca și cum ar fi alungat o părere, și iar își înmuie mîniile sinistre în priviri. Doar coada îi bătea ca un șarpe coapsele pînă la șolduri. Și arcurile genunchilor stau mereu încordate.

Moșul, nemulțumit, înaintă încă un pas în patru labe. Apoi, îndîrjit de moliciunea vitei, se săltă de cîteva ori întreg, răcni ca ursul, fîlfîi labele întinse. Taurul, fremătător, se ghemui și mai mult în el însuși, gata să zbucnească. Vraciul coborî de-a-ndărătele cei cîțiva pași, ajunse la par și se rezemă cu spatele de el: urs liniștit, sculat să privească fagurul uriaș al muntelui din care se prelingea lumina ca o miere de piatră.

Și așteptă.

Dar taurul nu se clinti. Rămase lipit de turma lui.

Omul se frămîntă puțin în blana grea, își întrebă duhul adîncurilor și se hotărî. Muntele de data asta îi zîmbea cu îndemn și încuviințare. Potolit, începu să dezbrace pielea fără să părăsească din ochi taurul, o lepădă la picioare și rămase așa, cu mîinile în lături, răstignit de spetezele lemnului.

Ciobanii din dosul steiurilor încremeniseră. Numai ochii le jucau de la om la taur și îndărăt. Groaza le înghețase strigătele în gîtlejuri. Ce așteaptă? Ce vrea moșul? Vraciul visa cu gîndurile sus. Și zăbovea. Era oare adevărat că magia murise? Și în om, și în fiare? Poate. Dar cu orice chip vraja de acum, cea din urmă, se cerea împlinită. Taurul trebuia să biruie cu orice preț. Apoi va pieri și el, vraci de prisos, cu magia odată.

Își încordă puterile, își aținti vrerea și porni alt descîntec. Nu cu fum, nici cu glas... ci cu mintea, înfiptă de-a dreptul între coarnele buhaiului, fără mijlocitor între ei.

Și iar se aprinse în el ceva, care dogorî în afară. Aproape lucea. Taurul gemu ușor. Vraciul se stinse. Și unchiașul din el porni din nou să se depene. Era vina lui că nu izbutea?

Iată, stă gata să dea seama și să plătească ceea ce i se cere. Va duce însă, de viu, acolo unde trebuie, solie despre toate cîte nu se mai ajung, cîte lipsesc, cîte s-au pierdut, jălbar al celor părăsiți aci, jos pe lume.

Și, luînd blana, o făcu mototol și o zvîrli cu putere în taur, ale cărui coarne îl ispiteau ca două vîrfuri de lănci.

Fiara nu mai răbdă.

Scăpără ca un fulger peste cei cîțiva stînjeni, spulberă blana în picioare, ajunse omul, îl prinse și, orăcăind îngrozitor, îl ridică în sulițele coarnelor și începu să se coboare cu el vijelios.

Ciurda furioasă și-a dezlănțuit puhoiul după el.

Într-o clipă, alaiul a ieșit buluc din matca văii, duduind nebunește pe padină. Acolo unchiașul s-a desprins din înaltul coarnelor și a căzut în pășune. Peste el a trecut cu tropote zăporul cirezilor stîrnite la omor, alergînd după fruntaș.

Talazurile vălmășagului s-au oprit din iureș departe, abia la marginile prăpastiei.

Acolo taurul a fîlfîit într-un corn căciula împletită smulsă din capul vrăjitorului, arătînd-o cu fală muntelui, ca să se știe că de acum înainte nimeni nu-i mai poate sta împotrivă.

Și, măreț, buciuma din beregata-i de oțel în tuspatru zări, că el, taurul Sturului, a răpus fiara cea mai grozavă, pe omul-urs, cel din urmă apărător al vitelor, pe ultimul Berevoi.

1949 octombrie 27, București.

Viscolul

Era o iarnă ușoară, mai ales în sud, unde pe șesul încropit grîiele se vălureau în vîntul cu iz de Mediterană. Satele, amăgite, se pregăteau pentru arăturile de primăvară... Cînd, deodată, de cum anul scăpătă în făurar, se-ntoarse crivățul, timpul se încrîncenă și se porni pe ger cumplit. Într-o singură noapte, Dunărea, acolo unde, lățită, curge mai lină, se prinse; iar peste cîteva zile zăcea întreagă ferecată în obezi, de la Orșova pînă la mare. Oamenii intrară, cu vitele la un loc, în bîrloguri.

În schimb, fiarele și contrabandiștii începură să hălăduiască nestînjeniți. Vămile se desființaseră. Lupii și oamenii din Bulgaria treceau în haite uriașul pod de gheață al fluviului, urcînd la noi după pradă. Grănicerii puțini, abia cîte doi într-un post, și acestea așezate la mare depărtare unele de altele, nu mai prididеau. Contrabandele și nelegiuirile se țineau lanț. De la o vreme, orice pază se dovedi neîndestulătoare. Contrabandiștii răzbeau pe unde pofteau, se întîlneau cu tovarășii de dincoace, așteptînd doar să se înnopteze, ca să încarce sarea, petrolul, benzina, zahărul ori vitele furate și le treceau dincolo. Uneori răpeau fete, jăfuiau cătune răzlețe, înlesneau fuga dezertorilor și a celor ce se ascundeau de teama pedepselor. Grănicerii bulgari, binevoitori, închideau ochii, ba încă la strîmtoare le dădeau sprijin.

Lucrurile ajunseseră departe urît, mai ales la un cot al fluviului, într-un punct numit Baba-Săracă, unde satele bulgărești roiau de contrabandiști, hoții se arătau ziua în amiaza mare și bîntuiau malul nostru, îndrăznind să atace patrulele.

Așa nu mai mergea. Comandamentul de la București dădu ordine severe, îndoirea și întreirea numărului oamenilor de pază, sporirea elementelor de legătură între pichetele presărate de-a lungul graniței, cu porunci să se tragă oricînd și în oricine, cu riscul oricăror incidente ce ar putea decurge.

În această împrejurare, de la compania de grăniceri din orașul G... porni într-o dimineață geroasă o secție de nouă soldați, cu un caporal și un sergent-major, sub comanda unui tînăr sublocotenent, proaspăt ieșit din școală; cu totul doisprezece oameni, bine armați și bine îmbrăcați, înzestrați pentru orice întîmplare cu toporiște, lopeți și frînghii cu care să lege hoții prinși... Fiecare își ducea la șold săculețul cu merinde și sticluța cu băutură.

În oraș începuse ninsoare. Afară, la cîmp, gerul spori și numaidecît îi întîmpină crivățul, care se umfla cu o putere din ce în ce mai nebună. Valea Dunării trăgea ca un uriaș horn culcat pe pămînt de-a lungul țării și prin care alerga un fel de pulbere înghețată, aspră și înțepătoare, ca un nisip alb amestecat cu vîrfuri de ace, stînjenind vederea și umplînd ochii de alice. Viscolul, întețit, le împroșca mînios, și ele se înfingeau în mantale, intrau pe mîneci, pătrundeau prin chiotori, căutînd parcă pielea caldă. Dar oamenii, voioși, cu căciulile trase peste urechi, mergeau împotrivă și sporeau la drum. La început ușor, apoi din ce în ce mai greu. Curînd lumea toată se prefăcu într-un soi de vast paianjeniș alb, plin de vaere și urlete, prin care ei trebuiau să pătrunză

ca să-și taie cale, opriți din loc în loc de cîte o stavilă crîncenă ce li se punea o clipă proptă, apoi trecea vîjîind peste ei; era o undă imensă de vînt, tare ca un zid, repede năruit.

Cu mare anevoie, pîlcul ajunse și se opri la Baba-Săracă, loc de întîlnire cu grupul de grăniceri ce trebuia să vie către ei din partea cealaltă. Dar aci nu găsiră pe nimeni. Se vede că ei întîrziaseră, scăpaseră ora hotărîtă, și ceilalți, îndreptățiți să nu mai aștepte, plecaseră înapoi de teamă să nu-i apuce noaptea.

Sublocotenentul se căzni să scoată ceasul și nu izbuti.

– E prînzul mare, spuse caporalul, apărîndu-și gura cu mîinile înmănușate.

– Ba e trecut mult de prînz, cîrti un soldat. E dincolo de amiază.

– După ce cunoști tu, mă grozavule, îl bruftului vagmistrul, îngrijorat să nu se descurajeze oamenii.

– După cum se strecoară lumina prin sita asta de zgrăbunțe, zise liniștit omul. Nu vedeți că ea vine acum din dreapta, dinspre miazăzi, nu din față, de la răsărit, ca azi-dimineață... Curînd are să treacă, o dată cu soarele, în spatele nostru...

– Ia închide-ți gura, firoscosule, că ți-o umple măzărichea. Domnule sublocotenent, se întoarse sergentul-major, eu zic să mîncăm. Pe urmă pornim mai departe. Pînă la postul nr. 3 mai sînt 5 kilometri. Îi facem cel mult în două ceasuri. Răspund eu...

Tînărul comandant dete din cap, și oamenii, bulgăriți între niște sălcii zbuciumate, clefetiră cîțiva pezmeți găsiți prin buzunare. N-aveau chef să umble în sacii de la oblîncuri, doldora de zăpadă încîlcită în ei.

Sergentul-major Costache Negrea își privea oamenii gînditor. Pîlcul fusese dat în seama lui, vechi militar și dibaci grănicer, om matur, energic, cu cap și experiență, hîrșit cu toate tainele și chichițele contrabandiștilor și mai ales bun cunoscător al meleagurilor dunărene, bătute de el în lung și lat. După liberare, cu cincisprezece ani de serviciu și pensie bunișoară, își pusese în gînd să se facă și el contrabandist. Dar în alt stil. Și era sigur că avea să ajungă departe. Om chipeș, cu trăsăturile feței largi și deschise, cu glasul sonor și hotărît, înalt și voinic, cîștiga de la început simpatie și încredere. Musca ce-și lăsase în bărbie, sub buza de jos, punea un accent și mai bărbătesc pe chipul limpezit de ochii mari, căprui, cu privirile arzătoare, pline de suflet.

Sublocotenentul Viorel Petre, căruia îi întinse bidonul cu coniac, îi fusese, în împrejurarea asta, agățat mai mult decorativ, ca să se facă plăcere celor de la București și ca să deprindă oarecum și el meseria de grănicer. Toată greutatea și răspunderea de comandant al expediției apăsa numai asupra vagmistrului Costache Negrea, care știa să poruncească, se pricepea să cîrmuiască și, la nevoie, să taie în carne vie.

La plecare, căpitanul l-a luat deoparte și i-a spus:

– Negrea, în tine mi-e nădejdea, ai grijă de oameni. Să fii cu ochii în patru, să nu cădeți în vreo capcană. Tu dai socoteală de toate.

– Păi, domnul sublocotenent? zîmbi el.

– Nu ne uităm noi la de-alde ăștia cu caș la gură și gîndurile în stele, urmă șeful. Tot tu trebuie să ai grijă și de el. Nu uita că este nepotul colonelului: să mi-l aduci întreg nevătămat. Ba, dacă îți vine bine, trece-i pe seamă vreo ispravă. Ne punem bine cu cei de sus.

– Sublocotenente, se adresă el acestuia, să ai toată încrederea în sergentul-major, care e militar încercat, e întreg numai devotament și pricepere. Astea spuse cu tonul: tu ești un papă-lapte, să faci bine și să asculți de vagmistru.

Tînărul puse mîna la căciulă și salută tăcut. N-avea nici o veleitate de comandant. Mergea pe cont propriu și pentru plăcerea lui. Era un băiat subțiratic, blînd și plăcut la înfățișare: năltuț și bucălat, aducea a fată. Fără ambiții, visător, îndrăgostit de natură, scria necontenit versuri. În școală, un coleg îi împuiase capul cu frumusețile peisagiului dunărean, măreția amurgurilor de topaz topit, curgînd pe pieptul lat al Istrului, sălbăticia exotică a ostroavelor pline de flori și păsări nemaivăzute, minunile pescuitului, bălțile înstelate cu nuferi și înnorate de lebede, jungla de sălcii și răchite adăpostitoare de stupii albinelor sălbatice, așa că uneori cînd tai un trunchi te pomenești cu mierea neagră, curgînd ca din vrană... Încît toată vara sublocotenentul – și căpitanul îi înlesnise asta – o petrecuse în lotcă, bătînd cotloanele și tainițele malului, ca și ostroavele, după flori, pești și păsări, sub cuvînt că inspectează posturile. De multe ori îl însoțea vagmistrul Negrea, care începuse să-l îndrăgească pentru purtarea lui delicată, fără ifose de superior, cu care-l umileau toți ceilalți ofițeri.

Cît s-au odihnit la Baba-Săracă, vîntul și ninsoarea se schimbaseră. Nu mai împroșca alice. Acum un adevărat ciclon repezea în ei, din toate părțile, fulgi mari de zăpadă, adunați cocoloașe. Zarea, de jur împrejur și deasupra, se întunecase cu posomorîre. Năvălea cînd crivăț, cînd se învîrtejeau, bufnind în ei, zeci de alte vînturi din toate laturile, într-o grozavă încăierare. Totuși, porniră înainte... Mai mult bîjbîiau, cu ochii închiși, cu răsuflările tăiate, cu veșmintele cînd lipite de ei în față, cînd umflate, cînd plesnite și întoarse peste capetele lor, din spate. De la o vreme, nu se mai cunoscu pămînt, văzduh, amîndouă otova. Nu se mai deosebea nimic, nici loc, nici timp, amestecate toate într-un haos urlător.

– Bu... începu sergentul-major să spuie către sublocotenent, dar un pumn greu de vînt îi astupă gura, răzbindu-l pînă în fundul bojocilor și-l clătină ca o lovitură de box. Doar în gînd putu să-și mai urmeze întrebarea despre busolă.

Umblau acum în bobote. Nu mai știau încotro. Uraganul, dezlănțuit cu toate mîniile lui, îi lua pe sus și-i purta fără voia lor încotro vrea. Trombe uriașe de viscol îi prindea în mijloc, îi răsucea și-i zvîrlea afară ca pe niște înecați.

Cîte o explozie de furtună se spărgea lîngă ei, bufnitura îi asurzea cu trăsnet de canonadă, și schijele de vînt îi plesneau, învinețindu-le carnea, scoțîndu-le sîngele din vinele obrajilor, stîlcindu-le plămînii sub presiunea aerului proiectat cu violență în piepturile bușite. Oamenii, asfixiați, trăgeau pe gură și nări, în loc de aer și văzduh, foloștine mari de zăpadă, intrate cu viteza proiectilelor.

Apoi viforul, parcă sleit de paroxisme, se ostoia puțin și se mulțumea să facă o horă de duhuri albe dănțuind împrejurul celor îngăduiți o clipă să se adune la un loc și să răsufle.

Umblau, nemaiștiind nici de cînd, nici încotro, rătăciți, încurcați într-o colosală mreajă sură de vînturi împleticite. Nu puteau vorbi unul cu altul. Cînd se prăvălea cîte un talaz năprasnic de viscol peste ei, gata să-i zboare, se prindeau de mîini, se încolăceau peste mijloc, se îndoiau toți odată, snop, și abia așa scăpau.

Nu se gîndeau să poposească. Orice oprire le-ar fi fost mormînt, noianele de zăpadă atît așteptau, ca să se oprească în ei și să-i nămețească. Dar așa, mișcîndu-se, tot mai izbuteau să se strecoare prin ochiurile goale ale viscolului și să scuture valurile ninsorii de pe ei.

Deodată, sergentul-major din coasta stîngă a pîlcului căzu. Un iureș sălbatec îl lovise cu spăimîntătorul lui catapult de vîntoasă peste coșul pieptului, îi pusese piedică și-l trîntise cît era de voinic. Negrea vru să strige pe sublocotenent, dar nu putu. Se gîndi numai fulgerător la el, că-l lasă singur într-o cumplită cumpănă, și-l înfășură într-o ultimă sălbatecă grijă. Și nu se mai mișcă. E drept că era cel mai vîrstnic dintre ei, dincolo de patruzeci de ani, dar pînă atunci asta nu se simțise. Sublocotenentul de lîngă el își simți mîna de care-l ținea vagmistrul liberă. Pregetă să strige, încercă să se plece și să-l ridice. Ceilalți, trîmbă, îl tîrîră după ei mai departe. Negrea rămase acolo, cu arma sub el, repede schimbat în morman de zăpadă. Sublocotenentul gîndi doar un singur cuvînt, ivit în mintea lui la vederea grozavei scene: „teribil“, cu care se îndeletnici mereu de aici înainte, morfolindu-l în gură: „teribil, teribil“, clătinîndu-se.

Ceva mai departe, o altă gigantică icnire a orcanului izbucni din benzile albe și, ca o înfricoșătoare cataractă, îi turti, înhățîndu-i într-un monstruos teasc de văzduh strivitor.

Inimile, cu sîngele tot gonit din toate părțile, năpădit în ele, zăboviră cîteva clipe din bătaie, smucite din loc. Caporalul din partea dreaptă a grupului, izbit de tăișul unei enorme lame de taifun, n-avu timp să ducă bine mîna la piept, unde simțise o străpunsătură de cuțit fulgerată pînă-n vinele gîtului, și se prăbuși din picioare, făr-un cuvînt. Sublocotenentul văzu, sau simți numai, nenorocirea, nici el n-a știut bine. Se gîndi la arma celui pierdut: ar fi trebuit s-o ia. Dar nu-i mai păsa. Nu-l mai interesa nici măcar haotica poezie a cataclismului. Pașii îl tîrau automat, odată cu ceilalți, mai departe, indiferent dacă înainte sau îndărăt.

Apoi începură să se răzlețească, nepăsători, singuri și uitați chiar de ei înșiși, în orbenia unui amurg apocaliptic, care-i înghițea unul cîte unul în adîncurile gîtlejurilor lui de balaur cosmic, din care vărsa rafale de vînt veninos și înghețat. Viscolul ajunsese culmea. În încleștările lui, firea întreagă se zvîrcolea cu mugetele și țipetele trîmbițelor judecății de apoi, și lumea, apucată de colosale convulsiuni, se zbătea într-un soi de isterie universală, posedată, călărită de toate legiunile vînturilor demoniace.

Trăiră totuși o ultimă ațîțare tulbure a tuturor puterilor din ei ațintite asupra primejdiei. Ajunseră la exaltarea nefirească, unică a supremei spaime, refugiați în piscurile necunoscute ale ființei lor stoarse de ananghie. Mai aveau un pas ca să salte dincolo, în neant.

Nu visau, nu slăbeau... Se dezlînau.

Sufletele, nu cugetele – nu mai aveau –, sufletele lor se desfăceau de ei, îi părăseau lucide, ca să se ducă în alte părți, unele acasă, la cald, la părinți, altele numai într-o grădină cu flori, lăsînd sleite acolo trupurile ajunse nefolositoare.

Sublocotenentul se întorcea la lotca lui însoțit de majorul Negrea, care-l călăuzea printre ostroave. Pierduți, năuciți, spulberați, din ce în ce se ștergeau... Și găsind alte alinări aiurea, tot mai moi, se lăsau pieirii.

Atunci, un glas puternic răzbătu pînă la ei. Răsună o comandă limpede: „Stai!“, care-i deșteptă, și din urmă se ivi și îi ajunse sergentul-major Costache Negrea. Cum a putut să se scoale și să se despotmolească, singur, sau ajutat de altcineva, nimeni nu l-a întrebat. L-au primit cu însu-

fleţire şi s-au bucurat. Înota prin nămeţi voiniceşte, scuturînd din cap şi umeri, şi vîntul nu putea să-i facă nimic.

– Drepţi!... porunci el.

Oamenii, ca prin farmec, se îndreptară şi se înţepeniră.

– Strîngeţi rîndurile!...

Şi ei se bulucirä, nemaiţinînd seamă de opintirile vijeliei. Pîlcul decapitat îşi pusese capul la loc. Nu le păsa unde lipsise şi cum răsărise; îl ştiau vîrtos şi vrednic şi le era de ajuns.

Singur ofiţerul se gîndi că visează. Dar numaidecît îşi dete seama că e iar treaz, întors din aromeala cînd alunecase cîteva clipe cu lotca.

Acum simţea şi mai aprig, pînă la măduvă, muşcăturile gerului, bătaia cu vergele de oţel a crivăţului, carnea zdrobită de sforţările şi ostenelile împinse dincolo de marginile răbdării.

Nu... asta nu era moartea dulce, halucinaţiile celor ce pier îngheţaţi, plutind în viziunea unor fericiri cereşti. Şi îşi aminti de „Fetiţa cu chibrituri“ a lui Andersen urcînd din ger de-a dreptul în paradis. Pe cînd el, dimpotrivă, el se zbătea aici pe loc, ca şi mai înainte, în cumplita realitate a uraganului de zăpadă, în care Negrea, chemat de grija răspunderilor, intra din nou alături de ei şi lupta cu urgia care se pornea iar.

– Domnule sublocotenent, zise vagmistrul scurt, vă rog să-mi treceţi mie comanda. Sînteţi lăsaţi toţi în răspunderea mea.

Sublocotenentul dete învoire în gînd.

– Trebuie, urmă Costache Negrea, să ne alcătuim în formaţie de atac, adică în unghi, ca stolul de cocori împotriva vîntului; nu desfăşuraţi, ca acum.

Ofiţerul nu pricepea, majorul îl lămuri:

– Cu mine în vîrf, şi ceilalţi aşezaţi în rînduri unul în spatele celuilalt, facem un fel de pană înfiptă în vifor, pe care-l străpungem. Şivoaiele vîntului tăiat în două ni se scurg apoi pe lături. Ca la apărătorile puse înaintea picioarelor de poduri, încheie el.

– Caporal! strigă apoi.

Sublocotenentul, în gînd sau tare – nu-şi mai amintea – îi spuse că acesta căzuse sub ochii lui şi n-avea să se mai ridice.

Negrea îi auzi glasul sau gîndul, că răspunse:

– L-am sculat eu şi i-am ordonat să mă urmeze. Hei, caporal, unde întîrzii? Şi privi sever în urmă.

Din amarul vărsat înapoia lor, din mugitorul potop de vînt şi ninsoare, se desfăcu o umbră, şi numaidecît caporalul Ilie Ţintoi făcu drepţi.

– Dezleagă frînghiile, îi porunci vagmistrul, că oamenii nu pot. Trebuie să-i ferecăm snop, la un loc. În acest timp zăpada se bulucea în ei, clădită troian, ca să se împrăştie iar sub groaznicele bubuituri de artilerie grea ale viforului tot mai înverşunat.

– Repede, repede! poruncea Negrea, descingîndu-se şi pe el şi pe alţii de funiile pregătite anume pentru prizonieri.

Deodată, viscolul, uimit parcă, se opri puţin, ca să-i privească, vrăjit.

– Treceţi în faţă, voi, Marine şi Iordache, şi cu mîinile-i vînjoase vagmistrul ţintui locului doi vlăjgani, cei mai înalţi din grup.

– Leagă-i cot la cot și peste mijloace, cît mai strîns și mai zdravăn.

Cît ai clipi, caporalul împlini porunca. Mîinile îi lucrau sprintene, degetele se mișcau îndeletnice, fără să le pese de gerul ce amorțise pe ale camarazilor.

– Vasile și Ion, la rînd în spatele ăstora... Domnule sublocotenent, locul dumneavoastră este aici, între haidamacii ăștia, și vîrî pe tînăr în mijlocul celui de-al doilea șir.

Ofițerul simți numai forța din brațul lui Negrea, care-l muta din loc în loc. Pe el însă nu-l putu prinde și apuca: îi aluneca din pipăitul lui nimicit de ger. Cei trei inși, îndesați unul în altul, fură încătușați cot la cot și peste brîie.

Cu ceilalți cinci soldați rămași făcu un al treilea șir, așijderi înlănțuiți cu funii, între ei, pe care-l înghesui în dosul celorlalte două. Pe urmă îi împleti pe toți împreună, înnodînd șirurile de oameni între ele, cu frînghii petrecute acum de la soldatul din față, prin cel din mijloc, la cel din spate, încrucișate cu celelalte legături pe lat. Ca să-i alcătuie cît mai grabnic, treceau amîndoi slobozi peste orice piedică, pătrundeau nestînjeniți printre cei ce o dată legați, se ițeau prin ochiurile rețelei, se strecurau de-a dreptul ca niște năluci prin nodurile dintre trupurile ferecate, sau poate chiar prin trupuri, ostașii nu-și dau bine seama și nu se uimeau: era ceva firesc atunci, cerut de urgența deznădăjduită a împrejurării.

Oamenii stau acum prinși ca o singură vietate în ochiurile unui năvod de funii din care nimeni nu mai putea ieși, dar și nici unul nu se mai putea pierde.

De-ar fi căzut cineva, falanga îl ținea drept și-l ducea cu ea înainte. Numai toți odată ar fi putut fi doborîți, și asta era mai greu.

Totul s-a petrecut uimitor de repede, sub șarjele desperate ale viforului, care, înciudat, se pornise mai aprig.

– Eu mă așez ca bătrînul cocor în vîrf, călăuză, spuse Negrea, și trecu în fața celui dintîi șir. Tu, Ilie, porunci el caporalului, treci în spate, ariergardă, în dreptul domnului sublocotenent, ca să-l aperi. În cîteva ceasuri sîntem îndărăt la cazarmă. Răspund eu. Cum v-am luat, așa trebuie să vă dau în primire... Înainte, marș!

Și alcătuirea asta porni în hăul orbitor și asurzitor al viscolului, ca un animal monstruos, îndîrjit de cumplitele avalanșe de plesne și bătăi ce curgeau peste el din toate părțile.

Mergeau... și nu se mai sinchiseau încotro. Știau numai că acolo, în fruntea lor, cîrmuiește sergentul-major Negrea, și înapoi veghează caporalul Ilie Țintoi, care trebuie să-i scoată la liman: altfel răspund.

Mergeau... și în mers adormeau. Se deșteptau în grozave detunături, fără să poată deschide ochii, umflați și sîngerați de usturimile vijeliei. Moțăiau cîțiva pași și iar adormeau, tîrîndu-se prin mijlocul unei enorme bătălii cu stihiile răsturnate, care, învrăjbite, își schimbau din clipă în clipă tactica și armele.

Aci, cavalcade nechezătoare de valkirii, cu plete fuioare de viscol măturînd cerul, îi străpungeau cu grindini de lănci și săgeți repezite din apus.

Aci, cohorte de arhangheli polari scăpate din infernurile Nordului îi izbeau în dos cu aripile lor de gheață flexibilă.

Cînd abisurile opace din față îi mitraliau, cînd îi șfichiuiau, cu șuiere înfricoșătoare, averse de cnuturi ardeiate lungi de-o poștă, sau îi retezau din dreapta tăișuri de coase năprasnice, ascuțite necontenit pe arcerele crivățului scrîșnitor.

Pentru ca apoi, la un semnal de răcnet îngrozitor, să le dea asalt toate deodată la un loc. Dar cele mai cumplite erau suflurile exploziilor de nevăzute bombe încărcate cu aer lichid înghețat, care cu trăsnete îi încovoia pînă lîngă pămînt.

Lungă, chinuitoare, nemaisfîrșită tîrșîire cu poticneli, opintiri și iar poticneli.

Dar domnul vagmistru nu îngăduia cu nici un chip cît de mic popas. Mereu de strajă în vîrful formației, poruncea și viscolului din față, pe care el, ca o carenă vie, îl despica vîrtos cu pieptul deschis, comanda și oamenilor dinapoi.

Uneori, ghicind amorțeala, paralizia voinței ofițerului, căuta să-l trezească și să-l mîngîie.

– Lasă, domnule sublocotenent, striga el peste capul furtunii, fără să-i pese de călușul ce-i punea viscolul, acum vine primăvara. Ieșim iar cu lotca după nuferi și crini în bălți. Vă aduceți aminte de lanurile de stînjeni sălbatici? Dar bolțile curpenilor înfloriți, agățate cu zorele sălbatice, pe sub care treceam urmărind de departe lebedele? Și teii din ostrovul mierlelor? Ca mîine ne întoarcem la ele...

– Caporalul Ilie!

– Ordin.

– Cum e acolo, în spate?

– Este bine, să trăiți. Fiți fără grijă.

Glasurile lor găurind pîslele învîrtejite ale furtunii se auzeau prin tot huietul oceanic al văzduhului turbat.

După cîteva șovăiri și încercări, Negrea găsise și apucase direcția ciclonului: își potrivi trîmba de oameni așa ca să i-o ducă vîntul puțin pieziș dinapoi, ca pe o corabie fugind înaintea furtunii.

Curînd, sau cu mult mai tîrziu – nici unul n-a știut să spuie – vagmistrul strigă:

– Am ajuns!

Se aflau între niște troiane uriașe ca niște movile de zăpadă, clădite peste ceva dedesubt. Între ele, oarecare liniște, și larma puțin mai stăvilită.

– Casele! Intrăm în oraș... arăta bucuros călăuza. Uite și cazarma!

Adevărul era că nu se mai cunoștea decît o nămestie albă ca o căpățînă de deal oblu, pe care, sus, se dau peste cap vîntoasele, spulberînd fumuri subțiri de zăpadă. Pereți, acoperiș, uși, strașini, tăinuite, îngropate în zidăria de nea bătătorită de maiurile vijeliei, în chip de cetate înaltă.

– Ei drăcie! bodogăni vagmistrul, vorbind singur. Pe unde intrăm acum?... Nici măcar o crăpătură în partea asta. Nămeții au astupat totul. Ilie, să-i dăm ocol și să ieșim în latura dincotro suflă crivățul.

În coasta de răsărit, adevărat, bătătura era aproape stearpă. Aci zăpada nu se putuse aciua o clipă de răul vîntului furios, care nu-i da răgaz să se așeze, ci numaidecît și necontenit o sufla dincolo peste acoperișul copleșit.

– Ilie, ia lopata și desfundă colo...

Numaidecît caporalul descoperi pragul și țîțînile unei uși... Vagmistrul bocăni cu cizma în lemnul înghețat.

– După mine, băieți! și Negrea, săltînd cu umărul fiarele înțepenite, deschise... Se treziră într-o încăpere nedeslușită, întunecată. Desfă-i, Ilie, ca să se poată culca.

Nu-i mai deznodară, ci tăiară cu cuțitul frînghiile înghețate, despărțind doar oamenii care rămaseră cu căpătîiele și curmeiele funiilor atîrnate de coate și de mijlocuri.

Față de cumpăna prin care trecuseră, aci se simțea o ușoară boare călduță. Pereții și ferestrele, căptușite pe afară cu stînjeni de zăpadă groasă, îi apărau de mîniile care-i zdrobiseră și de vacarmul ce-i înnebunise și care acum se auzea ca înfundat în depărtări.

O destindere, o dulceață, o moleșeală de copil mic pus la sînul mamei îi cuprinse. Ochii lor îndurerați se puteau deschide măcar să clipească și să-și scuture lacrimile.

– Domnule sublocotenent, dumneavoastră așezați-vă aici lîngă sobă.

Și Negrea, luîndu-l de subțiori, îl puse lîngă o vatră albă și caldă.

– Voi, îndemna el oamenii, lungiți-vă aici în patul ăsta lung, plin cu paie. Care nu aveți loc, treceți lîngă domnul ofițer.

– Îți mulțumesc, dragă Negrea, ne-ai scăpat viața, rosti cu glas stins tînărul. Te rog culcă-te și dumneata lîngă mine. Ești istovit...

– Nu pot, domnule sublocotenent. Eu și caporalul trebuie să ne întoarcem. În zăpăceală ne-am uitat armele. Ne ducem să le luăm din zăpada unde au căzut.

Motivul i se păru sublocotenentului foarte serios, nu mai stărui și îndată alunecă în somn adînc. Oamenii se trîntiseră și căzuseră, plumb, care pe unde apucară. Nimeni nu i-a văzut cînd au ieșit, ușa se închisese, veriga se așeză la loc.

*

Peste treizeci și șase de ceasuri, cînd viscolul se ostoise, gospodarul Ganciu Kola din satul Beșlița, din Bulgaria, la șapte kilometri depărtare de Dunăre, îndrăzni să iasă din casă, după ce cu multă caznă izbutise s-o desfunde dintr-un gorgan de nea. Cea dintîi grijă a lui a fost să se ducă la grajd. Avea vite care flămînzeau și însetau închise acolo de trei zile încheiate. Nu băgă de seamă la început că intrarea fusese dichisită și că veriga s-a lăsat scoasă fără mare greutate. Deschise ușa. Ziua năvăli cu lumina înăuntru. Animalele îl simțiră și se mișcară, lihnite... Ganciu intră și înaintă; clipind, se opri și căscă gura: acolo, alături de vite și între picioarele lor, zăceau pe paie niște momîi înfofolite în straie de pe care încă nu se scuturase zăpada. Unii lungiți în ieslea încăpătoare. Nu se mișcară. Păreau morți. Bulgarul se sperie. La început vru să fugă, să strige... Își luă seama: cine putea să-l audă și să sară? Satul era înmormîntat în nămeți. Privi mai cercetător și ascultă. Se auzea cum sforăie. Nu erau deci morți. Atunci tîlhari? Hoți de vite prinși de viscol? Ce să facă? Lucrul cel mai cuminte era să alerge la jandarmerie. Dar cum? Toate ulițele erau înfundate. Ar fi trebuit să sară din acoperiș în acoperiș pînă acolo.

Vitele se uitau la el și mugeau ușor... Cereau mîncare și se mirau că nu le dă. El privi și ascultă din nou. Oaspeții nepoftiți dormeau buștean, nu se prefăceau. Se hotărî să îngrijească mai întîi de dobitoace. Se strecură binișor în pod și dete jos fîn, priveghind ce se întîmplă și gata s-o zbughească. Adormiții nu se clintiră. Ieși apoi și se întoarse cu căldările de apă, pe care le puse lîngă ușă, ca la nevoie s-o poată încuia peste cei dinăuntru. Vitele se apropiară și se adăpară pe rînd.

Ele umblau încet, grijulii să nu calce oamenii ce se odihneau printre ele... Vaca bălană, culcată în fund, nemișcată pînă atunci, se sculă și ea greoaie, abia ducînd puiul din burtă... Omul care dormea ghemuit în ea, la cald, ca pe o vatră, se rostogoli și se trezi. Căscă. Se întinse, deschise ochii. Era sublocotenentul. Se ridică apoi în șezut și privi curios de jur împrejur. Nu se dumirea

deloc. Repede își aminti de toate. Ar fi trebuit să se găsească în odaia cea mare a cazarmei, unde-i vîrîse sergentul-major. Și acum cine-i strămutase în alt loc necunoscut? Se ridică în picioare. Bulgarul nu mai așteptă, țîșni afară, trase ușa și o încuie... Apoi alergă să ia toporul, pușca... Dar îi fu teamă, prea erau mulți vrăjmași. Tot la jandarmi trebuia să răzbească.

Sublocotenentul rămase în întuneric. Dar cu încetul ochii i se obișnuiră și el prinse să zărească prin întunecimea odăii, unde se mișcau umbrele vitelor... Nu pricepea; înciudat, strigă. Nici un ostaș nu răspunse. Bîjbîi și găsi pe unul de lîngă el. Îl apucă de braț și-l zgîlțîi... Dormea încă și abia îl deșteptă.

– Scoală, Iordache!

Omul se trezea greu și nu se deslușea...

– Haide, scoală-i pe toți, porunci ofițerul. Și nu se lăsă pînă ce nu-i trezi, unul cîte unul.

Oamenii căscau, se ridicau, își trosneau oasele, se trînteau la loc, se-ntorceau pe partea cealaltă. Cîțiva se treziră de-a binelea. Ofițerul izbutise să scoată lanterna și le-o puse aprinsă în ochi...

– Unde sîntem noi, mă băieți? întrebă el plin de neliniște.

– În cazarmă, domnule sublocotenent, răspunseră unii.

– Asta e cazarmă? izbucni el. Voi nu vedeți? Uite, vite, iesle, bălegar. Negrea ne-a închis într-un coșar.

– Nu se poate, domnule sublocotenent. Domnul major Negrea are grijă de noi și răspunde, îl întîmpină unul aproape certîndu-l.

– Dacă e așa, unde-i acum? Ne-a lăsat singuri. Ne-a părăsit și el, și caporalul.

Grănicerii se uimiră. Așa era, gradații nu se găseau lîngă ei.

– S-o fi dus după ajutoare, își dete cu părerea cel mai isteț. Să-i așteptăm.

– Pînă atunci să mîncăm ceva, că m-am upit de foame, propuse altul.

Se desfăcură deci, mai întîi, de frînghiile ce-i înfășurau încă, cotrobăiră sacii cu merinde, ronțăiră pezmeții tari ca cremenea și conservele înghețate bocnă. Gîlgîiră lung din bidoanele cu rachiu. Se ospătară bine și iar se culcară.

Numai sublocotenentul nu putea sta locului. Umbla în lung și în lat măsurînd încăperea, ocoli vitele, dete cu pumnii în pereți, erau de bîrne. Bătu în ușă și o zgudui, se arăta solidă și încuiată pe dinafară. Nu mai încăpea îndoială, să găseau închiși într-un staul.

Un fel de panică îl cuprinse. Ascultă cu tot ascuțișul auzului la pîndă. De afară nu se mai auzea nimic. Viforul încetase. Și el vrea cu orice chip să iasă, să scape de acolo, unde simțea sigur o primejdie.

Sculă iar cîțiva ostași, cu porunca să spargă ușa... Toți se împotriviră cu tărie.

– Nu se poate, d-le sublocotenent. Dăm de bocluc. Stricăm efectele statului... Trebuie să așteptăm pe domnul vagmistru Negrea. El e tatăl nostru.

La amintirea lui Negrea, ofițerul se mai liniști. Și o lungă așteptare se întinse iar peste ei, învrîstată cu somnuri adînci, apoi mîncare și iar somnuri.

Tîrziu, un zgomot, mai puternic decît un rîcîit, la ușă, care se crăpă sfioasă, încet-încet și cu mare băgare de seamă; un ostaș scăpătă strecurat înăuntru, apoi altul și altul, toți cu armele întinse. Noii-sosiți nu zăreau, veniți de la lumină, deocamdată bine, dar cei dinăuntru îi vedeau deslușit și se bucurară.

– Vedeți, domnule sublocotenent, tot la cazarmă sîntem. Uite, camarazii vin să ne scoată.

– Domnule sergent-major Negrea, sîntem aici! răcni voios unul din ei.

Dar Negrea nu se arătă. Îi înconjură îndată un lanț de soldați muți, în uniforme verzi, cu puștile în bătaie: jandarmi bulgari.

– *Coi Ște vie?* se răsti cineva dintre ei, un gradat de bună seamă, somîndu-i amenințător și așteptînd încruntat cu degetul pe trăgaci.

Sublocotenentul nu înțelegea limba în care li se vorbea, dar pricepu îndată situația: rătăciseră și intraseră în țară streină.

– Ce spune? se adresă el oamenilor săi.

– Zice pe bulgărește că cine sîntem, tălmăci unul.

– Întreabă-i unde ne aflăm, porunci el.

– *Căcvo tersite tuc?...*

– Spune-ți voi mai întîi ce căutați aici, hoților, izbucni bulgarul.

– Povestește-le cum am ajuns la ei, fără să știm și să vrem.

Dar bulgarii, încăpățînați, înjurau mînioși, refuzînd orice încercare de lămurire.

Soldații noștri, știindu-se nevinovați, ședeau și primeau toate, mirați, dar liniștiți. Ceea ce dădu îndrăzneală jandarmilor să-i apuce și să-i facă prizonieri, fără împotrivire. Așa e rînduiala.

A fost pricină mare de tămbălău diplomatic și politic, chiar cu burzuluială militărească, între cele două țări vecine. Încălcarea teritoriului bulgar de către trupe românești înarmate, cu un ofițer în frunte. Atac mișelesc împotriva jandarmilor bulgari, care, apărîndu-se eroic, au capturat pe inamicul îndrăzneț... etc., etc.

După o droaie de schimburi de telegrame și note, anchete, convorbiri și paraconvorbiri, conflictul s-a aplanat, prizonierii fură puși în libertate după împlinirea formalităților de rigoare și predați autorităților românești, la punctul de vamă G...

Aici alte anchete, și mai plicticoase. Povestea lor, spusă la fel, de ofițer și de fiecare soldat cercetat în parte, fu oficial primită și crezută. Ca să se dreagă înfruntarea și ca să ne luăm și noi satisfacția, grănicerii fură înălțați la rangul de eroi, brutalizați de bulgarii dușmănoși, cu care s-au purtat mai mult decît cavalerește... etc., etc.

Rămînea însă neexplicată enigma sergentului-major Negrea și a caporalului Ilie Țintoi. Unde și pentru ce dispăruseră? După ce se purtaseră cu atîta pricepere și devotament.

Toți își dădeau cu părerea că dezertaseră amîndoi, de teama răspunderii, și rămăseseră ascunși în Bulgaria. Semnalmentele lor fură trimise tuturor autorităților polițienești de acolo.

Numai sublocotenentul Viorel Petre credea altfel și altceva. Nu spunea ce anume. Cerea însă foarte stăruitor îngăduința și soldați, ca să facă el personal niște cercetări speciale la Baba-Săracă.

Fu socotit nebun. Dar cum amenința că pleacă singur, i se făcu gustul.

Ieșise iar soarele. Pămîntul se ascundea sub zăbloc de zăpadă, ici afînată, colo spulberată, în unele locuri grămădită troiene, după toanele vîntului și ale piedicilor ce-i stăteau în cale.

Sublocotenentul Viorel Petre cu o poteră de soldați luă în cercetare postată cu postată tot cuprinsul, împrejurul și dincolo de punctul Baba-Săracă. I se întipărise scena cînd căzuse sergentul-major Negrea și ținea bine minte că atunci viscolul îi bătea în urechea stîngă. Se călăuzi

după direcția asta, prubuluind timpul și numărînd pașii, refăcuți acum din nou în amintire, de la popas înainte.

La două sute de pași dăinuia un troian mare, moșoroit peste o piedică.

– Aici! porunci el.

Lopețile descoperiră pe vagmistrul Negrea. Nu se clintise. Sta lungit cu fața în jos, cum căzuse, cu arma sub el. Soldații îl dezgrădiniră și-l curățară de zăpadă.

Ceva mai departe, sub alt morman, descoperiră pe caporal. Ilie Țintoi scăpase arma din mîna dusă spre inimă... și zăcea prăbușit într-o rînă, cu o grozavă suferință pe chip. Camarazii îl scuturară de ninsoare și-l așezară lîngă sergentul major.

Amîndouă leșurile odihneau acum alături pe un lințoliu alb, întins cît valea Dunării.

Sublocotenentul îngenunche, dar nu pentru o rugăciune. Cu mîini lacome, el descheie, pipăi și căută întîi pe Negrea, sub manta. Soldații crezură că ofițerul a înnebunit de-a binelea. Funia cu care majorul la plecare se încinsese peste tunică și cu care-l înfășurase pe el cînd alcătuise în vifor falanga, funia lipsea.

Fără șovăire, sublocotenentul trecu la cellalt mort. Smuci mantaua, desfăcu în lături pulpanele țepene de ger, ca un profanator. Nici caporalul nu mai avea frînghia cu care plecase din cazarmă. Amîndouă se aflau în altă parte... Ancheta găsise și reconstituise unsprezece funii, cu care cei doi dezertori legaseră oamenii: două ale lor și nouă ale soldaților. Sublocotenentul nu luase nici una.

Îngenuncheat asupra lor, Viorel Petre nu se mai sătura privindu-i, de astă dată pentru o altă nepipăită cercetare... vorbea cu ei, vorbe de gînd, așa cum făcuse cînd, într-o supremă, misterioasă încordare, închegați din arzimea dragostei și a devotamentului, ei îl ocrotiseră și-l scoseseră din ținuturile morții.

Luni 31 mai și marți 1 iunie 1954.

Lipitoarea

E prin părțile nostre, sub munte, o misterioasă pasăre de noapte, i se spune lipitoare. Se arată rar și puțini au văzut-o. Văzut? Atît cît poți osebi dintr-o umbră ce alunecă, mută, prin străvezimea întunericului înstelat...

Pe mine, odinioară, pasărea asta m-a prigonit mult.

Eram copilandru. Veneam, vara, de la școli acasă cu sufletul schingiuit de viața pe la gazde și mă cufundam în basmul traiului slobod de la țară.

Îmi plăcea mai ales să hoinăresc nopțile cu pușca în spate pe streșinile satului, unde aveam, risipite pe muchi, cîteva petice de vie și livezi.

Tînjeam după o poezie revărsată acolo la picioarele mele, de-a lungul văilor tremurate, pe care n-am mai ajuns-o de atunci niciodată.

Îmi deschideam inima lunii ca pe o carte de zodii asupra căreia stam ațintit să-mi surprind destinul, adică pe mine însumi. Un soi de narcisism naiv, dar tulburător, din care mă trezeam cu sufletul împăienjenit, de lunatec coborît de pe acoperișuri.

De la o vreme, tuturor acestor nostalgii și vrăji se adause năluca pasării. Dintr-o dată, o umbră cu aripile arcuite, ceva mai mare ca un lăstun, plutea deasupra mea, ca să se așeze la cîțiva zeci de pași înainte, în albia drumului, unde se făcea una cu întunecimea.

Acolo sta nevăzută, lipită de pămînt pînă mă apropiam, gata s-o calc. Atunci se ridica fără zgomot, fără un fîlfîit, ca să se lase iarăși la cîțiva pași, mai departe, de unde o sculam din nou. Astfel, mă însoțea cu stăruință ciudată, petrecîndu-mă pînă în poartă.

Cîteodată se isca așa de tainic pe neașteptate, parcă s-ar fi desprins de undeva de foarte aproape, din umbra mea, s-ar fi zis chiar din mine, o proiecție a mea.

La început n-am știut ce este și n-am băgat-o în seamă. N-auzisem despre asemenea vietate. Dar după cîteva nopți de tovărășie, n-aș putea spune că n-am simțit nimic. Nu teamă. O strîngere, o ușoară înfiorare, ca de orice necunoscut.

Cea dintîi pornire a fost să o iau la ochi cu pușca. Și nu m-am sfiit să trag. Eram țintaș bun, doboram liliecii, cu tot jocul lor întortocheat. Am pîndit-o cu arma întinsă și degetul pe trăgaci; cînd scăpată ca din praștie în văzduhul de dincolo de mine îmi sosea pe linia ochiului, apăsam. Suflul împușcăturii o zguduia, și umbra dată peste cap se rostogolea... Alergam s-o adun de jos, sigur că a căzut. Și în timp ce bîjbîiam cu mîinile prin țărînă, ea se înălța de sub mine, ca să se coboare iar ceva mai departe și să-mi jaloneze fără să-i pese drumul. Bubuiturile puștii n-o speriau, alicele treceau pe lîngă ea fără s-o atingă sau – știu eu – poate o străbăteau. Ajunsesem să cred că trag într-o nălucă.

A trebuit să mă resemnez și s-o primesc soață de hoinăreală și reverie, deși nu pot spune că mă deprinsesem cu ea. Așteptam, nici eu nu știu în ce chip, un deznodămînt care mi-ar fi adus scăparea.

De altfel, pasărea nu mă bîntuia regulat. Alte nopți mă părăsea. Umblam atunci ușurat fără umbra străină, lipită de mine. Apoi începea iar, din senin, să se țină umbră de umbra mea.

O presimțeam deodată în spate, de unde, zvîrlită de o mînă tainică, zvîcnea, punîndu-se o clipă între mine și stele, ca să se mistuie sub ochii și sub pașii mei.

Fără să fi crezut că e mare lucru, bănuiam totuși o taină. Firească poate pentru alții. Nedezlegarea ei pe mine mă ținea însă sub obsesia unei vrăji neprielnice. Mai cu seamă că ori de cîte ori cercam s-o dobor, mă simțeam deodată vlăguit, golit de viață, parcă împușcătura m-ar fi atins și pe mine. Mă clătinam cu o senzație de sfîrșeală: eram nevoit să mă sprijin ca să-mi vin în fire. Cum nu vream să cred altceva, puneam asta pe seama loviturii ce-mi pricinuia arma prea încărcată, care îmi smucea din loc umărul pînă să mi-l amorțească. Mă hotărîi să schimb arma.

Aveam în casa de sus un perete întreg acoperit cu tot soiul de puști și pistoale, rînduite pe o scoarță verde atîrnată din tavan pînă în pămînt. Neam de ostași și vînători din moși-strămoși, fiecare generație le mînuise pe ale ei și le lăsase acolo, înșirate unele sub altele, ca niște inscripții.

Uneori mă culcam sub ele și le priveam de jos în sus, să citesc leaturile răsturnate, ca niște oseminte de fier și oțel. Lîngă mine și la îndemînă, pușcociul naiv cu care prigonisem în copilărie vrăbii și ciocîrlani. Alături, pușcuța dragă cu care plecasem întîia oară după iepuri. Cît îi dezmierdasem odinioară patul din lemn roșu de cireș gătit în latura dreaptă cu căpăcelul de alamă, unde se ascundea cutiuța cu provizii de capse!

Un șir mai sus stau armele franțuzești cu foc central. Deasupra lor spînzurau puștile tatii cu cîte două țevi, totdeauna încărcate, cu cocoașele grele și posomorîte puse pe capse. Dincolo de ele, pierzîndu-se spre podină, sumedenie de unelte ucigașe, care de care mai vechi și mai ciudate. Sinețe zvelte și subțiratice de ale bunicilor, flinte haiducești cu buzele răsfrînte în pîlnie, durde cîrne, groase și scurte, care se mînuiau pe cracane, șușanale turcești cu țilindrele pe laturi, în scobiturile cărora se așezau cremenele. Toate încrucișate cu pistoale arnăuțești bătute în argint și sidefuri, bumbașire crunte, cornuri și ploști pentru iarba de pușcă, tasce și teșile pentru plumbi, săbii damaschinate, hangere coroiate și iatagane aprige.

În mijloc, tăindu-le curmeziș pe toate, o riflă uriașă, adusă de cine știe unde.

Acum însă nici una nu-mi era de folos. Am ales doar o carabină cu care mă exersasem la țintă fixă, un „Peabandy Martini", înadins prefăcut de armurier pentru un glonț mic și subțire ca o viespe, în cămașa lui de alamă galbenă.

Într-o noapte cu lună plină, am prins-o în gura armei tocmai cînd se profila pe discul alb, ca o pată din lună, și am descărcat carabina în ea. Dacă ar fi fost cu adevărat, nu mai putea scăpa vie. Odată cu detunătura, am simțit o atît de ascuțită fulgerare, ca și cum glonțul s-ar fi izbit de astru și s-ar fi întors înapoi în mine. Cînd m-am dezmeticit a trebuit să mă tîrăsc pînă acasă. De atunci nu m-am mai încumetat s-o vînez. Umbra, din ce în ce mai încrezătoare, se zbătea lîngă mine gata să mă atingă.

Pînă atunci ținusem ascunsă legătura mea cu pasărea. Poate din orgoliu, să nu rîdă lumea de spaimele mele. Poate mai degrabă dintr-un respect copilăresc pentru taina ce mă alesese. După asta însă m-am hotărît să întreb și pe alții, ca pentru o anchetă folclorică. Ai mei nu știau nimic. Oamenii din sat, cît de bătrîni, dau din umeri. Unul auzise despre lipitoare. Altul o văzuse cînd se întorsese tîrziu de la han. Cum la țară lumea trudită se culcă devreme, cine mai avea timp de

ciudățeniile povestite de alde pierde-nopți că le fîlfîie pe la ureche! Le erau de ajuns strigoii, stafiile și celelalte arătări cunoscute ca să-și mai adauge încă o năzăreală de copil.

Cine mi-a putut spune unele, puține, deslușiri au fost flăcăii dați în dragoste cu fete și cei cu ibovnice. Pasărea le ținea și lor uneori de urît. Dar nu știau despre ea mai mult. Nici unde are cuib, nici ce mănîncă, nici unde stă iarna. Doar atît, că penele-i sînt în fața umbrei, că n-are glas, că iese numai noaptea, umblă totdeauna singură, desperecheată și nu stă niciodată pe cracă; ori jos pe pămînt, ori alunecînd în văzduh. Că-ți pîndește calea și nu te mai slăbește, ținîndu-se lipcă de tine, asta nu este nici un semn rău. E numai un nărav al ei. Un fel de joc de-a v-ați ascunselea. Pesemne că îi sînt dragi anume oameni. Pasărea nu avea nici o legendă.

Unul mi-a povestit mai mult: o întîmplare care nu m-a dumirit, dar mi-a stîrnit închipuirea pînă la emoție și m-a pus pe gînduri.

Omul se ducea la o ibovnică, femeie măritată în alt sat. Se avuseseră dragi de copii. Dar cît flăcăul lipsise la armată, pe fată o daseră cu sila după altul. Acum se doreau cu arzime toată ziua, și abia așteptau să se întîlnească noaptea, cînd nevasta își adormea bărbatul cu buruieni, ca să poată ieși la omul drag.

Într-o noapte, cînd mergea întins acolo, i s-a ivit în drum lipitoarea, jucăușă înaintea lui, ca o călăuză. La o răspîntie pasărea a lăsat șoseaua și s-a abătut pe un drumeag lăturalnic în stînga. Flăcăul a vrut să-și vadă înainte de cale. Umbra s-a întors, i-a căzut la picioare și iar a oblicit la stînga. Asta de atît de multe ori, cu o încăpățînare atît de îndîrjită, că, aproape vrăjit, el a părăsit drumul și s-a luat fără voie după ea. Pasărea l-a dus săltîndu-i înainte pînă la o moară părăsită. Ajunși acolo în ograda goală, umbra a pierit. Dar chiar aproape de poartă s-a împiedicat aproape să cadă de un trup. Cînd s-a aplecat să cerceteze, era femeia la care se ducea. Adormise acolo plînsă și pustie. Pîrîtă de neamuri, bărbatul aflase de dragostea lor, o bătuse de moarte și o alungase în toiul nopții. Amețită, cu mințile luate, ea fugise, se rătăcise și căzuse de spaimă și oboseală, nici ea nu știa cum, în curtea morii. Atunci, de deznădăjduită, se zbuciumase cu inima, cu gîndurile, cu toată ființa spre el, chemîndu-l s-o scape, și o minune i-l adusese.

Trecusem astfel cîteva veri și toamne, bîntuite de pasărea tainică. Mă cumpăneam acum între adolescență și tinerețe. Simțeam și mai adînc farmecul nopții, parcă aș fi fost plămădit din aceeași esență cu ea. Nu mă sfiam de beznele ei luminate, care mă împresurau din toate părțile. Ele dădeau prilej să răsufle dorurilor romantice de vis și singurătate, tescuite acolo la oraș, adînc în mine. Eram alcătuit întreg numai din așteptări. Un soi de speranță crepusculară, de sub orizontul vieții, îmi mijea ca o misterioasă vestitoare de auroră. Nu s-a desfășurat niciodată pînă la lumina învoaltă a dimineții. Totuși, m-a făcut să gust toate îmbătările presimțirii.

Într-o noapte pornisem colindarea pe furtună. Bătea austrul și norii alergau cu coarnele în lună, o doborau, o luau în picioare și o călcau pînă rămînea numai țăndări printre copitele lor învolburate... De ajuns să pot umbla și să zăresc pasărea ce m-a întîmpinat de cum am ieșit pe poartă, măsurîndu-mi calea. De data asta umbra își schimbase jocul. În loc să mi se aștearnă ca de obicei în față, acum se ridica dinaintea mea, trecea înapoi peste mine, lăsîndu-mă în urmă. S-a țesut astfel fără răgaz, de zeci de ori, cu o insistență atît de înverșunată, că m-am oprit. Prea trecea ca o săgeată arătătoare trasă în văzduh de mîna nevăzută, parcă înadins făcînd semn spre îndărăt. M-am supus aprigului ei îndemn și m-am întors, luînd drumul înapoi. N-aveam de alt-

fel nici o țintă. Am ieșit afară din sat cu pasărea, țîșnindu-mi acum, pas cu pas, înainte. Ciurdele de nori, alungate de vînt, se risipiseră și o lumină îndoielnică împăienjenea întinderile, schimonosind contururile, strîmbînd perspectivele. Am mers astfel grăbit cîțiva kilometri pustii, numai în tovărășia umbrei. Cine mă chema cu atîta arzime? N-aveam iubită, și totuși pasărea mă călăuzea, ca și cum un suflet în cumpănă cumplită mă striga la el... Tocmai treceam podul peste Valea-Seacă.

Deodată, în depărtare mi s-a părut ceva, un trunchi lungit. Ițeala păsării se întețise. M-am apropiat. Trîntit cu fața în sus, un om zăcea în mijlocul drumului. I se deosebeau cămașa albă, trunchiul voinic, mîinile răstignite în lături, picioarele cu genunchii îndoiți. La cîțiva stînjeni, un cal, cu șaua pe el, ronțăia iarbă pe marginea șanțului. Cînd m-a simțit a întors capul și a nechezat bucuros. Dam să cred că e un bețiv și mă pregăteam să-l ocolesc, cînd am văzut desluşit cum pasărea s-a coborît pe trupul dezbrăcat și i s-a așezat pe latura stîngă. S-a lipit acolo, pată închisă pe albul cămășii... Eram în toată firea și tare de înger, dar m-am înfiorat. Cînd am sosit lîngă om, pasărea se strecură și se făcu nevăzută în el. Un interes teribil mă cuprinse: nu m-am putut stăpîni, m-am aplecat și am îngenuncheat să văd pe unde. În stînga se deschidea o rană mare, căscată ca o gură, care ducea în adînc, ca în fundul unei mine, în inimă... Cînd pasărea pătrunse acolo, rănitul s-a mișcat, a suspinat greu și a căscat ochii, alte găuri funebre scobite în chipul înnegrit. Apoi se închiseră la loc. Umbra păsării se ivise iar. Ieșise din el? Cum am zărit-o, am știut, fără să mă gîndesc, că omul își dase sufletul. Obrajii i se scofîlciră, gura i se îngropă între dinți, pieptul i se dezumflă și căzu cu un horcăit prelung, care răsuflă pe vrana rănii cu bolboroseli de sînge amestecate cu bășici de aer.

Cum priveam îngrozit, m-a spintecat deodată un fulger de amintire: o trăire atît de în adînc și așa de fantastic de repede, încît, înainte de a o prinde, s-a și stins, o și uitasem. Toată cazna de a o aduce înapoi a fost zadarnică. Privea pe mort? Pe mine? Fusese un amestec atît de strîns și tainic, că nu era chip să-l dezbin. Lăsase numai în urmă o dîră arsă, cum lasă în inima pomilor trăsnetul.

Mi se alungase însă spaima. Mă părăsise pînă și uimirea. Mă năvălea un sentiment straniu de amestec intim, de participare tainică la drama desfășurată. Ca și cînd aș fi venit înadins să privesc ceea ce aș fi știut că se întîmplase, mă aștepta și mi se înfățișa acolo: un om, un necunoscut misterios, care mă chemase să-și dea duhul, în miezul nopții, în mîinile mele. Urmăream dîrele, reconstituiam cu interes lupta, după frămîntarea rămasă în țărîna răscolită și vînzolirea în jurul unei pete mari de sînge, pe care pămîntul încă nu o supsese. Cheagul crunt răsfrîngea lumina stelelor ca o nestemată roșie. Contemplam mortul cu liniștea cu care m-aș fi privit pe mine într-o oglindă vrăjită. Am stat așa îndelung, așteptînd să treacă un drumeț. Umbra de lăstun pribeag, încă neogoită, ca un suflet rătăcit în preajma leșului, cînd jos, cînd în văzduh. Deodată, ca și cum și-ar fi schimbat gîndul, și-a luat alt zbor, pe sus, și s-a pierdut. Pleca să cheme pe altul? Greșise vestindu-mă pe mine? Pilda ei m-a dezmeticit și m-am smuls din vraja mortului.

Înainte de plecare m-am uitat cu băgare de seamă de jur împrejur ca să-mi însemn bine locul. Nu se afla nimic. Nici piatră, nici copac, pămîntul gol cît cuprindeam cu ochii. Roibul pierise. Plecase în cîmp după iarbă mai bună. Știam, aici, în marginea drumului, pe dreapta, o cruce veche lîngă niște puieți de salcîmi. Am căutat-o înadins. N-am găsit-o. Omorul se întîmplase deci

departe de ea? Singură, în depărtare, silueta parapetului de la pod, după care puteam socoti distanța crucii, și asta mă încurca. Am intrat în șanț să caut un bolovan. Aici zăceau zvîrlite o haină de tîrgoveț și o pălărie... Ce mi-a venit? Am rupt iute cîteva fire de pelin și le-am pus mănunchi la capul mortului. Rămas în mîini, izul lor amar m-a întărit. Am alergat acasă. Am strigat omul din curte. Am sculat pe tata, care la început credea că aiurez. Pe urmă nu s-a învoit să se amestece decît dacă merge și primarul. Nu vrea să intre în cine știe ce bucluc. A trebuit să aștept pînă a înhămat caii la brișcă. Apoi am ocolit jumătate satul. Primarul, un bătrîn verde și neobosit, deși trecut de optzeci de ani, era sfătuitorul și cîrmuitorul satului. Nu se făcea nimic fără el. Nouă ne venea rudă apropiată, un fel de moș... Acum îngreuiat de somn, nu pricepea ce vrem și ne-a întîrziat mult. Cînd s-a urcat morocănos în leagănul învelit cu velințe, aburea amurgul zorilor.

Fixasem în minte locul întîmplării la cîteva aruncături de suliță, dincolo de podul Văii-Seci. N-am scos pînă acolo nici unul o vorbă. Gîndurile ne goneau în rînd cu caii. Ne-a trezit huruitul scîndurilor jucînd deodată sub roți. Soseam. De atîta ațintire încordată a privirilor, ne dureau ochii. Nu se vedea nimic. Trecusem de locul arătat. Am întors brișca și am mînat înapoi la pod. Unii priveam pe dreapta, alții pe stînga. Nu descopeream nimic. Drumul gol, șanțurile slobode. Nici urmă de mort, nici picior de cal. Primarul căuta la mine mînios. Tata, îngrijat, lăsă biciușca și-și trecu mîna peste fruntea mea, nu cumva să am friguri. Ardeam. La pod am sărit jos, ceilalți după mine, și am luat la cercetat postața de cale unde părăsisem mortul.

După o bucată de drum m-am oprit. Însoțitorii m-au ajuns. Rămăsesem zgîit, cu gura căscată și tremuram. În praful drumului zăcea smocul de pelin, încă proaspăt. Încolo, nici urmă de frămîntare. Colbul lucea neted, ușor umezit de rouă. Mortul și calul pieriseră. Sîngele dispăruse. Am rîcîit să văd dacă nu cumva fusese acoperit și înăbușit cu pămînt. Țărîna se descoperea curată. Am alergat la șanț să aduc haina și pălăria... Se mistuiseră și ele. Se vedeau numai pașii mei, limpezi ocol prin pulbere în jurul pelinului... Ieșit din minți, am început să urlu:

– L-au luat... au venit și l-au ridicat... era aici... uite pelinul pe care i l-am pus la căpătîi.

Și smulsei de jos tulpinele amare... Eram atît de schimbat, așa de smintit, că tata mă apucă în brațe, să mă potolească, și-mi apăsă capul la pieptul lui, unde mă zbăteam bîiguind. Mă liniștii repede și-mi venii în fire. Înțelesei că trebuia să mă stăpînesc dacă vream să mă asculte. Și mă sforțai să-i fac să mă creadă.

Începui să le povestesc din nou cele ce văzusem. Pe măsură ce vorbeam, primarul se frămînta prins de neastîmpăr. Am zugrăvit, aprins, cu amănunte pe care atunci nici nu le văzusem și care acum îmi veneau în minte, scornite nici eu nu știu de unde, chipul oacheș al mortului, nasul subțire și drept, ochii – cînd i-a căscat pentru ultima oară – albaștri, mustața neagră, cu sfîrcurile ușor aduse în sus, urechea dreaptă cu o toartă de cercel, cizmele cu potcoave, un ceasornic de argint prins cu un lănțuc de brîu, o tașcă de piele legată cu o curelușă de după gît.

– A, țipai, îi lipsea un deget.

Bătrînul se grămădi spre mine, înspăimîntat.

– De la care mînă?

– De la stînga, strigai cu glas străin.

Știam bine că de la stînga. Ne oprirăm o clipă și tăcurăm, ajunși pe marginea unei prăpăstii...

– El era... Aidoma!... răsuflă primarul greu, și se clătină, gata să se prăbușească.

– Vezi că era! răcnii. Unde-i acum? Cine l-a ridicat?

Tata, galben, în zorile ce se ridicaseră împurpurate, mă privea năuc, parcă mă implora să tac, să sfîrșesc...

– Trebuie să-l căutăm, țipam eu și nu-l slăbeam. Aprig, cercam să-i tîrăsc pe cîmp.

– Nu, băiete... se împotrivi bătrînul. Ceea ce ți s-a arătat...

Se opri însă lovit de un gînd.

– Stai, se întoarse el, de ce ai pus buruienile astea la capul lui?

– Ca să rămîie un semn. Nu se afla nimic lîngă el.

– Nu era crucea? și-mi arătă spre marginea drumului.

Crucea veche, pe care o căutasem cu de-amănuntul cîteva ceasuri mai înainte, sta acum întreagă în dreptul mănunchiului pe care îl aruncasem la capul mortului.

– Cine a pus-o la loc? bîlbîii încremenit. Astă-noapte nu era.

– Nu era cînd s-a petrecut întîmplarea, căreia tu nu i-ai văzut decît stafia... Pentru asta n-ai găsit-o. Dar trebuie să ne liniștim, hotărî el. Altfel ne ieșim din minți.

Și, apucîndu-mă de mînă, ne traserăm, cu tata năucit după noi, pe marginea șanțului, lîngă crucea pe care o pipăiam să nu fie o amăgire.

După ce-și culese și-și așeză gîndurile, bătrînul ne povesti în frînturi cum vedenia mea zugrăvea o întîmplare petrecută aidoma, cu șaizeci și ceva de ani mai înainte, cînd îl găsiseră pe bunicul meu ucis chiar în locul acela. Pentru amintirea morții lui năprasnice – tu nu-ți mai aduci aminte, că erai mititel, lămuri el pe tata – copiii ridicaseră la capul lui crucea. Mie mi se năzărise omorul săvîrșit înainte de așezarea pietrei. Și se plecă adînc să-mi cerceteze chipul.

– Leit el, murmură tulburat.

– Leit cine?

– Bunică-tu... Sufletul nehodinit te-a chemat să te vadă.

– Sînt locuri bîntuite, urmă, unde duhurile nedestrămate se întorc uneori în vedenii, și întîmplările se zămislesc iar din aburii nopții...

Îl ascultam aiurit. Citisem și eu despre fantome bîntuitoare și clișee păstrate în arhivele veșniciei, de unde revin la răstimpuri să se închege.

Dar de astă dată știam bine că este altceva. Trăisem o întîmplare din altă viață a mea? Eu fusesem necunoscutul ucis odinioară pe drumurile nopții? Printr-o obscură simetrie, pasărea care se țesuse între el și mine era aceeași atunci ca și acum, a lui și a mea, una și aceeași, peste timpuri și locuri, nemuritoare?

Cine ridicase stăvilarele timpului și-i dase drumul să curgă înapoi?

Și mă simții deodată că nu sînt decît un strigoi.

Ianuarie 1949, București.

Ciobănilă

Bolea dus, cu arsuri, trîntit în niște paie sub șopron: părea mort. Doar coșul pieptului i se mișca, slab, a răsuflare, și pielea i se înfiora scuturată de friguri, cînd creștinul care venea uneori să-l vadă îi turna o oală cu apă rece în cap. După cîteva zile de nesimțire s-a trezit din noaptea zăcerii, a deschis ochii și a dat să se scoale. Dar mișcarea a săvîrșit-o mai mult în gînd; trupul nu l-a ascultat: i-a bîțîit numai un picior, i s-a rînjit o buză și a icnit o spumă verzuie... Istovit, s-a culcat tot în gînd, la loc, în bezna creierului oblonit. Somnul însă i-a fost de aici înainte mai liniștit, fără spasme, dînd pas întremărilor lăuntrice să urce din adîncuri.

Pe urmă s-a deșteptat întreg și de-a binelea. A încordat grumazul dezțepenit, și gîtul ascultător i-a înălțat capul de pe pămînt, cît ochii să poată privi împrejur. Mai tîrziu picioarele nu s-au mai flescăit sub el, ci l-au ridicat și l-au ținut în sus.

Bucuros, omul care-l priveghea i-a pus dinainte o strachină cu lapte și o felie de mămăligă. El întîi le-a mirosit: izul lor i-a înviorat nările și i-a chemat, ca dintr-o depărtare neagră, șovăitoare aduceri-aminte... A limpit cu răgazuri laptele, care abia se ducea, cu noduri și zăbave... Plecat apoi asupra mămăligii, a dat numai din coadă la ea, s-a tras înapoi și iar s-a trîntit... Așa a mîncat din mîna omului și a adormit adînc alte zile, pînă s-a sculat deplin sănătos, cum fusese mai înainte... mare, voinic și flocos, cîine ciobănesc alb, coborît de la stînă, de-a dreptul din munte.

Atunci omul l-a strigat poruncitor pe numele ce-i lăsase păstorii, cînd l-au tras aproape mort din dăsaga de pe spatele măgarului și i-l daseră în primire.

– Samson, vin aici...

Dulăul nu l-a cunoscut însă de stăpîn, glasul nu i-a mers deloc la inimă și nu s-a clintit. A mișcat ușurel moțul cozii și i-a zîmbit oleacă, trist, din priviri. Astfel, de la început s-a pus o rece depărtare lăuntrică între om și animal, care s-a tălmăcit numaidecît într-o plecare a cîinelui spre poartă. Omul a alergat după el, l-a ajuns; cu oarecare sfială, l-a mîngîiat pe cap, la rădăcina urechilor, i-a petrecut pe nesimțite cureaua cu lanț pe după gît, l-a adus cu vorbe bune înapoi și l-a legat de un stîlp al șopronului unde zăcuse. I-a pus în față bucate, pe plac: cîinele n-a vrut să mai mănînce...

– Dă-i drumul să se ducă, dacă așa îi este voia, după turma lui, îi zicea nevasta gospodarului. Ăștia știu urma urmele și poate își găsește stăpînii.

– D-apoi baciul însuși mi l-a încredințat și m-a rugat să i-l îngrijesc, și dacă trăiește să i-l păstrez pînă-n primăvară, cînd urcă iar pe Foișag. Mi-a dat doar arvună putinica de brînză și m-am legat. Și apoi ne păzește casa, că tot n-avem o javră să latre măcar la călătorii de pe drum.

Dar Samson nu știa tocmeala baciului, nici de grozava boală ce-l lovise cînd coborau Valea Urseiului, de zăcerea lui în dăsaga în care-l purtase poște întregi asinul. Pînă ce, neputînd să-l mai care cu ei, nici să-l îngrijească cum se cade, ciobanii, în drum spre baltă, îl daseră în seama celui dintîi gospodar întîlnit în cale, cu rugămintea să-l adăpostească, pînă s-o alege: „au moare, au scapă“.

– E jigodie, spuse gazda, primindu-l: uite cum îi frige botul și i se urduroșesc ochii. Nu tușește?

– Ba și tușește, spuse cu milă baciul. Mi-e scump ca un copil, urmă el, că-i vrednic și mintos, minune mare! Adună oile risipite și le veghează mai dihai ca unul din noi. Nu știe ce-i lenea ori lăsarea... De cînd îl avem nu se mai stăvește lup în preajma stînii. Să-l lapăd, mi se rupe inima, că l-am crescut chiar eu de cînd era de-o șchioapă. Adică se cheamă că nu-l lapăd, o întoarse el, sporovăind înainte, ca unul ce era lacom de vorbă, de care postise atît amar de vreme acolo sus, unde nu-i ieșea din gură decît: „hăi, oaie, nea, oaie... bîr, oaie"...

– Și uite, se porni el iar, ți-l las dumitale, că ne-au cuprins ploile, și pe el l-a făcut leoarcă. Mi-e să nu prinză junghi.

Gospodarul, zăpăcit de-atîta vorbă, dete din cap că așa este și ridică ochii la cerul din care țîrîia fără contenire de o săptămînă în șir o ploicică măruntă și deasă, cu vînt rece ca de munte.

– Ți-l las deci dumitale, o luă de la capăt baciul guraliv, că ești și te vezi gospodar cuprins... iar pentru îngrijiri și hrană ține berbînța asta. La întoarcere, dacă-l mai aflu, ți-oi face și altfel de plată, că vindem, se cheamă, brînzeturile. Și să știi, adaose el întorcîndu-se, că numele lui este Samson, pentru că-i voinic ca tizul lui din *Scriptură*. Și s-au urnit cu turme, cu păstori și tarhatul tot să se mistuiască în negurile ploilor.

Dar, cum spuneam, de tocmeala asta între baci și gospodar Samson nu știa și nici nu vrea să știe. Lui îi ardea sufletul de dorul ciobanilor și al turmei. Aici, în cuprinsul unui stînjen, cît îi îngăduia lanțul să se miște, găinile îi ciuguleau mămăliga de sub nas și niște purcei obraznici îl guiță necontenit năvălindu-l, cît trebuie să se apere de ei mursicîndu-i de urechi ca pe oile neascultătoare – și n-a mai răbdat. Într-o noapte s-a smucit cu putere, a smuls stîlpul care putrezise și l-a tîrît cîțiva pași. Noroc că lanțul a ieșit prin capătul lemnului și el a putut porni numai cu fierul de gît. A sărit apoi peste poarta înaltă și a fugit, nebun, după ai săi.

Chiar din poartă a pus botul în țărîna noroioasă a drumului și a început a coteli, ici-colo. Aproape de casă și prin șanțul de alături și prin iarba împrejurimilor unde fusese popasul turmei, el putu desluși urme învălmășite și citi izul lor cu nasul, ca pe niște slove întipărite cu mirosuri pe pămînt. Dar mai la vale, merse din ce în ce mai anevoie, pînă ce orice semn și miros pieri; ploile le spălase cu desăvîrșire... Dar el tot a mers așa, în oibul locului, cu urechea și coada mereu mai pleoștite, pînă s-a oprit rătutit. Nu știa încotro să mai apuce. S-a pus în șezut pe marginea drumului și a urlat lung spre munte și apoi către șes: nu i-a răspuns nimeni. A pornit iar și a călcat preț de o poștă, pînă ce, istovit, s-a culcat într-o porumbiște desnădăjduit.

În zori a plecat iar, se înseninase. Și dimineața, cînd soarele urcase de-o suliță, el intra într-o margine de sat. A încetinit mersul și, cu băgare de seamă, a trecut pe lîngă cea dintîi casă, de-a lungul unor uluci de țambre, din dosul cărora s-auzea o larmă și niște zbierete parcă de miei... Prinse suflet: erau ai lui...înaintă și se opri în poarta deschisă. Adevărat: în ograda țărcuită ca o stînă zburda un ciopor, dar de un alt soi de miei, cei mai mulți albi: săreau, se zbenguiau, se luptau, alergau, cu mare ramăt.

Cîinele, amăgit, intră înăuntru. Nimeni nu-l băgă de seamă. Mai în fund în fața lui o clădire tot albă, cu ferestre mari, cum nu mai văzuse în viața lui. Deasupra pridvorului o tăblie, pe care,

dacă ar fi învățat buchile, Samson ar fi citit: Școala primară mixtă a comunei Lunca-Frumoasă, cătunul Poeni. Dar el nu știa carte și nici copii nu mai văzuse. Cunoscuse numai oameni mari, îndeosebi pe baciul lui și pe păstori. Ceilalți cu care avusese de-a face nu-i plăcuse. I-ar fi mușcat, dar la certarea stăpînului se mulțumea să-i mîrîie. Pe cînd gîgîlicile astea săltărețe de aici din țarc aduceau cu mieii despărțiți de-a bașca de oi, zbierînd după mamele lor. Se apropie să-i miroasă...

Un copilaș îl zări și dete alarma. Cîinele cu blana vîlvoi, terfelită de pulberi și noroaie, cu lanțul tîrîș după el, se înfățișă fioros. Și speriați fugiră grămadă în pridvorul școlii.

– Domnule, strigau, domnule, un cîine, un cîine turbat!

Numaidecît se ivi din tîrlă un om voinic și mustăcios cu o nuia în mînă.

– Ce e neorînduiala asta, copii? strigă el.

– Un cîine turbat! zbierară ei iar.

– Unde?

– Uite-l colo, domnule... și copiii arătau cu mîinile întinse spre el.

„Ăsta e baciul lor", își zise Samson. Se ridică și se smeri, vîrînd puțin coada între picioare.

Învățătorul se uită de departe la el: era hîd în adevăr, dar nu părea primejdios. Sta liniștit, fără nici un gînd rău. Totuși, n-avea ce căuta la școală. Făcu cîțiva pași, se plecă să ia o piatră, o azvîrli în el și-l huidui.

Samson, ca orice strein, nu mai așteptă: se trase afară, și dascălul închise poarta, mulțumindu-se să-l mai alunge cu un „huo"... Dar cîinele nu se depărtă mult; îl intriga noul soi de miei... și stete locului: „țarcul o fi al baciului, dar drumul era slobod", și se puse în șezut, cu ochii la poartă.

Copiii se luaseră după domnul lor și, căutînd pietre, se bulucîră la zăbrele să-l lovească. Învățătorul îi certă.

– Un cîine fugar, poate s-a rătăcit... Lăsați-l în pace. Intrați în clasă.

Copiii nu se-ndurau să se dezlipească de la uluci.

– Uite, mă, ce cap mare are...

– Vezi, e cu lanțul de gît.

– N-are ochii roșii, domnule, și nu-i curg bale, se făcu firoscos un țînc.

– Cuțu, cuțu, na... îl strigă cîțiva.

Cîinele mișcă a mulțumire coada înfoiată.

„Mieii ăștia, cînd nu zbiară, vorbesc ca baciul meu", gîndi el.

– Tata spune că e a bine cînd un cîine rătăcit trage la o casă.

– Lasă, lasă, aici nu e casă, e școală. Destul... intrați în clasă. Și domnul abia îi putut urni cu nuiaua din urmă, ca pe o turmă, și-i vîrî în tîrlă.

– „Tot miei sînt", hotărî Samson.. Apucase el să-i miroasă de aproape. Dar nu erau miei de oi, deși straiele lor aveau iz de lînă, erau miei de om... Și astfel Samson își dezlegă singur nedumerirea. De acum încolo știa cu ce are de-a face. Se puse pe brînci, își rezemă botul pe labe, cu ochii țintă în ogradă, să vadă ce se mai petrece cu ei. Cum era însă lihnit de foame și ostenit de alergătură, ațipi, ceea ce nu i se întîmpla altădată.

Îl trezi larma cunoscută, cu zbieretele de mieluşei. Se ridică. Copiii ieşeau voioşi din clasă şi se risipiră zburdînd în curte, dornici de joacă. Dar învăţătorul se arătă numaidecît cu nuiaua, îi strînse ca un baci şi-i rîndui doi cîte doi, pornind spre poartă, o deschise şi le dete drumul prin strunga ei. Apoi se întoarse şi intră în tîrlă.

„Ce mai încoace şi încolo: aidoma ca la stînă!" Şi Samson se bucură nu numai cu vîrful cozii, ci în el întreg. Găsise o fărîmă de turmă, cu baci... De bună seamă că are să fie nevoie şi de cîine vrenic... Mai ales în împrejurări ca cea de acum, cînd îi trimite singuri la păşune... Căci unde ar putea să-i sloboadă din ţarc, afară?

Copiii iar îl văzură. Unul mai îndrăzneţ ieşi din rînd către el...

– Fugi, mă, că te muşcă, îi strigară toţi.

– Aş, nu mi-e frică. Nu muşcă dacă nu-i faci nimic... şi se căută în traista de la şold.

Samson îi urmărea orice mişcare... Băiatul scoase o halcă de mămăligă întinsă cu brînză şi i-o zvîrli. Cîinele o înhăţă din zbor: colţii albi îi luciră o clipă grozavi şi cerul gurii se zări negru, ceea ce îi înfioră pe toţi şi-i făcu, de unde porniseră spre el, să se sfiască îndărăt. Dar cîinele da mulţumire din întreg stuful cozii, semn că mai aştepta altă halcă. Băieţelul îi aruncă încă un cocoloş, pe care Samson îl prinse aşijderi... Atît le-a trebuit celorlalţi... Toţi şi-au scormonit trăistioarele de după gît şi i-au pus dinainte care o frîntură de azimă, care un boţ de brînză, unul o aşchie de slănină, altul nişte mere.

– Păi tu nu ştii? Cîinii nu mănîncă poame...

– Al meu mănîncă prune, mereu îl bate mama şi-l alungă din livadă.

– Da' grozav e, mă, al tău! Se urcă în pom...

– Nu, mă prostule, le culege pe ale de pe jos.

– Îl ţineţi voi nemîncat, sări altul. Ia să-l saturi de mămăligă şi să-i mai zvîrli şi oase: să vezi atunci că nu mai strică porumb din luncă şi poame din ogradă.

Samson îşi îndestulase foamea şi se desfăta privindu-i cu ochii luminaţi de amintiri, linguşindu-şi botul, şi prinse să-i iubească.

Unul mai mărişor îşi luă curaj, veni până lîngă el, întinse mîna şi-l mîngîie întîi pe cap, apoi îndrăzni şi pe spinare.

Cîinele scheună şi-i linse mînuţa. Numaidecît alţii tăbărîră pe el să-l atingă, să-l scarpine şi se ghiontiră, se îmbrînciră gălăgioşi gata de bătaie. Cîinele sta liniştit, n-avea poruncă de la bacîul lor să se amestece şi să puie rînduială.

Învăţătorul auzi larma de la poartă, ieşi, se supără, goni cîinele, îi aşeză iar în şir, făcîndu-le vînt pe drumul satului, şi stete să se uite după ei cu nuiaua în mînă, pînă se depărtară. Samson se dete după colţul zaplazului şi se aşeză pe aşteptare, petrecîndu-i cu ochii.

Dar numaidecît acolo pe drum zarva între ei iar începu.

– Mă, săracul, nu i-am dat apă, şi i-o fi sete!

– Lasă, că se duce el singur la pîrîu şi bea, făcu nepăsător unul.

– Da' ce, mă, ţie cînd ţi-e sete te duci la pîrîu?

– Dacă n-am de unde bea, mă duc. Şi harţa era gata să izbucnească.

– Lăsaţi, mă, că-i aduc eu într-o oală cum ajung acasă, că stau aproape.

– Numai dacă li-i mai găsi aici... se îngrijoră o fetiţă. Eu l-aş lua acasă la mine.

– Fugi de-acolo... vrei să te bată mă-ta? Ea n-are mămăligă destulă pentru tine...

– Lasă, că te spui eu mamii, se smiorcăi ea.

Și gălăgia călători înainte spre inima satului.

Curînd a sosit copilașul care făgăduise apa. Dar n-a pus vasul jos, ci, mîndru, i l-a ținut chiar el la bot, așa că Samson a limpit din mîna lui. Prilej să se grozăvească povestindu-și celorlalți isprava.

Cînd, după prînz, au venit la școală, copiii au găsit cîinele la post, în poartă. Care cum trecea, îl mîngîia. El i-a numărat cum intrau unul după altul în stînă, prin strunga împrejmuirii.

– Tii! am uitat să-i aduc mîncare, se jălui fruntașul clasei.

– Măi! Am eu niște nuci în buzunar, își aduse unul aminte. Și îi zvîrli un pumn plin. Samson mirosi una, o luă în gură și o sparse în dinți. Apoi, cu îndemînare, alese miezul, care-i plăcu. Și se luă de alta. Dăruitorul fu fericit.

– Vezi, mă, că știe să le mănînce? E deștept!

Cel cu apa, ca să nu rămîie mai prejos, își înflori isprava, precum că îi dase să bea apa chiar din pumnii lui, pe care și-i aduna, ca să le arate, în chip de cupă.

După ce copiii s-au mistuit în clasă, Samson s-a statornicit iar după colț, unde s-a culcat. Știa că au să-l scoale cu ramătul lor cînd vor năvăli afară, în țarc.

După alte ceasuri de așteptare, cîrdul mieilor de om s-a vestit prin larmă de zbierete, și cîinele s-a ivit să-i primească. Văzu cum din nou baciul îi înșiruie de plecare și le dă drumul. Cîinele se miră. Nu pricepea: îi trimite la pășune acum seara? și singuri? Acolo sus la stînă nu se obișnuia așa ceva: să lași miei, chiar cîrlani mai mărișori, de capul lor, să-i mănînce lupii... Și se luă după ei, cîțiva zeci de pași în urmă, apoi tot mai aproape în spatele cioporului, cu lanțul tîrîș, și băgă de seamă că unul cîte unul se răznește și intră în țarcuri de tîrle deosebite. Cîinii satului îl simțiră și hărmălaia se deslănțui... Ca unul ce se socotea strein și fără drepturi, Samson se trase înțelepțește înapoi, prin mijlocul drumului, și se întoarse la școală. Aici era oarecum dacă nu la el, cel puțin tolerat, măcar la poartă, unde dormi.

În zori a făcut cercetare amănunțită locului și împrejurimilor, găsi pîrîul, bău și intră cu labele să le spele; s-a lins, s-a puricat, s-a descîlcit cu dinții de ciulinii prinși în blană. Și s-a întors din nou ca la o datorie să se înțepenească în strunga prin care intră mieii... Ăștia, mai tîrzior au venit iar, fie unul cîte unul, fie înhăitați doi-trei, strigîndu-se, alergîndu-se din urmă. El i-a întîmpinat de data asta sculîndu-se și ieșindu-le mult înainte, cu clătinarea întregului măturoi al cozii.

– V-am spus eu că n-are să plece? Uite-l, ne-a așteptat.

– Păi mi-era că-l gonește domnul...

– Dar ce are domnul cu el? Vede și dumnealui că e cîine bun și deștept.

– Mai deștept ca tine: dacă l-o primi în clasă, are să te întreacă în aritmetică...

Toți rîseră. Și darurile, brînză, oase, mămăligă, plouară dinaintea lui Samson. Iar mîngîierile nu mai conteneau.

– Haideți, mă, că am întîrziat, se trezi unul.

Dar învățătorul le văzuse popasul și se ivi la poartă cu nuiaua.

– Iar vă pierdeți vremea cu cîinele ăsta de pripas? se răsti el. Intrați repede în clasă. Și se plecă să ia pietre să-l alunge.

– Nu-l izgoniți, domnule, se rugă „mânitorul", că e bun să păzească școala și casa d-voastră.

Adevărat: într-o latură a curții se mai aflau două odăițe, locuința dascălului, cu o brazdă de flori uscate în față și o pompă de apă într-o latură. Așa că de data asta domnul nu mai zise nimic. Cercetă doar lung cu ochii cîinele, care ținti drept în ochii lui o privire caldă și credincioasă, cum își privea baciul. Și, ciudat, învățătorul, parcă mustrat, și-i plecă pe ai lui în jos. Renunță să-l mai gonească și-și mînă tăcut copiii în clasă.

Băietul care luase apărarea cîinelui nu mai putea de bucurie că izbutise.

La prînz, același joc: alaiul mieilor omenești defila iar pe dinaintea lui. Copiii din nou se opriră, îl alintară, se hîrjoniră cu el, care primi cu bunăvoie joaca, și se lăsa bucuros la toți, ca și cum ar fi fost al tuturor.

Învățătorul, mișcat, rămăsese locului să-l spioneze. Cînd șirul porni, Samson se luă după copii și-i petrecu o bucată... Apoi se opri: n-avea poruncă să se ia la harță cu cîini streini... Stete nedumerit în drum; apoi se întoarse la locul lui. Învățătorul îl aștepta. Se gîndise: era singur, nici nevastă, nici copil, nici cățel ori purcel. Intrase în sat cu mîinile goale... După ce plecau școlarii nu rămînea un suflet lîngă el, în pustietatea asta de margine de sat unde era zvîrlită școala. I se făcu milă și de el și de animal, așijderi lui, pierdut, răznit de-acasă, stingher. Cine știe, o fi avut și el un adăpost, stăpîn bun, de vreme ce trage la oameni și iubește copiii, și se hotărî. Îl chemă cu blîndețe în curte. Cîinele se apropie sfios, gudurîndu-se: îl poftea baciul la judecată.

– Vin aici! și-i făcu semn cu palma lîngă el.

Samson i se așternu la picioare, tînguindu-se încet.

Dascălul se plecă, îi trecu mîna peste blană, dete de cureaua care-i sugruma grumazul, o desfăcu și lanțul căzu. Cîinele se ridică, se scutură ca de o povară și-i linse mîna: era mai mare și mai puternic decît îi păruse la început. Îi plăcu și-l adoptă. Închise poarta, îl luă și-l pofti în pridvorul casei, unde împărțiră amîndoi puțina merindă.

– Tu ai să rămîi aici la mine, îi vorbi el.

Samson înțelese, cît se cuvenea să priceapă un cîine mintos, și se supuse.

După prînz copiii îl aflară tot în poartă, dar în partea dinlăuntru, de către curte. Fără lanț, slobod, el îi primi cu autoritate: baciul sta în spatele lui.

– Copii, le spuse învățătorul, m-am încredințat că în adevăr e un cîine bun... Cine știe cum s-o fi pierdut... Îl opresc aici, al școlii... Să aveți grijă de el să nu-l necăjiți niciodată cu nimic. Cine știe de ce folos ne poate fi!

– Îl îngrijim, îl îngrijim! strigară toți voioși.

Astfel, Samson, uns cîine păzitor, intră în stăpînirea școlii și a ogrăzii, cu tot ce se afla în ele: suflete și lucruri; dar mai ales mieii. La cea dintîi recreacție a fost lîngă ei și între ei. Îi plăcu zburdul lor, lovirea berbecească în capete, fugărirea unul după altul. Dar nu mai îngădui să se răznească vreunul pe afară, pe laturile depărtate ale ocolului, sau să se agațe de uluci. Alerga numaidecît după bezmetic și-l abătea la loc, în cîrd.

Învățătorul, uimit, îi urmărea tot timpul purtarea. Copiii făceau haz, ca de-o joacă a lui. La plecarea cîrdului, cîinele ieșit la poartă se uita rugător în ochiul baciului, cerînd parcă învoire să-i însoțească.

– Du-te, îi spuse într-o doară învățătorul, și-i dete dezlegare cu mîna întinsă după șirul elevilor. Și Samson își luă slujba. De data asta nu mai păși sfios în coada alaiului. Ci alerga, ca cel cu răspundere, cînd în frunte, cînd pe laturi, cîrmuindu-i grijuliu, cu învățătorul din ce în ce mai minunat, ținîndu-se după ei. Din cînd în cînd, Samson întorcea la el capul, să vadă dacă e mulțumit cum își împlinește datoria. Încă rămînea uluit cînd se desfăcea cîte unul din cîrd, și nu știa ce să facă și căta înapoi spre baci...

– Lasă-l... îi porunci dascălul, făcîndu-i semn cuvenit cu mîna, lasă-l... Mergi cu ceilalți mai departe...

El pricepu și își urmă slujba, cînd pe laturi, cînd înainte, după cum cereau abaterile copiilor, pe care trebuia să le stăvilească. Săriră cîinii satului, de care copiii aveau frică și se apărau cu pietre și ciomege. Dar acum nu mai fu nevoie. Samson lăsă o clipă alaiul, se repezi în cel dintîi zăvod din cale, îl chelfăni bine și se întoarse liniștit. Șarla pieri în curte, unde schelălăi îndelung. Și așa scărmănă el în această întîia zi de slujbă o sumedenie de cotarle care săreau să se dea la mieii lui. Cîrdul se împuțina. Cu învățătorul în urma lor, ajunseră la capătul uliței mari. Mai rămăseseră numai cîțiva copii, care se risipiră prin ulițele lăturalnice... Samson vru să-i ducă și pe aceștia, ca un paznic inimos și viteaz. Dar învățătorul îl chemă, și el veni ascultător și se întoarseră acasă.

– Bravo, îl hiritisi baciul, mîngîindu-l... și Samson, fericit, scheună de plăcere.

Cu aceasta, învățătorul se dezluși. Făcuse experiența care-l încredința de ceea ce bănuise dimineața: cîinele venea de la o stînă și era deprins cu disciplina oilor. Îl mai cercă apoi în cîteva dăți și-l găsi la fel de viteaz și grijuliu; se putea bizui pe el. Rînd pe rînd, cîinii satului, mari și mici, atît de pe partea dreaptă, cît și de pe cea stîngă a uliței își încercară puterile și deteră piept cu el: toți îi simțiră adînc colții și nu se mai arătară. Lătrau mișeii, de prin curți, la adăpostul zaplazurilor. Dacă vreun dulău mai trufaș cutezase să iasă afară din poartă, Samson numai cît se opintise în el și-l dase de-a berbeleacul, spre marea mîndrie a copiilor.

După cîtva timp, cînd toți îi luaseră spaima, era de ajuns ca el să-și arate colții – și nu pe toți – ci numai pe cei de sus, rînjind buza, ca nemernicii să piară, chelălăind în fundul ogrăzilor. La urmă, învățătorul îl mai puse la o încercare. Se înțelese cu un gospodar să iasă cu o halcă de carne și să o zvîrle înaintea cîinelui cît timp însoțește copiii. Vrea să-l cerce: ce face paznicul în fața momelii. Zis și făcut. Samson a mirosit-o din fugă și nu s-a oprit... La înapoiere a găsit-o în același loc și s-a plecat peste ea. Învățătorul, curios și oarecum clintit din încredere, a stat și el să vadă: îi părea rău de cîine, că nu se ține tare pînă la sfîrșit.

Dar, oricum, nu-și părăsise datoria. Acum, cînd nu mai avea sarcina copiilor, i se îngăduia să slăbească. Samson, după ce mirosi carnea, se întoarse, ridică piciorul de dinapoi, urină cu dispreț pe ea... și porni după stăpîn... Învățătorul îl îmbrățișă și-l sărută chiar acolo, în mijlocul drumului. Noroc că era seara tîrziu și ulița goală. De atunci nu l-a mai pus la nici o supraveghere și la nici o cercare.

Ajunsese mîndria școlii. Se făcuse din nou frumos. Ploile îl spălaseră și lațele lui invoalte îl îmbrăcau într-o sarică albă din creștet pînă-n vîrful cozii. Dimineață cu dimineață, Samson își primea mieii acolo, la intrare. Recreație cu recreație îi veghea, dînd ocol horei lor. Se știa îm-

puternicit de baci și se puse să-și muștruluiască mieii așa cum primise el predanie din bătrînii cîini, moși-strămoși ai stînelor.

Cînd se stîrnea o încăierare, intra voinicește între ei și-i despărțea cu capul, cu tot trupul, după nevoie. Ba sărea pe cei mai neascultători, îi punea jos cu labele și-i ținea astfel pînă venea învățătorul, care-i da dreptate lui.

– Eu i-am dat poruncă, spunea acesta, să-mi prindă și să-mi aducă pe toți cei neastîmpărați.

Și ceilalați se bucurau de pedepsirea zurbagiului. Copilașii mai slabi, cînd erau încolțiți ori bătuți de cei mari, îl strigau să-i scape. El alerga numaidecît, potolea harța, așeza pacea. Nu mai încăpea îndoială: cîinele nu era ca toți cîinii; era un cîine năzdrăvan. O spuse într-o zi unul pe care Samson îl trăsese de sub un vrăjmaș călare pe el și care-l îndesa de pumni.

– Ăsta te scoate și din ghearele Zmeului... cum auzise el în basmul cu Făt-Frumos cu Greul pămîntului și Ușurelul vîntului, și toți credeau la fel.

Așa că nimeni nu se supăra pe amestecul și faptele lui, cum nu se supărau de pedepsele „domnului“. Cîinele era acum peste ei, mîntuitorul cel mare și apărătorul lor – acasă îi lăudau grozav isprăvile.

– Ia, a înnebunit și dascălul vostru de atîta singurătate, spuneau unii părinți. A oploșit un cîine! În loc să-și ia și el de nevastă o fată din sat: uite, de pildă, Ileana lui Cojoc, ori Mariuța noastră.

Chiar de la început se simțise nevoie de o poreclă, ca să știe și el cînd îl strigă.

– Ce nume să-i punem, copii? întrebă învățătorul, ca la o lecție cu ascultare.

Botezul începu: se perindară tot soiul de numiri, care de care mai alandala:

– Ghiocel, domnule...

– Ba nu, Brîndușel, țipă altul.

– Tu nu vezi că e alb, mă, ca ghiocelul!...

– Eu zic Ursei, sări o fetiță.

– Nu, e mai frumos Azor, ca cel din poezie, se iscusi mînitorul.

– Nu-i bine, că ăla a murit: să-i spunem... Duman.

– Stai, mă prostule, că ăsta e nume de bou!

– Bujor, să-i zicem Bujor, găsi de cuviință un prichindel.

– Da' ce, e floare? ăsta e voinic ca un leu. Să-i spunem Leul. Așa e, Leul!

Mulți rămaseră cu gurile căscate la cel ce iscodise un nume atît de nemerit, ciudoși că nu gîndiseră ei mai întîi. Și erau gata să se învoiască. Dar săriră alții mai învățați:

– Nu se poate, domnule, leul nu crește în țara noastră, se întoarseră aceștia spre dascăl.

– Ba Leul! răcneau cei dintîi.

Învățătorul trebui să pună capăt cu nuiaua sfatului care ajunsese sfadă. Cîinele, alături, aștepta, cu ochii la toate mișcările lor, gata să sară și el să-i împace...

– Uite ce zic eu, își dete la urmă cu părerea dascălul, nemulțumit de rezultatul dezbaterii, eu zic să-l botezăm Ciobănilă.

Copiii se uimiră.

– De ce?

– Pentru că se poartă cu voi și vă păzește întocmai ca un cioban cu mieii stînei...

– Ciobănilă, Ciobănilă! repetară cu mare însuflețire toți.

Și Ciobănilă fu noul nume al lui Samson. El îl primi, bucuros că s-a sfîrșit cearta, îl recunoscu ca al lui, și de aici înainte răspundea pe loc, ascultător, la orice chemare de Ciobănilă.

Așa se trecu toamna îndelungată cu ploi, înseninări și noroaie.

Numai un lucru nu-i plăcea lui Ciobănilă: dumineca și sărbătorile... Nu pricepea de ce în zilele astea mieii lui nu se întorc la țarc. El ieșea în drum și îi aștepta zadarnic... Unii copii îl zăreau și-l strigau de departe. El alerga și încerca să-i abată spre școală. Dar se ivea baciul, care-i mîna acum în altă parte, într-o tîrlă unde el nu avea îngăduință să pătrundă și de unde se auzeau răsunînd cîntece. Atunci, în zilele acelea urîcioase, suna un clopot mare, cu vuiet adînc, nu mic și pițigăit, ca cel de la gîtul berbecului de la stînă... Clopotul ăsta chema pe mielușeii lui și pe baci acolo. Sunetele lui îl pătrundeau ca un vînt sonor, îi intrau în blană și-l înfiorau tot... el se resemna și se proptea afară, dincolo de clopotniță, unde se punea cu botul pe labe... După ce se sfîrșea ce se petrecea înăuntru (nu știa ce: tuns de lînă, mulsoare) se întorcea acasă numai cu învățătorul, amîndoi posaci: mieii lor se amestecau în gloata oamenilor, de unde nu-i mai putea scoate.

– Lasă, Ciobănilă, că mîine vin iar... îl mîngîia dascălul.

Pe urmă se așternu iarna, cu vifornițe prin care trebui să-și călăuzească cioporul, și sosi Crăciunul, cu vacanța. Școala rămase pustie; cîinele și învățătorul – mîhniți... Ca să-și treacă de urît, baciul se puse să-i facă un adăpost împotriva gerului, din niște scînduri alcătuite ca o cutie răsturnată cu fundul în sus, așternută cu fîn.

– Ai să dormi tu aici, măi Ciobănilă, împărătește, îl îndemnă el după ce sfîrși. Și-l vîrî cam cu sila. Cîinele nu stete nici un minut. Ieși la zăpadă și nu se învoi în nici un chip cu capacul acela care-l înăbușea... Dimineața îl găsi tot în pridvor, făcut colac la ușă.

– Hei, cu sarica ta mițoasă, îți dă mîna să mîi afară... și stăpînul nu mai stărui, îl lăsă în ale lui.

Dar cîinele tînjea, se posomorîse. Ca să-l mai însenineze, îl luă în ziua Nașterii Domnului la biserică. După ieșirea de la slujbă a fost o tăvăleală prin zăpadă de-a valma, cîinele și mieii rostogoliți unii peste alții într-o joacă nebună, că sta lumea și se uita ca la comedie. Ciobănilă își pierduse toată seriozitatea: făcea nebunii mai rău ca un țînc fără minte.

Atunci învățătorului îi veni în gînd ceva. Strînse elevii și le vorbi astfel:

– Copii, lui Ciobănilă i se urăște fără voi și vă duce necontenit dorul. Eu zic să treceți zilnic pe la școală să-l luați și pe el.

– Păi noi ne ducem cu colindul, domnule.

– Cu atît mai bine: îl luați cu colindul, vă însoțește cînd mergeți cu sorcova și cu plugușorul... Pretutindeni are să vă fie pază și tovarăș.

Copiii strigară ura, zvîrlindu-și căciulile în sus, spre marea bucurie a lui Ciobănilă, care sări să le adune de pe jos.

Astfel, cîinele își luă loc și umblă într-un cîrd de urători pe la ferestrele gospodarilor, cu înfruptare din covrigii, nucile și colacii de căpătat. L-a înveselit nespus clopoțelul de acioaie, în clinchetele căruia mielușeii lui cutreierară tîrlele. S-a ridicat și a cerut să-l miroasă. Avea iz bun, și el l-a lins ușor. Așijderi a mirosit nuielușa împodobită a sorcovei: nu i-a plăcut, florile n-aveau miresme de munte. Izul lor aducea cu cărțile purtate de copii la subțioară, cînd soseau la școală și el sărea să-i miroasă.

A fost și de Bobotează cu cioporul întreg. E drept că n-a intrat în biserică. Dar a mers cu alaiul pînă la malul apei unde s-a sfințit crucea. I-a trebuit apoi multă caznă pînă să adune mielușeii lui, care se încurcau pe alunecușul de gheață. A fost nevoie să-l ajute și baci învățător.

Urmă apoi cealaltă jumătate de iarnă, de data asta cu zăpezi înalte și troiene pînă la brîu. Dracii de copii se vîrau în ele și-l strigau să-i găsească. El intra bărbătește în omătul pufos, rîcîia cu labele, îi scormonea, îi înhăța cu colții de sumane și-i scotea din găuri în hazul tuturor. Acum se lăsa întuneric devreme și cădea noaptea pînă-i astîmpăra pe la casele lor.

Dar s-a dus și iarna. Curînd, Paștele a luminat satul, gătit și văruit de sărbătoare. În toate zilele vacanței copiii au venit să-l ia seara la denii, ziua la cîmp, unde se jucau pe iarba proaspătă. Copiii îi culegeau flori, i le făceau mănunchi și i le dau în gură. El le lua între dinți și umbla așa cu ele un timp, ca să le facă plăcere. După ce osteneau, se așezau jos și-l făceau pe Ciobănilă domn învățător. El sta în șezut și-i asculta. Rînd pe rînd, treceau în fața lui și-i spuneau poezii ori alte lecții. Cînd greșea unul sau se încurca, ceilalți făceau semn cîinelui, care îi punea prostului notă rea, adică îi da brînci cu capul și-l rostogolea în iarbă. Rîdeau toți și rîdea și el cu coada.

De Sf. Gheorghe un copil i-a adus să vadă o pereche de miei priori. Ciobănilă i-a mirosit lung și amănunțit. Izul de oaie adevărată îi deșteptă afunde aduceri-aminte cu aleanuri adormite, care îl tulburară. Se mai adăuga vremea, cu unduiri de adieri sosite din pajiști, cu cer albastru ca munții și izuri încîlcite abătute din toate părțile pămîntului, care-l îmboldeau cu ghesuri nedeslușite – fără pace – nu se schimbă însă.

Rămase același străjuitor credincios al tîrlei și al mieilor omenești, și mai ales al baciului nou. Atît că aproape nu mai dormea noaptea. Sărea necontenit, ieșea din curte, scruta bezna, ulma vîntul și, plin de o mare neliniște, de o ciudată presimțire, nu se mai culca. Aștepta... Aștepta ceva de dincolo de rosturile obișnuite ale zilelor de aici... Mocnea în el o scînteioară de nădejde, necunoscută, în jurul căreia alergau și se grămădeau toate minților în simțirile lui de pînă atunci.

Într-un revărsat de zori i se nălucriră zvonuri de tălăngi. Ascuți auzul... Veneau de departe, de către vale, și urcau. O undă de vînt le șterse. Se puse jos: pămîntul nu-i împărtăși nici o veste din coaja lui. Iar se sculă și se ciuli tot... Încordă pînă la durere auzul, și prin cleștarul văzduhului trezit de întîiele albe pîlpîiri ale luminii, suna, ca dintr-un fund pierdut de codru, talanga cu glas argintiu de la gîtul lui Florin, berbecul trufaș cu care avusese rîcă veche la stînă. Încremeni în ascultare: încet-încet, se slomneau și celelalte acioaie, una de la grumazul oii năzdrăvane, care scăpase singură din gura lupului, alta de la gîtul lui Foltea, urecheatul burtos pe spinarea căruia îl cocoțase baciul cînd, bolnav, nu-l mai ținuse picioarele. Mai așteptă... Un lătrat: al lui Lăbuș, starostele cîinilor turmei... Și nu se mai îndoi; nu mai pregetă... Era adevărat!... Tot culcușul de amăgiri în care pribegia îl silise să-și facă popas se spulberă... Mieii cei noi, baciul lor, tîrla cea mare și albă? Piedici, peste care sare cum a sărit cu lanțul de gît orice poartă ce i-a stat în cale spre ai lui... Fără să mai cate înapoi, o luă la goană înaintea lor, pe drumul așternut cu umbre de rouă și lumini, și zbucni deodată, ca din pămînt, drept în miezul turmei. Sări pe pieptul baciului și-și rezemă capul de inima omului, care-l îmbrățișă și-l primi cu ospăț mare, ca la praznicul întoarcerii fiului pierdut.

Drăgaica
24 iunie 1957 B[ucurești].

Şarpele Aliodor

Anul, grozav de econom în ploi, se sfîrşise şi mai zgîrcit în zăpezi. Era iarnă plină, dar numai cu îngheţ. Vremuise la început un pospai de zăpadă, pe care vîntul o măcinase, zvîrlind-o de colo-colo. Şi oamenii se îndreptau îngrijoraţi către un Crăciun negru şi uscat, semn rău pentru sămănături, ca şi dinspre partea sănătăţii.

Cei mai necăjiţi erau copiii. În loc să zburde cu sania pe dărdăuşuri, ei trebuiau să care acasă, cu spinarea, croşnii de crengi şi vreascuri. Noroc că în privinţa lemnelor satul era liniştit. Nu avea nevoie să pornească la păduri îndepărtate. Se încălzea aproape numai cu uscăturile ce-i dau petecuţele de crîng, rămase codevălmăşie din falnicul codru sub care odinioară se cuibărise cel dintîi strămoş.

Copiii gospodarilor foloseau prilejul că uscăturile nu erau troienite de zăpezi şi se întreceau să aducă acasă sarcini întregi, pe care le trînteau lîngă vetrele duduind încinse. Cînd nu mai încăpeau acolo le îngrămădeau, la îndemînă, prin tindele întunecoase.

Într-o zi, copilaşul cel mai mic al lui Padeş sta la vatră şi se juca zvîrlind în foc găteje, ca să le privească cum ţiuie şi se zvîrcolesc, vii ca nişte şerpişori luminoşi. Umblînd astfel cu mîna prin vreascuri să le aleagă, dete de o ramură mai moale şi mai cărnoasă, pe care încercă zadarnic să o rupă: vreascul, negru şi alunecos, se mlădia sub mînuţele lui în toate părţile. Tocmai se pregătea să-l arunce în jar aşa întreg, cînd intrară pe uşă cei doi fraţi ai lui mai mărişori. Copilul le arătă creanga ciudată, pe care numaidecît cel mare i-o smulse.

– E o curea, strigă el bucuros, ia să vedeţi cum mă încing eu cu ea!

Şi-şi încolăci brîul subţirel, peste cămaşă, cu mlădiţa ce se supunea ascultătoare ca o cordea, plimbîndu-se aşa, mîndru, prin odaie. Mijlociul ceru să încerce şi el cureluşa, că şi el cărase crengile, unde fusese găsită. Nu putea să se facă numai unul singur stăpîn pe ea. Fratele mai mare se împotrivi cu hotărîre să i-o împrumute. Celălalt puse mîna să i-o smulgă. De unde harţă şi încăierare. Cel mic, năpăstuit, se porni să plîngă şi să strige că dacă e pe bună dreptate, cureaua e a lui, că el a găsit-o întîi.

În toiul gîlcevei, cînd cîteşitrei trăgeau de cureaua buclucaşă, se ivi sora mai mare sărind să-i împace. Şi, cu autoritatea palmei ridicate, luă vreascul din mîinile celui mai arţăgos. Dar numaidecît îl azvîrli, înspăimîntată, ţipînd ca luată de iele:

– E şarpe... Şarpele! Nu vă atingeţi!

Cei doi copii mai mărişori se deteră cîţiva paşi îndărăt şi încremeniră. Mezinul, neştiutor, prinse prilejul şi-şi luă odorul înapoi, vîrîndu-l repede în sîn. Nimeni nu mai îndrăznea acum să se apropie de el. Era tabù.

La ţipetele înverşunate ale fetei, alergă speriată mama, crezînd că s-a aprins casa. La început nu pricepu nimic. Vorbele se îmbulzeau şi se încîlceau învolburate la gurile băieţilor, încă fierbîntaţi de sfadă. Fata, îngălbenită şi ameţită de spaimă, tremura toată şi se freca de zor cu scuipat pe degetele cu care apucase jigadina, fără să poată descleşta gura. Numai Prîslea sta liniştit, cu mîna în sîn strînsă pe preţuita cureluşă.

– Mamă, șarpele, șarpele! țipară în sfîrșit cei trei.
– Ce șarpe? Unde? întrebă femeia.
– În sîn la Ionică... arătară ei înfiorați.
– Spune, ce e, Marioară? Nu te mai face! porunci mama.
Fata se dezmetici și spuse întîmplarea. Cum printre vreascuri copiii aduseseră din crîng un șarpe degerat, pe care îl ținea ascuns în sîn Ionică.
Mama nu credea.
– Cum un șarpe? Că am auzit ceartă...
Totuși, temătoare, porunci copilului să scoată și să arate ce a pitit în sîn.
Ionică nu vru. Maică-sa cercă să-l sperie. Dar mîna lui mîngîia cu plăcere prada jinduită de frați. O simțea cum la căldura trupului său dulce ca o zi de aprilie curelușa se dezmorțea încet.
Femeia nu știa ce să facă. Nu cuteza să apuce pe copil și să-l caute în sîn cu sila. Se temea de misterioasa jivină ascunsă acolo. Așa că nimeni nu mai îndrăznea să se apropie și să brutalizeze copilul, care acum se afla sub protecția șarpelui. Ea trebui să iasă și să cheme bărbatul.
Gospodarul se hotărî cu greu să-și lase treburile pentru o ceartă a copiilor. Numai la strigătele nefirești ale nevestei și fetei se îndură să zvîrle toporul și intră cu ele odată.
Ascultă și el întîmplarea și nu crezu.
– Vi se năzare vouă, fricoaselor. Ia să vedem, Ionică, ce ai tu acolo?
Dar Ionică nu se înduplecă nici la cererea tatălui.
– A! Nu te supui? Stai tu, că-ți arăt eu... și vru să-l prindă, ca să-l caute.
Dar copilul zvîcni în fundul sub-patului, unde se ghemui cu neprețuita comoară la el, în cuibarul pisicilor. Nici amenințările, nici rugămințile nu l-au înduplecat să iasă.
– Am să te las acolo nemîncat, îl procitea maică-sa. Să-ți dea mîțile să sugi!
Părinții, după oarecari opinteli zadarnice să-l scoată, se liniștiră. Copilului nu i s-a întîmplat nici un rău. Ceilalți frați, pizmași, îl iscodeau, plecîndu-se la început temători, apoi tot mai îndrăzneți sub marginea patului. Cu ochii lor ageri, zăreau acolo ca într-o taină pe Ionică înfășurînd și desfășurînd curelușa minunată, cu care le făcea în ciudă.
În sfîrșit, după multe ademeneli și făgăduieli, că nu-i ia nimeni curelușa, care rămîne a lui, numai să le-o arate, copilul ieși din ascunzătoare. Însă, neîncrezător, vîrîse iar odorul la loc, sub cămașă.
La urmă se învoi să-l scoată, pentru un briceguț... și întinse pe pat sub ochii speriați ai gospodinei un șarpe, lung ca de un cot, negru pe spate și ceva mai deschis pe pîntece, cu capul mic și rotunjor, pe laturile căruia sclipeau două mărgeluțe de sticlă roșie, ochii fără pleoape. Numai coada subțire și ascuțită tresărea ușor. Încolo, zăcea inert, dar se simțea că pîlpîie în el un firișor palid de viață.
Gospodarul cunoscu numaidecît că e vorba de un șarpe neveninos, un biet șarpe nevinovat de pădure, care nu poate face nici un rău.
Femeia ceru totuși și stărui cu încăpățînare să-l arunce în foc. Omul nu se învoi. El se pregătea să-l ia cu două bețișoare, să-l scoată și să-l zvîrle undeva departe, ce-o vrea Dumnezeu cu el, dar Ionică se repezi ca un uliu și-l vîrî din nou în sîn.

Acum toți copiii săriră și luară într-un suflet apărarea sărmanei jivine. Plînseră, se rugară, țipară că au să vadă de el și au să-l îngrijească numai să li-l lase tovarăș de joacă. Și gospodarul, milos, se învoi să-l oprească în casa lui. Numai femeia, înverșunată, cerea alungarea șarpelui, certîndu-i și ocărîndu-i cu ce-i venea la gură. După multă tîrguială, pacea s-a făcut. Șarpele rămase între copii. Aveau voie să se joace fiecare, pe rînd, cu el fără să se certe. La cel mai mic semn de neînțelegere, lighioana are să fie zvîrlită pe apă... Rămînea însă statornicit că era al lui Ionică, singurul lui stăpîn, care se îndatora să-l împrumute și fraților săi.

Ziua, fiara se dezmorțea lîngă vatră și blîndă se încolăcea fie de braț, fie, ca un colan, de gîtul frățînilor de joc. Dar îi plăcea mai ales în sîn, pe pielea caldă, cingătoare în jurul mijlocului ori covrig în fundul cămășii la spate.

Începuse să-și cunoască prietenii, care nu se mai dezlipeau de el, era bun și drăgăstos îndeosebi cu Ionică, pe pieptul căruia dormea învîrtit ca un colac. Copiii îl făceau sau brățară cu spiralele urcînd de la cot pînă la gît, unde căpșorul lui cu limbi ascuțite juca ager sub bărbia băiatului. Ori și-l împleteau cunună pe cap, lanț de picior, sau ce li se năzărea lor, și șarpele se supunea la toate jocurile. Se domesticise de-a binelea.

Copiii îl botezară Aliodor, după numele unui viteaz din basme, și se părea că șarpele răspundea cînd e chemat pe nume. Venea mai ales cînd era șuierat ușor pe limba lui cum numai Ionică știa s-o facă.

Îi puneau regulat sub pat un blid cu lapte dulce, pe care-l găseau totdeauna golit, nu se știe, de șarpe sau de mîțe.

La început a fost foarte greu cu el în odaie... Îndată ce-l lăsau jos, unde era frig, amorțea. Atunci îl putea călca și strivi oricine intra. Trebuia să-l păzească toți ca pe ochii din cap... Ionică îl culca totdeauna seara cu el. Iar noaptea, cînd adormea el, i-l luau de pe piept și îl aruncau sub pat, unde sta înțepenit pînă a doua zi, cînd iar îl scoteau la joacă.

Numai femeia nu se deprindea cu el. Îl privea mereu cu spaimă și nu suferea cu nici un chip să se atingă de ea.

Au trecut așa iarna și primăvara, ca în basmele cu șerpi vrăjiți, în pielea cărora se ascund geniile binelui sau ale răului. Ajunseseră să creadă că poate era un pui rătăcit de-al împăratului șerpilor, care, cînd o afla unde se găsește feciorul, are să vie și să-l răscumpere de la cei ce l-au primit și îngrijit, cu o baniță de aur și de nestemate.

Cînd a dat căldura șarpele a început să se miște mai slobod prin casă. Nu mai sta cuminte sub pat sau unde îl puneau. Umbla mereu, se strecura, nesimțit, de colo pînă colo. Era foarte curios să știe tot. Îi plăcea să cerceteze și să se vîre în locurile cele mai ascunse. Îl găseau cînd în colțarul cu blide, cînd în dulapul cu haine, mai des după cotlon. Altădată, la cald, în cuibarul cloștelor, care săreau spăimîntate de pe ouă. De cîteva ori l-au descoperit în vatra cu cenușă, unde fusese gata să-l coacă de-a binelea. Odată s-a plimbat cîtăva vreme în buzunarul lui Padeș. Noaptea părăsea copiii și vizita pe ceilalți membri ai familiei. Gospodarul nu spunea nimic, doar punea mîna pe el și-l zvîrlea cît colo. Dar gospodina, ieșită din minți, cum îl simțea, țipa de scula toată casa. Trebuia să sară altcineva, de obicei Ionică, și să i-l culeagă. Femeia ocăra și blestema pînă ce adormea iar, tîrziu.

Trebuia să se facă însă la un fel. Nu se îndurau să-l ucidă. Nu atît de milă sau de hatîrul copiilor, cît de teamă. S-ar putea ca un șarpe, venit așa din senin la casa lor, să fie un semn trimis de pricopseală. Ar fi fost să-și ucidă norocul.

Acum înadins îi lăsau mereu ușa deschisă și-l înlesneau să plece. Șarpele ieșa, se plimba pe unde-i plăcea și se întorcea iar statornic la căminul lui. Uneori, cînd copiii zburdau pe afară, se lua și se ținea, tiptil, după ei, alunecînd voios prin iarba umedă sub prunii încărcați de rod.

Căci faptul vrednic de luat aminte, dintre toate, numai livada lui Padeș nu fusese atinsă de un îngheț venit fără veste peste flori și își păstrase roadele toate. Și încă un lucru băgaseră de seamă. De cînd șarpele intrase în casă, se stîrpiseră toți șoarecii și gîndacii stricători. E drept că din cînd în cînd pierea și cîte un puișor de cloșcă. Femeia învinuia înverșunată șarpele. Dar nimeni nu-l prinsese. Și pînă atunci rămînea doar un ponos pe capul blîndului tovarăș.

Întîmplarea făcuse înconjurul satului, care lua parte cu însuflețire la peripețiile casei unde se aciuase lighioana. Cei mai mulți erau de partea șarpelui și-l socoteau piază bună. Alții, dimpotrivă, îl țineau drept un semn rău și sfătuiau să se arunce din casă spurcăciunea, care nu putea fi decît unealta diavolului. Dacă-l mai țin, are să le aducă nenorocire. O să muște vitele, are să apuce vaca de uger. O să sugrume copiii, strîngîndu-se ca o frînghie de gîtul lor.

Mai ales vecina Dobra era dușmana neînduplecată a bietei tîrîtoare.

– Nu-l mai ține, surată, pe lîngă casă. Ăsta îți intră o dată pe gît și nu-l mai poți scoate cu nici un chip din pîntece. Nu știi ce-a pățit Maranda?

Și-i băga a zecea oară în cap femeii povestea Marandei, care dormise în cîmp și un șarpe îi pătrunsese prin gură în burtă. A chinuit-o mulți ani. Numai cu fum de argint viu l-a scos afară. L-a vărsat bucăți-bucăți, amestecat cu cheaguri de sînge.

Și povești de-astea cu șerpi oploșiți în pîntecele oamenilor împuiau zilnic mințile bietei gospodine, care începuse să intre la griji și să slăbească văzînd cu ochii.

Într-o zi a găsit șarpele în putineiul cu puțin lapte pe fund, din care mîncaseră toți. Din acel ceas femeia a început să bage de seamă că o doare și o arde în capul pieptului, la lingurică, acolo unde ajunsese mîncarea spurcată de lighioană. Își simțise stomacul întors, răzvrătit ca de o bubă. Și sănătatea ei porni să meargă la vale, din rău în mai rău.

Într-o noapte, era acum vară, dormeau toți, afară, pe prispă. Deodată, femeia începu să geamă și să se zbată. Șarpele se urcase pe pieptul ei și se tîrîse pînă la gură. Îi mirosise a lapte dulce. Ea se lupta, dar cu toate opintelile nu-l putea dezlipi. Șarpele se furișă ca pe o gaură pe gîtlejul ei în spasme, pînă la pîntece, unde se întinse, coardă și rămase cu dinții înfipți în rînza ei.

Gospodarul, trezit de țipetele și zvîrcolirile nevestei, o zgîlțîi și o deșteptă.

– Ce visezi, femeie? o întrebă el.

– Nici un vis, strigă înnebunită femeia. A intrat șarpele în mine. De acuma mor.

Și, cu mîinile încleștate pe pîntece, se frămînta în dureri grozave. De atunci a fost cu neputință s-o mai liniștească cineva.

Și lucru ciudat, care îi întărea spusele. Chiar din noaptea aceea șarpele a pierit și nu s-a mai găsit. L-au căutat pretutindeni, l-au chemat, l-au șuierat copiii.

– Parcă a intrat în pămînt, spunea Padeș.

– Nu în pămînt, ci în pîntecele meu, ţinea una, văicărindu-se, femeia. Şi se apăsa cu pumnul sub furca pieptului, unde o vînă încordată se zbătea, neastîmpărată şi dureroasă, gata să crape parcă.

Satul acum era, tot, împotriva şarpelui şi olicăia pe biata femeie: ca întotdeauna, lighioanei îi mirosise a lapte şi se strecurase pe gură, ca de acolo să alunece mai departe în stomac, ca într-o scorbură, unde coada i se zbătea fără de răgaz.

I s-au făcut bolnavei descîntece. A dormit nopţi multe cu o strachină de lapte dulce la gură, ca să ademenească jivina să iasă afară. Şarpele venea pînă la înghiţitoare şi nu vrea să urce mai departe. Sta pîndind acolo. Bolnava băga degetele pe gît să-l apuce şi nu-l ajungea. Spurcăciunea se cobora iar repede în rînza răscolită de vărsături acre şi galbene ca veninul.

Au afumat-o iar, au otrăvit-o cu buruieni, pînă ce, în sfîrşit, Padeş a chemat doctorul plăşii în treacăt pe la primărie.

Acesta a ascultat, a întrebat, a pipăit şi a spus că e o boală de stomac pricinuită de prea mult rachiu băut pe inima goală şi de prea multă mîncare de ceapă şi oţet.

– Dar drugul care se zbate aici? spunea femeia pierdută. Şi plimba mîna uscată pe umflătura dureroasă de deasupra buricului.

– E o vînă mare, plină cu sînge, o lămuri doctorul. Aşa zvîcneşte la oamenii slabi şi nervoşi.

Şi plecă, lăsînd o hîrtie cu cîteva slove încîlcite, pe care nu le putu citi nimeni.

Dar cine s-a potrivit doctorului? Aici, îşi dădeau seama toţi, trebuiau descîntece tari, de vraci dibaci şi puternici.

Şi s-au perindat fel şi chip de babe şi moşi, de ţigănci vrăjitoare şi preoţi buni la Dumnezeu, fără să-i brodească unul leacul. Şarpele creştea şi se umfla, căci tot ce înghiţea bolnava îi pria numai lui.

Vîlva cu femeia care a înghiţit un şarpe a făcut astfel ocolul satului, al plăşii, al judeţului şi a ajuns înflorită de atîtea guri în orăşelul de reşedinţă. O gazetă locală a găsit bun prilej pentru un articol senzaţional în care sfichiuia autorităţile vitrege cu sănătatea şi igiena sătenilor de sub oblăduirea lor.

Prefectul, supărat, a dat ordin pretorului să facă numaidecît o cercetare şi să raporteze de urgenţă. Pretorul a ordonat la rîndul lui primarului, care, neştiind ce să facă şi ce să răspundă, a urcat cu sila pe bolnavă în căruţă şi împreună cu bărbatul i-a înaintat peşcheş spitalului din oraş, cum făcea cu muşcaţii de cîini turbaţi.

Aici au venit în pelerinaj la patul femeii să se intereseze prefectul judeţului, primarul urbei, procurorul, directorul gazetei şi alţi mulţi. Toţi au cules chiar din gura pacientei, al cărei chip împodobea cu urîţenia lui pagina întîia a gazetei, istoria cu şarpele cuibărit în măruntaiele ei. Şi arăta la toţi, fără nici o stînjenire, pîntecele galben, umflat şi zvîcnitor.

În cancelaria spitalului medicul le-a explicat că nu poate fi vorba de şarpe. E probabil un ulcer stomacal sau mai degrabă un cancer foarte repede crescut şi inoperabil.

Dar la insistenţele prefectului, fiu al poporului, care auzise şi el acolo în satul copilăriei multe asemenea poveşti, medicul se învoi să facă o operaţie de explorare. Şi cum era un tînăr nu numai cu ştiinţă, dar şi cu suflet, se hotărî să purceadă la o îndoită operaţie: una asupra stomacului şi în acelaşi timp alta asupra închipuirii, asupra moralului bonavei, obsedată de gîndul şarpelui. Era el însuşi foarte curios de rezultat.

A căutat, deci, și a procurat de la farmacist un șarpe din aceia ținuți în borcane cu spirt la ferestrele spițăriilor, pe care l-a păstrat la îndemînă.

La operație, a găsit, cum era de așteptat, un cancer.

Însă, un lucru staniu. Tumora nu avea forma obișnuită de ciupercă înflorită sau de rac. Ci închipuia aidoma un șarpe. O cordea cruntă, care, după ce își înfipsese capătul mai rotund în stomac, se răsucea peste el și, încolăcindu-l, își aducea coada subțire pînă la ficatul luat în pleasnă. Sub el aorta se zbătea deznădăjduită.

Medicul, înfiorat de înfricoșatele puteri ale închipuirii, a cusut fără să se atingă de măruntaie pîntecele la loc. Dar cînd femeia s-a deșteptat el i-a arătat triumfător șarpele din borcan.

– Iată! L-am găsit și ți l-am scos, îi strigă el. De acum trebuie să te faci repede bine.

Și căuta să-i altoiască adînc gîndul însănătoșirii pe amăgirea cu șarpele străin. Era o încercare care merita osteneala. Va avea spiritul, imaginația, din nou putere asupra materiei, care măcar să ușureze, dacă nu mai putea să vindece, ravagiile cumplite ale bolii pe care o stîrnise?

Femeia, după ce ieși din amorțeală, luă de data asta fără nici o silă șarpele în mînă și-l privi cu luare-aminte. Dar în loc să se bucure întoarse cu amărăciune capul, care se bălăgănea de gîtul subțire ca o tărtăcuță pe vrej.

– Nu mă minți dumneata pe mine, făcu ea semn cu privirile. Ăsta nu e șarpele meu.

– Cum nu e șarpele tău? Dar al cui e?

– Al meu e negru, mai mic și mai subțire. Ăsta e pestrițat cu galben.

– Este el, spuse medicul încurcat. A mai crescut, și, stînd acolo în zemurile acre ale pîntecelui, și-a schimbat culoarea. S-a îngălbenit de fierea pe care a supt-o.

Femeia da cu îndărătnicie din cap în semn că nu e așa. Și nu vrea să iasă din ale ei.

– Ș-apoi ăsta miroase a spirt. Și eu n-am pus în gură de-o lună măcar o picătură.

Planul și viclenia medicului erau astfel date peste cap. Închipuirea putuse să înlesnească zbucnirea cancerului și să-i întețească creșterea. Dar putere ca să lucreze acum de-a-ndoaselea nu mai avea.

Femeia·a fost luată acasă, unde după cîteva zile a murit.

Înmormîntarea, cu marea ei petrecere, a pus în fierbere toate satele dimprejur, adunate să însoțească la groapă victima șarpelui fabulos. Toată vina cădea pe copiii care opriseră dihania în casă, și mai ales pe bietul Ionică. Oropsiți și huiduiți, ei plîngeau singuri și răzleți, nemîngîiați de nimeni.

După înmormîntare lumea s-a întors la casa moartei, unde gospodarul, mișcat și mîndru de atîta cinste, a poftit pe toți la praznicul ritual, dezlănțuit după vechile datine cu belșug de băutură și mîncare, cu rîsete, glume și veselie de-a lungul a cinci mese întinse în bătătură.

S-a cerut și s-a băut mai ales multă țuică, făcută chiar de văduv din livezile lui. Încît repede balerca din pivniță se goli, așa că trebui să o răstoarne cu vrana în jos, ca s-o poată stoarce de cele din urmă picături.

Cînd cei trei oameni voinici, cîrmuiți de Padeș, o deteră peste cap, ceva sună acolo înlăuntrul gol al vasului.

Îl clătinară din nou cu putere. Se lovea încoace și încolo de pereți un lucru tare, căzut înăuntru.

Unul puse ochiul la preduf și privi în pîntecul balercii. Nu se putea deosebi nimic. Întoarseră din nou butoiul și îl potriviră cu gura în jos, smucindu-l ușor și cu meșteșug, așa ca lucrul străin să ajungă și să vie la gura vranei. Și-l traseră afară.

Ieși de acolo, țeapăn și ușor zbîrcit de alcoolul în care se păstrase neatins, Aliodor, puiul împăratului șerpilor, nevinovatul tovarăș de joc al copiilor. Tot așa de negru, de subțire și nevătămător cum era înainte de a-l duce la pieire neastîmpărata lui curiozitate și năravul de a-și vîrî căpșorul peste tot.

Oamenii începură să strige și scoaseră șarpele mort în mijlocul curții, unde mulțimea bea și se înveselea, ocărînd pomenirea lui spurcată. Dar acum se adeverea că nu era el cel vinovat.

Copiii săriră cei dintîi și se jeluiră după Aliodor mai abitir decît după maica lor.

O femeie care băuse cam multă țuică din balerca unde se plămădise șarpele, privindu-l, simți greață și începu să verse. Alta, cătînd să-i vie în ajutor, se porni și ea pe același lucru. Și în urma lor alte zece. Care cum afla de ce e vorba, nu mai aștepta, se punea pe icnit.

Apoi se urniră la treaba asta bărbații cu duiumul.

O adevărată molimă dase în toți cîți gustaseră din grozava țuică, a cărei tărie, să-ți spargă gura, li se părea că era opera jigadinei.

Și nu azvîrleau din ei numai ce mîncaseră atunci la pomană, ci tot ce duseseră în gură cu o zi înainte. Doar măruntaiele din ei nu le-au dat afară.

Praznic de pomină. Asta a fost răzbunarea lui Aliodor, năpăstuit pe nedrept de oameni.

Folosindu-se de văicărelile și icniturile obștești, Ionică a ridicat șarpele din țărînă și, strîngîndu-l ca odinioară la piept, a fugit cu el în fundul ogrăzii. Acolo i-a săpat o groapă și bocindu-l l-a înmormîntat, așa cum văzuse că au făcut cu biata maică-sa.

1947, martie 7, București.

Misiune de încredere

Pe atunci eram cel mai cu vază, dacă nu singurul chinotehnician din țară. Înființasem primul serviciu de cinematografie pe lîngă Ministerul de Interne și nu pridideam comenzile de filme pe care mi le făceau autoritățile, de la cele mai anodine instalări și inaugurări pînă la cele mai ridicole banchete ori demonstrații ale vanităților publice.

Deși, pe lîngă mulți rivali și concurenți, îmi făcusem și cîțiva ucenici, trebuia să supraveghez personal toată punerea în scenă, mai ales acolo unde apăreau personalitățile proeminente. Altfel, riscam să iasă vreunul strîmb sau pe planul al doilea și să mă încarc nu numai de nemulțumiri și reproșuri, dar să mi se taie modestele cheltuieli, cu care izbuteam să tîrăsc printr-o mie de greutăți mica înjghebare, socotită de mulți ca parazitară. Cum eram însă un pasionat, bucuros că găsisem un cîmp pentru desfășurarea activității mele cineaste pe aceste meleaguri, făceam pe dracul în patru să-i mulțumesc pe toți.

Îmi trebuiau însă mașini noi și perfecționate, personal priceput și mai ales bani. Pentru asta umblam pe lîngă președintele Consiliului de Miniștri ca pe lîngă un ou cu zeamă, numai să-mi aprobe cererile, despre care ceilalți spuneau că sînt nebunești.

De altfel, și el părea că mă prețuiește, aproape mă protejează.

Într-o zi fui chemat de urgență la cabinetul său.

– Dragul meu, mă întîmpină el, după ce dete afară pe toți din birou, am nevoie de un serviciu de mare încredere.

Și mă pofti pe scaun.

Rămăsei bineînțeles în picioare, într-o poziție încordată, de supremă așteptare devotată, cu ochii ațintiți asupra lentilelor excelenței-sale, mari cît ochelarii cailor de la dric și înfipte în niște hulube negre, groase ca pe deget.

– Îmi trebuie, reluă el foarte confidențial, un film grandios.

Mă îmbățoșai, cu capabilitate, într-o și mai strașnică așteptare.

– Un film, urmă el, gîndindu-se, un film cu... cocoși de munte.

M-am ținut bine să nu tresar și să-mi schimonosesc astfel poziția serioasă în care mă fixasem.

– Am absolută nevoie, adică țara, înțelegi, pentru legăturile politice internaționale, de o anume persoană din înalta diplomație mondială, care adoră vînătoarea de cocoși de munte.

Îndrăznii numai să zgîiesc și mai tare ochii...

– Filmul ce vei face la fața locului îmi va folosi, înțelegi, ca o nadă, să-l aduc la noi. Îl voi cîștiga sigur de partea noastră. Reușita însă atîrnă de dumneata.

Am pleoștit umerii, copleșit de imensa răspundere ce cădea asupra lor, și am făcut gestul celei mai depline convingeri.

– Înțelegi? repetă el insistent.

– Da, excelență, răspunsei ferm, căznindu-mă repede să-mi viu în fire și să-mi aduc aminte măcar ce sînt ăia cocoși de munte.

– Pleci imediat. Voi da toate ordinele trebuitoare.

Și sună pe șeful de cabinet, poruncindu-i să vorbească numaidecît la Ministerul de Interne, care să dea instrucții prefecților să-mi stea la dispoziție; cu directorul vînătorilor, să-mi asigure ajutorul trebuitor; cu directorul C.F.R., să-mi pună la îndemînă oricîte vagoane aș cere... Eram copleșit.

– Nu cruți nimic, ca să iasă cît mai bine, mă încuraja el.

– Dar pentru cheltuieli, excelență...

– Ah, da... sigur, trebuie bani. Treci pe la casiera președinției și ia cu chitanță. Cît îți trebuie?

– Nu pot ști, răspunsei încurcat, n-am făcut socotelile...

– Asta nu te împiedică să pleci cît mai urgent. Scoți în contul ordonanței, care va ieși mai tîrziu, cîteva mii de lei... Și dacă nu-ți ajung, telegrafiezi să ți se mai trimeată. Văzînd și făcînd...

Și însărcină pe șeful de cabinet să mă însoțească la casier, cu ordinul să-mi avanseze „un mic acont".

Apoi mă concedie, scuturîndu-mi cu putere mîna, care mi se înmuiase.

Dintre toți, directorul vînătoarei mă primi cel mai cu răceală.

– Te-ai încărcat, din prea mare ușurătate, cu o chestie din care nu știu cum ai să ieși.

– Ce era să fac?

– Trebuia să refuzi scurt. Unde să-ți găsesc eu cocoși de munte acum?

– Cum unde? făcui eu enervat. La munte, doar nu la șes!

– Dumneata nu știi că e sfîrșitul lui mai?

– Ba știu.

– Păi atunci, de unde naiba să ți-i mai scot?!

– Cocoșii ăștia migrează? întrebai eu cu nevinovăție...

Directorul mă privi stupid.

– Ce, nici atîta nu știi? Și vrei încă să-i filmezi?...

– Mă rog, urmai eu ținîndu-mi cumpătul, pleacă sau rămîn în țară?

– Cine, domnule?

– Cocoșii d-tale. Sînt ca sitarii, numai în pasaj, sau băștinași?

Întrebările astea mi-au adus pe cap o întreagă lecție despre „cel mai superb și dificil vînat al Carpaților", cum îi spunea directorul, care acum sfîrșise cu amorul – vînatul, nu directorul – ieșise adică din perioada de reproducere și se risipise prin tainițele codrilor.

– Nu-i nimic. Îl voi urmări și-l voi găsi, continuai eu să bravez. Dă-mi numai indicații unde sînt și cine mă poate ajuta să-i aflu...

După ce am trecut și pe la Ministerul de Interne, unde nu mi s-a făcut nici o greutate, am pornit.

Și astfel, din autoritate în autoritate, din prefectură în subprefectură, apoi dat din primărie în primărie, ca dintr-o mînă în alta, cu tren, cu căruță, călare, am ajuns în munte, călăuzit de trei vînători vestiți, însoțit de un ajutor al meu și slujit de șase pădurari cu brad la pălării. Bagajele și merindele se bălăngăneau în urmă, încărcate pe cîțiva căișori de munte. Tîram după mine două trepiede cu mașinăriile de filmat și un morman de cutii cu pelicule. Țineam cu orice preț să fiu la înălțimea misiunii ce mi se încredințase. Și nu-mi păsa că lumea muntelui se crucea de rostul calabalîcului meu.

Privind la bietele animale, care gîfîiau sub atîta fierărie, mă întrebam și eu ce-o să fac... Dar „văzînd și făcînd", îmi ziceam numaidecît, repetînd formula excelenței-sale.

Urcam o vale împîslită cu ceață, pe-o vreme buhoasă, fără pic de priveliște. La București lăsasem aproape vară. Aici apucam din nou de coadă iarna îndărătnică, ce se trăgea anevoie spre culmi. Mi-am arătat, se vede, în cuvinte prea mari nemulțumirea despre felul vrăjmaș în care mă primea muntele, că numaidecît un localnic mă puse la locul meu.

– Apoi și la noi a fost soare și frumos pînă mai ieri, și mă privi bănuitor, ca și cum mi-ar fi băgat vină că eu adusesem mizeria asta pe capul lor.

Am înghițit-o și m-am resemnat să urc tăcut, tîrîndu-mă în urma convoiului de munteni sprinteni.

Pe la jumătatea drumului ne-a apucat o întunecime deasă, un fel de pîclă, o beznă surdă, cîlțoasă și înecăcioasă, care ni se puse stavilă. A trebuit să ne oprim chiar în locul unde furăm prinși.

– Asta se cheamă „boaghie", îmi lămuri cu un fel de mîndrie de gazdă una din călăuze. Are și muntele apucăturile lui, ce să-i faci... căută el să mă mîngîie. Da' trece!...

Auzeam întîia oară cuvîntul ăsta, boaghe, care nu mă consola deloc, nu atît de întîrziere, cît de frigul aspru și umezeala putredă ce mă pătrundeau pînă dincolo de piele. Ceața oarbă, tăiată cu fuioare de aburi albi, amestecată cu burhai de ploaie, repede schimbată în măzăriche, ne încercui, nepătrunsă, din toate părțile. Nu se mai putea face un pas, nici înainte, nici înapoi, nici pe lături, unde pîndeau prăpăstiile. Am stat robii ei mai bine de două ceasuri, pînă și-a ridicat negurile spre alte piscuri. Cînd a început să se zărească ușor, ca prin sită, am pornit. Dar pierdusem cărarea și ne-am rătăcit... Intrasem cu nasul în niște chianțuri cu pereți ca de sticlă, înalți pînă la cer, sub care ne învîrteam capii. Noroc că a răsărit de nu știu unde un om al locului, care ne-a scos unul cîte unul, șuierîndu-ne ca pe oi. Abia îi ghiceam năluca, mișcîndu-se uriașă prin ceața amorțitoare, înaintea noastră.

Glasul lui ne-a călăuzit ca un clopot de turmă pînă am ieșit în drumul cel bun, apoi ne-a părăsit. După multe orbecăieli cu alunecări și căzături, cînd dus de subțiori, cînd luat aproape în cîrcă (mi-era teamă călare), am ajuns noaptea la o casă de vînătoare, într-un munte vestit pentru bogăția lui în cocoși, unde am picat frînt.

Aici vremea cumplită s-a ținut scai, cu viscoliri de zăpadă izbită în obloane de vînturile ce se învîrtejeau dintr-o sută de părți deodată. Barometrul sta neclintit la furtună. După cîteva zile de morfoleală, privind culmile din ce în ce mai burzuluite, vînătorii s-au grăbit să mă părăsească. Prea eram păgubos! Am rămas doar cu pădurarii, cu care izbutisem să mă înțeleg. Pricepuseră și ei că trebuie cu orice chip să trag în poză cocoșii, și mai ales să-i prind făcînd renumitele lor jocuri și orații de nuntă. Dar tot mai zîmbeau, serioși, pe sub mustăți, arătînd la aparatele mele.

– Păi d-ta, cocoane, vrei să te apropii de ei cu fiarele astea?

Și-mi explicau greutățile ce întîmpină un vînător hîrșit, tot atât de dibaci și mlădios ca rîsul și vulpea, să se furișeze până la cea mai simțitoare și bănuitoare pasăre.

Îndată ce norii s-au mai răzbunat și ne-am putut mișca, am început operația.

Și iată-mă, cu noaptea în cap, dibuind orbenia pădurilor, cu bocancii smorcăind de apă și pantalonii leoarcă pînă dincolo de genunchi, pe urmele pădurarilor furișați printre trunchiuri, ascuțind urechile pentru vestitul cîntec al cocoșului sălbatec.

Așa alte cîteva zile în șir am tremurat somnoros, cutreierînd zadarnic pînă sus la zadă, în preajma poienilor, unde poposeam cu aparatele descărcate, puse ca niște tunuri în baterie. Un om rămînea acolo să muștruluiască bieții cai, nu cumva să clintească, gata să-i înhațe de bot și să-i înnăbușe dacă ar fi avut chef să necheze. Încetul cu încetul, lumini vinete se prelingeau printre pletele brazilor și niște zori veștede se lăsau cu amărăciune peste noi. Ziua se scula mahmură, zgîrcită de frig, și trebuia să ne întoarcem... Ceasul cocoșilor trecuse iar și ne uitam unii la alții, privindu-ne cu milă nasurile zemoase și ochii roșii de nesomn. Ce mai încoace și încolo! Fie din pricina vremii, care se ținea mereu îmbufnată, fie că le trecuse sorocul nuntelii, cocoșii nu se descopereau cu nici un chip.

Pînă la urmă, însoțitorii mei, trudiți și nemîncați, mai ales că fuseseră luați de rechiziție, se cerură acasă, unii la slujbă, alții la gospodării...

După ce îi cinstii cu bani, le dădui drumul, ca și ajutorului meu, un tînăr pirpiriu, podidit de tot guturaiul din lume și care nu mai sfîrșea cu strănuturile, pricină de spaimă să nu-mi sperie cocoșii.

Eu mă hotărîi, cu încăpățînare, să rămîi. Chiar singur. Nu se putea să trădez încrederea premierului.

Pădurarii, milostivi, mi-au lăsat un cal și m-au lepădat pe cealaltă latură a muntelui, la un tamazlîc de vite, în grija unor boari așezați pentru vărat acolo. Și în pragul unei dimineți murdare ca o leșie, m-am trezit părăsit, uitîndu-mă lung după fericiții care coborau grăbiți la cald, la mîncare și odihnă.

Tamazlîcul, aciuat sub o tarniță veche, cuprindea peste o sută de vaci, cu taurii de reproducție. Ziua vitele se risipeau în munte, după mîncare, sub privegherea văcarilor. Seara se adunau în ocolul cuprinzător, împrejmuit cu lăturoaie de mesteacăn, legate cu lați puternici. Păstorii odihneau în slonuri de bîrne, printre care bătea vîntul și unde te orbea fumul cu gust rășinos din vetrele fără hornuri, la care fierbeau ceaunurile cu mămăligă. Aveau cu ei și cîteva femei, unele de ajutor, altele venite cu vacile la taur.

Oamenii m-au primit cu uimire și bunăvoință. S-au minunat mult de *armele* mele, credeau că aparatele sînt un fel de mitraliere de vînătoare. Și la urmă s-au crucit și mai abitir cînd au aflat la ce-mi slujesc și mai ales cînd au auzit de porunca stăpînirii care mă aducea la ei... Cum ei n-aveau de meserie vînatul, s-au sfătuit îndelung ce să facă cu mine. Cocoși de munte, pe acolo, hotărît nu se găseau. Unul spunea că sălbăticiunile s-ar fi coborît mai jos, la bahne. Alții că s-ar fi tras sus, spre smidă. Mulți nici nu întîlniseră, oricît colindaseră coclaurii.

Într-o asemenea nedumerire, cel mai bătrîn, vătaful, își dete cu părerea să chem pe Berbecea, starostele tuturor vietăților pădurii. Tot stă el geaba. Ceilalți săriră cu gura, certîndu-l. Cum să-l aducă pe nemernicul ăla între ei! Și se iscă gîlceavă, la care se adăugară și muierile, toate ținînd partea necunoscutului, cu laude pentru priceperea și iscusința lui.

Astfel, prin piroteala ce mă cuprinsese, înțelesei că pe tărîmurile acelea văcuia unul căruia îi plăcea să trăiască slobod, fără să-i pese de legile și rînduielile obștii. Nu era însurat, dar la casa lui se oploșeau cîte trei-patru ibovnice deodată, care îl slujeau ca pe un pașă, cu credință și cu bună înțelegere între ele, pînă le gonea maică-sa și aducea altele. El nu muncea deloc. Femeile roboteau pentru el și-i umpleau bîrlogul cu belșug de vite și bunătăți.

– Toți îl huliți și-l pizmuiți, îi înfruntă bătrînul, dar unul nu îndrăzniți să vă legați de el. Și așa, femeile se întrec care de care să-i intre în voie. Nu vedeți? Urcă spre ocina lui din toate părțile, ca la Nedeia de pe Găina.

Văcarii tăceau, scuipînd cu dezgust în lături.

– Mai bine ai spune ca vacile la taurul nostru bălțat, cîrti un boar cărunt.

– Da, brava lui! urma să mormăie bătrînul. E mai înțelept decît noi, care ne punem capul sub pirostrii la biserică și facem zapis pe toată viața la primărie, cu o singură muiere, și aia rea. Ăsta om... Strunește zece deodată!...

– Nu le strunește, păcătosule, îl repezi nevastă-sa, o femeie cît o ursoaică, ridicînd drugul cu care făcăluia mămăliga. Trag la el că trăiesc bine, găsesc și ele o mîngîiere... Le ține cu din de toate, că are, slavă Domnului, berechet, nu ca tine...

Celelalte femei chicotiră, dîndu-și cu coatele.

În sfîrșit, sfatul moșului izbuti. Se căzu la învoială să se trimită după Berbecea, cu rugămintea să urce la tamazlîc unde un boier de la București îl poftește să-i fie călăuză în munte.

– Plătesc cît o cere, mă amestecai eu.

– Mă, să nu-i spui de vînătoare, nici să-i pomenești de bani, că nu vine, rîndui bătrînul, hotărînd plecarea ștafetei, un băiețandru cam găgăuță, cu o gușă cît căpățîna bîtei în care se sprijinea.

M-am trîntit, zgribulit, pe un maldăr de cetină. Prin aromeala neliniștită a așteptării auzeam hăielile boarilor, clinchetele clopotelor de acioaie de la gîtul vitelor din ce în ce mai depărtate, cîntecul, ca un bocet, al femeilor.

Pe la prînz, gîfîitul se întoarse cu răspuns că „nenea Berbecea nu vrea să vie, zice că are treabă“...

– Mă, te-o fi pus naiba să-i spui Berbecea! îl luă de scurt baciul.

– Îhî, făcu el nevinovat, dînd semn cu măciuca precum că așa îi spusese.

– Bată-te pîrdalnicul, păi tu nu știi că se mînie?! Și întorcîndu-se spre mine: Asta-i o poreclă cu care l-au petecit oamenii. Se face foc cînd o aude.

– Berbecea? N-are dreptate. E un nume foarte frumos, mă indignai eu, sîcîit acum după atîtea piedici și necazuri de bîzdîcurile onomastice ale unui pădureț.

– Păi vezi că pe numele lui bun îl cheamă Bujor. Și, zîmbind cu înțeles, bătrînul adause, căutînd spre tovarășii care îi întorceau spatele: oamenii îi zic așa fiindcă le berbecește muierile. Ia, niște proști!

N-am priceput mare lucru din vorba lui. Am cules atît că băiatul făcuse o boacănă, pe care eu nu trebuia să o repet.

Văcarii începeau acum să se risipească după treburi, nepăsători de întîmplarea mea. Rămăsei dintr-odată atît de singur și năpăstuit, neștiind încotro să apuc, că o femeie din cislă sări miloasă:

– Lasă, domnule, că te duc eu...

– Bine faci, Ileano. Caută tu de-l îndulcește pe Berbecea, o îndemnă, luînd-o nițel peste picior, bătrînul.

Dar femeia nu se sinchisi. Își isprăvise treaba. Dăduse în seama cirezarilor vacile urcate la vărat și acum se întorcea acasă.

Am lăsat zălog la tîrla tamazlîcului – ca la o bază de operații – calul și tot tarhatul cu aparatele și am purces numaidecît cu femeia, o vădană isteață și guralivă, de la care, coborînd plaiurile, am aflat multe despre așezările din munte, despre ciobani și mai ales despre Bujor, cu care era din același sat.

Bujor, povestea ea, trăiește liniștit în gospodăria lui, fără să atîrne de cineva. Numai cît de maică-sa ascultă. Toată lumea cinstită îl îndrăgește și i se supune de bunăvoie, vitele, ca și albinele, fiarele, ca și femeile. Fiincă el nu aduce nici o vătămare nimănui.

După moartea năprasnică a lui taică-su, maică-sa îl hărăzise călugăriei și-l închinase, de copil, unui schit. Dar cum călugării îl țineau slugă la grajduri, l-a scos și l-a adus acasă, pe care ea, ca să nu-și calce cuvîntul dat lui Dumnezeu, a prefăcut-o într-un soi de schit. De aceea își găseau aici liman bietele femei, pentru care lumea scosese ponoase lui Bujor. Neveste oropsite de bărbați, bătrîne sărace și fără nici un sprijin, muieri rămase de izbeliște urcau pentru orice nevoie la Bujoreanca. Aici erau ajutorate, sfătuite, îmbunate. Cele care nu mai aveau unde se-întoarce erau găzduite în una din chiliile casei, pînă își găseau un căpătîi. Astfel că se aflau totdeauna trei-patru suflete în ocina Bujorenilor, care, în loc să sărăcească din pricina gurilor de adaos, dimpotrivă, sporea.

Ascultam ca la un basm. Și nu cercam nici măcar să-mi închipui cele ce auzeam. Lăsam să-mi zbîrnîie vorbele femeii pe la urechi, călcînd pe urmele ei ponorul cu repezișuri lunecoase. Ea se oprea ici-colo să rupă o creangă, ca s-o ajung din urmă. Cîteodată îndruga un cîntec scurt. Din toată ființa ei mărginită de sărăcie, ciuntită de văduvie, hărțuită de necazuri, țîșnea seva nebiruită a vieții, care parcă începu să mă învioreze și pe mine. De unde pășeam cu capul în pămînt, am prins a privi în sus și în lături. Coborîsem din norii și negurile ce rămîneau posomorîte înapoi... Călcam acum plaiuri limpezi și tăpșane mîngîioase, cu iarbă mijind a lumină. Turla cerului de ceață se spărgea ici-colo în ochiuri de majolică albastră... Intram în altă lume. Către seară am tulit într-o rariște de fagi, și, după ce am sărit un pîrleaz, ne-am lăsat într-o livadă împrejmuită. Nu-mi venea să cred ochilor. Zările serii sticleau printre trunchiuri albe, spoite cu var, de meri și peri cu frunzișurile rotunde. O cărare dulce cotea spre un umăr de deal, în luminișul căruia se adăposteau acareturile Bujorenilor.

Uimirea mea se schimbă aproape în zăpăceală. După atîtea zile de pîclă și ploi, de zăcere pe jos prin coșare, de umblet prin zloată și frig, ieșisem pe cellalt tărîm? Ne-am oprit la marginea curții. Ne simțiseră cîinii.

S-a ivit numaidecît o bătrînă arătoasă, în cucernic port muntenesc, și a întrebat cine sîntem. Ileana s-a repezit și i-a sărutat, smerită, mîna. Gazda s-a aplecat și i-a atins cu buzele fruntea.

Basmul cu Sfînta Vineri de pe tărîmul celălalt prindea să se înfiripe. După ce femeile au vorbit ceva, am fost poftit sus, în casa plină cu tronuri și lăzi acoperite cu teancuri de scoarțe și borangicuri, și bătrîna a trimis după fecioru-su.

Cînd s-a deschis ușa, ca printr-o minune au pătruns pieziș razele soarelui, pe care nu-l mai văzusem de săptămîni, și cu ele odată a intrat Bujor, dezvăluit de lumină. Am avut cîteva clipe o impresie de extraordinar, care m-a copleșit. S-ar putea explica prin ușoara exaltare ce-mi dase febra oboselii și a nemîncării. Mă simțeam aprins la obraz și mă scuturau fiori. Dar nici azi explicația asta nu mi-e de ajuns.

A fost ceva așa de neașteptat, că am căscat ochii mari și am înțepenit. Regizorul din mine rămăsese buimăcit. Niciodată n-aș fi visat o mai fericită realizare cinematografică pentru intrarea unui personaj extraordinar într-un film feeric ca ivirea tînărului. Pășea spre noi un erou solar, un fecior chipeș, înalt și mlădios, cu părul inele curgîndu-i pe spate, cu brațe lungi în mînecile ieșind albe de sub minteanul aninat pe umeri. Mijlocul subțire, încins de chimirul înstelat cu ținte strălucite, sublinia și mai mult statura lui, desăvîrșit cumpănită între voinicie și frumusețe. Uitasem întîmplările mele. Așteptam să înceapă un basm și, ca într-o aiurare, mi se părea că trebuie să-l turnez. Căutam cu ochii aparatele.

– Dumnealui este jupînul despre care ți-a trimis baciul vorbă, mă înfățișă femeia, trăgîndu-se apoi sfioasă în umbră.

Flăcăul îmi ură bun venit și mă întrebă întîi de sănătate. Nu se arăta prea bună...

Spusei că sînt trudit și m-a prins răceala. S-a grăbit să-mi ofere ospitalitate și să mă găzduiască noaptea la el. Despre celelalte aveam să vorbim a doua zi.

Cîteva ceșcuțe cu rachiu de cireșe sălbatice, o halcă de mămăligă fierbinte cu brînză și cîteva ouă fierte mă puseră din nou pe țîțîni. N-a mai fost nevoie de buruienile bătrînei, care au rămas neatinse.

A doua zi Bujor era poate mai chipeș și mai voinic decît muntenii ce întîlnisem pînă atunci, însă tot om, ca noi ceilalți. Avea chipul alb-rumen, prelung și tăiat în fiecare obraz de cîte o gropiță, preschimbate la zîmbet în cîte o ușoară cută, ce-i scotea și mai mult pe laturile feței puternicul cadru de mușchi al fălcilor. Ochii mari negri-verzi, tăiați ca niște matostate sub sprîncenele încondeiate pe sus, gura mică apărată de o mustață neagră și subțire, bărbia cărnoasă, modelată cu migală în jurul adîncăturii pusă ca un miez în alcătuirea ei, toate vorbeau de o bărbăție și de o virtute neobișnuite. Dar mai presus de orice, din făptura lui se deslușea bunătate. Nu o bunătate moale, blajină, de rînd, ci o bunătate tare, aș zice de oțel. Am ieșit în curte. Și-a mîngîiat cîinii. Și-a alintat vitele pornite la pășune. A stăruit să se scoată de pe boturile vițeilor botnițele țintuite în cuie, care-i împiedicau să sugă între mulsuri, și pe urmă ne-am tras în stupina plină de zumzet, unde se scuturau de flori niște pomi întîrziați.

– Apoi eu te cunosc pe dumneata, începu el.

– De unde? mă mirai.

– Din munte. De sub țurloaiele ielelor.

Nu pricepeam.

– Unde vă rătăciserăți acum o săptămînă. Eu v-am scos și v-am călăuzit.

M-am bucurat că nu-i eram străin de tot.

A priceput îndată ce vreau și s-a bucurat mult că nu vînez cu armele, ci numai cu uneltele de prins poze. El nu ucide fiare și nu suferea nici pe alții să le hăituiască.

Învoiala s-a făcut ușor. Bujor se lega să bată cu mine muntele în căutarea cocoșilor, deși era prea tîrziu. Încăierările pentru împerechere trecuseră și găinile căzuseră la clocit. Dar ca să nu mă descurajeze cu desăvîrșire, nădăjduia că poate voi avea norocul să prind vreo bătălie întîrziată. Uneori cocoșii tineri și cei slăbănogi, alungați de rivalii puternici, se trag la ascunzișuri. Mai tîrziu ies de strigă și ei găinile neîmperecheate, care, dornice de aventuri, aleargă la chemările lor aprinse. Aici mi-am arătat spaima ca vremea rea să nu ne prindă iar și să ne împiedice. El,

privind muntele, acum limpede și senin ca un copil, m-a încredințat să n-am nici o grijă: cît voi umbla cu el, timpul are să se ție frumos. Și n-are cu nici un chip să se schimbe. M-a impresionat legămîntul ăsta al lui... Și curios: nu m-am îndoit o clipă. Fără să mă întreb dacă prorocirea asta o făcea întemeiat pe misterioasa meteorologie a fiarelor și a oamenilor din nemijlocită atingere cu firea. Sau dacă se lega să săvîrșească chiar el, cu meșteșugurile lui, minunea pe care mi-o întindea cu simplitate și siguranța cu care mi-ar fi făgăduit un pahar cu apa pe care o știa aflătoare sigur în fîntîna din grădină.

Nu s-a împotrivit să car cu mine aparatul cel mare, lăsat la tamazlîc, deși nu vedea cum o să mă apropii cu el de sălbăticiuni. Pentru asta m-a sfătuit să tocmesc argată, pentru tot timpul cît o să colindăm muntele, pe femeia care mă adusese. Ea să poarte calabalîcul și să ne aștepte seara la locurile de întîlnire. Să stea adică în preajma noastră, gata pentru orice ajutor.

Ileana a primit și a plecat chiuind de bucurie, cu o desagă doldora de merinde, cîteva plocade mițoase și sarica în spinare. Bujor i-a dat îndrumări să treacă întîi pe la tamazlîc, să ia calul meu cu aparatul și seara să ne adaste, cu o vatră de jar, la stîna unde ne-am dat întîlnire pentru popas. Noi am plecat mai tîrziu, cu ranițele ghiftuite de bunătăți. Spre uimirea mea, amestecată cu părere de rău, flăcăul n-a luat cu el nici o armă. Și-a petrecut numai la brîu o teacă cu trei cuțite în ea și a luat în mînă baltagul... Eu n-aveam nici măcar revolver. Dar n-am zis nimic...

Bujor a pipăit cu plăcere mantaua mea de piele căptușită cu blană și botforii ziși impermeabili, cu copite groase de cauciuc. Și-am plecat. După ce am urcat clina și am ieșit deasupra dealului, unde am lăsat spînzurat sub noi pe șapte văi cătunul, am pătruns întîi sub poale de codru domesticit, pus la rînduială de mîna omului, de-a lungul căruia am urcat oblîncuri de plaiuri înverzite. Trebuia să ieșim sus pe coamă, ca să trecem peste șaua muntelui, de cealaltă parte, pe fața de către miazăzi, unde bătea soarele și unde se trag cocoșii cu haremurile lor, după semințe, muguri și gîngănii timpurii.

Ca printr-o vrajă, vremea se îndulcise. Iarna, care mă prigonise pîn-atunci, pieri lepădînd pe funduri de văgăuni zdrențele-i albe. Numai în cîteva ceasuri am și intrat într-o nouă primăvară. Anul acela a rămas pentru mine de pomină: an cu două primăveri. Călăuzit de Bujor, ziua colindam temeiurile codrilor cu luminișuri aurite, căutînd să stîrnim sălbăticiunile, ca să ne însemnăm culcușurile și bataliștile lor. Seara, Ileana, sosită pe alte cărări, ne întîmpina la o așezare mai dinainte hotărîtă. Pînă veneam noi, ea bătea cîțiva pari, tăia maldăre de crengi pletoase și ne înjgheba o colibă în fața căreia pîlpîia focul. Tarhatul era gata descărcat, plocadele întinse, mămăliga fiartă. Popasul era ales înadins așa ca să putem ajunge curînd la o poieniță mărginită de molizi sau de mesteceni, unde se strîng în murgul zorilor la zbenguială cocoșii. De cu seară făceam o recunoaștere și duceam acolo, așezînd cu mare grijă, aparatele pe tripied, gata să turnăm. Flăcăul dădea din cap, dar mă lăsa să fac. Ne culcam devreme, îmbrăcați, ca să ne sculăm gata în temeiurile nopții și să ne strecurăm la pînditoare. Smulsesem lui Bujor, necontenit tăcut, cîteva lămuriri. Cum se abate cocoșul pe o creangă, cu fîlfîitul lui greoi. Cum cîntă sau mai mult bolborosește strigătul lui modulat în trei stări, adică în trei feluri, tăiate de scurte opriri, ca de niște înecuri în gît cu sughițuri, cînd te poți apropia nesimțit de sălbăticiunea pentru cîteva clipe surdă și oarbă.

Știam din citite provocările între bărbați și pugilatul care urmează în fața galeriei de găinuși rînduite ca la o priveliște. N-am avut însă parte să văz și să prinz spectacolul. Cocoșii se domoliseră și-și vedeau numai de mîncare, risipiți prin tainițele pădurilor. Stîrneam ici-colo cîte o găinușă, speriam o ciută cu puiul împleticit între picioarele ei, atîrnat de uger. Descopeream grămăjoare de oase, cu coarne de țapi printre ele, rămășițe din ospețe iernatice ale lupilor.

După alte cîteva zile de zadarnică învîrteală, de pe o față pe alta a munților, m-am hotărît să renunț la misiunea de încredere și să mă întorc acasă.

Aici cineva dintre ascultători scăpă un căscat... Povestitorul se opri și ne privi încurcat.

– Mi se pare că v-am ostenit degeaba cu orbecăielile mele după fabuloșii cocoși. Nu v-am spus nimic de seamă.

– Ba foarte pitorești zugrăviri ale muntelui, îl mîngîiarăm.

– Lasă, știu eu, istorioara mea e ca o oală smălțuită pe dinafară, dar goală. Nimic înlăuntru, nici o bucățică...

– După întîlnirea cu eroul tău, e drept, ne așteptam măcar la cîteva isprăvi miraculoase.

– Dar încă eu?! După debutul senzațional cu care Bujor intrase în aventura mea, credeam că muntele are să mi se aștearnă cu toate minunile lui la picioare. Căprioarele au să ne iasă înainte să-și spună păsurile, urșii au să ni se ploconească și să ne lingă mîinile, iar cocoșii să se ție droaie după noi, ca guzganii după solomonarul cu cimpoiul fermecat.

Și ați văzut: nimic din toate astea. Magia lui Bujor se mărginea doar să ție deasupra mea, pe cer, toată ziua soare și toată noaptea stele. Și să încropească văzduhul cu atît cît să nu tremur de frig.

Dar și asta era foarte mult după infernul prin care trecusem. Și-i eram recunoscător, deși omul se păstra într-o rezervă neclintită. Nu era morocănos... Dar tăcea... Tăcea ca muntele, ca arborii, ca fiarele, care nu-și dau glas tainelor decît la timpuri sorocite.

Îl ispiteam mereu despre viața secretă a codrului, despre traiul adînc al vietăților, peste care, după spusa lumii, stăpînea ca un sălbatec împărat. El răspundea scurt. Cîteva vorbe neînsemnate. Cînd îl încolțeam, se făcea că-și leagă nojițele și rămînea în urmă. La vremea popasurilor avea obicei să piară. Se întorcea după un ceas lipsă cu chipul strălucind de o liniște și o bucurie de dincolo de lume. Ileana spunea că atunci înadins se sihăstrește de noi, ca să se închine. Ar fi avînd ici și colo copacii lui bătrîni, peșterile sfinte care-i slujesc de biserică... Atunci s-ar fi întîlnind și cu anume fiare, care-i aduc ștafete, un fel de vătăjei și ipistați ai codrului...

Bujor, cu toată îndărătnicia lui față de mine, urma să-și ție făgăduiala: soare și căldură... Ba începu să-mi scoată din pămînt și flori pe care mi le culegea mănunchiuri femeia, mai puțin sfioasă cu mine. Înaintea lui Bujor însă se smerea ca înaintea unui sfînt și-l slujea acoperindu-și bărbia și mai ales gura cu un colț al basmalei trase peste obraz. Chip să nu-l atingă răsuflarea ei de păcătoasă... Sau știu de ce?

Într-o zi, în lipsa lui Bujor, se vede ostenită și ea de atîta alergătură, femeia îndrăzni să mă învețe:

– De ce nu-l rogi dumneata să-ți prinză, cum știe el, niște cocoși? Să scăpăm odată de aici...

– Apoi poate? făcui eu.

– Poate, cum nu? Ține acasă în cușcă sumedenie.

– Acasă? N-am văzut. De ce nu mi i-ai arătat?

– Le dase drumul. Că nu-i ține decît iarna.

– Or fi cocoși de la găinile maică-si, glumii.

– Da' de unde!? Sînt chiar de-i sălbatici. Cu mîndrețe de douăsprezece pene în coadă. Dar nu vrea el acum.

– Nu vrea?

– Nu... Îi cruță. Nu crește în grajd și pui de ciută pînă îi face mărișori?

– Îi prinde în cursă? întrebai.

– Cursă? Bujor? Aș... Culege și oploșește tot soiul de sălbăticiuni lepădate prin codru, pînă le întremează. Pe urmă le lasă slobode.

– Zi, alcătuie și el un fel de schit cu fiare neputincioase, ca maică-sa cu femei prăpădite, îmi dădui eu cu părerea.

– Bine zici, chiar schit, se bucură femeia de vorba mea.

Multă vreme n-a scăpat de un ursuleț, găzduit cîteva luni... Dihania se spurcase la hrană bună și la dragoste omenească. Da cîte o raită prin bungeturi. Cînd i se ura pe acolo, se-ntorcea iar la bîrlogul lui Bujor. Îl cunoșteau cîinii, care nu-l mai lătrau. Parcă era fermecat.

– Și acum nu mai vine?

– Nu... Pesemne că s-a împerecheat, și-a făcut casa lui și nu-l mai lasă nevasta.

– A cui?

– Nevasta ursului...

Femeia spunea toate astea despre fiare cu firescul și încredințarea cu care ar fi vorbit despre niște oameni ai ei din sat, vecini gard în gard...

– E hărăzit, își încheie vorba.

Cum s-a arătat Bujor, i-am cerut să-mi prinză și mie niște cocoși, așa cum își agonisește, cînd vrea, pentru el...

– Am aflat eu despre farmecile și puterile d-tale, cercai să-l lingușesc și să-i ațîț ambiția și vanitatea.

Bujor, ca de obicei, tăcea.

Îi scosei atunci ochii cu urșii și căprioarele cu care-mi împuiase capul Ileana. Omul se uită o clipă mustrător la ea.

– Nu e nici o vrajă, domnule.

– Nu e vrajă? mă oțărîi. Cum se face că noi bătătorim muntele de aproape trei săptămîni, fără să zărim picior de cocoș, cînd dumneata îi strîngi cu cîrdul în cuști? Ai putea să-mi spui?

– Foarte ușor. Iarna, cînd zăpada năpădește peste ei cît clăile, cocoșii rîcîie în nămeți, ca sobolii, găuri lungi în fundul cărora se ghemuiesc, așteptînd să treacă viscolele... Mulți mor acolo de foame și frig, ori îi mănîncă vulpile și rîșii, care știu să scormonească.

Cînd găsesc asemenea ascunzișuri, bag mîna adînc și-i scot, bieții de ei, amorțiți. Îi aduc atunci acasă, unde-i opresc pînă dă moina... Mai mult nu, că n-am ce face cu ei.

– Dar căprioarele? strigai nemulțumit.

– Căprioarele? Săracele! Pui răzleți de mamele lor gonite de lupi, căpriori mursicați, ciute betege și lihnite de foame! Fiarele trag la tine singure, ca la o scăpare. E de ajuns să le fluturi un smoc de fîn proaspăt. Le domesticesc necazurile și asprimile vremii.

Ochii lui Bujor se înmuiaseră și limba se dezlegase la amintirea dramelor pădurii.

– Cînd nu le poți purta în brațe ori nu se mai țin pe picioare, urmă el vorbind ca despre altcineva, le pui pe-o năsălie cu tălpici de brad și le tîrăști pîn-acasă. Ne se clintesc! Cînd le ridici, își lasă botul rece în palma ta.

Și Bujor tăcu iar, mîngîindu-și căciula scoasă ca pe o berbecuță sălbatică. Îl ascultam nedumerit, și din mintea mea se risipea iar ca un miraj mitul țesut în jurul lui.

În sfîrșit, hotărîsem plecarea...

În ultima noapte Bujor a făcut o supremă încercare. Am urcat sus, la pădurea de smidă. Alesesem pentru pîndă o poieniță cu lăstar plăpînd de mesteacăn, în mijlocul căreia mai stăruia un molid bătrîn și rămuroș. Mai înainte de a se simți zorile, ne-am strecurat prin beznele pădurii pînă acolo. Eu am rămas în margine, la aparate. Bujor s-a tîrît ca un șarpe pînă la trunchiul copacului, în care s-a topit făcîndu-se una cu el. Nu-l mai puteam deosebi, oricît îmi țineam ochii căscați în partea unde pierise. Și, deodată, din inima tăcerilor crunte, a început să răsune cîntecul magic al cocoșului de munte. Pădurea l-a primit cu uimire și l-a trimis pînă departe în întunecimile ei adormite.

A doua, a treia oară, cîntecul și-a repetat vraja după tot șartul, cu sughițuri, bolboroseli, opreli și la urmă cu ascuțit de lamă de coasă pe-o cute. Apoi s-a oprit.

Și iată, un fîlfîit de umbre izbucni din lăstăriș și se lăsă pe o creangă a copacului. Nu se vedea încă. Se năzărea mai mult. O pată neagră, mișcătoare se clătina pe zarea dintre două ramuri. Stafia pasării măiestre? Îmi înghețase și inima, și răsuflarea.

Totul înlemnise în preajma mea într-o crîncenă așteptare.

După cîteva clipe umbra se umflă, se lungi parcă, și slobozi la rîndul ei cîntecul. O dată, de două ori, de trei ori, își ascuți gîtlejul ca o coasă dată pe piatră, și niște aripi nevăzute plesniră bătăioase... Dar încă nu puteam lua poze. Ar fi trebuit să aprind magneziul sau un puternic bec electric, și la asta nu mă gîndisem. Credeam că spectacolul are să se prelungească pînă la lumina zilei. Cîntecul bătăios mai sună încă de cîteva ori. Fără răspuns.

Deasupra, stelele începeau să tremure, gata parcă să se scuture, și un paienjeniș cenușiu să se anine în bagdadia vîrfurilor de cetină. Lumina mocnea încă în coaja nopții, gata să crape.

N-am mai putut răbda. Am făcut o mișcare nesăbuită. Fantoma păsării s-a dezlipit cu zgomot surd, a trecut cu fîșîit lung peste mine și s-a stins departe în orbenia codrului.

Eram atît de ațintit în urmărirea ei, că Bujor, ieșit din trunchiul copacului, m-a speriat.

M-am supărat foc că-mi tăinuise pînă atunci meșteșugul lui da a imita cîntecul cocoșului. L-am întrebat de ce? Nu mi-a dat nici un răspuns. M-am întors, buzat, la șatră. Am crezut atunci spusele oamenilor și cele ale Ilenii, că Bujor știe multe din minunile codrului și ale suflării lui, dar le ține, jurat, sub lacăte și peceți. Nu le putea destăinui mie, unui venetic.

Zorile se deșteptau grăbite. Ițe albe și aurii se țeseau printre ramuri, pretutindeni.

Am ridicat mofluz tabăra și am plecat peste șaua muntelui, înapoi, la tamazlîc, unde lăsasem o parte din bagaje. Acolo trebuia să mă despart de Bujor.

Cînd am ieșit sus pe piscul chel, zorile se umflau albe, de jur împrejurul buzelor cerului, ca o spumă clocotită de lapte gata să dea în foc.

Am sosit înainte de prînzul mic. Vitele pășteau singure, răsfirate pe oblîncul muntelui, pînă în codru, în paza unei acvile ce se rotea în azurul de deasupra lor. Ciobanii se strînseseră, cu mic, cu mare, jos, în găvanul tamazlîcului, în așteptarea mămăligilor.

Ca să nu plec cu peliculele goale la București, m-am hotărît repede, pînă se gătește masa, să înjghebez un film cu boarii, coșarele așezării și priveliștea muntelui înflorit cu cirezile de vite, destul de pitoresc în cadrul solemn de piscuri alpine.

Tocmai hăisem ciobanii de pretutindeni în oborul stînei și-i rînduisem trîmbă, rezemați în bîtele lustruite. Bujor, răznit de toți, se trăsese la o parte, cît mai nebăgat în seamă. Nu primise să fie filmat și aștepta doar clipa să ne despărțim. Scos din codrul lui, părea acum un om de rînd, neînsemnat, banal. Îl întreceau în glume și cîntece ciobanii grămădiți în jurul meu, niște găligani zdraveni și spătoși, care din cînd în cînd se mai uitau, dar de departe, chiorîș la el. Eu îl uitasem... Bujor, cu tăcerea și modestia lui obișnuită, se micșora, se ștergea... Cînd un ropot înăbușit, ca de călăreț, depărtat, ni se zvoni în auz... Privirăm peste zaplazuri, spre înălțimi. Vitele pe ponoare se opriseră scurt din păscut și ridicaseră, ațintite, capetele. Și, deodată, de după un sfîrc de pădure, se povîrni pe clină, la vale, un muget înfricoșător. Venea în goană turbată, cu coada bîzoi și coarnele fluturate, duduind sub ea pămîntul, o vită, repezită țintă spre noi. Văcarii se desfăcură, îngrijați...

– Strechea... făcu unul.

– Nu se poate streche la ceasul ăsta, băgă altul de seamă. Este altceva...

Vita într-adevăr se rostogolea ca o stîncă năprasnică, trecînd prin șirul celorlalte, care se adunau mînioase, cu coarnele boldite în pămînt, pufnind pe nări și gata să se înșire și ele după ea. Răcnetele și mugetele umpleau cazanul văii. Taurii mugeau ca la junghiere.

Deodată, un boar urcat pe-o buturugă strigă: „Ursul“. Toți se strînseră în fugă pe marginile oborului, la gurile coșarelor. Vita ajunse la cîteva zeci de stînjeni. Se vedea bine, era o vacă voinică, albă, fugind înspăimîntată de moarte și căutînd scăpare la ciobani.

– Ursul! răcni alt cioban.

Mă uitam să văd fiara gonind-o din urmă și stam încă în mijlocul bătăturii, cînd pe poarta ocolului, dată în lături, zbucni sub ochii noștri o arătare monstruoasă... Bujor, răsărit ca din pămînt lîngă mine, abia avu timp să mă tragă, îmbrîncindu-mă sub coșar.

La început nu-mi dădeam seama. Alergau amestecate la un loc două dihănii. Cînd trecu ca fulgerul pe dinaintea mea, mă deslușii. Vaca ducea, înfipt în spatele ei, un urs uriaș. Cu ghearele labelor de dinainte, el prinsese grumazul, pe care-și plecase capul, cercînd mereu să-i muște gîtul. Dar capul ursului, amețit de goană și zvîrcolirile victimei, nu se putea fixa. Vaca, de o voinicie extraordinară, își scutura cerbicea încordată cu mușchi ca fierul și-i arunca mereu capul mătăhalei înapoi.

Slăbiciunea fiarei se mai trăgea și din altceva. Ursul sărise asupra vitei ca un călăreț. Nu izbutea însă să se salte și să o încalece și cu labele de dinapoi, ca să se lungească apoi întreg deasupra ei. Rămăsese astfel spînzurat, cu șalele atîrnînd slobode, smucit cînd într-o parte, cînd într-alta de opintirile vacii, care zvîrlea cît putea din picioarele de dindărăt, gata să se dea peste cap.

Totuși dihania se ținea bine în labele de dinainte, cu care încolăcise grumazul prăzii.

De toate astea ne-am dat seama pe urmă. Atunci nu se putea vedea decît o goană monstruoasă, din care ieșeau mugete și răcnete furioase. Vaca făcuse un ocol în fața ochilor noștri, ca la o cursă de tauri, și-l începea pe al doilea. Nimeni nu îndrăznea să se clintească. Ciobanii încremeniseră pe de lături și așteptau ca vita, venită după ajutor, să iasă iar pe poartă și să se ducă pe coclauri cu călărețul ei sălbatec în spinare.

În ramătul groaznic, o femeie țipă și începu să-și smulgă părul. Își cunoscuse vaca și porni a o boci, strigînd-o pe nume.

Atunci, deodată Bujor țîșni de lîngă mine, făcu cîțiva pași înainte și închise repede poarta. La timp. Ca un torent furios, cirezile de vite năboiau furioase, cu coarnele întinse, să șarjeze ursul. Dacă năboiau peste noi, ne făceau praf cu coșare cu tot. Oprit la poarta închisă, șivoiul lor se desfăcu în două, ne ocoli pe lîngă zaplazuri și se scurse pe dinafară, duduind spre fundul văilor.

Vaca făcea acum al treilea ocol. Bujor o pîndea cu un par gros în mîini. Cînd sosi în dreptul lui, sări fulgeratic înainte și-i aruncă drugul între picioare. Vita se împiedică și, poticnindu-se, căzu, tîrîndu-se în genunchi încă vreo cîțiva pași. Apoi lăsă botul în pămînt și rămase neclintită.

Bujor se trase doi pași la o parte și stete rezemat în baltag, așteptînd.

Vita urma să nu se miște. Sufla numai greu pe nările sîngerate praful pămîntului unde își plecase capul.

Ursul se dezmeticise. Își trase ghearele din grumazul ei și se ridică în două picioare. Era mai înalt ca un stat de om. Privi mai întîi în toate părțile, parcă s-ar fi gîndit să fugă. Dar își luă seama și, văzîndu-l pe Bujor, se năpusti cu furie asupra lui. Omul se dete un alt pas înapoi. Deodată, crescut pe vîrful picioarelor, ridică numai baltagul cu amîndouă mîinile, ca fulgerul, și cu un icnet adînc lovi fiara drept în creștet. O trosnitură, și ursul se pleoști, lăsîndu-se pe vine, cu labele întinse spre vrăjmaș, stînd așa atîrnat de baltagul înfipt în scăfîrlie, ca un trunchi de toporul ce l-a doborît.

Oamenii urmau să se ție tot deoparte și priveau înlemniți. Bujor, smucind toporișca din țeasta dihaniei, îi strigă să-l ajute.

Săriră toți și lungiră alături de vacă fiara. Era o ursoaică enormă, cu blana galbenă ca mierea.

– O s-o aștepte mult și bine puii, o căină baciul pipăind-o.

– Are pui mici? întrebai eu.

– Are...

– De unde știi?

– Se cunoaște după sfîrcul țîțelor supte din proaspăt. Vîna și ea pentru hrana alor ei...

Mă uitai adînc în ochii lui Bujor, care sta posomorît... El deslusi mîhnirea din privirea mea.

– Dacă nu năvălea la mine, nu o ucideam, răspunse el tare gîndurilor mele. O lăsam să sară zaplazul și să se ducă în pace.

– De ce n-ai fugit la adăpost lîngă noi?

– S-ar fi luat după mine și mă prindea din spate. Sau, și mai rău, sărea la altul... Și-apoi asta ce vină avea?

Și-mi arătă vaca trîntită, a cărei carne se zbătea ici-colo, în hartanele mursicate de colții și ghearele fiarei, cu femeia plîngînd îngenunchiată asupra ei.

Și, plecîndu-se, șterse de sînge baltagul pe blana ursoaicei, pe care mi-o dărui. Am primit-o, nemîngîiat că, deși cu întreg arsenalul cineastic la îndemînă și în cea mai frumoasă lumină a zilei, am scăpat prilejul să turnez filmul capital al carierii mele, o vînătoare originală în Carpați. În loc de cocoși, să fi adus plocon premierului urși.

La despărțire am scos ceasornicul și l-am întins lui Bujor. El mi-a zîmbit și mi-a arătat soarele, înapoindu-mi darul... Mi-am dat seama că avea dreptate să-l refuze. Tot timpul cît umblasem împreună nu avusesem nici o clipă nevoie să mă folosesc de el... Rînduiala vremii se făcea după alte semne și învoieli. Și ceasornicul se oprise, uitat în tainița buzunarului.

Cînd am sosit în sfîrșit la București, guvernul căzuse de mult. Fostul premier, protectorul meu, se afla în străinătate. Am alergat la minister. Fusesem dat afară pentru părăsirea nemotivată de serviciu și înlocuit cu cel mai înverșunat rival. Pe deasupra mi se imputa materialul ridicat fără forme și mi se cerea să restitui suma luată acont fără ordonanță justificativă. Am plătit tot, mi-am scuturat papucii, am părăsit cinematografia și am intrat în petrol. Pentru asta mă găsesc, dragii mei, între voi, își sfîrși spovedania inginerul Petcu, de la *Esența românească*, întinzînd a zecea oară paharul să i-l umplem.

Am uitat să vă spun, se-ntoarse el la poveste, după ce-l sorbi, că din chiar ceasul despărțirii de Bujor, vremea s-a încruntat grozav. S-a pornit un vifor cumplit, cu zăpadă schimbată întîi în lapoviță, apoi în ploaie, încît am ajuns în sat, unde m-a însoțit cu calul Ileana, degerat și murat pînă la piele.

– Știi ce? îmi spuse ea pe drum. Se răzbună cerul și-și varsă dintr-o dată toate zăpezile și ploile pe care i le legase și de la care-l oprise pîn-atunci Bujor.

Și nu mi-a fost deloc greu s-o cred.

Septembrie 1948.

Alcyon sau Diavolul alb

Odinioară, tagma hoților de cai era o vastă alcătuire a cărei urzeală împînzea zeci de țări la un loc. De dincolo de marginile de apus ale Austriei, pînă peste hotarele Turciei, firele ei se încurcau departe în bazarele de vite ale Persiei.

Ea își avea ici-colo căpetenii, pretutindeni tovarăși, calfe și ucenici, prieteni și slujitori, cu gazde, popasuri și ascunzători unde cailor li se pierdea urma, și de unde, ca din niște adevărate boiangerii și laboratoare, ieșeau prefăcuți nu numai la păr, ci în toate semnele de recunoaștere. Se petreceau minuni: coamele din dreapta creșteau acum în stînga, picioarele ajungeau pintenoage, blana odată sură lucea ca pana corbului și cozile se scurtau ori se tîrau fuioare la pămînt. Caii își lepădau totodată firea și năravurile, luînd altele, din trăpași ajungeau buiestrași.

Inima acestei uriașe împărății era Ungaria și România. Pusta maghiară și Bărăganul nostru puteau mistui herghelii întregi, furate din cele mai vestite grajduri și crescătorii ale Europei și Asiei.

Spre deosebire de ceilalți hoți, furii de cai nu erau tîlhari de rînd. Ei nu se dădeau la jafuri și mai ales nu ucideau. Ba, dimpotrivă, dacă îți luau telegarii, îți lăsau nu numai hamurile și butca, ci îți mai lepădau pe deasupra zălog și caii proști cu care veniseră și care i-ar fi încurcat acum la fugă.

Unii ajuseseră la faimă mare și dovediseră că în multe alte privințe și împrejurări sînt oameni de onoare și se țin de cuvîntul dat. Dacă au spus că-ți fură calul, nu se lasă pînă nu-și îndeplinesc făgăduiala. Oricum, puteai pune temei pe ei, pînă ce vedeau sau auzeau despre un roib vestit, despre un șarg focos ori un murg furtunatic. Atunci își pierdeau mințile. Furau de prea mare drag și din prea multă pasiune.

Dealtfel, erau prea numeroși nobilii și boierii amestecați în ițele lor ca să fi fost un furtișag de rînd. Cîteodată intra în joc pizma dintre crescători, gelozia grofilor, ciuda marilor proprietari între ei, renghiuri jucate și dejucate, ambiții ca într-un sport de azi, patimi lesne de înțeles în stepele peste care aleargă mirajele arșițelor.

Dincolo de Carpați, se ridicase din obștea furilor unul, Egon, un flăcău bălai cu mustățile lungi și subțiri de borangic galben, chipeș și voinic, dar mlădios ca trestia, așa se legăna în vîntul galopului nebun. Egon ajunsese spaima magnaților, care își ferecau zadarnic caii în slonurile de piatră cu lacăte cît căldările. Hoțul avea ori n-avea iarba fiarelor, dar tot pătrundea.

La noi în Muntenia hoțea cu vîlvă un omuleț cărunt, slab și subțiratic, alunecos ca un șarpe, cu ochi albaștri și nevinovați de copil. Îl chema Amoașei, după maică-sa, care se îndeletnicea cu moșitul. Era chemată mai ales la vitele cu facere grea. Se dusese pomina despre mîinile ei blagoslovite, cu care ajuta la fătat vacile chinuite de viteii încurcați în pîntece și iepele care nășteau greu mînjii aproape morți. Pe toate le izbăvea moașa. Femeia își ungea dreapta sfrijită cu untdelemn sfințit și o vîra pînă la cot în vita ce gemea adînc, cu ochii închiși. Acolo, cu mișcări

line, ajutată pe dinafară și de stînga, pipăind, alinînd, rînduind măruntaiele răscolite, izbutea totdeauna să scape pe mamă și să scoată puiul viu.

Hoțul însoțise de mic pe maică-sa în toate părțile unde era nevoie de mîna ei iscusită. Moașa era luată departe, peste cinci județe. Se bătea lumea pe ea. Boierii trimiteau rădvanele s-o aducă. Alteori ea se arunca pe cal și gonea să apuce cu suflet vita fătătoare. Copilul, tot timpul cu ea, pătrunsese în toate grajdurile, văzuse toate tainele, deprinsese întreg meșteșugul vitelor, viața cailor, crescuse în rînd cu mînjii ca un frate și-i îndrăgise mai mult decît orice pe pămînt.

Așa că nu i-a fost greu repede să ajungă în fruntea geambașilor și curînd capul hoților de cai. Din vadul Cernei, de-a lungul Dunării, peste Bărăgan și Dobrogea, pînă în Herța Bucovinei, Amoașei poruncea și se mișca așijderi unui stăpînitor, peste o țară mai întinsă ca a lui Mircea.

Politica cea mare a împărăției hoților de cai cerea cîrmuitorului din pustă să-și dea mîna, peste Carpați, cu cel din Bărăgan. Așa s-au întîlnit și s-au înfrățit Egon Ungurul cu Amoașei Valahul de zeci de ori în zeci de locuri de-a lungul munților, după nevoie, dar mai ales dincoace, la noi.

În preajma Drăgaicii, cu bîlciurile ei renumite de cai, hoții se întrulocau la Podul Calului, deasupra Penteleului. E acolo sus, sub cerul înalt și singuratic, o mîndrețe de platou, oamenii îi zic pod, lung și larg cît o moșie domnească, îmbelșugat cu iarbă, împodobit cu flori, unde poate trăi și zburda un popor întreg de cai, fără să-i știe cineva.

Aci se schimbau între ele prăzile. Ale lui Amoașei luau drumul Apusului, către Austria și mai departe. Ale lui Egon, după ce le înghițea o vreme bordeiele Bărăganului, luau calea Brăilei. Din schelele dunărene ele treceau apoi Bosforul și se făceau cai anatoli ori persienești.

De bună seamă că fîrtații schimbau între ei nu numai iepe și armăsari, ci și sfaturi și rețete despre cele mai izbutite mijloace de a scoate netulburați vitele din curțile stăpînilor. Și povestindu-și isprăvile, se îndemnau unul pe altul și se luau la întrecere în vitejii și iscusință.

Ca să fure cai obișnuiți era o joacă. Nici nu se înjosea căpetenia să ia parte. Trimitea un ucenic. Și era de ajuns să momească toți cîinii, să prostească stăpînul, să deschidă veriga cu căciula ca să nu se audă și să scoată calul mai ușor decît un mielușel. Pentru asta îl încleșta de muștiuc cu cleștele mîinii drepte, și animalul, amețit de durere, se supunea. Păgubașul se trezea în zori cu coșarul gol.

Pentru gospodarii mai semeți, care s-ar fi putut lua de piept cu ei, și unde întîmpinau împotrivire, hoții foloseau tot felul de meșteșuguri. Otrăveau dulăii, îmbătau paznicii, legau cobză argații, amorțeau cu vrăji pe stăpînul care dormea dus în casă împotriva obiceiului, în timp ce ei spărgeau grajdurile. Pentru asta purtau totdeauna la ei mîna de mort cu care adormeau toate veghile.

Iar ca să încurce și mai rău lumea, încălțau copitele calului furat în alte copite de pîslă și piele cu potcoavele puse de-a-ndoasele, cu gurile adică în fată, așa că urmele lăsate duceau pe păgubaș anapoda.

Egon se dovedise îndrăzneț, norocos și viteaz. Însă uneori prea sălbatic. Dacă vedea că nu pătrunde cu nici un chip la prada jinduită, se strecura noaptea și da foc grajdurilor. Caii, cuprinși de spaimă, începeau să necheze și să se zbuciume, să duduie în podele, umplînd grajdul de larmă. Înșiși hoții strigau cît îi luau gurile: „Săriți, foc!"... Stăpînii alergau buimaci de somn, descuiau ori spărgeau degrab ușile adăposturilor, să dea drumul cailor, care năboiau buluc afară și se împrăștiau nebuni în toate părțile. Atunci Egon cu tovarășii îi prindeau prin întuneric, și în zar-

va și zăpăceala incendiului la care zoreau toți să-l stingă, se făceau nevăzuți călări... și-i înghițea pămîntul...

Că uneori se schilodeau ori ardeau de-a binelea cai scumpi, că alteori se pîrjoleau gospodării întregi și mureau oameni, lui Egon nu-i păsa. El își făcuse gustul.

Amoașei, mult mai blînd, folosea numai mijloace pașnice. Pentru el nu era greu de învins stăpînii. Lui i se părea mai anevoios de biruit caii... Într-un rînd a avut de-a face cu un fugar năbădăios, de care nu se putea atinge nimeni decît gospodarul, și încă și el cu momeli. Așa că omul nu mai încuia grajdul. Proptea numai ușa cu un par. Atît. Știa bine că nu i se putea fura telegarul. Hoțul pusese ochii lui albaștri și nevinovați pe el. Încercase de cîteva ori cînd îl găsise pe cîmp să se apropie. Calul chihotise și-și rînjise colții, întorcîndu-se la el ca la lup, cu spatele și scurmînd țărîna. Pe ăsta nu era chip să-l scoți din grajd cu binele. Hoțul cu căciula-n mînă s-a învîrtit cîteva zile în tîrg, pe la spițerii. Cînd s-a întors a strecurat un copil pînă la găleata cu merticul de ovăz pentru seară al calului, unde, după povața hoțului, băiatul a amestecat un praf dintr-o pungută de hîrtie. Noaptea, Amoașei s-a înfățișat cu patru dălcăuci, au încărcat binișor pe o năsălie roibul adormit ca un prunc îmbăiat și au ieșit nesupărați din curte, cu el întins ca mort. Afionul lucrase mai ușor și mai blînd ca focul... Egon, cînd a auzit, a cîrtit împotriva procedeului băbesc al valahului... Dar Amoașei a făcut înainte așa cum îl duceau pe el capul și inima... Altă dată a scos ușurel din grajd o iapă măreață de rasă mult cinstită, ce făgăduia un mînz așijderea... N-a avut pentru asta nevoie decît de o ocă de rom tăiat cu spirt tare și de o desagă cu bucățele de zahăr. Iapa, dornică de dulce ca o muiere, s-a îmbătat turtă de momeala hoțului, care i-a dat o jumătate de noapte pe săturate zahăr înmuiat în spirtul amețitor, și vita a ieșit de bunăvoie, clătinîndu-se pe cîte patru picioare, veselă, ținîndu-se după fur ca după maică-sa.

La urmă i-a venit și lui de hac cineva. Era un vestit boier în părțile Buzăului, unul de-i zicea Marghiloman bătrînul. Ăsta se trăgea, cum spunea el însuși, dintr-un vrednic neam de hoți de cai. Așa că nu era de glumă cu el, mai ales că era bine cu stăpînirea. Și Amoașei îl ocolea.

Cînd însă bătrînul a băgat în grajduri un armăsar arăbesc alb și ușor ca fulgul, hoțul a lepădat toate temerile și a început să dea tîrcoale. Era un fugar focos și aprig, încordat și șturloibatic de nu-l puteau stăpîni, legat în lanțuri, patru oameni. Erau nevoiți să-l ție numai în grajd. Nu-l scoteau la lumină, că s-ar fi smuls și ar fi fugit în lume. Dar chiar acolo, la întuneric, zvîcnea în două picioare, și țipa ca o muiere furioasă cînd intrau la el grăjdarii. Trebuia întîi să-l încolțească și să-l încadreze între niște hulube ca să-i poată aduce ovăzul și găleata cu apă. Ieslea zăcea roasă și stănoagele, praf... De conovăț nici vorbă. De atîta zvîrlit cu picioarele dindărăt, podelele ajunseseră în podină. Trebuise să-l lase singur, ca pe o sălbăticiune: mușcase carne din ceilalți cai lîngă care fusese pus la început. Îngrijitorii nu-i spuneau Alcyon, cum îl chema, ci îl botezaseră Diavolul Alb. Stăpînul aștepta un meșter din străinătate să-l domolească și să-l învețe să alerge.

Amoașei îi scăpărau ochii de jind și se usca pe picioare... Grajdul era bine păzit, masiv, de piatră, cu niște ferestruici cît să se poată abia prelinge nevăstuica. Ușa – cu paveze de fier. Paznicul dormea într-o odăiță alături. Calul era mai rău ca o fiară sfîșietoare. Hoțul i-a trimis vorbă lui Egon, care s-a înfățișat la întîlnire, sucindu-și fălos mustața de borangic.

Au cercetat amîndoi noaptea cu de-amănuntul împrejurimile, curtea cu ziduri înalte, porțile ferecate, grajdul la care au răzbit cu greu. Se auzeau înăuntru sforăiturile, tropăiala armăsarului... Dar nu se putea nimic altceva decît să se înfăptuiască planul lui Egon. Și asta anevoie. Adică

cu o prăjină lungă vîrîtă pe o ferestruică, să se puie foc pe dinăuntrul grajdului. Ori fînului, ori ieslelor. Apoi să deștepte lumea curții și, folosind groaza și vălmășeala incendiului, să fure calul...

– Cum să-l furi? întrebă Amoașei, că te face praf, mai ales înnebunit de pălălăile focului...

– Te-arunci din goană pe el și-l încleștezi între pulpe. Cu o mînă înfiptă în coamă și cu alta în moțul din frunte îl duci unde vrei.

– Faci tu asta?

– Dacă ar fi la mine, da. Aici nu, răspunse ungurul zîmbind rece, și se despărțiră neînțeleși.

Hoțul, de atît necaz, bolea acum cu adevărat. Călcîndu-și pe inimă, plecă să ceară sfat unui vechi hoț de cai, bătrîn și pocăit, cu care Amoașei avusese pe vremuri certuri și vrăjmășie. Popa Stoian din Lipia, un moșneag cu o cocoașă în spate, două găuri negre de sfredel sub tufele sprîncenelor albe și un nas ascuțit ca o custură, sub care atîrna un snop de colilie revărsat pe piept.

Popa l-a primit întîi cu zeflemele, mai pe urmă s-a aprins și el și s-au sfătuit îndelung. După povața bătrînului, hoțul și-a mai adaus un tovarăș priceput, pe Scoroambă, din Valea-Lupului, și au pornit la lucru.

Cea dintîi greutate era să treacă prin toate pazele și peste toate barierele ca să pătrunză în podul grajdului.

Amoașei s-a proptit într-o zi la porți și a cerut să vorbească cu boierul. Are de vînzare o iapă cum nu se mai află alta.

Boierul i-a trimis vorbă că „altădată", acum are treabă. Hoțul a înghițit palma și a plecat zvîrcolind sub el, în ochii uimiți ai argaților, o frumusețe de roaibă codalbă.

– Să-i spuneți Marghilomanului, mă, că tot i-l fur, aruncă el din goană cuvînt semeț. Și pieri.

Peste vreo săptămînă, boierul a plecat cu politica lui la București. La cîteva ceasuri în urmă sosi într-o brișcă un popă tînăr, necunoscut, cu vorba că a primit poruncă de la boier, cu care se întîlnise pe drum, să vie și să-i facă sfeștanie și să-i boteze grajdurile, doar o fugi diavolul din armăsarul lui. Logofeții, mai de silă, mai de rușine, cum să-l întoarcă pe preot din ale sale, se învoiră, deschiseră porțile și îl primiră în curte. Popa a tras drept în dosul grajdului, a deshămat mîrțoagele și le-a trîntit între picioare o căpiță de fîn cu care umpluse brișca. Apoi și-a pus sfita, și-a petrecut patrafirul, a citit, a cîntat și a plecat lăsînd aproape neatins stogul de fîn, rămas acolo morman. Cînd amurgul a dat geană de geană, mormanul a început să se miște și de sub el s-a tîrît șerpește Amoașei. Cît descîntase popa și făcuseră cruci argații, el, printr-o gaură din burta briștii, se tupilase sub picioarele cailor în claia de nutreț, unde a dormit pînă seara. Nu s-a mai scuturat, și așa, cu paiele pe el, s-a cățărat într-un salcîm, a trecut în altul și cînd i-a venit bine a sărit pe acoperiș. Apoi ca o nălucă a pierit pe gura de geam a unei cubele și s-a cuibărit în podul grajdului.

Sub el fiara de armăsar a început să sforăie îngrozitor și să se zvîrcolească făr' de răgaz. Cînd se mai ostoia, hoțul întindea pe deschizătura de deasupra ieslei o prăjină cu păr de lup, cu care-l îmboldea trecîndu-i-o pe la bot. Armăsarul sălta deodată cu picioarele dinainte pînă la tavan, apoi cădea pocnind ca un tunet și se punea să bată cu cele dinapoi în ușă, în perete, în ce apuca, zguduind clădirea ca un cutremur.

Sculată de atîta larmă, toată lumea, trezită din somnul dintîi, alerga cu felinare și cu arme să vadă ce se petrece. Nimic. Pe armăsar îl apucase năvîrliile din senin. Poate se speriase de vreun

șoarece. Cine știe ce i s-a nălucit iar diavolului!... Îl priveau pe fereastră cum se zbuciumă învîrtindu-se șturloibat de colo pînă colo, cu ochi fioroși, cu nările aprinse și coama ca un val răzvrătit de furtună. Îl apucaseră pandaliile cele mari. Unii ziceau că-l deochease popa, care, în loc să-l domolească, mai rău îl îndrăcise. Dar bine că nu e nici o primejdie. Poate să joace acolo închis în cușcă pînă la ziua de apoi. Și se duseră toți liniștiți la culcare.

Pe la miezul nopții, altă alarmă și mai mare îi deșteptă iar... Hoțul îmboldea fără astîmpăr armăsarul, care alerga învolburat numai spume și năruise totul în grajdul făcut pe dinăuntru numai țăndări... Slugile cercetară cu grijă îndoită ușile, ferestrele, zidurile. Iar nimic. Decît nebunia din ce în ce mai nedomolită a vitei îndrăcite, de pe care curgea, apă, sudorile. Și, copleșită de oboseală, argățimea plecă din nou la culcare, care prin poduri, care prin coșare. Dar hoțul n-a slăbit o clipă armăsarul, hărțuindu-l cu strămurarea ca pe un taur neascultător. Pînă ce, sleit de osteneală, cu nările în zbatere, gîfîind și trăgînd greu în piept răsuflarea, a căzut în genunchi, cerînd pacea. Alergase și se învîrtise ca un șoarece în cursă, închis într-un petec de grajd mai bine de două conace. Rămase așa amețit cîteva clipe. Apoi se ridică iar. Sta acum încremenit, cu ochii holbați, în care jucau văpăi nebune de fosfor, cu urechile teșite înapoi a spaimă și dinții încă rînjiți a răutate. Era Satana, însă un Satana istovit, sleit. Asta voise și hoțul.

Deodată, armăsarul tresări înviorat... Un fior neașteptat îl scutura din creștetul învălmășit pînă-n coada zburlită. Și întinse capul... Pe gura podului pluteau spre el miresme ațîțătoare, dar dulci și amețitoare totodată, care-l gîdilară răscolindu-l pînă-n fundul măruntaielor. Apoi o mînă blîndă îi îmbie spre bot o blană fermecată, din care se resfira îmbătător miros de iapă în călduri.

Armăsarul trase adînc în piept pe nările lărgite aroma vrăjită și, năuc, începu să se frămînte, acum în alt ritm, rînchezînd nerăbdător, dar potolit.

Hoțul cu mișcări de pisică se prelinse nesimțit pînă lîngă el. Din omul întreg, din părul capului, mintean, nădragi se resfira mirosul magic.

Blănița înmuiată în mîzga rodnică îi flutura în mînă. Și deodată animalul își lăsă încet capul ascultător pe umărul îmblînzitorului, care-l mîngîia sub gușa năclăită de sudori și-l bătu lin pe spate, semn că a pus stăpînire pe el. A fost apoi o jucărie pentru tovarășul de afară să descuie ușile grajdului și să dea drumul hoțului cu prada.

Oamenii curții dormeau cel mai dulce somn, al străjii de-a treia. Cînd hoțul cu armăsarul au ieșit pe poartă, omul sta înfipt în spatele Diavolului Alb parcă de cînd lumea. În drum îi aștepta al doilea tovarăș, călare pe o iapă focoasă, care a hohotit ușor. Armăsarul a nechezat o dată din rărunchi și s-a aruncat dintr-un salt în urma ei... Apoi au pornit să se alerge ca două talazuri furtunatice în marea de beznă a nopții.

*

Cel dintîi care primi înștiințarea despre furtul armăsarului fu Egon. Ștafeta îl găsi în pustă, vînînd cu arcanul cai din hergheliile de soi ale magnaților. Îl însoțea o grofină trufașă, femeie falnică, îndrăgostită ca o nebună de vitejia lui. Amîndoi călări pe sirepi neîntrecuți, cu lațurile la oblînc, înconjurați de ortaci, fugăreau telegarii răzniți pe cîmpia fără capăt și fără stăpîn. Îi spionau mai întîi de departe cu ocheanele. Cînd caii se adunau în preajma puțurilor cu gîturile cumpenelor

înălțate pe zare, hoții se repezeau iama în ciurdă... zvîrlindu-le de-a călare ochiurile odgoanelor de grumaji. Se pornea atunci o goană smintită, spulberînd valurile de colilie ale pustietății.

Fiecare călăreț era tîrît poște întregi de prada înnebunită de strînsura ștreangului... Cînd îl simțea sleit de puteri, hoțul își îndemna calul muștruluit din cîteva opintiri să se alăture fugarului sălbatic. Atunci goana se domolea. Prinsul, ostenit, își mlădia pasul pe perechea domestică, pulpă la pulpă, se cumințea și sfîrșea apriga goană într-o preumblare ce-l ducea între caii îmblînziți care-l primeau cu chiote de nechezuri.

Egon întîmpină vestea cu uimire. Asta îl făcu să grăbească sfîrșitul vînătoarei și să se tragă spre cotul de răsărit al Carpaților, către Valahia. Se apropia de altfel și Drăgaica, soroc de întîlnire între cele două căpetenii pentru puneri la cale despre marile bîlciuri de cai ce începeau.

Al doilea care s-a mișcat a fost popa. În noaptea isprăvii chefuise tot timpul la o nuntă în văzul satului întreg. Oamenii l-au adus acasă pe brațe și l-au lepădat pe prispă, unde a bolit cîteva zile. Așa că stăpînirea nu l-a cuprins în cercetările ei. Plin de nerăbdare, săltat de șale în patul unde se prefăcea că zace, el a așteptat zadarnic pe Amoașei cu plata, ca unui drept părtaș, cum le fusese înțelegerea. Hoțul nu s-a mai arătat. Îngrijorat, bătrînul a trimis vorbă lui Scoroambă să vie pe la el. Tovarășul a răspuns că are treburi și nu poate... Popa, obidit, a înghițit în sec și s-a pus să rumege gînduri.

Cel din urmă care a aflat de călcarea grajdului a fost boierul. Logofeții, înfricoșați, au zăbovit cercînd la început să prinză ei hoții, și să aducă armăsarul înapoi. S-au plîns la zapciu, la isprăvnicie, au risipit iscoade, au făcut poteră... Deznădăjduiți, s-au dat bătuți și au trimis apoi stăpînului la București cuvînt despre cele întîmplate.

Boierul, deși înglodat pînă-n gît de politicaua lui, a alergat numaidecît la cîrmuirea cea mai înaltă. S-au dat porunci aspre la toate isprăvniciile, s-au pus privegheri la toate vămile, trecătorile și codunurile, s-au călcat toate gazdele de hoți, s-au răvășit toate ascunzișurile lor cunoscute, s-au prins și pus la butuc mulțime de prepuși, s-au făgăduit ca mezat mii de lei răsplată denunțătorilor... Deocamdată, toate zadarnic... Nici măcar nu se știa cine furase. Bănuielile cele dintîi cădeau pe Amoașei. Dar puteau fi și alții.

În sfîrșit, boierul s-a întors mofluz la conac și a început cercetări pe seama lui, prin trepădușii și argații cu care a împănat tîrgurile și bîlciurile.

Între timp, Egon își rodea de nerăbdare zăbala sus, la Podul-Calului, așteptînd. Venise cu pîlcurile lui de armăsari, pentru schimb. Dar Drăgaica trecea, și Amoașei nu se arăta. S-au înfățișat alții, tovarăși mai mărunți, cu prăzi frumoase. Dar ungurul nu s-a uitat la ele. Întreba din ce în ce mai furios despre căpetenie și despre armăsarul bălan. Și nimeni nu știa să-i spuie. La urmă, înjurînd groaznic, a întors mînios spatele și s-a urnit, înveninat de înfruntarea valahului, îndărăt.

Copoii Marghilomanului au ajuns și la popa Stoian, care i-a primit bolnav și spășit. Nu știa nimic. Totuși, a făgăduit că are să încerce ceva pentru descoperirea hoțului. Dar vrea să vorbească numai cu boierul, în taină.

Acesta s-a grăbit să-i trimită o brișcă și l-a primit ca pe un oaspe de seamă, știind ce-i poate popii pielea.

Popa, mîncînd dulceață, bînd cafeaua și dînd de dușcă ceșcuțele de țuică, a repetat că nu știe nimic. Dar se leagă să pornească el, cum se pricepe, cercetări care nesmintit au să-l ducă unde se află bălanul. Are el mijloacele lui. Pentru asta boierul să-i spuie de la cine îl cumpărase.

Nu era nici o taină: de la Iani. Popa, la auzul numelui, își propti cu înțeles un deget la nas.

Iani era un grec născut în Pireu, crescut în Ungaria, însurat în Bucovina, angrosist de grîne în Ucraina, samsar de cai în Austria, mare negustor de covoare de Anatolia și precupeț de carne vie la Stambul, groaznic doborîtor de codri în Moldova și așezat cîteva luni pe an, pentru marile bîlciuri românești, la Galați și București.

– Și Iani de unde-l avea? întrebă popa.

– De unde? Din Inglitera.

– Nu se poate! făcu popa cu tărie.

– Cum să nu se poată? Mi-a mai adus și altădată cai de acolo.

– Cum știi?

– Cum?... Am toate patalamalele. Armăsarul a venit cum se cuvine, cu hrisovul lui. E un pursînge. Pe tată-său îl chema așa... și pe maică-sa pe dincolo... Și boierul își scălămbăie gura, bolborosind niște vorbe scîlciate.

– Hîrtii plăsmuite, spuse tăios popa. Armăsarul vine dintr-o țară unde caii nu se botează la primărie să li se dea zapise, cu numele lor și ale părinților. E prea sălbatec... L-ai strigat vreodată pe nume?

– Da, răspunse boierul.

– Și se îmblînzea cînd își auzea porecla trecută în hîrtii?

– Nu... Se făcea și mai rău, trebui să mărturisească boierul.

– Păi vezi, nu era numele lui adevărat, urmă judecata-i necruțătoare popa, clătinînd grav colilia bărbii... Te-a mințit grecul.

– De ce să mă mintă? Ori de unde ar fi venit, mie mi-era totuna...

– A mințit ca staroste al tuturor codoșilor, îl lămuri popa. Și ca să șteargă urmele...

– Să șteargă urmele? se uimi boierul.

– Da. Armăsarul era de furat, stărui sfinția-sa.

Boierul se încruntă, ieșit din fire.

– De unde? Spune, dacă știi ceva.

– Asta s-o spuie Iani, dacă o vrea. Trimite, boierule, după el. Cheamă-mă și pe mine cînd o sosi. După aia ți-oi mai spune și altele...

Curînd, doi olăcari pe cai așternuți pămîntului duceau grecului porunca să se înfățișeze. Deși sudit, acesta a pornit numaidecît în careta făcută pe măsura lui la Viana, mare și mlădioasă, să se legene pe drumuri ca o corabie pe apă.

Căci Iani nu încăpea într-o trăsură obișnuită; dacă avea numai o palmă de frunte, în schimb era de trei coți în fund. Cu burtă bărdăhănoasă de poloboc, năpădit peste tot unde i se vedea pielea de pistrui și peri țepoși, bondoc și îndesat, cu ochii boboșați în pleoape roșii văduvite de gene, pe două crăcane subțiratice și scurte, aducea aidoma cu o uriașă broască rîioasă roșcată, care ar purta cotleți și îmbrăcăminte englezească, căci grecul se purta numai în haine cadrilate, aduse înadins de la Londra, după calapodul idolului său, frumosul Disraeli.

Boierul îl aștepta cu amiciție, deși în halat și papuci. I-a scuturat mîna pufoasă cu putere și, pînă să-l poftească în jilț, a ieșit ca din pămînt și popa. Domnul Iani, cînd a auzit de furtul armăsarului, a început să se vaiete și a cercat să-și sfîșie gherocul.

– Cum se poate?... Și eu, care credeam că m-ați chemat să-mi vindeți ceva din hergheliile d-voastră!... Auzisem, iertați-mi vorba, că ați pierdut mult la stos și credeam...

Boierul i-a potolit repede mărinimia, întrebîndu-l, cum îl învățase popa, dacă hoțul nu-i vînduse înapoi armăsarul.

– Cum v-ați putut închipui așa ceva? clipi zăpăcit Iani.

– Fără să știi d-ta, îl lămuri boierul. Ți l-a adus poate schimbat, tras prin boiele și ape tari, pus în aburi și la canoniri, ca gogoșile de mătase. De unde să-l mai cunoști?

Domnul Iani se jură și răsjură pe toate sufletele din el, din copii și din neamuri, și făgădui să fie cu ochii în patru la toată marfa ce-i va mai trece prin mîini. Să lase boierul toată grija pe el.

Cînd a fost la cercetarea de unde venea armăsarul, grecul a sărit de trei palme din jilț, cu ochii ieșiți din cap, și a încordat așa de tare mîna cu care gesticula, că i-a trosnit încheieturile. Era tot numai o flacără roșie... Așa cunoaște boierul la cai? Întreabă dacă e din Inglitera armăsarul? La ce mai slujesc atunci îndreptările ofițiale și sineturile? E cea mai mare insultă ce i s-a adus vreodată, în toată viața lui. El, care alege cai și pentru haremurile padișahului...

– Poate vrei să spui cadîne, îl îndreptă boierul.

– Și iepe, și cadîne. De toate celea, spumega negustorul, tăgăduind orice altă obîrșie telegarului.

Nu s-a mai putut scoate nimic de la el, decît proteste furioase, jurăminte și blesteme.

– Întreabă-l, boierule, și popa se dete diplomaticește în dosul stăpînului, dacă nu i-a rămas ceva, cît de puțin, din vechiul harnașament cu care a fost adus armăsarul, fie și din Inglitera.

Domnul Iani nu înțelegea.

– Un frîu, o bucată de șea, o zăbală, în sfîrșit, un cît de mic semn.

– Pentru ce nevoie? întrebă bănuitor grecul.

Nu i se răspunse. Holbă ochii la popă. Zăbală? Frîu? La ce bun? Apoi repede: nu crede, nu-și aduce aminte...

Boierul începuse să se burzuluiască...

Dar îndată ce ajunge la Galați, făgăduia să cerceteze din fir-a-păr. De găsește ceva, trimite în grabă. Sau vine personal să dea ajutor.

Pe măsură ce boierul se înnoura, se însenina Iani. Dar zadarnic încerca să-l mai îmbuneze, că vrea să-i vază hergheliile de laudă, că e gata să-i cumpere pe loc grîul și mierea. Bătrînul, cătrănit, l-a poftit pe ușă și a poruncit să se deschidă larg porțile. Și numaidecît a cerut să se aprinză cățuia cu mirodenii și să se dea drumul la ferestre. Domnul Iani plecă ridicînd valuri de praf, prin care se legăna careta de Viana ca o corabie pe ape.

Popa își ieși repede din rezerva în care se ținuse.

– Boierule, încă o dată, armăsarul nu e din Inglitera.

– Dar de unde?

– E de unde caii cresc răi și sălbateci parc-ar fi hrăniți cu carne de om. E din tătărime ori din căzăcime. Din Bugeac sau și mai de departe.

Marghiloman tăcea, cu ochii în covoarele de pe podea.

– Dacă-mi dai dezlegări și lovele de cheltuială, plec să-i iau urma. Cred că numai stăpînă-su, care l-a crescut și l-a răsfățat ca pe un copil rău, îl mai poate găsi.

Se învoiră ușor. Boierul scoase o pungă cu bani și o puse popii în mîini. Acesta, plecat, se gîrbovi și mai mult de greutatea aurului sub ghebul ieșit al spinării. Și Marghiloman se uită cu neîncredere după el. Curînd, împănat cu proptele și învoiri de la stăpînire, popa, călare pe iapa lui sură și cu alt cal legat de coada ei, lua calea Barboșilor. În cîteva zile străbătea la țăcăneală neîntreruptă Basarabia cu holdele ei de răsărită luminoasă, trecea Nistrul și se mistuia pe drumurile treierate de mocanii cu turmele călătoare. Dar mai ales purtat ca pe o dîră de cenușă pe urmele vechilor lui hoții de cai, săvîrșite pe acele meleaguri... Trecea, întrebînd pretutindeni, din sat în sat, din gazdă în gazdă, ca într-o baladă, cînd românește, cînd rusește, cînd tătărește, despre păgubașul unui armăsar alb, zmeos și sălbatic cum nu se mai află altul pe pămînt. Se căina că n-are un petec de frîu, o frîntură de potcoavă sau o scară de șea, să arate dovadă stăpînului care l-a pierdut, ca să-l crează că-l va pune pe urmele hoțului.

Cazacii mustăcioși, ascultîndu-l, ridicau uimiți frunțile. Mîrzaci cu ochi zăbreliți de gene lungi de cadînă îl primeau înduioșați și-l petreceau din aul în aul, îmbuibîndu-l cu rachiu scos din lapte de iapă. Și povestea armăsarului legendar se lățea ca o boare purtată pînă-n munții Cubanului, unde se tînguia stăpînul minunii, care, auzind, a alergat ca o vijelie zeci de poște înaintea streinului ce-i aducea știre despre Murad, armăsarul lui, dulce răsad din iapa albă pe care a călărit Mohamed la paradis.

*

– De Sfîntul Ilie popa s-a întors întovărășit de un jugănar, un rus voinic, între două vîrste, îmbrăcat cu rubașcă albastră, cu șapcă scundă, umbrită de cozoroc îngust și pantaloni largi umflați peste cizmele scurte mai jos de genunchi... Umbla înhăimurat cu fel de fel de curele, chingi și sfori, de care atîrnau sculele meseriei, cuțite și cuțitașe, sule și ace, cîrlige, crăcane și bețișoare lustruite, pentru scopitul armăsarilor.

S-a înfățișat boierului, care l-a amînat cu jugănitul cîrlanilor și tretinilor, fiindcă era prea cald. Dar s-a învoit să-l ție la curte pînă-n primăvară, la timpul prielnic.

Rusul, în răstimp, a pornit să colinde satele. Oamenii aveau vieri de scopit, tăurași de întors, cai bolnavi de ariceală, telegari care se coseau, vite cu talan, oi cu dalac. El se pricepea la toate și avea leacuri pentru orice. Uneori îl ajuta și popa, care făcea pe tălmaciul și mai cîștiga cîțiva bani. Cumsecade om rusul. Se îmbăta des, dar cu toată cuviința. Avea un singur nărav, de care nu se dezbăra zi-noapte. Fluiera necontenit un cîntec căzăcesc. Oriunde intra, într-un sat, într-o ogradă, într-o holdă, ori pe unde trecea, pe lîngă o curte, pe lîngă un arman, în mijlocul tîrgului, ca și în mijlocul pustiului, pretutindeni unde s-ar fi aflat, el pornea șuieratul. Apoi sta și asculta parcă un răspuns. Odată a spart cu umărul ușa unui slon de unde îi venise zvonul unui nechez purces la cîntecul lui.

Așa, cu uneltele zdrăngănindu-i la cingători și cu fluieratul în gură, a străbătut cînd singur, cînd cu popa toate bîlciurile mari și mici. N-a rămas tîrg necercetat, ocină necercetată, herghelie ocolită. Zile lungi și largi, spoite cu albastru, le-au trecut numai pe drumuri. Au luat și fățiș, și în răspăr Bărăganul, au urcat și coborît albiile rîurilor, au cotrobăit hrubele malurilor, bordeiele Vlăsiei. Din cînd în cînd, se întorceau iar pe Ialomița, unde făceau zăbavă și de unde se

lăsau spre Galați. Au dormit în lanuri, vegheați de stele, cu imensa cobză a cîmpului țîrîindu-le la cap, s-au spălat cu roua, au băut lapte sălbatec de porumb crud... Întindeau ițe, urzeau fire, înnodau legături. Au țesut mreji noi, au cîrpit rețele vechi, pe la gazde bătrîne și pe la altele nou agonisite. Nimic!... Ieșise o singură huză: că s-ar fi găsit cîndva și undeva, pe un mal năruit, un leș de om mărunt și un hoit de cal alb. Oarecum, adică, Amoașei ieșise din lumea văzută și auzită. Asta doar pentru proști și pentru cîți nu aveau răfuieli cu el. Alergau amîndoi într-un răsuflet. Acolo, nimeni nu văzuse. Auzise numai, dar în altă parte... Și leșul cu hoitul de cal alb se topeau ca o arătare a apei morților cînd te apropii, ca să tremure iar în zare.

Asta n-a clintit nici pe popă din îndîrjire, nici pe cazac din fluierat.

*

Ieșeau pepenii... Cerbul își făcuse nevoile în apă și probrejenii chemau sumedenie de negustori, geambași și hoți la alte iarmaroace vestite ale țării.

Egon, oțărît, tot mai aștepta. Dar pînă la urmă grofina, călcată pe coadă, îl scosese din răbdări și-l hotărî să treacă munții și să se amestece prin mulțimile bîlciurilor, ca să ia urma tovarășului necredincios și să-l pedepsească. Însoțită de ciraci, perechea cu obraze prefăcute și straie schimbate se prelinse pe la Întorsura Buzăului spre inima Valahiei, mînînd ciurda de cai unguresti. I-au înghițit apoi gazdele cu ochii în patru și ploconeli pînă la pămînt.

Iscoadele popii l-au înștiințat numaidecît, și sfinția-sa s-a dat la o parte, lăsînd drum liber ungurului pentru răfuială. Dar l-a pus pas cu pas sub aspră spionare. Și părintele s-a apucat de altă ispravă.

*

Din cîte se dumerise popa, Amoașei o rupsese cu toți tovarășii cunoscuți. Își alesese alții noi, ca să facă și mai bine pe mortul. Pe unul singur îl bănuia că poate ar mai avea știință despre hoț. Vechiul învățăcel și soț de isprăvi, Scoroambă, din Valea-Lupului, care-l ajutase la furtul armăsarului.

I-a trimis iar vorbă să se întîlnească. Scoroambă s-a făcut niznai. Atunci popa a părăsit pe rus, a ridicat colțurile giubelei în brîu, a încălecat pe sura, și sub seară, gîrbov și trudit, a bătut în poarta ogrăzii lui Scoroambă. L-a tăbărît, neînduplecată, cu mare hărmălaie, o haită de dulăi gata să-l sfîșie. A ieșit nevasta. Prin larma asurzitoare popa abia a putut înțelege din răspunsurile răstite că omul nu este acasă... Lipsește aproape de o lună, nu știe unde.

Sfinția-sa s-a rugat de găzduire, că l-a apucat noaptea. Femeia, ciufută, s-a lepădat, aruncînd că are copii bolnavi de gîlci rele. Și n-a crăpat măcar poarta să-i întinză o bardacă de apă. A intrat repede în casă, lăsîndu-l în plata zăvozilor întărîtați.

Popa, tîrîș, cu iapa de căpăstru, s-a depărtat, cu ochii mereu îndărăt. La celălalt capăt al satului s-a oprit furiș la o casă de oameni primitori, care n-au știut cum să-l ospețească mai bine, ca pe o slugă a lui Dumnezeu.

Aci, din una-n alta, a aflat că Scoroambă e acasă, dar se ascunde. Învățase pe nevastă-sa să răspunză așa, căci se teme de oricine, să nu-i fure mîndrețea de iapă, la care ține mai mult decît la viață. Doarme numai în grajd. Pentru ea lasă droaia de cîini dezmățați în curte. Noaptea, la cel mai mic zgomot, iese afară, cu deștiul pe trăgaci.

Popa s-a culcat pe prispă, s-a sculat pe la cîntători și s-a întors pitiș la casa de unde fusese alungat și unde s-a așezat la pîndă. După o vreme, ușa grajdului a scîrțîit și omul a ieșit cu găleata să scoată apă din fîntînă. Popa l-a strigat pe nume. Prins, n-a mai avut încotro. A trebuit să vie măcar la gard. Bătrînul l-a întrebat de sănătate, despre treburi și l-a rugat să-i dea ajutor la o desfacere de vite cu cîștig bun.

Omul a răspuns scurt că n-are vreme. Abia sosise și e nevoit să plece iar undeva, chiar în ziua aia.

– Îmi duc iapa la vînzare, o luă el bănuitor înainte.

– Bine faci, îl sfătui popa. Că toți sînt numai cu ochii pe ea. Le stă în gît. Parcă n-ar mai fi și alți cai...

Scoroambă dete din umeri.

– Zilele trecute, urmă popa, l-am întîlnit în taină pe Amoașei.

– Pe Amoașei? și hoțul căscă gura. Cum se poate?!

– De ce să nu se poată?

Scoroambă nu răspunse.

– N-a venit degeaba, zîmbi părintele. I-am pus un pumn de poli în căciulă...

Omul urma să tacă.

– Am mai meremetisit armăsarul Marghilomanului. Am vorbit și despre tine. Tot pizmaș a rămas și cărpănos prietenul nostru.

Scoroambă ciuli urechile.

– Îi pare tare rău că ți-a dăruit iapa, adăugă popa. Frumoasă marfă. Nopțile astea ți-o fură. Așa socotesc, după cum îi luceau ochii cînd vorbea despre ea. N-o uită.

Și sfinția-sa se desprinse de la gard, lăsîndu-l pe Scoroambă cu cuțitul înfipt în inimă.

În diminețile următoare, mare spaimă în toată Valea-Lupului. Satul clocotea ca un stup învrăjbit. Se găsise în cimitir un mormînt proaspăt mușuroit și nu se știa să fi murit și să se fi îngropat cineva de cîteva luni. Niscaiva streini își lepădaseră de bună seamă acolo mortul. Cine știe, poate chiar un ucigaș tăinuise astfel fapta... Dar ucigașul nu dormea pașnic în groapă, ci, în chip de strigoi, cu țoale albe fluturînd pe el, bătea cu oasele degetelor uscate în ferestrele gospodarilor.

Femeile își închideau copiii în odăi și odată cu murgul serii satul murea. Toate casele își trăgeau verigile și oamenii se zăvorau de frica arătării. N-ar fi deschis să le fi arătat aur. Țîțînile ușilor erau frecate cu usturoi, cercevelele stropite cu busuioc din aiasmă. În ferestre vegheau candele aprinse la icoanele așezate acolo spre apărare de iazmă.

A patra noapte, în toiul spaimelor, cu toată paza cîinilor, care s-au repezit furioși, dar au tăcut numaidecît, o bubuitură a sunat în ușa grajdului lui Scoroambă. Înăuntru nu s-a auzit decît sforăitul iepei. O a doua bubuitură mai tare, apoi o a treia, însoțită de zgîlțîială, ca și cum canaturile s-ar sălta din ușciori, a hotărît pe stăpîn. Și pe ușa crăpată s-a ivit dinăuntru, amenințător,

cu pușca în umăr, Scoroambă... Dar un strigăt i-a înghețat în gîtlej și căzu mototol... În fața lui își flutura zăbranicul alb strigoiul: o hîrcă rece, cu găurile ochilor scobite adînc, prinsă pe un gît de oase încheiate mai jos în niște coaste înșirate ca niște fireturi albe pe coșul unui piept găunos și purtate pe două ciolane crăcănate de schelet hîd și rînjit. Dimineața, omul a fost găsit așa cum se prăbușise, leșinat de spaimă, cu brațele răstignite în lături peste pușca rămasă sub el. Noroc că nu se descărcase. Grajdul gol și iapa pierită. Cîinii nu mai isprăveau de ros niște ciolane îndopate cu măduvă, înadins alese ca să nu le poată sparge...

Satul a pornit să dezgroape mortul și să-i treacă strigoiului o țeapă prin inimă... Dar s-a văzut că nu era un mormînt, ci numai un mușuroi de țărînă afînată, sub care s-a găsit un cocoș mort... Și odată cu asta au încetat și plimbările strigoiului.

Pe Scoroambă l-a chinuit multă vreme vedenia. A zăcut dus cîteva zile ca de un fel de lingoare cu aiurări, pînă ce a venit iar bătrînul popă, i-a citit masluri și l-a întremat...

Cu greu însă l-a înduplecat să crează că n-a fost strigoi, ci o viclenie de-a lui Amoașei ca să fure lesne iapa, cum se făgăduise... Numai el putea scorni asemenea ispravă. Ce-ar fi avut altfel strigoiul, dacă ar fi fost de adevărat, cu iapa?

Luat la spovedanie, Scoroambă mărturisi că din noaptea cînd se despărțise, după furtul armăsarului, nu mai văzuse pe Amoașei, și nu-i știa ascunzătoarea. Dar jură sub patrafir pe cruce și Evanghelie că are să-l caute și în gaură de șarpe și are să i-l dea în mînă, acum, cînd avea de răzbunat paguba ce-i făcuse și festa ce-i jucase.

Popa îl dăscăli, dacă îl află, să se prefacă că nu știe cine i-a furat odorul. Să-l amăgească prefăcîndu-se că vine să se jeluiască și să-i ceară sfat. Ba chiar să arunce bănuiala furtului iepei în dînsul, în popă, ca să cumpere și mai bine încrederea hoțului. Iar Scoroambă, prostit de furie, s-a legat întocmai.

*

Împotriva lui Amoașei porneau acum patru capete de mreji să-i cearnă sălașurile.

Egon, cu grofina despre care el avea vești repezi și-i spiona prin oameni chiar din ceata ungurului.

Popa, cu rusnacul al cărui rost hoțul nu prea îl înțelegea. Dinspre partea asta se temea mai mult.

Marghilomanul, cu iscoadele lui adause cu trepădușii stăpînirii, de care nu-l durea capul.

Și Scoroambă, de paguba căruia aflase, dar despre a cărui vrăjmășie nu-i trecea prin minte.

Dușmanii bîjbîiau încă buimaci, cu el nezărit și neajuns încă în mijlocul lor. Dacă hoțul ar fi avut ibovnică, le-ar fi venit ușor. Ar fi avut un capăt de unde să apuce. Dar lui nu i se știa nici o țiitoare. Îi mergea vestea că se ține cu cîte o mînză aleasă pe sprînceană. Ar fi schimbînd cîte două pe an. Hoțul rîdea ușor cînd auzea asta și lăsa lumea s-o crează. Lui îi prindea bine. Îl acoperea și mai mult.

Cum Egon își luase nasul la purtare și nu numai că nu mai pleca, ci ajunsese pe aproape de una din vizuinile lui, îi trimese semn aspru să se astîmpere. Ungurul se încăpățînă și valahul se hotărî să-l pedepsească.

Într-o dimineață un spoitor mînjit de funingine, cu un maldăr de tingiri în spinare, intră în curtea isprăvniciei de Buzău, bălăbănindu-și ca pe niște clopote de episcopie căldările și strigînd cît îl lua gura: „Spoim tingiri“... Numaidecît coborî însuși ispravnicul Mardare și se tocmi țigănește un ceas pînă s-a înțeles să-i cositorească arămurile.

N-a trecut mult, și un om de-al lui Egon aduse veste ungurului că l-a zărit pe Amoașei strecurînd balanul în grajdurile unui conac părăsit din marginea satului Padina. Îndată, viteazul, ascuțindu-și mustața slinoasă, porni cu șleahta acolo și se puse la pîndă în dosul unei movile din margine, de unde, cu ocheanul ispitea tot cuprinsul.

Către seară, în zarea de ochi a lunetei s-a ivit aievea un cal alb ridicat în două picioare, abia stăpînit de un ins ce se lupta avan cu el. Asta cît un fulger. Atît. Cal și om s-au mistuit pe gura grajdurilor. Dar Egon a chiuit de bucurie. A îndurat cu greu chinul așteptării pînă s-a înnoptat bine și a înconjurat cu pîlcul curtea strînsă în cercul haidăilor. El cel dintîi a săltat peste ziduri, urmat de toți, și s-au adunat ca stafiile împrejurul grajdurilor... Au ascultat o vreme, apoi tot Egon s-a urcat ușor pînă la o fereastră și, plecîndu-se să sară înăuntru, a căzut drept în brațele unor vlăjgani care-l așteptau ascunși după perete. Și deodată, din grajd, de afară, de prin toate colțurile s-a iscat o poteră a stăpînirii, cu ispravnicul în frunte, care a prins hoții, i-a legat cobză și i-a trimis la bașcă. Trufașul Egon, cu ibovnică cu tot, căzuse în capcana întinsă de valah fără mare bătaie de cap. Vicleniile mai subțiri hoțul le păstra pentru popă. La doborîrea ungurului el și-a frecat doar mîinile. La a popii are să-și lingă buzele ca de miere.

Vestea căderii streinului s-a împrăștiat numaidecît în toată hoțimea. De acum, sfinției-sale îi rămînea iar cîmpul slobod. Știa măcar din ce parte să se păzească mai mult.

Adică de către stăpînire, odată cu Amoașei... L-a chemat pe Scoroambă la sfătuit. Ungurul, prost, crezuse că vede armăsarul și pe Amoașei. Nu băgase de seamă că fusese o amăgeală, cu vită și om prepuși. Dar asta dovedea că hoțul e aproape, lucrează tainic și lovește la mir și cu putere. Se cuvine să fie și mai înveghеați.

Scoroambă deșertă sacul cu ștafete... Îl întîlnise pe hoț la Galați. S-au înfundat într-o cîrciumă, unde Amoașei a vrut să-l îmbete ca să-l tragă de limbă despre popă și alți vechi tovarăși și mai ales despre rusnac. El s-a prefăcut amețit și i-a tocat altele, cîte-n lună și-n soare. Cînd a fost vorba de furtul iepei, și el și-a dat cu bănuiala de sfinția-sa. Amoașei ar fi rîs rîsul lui revărsat și ar fi zis:

– Dă-l încolo de boșorog, că nu s-ar fi priceput să facă el asemenea ispravă... Scorneala cu strigoiul nu-i de capul lui. Acolo a fost mînă de om viteaz și isteț... Mai degrabă Egon, pus de oamenii lui. Sau eu, ce zici? Nu mă bănuiești pe mine?

Și s-ar fi zîmbat iar la Scoroambă.

Apoi a plătit și a plecat scurt, ca o nălucă. Pe urmă l-a mai asemuit într-un călugăr șchiop, într-un căldărar cu tigăi în spinare. Dar numai de departe, să nu-l simtă hoțul, că i-ar face de petrecanie!

– Asta unde? întrebă lacom popa.

Tot în Galați. De unde el a pus îndată prepuială că dacă hoțul se învîrtește mereu pe acolo, are fără doar și poate așezări la cale cu Iani... Și despre ce altceva decît despre armăsar? I s-o fi urît și hoțului cu atîta pază și vrea să-l desfacă și să scape de belea.

Popa da mulțumit din cap.

Și Scoroambă povesti popii cum și-a luat măsurile. A băgat mai întîi printre ajutorii de grăjdari ai lui Iani un om al lui, un băietaș spălăcit și șters, care face pe nătîngul. Stă la cozile cailor să le curețe și-i slujește pe rîndași în picioare, ca pe niște boieri la masă. Le cară mai ales rachiu cu vadra. Ăsta are porunci să fie cu ochii și mai ales cu urechile deschise în patru.

El, potrivindu-și o barbă albă, plete cărunte și port cuviincios de muntean, a luat o căruță cu doi bouleni, a urcat în ea un butoi cu țuică și o balercă plină cu oțet și a desjugat la colțul grajdurilor lui Iani. Stă zi-noapte acolo, sub coviltirul înfundat cu fîn, ca un păianjen urzind o plasă în jurul cui intră și iese.

– Aștept să-mi pice călugărul ori căldărarul... De-aia îmi pare rău de tot timpul pierdut pe aici, sfîrși Scoroambă, și se grăbi să plece făgăduind vești.

În urma lui popa a rămas pe gînduri multă vreme... Și se hotărî. Nu mai era de așteptat vești de la alții.

*

Trecuse de mult de Sfînta Maria Mică. Popa, acum drept ca o lumînare, îmbrăcat lipovenește, cu snopul bărbii scurtat și cănit în galben-auriu, se amesteca cu o plasă în spinare printre haimanalele și pescarii Galaților. Noaptea se trăgea într-un bordei ascuns în lanurile de porumb dat în copt, ce înconjurau de trei părți, cu talazurile lor, mai să-l cuprindă, orașul.

Acolo, trîntit pe pămînt, cu mîinile sub ceafă, privea cerul cum își învîrtește hora de stele și ațipea tîrziu, jinduind aghioasele ce trăgea cazacul pitit tot timpul ca un viezure în bordei.

Dimineața ca și seara, drumul îi era pe la căruța munteanului, unde cinstea pe-ndelete un ciocan de rachiu, sau își umplea un clondir cu oțet de prune, pentru mămăliga cu pește rasol.

De atîta chin și așteptare îl prinseseră frigurile bălților, care-l scuturau zdravăn la cîte două zile, de i se auzeau dinții clănțănind ca o toacă de os. Dar, tremurînd, se gîndea că isprava va plăti cu vîrf și-ndesat toate ostenelile.

Scoroambă era pe urmele lui Amoașei. Băiețandrul de la grajduri aflase că se fac pregătiri pe furiș pentru adăpostirea unui cal scump. Lațul se înnoda. Într-o noapte, cînd cazacul turlac povestea pentru a suta oară cum îl crescuse pe Murad, mai cu grijă și mai cu drag decît îl cresc pe țarevici în palatul lui, se treziră cu Scoroambă venit într-un suflet. Aflase că starostele grajdurilor a primit poruncă de la Iani în zori să-i fie caleașca gata la scară, cu doi grăjdari călări armați, care să-l însoțească. Povestise starostele rîndașilor la un pahar cu țuică: lui, ca unui logofăt de încredere, grecul i-a destăinuit că are să se întîlnească cu un negustor pentru un armăsar de cumpărat... Dar negustorul, sfios, nu vrea să intre cu marfa în oraș. Cere să se întîlnească afară, într-o curătură de porumburi, fostă tabie turcească. S-au înțeles să se afle acolo la răsăritul soarelui. Logofătul să aibă grijă, împreună cu cele două slugi călări, să ție din scurt pe strein, dacă ar avea alte gînduri.

Din spusele logofătului purtate de băiețandru nu mai încăpea pentru Scoroambă nici o îndoială că hoțul a înduplecat pe grec să ia în primire armăsarul departe de ochii lumii. N-avea curaj să intre cu el în oraș nici noaptea. Se simțea poate urmărit...

Pe de altă parte, Iani nu ar fi primit tîrgul dacă n-ar fi vorba de ceva de mare preț, după care îi sfîrîie inima, adică armăsarul.

– Dar banii? glăsui popa.

– Nu știa nimic băiatul. Cred că-i aduce grecul.

– Dar dacă înainte de a ajunge îl jefuiesc pe drum hoții? Și popa, închizînd un ochi, își ciuguli barba cu înțeles.

– Atunci scăpăm din mîini armăsarul, i-o întoarse Scoroambă. Pe cînd așa, punem mîna și pe cal, și pe grec, și pe răsplata stăpînirii pusă pe capul lui Amoașei!

Sfinția-sa se molcomi...

– Brava, Scoroambă... Ești mai chibzuit. Eu, de, numai cu caii, greșesc la oameni, încheie el, oftînd cu viclenie.

Dar în ascuns se gîndea ce ar fi să scape și de rus, și de boier și, după ce l-or scoate din gheara hoțului, armăsarul să rămîie numai al lui.

După plecarea zorită a lui Scoroambă popa s-a perpelit toată noaptea pe jarul gîndurilor. Se căznea mai ales să-și închipuie cum o să se întîmple întîlnirea dintre grec și hoț și nu o putea închega. Care pe care are să încerce să se înșele?

Vedea pe Iani în trăsură cu o desagă plină de bani între picioare. Dar Amoașei? Călare pe un armăsar sau cu el de căpăstru? Și în ce fel are să-l predea? Cum adică o să se facă schimbul? Bine: grecul întinde hoțului prețul. Dar ăsta cum îi înmînează calul? Că tîlharul poate să înhațe de-a călare banii și s-o ia la fugă. Din trei dezghinuri e departe și lasă pe Iani cu buza umflată... Și nu-i este de Iani, i-e de el. Trebuie deci numaidecît ca hoțul să descalece mai întîi... Și popa se înfiora de prostia grecului.

Dar iar se întorcea. Poate că grecul, chibzuit cum e, are să pretinză ca înainte de a începe tîrgul calul să fie dat în mîna oamenilor săi și numai pe urmă să numere hoțului banii. Aici gîndurile popii iar se încîlceau, și nu știa cum să dezlege încurcătura. Dar o să poată ține rîndașul calul, cît e de îndrăcit?

Popa intra pe rînd în pielea fiecăruia, cînd în a hoțului, cînd în a grecului, chinuindu-se să le descopere gîndurile, ca să știe cum să le apere interesele în ciocnire. Îi învăța ce măsuri să ia fiecare din ei ca să nu fie înșelat, ci să-l poată păcăli pe cellalt. Apoi lăsă pe cei doi și se întoarse la el și la rusnac. Presupunem că Iani cumpără armăsarul. Cum o să-l poată scoate el de la grec, acolo pe loc? Cazacul i-a dat chezășie că n-are nevoie nici de oameni, nici de arme, nici măcar de laț. Numai să fie Murad al lui, că-l smulge și de la diavol, mite de la om. Și el, ca un neghiob, se luase după spusa prostovanului. Nu-l oprise măcar pe Scoroambă... Și asta, o recunoscu, tot din lăcomie. Acum vedea ce greșeală săvîrșise: grecul are să-i șteargă prada de sub nas... Pînă seara îl încarcă în corabie și fuge la Stambul. Ce-o să mai poată face Marghilomanul?

Pînă cînd alt fior îl scutură: Dar dacă hoțul știe că e urmărit? Și le-a luat urma? Poate chiar prin Scoroambă, pe care l-a cumpărat? Și-i întinde o capcană, în înțelegere cu Iani, așa cum a întins lui Egon? La urma urmei, tîrgul între grec și hoț era cît se poate de firesc. Unul ia banii, altul armăsarul. Dacă Iani vinde pe hoț stăpînirii, pierde calul, care trece de-a dreptul boierului. N-are deci nici un interes ca să nu fie cinstit. Amoașei, așijderi, are nevoie să scape de armăsar, care-l ține rob, și să iasă iar la lume după alte isprăvi și cîștiguri. Între ei doi stă singurul lor vrăj-

maş, el, popa... S-ar fi putut învoi să-l strivească. Pînă la ziuă, ros de gînduri, sfinţia-sa n-a închis ochii. În zori a avut cazną mare pînă a sculat pe cazac, care dormea ca un stîrv...

Cînd mijea soarele, popa şi rusul, chirciţi în porumbul nalt şi des ca o perdea, văzură caleaşca grecului intrînd în aria tabiei, îmbrăcată în toată pompa de şofran şi purpură a răsăritului. Afară de vizitiu şi logofăt pe capră, doi haidamaci, cu carabine pe umăr, călăreau într-o parte şi alta a caretei.

După o scurtă zăbavă, porumburile foşniră, şi din cealaltă parte ţîşni pe armăsarul alb Amoaşei, ţinînd alt cal alături. Popa dete cu cotul rusului şi-l întrebă din ochi. Rusul căscă ochii mari. Se aştepta să-şi găsească odorul schimbat. Dar asta nu-şi închipuise. Hoţul nu îndrăznise să-l atingă. Nu se îndurase să-i mînjească frumuseţea. Lumina juca în albeaţa lui mîndră ca-ntr-o marmoră. Fără să mai aştepte, rusul fluieră căzăceasca lui, cu care încercase – aşijderi ierbei fiarelor – toate meleagurile ţării.

Armăsarul de sub hoţ se opri scurt, ciuli urechile şi, fremătător, întinse, răspunzînd, cu un lung nechezat, gîtul spre locul de unde venise chemarea. Şi, aţintit, aştepta. Toţi întoarseră capetele într-acolo. Hoţul, bănuind o capcană, apucă frîul cu dinţii, îşi răscăcără picioarele pentru dezghinuri şi bîjbîi cu mîinile spre brîul cu pistoale. Dar înainte să le ajungă, odată cu rusul, care zvîcni nebun din porumb, răsună răcnetul „Sto". Calul încremeni stană de piatră, cu ochii la cazac. Pintenii hoţului se-nfipseră în zadar. Nu l-ar fi putut clinti de acum nici o putere din lume.

Rusul suflă o clipă adînc, ca şi cum i s-ar fi luat o piatră de moară, şi răcni o nouă poruncă. Armăsarul se clătină. Şi mai înainte ca hoţul să aibă timp să sară, Murad se prăvăli pe o coastă, apucînd sub el piciorul stîng al călăreţului. Au auzit toţi, şi cei mai de departe, trosnitura ciolanului.

La altă poruncă a stăpînului, armăsarul se ridică. Hoţul rămase zăcînd pe pămînt.

Cînd cazacul, smintit de bucurie, strigă „Murad", sculat în două picioare, ca pentru o îmbrăţişare, armăsarul alergă la el. Popa povestea mai tîrziu că i-ar fi văzut curgînd lacrimi din ochi. Dintr-un salt, rusul fu în şea. Într-un fulger ţîşni la trăsură, smulse săculeţul cu bani din mîna grecului încremenit. Şi, c-o măreaţă sudalmă, mai înainte ca vreunul să se dezmeticească, se făcu nevăzut spre răsărit, înghiţit de soarele în care intra ca într-un lan uriaş de lumină. După el alerga năuc calul cu care venise hoţul, nechezînd pe urmele soţului...

1949 – 3-5 mai, Bucureşti.

Sezon mort

Ne săturasem de povești vînătorești în care vitejia fiecăruia dintre povestitori întrecea cu mult isprăvile legendarilor eroi cinegeți și ca de obicei tot nu se mai sfîrșea.

– Da' altceva nu mai știți? ne întrerupse un nou-sosit în cercul nostru.

– Altceva? ce?

– Mă rog dumneavoastră, vînătorilor, cînd nu vînați nu vi se mai întîmplă nimic? făcu el dulce.

Ne priveam uimiți. Și asta e una. Ce alte întîmplări ar mai putea fi pe lume afară de cele în care intră iepuri, lupi, urși, mistreți și cerbi?

– Dumneavoastră nu aveți sezon mort? ne hărțui fără milă tulburătorul.

Toți pleoștirăm capetele la amintirea acelei morți sezoniere prin care trece viața vînătorului: oprelistea vînatului.

– Să vă istorisesc eu o – cum să-i spun? – o pățanie. Nu propriu-zis a mea, a unui prieten, ridică brusc mănușa zvîrlită doctorul X..., medic și poet în orele libere, de care avea, slavă Domnului, berechet... Numai un îndrăgostit despărțit de iubita lui, începu el, e capabil să înțeleagă stările în care se zbate adevăratul vînător în sezonul mort, cum îi place dumnealui să-i spuie. Că nu mai simte gustul vieții și tot ce bea și mănîncă parcă pune alături, e nimic, pe lîngă chinurile morale îndurate tot timpul cît nenorocitul străbate această Sahară nemilostivă: oprirea vînatului.

Printr-un astfel de deșert treceam și eu acum cîțiva ani pe-o vară toridă, în Bucureștii pustii. Nu știu cum se făcuse că rămăsesem singur, fără nici o invitație, fără nici un aranjament. Mă morfoleam între zile insipide și nopți fără somn, cu buzunarele jiletcii pline de veronal, și nu-mi găseam astîmpăr.

Generalul B..., care altădată mă lua cu mașina și ne mai ostoiam dorul de vînat cutreierînd pădurile în jurul capitalei sau inspectînd locurile de vînătoare arendate spre Obilești, adică mîncînd cotoare de jindul fragilor, plecase în streinătate. Șisștandul, cu aleile lui de platani și dîmburile acoperite cu verdeață, era desființat. Aneful, cu sălile și curtea de tragere, în reparație. Baraca de ochit, cu deviza „exersați ochiul și mîna, pentru patria română", unde ne treceam multe după-amiezi scoțînd mireasa pitită după culise, spărgînd lulelele din gura moșului ori dînd drumul morii, ca de acolo să pornim cu amurgul în spate spre „Carul cu bere", pierise de pe maidanul din colțul fostei Prefecturi de Ilfov și nu-i mai dam de urmă. Moșii erau închiși.

Deznădăjduit, am alergat la o veche instalație cu lansare mecanică de talere și porumbei de lut, așezată într-o coastă a pădurii Băneasa. Scrîșneam din dinți altădată cînd amatorii se întreceau să ia dublete, blidele nevinovate ce icneau negre deasupra șandramelei, zvîcnite de cele două brațe ale resortului manipulat de umilul servitor dinlăuntru. Nu puteam suferi să stau mai mult de un ceas. Și asta de hatîrul amicilor. Mi se părea că toate hîrburile sparte acolo în cer se năruiesc în capul meu și fugeam ocărînd comedia botezată „pavilion"... Acum aș fi stat și o zi întreagă. Dar mașinăriile se stricaseră și magazia zăcea ca o moară părăsită. Cluburile luaseră

vacanță. Joc de cărți nu găseam nicăieri. Toate codanele, despărțitele și văduvele erau pornite, după noroc, la munte ori la mare. Mă topeam de *spleen*.

Tocmai încercam, cum spun franțuzii, un *avant-goût* de sinucidere, plecat pe balustrada unuia din podurile de peste Dîmbovița secată, cînd cineva mă zgudui de umeri.

– Ce faci aici? Nu simți ce duhoare vine de dedesubt?

Era amicul Charles, dintr-un vechi neam de francezi așezați de mult în țară, care mă tîrî cîțiva pași din zona rău duhnitoare, înainte de a mai deschide gura.

Îl priveam aiurit.

– Spune, ce faci?

Dădui nesimțitor din umeri.

Prietenul căută cu îngrijorare în ochii mei și pricepu.

– Ești liber?

– Da.

– Hai cu mine. Se uită la ceas: Acum e unsprezece și jumătate. La unu fără un minut pleacă trenul. Ia o valiză și cîteva lucruri trebuitoare, nu uita pasta de dinți, și vino la gară. La unu fără un sfert să fii pe peron, la acceleratul de Ploiești. Bilete scot eu.

Și, ca într-un vis, m-am trezit chiar în după-amiaza aceea într-o gară mică, după ce am trecut duduind podul peste Ialomița. Acolo ne aștepta o brișcă. Cu ea am străbătut în țăcăneala cailor pe liniștite drumuri de țară, cu praful de trei palme, cîteva sate albe, înmormîntate în tăcere. Am trecut Ialomița înapoi, prin vad, și am intrat în baia de răcoare a pădurii.

Prietenul, tăcut de felul lui, n-a scos tot timpul nici un cuvînt, m-a îngăduit să-mi viu singur și-ncet în fire. Nici eu nu l-am întrebat unde mergem, ce-o să facem. M-am lăsat luat ca de-o apă.

După un drum delicios, pe-o cale așternută cu catifea de umbrele copacilor, am sosit spre seară în fața unui luminiș, la capătul aleii ce slujea așezarea prietenului împrejmuită cu sîrmă ghimpată.

Ne-a primit o slugă morocănoasă, Simion. Amicul m-a lăsat și a plecat în latura stîngă, unde l-a întîmpinat o larmă de piuituri, cloncăte și fîlfîieturi. S-a întors însă curînd la mine, care stam încă, uluit de hurducătură și aerul tare, în mijlocul curții, și m-a împins într-un bordei, unde după ce am coborît trei trepte am eșuat ca o barcă ce ar fi luat apă.

M-a îndemnat apoi la o friptură rece și la un pahar de vin bun, mi-a pus după asta periuța de dinți în mînă și mi-a arătat într-un ungher ligheanul de tablă cu cana de apă alături. Cît m-am spălat, a desfăcut un pat de campanie, a întins pe el un cearșaf, a trîntit o pătură și a ieșit afară. M-am culcat, și pînă dimineața n-am mai știut de mine.

M-am trezit într-o larmă necunoscută. Cînd am scos capul din bordei, Charles umbla prin curte, luat cu asalt de o oaste întreagă de puișori, pui, puiendri, găini, cloști, cocoșei și cocoși, care se țineau după el cu tot soiul de piuieli, chirăituri, cloncănituri, cotcodăceli și cucuriguri, sărindu-i în cap, cocoțîndu-i-se pe umeri, ciugulindu-l de pantofi, ciupindu-l de picioare, trăgîndu-l de pantaloni, hărțuindu-i mîinile pline.

Era o unduire vie de sute de culori de tot felul. Un alai împărătesc de fulgi, pene, aripi, penaje și cozi care de care mai invoalte, mai răsfirate, mai încovoiate sau mai trufașe. Licăreau pre-

tutindeni aurul și azurul, verdele și albastrul paradisiac, roșul și ruginiul tomnatec, într-un amestec frenetic.

– Ei, ce zici? mă întîmpină Charles venind spre mine.

Îndată fui și eu împresurat de valul cotropitor al sumedeniei de vietăți dezlănțuite asupra noastră. Atunci îmi dădui seama că erau fazani, sute de fazani și făzănițe de toate neamurile, de toate vîrstele și mărimile, de toate nuanțele, bătîndu-se, fugărindu-se, împreunîndu-se, hîrjonindu-se la picioarele noastre, alături de cloștile și de puii de găină cu care crescuseră împreună, toți cerînd hrana de la prietenul care, ca un zeu, cu gesturi largi, le zvîrlea semințele. Am priceput. Mă aflam într-o fazanărie, așezată în inima pădurii, și m-am bucurat ca un copil. Prietenul îmi zîmbea. După ce mai potoli puița, trecu vasul slugii, și ieșirăm din roata turbulentă a orătăniilor, care începeau să se aleagă după soiuri și simpatii, îndreptîndu-se către volierele deschise – puietul, sub oblăduirea destoinică de sergent-major a cloștilor, fazanii adulți bătînd aerul cu zborul lor gras și pămîntesc.

– Vezi, îmi spuse amicul. Toate vietățile astea trebuiesc ocrotite, apărate, zi-noapte. Altfel, pier pînă la una, numai în mai puțin de-o săptămînă. De pretutindeni și în orice clipă dușmani lacomi, văzuți și nevăzuți, le pîndesc.

Se vede că am făcut un gest ori am schițat un zîmbet de neîncredere, precum că exagerează.

– Nu, nu, făcu el. Nu glumesc. Aici vînătoarea nu e oprită nici o secundă și nu se sfîrșește niciodată. E o întrecere între jivinele răufăcătoare și moartea cu care le întîmpinăm, încît, oricît de harnici am fi noi, aproape că nu izbutim să ținem cumpăna.

Spunînd asta, puse pușca, pe care n-o băgasem de seamă, la ochi și doborî o coțofană ce se lăsase cu repejune într-un plop din apropiere.

De atunci a început pentru mine o nouă viață vînătorească. În adevăr măruntă, ticăită, lipsită de glorie și peripeții, dar nu de farmec, nici de neprevăzut.

Crescătoria asta de fazani din mijlocul pădurii exercita o vrajă uriașă pînă la mari depărtări. Jungla toată clocotea înnebunită din pricina ei. Undele și emanațiile atîtor vietăți se amplificau și dădeau de veste tuturor răpitoarelor pînă-n afundul bungetelor și în creștetul tăriilor văzduhului. Ațîțate, ele pluteau, zburau, alergau, se furișau, se strecurau, se tîrau prin toate vămile, peste toate stavilele, pe sub toate piedicile, pînă aici, după prada rîvnită. Colosalul focar de viață fragedă și gustoasă aprins de prietenul meu deschidea poftele și chema necontenit, cu vibrările-i profunde, toate gurile și pîntecele hulpave să se înfrupte din el. Răscolite, rînduri-rînduri, năvăleau la ceasuri regulate, și trebuia să le așteptăm și să le ținem piept fiecăruia după șartul cuvenit.

Dimineața, din zori, se iveau coțofenele, cu pieptii albi și nevinovați. Deși se tăiaseră copacii din preajmă ca să nu mai aibă unde se ascunde, găseau totuși chip să se apropie. Pîndeau din toate colțurile, aciuate pe sub toate ramurile, de pe garduri, din văzduh. Nu le speriau nici momîile înfipte în prăjini, nici tocăliile duruite de vînturi, nici ulii răstigniți pe stinghiile înălțate în aer. Cînd nu puteau altfel, se lăsau nerușinate și dau chiorîș iama în cîrdul de pui. Eram nevoiți să le ochim cu mare băgare de seamă, ca să nu lovim cloștile. După ce le doboram, le tăiam gheara dreaptă, pe care o spînzuram trofeu, alături de celelalte înșirate pe sîrmă. Într-o singură lună se strînseseră 137 de cîngi.

Apoi soseau repede hereții și numaidecît după ei șoimii închiondorați, urmați de ulii negri sau pestriți, care se roteau deasupra luminișului în cercuri din ce în ce mai strînse și mai apropiate. Deodată, unul plonja ca o nălucă, fulgerat din zbor de armele noastre. Dacă era numai aripat, ne încăiera cu ghearele și abia ne scoteam mîinile din căngile lui fioroase. Acestora le țineam răboj aparte. Optzeci și trei de picioare solzite cu galben, cu vînăt sau cu albastru spînzurau la locul de cinste. Ne părea rău de corbii viteji, acești cîini de vînătoare ai văzduhului. În loc să-i ucidem, am fi fost mai bucuroși să-i domesticim și să ni-i facem, ca-n evul mediu, prețioase ajutoare cinegetice. Dar cine putea sta de asta!

La amiază ne dau ocol găile cu aripi zimțate, hultani semeți, pajure heraldice și vulturii cei mari, rotitori în slava cerului, asmuțiți din cine știe ce depărtări de miroasele adulmecate de simțurile lor extraordinare. Acvile ne spionau din afundurile seninului. Dar rareori vreuna din ele se lăsa pînă la bătaia carabinelor.

Între timp, se ițeau peste tot, țesînd acrobatic pînze de zboruri peste limanul fazanilor, stance îmbrobodite cu basmale sure, ciori hoațe, gaițe clevetitoare, ghionoi ochioase și iar coțofene gulerate, toate cu ochii ațintiți asupra noastră, fără să ne slăbească o clipă din supraveghere. Căci, la drept vorbind, noi eram vînatul lor.

Pe la chindii se iscau alte rînduri de răpitoare, cărora li se făcuse foame și primiseră înștiințări misterioase despre comoara de carne din inima junglei. Trebuia să întîmpinăm valul de asalt al cioacelor băutoare de ouă crude, care soseau smerite ca niște măicuțe, al vindereilor sprijiniți pe vînt, al hereților fulgeratici.

Eram nevoiți să mînăm devreme la culcare în volierele înalte cîrdurile de fazani, căci acum începeau să iasă din scorburi ciuvicile cobitoare, cucuvăile holbate, bufnițele cu moațe atîrnate de ureche, toate lacome de pui fragezi și mult mai greu de răpus în jocul de umbre ce urma amurgurilor.

De acum se pornea alt război, cu lumea beznelor și forfota întunericului: jigadini stîrnite de intensul farmec răspîndit din vulcanul de viață adormit sub paza sîrmelor. Soseau liote de lighioane lihnite, jinduind cruziciuni. Vulpi cu pași de pîslă, ademenite din hățișuri, părăseau prudența și-și încercau norocul dînd tîrcoale volierelor. Le găseam urmele și nu ne lăsam pînă nu le stîrpeam pînă la al nouălea neam. Viezuri, cu ponosul de leneși, prăsiți în malurile rîului, și-au lăsat blănurile pe gardurile noastre. Nevăstuici bălțate, cu mușcătura veninoasă, încercau să se mlădieze prin găurile pînzelor de fier. Dihori nerușinați scormoneau pe sub uluci. Șobolani, șoareci, guzgani, ciufi zgîiți, huhurezi hohotitori și cîte alte jivini neștiute veneau, se furișau ca într-un pelerinaj la locurile sfinte, pline de ispita unor ospețe fericite. Din străfundurile desișurilor se prelingeau pisici sălbatice, cu blăni fumurii dungate cu negru și capete mari, rotunde.

Am dat un război și mai aprig cîinilor răzlețiți din sate, care apucau calea codrilor și tîlhăreau prin pădure prinzînd iepuri și alergînd fazanii cu zbor greoi. Nu ne-am odihnit pînă ce nu le-am stins sămînța. Oamenii țineau zi și noapte zăvozii în lanțuri și femeile închideau pisicile în odăi. Altfel, li s-ar fi stîrpit sadina pentru multă vreme.

Căci pe toți și pe toate îi așteptau neadormite puștile și capcanele întinse. La toate le luam pieile sau le tăiam numai labele ca să le zvîrlim la grămadă, cum obișnuiau faraonii cu robii de război.

Stam atîrnați de gura povestitorului, fascinați de verva lui, cînd cineva întrerupse:

– Și ce făceați cu atîtea mortăciuni? Cred că mirosea acolo mai rău ca într-o zalhana...

– Lasă-l, domnule, ce interes are?... îl apostrofarăm noi.

– Are dreptate, încuviință el. A fost o problemă pe care Charles o rezolvase, pe cît de ingenios, pe atît de practic. În adevăr, hoiturile trebuiau strînse și repede îndepărtate ori îngropate. Altfel, ele sporeau nebunia pădurii exasperate. Atîtea stîrvuri adunate acolo chemau la un nou asalt corbii iubitori de leșuri, ciori îndrăgite de putreziciuni, vulturi ahtiați de împuțiciunile purtate de vînturi, cloncani hoitari cu spinările bătînd în albăstriu.

Atunci, cum nu se mai găseau rîme, ouă de furnici, nici viermuși îndestulători pentru sutele de păsări jinduite de albumină vie cu vitamine în ea, prietenul punea să se toace carnea vînătă și o da așa crudă puilor de fazani și păsărilor.

– Și o mîncau?

– O zvîntau. Cîteodată se înfrupta și Azor din vreun copan fript anume pentru el. Oasele erau calcinate în cuptor și pisate. Amestecate în hrana puilor, îi făcea să crească voinici. Găinilor și făzănițelor le ajuta să facă ouăle cu coaja tare.

Uneori venea tiptil și cîte un arici, tot noaptea, poftind și el un puișor. Pe el îl dibăcea, cu rîvnă, numai Azor și-l lătra cu furie pînă ce sosea unul din noi.

Îi găseam față în față. Un ghem de ghimpi de-o parte, o labă nehotărîtă ridicată cu prudență de cealaltă. Îndată ce ne vedea, cîinele își deșerta cu dezgust bășica peste vietatea ce făcea pe mortul, care nici la această supremă injurie nu se clintea, dezmințindu-și astfel legenda. Aricii țineau de resortul lui Simion, care, dintr-o sticluță turna petrol peste ei și le da foc. Noi plecam înainte de a începe mirosul de porc pîrlit.

Dar mai ales de mare folos era cîinele în vînatul șerpilor, pe care-i descoperea, aș zice, cu o intuiție neasemuită. Șerpii se hrănesc, cînd apucă, și cu pui de pasăre, pe care-i înghit de vii. Se tîrau pînă la noi rîvnitori de fofoloci plăpînzi, despre care mersese vestea, șerpi negri de pădure, șerpi verzi de livadă, vărgați cu albastru, veniți din toată lumea, care trebuiau prinși la vreme și stîrpiți din rădăcină. Am colindat de multe ori pădurea, cu Azor, ca să le descoperim cuiburile și să-i ucidem pe loc, fără să le mai așteptăm vizita.

După ce-i omoram cu focuri de armă, sluga îi jupuia și îmbrăca bețe de lemn cu pielea lor. Carnea mirositoare a usturoi rămînea să se zbată multă vreme năpădită de furnici. Strînsesem astfel o impresionantă colecție de toiege în fel de fel de culori.

Pînă și broaștele auziseră de carnea magică crescută în pădure și rîvneau la ea. Nu știam de asta și nu ne luasem măsurile. Pînă ce într-o zi am auzit piuituri înspăimîntate. O broască mare, rîioasă, apucase cu lăcomie un pui și, holbată, se căznea să-l înghită, lărgindu-și gura pînă la umeri și umflîndu-și gușa cimpoi.

Astfel, fără să vrem, crescătoria iradia ca un gigantic magnet, dar se și aținea ca o imensă capcană întinsă tuturor vietăților văzduhului, pămîntului și subpămîtului, care roiau în jurul ei ca fluturii la lumină și veneau să moară în flacăra armelor noastre.

Ce să vă mai spui! Era o colosală întrecere și bătălie, o întretăiere de pofte și lăcomii, o țesătură de cruzimi și viclenii, de atacuri, de apărare, de moarte și viață, strînse acolo pe cîteva pogoane de pajiște, care m-a umplut de farmec și învățăminte cît o mie de cărți la un loc.

Cum v-am spus, sau nu v-am spus încă, la corvezi, ca și la pază ne da ajutor Simion. Dar la pază mai ales cîinele, Azor, asupra căruia trebuie să mă opresc și să stărui, căci el joacă un rol însemnat în întîmplarea de care abia acum îmi amintesc că trebuie să v-o povestesc.

Azor era un cîine-lup splendid. Șui, cu pieptul larg, ieșit ca o carenă, cu pîntecele supt, șoldurile vînjoase și coada mîndră ca un trofeu, ușor sucită, cum se cuvine, spre stînga. Am încercat chiar în prima zi să-l cîștig și să mi-l fac tovarăș de zburdălnicii. Dar cîinele, deși tînăr numai de trei ani, m-a primit cu răceală și m-a privit oarecum de sus, parcă spunîndu-mi: „Fii serios, domnule".

Am înțeles numaidecît că era un cîine grav, cu caracter și foarte bine educat. Un cîine nobil, cu stil, după chipul stăpînului. Nu că Charles era trufaș sau și-ar fi dat ifose. Doamne ferește! Dar te ținea oarecum la distanță cu tăcerea lui, cu rezerva lui, cu politețea ce punea în toate. Se știa de rasă și se păstra cît mai neatins. Bun prieten, însă totdeauna la rece... Ceea ce mă încînta, căci și eu sunt împotriva familiarităților chiar între cei mai buni prieteni. Riscă să degenereze. Lui Charles îi plăcea vînătoarea, singurătățile, lecturile, manierele alese. Altfel, sobru, cumpătat și echilibrat în toate. Avea un miros foarte fin, și fața lui bălaie se schimonosea cînd se apropia Simion cu izul lui de usturoi și de băutură. De aceea își pregătea singur mîncarea, la un primus. Zicea că toți sînt murdari și nu primea pe nimeni să-i strîngă așternuturile.

Pe nevasta lui Simion, care venea la două-trei zile să-i aducă din sat mălai, lapte sau premeneli, n-o primea în bordei. Nici nu se uita la ea. Abia o îngăduia să intre în crescătorie. Spunea că miroase, că e hoață, că-i fură ouă de făzăniță, că i-a pierit o linguriță și un cuțit și ea i le-ar fi luat.

Numai eu am întîmpinat-o de cîteva ori și am vorbit, glumind, cu ea. Pe cît de sanchiu și dugos bărbat-su, pe atît de plăcută și dezghețată era femeia, și cu mult vino-încoa. Nu era frumoasă, sau poate ar fi fost dacă ar fi arătat mai plinuță. Dar părea slabă de nemîncare și trai rău. Avea un păr bălai care își furișa cîrlionții nebunatici pe sub legătura albastră. Ochii, verzi, cu cozile lungite în sus, spre tîmple, sub dunga sprîncenelor, ce se întindea dreaptă fără întrerupere, te priveau adînc, fără să clipească. Pielița obrazului, palidă, dar netedă pe oasele feței cu galba frumos modelată, nasul subțire, drept și gura cărnoasă, cu buzele, cînd rîdea, răsfrînte, ceea ce-i da un farmec deosebit. Bărbia ascuțită punea un nespus interes pe chipul ei de obicei trist.

Încolo, subțire la trup, cu mădularele gingașe și încheieturile delicate, un piept plin și rotund, picioarele cu pulpe albe și labe mici lăsau să se ghicească coapsele alungite și bine făcute. Straiele de pe ea, curate, miroseau a proaspăt și a flori de ladă. Am drămuit-o fără să știu, fără să vreau și fără s-o rîvnesc. Aveam altceva la ce să mă gîndesc și cu ce să mă îndeletnicesc. De la cafeaua pe care mi-o aducea în zori Charles la măsuța din dosul volierelor și pînă la cina din bordei, cînd cădeam trudit, n-aveam odihnă. Eu trăgeam pătura pînă peste cap, așteptînd să fiu trezit dintr-un ceas într-altul. Prietenul rămînea afară să doarmă în pătul, c-un ochi mereu deschis, iepurește. Cîinele, slobod, prin curte. Sluga se trîntea pe-o sarică undeva, gata să sară la cea dintîi alarmă.

Dealtfel, Charles n-ar fi îngăduit nici o abatere de la regula schimnicească la care ne legasem. El trăia într-o castitate de pustnic. Ceea ce mi-am impus și eu îndată, fără mare jertfă. Și, cît am stat acolo, nu s-a adus măcar o dată vorba despre femei.

Cîinele, vrednic de chipul și asemănarea domnului său, nu arăta nici o urmă de ușurătate, necum de necumințenie, nici o umbră de urît, nici o veleitate de hoinăreală și aventură. Toată

ziua ne da semnale. Cînd lătra înţiglat ştiam că s-a lăsat undeva aproape ţarca. Dacă alerga hălălăind, se rotea uliul. De bufnea înfundat, simţise dihorul. La vulpi se da în anume fel. Şerpilor le slujea, ca şi aricilor, o chelfănelă aproape dureroasă. Era un animal nepreţuit de mintos şi înţelegător. Nu se depărta un ceas de ocolul încredinţat lui.

Într-o dimineaţă, după ploaie, era la începutul lui august, am găsit cîteva urme proaspete de vulpe împleticite în preajma crescătoriei şi pe Azor liniştit. L-am pus să adulmece, l-am asmuţit pe dîra lor, dar cîinele s-a mulţumit să dea din coadă şi să latre vesel, ca la o veche cunoştinţă. N-am avut altceva de făcut decît să ne mirăm şi să veghem. Cîinele a stat toată ziua cu capul între labe, tînjitor. I-am pipăit botul. Niţel cam cald. Am crezut că e bolnav şi i-am dat o strachină cu lapte. Nu s-a atins de ea. Seara nu s-a arătat... L-am strigat... N-a venit. Pierise. L-am aşteptat zadarnic două zile. Nu s-a ivit.

Am simţit atunci, mai ales Charles, o durere ca şi cum pierdusem un frate. Eu mi-am dat cu părerea că s-a ascuns să moară undeva departe, cum fac animalele cînd îşi simt sfîrşitul. Prietenul, care-l cunoştea mai bine, sta încredinţat că i-ar fi murit la picioare. Alta era teama lui. Să nu se fi luat după un vînat primejdios, un lup colţos sau o altă dihanie, şi să se fi rătăcit. Sau să nu i se fi întîmplat ceva şi mai rău în pădure. Să-l fi împuşcat un braconier.

A treia seară, pe o lună gigantică, după ce am ferecat cu lacăte fazaneria, am pornit cîteştrei să cercetăm la întîmplare codrul. Era o rămăşiţă încă impunătoare din străvechea Vlăsie, cu stejari falnic încovoiaţi, învrîstată cu mult fag, frasin şi ulm. Printre ei, presăraţi tei. Ici-colo, bungeturi nepătrunse şi desişuri necălcate, cuibare de jivini stricătoare, pe care le-am cotrobăit după stîrvul lui Azor.

Spre miezul nopţii, ne-am oprit într-o poiană minunată şi am stat acolo, cu luna în creştet, multă vreme. Într-un timp ni s-au părut cîteva lătrături depărtate. Prietenul a şuierat semnalele cunoscute, la care cîinele alerga nesmintit. Zadarnic. Lătrătura s-a repetat... Ne-am aşezat la pîndă. Luna bătea de sus de-a dreptul în capul nostru, îmbăindu-ne în magia ei ameţitoare.

Tîrziu s-au ivit zburdînd prin iarba pînă la brîu a poienii două fiare. Azor, hîrjonindu-se nebuneşte cu o soaţă subţiratecă, sfioasă, roşcată...

– Vulpea! strigă unul din noi.

– Exact! Cu o vulpe, întări povestitorul.

– Asta nu se poate! sări ars unul din ascultători.

– Ce? întrebă doctorul.

– Cîinii nu se împerechează cu vulpile niciodată.

– De ce nu? se amestecă, arţăgos, altul. Sînt împrejurări cînd...

– Dumneata ai auzit de împreunări între pisici şi iepuri, năvăli un al patrulea. Eu...

– Imposibil, eresuri populare! răcnea cel dintîi. Un om cu scaun la cap nu poate susţine aşa ceva. A fost pur şi simplu o căţea venită din sat.

– Asta s-o crezi dumneata, a fost vulpea! ţineau morţiş adversarii.

Şi s-a stîrnit o încăierare de păreri pro şi contra-vulpe, a cărei potolire povestitorul o aşteaptă cu braţele încrucişate, zîmbind dispreţuitor.

În sfîrşit, gîlceava se linişti. Şi doctorul, la îndemnul nostru, înnodă firul.

– Era o joacă aproape caraghioasă să vezi pe demnul și seriosul Azor lăsîndu-se pe labele dinainte, sărind, făcînd fel de fel de giumbușlucuri și gudureli împrejurul vulpii, care, sălbatecă, se apăra de alintările lui.

Simion întinse pușca. Dar Charles îi dete peste mîini și i-o coborî.

– Ss... făcu el, certîndu-l. Și-l trimise înapoi la crescătorie.

Omul supus se tîrî și plecă tiptil. Noi rămaserăm. Cu ochii lacomi, prietenul privi îndelung dragostea fiarelor, care pînă la urmă sfîrșiră prin a se împerechea. A fost o nuntă ca în basme. Cu luna sus, copacii ce încercuiau rariștea și noi, martori și musafiri.

Se vărsau de pretutindeni miresme ușor coapte, prevestitoare ale toamnei. Ușoare mîhniri izvorau din copacii scuturînd cîte-o foaie veștedă. Veneau suflări îngîndurate de vînt cu răbufneli de zgomote din pădurile surde sau din satele adormite, unde numai ibovnicii vegheau. Doruri mute izvorau din ierburile mature, niciodată cosite, gătite de scuturare, și spicele lor, cu semințe rodnice, ne gîdilau obrazele cufundate în umbră. Se isca din toate un fior, un îndemn, ca un spasm către o împlinire înainte de a-ți da sfîrșitul, fără care viața n-ar avea rost.

Și prietenul nu se mai sătura privind, ascultînd, pipăind, mirosind, cu un surîs straniu înghețat pe gură și o lucire sălbatecă în ochi. Mi-am închipuit că se bucură de plăcerea cîinelui și l-am lăsat pînă ce perechea s-a afundat iar în pădure. Atunci l-am trezit. Adică am încercat, dar n-am izbutit. Rămăsese ca beat și se clătina ușor. La înapoiere a vorbit, el, tăcutul, tot timpul pînă acasă de formidabila putere a reproducerii, marea zămislitoare a lumii; a înălțat imnuri iubirii care apropie polii și topește urile de neam și rasă, prefăcîndu-le, ca alchimiștii, în iubire. A pledat cauza lui Azor, de al cărui gust mai mult decît îndoielnic mă declaram nemulțumit. Și a tunat împotriva gestului slugii care ridicase arma, povestindu-mi o fabulă din *Metamorfozele* lui Ovidiu, cu nu știu ce tînăr pedepsit de Afrodita fiindcă despărțise cu violență doi șerpi împreunați. Abia l-am liniștit și l-am suit cu sila în pătul. A doua zi n-a mai scos o vorbă. A stat tot timpul dîrz și concentrat ca un războinic în ajunul luptei. Azor se întorsese, dar sluga îl pusese în lanț, unde moțăia resemnat. Nu dormise atîtea nopți.

Pe la prînz sosi nevasta lui Simion. Charles parcă o așteptase. Cum se ivi, îi sări înainte. O rugă să intre în voliere după niște pui, o puse să-i cerceteze cuibarele, o însoți în bordei, unde îi dete să-i coasă un cearșaf sfîșiat, și la plecare merse alături de ea cîțiva pași pe drum. Nu știu cum, dar toate astea mi-au amintit fără voie de gudurăturile lui Azor în preajma vulpii...

Apoi prietenul se urcă în pătul și rămase cu fața în sus pînă către seară, cînd coborî cu vestea că pleacă numaidecît la București pentru un proces de care uitase și care cădea chiar a doua zi. Zadarnic am încercat să-l înduplec să trimeată pe Simion după brișcă. Cunoștea el o potecă ce scurta calea mai mult de jumătate și-l scotea de-a dreptul prin pădure la gară, unde va fi la miezul nopții, cînd trece trenul. Lăsă în paza mea fazaneria. Își luă numai pușca și cîteva cartușe în buzunar și se pierdu în desiș.

După ce am hrănit și am culcat păsăretul ajutat de Simion, am vrut să dau de mîncare lui Azor. Cîinele trăsese pînă rupsese veriga și fugise cu lanțul tîrîș.

Ne-a cuprins pe amîndoi o ciudă ce mocnea în noi adînc din noaptea trecută și mai ales de cînd cu plecarea neașteptată și neînțeleasă a lui Charles. Și, fără să ne sfătuim mult, dintr-o mută înțelegere, luînd carabinele, am așteptat pînă s-a înălțat bine luna și am pornit pe dîra lăsată de

lanțul cîinelui, pe care am pierdut-o curînd. Vrui să mă întorc. Dar Simion ținea morțiș să împuște vulpea. La care repede mă induplecai și eu. Ne-am îndreptat atunci încet, cu ocoluri, căutînd, către inima pădurii. Am rătăcit așa cîteva ceasuri, ocolind curăturile cu luminișuri prea mari, și ne-am strecurat într-o margine de poiană, în care lumina lunii curgea ca într-un heleșteu.

Dam să ațipesc, cînd un foșnet ne izbi auzul. De bună seamă, o ciută. Sau poate chiar vulpea... Ciulirăm urechile și ascuțirăm privirile. De sub pleata copacilor, pășind ușor, se ivi o sălbăticiune, ba nu, o siluetă de femeie. Acum se vedea bine. Cămașa albă plutea ca o zăpadă spre mijlocul rariștei.

Din cellalt capăt, din umbra de dinapoia unui trunchi, se desprinsese o altă siluetă, o făptură omenească, alergînd cu brațele întinse spre cea dimpotrivă. Era Charles. Luna îl bătea drept în obraz. Femeia îi căzu la piept. El o sărută îndelung, o înfășură cu brațele, o înhăță cu patimă, o ridică în sus ca pe o pradă și porni cu ea sub stejarul unde o așteptase și unde căzură amîndoi, îmbrățișați.

Asta se petrecu în cîteva clipe încremenite. Cînd mă întorsei, Simion, cu pușca la ochi, țintea. Abia avui timp să-i smucesc arma în sus, și descărcătura vui lung, plouînd cu alice de lup copacul sub care perechea se zvîrcolea.

Dar în aceeași clipă Charles sări în picioare și trase în noi. Avusesem însă vreme, c-o piedică, să trîntesc pe Simion și să mă lipesc și eu de pămînt. Cînd am ridicat ochii, am zărit femeia fugind ca o nălucă și sluga pierită de lîngă mine.

Am alergat la capătul unde sta Charles, strigînd să nu tragă, că sînt eu, doctorul... Rămăsese rezemat de trunchi și se uita la fumul ce ieșea încă din țeavă.

L-am luat de braț, l-am domolit și am pornit spre casă. Nu s-a împotrivit. Pe drum a aiurat tot timpul. A scos din buzunar portofelul și mi-a întins un pachet de hîrtii de cîte o mie, cu porunca să mă duc numaidecît în sat și să cumpăr de la Simion nevasta. Să-i dau cît mi-o cere. Apoi să plec la București, să-i tîrguiesc un trusou întreg femeiesc, de la cămașă pînă la rochia de bal. Și cîte năzbîtii...

Nu l-am potolit decît cu un somnifer tare și cu comprese reci pe cap, schimbate des. Cred că făcuse o – cum i-aș putea spune mai bine? – o inlunație...

– Ce-ai spus? întrebai eu.

– O inlunație... Adică fusese lovit la creier de lumina prea puternică a lunii. Așa cum alții capătă insolație, sînt persoane simțitoare la razele mult mai magnetice ale lunii...

Cînd s-a domolit l-am băgat în bordei, l-am întins pe pat, l-am acoperit cu pătura, am tras ușa și l-am lăsat adormit buștean. Eu i-am luat locul de caraulă în pătul. De altfel, n-am putut să dau geană în geană. Curînd, un tremur verzui a început să se infiltreze ca o apă depărtată în culisele orizontului. Stelele spînzurau din ce în ce mai apropiate și mai mari. Luceafărul, cît pumnul, se înălța în răsărit să privească feeria... Luna asfințise.

Și, încetul cu încetul, întunericul se limpezea ca o soluție concentrată în care stau topite toate sărurile, pînă ce cîteva picături de reactiv le face să se precipite. Așa, lumea și lucrurile începeau să-și strîngă ființa, să se precipite și să cază rînd pe rînd la fund, pe pămînt, începînd cu vîrfurile copacilor, apoi acoperișurile volierelor, pe urmă stîlpii, îngrăditurile, bordeiul, tufișurile joase din fund...

M-am smuls deodată cu hotărîre din amăgirile ce mă cuprinseseră și am pornit aproape în goană spre sat. Am ieșit din pădure, am trecut Ialomița desculț și am alergat la casa lui Simion. Era lumină mare, și razele soarelui, încă ascuns, zbucneau de dincolo de pămînt ca niște spăngi uriașe de lumină.

Am bătut la poartă cu inima strînsă. A venit el de după casă. Ținea o coasă în mîini. Ne-am dat binețe, i-am plătit simbria pe trei luni înainte și i-am cerut înapoi pușca cu care plecase. A primit tăcut banii și mi-a adus arma, descărcată și de a doua țeavă. Am înghețat. L-am întrebat îngăimat despre nevastă. A strigat-o și ea a ieșit îndată cu mătura într-o mînă. Cînd m-a văzut, m-a privit drept în ochi. Avea doar cîteva vînătăi pe obraz și o pleoapă mai umflată. Cînd să plec, m-a întîmpinat întinsă pe uluci o blană proaspătă de vulpe roșcată.

– Acolo merseseră alicele din țeava a doua, făcu unul din ascultători.

– Așa mi-am zis și eu, și am răsuflat, încuviință povestitorul. La înapoiere am trecut pe la pădurarul satului și l-am rugat să vie să ne ajute pînă găsim alt argat, că Simion are de muncă și nu mai poate sluji. Omul a primit bucuros și am pornit numaidecît amîndoi spre crescătorie.

Cînd am sosit, larma și vînzoleala erau în toi. Păsările cereau în gura mare hrana. Doar că nu ne-au mîncat și pe noi. Azor se întorsese și lătra întărîtat la un uliu din văzduh. În bordei, Charles dormea.

Cînd s-a trezit, pe la amiază, era limpede și sănătos ca și mai înainte. Și-a văzut liniștit de treburi, cu aceeași destoinicie ca și pînă atunci. Nu i-a tremurat mîna și a ucis ori de cîte ori a tras. Cîinele s-a așezat la pază neclintită și n-a mai fugit. Am așteptat noaptea cu teamă. Charles s-a urcat în pătul, ca de obicei. A doua zi s-a coborît cel dintîi, a dat mîncare păsărilor și s-a apucat să îngrijească crescătoria.

Am stat acolo pînă s-a deschis vînătoarea, adică încă o săptămînă și ceva, fără să schimbăm o vorbă despre cele întîmplate, ca și cînd nimic nu s-ar fi petrecut. Uneori îmi venea să cred că am visat.

Cînd s-a împlinit sorocul, ne-am despărțit tot așa de scurt și fără emoție cum ne întîlniserăm. Și ne-am văzut din ce în ce mai rar... Am avut grija să nu mai rămîn stingher în sezon mort.

– În definitiv, cum îți explici alunecarea amicului dumitale și toată aventura din noaptea aceea? întrebă cineva.

– Nu sînt psiholog și mai puțin freudian, se scuză povestitorul. N-am căutat nici o explicație omenescului izbucnit în el și debordînd peste artificialul ce-și impusese.

Că a fost pilda cîinelui care îl îndemnase la mezalianța cu o țărancă disprețuită pînă atunci, sau influența lunii, ori prea lunga abstinență la care se constrînsese, nu vreau să știu. Aventura lui era pentru mine firească, și orice om mai ușuratic, adică normal, ar fi săvîrșit-o de la început.

Numai caracterul și ideile lui Charles au dat întorsătura ciudată pe care o luase întîmplarea foarte banală altfel.

Cu asta, amicul n-a pierdut nimic în ochii mei. Ca și Azor, care a urmat apoi să fie rece, distant și serios ca și înainte de morganatica lui căsătorie, sfîrși doctorul X... povestirea.

Început 2 iunie ora 6 dimineața
și sfîrșit 2 iunie ora 12 noaptea 1948, București.

Vaca blestemată

Întinsele domenii ale prințului, cu uriașii lor codri, pînză neîntreruptă din tivul dealurilor și pînă-n ponoarele munților, nu aveau pădurar mai harnic și mai priceput ca Breb.

Aprig și neadormit, el veghea cu străşnicie peste multele lui mii de supuși, copacii, pe care-i cunoștea ins cu ins și-i ocrotea cu milă, de la ulmul tînjitor de oftică, pînă la bradul podidit de mușița bărboasă a coniferelor.

Neam de neamul lor, Brebii fuseseră pîndari de păduri și, odinioară, vestiți crescători de brebi. Brebul de acum, deși tînăr, se arăta vrednicul lor urmaș; cîrmuia verdea-i împărăție cu dragoste și dreptate.

Acolo unde se ivea el, parc-ar fi avut un legămînt: furii de lemne piereau și încetau stricăciunile. Sălbăticiunile erau vămuite de puști străine și vînătorii de mîna stîngă intrau în pămînt.

Și nu era om rău sau înfricoșat. Atît numai că credea în tot ce făcea. În lucrul mîinilor lui își trecea chiar puterile sufletului său vrednic.

Știa de pildă nu numai pe soi, dar chiar pe număr vietățile mari și mici din cuprinsul ce i se încredințase. Atîți urși, atîți lupi băștinași și atîția venetici; cîte lupoaice fătătoare; toată mișuna de mistreți cu godacii lor, pe fiecare încotro merge, unde se adapă, în ce colț se adăpostește. Cerbii îl adulmecau de departe și ciutele îl pîndeau cu boturile întinse, cînd el, ca unor zei păduratici, le aducea prinoase, iarna, la răstoace, poloage de fîn proaspăt și le presăra vara cărările cu tainici bolovani de sare.

Dar vrednicia și numele bun își au pe lume și partea lor rea. Oriunde se ivea o greutate, se dovedea o pagubă, oriunde treburile se încurcau, îl trimeteau pe Breb. Și lucrurile trebuia să le îndrepte el. Breb încăleca și pleca fără măcar să se uite la ce lăsa înapoi.

Așa îl sîcîiau de colo pînă colo, pe întinsul a patruzeci de mii de hectare de codri cu douăzeci și unu de sate ţiitoare de ele.

Năpristan îl luau de acasă, de la nevastă și gospădărie și-l surghiuneau cu săptămînile pe coclauri streine, unde cu judecata lui trebuia să împace iarăși pe oameni, cu firea, cu copacii și cu fiarele și să așeze între ei liniștea și înțelegerea.

Și în timp ce el, departe, își bătea capul cu răii și neînțelegătorii, pe meleagurile lui se iveau nelegiuirile. La întoarcere, găsea sadinile călcate, copacii abătuți, vînatul speriat și copcile limpezi împuținate de păstrăvi.

Odată însă și-a găsit tulburată chiar gospodăria, care era de frunte.

Berb își avea cantonul afară mult din sat, pe un tăpșan întins la poalele pădurii. Casa fusese clădită de administrația moșiei, cu belșug de odăi. În curtea cu uluci cătrănite se înălțau grajduri încăpătoare, pline de vite, coteţe cu păsări, hambare doldora, șuri, fîntînă sistematică și șoseluțe pietruite pînă-n prag. De jur împrejur, zece hectare de pămînt negru, moșie dată lui Breb, coborau lin pînă-n apa Neagrei.

Cum să nu pizmuiască lumea atît duium de avere? Fără să judece că numai munca și destoinicia lui Breb o strînsese.

Îl ajutase mult și nevastă-sa, Domnica. Dar acum a găsit-o la pat, unde o ținea o lungă lehuzie. Sluga fugise. De copii abia vedea fata cea mare, o copiliță de opt ani. Un cal șchiopase. Muriseră două oi. Fînul se trecea necosit. Apele înecaseră grădinița cu zarzavat de pe malul Neagrei. Dar dintre multele pagube, cea care-l durea mai mult era boala Dumanei, vaca de rasă nobilă, fala gospodăriei lui.

Pînă acum cîțiva ani Breb era sigur că din tot ce i-a dat Dumnezeu, nevasta îi este mai scumpă și mai dragă pe lume. Acum, cînd sita se mai învechise, dacă s-ar fi socotit bine în sufletul lui, nu se știe dacă n-ar fi aflat că ține mai mult la Dumana.

În adevăr, vita era nespus de frumoasă. De o pură frumusețe animală. Un exemplar de tot rar, cu capul mic, împodobit de coarnele aduse ca la luna nouă, cu ochii mari, dulci, cu priviri mătăsoase, cu grumazul mîndru, cu șolduri largi și trupul falnic, unduios la mers ca o navă elegantă, albă cu portocaliu, parcă ar fi fost zugrăvită de un meșter. Iar ugerul, visterie a laptelui, cu străvezeli trandafirii, se legăna umflat de bunătăți ca o căldare de argint.

La întoarcere pădurarul găsise și nevasta și vaca bolnave.

Nevasta ca nevasta, au s-o tămăduiască babele. Dar de vacă nu se mîngîia deloc. Vita își schimbase firea. Se făcuse rea, neascultătoare, da cu piciorul, împungea copiii, nu mai suferea să fie mulsă. Și mai ales nu mai da lapte, fără să fie timpul să înțarce. Îl ascundea. Ținea laptele pitit în ea, acolo în tainițele pîntecelui, de unde nu-i da drumul. Îl păstra cu viclenii fiziologice, cum știu vitele să-l păstreze, pentru viței, pe care-i alăptează cu belșug, după ce stăpînului i-au dat la mulsoare numai o bărdacă.

Dar Dumana pentru cine-și mai păstra laptele? Că nu mai avea vițel. Și totuși, în loc să dea ca altădată vadra de lapte la mulsoare, acum cu mare chin se-ndura să lase în vas preț de o strachină.

Pădurarul se pricepea la vite. Dar vaca neastîmpărată nu se lăsa pipăită. O cercetă despre mîncare. Mînca tot așa de bine ca și înainte. N-o mai putea însă ține cu nici un chip acasă, în curte. Toată ziua umbla prin pădure, hoinară. Cu greu o aduceau copiii seara. Dimineața făcea ce făcea și fugea iar. Nu se știa unde. Razna prin codri. Se mirau toți că n-au mîncat-o lupii. Poate numai fiindcă o cunoșteau și ei că e a lui Breb.

– Să știi, bărbate, că vaca noastră e vrăjită, și-a dat cu părerea Domnica. I-au luat pizmașii mana laptelui. Trebuie să chemăm să-i desfacă farmecele. Și baba Safta i-a descîntat trei zile la rînd, a afumat-o cu fel de fel de peri, i-a pus în tărîțe buruieni închinate... Fără folos. Vaca s-a făcut și mai îndărătnică.

Altă mătușă se jura că vita, în lipsa și de dorul vițelului, a prins drag de un șarpe laur care o suge, pe furiș, în pădure. Că sînt acolo șerpi grași ca putineiul, pe care uneori vacile îi iau de suflet și-i alăptează, vrăjite de puterea magică a jigadinei.

Breb a dat din umeri și s-a dus la popă, să vie să facă sfeștanie casei și să citească moliftele pentru alungarea duhurilor.

Popa a botezat pe rînd cu aghiazmă odăile, a stropit curtea, a afumat cu tămîie coteţele... Cînd să binecuvînteze grajdul, Dumana nicăieri. Fugise, cu toată ușa închisă! Știa să ridice veri-

ga cu cornul și învățase să deschidă singură poarta. A căutat-o zadarnic toată ziua. Seara s-a întors de bună voie, parcă mai ostenită, mai lîncedă și mai nesupusă.

Breb a lăsat toate treburile baltă, și-a încordat puterile istețimii și s-a așezat pe pîndă. A încuiat seara vita în grajdul ferecat cu lacăte și a dat drumul cîinilor din lanț. Noaptea, vita prizonieră a stat liniștită. A doua zi însă a mugit toată vremea bocănind cu coarnele în ușă și în pereți, nu s-a atins de mîncare, nici de apă, cu gîtul întins a fugă.

A doua noapte Breb a ținut-o la fel încuiată... Vaca a părut mai liniștită. Nu s-a mai auzit frămîntare în grajd. Dimineața cîinii dormeau sătui... Stăpînul a descuiat plin de nădejde grajdul. Dumana lipsă. Pe unde putuse să iasă?

Peretele din fund al grajdului ținea loc de ulucă și de afară, către pădure. Breb l-a cercat scîndură cu scîndură. I s-a părut că găsește vreo patru-cinci clătinate și bătute proaspăt la loc. S-a luminat deodată. Dar a tăcut. A luat în cercetare pajiștea din dosul curții. Nu se cunoștea nici un soi de urmă. A rătăcit apoi prin pădure, pînă în fundurile ei. Zadarnic. Vaca pierise cu totul. Spre seară a găsit semne de copită într-o vîlcea cu apă. Atît.

Cînd s-a întors acasă tîrziu, vaca, sosită pe altă parte, aștepta la poartă să i se deschidă. La mulsoare nu s-a îndurat să lepede din uger nici o lingură de lapte.

Breb, cu gîndurile tăinuite, și-a făcut socotelile. A lăsat înadins grajdul cu ușa deschisă, porțile larg desfăcute și el a plecat cînd se lăsa noaptea, cu pușca în spate. A dat întîi să ia cu el un zăvod, dar s-a răzgîndit. Cîinele ar fi tulburat pădurea. A pornit singur, către inima pădurii, unde a mers și s-a înfundat ceasuri multe. Acolo s-a așezat într-un pisc cu vedere panoramică peste tot codrul adîncit sub el, din toate părțile, ca un imens găvan... Și a așteptat alte ceasuri.

Tot timpul, prea-plecatul codru a cercat să-i ție de urît. Și-a scos întîi toate plocadele lui de podoabă și velințele de lumină și le-a aninat de bolți, ori le-a zvîrlit peste poieni... Și-a răscolit miresmele de miere sălbatecă, amestecată cu arome întrupate de zmeură și fragi... Zadarnic.

I-a trimis o căprioară care s-a apropiat îndrăzneață pînă i-a mirost minteanul cu iz de trifoi atunci cosit și sta gata să-i lingă mîinile cu gust de tărîțe sărate. Breb, ca o stană, nu s-a clintit.

Pe urmele ciutei a sosit un cățelandru inimos de lup care l-a privit în ochi. Pădurarul n-a clipit și fiara s-a depărtat umilită.

S-a istețit apoi o vulpe, care-l cunoștea demult. I-a dat tîrcoale de cîteva ori, a schelălăit, dar nebăgată în seamă s-a dus și ea cu coada tîrîș... Au rămas numai iepurii, săltîndu-și urechile în lună, să joace perechi-perechi, pînă tîrziu, ca o ceată de copii de casă la curtea unui vodă. Breb n-a întors capul și nu și-a descrețit fruntea. Nici unul din solii pădurii nu i-a destăinuit ce se întîmplă cu Dumana.

Au trecut peste el, treaz, cele trei rînduri de zori, albi, galbeni și trandafirii... Către dimineață s-a ivit și Dumana, cotind ca o arătare strecurată printre copaci.

Breb a ochit-o. Cu ochi arși de nesomn a urmărit-o lacom încotro apucă și s-a luat repede dar nesimțit ca o fiară pe urmele ei. I le-a pierdut de la început. Vita și le ascundea parcă, așa cum se pricepea să-și ascundă laptele. Apoi le-a găsit și iar le-a pierdut.

Pe la prînzul mare a căzut într-o încîlcitură de bunget, pe care el, stăpînul locurilor, nu-l cunoștea și nu-l mai călcase. Acolo i se păru că aude un zgomot, ca un muget înăbușit. Breb în-

cepu să se apropie cu viclenii de fiară, cînd tîrîş, cînd în coate, cînd în vîrful paşilor, ca o vulpe nesimţită de pradă. Tot nu se zărea bine ce este. Mai mult se presimţeau cîteva pete albe şi o uşoară fluturare, o clătinare venită de dincolo de tufişuri. În sfîrşit, cu migăleli şi isteţimi de sălbăticiune, omul dete în lături ultimii lăstari şi încremeni. Dumana şedea şi aştepta înfrigurată, cu gîtul întins, cu ochii lîncezi duşi pe altă lume, cu trupul descordat, ugerul doldora şi, chemătoare, mugea lung, nostalgic.

Şuierături din ce în ce mai apropiate îi răspundeau. Deşi tare de înger şi gata pentru orice primejdie, lui Breb îi îngheţă sîngele. Nu puteau fi decît şuierăturile şarpelui gros cît putineiul, dedulcit la laptele Dumanei. Şi se făcu muşuroi la pămînt.

Din tainiţele codrului ţîşni o făptură neaşteptată. Un demon al pădurilor. Era aproape gol, cu pielea neagră. Din chipul oacheş, ochii îi albeau mari, fascinanţi. Dinţii în gura lărgită a zîmbet îi sclipeau ca sideful. Breb îşi coborî repede privirile spre picioarele arătării: nu avea copite ca diavolii cu pulpe de ţap ce se adăposteau odinioară prin scorburi. Ridică iar ochii: nu purta nici coarne ca dracul cel de amiază-zi. Voinic şi tînăr, cu şale puternice, aducea la înfăţişare aidoma cu omul, cu un flăcău. Şi-a făcut pe urmă cruce. Arătarea nu s-a ascuns.

Năluca se repezi la Dumana, o luă de gît, o îmbrăţişă lung, o sărută pe ochi, pe bot şi îi încolăci grumazul cu o mînă. Cu cealaltă îi întinse un smoc de ierburi pe care vaca le luă cu lăcomie şi îi anină de coarne o cunună împletită din flori. O mîngîie apoi lung şi o scărpină sub gît, pe piept.

Se lăsă şi el lins de vacă pe faţă, pe păr. Apoi aplecîndu-se sub ea, tăbărî lacom, întocmai ca un viţel şi începu să sugă cu ghiorţăituri de-a dreptul din ugerul trandafiriu.

Vaca îşi bolti uşor nava trupului, desfăcîndu-şi picioarele ca să-i înlesnească suptul şi întoarse capul mugind cu dragoste către sugar. Acesta se oprea din cînd în cînd şi bătea cu fruntea ugerul, aşa cum fac viţeii nemulţumiţi. Apoi se pornea iar să sugă pe îndelete, cu opriri şi legumiri.

Vaca aluneca din ce în ce într-o visare adîncă, nelămurită şi totuşi tresărea şi întorcea iar capul nerăbdătoare.

În sfîrşit, sugarul se sătură de lapte. Se ridică... Şi sub ochii holbaţi de groază ai pădurarului, se schimbă din fiu în ibovnic. Cu mîinile-i negre începu nişte mîngîieri meşteşugite, lungi dezmierdări întîrziate printre coapsele animalului, între pulpele cu piele subţire şi gîdilitoare, cu care aţîţa simţurile vitei. Vaca, supusă, cu ochii leşinaţi, începu să-şi vălureze trupul, să-şi lăbărţeze flancurile pline cu desfrînare, să mugească scurt şi să gîfîie, ca o hetairă, pălită de voluptăţi neîngăduite. Găliganul, ca un faun aprins el însuşi ca de o scîrnavă luxură, urcat pe un buştean lîngă dobitocul ieşit din fire, se pregătea, amant bestial, pentru fornicare.

Zguduitura din mintea lui Breb îi smuci deodată gîndurile către o amintire. Mai văzuse făptura asta neagră. Demonul îi mai ieşise cîndva în cale. Unde? Cînd? Deodată răsuflarea i se opri. Era unul din ţiganii rudari care veneau cu linguri şi vase de lemn în sat şi urcau pînă la cantonul lui. Îl cunoştea după zîmbetul mieros, după mlădierea şi focul alb al ochilor.

Breb se ridică scurt în picioare. Puşca pusă la ochi îşi şovăi o clipă ţinta între ţigan şi Dumana.

Cînd tună, vaca se clătină şi căzu întîi cu capul în pămînt, unde stete aşa cîteva clipe cu coarnele înfipte în ţărînă. Apoi se prăvăli, şi trupul, pe-o rînă, bătînd pripit de cîteva ori din oblîncuri, acolo a rămas.

Cînd a doua țeavă a puștii se descărcă mînioasă, nu se mai zărea printre trunchiurile ce primiră nevinovate plumbii decît umbrele unor salturi nebune, ce pieriră ca o vedenie.

Breb s-a întors tîrziu acasă. De întîmplarea cu vaca blestemată n-a pomenit niciodată nimic nimănui. N-a mîncat cîteva zile. A zăcut de jale sau de scîrbă. O silă cumplită i-a muncit multă vreme sufletul... Despre Dumana a lăsat să se creadă că au sfîșiat-o lupii... Și de lapte nu s-a mai atins în viața lui.

1947, februarie 27, joi orele 15,30 – 19, București.

Lostrița

Nicăieri diavolul cu toată puița și nagodele lui nu se ascunde mai bine ca în ape. Dracul din baltă, se știe, este nelipsit dintre oameni și cel mai amăgitor. Ia felurite chipuri: de la luminița care pîlpîie în beznele nopții și trage pe călătorul rătăcit la adînc, pînă la fata șuie care se scaldă în vultori și nu-i decît o știmă vicleană, cursă pusă flăcăilor neștiutori, să-i înece.

Pe Bistrița, Necuratul rînduise de multă vreme o nagodă cu înfățișare de lostriță. De sus de la izvoare și pînă dincolo de Piatra, peștele naibei se arăta cînd la bulboane, cînd la șuvoaie, cu cap bucălat de somn, trup șui de șalău și pielea pestrițată auriu, cu bobițe roșii-ruginii, ca a păstrăvului.

După prubuluiala vînătorilor de pește, ar fi ca la doi coți de lungă și ar cîntări dincolo de douăsprezece ocale. Alteori însă, cînd vrea să înșele cu tot dinadinsul pe cel pe care și-a pus ochii, crește de trei ori pe-atît și își schimbă arătarea. Iese și se întinde, moale, la rîniș. De departe, ai zice că e o domniță lungită la soare pe plaja de nisip argintiu.

Lostrița vrăjită a ademenit multă lume. Pescari iscusiți i-au întins mrejele, dar au căzut ei în mrejele fermecătoarei, ca să se ducă pentru totdeauna la fund. A tras în capcană copii neștiutori, copilandri furați de strălucirea ei, flăcăi turburați și duși în ispite de frumusețea-i fără împotrivire. N-a fost an să nu-și ia, acolo, în genună, dajdia ei, unul sau doi inși scoși din minți.

De la o vreme, oamenii au început să-și dea seama de primejdie și să se păzească. Cînd zăreau lostrița fulgerînd ca o sabie care taie apele în sus și-n jos, întorceau capul și fugeau. Cei de pe plută, cînd o vedeau luînd șuvoaiele în lung și călătorind alături de ei, nu știau cum să cîrmească și să se abată din calea năzdrăvanei. Era prădalnică! Hulpavă de pește, pe care-l înghițea cu nemiluita. Dar mai ales nesătulă de carne de om, cărei ajunsese să-i ducă dorul. Și, flămîndă, se făcea din ce în ce mai îndrăzneață, mai frumoasă, mai ademenitoare. Dar și lumea din ce în ce mai învegheată. Căci acum lostrița era vestită. O cunoșteau toți și se fereau.

Dintre rîndurile de copilandri care crescuseră flăcăi, alergînd nebuni cu undițele pe urmele lostriței, unii pieriseră înecați, cei mai mulți, temători, se lăsaseră. Numai Aliman, singur, îi rămăsese credincios. Mereu îi întindea cîrlige cu tot soiul de nade gustoase, mai ales păstrăvi vii, și nu pierduse nădejdea că odată și-odată o să-i cază în mîini.

El nu credea în basmele bune pentru copii. Rîdea cînd i se povestea de știme schimbate în lostrițe, ori de naiba prefăcut în pește. Și flăcăul prigonea neobosit fiara apelor, care parcă fugea de el.

Dacă are ea vrăjile ei, apoi le am și eu pe ale mele, glumea pornind iar la vînat. Zvîrlind de atîția ani undițe și așezînd cîrlige, i se arătase și lui de cîteva ori vestita lostriță, nălucind prin bulboane, mlădie și întru totul minunată, ca un pește din poveste. Dar totuși pește adevărat.

Acum, cînd a ajuns flăcău voinic și a deprins toate vicleșugurile sălbăticiunilor, a izbutit s-o prinză odată în undiță. Numai o clipă! Cînd, cu inima săltînd nebunește, se arcui s-o tragă afară, lostrița scăpă și se duse cu nadă cu tot. Prin cîte trecuse deprinsese și ea uneltele oamenilor și

învățase să scape din ele. Așa se mîngîia Aliman, istorisind pățania. Asta era pe la începutul primăverii. Pe la mijlocul verii a ochit-o din nou și a încolțit-o într-un cot cu apa scăzută numai pînă la glezne. Plecîndu-se repede deasupra ei, a înhățat-o în brațe. Dar sălbăticiunea a zvîcnit o dată cu putere, l-a plesnit cu coada peste obraz și i-a scăpat din mîini ca o săgeată licăritoare, cum îi scăpa duminica cîte o zvîrlugă de fată la horă. Doar că n-a auzit-o și pe ea hohotind. Flăcăul a rămas multă vreme acolo buimac, cu gura căscată. Și de atunci nu i-a mai ieșit din carnea brațelor o dezmierdare, ca un gust de departe al lostriței. Îi simțea mereu povara și forma în mîinile nedibace și în sufletul tulburat.

Aliman era frumos și voinic. Nu știa de frica nimănui. Cu atît mai puțin de a celor nevăzute și neștiute. Bistrița pentru el nu mai avea taine și ținea la adînc ca o vidră. S-a jurat să prinză lostrița vie și nu și-a mai îngăduit zi-noapte hodină. De dincolo mult de Toance, mai pînă-n Siret și-napoi, el vămuia apele, prefira vîrtejurile, cerceta sorburile, ca un nebun. Alerga, mînca, dormea, trăia numai pe prunduri și în apă.

Toți vedeau și îi băteau capul că-l vrăjise lostrița blestemată și curînd are să-i facă de petrecanie. El nu mai rîdea ca altădată. Punea capul în piept îndîrjit și pleca fără să mai asculte.

De multe ori a fost gata să se înece. Dar niciodată din pricina lostriței. Ci din alte împrejurări. Așa, odată, cînd a sărit să scape niște plutași din fierbătorile rîului. Altădată, pentru o undiță furată de ape. De cîteva ori a ieșit abia răsuflînd, strîns de gît de brațele unor copii căzuți la adînc. De curînd, vrînd să scoată un cal apucat în volbura talazurilor, abia a ieșit din șuvoaie pe o plavie unde a stat leșinat vreme îndelungată. Nici nu știa cum și cine îl trage cu viață din genunile fără fund.

Dimpotrivă, cînd i se arăta lostrița îi mergea bine și avea spor. Atunci prindea cu ușurință pește mult și apele i se supuneau ascultătoare, purtîndu-l lesnicioase încotro dorea.

Dar lostrița se ivea din ce în ce mai rar. Pe urmă, spre sfîrșitul verii, a pierit... Flăcăul, de atîta zbucium și alergătură, se topea. S-ar fi zis de ciudă, dacă nu de dor. Bătea singur prundurile pustii bîntuite de toamna ce se lăsa timpurie. Apele veneau năboi tot mai negre și mai umflate, potmolind reniile senine unde ieșeau vietățile la lumină. Acum toate se ascunseseră și amorțeau la adînc.

Pe urmă, o iarnă grea afară din cale tăbărî peste valea ferecată în ghețuri și zăpezi. Trebuia să pui urechea pe țeasta groasă de cremene verde a gheței, care, ca o lespede de mormînt, sugruma Bistrița, ca să auzi abia ici-colo un gîlgîit surd și depărtat, semn că rîul trăiește.

Aliman a tînjit, aproape a bolit tot timpul. Parcă intrase și el în somnul iernii. Numai la gîndul lostriței mai învia. Atunci lua toporul și spărgea de-a lungul bulboanelor copci și răsuflători, ca să trimită puțin văzduh peștilor, care altfel mor acolo dedesubt, înăbușiți.

Uneori flăcăii și fetele izbuteau să-l ia cu sila pe la șezători și furcării. Ședea însă posomorît. Nu se dezmorțea decît cînd începeau poveștile cu lostrița fermecată. Asculta lacom isprăvile ei și zîmbea. Descosea îndelung pe toți cei cărora se arătase. Iscodea despre vrăjile și vrăjitorii cu puteri asupra apelor și peștilor. Și apoi rămînea cu mințile aiurea.

Pînă, în sfîrșit, a dat Dumnezeu de-a venit și primăvara. Bistrița și-a sfărîmat cătușele și apele au năboit furioase spre vechea lor slobozenie. Valea s-a umplut cu urlet, cu vuiete și bubuituri ca de cumplită bătălie. În fiecare zi treceau, vîrtejuri duse de nahlapi, bușteni răzleți, sfărîmă-

turi de plute, vite vii ori înecate. Oamenii se aţineau cîrduri să scape din valuri şi să tragă la mal cîte puteau ajunge cu căngile.

Încetul cu încetul, s-au potolit mîniile şi apele s-au aşezat în matcă. Păstrăvii ageri au început să se iţească, urmăriţi de lostriţe, flămînde, fulgerînd după ei.

Numai lostriţa cea mare nu se arăta. O izbise vreun sloi sau vreun buştean repezit pe neaşteptate de valuri? O tîrîse năprasnica viitură pe alte meleaguri? Se strămutase în genuni mai avute în peşte? Aliman a căutat-o îngrijorat multă vreme. Pe la Paşte iat-o că s-a ivit. Mai mîndră, mai vicleană, unduind trupul cu ispite femeieşti în el. Inima lui Aliman a început iar să bată ageră. Roşeaţa i-a venit în obraji. Şi bărbăţia, îndrăzneala lui de altădată s-au dovedit în tot soiul de isprăvi de necrezut, biruind fără greutate puterile Bistriţei furioase. Mereu şi din toate încercările ieşea cu izbîndă şi se întorcea nevătămat... Pescuitul lui era un neîntrerupt noroc. Pleca într-o doară să prinză cu mîna pe sub pietre cîţiva păstrăvi pentru o gustare şi se întorcea îndată cu desaga doldora.

Numai de lostriţa rîvnită, care acum îl juca şi îl înfrunta pe faţă, nu se mai putea atinge, şi îi simţea mereu dulcea ei greutate în braţele-i pline de amintirea ei.

Povăţuit de nişte cojani urcaţi cu carele după lemne, a împletit din nuiele un fel de coteţe, ca nişte cuşti, pe care le-a ascuns ici-colo în apele limanurilor, unde ştia că trage sălbăticiunea, după ce le-a umplut cu păstrăvi vii. Lăsa numai o portiţă ca o pîlnie pe unde să pătrundă lostriţa, dar pe unde să nu mai poată ieşi. La altele iscodise cîte o clapă, care să se deschidă numai dinafară şi să se închidă îndată ce vînatul a pătruns înăuntru. Toate, zadarnice. Muntenii rîdeau de coliviile lui în care vrea să prinză apele. Capcane pentru peştii proşti de baltă. Atît numai că dimineaţa găsea momelele mîncate şi gratiile rupte ca de o mînă. Aliman s-a luat de gînduri şi a început să se încredinţeze că nu este lucru curat. Şi iar a pornit să tînjească.

Într-o zi s-a hotărît. A plecat în sus, la un sat sălbatec de pe Neagra. Auzise el că acolo e un vraci bătrîn, mare descîntător de peşti; un fel de stăpîn al apelor. A urcat cale de o zi şi a ajuns noaptea tîrziu. A nimerit casa, a bătut şi s-a rugat de găzduire. Vrăjitorul l-a primit şi l-a oprit de a mas chiar la el cîteva zile. Ce i-o fi spus, ce l-a învăţat, cum l-a descîntat, nu se ştie.

Aliman s-a întors acasă cu o lostriţă lucrată în lemn, aidoma de şuie şi frumoasă ca cea din Bistriţa. Vopsită la fel cu aur şi argint şi stropită cu picăţele galbene ruginii. Era alcătuită din nouă jumătăţi care se îmbucau una-ntr-alta, cu scoabe. În mijlocul gol al închipuirii, după ce a frecat-o peste tot cu lapţi de lostriţă şi buruieni de apă, a ascuns un alt peştişor mai mic, tăiat dintr-un corn de cerb: ca să-i dea cumpăneală în apă şi s-o cîrmuiască. Toate au fost vrăjite, descîntate şi afierosite după străvechi noime şi îndreptare ale magiei pierdute şi uitate de ceilalţi. Şi într-un miez de noapte cu luna în pătrar poleind trupul gol al flăcăului, Aliman a intrat pînă la mijlocul rîului cu peştele vrăjit în mînă, a spus încet descîntecul învăţat pe de rost, în care se lepăda de lumea lui Dumnezeu, şi a dat drumul păpuşii cu chip de lostriţă. Apele au primit-o şi parcă au săltat, purtînd-o supuse. Omul s-a dus, după povaţă, şi s-a culcat. Ca niciodată, a dormit adînc şi liniştit pînă a doua zi la prînz, cînd l-au trezit oamenii. Plouase sus la munte şi Bistriţa venise sodom din mal în mal, cărînd sfărîmături de sate la vale, cu case, oameni şi vite. Trebuia să sară şi el, cel mai cutezător şi mai priceput, să dea ajutor.

Cînd a sosit Aliman nu se mai putea face nimic. Trecuseră toate ca nălucile, cu hăituri jalnice acoperite de tumultul nahlapilor, și se pierduseră departe. Numai o sfărîmătură de plută se zărea în sus învîrtindu-se năucă în volbura apelor, care aci o repezeau la vale, aci o țineau iar în loc și o întorceau în ochiurile uriașe cu miezuri de sorb. Pe ea o făptură omenească abia se mai ținea cu amîndouă mîinile pe o rămășiță de cîrmă. Aliman se pregătea să intre voinicește în valuri și s-o aștepte la loc prielnic, cu cangea în mînă, cînd pluta se smulse din fierbătoare și veni cît ai clipi țintă la mal, sub picioarele lui. Dintre sfărîmături el scoase în brațe o fată, singura viețuitoare care nu fusese smulsă de apele hrăpărețe. Era leșinată.

Flăcăul o întinse pe iarbă, o frecă pe inimă, îi apăsă coșul pieptului, așa cum se dă ajutor înecaților. Fata își veni numaidecît în fire. Nu înghițise apă deloc. A zîmbit izbăvitorului ei, s-a uitat speriată la lumea adunată și a cerut mîncare. Oamenii vedeau cu uimire cum se zbicesc repede straiele pe ea, iia, fota, opincile, ca și cînd n-ar fi fost udă niciodată. Au mai băgat de seamă că are părul despletit pe umeri ca niște șuvoaie plăvițe resfirate pe o stană albă. Ochii, de chihlimbar verde-aurii cu strilici albaștri, erau mari, rotunzi, dar reci ca de sticlă. Și dinții, cînd i-a înfipt într-o coajă de pîine întinsă de Aliman, s-au descoperit albi, dar ascuțiți ca la fiare.

Fata sta liniștită. Dar Aliman n-a mai lăsat-o mult acolo. A luat-o grabnic la el acasă, unde a ascuns-o de ochii străini. Și s-a încins între ei o dragoste cum nu se mai pomenise pe meleagurile acelea. Parcă fuseseră făcuți și adunați înadins unul pe potriva celuilalt. Era frumoasă, cu chipul poate cam bucălat, șuie, cu trupul lung, mlădios și despicătura coapselor sus ca la bunii înotători.

Flăcăul uitase dintr-odată de lostriță și de vrăji. Ținea fata în brațe și dulcea ei povară împlinea tot ce rîvnise și jinduise nebunește pînă atunci. Ziua stăteau închiși în casă ori umblau alintați prin păduri. Noaptea ieșeau la Bistrița, ținîndu-se pe după gît. Se scăldau cu nesaț, goi amîndoi, pînă îi prindeau zorii. Apele se făceau pe rînd de aur, de argint și apoi albastre, învăluindu-i tăinuitoare. Cînd unda ajungea ca olmazul, ei ieșeau și se îmbrăcau. Vînau păstrăvi și îi mîncau acolo, fripți la foc de brad, cum îi plăceau fetei.

Au trecut cîteva săptămîni. Satul bîzîia de zvonuri ca un roi întărîtat. Precum că fata ar suge sîngele flăcăului ca o strigoaică. Dar Aliman era mai sănătos, mai voinic, mai frumos și mai bun cum nu fusese niciodată. Și nu le păsa de nimic.

Lostrița, după spusele lumii, se ivise iară. Acum nu se mai ascundea. Plutea în văzul tuturor de-a lungul apei... Numai flăcăul nu se mai sinchisea dacă e cea de lemn sau cea adevărată. Ieșise din minte trecutul întreg și vremea trecea amețitoare, ca o Bistriță umflată de fericiri...

De la un timp, dezmeticit puțin, flăcăul, ca să-și statornicească norocul, a început să se gîndească la rînduielile trebuitoare, nuntă, cununie. Și i-a spus fetei. Ea a hohotit nebunește, luîndu-l de gît. Ea știa de ibovnic și de dragoste, nu-i ardea nici de popă, nici de biserică. Nu pentru asta venise ea pe lume.

Era sălbatecă. Cu multe ascunzișuri și taine. Și totuși, nu știa nici cum o cheamă. Îi dase de la el numele Ileana.

Dar toate trebuie să aibă un isprăvit. Pe la mijlocul verii s-au trezit buzna peste ei cu o femeie voinică, iute și sturluibatică, așijderi apelor după ploaie. Despărțindu-i cu asprime, ea prinse fata de braț, ocărînd-o mînioasă. Era mama Ilenei, care după multe cercetări îi aflase culcușul. Venea de sus, de departe, de la izvoarele Bistriței aurii, unde spunea că-și are rosturile. Cunosc

toți ocina veche a Bistricencei... și, smucind fata, o certă oțărîtă cum putuse ea să-și uite de părinți, să se lapede de surori, să-și părăsească avuțiile ca să se lipească fără rușine de sărăcia și neamul prost al oamenilor de aici. Fata se împotrivi zadarnic. Maică-sa îi șopti la ureche niște vorbe care parcă o adormiră. Aliman, dat deoparte cu mîna, sta prostit, gol de puteri ca o armă descărcată. Și, pînă să-și vină în fire, femeia cu prada era departe. Pînă tîrziu, toamna, Aliman a bătut izvoarele tuturor Bistrițelor, neagră, albă, aurie, precum și a tuturor Bistricioarelor, fără folos. Nimeni nu cunoștea, nici măcar n-auzise de Bistriceanca ori de fata ei și nici de sălașurile lor. Numai un moșneag trecut de suta de ani își mai amintea de ele. Era copil cînd satul le alungase cu pietre și le dase foc casei pentru multele blestemății și răutăți ce săvîrșeau cu ajutorul Satanei.

A căutat apoi pe vraciul care-l descîntase. Nu l-a mai găsit nici pe ăsta. Plecase dincolo, peste munte, la niște neamuri.

Flăcăul s-a întors și s-a închis în el și în casă. Ajunsese nevolnic și moale ca o cîrpă. Făceau toți din el ce vreau. Nu se mai împotrivea la nimic.

Curînd l-a ochit o fată mai îndrăzneață și l-a îmbrobodit ușor. Și se logodiră, ca să-l lege de-a binelea. Aliman se lăsa, plecat de pe lumea asta. Nu mai intra în pădure după vînat, nu mai cobora la apele Bistriței. Uitase parcă de lostriță, de undițe, de căprioare. Se însura numai fiindcă nu mai avea voință să se împotrivească nici unei biete fete, care în ochii lui era mai puțin decît o gînganie, și orice îi era totuna.

Nunta s-a hotărît în gura postului; la Filipi. Noaptea plouase potop la munte și negureala stăruia încă. Dar în vale era cald și senin ca vara. În curțile nunului, mesele întinse vuiau de rîsete și voie bună. Mirii veniseră de la biserică și se așezaseră între cei doi nuni. Fata, veselă și mîndră. Aliman, tulburat, visase în ajun că se însura cu lostrița și-l cununa bătrînul vrăjitor. Ea sta dreaptă lîngă el, înălțată pe coada ca două pulpe gata să se despice, și-și rezema capul bucălat de al lui. Rachiul curgea gîrlă. Secărica alerga din mînă în mînă cu ulcica. Toți, bucuroși, închinau cu Aliman, care ciocnea cu oricine, fără potrivire, și da de dușcă.

Pe la jumătatea praznicului sosi în goană un băiețaș, cu vestea că lostrița vrăjită s-a arătat iară. E aici aproape, ieșită la liman sub coasta iadului, unde stă lungită la soare, ca o domniță. Parcă doarme. Numai bate ușor din coadă, ca și cum s-ar apăra de musculițe. E mai mare și mai frumoasă ca pînă acum. Aliman, buimac de băutură, cum auzi de lostriță, s-a deșteptat ca dintr-un somn adînc și a sărit smintit dintre oaspeți, strigînd: „Azi nu mai scapă! O mănînc de nunta mea!". Și a alergat nebun spre rîu.

S-auzea din ce în ce mai aproape hreamăt mare, cu larmă asurzitoare și muget cumplit. Valea iar detuna înspăimîntată, ca în toiul unei bătălii. Apele veneau cu năhlapi săltați ca bivolii, unii peste alții, și lumea privea îngrozită. Numai Aliman nu vedea, n-auzea. Alerga mereu înaintea năboiului, cu o ceată de nuntași speriați după el. Și iar simțea deșteptată în carnea brațelor dulceața unei poveri neuitate. Cînd sosi în locul de care povestise băiatul, lostrița era acolo. Ea se-ntoarse deodată nălucitoare, cu capul țintă în Aliman. Stătu așa o clipă plină. Apoi porni, fulgerînd apele, spre el. Omul încremeni. Dar numaidecît, cu chipul luminat de o bucurie nefirească, chiui, strigînd cît să înăbușe huietul: „Iată, vin!"... și, smucindu-se din mîinile a trei oameni, sări în mijlocul Bistriței, cu brațele întinse spre lostriță.

Viitura, tunînd vijelioasă, îl ajunse. Năhlapii trecură cu buşteni, acoperişuri de case şi punţi peste capul lui. El a mai ieşit o dată. Ţinea lostriţa şi, ameţit de izbitura apelor, se căznea s-o apere, adăpostind-o ca pe un copil cu braţele. Apoi s-a cufundat în valurile care, bolborosind mînioase, s-au pecetluit deasupra lui pentru totdeauna.

Dar povestea lui Aliman a rămas vie şi mereu mlădioasă. Creşte şi se împodobeşte an de an cu noi adause şi alte scornituri după închipuirile oamenilor, jinduiţi de întîmplări dincolo de fire.

Ea colindă în sus şi-n jos malurile Bistriţei. Urcă o dată cu cărăuşii, coboară cu plutaşii, stă pe loc cu copiii... Dar se mişcă necontenit alături şi în rînd cu lostriţa fabuloasă, care nu-şi găseşte astîmpăr, cînd fulgerînd ca o sabie bulboanele, cînd odihnindu-se pe plavii, cu trup de ibovnică întinsă la soare în calea flăcăilor aprinşi şi fără minte.

10 şi 11 martie 1947, Bucureşti.

În mijlocul lupilor

Se vorbea despre vînatul mare și vînătorile majore, din ce în ce mai părăsite la noi, deși munții sînt încă plini de urși uriași, cerbi falnici, misterioși țapi negri și mistreți primejdioși, dacă nu de lincși și jderi. Doar bourul lipsește din vechea faună cinegetică a țării. Și e păcat, adause gazda, că nu l-am prăsit din nou, așa cum au făcut alte state.

– Eu o spun de mult, îl întări altul. Sîntem încă un colț al lumii unde pătimașii ar putea găsi mult mai ușor emoțiile tari și peripețiile vînătorilor grele, fără să mai fie nevoie să alerge pînă-n Africa și India.

Și conversația se învălmășea în jurul decadenței acestei activități vitale și primordiale, vînătoarea, cu care omul vine din fundul mileniilor de piatră, cînd a fost silit să dea singur lupta inegală cu ursul cavernelor și leul băștinaș. Dar mai ales cu elanul, cerbul impetuos al erelor primitive, mai primejdios decît toate fiarele la un loc.

Cineva întrebă despre elan... Gazda aduse numaidecît albume cu reproduceri după desenele găsite în peșteri, înfățișînd minunate scene de vînătoare primitivă și cărți despre rolul și însemnătatea vînătoarei în preistorie. Stam toți plecați pe ele și începeam să înțelegem că lupta cu sălbăticiuni mult mai puternice decît noi ne-a silit, ca să le biruim, să ne preschimbăm în oameni.

Gazda ne lămurea cum pentru mîncare omul găsea destulă pradă mai slabă decît el, precum și toate roadele pămîntului. Dar împotriva leului, care năvălea peste el în cavernă, și a ursului, cu care intra în concurență pentru adăpost, ori a mamutului care-l strivea, vînătoarea trebuia să se transforme în arta supremă, știință și magie totodată, tehnică și cultură, sacrificiu și încordare de energii, cu simulacre și ritualuri magice, desfășurate pe ariile altarelor, așa cum arată toate scenele zugrăvite în peșterile preistorice. Sau cum se mai practică la sălbaticii de azi.

– Ecouri de atunci, urmă el, mai răsună ici-colo în practicile magice și eresurile vînătorilor de la țară: glonțul descîntat, unsorile vrăjite, talismanele, zile faste și nefaste, precum și alte rînduieli ale vînatului, mergînd pînă la purificare. Adevăratul vînător nu fumează tutun și se ține de la rachiu, măcar cît umblă la vînătoare.

Dar cine se mai gîndește, oftă el, să adune pulberea acestei sfărîmate culturi în care se întrupa odinioară esența idealului omenesc...

Și gîndurile noastre, înfiorate, se întorceau înapoi pe pîrtiile deschise de oamenii paleoliticului, la cavernele cu oase de urși și lei prohodite de magii clanului în incantații și vrăji.

După o mică tăcere, un magistrat, lăsînd cartea din mînă, ceru îngăduința să ne spuie o întîmplare de-a lui, căreia de-abia acum îi găsește rostul și îi înțelege legăturile.

– Eram, începu el, judecător de pace al unui ocol rural, într-un ținut deluros acoperit cu păduri feciorelnice, la poalele munților. Ape furioase sfîșiaseră odinioară pămîntul și rîpi imense cu straturi culcate de humă vînătă, vărgată cu gresie albă, dau o impresie de arhaism și primitivitate tulburătoare. Nicăieri n-am mai văzut cer sfîșiat de apusuri mai adînci și mai misterioase, prin care se scurgea, galben, peste meleaguri încremenite în vechime, parcă sîngele melancolic

al unor ere de mult încheiate în restul lumii... Nu m-aș mira dacă găurile negre ce se deschideau în pereții malurilor nu erau guri de peșteri, pline de osemintele trecutului, ca cele din albumele ce răsfoirăm. Ținutul sta încă bogat în vînat, mai ales lupi și vulpi, chiar jderi și rîși, dar nu mă interesa vînătoarea. Pe atunci nu mă gîndeam decît la cariera mea, cum să înaintez și să scap mai repede de acolo.

Începusem totuși să adun rudimente de drept popular și frînturi de obiceiul pămîntului, pentru un studiu pus la cale să-mi ție de urît.

Mă uimeau nu atît temenelele, ci frica cu care mă priveau oamenii. Cu astea ne întîmpinau pe toți cîți făceam parte din administrație, și erau îndreptățite. Mînuiam și eu pedepsele. Mă impresiona altceva: un fel de evlavie, o venerație de altă esență cu care eram întîmpinat și de care colegii mei, medicul plaiului și subprefectul, nu se învredniceau. M-am lămurit însă curînd. Eu eram un mag. Judecătorul era pus mai presus decît ceilalți, învestit cu puteri spirituale. Eu nu băteam, ca jandarmul sau ca pretorul. Nici nu smulgeam copiii bolnavi din brațele mamelor, ca medicul, să-i trimit la spital. Eu aveam putere, ca judecător, cu un singur rînd de buchi scrise, să leg și să dezleg tot ce puneau la cale ceilalți, amenzi, contravenții, procese. Și cu o iscălitură de-a mea puteam să spăl pe învinuit de toate păcatele pentru care era tîrît înaintea mea. Cum nu putea face popa, cu care satul, de altfel, avea circote și judecăți.

Într-o zi am achitat un țăran învinuit că vînase fără permis de vînătoare, în sezon oprit și, pe deasupra, vînat interzis: o căprioară. Jandarmul îl prinsese tocmai cînd o jupuia.

Omul se apăra că n-o ucisese cu arma, nici n-o prinsese în cursă. Ci o scosese din gura unor lupi care o încolțiseră. În adevăr, la cercetare nu s-au găsit găuri de gloanțe, ci numai urmele colților adînc înfipți în gîtul prăzii și alte mursicături ale fiarelor.

Dar satul s-a arătat foarte nemulțumit de judecata mea. Cîțiva pe care mi-i apropiasem au îndrăznit să mi-o spuie. Omul mă înșelase. El vînase și trebuia pedepsit. Că nu s-au găsit urmele gloanțelor nu era nici o dovadă.

– Cum așa? i-am întrebat. Ați văzut doar toți grumazul căprioarei sfîrtecat de colții lupilor.

– Da, dar lupii au lucrat pe socoteala lui. El i-a pus.

– Cum să-i puie? mă mirai. Ce, lupii au ajuns pe la noi cîini de vînătoare?

– Așa e, cum spuneți dumneavoastră, întăriră ei. Fiarele stau în slujba lui, năimite. Aleargă și ucid vînatul din poruncă. Ba încă i-l aduc și la picioare. Altminteri, cum l-ar putea el scoate din gura haitei, dacă nu cu bunăvoia. Că altfel l-ar face fîșii și pe el.

În adevăr, la proces eu nu mă gîndisem să întreb pe împricinat cum silise pe lupi să-i lase prada.

Am aflat cu acest prilej că omul meu era un mare vrăjitor de lupi, pe care îi supunea și-i folosea cu farmecele și magia lui, ca un stăpîn.

I se spunea Luparul și era privit ca o urîciune a lumii. Asta m-a făcut curios și m-a îndemnat să-l cercetez. Îmi putea fi prețios pentru îmbogățirea culegerii mele de datini populare și ca tip uman, ieșit din comun.

Trăia, ca un paria, afară din sat, pe coclauri, într-un fel de jumătate bojdeucă, jumătate peșteră scobită într-un mal argilos și sterp. N-avea nevastă, n-avea copil... nimic. Era singur ca un sihastru. Lumea spunea că în preajma lui nu suferă să viețuiască nici un dobitoc domestic, din cele

ce se găsesc în gospodăriile oamenilor. Vitele și-ar lua lumea în cap, spăimîntate la vederea lui, și cîinii ar fugi de el urlînd.

În adevăr, nu m-a întîmpinat nici o vietate cînd am pătruns în bătătura lui... Sărăcie, mi-am zis, nu-i altceva. Doar cîteva găini rîcîiau în nisip. L-am strigat. Abia a ieșit. Cînd m-a cunoscut s-a bucurat. Era un bătrîn verde, uscat, înalt și ciolănos, posomorît, dar cu o privire arzătoare, părul des, căzut pe frunte și mîinile lățite, cu degete rășchirate ca niște labe. Chipul măsliniu și prelung, spînatic, abia țărcuit pe sub fălci de o zgardă de barbă rară și țepoasă, avea ceva tainic, trist și totodată vehement în el.

Și am priceput de ce era spaima și hula satului, pentru ce toți îl urau și-l huiduiau. După înfățișare se arăta ca un anormal. Un tip lombrozian. Umbla vorba că din trupul lui se răsfiră un iz sălbatec și nimeni nu-i poate suferi nici mirosul, nici privirile. Cercai să-mi dau seama ce e adevărat din toate ponoasele cu care-l încarcă lumea, care-l învinuia de multe rele și nelegiuiri, dar mai ales că trimite lupii înadins să facă stricăciuni în vitele gospodarilor. Ba uneori se preface el însuși în lup și iese înaintea oamenilor și-i sfîșie.

Luparul m-a primit stîngaci, dar cuviincios, fără mari plecăciuni, cu o demnitate și o stăpînire de sine care m-au impresionat. M-am dat aproape de el. Se simțea în adevăr un miros tare. Nu știu dacă ați jupuit careva din dumneavoastră un șarpe? Ei bine, avea un iz arsenical, un miros usturat. Dar cred că asta venea de la o bundă de blană cu care era îmbrăcat și de la brîul tot de blană ce-i strîngea mijlocul subțire de flăcău.

M-a poftit în spelunca lui. Pe vatră ardea focul și fierbea o oală cu niște buruieni. Lavița era așijderea acoperită cu blăni și piei de fiară. Și pretutindeni blăni; de urși, de lupi, de căprioară.

L-am întrebat cu ce le-a vînat? Mi-a răspuns că toate sînt vechi. Cea mai mare parte de la taică-su și moșu-său, altele de cînd umbla și el, odinioară, ca toți vînătorii, cu pușca. Dar de cînd a îmbătrînit și nu mai poate ochi, s-a lăsat de vînat. Prinde din cînd în cînd în laț și la capcană cîte o vulpe nărăvită la orătănii sau scoate și mai arareori de la lupi, cu ciomagul, cîte o pradă, cum s-a întîmplat cu căprioara pentru care fusese tîrît de dușmani la judecată. Dar trăiește tot mai greu pe cît îmbătrînește. Și tot mai slăbănogit, așteaptă să-l sfîșie într-o zi fiarele și pe el.

M-am folosit de vorbirea lui despre fiare și i-am mărturisit fățiș că mă interesează mult legăturile lui cu sălbăticiunile, mai ales cu lupii. Pentru asta venisem. Omul m-a privit fără să clipească și a tăcut. L-am încredințat că vin din mare prietenie pentru el, nicidecum să-l spionez sau să-l ispitesc. Că mă îndeletnicesc și eu cu un soi de farmece și descîntece, cu care chem duhurile – făceam în adevăr spiritism... și l-am rugat să-mi destăinuie și mie din știința și puterile lui. S-a apărat că nu-i adevărată hula lumii, că nu știe și nu poate nimic mai deosebit decît ceilalți oameni. Dar că se pricepe să vorbească și să se înțeleagă cu lupii în limba lor.

– Cunoști graiul lupilor? întrebai.

– Da, domnule. L-am deprins de mic copil.

– Cum și de la cine?

– Întîi de la moșu-meu și de la tata, că îl știau și ei.

– Îl știau și ei?

– Da... Moșu-meu și tata erau pădurari vechi. Trăiau numai în miezul codrilor și creșteau pe lîngă ei lupi, pe care îi prindeau de puiendri. Eu m-am născut și am crescut între căței de lup, cu

care mîncam alături, cu care mă jucam și mă băteam în parte pînă veneau ai mei noaptea tîrziu de prin pustietăți. Uite și acum zgaibele lăsate de colții și ghearele lor.

Și-și desfăcu brațele; niște cotolane păroase, numai din vine, gîlci și noduri.

– Și maică-ta? îl întrebai.

– N-am avut mamă, răspunse el scurt.

– Dar nevasta?

– Nevastă-mea e-o tufă scorburoasă din pădure...

Am văzut că pe latura asta unde puneam degetul durea... Schimbai vorba.

– Și la ce foloseau alor dumitale lupii?

– Le țineau de urît, răspunse cu zîmbet amar omul.

– Numai atît?

– Ba le mai apărau bîrlogul de oameni și de sălbăticiuni.

– Numai atît?

Urmai să-l privesc întrebător.

– Și uneori îi ajutau la vînat, întregi omul răspunsul la ancheta mea.

Dar, urmă el, îndată ce creșteau mari și li se făcea de dragoste, rupeau lanțurile și fugeau înapoi în pădure, lepădîndu-se de prieteșugul nostru și de traiul bun.

– Vra să zică, vă erau ca un fel de cîini?

– Tot sălbăticiuni, domnule. Nu se afla chip să-i domesticești de-a binelea. Tata era numai semne și răni pe mîini și pe pulpe de mușcăturile lor. Trebuia mai întîi să-i îmbuibi de carne ca să te apropii de ei, să-i mîngîi și să le scoți prada din fălci.

Din destăinuire în destăinuire, Luparul ajunse să-mi făgăduiască să mă ia cu el într-o noapte potrivită și să-mi arate meșteșugul lui la lupi.

A ales noaptea Sfîntului Andrei, cînd lupii își primesc pentru tot anul merticul lor de prăzi. Fiecăruia i se sortește anume om, anume femeie ori copil, pe care are voie să-l mănînce. Atît! De vite și de alte prăzi nu li se ține socoteală. Au îngăduință oricîte, numai în ceea ce privește omul, lupul trebuie să se mulțumească cu ceea ce i s-a dat tain. Era – și-mi notai pentru studiul meu – un fel de drept, o frîntură din vechea pravilă a vînătorii primitive. L-am descusut și despre alte superstiții și eresuri: mi-a răspuns deschis și inteligent.

Și omul huiduit și hulit care sta în fața mea îmi inspira nu atît milă pentru singurătatea și părăsirea în care fusese alungat de societatea cu care nu se împăca, cît un intens interes pentru dîrzenia lui în lupta vieții și forța cu care biruise pînă atunci lumea dușmănoasă, oamenii care pentru el erau adevărate fiare.

La plecare a vrut să mă încarce cu o căciulă de ouă proaspete. Le-am refuzat. A scos repede dintr-o ladă cîteva piei de jder, o splendoare. Nu le-am primit. Și-a dat seama că nu umblu după plocoane și n-a stăruit.

A rămas înțeles că în ajun de Sfîntul Andrei trec eu pe la el. Nu vream să știe satul ce fac ca să se amestece în treburile mele. Pînă atunci mai erau vreo trei săptămîni. Nu pot spune că uitasem de întîlnire. Dar interesul îmi scăzuse în atît, că pregetam să mai iau frigul în nas și să ies din casă. Alte griji mă hărțuiau. Îndeosebi așteptam un răspuns grabnic de la București, de care atîrna trecerea mea în tribunal. Și o plecare acolo spre a grăbi mutarea mă preocupa mult,

căci n-aveam pe cine lăsa cîteva zile în loc. Încît nu mai țineam nici o socoteală de ziua făgăduită Luparului.

Cînd, într-o noapte, m-am trezit în răcnetele și hăituirile satului și cu toți oamenii curții în picioare. Doi lupi pătrunseseră cu mare îndrăzneală pînă la reședința judecătoriei, unde locuiam, și încercaseră să rășluiască un purcel al aprodului. Asta m-a hotărît să mă țin de cuvînt, și seara următoare, cu pușca în spate, m-am înființat în spelunca Luparului.

– Ți-am primit înștiințarea, îi strigai glumind. Ai făcut bine că mi-ai trimis-o, mă bătea gîndul să nu te mai necăjesc.

– Da' de unde, domnule, zîmbi el cu ochi aprinși, nici un necaz. Poftiți înăuntru pînă se luminează întunericul. Că trebuie să se arate luna.

Am intrat. La lumina opaițului am văzut atunci ceea ce nu băgasem de seamă întîia oară. Pe pereții văruiți cu alb, chipuri mari și mici de lupi, de cerbi, vulpi și mistreți zugrăviți unii cu cărbune, alții cu humă roșie, în felurite înfățișări. Cîțiva alergînd, alții căzuți, mulți în atitudini nefirești, de pildă sculați în două picioare sau suiți în copaci rămuroși. Și în mijlocul acestor icoane, un om uriaș cu o bîtă enormă, cu care-i mîna parcă. Contururile lui treceau dincolo și se lungeau pe tavanul scund ca ale unei zeități protectoare.

Desenul era tras cu o siguranță și o dibăcie uimitoare, ca de un adevărat înzestrat.

– Copilării, zise omul urmărind fără plăcere uimirea mea. Am căzut în mintea copiilor, și iarna, ca să-mi treacă de urît, mă joc cum mă jucam în coliba tatii.

Rotind ochii, zării pe vatră și prin colțuri alte chipuri de fiare plăsmuite din lut. Astea erau mai grosolane, ca cele ce se vînd prin bîlciuri... Unele se înfățișau șchioape, le lipsea cîte un picior, altele cu găuri în coaste, cu țepușe înfipte în oblîncuri...

Am vrut să le cercetez mai de aproape. Dar Luparul mă împiedica...

– Gata, domnule judecător, zise el solemn, sculat drept în fața mea și astupîndu-mi vederea. A ieșit luna și trebuie să mergem, că e depărticior.

A trebuit să las idolii de lut în pace și să-l urmez. Luase cu el numai o bîtă enormă. Era înfășurat într-o sarică de piei sălbatice, cred de lup, din care zbucnea nesuferitul miros usturat, de care acum era plin tot omul.

Am mers ca două ceasuri, cu ocoluri, urcînd și coborînd dîmburi și gorgane, cînd spelbe, cînd încîlcite de păduri, pînă am ajuns într-un gurgui, care stăpînea văile. Gîndindu-mă bine, cred că nu ne-am dus prea departe, dar omul m-a ocolit în loc, ca să-și încurce ca fiarele urma. Sau știu eu... Însă acolo unde ne-am oprit stăpîneau o liniște, o pustietate și un ger de planetă moartă. Lumina amețitoare a lunii, care făcea totul și mai fantastic, ne îmbăia, ne izola, însingurîndu-ne parcă și mai mult de lume.

Luparul mi-a ajutat să mă urc într-un tufan crenguros, unde înjghebase din cîțiva snopi de coceni un pătul între doi craci groși ai copacului. Apoi s-a suit și el, mai către vîrf.

Nu se clintea nimic în poleiul lunii, care lăcuia cu înghețul ei cuprinderea toată. Doar inima mea bătea neliniștită...

Deodată, din văzduhul de deasupra mea țîșni un plînset amar, o schelăitură jalnică, schimbată repede într-un urlet uriaș, lung, modulat, cu gîlgîituri... Dacă nu m-aș fi ținut repede și nu m-aș fi înțepenit în crăcana copacului, aș fi căzut. Ridicai ochii, Omul, înălțat pe o creangă de

care-și încolăcise brațele, ieșea afară din coroana copacului cu obrazul plecat asupra unui lucru pe care-l ținea cu amîndouă mîinile și din care scotea vaierele astea înfiorătoare. Tăcu cîteva minute, în care timp tăcerile își ațînteau parcă urechile. Apoi începu iar luluitul straniu, ca o chemare dramatică, un soi de strigăt al pustietății și întrebare în același timp. Și melopeea tragică iar se ostoi, așteptînd.

De departe, o buciumare de bocet îi răspunse, fioroasă...

Omul iar sună. Și din alt colț al lumii alt urlet mai fiornic dete semne. Și repede se înteți nu un dialog, ci, aș zice, un polilog, o îngînare sălbatecă între Luparul și nevăzutul ale cărui glasuri dureroase se apropiau pe pași nesimțiți, trase de clamoarea tot mai întețită a vrăjitorului.

Și dintr-odată simții cu toate instinctele dezlănțuite o prezență. Cătai în jos: la tulpina tufarului o dihanie cu capul ridicat ne privea... Apoi numaidecît alt lup se strecură lîngă el, tăcut. Omul urma să cheme prelung și tînguitor zările, de unde primea răspunsuri tot mai lugubre, văitături răsucite ca de viscol, recitative răgușite, hăituri sugrumate în gîtlejuri flămînde, asemeni țipetelor unei imense deznădejdi.

Curînd tufanul fu împresurat de un hăitic de cinci lupi, așezați în cerc, stînd în șezut ca la sfat, pe picioarele dindărăt. Cu gîturile încordate, cu ochii lucitori, ei scheunau ușor, printre dinți, cu gorgane și înflorituri, pe diferite glasuri și tonuri, în bemoli și diezi, întrețiindu-se cu omul care acum își modula în ritmuri scurte, sincopate melopeea lui ca la o ananghie, de la gravul cavernos la catifelatul de flaut, și acutul înfiorător al crimei; de jos se împleteau vocalizări sălbatice cu tăceri gînditoare.

Ce le spunea omul? Le povestea ceva? Îi certa? Le făgăduia? Împărțea prăzi? Că lupii, mereu cu gîtlejurile în sus, își schimbau între ei locurile, se tîrau pe burtă, săreau în picioare, se porneau pe bocet, clănțăneau din dinți, dănțuind parcă așa cum le buciuma stăpînul. Cît a ținut reprezentația aceasta ca de circ n-aș putea spune. Eram mai mult decît zăpăcit și amețit... Stam hipnotizat. Încremenisem cu mîinile încleștate pe o creangă și cu arma slobodă pe genunchi... Nu simțeam gerul, dar trebuia să-mi fi pătruns înghețul la oase, că eram țeapăn ca un țurțur; și m-am trezit... La mișcarea mea, pușca a pornit să cadă. Am vrut s-o prind, dar mă răsturnasem de pe maldărul unde înțepenisem, și din cîteva rostogoliri am ajuns jos la rădăcina copacului, în ocolul fiarelor, cari în aceeași clipă toate se ridicară zbîrlite...

Dar mai înainte ca una din ele să iasă din cerc și să se arunce, Luparul își dădu drumul din vîrf chiar în mijlocul lor, năvalnic, cu bîta ridicată ca un sceptru și cu urlet spăimîntător.

Cum stam trîntit și-l priveam de jos în sus, mi s-a părut enorm, cu sarica înfoiată și cu căciula moțată acoperind luna, care-i făcea pe margini un cearcăn în jurul capului. Din ochii căscați îi zbucnea un fel de văpaie, ca și din mîinile întinse, mai ales din degete: un fel de materie fosforescentă, ca la licurici. Iar izul puternic, mirosul nesuferit de nimeni, și mai usturat duhnea din el cu o tărie de neînvins.

Lupii încremeniseră. Omul băgă din nou gura, acum vedeam bine, într-o oală și începu să scoată niște sunete din ce în ce mai scurte, mai poruncitoare, ca niște gîfîituri, gîlgîituri înăbușite de gîtlej sălbatec, la auzul cărora lupii, pleoștind cozile, începură să se tragă înapoi și să lărgească lațul dimprejurul nostru...

– Urcă-te repede în tufan, îmi porunci încet Luparul, scoțînd pe jumătate botul din oala unde fierbea ecoul urletelor.

Încercai să mă ridic, dar nu putui. Mă durea grozav o gleznă.

– Nu pot, gemui, mi-am rupt glezna.

Omul se apropie cu spatele de mine și se aplecă pe vine.

– Agață-te în cîrca mea, iute. Și se mogîldi, ca o moviliță, cît putu, ca să-l ajung și să-mi vie bine să-mi încolăcesc brațele de gîtul lui. Pe atunci eram încă subțirel și ușor.

Omul s-a ridicat cu mine în spinare, s-a scuturat ca să mă așeze bine de-a lungul spatelui său lat și a pornit cu mine în cîrcă, fără să înceteze sunetele vrăjite și polilogul cu fiarele care stricaseră cercul și se strîngeau iar hăitic, cu dihania cea mare în frunte.

Am ridicat puțin picioarele, zgîrcind genunchii, ca să nu mi se tîrască vîrfurile tălpilor de pămînt, să mă împiedic de pietre și rădăcini. Și stam acolo în spatele lui, trăgînd adînc în piept mirosul descîntat cu care biruia fiarele și căruia îi simțeam acum toată puterea magică. Mîinile lui urmau să împrăștie, mai ales din degete, văpaia fosforescentă, pe care o vedeam dincolo de el în față, cînd întindea și juca bîta către bestiile ce dau îndărăt pas cu pas și se trăgeau dinaintea lui.

După cîteva șovăiri, hăiticul se dete bătut. Cumpăna magică era să nu curgă sînge. O singură picătură, de la om sau de la fiare, și vraja se spărgea. Nimic n-ar mai fi oprit catastrofa. Dar Luparul izbutise...

Urlete din ce în ce mai depărtate, mai înăbușite de zăbranicul lunii și al tăcerii se pierdeau în tainele de dincolo de zarea noastră. Pe urmă nu mai știu... De emoție, de durere, cred c-am leșinat, sau poate numai am adormit. Ceea ce știu e că m-am trezit în patul meu din odaia de culcare de la reședință. Era dimineață mare, și aprodul îmi adusese, ca de obicei, cafeaua la pat...

Cum se strecurase nesimțit omul cu mine în cîrcă mi-a rămas o taină. Dacă n-ar fi fost durerea de la gleznă, aș fi fost convins că am visat...

Doctorul a constatat că era o simplă scrîntitură. A pus încheietura într-un bandaj strîns și am putut umbla cu piciorul în șoșon și sprijinit în băț. Nu se putea să stau în pat, venise telegramă chiar în dimineața aceea să mă prezint imediat la București, pentru mutare. Mi-am strîns lucrurile și am plecat ca un nebun.

– Și Luparul? întrebă gazda.

– Nu mai știu nimic. Am lăsat toate în urmă, fără să-mi întorc ochii sau gîndurile. Ajuns la București și intrat în marea carieră, a trebuit să mă fac eu însumi vrăjitor, de alt soi de fiare, de oameni, cu care am avut, cum știți, mult de luptat.

Dar discuția dumneavoastră despre vînătoarea magică mi-a împrospătat toate emoțiile de atunci și m-a făcut să pătrund o parte din tainele ce s-au petrecut în mine.

– Ce crezi că era văpaia din ochii și din degetele omului? întrebă cineva.

– Nu aș ști acum. Dar atunci și acolo, cum stam căzut în mijlocul fiarelor, cu toate instinctele treze și încordate, îmi amintesc că am făcut fără să vreau reflecția că văpaia aceea era toată voința omului exasperată, tot fluidul magic strîns și condensat de ființa celui care făcea efortul extraordinar să alunge primejdia... Fără această magie, am fi fost pierduți. Pe urmă nu m-am mai gîndit la asta, am uitat... Dar acum iar încep să pricep. Ca și în magia vechilor vînători, omul meu crescuse, se lărgise dincolo de el, de sălbăticiunea strîmtă a lui, ca să poată cuprinde și înțelege

pe lup, să şi-l asimileze. Numai cunoscîndu-l astfel, magic, putea să-l supună şi să-l stăpînească. O formidabilă activitate de duh, pe care noi nu o mai putem săvîrşi. Magul primitiv devenea prin asta arhetipul lupului, marele lup spiritual de dincolo, dinaintea căruia hăiticul de rînd se trage înfiorat, ca oamenii la apariţia unui înger... Omul preistoric nu alerga după fiare, ci vîna primejdii, săgeta taine protivnice, întindea curse pentru probleme de existenţă...

– Exagerezi, preşedinte, îl întrerupse un prieten. Eu cred că văpaia omului dumitale era un fosfor oarecare, un putregai, cum face lemnul unor anume copaci, cu care el îşi îmbibase mîinile şi obrazul, ca să ţie în respect fiarele. Am citit undeva despre asta.

– Se poate, dar cu asta văpaia n-a fost mai puţin magică, încuviinţă povestitorul, mîngîindu-şi încet glezna în care se deşteptase amintirea unor dureri adăpostite altădată, demult, acolo.

1947, mai 2, Buc[ureşti].

Schimnicul

Toiul postului mare, cu nesfîrşitele-i privegheri şi canoane, stăpînea neîndurat peste mănăstire.

Zbuciumate zi-noapte, toaca şi clopotele asurzeau muntele, hărţuiau pe monahii gălbejiţi de înfrînări şi nesomn, îi scoteau ca pe nişte cîrtiţe din chilii şi-i mînau făr' de răgaz la biserică.

Topiţi de ajunări, călugării moţăiau în străni, cu auzul împăienjenit de bîzîitul aceloraşi cîntări sfornăite de pe tipicul învechit. Tîrziu, prin întunericul bătînd în verzui al ultimei străji, se risipeau pe la sălaşurile lor pentru o scurtă odihnă, cît să-şi scoată camilafcele şi să fure, aşa îmbrăcaţi, cîte o bucăţică de somn. Cei mai greoi rugau pe cei cu trezia uşoară să-i scoale. Şi numaidecît se auzea ici-colo:

– Cioc... cioc... Hai, părinte Cutare, că toacă de al atîtelea ceas...

– Repede, cuvioase, că începe molitva...

Şi cuviosul, buimăcit, bîjbîie după culion, frecîndu-şi cu pumnii ochii umflaţi...

Numai părintele Sofonie sta mereu întreg şi nebiruit. Nici ajunări sălbatice, nici îndelungi vegheri în genunchi nu-l înfrîngeau. Treaz, puternic, neabătut tot timpul, el sta în fruntea soborului, pe care-l tîra după sine, atlet al călugăriei prin marile osteneli evlavioase şi înflăcăratele-i lucrări duhovniceşti.

Spăimîntaţi, călugării îl rugau să-şi mai domolească osîrdia şi să-i îngăduie să răsufle, că nu se pot ţine după el. Nu sînt făcuţi ca sfinţia-sa numai parcă din oase şi duh. Sofonie nu-i asculta. Ţinea înainte post negru, fără abatere, silind cu aspra-i pildă pe nemernicii fraţi să nu se dedulcească la mîncare. De multe ori, căzut în chilie la rugăciune, uita de hrană şi lăsa călugării flămînzi, în trapeză, să-l aştepte. Odinioară stareţul cel vechi nu-i răbda lipsa. Trimitea doi fraţi să-l scoată şi să-l aducă la masă.

Stareţul următor, un arhiereu subţire, cu vederi largi, frecat de lumea nouă cu adaosurile şi ciudăţeniile ei, a căutat să pună rînduială. L-a dezlegat pe Sofonie, recunoscîndu-i înalta vrednicie duhovnicească, de toate îndatoririle obşteşti. Voia la el; să stea cît o pofti închis în chilie ca într-o chinovie unde să ajuneze şi să se roage netulburat, fără să dea cuiva socoteală de timpul şi faptele lui. La biserică să vie numai pentru împărtăşanie. Iar mîncarea să i se pună o dată pe zi, în tindă, de unde să şi-o ia singur, ca astfel să nu-l mai supere nimeni şi nimic. I s-a dat, adică, un fel de treaptă întîi a schimnomonahiei, în mănăstire. În chipul acesta, scoţîndu-l din obşte, stareţul nou nădăjduia să curme neliniştea rîvnelor nefireşti încuibată în paşnicul locaş şi să aducă viaţa soborului la netezişul cuvenit mănăstirilor obişnuite.

Dar şi aşa, răznit, Sofonie urma să stea ca un îndreptar de foc, sau mai degrabă de gheaţă, spre care fără voie se întorceau toţi ochii. În tindă, blidele cu mîncare se găseau aproape neatinse. Schimnicul era, în schimb, nelipsit, cel dintîi la toate slujbele şi privegherile, canoanele şi ceasurile bisericii. Bold nemilostiv care împungea necontenit pe fraţi spre desăvîrşire. Unii, puţini, se străduiau, fără spor, să-l ajungă. Cei mai mulţi rămîneau departe în urmă, şchiopătînd şi cu

trupul, și cu duhul. Și se amărau. Alții îi erau de-a dreptul, în sinea lor, potrivnici, mai ales slujitorii și chivernisitorii bisericii. Aceștia se găsesc nevoiți să stea tot timpul în picioare, să alerge, să citească, să cînte și cîte alte osteneli, săptămîni și săptămîni în șir. Or, asta nu se poate cu gîtlejul uscat și pîntecele gol. Și se înfruptau pe ascuns, ca niște păcătoși, din de dulce.

Mai ales că aici se potrivea parcă înadins o grozavă întîmplare, ca un făcut. În post, și mai cu seamă în zilele de ajunare, lupii dădeau iama în turmele mănăstirii. Răpeau cîțiva miei mici și mai lăsau acolo pe loc unul-doi sîngerați, o oaie mursicată, care se zbătea de moarte. Puteai să-i lași așa? Trebuiau numaidecît tăiați. Și carnea nu era doar s-o azvîrli la cîini. După ce-și luau partea lor, frații păstori treceau pe ascuns toate pulpele de dindărăt în pivnițele cuvioșilor osteniți, toți călugări tineri.

Asta cu știința noului stareț, care închidea ochii. Știa și preasfinția-sa că se cîntă nu atît cu gîtul, cît și cu foalele pline.

Dar, de la o vreme, și el se luase de gînduri. Nu era săptămînă ca fiarele să nu se abată și să nu aducă cucernicilor plocon hălci de carne fragedă.

– Ce e asta? întreba starețul, mînios, pe monahii ciobani, cercetînd iar tîrla și stricăciunile.

– Ce să fie, preasfințite... Cîtă vreme n-avem pușcă, nu putem stăvili năvala sălbăticiunilor.

– Apoi nu-i așa... îi dojenea stăpînul. Știți că nu avem îngăduință să ținem arme. Dar închideți cu grijă coșarele și înălțați gardurile.

– Geaba, răspundeau ei cu îndrăzneală. E cu osebire o spurcăciune de lup mare și sur, meșter și mlădios ca Satana. Ăsta nu știe nici de gard, nici de coșar. S-ar strecura nesimțit și pe gaura cheii.

– Dar cîinii? La ce-i mai țineți?

– Cîinii? bodogăneau ei. Cîinii nu suflă, dar încă să mai latre... Doar că nu dau din cozi și nu se bucură.

– Nu mai apărați lenea voastră și a dulăilor, îi beștelea bătrînul, fluturînd spre ei cîrja. O să vă schimb. Aduc păstori vrednici de la munte. Pe voi vă trimit la cărat piatră, ca pe niște îndărătnici.

– Ba mai bine să-l puneți aici peste noi, baci, pe părintele Sofonie, că numai de frica lui ascultă dihăniile, spuneau ciobanii, făcîndu-și cruce.

Asta era adevărat! Trebuia să recunoască și noul stareț. Între alte minuni ce săvîrșise Sofonie, se număra și apărarea stînei de fiare. Celelalte multe minunate întîmplări și fapte ale schimnicului starețul nu le mai apucase. La înscăunarea lui în mănăstire încetaseră. Se povestea numai despre ele, și preasfinția-sa înclina să nu le dea crezare.

Dar minunea cu lupii dăinuia încă și se petrecea aicea, sub ochii săi. Pe dată ce sosea de la stînă înștiințare că s-au ivit fiare, îl scoteau pe Sofonie de la rugăciune sau de oriunde s-ar fi aflat. Și era de ajuns ca el să se ridice și să facă un semn, pentru ca, acolo, departe, dihăniile să dea numaidecît înapoi și să fugă.

Într-o vinere seacă, la ceas tîrziu de noapte, între două lungi slujbe doborîtoare, clopotele ațipiseră. În văzduhul adînc al muntelui zodiile se răsuceau liniștite. Sub strejuirea lor codrul, cu mănăstirea în poale, făcea popas în somn. Călugării se îngropaseră în întunecimile chiliilor și dormeau morți, așteptînd alarma lui Samson, vestitul lor clopot cît o butie, care avea să-i învieze iar. Deodată, beznele se treziră speriate. Întîi răcnete de oameni, chiote și hăieli răzbiră de la

staulele îndepărtate. Apoi, strigătele alergară, se apropiară, pătrunseră în ogrăzile mai din dos ale mănăstirii și izbucniră în dosul curții. Cîteva matahale negre se repeziră cu tropăituri spre rîndul de case dinapoia bisericii. Șovăiră puțin la cerdacul stăreției, cufundată toată în întuneric. Schimbară vorbe. Apoi trecură mai departe și se opriră la chilia părintelui Sofonie, singura luminată din toată mănăstirea. Acolo umbrele se grămădiră la geamul aprins, care îi descoperi: erau trei monahi ciobani. Înghesuiți în pervaz, ei priviră pe schimnic, căzut într-o neclintită plecăciune, cu genunchii și fruntea la pămînt. Se ruga canonit într-o grozavă metanie, răpit dincolo de lume, cu urechile astupate, ochii pecetluiți și simțurile zăvorîte. Năvălitorii ciocăniră de cîteva ori, apoi de multe ori; și din ce în ce mai tare. Zadarnic. Deschiseră ușa, care scrîșni încrîncenată, și pășiră înăuntru. Călugărul nu văzu, nu auzi... Împietrit, se ruga pe brînci. Ai fi crezut că e mort... Atunci, unul mai cutezător îl zgîlțîi de umăr. Zguduit de fiori, Sofonie zvîcni tot, se deșteptă, își chemă înapoi viața și duhul din hăurile rugăciunii, dar nu se ridică.

– Ce este? Ce vreți? Nu mai isprăviți cu neroziile voastre? îi întîmpină răgușit, fără să întoarcă spre ei capul pe grumazul țeapăn de grozava încordare.

– Părinte!

Și paznicii începură iar să gîfîie, opintiți ca de o fugă.

– Părinte, a dat lupul bătrîn în stînă...

– Nu-l putem goni cu nici un chip...

– Stă de la miezul nopții numai de capul nostru... și își smulgeau unul altuia vorbele din gură, ca să spuie cît mai grabnic.

– Gonește-l sfinția-ta cum știi și cum faci totdeauna, că noi numai cu ciomegele nu putem... Și, pridididiți de osteneală, tăcură.

Sofonie se sculă, și cu el odată umbra-i uriașă, care se zugrăvi neagră pe perete și-l însoți. Se clătină o clipă, apoi porni înaintea celorlalți, care-l urmară smeriți. Ieși pe prispă și se întoarse spre locul unde hălăduiau turmele.

Strigătele și hăielile se ostoiră.

– Acum duceți-vă, le porunci scurt.

Și îi slobozi aspru, în loc de binecuvîntare cu același gest al brațului cu care alungase dihania nevăzută. Părul și barba sure îi stau zbîrlite ca de mînie și ochii arzători îi sticleau de un foc sălbatic. Oamenii plecară trăgîndu-se înapoi, ca niște vinovați. El îi petrecu lung, cu privirile grele încărcate de puteri ca niște arme gata să zbucnească, scutură trupul ciolănos, își netezi cu mîna chica răzvrătită, netezi smocurile bărbii țepoase, căscă fioros de cîteva ori, descleștîndu-și cît putu fălcile, își linse cu limba clăbucii de spumă roșie ce-i tiveau colțurile gurii scrîșnite între dinți, își drese cu opinteli din gît glasul, care sună înstrăinat, și intră cu părere de rău în el. Acum se făcuse la loc părintele schimnic Sofonie și se închise iar în chilie. Dar nu-și mai găsea astîmpăr. Păstorii îl smulseseră prea pe neașteptate din țîțînile uimirilor de dincolo de fire, și omul din el suferea cumplit. Gemu înăbușit, horcăind un fel de icnet dureros. Dacă nu s-ar fi stăpînit, ar fi urlat ca pruncul zvîrlit din matricea mamei în văzduhul rece al lumii. Se uită la patul neatins, cîteva scînduri acoperite cu o cergă, dar își luă seama. Se frămîntă, deschise ceaslovul, îngenunche iar, se frînse, așteptînd să se astupe golul flămînd din el.

Dangătul de bas profund al lui Samson îl găsi clocind în amorțeala asta istovitoare. Apoi toate clopotele dănțuiră vesele pe funiile lor, limpezind muntele de negrele-i spaime. Ici-colo, scăpărau lumini, se învăpăiară ferestre, uși se trîntiră. Mănăstirea își scotea stafiile, care se ițeau prin curți. Părintele Sofonie se struni. Din nou puternic și neabătut, fu cel dintîi la biserică, și cu glas înalt porni slujba ceasului. După miruit, el se înfățișă la strana stareţului, se frînse de mijloc și, după ce sărută mîna bătrînului, ceru îngăduința să-i vorbească.

– Știu... zise acesta. Iar te-au tulburat. Iartă-i, sărmanii! Erau înspăimîntați. Pe urmă au venit la mine să-mi spună. Nici eu nu dormeam: mă chinuiesc rău durerile de șale.

– Atunci, altădată... trase încheiere întunecat schimnicul, și vru să se dea înapoi.

– Nu; chiar acum. Vino sus, la mine.

Intrară în odaia caldă cu miros lincav de salcîm al unsorilor plămădite din salicilat. Stareţul se așeză, scîncind, în jilțul căptușit cu perne de puf și-l pofti alături, pe scaun. Dar călugărul se trînti în genunchi la picioarele lui. Bătrînul, c-un zîmbet pierdut în barbă, îl lăsă.

Chiar așa, scurtat de îngenunchere, Sofonie era tot înalt și vînjos. Păros și noduros, cu chipul aspru, necioplit, părea un țăran de la plug, nu monahul subțiat de treizeci de ani trecuți în posturi și strujiți în rugăciuni.

– Vorbește, îl îndemnă stăpînul, lăsîndu-se ușor pe spătar, după ce-l privise cu luare-aminte.

– Preasfinția-ta știi mai dinainte rugăciunea mea, rosti aprig Sofonie. M-am mai zbătut de cîteva ori aici la picioarele jilțului, cerînd dezlegarea să mă pusnicesc. Din nou cad și strig: Socotește-mă vrednic. Slobozește-mă. Dă-mi drumul la sihăstria după care îmi arde sufletul.

Stareţul îl asculta acum cu ochii în tavan.

– Nu mai poți suferi mănăstirea? Te strîng rău chingile ei, părinte Sofonie?

– De ce mă batjocorești, preasfinte? se umili anevoie schimonahul.

– Ah, glumesc... Prea porniseși vijelios, și m-am gîndit că e bine să începem mai ușurel, o întoarse bătrînul. Dealtfel, eu nu stau cu tot dinadinsul împotriva schimnicirii cuvioșiei-tale.

– Atunci? ridică ochii aprigi călugărul.

– Zic numai să mai așteptăm. Răbdarea este cea dintîi virtute a monahului...

Și, spunînd asta, stareţul îl cîntărea, adulmecîndu-l. Îl uimeau arzimea neistovită, tăria nesecată, dîrzenia, dar mai ales sănătatea misterioasă a omului neînfrînt de ajunările, canonirile și ostenelile sub greutatea cărora oricine altul, cît de oțelit, ar fi căzut de mult. Ceea ce îi dovedea despre puterile duhului, care hrănește trupul, mai vîrtos decît orice merinde și băutură.

Sofonie, tăcut, se frămînta.

– Ai văzut, urmă stăpînul îmblînzit, ți-am dat după iconomia sfintei noastre biserici, întîia schimnicie, aici în mănăstire. Sînt de curînd venit și răspund cu sufletul de fiecare suflet încredințat mie. Mărturisesc că nu te cunosc și n-am încă dreptul să te slobozesc de sub privegherea și îndreptările mele.

Sofonie sări ars ca sub un șfichi...

– Țin ca un doctor urechea pe sufletul cuvioșiei-tale, urmă stareţul, mă căznesc să-i ascult răsuflarea ascunsă. Îți caut acolo în adînc inima cea tainică, pe care frăția-ta poate nu ți-o știi...

– Și le găsești cumva bolnave? întîmpină atunci Sofonie.

– Nu, dar încă prea crude, copilărești. Neștiutoare să înfrunte singurătățile pustii ale pusniciei; ispitirile, urcușul și miile de prăvălișuri ale prăpăstiosului pisc ce se cheamă shimnicia.

– Dar nu mai sînt tînăr, preasfinte. Am patruzeci și cinci de ani de vîrstă, din care treizeci numai în mănăstire, de unde n-am ieșit un pas afară.

– Tocmai! Ce-ai putut învăța în atît de scurtă vreme?

Sofonie își suci uimit capul.

– Scurtă?... vru să vorbească, dar egumenul îl opri.

– Scurtă pentru cel ce n-a ieșit niciodată din scutecele mănăstirii.

– Tocmai pentru asta vreau să mă sihăstresc, izbucni deodată Sofonie. Trebuie să ies, să scap din moleșeala mănăstirii. Mă împiedic necontenit de nevoile lumești ale obștii. Grijile dulcegi ale fraților îmi plăpînzesc voința. Legăturile cu oamenii mă împiedică în mers ca niște feșe. Soții îmi stingheresc veghile, privegherea sfinției-tale mă tulbură din ajunare, mă scoate de la rugăciune...

Starețul încremenise.

– Vă rugați și alții pentru mine, urmă amar călugărul, ca și cînd eu n-aș fi destul de destoinic. Vă așezați toți între mine și Cel preaînalt. În pusnicie voi fi singur în fața lui Dumnezeu, cu toată răspunderea despre mine, lăsată nu preasfinției-tale, ci numai mie în seamă, fără sprijin din afară, care să mă ispitească la slăbire și lenevire... Dacă...

– Bine, bine, îl opri scurt starețul. Destul... Eu mă dau bătut. De Paști vine înaltpreasfințitul mitropolit la noi. I te vei înfățișa și mă voi ruga să te asculte. Acum du-te în pace.

Și, cu o binecuvîntare, îi întinse mîna pufoasă pentru sărutare.

– Ascultă, îl strigă bătrînul ridicat din jilț, și-l întoarse de la ușă. Ascultă și ține minte: Marele Antonie, al cărui nume ceri să-l iei, nu s-a schimnicit pentru sine, din trufie și ca să scape de oameni, ci s-a schimnicit pentru noi. După chipul lui Cristos, adevăratul pusnic ia cu el, acolo, în pustie, omenirea toată strînsă în inima lui. Noi toți ne canonim în el, și numai așa biruie.

*

Sofonie, pe numele dintîi Stan, intrase în mănăstire cînd nu împlinise cincisprezece ani. Îl adusese maică-sa, o sărmană văduvă fără alți copii.

– Uitați-vă, se ruga ea de starețul vechi să-l primească, uitați-vă ce slăbănog și urîcios a ajuns. Nu e bun de nimic. Altfel, l-aș opri pentru muncă acasă. Dar n-am nici eu ce mînca.

Copilului i se trăgeau toate, povestea cu durere femeia, dintr-o spaimă grozavă. Se repezise la el cînd era mic un berbec nărăvit să-mpungă, îl trîntise și-l bușise cu maiul capului pînă-l lăsase leșinat. După o zăcere cu friguri și aiureli, băiatul rămăsese zdruncinat; bolnăvicios, lincav la mîncare, năzuros, fără gust de joacă, aproape sălbatic.

– Dar e ușor de cap, a învățat carte, adăugase ea, fără să spună că tot așa cu toane.

După ce isprăvise școala, sta tot timpul închis în el și în casă, ursuz și trist. Sapa nu era în puteri s-o mînuiască. Cu vitele nu era chip să se împace, le luase spaima. Nu avea nici o aplecare spre vreun meșteșug și nici o tragere de inimă către ceva. Mergea doar bucuros cu maică-sa la biserică, unde asculta cuminte. Asta i-a hotărît soarta: l-a înfundat în mănăstire, de unde n-a mai ieșit. Nici n-a avut la ce. Văduva a murit curînd, și nimeni pe lume n-a mai știut și n-a mai

întrebat de el. A rămas pe totdeauna copil de suflet al mănăstirii, de care, aplecat spre tăcere și singurătate, s-a lipit trup și suflet.

În acest timp a crescut lung și deșirat, prăjină noduroasă, numai zgîrciuri și ciolane pline cu păr. Pururi în cetiri de cărți sfinte sau în rugăciuni, nesmintit de la înfrînări și vegheri, viața lui, vreme de treizeci de ani trăită fără nici un ascunziș în văzul întregului sobor, fusese o viață de sfînt.

De la început, băiețelul sfrijit și pădureț speriase pe călugări. Într-o zi, cuviosul Ghervase sta în tindă și mistuia o iahnie de fasole. Deodată, sări și-și strigă vecinul:

– Ia uită-te dănănaie, părinte Isachie!...

Cel chemat alergă în grabă și privi cu gura căscată: ucenicul Stan venea somnoros cu o căldare să scoată apă. Dar înainte de a ajunge la fîntînă, întinse mîna, și roata cu lanț se desfăcu singură, neatinsă; găleata se afundă, și, pînă ce băiatul s-o apuce, ea porni să se urce de la sine.

– De cîteva zile îl pîndesc, că puțul e drept în fereastra mea. Pînă mai săptămîna trecută scotea apă ca toți oamenii. Răsalaltăieri am văzut ceea ce vezi și sfinția-ta acum. Dar credeam că mi s-a părut. Ce zici? Visăm? se crucea Ghervase.

– Lucru mare și de spaimă, taică! De la Dumnezeu sau de la diavolul, rămîne de dovedit...

Starețul, precum și toți călugării înștiințați, începură să-l urmărească de aproape și aflară și alte întîmplări și mai uluitoare.

Cu Stan se petreceau lucruri ciudate.

Trimis să descuie biserica, uneori ușa se deschidea singură, ucenicul fiind încă la cîțiva pași depărtare, ca și cînd brațul cu cheia i s-ar fi lungit, nevăzut. Alteori, vrînd să coboare o candelă, era de ajuns să se uite în sus spre ea, ca lănțugul de care atîrna să se desprindă din cîrlig și vasul să i se lase ascultător dinainte.

Prorocea vremea mai bine decît orice calendar.

– Părinte stareț, pune să culeagă via, spuse el odată, cînd era în toane.

– De ce, fiule, că e mult înainte de soroc...

– De Vinerea Mare o să fie zăpada la genunchi.

– De unde știi tu asta? glumi egumenul. Trimiți ca melcii coarne?

– Știu: am întîlnit-o în drum.

Atît a destăinuit. Zadarnic au stăruit de el, cînd i s-a împlinit vorba, să spuie ce a întîlnit: iarna, zăpada? și în care drum? al gîndului? al duhului? N-a mai scos un cuvînt.

Toate astea, lățite în lume, au adus slavă mare mănăstirii, cu năvală de poporime, spor de evlavie în norod, întărirea credinței și multă grijă spre trăire cucernică în obștea monahicească a lăcașului. Bașca de sumedenia de daruri, bunătăți, bani, vite și alte cîștiguri ce se vărsau de pretutindeni.

Cu fiecare nouă ispravă a ucenicului, faima creștea. Cînd și cînd, se învoia, și afla lucruri pierdute, găsea pe cele ascunse, dovedea pe hoți... Călugării strigau că sînt minuni și cereau nu numai să fie date în vileag, ci oarecum gospodărite, chivernisite spre un cît mai mare folos al lumii și al lavrei.

Dar starețul de atunci, un bătrîn cercat și cuminte, nu s-a lăsat zăpăcit de puterile nefirești ale ucenicului. Nu numai că nu l-a încurajat. Dimpotrivă, l-a înăbușit. Trebuia, spunea el, așteptat și omul pus la probă. Faptele lui limpezite, dovedite prin rugăciuni și prin luminile marilor du-

hovnici și ierarhi care stăpînesc din înălțimile bisericii. Cum putem ști noi, cei de rînd, să deosebim nălucile de adevăr?

Dealtfel, tînărul nu-și da seama de ceea ce săvîrșește.

Lucra ca într-un fel de somn, un soi de beție. De îndată ce starețul prin spovedanii, descoaseri și alte dăscăleli l-a trezit și l-a îndreptat spre cercetarea de el însuși, ucenicul a început să se închidă.

Curînd a prins să pună stăpînire pe sine și să se păzească atît de el însuși, cît și de ceilalți. Cîștigarea monahiei îl înveghea și mai mult. Acum îl supărau curiozitatea fraților, spionarea și mai ales interesul de care se bucura în ochii lor ca aducător de foloase lumești; și se răzleți de obște. Cu cît înainta în vîrstă, se făcea mai posac, mai sălbatic, parcă s-ar fi întors la copilărie. Cum isprăvea îndatoririle, se închidea ca un cenobit, și nu-l mai vedea nimeni pînă sunau toaca și clopotele.

Dezbărat ca de niște cusururi de acele scăpări în afară ale adîncului, izbutise să-și astupe spărturile făcute în alcătuirea lui de maiul berbecului și să se dreagă.

Dar îndată după zăgăzuirea minunilor se ivi lupul.

Pînă atunci turmele mănăstirii nu prea fuseseră vămuite de fiare. Acum, ca într-un fel de schimb, în locul celor cîte încetaseră, se scorni lupul, pentru care părintele Sofonie trebuia necontenit să se ridice și să-l alunge. Atît se învoi să mai săvîrșească. Și asta din ce în ce mai silnic și mai scîrbit.

Noul stareț îl găsi matur, stăpîn pe toate arcurile-i ascunse, dîrz pe voința lui călită, chivernisindu-și iconomia lui trupească și duhovnicească fără șovăire, ca un ascet desăvîrșit. Tăcut și înghețat, sta fără nici o legătură cu soborul, care-i socotea nevoia de singurătate ca o trufie, muțenia ca o împietrire.

*

Mitropolitul, popă vădan călugărit de curînd, a călcat glumind peste toate întîmpinările egumenului și învrednici el însuși cu schimnicia desăvîrșită pe Sofonie, care, de pre numele nou Antonie, se și grăbi să părăsească chiar din acel ceas mănăstirea. N-a îngăduit nimănui să-l ajute ori să-l însoțească. Nu și-a luat măcar un sac cu lucruri de mare trebuință. A plecat cu cîteva bucoavne la subțioară sus în munte.

Acolo, pe o streașină de piatră, într-un părete de stîncă, se scobea o peșteră, prefăcută de alt schimnic înaintaș în chilie. Nici ușă, nici fereastră. Pereții, jilavi, din cremene strujită cu toporul. La un colț, o vatră ruinată, în celălalt o laviță șontoroagă, cu un culcuș de paie pe ea. Niște blăni groase de lemn astupau pe dinăuntru gura crăpăturii pe unde se pătrundea în adîncul stîncii găunoase. Afară, sub prag, un ciuciur își picura broboanele de apă într-un găvan ros în gresie, unde se adăpau sălbăticiunile.

Dar de acolo zbucnea peste lume o priveliște care te îndumnezeia. Uitai de foame, de frig. Te sătura măreția de ocean încremenit a piscurilor tălăzuite, frumusețea cerului și a pămîntului cîntînd zi-noapte neîntrerupt osanale întru mărirea lui Dumnezeu. Aici, în scorbura de piatră, schimnicul Antonie și-a tupilat duhovnicia și și-a răsădit evlavia.

O dată pe săptămînă urca la el, cu rîndul, cale de trei ceasuri bune, cîte un călugăraş de la mănăstire cu puţină merindă. Dar şi acesta era îndatorat să se vestească de departe că soseşte. Cînd îi auzea strigătul, schimnicul se ascundea în chinovie, să nu vadă om, necum să vorbească. Nu ieşea decît după ce fratele da iarăşi glas că s-a depărtat.

Treaba asta se putea face vara. Iarna eremitul avea să rămîie îngropat acolo de troiene cinci-şase luni, cu o traistă de mălai şi un zimbil de cartofi, aşteptînd să se topească zăpezile. Pînă atunci, numai dangătele clopotelor mai puteau răzbi la el.

La început merindele se grămădeau aproape neatinse, pe faţa unei stînci, tăiată în chip de masă. Ceea ce nu mira pe călugării însărcinaţi cu corvoada. Pînă s-au deprins să le împartă cu schimnicul şoarecii de stînă, la care s-au adaos nişte corbi şi, pînă la urmă, un vultur. Dar ăsta nu pîndea atît uscăturile înecăcioase ale cenobitului, cît pe tovarăşii de ospăţ, care cum îi auzeau fîlfîitul aripilor, se mistuiau în găuri, lăsînd corbilor cinstea să se bată cu el. De asemenea mosafiri sihastrul nu se sfia, ci îi îngăduia bucuros.

*

După plecarea lui Sofonie, mănăstirea adormi în făgaşul molcomelor rînduieli monahiceşti. Dîrdora ascetică se potoli. Călugării răsuflară uşuraţi ca nişte cai scoşi din ham. Dar cum schimnicul nu-i mai stingherea cu nimic, locul lui în mănăstire nu rămăsese gol. Urma lui adîncă o umplu un soi de basm, legenda părintelui Sofonie zămislită din uimiri, amestecată cu spaime şi nostalgii. Nu-l mistui uitarea pînă la cenuşă, ci rămase dincolo de pieire, îmbălsămat de mireasma aducerilor-aminte, ca nişte moaşte scumpe.

De fiecare dată, călugărul întors de la chinovie era înconjurat de toţi, întrebat, ascultat cu evlavie, povestind despre corbii pe care îi văzuse cu ochii lui aducînd în cioc hrană schimnicului şi de vulturul care-i ţine de urît.

Încetul cu încetul, după retragerea sihastrului, pe care lumea îl credea surghiunit de duşmani, îndeosebi de noul stareţ, marea mănăstire ajunse paragină. Poporul, care simţise bine unde îi stase pînă atunci duhul şi puterea, o părăsea şi se întorcea la popii lui de mir, la vraci şi la solomonari. Rîvna şi credinţa gloatelor rămîn nesecate, se strămută numai.

La durerea asta se adăugau şi altele, cu osebire pagubele aduse turmei. Pînă acum mersese cum mersese. Dar de cum ieşise pusnicul pe poartă, jigadinile tăbărîră pe vite. Surul, lupul îndrăzneţ şi fioros, nu mai avea teamă. La trei-patru zile înşfăca mielul sau oaia. Cine putea să-i ţie piept? Singur părintele Sofonie îl punea ca pe o fiară a lui în frîu, cum bunăoară sfîntul Haralambie, leul. Aşa spuneau călugării ciobani alergînd la stareţ, care, cu şalele lui mursicate de colţii podagrei, îi înţelegea prea bine, dar nu avea altceva să le dea decît mîna pufoasă de sărutat.

Pînă într-o zi, preasfinţia-sa, biruit de răutatea dihăniilor, ceru un condei ca să adauge la bucatele trimise ascetului un răvaş, cu porunca să se roage şi să vegheze ca şi înainte asupra turmei spîrcuite de jivini. Antonie a citit sau nu ţidula, dar lupul nu-şi încetă prădăciunile. Însă neîndoielnic fu că săptămîna următoare fratele urcat cu papornița de mîncare văzu unul din corbii părintelui Antonie cu răvaşul stareţului în cioc. Şi numaidecît dete ştire în mănăstire că îl trime-

tea stăpînul, adică schimnicul, cu plîngerea la cer. Ceea ce mai mîngîie pe bicisnicii părinţi şi îngroşă basmul.

– Ţi-aduci aminte, părinte Nectarie, cînd a slobozit de sus icoana Maicii Preciste în capul părintelui Sava, care mîncase carne în ajunul Adormirii?

– Hei, dar cînd a amuţit pe părintele Ioanichie...

Şi iar s-au perindat aducerile-aminte despre copilandrul intrat ca un înger pirpiriu acum treizeci de ani între ei; crescuse, se deşirase sub ochii lor, se aprinsese şi dogorîse de un foc nesuferit pentru ei, păcătoşii. Pomeneau astea şi încă multe alte minunate isprăvi care răscoliseră lumea şi speriaseră pe înalţii stăpîni ai bisericii, pînă ce, fricoşi sau pizmaşi, îl înăbuşiră ca pricină, ziceau ei, de zăpăceală şi tulburare în norod.

Noul stareţ nu fusese martor la nici unul din miracole. Nehotărît ce trebuie să creadă, îl ţinuse, după poruncile de sus, într-o bănuitoare supraveghere. Aşa că simţise plecarea lui în schimnicie ca o uşurare.

Dar curînd, tot mai desele greutăţi prin care trecea mănăstirea, pagube, prigoane şi părăsire, aduceau pe anahoret necontenit în miezul grijilor şi angaralelor.

– Hei, de-ar fi aici părintele Sofonie... oftau toţi, începînd cu ciobanii şi sfîrşind cu slujitorii altarului văduvit de credincioşi.

Într-o noapte lupii sfîşiară nu mai puţin de cinci oi. A fost picătura care a făcut paharul să dea pe dinafară. Stareţul şi-a călcat pe inimă şi a trimis ascetului o solie alcătuită din ecleziarh şi doi bătrîni cuvioşi, care să-i ceară ajutor. Cei trei au urcat muntele, s-au bucurat că au găsit la locul lor corbii, că i-a întîmpinat vulturul, şi către prînz, fără să dea glas, au poposit la peşteră. Antonie nu i-a băgat de seamă. Sta pe prichiciul din faţă şi vorbea cu un şoricel îmblînzit, pe care-l ţinea în palmă. Deşi n-au auzit nimic, bătrînii hotărîră că-l învaţă să se roage şi jos buciumară vestea.

Cînd i-a simţit, s-a întors şi i-a văzut, schimnicul a ţîşnit ca o sălbăticiune în scorbura stîncii, prăvălind la gură toate lobdiile ce ţineau loc de uşă.

Solia a ciocănit, a strigat, s-a rugat. N-a fost chip să-l scoată din bîrlog.

– Cuvioase Antonie!...

Tăcere.

– Sfinţia-ta, doar o vorbă!...

Nimic.

– Ne trimite părintele egumen!...

În deşert...

După multe răgăminţi de-a surda, bătrînii, osteniţi, se aşezară greceşte la gura vizuinii ca pentru un lung asediu. Scoaseră tăgîrţele şi se puseră să îmbuce leguma. Schimnicul, cu răsuflarea oprită, îi auzea clefăind pita, limpind apa şi sfătuindu-se cum să mîie noaptea acolo. Asta îl umplu de groază. După ce moţăiră o leacă, cuvioşii porniră iar asaltul:

– Părinte Antonie!

Cuviosul ciuli urechile.

– Noi poposim aici şi nu ne clintim pînă nu ne asculţi, ameninţă unul.

– Avem poruncă de la preasfinţitul egumen să nu ne întoarcem fără răspuns, îl înveghie altul.

– Măcar de ne-am prăpădi la pragul sfinției-tale de foame și sete... încheie al treilea.

Antonie își făcu socoteala că n-au să crape de foame, fiindcă trebuia să urce călugărul cu hrană, nici să plesnească de sete cu izvorul la nas, așa că se înmuie.

– Grăiți, dar scurt, consimți el prin lemnele astupușului.

Bătrînii, bucuroși, pălăvrăgiră multe și de toate, despre necazurile mănăstirii, despre pagube și sărăcie, despre oi și lup.

– Ho! îi opri sihastrul. Numai la cele lumești vă stau gîndurile... Spuneți limpede, ce vreți?

– Ne mănîncă lupul oile, se jeluiră ei.

– Ei, și ce? voi nu mîncați pe Cristos, mielul lui Dumnezeu?

Călugării nu se așteptau la o asemenea înfruntare și se priviră uluiți.

– Să știți că s-a smintit cuviosul de atîta canon!... spuse unul.

Acum tăcerea se îndelunga din amîndouă părțile. Tot călugării trebuiră s-o rupă.

– Și te roagă preasfinția-sa egumenul să alungi fiarele.

– Cum? se răsti din bîrlog Antonie.

– Cum făceai la mănăstire.

– Acolo mă vesteau ciobanii. Cine urcă aici să-mi dea de știre?

Și cu asta le luă piuitul.

– Asta așa este... se scărpinară ei în cap.

Pînă să alerge ștafeta trei ceasuri, mai ales pe timp de noapte, dihăniile au timp să sfîșie întreaga turmă. Dar iarna, prin genunile de omăt?! Și ședeau cu mințile încîlcite. Tot Antonie, ca să scape de ei, le deznodă.

– Ascultați: îndată ce s-arată lupul, trageți clopotul cel mare într-o dungă, ca la primejdie. Am s-aud și am să știu. Acu plecați.

Chiar în noaptea următoare lupul a dat buzna. Un cioban fugi la mănăstire. Pînă să trezească pe părintele clopotar, ăsta, pînă să se suie în clopotniță, să urnească pe Samson, Surul și-a luat tainul un miel și a zbughit-o după al treilea dangăt... Tot era ceva. Nu sfîșiase trei-patru ca de obicei; și pînă la ziuă nu s-a mai întors.

La atacul următor, pacoste! În grabă, clopotarul, buimac, a alunecat pe trepte și și-a rupt piciorul. Spaimă, zăpăceală. Așa că Samson n-a dat alarma, și schimnicul, sus, nu și-a întrerupt rugăciunea, iar fiara și-a făcut cu turma toate mendrele.

Întîmplarea a silit pe călugări la altă rînduială: ușa clopotniței să rămîie deschisă, ca ciobanul să nu mai piardă vremea, ci să urce singur și să tragă clopotul. Aici altă încurcătură. Gonaciul de la stînă era ageamiu: nu știa ce-i aia să bați clopotul în dungă. L-a bălăbănit în toate felurile, și scurt, și lung, și pe-o latură, și pe alta, încît a ieșit o harababură. Schimnicul, crezînd că sună slujba ceasurilor, nu s-a clintit și lupul, jos, a jăcmănit pe săturate.

Cînd ciobanul a deprins cum trebuie să mînuiască funia, lupul și-a sporit șiretlicurile. Nu mai venea singur, ci cu un soț ori doi, alteori în capul unui hăitic. Și fiarele se împărțeau. Grosul, cu Surul în frunte, da iureș în turmă. Ceilalți, răzleți, se așezau între stînă și mănăstire, tăind calea omului care gonea spre clopotniță.

Dar și mințile călugărilor începură să lucreze la întrecere cu ale fiarelor. S-au înțeles că atunci cînd baciul va da glas de bucium din stînă, un frate pus de veghe sus în turn, cu mîna gata pe ștreang, să și tragă. Numai că lupul pica tocmai cînd somnul e mai dulce și fratele dormea dus.

Buciumul s-a văietat nopți de-a rîndul în zadar, sfințitul schimnic n-a avut ce auzi, iar lupul a huzurit.

Atunci se ținu sfat mare cu egumenul. Se alese părintele Zenovie, călugărul cel mai treaz, care pătimea de nesomn. Un omuleț neastîmpărat, ciufulit ca o veveriță, strașnic veghetor, în stare să stea cu ochii deschiși trei zile și trei nopți la șir. Cînd se întunecă, Zenovie urcă în turn cu ceaslovul și o lumînare. Părinții, jos, ascultau prin somn. N-au auzit pe Samson glăsuind. Pesemne, și-au zis, n-o fi venit fiara la stînă.

Dimineața, cuviosul Zenovie nu s-a arătat la utrenie. L-au căutat în chilie, lipsea. Au urcat în turn, odaia clopotelor – goală. L-au strigat.

De sus din tavan s-a prelins un miorlăit stins. Călugării au ridicat ochii: pe fundul de bute al lui Samson sta o mogîldeață ciufulită, cu mîinile încleștate pe chiotorile unde se înnoadă funiile. Părea un liliac uriaș prins de lumina zilei și pitulat acolo.

– Sfinția-ta ești, părinte Zenovie?

– Eu, fraților.

– Dă-te jos.

– Nu pot. Ajutați-mă frățiile-voastre.

– Păi cum te-ai suit?

– Nu știu, dete răspuns omul.

Coborît cu greu, el povesti lucruri de necrezut. Cînd veghea mai cu nădejde, a auzit pași pe scară și s-a bucurat crezînd că vine vreun cuvios să-i ție de urît. Dar cînd s-a deschis ușa din clanță, a intrat lupul sur, zburlit, cu ochi de jăratec, clănțănind la el. Încît n-a știut nici cum, nici cînd s-a cățărat în mîini pe funie și s-a trezit sus pe spetezele din spinarea lui Samson.

– Năluci, părinte... îl certă starețul. Trebuia să-ți faci semnul crucii.

– Stai preasfinția-ta, la noapte, să te vedem ce faci cu crucile, îl repezi pățitul.

Și nu s-a mai încumetat nimeni să pîndească în turn buciumul care trimetea în cele patru zări jalea stînei, dar nu răzbătea pînă sus la părintele Antonie.

Toate astea nu miroseau a lucru curat. Mulți înclinau să se înștiințeze Mitropolia, Sinodul. Starețul nu se învoi. Băga din nou mănăstirea în ștrenguiala și tărbaca înalților clerici... Abia o uitaseră. Se luară alte măsuri: slujbe mari în biserică, rugăciuni și căderi la Maica Domnului, sfeștanii și molitve la stînă, care fu curățată și stropită cu agheasmă. O cruce uriașă fu ridicată chiar în mijlocul tîrlei, să vegheze cu brațele întinse turma de la picioarele ei. Și se statorniciră aici doi călugări, care să citească cu rîndul într-un coșar prefăcut în paraclis slujbele nopții, vecernii și ceasuri.

Zadarnic. Lupul venea și mai des, dornic parcă pe lîngă mertic să asculte și sfintele cîntări.

De atîta îndrăzneală a fiarei și bicisnicie a ciobanilor, călugării tineri se răzvrătiră și cerură arme.

– Și ele sînt de la Dumnezeu.

– Ba-s de la diavolul, se împotrivea starețul. Din două pricini: una canonicească. Monahii n-au voie să ucidă cu nici un chip, sînt opriți de pravile.

– Se poate lua dezlegare, se ridicară cîțiva.

– Da, dar de sus și de foarte departe, ceea ce ar costa o mulțime de intervenții și o groază de bani.

– Chiar și în împrejurarea în care ne aflăm? întrebă unul.

– Chiar... Patriarhiile se mişcă greu şi numai cu aur...

Călugării puseră nasurile în pămînt...

A doua opreliște și mai strașnică venea din partea stăpînirii. Ieșise de cîțiva ani legea că nimeni nu are voie să poarte arme. Numai vînătorilor de baștină li se dăduse îngăduință scrisă. Mănăstirea însăși predase niște gioarse ruginite, lăsate acolo de pe vremea zaverei. Acum trebuia autorizație tocmai de la București. Și pe numele cui?

– Al preasfinției-tale, îl îndatoră tineretul.

– Ei, asta îmi mai trebuie! Și de unde bani pentru drum, costul armei, al taxelor, presupunînd că o să călcăm întîia opreliște, poruncile canonului nostru...

Dar călugărul tînăr nu s-a lăsat. Repede s-au strîns bani, s-a ticluit jalba și s-a găsit un om, care curînd s-a întors cu pușca.

Și iată-l pe părintele Cristea, capul tineretului, fudulindu-se cu ea în spate prin staniștea oilor.

Înainte de miezul nopții, o bubuitură a sfărîmat văzduhul și numaidecît schelălăieli înfiorătoare umplură tîrla. Vînătorul împușcase un cîine. Era și ăsta un început bunicel pentru un călugăr. Ceea ce însă nu a împiedicat lupul mai tîrziu, după potolirea zarvei, să răpească mielul.

În altă noapte, părintele Cristea, care străjuia către apus, spre codru, a trebuit să alerge în partea cealaltă a stînei, unde se stîrnise mare hărmălaie. Ajuns acolo, s-a sucit, s-a zgîit, a ochit și a nimerit o oaie. Toți și-au făcut cruce și au mulțumit lui Dumnezeu că n-a lovit un om.

Dar se chema că sfinția-sa poate și știe să tragă, n-are a face în ce... Lupul trebuia deci să ție seamă, căci are să-i vie rîndul. A și ținut.

Cum a mai venit, s-a năpustit drept în vînător, care, luat nepristan, a întors arma, oarecum după lup, zicea el, și s-a împușcat singur în picior. Fiara a străbătut în goană stîna, și-a luat cîștul și s-a dus. Pe părintele Cristea l-au purtat pe năsălie la spital... Și de arma primejdioasă nu s-a mai atins nimeni.

Acum pricepură toți că nu se petrec lucruri curate, și mănăstirea e prigonită de puteri întunecate. Astfel au trecut o toamnă și o iarnă amarnice pentru obște, fără stingherire de la rugăciuni pentru schimnicul din munte.

Primăvara cu izul ei de miei priori mirositori a lapte a îndoit rîvna lupului și îngrijorarea părinților. Atunci baciul, un bătrîn mirean, căzu la picioarele egumenului și cu lacrimi l-a rugat să dea dezlegare unui solomonar, vestit descîntător de fiare și desfăcător de farmece, să vie în ajutorul turmei. Starețul s-a împotrivit morțiș. Cum s-ar putea îngădui asemenea blestemății în cuprinsul sfîntului lăcaș? Au sărit însă și călugării în sprijinul baciului.

– Stîna nu e mănăstire. Ciobanii pot chema și sprijinul laicilor, spuneau ei. Hărțuit de lup și de frații monahi, pînă la urmă starețul n-a mai avut încotro și s-a înduplecat.

– Fă ce vrei, mormăi el, întorcînd baciului spatele. Stîna ți-e dată în seamă. Eu nu știu nimic: mă spăl pe mîini.

*

În sfîrșit, a coborît vrăjitorul. Șotropa, un bătrîior vesel, sfrijit ca un zbîrciog, chiomb de un ochi și cu luna plină a cheliei în cap. Ținea vergelușa de alun în mînă, cosorul de argint înfipt în

brîul verde, iar în sîn sticluța cu spiriduș, păstrat în apă, ca o păpușică cît un dop de plută, care, cînd se da la fund, cînd se urca la gît, după cum avea nevoie stăpînă-su.

Vraciul a întrebat cum, cînd și în ce fel se întîmplă călcările, a descusut paznicii, i-a dezbrăcat, le-a cercetat cu luare-aminte mîinile și labele picioarelor, părul de pe piept. A scormonit o moviliță: n-a găsit vrăji îngropate, nici farmece ascunse... A trecut apoi la cîini.

– Cîinii nu se dau la lup, mărturisi baciul.

– Dar la oameni? Și ochiul chiomb se ivi de sub pleoapă...

– La oameni și la alte dihănii se reped.

– Bine! Acuși să-i întrebăm și pe ei...

Vraciul își mișcă buzele într-un soi de șoaptă, neînțeleasă de urechile omului, un fel de freamăt ușor, schimbat în adiere de șuier... Doar uitîndu-te la gura lui vedeai sau îți închipuiai că ar vorbi. Numaidecît un cîine din apropiere ciuli urechile și prinse să se neliniștească. Suci capul, ascultă sfeclit, se mișcă în jurul lui însuși, căutînd. Apoi, doi, trei, înfiorați, se sculară. Pe urmă, oricît de departe se aflau, toți cîinii ațintiră auzurile, săriră fără astîmpăr și înaintară pe măsură ce Șotropa își frămînta fără glas buzele. Deodată dulăul cel bătrîn se întoarse și chelfăni un cățelandru, rămas în urmă, care nu prea se sinchisea. Apoi el cel dintîi se apropie gudurîndu-se de solomonar și i se lungi supus la picioare, tăvălindu-se în țărînă. Așa, rînd pe rînd, sosiră toți zăvozii stînei, cu cozile pleoștite, spășiți, și îi trecură pe dinainte, ca la un interogatoriu. Unul cîte unul se opreau, cercau să-l privească, dar lăsau repede ochii în jos, scîncind ușor, ca niște învinuiți cu botul pe labe. Apoi, la un semn, treceau deoparte și așteptau.

Călugării priveau ca la o întîmplare de pe altă lume.

– Nu-s vinovați, hotărî Șotropa, ștergîndu-și fruntea și obrajii șiroind de sudoare. Cămașa de pe el era leoarcă, parcă de cine știe ce caznă. Nu-s vinovați, spuse a doua oară. Mi-au mărturisit tot.

Cei de față se priviră uluiți.

– Ai vorbit cu ei?

– Precum văzurăți.

– Ce i-ai întrebat?

– De ce nu se dau la fiară.

– Și ce ți-au spus?

– Mi-au spus că nu e lup.

– Nu e lup?

Și călugării se strînseră a spaimă, ca oile, unul în altul.

– E diavolul? strigară și-și făcură cruce.

– Nu. Cîinii zic că este om.

– Om?! și toți se îngroziră și mai mult.

– Om, îi lămuri domol Șotropa. Adică pricolici. Mai rău ca fiara adevărată.

– Se poate?

– Cum nu! Sînt oameni care se prefac în lupi. Umblă ori singuri, ori înhăitați cu lupi de-i buni, după prăzi...

Monahii ascultau cu mîinile la gură.

– De-aia zăvozii n-au ce le face, adăugă vraciul.

– Se tem? întrebă baciul.

Șotropa își mișcă din nou buzele, și dulăul se înfățișă numaidecît, își frecă labele dinainte una de alta și se turti la pămînt tînguindu-se.

– Lasă, lasă, nu-ți fac nimic, îl împăcă solomonarul după ce-l ascultă, și cu o ușoară mîngîiere îi dete slobozenie să plece.

– Spune, se întoarse el către oameni, spune că lupul le este om cunoscut.

– Om cunoscut? Cine? Și cuvioșii spăimîntați se plecară parcă ar fi trecut un vînt groaznic peste ei.

– Cineva ori din stînă, ori din satele vecine... Numai glonț de argint descîntat se prinde de el, urmă Șotropa. Dar să știți că Șușnea vînătorul îi vine de hac. Și încă ceva: aduceți în stînă un cocoș, dacă se găsește alb, să auză toaca-n cer și să dea veste duhurilor să se facă nevăzute.

*

Stareţul, cînd a auzit de omul-lup cunoscut de cîini, abia s-a ținut să nu sară în sus, s-a prefăcut că nu crede, dar a uitat de șale, de oase hodorogite, a cerut trăsura, a mînat la gară și s-a suit în cel dintîi tren pentru București. Aici a căutat pe bătrînul Teoctist, vechi slujitor în Mitropolie, profesor și mare îndeletnicitor cu ocultismul și magia. S-au închis amîndoi în odaie, au citit, au dezbătut și, despărțindu-se apoi, au hotărît ceva tainic.

Sfatul fățiș al lui Teoctist a fost să încerce întîi botezul. Pricolici se face de obicei copilul care din întîmplare sau din vreo vrajă n-a primit această sfîntă taină. Dacă nu izbutește, rămîne glonțul...

La înapoiere stareţul a așezat în marginile stînei cîte un cazan cu apă sfințită după rînduielile botezului, vegheate de călugări, cu porunca, îndată ce simt o mișcare, zăresc o umbră, văd o vită sau orice ar fi, numaidecît să înmoaie șomoiogul și să stropească. Nopți de-a rîndul ei scuturară sfeștoacele în vînt și în toate nepărerile, numai pe lup nu-l nimeriră. Ori că ăsta fusese copil botezat, căci se strecura, diavolul știe pe unde, și răpea mielul de sub nasul cuvioșilor botezători.

Nu mai mergea așa... Rămînea glonțul...

Aici soborul mănăstirii se rupse în două, ca într-o răzvrătire. Tineretul cerea să vie numaidecît vînătorul. Bătrînul se împotrivea, cu dreptate. Dacă nu e lup adevărat, ci om, pentru ce tocmai ei, călugării, să-l ucidă, osîndindu-l, așa blestemat, muncilor veșnice ale iadului?

– Atunci?

– Atunci? trebuie întîi căutat printre oameni, prin sate, găsit și încercat cu orice preț mîntuirea lui.

Stareţul șovăia cu gîndurile aiurea...

– Cum să facem?

– Mai e întrebare? Aducem pe părintele Antonie și-l statornicim la stînă. El are să-l prindă și să puie în lanț ca pe un cîine lupul care îi ascultă poruncile.

O nouă solie bătu la ușa peșterii: neașteptată minune, schimnicul se milostivi s-o asculte; și, pentru izbăvirea unui suflet de la pierzare, se învoi să coboare.

– Stau pînă-n toamnă, mai mult nu, spuse el, așezîndu-se într-un bordei de lîngă stînă.

Toți așteptau acum măcar potolirea dihaniei, dacă nu chiar pocăința sau pieirea ei pe totdeauna.

Dar, crudă amăgire, lupul nu-și părăsi năravul, cînd singur, cînd în noajă cu alții. E drept că nu îndrăznea să sară și să sfîrtece decît cînd schimnicul, căzut în răpirea de sine a rugăciunii, nu se trezea repede la strigătele paznicilor. Atunci făcea prădăciune mare, de care se căina, spăimîntat, însuși Antonie, cerîndu-și iertare de la frați.

– De! Știam eu că nu sînt de nici o scofală. V-am ascultat doar să vă împac și să-mi împac cugetul. Și lăcrăma îmbelșugat.

– Ne pare rău, sfinția-ta, că te-am tulburat și te-am ostenit, îl mîngîiau ei.

– Nu e nimic, se asprea el iar. Tot trebuia să cobor la mănăstire de Sfîntă Maria să mă împărtășesc. După care nesmintit vă părăsesc. Pe urmă o jumătate de an ne-or despărți nămestiile zăpezilor.

În sinea lui era însă bucuros că se isprăvise și cu corvoada asta, alungarea lupului, singura care îl mai lega cu interesele oamenilor. De acum înainte avea să fie lăsat în pacea lui Dumnezeu.

După plecarea lui Antonie, hărțuiala cu fiara a urmat la fel, pînă ce soborul căzu la înțelegere: nu mai rămînea decît glonțul.

*

Șotropa, chemat, veni de data asta cu Șușnea, vînătorul, o beldie crăcănată, cu mișcări mlădii și agere priviri albastre. Călca așa de ușor, că nu-l simțeai, ai fi zis că alunecă, nu merge pe pămînt, deși purta botfori. Avea din naștere la mîna dreaptă șase degete și într-un obraz o pată mare sîngerie, ca o halcă de bojoc fript, pentru care-l porecliseră Falcă-Prăjită. Nu bea rachiu, nu pufăia tutun. Ducea în spate o flintă veche cu încărcătura pe gură, iarba de pușcă într-un corn de bou negru, gloanțele într-o teșilă de piele la șold. N-a dat bună ziua.

Vraciul s-a urcat în pătulul înalt, a iscodit de jur-împrejur ocolnița, însemnîndu-și locurile. A tras apoi într-un piez al stînei, cu cosorul de argint, un rotocol, l-a boscorodit, l-a afumat cu zîrnă, lupisdragi și alte buruieni la care trag fiarele și s-a așezat împreună cu vînătorul acolo.

De cum a dat în noapte, s-au pus la pîndă. Solomonarul, de-a dreptul jos, culcat în țărînă. Vînătorul, cu un genunchi în pămînt și arma gata în cumpănire. Baciul și mulțimea de călugări s-au închis în cășărie, cu inimile bîcîind de așteptare.

Cocoșul a cîntat de culcare. Apoi, de straja întîia. Pe urmă, de a doua. La a treia, vraciul, cu urechea dreaptă lipită de pămînt, dete ghes vînătorului, care se aținti cu toată ființa lui spre întuneric.

Deodată se ridică, fulger, în picioare, pușca tună, un vaier țîșni dintr-o părere de umbră și cîinii săriră cu larmă. Ceilalți călugări și oameni năvăliră afară. Șușnea și solomonarul ședeau liniștiți în cercul vrăjit.

Las' că acum sosește murgul zorilor. Vedem noi ce a fost!

Curînd strelicii, întîi verzii, apoi amestecați cu răbufneli de lumină, jucară la răsărit și se țesură cu fire de beteală albe... începu să se zărească, și ceata porni la cercetat. Aproape nimic. Prea arar o urmă părelnică. Puseră cîinii, dăscăliți de solomonar, pe ea. O prăpădiră, o găsiră iar. Cotind, răsucind, firul îi duse la mănăstire, îi întoarse la stînă, apoi sub munte unde se rupse. Cîinii se opriră, neștiind încotro să mai apuce, și se culcară.

Stareţul aştepta veştile. Strînse toţi călugării, îi cercetă. Nu lipsea, nu şchiopăta, nu sîngera nici unul. Ciobanii, aşijderi.

Vraciul şi vînătorul rămaseră pentru a doua noapte şi luară veghile de la capăt. Lupul nu s-a arătat. A treia, a patra, a cincea noapte, iar nimic. Ceea ce dovedea că împuşcătura mersese în plin. În cine? şi unde? Trebuiau iscodite acum satele, să se afle ce om zace sau care s-a răpus...

Şuşnea şi Şotropa primiră bună plată şi pe deasupra sarcina să înnoade, cum vor şti, om cu om, babă cu babă, într-un fel de năvod, cu care să prefire satele în căutarea omului-lup rănit sau mort.

Şi stîna, ca şi mănăstirea se mulcomiră...

*

Nu era însă dat mănăstirii să se liniştească. Pe capul soborului veni numaidecît altă primejdie: să se lupte nu cu fiarele, ci cu boierii, dihănii mult mai hrăpăreţe. Cel puţin astfel spunea stareţul, fluturînd o hîrtie: înştiinţarea că s-a deschis în revendicare un vechi proces, crezut stins, o cîrcotă cu moştenitorii unuia Ciobanu, care pe vremuri făcuse danie mănăstirii un trup de moşie. Urmaşii pretindeau că monahii stăpînesc mai mult decît se cuvenea, răşluind o bună fîşie din partea lor, cu pădure şi peştera schimnicului pe ea. Judecata se petrecuse de mult în divanurile trecute. Toate hrisoavele se găseau în arhivele statului. Stareţul era nevoit să-şi mişte iar încheieturile ruginite şi plecă la Bucureşti, de unde să întoarse cu patru oaspeţi: avocatul Mitropoliei, care să răscolească în hîrţoagele mănăstirii, doi ingineri, care să măsoare din nou pămîntul, şi părintele profesor Teoctist, prietenul egumenului şi unchiul avocatului, dornic de o plimbare la munte.

Mosafirii s-au odihnit o noapte. A doua zi dimineaţă în zori porniră sus, cu cîte o valiză doldora de unelte pentru măsurat, cîteva traiste cu mîncare, părintele Teoctist sprijinit în toiag cu vîrf de fier, înadins pentru urcuş. Inima stareţului îi dădu ghes: cum era să-şi lase oaspeţii singuri? Şi se alătură şi dînsul. Împreună cu ei urca fratele cu merinde pentru schimnic, luat ca să-i călăuzească, să ajute la bagaje şi la nevoie să sprijine pe nevoiaşi.

Curînd intrară în codru ca într-un basm. Toamna îl preschimbase într-un uriaş chihlimbar galben, încrustat cu vine de verde, cu ochiuri de albastru şi bucăţi de azur, prin miezul amurgit al căruia mergeau ei. Înaintea lor sălta, resfirîndu-şi creasta, o pasăre stropită cu negru, cu aur şi cu roşu. Se oprea, ciocănea într-un trunchi şi iar zbura, ca şi cum le-ar fi arătat calea.

Povestea pădurii se sfîrşi. Ieşiră sus pe brîna de piatră unde se despărţea poteca de peşteră. Aici se opriră. Inginerii trebuiau să cuprinză vultureşte cu privirile întinderea, înainte de a începe lucrarea.

Şi încremeniră: urcaseră să măsoare măreţia lui Dumnezeu.

Călugăraşul după ce sărută mîna părintelui stareţ, porni cu panerul spre sihăstrie.

– Vezi să nu-l tulburi cumva pe părintele Antonie spunîndu-i că sîntem şi noi pe aici, îi porunci stăpînul.

La întoarcere, fratele vru să rămînă în slujba inginerilor. Dar egumenul îl scuti şi-l trimise scurt acasă.

– Dar dacă înnoptaţi? îl cercă grijuliu călugărul.

– Avem facle și felinare. Dacă întîrziem, liniștește pe cuvioși. Să nu ne aștepte nimeni.

De cum le întoarse monahul spatele, cei cinci se strînseră mănunchi, schimbați, se sfătuiră întunecați și apucară spre peșteră.

Nu-i interesară corbii care îi croncăniră, nici șoarecii tăbărîți pe merindea proaspătă, nici vulturul închiondorat. Merseră drept la gura astupată cu lemne.

Stătură puțin și se priviră gravi.

– Încercăm să batem? întrebă avocatul.

– Cred că zadarnic, spuse liniștit Teoctist.

Cele cîteva ciocănituri puternice în bîrnele de la intrare rămaseră fără răspuns.

– Atunci începem?

– Cu ajutorul lui Dumnezeu. Și își făcură toți cruce.

Din cîteva opinteli, tinerii zvîrliră lemnele. Apoi, ațintiți, așteptară... înlăuntru nu se clinti nimic.

– Lăsați-mă să intru eu întîi.

Și Teoctist păși încet pragul. Ceilalți îl urmară, îl ajunseră și împietriră toți cinci, ca într-un creștet de prăpastie: la picioarele lor zăcea un leș. După îndemnul părintelui Teoctist, stareţul îl ocoli cu pași șovăiți, de la tălpile goale îndreptate spre gura luminată a peșterii, la capul întunecat căzut către peretele din fund.

– El este, răspunse după un răspas la întrebarea mută a celorlalți.

– Să aprindem totuși luminile.

Patru lanterne își zvîrliră văpăile și prinseră mortul în cearcănul lor feeric. Schimnicul, înțepenit într-o cumplită încordare, murise încovoiat ca o fiară încovrigată asupra ei însăși. Lumina, plimbată încet de-a lungul, îi descoperi chipul descărnat, cu ochii albi rămași zgîiți, nasul strîmb uscat și boțit, gura neagră căscată și schimonosită.

Pe mustățile zbîrlite și barba răvășită dăinuia un strat gros de spume sîngeroase...

– Nu miroase, băgă de seamă unul; și-și vîrî batista în buzunar.

– L-a păstrat răcoarea peșterii. Și lipsa muștelor, lămuri altul.

– Acum să-l dezbrăcăm, porunci Teoctist.

– De ce? nu e păcat? se înfioră stareţul.

– Nu. Trebuie să vedem cum a pătruns glonțul.

Dar nimeni nu se clinti să întindă mîna și să atingă cadavrul. Tot Teoctist se căzni, stângaci, cu vîrful toiagului, să-l despoaie și rupse mai mult decît desfăcu, cu piele cu tot, bucăți din veșmîntul putred, lipit de carne. De sub leșul mișcat fugiră cotiș gîndaci negri, cîțiva șoareci și alte gîngănii.

Tinerii nu putură suferi și întoarseră cu oroare capetele, să nu mai vadă. După cîteva încercări neizbutite, stareţul, indignat, îl opri.

– Părinte Teoctist, noi săvîrșim o pîngărire, batjocorim un mort, frate de-al nostru. Să-i lăsăm trupul în pace. Taina are să i-o mărturisească sufletul său lui Dumnezeu. Mai ales că tot ce gîndim rău de el ar putea să ne fie nouă păcat: o fi murit de moarte bună.

– Asta vream să aflu și eu, bufni întărîtat teozoful, și nu se opri.

– E mult mai bine pentru el și pentru noi să nu știm niciodată, cătă să-l împace starețul. Noi am venit aici pentru alte îndatoriri.

– Lasă, lasă... e mare nevoie să știu. De încredințarea asta atîrnă dacă săvîrșesc sau nu lucrarea de stîrpirea pricoliciului. Și Teoctist, îndîrjit, izbuti să tragă de pe leș zdrențele. Iată, veniți să vedeți... Și plecat pe vine, el arătă în coasta dreaptă gaura glonțului, cu rana răzbuzată și încă smîncind un sînge negru.

– M-ați înțeles, zise Teoctist, ridicîndu-se.

Leșul sta acum despuiat, pe o parte, groaznic, plin de slin, de scîrbe și urîciuni, ca la o judecată...

– Acum luminați-mi bine pieptul, porunci Teoctist.

Cele patru lumini își strînseră focarele în coșul scofîlcit. Repede, cu dreapta puternic încordată, el ridică toiagul ascuțit și, pînă ce ceilalți să se dezmeticească, îl împlîntă ca pe un țăpoi în inima mortului.

– Ce faci, părinte? se îngroziră toți, și privindu-l cu ură și silă, se grăbeau să iasă și să-l părăsească.

– Străpung, după rînduiala magică, inima pricoliciului...

Și ca să se îndreptățească și să-i împace, ocultistul le dezvălui acolo pe loc alcătuirea omului în cele șapte stihii ale lui și îndeosebi despre corpul astral, un fel de căptușeală subțire a trupului, ca un abur nevăzut, care ne umple pe dinăuntru și ne înconjoară pe dinafară, așa ca cearcănul din jurul capului sfinților.

– Acest al doilea trup aburos își poate uneori părăsi lăcașul, adică trupul de carne, care rămîne nemișcat, într-un somn adînc, în timp ce el călătorește ca un duh, ia orice chip vrea, de lup și de alte năluci. Cînd se întoarce înapoi, omul se trezește fără să știe ce a săvîrșit. Crede că a dormit. Orice lovitură, împunsătură de cuțit, împușcătură de armă făcută asupra duhului o primește, acolo, departe, trupul adevărat și omul poate muri de pe urma ei. Asta dovedește că este om-lup, lycantrop: tragi în lup, te iei pe urmele lui și ajungi la un ins care se vaietă și se zbate în durerile rănii glonțului.

Și acum să-i facem rînduială creștinească.

Cei doi părinți își petrecură pe după gît patrafirele aduse în valiză, citiră, prohodiră și tămîiară, stropiră cu vin și untdelemn spre veșnică pomenire și deteră cele din urmă dezlegări sufletului să se așeze în cortul drepților, trupului să se întoarcă în țărînă.

– Îi săpăm groapa aici, spuse un tînăr, deși chiar bezna peșterii e ca un mormînt și poate nici n-ar mai trebui băgat în pămînt.

– Nu! sări îngrozit starețul. Ar fi o mare greșeală... Mai curînd sau mai tîrziu, tot s-ar descoperi. Vă închipuiți ce cumplită învinuire ar cădea asupra noastră, celor cîțiva care cîrmuim mănăstirea. Toți dușmanii, întovărășiți cu vrăjmașii credinței ar tăbărî asupră-ne că nu ne-am mulțumit numai să-l surghiunim pe sfînt, ci din pizmă și răutate l-am și ucis. Trebuie să-l ascundem în altă parte.

Vă rog să înțelegeți, urmă el, că pentru liniștea soborului și a lumii, ca să risipesc orice bănuială, am scornit, Dumnezeu să ne ierte, minciuna cu procesul și v-am chemat să-mi dați aju-

tor aici, ca să ştergem şi cele mai mici urme ale unei întîmplări, care, dată în vileag, ar fi tîrît Biserica întreagă într-un nemaipomenit scandal.

– S-ar cuveni să-l îngropăm după canon; gol, înfăşurat numai în giulgiul călugărilor, băgă de seamă Teoctist.

– M-am gîndit şi la datină, oftă stareţul, şi întinse jos o pînză, în care rostogoliră leşul, înfăşurîndu-l ca într-un sac. Apoi, apucînd cîte unul de un cap şi de celălalt, ieşiră cu el.

Lumina îi primi în slăvita ei mărinimie, aceeaşi pentru cei buni, ca şi pentru cei răi...

– Vedeţi dacă n-au rămas urme de sînge. Căutaţi nisip şi presăraţi locul, stărui stareţul.

– Astupaţi la loc intrarea, sfătui Teoctist, să nu se cunoască.

– De ce? întrebară tinerii, punînd lemnele aşa cum le găsiseră.

– Să vă spun: şase-şapte luni, nimeni nu poate răzbate pînă aici. Tîrziu, la anul, sau peste cîţiva ani, cînd cineva o îndrăzni să dea la o parte lemnele şi va găsi peştera goală, are să trîmbiţeze o nouă minune: piatra pecetluită şi sihastrul nicăieri. Această pieire fără urmă prin zidurile stîncii, ca o răpire la ceruri, pe lîngă că pune la adăpost pe părintele stareţ şi mănăstirea de orice neajunsuri şi tulburare, are să întărească faima şi să sporească slava părintelui Antonie, sfîrşi Teoctist, dînd semnalul plecării.

Şi peştera, goală de taina ei, se pecetlui iar.

Ceata cu leşul coborî înapoi în codru, care-i ascunse în doliul lui galben de foi pîlpîitoare. Scoaseră din geamantane lopeţile, fără cozi, săpară adînc sub un preval groapa schimnicului, îl prăvăliră înăuntru, o astupară cu lostopani de pămînt şi bătătoriră brazde de iarbă veşnică.

15 august 1952, Bucureşti.

Pescarul Amin

Nu se ține minte de cînd Dunărea, umflată de ploi și zăpoare, nu se mai vărsase atît de năprasnic ca în primăvara aceea. Fluviul era un imens șir de dîmburi rostogolitoare, din coastele cărora se năruiau afară din matcă puhoaie nebune, ce împingeau, înghesuiau în bîrdanele bălților, în cîmpia oablă, în toate rîurile și gîrlele duiumurile de ape furioase ce nu-l mai încăpeau.

Și cu ele odată, duiumul de pești, de toate soiurile, de toate mărimile, de la somnii și crapii cît viteii, la fîțișoarele cît gîngăniile. Izbiți de sloiuri, buimăciți de mîl, tîrîți de iuțeala vijelioasă a șihoaielor, tărbăciți de valuri, peștii căutau scăpare la maluri și curgeau de-a valma cu inundația în toate bălțile, lacurile, ghiolurile, gîrlele și prevalurile din laturi.

Vremea pescuitului întîrzia. De Dunăre, nici vorbă. Dar chiar în bălțile necontenit frămîntate de năboaie nu se putea arunca plasă ori năvod: se făceau ferfeniță. Peștele, mahmur, se ținea numai la adînc, pe funduri, în nomoale și cotloane. Deasupra se învăluiau cîrduri piuitoare de pescăruși, chitind zadarnic prada în undele sterpe. Roiuri de rațe făr' de rost, liote de lișițe alungate, vîrtejuri de gîște deznădăjduite, spîrcaci necăjiți, bîtlani amărîți, babițe îmbufnate, cormorani bosumflați se foiau în toate părțile, cătînd tihnă pentru puiat. Toți, oameni și lighioi, așteptau cu ochii pe mîniile dezlănțuite.

În sfîrșit, pe la jumătatea lui aprilie Dunărea se îndură. Delta, scufundată în noiane, ieși din haos. Satele, pînă atunci ca niște cetăți asediate de hoardele apelor, se despresurară. Pustiul bălților prinse să se însuflețească. La limanuri, pe după coturi, se iviră tot felul de barcazuri vîslind spre așezările de pescuit.

Marea baltă a Nazîrului își primi și ea oamenii. O ceată cu un brigadier în coastă porni din sat, în cîteva bărci, spre capătul de către Dunăre. Acolo, la coada ei, balta se leagă de fluviu printr-un grumaz, o gîrlă, lungă de cîțiva kilometri și îngustă ca la zece stînjeni. Este Pociovelіștea, un vechi fund de albie, un preval, pe alocuri foarte adînc. Prin acest gîtlej năvălește odată cu inundația sumedenie de pește în baltă. Și tot prin el fug înapoi cînd apele se trag, supte de Dunărea în scădere.

Atunci, la acea vreme potrivită a înapoierii, pescarii trebuie să le taie calea să nu scape în fluviu, unde-i cheamă aprinsele legi ale biologiei lor. Clipa prielnică o simt, cei dintîi, somnii... Ei dau semnalul și pornesc cu urdiile de crapi și celelalte seminții dunărene după ei, într-o migrare fantastică. E de ajuns o noapte, ca balta, pînă atunci doldora, să rămînă săracă. Înștiințați de semnele adunate din străvechime, pescarii nu le dau răgaz. Cu multă vreme înainte ei se pregătesc de pîndă și-i așteaptă la locuri prielnice, cu capcanele întinse.

Ca în toate primăverile, pociovelіștenii pătrunseră în gîrlă și o străbătură mai mult de jumătate. Într-un loc prevalul se strîmtează: dar, repede, scăpat din strungă, el își lărgește numaidecît albia într-un mare ochi de ape rotitoare, lat și adînc, după care se gîtuie din nou, alcătuind între cele două sugrumături o bulboană, un ghiol, prin care gîrla curge mai departe. Aici este vestitul vad de pescuit cu garduri al Pociovelіștii. Două rînduri de bulumaci, bătuți pieptiș de-a curme-

zișul gîrlei, țin calea apelor: un rînd la capătul de către baltă al bulboanei, celălalt la capătul de către Dunăre. Între ele, ochiul ghiolului.

Scheletul capcanei, bulumacii negri, ieșiți ca niște catarge din apă, stau acolo neclintit de zeci și zeci de ani. Numai gardurile ce se încheie între ei se aduc din sat în fiecare primăvară.

Aici traseră oamenii luntrile la mal să descarce materialul pentru clădirea prinzătorii. Brigadierul se ițea de colo pînă colo, dînd porunci anapoda: un ăla butucănos negru și buzat, făcut din proaspăt șef. Îngîmfat și gură mare, se căznea grozav să facă pe deșteptul. Altfel, prost pe toate părțile și în toate felurile.

– Amine, porunci el, văzînd că oamenii habar n-au de el. Amine, hai sus.

Un pescar arătos se desprinse din ceată și-l urmă. Amîndoi, cățărați pe o grindă prinsă de-a lungul stîlpilor ca o punte de la un țărm la celălalt, cercetară, loviră, hîțînară fiecare taraș în parte, ciocăniră, bocăniră de jur împrejur lemnăria... Sub ei gîrla curgea sumbră, iute și aspră din Dunăre spre baltă, printre bulumacii negri, de care se izbea cu un vuiet greu și înăbușit o duduială adîncă, subpămînteană, ce umplea de freamăt neîntrerupt lemnăria și îi tremura și pe ei.

Coborîră.

– Nici o grijă, încredință șeful pe oameni. Ține și o mie de ani... Le mai tragem niște maiuri în cap, numai așa, de petrecere.

– Tigvele, mă! Unde-s tigvele? se zborși către oameni.

Doi săriră într-o luntre, vîsliră pînă la cel dintîi stîlp, de care se căzniră să lege o tigvă goală. Curentul le-o smulgea din mîini ca vijelia un zmeu de hîrtie. Legară apoi alta de piciorul din mijloc și o a treia de stîlpul de lîngă malul dimpotrivă. Cîtetrele trăgeau țintă ca niște săgeți spre baltă. Sforile le zbîrnîiau tari și încordate sîrmă.

– Hm! Apele trag grozav la baltă. După tigve, nici într-o săptămînă nu se întoarce cumpăna. Tu ce zici, Amine?

– Ia fugi încolo, dom'le, cu copilăriile dumitale! Ce știu capetele alea seci? Nu te uita la față: apele își mută umbletele de la fund. Acolo se petrece întîi schimbarea. Dedesubt stau puterile.

– Ei, dar tu ce crezi? Pe cînd?

Amin nu spuse nimic. Gol, intră încet lîngă mal, cu mîinile prinse în stuf. Dar apele nu-l răbdară. Îi loviră cu violență picioarele și-l răsturnară... Trebui să înoate pînă la un stîlp, pe care să se cațere, ca să se întoarcă.

– Azi nu, poimîne seară vă spui, hotărî el, și se trase deoparte, să aprinză focul.

Zilele și nopțile următoare au stat pe rînd cu ochii pe tigve și auzul ațintit la vîjîitul apelor, adulmecînd o schimbare.

A treia seară Amin intră iar. Înaintă greu pînă la întîiul stîlp. Apa îi venea la gît și-l bătea cu spume și bolboroseli. Pieptul, mîinile, picioarele îi zbîrnîiau în chipuri deosebite, după deosebitele niveluri la care ședeau în gîrlă, și pipăiau ca niște antene iuțelile curenților, duritățile ca de corp tare ale izbirii apelor în toate caturile trupului și trăgeau încheieri. Tălpile, mai ales, prubuluiau, măsurau, luau înștiințări despre gîndurile apelor de la fundul unde aleargă peștii. Se afundă, tot, de cîteva ori; zăbovi în adînc și ieși, hotărît.

– De azi în trei zile trebuie să fim cu gardurile încheiate.

Tovarășii îl priveau întrebători.

– Lîngă maluri apele se înmoaie. Nu mai trece mult și încep să se-ntoarcă.

– Dar mijlocul?

Și brigadierul arătă spre chinga șihoaielor din miezul gîrlei: se smucea învolburată și făcea să tremure stîlpii..

– Nici mijlocul nu mai are putere... L-am luat în piept. Balta umflată are să borască pe curînd în Dunăre.

Și spuse asta parca-ar fi văzut-o aievea icnind.

– Păi nu vezi că n-au de gînd să intre în cumpănire? Apele Dunării stau tot mai sus... îl sîcîi șeful.

– Ce, eu parcă zic c-au intrat? Dar mi-am înfipt palmele pe fund... Gîrla nu mi le-a mai smuls. Ba, uite, m-a lăsat să-i fur asta.

Și-și desfăcu pumnii plini de nisip.

– Nisipul ca nisipul, dar peștii? Că de ei e vorba. Mai urcă din Dunăre?

Și brigadierul, grozăvit, îl privea încruntat.

– Cît am prefirat apele nu s-a strecurat nici unul. Dunărea a înțărcat, cum știi...

– Atunci ce fac?

Amin zîmbi...

– Stau în baltă, gata, strînși ca oștile și așteaptă poruncă de la împăratul lor, vreun somn înțelept, să ne treacă pe sub nas cît stăm de vorbă și nu ne apucăm de treabă... Hai, băieți!

Și fără să mai spuie altceva, înșfăcă o bucată de gard, intră cu ea în apă.

Lucrară toți noaptea întreagă la lumina stelelor și zilele următoare, goi, cufundați în apele iuți și reci, bîjbîind fundurile, ca să potrivească, să alcătuie, să înnoade bucățile de gard între stîlpi – pletoși și bărboși ca niște zei ai apelor, se afundau, ieșeau de sute de ori, gîfîind, ca să răsufle. Apele stingherite bolboroseau curgînd deasupra lor, dar nu-i putură zăticni. Pînă-n a treia dimineață ghiolul, din fund și pînă de un stat de om deasupra feței, sta prins între două zăplazuri de șipci și trestii, prin pereții cărora gîrla își strecura apele. Cele din urmă au fost alcătuite în gardul din fața bălții, clapele capcanei. Niște uși mlădii care se deschid cu mare meșteșug numai la apăsarea dinafară, din gîrlă: ca la cursele de șoareci.

Cînd apele bălții se-ntorc năvalnice și curg înspre Dunăre, peștii năvălitori cu ele deodată împing, deschid clapele și intră în prinzătoare, în ghiol... Și nu se mai pot întoarce... Orice a căzut rămîne bun prins acolo. Al doilea gard din spate stă, neclintit, stavilă în cale.

*

Treaba s-a sfîrșit, prinzătoarea este încheiată, așteaptă numai vînatul... Oamenii strînși de plecare își vorbesc la ureche. De acum înainte de jur împrejur și pînă departe nimeni nu are voie să facă nici cel mai mic zgomot; peștele e nespus de temător. Sperios, se întoarce din drum...

Ca în fiecare an, Amin rămîne să vegheze singur, săptămîni în șir, peste toată muțenia meleagurilor. Nimeni nu-i spune măcar: „Amine, ai grijă”... Nici măcar neisprăvitul de brigadier. E de prisos: toți știu bine că nu e altul mai iscusit, mai harnic, mai înțelept să cîrmuiască cu putere și cuminte trebile și rînduielile gardurilor prin toate întîmplările ce ar veni peste ele.

Și tovarășii plecară la alte cherhanale, pentru alte corvezi. Amin nici măcar nu-i petrece. Rămas dintr-o dată singur, ia în stăpînire singurătățile. Rar s-abate cîte o pasăre. Uneori, diminețile și serile, intră sau iese vîntul din frunzișurile sălciilor, ori flutură fustele verzi de stuf ale malurilor.

De sus, de pe grinda întîiului gard, ca un comandant la prora unei corăbii pe jumătate scufundată și înțepenită între țărmuri, Amin veghează necontenit peste această împărăție închinată muțeniei. De acum încolo vremea toată și-o trece dînd tîrcoale capcanei pe toate laturile. De zeci de ori se scufundă să dibuie pulsul gîrlei, năzuielile curenților, să pîndească punerile la cale ale peștilor, răsufletul bălții, uneltirile Dunării...

Așteaptă. Abia îmbucă fărîme de merindă rece. Se culcă rar, totdeauna în pielea goală, doarme iepurește, sare și iar aleargă să cerceteze. Așteaptă... Și iată, la început încet, pe nesimțite, ca la un uriaș ornic cu apă, balta își întoarce bășica prea plină și începe să-și răstoarne apele prisoselnice în cealaltă imensă bășică, Dunărea, care le soarbe în matcă... Întîi domol, apoi mai iute, tot mai repede, pînă ce gîrla Pocioveliștii, schimbată ca printr-o minune, curge furioasă de-a-ndoaselea, din baltă în fluviu, izbind în gardul dintîi, cel cu clapele.

Amin, într-o necontenită alergătură, cînd în sus, pe puntea din față, cînd pe cea din spate, trebuie să se ație peste tot. Sub el gîrla curge iute pe fundalul neclintit al unui neostoit subpămîntean duduit. Apele, îngreuiate de piedica zăplazurilor, se încarcă de ciudă, curg dense, dure, ca de rece metal topit... Și întreaga alcătuire dîrdîie din rădăcinile-i afunde pînă-n vîrful bulumacilor unși cu catran.

Amin priveghează neadormit. Simte cum curge sumedenia de pești în oborul închis, pe măsură ce gîrla îi leapădă acolo și apoi își vede înainte de cale... Iar ghiolul se umple. Cînd vreun somn barosan, vreun crap de zeci de ocale se izbesc și pătrund prin strunga clapelor, gardul, înfiorat, se cutremură. De cum cad în leasă, Amin îi urmărește cu ochii: îi cunoaște după vălurarea ce fac spinările lor puternice pe fața undelor; și nu-i slăbește din priveghere pînă nu-i vede că se potolesc și se așază; stă gata să sară, dacă musafirii, năbădăioși, ar cerca să dea asalt gardurilor. Peștii nu renunță la scăpare: mereu năzuie la tălpile zaplazurilor, scormone dedesubt. Uneori izbutesc să dezgardine șipci, să rupă trestiile, să sape hrube, pe unde răzbesc afară și fug în Dunăre. Amin simte: cînd peștele e afară din cale de liniștit, nu se învîrtește în fața undelor, nu e nervos, nu se fugărește, e semn că se petrece ceva, lucrează la vreo gaură de scăpare.

Atunci Amin se scufundă, cercetează temeliile și dă ocol de-a bușilea pe sub stînjenii de apă gardurilor. Găsește spărtura, iese pe mal îndată, înhață maldăre de șovar, saci cu pietriș, bolovani, le cară acolo la fund pînă drege stricăciunea și întărește temelia. Îndeletnicirea asta nu numai că nu-l obosește, îi place.

Amin are în toată făptura lui ceva de mare amfibie. Înalt, șui, cu pieptul mare, ieșit înainte și umflat pe lături, un piept larg cuprinzător, cu albia pîntecului cînd suptă cînd îmbortoșată cu aer, cu brațe lungi și palme late ca niște lopecioare, cu coapse și picioare așijderi deșirate, el se scurtează și se lungește în apă, zvîcnind ca broasca din arcurile încheieturilor de la toate mădularele. Pielea pe el lunecoasă, nu are fir de păr, moștenire din moși-strămoși a neamului Aminilor, care se zice că s-ar fi trăgînd din pești. Cînd iese din gîrlă el nu rămîne leoarcă: se zvîntă într-o clipă. Tăbăcit de vînt și de soare, e încrustat ca de niște solzișori: locurile porilor îs astupate de

mîl și de mîzga peștilor, cu care necontenit se freacă în bulboană. Se poartă tuns mărunt și-și rade barba, ca atunci cînd se ridică din străfunduri să poată căsca ochii mari. Să nu-l orbească șiroaiele din părul căzut pe față. Din cel mai mare pescar al meleagului, stăpîn din moși-strămoși peste mai bine de trei sferturi din trupul bălții, cu vadurile, acareturile și cherhanalele ei, pe Amin noua rînduială a dreptății averilor l-a pus paznic al gardurilor Pocioveliștii. El s-a mulțumit și cu atît, bucuros că-l îngăduie să aibă de-a face cu apa și peștii.

*

Aproape se împlinea săptămîna... Amin, la pîndă sus pe grindă, iscodea întîmplările, cînd, deodată, gardul de sub el, izbit cu furie, se clătină gata să se prăvălească. Prin aripile capcanei care pîrîiră din țițîni se rostogoli ceva năprasnic: abia zări fulgeratic spinarea unei nămestii ce undui o clipă la fața undelor, apoi se cufundă în bulboană.

Ceva nemaiobișnuit, neașteptat căzuse.

Numaidecît o undă de pești din soiul celor ce stau lipiți de funduri se ridicară speriați și se risipiră în toate părțile.

„Un somn uriaș", își spuse Amin. I se mai întîmplase asta în viața lui de pescar. O fi poate cel care de cîțiva ani bîntuie balta, nărăvit la prădăciuni și spaima copiilor la scaldă. Și se bucură. Are să lupte cu namila, să o prinză. Numai de nu i-ar dărîma capcana în asalturile lui asupra gardurilor.

Dihania nu stă liniștită. Alte stoluri de pești stîrniți din fund se ridică și se lasă, mutîndu-se de colo-colo.

„E bătăios", își zicea pescarul.

Gardul din spate se cutremură iarăși de cîteva ori; apoi se sgîlțîi cel din față. Inima lui Amin, o clipă, încremeni... Pe urmă, liniște în toată bulboana... Jigadina nu mai dete nici un semn... Asta îl neliniștea și mai rău pe paznic. Ce face acolo în fund diavolul? Ce unelteşte? Unde scormone? Și nu mai avu tihnă. De zeci de ori pe zi și tot de atîtea ori pe noapte se cufunda. La început pe dinafara capcanei, de teamă să nu-l plesnească năprasna cu coada, să-i frîngă șalele ori să-i înhațe vreun mădular. Și veghea temeliile prinzătorii numai din părțile de către gîrlă. Le căptușea cu bolovani, le întărea cu proptele. Și iar se întorcea sus pe punte să spioneze mișcările fiarei. Nu izbutea însă s-o dibuie: jigadina se ținea numai la fund. Nu țîșnea lacom în fugăreala prăzii.

„E sătul, își spunea Amin. Ori poate e prea bătrîn. Îi place să doarmă... Mai bine!" Și se încumetă să se cufunde iar în ghiolul capcanei. Acolo căsca ochii mari prin adîncuri să-i zărească năluca: nu aluneca nici o umbră uriașă prin străvezimile întunecate. Se tulbura totuși de avuțiile vînatului: călca pe pardoseli de pești în stive.

La al doilea gard îi găsea grămădiți troian: dacă n-ar fi fost proptit pe dinafară, zăgazul s-ar fi năruit. Jos ședeau crapii cei mari, mai pașnici; peste ei, somnii, mereu aprigi, hrăpăreți; mai sus, somoteii tineri; deasupra, peștele mic, sprinten și aprins. Și peste ei toți, teancuri de plătici, năvîr-

lioase. Sprijinite cu coada în straturile de dedesubt, ele se încordează, arcuindu-se, își fac vînt și cad, plescăind, înapoi. Uneori, cînd apele urcă, ele saltă așa de sus, că izbutesc să sară afară.

Amin se străduia zi-noapte în încercări, se morfolea în planuri, cum să facă să prinză el singur fruntea vînatului, fiara bălții, dovedindu-și lui însuși vitejia și iscusința de prea multă vreme nemaipuse la probă. Știa bine că se frămîntă zadarnic: n-avea nici de unele, doar mîinile goale. Dar mai știi ce poate aduce stăruința? Și nădăjduia. Sta cîteodată pe mal, lîngă un cotlon de pești, nadă pentru lăcomia jiganiei, și-l aștepta: dacă ar ieși, i-ar înfige cangea în carne... Își da seama că e o copilărie, însemna mai puțin ca o ciupitură de purece. Dar asta l-ar fi răcorit, i-ar fi potolit nerăbdarea.

Pînă la urmă, îl păli un fel de nebunie. Și-a vîrît chiar el un picior în apă și l-a ținut mult timp așa, bălăbănindu-l momeală; dedulcită la carne de om, dihania poate s-ar hotărî să se repeadă. Dar, pînă să-l apuce, el l-ar izbi cu lancea. Nici viclenia asta nu i-a izbutit. Uriașul stă necontenit la fund. Ce-o fi făcînd? Nu e mort; că hoitul s-ar fi ridicat și ar pluti, tăbărît de ceilalți pești hrăpăreți... Dar dacă i-ar veni pandaliile să fugă? Și-l roade spaima să nu se opintească în garduri, să i le dea jos palancă, sau măcar să i le găurească și să scape.

Nu mai mănîncă, nu mai doarme, în mîini cînd cu cangea, cînd cu bolovani ori săculețe cu pietriș, așezîndu-le, metereze, gardurilor.

La săptămînă a picat nevastă-sa într-o lotcă, cu mălai și merinde. Premenită și dichisită, cu o mușcată la ureche, venea să stea o zi și să doarmă noaptea acolo. S-a mirat cînd l-a văzut atît de ogîrjit.

– Ești bolnav?

Și vru să-i petreacă brațele pe după gît.

El o îndepărtă, sanchiu...

– Am treburi multe... Și tăcu.

Femeia nu se lăsă, îl descusu, pînă îl înduplecă să se destăinuie. Îi povesti scurt toată întîmplarea și-i făcu vînt acasă, cu vorba pentru brigadier să vie numaidecît cu echipa. Trebuia să renunțe a săvîrși singur isprava.

– Spune-i că plesnește capcana de atîta vînat. Și mi-e că dihania dărîmă gardurile. Să aducă cîrligele cu lanțuri... Și năvodul cel mare, care cuprinde toată bulboana. Să nu uite hălcile de carne împuțită.

Și o petrecu lung cu ochii cum vîslește înapoi... Întîia oară privi de sus de pe grindă, de unde se vedea departe. Pînă acum ținuse ochii numai în jos, pe ape. Și se minună... Inundația se trăsese... Ținutul își lua din nou înfățișarea lui obișnuită. Grindurile se scuturau din volbura spumelor. Ieșeau plaure înflorite. Răsăreau ostroave cu lațele sălciișurilor zbicite. Între ramurile gîrlelor astîmpărate înverziseră plavii... Uscatul se despărțise de ape și își ridica tărîmurile dintre brațele fluviului, care își părăsea prada. Satele ridicate pe podmoluri albeau dintre grădinile cu pometuri. Holde de stuf mîlit își sculau din palănci moțurile înspicate. Cuci întîrziați își isprăveau popasul în pădurile dobrogene și urcau, cîntîndu-și numele, spre țară, pe urma celorlalte păsări călătoare. Dimpotrivă, cîrduri de stîrci și roate de berze se întorceau la loc pe meleagurile lor obișnuite, la smîrcurile și mlaștinile rămase pe urma scăderii apelor. Și o undă de plăcere mîngîie sufletul împovărat al paznicului. Delta renăștea la viață, cu visteriile doldora de pește.

*

Echipa sosi seara. În tăcere, toți ascultară întîmplarea cu somnul uriaș... Se întinse cîrligele pironite adînc, împănate cu împuțiciuni. Clătinară stîlpii, cercetară temeliile.

– E în regulă, declară brigadierul.

Și iar sîcîi pe Amin cu fel de fel de întrebări neroade.

– Dacă mi-o cădea la cîrlig, îl duc la București, se lăuda el. E o expoziție a pescăriilor noastre.

Și, fălos, se și vedea, alături de somnul uriaș, într-o sală plină de cele mai înalte autorități, dînd lămuriri și primind răsplată... De gîtul dihaniei avea să atîrne o tăblie pe care scrie: prins de brigadierul Fîstîc Ion, conducătorul echipei „Pociovaliștea”.

Pe Amin vorbele acestea îl pișcară dureros, chiar parcă de inimă. Îi părea rău, tainica lui jivină să fie astfel pîngărită, întinsă și desvăluită tuturor. Și parcă nu mai dorea s-o prinză...

Vegheară, dormiră cu rîndul. Dimineața traseră cîrligele, goale.

– Hei, nu s-a prins! E viclean al dracului! îl categorisi brigadierul.

Nici vorba asta nu-i plăcu lui Amin.

De ce să-l dea dracului? E și el, nu numai în rînd, dar chiar deasupra celorlalți pești ai lui Dumnezeu.

– La năvod, băieți! porunci șeful. Cu cine se pune el?

Patru oameni pe un mal al bulboanei și alți patru pe cellalt desfășurară un năvod cît toate zilele, înzorzonat cu gogonele de plumburi... Și se puseră să rînească apele... Deodată, năvodul se propti într-o piedică și o povară nebiruită îl opri. Pescarii se opintiră, o dată, de două ori. A treia oară greutatea din adînc se ușură, năvodul porni să se miște, sus, mai sus. Cînd ajunse la fața apei, o namilă se săltă cu furie, se zvîrcoli, căzu la loc în plasă, o sparse și într-o clipă se duse cu ea la fund. Năprasnica smucitură tîrî deodată cu năvodul și oameni, în bulboană – de unde izbutiră să iasă, înspăimîntați.

– Mare noroc că nu v-a plesnit cu coada să vă zdrobească! rîse brigadierul.

Oricît de repede s-a petrecut întîmplarea și oricît de iute a pierit arătarea, tot s-a putut vedea bine că nu fusese somn. Era un morun. L-au cunoscut toți.

Un morun enorm, cu rîtul de mistreț, pe căpățîna mică și înfundată.

– Morun!

– Morun!

– Morun!

Strigau toți ca nebunii.

De-aia se ținea numai la fund... Rîma, în nămol, cum îi e obiceiul. Și ei nu se gîndiseră!... Cum să-și închipuie? Morunii nu stau niciodată în bălți. Intră din mare în Dunăre, se plimbă, își lasă icrele și numaidecît coboară înapoi. Cu cel de aici este o întîmplare nemaipomenită. Amin nu-și mai venea în fire: trecuse pe lîngă o minune și o lăsase în mîinile altora. Și-l durea ca o mare pierdere.

– Ăsta se vede că a iernat în vreun cotlon mai cald al Dunării, se iscusi brigadierul, care făcuse școală și citise asemenea lucruri în cărți. L-au prins zăpoarele și l-au împins cu inundația în balta noastră.

Era singura explicație. Și totuși, nu se mai potoleau. Vorbeau tare, gălăgioși, uitînd de consemnul tăcerii.

– Eu l-am prubuluit... E lung ca de zece metri, spunea unul, încă uluit, care privise de pe grindă.

– Atunci are peste șapte sute de kilograme, spuse brigadierul, așa cum citise la carte.

Lui Amin schimbarea din somn în morun îi atîrna din ce în ce mai greu pe suflet. Ca o nenorocire. Dar nu spuse nimic. Nici el nu știa de ce. Poate dintr-o amintire uitată? În legătură cu ce-i povestise bunică-su? Nu căta să se dumirească. La ce bun? Și se întoarse la paza lui...

– Acum ce ne facem? întrebau pescarii, după ce iureșul uimirii le mai trecu. Năvodul zace în mijlocul ghiolului. Cîrligele de prins morunul și maie de pocnit în ceafa lui n-avem. Și chiar dacă s-ar găsi, nu ne pricepem. Trebuie pescari speciali, de la mare. Și se bălăbăneau bezmetici.

– Lasă, că alerg eu chiar acum la Tulcea, la direcție, și cer de toate. Vin cu oameni de meserie. Nu scapă el... se legă brigadierul, și urmă: Voi vă duceți înapoi la treburi. Amin rămîne la loc de pază. Cînd mă întorc, vă iau din sat, dacă am nevoie.

*

Amin se găsi iar singur. Îi păru bine de asta. Dar se simțea lînced, mîhnit. El cu morunul n-avea nimic de împărțit. Nu intra în socotelile pescuitului său: pește de mare, zvîrlit în surghiun de năvala Dunării în balta asta proastă. Cu somnul, da, avea pricini și răfuieli, cum avea cu vecinii din sat, megieși de ogrăzi. Somnul îi înhăța regulat rațele și gîștele de pe baltă. I-a apucat într-un rînd mielul din cîrdul de oi adus de copii la adăpat. Înșfăcase botul vițelului care bea apă. Retezase piciorul unui copilaș prins la scaldă. Avea de ce să-l prigonească, să-l prinză și să-l judece. Dar morunul? Se știe, ăsta nu se repede, nu sfîșie. Se mulțumește cu pești mărunți, pe care-i apucă numai cînd vin ca niște nerozi să-l gîdile pe la mustăți.

Și își trecu vremea pînă la sosirea brigadierului mai mult în gînduri decît cu treburi.

Brigadierul aducea un inginer piscicol trimis să cerceteze „cazul“ și să ia măsuri pe loc.

Noul-sosit ascultă puțin, se suci, se învîrti. Amin nu-l slăbea din ochi, ca pe somnii și crapii cei mari cînd intrau în apele capcanei.

Insul își freca necontenit nasul, își ștergea mereu ochelarii, și între două din aceste îndeletniciri hotărî că nu e nevoie de oameni cu unelte speciale pentru un singur „exemplar“.

– Apoi cîntărește mai bine de șapte sute de kilograme, întîmpină de data asta, sfios, brigadierul.

– Să aibă și o mie. Nu face nimic. Prindem puzderie de ăștia în mare...

– Atunci, zise uimit un pescar, îl lăsăm aici, cu năvodul scufundat și cu nămetul de pește neprins?

– Nu! Dăm dinamită și „rezolvăm dintr-odată toată problema“, spuse simplu și nepăsător inginerul delegat.

La auzul că are să arunce dinamită, Amin, care se ținuse deoparte, se încruntă. Dar rămase liniștit: e cu neputință una ca asta... gîndi el. Nu e îngăduit de lege... N-are să îndrăznească. Ăsta nu știe ce vorbește. Dar inginerul urma să arate cum și în ce fel are să împlinească nelegiuirea... Amin îl întrerupse pe neașteptate:

– Nu se poate, domnule.

– De ce? întrebă uimit delegatul. Și-și scoase să șteargă ochelarii cu sticle groase s-ajungă cît pentru zece perechi obișnuite.

– E oprit, zise Amin.

– De cine? Și inginerul își frecă tare nasul.

– De lege.

– De lege? și rîse. În împrejurarea de aici legea cade. O înlocuim cu dinamita! și iar rîse. Apoi serios: Eu constat cum stă cazul și am putere să hotărăsc: trebuie dinamită. Alte încercări nu merită osteneală. Ar fi muncă și cheltuială zadarnică. Pentru un fleac.

Amin ieși din rînd și făcu un pas. Nici el nu știa de ce... parcă să-l roage. Poate să-l amenințe.

– Nu se poate, întări el cu alt glas, strein. Sar și se fac praf gardurile cu toată schelăria; se duc pe gîrlă peștii; se strică vadul.

Și gîfîia... Tovarășii se feriră spăimîntați, parcă sta să se întîmple explozia.

– De asta să nu duci nici o grijă. Știm cîtă dinamită să dăm și unde s-o punem ca să nu vatăme decît peștii.

– Cînd o aruncăm, domnule inginer? se gudură brigadierul.

– Te anunț în sat la telefon. Să te găsesc aici cu oameni, bărci și căruțe pentru încărcat peștele. Și, întors spre Amin: Pînă atunci ai grijă, te ații peste tot.

Se sui în barca cu motor și se făcu nevăzut. Ceilalți, grămădiți în lotci, plecară la mămăligă și ciorbe, fără să se mai uite înapoi.

*

Amin, singur, rămase iarăși domn peste pustietățile întristate. Gîndul dinamitei îi aprindea din ce în ce creierii. Auzea aievea detunăturile, vedea țîșnind snopi înalți de apă, bulboana cutremurată zvârlindu-și din fund nomoalele. Și numaidecît o umplea sumedenia de pești plutind, uciși, cu burțile albe în sus, urechile podidite de sînge în bătaia valurilor... Și morunul? Nu mai vru să privească. Își acoperi ochii cu palmele, deși știa că e amăgire.

Neputincioasă, revolta lui se prefăcea în fiere ce-i pătrundea cu uriașă amărăciune carnea, îi coclea mințile. Își simțea brațele amare, picioarele înveninate.

Începu să-l apese o neagră grijă necunoscută, să-l gîrbovească povara unei spăimîntătoare răspunderi.

– Mi s-a vărsat fierea în sînge, gîndi, dîndu-și seama de ce i se întîmplă.

Privi apa, pămîntul, zările: ochii lui puneau pete galbene peste tot unde i se așezau privirile. Plecat peste unda lucie, își căută chipul: i se arăta așijderi verde-galben. Răsfrîngerea frunzișurilor? Se ridică, icni de cîteva ori niște bale verzi, în gustul pelinului.

Cercă să se liniștească. Dete de nenumărate ori ocol gardurilor. Din obișnuință... În neștire. Fără interes... Cu nici un gînd de pază. Dezbărat de orice grijă pentru supraveghere. Ca o preumblare.

Trecuse mult dincolo de amiaza-mare... Obosit, sleit, se urcă și se lungi, împotriva oricărui obicei, pe bîrna punții din față, o încolăci cu brațele... Sub el apele curgeau cu vuiet din ce în ce mai legănător. Și, ca niciodată, se cufundă într-o beznă de somn ca un prunc.

Cînd se trezi, coborîse noaptea... Se dezmetici. Scoase capul în afara grinzii și privi dedesubt adîncul bulboanei... Ciudat: așa, dintr-odată, acum o străvedea ușor pînă la fund. Vedea bine: unii pești odihneau nepăsători pe nomoale; alții forfoteau între două ape; la față, știucile săreau de un cot; crapii se smuceau spre văzduhul neîngăduit; ici-colo clipoceau mrene argintate, plătici parcă aripate se avîntau să zboare. Căută morunul; îndelung. Nu-l află. Se ascunsese? Și se-nciudă. Își aminti de basm: cineva dinlăuntrul lui îl învăță să se dea de trei ori peste cap, ca voinicul năzdrăvan, și are să se prefacă în gînd... Gîndul pătrunde pretutindeni... Cît era de amărît, tot își zîmbi: încercase în copilărie toate tumbele.

– Nu așa... ci în suflet, îi șopti lăuntrul.

Aha... să-și întoarcă de trei ori peste cap sufletul?! Așa se poate.

Se auzea și se asculta vorbindu-și și răspunzîndu-și singur. Să cerce. Ce strică? Și se încordă... O dată: și intră ca în fundul morții. A doua oară: și ieși ca dintr-un înec. A treia oară: se opri într-un luminiș de adînc. Și iată, se făcuse gînd. De ce nu știuse asta mai înainte? Trebuise să vie ananghia să-l învețe?

Acum coborî acolo în fund cu toate științele gîndurilor pescărești. Se strînse în sine ca într-o dureroasă rugăciune, numai să descopere morunul. Pentru ce? Să-i ceară iertare? Să-i cerșească sfat? Să-i implore ajutor?

Căci el nu știa, nu se pricepea să-și întoarcă chipul în sus, spre Cerul de deasupra. Numai plugarii fac așa, cerșind de la Dumnezeul lor ploaie. Pescarii au cerul lor în fundul apelor: cer mult mai adînc; amețitor de misterios... Dumnezeul lor nu umblă pe nori: se poartă pe mugetele talazurilor, prin vîrtejuri și anafore, pe chițiii și morunii biblici. Unul din aceștia se afla închis aici, și Dumnezeu trebuie să fie pe aproape.

Un mare, solemn fior îl străbătu, din creier, prin măduvă, pînă în vîrful tuturor mădularelor. Ca țipătul de atac al trîmbiței. Apoi altul și altul, tot mai iute, tot mai dese. Tremura gol, prins ca de un ger năprasnic. Dinții îi clănțăneau ca o meliță nebună. Îl întorseseră frigurile copilăriei? Apoi zgîlțîiturile încetară și simți că începe să ardă. Arsură lăuntrică, dulce și bună, ca o mîngîiere de sobă cînd intri iarna în casă. Se potolea... Îi era bine. Acum se putea uita fără să cadă în cerul de dedesubt.

Se scrută singur: simțea că trece într-o altă adîncă prefacere. Nu mai avea nimic de-a face cu fapta, cu lucrarea... De acum se închina cugetelor, odihnei în gînduri... Ca bunicul... Oare îmbătrînise așa, dintr-odată? Se cercetă: poate! Dar, oricum, această bătrînețe se arăta cu totul nouă, un alt chip al vieții... O îmbogățire a ei cu nemăsurate lărgimi înapoi și înainte, o scumpă atotînțelegere, o dezinteresare împărătească, o nepăsare plutind binevoitoare deasupra tuturor. Bătrînețe grea de har și puteri, dezbărate de carne, strînse, încordate în ele însele ca pentru o înălțare. Cum putea fi bătrînețe, cînd se simțea gîlgîind în el ca sucul uriaș a mii și mii de alte vieți stoarse într-o clipă de tot ce aveau mai tare și mai prețios în ele ca să i se dăruiască lui.

Acum înțelegea deplin: viață nu este nici ziua de azi, nici mîine, nici anul întreg. Vieții adevărate îi este de ajuns clipa, clipa pînă în care pumnul destinului tescuiește timpul într-o lacrimă, ca de spirt. Clipa cînd, copil, a scos singur întîiul pește, un crap de două ori mai mare decît el. Clipa cînd, într-o noapte, aplecat pe gura bunicului să-i audă șoaptele, acesta, cu un oftat ce a

încremenit vremile, și-a dat sufletul chiar în sufletul lui. Clipele astea nu sînt timp, n-au să moară niciodată...

Focul lăuntric se potolea. Sudorile îl brobonau ca o rouă. Acum o siguranță atotstăpînitoare îl liniștea. Pentru ce să mai sape să-și întărîte ființa cu întrebări și ispitiri? Asta face timpul, viitorul. Nu e mult mai bine să lase nedezgropate avuțiile destinului, mulțumindu-se cuminte să le știe tăinuite acolo, ca un avar care nu-și dezgroapă comoara ascunsă de strămoși în beciurile deasupra cărora el doarme?

Și iată, stînd acolo uitat de treburi, cellalt mare izvor al vieții, potmolit pînă atunci, de neastîmpăr, muncă și griji, se desfundă în el: închipuirea. Ea îi umplu dintr-o dată pustiile singurătății și ale dezolării cu vedenii, îi croi lumi, îl găti pentru îndrăzneli nemaiîncercate și îl ajută să ajungă neajunsul.

Închise ochii și străpunse, acum lăuntric, unul după altul, cleștarele cerului de ape, deschis sub el, boltă cu boltă. Cum scînteiază acolo misterioasele zodii de ape, ținîndu-se de mîini într-o fantastică horă ce înconjoară universul! Printre ele mișună peștii uriași din care i se trage neamul, leviatani strămoși ai legendelor, care cîrmuiau sorțile pescuitului, chiții nemăsurați, morunii balauroși veghind peste adîncimi, biruitori ai tuturor potoapelor, din care ieșeau pe țărmuri să nască oameni din pîntecul lor rodnic și să întemeieze neamuri tari pe meleagurile pustiite. Ocrotitori prin veșnicie, îi simțea acum mai aproape și mai adevărați decît pe bieții pescari, soții lui, cu care aruncase pîn-adineauri năvoade cît pînza de păianjen și trăsese la lopeți cît firele de pai.

Unul după altul, gîndurile explodau cu zvîcnituri de cartușe de dinamită, rînduite de-a lungul creierilor. Pînă la urmă i le sparseră.

Capacele cele mai tari și ascunse săriră, fundurile se arătară: nu erau ale lui... Pătrunsese în cotloanele zămislirilor dintîi, trecea prin toate întortocherile desfășurărilor de la începutul începuturilor, vedea tot, cunoștea tot, simțea și înțelegea tot... Nu-l mai mărgineau pereții lui strîmți...

Privea aievea cum strămoșii nu mai ședeau ca chiliuțele de miere, despărțite, deosebite unele de altele, deși în același unic fagur, care era el. Obloanele dintre ei, sub apăsarea ananghiei, se spulberaseră, și toată avuția agonisită, toată știința lor, descoperirile, cercetările, biruințele lor tăinuite se vărsau din adîncurile lor în adîncurile acum ale lui...

Cu aceste uriașe adaose privi iar sub el... În lumina de matostat bătut cu stele, fundul bulboanei era un adînc paradis regăsit... în care el intra, lăsînd afară timpul, ca pe o slugă, să-l aștepte. Are să aștepte zadarnic: el trece în veșnicie...

În măreața-i aiurare, el fu aievea însăși urzeala obștească, întregul sobor al străvechimii. Nu mai era o frîntură. Se alcătuia, se împlinea cu întregul tot ce era afară. Și tot ce fusese afară se umplea cu el.

A... acum se putea uita lung fără să cadă în adîncimile cerului de dedesubt, în slăvile înălțimilor adîncului.

Ce însemna, își spunea singur, că Cerul de sus, măsurînd vremea, se rotise cu zodiile lui întoarse și arăta, cu Pleiadele și Carele, miezul nopții? Asta o făcea de milioane de ori... Și tot închis sta. Pe cînd cerul lui, cel din adînc, se deschisese.

Acum întîia oară. Pătrundea desăvîrșit acolo. Se strămuta întreg. Întîi începu prin niște fire subțiri, misterioase, de lumină: porneau din el, din ochi, din inimă, din vîrful degetelor și se te-

seau între el și fiecare din ființele tuturor caturilor adîncului. Erau gînduri? Poate. Dar de alt soi, de soiul înțelegerilor cît ai clipi. Pricepea bine; acolo se mișcau stele și pești, nu una și alta, ci topite într-o singură plăsmuire. Zodiile lumii se strîngeau între cele două garduri... Și își aduse aminte: robite, închise de el ca să le facă mîine praf dinamita.

Ah! iată și morunul. Zadarnic se tîrăște pe fund, căutînd să se ascundă în dosul constelațiilor. E așa de uriaș, că nu-l încap bolțile. În pîntecele lui strălucesc aștrii înghițiți. Așadar, se hrănește cu luceferi?

Îl urmări lăuntric ca într-o răsfrîngere de oglindă magică. Arhanghelul apelor? Nu. Nu. Acum știe: nu e morun. Este răs-strămoșul său, legendarul, de care i se povestise. Urcase din alte lumi de ape, de departe, se altoise cu băștinașii și întemeiase între brațele fluviului neamul cel tare al Aminilor. Le dase lege: să nu se atingă de moruni. Apoi pierise fără urmă într-o furtună. Știe că aiurează, simțea cum delirul crește nemăsurat, îl umple cu arătări cutremurătoare.

Dar se desfășura așa de repede, că uneori nu-l mai putea ajunge din urmă. Rămîneau rupturi lungi, goluri negre. Apoi iar îl prindea. Da, nu i se păruse. Aici sub el se află raiul. Raiul stă în ape. Cum să îngăduie el ca nemernicii să-l facă fărîme? Unde avea să se mai ducă după moarte? Ah, știe ce are de făcut. Acum așteptarea nu mai trebuie să stea sperioasă locului, în el; ci să iasă în întîmpinarea întîmplărilor și durerilor.

Încordarea îl luă pe sus, la duhul obîrșiei veșnice cu care se înțelese. Timpul? Viitorul îndoielnic? nu le va mai îngădui să-l viclenească cu taine, să-i ascunză surprinderi. Le va sili să se deschidă într-o clipă minunilor înfăptuirii depline. Dealtfel, are cheia. E în mîinile lui. Se ridică. O putere liniștită îl purta ca în vis.

Dete ocol de cîteva ori capcanei. Se urcă și stete îndelung întins pe bîrna din spate. Prubului, socoti, se coborî, își umplu pieptul cu tot văzduhul nopții și se aruncă. Zodiile speriate se stinseră. Rămaseră numai peștii. Se cufundă glonț la piciorul stîlpului din mijloc și se puse cu nădejde să dea la o parte bolovanii, sacii cu pietriș, maldărele de stuf. Cele dintîi, apele simțiră și se grămădiră pe el. În jur mișuna peștilor îl privea holbată.

Se înăbușea. Ieși, luă o unealtă, își umplu din nou bășicele plămînilor și ale pînteculul și se afundă în același loc. Dărîmă, sparse, rupse și făcu o gaură în gardul bătut de toată greutatea gîrlei. Și odată cu povara apelor care năvăli pe spărtură și-i smulse mîinile, îl covîrși șuvoiul de pești zbucniți peste el. Amin nu putu, sau nu mai vru să aibă timp? Morunul se ivise amenințător. Cînd se înfipse în gaura neîncăpătoare și se opinti, luă cu el în piept pe Amin, cu care porni vijelios peste gardul care se prăvăli.

Și alaiul fabulos al peștilor se desfășură triumfal, la mijloc cu morunul fantastic înconjurat de cetele genunilor, ducînd la piept pe strănepotul său, pescarul Amin, într-o uriașă apoteoză către nepieritoarea legendă cosmică de unde a purces, dintotdeauna, omul.

1 mai 1958.

Chef la mănăstire

Ne strînsesem într-o seară la Ionel Teodoreanu, în casa aceea mare, vetust de solemnă și înghețată, așezată parcă pe hrube și amintind asemeni casei Usher a ruină.

Cineva citea o povestire încîlcită, cu armăsari năstrușnici și hoți de cai. Ascultătorii, osteniți, începeau să-și anine plictisul, unii de tavanul luat cu ochii îndeaproape cercetare, alții de parchetul despre care gazda, cu un fel de humor fioros, ne spusese că se scufundă spre etajul de jos cu un deget, un deget și jumătate pe an, ca un continent osîndit.

Cînd, o întrerupere fericită ne înviora. Un client smulgea dintre noi pentru o consultație urgentă pe Ionel, care, cum cerea politețea, rugă pe cititor să se oprească și să adaste pînă se întoarce.

Deși golul venea ca o răcoare alintătoare după o zi de zăpușeală, poetul Lesnea ridică cu nevinovăție capul lui de cazac tuns la piele și ne îmbie să ne istorisească o întîmplare scurtă, tot cu cai... Primirăm...

– Dar, de data asta, povestea este adevărată, începu el, și privirile-i albastre șfichiuiră pe lectorul rămas mofluz.

De zeci de ani în șir părintele Ilie de la biserica domnească a tîrgului își preumbla potcapul roșu și brîul vișiniu de protopop de-a lungul județului, inspectînd biserici, schituri și mănăstiri. Cu firea lui îndatoritoare, el aflase har înaintea celor două partide politice perindate la putere, așa că atunci cînd unul pleca îl lăsa neclintit celuilalt, ca pe un vechi edec.

Începuse dregătoria cu părul corb și barba cioară. Acum îi atîrnau de jur împrejurul fălcilor niște clăbuci albi și moi ca de săpun, mîngîiați de vîntul și colbul călătoriilor.

Cum leafa era mică și diurna o nimică, părintele protopop trecuse în faptă gîndul legiuitorului, care, chibzuind cum se petrec la noi lucrurile, rînduise cu schepsis zgîrcenia asta bugetară față de munca protopopească. Adică el știa că, oricît de mare ar fi salariul slujbașului, cheltuielile cu călătoriile și întreținerea tot în sarcina celor inspectați cad. Așa că protopopul pica dis-de-dimineață pe neașteptate într-un sat din preajma orașului. Aci da drumul căruței cu care venise și rămînea pe jos, ca apostolii.

Dacă era duminică ori sărbătoare, popa locului se trezea cu el în biserică, unde supraveghea cu strajnicie săvîrșirea sfintei slujbe. Vai de cel ce n-ar fi dus-o după tot șartul, sărind vreo moliftă sau mîncînd cîntări!

După asta mergea la cancelarie, de obicei o cămăruță în casa popii, unde lua în cercetare acte, condici, hîrtii, venituri și cheltuieli, verifica reparațiile, băga vină pentru stricăciunile întîmplate locașului, asculta plîngeri, strîngea reclamații, se interesa de activitățile misionare și culturale.

– De ce-ai greșit actul ăsta de botez?

Popa se bîlbîia, căutînd să dea repede foile catastifului mai departe, peste degetul protopopului, înțepenit ca un cui în fila cu pocinog.

– Unde sînt chitanțele de la tîmplar?

– Păi să vedeți, sfinția-ta, că Stănică dulgherul... așa și pe dincolo...
– Arată-mi ofertele de la alți furnizori.
– Păi de unde, păcatele mele, se văieta greșitul, că aici nu mai este alți furnizori!...
– De ce n-ai căutat în oraș? Ai ținut licitație pentru învelitoarea turlelor?
Popa, încolțit, zgîia ochii; licitație? asta însemna să bată toba și să strige ca la mezat! S-ar fi putut așa ceva?
În sfîrșit, un hățaș de chestii în care ai fi încurcat pe cel mai iscusit și hîrșit popă dacă ți-ai fi pus mintea cu el!
Pînă la urmă, popa, ca bărbat, își mai găsea firea dacă și-o pierduse.
Dar pe preoteasă o apucau spaimele, și-n gospodărie intra răzmerița, căreia îi cădeau jertfe întîi copiii bătuți măr, ca să fie și să rămînă cuminți, apoi sau purcelul pus la tavă, sau puii spînguiți în frigare, uneori și unii și alții, ca să fie sfinția sa cît mai îngăduitor cu greșelile popii, care din partea-i se îngrijea cu osîrdie de țuică și vinaturi cît mai veselnice și mai împăciuitoare.
Protopopul, după ce băga pe învinuit în toate răcorile, se molcomea repede, mai ales că iar răsuna de dincolo, pentru a treia oară îndemnul coanei preotese:
– Poftiți la masă, că se răcesc ciorbele.
Părintele, întîrziat cu inspecția, era nevoit să primească ospeția. Dealtfel, unde ar fi găsit mîncare sfînta față bisericească? La han, covrigi pîngăriți de muște și poșircă, alături de toți drumeții? Nu s-ar face de toate rîsurile popa care l-ar fi lăsat să plece neospătat din casă?
Masa se îndelungea cu vorba despre copii, despre multele belele și necazuri ale vieții, despre boala preotesei și beteșugurile popii. Apoi, după o ușoară odihnă cu ațipire, părintele Ilie, protopop al amînduror partidele, bolmojea un proces-verbal de inspecție după tipic, precum că toate au ieșit și s-au găsit bune, în timp ce gazda își înhăma călutul la brișcă sau împrumuta teleguța vecinului, ca să strămute pe sfinția-sa în satul de alături.
Aici protopopul cădea tot pe neașteptate în brațele întinse ale altui popă, care primise chiar de dimineață ștafetă de la colegul inspectat de pacostea care o să-l calce. O înțelegere cu jurămînt lega pe toți popii județului într-o rețea, îndatorați să se înștiințeze unii pe alții. Așa că atunci cînd părintele Ilie își ivea culionul roșu pe una din barierele tîrgului, toată linia de popi din satele așezate pe drumul apucat de el zbîrnîia, bătută mai abitir ca un telegraf de paracliserii sosiți gîfîind din gușă cu strigătul:
– Vine protopopul! Acu-l jughinește pe părintele Mihai al nostru!
Așa, ospătat, găzduit, purtat pe sus din parohie în parohie, părintele protopop își făcea conștiincios ronda. De întors acasă se îngrijeau tot popii învoiți între ei. Cel pe care-l ajungea rîndul își făcea vînt pentru vreo treabă în oraș și încărca în poștalion pe sfinția-sa, cu toate darurile de care era cu sila ghiftuit: la deal cu țuică și vin, la șes cu slănină și făină, iar de peste tot orătănii vii...
Peste cel mult două-trei săptămîni, o nouă alarmă. Potcapul roșu ieșea pe altă barieră, scormind la fugă, ca pe iepuri, alt șir de țîrcovnici. Ștafetele scoteau pe bieții preoți de pretutindeni pe unde-i găsea. Pe unii din tihnele lor, pe alții îi culegeau de la treburi, îi adunau de prin lanuri, îi trăgeau din cîrciumi:
– Protopopul, sosește protopopul! începea adică ronda.

Ronda nu se sfîrșea însă întotdeauna după tipic. De cele mai multe ori se iscau întorsături neașteptate, cu întîrzieri și încurcăleli care-l opreau pe protopop în loc sau îl abăteau din calea dreaptă: o cumetrie cu botez, asta ținea de obicei o zi. Altădată îi punea piedică o nuntă mare: aici popasul dura cel puțin trei zile și trei nopți. Dincolo se poticnea de o înmormîntare cu pomeni lungi și îmbelșugate. Puteai oare pleca, lăsînd fără mîngîiere oamenii adunați la praznicul funebru, care și ăsta ținea trei, patru zile?

Pune la socoteală hramurile, cînd poporenii se revărsau de pretutindeni ca turmele albe și tălăzuiau în jurul bisericii, mîndri că protopopul slujește în fruntea soborului de preoți ca un falnic haiduc în odăjdii.

Protopopul nu numai că nu ocolea întîmplările astea, s-ar fi zis mai degrabă dimpotrivă, că le caută cu lumînarea: la petreceri și zaiafeturi se deschidea ca o floare.

Într-o duminică din mai, sculat din zori, protopopul Ilie inspectase o biserică din marginea tîrgului, unde serveau doi preoți. Lăsase unul să săvîrșească slujba și plecase cu celălalt, popa Vlad, care avea faeton, grăbind să ajungă la un sat mai depărtat, răznit din drumul mare, pe unde nu se mai abătuse de mult.

Era o vreme a lui Dumnezeu. Văzduhul Moldovei, de obicei moale, acum învoalt și adînc albastru, se sprijinea ocrotitor, cu buze de cleștar pe zările depărtate ale țării, de sub care răsărea soarele ca dintr-o uriașă lacrimă de lumină.

O boare răcoroasă, iscată din pajiștile înflorate, adiată cu miresme de cățuie, făcea și mai tare aerul ager, proaspăt și gustos al slăvitei dimineți, care creștea, se umfla, se subția sus pînă la irizare. Tălăzuiau holdele, cîrîiau cîrsteii, țîrîiau cosașii, se strigau pe nume pitpalacii. Drumul negru se-ntindea neted, încă umed de rouă și alunecos. Calul alerga voios, de la sine, fără îndemnul biciuștii. Părintele protopop simți o înlesnire, o înviorare fără seamăn, care, din nările gîdilate de mirosuri, din barba ușor alintată de iuțeala mersului, i se strecură în trupul voinic și se lăsă cu bucurie de aperitiv și sprintene ghiorțăituri spre pîntecele gol.

Gîndurile începură să-i alerge înainte, mai harnice decît roibul, spre bucatele care știa bine că-l așteaptă.

Ajunși în sat, traseră de-a dreptul la biserică. Era ziua mare, soarele sus, slujba trebuia să fi ajuns măcar dincolo de utrenie.

Popa Vlad, după ce-l lepădă la intrarea clopotniței, întoarse faetonul, dete bici bidiviului și de teamă se făcu nevăzut. Luat la repezeală, nu avusese timp, nici chip să înștiințeze pe coleg despre inspecție, și îl lăsa pe protopop neanunțat pe cap.

Părintele protopop Ilie intră măreț în curte. Cîteva băbuțe moșmoneau pe la morminte. Ușile bisericii, închise. Dinlăuntru nu se auzea nici glas, nici cîntare. Urcă treptele, apăsă clanța, zgîlții tare: sfîntul locaș, încuiat. Babele îl zăriră și se apropiară sfioase.

– Unde-i preotul? se răsti, cătrănit, el.

– Nu știm, sfinția-ta, făcu una, că-l așteptăm din zori. Nu s-a arătat.

– A tocat aseară? țipă la ele sfinția-sa.

– N-am auzit, părinte, se grăbi alta să răspundă.

– Tu să taci, că ești surdă! N-a tocat, sfinte protopoape. Da' noi și așa tot am venit, că se cheamă că sîntem creștini.

– Și lumea, cealaltă? Poporenii? își urmă ancheta șeful bisericesc al județului.

– Au stat cît au stat și au plecat, că s-a deschis cîrciuma.

Protopopul, oțărît, porni spre cancelarie, adică la popă acasă, cu alaiul de babe după el, ceea ce îl întărîta și mai rău. Aici, preoteasa, ca gospodină la casa ei, desculță și numa-n fustă, toca niște bolbotine la bobocii de rață și din cînd în cînd atingea cu vergeaua un cîrd de copii, care nu lăsa orătăniile să mănînce în pace. La ivirea potcapului roșu, ea a trîntit ca o nebună copaia cu mălai peste fofoloci și a zbughit-o înăuntru. Puștii, speriați, s-au risipit prin ogradă.

Părintele a așteptat cît a așteptat, a pornit apoi să bată furios cu toiagul în lemnele pridvorului. Nimeni. Se adunară și niște vecini.

– Ia vezi dumneata cine este acasă, se îndreptă el încruntat către o femeie. Cheamă pe cineva să-mi deschidă cancelaria.

Lelița se strecură pe din dos și se întoarse cu vorba că cucoana preoteasă se roagă de iertare: nu poate ieși, că e dezbrăcată.

– Să fie cum o vrea, o privește! N-am nevoie de ea, tună protopopul, răzbit de atîta neobrăzare. Să iasă preotul!

– Zice că părintele e bolnav.

– N-o fi pe moarte! Să se arate numai și să vorbească nițel cu mine!

Femeia intră iar, se sfătui cu cei dinlăuntru și aduse repede răspuns.

– Spune că era grav și l-a dus la spital.

– Pe cine? o sfecli sfinția-sa.

– Pe părintele, spuse femeia pe nerăsuflate.

Pe protopop îl trecuseră sudorile: îl înfierbîntase ciuda. Scoase potcapul, se șterse cu basmaua vărgată și ridică ochii spre cer. Soarele, harnic, se urcase bine. Foamea da ghes. Și nici un rost de mîncare sau măcar de o haraba să-l ducă pînă în satul vecin, la popa Macarie, care prinde la iuțeală un pui și-l frige, presărat cu făină de păpușoi, cît ai clipi.

– Și de cînd e bolnav părintele? întrebă el, aducîndu-și aminte de îndatoririle creștinești, care cer milă și pogorămînt pentru suferințele aproapelui.

Femeia, care purta ca o iscoadă vorbele de afară înlăuntru și dinlăuntru în afară, se fîstîci și da să alerge iar la preoteasă, cînd un gospodar se amestecă:

– Păi cum bolnav, că l-am văzut eu cu noaptea-n cap, aci aproape, în Poiana Lăchițelor!? Se așternea cu o ceată de oameni să cosească fînul. Clacă, cum se obișnuiește duminica! L-am întrebat de ce nu lasă treaba după slujbă. Mi-a spus că i-e frică să nu-l apuce ploile.

Protopopul rămase cu gura căscată, scuipatul i se uscase clei și nu mai putea înghiți de mînie, gata să suduie...

Tocmai atunci se ivi ca din pămînt și paracliserul.

– Vine în goană și părintele, gîfîi el, abia trăgîndu-și sufletul. Ne-au vestit copiii că ați sosit, se gudură el, sărutînd mîna încleștată pe baston.

– Va să zică nu e bolnav în spital! mințiți, hai? rosti cu scrîșnet adînc protopopul.

– Ba nu, e bolnav, da' ce să faci, munca nu vrea să știe, îngăimă paracliserul. Părintele s-a tîrît cum a putut. Iacă-l că sosește.

Se apropie spăşit, tîrîş, popa Bolindache, care, cu plecăciuni şi rugăminţi, îl clătină pe protopop, încă încărcat de mînie, şi-l înduplecă să intre în casă, unde se lămuriră toate. Popa era bolnav şi plecase în zori, preoteasa crezuse că-i la spital, cum se hotărîse. Da' el nu se îndurase să lase claca pusă la cale în timpul săptămînii...

– Bine, dar slujba? că azi e duminică? Cum ai îndrăznit să laşi poporul fără sfînta liturghie? tuna şi fulgera Ilie protopopul.

– Păi să vedeţi, sfinţia-voastră. Eu tot nu puteam sluji, că abia mă ţin pe picioare, răspunse păcătosul. Mă înţelesesem cu părintele Mitrofan de la mănăstire să-mi ţină locul. Pe lîngă ce i-ar fi adus acatistele, pomelnicele, epitrahirul şi miruitul, îi mai dam un leu şi cinzeci pe deasupra. Cum să-mi închipui că n-are să se ţină de cuvînt!... se văieta popa, frîngîndu-şi mîinile. Dacă ştiam, măcar de-aş fi căzut jos acolo la altar, şi tot slujeam...

– De ce n-ai tocat aseară?

– Eram, cum vedeţi, bolnav prăpădit!

– Şi ţîrcovnicul?

Ţîrcovnicul (care nu era de faţă şi se putea spune orice despre el), ţîrcovnicul se îmbătase şi uitase.

Tura-vura, în sfîrşit, popa făcu ca toată vina să cadă în capul părintelui Mitrofan de la mănăstire care trebuia să răspunză şi să ispăşească. Şi cum nu se afla nimic gata de mîncare, preoteasa fiind bolnavă şi ea, popa Bolindache izbuti să abată pe protopop spre mănăstire, care nu era departe şi unde picau tocmai la vremea mesei. Au călugării un heleşteu în spatele ogrăzii şi fac un borş de peşte şi o saramură cu chiperi să nu mai uiţi!

Şi, ca să se spele de toate greşelile, popa Bolindache, înzdrăvenit ca prin minune de atingerea cu sfinţia-sa protopopul, înhămă iapa lui cea albă – o chema Liza, o mîndreţe de vită, vestită în tot ţinutul, la care se închina ca la icoană. O ţinea închisă ca pe-o cadînă, încuiată cu şapte lacăte şi păzită ca ochii din cap. Şi, încheindu-i curelele, povestea sfinţiei-sale cum au încercat hoţii de vreo trei-patru ori să i-o fure. Chiar săptămîna trecută spărseseră grajdul. De atunci doarme un pîndar anume în iesle, lîngă ea.

Într-adevăr, iapa era minunată: capul gingaş, nervos, ochii mari deştepţi, focoşi, botul subţire, cu nările pîlpîitoare, greabănul încovoiat într-o coardă măreaţă, pieptul puternic ieşit afară, pîntecele supt, chişiţele trase ca prin inel şi copitele mărunte, mereu în neastîmpăr. Cînd porni la drum, trupul i se lungi parcă, şi se aşternu asemeni unui ogar. Era o plăcere s-o priveşti de pe capră jucîndu-şi spetele strînse şi şoldurile armonioase nu a fugă silnică, ci, ai fi zis, a dans...

– Hi, Liza! o stîrnea cu dragoste popa. Hoţii se ţin mereu după ea. Dar nici eu nu mă las, să ştiu bine că o culc noaptea cu mine în odaie, se spovedea Bolindache părintelui protopop, că ziua nu se pot apropia de copii. Am pînă acum şapte. Şi asta fac, başca de ai mei, paisprezece ochi şi alte paisprezece urechi.

– Ei, cu tîlharii să nu te pui!... îl inveghea bătrînul. Uite, ca acum, pleci la drum singur. De ce nu luaşi un băiat cu dumneata?

– Păi, dacă vrea Dumnezeu, pînă-n chindii sîntem înapoi acasă. Îmbucăm ceva, că pînă atunci preoteasa are timp să gătească bucate, ne culcăm, şi mîine, la ceasul rînduit de sfinţia-ta, sîntem unde porunceşti.

– Păi unde? La părintele Gheorghe...

– La părintele Gheorghe din Sculeni? Ușor! Într-un ceas și jumătate sîntem acolo. Și-n gîndul lui popa își zicea: „O să-i fac și eu bucata popii Gheorghe, cum mi-a făcut-o și mie păcătosul de popa Vlad, și-i trase o înjurătură colegului necredincios. Să se spele cu protopopul pe cap cum o ști, iar hodorogul ăsta bătrîn să se învețe minte să nu mai calce oamenii pe neașteptate“...

După un cot de dumbravă coborîră o vîlcea și apucară la dreapta, pe un drumeag ivit pe o parte și pe alta cu rugi de răsură în floare, hamei și ciuperci de barba-împăratului. În fund, apărată jur împrejur de dîmburi sădite cu vii și pitită într-un ochi de verdeață, mănăstirea: un chivot alb – biserica – în mijlocul horei de chilii.

Aici, altă neașteptată năcăfală. Poarta grea de stejar strunjit, încuiată. A bătut popa cu coada biciuștii, a izbit protopopul și mai aprig cu toiagul, au strigat, au hăit, au zvîrlit cu bolovani, nu s-a clintit nimeni. Ai fi zis că-i un cimitir. Popa a renunțat să-și bage iapa albă și potcapul roșu pe poarta cea mare, ci a cîrmit de-a lungul palanului înalt ca de cetate al mănăstirii, pînă la hudița din dos, pe unde se cară fînul, căruțele cu lemne, butoaiele cu vin de la cramă. Aici nu străjuia decît un grătar din lațe subțiri, să-l dai cu degetul la o parte.

Și iată-i în mijlocul curții. Aici i-a întîmpinat, împleticindu-se, într-un laibăr petecit și cu o căciulă călugărească peste părul vîlvoi, părintele portar, repezit să-i mănînce. Noroc că în fiecare mînă ducea cîte o damigeană plină și alta și mai grea în cap.

– Ce cătați aci, maicile voastre de hoți!...

Protopopul o sfecli și ridică toiagul ca un scut. Popa se dădu în dosul iepei.

Dar tocmai atunci se ivi în gîrliciul beciului de sub arhondaric părintele stareț Iosafat, care, cum zări pe protopop, îi alergă înainte, îl îmbrățișă, îl sărută cu bucurie pe frunte, pe barbă și pe umeri, în chip de cruce. Era foarte vesel și mirosea a vin bun. La vederea asta se arătă și popa de după iapă, care fu și el închinat, la fel, cruciș, cu buzele.

– Haideți sus! îl luă aproape în brațe gazda.

– Merge părintele protopop. Eu nu pot, zise popa rotind ochii prin curte.

– De ce?

– Nu las iapa singură, că mi-o fură. Pînă nu găsesc un loc s-o încui sau om s-o păzească, nu mă mișc.

– Las', că rînduiesc eu, taică.

Și starețul porunci părintelui portar să nu se clintească de lîngă vită, că răspunde cu capul.

Într-o clipă urcară treptele la arhondaric.

– Ați mîncat?

– Aș! murim de foame, deschise gura ca un pește zvîrlit pe uscat protopopul.

Starețul bătu din palme.

– Să se aducă niște mizilic... Să ne iertați, că ne găsim nepregătiți, se dezvinovăți el. Nici noi n-am mîncat. De trei zile pritocim vinurile în pivniță, că e luna mai și pîrdalnicele fierb. Așa că ne-am dat cu treburile și am uitat de cele ale trupului.

– Astăzi ați slujit? întrebă cu oarecare grijă protopopul.

– Acolo, jos, în beci, răspunse cu sfîntă nevinovăție starețul, că Domnul nu stă în anume loc, el se află pretutindeni.

– Păi cum ați făcut?

– Am spus cîteva rugăciuni și ne-am închinat cu smerenie!

– Printre butoaie?

– Butoaiele păstrează în ele scump sîngele Domnului... lămuri el.

Protopopul, năucit, nu mai spuse nimic... mai ales că gustările soseau. Își înghiți uluirea odată cu cîteva bucăți de cașcaval. Urmară ouă fierte tăiate felii, șunculiță afumată, frunzulițe de pastramă de ied, bulzuri de brînză, gogoloaie de unt proaspăt, un ghiudem cu mirodenii, cîrnat trandafir... toate udate cu țuică făcută din livezile sfintei mănăstiri.

Odată cu foamea se molcomea de pe sufletul protopopului și toată ciuda strînsă în el, care se dovedea sporită de nemîncare.

– Pînă se gătește masa cea adevărată, ce ar fi să ne coborîm cu toții în hrubă? mai avem de pritocit un antal cu rubiniu. Toți părinții și frații sînt acolo, să nu-i lăsăm, sărmanii, singuri...

Oaspeții primiră bucuroși. Luară cu ei rămășița de merindă, și alaiul se strecură voios pe gîtlejul beciului. Aici, la lumina gazornițelor, alți monahi, cu poalele raselor în brîu și mînecile sumese, se clătinau de la un butoi la altul, cu căzi, oale și donicioare în mîini. Chiar de la intrare te lua de nas și te-năbușea, pătrunzîndu-te pînă-n creieri, damful tare de vin, risipit ca un abur amețitor în văzduhul strîmt și mucegăit.

Protopopul se opri sufocat.

– Nu te sfii, îl încurajă părintele Iosafat. E greu doar la început, pe urmă te înveți și-ți place.

Așa a și fost. Protopopul s-a obișnuit numaidecît, ca și cînd l-ar fi făcut maică-sa acolo, între buți. Și, amețit, a început să se împleticească și el ușor turlăcit.

– Ce e asta, părinte stareț? Înțeleg, sfințiile-voastre, că vă îndeletniciți cu asta de trei zile. Da' eu n-am băut nici zece țuici...

– Pentru asta e de vină adîncimea și aerul neprimenit, îl lămuri gazda. Nu ești beat și să nu crezi că și noi ceilalți am fi. Sîntem amețiți de aburii băuturii, trași în piept, de o sută de ori mai tari decît vinul vîrît în pîntece. Cum ieșim la văzduh curat și la mîncare grasă, cît ai zice *Tatăl nostru*, ne venim în fire, de nu ne mai cunoști.

Protopopul, încredințat, s-a lăsat aburilor îmbătători și ocrotirii starețului, care a cerut mîncare vîrtoasă și a întins acolo, sub pămînt, un ospăț tare plăcut, cu probă din bucatele ce se găseau sus. Au gustat astfel, din picioare, sarmalele de porc cu varză care la bașca unde o țin călugării în putini înfundate, nu se strică nici în luna lui Cuptor, mușchiuleț de purcel scos de la saramură și fript pe grătar, cîrnați așijderea fragezi ca roua și o mămăliguță grozavă, nici prea pripită, nici prea vîrtoasă, cum numai fata cea isteață care a slujit pe Sfînta Vineri știe să facă. Vinul s-a băut din bardace de lut.

La amiază ieșiră voioși pe tărîmul cu soare și se așezară la adevărata masă, întinsă în sala cea mare a trapezei.

– Acum să mîncăm și noi cum se cuvine, oftă starețul, și se rînduiră: protopopul la un cap, starețul la capătul celălalt și pe lături călugării.

Părintele portar, chemat cu clopotul ca să nu calce porunca, trase iapa pînă la fereastra odăii de mîncare în văzul stăpînului, s-o vegheze și s-o apere toți sfinții părinți deodată. Iapa băgă capul ei deștept pe fereastră și necheză, parcă gungurea la stăpîn. I s-a pus și ei o traistă cu ovăz în cap, să nu facă zîmbre.

Tocmai se sfîrşise rugăciunea mesei, gata să stea jos, cînd se numărară şi aflară cu groază că sînt treisprezece. Punctul Iudei.

– Nu se poate! Trebuie să găsim pe cel de al paisprezecelea, hotărî stareţul.

Dar de unde să-l scoţi? Şi se învîrteau toţi deznădăjduiţi prin odaie, scremîndu-se.

– Dăm jos din perete icoana Mîntuitorului şi o punem pe un scaun cu un tacîm dinainte, ca la nunta din Cana, propuse în cele din urmă fratele Minodor, un fătălău rumeior – răsfăţatul stareţului.

– Taci, proasto! îl puse la locul lui acesta. Pe vremea nunţii din Cana, Isus era carne şi oase şi umbla printre oameni. Acum e dumnezeul nostru şi ne trăzneşte!

Fetişcanul nu se lăsă, ci grăi, lăsînd genele-i lungi şi mieroase în jos:

– Atunci nu mănînc eu, ci trec în dosul sfinţiei-tale, să te slujesc.

– Dinapoia mea o să treci cînd o veni timpul şi locul potrivit, îi zîmbi împăcat Iosafat stareţul. Acu o să stai lîngă mine şi o să-mi cînţi. Nu degeaba eşti protosinghel. Lasă, că găsim pe altcineva să ne-mplinească numărul.

Deodată, părintele portar, care trebuia să stea numai cu ochii zgîiţi la fereastră pentru paza iepei şi nu s-ar fi atins de mîncare, sări pişcat de un gînd:

– Ce-ar fi să aducem iapa înăuntru? Tot suflet de-al lui Dumnezeu e şi ea. O punem în capul mesei, ca să aibă loc mai mult şi să nu ne stingherească, îi trîntim în cap traista cu ovăz şi pe masă o cadă cu apă.

– Un cal – cică face cît şapte oameni, întări stareţul. Aşa că întrecem cu mult pontul Iscariotului, şi astfel se primi cu chiote de bucurie iscusita dezlegare a grozavei piedici.

Bucatele începură să se perinde. Ciorbă de perişoare, sarmale, muşchiuleţ şi costiţe fripte, purcei la tavă pe varză călită şi cartofi prăjiţi, chifteluţe mici şi pîrjoale late cît palma, cîrnaţi sfîrîitori, din care cînd înfingeai furculiţa săreau cît colo stropi de untură. Toate stropite cu cinci feluri de vinuri mari, sorbit din pahare adînci de cleştar. Cum fratele Minodor era înclinat mai mult spre vinuri muiereşti dulci şi licoroase, stareţul şi domnul său în părintească grijă luminîndu-l des cînd cu vorba, cînd cu pilda, îl îndruma către vinurile bărbăteşti, vînjoase, cu voinicie în ele.

În toiul ospăţului, iapa, care mîncase cam mult, începu să scoată pe partea cealaltă, cu necuviincioase zgomote rău mirositoare, mîncarea.

– Dobitocul, tot dobitoc! se scîrbi părintele portar, şi se grăbi să schimbe locul traistei de la bot la coadă.

Zadarnic. Iapa mai avea şi alte urîte nevoi. Desfăcu fără ruşine picioarele dinapoi şi se porni să dea drumul unor ape cu miros din acelea cu care se trezesc beţivii. Balta ajunse pînă la picioarele sfinţilor părinţi, care fură nevoiţi să ridice tălpile pe stinghiile mesei.

– S-o dăm iar afară, porunci stareţul. La fereastră facă ce-o pofti.

Şi o priponiră de zăbrele, printre care Liza îşi vîrî capul şi zîmbea de renghiul ce jucase călugărilor.

– Acu să se aducă al paisprezecelea tacîm aici la mine.

Şi lipăind prin udul păcătoasei, stareţul Iosafat trecu iar în capul mesei. I se aşeză, după poruncă, un castron în dreapta şi altul în stînga, fiecare cu lingura, furculiţa, cuţitul şi paharul lui.

– Eu, lămuri el pe frați, mănînc măcar cît doi, și cu voi doisprezece facem tocmai paisprezece. Dar am să mă lupt de data asta să mănînc cît trei.

Luînd cu dreapta o lingură și cu stînga lingura cealaltă, le cobora în ciorbă și le urca la gură pe amîndouă deodată, ca și cînd ar fi sorbit doi oameni în același timp. Tot așa, cu amîndouă mîinile armate de furculițe, înfuleca deodată cîte două bucăți de friptură și cîte două rotogoale de castraveciori, care se spărgeau în dinți și-i ronțăia ca pe niște cofeturi. Cînd lua cîte un pahar în fiecare mînă și ciocnea cu sine însuși, se făcea tăcere sfîntă. Toți priveau cu uimire și pizmă dibăcia cu care izbutește să le ducă la gură ca să le răstoarne pe amîndouă deodată, dînd ușor capul pe spate, fără să verse o picătură.

Masa a durat pînă seara tîrziu cu taclale, snoave și povești, și mai ales cu cîntece de lume și podobii bisericești. Și nu s-ar fi întrerupt dacă nu era iapa. Grija ei a trezit pe popa Bolindache și pe părintele portar, în seama căreia fusese dată. Și părintele avea interes se să întoarcă grabnic la ospățul dus înainte de ceilalți.

Unde s-o închiză pentru noapte? Spaima popii că-l urmăresc hoții și-l pîndesc să i-o fure sporise, ajutată de puterea băuturii, care, cum se știe, înmulțește toate măcar de două ori. Începuse să miște vîntul și să se lase umbre în care popa nu vedea decît tîlhari ascunși.

Grajdul mănăstirii era o hardughie hîrbuită, numai paiantă, murdară și cu cîteva mîrțoage în el, nu făcea de Liza! S-o închiză într-o chilie? Tot un drac! Hoțul, c-o smucitură de umăr, zvîrle ușa cît colo. Doar să se culce cineva cu ea. Dar stăpînul, grijuliu, își dete seama că oricine s-ar jertfi să rămînă cu vita doarme buștean, să tai lemne pe el. În arhondaricul cu scînduri vopsite și scoarțe pe dușumele face iar scîrnăvii. Și nici arhondaricul nu se încuie bine.

Părintele Natanail, un bătrîn cu smocurile sprîncenelor ca două moațe căzute pe ochii sfredelitori, își dete cu părerea că ar fi nimerit s-o încuie în biserică. Ziduri groase de piatră, uși căptușite cu fier, broască de oțel cu încuietoare tainică și ferestrele sus, nu se cațără nici diavolul pe acolo.

Dar starețul se împotrivi cu groază și-l certă cu asprime ca de un blestem.

– Cum se poate să cugeți ca în tinerețe, părinte? grăi el mustrător. Să pîngărim lăcașul Domnului?

Și porniră iar să dezbată adăpostul iepei. Cînd se perpeleau mai rău, popii îi veni în gînd casa pe care o uitase cu preoteasa și copii așteptîndu-l.

– Ne întoarcem acasă, părinte protopop, izbucni el. Ajungem cam tîrziu, dar tot îi găsim treji și cu masa încărcată. Femeia a tăiat o gîscă și două găini, cum i-am spus. A făcut alivenci. Am o țuică prăștină și un vin sfătos, cu care se poate sta de vorbă!...

Protopopul, îngreuiat la înțelegere, atîrna. Starețul și toți călugării săriră într-un glas și-i împresurară de toate părțile:

– Nu se poate una ca asta! Nu îngăduim. Să plece în toiul nopții? Să-l prade hoții pe părintele protopop? Să-i fure popii iapa? Nu le dăm voie să plece, și pace, nu se calcă legile ospeției așa ușor în picioare...

– Aleargă, părinte portar, porunci starețul, mai ia-ți și niște ajutoare și pune la loc în dos poarta cea mare, ca pentru iarnă. Să nu iasă, și tocmai nimerit, să nu mai intre nimeni să ne tulbure. Și ferec-o mai rău ca de tîlhari.

Și alte porți uriașe de stejar, care așteptau alături, fură înțepenite în gura huduței, pe unde pătrunsese popa Bolindache. Mănăstirea era acum chiar cetate. Trebuia să-i dai asalt ca să pătrunzi.

– Ei, acu ce mai zici? întrebă starețul.

– Zic că iapa mi-o fură mai degrabă aici, unde n-am adăpost pentru ea, decît pe drum, întîmpină cu bună dreptate popa lauda starețului. Înseamnă că trebuie să doarmă în mijlocul curții, să cază roua pe ea ori s-o plouă. Că în grajdul sfinției-voastre n-o bag.

Starețul se scărpină în nas.

– O acoperim cu pături.

– Nu... altceva zic. Las pe părintele protopop în mănăstire să stea cît o vrea.

– Trebuie să stea măcar trei zile, ca la mitoc, îi taie vorba părintele portar.

– Să stea cît o dori, urmă popa, și pe urmă îi purtați dumneavoastră de grijă mai departe, încotro are nevoie.

– Ho... că nici asta nu se poate! Ce, sfinția-ta ești oaspe numai de o zi, ca orice terchea-berchea?... îl apostrofă starețul, care se proțăpi cu picioarele rășchirate și brațele lățite în lături.

– Treci peste mine, răstoarnă-mă, calcă-mă! strigă el.

La gestul ăsta înfiorător, ridicară cu toți glasurile cu mare gălăgie ca la război, cerură cu asprime de la musafiri ascultare și supunere cum se cuvine cinului preoțesc.

– Are să se găsească o dezlegare și pentru ospeția la care recunoaștem că are dreptul și iapa.

În acest timp, în creierul părintelui portar zbîrnîi ca o gînganie un gînd pe care nu putea încă să-l prindă. Dar era acolo, îl simțea. Și deodată îl dibăci.

– Stați! răcni el, slobozind glas ca de bucium. Am găsit!

– Ce? Ce?

– O coborîm în beci...

– Nu se poate, îi tăie starețul. Vinul e belaliu. Prinde miros de toate mîrșăviile pe care o să le săvîrșească acolo. Destul ne-a împuțit trapeza...

– Nici eu nu mă-nvoiesc, sări popa atins, că-i înjosesc oarecum iapa. În pivniță este umezeală și nu vreau să capete reumatism la încheieturi, că e gingașă. Și apoi tot mirosul de spirt și tărie mucedă, care ne turlăcise pe noi, oamenii, are s-o otrăvească de-a binelea. Mîine o găsim zăcînd ori moartă.

– Altceva, urlă portarul...

– Ce altceva?

– O urcăm în clopotniță. Una, că nu-i trăsnește nimănui prin gînd s-o caute acolo sus, fie el tatăl hoților. Alta, să și vrea, nu se poate fura. Ușa de gorun înfruntă chiar tunul. Zăvoarele cu lacăte nemțești nu se clintesc de le-ar zgîlțîi Samson, care a năruit capiștea filistenilor. Și, pe urmă, în clopotniță e curat și sănătos, c-ar putea sta și un ofticos!

– Dar dacă hoții au iarba fierului și sparg cu ea zăvoarele? se amestecă fratele Minodor.

– Au pe dracu! se scăpă portarul. Să aibă și pe mama ierbii oțelului, tot nu răzbesc.

Și se hotărîră. Iapa era adăpată, mîncată. O porniră binișor de căpăstru, alintînd-o pe bot, mîngîind-o pe gît, bătînd-o cu palma pe spate și o mînară pînă la intrare. Animalul alb, în fruntea gloatei negre, părea că trage după el un dric.

La urcare, oarecare greutate, adică scara îngustă, treptele scîrțîitoare și cam repezi. Iapa se sfii și se dete îndărăt cîțiva pași și se propti speriată în dinapoi.

– Nu vrea, se îngrijoră popa.

– O să vrea, că n-are-ncotro! Ia aduceți o găleată cu ovăz!

Și cu ispita asta cînd sub bot, cînd pusă pe scară cu o treaptă mai sus, ca jindioasă, iapa se urcă pînă la nadă, precum și cu alte șoșele și momele, mai împinsă de la spate cu blîndul, mai mutîndu-i picioarele cu mîinile. După multă caznă, cu răbdare și meșteșug, părinții izbutiră să cocoațe iapa în turn, unde o lăsară să se plimbe slobodă. Au închis cu grijă ușa de la gura de sus a scării, să nu-i vie gust să coboare, iar intrarea de jos a fost pecetluită cu alte rînduri de lacăte, împletite cu fiare și felurite scule de încuiat, ca la un turn de cetate.

Și cu grija asta potolită, s-au întors toți mulțumiți în trapeză, la masă, că li se făcuse, după atîta muncă și bătaie de cap, foame.

– Pentru astăzi a fost rînduit spre mîncare porcul, își dezvălui starețul planul culinar, înfulecînd iar sarmale, mușchiulețe, costițe, cîrnați și alte soiuri de fripturi. Mîine este ziua păsării. Să ai grijă, părinte bucătar. Vezi gîștele alea îndopate, alege curcanul care ne-a călcat ca un curvar pînă ne-a ucis găinile. Să-i torni două cești de rom pe gît. Dă iama prin puii scoși de la Crăciun, ochește și vreo două pichere. N-am putut prăsi fazani, se-ntoarse el cu mîhnire spre protopop. Dar o să tăiem niște claponi cu carnea la fel... Auzi, părinte! Și nu uita porumbeii pentru ciulama!

Bucătarul dă din cap la fiecare soi de pasăre și-și făcea însemnări în minte.

Ospățul s-a lungit fără nici o osteneală, păstrîndu-și neclintit toiul noaptea toată, cu cești de cafea fumegătoare, înfățișate din ce în ce mai des, și cu țigări răsucite în degete.

Starețul, înfoiat în jilț, trase la el, ținîndu-l pe un genunchi scos mai afară, pe fratele Minodor, care cu obrăjorii lui bucălați, ochii lîncezi albaștri, și abia o mijire de perișori negri pe buza de sus, cu părul inele revărsat pe spate și-n lungul veșmînt de mohair, părea un înger rezemat pe pieptul unui bătrîn sfînt.

Îngerul cînta cu glas melodios de copil *Călugărul din vechiul schit* și starețul îi ținea hangul. Portarul buciuma un ation, părintele Natanail îngîna *troparele* Învierii, protopopul mormăia stihuri din *prohod.*

Zorile zilei de luni i-a găsit și i-a salutat în aceste cuvioase, dar veselnice îndeletniciri. Dimineața a trecut repede peste ei, nesimțită, și i-a lăsat tot așa.

La prînz au sosit bucatele întocmite după planul din ajun, și toată ziua de luni ospățul s-a desfășurat sub zodia orătăniilor în fel și chip de ciorbe și sosuri și zeci de soiuri de fripturi pe cartofi, pe varză, în frigări, la tavă, la cuptor, rasoale cu mujdei, ficăței prăjiți, pipoțele, oușoare bărbătești de cocoș, piept de clapon.

S-au schimbat cu acest prilej și vinurile, mai ușoare și mai sprintene de data asta!

Carnea de porc cere băuturi mai aspre, mai spirtoase, cu tărie și cu vechime, ca să topească multa ei grăsime; la păsări se cuvin vinuri sprințare, aripate, profir care să spumeze, alb, din care să urce ca din apele minerale bobițe înțepătoare și cel mult un rubiniu mai așezat și mai cuminte pentru fripturi grase și alivenci, baclavale și sarailii. Ceea ce s-a și împlinit întocmai. Vreo trei soiuri de alb, vreo două de galben ca chihlimbarul și un roșu-aprins, cu ușor gust de busuioc, se

proptiră în carafele mari, pe masă... și iar cîntece, de data asta cu jocuri și din nou rîsete, chiote și zburdări de-ale fratelui Minodor, jucînd polca trecut din brațe în brațe cu frățească înțelegere.

A doua noapte i-a găsit tot la locurile lor, neclintiți ca la o mare și înfricoșată priveghere. Pentru anume treburi mai mici, nu se mai nevoiau să se scoale, pilda iepei era încă vie, la picioarele lor și chiar a nărilor. Și apoi retirada era depărtată, în capătul unei săli întunecoase, la care ajungeai greu, pe bîjbîite.

Pînă acolo era destul loc de-a lungul zidului pentru un regiment, darmite pentru treisprezece călugări pustnici.

Mai ales că se lăsase peste ei și o seninătate, o dezlegare de toate, o uitare de griji vecină cu vrăjile, care-i închidea ca într-un ostrov fericit. Așa cum poate o să aflăm și noi cînd vom trece cu bine în cealaltă lume. Ei se găseau acolo chiar de acum, și-n zorile celei de-a treia zi, adică marți, starețul a destăinuit soborului bunătățile ei, adică lista de bucate – va fi ziua peștelui – a racilor, a icrelor, a scoicilor, a melcilor. Să aibă mare grijă părintele bucătar întru îndeplinire. Amin!

– Aoleu, să nu uiți cumva ostropelul! stărui părintele stareț cu grijă mare.

– Ostropel de pește? plescăi protopopul. N-am mai mîncat de o mie de ani!

– Să trăiești încă o mie, și cum îl săvîrșește părintele nostru n-ai să mai afli! Are taina lui! Și înghiți ca o aromă apa ce-i venise în gură.

Și din nou ghers și bătăi din palme, hore și învîrtite, stîrnite de clanaretul unui părinte care-și ținea ascuns talentul și nu-l da pe față decît la porunca starețului.

Ziua a treia, adică marți, a fost precum se hotărîse: ziua peștelui, ihtios. Heleșteiele mănăstirii, prefirate cu năvoade, vărsaseră la lumină și trimiseseră la masă ca într-o minune, gata fierți și fripți (căci altfel cînd avusese timp părintele bucătar să-i gătească), somni bulbucați, crapi borțoși, știuci zvelte, mrene aurii, plătici turtite, lini cu pielița de șarpe, caracudă, țipari, scoici, raci în tot soiul de gustări și înfățișări, ciorbe, plachii, marinate, rasoale, pe varză, umpluți cu stafide, cu ceapă, cu nuci, scordolele și pilaf de gîturi de raci, ghiveciuri la tavă, cu untdelemn grecesc, cu măsline de Volo, clăbuci de icre, stive de raci roșii ca obrajii părinților.

– Știi sfinția-ta ce trebuie ca să iasă icrele cum se cuvine? întrebă starețul pe protopop, înfingînd furculița în mormanul spumos.

Protopopul nu se pricepea.

– Trebuie un risipitor să toarne untdelemn și un nebun să le bată. Iar părintele nostru bucătar, cînd e vorba de icre, e și mînă spartă, și smintit.

La pește merge alt vin. Deci schimbară băuturile, întîi cu un vin nițel mai acriu, ca să taie izul greu de mîl și baltă, și pe urmă altele mai vîrtoase, vinuri răspicate, cu fund de coniac și adînc de cotnăraș, în care peștii să nu mai înoate ca în apă, ci să se mistuie îndată.

– Hii! ai uitat țîrii! se văită starețul. Aleargă, părinte!

Și bucătarul, sfeclit, sosi numaidecît cu cîteva buchete de surcele, țîrii, care chiar acolo fură pîrpăliți, bătuți, piperați, amestecați cu oțet, untdelemn și pătrunjel.

– Să aduc și păstrăvii? întrebă el.

– Adu cîteva smocuri, că mai căpătăm...

– Păstrăvi aici?! se minună protopopul.

– Nu, ni-i trimit frații de la schiturile din munte de pe la Secu și Durău, în schimbul rachiurilor cu care-i dăruim și noi...

Ziua întreagă de marți n-a ajuns pentru istovirea atîtor bunătăți ale lui Dumnezeu, și doar călugării, cît și musafirii au luptat din toate puterile. A fost nevoie și de a treia noapte ca să se ducă la bun sfîrșit lucrarea – mai ales că peștele, și mai cu osebire racul, e migălos la mîncare. Trebuia ales de oase cu migală și cu băgare de seamă, curățat de țesturi și coji, rupt, supt, ronțăit – nu e neted și lesnicios ca, bunăoară, rîmătorul ori mielul, uneori trebuie să scoți ochelarii pentru o prăpădită de știucă, dacă nu ții să-ți bage părintele portar deștul pe gît să scoată osul înfipt, care nu vrea să se urnească de acolo nici cu vin, nici cu coajă de pîine.

Dar s-a sfîrșit și ziua ihtios, a peștelui.

Pentru a patra zi, vrea să zică miercuri, s-a poruncit mielul, mielul în cele trei ipostaze ale lui, miel fraged de lapte, oaie și berbec, fie întreg, fie bătut, adică batal, cu toate anexele lor, de la creier, uger, căpățînă, pînă la fudulii, plăcintă de gichir, ce se mai cheamă și drob, borșuri răcoritoare, stufaturi, mîncare de tarhon, măruntaie la frigare încununate cu mățișoare întoarse pe dos și spălate în zece ape. Bineînțeles, toate salatele potrivite: păpădie, untișor, năsturași, creson, ceapă și usturoi verde, spanac, cu osebire lăptuci răsfățate în zarzavageria mănăstirii, iar la urmă clătite cu dulceață de vișine și gogoși, plăcinte învîrtite și poale-n brîu.

Mai grea a fost alegerea vinurilor. Mielul cere unul, berbecul altul, oaia cu izul ei de seu vrea băutură aparte, cam ca a porcului, la ciorbe s-ar cuveni vinațuri înclinînd spre cele ale peștelui. Hotărîrea luată a fost se să puie pe masă la îndemînă toate soiurile de vin legiuite celor patru feluri de lighioane: porc, pasăre, pește și oaie, să le încerce pe fiecare, care cum și unde se potrivește. Cu asta trag o învățătură pentru altădată!

Și un alai de cincisprezece carafe mari, pline ochi, își făcu intrarea și se propti pe masă.

– Chipul acesta, lămuri starețul, de slujirea vinului în carafe mereu aceleași și necontenit pline, stă mult deasupra felului neiscusit cum se bea prin locașurile de petreceri și prin cele mai multe case, adică din sticle, pe care, după ce le scurg, băutorii le rînduiesc goale lîngă ei, ca pe niște jalnice oseminte. Asta nu numai că strică bunei voioșii, dar amintește necontenit oaspeților ca de un fel de socoteală despre cît au băut, iar la cei slabi de înger deșteaptă gîndul măsurii și scormonește pe cel al sațiului, iar tuturor le aduce fără voie din afară anume nevoi și cerințe vădit legate ca niște slăbiciuni de cantitatea înghițită, care mereu sub ochii lor începe să-i lucreze și să-i înspăimînte. Pe cînd așa, din carafe mereu pline și neclintite pe masă, toate cele firești, cîte și cum se cuvin, vin nesilite dinlăuntru în afară, ca niște inspirații, nu înrîurite, amintite de stiva șipurilor... Și cu asta, porțile dimineții celei de a patra zi, acum miercuri, se deschiseră peste un ospăț cu cinstirea mielului.

Tocmai sfîrșiseră gustările introductive de rinichi fripți, creieri prăjiți, limbi rasol, momițe și alte ghinduri în sos de vin, ochi de miel rasol cu hrean, și treceau la fuduliile trufașe, ca niște pepenași, cînd deodată sosiră pînă la urechile lor astupate pentru toate zgomotele lumii păcătoase, sosiră aduse ca de un vifor aprig, bătăi și larmă mare de clopot. Ascultară și cunoscură. Era unul din clopotele mănăstirii.

Bătaia pătrundea tot mai întețită și mai furioasă, parcă o mînă de uriaș se pusese să-l dogească.

O înfiorare trecu prin spinările călugărilor. Ce duh necurat s-o fi abătut să-și bată joc de ei și de mănăstire? Diavolul, de bună seamă. Numai el se ține de șotii. Că altcineva, sămînță omenească, n-ar fi putut răzbi prin porți și prin uși...

– Aș! grăi după o scurtă cugetare starețul. Satana are frică de clopote, nu se atinge de ele, că sînt închinate. Asta numai îngerii pot s-o facă! Să știi că s-a coborît vreunul și peste noi, nevrednicii... glăsui ușurat soborul. Am aflat har pentru adîncul nostru pogorămînt și închinare cu smerenie!

Dar larma întărîtată nu mai contenea. Se porni și cellalt clopot mai mare să sune și să se vaiete, bălăngănind cînd scurt, cînd lung, ca apucat de smuciturile Ducă-sei pe pustii!

– Nu e a bună, fraților... o băgă pe mînecă starețul. Luați în brațe icoana făcătoare de minuni și cîte o cruce în mînă și hai să ieșim și să vedem...

Cu icoana apărătoarei-Doamne și înarmați cu cruci și cruciulițe, părinții cutezară să pășească în curte și să ridice de departe ochii spre turnul lămuritor. Nu se vedea nimic. Îl scutura numai o vijelie de sunete deznădăjduite... Fură nevoiți să se apropie. Cercetară, chitiră; prin ferestruica îngustă se zărea mișcînd o arătare în veșmînt alb.

– Tot înger este! întări starețul. Duhurile rele sînt negre!

Deodată, popa Bolindache, dezmeticit, cu mîna strajă la ochi, răcni ieșit din minți:

– Este iapa... Iapa mea... și începu s-o strige: Liza, Lizușca, puica tatii, stai, că vin acuș!

A fost și mai greu să descurce încuietorile și să descleșteze zăvoarele împletite cu tot soiul de sîrme decît acum patru zile, cînd încuiaseră. După multe opinteli, ușa se dete în lături și năvăliră toți buluc.

Acolo înțeleseră: iapa, uitată, nebăută și nemîncată de trei zile și trei nopți, nechezase, zbierase la ferestre, se căznise să roază lemnul ușii, se-nvîrtise, se zbuciumase, se dase cu capul de pereți, pînă ce deznădăjduită, ridicînd ochii, zărise funiile clopotelor, care spînzurau deasupra ei, și se apucase să le mănînce. Întindea gîtul, apuca una de capăt și o trăgea în jos. Limba se mișca și lovea arama. Cînd clopotul se-ntorcea din cheotoare și smucea ștreangul din gura vitei, iapa trecea la cealaltă funie, trăgea și de asta cu deznădejde, plesnea limba de buza clopotului. Aceasta se urnea, își sucea toarta în jos, apoi în sus, și vita scăpa odgonul din gură. Dar nu se lăsa. Se-ntorcea la funia dintîi, care sta acum liniștită, și din nou o prindea cu dinții, și clopotul zgîlțîit se văicărea amarnic.

Popa se căină, se bătu cu pumnii în cap: cum putuse uita biata iapă atîta vreme, părăsită fără un strop de apă, o mînă de fîn. Și tăbărîră toți s-o dea jos. Dar iapa acum nu mai vrea cu nici un chip să coboare. La urcare nu văzuse adîncimile prăpăstiei de sub ea. Acuși, de cum scotea capul ei nervos pe ușă și da cu ochii de prăvălișul repezit al treptelor, se speria, da înapoi și se punea îndărătnică în șezut. Cu nici un chip n-a fost cu putință s-o urnească. I-au arătat o găleată cu apă, i-au trecut pe la nas cu o treaptă mai jos de ușă căldarea cu ovăz, au mîngîiat-o, au îndemnat-o, au împins-o, au prins-o de picioare, au legat-o cu funii. Iapa s-a înspăimîntat și mai rău. S-a zbătut, a zvîrlit din copite, a cotonogit cîțiva călugări și, neîmblînzită, a început, îndrăcită, să rînjească dinții, să muște și, întorcînd spatele, să se apere ca de lupi.

Popa Bolindache plîngea, starețul se scărpina încurcat în barbă.

– S-o legăm la ochi, sfătui el. Nu mai vede, și așa, oarbă, merge unde am duce-o.

Îi trecură peste ochi cîteva basmale împletite sub urechi. Iapa tremura ca varga, neştiind ce vor cu ea. Acum mergea, ce e drept, dar aşa ca orbii, fără să vază unde pune piciorul. La uşă fu gata să se prăvălească în gol. Stăpînul se repezi şi opri nenorocirea la timp.

– Nu se poate aşa! strigă el. Trebuie să stricăm zidul şi să lărgim fereastra. O scoatem apoi pe acolo cu funiile.

Fratele Minodor veni şi el cu un sfat îngeresc: să încalece cineva pe ea. Simţind om în spate, animalul are să prinză curaj şi îndemn să calce treaptă cu treaptă, în jos. Călugării se priviră speriaţi.

– Încalecă sfinţia-ta, Minodore, mîrîi portarul, că eşti mai uşurel.

– Ba nu, sări stareţul, spăimîntat să nu i se întîmple vreun rău odorului. S-o încalece stăpînul!

Acesta mărturisi că iapa nu e învăţată la călărie. Tot numai pe fereastra lărgită au s-o scoată... şi ceru unelte să se apuce de spart zidul.

– Stăi! îl opri părintele Natanail, cel cu moaţele sprîncenelor lăsate pe ochi. Am eu ac de cojocul iepii dumitale! Mă laşi să fac ce vreau?

– Numai să nu mi-o schilodeşti, se învoi nenorocitul.

– Nu, mai degrabă o să-i fac o bucurie, făgădui el.

– Să-mi aduceţi...

Călugării ciuliră urechile, crezînd că cere lanţuri, obezi şi alte fiare şi o să-i puie la muncă.

– Să-mi aduceţi o cadă plină cu drojdie tare şi o sticlă cu spirt curat.

Cît ai clipi, doi părinţi se înfăţişară cu ciudatele unelte cerute de mîntuitorul iepei.

Acesta se apropie cu vicleşug şi puse cada cît mai aproape de vita năbădăioasă, care, însetată, la vederea băuturii, se repezi lacomă, băgă botul în drojdia tare şi pînă să se dumirească sorbi cîteva înghiţituri zdravene. Apoi se opri cu nările fremătătoare, coborî iar botul, căutînd apă, răsuflă adînc aburii ameţitori care umpluseră turnul, atinse iar drojdia şi scutură capul, stropind pe sfinţii părinţi cu ce-i rămăsese în dinţi. Se aplecă din nou asupra căldării, nădăjduind, şi nu mai bău. Dar tăria rachiului răsfirată din vas lucra cu putere asupra creierilor ei.

În acest timp părintele Natanail amesteca tacticos cu mîna ovăzul în găleată, peste care turnase din belşug alt rachiu. Şi o împinse uşor lîngă iapă. Vita, de data asta mai îmblînzită, lihnită de foame, a lăsat băutura şi a trecut la mîncare; mai de silă, mai de milă, a început să ronţăie ovăzul îmbuibat de drojdie. Pe la jumătatea găleţii se înveselise uşor şi se îmblînzise. S-au putut astfel apropia lesne de ea.

– Ţineţi-mi-o acum, fraţilor, şi căscaţi-i gura...

Douăzeci de mîini o apucară de unde nimeriră, în timp ce părintele Natanail, vîrînd sticla în fălcile descleştate ale iepei, îi turna pe gît spirtul tare ca focul.

– Acu aşteptaţi niţel, că se face miel, proroci bătrînul.

Iapa necheză moale şi duios, bălăbănind capul ca un clopot, tremură, căscă, se clătină turlacă şi curînd îngenunche şi se culcă beată turtă, întinsă la pămînt, şi începu să sforăie.

– Mîinile pe ea şi sus! rîndui îmblînzitorul, trecîndu-i nişte chingi pe sub oblîncuri.

– Domol, staţi, uşor... Şi, ca pe un stîrv nesimţitor, o coborîră cu popasuri, din treaptă în treaptă pînă în mijlocul curţii.

– Lăsaţi-o aici, la aer curat. În chindie e trează şi iar vrednică să-şi facă datoria.

– Pînă atunci hai la masă, că nu mai pot de foame, glăsui părintele stareț. Acu poți s-o lași fără grijă, zîmbi el către popa Bolindache, că nici un hoț nu se mai agață de ea.

Și astfel s-a petrecut cu bine și a patra zi a mielului, cu deosebită cinstire pentru părintele Natanail, cel ce coborîse cu vicleșug iapa din clopotniță.

Pe seară iapa s-a sculat „mahmură", a băut trei găleți cu apă, a mîncat două mertice de ovăz, a căscat și a nechezat spre casă.

– De n-ar cădea în darul beției... se îngrijoră popa Bolindache, văzînd-o parcă mai voioasă ca înainte.

– Nu ne-am gîndit la niște potroace și pentru iapă și pentru noi, se plesni cu palma peste frunte părintele bucătar.

– Ba o bărdacă de cafea tare puteți să-i turnați pe gît, îngădui staretul.

Dar părintele Bolindache nu s-a mai învoit și la asta.

– Lăsați, nu e nevoie! Mulțumesc lui Dumnezeu și părintelui Natanail că am văzut-o jos! Mulțumesc și sfințiilor-voastre pentru găzduire, strigă el poftind pe protopop în trăsurică.

– Domnul să vă ajute! îi binecuvîntă staretul. Drum bun și mai poftiți cît mai curînd la noi, urară gazdele, fluturînd mînecile largi ale mantiilor. Ne mai scoateți din amorțeala mănăstirii, a postului și a rugăciunilor.

Și oaspeții porniră, trecînd de data asta pe sub bolta falnică a intrării, pe unde se șterseră din văzul obidiților părinți, rămași pustii, capul roșu al protopopului și coada albă a iepei minunate, care a tras clopotele aidoma îngerilor.

Cînd să cotească după dumbravă, protopopul, ca deșteptat dintr-un somn adînc cu vrajă, își aduse aminte de cercetarea pentru care venise la mănăstire...

– Păi, părinte Bolindache, am uitat să-l întrebăm și să-l muștruluim pe părintele Mitrofan, care nu ți-a ținut cum făgăduise duminică locul la biserică. Ce-ar fi să ne întoarcem?

Popa, speriat, arse fără voie o biciușcă iepei, care țîșni ogărește.

– Nu ne mai înapoiem, părinte, că de ne-ar prinde sfinții părinți, nu mai scăpăm o săptămînă și or crede preotesele că ne-am răpus...

Protopopul oftă adînc și se supuse.

17 mai 1952, București.

Ispitele părintelui Evtichie

I

Păcat de părintele Evtichie... Ar fi fost o podoabă a monahismului de n-ar fi suferit așa rău de ispite...

Cînd atacul era mai ușor, ele îl apucau pe la vecernie și-l fierbeau de obicei, cu răstimpuri, pînă după miezul nopții, împiedecîndu-l să se ducă la biserică... Cuviosul lupta cu toate armele duhului: rugăciuni, mătănii, frîngeri... Cumpăna biruinței nu se pleca nici către diavol, nici către sfinția-sa. Criza se sfîrșea cu un fel de armistițiu, fiecare din protivnici retrăgîndu-se pe poziția sa, două-trei zile, pînă la o nouă încăierare.

În cazurile grele, rugăciunile și celelalte blînde mijloace dovedindu-se neîndestulătoare, părintele era nevoit să se opintească în necurați cu puternice răcnete și blesteme, însoțite de zbătăi, frîngeri, trîntiri pe jos... Și izbutea să-i împingă mai departe, cît să-și facă loc să răsufle... Haita demonilor rămînea însă horă în jurul lui și urma să-l hărțuiască.

După cîntatul cocoșilor, împielițații, grăbiți, îi dau un asalt furios. Chilia ajungea un crîncen cîmp de bătălie. Muncit, numai sudori, părintele Evtichie la asemenea ananghie era silit să alerge la mijloacele cele mari și fără greș...

Întîi pornea cu cel iscodit de sfîntul Sisinie și folosit apoi și de sfînta muceniță Marina: toaca. Ăștia, cînd prindeau vreun diavol care-i necăjea, îl băteau cu ciocanul toacei pînă-l deșălau. Ucigă-l toaca se învăța minte și de atunci încolo îi ocolea cale de-o poștă... Dar părintele Evtichie, avînd de-a face nu cu unul, ci cu o sută, ca un bun strateg, schimbase mijlocul prea simplu al înaintașilor întru pătimire, îmbunătățindu-l și adăugîndu-l după nevoile luptei sale. El înșfăca de toartă ligheanul de aramă unde-și spăla trupul înaintea împărtășaniei și carele aștepta după ușă, prindea ciocănelul de fier așijderi, tot timpul la îndemînă, înfipt în cingătoare, și pornea să bată cumplit darabana, într-un fel de șarjă, căreia nimeni și nimic dăruit cu urechi pe pămînt sau în iad nu i se putea împotrivi. Dacă l-ar fi știut vreun boier cu podgorii întinse, l-ar fi tocmit să alunge toți norii de grindină abătuți asupra viilor.

Întreg cuviosul se prefăcea acum din creștet pînă-n călcîie într-un furios clocot de larmă. Lovind cu nădejde în diavolii ce-l înconjurau de toate părțile, el izbea nu numai ligheanul și văzduhul, ci își mai scăpa și sieși în frunte, pe țurloaie, în coaste, destule ciocănele.

Astfel, înzăuat cu sunete, lua el acum ofensiva și se arunca în luptă fulgerîndu-și arma. Dracii asurziți, spăimîntați, o zbugheau care pe ușă, care pe fereastră, și se opreau în curte, să se dezmeticească. Dar biruitorul nu se oprea. Ieșea după ei și-i prigonea fără milă peste tot unde cercau să se acuieze, din prag de chilie în prag de chilie, dînd ocol mănăstirii, pînă-i bulucea la treptele stăreției, unde parcă demonii aflau găzduire, căci acolo se mistuiau. Ceea ce hărăzea starețului o cumplită serenadă infernală.

Cu toată larma ce înfiora văzduhul pînă dincolo mult de curtea sfîntului locaș, nimeni dintre călugări nu se clintea. Știau toți că părintele Evtichie pătimește războiul cel nevăzut, și dacă vreunul s-ar încumeta să iasă, s-ar trezi, luat drept diavol, cu ciocanul mîntuirii în cap, cum la început se întîmplase unora.

Cellalt și mai înfricoșat mijloc de luptă al monahului, supremul, folosit numai la cumplit aman, era pistolul. Părintele Evtichie ținea patru, din acele arăbești, cu damaschinuri de argint, durdulii la trup și pîlnioase la gură, așteptînd gata încărcate, spînzurînd cruciș de părete, numaidecît sub icoane. De altă pereche de pistoale mai mici, și mai purtărețe, nu se despărțea niciodată; le purta necontenit asupră-și, oriunde s-ar fi găsit, în chilie, ca și în biserică, pe drum, în codru, la oraș. Le ținea ascunse în niște coburi, meșteșugiți cîte unul pe latura dinlăuntru a fiecărui botfor, de care nu se descălța niciodată, nici ziua, nici noaptea, decît doar cînd se îmbăia pentru grijanie. Poalele lungi ale veșmintelor călugărești i le tăinuiau cu desăvîrșire...

Cînd asaltul răilor, în frunte cu însuși Satana, izbutea să biruie ciocanul și să străpungă larma ligheanului, dînd peste cap toată linia de apărare, cuviosul, gata să fie înhățat în gheare, punea mîna pe arme și le slobozea în haita întunecaților, adică unde se nimerea. Pistoalele îi spăimîntau mai abitir decît crucea; ciuruiți de plumbi, ei se risipeau pierind în găurile de șerpi ale iadului. În asemenea împrejurare, primejdia era și mai mare pentru frați, care, e drept, nu aveau ce căuta la acel ceas afară din chilii. Căci toate izbirile crunte, cu războaie și armată, nu se petreceau decît noaptea foarte tîrziu.

Dar toate neajunsurile acestea aveau oarecum și o răscumpărare pentru obște: în asemenea nopți de pomină mănăstirea dormea – vorba vine! – fără grijă de călcările tîlharilor. Asupra ei, ca o pronie, vegheau larma ligheanului și împușcăturile.

După o astfel de uriașă războire, biruitorul dormea buștean o zi și o noapte, ca să se scoale mai înviorat și mai învrednicit.

Dar așa ceva, în chipul încăierărilor cu lighean și pistoale, se petrecea rar, o dată, cel mult de două ori pe an, în miezul marilor posturi și înfrînări, păzite de Evtichie cu mare înfricare. Celelalte mici sau mijlocii cercări, abia niște ciupituri ori ghionți diavolești, se întîmplau foarte des, fie din senin, fie mai ales scornite de însuși hărțăgosul călugăr. Dar fiind pe înghesuite, mănăstirea nu le ținea seamă.

Căci cuviosul nu numai că nu ocolea ispitirile, ci le chema cu dinadinsul, în toate chipurile.

– Este o păcătoasă trîndăvie, spunea el fraților, să zaci liniștit în huzurul mănăstirii... Monahul trebuie să se afle necontenit în luptă, veșnic agerit și pururea sculat asupra vrăjmașului diavol. Altfel se cheamă că ai făcut pace și bună înțelegere cu Satana... Și, mergînd amîndoi alături de drum, îți dă un brînci cînd nu te aștepți și te rostogolește drept în gheenă.

– Dar de ce să chemăm noi înșine asupra noastră ispitele și să ne luptăm cu patimi răscolite de noi singuri, fără nevoie? îl întrebau unii frați.

– Fiindcă asta este adevărata treabă a monahului, nu cuhnea și învîrtirea mămăligilor ori moțăiala în străni, cum fac cei mai mulți... îi sfichiuia cuviosul.

– N-ai dreptate, părinte Evtichie... i se împotriveau unii mai colțoși. Asta ar fi să ispitim pe Dumnezeu, cel care singur trimite, cînd și cum vrea el, încercările... ca, de pildă, lui Iov și altora.

A le ieși înainte și a le chema noi singuri mi se pare o trufie, socotindu-ne mai tari decît ne este îngăduit.

– Hei, dacă ai cugeta mai adînc, ai afla că și netrimiterea de ispite este tot o încercare. Și încă mai grea: Dumnezeu te lasă, să vadă ce faci tu singur. Căci îmbuibarea de liniște și odihnă duhovnicească e le fel, dacă nu și mai cu păcat decît cea cu mîncare și băutură. Trebuie mereu ținută trează împotrivirea în duh la ispite; căci „dacă n-ar fi ispitele și patimile, n-ar fi nici cununile virtuților", cum spune marele Antonie, a cărui măreață pildă trebuie să luăm.

Și le astupa gura...

Următor acestui îndreptar, el se înconjura de tot ce l-ar fi putut împinge la păcat. Cînd intrau la el, frații rămîneau zgîiți la șirul de clondire răsfățate pe polițele dulapului deschis ca o dugheană jidovească.

– Ce sînt sticlele astea, părinte? îl întrebau ei cu prefăcută nevinovăție, deși știau, și le lăsa gura apă.

– Astea nu sînt sticle, sînt ispitele mele, păcătosul... răspundea el cu umilită mîndrie.

– Cum ispite! lungeau ei vorba, doar le-o destupa una...

– Diavolii, închiși și zăvorîți acolo cu dopuri... și se încrunta.

Căci părintele Evtichie își ținea mereu la vedere vinaturi, rachiu, tescovine și alte băuturi asemănătoare, și le mînuia cu anume socoteală, ca să-l scoată din minți... Cînd venea cercarea ele se însuflețeau și-i trimiteau niște zîmbete amestecate cu izuri desfătătoare ce-i trezeau nările: gîndul i se aprindea, pofta se dezlănțuia în gîtlejul uscat pînă-n fundul măruntaielor, încingîndu-l ca o volbură. El se repezea atunci la sticle. Dar înainte de a le atinge, cădea jos, se zbuciuma, se bătea cu sine, pînă ce biruia ispita. După care adormea... Alteori, cînd simțea că ghesul lor este aproape să-l dea gata, punea mîna pe clondire, le încărca în coș, alerga la lac, intra în luntre și vîslea pînă-n mijloc, lîngă un plaur, unde apa avea pe puțin doi stînjeni adîncime. Acolo arunca, una cîta una, sticlele, ce se duceau bolborosind la fund.

– Na, diavole, răcnea el sticlei, na!... du-te în fundul mării, unde te blestem să stai legat o mie de ani.

Și se întorcea împăcat la chilie.

Numai că niște călugări dibuiseră bulboana dracilor lui Evtichie. Și după-amiaza, în ațipitul mănăstirii, se strecurau acolo, legau pe unul din ei cu frînghia de mijloc, îi puneau un bolovan greu în brațe și-i dau drumul în ape. Cufundătorul se ducea vîjîind la fund, unde începea să cotrobăie în toate părțile, pînă da de clondirul odihnind, ca un crap somnoros, în nomol. Atunci zguduia frînghia, semn să-l tragă afară... Și așa de mai multe ori: nu se lăsau pînă nu scoteau de la blestem măcar cîtiva din diavolii cuviosului.

Așijderi și la ispitele lăcomiei pîntecelui cucernicul era fără de înfrîngere, deși podul chiliei era plin înadins cu șunci, slăninuțe, pastrămuri, ghiudemuri, precum și alte mezelicuri de dulce, atîrnate de grinzi. Unele se cam împuțiseră de atîta așteptare; dar oricum... Evtichie nu se atingea de ele, nu numai în zilele oprite, ci nici chiar la praznicele mari, cu dezlegare. De cînd se călugărise nu pusese carne în gură. Din cînd în cînd, cobora afumăturile în chilie, le așeza între clondire, le privea, le mirosea și se perpelea apoi jos, la picioarele lor, ca un apucat. Dracii plez-

neau de necaz, împingîndu-l zadarnic să guste măcar. După biruință el le urca, potolit, la loc, ca pe niște ghiulele de atlet, cu care se exersa, ca să-și ție, tari și încordați, mușchii duhovnicești ai voinței și înfrînării.

Vremea noastră l-ar fi categorisit numaidecît drept nebun, rînduindu-l în cine știe ce psihoză cu halucinații sau epilepsie cu delir. Dar la începutul veacului trecut, cînd Evtichie se adăpostea în mănăstirea Cernica, se chema că este un vajnic și învrednicit monah, după chipul și canonul marelui Antonie, pustnicul cel vestit pentru războirile lui cu ispitirile. Și ca el înfloreau pe atunci încă mulți schimnici în schiturile Răsăritului. Cu mare osebire că la Antonie și la ceilalți ispitele erau doar amăgiri ale închipuirii, zămislite de mințile lor înfierbîntate de pofte și patimi. Pe cînd la Evtichie meritul și slava erau cu atît mai mari cu cît momelile erau pipăite, carne și băuturi adevărate; autentice, am zice noi cei de azi și, pe deasupra, Evtichie viețuia nu la adăpostul pustiei, unde nu calcă țipenie de om, necum de muiere, ci într-o mănăstire îmbelșugată cu tot soiul de bunătăți și înlesniri de care se îmbuibau toți ceilalți soți ai lui. Ba încă, pusă în gura Bucureștilor, plini de cîrciumi și tractire, care-ți fac nu numai cu ochiul, ci te trag de mînecile rantiei și de poalele giubelei.

În marea lui osîrdie de a se oști cu vrăjmașul diavol, un singur lucru amăra grozav pe părintele Evtichie: că pentru adevăratul război cu demonul curviei nu avea la îndemînă femeie. Și pentru asta se simțea ciuntit ca de o aripă. Trebuia să se mulțumească numai cu cele ce-i plăsmuiau diavolii închipuirii, care îi aduceau sub ochi și-l gîdilau sub pîntece cu amăgeli dulci, ce se însuflețeau, creșteau, prindeau carne, scoteau sîni, desfăceau pulpe, întindeau brațe trandafirii, cum văzuse el odată în niște poze, găsite în ceaslovul unui călugăr. Astea dau, dar foarte pe departe, simțurilor lui nemulțumite, știință că are cît de cît de-a face cu amăgirile sexului dușman al pierzătoarei Eve, cu care ardea să se măsoare de-adevărat, nu așa, în năluciri. E drept, și asta spre lauda sa, că ceruse de la stareț îngăduință să aducă în chilie o femeiușcă tînără și nurlie, care venea des cu treabă și fără treabă și se învîrtea prin mănăstire. Cu asta se lega el să dea proba înfrînării.

– Părinte stareț, se rugase el fierbinte, cearcă-mă. Lasă-mi-o numai trei nopți, și ai să te încredințezi cu ochii. Sfinția ta stai la geam și te uiți cum am să ies curat din ispită.

– Și cum ai să faci? îl sîcîise superiorul.

– Apoi pe ea am s-o culc goală în pat, de care eu n-am să mă apropii măcar de-aș crăpa. O privesc numai și mă rog lui Dumnezeu să birui protivnicii înghesuiți în jurul meu cu limbile scoase.

– Pînă la sfîrșit au să te tîrască de păr pînă la ea... prorocea bătrînul, care știa și el ceva.

– Dar pentru ce țin eu mir de la Sfîntul Mormînt: mă ung tot, și ghearele încornoraților alunecă de pe mine.

– Și apoi ce crezi, că am eu timp și sănătate să tremur la geamul cuvioșiei-tale trei nopți în șir, la rînd cu diavolii, ca să te privreghez?

– Atunci intră și stai în chilie pe scaun sau chiar pe pat, la picioarele-i, găsi dezlegarea părintele Evtichie.

– Lasă, lasă! destul îți faci mendrele afară din mănăstire...

Și starețul, neînțelegător, rămînea neînduplecat. Evtichie scotea buza de jos înainte, o refeca peste cea de sus și ieșea din stăreție bombănind, mai ales că bobîrnacul despre mendre îl ustura, aducîndu-i aminte de o luptă cu ispitiri nu tocmai desăvîrșit dusă la capăt...

Cu cîteva luni în urmă, colindînd Bucureștii pentru treburile mănăstirii, cuviosul nemerise la hanul ținut de vestita grecoaică Valența, din Podul Caliții. Hanului îi zicea „La Mihai Viteazul“, căci la intrare, pe păretele de afară străjuia zugrăvit pe un cal alb falnicul erou de la Călugăreni, cu barda amenințătoare în stînga. Hangița l-a primit cu cinste, l-a poftit la o masă și l-a îmbiat cu un păhărel și mezelic alături. Monahul a mulțumit, dar nu s-a atins de ele.

La drăgălașa străduință a gazdei, el trebui să mărturisească de-a dreptul că nu mai știe de carne și băutură.

– De mult? se interesă hangița.

– De cînd am îmbrăcat haina asta a Domnului...

– Dar de femei? îl întrebă năpristan ea, rîzînd vulpeșă.

– Niciodată, în viața mea!... Și să mă ferească Dumnezeu... se lepădă cuviosul cu tărie.

Muierea a lăsat supusă capul în piept, a plecat pleoapele, dar pe sub gene îl privea hoțește: în rantia lungă și înfoiată, părea voinic și încă tînăr... Din vorbă în vorbă, cînd pe grecește, cînd pe românește, repede s-au împrietenit, muierea fiind foarte înclinată către fețele bisericești, care, cum le merge vorba, mai stătute și mai bine hrănite, se dovedesc tari în acele privințe după care sînt ahotnice muierile.

– De cîți ani ești, părinte? îl ispiti ea cu interes.

– De patruzeci și unu, merg pe patruzeci și doi.

– Păcat! zise ea c-un fel de părere de rău.

– De ce? se miră Evtichie.

– Ești încă un bărbat în puteri... și spunînd asta, ea oftă.

Valența era o vădană tînără și frumoasă, ca o poză din cele găsite de Evtichie în ceaslovul călugărului: înaltă, împlinită în carne, cu pielița bălană, chipul oval, ochii mari cît niște cărăbuși negri, gura cu buze roșii, cărnoase, arcuite spre colțurile ascunse în gropițe și mereu zîmbăreață. Fuioarele părului pană de corb îi cădeau numai bucle pe spate, zulufi la tîmple și pe după ghiocurile urechilor... Umbla cu brațele goale într-un camizon de borangic, răscroit de i se vedeau tufele de păr de la subțiori, și se strevedea doldora sînilor dînd buzna prin subțirimea pînzei. Călugărul a coborît fără sfială ochii mai jos de mijloc, ca să amănunțească minunea coapselor, precum și celelalte dulci ghicitori ale nurilor ascunși sub fusta cam prea zuvelcată, de sub poalele căreia scoteau gîturile albe și subțiri gleznele.

Femeia întreagă era nu o ispită, ci un lanț de capcane, o bulboană de ademeniri: cu asemenea vrăjmașă primejdie făcea să dai piept.

Evtichie, încurajat de iscodirile Valenței, și-a mărturisit sfios păsul, adică arzimea lui de ascet, care nu găsește prilej trupesc să se puie la cercare.

– Cum se poate, părinte, să nu se găsească femeie gata pentru asemenea lucru de cinste... se indignă hangița, însuflețită.

Atunci, cuviosul îndrăzni s-o roage smerit să-l îngăduie ca să împlinească amîndoi această sfîntă rîvnă, avînd a cîștiga și ea din cununile virtuților.

Muierea a zîmbit viclean și, prefăcîndu-se înțelegătoare, s-a învoit să-l bage noaptea în iatac, unde să-i slujească la slăvita biruință asupra diavolului curviei. În gînd nu se mai sătura să se minuneze de iscusita fățărnicie și vicleșug al popii. Ascultîndu-l, îl cîntărea și-l prubuluia din ochi: îi plăcu înfățișarea lui războinică, încruntarea frunții late, nasul frumos, drept, cu muchia ascuțită și nările subțiri, ochii adînci, arzători și cercănați, barba neagră, rotundă, împlinind cu noblețe o față trasă, lucrată de focul lăuntric. Aducea cu viteazul ce călărea încordat pe păretele din fața hanului: și se dori strunită, așijderi calului, sub pulpe de viteaz.

A închis hanul mai devreme, a trimis slugile la culcare și l-a vîrît pe cuvios, prin dos, în iatacul unde-l aștepta masă îmbelșugată cu mîncări, trufandale și băuturi. Monahul n-a luat măcar o îmbucătură, cu toate îndemnurile și pilda gazdei, care a mîncat și a băut cu mare necumpătare.

„Al dracului popă, își zicea ea în gînd, bine știe să se prefacă!“

Cuviosul, răbdător, aștepta.

Ea s-a dezbrăcat pe îndelete, în văzul lui. Desprinsă din betelie, fusta albastră îi căzu la picioare, și din foile ei femeia ieși ca un miez dintr-o floare uriașă. Cămașa trasă peste cap zbură cît colo, cu mînecile fluturînd ca niște aripi... Și ea se întinse goală și mîndră, cu mîinile sub cap, pe divan.

Evtichie se trase și îngenunche lîngă ușă, o privi cu ochii ieșiți din cap, dîrdîind în friguri, dar nu se mai clinti... spunea repede în gînd rugăciunile cele mai apărătoare de primejdii și chema numele Mîntuitorului, bătînd tot mai des fruntea de dușumea.

Valența se schimbă: sprijinită într-un cot, cu fața spre el, îl privi o vreme răbdătoare, sorbind din ceașca de cafea de pe măsuță.

– Vino, părinte, mai lîngă mine, zîzîi ea dulce, pe grecește, îmbiindu-i cu brațul sidefiu filigeanul. Ti-i ruga pe urmă...

Evtichie ridică pleoapele, clipi orbit, se mișcă a plecare, rantia se umflă pe el, gata parcă să zboare, fluture negru spre lumină... Dar căzu numaidecît iar în genunchi, se plesni cu capul de scînduri, înmulțind crucile.

Femeia îl mai îngădui puțin. Apoi îl întrebă cu glas dezmierdat:

– Cum vrei să stau? E mai bine așa? Ia uită-te... Și se întoarse cu fața în sus...

Trupul, întins întîi ca o coardă gata să sune, se mlădie, ușor, fără moleșeală, pe arcuitura tainică a șalelor. Deasupra pieptului pîlpîiră, în tremur ușor, parcă să-și ia zborul, sînii învoalți... și în mintea ispititului licări stihul din *Cîntarea cîntărilor*: „Țîțele tale ca două porumbițe albe“.

Evtichie gemu înăbușit, se zbătu, fălcile mestecară balele ce se clăbuceau la colțurile gurii. Dar nu se clinti.

Valența, din ce în ce mai uimită, nemulțumită de neașteptata purtare a omului, se răsuci din nou spre el și-i puse drept în ochi lumina goliciunii ei, cu ascunzișul tainic ce-i încheia într-un zbenghi negru despicătura coapselor, sub pîntecele cu rotunjime de val oprit din joc.

– Sau îți plac mai mult așa? Și-și desfăcu coapsele în lături, pornindu-se pe un hohot de rîs nefiresc din care abia se opri ca să-i spuie, supărată: Apoi ce faci d-ta, părinte, nu e deloc cinstit...

Călugărul stete din frămîntare, s-o asculte.

– Ca să fie adevărată lupta cu ispita, trebuie să te dezbraci și d-ta ca mine și să vii alături. Atunci are să ți se dovedească tăria... Așa, dacă fugi...

Evtichie, speriat, își strînse hainele pe el, ca lovit de un frig neașteptat, și-și pipăi ciocănelul.

– Hai, vino să te ajut să-ți scoți dulama aia grea...

Și-i întinse capcana albă a brațelor... Cuviosului i se păru doi șerpi. Și, ca o pasăre fascinată, porni, tîrîș, spre ei... Femeia zvîcni în sus să-l prindă. Dar el, cu un muget adînc, se trase pe patru labe înapoi pînă se izbi de ușă...

Atunci, ea nu-l mai învoi... Întărîtată, alergă la el și, amestecînd rîsul cu plîns, tăbărî să-l îmbrățișeze. Voinică, îl încinse cu brațele, sprijinindu-l de pieptul ei, îl strînse înfocată și se puse să-l sărute. El se apără din toate puterile și se trînti la pămînt, cu fața în jos, ca un luptător în arenă, tîrînd-o și pe ea. Valența, aprinsă, se sculă, îl încălecă între pulpe ca pe un armăsar nărăvaș, își vîrî mîinile sub trunchiul lui, oricît de greu își apăsa el trupul și palmele în pardosea, și izbuti să-l întoarcă iar cu fața-n sus: se întinse peste el, îl încolăci cu brațele și-i astupă cu gura ei învăpăiată gura. Și așa, doborît, îl țintui locului, îndesîndu-și sînii, întărîtați, în pieptul lui. Călugărul, înăbușit, se opri din zbatere, abia suflînd. Ea se folosi de prilej: își descleștă de sub el brațul drept și începu să-l bîjbîie pe sub veșmintele fără nasturi dînd la o parte rantia, anteriul... Și, înverșunată, coborînd mîna tot mai adînc, dete de ceva grozav de tare... Se opri, năpădită de bucurie; se săltă și se dezlipi puțin de el, slăbind strînsoarea, apucă și trase: ciocănelul. Uluită, se descumpăni. Evtichie folosi răgazul și se smuci de sub ea ca un nebun, zvîrlind-o în lături... Valența, furioasă, sări iar pe el și se porni să-l scuipe, să-l zgîrie, să-l plesnească cu palmele. Era însuși diavolul dezlănțuit asupra cuviosului. Despletită, gîfîind, scrîșnind, îi puse piedică și-l trînti din nou.

Evtichie, căzut mai departe, cînd o văzu cu groază că se năpustește iar peste el, avu doar timp să smulgă pistolul din carîmb... și-l întinse...

– Trag, răcni el.

Valența încremeni. Își veni însă repede în fire. Se gîndi o clipă: nu era tîlhar. Tot cum spusese el și ea nu-l crezuse, era un popă nebun. Și dacă nu-l putuse birui, ca să nu rămînă de batjocură, are să puie măcar slugile să-l bată... Și se porni pe țipete să scoale casa. Noroc că ușa era cu cheia în ea. Evtichie o răsuci, ieși de-a-ndaratelea și se pierdu în întunericul uliței, urmărit de chiotele argaților. Și-a lăsat zălog numai ciocănelul și comănacul.

Păstra însă amintirea întîmplării cu mare pogorămînt, ca o încercare trimisă de sus, deși învrîstată cu călduță adiere de plăcere.

A doua zi cuviosul s-a înfățișat iar hangiței cu smerenie, limpede și nevinovat ca un prunc:

– Ce mai vrei? se răsti ea.

– Am venit să nu-mi ții mînie și să mă ierți dacă te-am supărat cu ceva, se rugă el.

– Îi fi avînd gust să iei proba de la capăt, îl fulgeră ea și cu ochii, și cu glasul.

– Cu voia lui Dumnezeu, cînd s-o putea și cum s-o putea. Acum îmi cer numai iertăciune, că plec la mănăstire și poimîine mă împărtășesc. Și nu pot primi sfintele taine dacă nu sînt împăcat cu cei pe care i-am mîhnit în vreun chip. Însuși Domnul ne oprește...

Valența îl asculta uluită.

– Așa că milostivește-te ca o bună soră creștină și dă-mi iertăciune, să mă pot înfățișa înaintea potirului.

Femeia încă nu pricepea.

– Altfel, urmă cuviosul, ne încărcăm amîndoi de cel mai mare păcat: împiedicarea de la sfînta grijanie...

Surprinsă de neașteptata întoarcere și umilință a monahului, groaza de nelegiuirea pe care începea s-o înțeleagă înmuiară mîndria rănită a femeii, care-i zîmbi și-l iertă.

Evtichie da să plece, blagoslovind-o.

– Stai să-ți aduc culionul, îl chemă ea. Ciocănelul îl opresc: poate-ți trebuie cînd mai vii; și parcă scrîșni din privirile ochilor ei răi de deochi.

El nu se tulbură. Și plecă împăcat.

– Tot o să mi-o plătești tu odată! spuse pe urma lui Valența, venindu-și în firea ei adevărată.

Ăsta era, într-un fel numai, cuviosul Evtichie: călugării nu cunoșteau și celelalte chipuri ale sale. Ei îl ascultau cu prefăcută bunăvoință și-l lăsau într-ale lui, la o parte. Nimeni din marii ierarhi de la Ierusalim și Sfîntul Munte, unde viețuise îndelung și se făcuse cunoscut, nu se ostenise să descurce încîlceala lui de sfințenie cu necontenita alergare după patimi, curăția-i îngerească necurmat într-o frățească vrăjmășie cu demonii; marea-i umilință încleștată de trufia unui veșnic război cu ispitele, desăvîrșita-i dragoste de frați îngemănată cu mușcătoarea biciuire a batjocurei și umorului, adîncu-i duhovnicesc plin de uluitoare copilării, precum și alte multe nedumeriri, din ghemul de bogată taină împletit cu biată omenească puținătate, din care se alcătuia cuviosul părinte Evtichie. În el nu se despărțise încă bine ziua de noapte, timpurile noi de veacul din mijloc. Trupul său lipsit de bucurii, trist vestmînt de carne aspră și săracă, ca o dimie, i-l căptușea duhul cu o somptuoasă purpură de închipuire desfrînată, cum numai împărații poeți aveau.

II

Eftimie se trezise de mic într-o chilie a Mitropoliei din București, adus de unchi-su, mare ecleziarh al sfîntului locaș. Crescut fără abatere în toate rînduielile monahicești, fu uns călugăr încă înainte de a păși pragul tinereții, cînd primi numele de Evtichie. În acest timp deprinsese toată știința teologicească, multă-puțină, cîtă se dumica pe atunci la noi, și, pe deasupra, limba grecească de la un dascăl fugit din Țarigrad, care îi împuiase capul cu tot felul de povești despre Țara sfîntă și Ierusalim.

Cînd ecleziarhul se hotărî să facă a treia oară hagialîcul la mormîntul Domnului, n-a fost greu lui Evtichie să-l înduplece ca să-l ia cu el. Dar abia ajunseră, încărcați de daruri pentru gazde, și bătrînul muri. Călugărașul orfan se aciuă pe lîngă mănăstirea grecească unde găzduiseră, așteptînd prilej de întoarcere. Dar se lipi așa de tare de locuri și oameni, că nu se mai îndură să le părăsească: rămase acolo.

Apoi, din pricina unei întîmplări cu ucidere, pe care o povestea cîteodată, fugise la Misir, ce-i mai zicea și Eghipet, unde drept pocăință, cît mai ales înflăcărat de isprăvile marelui cuvios Antonie, se statornici șapte ani în Sketul Thebaic, pustnic trăitor în mormintele vechilor egipteni. Cu închipuirea aprinsă de soarele pustiei, el își însușise rînd pe rînd toate ispitirile sfîntului a cărui viață de războire cu nălucirile păcatului se căzni să o urmeze întocmai. Zi de zi, noapte de noapte, viețuise numai între hărțuitoare vedenii, cînd strălucite, cînd hîde, de la regina din Saba

sau Avestița, pînă la diavolița cu cap de scroafă, care-l năvăleau pe neașteptate. Și nu mai putea vieţui fără ele.

După ce-și făcuse canonul, plecase mai departe. Sculase din trestiile Nilului, fără să se înspăimînte, crocodilul, leviatanul biblic. Poposise prin ruinele slujind drept adăposturi, unde aspidele tulburate de la odihnă se strecurau printre picioare. Bătuse țara Nubiei cu sfîntul oraș Axum. Călătorise la mănăstirea cea fără de porți din piscul muntelui Sinai, unde se pătrunde, de răul arabilor agareni, numai cățărat peste zidurile înalte într-un paner tras cu frînghia. Străbătuse Siria, Libanul cu cedrii lui Solomon, ascultase slujba în biserica maroniților, întîrziase la vechii copți... Din toate astea se alesese cu sufletul și mintea îmbogățite, dar și îngreuiate de cîte descoperise: taine, tradiții, legende, ciudățenii și eresuri, cărora le făcea loc cu nesațiu tot mai adînc în el. Misteriosul trecut îl umpluse de un creștinism rămas sălbatic pe acele meleaguri.

Întors în Ierusalim, cu aspra lui asceză, cu războiul ce da ispitirilor și cu multe alte nesuferite deprinderi aduse din întunecimile africane, stînjenea grozav grasa și molcoma lene întru Cristos a înaltului cler ortodox, care la început îl îmbrățișă pentru faima lui. Ca să scape de el fără să-și ridice în cap pe cei ce-l socoteau un sfînt, patriarhia din Ierusalim îl trimise în țară, cu puteri depline asupra mănăstirilor și a schiturilor închinate Sfîntului Mormînt. Și Evtichie se întoarse astfel la metania de care ținea Mitropolia Bucureștilor, unde se călugărise.

Aici nu-i plăcu: nu-l încăpea nici asta, cum nu-l încăpuse nici lavrele din Ierusalim cu turbulentul lui calabalîc de asceză și pocăință ce-l tîra pretutindeni cu el. După ce puse rînduială în treburi, se trase într-o latură a Cernichii, pe marginea lacului, ca într-o chinovie, unde de cinci ani în șir tulbura liniștea obștii cu apucăturile și canonirile lui, din care frații chinuiți de el cercau zadarnic să-l scoată.

– De unde ai învățat, cuvioșia-ta, îl întrebase starețul turlac de neodihna unei nopți în care îi bătuse ligheanul la fereastră, de unde ai învățat aceste grozave deprinderi întru totul neduhovnicești?

– Care, sfinţite? se smerea Evtichie.

– Bătaia aramei și împușcăturile, spunea cu năduf superiorul... Mai lipsesc trîmbițele!... și ofta.

– Ai să le auzi și pe-alea la judecata de apoi, cînd o să-ți fie prea tîrziu, i-o trîntea cuviosul.

– Bine, bine... Lasă ce-o să fie atunci acolo, în cer... Eu te întreb de cele ce săvîrșești cuvioșia-ta aici, în ograda noastră.

– Apoi cît colinzi, atîtea vezi și auzi, răspundea, înțepat, judecatul.

– Și urmează că dacă le vezi și le auzi, să le și îmbrățișezi? îl dojenea mai-marele.

– Dacă sînt bune și de folos, firește, răspundea iar cu nevinovăție Evtichie.

– Nu văd în ce chip ar putea fi bune, se jălui bătrînul. Lămurește-mă.

– Apoi, iacă, începea cuviosul, poposisem într-o latură din adîncul Misirului, la o veche lavră de monahi copți, care creștinaseră harapi din cei cu buzele groase cît deștele sfinției-tale.

Aci, starețul, oarecum rușinat de privirile lui Evtichie, oprite cu stăruință asupra mîinilor lui cu degete cît niște cîrnați, le vîra în mînicile dulamei...

– Și cum crezi sfinția-ta că alungau aceștia vîrcolacii care le mîncau luna, precum și alți demoni ce-i necăjeau?

– Cu rugăciuni, răsufla starețul.

– Aş... cu rugăciunile nu făceau nimic. Ieşeau cu tobele lor făcute din piele de om.

Aici stareţul o sfeclea, temîndu-se să nu-i vie şi lui Evtichie într-o zi gust să jupoaie pe vreunul din fraţi să-şi alcătuiască darabană. Aşa că se mai înmuia...

– Oricum, tobele sună mai domol ca ligheanul cuvioşiei-tale...

– Aş, nu le-ai auzit; nici dracii nu le sufereau, necum sfinţia-ta... Că băteau în ele chiuind şi urlînd pînă ajungeau lac de sudori.

– Cine? întreba zăpăcit bătrînul.

– Harapii, îl lămurea Evtichie, că diavolii se dau bătuţi şi fugeau. La orice încercare a răilor, cuvioşii arapi puneau tobele în lucrare, şi izbînda era fără greş a lor.

– Bine, bine, se domolea bătrînul, dar împuşcăturile? şi iar se-ncrunta.

Pentru asta părintele Evtichie începea altă poveste, cu beduinii din deşertul Siriei, unde umblase cu caravanele.

– Varvarii ăştia, spunea el, sînt foarte bîntuiţi de duhurile rele ale pustiei, mai ales în nopţile cu lună. Diavolii se adună haite împrejurul taberei, scheaună, urlă, de nu-ţi lasă o clipă de hodină.

– Astea sînt fiarele de noapte ale locului, cerca să-l îndrepte ascultătorul.

– Or fi fost! dar printre ele se amestecau, luîndu-le înfăţişarea, demonii, întărîtîndu-le împotriva noastră, îl încredinţa Evtichie. Atunci numai cu focuri de puşcă îi puteau supune şi alunga. Altminteri, ne-ar fi făcut cine ştie ce şotii: ne răsturnau corturile, ne furau cămilele...

– Bine, îl oprea stareţul, astea le înţeleg acolo, între căpcăunii ăia negri, înrădăcinaţi cu vrăjitoriile lor păgîneşti. Dar aici, în pămînt curat şi blagoslovit? Şi chiar în sfînta mănăstire? Că diavolii pustiei au rămas acolo, ducă-se pe pustii...

– Apoi eu trebuie să te învăţ pe sfinţia-ta, se supăra Evtichie, că dracii sînt aceiaşi pretutindeni? Ce e dacă aici e Cernica? Îi are şi ea pe ai ei, că nu s-or fi ţinut tot ăia din pustie pînă aici după mine, să mă necăjească...

– Cum văd eu, cuvioşia-ta, se asprea superiorul, trăieşti tot timpul numai între ei...

– E mai bine aşa, părinte stareţ. Eu petrec, zbuciumîndu-mă cu diavolii, scurta mea viaţă pămîntească. Sfinţia-ta ai să stai cu ei călărindu-te toată viaţa cea veşnică... Şi să ştii, încheia el, că este un cuibar mare de draci chiar acolo sus, unde huzureşti sfinţia-ta, unde ei se pitulesc cînd îi încolţesc eu, încît mă mir cum mai încapi şi răsufli de ei...

– Năzăreli de-ale tale, se înfuria bătrînul, pierzîndu-şi răbdarea.

– Doar că-şi mai fac loc cînd intră şi se ghemuiesc în lăzile cu galbeni ce ţii sub pat, unde sclipesc de nu ştii ce e: aur ori ochii lor?

Stareţul, mînios, se domolea gîndind la trecerea ce avea nebunul la Mitropolie şi la Ierusalim. Şi, mormăind, îi întorcea spatele, urcînd treptele pridvorului, unde îl aşteptau filigeanul cu cafea gingirlie şi narghileaua cu dulce imamea de chihlimbar.

III

Cît era de noduros şi de nesuferit, se dovedise totuşi că poate fi uneori de mult folos. Stareţul numai pe el îl trimitea la Bucureşti pentru treburi încurcate, judecăţi, lăcrămaţii şi mai ales daraveluri băneşti. El izbutea să le descurce şi făcea totdeauna bună ispravă. Avea deschise uşile

mitropolitului, pătrundea în divan, vorbea grecește și turcește, cele două chei cu care se deschideau toate chichițele oblăduirii de atunci, și mai presus de toate avea o îndrăzneală de sfînt.

La asemenea împrejurări, între oameni firești cu care trebuia să judece și să lucreze la fel, părintele Evtichie lăsa asprimile pustiei, părăsea pe diavoli, amîna ispitele și-și scotea la iveală știința de oameni, subțirea-i duhovnicie, pătrunzătoarea-i înțelegere. Se întorcea, cum spunea el însuși, pe dos. Intra astfel în lumea treburilor înalte, se freca de boieri divaniți, de mari fețe bisericești și fanarioți simandicoși, care nu se scandalizau de îndrăznelile lui cu duh.

La boierul Cernica îl cunoscu protipendada, care se întrecea să-l poftească, îmbrățișîndu-l cu interes pentru cîte petrecuse și cîte povestea. El îi învăța ca un înțelept dascăl, așijderi marelui Antonie, care a fost nu numai podoaba pustiei, ci și a cetății Alexandria, unde intra cu propovăduirea și pilda pînă la palatele păgînilor și iatacurile curtezanelor.

Cîștigul era îndoit: și pentru cei ce-l ascultau ce desfătare, și pentru părintele Evtichie, care la vederea atîtor păcătoase ademeniri lumești își îmbelșuga provizia de pofte, patimi și ispite pe care le căra cu el la chilie; cucoane cu sînii albi despuiați, divane moi, bucate gustoase, băuturi în vase de aur și de argint, veșminte muiate în fir și pietre scumpe, toate cu mult mai presus decît sărăcăcioasele lui închipuiri. Pînă și țigăncile roabe erau mai pline de voluptate decît reginele ce-i trimiteau diavolii.

Pentru asemenea apostolie în lumea veacului, cuviosul se pregătea cu grijă, ca un sol al Domnului. Pe lîngă jegul ce lăsa în lighean, lepăda sălbătecia cuvenită chinoviei, își dichisea părul și barba; mergea pînă acolo că-și freca vîrtos dinții cu cenușă și sare, nu cumva duhul grăitor să-i fie pîngărit de vreun rău miros al gurii.

Într-o seară starețul a coborît la el cu rugămintea să se ducă să ridice de la Mitropolie lefurile călugărilor pe șase luni în urmă și ajutorul pentru reparațiile mănăstirii... Totodată să tragă la boierul Cernica, ctitorul, să ia cîșturile pentru fînețele mănăstirești arendate de el, precum și banii ce vărsa pentru acatiste, pomeniri, sărindare, ulei de candele, lumînări și alte daruri pe care le plătea la soroace. Dar mai ales să scoată de la negustorii din piață banii pe roadele mănăstirii, miere, ceară, pometuri, vin, pește și altele, încredințate lor spre desfacere. Treabă grea, cu răsfoiri de catastife, tăgade, ciorovăieli și încurcături cu care starețul bătrîn nu-și mai putea bate capul și picioarele. În părintele Evtichie avea însă toată încrederea; știa carte bună și nu-l putea înșela nimeni la socoteli. Și pentru nimic în lume nu s-ar fi atins măcar de o para streină.

– De ce nu te duci sfinția-ta? că eu iar trebuie să mă spăl, să mă piaptăn, să mă primenesc...

– Eu sînt ghirav, de aceea te rog să mă ierți că te necăjesc iar pe cuvioșia-ta. Și apoi, să-ți spun drept, glumi el, ca să-l măgulească, cînd e vorba de banii mănăstirii, nu știu cum fac că mereu îi încurc cu ai mei. Parcă mi se lipesc de degete.

– Cum asta? se miră copilărește Evtichie.

– Nici eu nu-mi dau seama. Ba sînt uituc și nu mai țiu minte unde i-am pus. Ba îi amestec cu ai mei și nu-i mai pot apoi osebi și rămîn acolo. Ba îi scap în buzunarele sparte și ajung în căptușeală, unde se pierd... ia, păcate...

– Bine, asta cînd îi ridici sfinția-ta. Dar cînd ți-i aduc eu și ți-i pun porcoi în poală, aparte, fișicele de lei ai mănăstirii și osebit ai fraților?

– Asta-i altă socoteală... și se cheamă partea leului, făcu haz starețul singur, Evtichie neavînd chef să-i ție isonul.

A doua zi din zori cuviosul, în veșminte de oraș, încălțat cu botforii căptușiți de pistoale, intra în codrul ce se revărsa din Vlăsia mare pînă la strașina Bucureștilor. El lua cărarea prin pădure, scurtînd cu jumătate drumul ce ar fi făcut altfel cu hodoroaga și mîrțoagele mănăstirii.

Codrul se adîncea cu funduri negre-verzi ca ale mărilor, prin care jucau ici-colo, aidoma unor pești de aur, strelicii zărilor, ca dintr-odată să se lumineze într-un liman de poiană cu mireasmă de miere neculeasă de la începuturile lumii. Iar mai încolo să se învăluie într-un amurg de altar cu bolți zidite de înaltele coame ale gorunilor, unde nici păsările nu cutezau să ciripească. Dar chiar dacă i-ar fi cîntat toate privighetorile primăverii, călugărul nu s-ar fi sinchisit, cu gîndurile prinse în plasma lăuntrică a duhovniceștilor sale frămîntări.

Răsăritul soarelui l-a prins la Mitropolie, unde a ascultat slujba, pînă s-a sculat, tîrziu, înaltpreasfințitul. Chemat sus, a sărutat cu închinare mîna de pe toiag a arhipăstorului, care l-a oprit la masă. Acolo, oaspeți de seamă, mari chiriarhi, vlădici, arhierei, dascăli greci și alți ipochimeni ai mitropolitului.

Chiar de la mastică și măslinele de Volo s-a încins tală lungă despre locurile sfinte, slujbele de la Ierusalim, certurile pe Sfîntul Mormînt.

– Părinte Evtichie, cum a fost cu letinul acela? îl stîrni la povestit mitropolitul. Că, uite, nici vlădica Neofit, nici vlădica Antim nu cunosc întîmplarea.

Cuviosul ridică ochii din talgerul de argint, cu mîncarea lui osebită de post.

– Apoi, înaltpreasfințite, eu pînă la urmă rămîn să cred că n-a fost popă letin, ci tot Satana, care, strecurat în pragul bisericii Sfîntului Mormînt, care acolo se cheamă cuvculiu, ne punea nouă, ortodocșilor, piedică să nu săvîrșim luminata slujbă a Învierii după canonul cel drept. Că diavolul ține cu letinii.

– Cum se poate una ca asta, diavolul în cel mai sfînt locaș? se supără un vlădică.

– Lasă-l, preasfințite, nu-l abate de la povestire... și mitropolitul îi făcu semn să urmeze.

Dar Evtichie atît aștepta și tăbărî pe vlădica ageamiu.

– Apoi nici atît nu știi că dracii, căzuți, însă tot îngeri au rămas... doar că-s negri. N-au aripi? N-a fost Satana cel mai înalt arhanghel? Nu urcă el uneori în cer să stea de vorbă cu Dumnezeu, de pildă cînd i-a dat pe Iov spre cercare?

– Ce-are de-a face una cu alta? se zbătea vlădica, spre hazul tuturor.

– Are! Că tot așa le îngăduie Domnul intrarea în biserici, să cerce credința și tăria slujitorilor... Crezi că Satana nu te-a văzut zilele trecute cînd preasfinția-ta ai mîncat acasă, singur, un pui fript întreg și pe urmă ai intrat în altar de-ai bolmojit liturghia? El te-a îndemnat... Și tot el te-a însemnat pe răboj.

Vlădica se roșise tot, ca o sfeclă.

– Nu-i adevărat! strigă el.

– Lasă, lasă, nu mai tăgădui, că și mie mi se întîmplă cîteodată așa... se mărturisi mitropolitul împăciuitor.

– Dar de unde știe el? izbucni furios înfruntatul.

– Ei, tot de la draci... ei i le spun, că tot timpul numai cu ei are de-a face. Și acuma urmează, părinte Evtichie...

Dar ăsta nu se dete bătut.

– Ziceți că nu intră diavolii în biserică? Uite, este o lavră zisă a Demonului...

– Stai, îl opri mai-marele, isprăvește întîi cu letinul.

– Apoi e gata, înaltpreasfințite. Letinul acela, în fruntea unei haite de eretici catolici, din ăia rași de barbă și musteți ca răspopiții noștri, se proțăpise în ușa Sfîntului Mormînt, hotărîți să ne împiedice, deși era rîndul nostru, al ortodocșilor, să intrăm la dumnezeiasca slujbă a Învierii. Căpătasem hatîrul cu firman și mare bacșiș de la pașa, cîrmuitorul turcesc al cetății. Că noi, adică grecii, știm să lucrăm cînd e vorba de drepturile Domnului și pe față, și prin dos.

Și, spunînd acest din urmă cuvînt, Evtichie tuși... Mitropolitul, la auzul acelei vorbe, clipi și privi în altă parte.

– Letinul ăsta, urmă Evtichie dregîndu-și glasul, se vede vreun abate ori episcop de-al lor, mai hărțăgos decît toți, se puse să ne îmbrîncească. Ba îndrăzni să întindă mîna și să împingă pe însuși fericirea-sa patriarhul. Boaitele noastre se lăsau mînate de-a-ndăratele. Atunci am sărit eu, l-am înhățat, socotindu-l o naibă din cele trimise de Satana, și ca să-l cerc, am scos ciocănelul ăsta de care nu mă dezbăr, și, poc, poc, l-am pocnit în cap – că ăștia nu poartă culioane – pînă a căzut jos.

– L-ai ucis? răsuflă un musafir.

– Aș! ai văzut drac mort? Au zbierat tovarășii lui că l-am omorît, numai așa, ca să-mi taie turcii capul. Dar pînă să sosească ienicerii puși să împiedice încăierările cu ereticii, eu mă și făcusem nevăzut și luam calea Eghipetului.

Dar tot pe-a noastră a rămas. Turcii ne-au dat nouă dreptate. Și în nici o noapte ca în aceea nu s-a aprins în mîna patriarhului mai lesne și mai învîltorat în lumină șomoiogul frecat pe lespedea ce a acoperit trupul Domnului; semn că plesnise un drac.

Dar tot mîna Celui-de-Sus a fost aici, urmă Evtichie. Ea m-a călăuzit în Thebaida sfîntului Antonie cel Mare, unde am deprins adevărata luptă pentru pocăință și desăvîrșire.

... Plini de mulțumire, mitropolitul și oaspeții au închinat iar cîte un pahar pentru biruința drept-credincioșilor și pentru îmbogățita pocăință a părintelui Evtichie. Și ca să umple golul așteptării celui de-al treilea rînd de cafele și vișinate, îl rugară să le spuie povestea cu lavra Demonului, pe care o începuse.

– Apoi este o lavră într-un ostrov de pe Nilul etiopenesc, dincolo de marile fierbături ale apelor ce le zic cataracte, unde încă forfotește sumedenie de necurați, de baștină, rămași de la faraoni. Unii sînt împietriți, de două ori cît turla sfintei noastre Mitropolii, buzați și urecheați, ca tot ducă-se pe pustii. Degeaba le ciopîrțeam nasurile și le ciunteam labele, că le creșteau la loc. În biserica lavrei închinată sfîntului Mercurie cel cu două săbii, la care se închină deopotrivă și turcii, și creștinii, se arată totdeauna la prăznuirea luminatei Învieri o umbră neagră cu bot de cîine, coarne pe cap și aripi de liliac, și se pune în fața arhimandritului, ieșit cu făclia să dea lumina, fîlfîind să i-o stingă.

Ascultătorii, înfiorați, întindeau mîinile după pahare, să-și dea curaj.

– L-ai văzut cuvioșia-ta și l-ai cunoscut? se îndoi un preasfințit.

– Cum te văd și cum te cunosc pe preasfinția-ta acum!

Preasfinției-sale nu-i prea plăcu această asemănare.

– Altfel v-aș spune? se supără Evtichie.

– Lăsați-l în pace, porunci înalta gazdă, ahotnică de snoave și povești.

– Dar, urmă Evtichie, pe drac nu-l deslușea toată obștea, călugări și popor, dintre celelalte umbre din biserică. Astfel, de spaimă, s-ar fi strivit toți, dînd buzna la ușă, să fugă.

– Atunci cine-l vedea?

– Numai noi, cei cu har, care-l știam deosebi, se destăinuia cuviosul.

– Și ce făceați?

– Cele ce se cuvenea: slujitorul cel mare al Domnului îl trăsnea în cap cu crucea ce ținea în stînga, îi băga în ochi făclia aprinsă și-l călca în picioare, pășind netemător spre mijlocul navei, iar noi, preoții mai mărunți, după el, îl scuipam cît puteam...

– Cum? Îl scuipați? Chiar pe diavol?

– Scuipam nu tocmai pe el, ci cam unde nemeream. Că ne umpleam unii pe alții de bale, nu era nimic; dar dracul se făcea nevăzut printre picioarele noastre... Și ținea minte înfruntarea pînă la Paștele următor.

– Și de unde atîta îndrăzneală din partea procletului să se prăsească în biserică? se nedumereau ascultătorii.

– Cică, relua povestea Evtichie, îmbunătățitul călugăr care clădise biserica, mare schimnic și ucenic de-al sfîntului Pahomie (pînă la urmă sfînt și el, adăugă Evtichie), a prins unul din diavolii ostrovului moțăind ascuns în dosul unui idol de-acela uriaș. Atît i-a trebuit ctitorului: cum nu avea la îndemînă altă vietate, a luat cu o trestie măsura umbrei duhului rău și a zidit-o în temelia sfîntului locaș, spre veșnică trăinicie. Așa a rămas de atunci diavolul în lavră.

Oaspeții se minunară și iar ciocniră.

– Să nu vă mirați, îi liniști Evtichie: este în Bizanț o biserică unde se află închis un înger, rob ei pînă la sfîrșitul veacurilor.

– Povestește-ne și despre asta, se rugau prelații, chip să lungească ospățul și taifasul.

– Acum e prea tîrziu, se apără cuviosul. Și apoi priviți cum cucăie înaltpreasfințitul taman ca cel căruia i-a luat umbra ucenicul sfîntului Pahomie...

Mitropolitul tresări, zîmbi strîmb și se ridică de la masă.

– Unde vrei să mîi noaptea asta, cuvioase? îl întrebă el, înmuindu-și glasul, de obicei aspru.

– N-o pot spune, înaltpreasfințite, că am bani mulți asupra mea și nu vreau să mi se știe gazda. Și zicînd asta, pătrunse cu privile de jur împrejur, ca pe niște hoți, înaltele fețe bisericești.

După ce mitropolitul ieși pe ușa ce ducea în iatacul răcoros cu miros de levănțică și camforă, musafirii se risipiră, căinînd cu amărăciune:

– Ce păcat că Evtichie ăsta, cît e de umblat și dat cu capul pe la icoane, tot necioplit a rămas...

– Zi-i burduf de cîine, încheie vlădica, cel cu puiul fript.

*

După ce isprăvi socotelile cu visteria Mitropoliei, Evtichie trase la boierul Cernica, unde dormi noaptea într-o odaie cu drugi la uși și la ferestre. A doua zi de dimineață, întîiul drum i-a fost la hanul Valenței. Mihai Viteazul l-a primit cu barda, muierea cu surîs dezmierdat.

– Bine-ai venit, cuvioase! îi sări ea înainte, ciripindu-i pe grecește. Credeam că m-ai uitat...

– Cum te-aș uita? Totdeauna te pomenesc în rugăciunile mele. Și o blagoslovi în aceeași limbă.

Înaintînd de la lumina de afară în umbra prăvăliei, unde nu se vedea bine, nu zări în fund de tot doi mușterii ce ședeau la o masă cu ocaua de vin dinainte.

– Stai, te rog, părinte, îl pofti hangița, îmbiindu-l cu un scaun. Să-ți aduc o gustare...

– Nu pot pune nimic în gură, își ceru el iertare. N-am intrat încă în nici o biserică. Am trecut numai să-ți aduc cruciulița asta de argint, cu lemn din sfînta cruce în ea; s-o porți pe piept, apărătoare de rele.

Și îi întinse darul. Femeia mulțumi galeș.

– Și te rog, urmă el, să-mi pregătești pentru mîine, cînd plec, două clondire cu rachiu...

– Rachiu? se uimi ea... Cuvioșia-ta bei în mănăstire? Că la mine n-ai vrut...

– Nu, eu nu gust... se lepădă el. Le țiu pentru musafiri...

Și scoase bani să-i plătească.

– Lasă, îi împinse ea mîna în lături, avem noi doi socotelile noastre. Vino mîine sănătos.

Călugărul îi făcu o plecăciune, cu dreapta la inimă, și ieși iarăși blagoslovind-o.

Valența îl petrecu pînă-n prag, apoi se întoarse repede și vorbi în taină cu cei doi mușterii, care îndată se sculară. Erau doi haidamaci, care se și luară în grabă pe urmele lui Evtichie, îl ajunseră și se ținură tot timpul lipcă după el prin forfota pieței, pe la toate bolțile și dughenile unde cuviosul strîngea banii datorați mănăstirii de negustori. Pînă la prînz, și această sarcină Evtichie o dete gata. Boierul Cernica îl aștepta cu masa, unde alt rînd de oaspeți de seamă se înfruptară din duhul părintelui, presărat cu povețe, paradigme și povestiri.

Spre seară, după ce primi din mîna gazdei alți galbeni pe arenzi și slujbe de pomeniri, se încuiară amîndoi în odaia căptușită cu cărți și luară de la cap vechea și tainica lor vorbire, fabricarea aurului. Cernica avea credința că Evtichie nu se poate să nu cunoască și minunea asta, după cîte întîmpinase în lume și povestea. Ajunseră iar să dezbată din nou isprava sfîntului Spiridon:

– Și zici cuvioșia-ta că numai din șarpe se poate face aur, întrebă boierul, gras și cu înec în piept.

– Numai din șarpe, întărea Evtichie. Așa scrie în *Scripturi*, la viața sfîntului Spiridon.

– Am citit și răscitit minunea, gîfîia Cernica. Uite cartea colo, dar nu spune că sfîntul a prefăcut șarpe în aur, ci numai aurul în șarpe, care s-a dus numaidecît pe gaura lui în pămînt. Sfinția-ta n-ai putea face de-a-ndoaselea? Așa parcă spuneai...

– Eu n-am zis că pot. Cerc numai cu șarpele meu, pe care-l cresc și-l ocrotesc, precum știi, de doi ani. Astă-iarnă l-am ținut ca pe o cloșcă sub pat într-o oală. Dacă o vrea Dumnezeu și cu rugăciunea sfîntului Spiridon, în locul lui am să găsesc grămăjoara de aur care-mi trebuie să zidesc, cum m-am legat, o biserică. Altă nevoie de el nu am...

Și-și făcu trei cruci, după care se trase în odaia lui cu zăvoare.

*

În zori, după ce-și împlini canonul rugăciunilor învrîstate cu mătănii, Evtichie rîndui galbenii mănăstirii în pungă, își petrecu baierile ei peste grumaz și o îngropă adînc în sîn, sub că-

mașă, de-a dreptul pe piele. Anteriul încheiat pînă la gît și rantia învoaltă învăluiră tainița. Banii lui, parte dăruiți de boier, parte căpătați pe cruciulițe și cutiuțe cu sfinte moaște aduse negustorilor, îi vîrî de-a bașca în buzunarele giubelei.

Casa boierească dormea. Numai robii se deșteptaseră și începeau robota, călcînd cu pași de pisică. Monahul își luase de cu seară rămas bun de la gazdă, așa că nu mai zăbovi.

Afară aerul și lumina îl izbiră ca un bici... Răsăritul mocnea ascuns în zări... Veghetoare înalte, sombre încă, turlele bisericilor pîndeau ceasul să se aprinză. Numai sus de tot văzduhul era un uriaș zamfir prin care se strevedeau văpăi de aur.

Ajuns în mijlocul orașului pustiu, Evtichie se opri, privi în lungul uliței pline de bogății, răsuflă adînc... Se simțea slobod, stăpîn pe el... Și dintr-odată trei mari ispite se ațîțară înlăuntrul său, chemate de rîvna lui luptătoare.

Întîi îl tăbărî Mamona, diavolul banilor. De ce n-ar fi a lui averea ce purta asupra-i? Putea să și-o însușească fugind în lume, ascunzîndu-se... Nu cunoștea el, ca pe degete, tot Răsăritul? Și aurul îl înghioldea de acolo, din scobitura de deasupra pîntecului, unde îl frigea. Și numaidecît altă ispită, stîrnită din același loc, îl năvăli, ca să se împreuneze cu cea dintîi: ispita curviei... Trupul alb al Valenței îi jucă înaintea ochilor și-l tîrî pe Podul Caliții. Are s-o cumpere pe grecoaică, s-o scoată din minți, ca să fugă cu el... Dete tîrcoale hanului: era prea devreme, nu se sculaseră nici slugile. Stăpîna dormea: și i se năzări aievea, goală, desfăcîndu-și coapsele în așternut și el revărsînd ploaie de galbeni peste ea... Și ispita desfrînării acoperi și covîrși pe aceea a arginților.

Și a treia ispită i se vărsă acum în măruntaie: a mîncării și a băuturii... Închipuirile tuturor bunătăților de frupt, care dau gust vieții, îi reveniră deodată cu izuri în nări și bale în gură... Muierea i le întindea, îmbiindu-l cu mîna ei sidefie... nu se mai putu ține. Diavolii îl împinseră în tinda hanului, gata să bată în obloane. Ridică, pierdut, ochii: pe păretele cu varul aprins de întîiele raze străjuia amenințător nu Mihai, ci un arhanghel, pe cal alb. Îngrozit, se trase înapoi și o luă la fugă, pipăindu-și ciocănelul. Rătăci cîtva timp la întâmplare, aiurit, cînd îl întîmpină o biserică, în pridvorul căreia află liman. Căzut pe lespezi, cu ochii la grozăviile judecății de apoi ce se desfășurau zugrăvite pe păreți, izbuti să se aline. Răsărea soarele, și lumina mare îl spălă și pe el. Se sculă și grăbi spre mănăstire. Trecu prin obor, printre chiristegii, abagerii, opincării, pielării și alte dughene de tot soiul, unde băieții de prăvălie spînzurau sub șoproane căciuli, cizme, șalvari, basmale, brîie, ghebe, ipingele... Izul de brad al scîndurilor ridicate în stive, culorile pestrițe ale stămburilor îi furară ochii și-i molcomiră gîndurile. La ieșirea din oraș spre Pantelimon se opri la o cîrciumă. Își aminti de sticlele ce trebuia să ia de la Valența. Intră și cumpără două clondire de rachiu, cărora le dete drumul în buzunarele rantei: greutatea lor, de o parte și de alta a trupului, o simți ca o cumpăneală; și porni mai departe.

Drumul, încă așternut cu rouă, îl coborî în valea băhnoasă unde pășteau cirezile Ghiculeștilor, al căror palat strălucea din acoperișuri prin frunzișurile parcului. Nu se grăbea. Ajunse la potecuța ce se abătea la dreapta și intră sub coviltirele codrului... Vlăsia îl înghiți.

Ispita muierii trecuse ca o furtună... Aici, în pădure, învie însă cealaltă, a banilor. Dacă nu s-ar mai întoarce la mănăstire? De ce se cuvine adică unui puturos de stareț atîta bănet? Pe cînd el lesne ar putea lua calea Galaților, și de acolo, pe o corabie, la Atos ori la Ierusalim. Diavolul

însă nu mai avea puterea cu care-l plesnise la început, și cuviosul îl dovedi ușor: ce să facă pînă la urmă cu aurul? Cum să înalțe, măcar chiar pe locurile sfinte, o biserică din bani cu păcat? Căci pe altceva nu se pricepea să-i cheltuiască... Mai bine aștepta: șarpele lui din chilie are să-i aducă aurul trebuitor. De-ar scăpa mai repede de ăsta care-l tulbură... Și iuți pașii...

Tocmai intra, cam pe la mijlocul Vlăsiei, într-o poieniță, cînd izbucni deodată, izbindu-l drept în față, un răcnet fioros.

– Stai!

Și de după trunchiurile unui gorun țîșniră doi haidamaci cu flintele întinse...

„Diavolii“, cugetă Evtichie, oprindu-se; și dete să-și facă cruce...

– Mîinile sus!... porunci unul.

„Ăștia nu mai sînt draci, sînt tîlhari“, se dezmetici cuviosul. Mai pățise el de-alde astea cît umblase prin pustietățile arăbești.

Împotrivirea însemna o descărcătură de plumbi în piept. Și ridică brațele. Lotrii se apropiară încruntați.

Dintr-o ochire, părintele Evtichie îi desluși pe amîndoi. Cel care strigase părea că este cel mare, căpetenia: mai înalt, trupeș, vînjos și botocănos, cu chip smolit, ochii răi, păcurii, buzat și fălcos. Cellalt, mai subțirel, mlădios, dar vînos, deși nu părea voinic, cu fața smeadă, mai puțin cruntă. Amîndoi răsuceau mustăți mîndre, lungi, subțiate la vîrf și aduse pînă aproape de urechi. Peste cămășile albe erau îmbrăcați cu ilice scurte de aba, găitănate cu negru; pe capetele cu chici îmbelșugate purtau, așijderi împodobite cu găitane, niște tichii, puse cam pe ureche. Nădragii, largi sus, se strîmtau pe glezne; în picioare, iminei. Brîiele – înțesate de pistoale și cuțite.

– Ce vreți de la mine, fraților? se miorlăi cuviosul, prefăcîndu-se mai mișel decît era.

– Banii, boaită... și îl încleștară unul de un braț, altul de cellalt.

– Sînt ai mănăstirii, gîngăvi el.

– Nu crîcni, că te ucid! Unde-i ții? Scoate-i!

Călugărul nu mai șovăi.

– Sloboziți-mă, zise el, că altfel nu pot.

Hoții îi dădură drumul, supraveghindu-l cu strășnicie. Cel care nu vorbise trase cuțitul din teaca de la brîu și-l prinse între dinți, ca să-l aibă gata: flintele nu mai aveau nici un rost.

Evtichie se desfăcu în grabă la piept și trase punga, căznindu-se să-și descolăcească de după gît curelușa. Dar hoțul, nerăbdător, apucă punga și smuci cît putu. Grumazul cuviosului se încovoie, se învineți, el se înecă. Noroc că baiera se rupse. Dar pe locul ei se ivi în carne o dungă roșie...

– Bine, ăștia sînt buni... Dar alții nu mai ai? Hai, nu mă minți, că dracu' te-a luat... Voi, călugării, sînteți plini de păcate, mai rău ca noi...

– Mai am niște părăluțe, ale mele, un mărunțiș...

– Hai, scoate, ce mai aștepți...

Evtichie își rîcîi buzunarele și vărsă în mîinile tîlharilor cîțiva irmilici, niște sfanți, vreo cîteva firfirici și lei turcești.

– Numa atît? Hai, mai scoate... că ești ghiftuit, știu eu...

– Nu mai am, fraților, se văita cuviosul.

– Mă, voi, popii, sînteți cei mai hoți dintre oameni... Treci la cercetare. Aici ce ai?

Și, pipăindu-i rantia, dete de sticle.

– Niște rachiu pentru stareț, minți cuviosul.

– Să fii tu al dracului dacă nu te-ai fi îmbuibat singur din el, acolo la tine în chilie?! Ia dă-le-ncoa... Ia-le, Gheorghe... Că eu m-apuc să-l dezbrac, ca să-l cercetez mai cu de-amănuntul.

– Va să zică, pe unul îl cheamă Gheorghe... își însemnă în gînd Evtichie.

Despuiat, rămas numai în bulendrele de dedesubt, cămașă și pantaloni, îi era rușine...

– Ei, așa mai semeni a om! glumi strîmb gîdele.

Cellalt, căruia căpetenia îi azvîrlise rantia, giubeaua și haina, sta mut, cu ele în brațe și mereu cu cuțitul între dinți...

– Caută-le, mă, nu sta degeaba, îi porunci tîlharul cel mare. Întoarce-le și pe față și pe dos, purică-le căptușelile, că ăștia se pricep să-și ascunză banii...

Gheorghe răsturnă veșmintele, le scutură, le vîntură, întoarse buzunarele pe dos: nu mai pică nimic.

Cellalt cotrobăia pe cuvios fără cruțare pînă la piele, în sîn, îi desfăcu cingătoarea, îi lăsă pantalonii, să se încredințeze că nu avea vreun săculeț cu bani legat de pulpe. Evtichie sta smirnă. Grija lui cea mare era ca tîlharul să nu-i găsească pistoalele din botfori. Așa că, bucuros, răsfrînse el însuși, cît mai jos peste ei, pantalonii. Ochii lui verzi, pînă atunci molîi, cu pupilele cît vîrful de ac, se lărgiră, începură să se agerească, să prindă dogoare, jucînd de la obrazul unui hoț la al celuilalt. Apoi privirile i se opriră pe fruntea prigonitorului, și repede îi căutară ochii, unde se înfipseră... Și în gînd îi poruncea să se oprească.

Lotrul slăbi cercetarea și își trecu mîna peste față, să se șteargă de ceva supărător.

– Hm... parcă n-ai mai avea nimic, se învoi el, ridicîndu-se întreg. Întrecea cu un cap pe bietul călugăr. Acu ce să fac cu tine? Să te omor? și rînji.

– La ce să te încarci degeaba cu cel mai grozav păcat? grăi blînd Evtichie. Eu n-am nici o supărare de la dumneata, banii erau ai mănăstirii. Eu nu te cunosc cine ești, d-ta te duci în lume... Și nu ne mai întîlnim... mie dă-mi drumul să mă duc într-ale mele; și ne despărțim împăcați.

– O fi și așa... se îmblînzi hoțul.

– Îngăduie acum să-mi pun giubeaua pe mine, se rugă călugărul. Așa mă simt parcă gol.

– Îmbracă-te, porunci lotrul. Nu-ți fac nimic. Dar... de ce te-a vîndut muierea?

– Care?

– Ei, care! Grecoaica, Valența, cu care ai vorbit ieri dimineața... Ți-e ibovnică?

– Da, minți iar călugărul, pricepînd totul.

– Muierea e totdeauna Iuda, mormăi ca pentru sine hoțul. Apoi tare: Să nu mai dai pe la ea... Acum hai să cinstim. Te-ai fi speriat rău: o gură de rachiu pune inima la loc. Și se trînti la rădăcina unui gorun. Gheorghe, ia sucește tu gîtul ăstuia...

Evtichie, auzind de sucit gîtul, se înfioră. Dar tîlharul întinse ajutorului său unul din clondire.

Abia atunci Gheorghe își aminti să scoată dintre dinți cuțitul, îndesă cu el dopul înăuntru, puse sticla la gură și, pe nerăsuflate, dete de dușcă un sfert.

– Ho, mă, că nu e numai a ta...

– Ba-i a mea... Tu o ai pe ailaltă... Și nu-i mai dete drumul din mîini.

Tîlharul cel mare destupă şi el clondirul, la fel, gîlgîi îndelung şi, mărinimos, o întinse cuviosului.

– Na, bea şi tu: merge şi aşa pe inima goală... N-ai la tine vreo bucăţică de anafură? Şi se schimonosi a rîs...

Evtichie făcu trei cruci, ceru în gînd iertare lui Dumnezeu şi, punînd limba astupuş în gîtul sticlei, se întoarse într-o latură, prefăcîndu-se că bea vîrtos.

– Ajunge! strigă hoţul. Adu-o-ncoace...

... Repede, găliganii se cherchelîră şi se aşezară turceşte, cu puştile pe genunchi.

În toată vremea asta gîndurile lui Evtichie alergaseră în o mie de părţi. La urmă îi aduseră în minte o întîmplare asemănătoare, păţită de un călugăr, a cărei povestire colinda prin mănăstirile Răsăritului: se hotărî s-o încerce şi el aidoma.

– Te rog, frate, se plecă el cu adîncă închinăciune spre tîlharul cel mare, învoieşte-mă să mă îmbrac şi cu rantia...

– Nu! Asta e prea bună. O opresc eu... Mi-o fac la iarnă manta.

– Dă-i-o, mă Dumitre, se amestecă cellalt. După ce l-am jăcmănit de bani, acum să-l şi despuiem?

– Ei, hai, fie... se înduplecă hoţul, cu chef.

„Aha, îşi zise Evtichie, pe ăsta îl cheamă Dumitru"...

Evtichie îi mulţumi, făcu cîţiva paşi înapoi şi ridică rantia.

– Uite ce mă rog eu, se-ntoarse el senin la cei doi: în mănăstire, stareţul şi fraţii, oricît m-aş jura, n-au să mă creadă. Au să spuie că eu am dosit banii şi arunc vina pe hoţi. Pentru asta au să mă poarte la Bucureşti, pe la agie, unde au să mă silească să mărturisesc şi ce ştiu, şi ce nu ştiu.

Tîlharii se uitau întrebători la el, neştiind unde vrea să ajungă.

– De-aia, gîndesc eu, faceţi bunătate şi descărcaţi-vă armele în mantaua asta a mea: găurită de gloanţe, are să fie cea mai bună dovadă.

– Bravo mă, popă deştept, bine te-ai gîndit! strigă Dumitru vesel.

Şi se ridicară. Scularea însă îi clătină rău. Abia se ţineau pe picioare.

Călugărul, ca la o joacă, sprijini haina într-un copăcel mai departe, cu pieptii întinşi în lături, ca nişte aripi.

– Da, stai întîi să pocnim sticlele astea goale, zise Gheorghe.

Şi cele două clondire, zvîrlite cu putere, detunară izbite de copaci. Apoi se întoarseră la manta.

– Vă rog să trageţi mai cu seamă pe margini, îi îndemna Evtichie, să-mi rămîie spatele întreg pentru la iarnă.

Hoţii se proptiră, de bine, de rău, pe picioare, înţepeniră armele în umeri, ochiră şi le sloboziră pe rînd. Bubuiturile desfundară surzeniile codrului... Ploaia de plumbi ciurui întreaga dulamă şi răpăi în frunziş.

– Halal! strigă monahul, încurajîndu-i. Straşnici ţintaşi! Aoleu, mi-a rămas comănacul neatins... Şi-şi rezemă potcapul într-un ciot. Faceţi-vă pomană şi mi-l găuriţi şi pe el!...

Vlăjganii, umflaţi de rîs, traseră pistoalele din brîie, cîte unul în fiecare mînă. Patru detunături amestecate în una împuiară tăcerile pădurii. Potcapul căzu ca o neagră pasăre împuşcată.

– Ei, acum eşti mulţumit! rînji cel mare, căznindu-se să bage la loc pistoalele descărcate.

– Prea mulțumit... Acu să vedem dacă o să fiți și voi, grăi Evtichie.

Se plecă, atinse botforii, și într-o clipă puse pistoalele lui în piepturile tîlharilor. Și nu le mai dete timp de trezire. Pînă să ducă ei mîinile la cuțite, porunci:

– Nu mișcați, că trag...

Hojmălăii încremeniră și-l priveau cu spaimă: toată sfințenia lui, pînă atunci dezlipită de cele pămîntești, se făcuse lumească și de o nesuferită putere...

– Descingeți-vă brîiele...

Încă nedumeriți de repezeala întorsăturii, ei șovăiau.

– Hai, fuga! Să nu zic de două ori, că vă culc la pămînt...

N-avură încotro și trebuiră să se descingă.

– Acu, nădragii jos!

Hoții nu pricepeau și-l priveau rătăciți.

– Desfaceți-vă brăcinarele!

Haidăii, din ce în ce mai încurcați, se supuseră.

– Lăsați-vă nădragii în vine.

Lotrii holbară ochii... nu înțelegeau.

– Așa, cum faceți voi cînd vă dați în poiană, pentru nevoi.

Oamenii se supuseră, și pantalonii căzură din brînețe.

– Nu numai atît... jos, coborîți-i mai jos, pînă la călcîie, strigă Evtichie neînduplecat.

Abia acum ei înțeleseră: nădragii, strînși pe glezne, se prefăcură într-un fel de cătușe la picioare... Cu ei în vine, nu mai puteau fugi. Abia le îngăduiau să facă doar pași mărunți și înceți; și numai în lături, ca cei puși în fiare.

– Ridicați-vă flintele, pistoalele, scoateți cuțitele și le puneți grămadă aci... Să ai grijă, Dumitre, de pungă ca de ochii din cap... Unde ai ascuns-o? Și de măruntișul meu... Gheorghe, porunci cuviosul.

Hoțul holbă ochii, minunîndu-se ca un prost de unde-i știe numele...

– Ia betele și leagă mîinile lui Dumitru la spate: strînge bine, îl îndemna, supraveghind lucrarea, nu-ți fie milă: nu ți-ar fi dat nici o lescaie din banii furați.

Și tîlharul cel mare pierdu, pe lîngă a picioarelor, și folosința brațelor.

– Aoleu, părinte, se văicărea Dumitru, îți pupăm mîinile și tălpile, îți dăm îndărăt banii și pe deasupra tot ce avem, puști, pistoale, haine, numai dă-ne drumul, măcar cu pieile góale...

– Cu milogeala ta, dai de bănuit că ești țigan, balaoacheșe, îl înfruntă monahul.

– Aoleu, să nu ne duci la agie în București, că ne spînzură, se văita Gheorghe.

– Ce am eu cu agia? spuse liniștit călugărul. Eu vă duc la mănăstire: o să fiți robii ei. Haideți, mișcați. Și să nu cercați să cîrniți din cărare, că vă culc la pămînt.

Și porni spre Cernica, încet, cu pistoalele puse în spatele lor. Hoții abia se mișcau, cătușele nădragilor nu le îngăduiau să puie un pas înaintea celuilalt. Coseau doar poteca, mișcînd picioarele numai pe lături, ca niște vite puse în piedici – nu se afla chip de fugă, nici măcar de abatere din cărare.

Spre seară, alaiul, cu Gheorghe în frunte și Evtichie în coadă, intra pe poarta mănăstirii.

Portarul bătu clopotul de primejdie. Un roi de călugări se strînse în jurul lor. Sosi și stareţul. Cuviosul istorisi isprava, dezlegă mîinile lui Dumitru şi porunci să dea părintelui stareț punga, își luă înapoi bănuţii şi lepădă în seama superiorului pe tîlhari, rînduind ca a doua zi cineva să ridice grămăjoara de arme părăsită în pădure.

IV

Tîlharii fură zăvorîţi în beciul unde se întemnițau ţiganii osîndiţi pentru fugă sau neascultare. Trei zile şi trei nopți, fără apă și fără mîncare, ei au stat liniştiţi, căutînd o gaură pe unde să fugă. După asta, întețiți de foame, au început să se zbuciume, să urle, să răcnească.

– Așa se domolesc fiarele mari, lămurea stareţul. Leul, tigrul cu nimic altceva nu se biruie şi nu se supun decît cu foame şi sete. Acum, du-te cuvioşia-ta, părinte Evtichie, la ei, că te cunosc de stăpînul care i-a prins.

Evtichie, însoţit de alt frate, coborî în beciuri, trase oblonul de la ferăstruica zăbrelită a başcei unde zăceau hoţii şi-i chemă pe nume, cu glas tare:

– Dumitre, Gheorghe, arătaţi-vă păcătoasele voastre feţe...

Mișeii își îndesară capetele ciufulite în deschizătura de firidă a ferestruicii.

– Uite, na-vă apă şi pîine...

Şi cuviosul lăsă în cängile mîinilor lor întinse cîte un codru de azimă şi o bardacă de apă.

– Şi pocăiţi-vă... Hai, vă las şi lumina asta chioară, ca să vedeţi să duceţi la gură.

Şi nu mai puse oblonul.

A doua zi la fel, a treia zi zăbovi mai mult de vorbă cu tîlharii, care-l ascultau spăsiţi, înghesuiţi la spărtura din zid, de unde le venea glasul îmblînzitorului. Două săptămîni în şir, cucernicul, însufleţit de o milă şi rîvnă nouă, de un zel din ce în ce mai arzător, îi prociti, îi spovedi, îi catehiză prin zăbrele, zugrăvindu-le grozăvia faptelor lor, cumplitele pedepse ce-i aşteaptă pe lumea asta, ca şi în cea viitoare, focul nestins al gheenii, smoala şi pucioasa din cazanele Satanei. După care îi mîngîia cu binefacerile întoarcerii la pocăinţa şi cununile virtuţilor.

Tîlharii se înmuiaseră de tot. Se spovediră printre gratii, îşi mărturisiră crimele, rostiră vorbă cu vorbă după părintele Evtichie rugăciunile uşoare.

– Să le ţineţi minte, le poruncea el. Şi să le spuneţi tot timpul. Iar cînd ajung şi pînă la păcătoasele voastre urechi bătăile clopotelor de sus, îngenuncheaţi şi rugaţi-vă.

Ei aşteptau acum pe cuvios cu aspră nerăbdare şi-l doreau, nedeosebindu-l bine de mîncarea şi băutura ce le aducea. Ascultau, spăsiţi, molitve şi acatiste, primiră printre drugii temniţei mir pe frunte, amestecîndu-le cu feliile de pîine şi ulcelele cu apă.

Duhovnicul era încredinţat că bezna din sufletele lor se risipea, ceea ce-l îndemna să-şi găsească în îndreptarea acestor păcătoşi o înaltă îndatorire: el îi băgase în această robire a trupurilor, pus de Dumnezeu, ca să aibă prilej tot el să le dezrobească sufletele.

– Mă, voi să nu vă plîngeţi de beciul ăsta întunecat unde zăceţi acum... Domnul a avut milă şi grijă de voi să vă dea înştiinţare chiar de aici de pe pămînt ce este iadul dincolo: de o mie de

ori mai crîncen ca acesta. De aceea să-i mulțumiți de chinurile ce pătimiți, ca, pocăindu-vă, să cîștigați călăuziți de mine, păcătosul, raiul cel desfătat.

Sus, la stăreție, dezbaterile în privința lor durară multă vreme. Starețul stăruia să fie trimiși marelui agă, la București, care să facă ce-o vrea cu ei, adică să-i spînzure după lege.

Unii din frați erau de părere să-i păstreze robi, tot timpul cu cătușe la picioare, și să-i folosească ziua la corvezi. Noaptea să-i întemnițeze. Alții, mai omenoși, că deoarece n-aduseseră nici o pagubă nici mănăstirii, nici lui Evtichie, să li se dea drumul să se ducă în plata Domnului, singurul care judecă și osîndește.

– Ca să se întoarcă asupra noastră cînd le-o veni bine, le trase luarea-aminte starețul.

– Părinte stareț și fraților, zise la urmă cuviosul Evtichie, încrucișîndu-și smerit brațele pe piept. E drept ca nemernicii aceștia să fie ai mănăstirii, în a cărei putere i-a dat Dumnezeu. Dar și mănăstirea are îndatoriri către orice suflet omenesc, cît de jos căzut ar fi: și cată să le împlinim. De aceea, dacă mi-i încredințați mie, nevrednicul, pe lîngă că am să-i priveghez să nu fugă, am să mă căznesc prin cuvînt, pilde și rugăciuni, din furi și tîlhari ce sînt, să scot oameni cu virtuți, plăcuți lui Dumnezeu.

– Îți iei asupră-ți această primejdioasă sarcină? îl înfruntă starețul. Ia seama, cuvioase, tare mi-e teamă că și aici și-au vîrît coada tot ispititorii sfinției-tale...

– Ispitele sînt pururi în noi și pentru noi, o știți toți, deși ascundeți. Prin ele ne cearcă și ne lămurește bunul Dumnezeu. Și să știi, părinte stareț: cînd nu vor mai veni asupra noastră, să luăm aminte: însemnă că sîntem căzuți de la fața Celui Preaînalt.

– Bine, te-am ascultat. Dar nu știu dacă și sfinția-ta ai citit în filocalia grecească – de nu o ai, ți-o împrumut – ce scrie fericitul Nil ascetul: „Acestea le spun nu ca să opresc pe unii de a cîrmui la mîntuire, nici împiedecîndu-i a călăuzi pe unii dintre tineri la evlavie. Dar să nu se apuce dintr-odată de acest lucru, gîndindu-se numai la partea lui cea plăcută, la slujirea ce le-o vor face învățăceii, la fala ce-și vor agonisi de la streini, fără să cugete și la primejdiile ce urmează".

– De primejdii ne apără numai Sfîntul. Cît despre fală și slujire, aveți să vedeți și cuvioșiile-voastre, se întoarse Evtichie către frați.

– Bine, despre partea mea ia-ți-i, sînt ai cuvioșiei-tale, i-ai cîștigat cu iscusință și vitejie chiar de acolo, din codru... Numai să se învoiască și soborul.

Astfel, părintele Evtichie intră în stăpînirea ticăloșilor. Chiar atunci, cum s-a spart adunarea, a coborît la ei și le-a făcut cunoscut hotărîrea obștii:

– Primiți au nu primiți? îi întrebă el. Ori găsiți mai bine cu cale să vă trimitem în judecata spătăriei la București? Sînteți slobozi să alegeți... Și glasul îi tremura.

Netrebnicii, în genunchi, au cerut să fie opriți la mănăstire, robi supuși ai lui toată viața... Evtichie atunci, dîndu-i din belșug lacrămile, i-a îmbrățișat și i-a sărutat cu dragoste, cît erau de împuțiți...

– Dumnezeu pe voi v-a luminat și mie mi-a ascultat rugăciunea! se voioși el. Și, îndurînd putoarea ce duhnea, s-a pus cu ei împreună să curețe încăperea de scîrnăvia ce se strînsese cît petrecuseră acolo și le-a ajutat s-o care afară. Asta i-a slujit să-i pilduiască.

– Uite, așijderi hrubei ăsteia este și trupul vostru, în care zace rob sufletul, mînjit de toată scîrnăvia păcatelor. Dar dacă-mi veți da ascultare, mă voi trudi să vă curăț spurcăciunea inimilor, ca să ieșiți la lumina cerurilor, cum am să vă scot acum la lumina zilei.

Mișeii, fără un cuvînt, tăbărîră să-i sărute picioarele, ceea ce pe călugăr îl umplu de o milă amestecată cu plăcere.

După ce i-a eliberat, i-a mînat la apele lacului, tot în cătușe, unde i-a dezbrăcat, i-a spălat și curățat de rapăn, făcîndu-le un soi de nou botez.

– Au să ne moară toți peștii de atîta jeg păcătos... ziceau tare monahii, strînși să privească întocmai ca la urs.

– Mor peștii ca să învieze oamenii, zvîrli răspuns semeț Evtichie. Că e mai de laudă și mai plăcut înaintea Domnului mîntuirea unui suflet păcătos decît să bați degeaba o viață întreagă mătănii goale, cum fac ceilalți.

– Asta e îngîmfare și trufie, părinte, îi strigă un frate, simțindu-se atins.

– Lăsați-mă pe mine cu truda trufiei și cuvioșiile-voastre păstrați-vă lenea umilinței, îi mușcă Evtichie.

Și își văzu înainte de treabă.

I-a adus apoi la chilia lui, sălășluindu-i, acum, vara, afară pe prispă, ca să-i aibă pururi la vedere și mereu la îndemînă. Din zori și pînă-n noapte, numai de ei sta, de ei se ținea, numai cu ei se îndeletnicea. Ambiția să biruie, dovedind mincinoase neîncrederile ce-l împrejmuiau, îi da și grijă, dar și simțire de înger păzitor.

Hoții, upiți de foame, zăpăciți de întunericul temniței, se lăsau moi și ascultători ca niște prunci. Uscați, scofîlciți, cu oasele din umerii obrajilor ieșite ca niște șolduri și ochii căzuți în fundul capului, le crescuseră niște bărboaie mari, negre, încîlcite, cu mustățile pleoștite și chicile ajunse peste grumaji. Evtichie se purta cu dragoste, dar nu le cruța nici una din nenumăratele osteneli duhovnicești. Nu-i punea la treburi, nu-i lăsa la început să ridice nici măcar un pai. Dar îi hrănea aproape numai cu povețe și rugăciuni.

– Fiilor, îi dăscălea el, hrana duhovnicească este temelia vieții. De cealaltă, materialnică, nu e nevoie decît cel mult o dată pe zi, la amiază.

Și le-o aducea chiar el la trapeză. Apa, asemeni, cu merticul: de trei ori pe zi, cîte o ulcică, între răsăritul și apusul soarelui. Încolo, slujbe, cetanii, mătănii, spovediri, fie pe prispă, fie în biserică. Acum cuviosul nu mai lipsea de la slujbe, cum făcea înainte. Venea cu fiii lui sufletești – mînjii părintelui Evtichie, cum le spuneau unii – și îngenuncheau nu la altar, ci numaidecît la intrare, în fundul întunecos, ca păcătoșii, cerșind milă și îndurare Celui Preabun. Chiar cele mai neînsemnate chemări de clopot, fie și peste miezul nopții, îi aflau pe cîteșitrei „cu făcliile aprinse și mijloacele încinse", cum spune Evanghelia.

Gheorghe, mai sprinten la minte, învățase *Tatăl nostru, Împărate ceresc,* rostea, cu multe poticneli, *Crezul.* Dumitru, tîmp, nu putuse deprinde nimic, nici măcar *Doamne, miluiește-mă pe mine, păcătosul...* Fire avană, la început el scăpa sub bolta de umbră și răcoare a bisericii, ca în codru. Aici se simțea slobod de necontenita spionare și procitire a lui Evtichie. Monahul, silit să se roage, îl slăbea din chingile ochilor, îl uita, măcar cît ținea slujba. Dumitru sta în genunchi, după un stîlp, cum ar fi stat în pădure, la pîndă, după un trunchi, așteptînd un șuier de la tovarășii

rînduiți de el în calea negustorilor. Sus, candele aprinse, aducînd a stele, îi măreau năzăreala. Își pipăia cingătoarea goală... și-l trezea clopotul. Pe urmă s-a dat și el pe brazdă sub jugul lui Evtichie. Totuși, avea o piedică undeva, nu la limbă, ci mai în adînc, unde descuietorile duhovnicului nu pătrundeau.

Dar greutățile sporeau osîrdia cuviosului. Niciodată și nicăieri sufletul lui exaltat nu-și găsise potolirea, împăcarea, ca acum, în tovărășia acestor doi tîlhari, cu puțin săltați peste mintea și simțirea dobitoacelor. Preaplinul său pătimaș, toată voinicia lui spirituală, altădată năboind peste țărmurile ființei lui și potmolindu-le cu ispite și închipuiri, aflaseră în sfîrșit făgaș și se revărsau liniștite numai pentru mîntuirea scumpilor lui păcătoși, pe care-i luase de suflet. Cu aceste de toată clipa osteneli și nevoințe pentru alții, Evtichie se uita pe sine.

– Voi ați rămas singurele mele ispite, le spunea el, voios. Doi mișei, din care trebuie, ca din cremene, să scapăr oameni curați ca lumina, spre slava lui Dumnezeu... Nu vă supărați deci că izbesc în voi ca un amnar tare.

Cuviosul nu știa că scînteile țîșneau nu din piatră, ci din oțelul care le lovește, adică din el.

Curînd se înhămă cu mare ardoare și la altă treabă: să clădească, lipită de chilia sa, o alta pentru cei doi netrebnici dragi.

– Nu vreau să vă apuce iarna lepădați ca niște cîini afară pe prispă, îi mîngîia el.

Ceasurile goale dintre rugăciuni le foloseau acum cîteșitrei, împletind trestie și șovar cărate din lac cu beldii și trunchi tăiați din pădure. Ucenicii fură fericiți. Mințile lor slabe scăpau de amețeala rugăciunilor și a dăscălirilor. Mirosul de lemn verde cu seva proaspătă mustind din el îi îmbăta ca un sînge, singurul pe care puteau să-l mai verse.

– Cum dai toporul în mîna ăstora? îl certau pe Evtichie frații veniți să privească noua scorneală a cuviosului.

– Trebuie să-i supun și la muncile ispitelor, răspundea el, nu numai la odihna rugăciunilor: eu știu și cunosc că ei amîndoi mă ucid acum în gînd. Asta îi satură, deodată. Dar numaidecît le vine părerea de rău despre ce-ar fi putut săvîrși dacă ar fi fost slobozi, ceea ce îi oprește să treacă vreodată la faptă... Căci ei văd de ce mare folos le sînt, ce grozăvie s-ar alege de ei dacă n-aș mai fi să-i apăr; și astfel se deprind să mă cruțe. Ba chiar mă iartă și încep să mă iubească, așa cum îi iubesc eu pe ei.

Tîlharii, prinși asupra cugetelor lor negre, se priveau cu spaimă, descoperiți. Ceea ce le sluji mai mult ca o mărturisire. Deși stingheriți de cătușe, ei munciră cu tragere de inimă, și încetul cu încetul își durară o cocioabă unde să se adăpostească de asprimile iernii.

Cu asemenea cucernice nevoințe duhovnicești și liniștitoare trudă a mîinilor, intrară cîteșitrei în marele post al Crăciunului. Evtichie hotărît să-și împărtășească fiii, cu voia lui Dumnezeu, chiar în ziua nașterii Mîntuitorului. Și își îndoi sîrguința asupra lor.

– Cum se lămurește aurul în foc (cuvîntul „aur" trecu fulger prin amîndoi ucenicii), așa se cuvine să ne curățim și noi spurcații, spunea cuviosul punîndu-se în rînd cu ei, să ne curățim măcar cinci săptămîni, în văpăile ajunărilor, privegherilor și rugăciunilor, făcîndu-ne vrednici să primim ca niște potire strălucite cutremurătoarele taine: trupul și sîngele Domnului.

Tîlharii nu pricepeau ce sînt alea, dar îndurară cu supunere, neavînd încotro, toată sleitoarea pregătire pentru împărtășanie, de-a lungul întregului post, din care ieșiră cu chipuri și trupuri de mucenici.

În sfîrșit, lăiați, primeniți, cu bărbile și chicile țesălate, primiră cu smerenie la altar, în ziua de Crăciun, sfînta grijanie, de care înjuraseră de atîtea mii de ori... Părintele lor sufletesc tremură de bucurie și iarăși plînse...

Și numaidecît le veni, chiar acolo, în biserică, o neașteptată răsplată: în fața întregului sobor, Evtichie le-a descuiat fiarele de la picioare; erau acum cu adevărat oameni liberi. Fură apoi puși din nou să îngenuncheze la altar, unde, sub patrafirul preotului, jurară amîndoi pe cruce și Evanghelie că vor rămîne fiii credincioși ai mănăstirii pînă la moarte.

Ţeremonia se sfîrși cu alte îngenuncheri la strana stareţului și sărutarea mîinilor tuturor călugărilor. Toţi le răspunseră cu frăţească sărutare de dragoste pe frunte...

Astfel aghesmuiți, închinați, împărtășiți, jurați cu înfricoșat jurămînt, fură ridicați la treapta de frați și îmbrăcați cu rase călugărești.

Bucuria părintelui Evtichie nu mai avu alte margini decît cerul. Mai ales că stareţul îi pofti și pe ei la masa cea mare în trapeză, alături de toți cuvioșii. După ce li se dete felurite gustări și ciorbe, stareţul porunci cu glas tare:

– Turnați vin și noilor frați întru Cristos, să închinăm în sănătatea și pentru buna lor învrednicire, ca și în a părintelui lor întru duhovnicire. Știu că părintele Evtichie nu bea. Să-i vedem ucenicii...

Și dinaintea învățăceilor înfloriră, ca două mari flori roșii învoalte, două pahare cu vin sînge de taur. Pînă ce cuviosul Evtichie să se încrunte bine la ei, Dumitru și dădu de dușcă pe al lui. Gheorghe încremeni cu el la jumătatea drumului pînă la gură. Șovăi, apoi îl lăsă jos... dar rămase cu ochii lipiți de paharul plin.

– Nu te supăra, cuvioase Evtichie, îl luă ușor peste picior stareţul; cel care și-a băut paharul a intrat deplin sub ascultarea călugărească: a împlinit întru totul porunca mai-marelui său, a stareţului mănăstirii. Ei, acum să vă fie de bine și duceți-vă la odihnă, cum e rînduiala după împărtășanie.

Și dete semn ucenicilor să plece. Căci abia de acum înainte venea toiul ospățului: soseau purceii și curcanii fripți, aluaturile cu smîntînă, plăcintele cu nuci, vinurile mari, vișinatele și cafelele. Evtichie se ridică umilit, mînîndu-și din urmă, ca un bun păstor, mielușeii. Stareţul nu cercă să-l oprească.

Afară vremea se îndulcise, parcă să întîmpine și ea schimbarea ucenicilor părintelui Evtichie din tîlhari în monahi. Crăciunul fu nu numai fără zăpadă, ci chiar cu moină căldicică, un fel de coadă lungă a toamnei, cu moleșeală ce îndemna la somn. Și cum ziua fusese covîrșitor de obositoare, slujbele în biserică nesfîrșite, îngenunchierile zdrobitoare, neofiții adormiră îndată. Evtichie abia îi putu trezi pentru slujba de miezul nopții, după care se culcară toți și adormiră.

A doua zi, cînd cuviosul intră să-i scoale pentru utrenie, găsi numai pe fratele Gheorghe sforăind strașnic, cînd gros, cînd subțire, parcă ar fi nechezat un mînz domnesc. Dumitru lipsea. Deșteptă greu pe adormit, să-l întrebe de tovarăș. Ăsta, buimac, nu știa nimic. El picase în somn ca de un mal. Ieșiră afară, strigară, căutară... Zadarnic. Într-un tîrziu, se găsi într-un par de la poartă comănacul pus în vîrf și rasa atîrnînd sprijinită ca de un umăr. Semn că fratele Dumitru se lepădase de călugărie și pornise în lumea largă, lăsînd un bulumac în loc. Luase cu el însă cîteva amintiri: lipseau cele patru pistoale de pe peretele chiliei părintelui Evtichie, cîteva sticle de ra-

chiu și trei cruci de argint bătute în pietre scumpe, daruri de la înalții chiriarhi pe unde cuviosul umblase.

Stareţul, cînd a aflat, a zis atît:

– Ăștia doi sînt adevărații diavoli ai lui Evtichie. Bine că a pierit unul... De s-ar face și cellalt cît mai curînd nevăzut!...

Cuviosul simți jungherul rușinoasei înfrîngeri pînă în inimă, dar îl suferi cu desăvîrșit pogorămînt. Diavolul îl păcălise; dar nu de tot: îi rămînea cellalt ucenic.

– Ei, ce zici Gheorghe? îl întrebă el cu îndoială.

Gheorghe se scăpă și trase fugarului o stașnică înjurătură de paști și dumnezei, ca în vremurile bune. Duhovnicul căscă ochii, nu-și credea auzului!... Nu-l certă însă, înghiți numai în sec.

– Nu cumva vrei să pleci și tu? îl întrebă el cu blîndețe. Tu să nu fugi. Spune mai bine, că-ți dau drumul de bună-voie...

Ucenicul își veni numaidecît în fire, îngenunche, își ceru iertare și, sărutîndu-i mîna, se jură că el rămîne credincios, purtîndu-i înainte dragoste cît doi.

Evtichie mulțumi Domnului și se mîngîie cu altceva: fuga necredinciosului îi adusese o înlesnire. Cuviosul nu se mai împărțea cu duhovnicia în două, ceea ce pînă atunci dăunase mult propășirii ucenicilor. Căci Dumitru, greoi și lainic, nu pricepea, rămînea în urmă, căsca gura la muștele de pe pereți, ceea ce silea pe cuvios mereu să se întoarcă la el și să-l mîie cu biciul învățăturii. Acum toată grija și zelul căzură pe capul lui Gheorghe.

– Vrei tu, fiule, să înveți buchiile?

– Dacă sfinția-ta crezi de cuviință... răspunse cu supusă ascultare bărbosul fiu.

Și începu să-l deprindă la slovă și să-l canonească zile și nopți cu slovenirea ceaslovului. Și din ce în ce se lipea de învățăcel. Lîngă el, Evtichie întinerea, trăia din nou vremurile uceniciei sale, uimirile de atunci, ceea ce îi da o duioșie și o vrednicie care îi împlineau mult mai adînc năzuințele decît zbaterea și încrîncenarea de pînă atunci. Strădania lui spre desăvîrșire, alergarea după sfințenie nu le mai punea în înfrînări și biruințe asupra sălbaticelor ispite. Le strămutase în cazna de a schimba pe tîlhar într-un monah aidoma lui, un geamăn al lui Evtichie.

– Știi tu, îl fura el cu povestirile, cum m-am scăldat eu în Iordan? Chiar în locul unde s-a botezat Mîntuitorul: mi s-a părut atunci că se deschide și pentru mine cerul.

Gheorghe asculta tăcut, cu privirile pierdute departe, peste capul dascălului. Acum Evtichie se încumeta să-l călăuzească în taine și mai adînci: îi vorbea despre puterile duhului din noi, marea arzime ce zace neștiută și nefolosită de inimile noastre, ca să se risipească zadarnic prin simțurile păcătoase.

– Dacă însă știm să o aducem din fund, să o strîngem în voință și în rugăciune, cu această tainică putere facem, ca sfinții, minuni, spunea el.

Într-o zi cu ger aspru rupse un țurțur din streașină și-l dete ucenicului:

– Ia ține-l tu, Gheorghe, cu cleștele ăsta, ca să nu-l atingi cu mîna caldă.

Ucenicul făcu întocmai. Cuviosul se apropie ca la o palmă de gheața groasă și-și înfipse privirile în ea. Stete așa, fără să clipească, parcă ghemuit în el însuși, cît ai spune de zece ori *Tatăl nostru*. Brațul învățăcelului începuse să amorțească. Și deodată, acolo afară, în gerul aprig, din țurțur începu să curgă lacrimi și, picătură cu picătură, gheața să se topească.

Gheorghe ridică ochii: la streașină, cealaltă gheață atîrna tare și întreagă, ca sticla. Speriat, scăpă țurțurul jos, unde îngheță la loc.

– Așa se cuvine să folosim înlăuntru nostru focul patimilor, fiule. Să topim cu el gheața învîrtoșerii inimii în dragoste pentru virtute și pentru Dumnezeu.

Pe la sfîrșitul lui ianuarie sosi sorocul să ridice iar lefurile călugărilor și alte cîșuri ale mănăstirii. Evtichie s-a hotărît să meargă la București însoțit numai de fratele Gheorghe. Starețul a țuguiat buzele și a cîrnit din nas: cuviosul s-a făcut că nu bagă de seamă.

– Pune caii la brișcă, Gheorghe, că prin pădure nu răzbim; ne mănîncă lupii.

– Nu mai luăm pe nimeni, părinte?

– Nu, mergem singuri, numai noi doi. Tu mîi caii, iar eu spun tare rugăciunile.

A treia zi se întorceau. Și Evtichie punea în poala starețului punga plină cu aur. Împrejurarea asta îi aminti că pentru călătoriile puse la cale trebuie bani și mai ales aur, care umblă peste tot.

De atunci începură amîndoi să se aplece cu cea mai mare grijă asupra șarpelui. Îi luau seama unde intră, de unde iese; cu ce anume semne vine: dacă nu aduce cumva pe cap sau pe coadă vreun firicel de aur din cuibarele unde se ascunde. Ca totdeauna, jivina bănuia mai ales spre stăreție, unde pierea. Evtichie destăinui pricina: starețul ținea închis în lăzi duium de aur, cît să clădești nu o biserică, ci o lavră.

– Dar pe de altă parte aurul pierde lumea, se întorcea cuviosul, priveghindu-și ucenicul. La nevoie pornim pe jos, ca apostolii; corăbiile apoi au obicei să ia călători și pe degeaba.

De sfîntul Gheorghe părintele Evtichie se hotărî să-și călugărească deplin fiul. Nu știa încă ce nume să-i puie: șovăia între Gherontie, Ghenadie, Gherman. La urmă alese pe cel al lui Ghedeon, mare judecător în Israil și bărbat plăcut înaintea Domnului. Aștepta cu înfrigurare înfăptuirea aceasta, ca o treaptă înaltă în greul suiș al mîntuirii amîndurora, dascăl și învățăcel. Nu cruța nici una din asprele nevoințe pregătitoare, lepădări de somn, de hrană și apă, frîngeri și canoniri, cu care se chinuia și pe el, și pe ucenic.

– După asta plecăm întîi la Sfîntul Munte, unde e mai ușor de ajuns. Apoi la Ierusalim, după care ne tragem în pustia Eghipetului, unde s-au sălășluit marii noștri părinți, Antonie, Macarie, Pahomie. Îmbătrînesc și nu vreau să-mi rămîie oasele aici, în Vlăsia, să putrezească alături de ale starețului. Ai să mă îngropi tu lîngă ei, în nisipurile sfințite de pașii lor. Și poate te statornicești și tu acolo, spunea el rugător.

Gheorghe îi zîmbea subțire, culegîndu-și gîndurile de departe.

Starețul nu se învoi însă nici în ruptul capului la călugărirea ucenicului.

– E prea devreme, părinte Evtichie, pentru asemenea taină și e necopt: de cînd îl ai sub ascultare?

– Apoi de aproape nouă luni, preacuvioase.

– Vezi: nici cît trebuie să stea fătul în pîntecele maică-si. Și ăsta e om mare, pe deasupra și tîlhar...

– Atunci? ridica întrebător din sprîncene Evtichie.

– Atunci trebuie să mai stea în pîntecele ascultării cuvioșiei tale cel puțin de nouă ori pe atît. Altfel iese o lepădătură.

– Ce-are de-a face borțul femeiesc cu harul și mîntuirea duhovnicească? se supăra Evtichie.

– Are mult... că tot o naștere este și aceasta, cum spune Domnul în Evanghelie: „dacă nu vă veți naște din nou“ și c. l. ...

– Asta e răstălmăcire greșită a sfinției-tale, se înflăcără Evtichie. Tîlharului căruia i-a deschis Domnul cerul, luîndu-l cu el în rai, nu i-a trebuit decît o clipă, cît să-și mărturisească pocăința.

– Cuvioșia-ta ești Mîntuitorul? se mînie starețul.

– Nu, se învenină înfruntatul. Dar și noi venim numaidecît după el. Nu ne-a dat nouă, apostolilor săi, putere să legăm și să dezlegăm, pe pămînt și în cer, toate cîte vom găsi cu cale?

– Cu sfinția-ta nu mai e de înțeles, se mîhni superiorul. Acum te cocoțași și apostol!... Uite ce hotărăsc eu: cum prea bine știi, cuvioșia-ta nu ții de mănăstirea mea. Aici ești numai oaspe, învoit. Metanie îți este Mitropolia, unde te-ai călugărit. Du-te și cere dezlegare de la mitropolit. Sau și mai nemerit: călugărește-ți ucenicul acolo, ca să țineți amîndoi de aceeași metanie.

Evtichie nu se mai mînie. Dimpotrivă, se bucură:

– Astea sînt tot numai uneltiri de-ale Satanei. El pune piedicile. Nu dă încornoratul bucuros sufletul lui Gheorghe din gheare... Dar am să-l birui și de data asta.

Și numaidecît se înfățișă înaltului chiriarh, cu Gheorghe, jalbă vie, de mînă.

– Auzi, auzi! spumegă mitropolitul. Du prostului ăluia poruncă de la mine să-l călugărească. Dacă nu ascultă, îl dau jos din stăreție și-l surghiunesc în codru, la schitul Balamucilor.

Și-i slobozi pitac arhieresc precum ca să se împlinească întocmai voia cuviosului Evtichie, cu smerită ascultare. Și starețul Ioil n-avu încotro, se supuse.

Între timp, primăvara prinsese aripi. Lumitatul post era pe sfîrșite. Paștele cădea tîrziu, după Sfîntul Gheorghe. În codrul cu frunzișul încheiat, cucii se strigau pe nume. În cer, berzele fîlfîiau năframe albe... Treceau văietîndu-se cocorii. Sub streșinile chiliilor se gospodăreau rîndunelele. Și o boare caldă adia din miazăzi, unde, după spusa părintelui Evtichie, se întindea marea cea albastră, care încinge pămîntul pe la mijloc.

Într-o dimineață cucul cîntă de trei ori chiar în spatele chiliei cuviosului, care pornea cu învățăcelul la biserică.

– Ne cîntă cucul în spate, băgă de seamă bătrînul.

Gheorghe ciuli numai urechile.

La amiază cucul strigă iar, tocmai cînd ei amîndoi plecau cu blidele după mîncare. Dar pe ucenic îl apucă deodată neputințele și se trase în dos, la adăpostul lăstărișului, unde își făceau de obicei nevoile... Evtichie îl așteptă. Nu zăbovi. Se întoarse liniștit și își văzu de treburi. Pasărea de atunci amuți.

În sfîrșit, cu rugăciuni, psalmi și laude Domnului ajunseră în proorul Sfîntului Gheorghe. Inima cuviosului tremura. A doua zi, discipolul, cu a cărui pregătire îl învrednicise Dumnezeu, va fi părintele Ghedeon monahul.

După slujba miezului nopții, îl rîndui la culcare, blagoslovindu-l, ca a doua zi să fie treaz și puternic. El însuși puse capul pe căpătîiul tare și căzu în toropeală ca cel ce are pe suflet o grijă trudnică. Să fi trecut ca un ceas de somnie, în care i se păru, sau visă, că scîrțîia fereastra chiliei de alături. Pe urmă îl chinui un somn bolnav: două făpturi întunecate, cu obrajii negri, se plecau asupra lui să-l gîtuiască. „Diavolii“ își zise, și se opinti să iasă din ghearele visului urît. Sări drept în picioare. Arătările îl înconjurau din toate părțile. O ispitire crîncenă, cum nu se mai abă-

tuse peste el de mult, îl năpădi din senin, și toate păcatele, cu Valența în frunte, îl tăbărîră. Uitase de ucenic, de călugărie...

Luat pe neașteptate, fără învoirea lui, cu răsuflarea tăiată, trase, fără nici un folos, ciocănelul. Fu nevoit să înhațe ligheanul și, împins de roata dracilor grăbiți, ieși în curte, bătînd arama lărmuitoare. La asemenea împrejurare, ucenicul avea mai dinainte poruncă să nu se miște. Cu mare cazñă, Evtichie izbuti să alunge haita necuraților pînă la stăreție, unde procleții pieriră sub fereastra din stînga, locuința starețului... Era încă noapte, dar abureala depărtată a zorilor se strevedea ca printr-o pînză. El ridică ochii: fereastra dată de părete... și doi dintre draci cățărați acolo, pe glaful îngust. Cuviosul flutură spre ei ciocănelul. Cînd se văzură amenințați, diavolii săriră jos, parcă să se năpustească asupra lui. Evtichie se plecă și scoase pistoalele. Necurații nu mai îndrăzniră, întoarseră spatele și o luară la goană. Dar părintele, întărîtat, trase după ei un foc... Asta îl liniști numaidecît și se întoarse în chilie, unde, sleit, se culcă...

A doua zi, Sfîntul Gheorghe: biserica plină de lumini, soborul călugăresc în păr, slujba în toi. Mai așteptau pe preacuviosul stareț, care întîrzia.

– Nu i-o fi bine, își dete cu părerea egumenul.

– Îl dureau șalele, întări bolnicerul: m-a chemat aseară de l-am tras cu spirt de naft.

Se învoiră să mai adaste puțin. Dar întîrzierea se îndelungea.

– Ia să mă urc eu sus, cu părintele bolnicer, să vedem ce se întîmplă, se hotărî egumenul. Că nu mișcă nici părintele protosinghel, care doarme în odaia din fund.

Călugării suiră treptele, încercară la ușa din față. Zăvorîtă. Coborîră și ocoliră clădirea: ușa din dos, asemenea încuiată. Bătură, strigară, zgîlțîiră ivările: nimic. Trecură să bată în geam: fereastra deschisă și geamul spart. O sfecliră. Chemat în sîrg, un cuvios care se pricepea la lăcătușerie descuie. Pășind în vîrfuri, nu cumva să supere pe bolnav, ciocăniră în ușă și ascultară: iarăși nimic. Cu sfială, o crăpară puțin, apoi o deschiseră toată și băgară capetele.

Cîteșitrei monahi deteră niște țipete de se auzi din biserică și scoaseră pe toți de la slujbă afară. În mijlocul odăii, starețul zăcea într-o baltă de sînge... Se vedea în grumaz o spintecătură groaznică de cuțit: fusese înjunghiat întocmai ca un taur. Peste tot, lucruri azvîrlite, patul răsturnat și răvășit, lăzile trase afară, sparte, cotrobăite.

În altă cameră, leșul protosinghelului, tîrît într-un colț îi privea cu ochii sîngeroși ieșiți cît pumnul din capul vînăt-conabiu și umflat. Fusese sugrumat de două mîini voinice.

La cîțiva pași afară din mănăstire se găsi alt leș, cu obrazul înnegrit de chinoros: era fratele Gheorghe, ucenicul părintelui Evtichie. Împușcat în coasta stîngă, se tîrîse pînă în locul unde murise: în sîn, trei săculețe cu aurul starețului Ioil.

În chilie, Evtichie dormea împăcat, ca după cea mai strălucită biruință asupra celei mai grozave ispitiri din cîte întîmpinase pînă atunci.

iunie, 1957.

Schitul de ceară

În albinele din prisaca Profirei intrase o răzmeriță necunoscută care le răsturna toată firea și rînduielile; nici mai mult nici mai puțin, albinele căpiaseră.

Mai întîi, începură să-și fure între ele, de la stup la stup, mierea, ceea ce isca încăierări cu bătălii grozave. Văzduhul ogrăzii era numai bîzîit furios, iar jos pe pămînt se zbăteau cocoloașe de albine cu acele înfipte unele în altele.

E drept că furtișagul îl deprinseseră de la niște albine streine, care, în lipsa băștinașelor, plecate la cules, pătrunseseră după jaf prin uleiele chiabure. Dar, de la alungarea tîlharelor, păgubașele, spăimîntate de sărăcie, în loc să alerge după hrană, se năraviseră să se jăcmănească între ele. Și, ca niște dușmance, se prădau unele pe altele.

La început i-a fost greu Profirei să creadă o asemenea blestemăție. Albinele ei să se dea la apucături atît de nelegiuite! Nu se putea: erau, de bună-seamă, tot niște hoțoaice venite de aiurea, care săvîrșeau asemenea fapte. Ca să dovedească adevărul, a trebuit să stea cîteva ceasuri de pîndă la urdinișul unui buduroi, presărînd cu un șomoiog muiat în făină lucrătoarele ce intrau și ieșeau fără rost și în mare neorînduială. Albinele însemnate astfel cu praf alb, în loc să zboare la pajiști și să se întoarcă, încărcate, la matca lor, alergau de-a dreptul la miere de-a gata pe la ceilalți stupi, de unde ieșeau alungate și urmărite de stăpînele furioase, care, la rîndul lor, se strecurau hoțește pe la vecine, să-și îndestuleze fără trudă cămara. Din gîngăniile blînde și cuminți de odinioară ajunseseră acum niște muște hoațe, leneșe și nerușinate, numai bîzîit fără nici o treabă. Nu le mai păsa de puiet, ci se îmbuibau ele de miere. Uitaseră de roit și lăsau să se înmulțească mișuna trîntorilor. În schimb, își asasinau reginele. Astfel se pierdu nefolosită toată primăvara într-o învălmășeală, o dihonie și o nebunie care aduseră sărăcia și ruina prisăcii.

Dar n-a fost de ajuns atît. Curînd s-a pornit printre ele o boleșniță. Albinele, toropite, nu mai puteau zbura. Slabe, sfrijite, cu aripile ofilite ca niște frunzulițe zburlite de brumă, ele tîndăleau pe acoperișurile uleielor, de unde cădeau jos, moarte. Profira le aduna cu mătura și le ardea în foc, cum o învățaseră oamenii, ca să stăvilească molima. Nici roinița înflorită, nici isopul amestecat cu indrușaim și busuioc înmuiat în aiasmă n-a fost de folos. Și un miros ca de hoit împuțit începu să duhnească din știubeiele ciumate.

Acum, biata vădană alerga văicărindu-se năucă de la popă la învățător după povețe, căci prisaca era singurul ei avut, din care își ținea copiii. Popa și învățătorul deschideau cărți, puneau tacticos ochelarii și citeau... Dar molifte și sfaturi se dovedeau fără putere și de prisos. Nimic nu se împotrivea răului, și repede stupina ajunse în paragină. În știubeiele care nu se mai puteau apăra se așezaseră moliile de ceară și se cuibăriseră șoarecii. Singurul leac tămăduitor, își dau cu părerea oamenii, era să le dea foc. Cîțiva stupi mai voinici, care vuiau încă încetișor a viață, trimițînd arar cîte o albină să cerceteze grădinile, se stingeau și ei. Și, asta, în pragul verii, cînd teii atîrnau copleșiți de arome și salcîmii se clătinau îngreuiați de miresme.

Nu mai era timp de pierdut. Văduva nu mai avu încotro. Urgisită de cer, istovită de rugăciuni neascultate, trebui, după îndemnul tuturor, să alerge la vrăjitoarea satului, de care pînă atunci, ca femeie cu frica lui Dumnezeu, se ferise ca de ciumă. Baba își sumese buzele subțiri ca tăișul de cuțit și ochii i se aprinseră de o bucurie în care luceau strelici de mînie. Bisericoasa Profira, care se ținea așa de grozavă parcă ar fi avut rudenie de-a dreptul cu sfinții, și pe ea, ca pe o păcătoasă, n-o băga în seamă, îi căzuse acum în mînă! Avea să se răzbune cum nici satana n-ar iscodi în chip mai drăcesc.

Femeia, plecată, și-a spus cu noduri în gît năduful, a plîns și a cerut ajutor, adică să se ridice de pe prisaca ei blestemul. Vrăjitoarea a ascultat-o cu toate mințile ei la pîndă. Și-a dat repede seama că nu e ușor s-o prindă. S-a gîndit cîtva timp și la urmă i-a dat în șoaptă la ureche un sfat tainic, la auzul căruia Profira s-a scuturat înfricoșată, a schimbat fețe-fețe, și s-a împotrivit cu deznădejde. Vrăjitoarea rămase stană neclintită și n-a mai scos un cuvînt. Zadarnic s-a zvîrcolit femeia. Pînă la urmă n-a mai avut încotro și, supusă, a primit să facă întocmai. Trebuia cu orice chip să mîntuiască prisaca, stupii ei dragi cu care se înțelesese pînă atunci cum s-ar fi înțeles cu niște prieteni cuminți.

A doua zi, duminică, Profira s-a gătit în grabă și a pornit împleticindu-se la biserică. Singură, fără să-și ia copiii cum făcea de obicei. Acolo, galbenă ca moartea, n-a auzit, n-a ascultat nimic. Cu ochii țintă numai la icoana Maicii Domnului, a stat ca o neroadă, fără pic de rugăciune în gură sau în gînd. Cînd preotul a ieșit cu sfintele daruri, ea a căzut atît de adînc pe pardoseala de piatră, că i-a plesnit pielea genunchilor și i-a dat sîngele. Ea n-a simțit. A rămas așa, cu fruntea pe lespezi în colțul unde căzuse, pînă la sfîrșitul slujbei.

Oamenii, care o știau evlavioasă și necăjită, nu se mirară și o lăsară acolo. Preotul, după ce se dezbrăcă de odăjdii, trecu grăbit și ieși din biserică fără s-o vadă. Văduva se trezi singură și închisă, cu toți ochii sfinților mari deschiși asupra ei. Dar curînd se dezmetici și șoaptele vrăjitoarei îi sunară în urechi. Deodată se sculă în picioare și, cu mare îndrăzneală, porni spre altar. Îi auia auzul ca la cufundătorii în apă, cînd se lasă la mari adîncimi. Dar făcu o opintire și întinse mîna spre ușa din stînga... Șovăi o clipă. Simți tăind-o în tot trupul o durere care-i aminti de durerile facerii, cînd născuse întîia oară. Se cutremură. Dar se gîndi ce bucurie îi venise pe urmă, cînd sălta pe genunchi pruncul pentru care atît se chinuise. Și îndrăzni. Împinse ușa și pătrunse val-vîrtej în sfînta unde odihneau înfricoșatele taine. Dete la o parte năframa învelitoare și înhăță cu mîna țeapănă paharul cu sfînta grijanie. Se miră că-l poate clinti cu atîta ușurință. Se aștepta să se lupte cu el mai greu decît cu o stîncă. Și îl ridică. În fundul de argint ușor coclit sclipea sîngele misterios al vieții, cu fărîme din trupul cel fără de moarte în el. Femeia duse la gură potirul și, cu lăcomie de bețiv, își umplu pe nerăsuflate gura. Și chiar din altar, o împunse la goană spre casă, se repezi în ogradă și se năpusti asupra știubeielor, unde scuipă în fiecare la șir cîte o picătură din sfînta cuminecătură adusă cu atîta agoniseală de păcat.

Apoi, sleită, ca și cînd ar fi cărat un munte, se prăvăli între știubeiele pustii și adormi ca moartă. Abia spre seară au găsit-o copiii și o tîrîră în casă, de unde n-a mai ieșit. A căzut la pat și a zăcut rătăcită, cu zăpăceli și spaime, bîiguind întruna despre lucruri neînțelese de vecinii strînși la capul ei. Vorbind mereu de un foc, de azimă dulce, de care îi este necontenit plină gura. Și se mira că nu vede nimeni văpaia ce zbucnește cînd o deschide. Ținea mai ales cu scumpătate scuipatul și-l înghițea întruna. Pentru nimic în lume nu l-ar fi lepădat jos... A stat așa cîteva

zile. De cîteva ori, cînd i se mai întremau minţile, a dat să cheme preotul. Dar îşi lua seama. Aştepta încă. Întreba mereu de stupii care dormeau înainte somnul morţii. Şi se căina în gînd că vrăjitoarea o înşelase trăgînd-o într-o cursă cu înfăţişare de evlavie, ca s-o arunce în păcatul cel mai de neiertat, batjocorirea sfintelor taine. Dar aşa i-a trebuit, dacă a părăsit pe Dumnezeu şi a alergat la cel viclean!

Lumea n-o lăsa în pace, îndemnînd-o să cheme vrăjitoarea să-i descînte... Ea n-a vrut să mai audă, hotărîtă măcar de acum înainte să nu mai greşească. Canonită făr' de răgaz de mustrările cugetului, trimise în sfîrşit după popă, care veni cu cartea învăluită în patrafir. Profira îi ceru s-o spovedească. Dete pe toţi afară şi rămase singură cu duhovnicul.

– Azi să-ţi citesc numai o molifta pentru boală, o îndemnă acesta. Nu e nevoie să te mărturiseşti. Nu eşti pe moarte. Şi n-am adus grijania.

Femeia, la auzul cuvintelor, se zvîrcoli toată.

– Am păcătuit cumplit, părinte, şi nu mai pot răbda păcatul în mine. Trebuie să-l deşert, gîfîia ea, stîlcindu-se în îngenuncheri. Nu cer grijanie. Te rog numai să mă asculţi fără să mă alungi şi să mă blestemi.

Şi se smucea de păr ca o apucată.

Preotul desfăşură silnic odajdia, şi-o petrecu pe după gît, cu poala acoperi capul strivit de pămînt al păcătoasei, citi o rugăciune şi cu ochii în tavan aşteptă, gata să asculte. Femeia tăcea, plîngînd cu suspine.

– Spune, se îndulci duhovnicul, mişcat de atîta umilinţă şi frămînt.

– Nu îndrăznesc, părinte. Mi-e groază de mine singură, se scutură ea. Şi iadul are să se înspăimînte de fapta mea.

– Îndrăzneşte, fata mea! Iadul a fost biruit şi Domnul poate ierta orice păcat – zise popa, într-o doară.

– Al meu e prea mare. Îl simt aici, în mine, ca pe o vietate spurcată. Şi se plesnea toată.

În sfîrşit, popa o înduplecă să vorbească. Şi femeia, cu sughiţuri, povesti frînt şi încîlcit isprava ei. Amesteca pe vrăjitoare cu grijania şi stupii cu potirul, bătîndu-şi pieptul că a fost o neroadă şi s-a lăsat tîrîtă de diavol în pierzanie, încît duhovnicul nu înţelese mai nimic. Îşi dete şi el cu părerea, ca toată lumea, că femeia e pocnită la cap şi aiurează.

– Cum?– o întrebă el zîmbind, ca s-o încerce – ai băut cuminecătură chiar din potirul de pe sfînta masă?... Din altar?

– Da, părinte. Mi-am umplut cît am putut gura cu grijanie din pahar, că toţi stupii erau bolnavi şi-mi trebuia multă.

– Nu se poate! – spuse popa. În potir nu rămîne niciodată cuminecătură. Stă gol. În el nu e nimic. Nici măcar o picătură. Profira holbă ochii nebuni la el.

– Da, urmă popa, nici măcar o picătură. Sînt îndatorat să-l golesc după fiecare liturghie, cînd mă împărtăşesc şi să-l curăţ cu grijă. Nu e îngăduit nici umed să-l las. Îl şterg cu năframa. Cum ai putut găsi cît să-ţi umpli gura?

Femeia tăcea cufundată în durerea ei, fără să-l asculte mai mult. Ea ştia bine că-şi umpluse gura. O ardea încă puterea cea nerăbdătoare a grijaniei.

– Cum era potirul?– întrebă preotul, puţin îngrijorat de neclintirea ei.

Profira i-l zugrăvi întocmai. I se întipărise, odată cu toate spaimele, în minte.

– Și de unde l-ai luat? – urmă popa cu cercetarea, nădăjduind o încurcătură sau o abatere a femeii. Dar ea arătă întocmai locul unde odihnește obișnuit vasul, precum și învelitoarea cu dungi roșii de mătase și cruci de fir cusute la cele patru colțuri.

Preotul, clătinat, se uimi iar, dar repede își reveni în fire: cine știe cum și cînd zărise ea toate astea prin ușile deschise ale altarului.

– Pe care ușă ai intrat în altar? – urmă să o cerce popa.

– Pe ușa din stînga, unde așteptăm cînd dăm pomelnice și liturghii... și pe unde ieși Sfinția-ta, cu sfintele daruri.

– Și nu te-a înspăimîntat arhanghelul care o străjuiește cu sabia de foc?

Femeia se opri o clipă să-și amintească.

– M-a întîmpinat cel cu crinul, părinte.

– Păi, vezi că minți?! În stînga, pe unde zici că ai pătruns, e zugrăvit Mihail, mormăi mai mult pentru el preotul, găsindu-și cumpătul. Nu-i fi vrînd acum să cred că arhanghelii și-au schimbat locul pentru tine...

– Știu eu, părinte?! – gemu ea și se plesni cu palmele peste obraji, îngrozită că a pricinuit tulburare îngerilor.

– Și ai găsit cît să-ți umpli bine gura?

– Da, părinte. Am sorbit tot ce se afla în pahar – mărturisi ea, zbucnind în plînsete. Și pe urmă am scuipat-o în stupi, cum m-a îndemnat diavolul, ca să mă piardă.

Preotul clătină din cap. Nu se mai îndoia că bietei văduve i se strîmbaseră mințile. Citi repede o molifta pentru dezlegarea păcatelor, spuse o rugăciune pripită și căută s-o liniștească, încredințînd-o că Dumnezeu o iartă pentru orice ar fi păcătuit. Se prefăcea că-i ia de bună-seamă smintenia și o crede. Ce folos să se pună cu nebuna, și cum să-i dovedească rătăcirile închipuirii ei bolnave? Și-i dete iertare cu inima ușoară...

Dar, plecat de acolo, pașii îl duseră fără voie la biserică. Nu trecuse săptămîna de cînd slujise, și vasul era gol, curat, cu fundul netezit, așa cum îl lăsase. Doar că l-a găsit descoperit. Cine știe cum îi alunecase năframa de pe gură și el nu băgase de seamă, după sfîrșitul slujbei, cînd ieșise... Hotărît, femeia aiura.

În urma spovedaniei, Profira rămase multă vreme jos, în nesimțire. Și iar boli cîteva zile, părăsită de toți, neîmpăcată, fără alinare. Cînd, într-o dimineață, copiii deteră buzna peste ea, țipînd că în ogradă au năpădit niște albine care au umplut prisaca pustie. Auzul ei se deschise îndată și un zumzet harnic îi pătrunse urechile. Profira sări ca înviată din morți, lepădă de pe ea boală, mustrare de cuget, tot ce o împovăra, și se repezi afară. Se ținea oare vrăjitoarea de cuvînt? Stupii, înviorați, vuiau înțesați de albine, care ieșeau și intrau în mare rînduială, toate, la rosturile lor, și încărcate pe la încheieturi cu pulberea florilor. Erau albinele ei. Le cunoștea bine. Sporiseră, dar multe purtau încă pe spate firișoarele de făină cu care le însemnase.

Și numaidecît prisaca se porni pe o hărnicie și o muncă fără odihnă, parcă să cîștige timpul pierdut cu boala și rătăcirea.

A fost o vară înadins lungă și bogată, cu belșug de flori și fînețe cu cîte trei rînduri de coasă. Apoi, o toamnă tîrzielnică, lîncedă, cu tărăgăneli și întoarceri de primăvară, a dat ghes merilor și salcîmilor să înflorească a doua oară, ca și liliacului să se umple de ciorchini. Strugurii au

huzurit neculeşi prin vii pînă-n gura iernii, ca şi celelalte pometuri, aşteptînd ca albinele Profirei să-şi umple fagurii. Stupii au avut timp astfel să roiască de cîte două şi trei ori puiţă numeroasă şi sănătoasă, cît femeia nu mai pridídea să prindă şi să aciuieze atîta norod.

Dar în toată vremea asta ea nu a îndrăznit cu nici un chip să se atingă de stupi şi să-i reteze ca să le ia mierea. Privea uneori cu ură la albine şi, muncită de gînduri, o podideau lacrimile. Ele nu strîngeau pentru casă şi pentru copii, ci pentru satana, în a cărui slujbă erau. Căci viermele neadormit al păcatului o rodea fără curmare. Nu era totul o ademenire a diavolului? Şi nu se iscase dintr-o vrajă? Îi venea cîteodată să ia furca şi să risipească prisaca blestemată, care nu se îmbelşuga decît să-i amintească şi mai aprig de vrăjitoare şi de vina ei fără ispaşă. Mierea care se aduna era spurcată, şi fagurii, blestemaţi de nelegiuirea săvîrşită asupra trupului şi sîngelui Mîntuitorului. Ca să dea copiilor să mănînce din rodul vrăjlor, însemna să-i arunce şi pe ei în ghearele necuratului... Şi e de ajuns ea!

Pînă la urmă, mierea începu să curgă afară din ştiubeie. Albinele se ostoiseră din alergătură, pregătindu-se de rînduiala iernatului, astupînd găurile, căpăcind fagurii. Copiii plîngeau lihniţi, cu ochii la şiroaiele de miere prelinsă... Bulzul de ceară veche se sfîrşise şi nu mai erau lumînări pentru biserică. Şi iarna da semne înteţite că are să vină cu toată neîndurarea.

Văduva se gîndi iar la preot, să-l cheme pentru un sfat, pentru o sfeştanie. Dar îşi luă seama. Iar n-ar fi înţeles-o.

Într-o seară căzu, hotărîtă, la icoana Maicii Domnului şi se rugă, luîndu-şi asupră-şi întreg păcatul. A doua zi începu, singură, retezatul prisăcii. Cînd desfăcu capacul celui dintîi stup, se aştepta s-o împroaşte trăznetele iadului, sau măcar mierea să miroasă a pucioasă. Dar nimic altceva decît ochiuri limpezi, pline de cleiul cu mireazmă desfătată... Deodată, mîinile ei, uimite, încremeniră. În inima fagurului se pitula o zidire cu totul deosebită de rostul şi alcătuirea dimprejur. Sta acolo, zămislit din ceară albă ca zăpada, un sîmbure de chivot mărunt, aidoma cu o bisericuţă mică numai cît o lacrimă, dar atît de amănunţit şi desăvîrşit lucrată, că nu-i lipsea nimic, uşi, ferestre, turle, pridvor, din cîte se cuvin unui sfînt lăcaş. Şi înlăuntrul chivotului, prin uşiţele date în lături, se zărea sprijinită pe un fir de piciorus o ţintişoară luminoasă, pristolul pe care odihnea un potir, mic cît o scînteie, unde strălucea păstrat stropul de împărtăşanie scuipat de ea... De jur împrejurul chivotului, de cele patru laturi, se înţesau nişte chilioare, închipuind o mănăstire pitică, de ceară, unde, rînduite de pază, slujeau o seamă de albine anume închinate.

Femeia, cuprinsă de o înfricoşată bucurie, alergă din stup în stup şi-i deschise pîlpîind de spaimă. În miezul fiecăruia străjuia strălucitul chivot, cu sfînta cuminecătură în boaba potirului, împrejmuit de chiliile schitului de ceară.

Îndată, minţile ei zbuciumate se luminară şi pacea coborî peste ea. Pricepu că se întîmplase ceva dincolo de pricepere... Dar ea nu destăinui nimănui minunea. Nici chiar preotului, la spovedanie. Pentru ce, încredinţarea că potirul fusese gol şi că ea băuse numai închipuire?... Dacă Dumnezeu nu voise să deschidă slujitorului său înţelegerea, atunci cînd, sfărîmată, i se mărturisise, poate acum ar fi săvîrşit un păcat descoperindu-i ceea ce se cerea acoperit. Şi nu-şi deschise gura, care păstră toată viaţa aromele împărtăşaniei furate.

Moarte amînată

De trei săptămîni bătrînul boier Amza se lupta cu moartea și nu se da biruit. În fiecare noapte cei ce-l vegheau îi strecurau în mînă lumînarea aprinsă, pe care el, horcăind, o alunga cu mînie. Ținea în el cu ultima îndîrjire sufletul gata să-i iasă. Cîteodată părea chiar că s-a isprăvit și l-a scăpat. Rudele și îngrijitorii se pregăteau să răsufle ușurați. Dar boierul, încordîndu-se, își aducea iar sufletul înapoi, cu sila, de departe, ca pe un rob fugit de la stăpîn. Și dimineața îl găsea din nou viu, cu ochii țintă pe calendarul de care nu se dezlipea. Deși aproape leșinat, ținea să rupă el însuși zi cu zi filele. Controla astfel răbojul vremii ce i se mai cuvenea să trăiască încă și alunga moartea la data dinainte hotărîtă. Nici în clipele cele mai grele nu lăsa calendarul din mînă. Se temea ca nu cumva cei din preajmă, sătui de atîta zbucium, să-l înșele și să smulgă mai multe foi deodată, încurcîndu-i astfel socotelile, ca să-l facă să moară mai repede, înainte de ziua statornicită. Asta prelungea grozava agonie dincolo de marginile îngăduite puterilor unui muribund și răbdării celor ce-l păzeau, rubedenii și slugi, care abia se mai țineau pe picioare.

Dar boierul se îndărătnicea să se împotrivească arhanghelului culegător de suflete și, dîrz, îl îndatora să-l adaste pînă la împlinirea vechiului zapis statornicit odinioară între Cel Atotputernic și un strămoș al lui.

Bolnavul pe toate celelalte le uita. Din mintea lui ciuruită... scăpau ca prin niște găuri negre stările de față și întîmplările din jur: nu mai cunoștea oamenii, bîiguia, uita că a mîncat, nu mai știa că s-a spovedit abia cu o clipă înainte și cerea preot, amesteca trecutul cu prezentul. Confunda toate... Un singur lucru rămînea înfipt acolo în conștiința lui, ca un țăruș de care i se înclești viața: că nu trebuie să moară înainte de împlinirea sorocului unei mari făgăduinți.

Povestea era veche și tainică. Boierul Amza se trăgea din teribilul neam al Drăculeștilor, care au însîngerat cu competițiile lor la domnie cîteva veacuri ale istoriei. Unul din strămoși, ca să curme prigoana fratelui său, crunt voievod al țării, și-a schimbat starea și numele și, ascuzîndu-se cu familia în munte, a izbutit să intre pentru totdeauna în obscuritate și uitare. Urmașii lui au scăpat de căsăpie și și-au cîștigat încet averile. Bătrîn și cucernic, el s-a tras în urmă la Ierusalim, apoi la Sfîntul Munte, unde cu rîvna lui întru sfințenie și-a agonisit o slavă nepieritoare. Vestit în toată ortodoxia ca mare isihast și tainic închinător al rugăciunii minții, care aduce pe domnul Cristos în inimă, el s-a înălțat la stări neînchipuite pe treptele suirii la cer și ale cunoștinței de Dumnezeu.

Tradiția familiei spune că, astfel, cu harul de sus și prin îngăduința proniei, fericitul isihast a căpătat un privilegiu întărit cu legămînt și pecetluit de însăși blagoslovenia Celui-de-Sus, ca el, precum și toți cei dintîi născuți, bărbați din neamul său, să fie de-a dreptul mîntuiți și să le fie deschis raiul. Pentru împlinirea acestei făgăduințe, moartea era îndatorată să nu-i poată lua decât în întîia noapte de Paști, la slăvita Înviere a Domnului, cînd porțile raiului stau larg deschise pentru toți fericiții răposați în acel ceas, răpiți acolo odată cu Mîntuitorul.

Și pînă atunci pronia își ținuse legămîntul: șase bărbați, capi de generație ai neamului privilegiat, de-a lungul a patru secole și jumătate, își daseră duhul în noaptea luminată.

Acest ceas izbăvitor al Învierii îl aștepta neclintit boierul, ca să moară după vechea datină și el, al șaptelea și cel din urmă din șirul neamului ce se stingea, deși pe el Dumnezeu nu-l blagoslovise ca pe înaintași cu o vîrstă matusalemică, ci îl chema abia în al nouăzeci și doilea an al vieții. Dar la asta nu putea pune împotrivire, lungimea de ani nu era trecută în zapis, fără numai favoarea strămutării la ceruri în ziua și ceasul cel mai luminat al pămîntului.

Așa că pentru nimic în lume și dincolo de lume, boierul n-ar fi consimțit să-și dea sufletul măcar și numai cu o clipă mai înainte.

Pentru asta ochii lui erau pururi țintiți pe calendar și urechile la clopotul Patriarhiei. Pentru orișice altceva le ținea strînse și închise.

Dar mai erau încă două săptămîni de aprigă războire cu moartea pînă la Paști. Două săptămîni de cazne agonice, în care zi-noapte brațul arhanghelului trebuia abătut și moartea nerăbdătoare țintuită în loc.

Însă o uriașă nădejde și o încredere mai presus de fire îl ajuta să săvîrșească minunea. Adică izbutea să pîlpîie atît cît să nu moară cu adevărat și să dureze pînă la Paștele care venea cu tîrîșuri de melc. Atunci cînd va cădea cea dintîi foaie din cele trei la rînd însemnate cu roșu și vor suna clopotele Învierii, va îngădui și el morții să-și facă datoria, strigînd ca tîlharul: „Pomenește-mă, Doamne, întru împărăția ta".

Așteptarea asta migălită cu tot soiul de întreruperi și morți înșelătoare umplea de spaimă pe cei ce-l pîndeau, sleiți de oboseală și de ură. Mai ales cucoana Catinca, sora boierului, vedea cu groază cum se irosește în cheltuieli zadarnice și bruma de avere ce i-ar mai putea rămîne de pe urma răposatului. Dacă el ar fi murit de la început, de cînd s-a îmbolnăvit, tot s-ar mai fi ales cu ceva. Dar așa, de două ori pe zi și de cele mai multe ori și noaptea medici, în fiecare seară preotul, care să-i citească și gata în ascuns pentru împărtășanie (căci boierul nu primea cu nici un chip cuminecătura mai înainte de Paște, încredințat că aceasta i-ar fi ratificat moartea), două surori îngrijitoare cu schimbul tot timpul, alt rînd de slugi tocmite peste cele ale casei, medicamente scumpe, injecții, baloane cu oxigen și altele cîte spulberaseră în aceste vremi de năprasnică scumpete sute de milioane. Încît coana Catinca se gîndea chiar că dacă bătrînul s-ar întîmpla să scape ar rămîne sărac și i-ar cădea ei pe cap.

De aceea coana Catinca pe drept căuta chip și fel să-l ajute să moară, dacă s-ar fi putut numaidecît. L-ar mîntui de chinuri și ar mai scăpa ceva din averea care se mistuia ca fumul. O parte să o aibă pentru înmormîntare, cu cealaltă să-și mai îndulcească și ea viața de boieroaică scăpătată. Pentru asta rînduise fără învoirea bolnavului masluri cu cîte șapte preoți, care s-au rugat pentru ușurarea pătimașului din chinurile vieții, i-a așezat fără știrea lui la căpătîi icoana făcătoare de minuni a arhanghelului Mihail, adusă cu cheltuială de la o vestită mănăstire, icoană cu puteri să scurteze chinurile morții. Învățată de o prietenă pricepută, i-a făcut, de viu, slujba și pomeni de mort, a plătit preoților de s-au rugat pentru ușurarea lui la sfîntul altar, doar o izbuti să împingă limbile ceasului morții cu cîteva zile mai înainte. Toate însă zadarnic. Bătrînul Amza, orice i s-ar fi făcut, nu putea muri decît ca un întîi născut din neamul privilegiat al Dră-

culeștilor, adică în ceasul luminat al Paștilor, pe care, după făgăduința nedezmințită, îl aștepta, înfruntînd toate asalturile nerăbdătoarei morți.

Așa că medicii continuau să vie, medicamentele scumpe să se îngrămădească pe tăblia scrinului, preotul să citească la căpătîi (cu potirul ascuns pentru o eventuală împărtășanie), surorile sleite de veghe să mănînce cît șapte, slugile să risipească și să fure. Agonicul cu calendarul la subțioară nu se sinchisea de îngrijorările Catinchii și își vedea de unica lui treabă, încă două săptămîni de împotrivire năvalei celei fără de împotrivire. Și izbutea să-i ție piept, abia cu un firișor de viață desfășurat cu scumpătate de pe mosorul unei uriașe voințe.

Între timp au bătut clopotele cu sonoritate de renaștere italiană ale Paștelui catolic. Toți dimprejur au vestit pe bolnav despre acest nimerit prilej, nădăjduind că el are să consimtă moară. Tot Paște se cheamă că este, același Crist despică piatra mormîntului și înviază la cer. Dar boierul Amza, cu ochii pe calendarul lui, n-a văzut, n-a auzit. Calendarul lui îi amîna moartea cu încă o săptămînă. Coana Catinca și toată șleahta ei a trebuit să se plece și să aștepte.

În sfîrșit, prima foaie din cele trei însemnate cu roșu s-a arătat, și Paștile drept-credincioșilor s-a vestit pentru a doua zi. Bolnavul dintr-o dată s-a liniștit și s-a pregătit să-i iasă întru întîmpinare. Chinurile au încetat și agonia s-a schimbat într-o radioasă bucurie. Cu mintea mai limpede ca oricînd, i-a chemat pe toți, și-a cerut iertăciune, i-a sărutat, apoi din nou s-a mărturisit, s-a împărtășit de data asta, și-a luat rămas bun și cînd a sunat clopotul cel mare de la Patriarhie a pus de a deschis aparatul de radio și a ascultat cu sfințenie slăvitul *Cristos a înviat*, amestecat cu salvele de tunuri. Apoi a poruncit să se stingă luminile electrice, să se lase numai o candelă aprinsă și, îmbăiat, îmbrăcat în haine noi înadins făcute pentru înmormîntare, cu barba frumos pieptănată, i-a pornit pe toți la culcare, iar el s-a întins pe pat, a încrucișat pașnic mîinile, între care a încleștat lumînarea aprinsă și a închis ochii, vegheat numai de sora de noapte, pe care a rugat-o să aibă grijă de lumînare. Și în odaia cufundată în întuneric a pornit să se petreacă misterul mult așteptat al mîntuirii.

Bătrînul a ațipit ușor, cu răsuflarea din ce în ce mai potolită, tot mai slabă, ca o stingere. Sora l-a privegheat o vreme, apoi, toropită de oboseală, a suflat în lumînare, care amenința să ardă mîinile mortului, și s-a culcat în fotoliu să doarmă pînă a doua zi cum avea porunca de la boier: Moartea lui să se săvîrșească în mare pace și taină.

Și toți prin odăi, acum împăcați, au căzut ca morți într-un somn greu și lung, cel dintîi nestingherit, după atîtea săptămîni de nopți cu vaiete, injecții, baloane, buiote, spovedanii și rugăciuni.

A doua zi dis-de-dimineață, un lung fior sonor a străbătut întreaga casă adormită, ca o alarmă: chema neîntrerupt soneria din odaia mortului. Dezmeticiți cu greu, s-au îndreptat toți împleticindu-se într-acolo, afară de cucoana Catinca, mai lîncedă la auz și sigură pe rămășița de moștenire.

Cînd au deschis ușa și au intrat n-au văzut deodată nimic, perdelele groase atîrnînd încă în ferestre. Dar au auzit cu spaimă gura boierului Amza, care, mînios, striga cît îl îngăduiau puterile după slugi. Toți s-au tras înapoi de groaza strigoiului. Dar țipetele boierului nu conteneau. Cu mare sfială s-a strecurat ușor sora de schimb și a aprins lumina. Boier Amza, în capul oaselor, odihnit și luminat, cerea să i se aducă apă caldă și prosopul pentru spălat, peria și pieptenele pentru dichisit și apoi numaidecît cafeaua cu lapte și cozonac, că îi este foame. La masă are să ciocnească ouă roșii și ar pofti puțin stufat de miel. A lămurit pe toți că trecuse hopul. Dumnezeu l-a

încercat numai și îl amînase iar – cine știe! – pentru Paștele viitor sau peste mulți alții. În același timp a cerut să se ridice de pe patul lui, unde zăcuse și zăcea pieziș sora de noapte leșinată de spaimă cînd mortul în zori îi poruncise să-l gătească și să-i aducă mîncare.

A fost apoi o istorie nemaipomenită. Puțin a lipsit ca, în locul boierului, cucoana Catinca să se bucure de privilegiul neamului și să intre așa păcătoasă de-a dreptul în împărăția cerului, ca una ce a fost gata de atîta ciudă să dea pe loc ortul popii.

Căci îndată boierul s-a pus pe trai și îngrijiri, ca un om ce trebuia să dureze cel puțin un an, adică pînă la Paștele viitor.

A chemat numaidecît avocatul să-i vîndă casa, cu clauza ca să fie lăsat să locuiască în ea cît va mai trăi. A dat la vînzare niște acțiuni din fondul lăsat pentru pomenire. A tras numerarul destinat cheltuielilor de înmormîntare și i-a deturnat întrebuințarea pentru mîncare și băutură și a mai anulat alte danii și legate făcute moștenitorilor.

A doua zi familia îngrijorată s-a adunat la sfat mare. Boier Amza risipea acum fără putință de a-i pune stavilă averea. De bucurie că n-a murit, zvîrlea banii în vînt. Trebuiau luate măsuri grabnice. La mijloace tari nu se putea ajunge. S-ar fi căzut ori să-l stringă de gît, ori să-l otrăvească. Dar nu ar fi făcut nimeni asta, chiar dacă se gîndeau. Nădejdea era numai la Barbu, nepot de soră al boierului, un fel de Ulise al familiei, fertil în tertipuri și viclenii.

Barbu a cerut timp de gîndire. Și după cîteva zile s-a înfățișat cu dezlegarea. Bătrînul se înșelase, așa cum era înșelată toată lumea. Nu murise fiindcă Paștele ce se sărbătorește acum nu este Paștele cel adevărat. Cu schimbarea calendarului pe stilul nou, biserica însuși își zăpăcise rînduielile și-și încurcase sărbătorile, aducînd Învierea Domnului cu o săptămînă mai devreme decît se cuvenea și de cum cereau canoanele și vechiul calendar. Paștele cel adevărat pentru care pronia hărăzise slăvitul privilegiu strămoșului iubit de Dumnezeu va fi dumineca viitoare. Atunci se sărbătorește autenticul și veridicul Paște la Ierusalim și în toate bisericile Răsăritului rămas ortodox. Numai în acea noapte, care va fi peste trei zile, se deschide cerul și dă drumul către rai celor aleși. Ca dovadă stau adeveririle de la schiturile rămase credincioase, aduse de către un bătrîn călugăr stilist la patul bătrînului și care amenință cu veșnice cazne pe toți cîți prăznuiesc Paștele eretic. Nepotul a mai înfățișat încă vechea *Pascalie* cu litere chirilice, ale cărei calcule inspirate de înțelepciunea divină arătau Paștele la data lui neclintită, adică peste trei zile.

Bătrînul a ascultat cu supunere și s-a clătinat adînc. Dintr-odată susurul de viață a secat în el. Și agonia, întreruptă miraculos cîteva zile, a început iarăși, grea. Din nou s-au pornit veghile de noapte, injecțiile, baloanele cu oxigen, cu care să se mai înnoade firul vieții pînă la sfîrșitul săptămînii.

Acum nepotul smulgea pentru bătrîn foile calendarului și îi cîrmuia drumul către veșnica alinare. Și în ceasul hotărît de nepot, la miezul nopții, cînd după o placă de patefon au răsunat anunțate în limba engleză clopotele Ierusalimului și slujba Învierii de la Sfîntul Mormînt, cu *Cristos a înviat* cîntat după canon în douăsprezece limbi, boierul Amza și-a dat duhul cu un zîmbet fericit pe chipul întors spre strămoșii privilegiați, care-l așteptau să-l îmbrățișeze în porțile deschise ale raiului.

Perna de puf

Tînărul scriitor, care, cu numele de Al. Philadelf, iscălește nuvele și povestiri din ce în ce mai prețuite, nu se lasă numai în seama talentului său firesc. El se îngrijește să-și agonisească necontenit și de pretutindeni material de tot soiul, temelia așezării lui artistice, și să-și înmulțească cunoștințele culese din toate tărîmurile. Nu se leapădă și nu disprețuiește nimic. Variind aria subiectelor, lărgește și adîncește fondul și prin artă îndatorează forma să-și dilate și multiplice tehnica, să-și intensifice și mlădieze stilul, altoit cu regimuri noi, silit să-și descopere singur expresiile proaspăt potrivite și numai cu asta originale.

Practicînd metoda asolementului literar, nu exploatează pînă la sleire o vînă. [Un teren ce-i dase roade.] O lasă odihnei și trece în alt domeniu: de la viața cea mai banal reală și autentică, la fantasticul cel mai pur și straniul absolut. Dinamica sa disciplină artistică îl urcă și coboară prin toată claviatura genurilor, îl poartă, ucenicind, pe toate treptele frumosului, ca să deprindă mînuirea tuturor uneltelor spiritului, de la intuiție la rațiunea strictă și analiza cea mai subtilă. El își impunea cultura instinctelor, pe lîngă aceea a inteligenței și a imaginației, ca astfel înarmat să cîștige nu măiestria, anchiloza meșteșugului, ci plinătatea.

Unul din mijloacele mai la-ndemînă, cînd nu trece peste graniță, este peregrinarea prin diferitele ținuturi ale țării, cu așezarea în localitățile ce-i deschid zări inedite și cine știe ce alte ciocniri de aspecte și probleme neîntîlnite încă de interesul său creator.

În București, deși are baștina lui, o casă moștenită de la părinți, se mută mereu dintr-un cartier în altul, pentru cîteva zile sau o săptămînă, ori se schimbă de colo-colo în sînul aceleiași mahalale, după belșugul informațiilor și originalitatea documentării, care să-i dea ghes la lucru, să-i învioreze inspirația și să-i mărească imaginația. Căci pentru el, spre deosebire de fantezie, care e de soiul visului, imaginația e de natura rațiunii, o rațiune superioară, liberă, descătușată de toate formalitățile strîmte și încete ale rațiunii obișnuite.

Odată, un prieten care copilărise în cartierul evreilor, îi povesti despre un obicei al acestora de a înăbuși pe muribund cu o pernă apăsată pe față, în puful moale al căreia li se culege agonicilor sufletul, ușurîndu-le și astfel caznele morții.

Văzuse, spunea prietenul, în casa ceaușului sinagogei, lîngă care locuise și cu ai cărui copii se juca, sumedenie de perne cîștigate în chipul acesta. Lumea care știa nu le cumpăra. Se îngrozea să pună capul pe o pernă umplută de ultimele suspine ale agonicului... Ceaușul le trimitea în alte părți sau își înzestra fetele cu ele.

– Ce înseamnă ceauș? întrebă scriitorul, emoționat de izvodul unui subiect senzațional.

– Un fel de paracliser al sinagogii, îl lămuri prietenul. Un slujitor laic care se îndeletnicește cu morții, îi spală, le curăță măruntaiele, îi înfășoară în giulgiu; în sfîrșit, îngrijește de tot ritualul, foarte amănunțit, al ceremonialului înmormîntării...

Entuziasmat, Philadelf aleargă la prietenul și confratele său mai mare, scriitorul G..., fervent iudaizant, amic al poporului evreu, cunoscut cu toți rabinii și învățații Israelului românesc. Bătrînul, după ce-l îmbrățișă acoperindu-l cu patrafirul bărbii lui albe, îl ascultă zîmbitor.

– Se poate tot ce-mi spui tu, făcu el îngăduitor. Eu nu știu. Dar dacă nu este o simplă poveste de folclor sau o invenție a creștinilor, cum bănuiesc, ci o practică adevărată, atunci să știi de la mine că nici un ovrei în toate mințile n-are să ți-o mărturisească... Pentru asta nu-ți dau nici o recomandație către amicii mei de acolo. Ar fi să-ți tai de la început orice sorți de izbîndă. Fii prudent, caută pe ocolite, poate ai noroc. Pe urmă vii și-mi spui și mie, sau îmi citești ce ai scris, să mă bucur...

Așa s-a pornit Philadelf, într-un început de vară caldă, să cerceteze partea de miazăzi a capitalei. Fermecat de neașteptatul labirint evreiesc înfășurat în jurul Văcăreștilor, el își strînse tot mai în loc colinda. Între Udricani – Sfînta Vineri și Dudești, adulmecă o întreagă altă lume, amestec străvechi cu ultra nou, îmbinări de rămășițe bătrînești cu îndrăzneli și apucături moderne. Foarte rare, ici-colo, tihnite căsuțe vechi de pe vremea lui Tudor, acoperite cu șindrilă, pridvoare pe stîlpi de lemn și băbuțe în poartă; sau ruinate case boierești, prizărite între țîfnoase clădiri gen *steamer* sau siloz, pline ca niște stupi de o seminție în veșnic neastîmpăr, veselă, guralivă, certăreață, promiscuă și gesticulantă, revărsată în stradă la orice oră, ca în așteptarea unei corăbii gata să intre în port.

Senzația o autentificau variate miasme, de coloniale stătute și necurățenii azvîrlite în drum, de băcănii cu mirodenii exotice și dughene cu izuri de țîri și mezeluri trecute dincolo de marginile consumării, învîrstate de exalațiile ce veneau pe răsuflătorile pivnițelor doldora de mărfuri.

Seara, pe la colțurile unde pîndeau cîrciumi, văzduhul învăluit în fum și miroase de grătar prindea gust de băuturi aromate, anison, portocală și secărică, întărit de îngustimea ulicioarelor neaerisite.

Între vechiul teatru Jignița, cu înfățișarea lui de magazie, sala Tomis și noul Barașeum, se revărsau atunci cele douăsprezece triburi regăsite: întîlneai caftane și levite orientale, laibăre lungi, talare vărgate, cațaveicile și șalurile moștenite de la strămoșii veniți din Polonia, perciunii de sub jobene soioase, bărbile sure de sub tichiile hahamice, toate de la anume ceas eclipsate de șicul celei mai rafinate mode pariziene, purtată de tineretea sionistă locală cu dezinvoltura și eleganța unei desăvîrșite grații apusene.

Vrăjit, Philadelf hotărî să se așeze pe timp nelimitat acolo. Cu capul întors spre zidurile caselor, izbit în piept cu toți trecătorii, el căuta ceasuri întregi ferestre cu bilete de închiriat. Vrea să se cuibărească într-una din acele case-vapor, la o nobilă familie evreiască, de unde, ca de pe o punte de navă, să privească marea frămîntată de sub el și, ca un scafandru, să coboare afund în inima întregului sistem omenesc de acolo, pe care-l simțea bogat și adînc.

I-a fost însă cu neputință să găsească singur. S-a adresat samsarilor, care l-au îmbiat cu imobile de vînzare. N-a fost mai norocos cu bărbierii la care a intrat sub pretext să se radă. Figaroul, perdăfuindu-l, făcea politică sionistă și propagandă pentru emigrare, plîngîndu-se că nu mai poate răsufla de înghesuiala concurenței.

Obosit, a bătut la o cărturărească, a cărei firmă i-a trezit o lucire de speranță: *„«Estera» prezice trecutul, prezentul și viitorul, consultă pentru afaceri, găsește lucrurile pierdute, ajută la realizarea dorințelor“*. Dedesubt, cu alt soi de litere: *„discreție absolută“*.

Era o oră nepotrivită, cînd patroana se odihnea. A fost totuși primit. I s-a servit, după datină, cafeaua, în care se ghicește și în caimacul căreia scriitorul, cu agerimea lui critică de analist,

ghici o muscă. Asta nu-l împiedică deloc ca persoana sibilei să-i fie dintr-o dată foarte simpatică. Impresie vădit împărtășită și de partea cealaltă. Avea în fața lui o fostă glorioasă, acum prea corpolentă, frumusețe, în care pîlpîia nestinsă, ca într-un vechi vulcan înăbușit de scorii, restul focurilor lăuntrice, azi puse, ca un prinos adus amintirilor, în slujba altora... Ochii micșunii, mari cît niște farfurioare din tacîmul unei păpuși de copil bogat, păstrau, pălite, nostalgicele lor splendori, care emoționară pe scriitor. I-ar fi sărutat pentru nesecatele lor rîvne cu care l-au învăluit, pîlpîietori. Lacomă de pasiunile celorlalți, ajunseseră hrana ei zilnică, pe care și le asimila cu ardoare; scriitorul se văzu, profesional, întrecut cu mult, un ucenic în fața maestrului și îi pizmui depozitul sacru de taine încredințat ei spre fructificare.

– Dumneavoastră n-ați venit pentru chestiuni de inimă, îl descifră ea ușor, privindu-l drept. Vă aduce altceva.

El consimți, înclinînd capul. Ea lăsă cafeaua răcită și luă întîi pachetul de cărți în mîini. Duhul sombru al divinației o umbri îndată. Culoarea ochilor se întări spre violet sălbatec, trăsăturile feței se strînseră, chipul întreg se concentră în jurul lor, odaia se strîmptă și se posomorî.

– Dumneavoastră ați pierdut ceva, un lucru... și umblați după el...

Ridică privirile ca să se orienteze în gîndurile răsfrînte pe fața tînărului și așteptă confirmarea.

– Nu l-am pierdut, nu-l aflu, o îndrumă el cu răspuns de șaradă.

– Dacă nu l-ați pierdut, înseamnă atunci că îl doriți, vreți să-l aveți, bîjbîi ghicitoarea, întîmpinînd cu mare băgare de seamă subțirimea de gînd și cuvînt a scriitorului, pe care-l simți făcut din alt aluat decît cei mai aleși clienți ai ei.

– Să vedem unde se găsește... – și se aplecă întunecată peste tabloul pestriț al cărților. Dumneavostră nu doriți lucruri care se pot apuca și prinde cu mîna, încheie ea scurt și strînse hotărît cărțile. Nu sînteți un client pentru mine: aci adînc, aci împrăștiat, dumneavoastră aveți nevoie mai degrabă de un rabin deștept. Eu descurc alt soi de afaceri, solide.

– Nu te supăra, o opri cu însuflețire Philadelf, aș fi nemîngîiat...

– Nu mă supăr, ghicesc, îl tăie femeia.

– Lasă-mă, atunci, să-ți spun adevărul, cum trebuia să fac de la început, se mărturisi tînărul, decis să o biruie, să o cîștige, cu o lovitură dreaptă.

Și-i povesti greutățile în legătură cu profesiunea lui de scriitor, nevoia să-și îmbogățească, cu studii și cercetări mereu înnoite, ceea ce-l adusese pe locurile acelea.

– Dumneavoastră căutați în biata noastră mahala peripeții ca într-o Americă, îi zîmbea, interesată, ascultîndu-i spovedania.

– Sînt tot atît de extraordinare și cele de aici, fără să fie așa departe... și-i surîse și el. Și eu sînt tot un fel de ghicitor, un cărturar ca dumneata, o măguli el, vorbindu-i serios. Dar în loc să vină lumea la mine, să o jefuiesc de secrete pe care să le zugrăvesc în cărțile mele, trebuie să umblu după ea. Dar sîntem amîndoi din aceeași plămadă, neamul neastîmpărat, iscoditor al cercetătorilor flămînzi de taine străine. Și cred că în privința asta aș avea multe de învățat de la dumneata.

– Vreți adică o odaie într-o familie aristocrată, rezumă potolită Estera. Dar nu e bine sus, la etajul bancherilor și capitaliștilor. Äia sînt la fel pretutindeni, la noi ca și la dumneavoastră, grași,

suri, chei, nesimțitori. Nici o deosebire, decît, poate, ai noștri mai răi. Ceea ce căutați dumneavoastră se găsește jos, în casele mici, murdare și înghesuite, furnicar de lume vie, în curțile strîmte, pline de puiță pistruiată, în dosnicele uliți habotnice ale ghetoului. Așteptați-mă puțin.

Se întoarse numaidecît, după ce azvîrlise un șal scump pe umeri și-și luase o umbreluță în mîini. Era acum o cucoană mare ce impunea respect necondiționat. Philadelf [în mss.: Philaret] se sculă în fața ei, plin de admirație.

– Mergeți cu mine! Poftiți! Am ceva potrivit pentru dumneavoastră.

Și-l conduse pe cîteva străduțe întortocheate din spatele Barașeumului, într-o fundătură, la capătul căreia se opri.

În dosul unei porți șubrede se descoperea o șuviță de ogradă ierboasă și strîmptă, unde pășiră nesupărați: era un drum de servitute ce ducea departe, în adînc, la o căsuță pitulată ca o minune în palma verde a unei bătături plină de nalbă și mușețel.

– Madam Sura, strigă autoritară doamna Estera.

Se arătă o bătrînică măruntă, slabă, numai ochi și nas, care o salută cu umilință. Scriitorul văzu numaidecît că poartă perucă.

– Ce face domnul David? întrebă cucoana.

– E tot așa cum îl știți... – și oftă.

– Să n-aveți nici o teamă, se întoarse ea către tînăr. David Haimer, fratele dînșii, este bolnav de nervi, boală veche, mai bine de cincisprezece ani... Nu se ia... A căpătat-o ca pedeapsă. Madam Sura, dumnealui este de-al nostru. Caută o fată bună să se însoare. Dar dumneata nu te amesteci, și-o alege singur. Îi trebuie numai loc de unde să se uite bine de jur împrejur și să ochească.

Madam Sura se ploconi.

– Îl iei în gazdă și-i dai odaia mare. Ai grijă numai dimineața de o gustare și multă, multă curățenie. Plătește bine. La revedere... Am să mai vin.

Și, înclinînd cu măreție de regină frumosul ei cap brun cu ochi micșunii, își luă rămas bun...

– Pentru orice nedumerire și lămuriri, vă adresați lui David, care e burduf de învățătură, dar nu și de minte, spuse ea tînărului. Puteți începe chiar cu el, e cel mai interesant de aici. Madam Sura are să vă poftească cît mai multă lume, de toate felurile, și tineret și bătrîni, adăugă ea.

– Dumneavoastră știți că la noi nu mai calcă nimeni, se plînse amărîtă bătrîna.

– Au să vie la dumnealui, o puse scurt la locul ei Madam Estera. Dumneata numai să mă asculți. Dînsul nu stă mult. Vrea în scurtă vreme să cunoască toată mahalaua.

Astfel Philadelf se așeză oaspete al văduvei Sura ca într-un atol liniștit, bătut jur împrejur de spumegătoarea mare evreiască, în care se aventurase. Îi plăcea odaia. Făcu vizită bolnavului, un bătrîn prematur, cu chip de cretă albă, sfințit de barba unui dumnezeu.

Și începu să se miște chiar din primul ceas. Consumă cîte ceva în vreo trei birturi economice. Stete în cafenele și ceainării, tîrgui în dughene, dete ocol halei cu vechituri, intră în Calea Văcărești, unde fiecare curte era un bazar cu zeci de tarabe, barăci și prăvălioare, în care se întîlneau cele mai neașteptate și heteroclite lucruri, cioburi, fiare vechi, evantaie, pene de struț, cărți și lacăte fără chei. Apoi se plimbă, amestecat în gloata forfotitoare, încoace și încolo... Spre seară, însoțit de madam Sura, intră la vecini, familii modeste, unde fu primit cu bunăvoință, grație recomandărilor de mai-nainte ale gazdei, care dase sfoară-n mahalaua ațîțată de curiozitate.

Ajutat de temperamentul lui poetic, firesc scriitorului, de marele lui dar de asimilare, aproape mimetic, sporit de jocul rolului în care se producea, un „căutător de mireasă", ieși lesne din toate încercările. Cu nemțeasca lui fără greș, se descurcă ușor în idiș, vorbind înțelepțește cu bătrînii, discutînd aprins cu tinerii, glumind spiritual cu fetele. Atunci a folosit din plin întinsele lui lecturi biblice, inițierile în *Kabala*, cunoașterea autorilor iudaici iubiți, Șalom Aș, Șalomalech, An Ski, Izrael Zangwil și toți așii literaturii mondiale evreiești. Astfel că nu a dat nimic de bănuit și trecu o săptămînă încîntătoare, plină de inedit. Primul carnet, doldora de note, și-l încheie cu observația: *„poporul evreu e calomniat pe nedrept de către toți, începînd cu dumnezeul lor, Iehova, care le face mofturi și greutăți, ca un iubit prea mult adorat de ibovnica lui"*. Mai tîrziu adăugase: *„vorbesc de popor, nu de elită..."*. Cît despre misterul pernei de puf, înăbușirea agonicilor, ceauș de sinagogă, nu dibuise pînă acum nici un grăunte de aluzie măcar, să-i poată lua urma. Nădejdea și-o puse în David.

Înainte de culcare intra la el, totdeauna cu un coilic cald, portocale, un cornet de migdale ori o pungă de cireșe și sta pînă tîrziu, cînd îl gonea, ca pe un strigoi, cîntatul cocoșilor. Bolnavul îi era recunoscător nu numai pentru curtea ce-i făcea, cît mai ales pentru prilejul ce-i da să-și împlinească nestinsa lui patimă talmudică de vorbă, de discuție și dezbatere, de care fusese atîta amar de ani lipsit.

Chiar din prima zi Philadelf îi aflase taina.

– De ce ați tras la păcătosul ăla? îl întrebase cu o mutră scîrbită una din proaspetele cunoștințe.

– Aveți dumneavoastră o cameră mai bună? cercă să-i scoată indirect motivul nemulțumirii, scriitorul.

– Nu pentru cameră... Pentru el... Ăsta, trebuie să o știți, nu merită nici măcar un scuipat să strici pe el.

Și îi spuse cu dezgust că David este un nemernic, un blestemat heimkehr, un ovrei spurcat, care se lepădase de legea părinților și se botezase, pentru ca apoi, zvîrlit cu piciorul de goi, să întoarcă spatele lui Cristos și să ceară din nou intrarea în sinagogă.

Toate astea i le-a spus, în urmă, pe adevăratul lor șart și înțeles, însuși David. Și scriitorul îi pricepu îndoita rîvnă și mereu descumpănita căutare... Revenise la Moise, dar nu uitase pe Isus. În adîncul sfintei sfintelor din sufletul lui, îi părea rău și jinduia în ascuns după marea pace creștină. Avea pururea în nări paradisiaca mireasmă a bisericii.

– Mi-e așa dor de mănăstire, se mărturisea el, povestindu-i cutremurătoarele impresii din schitul unde fusese închinat, își săvîrșise inițierea și se preoțise. Rana ce-i făcuse în inimă dulcele, neînduplecatul Mîntuitor, nu se putea tămădui, decît atinsă tot de El.

De atunci, ani întregi, zbătîndu-se el însuși între cele două țărmuri vrăjmașe, fără să poată ieși pe unul din ele, zănatic, hulit de rabini, disprețuit de preoți, rătăcise nefericit, cînd dispărînd, cînd apărînd, pierdut prin orașele din provincie, pretutindeni ca un cîine lepros, găsise adăpost la soră-sa, care, înfruntînd toată ura coreligionarilor, se milostivi să-l primească.

El, talmudistul neîntrecut, kabalistul fără pereche, cunoscătorul din fir a păr a legii vechi și celei noi, teologul mistic, a cărui minte, de o ascuțime aproape neomenească, se ridicase pînă lîngă tronul Treimei, el care ar fi fost o lumină înaltă în Israel sau o strălucită față a ortodoxiei, se ascundea acum ca o sălbăticiune răufăcătoare într-un chiler întunecos al Surei, unde [într-un

alt mss., adăugat de scriitor: așteptînd să moară] citea, medita, se frămînta într-o veșnică aiurare. Sunetele clopotelor îl chinuiau ca niște instrumente de tortură. Ele îi aminteau de spusele duhovnicului care-l creștinase, că întreg *Vechiul Testament* fusese un mare clopot de aur, dar un clopot mut. Cristos este inima lui, limba dumnezeiască venită să-l împlinească, să-i dea glasul auzit peste toată lumea veacurilor.

Și el era acum un asemenea clopot. Smulsese pe Isus din miezul său și, pustiu, amuțise lăuntric. Scotea numai vaiere la toate loviturile din afară. Dar, dîrz și mîndru, se îndărătnicea la suferință [într-un alt mss., fraza continuă cu: împotrivindu-se cu încrîncenare sie însuși] și nu vrea să se mai întoarcă. Rareori se strecura afară, pe ulițe și numai noaptea, ca să nu-l cunoască nimeni. Atunci, uneori, se pomenea dînd fără să vrea ocol vreunei biserici. Mînios, îi întorcea repede spatele și alerga să se închidă în casă.

Apostatul rămăsese totuși omul blînd și cucernic. Convorbirile și disputele cu Philadelf îl înzdrăveneau, îl aduceau din nou pe lume, îi puneau la loc rațiunea în țîțîni. De la el numai, scriitorul culesese un caiet de însemnări pentru *„o viață de sfînt blestemat"* ce-și propunea să scrie, și despre care vorbise lui David și-i luase învoirea.

La un pașnic miez de noapte bogat în destăinuiri, cînd tînărul crezu că rodul prieteniei și încrederii se copsese îndeajuns și poate fi despicat, îndrăzni să-l întrebe despre întunecata poveste a pernei de puf.

Chipul apostatului se făcu și mai alb, de o albeață dureroasă în lumina gazorniței care-l îngălbenea puțin. O tremurătură cu neputință de stăpînit îl cutreieră tot, de la tufișul bărbii, scuturate de vîntul spaimei, la mîinile apucate de zvîcnituri brusci. Picioarele slăbănoage săriră din genunchi ca sub niște lovituri peste tendoanele unde se caută reflexele. Și căzu, înțepenit, pe spătarul scaunului. Philadelf sări să-l sprijine, îl luă în brațe, îl întinse pe pat, unde criza se ogoi într-o molcomă bîiguială neînțeleasă. Plin de teamă și mustrări, tînărul îl veghe îndelung și nu-l părăsi decît adormit. A doua zi dimineață intră îngrijorat, să-și ceară iertare.

– Eu trebuie să mă rog de iertare, îl liniști bătrînul. M-ați luat fără veste. Dar nu face nimic. Ședeți!... Am să vă spun totul. Așa este... În anume împrejurări, anume bolnavi, chiar nu tocmai în agonie, sînt ajutați să moară, înăbușiți cu o pernă de puf. Dar nu asta și nu aci este taina...

Și ochii îi luciră, înrăiți.

– Nu ca să li se ușureze chinurile agoniei... – și se opri gîfîind.

Philadelf deschisese gura ațintită la el, parcă să îmbuce, ca pe-o bucată de pradă, destăinuirea.

– Și nu li se face tuturor această onoare, urmă David, apucat de un rînjet mai mult lăuntric.

– Nu?

Scriitorul, în așteptare, își înălță umerii, își îndreptă statura, își lărgi cu o respirație adîncă pieptul, parcă să-și mărească volumul pentru capacitatea tainei ce presimțea.

– Noi, ovreii, sîntem blestemați să nu uităm niciodată că sîntem blestemați, și în viața asta și în cea viitoare, din pricina lui Cristos. Și dacă ne facem că uităm, acoperind sub necurmate griji, sbătăi și strădanii, ca într-o nebunie, această plagă vie, apoi nesmintit ea se deschide la unii în ceasul morții. Și cînd Azrael vine să le ia sufletul, unii ca aceștia încep să se roage încet, sau să țipe tare: *„Tevila,... Tevila"*, și glasul talmudistului țîșni ascuțit, pronunțînd cuvîntul ca într-o clipă a agoniei.

Scriitorul se ridicase în picioare și se înclina ca îndoit de un vînt puternic peste bătrînul ce-și dase capul pe spate, căutîndu-i gura neagră, din care să nu-i scape nici un cuvînt.

După ce-și veni în fire, David urmă:

– Stați, vă rog!

Philadelf se așeză la loc.

– Și acolo, în fața arhanghelului prădător de suflete, ovreiul se zvîrcolește ca un vierme sub călcîi, se chinuie și imploră, în limba străveche cunoscută de Iehova și de duhurile lui: *Tevila, Tevila,* adică *botez, botez...*

Tînărul nu mai răsufla...

David suspina adînc, un suspin lung, cu gura închisă și aerul tras anevoie și numai pe nări...

– Atunci, ca să nu moară în nelegiuire, familia bagă repede în odaie pe ceaușul de la sinagogă, care pîndește ceasuri ori zile întregi în dosul ușii, cu perna de puf în brațe... Înțelegeți, e nu numai dureros, dar chiar o pildă rea, care lesne găsește imitatori în familie, să auzi un tată scump, ori un frate drag, cerșind în pragul morții îndurarea botezului... Atunci toți ceilalți ies din odaie și rămîn numai ei trei.

– Care trei? tresări Philadelf.

– Muribundul, ceaușul și îngerul morții... Nu fac trei? se schimonosi David. Pe urmă... – dar tăcu.

– Pe urmă, îl îndemnă ca un ecou surd tînărul.

– Pe urmă ies numai doi: îngerul morții, cu sufletul scăpat de ispita botezului, și ceaușul cu perna, care-i rămîne plată.

Înăuntru rămîne mortul cu fața vînătă de nădușala pufului, și nasul strîmb de apăsarea ceaușului, dacă bolnavul a fost mai voinic și nu se lăsa... Atunci slujitorul sinagogei are de furcă pînă-l potolește și-l dă liniștit familiei.

Se lăsă o tăcere lugubră.

– Ai fost și dumneata un asemenea bolnav greu?

– Da, spuse bătrînul, tremurînd. Dar atunci eram în putere...

Philadelf nu-l întrebă mai mult.

– Sura, strigă David, Sura...

Femeia se ivi.

– Du pe domnul Philadelf, chiar azi, vizită la Malamet.

– La Malamet? se sperie ea.

– Da, la ceaușul sinagogii noastre, și privi cu înțeles spre tînăr... Are o fată frumoasă, urmă el pentru soră-sa, îi dă zestre bună, numai perne de puf mari și mici peste două sute. Fac o avere. Îi spui că este poruncă de la doamna Estera să-l primească și să-i arate codana. Adică, stai... mai bine, se răzgîndi el, să treci tu întîi și să aranjezi vizita.

– Dar David, tu nu știi? Ceaușul Malamet este bolnav greu, pe moarte.

– Cu atît mai bine, cu atît mai bine, se bucură bătrînul, frecîndu-și mîinile. Poate avem ce studia, și zîmbi înspre scriitor.

Philadelf pricepu cu cine se luptase odinioară, într-un ceas greu, apostatul și de ce în toată casa Surei nu se găsește nici o pernă de puf. Pentru el a trebuit să împrumute de la vecin.

– Du-te, Sura, o îndemnă David, fă ce-ți spun! La nevoie dumnealui zice că vrea să cumpere perne, multe perne de puf. Plătește bine. Ah, adaugă că dînsul este un mare doctor și poate consulta pe bolnav, gratis bine înțeles. Laudă-l că vindecă toate celea. M-a tămăduit și pe mine.

Malamet ceaușul, servitor de credință și intendent al sinagogii, locuia pe strada Căuzași, într-o căsuță vagon, cu o curte îngustă și besnoasă, unde Philadelf intră chiar în amiaza aceea, condus de Madam Sura. Fură întîmpinați de soția bolnavului, o evreică ștearsă, firavă, și vîrîți fără nici o ceremonie într-o încăpere mare, unde de jos și pînă-n tavan se înghesuiau, teancuri, perne de toate formele și mărimile.

Scriitorul tocmai îi dete arvună pentru douăzeci din cele mai mari, cu înțelegerea să vie pînă-n seară fata, domnișoara Rașela, să ridice restul de bani... Marfa, trece a doua zi sau mai tîrziu domnul doctor să o ridice și poate chiar să mai aleagă.

Amîndoi, și tînărul și Madam Sura, se interesară de sănătatea domnului Malamet, de domnișoara Rașela, care nu se arătă. Așteptară să fie poftiți în salon, măcar la o dulceață. Nimic. Trebuiră să plece...

Au pîndit zadarnic pînă noaptea să vie fata după plată. Nu s-a ivit.

David se arătă foarte nemulțumit, aproape supărat, de neispravă.

– Cum stați cu doamna Estera? întrebă pe scriitor.

– N-am mai văzut-o, mărturisi acesta.

– Rău ați făcut, n-o întrece nimeni... – și fraza începută o sfîrși în gînd. Dar să încercăm deocamdată altfel. Mergem acolo împreună. Au să fugă în fața mea toți, ca javrele cînd văd lupul.

În vastul, solstițiarul amurg de iunie ce se lăsa domol peste oraș, David, învăluit în talarul lui de bumbac sur bătut cu fire albe, ieși împreună cu prietenul său. Clipea ca o bufniță prinsă de lumină. Era ceasul șapte și jumătate seara, în una din cele mai lungi și strălucite zile ale anului. Cerul apusului, scăldat într-o imensă glorie de aur în toate fețele, de la aurul alb și portocaliu la cel roșu și verde, înflăcăra în apoteoza lui tot orizontul, cu dealul Mitropoliei profilat în fund. Și cu cît coborau treptat spre valea Dîmboviței, alte lumini se învăpăiau, mai apropiate, slăvind Spitalul Brîncovenesc, aureolînd biserica Domnița Bălașa, nimbînd morga, cheiurile poleite în lîna de aur a teilor înfloriți, sub care se mișcau oameni bătuți și ei în aur, ca niște ființe extraordinare.

Philadelf mergea și visa. Strada Căuzași îl strămuta în trecut, la luptătorii cauzei naționale, conspiratorii de la '40 și '48, care sălășluiseră și complotaseră împotriva stăpînirilor străine, pe acele meleaguri.

Se trezi în curtea ceaușului. David bătu. Ieși fata. În întunericul dintre case nu se vedea bine. Ea nu cunoscu pe evreul blestemat.

– Ce doriți?

– Cu domnul Malamet.

– E puțin bolnav.

– Atunci cu madam Malamet. Mata ești domnișoara Rașela? Spune-i că a venit un prieten.

Tînărul o petrecu din ochi cum intra în casă. Era brunetă, sveltă, destul de frumoasă, în sălbăticia ei feciorelnică.

Se întoarse cu mamă-sa. Evreica încremeni, vru să fugă, se împiedică.

– O clipă numai, ascultă Debora! În interesul tău, pentru scăparea lui Malamet.

Și punîndu-și mîna pe ea, o stăpîni.

– Vino-ncoa, mai la o parte!...

Zăpăcită, ea îl urmă. Se petrecu o scurtă convorbire, adică două-trei îngăimări ale ei și un răspuns la cîteva fraze ale lui, spuse la ureche.

– Bagă bine de seamă, sfîrși el tare. E o chestie mai presus de viață și de moarte.

– Mulțumesc, am eu grijă singură, zise femeia găsindu-și stăpînirea, și se smulse de lîngă el, respingîndu-l cu oroare...

– Nu vrei să-l vadă doctorul? Dumnealui e un medic vestit.

– Nu, nu e nevoie acum. Altă dată. Avem doctorul nostru.

Și trebuiră să se retragă, bătuți...

– I-am împlîntat cuțitul în inimă... și în creier, spuse într-un tîrziu evreul. Am încredințat-o că, fără greș, Malamet are să țipe, *Tevila, Tevila, Tevila,* și are să ceară botezul. Nu de altceva, dar el trebuie să-și amintească în ceasul morții că a auzit vorba asta de sute de ori, bîiguită de sutele de guri pe care le-a înăbușit și de la care s-a molipsit. Are să strige și el la fel: *Tevila!*

Tăcu...

– Și? făcu Philadelf, uimit de îndrăzneala bătrînului. Și se opri în loc, să-l asculte.

– Și m-am oferit să stau eu acolo, la pîndă, după ușă, cu perna. De ce să cheme ceaușul din celălalt capăt al tîrgului? Îi fac eu acest mic serviciu. Pînă să vie acela, Malamet moare blestemat.

Scriitorul se simțea și aici întrecut, un biet școlar care învăța o lecție grea, dar mare.

Și o începu...

Ziua își vedea de alte treburi, urmărea alte piste, făcea vizite numeroase, pînă sus la protipendadă, avea întîlniri, ghiftuindu-și carnetele cu buchiile lui mărunte cît niște purici leșinați. Noaptea cobora cu David, ca pentru o slujbă rituală, la casa ceaușului. Aci bătrînul ciocănea în ușă... Cînd deschidea cineva, se interesa de bolnav, afla că e din ce în ce mai rău și se propunea iar pentru înfricoșatul serviciu, ca să fie refuzat. Nu stăruia.

– Noi stăm aici, la îndemînă, se ploconea el supus și nu pleca...

Oprea lîngă el pe Philadelf și aștepta, veghind răbdător, afară. Pînă tîrziu sta și trăgea cu urechea sub fereastra odăii bolnavului, cu perdelele lăsate.

Pînă la urmă, ciocăniturile lui la ușă rămăseseră neascultate. Nu mai deschise nimeni. Ceea ce-l îndîrji și mai mult în răbdătoarea-i așteptare la geamul ceaușului.

Într-o noapte de acestea, o mișcare grabnică, o fugă zăpăcită în casă. Lumina speriată a lămpii alerga de colo-colo prin ferestrele casei vagon. Se auziră vaiere. David zgîlțîi ușa. Se opinti s-o descuie, s-o clintească din loc... Nu putu. Alergă la fereastra joasă, sparse geamul, smulse perdeaua. Nimeni nu se sinchisi. În spaima dinăuntru putea pătrunde oricine din afară, fără să mai fie băgat în seamă.

David trase lîngă el pe scriitor și priviră lacom: în odaia răvășită, agonicul se zbătea în aiurări și gemea ca o geamandură în vijelie...

– Nu mai e nevoie să sărim noi pe fereastră în ajutor, spuse calm evreul. Auzi-l, spune *Tevila,* cere cufundarea, botezul! și David își freca mîinile. „Sus", „pe el", „Debora", „nu te lăsa", îndemna el ca la o întrecere...

Nevasta agonicului, cu o pernă mare în mîini, se căznea să i-o lipească pe față și se lupta să-l înăbușe. Dar nu izbutea. Malamet, învoinicit de delir, de furiile agoniei, o îndepărta cu brațele întinse, cărora femeia le punea mereu înainte, ca o pavăză, puful.

La un moment dat el izbuti să înhațe perna, să i-o smulgă și s-o arunce. Femeia rămase descoperită înaintea bolnavului, care, sculat în șezut, nebun, îi înfipse mîinile-n gît și prinse s-o strîngă. Ea țipă, începu să horcăie, slăbind... David se pregătea iar să sară. Dar înțepeniră... De dincolo, se repezi fata, cu părul negru răsfirat pe spate, învolburată în lunga cămașă albă de noapte. Zbură întîi în spatele bolnavului, pe care-l apucă și-l culcă înapoi pe pat. Stînd așa, o clipă, la căpătîiul lui, ca arhanghelul Azrael. În a doua clipă se plecă fulger, ridică perna și trecu lîngă maică-sa în fața bolnavului, pe capul căruia trînti puful. În a treia (clipă) se și aruncase în pat. Puse genunchiul în perna moale și apăsă, apăsă, lung, nesfîrșit, pînă ce mama sa o dete la o parte și o scoase din cameră.

Scriitorul se mulțumi cu această ultimă scenă. Se desprinse nesimțit de la fereastră, lăsînd pe David lipit acolo. Nu se mai întoarse nici la Madam Sura.

Și multă vreme a ocolit cartierul pernelor de puf.

1954, Iunie 20–22. Buc[urești].

Sacul cu cartofi

Meleagurile Basarabiei de miazănoapte se împrimăvărau încet. Zi cu zi pămîntul, sub cerul fără soare, tare ca osul, se înmuia. Apele Nistrului creșteau cu vuiet sub carapacea de ghețuri groase care se umfla pîrîind din toate încheieturile (și se) rupea ici colo cu troznete de tunet, încălecîndu-și unul peste altul, ca niște năprasnici armăsari, (sloiurile).

În cancelaria unui tîrgușor evreo-moldovenesc de pe malul drept al fluviului, interogatoriul continua în mare taină și fără întrerupere de mai bine de un ceas. Singură dimineața, o dimineață nordică, rece și tăioasă, îndrăznea să se uite prin geamurile nespălate în încăperea mohorîtă, la preșul lung și îngust de cocos azvîrlit pe jos și la cele două scaune șoldii, rezemate de perete.

Paznicul, obișnuit cu cercetările secrete, sta în sala întunecată, la ușa care da în uliță și, făcînd pe nisnaiul, își răzuia cizmele de glod și aștepta. Mai totdeauna el știa ce se petrece în „birou", fără să spioneze cu nerușinare. Avea mijloacele lui firești. Gardist, curier, camerist, păzitor al celor închiși în celulă, apoi mijlocitor cinstit pentru micile ploconuri și măruntele chișliguri ce aduce de la sine dregătoria de comisar, i se cuvenea să se înfrupte oarecum din rodul întîmplărilor care se perindau acolo.

De data asta se găsea nedumerit și zbieretele șefului nu-l lămureau îndeajuns. Aceasta din pricina că, deranjat pe neașteptate din postul lui de ascultare, pierduse de la început firul; îndată ce tînărul vagabond fusese prins și adus de jandarmi, polițaiul îl trimisese să adune și să-i cheme numaidecît o mulțime de ovrei înghesuiți prin dughenile micei ulițe, împreună cu rabinul lor. Și culme a uimirii, era, (odată cu ei), chemat și venerabilul preot creștin. Cu toată graba pusă, pînă să-i găsească pe toți, prăpădise o mulțime de vreme. Și deși nu-i așteptase să se strîngă și să-i însoțească, ci alergase singur înainte, ajunsese prea tîrziu ca să mai priceapă ceva din răcnetele ce răzbăteau pînă la el. Cu răzușul în mînă, se cumpănea și nu știa ce să facă. Să adaste pînă sosesc cei chemați și să intre cu ei odată cînd i-o băga la șef? Sau să se strecoare chiar acum, sub cuvînt că supraveghează focul?

Înăuntru, comisarul, un grăsum scundac și roșcovan, asudase în uniforma ponosită pe care o dezbrăcase. Deși soba de tuci nu se înroșise bine, mînia îl înfierbîntase. Înfuriat de tăgadele pîrîtului, da necontenit cu pumnul în masa acoperită cu mușama pătată de felurite cerneluri, sărea de pe scaun și se căznea să răcnească din toată răgușala-i învechită.

În fața lui un tînăr sta în picioare. Asupra-i se vărsa întreg vierșunul șefului. Dar el, slăbuț și strein, îl privea fără să se clatine.

– Asta-i toată declarația? se înecă în gîtlej anchetatorul și, lăsîndu-se pe scaun, îl privi din nou cu băgare de seamă de jos în sus.

Arăta a un băiețandru pirpiriu și deșirat, cu pieptul scofîlcit, fața osoasă și pielița chipului plină de pistrui, cu părul aprins dat peste cap. O bărbuță arămie, moale ca un puf de fofoloancă și niște mustăcioare la fel nu-i împlineau bine obrazul alungit, din care zbucnea pliscul nasului ascuțit și coroiat ce-i destăinuia seminția. Supus și sfielnic, zîmbea la orice insultă și se înco-

voia cu blîndețe, plecîndu-și capul ca să asculte mai de aproape sudalmele. Dar perechea de ochi mari, albaștri, îi scînteia de o neclintită, aprigă seninătate atotcuprinzătoare, care turba pe anchetator.

– Asta ți-e toată declarația? cercă să urle încă o dată comisarul, dar sugrumate de indignare cuvintele îi șuierară cu anevoie, încît tînărul se înclină cu atenție și, ciulindu-și cu mîna urechea, îl rugă cu glas nespus de dulce, pătrunzător:

– Cu mine vorbiți, vă rog, mai tare. Eu, deocamdată, nu aud bine... și zîmbi.

Și ușorul lui accent evreo-rus preschimba rugămintea într-o cîntare tărăgănată.

Roșcovanul crezu că-l ia peste picior. El țipa de-și spărgea pieptul și netrebnicul, de-al dracului, se făcea că nu aude. Sări iar, și pumnul îi cutremură masa.

– Va să zică tăgăduiești tot? izbuti să urle.

Liniștea învinuitului, ca o apă înghețată, nu făcu nici o cută.

– Eu nu tăgăduiesc nimic... Am spus deja tot.

Și iar zîmbi.

– Unde ai ascuns manifestele?

Furia cercetătorului se urcă acum din glas în ochii bulbucați, gata să-i iasă din cap.

– Poftiți? Și fruntea umilită cu mîna la urechea ciulită se plecă din nou spre gura șefului. Manifeste ați spus?

Polițistul, scos din țîțîni de gestul repetat al tînărului, care i se părea un joc, o manevră menită să-l încurce, ieși după masă și se repezi la el.

– Nu te mai preface, tîlharule! Mă aduci în stare să te...

Și, înhățîndu-l de piepții hainei, îl zgîlțîi de cîteva ori. Se potoli simțind însă puținătatea, stîrpiciunea vrăjmașului. Îl privi țintă în ochi.

– Eu n-am ascuns nici un manifest, spuse netulburat tînărul, cu o parcă dulce și liniștită ironie. N-am avut o asemenea nevoie.

– La cine ai dosit instrucțiunile? Aprinzîndu-se din ce în ce mai nestăpînit, polițistul îl plesni peste mîna dusă la ureche, înșirînd ca într-un pomelnic pe nerăsuflate: – Unde ai semănat planurile, tracturile, documentele?

Tînărul așteptă să sfîrșească și răspunse zîmbind senin.

– La nimeni, nimic, zic zou!

– Adică să te cred ca un prost că ai trecut tu Nistrul așa, de florile mărului, cu mîinile goale în buzunar? Și comisarul își răsfrînse buzele disprețuitor.

– Am trecut la mama, la tata, la familia mea. M-am întors în orașul unde m-am născut... Mi-era dor și am venit, spuse tînărul cu ușoară emoție și convingere, devenind deodată serios.

– Atunci de ce ai mai fugit acum doi ani la bolșevici? îl tăie cercetătorul.

– Am spus acolo... Ca să scap de armată.

Și arătă calm spre hîrtiile de pe birou, unde sta consemnat tot ce răspunsese.

– Și de ce nu te-au împușcat bolșevicii, cînd te-au prins strein, trecut fraudulos, fără acte, fără nimic?...

– De ce să mă împuște? Nu le făceam nici un rău, rosti cu o logică calmă învinuitul.

Acum polițistul izbucni:

– Ba încă le făceai servicii... Şi acum treci înapoi, trimes să spionezi, să semeni zîzanii, să faci propagandă. Lasă, că ştiu eu tot!... Sînt mîncat de voi! – şi rînji... amenințător.

Tînărul păstră acelaşi calm şi cîntă iar:

– Nu spionez. Aveți să vedeți... Eu nu mai plec înapoi... Rămîn aici la dumneavoastră. La ai mei... Apoi, deodată schimbîndu-se, împreunînd rugător palmele: Domnule polițist, ați trimis după tata, după Rabi, cum v-am rugat?

Comisarul, la auzul repetării îndrăznețeі cereri, sări turbat:

– Aha, va să zică eşti în legătură cu ei. Prin familie afli tot ce se petrece aici şi transmiți apoi bolşevicilor. Cunoaştem!

Dar inculpatul, tare pe logica lui, îl opri cu îndrăzneală.

– Domnule polițist, vă rog să observați că eu abia astă noapte am trecut Nistrul aici. Apoi mişcat, cu glas înlăcrimat: Eu n-am mai văzut pe tata de cînd am plecat, nici pe mama. Doar uneori i-am visat.

– Las' că te deştept eu din vis, scrîşni înverşunatul.

– Şi, vă rog, domnule polițist, să trimiteți şi la Rabi, continuă simplu anchetatul rugămintea.

Pe comisar, la auzul rabinului, îl apucară năbădăile.

– Apoi, sigur. Conspirația e întinsă. Ați alcătuit toți, o rețea în mrejele căreia ne pescuiți țara şi o vindeți bolşevicilor.

– Bietul rabi! şi evreul privi adînc pe polițist. – Bietul rabi!... El să pescuiască! Şi, pe deasupra, mai este supărat şi pe mine... Apoi, din nou rugător: Dar vă rog, pe părintele l-ați chemat, cum v-am cerut?

– Ce tot amesteci aici pe popa creştin, se răsti comisarul exasperat. Crezi că scăpați voi? Sînt hîrşit cu amăgelile şi vicleniile astea ale voastre.

Dar tînărul stărui ferm, fără abatere.

– Vă rog, domnule polițist, să chemați neapărat şi pe părintele. E o chestiune importantă. Aveți să vedeți!

– În interesul instrucției, concedă comisarul, am făcut şi asta... îi aştept.

Apoi, aşezîndu-se pe scaun şi luînd în mînă hîrtiile:

– Vra să zică, nu mai ai nimic de adăugat la cele ce ai spus!

– Nimic, decît să fiți dumneavoastră sănătos, cîntă dulce evreul.

– Bine, bine. Lasă. Eu sînt... Dar tu, ai să te îmbolnăveşti rău!

Şi, citind declarația pe care tot el o scrisese, îl privi pe sub gene.

– Vra să zică, te cheamă Ițic Holțfleiş, fiul lui Haim Holțfleiş, din tîrgul Băcanului.

– Da, al bietului Haim, oftă Ițic, şi al Rebecii.

– Declari că ai trecut noaptea Nistru' înot.

Ițic tresări uimit.

– Am spus eu deja asta? Cum era să-l trec aşa? Aşa de prost înot, că era să mă înec. Am spus din sloi în sloi, că venise năboiul şi gheţurile, izbindu-se, se detunau ca dinamita. Le auzeați şi dumneavoastră din casă...

Dar comisarul, neținînd seamă de protestul evreului, citeşte înainte.

– Te-ai strecurat apoi printre grăniceri.

Iţic, uimit şi ironic, vrea să-l oprească.

– Am mai... şi asta? Nu se poate. Cum era să mă strecor, şi încă printre mai mulţi grăniceri, dacă nu era nici unul pe unde am trecut eu.

Dar poliţistul, întorcîndu-i jocul, citeşte netulburat, fără să ţie seamă de uimirile lui Iţic.

– Şi ai apucat în zori drumul mare încoace.

– Ce drum mare? Din malul Nistrului pînă acasă, doar o mică plimbare.

– Şi te-au prins jandarmii, fără îndreptări, fără legitimaţie, vagabond.

– Ce vagabond? Veneam acasă, la familie. Mă întorceam din călătorie...

– Îţi dau eu ţie călătorie... aşteaptă numai!... Şi spui că erai singur, dar minţi...

– De ce să mint? V-am zis: singur, bodogăni, căci tovarăşul, adică Timofte, cum am declarat, rămăsese...

În aceeaşi clipă uşa din dreapta se deschise şi intră, cu demnitatea slujbei împlinite, paznicul.

– Ce e? Ce vrei? se întoarse spre el comisarul...

– Să trăiţi! Vin toţi. I-au găsit şi i-am adus. Stau la uşă.

Iţic se îndreptă de spate şi crescu, radios.

– Ce bine îmi pare. Şi pe tata? Şi pe mama? Şi pe părintele?

Dar comisarul se repezi ca un uliu, punîndu-se între paznic şi inculpat.

– Nu e voie să vorbeşti neîntrebat, răcni la Iţic... Intră repede în celulă, înainte de a sosi ei!... Şi să nu crîcneşti acolo, să nu mişti, că moartea ţi s-a tras.

– Moartea?

Şi Iţic, neînţelegînd, se împotrivea poliţistului care-l împingea către peretele din fund, unde se deschidea o altă uşă.

– Ce? De ce? Staţi! Lăsaţi-mă să-i văd. E un drept sacru, bodogăni el, dus de-a-ndaratelea de pumnii care îl cîrmeau fără îngăduinţă spre celulă.

– Haide, haide, intră mai repede!... Nu mai face pe deşteptul!

Paznicul rămăsese în poziţie de drepţi, cu mîinile de-a lungul pantalonilor, şi privea nedumerit scena.

– Vîră-l, mă, mai degrabă, îi porunci aspru stăpînul. Ce te uiţi la el, parcă n-ai şti ce trebuie să faci? Ia-l! Să nu-l găsească aici ai lui. Fac confruntare între ei, cum vreau şi cînd vreau, pe neaşteptate. Nu cum pui tu la cale, pui viclean de jidan.

Şi, lăsînd pe Iţic, îmbrînci pe paznic în el. Acesta întoarse pe evreu cu faţa spre uşa deschisă şi-l cîrmui uşor de spate într-acolo. Pe cîteva trepte scîrţîietoare se coborî într-o firidă sub nivelul cancelariei: o chichiţă cît să se mişte un om în ea, celula. Iţic pricepu, în sfîrşit; intră de bună voie şi pieri în beznă. Paznicul îl încuie şi puse cheia pe masă.

– Acum, bagă-i! porunci comisarul şi se aşeză încruntat la birou.

Zgomote de paşi, bocănituri de ciubote, tuse şi şopoteli umplură sala de aşteptare... Omul ieşi, făcu linişte şi-i mînă înăuntru. Intrară sfioşi, în şir, un bătrîn smerit, bărbos, în caftan cafeniu, tatăl, o femeie vîrstnică, îmbrobodită, mama, o fată voioasă, cu cozi împletite şi rochie de stambă veselă, sora, apoi un lungan slab, înalt, cu ochi şugubeţi într-un obraz strîmb cu barbă rară, care ţinea de mînă o fată sperioasă, cu ochii mereu plecaţi în pămînt... Grupul înţepeneşte

o clipă la ușă. Apoi înaintează iute; Haim Holțfleiș, în frunte, se oprește respectuos în fața dregătorului.

– Să trăiți, domnule Polițist, începu, pipăind terenul, cuvînt protocolar bătrînul. Să trăiți și să fiți sănătos!

Comisarul, sufocat, nu-și venea în fire. I se călcaseră toate ordinele.

Apoi, deodată, schimbînd pe un ton glumeț:

– Unde este fiul meu? Întors, spre Rebeca: Copilul nostru. Am auzit că a sosit, pușlamaua. Oftînd adînc, cu năduf, (se) desmetici, replică, se fîstîci, ațintit pe mutra neschimbată a polițistului: Ce necazuri ne-a făcut, prăpăditul ăsta! Nu-i așa, mamă? Și-și înghionti balabusta, care, îngălbenită, își rotea ochii în toate colțurile, căutînd; și nu-și vedea copilul.

– Nu-i așa, spune-ți și voi, se întoarse (el) și spre ceilalți, cerîndu-le mărturie...

La acest îndemn ceata prinse curaj, înaintă un pas și toți începură să vorbească, gălăgioși, cu gesturi lăbărțate.

– Ho, răcni comisarul, zvîcnind în sus. Ho!... și îi încremeni... Ce-ai făcut, dobitocule! ocărî el pe paznic. Le-ai spus că l-am prins pe individ! Ptiu! bată-te Dumnezeu – și-l scuipă... Nu ți-ai ținut gura! S-a dus dracului confruntarea pe neprevăzute. Mi-ai stricat cursa în care vream să-i trag. Am să te dau afară, am să te-nchid! Și se sugruma în propriile-i cuvinte ca în niște fărîme de mîncare scăpate pe beregușul răsuflării.

Dar omul primi calm bruftuluiala și amenințările. Știa că, orice ar fi, comisarul nu ajunge pînă acolo, îl ținea în prea multe clenciuri.

– Ce era să fac, domnule! se îndreptăți el pașnic. A trebuit să le spui, că altfel n-ar fi venit nici unul la ceasul ăsta. Cum și-ar fi lăsat dughenile? Și, pe urmă, atît m-au descusut și m-au bătut la cap, femeile de-o parte, bărbații de alta, că mi-am pierdut mințile și am scăpat vorba... Era doar copilul lor!

Aici, Haim găsi cu cale să se amestece oarecum vesel și mieros, luînd partea comisarului...

– Dar cum era să ne tăinuiți că ne-a sosit feciorul, tocmai dumneavoastră, părintele tîrgului. Și, în gînd, îl da la toți dracii. Dumnealui n-a greșit cu nimic!

– Cînd vorbești cu mine să taci! îl repezi comisarul furibund.

– Iacă, tac, sînt deja mut. Și bătrînul încrucișă mîinile la piept.

– Cu mine să nu faci pe prostul, că te smintesc! Se prefăcu că sare să-l ia la bătaie, dar folosindu-se de spaima ce se iscase, trecu pe neașteptate la cercetare: Ce știi de fiul tău? Și-și înfipse ochii holbați în ochii bătrînului.

Acesta se fîstîci la început, se uită împrejur, apoi la ai lui, cerînd parcă sfat, și-și veni puțin în fire.

– De fiul meu? De Ițic? întîrzia el cu răspunsul. De păcătosul ăla? Nu știu nimic.

– Cum nimic? Bagă-ți mințile în cap! Nu mai merge cu tăgada. Acum l-am prins și el a mărturisit tot.

– Nimic, zic zo că nimic, se lepăda tatăl. Decît ce ne-a spus domnul paznic, că a venit de la bolșevici.

Aici tăcu, de teamă să nu se încurce iar, avînd oarecum știință despre bolșevici. Și-și ia vorba înapoi:

– Adică a trecut zăpăcitul Nistru' și... Apoi se opri a spune prea mult, ca să nu intre în bucluc.

– Și... îl aștepta comisarul.

– Și a tras la dumneavoastră în gazdă, ocrotitorul tîrgului, sfîrși Haim, bucuros că a găsit cea mai bună formulare... și tăcu lung.

În tot acest timp comisarul îl privea fix, în tăcere, scrutînd parcă prin țeasta acoperită cu scufa neagră, cum își scremea mintea și-și întortochea gîndurile ca să găsească vorbe de scăpare.

– Și? făcu din nou omul legii.

– Și, urmă Haim ca să umple tăcerea mai plină de învinuiri decît orice cuvinte, și a venit la ai lui, la tată, – apoi, arătînd pe fiecare în parte la rînd – la mama... – femeia suspină încet – la sora... – fata își netezi rochia de stambă veselă – la logodnica... – aceasta, palidă și sfioasă, plecă și mai adînc privirile în pămînt – la socru, și-l arătă pe lunganul strîmb, care-și prefiră cu degetele barba rară.

– Numai la socru nu i se făcuse dor de el, se lepădă cu dezgust cel arătat, înecîndu-și ochii șugubeți sub pleoapele de sus. Nu fi proastă, dojeni el pe fata a cărei mînă tremura în mîna lui... Și, la urmă nici nu-i sînt socru! Ce, s-a făcut nunta? O vorbă, așa, ca de logodnă, nu leagă...

– Și pentru ce-a plecat de acasă? întrebă rar, pe neașteptate, comisarul, răstindu-se la Haim.

Tatăl rămase stîlpit, mut.

– Hai, răspunde, că pun gîrbaciul pe tine.

Dar bătrînul nu izbutește să miște fălcile tremurătoare. Bîțîie numai din toate încheieturile.

– Stai atunci, să te iau altfel. Cînd a plecat? îl suci comisarul.

– Cînd a plecat? Asta știu bine, acum doi ani, în august. Dumneavoastră nu veniserăți deja încă la noi.

– He! Dacă eram eu, vă luam chiar de atunci, pe loc, de gît... Și unde s-a dus?

– Unde s-a dus? Și bătrînul, în rezervă, cumpănindu-și orice silabă, abia șopti... zic zo că nu știu.

– Nu știi? Ia gîndește-te bine, șuieră amenințător gîtlejul.

– Iacă, mă gîndesc, și bătrînul își plecă adînc capul pe piept, nu știu... adevărat, mă jur. Dar după cîte ne-a spus înaintașul dumneavoastră, domnul comisar Giureș, am bănuit că mișelul a trecut Nistrul cu diavolul acela de Timofte. Și suspină, în timp ce mama plîngea încet.

– În ce scop? îl sîcîii cu neîndurare starostele tîrgului.

– De unde să știu eu, păcatele mele, se tîngui surchiditul. Cred că l-au furat bolșevicii, izbucni el, căutînd să scape.

– Cum să-l fure? Ce, era prinț? General? De unde știi? Răspunde!

Odată ce-i scăpase vorba, tatăl trebui să făurească la strîmtoare o lămurire goală, care să nu-l angajeze cu nimic.

– Vedeți, el era băiat deștept și frumos.

– De deștept ce era dă în gropi și de frumos înțarci copiii cu el, se amestecă cu dispreț socrul.

– Tu să nu vorbești neîntrebat! Urmează! porunci comisarul lui Haim.

– Și știa limbi multe: nemțește, inglizește, idiș și acum, la urmă, și rusește... Era tobă de carte și mintos.

– Ei și?

– Și puseseră, cred, bolșevicii ochii pe el... Așa o comoară, un mare învățat.

– Parc-ai vorbi de regele Solomon, mormăi socrul. Las-o mai moale!

– De ce s-o las, dacă așa este... Fata ta...

Nădăjduind să abată cît de puțin cercetarea, printr-o hartă cu Nuhăm, tatăl se gătea de dispută, dar comisarul îi curmă tactica.

– Și cum l-au cumpărat bolșevicii?

– Cumpărat? Vai de mine! Dar cine ar fi dat o para chioră pe așa o pramatie, numai pe mine m-a costat o mulțime de bani, că nu era bun de nimic.

– Atunci cum a ajuns la bolșevici?

– L-au amăgit cu Timofte, care sucise mințile copilului, cu poveștile și taclalele lui. Asta, după cum ne-a spus domnul comisar Giurea, adăugă cu băgare de seamă Haim, asta l-a dat în mîinile lor... de l-au trecut Nistru'. Și bine că nu l-au ucis! sfîrși suspinînd.

– De unde știi că nu l-au ucis? Vezi că aveai legături cu el? se repezi comisarul, crezînd că l-a dovedit.

– De unde știu? făcu simplu Haim... Apoi nu ne-ați trimes dumneavoastră, părintele tîrgului, vorbă prin domnul paznic, că Ițic s-a întors, e sănătos, a tras la dumneavoastră și cere să ne vază?

– Și, de cînd a fugit, n-ai mai avut nici o știre de la el?

– Zic zo, așa să-mi ajute Dumnezeu, cum am știut eu ceva!

Comisarul se opri și ascultă... Cineva ciocănea la intrare. Paznicul, cu gura căscată la cîte spuseseră, nu auzea. Trebui ca șeful să-l trezească.

– Vezi cine este, nătărăule! Ai surzit?

Pe ușa dată toată în lături preotul și rabinul umăr la umăr se strecurau să pătrunză amîndoi odată, nevrînd nici unul să dea întîietate celuilalt. Ei înaintau gravi și mîndri, în vestmintele lor lungi, care stîrniră praful încuibat în preș, dădură mîna cu polițistul și, fără să mai aștepte pofteală, se așezară singuri pe scaune, ca să se deosibească de norodul prost, ținut în picioare.

Comisarul, încredințat că paznicul destăinuise întîmplarea celor noi sosiți, li se adresă de-a dreptul.

– Nici dumneavoastră n-ați avut știri de la fugar? Nici o legătură cu el, în timpul ăsta?

Nu răspunse decît cineva din grupul rudelor.

– Nu, nimeni, nimeni.

– Nimeni, nimeni, se alăturară numaidecît și ceilalți, tot bulucul...

Anchetatorul se-ntoarse și-i fulgeră...

– Voi să nu crîcniți! Apoi, către rabi: Rabi, ce spui... Nu l-ai văzut pe ascuns, cît a lipsit? Nu ți-a scris? Nu ți-a trimes semn? Ce-ai știut despre el?

Rabinul, jignit, se înțepeni în demnitatea lui atinsă; doar zulufii, sfredele moi de păr, îi tremurau de o parte și de alta a urechilor.

– Ce să știu? și se roși... Eu nici nu știu deja pentru ce m-ați chemat aici.

– Părinte? se-ntoarse polițistul întrebător spre preot.

Acesta tăgădui și mai răspicat:

– Nici eu nu știu pentru ce m-ați invitat. Ce s-a întîmplat? Aveți nevoie de un duhovnic?

Comisarul, încurcat, nu știa ce să mai facă. Simțea că se dezumflă... Încercă o lovitură directă... Se înfipse triumfător în rabin... ciocănind fiecare cuvînt ca într-o apostrofă de învinuire.

– L-am prins pe Ițic Holțfleiș, feciorul ăstuia și ciracul dumitale. Ăla care a fugit acum doi ani la bolșevici... Și rînji, frecîndu-și mîinile. Îl cunoști și dumneata, părinte!

Și preotul, și rabi dădură din umeri, fără interes. Ce-i privea pe ei Ițic. Bine că nu a fost altceva mai grav. Dar tatăl sări ca ars:

– L-ați prins? Nu a venit el de bunăvoie, cum spunea domnul paznic?

Polițistul nu-l luă în seamă, vorbea înainte cu preotul, spionînd pe rabin.

– Și acum trebuie să cercetez și să aflu ce spionează, ce uneltește!

– Ce unelte? Care unelte? se văită bătrînul. Derbedeul n-a deprins nici un meșteșug.

– Ba da! A învățat și mînuiește meșteșugul spionajului, zvîrli vorba înapoi anchetatorul, nu degeaba s-a întors. Are un plan. O misiune.

– Are pe dracul în capul lui, își dădu cu părerea Nuhăm... L-au izgonit bolșevicii de acolo, că e un bezmetic, un blestemat. Nu-i bun de nimic, decît să sucească mintea fetelor proaste ca a mea. Și o zgudui de mîna încleștată în a lui.

Urmă o ușoară destindere. Polițaiul căuta și pregătea altceva... Din nou trecu la birou, se așeză pe scaun și se adresă solemn întregii adunări:

– Încă o dată întreb! Nu știți nimic despre el? Mărturisiți acum, cît încă e vreme. Pe urmă vai de cel ce a mințit, nu-l mai scapă nici Dumnezeu [pe cel] ce-l dovedesc.

Toți strigară într-un glas: nimeni, nimic, nimic.

Comisarul se hotărî să dea lovitura – ca la teatru:

– Introdu-l pe individ, porunci el paznicului și-și înveghea privirile.

Gardianul pâși moale și descuie ușa. Din întunericul celulei, pe treptele scîrțîitoare se ivi întîi capul, apoi pieptul lui Ițic, care se clătina beat de lumină pe prag. Dar zări pe ai lui și năvăli cu brațele întinse.

– Mamă, tată!

– O! Vai!... grupul uluit vru să se miște și el.

Comisarul se repezi ca fulgerul și-i țintui pe toți locului...

– Nu... Stați! Acuzatul nu are voie să comunice cu nimeni. Așteptați ordinul meu!...

Și, dîndu-l înapoi pe tînăr, împinse pe paznic între Ițic și ai lui, unde omul rămase tot timpul.

Tatăl ciulise urechile.

– Auzi, mamă, fiul nostru acuzat! Valeu! În ce dandana intrăm... Trebuie să punem lacăte la gură și la inimă.

Dar femeia nu asculta. Tremura toată și suspina, frămîntîndu-și mîinile. Singur, bătrînul se căzni să-și înăbușe brațele în cutele caftanului, hotărît să se schimbe și se făcu de gheață. Toți ceilalți, scheunîndu-l pe nume, zvîrleau lui Ițic, încrucișate cu ale tînărului, văităturile lor de jale și bucurie, pe care paznicul dintre ei le primea în față, în spate, din laturi, peste capul lui, îl pătrundeau și-l străbăteau cutremurîndu-l.

– Oi, vai, tata, mama, Mali, Rașela, cînta pe rînd Ițic înțepenit locului, vînturîndu-și brațele peste capul gardianului. Dar în ochii rămași netulburați stăruia aceeași stranie, sticloasă seninătate.

– Oi! Oh, Ițic! Ițic!... Băiatule... Frățioare, îl chemau mama cu sora, tînguindu-se.

Logodnica își bălăbănea mută doar capul cu plete negre, coborît și mai adînc spre podea. Tatăl, dînd înapoi, se trase posomorît din locul ce-și alesese în fruntea grupului și se dosi după Nu-

hăm, care, spăimîntat, se gîndea ce ghidușie mîntuitoare să scornească. Polițistul îi sorbea și se delecta... Cînd sfîrși de savurat scena, cu o poruncă îi amuți iarăși. Toți își îndreptară tresărind trupurile schimonosite de gesturile durerii și așteptară.

– Acum vorbește! ordonă el lui Ițic... și se puse la pîndă.

– Ce să vorbesc? Acum ar trebui să plîng! îi răspunse cu agerime tînărul... Dar nu pot... și-nfipse privirile în paznic.

– De ce ne-ai părăsit, Ițic? se boci încet mama.

Ițic de departe își întinse gîtul, ciulind cu mîna urechea.

– Cu mine, mamă, te rog să vorbești mai tare. Sînt surd deocamdată.

– Oi, vai, ia uitați-vă! L-au bătut acolo afurisiții bolșevici pînă i-au spart urechile, țipă ea. De ce ne-ai părăsit băiatule, atunci?

– Ca să vă fac o bucurie și mai mare acum, cîntă fiul și le zîmbi împăciuitor.

– De așa bucurie cu poliție puteai să ne scutești, îl întîmpină socrul și făcu un gest cu dosul palmei, ca și cum l-ar goni dintre ei ca pe o primejdie.

Amestecul lui Nuhăm îi deșteptă pe toți... inimile le pîlpîiră altfel, a spaimă, și o tăcere amorțitoare căzu peste ei.

Comisarul trebui să intervie ca să-i dezmorțească.

– Nu așa! Spune mai întîi pentru ce ai plecat?

Dar tatăl, lepădîndu-se de el, țipă dureros.

– Nu! Mai bine să spuie de ce a venit? Ce caută nemernicul și cît o să stea pe capul nostru așa o secătură? Și-și clătină sfredelele de pe lîngă urechi.

– Are dreptate tata, glăsui Ițic calm. Dar mai mare are domnul polițist. E frumos și cinstit să spun deja pentru ce am plecat. Întrebați-mă, mă rog!

– Știu... Ai să spui că din pricina armatei, cum ai declarat, îl repezi comisarul. Vreau să mărturisești aici, în fața lor, adevărul.

– Ați ghicit. Da, jumătate de frica armatei. Dar jumătate de altceva mai greu... Și Ițic zîmbi dureros.

– De altceva mai greu? sări speriat bătrînul... Eu nu știu nimic.

– Nu ți-am mărturisit, că nu vreau să te mîhnesc cu frămîntările mele, tată. Dar rabinul știa.

– Ce știam eu? Eu nu știam nimic. Ce arunci? Ce arunci acum pe mine? sări la rîndul lui rabinul furios și șuruburile perciunilor îi pendulară.

– Și părintele știa, urmă liniștit tînărul, desprinzînd ochii din paznic și pironindu-i în preot.

– Pe mine să nu mă amestecați în mîrșeveniile voastre, rosti răspicat popa. Eu nu mai stau între nelegiuiți și nebuni. Și se ridică să plece. Dar Ițic rugător îl opri.

– Părinte, numai o clipă, cîntă el cu flautul duios al glasului... Fă-mi bucuria asta și vei fi mulțumit... Știi cum te-am respectat, mă cunoști întreg, m-am spovedit de atîtea ori... Și mă încurajai.

La mărturia asta neașteptată toți se uitară mirați la preot, care, încurcat, roșind, e silit să dea lămuriri.

– De altfel, părinte, nu poți pleca pînă nu sfîrșesc ancheta, spuse țepos comisarul... Și, după cîte văd, ai avut relații cu individul.

– Recunosc, șovăi omul bisericii. Nădăjduiam să-l aduc pe calea cea bună și să-l cîștig pentru Cristos... Venea să-i explic Evanghelia și făgăduia să se boteze.

– Nu, n-am făgăduit niciodată!... Cercam și căutam numai, mă informam, studiam, spuse cu tărie Ițic.

– Auzi, auzi blestematul, făcu rabinul. Dar parcă nu simțisem și eu că te daseși cu goii?

– De aia ți-a mers rău, nătărăule, că umblai cu capul în două luntri, îl șfichiui Nuhăm.

– Lăsați-l să vorbească! se răsti anchetatorul. Spune mai departe.

– Ce să spui? Întrebați-mă dumneavoastră! Numai să vorbiți mai tare că sînt surd, deocamdată.

– Ba văd că ești și gîngav, îl luă peste picior socrul. De cînd vorbești așa, de parcă ai avea alune în gură?

– L-au bătut bolșevicii ceia blestemați de i-au sărit măselele, se văicări mama.

– Nu m-au bătut, le zîmbi Ițic. Aveți să vedeți îndată pricina pentru care sînt și surd și gîngav. E ceva trecător.

– Cum, ești surd cu schimbul? În rate? îl zeflemisi Nuhăm.

– Lăsați fleacurile! zbieră șeful. Vino la chestie, nu mai face pe [mehengiul]! Crezi că-mi scapi printre degete? De ce ai plecat? Spune drept!

– De ce am plecat? Am plecat să mă fac ateu! se destăinui tînărul.

– Ateu? Ateu?

Vorba necunoscută trecu pe diferite tonuri prin gurile tuturor.

– Ateu? Ce funcție e aia? E o meserie rentabilă acolo? se învioră tatăl.

– La bolșevici, da, rentabilă, zîmbi el trist.

– Și cum e? se alătură curios socrul.

– E o meserie așa, ca să nu crezi în Dumnezeu, rosti grav Ițic.

– Ptiu! Lua-te-ar dracul! îl scuipă tatăl. Valeu, trebuie să-mi sfîșîi caftanul. Blestemul cadă asupra ta... Și cu mîinile tremurate cerca disperat să-și rupă vestmîntul... dar nevasta îl opri, mîngîindu-l cu bunătate ca pe un copil.

– Lasă, tată, lasă. Sfîșie-l în gînd. E tot una. Zi că l-ai sfîșiat!

– Faci economie, îl batjocori Nuhăm.

– Așa e, se potoli bătrînul.

Ițic sta acum mîhnit că și-a supărat părintele și tăcea, cu privirile asupra gardianului, de la care parcă cerea înțelegere. Cum consternarea generală amenința să se îndelungheze, comisarul porunci din nou:

– Ei, povestește înainte. Poate printre toate prostiile ce spui scapi și ceva care să intereseze.

– Ce să vă mai spun. Știți, mie mi-a plăcut cartea și filosofia, cînta el cu o dulce și senină emoție, vorbind ca pentru niște copii. Îmi plăceau gîndurile și [să] mă adîncesc în ele. Și am studiat legea noastră cu rabi. *Tora* și *Talmudul* le știam pe degete și mă înnebuneam după *Hagada*... – și se opri, poposind departe, în amintiri.

– Numai sufletul meu știe ce năuc erai. Mă înnebuneai cu întrebările. Cîte celea, toate îți trăzneau prin cap.

– Dar sufletul meu nu se alina, Rabi, nu se sătura numai cu atît, nu mi-l umpleau învățăturile tale.

– Auzi colo obrăznicie! se oțărî vechiul dascăl. Și de ce, mă rog?

– Se amestecau și se învăluiau copilării, cu lucruri neînțelese... Și totul atît de neîncăpător.

– Cine? Legea? Talmudul? îl fulgera furios rabinul. Acum te afurisesc și eu!

Ițic se mulțumi să dea trist din cap, răsfrînt în paznicul din fața lui, care, ca o oglindă vie, făcu descurajat la fel.

– Nu mă afurisi încă, așteaptă, Rabi!

– Ce să aștept?

– După aceea m-am dus la părintele și am cercetat legea cea nouă.

– Taci, goi păcătos, îl certă tatăl, vrînd să-i curme spovedania care scandaliza tot grupul evreilor. Socrul gesticula, chinuindu-și barba cu degetele crispate, mama urla și își frîngea mîinile, sora, boțindu-și rochia de stambă, bodogănea mînioasă. Pînă și logodnica ridicase din pămînt capul cu plete negre și îl privea spăimîntată... și își arăta ochii mari, tăiați în migdală, cu gene lungi de mătase ușor încîrligate.

– Tăcere, că vă bag la beci! răcnea comisarul și izbuti cu greu să-i liniștească.

– Nu fiți necuviincioși! îi înfruntă preotul, jignit. Da! A venit și la mine, ca un rătăcit, și m-a întrebat. I-am deschis brațele și i-am răspuns, ca să-l îndrumez, cu blîndețe și cu bunătate, cum ne învață Mîntuitorul.

– Da! Mi-ați răspuns blînd și cu bunătate, și Ițic surîse strîmb. Dar tot n-a fost de-ajuns. Mă sugruma ceva.

– Evanghelia? Te sugruma iertarea lui Cristos? îl repezi indignat preotul. Nu, Ițic! în capul tău îndrăcit, mintea ta îngustă.

– Fie și asta, părinte, primesc! zise cu părere de rău tînărul, fără și-și astîmpere sticlirile limpezi din privirile-i îndrăznețe. Fie! Dar eu îți spusesem de atunci. Vream ceva care să le încapă, să le înțeleagă și să le cuprindă pe toate. Căutam un Dumnezeu al tuturor – și, arătînd hotărît cu degetul, spuse – unul nu numai al lui rabi, altul numai al părintelui, altul al meu, cu totul altul al domnului polițist, și zîmbi batjocoritor acestuia.

Ascultîndu-l, toți rămaseră buimaci. Se uitau la el, încremeniți în diferite atitudini, cum îi surprinsese mărturisirea, cu înfățișări felurite: tatăl spăimîntat să nu fie compromis și tîrît în cine știe ce nenorocire; socrul, disprețuitor și furios; mama, sfîșiată de grijă pentru soțul [ei] și de milă pentru copilul pierdut; rabinul furios, cu gura plină de blesteme; preotul învrăjbit; polițistul depășit de mărturisirile tînărului și în acelaș timp întărîtat. Paznicul singur crescuse pînă a-l înțelege cu inima... în inima lui s-a răsfrînt de acum încolo toată drama din sufletul tînărului. Rînd pe rînd a fost, cu Ițic odată, ucenic la rabin și la preot, a învățat cu osîrdie legile, le-a simțit întîi dulci, apoi strîmpte, amare și le-a zvîrlit ca să se facă ateu, bezbojnic... Omul blînd din popor, aluatul acela de moldovean pașnic cu rusnac aiurit, întruchipează mulțimea, gloata sătulă de varga lui Moise și Crucea lui Isus, setoasă de nou, lacomă [de] senzațional, gata să pornească pe căi aspre, nemaiumblate. Cuvintele lui Ițic cad în mintea lui ca razele magnetice din privirile unui fachir pe pămîntul din care va crește numai în cîteva ceasuri, dintr-o sămînță atunci pusă, un copac întreg.

Ițic, după ce i-a privit cîtva timp cu dispreț, s-a întors spre gardian, povestindu-i:

– Și i-am ciocnit, și-am frămîntat în capul meu...

– Pe cine, mă idiotule? îl întrerupse comisarul, venindu-și în fire.

– Pe dumnezeii toți, domnule polițist.

– Pe dumnezei?... Ești nebun?

– Nu sînt deloc... ca un înțelept i-am frămîntat pe toți la un loc, căznindu-mă să fac o singură cocă, pe care s-o coc în focul inimii mele și s-o mănînc și să mă satur de Dumnezeu.

Paznicul, în timp ce-l asculta, își mișca ușor fălcile și înghițea.

– Mîncați-ai mațele! izbucni tatăl. De aia cheltuiam eu bani cu tine? Nu ai fost bun de nimic, descreieratule!

– Nu-i așa tată, sînt bun acum, îl mîngîie Ițic. Ce eram vinovat, dacă așa mă făcuserăți voi, un visător, un mistic, un vîntură gînduri.

Și întorcîndu-se din nou la paznic, legă cu el mărturisirile cu cele dinainte.

– Și dacă am văzut că nu izbutesc să-i împac, m-am supărat pe Dumnezeu.

– Ptiu, taci! îl scuipă iar tatăl.

– Spune ceva serios, nu mai bate cîmpii, îl îndemnă polițistul zăpăcit.

– Și l-am alungat din mintea și din inima mea, încheie patetic Ițic.

– Pe cine, mă smintitule!

– Pe Dumnezeu, și n-am voit să mai știu de el. M-am făcut ateu, fără Dumnezeu.

Grupul, care-l ascultase crispat de emoție, se învălmăși din nou, bărbații gata să-l rupă în bucăți, femeile acoperindu-și fața cu mîinile. Dar ochii paznicului se deschid mari și lacomi, gura i se cască să respire văzduhul nou, pe față îi pîlpîie toată bucuria unei cunoașteri necunoscute încă, după care jinduise de cînd e lumea. Buzele șoptesc înfricoșate și fericite: fără dumnezeu – bezbojnic; brațele i se ridică și se lasă fără voie, ca niște macarale care ar pogorî ceva din cer. Drama lui Ițic se joacă pînă în cele mai mici amănunte cu simplitatea, mai adîncă decît orice complicație, a omului care gustă întîia oară din misterul otrăvit al cugetării.

– Blestemul tău asupra ta! zbucni înfricoșat tatăl. Ah, trebui să-mi sfîșii caftanul! Și unghiile îi hîrjîiră stofa aspră.

– Uiți că l-ai sfîșiat deja adineauri? îl liniști mama, apucîndu-i mîna.

– Așa e! se înmuie bătrînul... L-am sfîșiat deja.

– Domnul cu noi! Dumnezeule apără-ne, sfinte iartă-ne, conjură preotul, înfiorat, amenințările cerului mîniat.

– Ateu, dobitocule? Și-mi cereai deja fata, răsări într-un tîrziu și Nuhăm.

– Stați, nu eram încă! Dar de vreme ce aici la noi, cum vedeți, e greu să fii ateu, că te bate tata și te ocărăște mama și te blesteamă rabi, am hotărît cu Timofte Bogosepov să trec în Rusia, unde ateiștii huzuresc ca în sînul lui Avram.

– Acolo-i iadul, păcătosule, urlă comisarul.

– Îți spuneam eu că Timofte ăla e deja o pușlama primejdioasă, și tu îl primeai, dojeni Haim pe nevastă-sa.

– Lăsați vorba, îi opri polițistul!... Spune înainte! Văd în sfîrșit că ai început să spui ceva mai acătării... Ai fugit cu Timofte împreună.

– Da, într-o noapte de august; ne așteptau niște tovarăși pe malul Nistrului.

– Și?

– Şi, ajuns în Rusia, m-am şi făcut bolşevic.
– Aşa repede! Fără cercetări? Fără să înveţi?
– Nu a fost greu. Ştiam destul de la Timofte.
– Şi ce făceai?
– Trăiam pe socoteala statului, care ne purta de grijă. Mîncare şi haine ca astea pe care le vedeţi!
Şi Iţic arătă un fel de tunică lungă cusută ca plăpămile în baclavale şi cureaua neagră care-l încingea.
– Cum e bolşevicul? urmă anchetatorul.
– Bolşevic e tot una cu spion şi poliţist, căci, fără nici o meserie, am intrat numaidecît în poliţie. Aveam numai îndatorirea, împreună cu alţi tovarăşi, să păzim bisericile să nu mai intre nimeni în ele.
– Prigonitori ai creştinilor, îl înfruntă preotul.
– Şi ai ovreilor şi ai tuturor credincioşilor de orice fel, indiferent, mărturisi cu seninătate ironică tînărul.
– Numai atît făceai?
– Era chiar prea mult. Azi aşa, mîine aşa, pînă ce în sectorul meu n-a mai rămas nici un templu, nici un altar. Doar cele de sub pămînt.
– Ce le făceaţi?
– Pe unele le dărîmam. Pe altele le-am ars. La cele mai multe le schimbam destinaţia.
– Le schimbaţi destinaţia? Cum adică? se indignă preotul.
– Le prefăceam în ateliere şi fabrici, în şcoli şi ateliere, în teatre şi cinematografe.
– Sfînta Sfintelor pîngărită, gemu rabinul.
– Aşa era rînduiala, urmă Iţic. Podoabele le luam, vasele sfinte le stricam. Mulţi credinicioşi au fost ucişi. Mulţi, goniţi în Siberia. Unde vedeam pămînt proaspăt, săpam, dezgropam icoane ascunse şi le ardeam.
– Ce sacrilegiu, se văita preotul.
– Blestem, blestem, toţi în şeol, gîlgîi glasul rabinului.
– Taci, nu mai rupe inima mamii! cercă bătrînul iar să-l oprească. Nu mai plînge, mamă, nu vezi, e nebun, aiurează. Nu-l credeţi.
– Am făcut mai mult, urmă Iţic. Acum trebuia să umblăm cu lumînarea după credincioşi să-i descoperim. Căci ei se ascund prin tainiţe, se pitesc prin hrube, se adună în beciuri şi catacombe ca să se închine lui Dumnezeu. Noi intram după ei ca nişte copoi, îi tîram afară, îi băteam şi-i dam pe mîna poliţiei speciale.
– Cum putea să săvîrşească una ca asta un om cu inimă, ca tine, Iţic? îl dojeni preotul.
– Un om cu inimă face asta chiar mai bine decît unul [fără], părinte, surîse desperat tînărul. Îţi iei inima, o pui în capul mazdracului şi dai şi dai şi dai, convins: căci dai din toată inima.
– Va să zică, făceai parte din poliţie! îl luă peste picior comisarul.
– Da, domnule comisar, sîntem oarecum colegi.
– Zît, astîmpără-te!... Şi tu ai omorît mulţi?...

La cuvîntul omor toți holbară ochii și înlemniră iar. Numai paznicul, cu un surîs lăbărțat pe chipul adineaori blînd, acum hîd ca al unui ucigaș, își încleștase pumnul pe un gîrbaci închipuit și, icnind, încerca gestul lovirii. Dar Ițic îl liniști, cu glasul lui senin, simplu și adînc convingător.

– Eu? Nu. Pe nimeni. Ce nevoie aveam? Eu făceam numai experiența mea atee. Îmi judecam propriul meu proces religios la tribunalele bolșevicilor și l-am cîștigat împotriva judecătorilor fără Dumnezeu. Sau, dacă vrei, mă ucideam pe mine însumi.

– Vai, Ițic! Te-ai ucis? zbucni mama, înțelegînd anapoda. De ce te-ai ucis?

– Ca să înviezi? și preotul întoarse capul și-și făcu cruce scîrbit.

– Da, să înviez...

Aceste cuvinte răvășiră iarăși grupul, care tresare speriat. Rabinul, zguduit, închide ochii tulburat. Tatăl cearcă iar să-și sfîșie caftanul. Femeile se strîng la un loc, se îmbrățișează ca într-o primejdie și își ascund capetele una la pieptii celorlalte. Comisarul nu mai pricepe nimic și răcnește ca să-și limpezească mințile... Paznicul, cu o mimică extraordinară, primește totul ca pe o revelație, înălțînd brațele și privirile spre tînăr. Pentru el, Ițic urmează destăinuirea.

– Așa, persecutîndu-i, am cunoscut în fundul catacombelor pe adevărații credincioși, pe închinătorii sinceri, fie creștini, fie eretici, ori evrei, indiferent... Și vorba „indiferent“ lua în gura lui un înțeles larg și cuprinzător cît lumea și cerul. Vai, doamne, de cum i-am cunoscut bine, îndată m-am și schimbat. Ateul din mine dăduse faliment.

– Faliment! Așa mai merge, vii la matcă, glumi Nuhăm.

– Cum schimbat? îl întrebă preotul, agățat de un fir de nădejde.

– Întîi m-am mirat și n-am crezut. I-am prigonit și mai rău. Apoi i-am privit de-aproape și m-am înduioșat. Curînd i-am ascultat și am făcut ca ei.

– Te-ai întors la Iehova? sări lacom rabi.

– Te-ai întors la Cristos? îl ispiti preotul.

Ițic, crucificat între ei, le surîdea dureros.

– Stați puțin, nu m-am întors încă la nici unul.

– Nu încă? și rabinul se strîmbă de scîrbă.

– Vai, păcat! și preotul se întoarse de la el cu silă.

Paznicul tremura ca o trestie bătută de toate vînturile și se aținea la gura tînărului ca la un șipot de apă vie.

– Am văzut atunci că zadarnic dărîmam bisericile și ruinam sinagogile; puterea lor nu ședea în piatră și cărămizi, ci în sufletele oamenilor. Năruiam templul de zidărie și, în locul lui, se alcătuia în adînc altul, de suflete, nevăzut, neatins...

– Cum asta, Ițic, tu ești nebun?... Templu de suflete! Nu vedeți că e zănatic? se văită tatăl, scos din fire.

– Nu, tată. Vreau să spui că oamenii nu mai aveau nevoie să se ducă la biserici, aduceau biserica, una singură, la ei și pe Dumnezeu, unul singur, între dînșii. Și-i slujeau la fel.

– Cui, mă? sbieră Haim.

– Lui Dumnezeu, tată...

– Slujeau ovreii în biserică? Ăsta trebuie legat și dus la balamuc.

– Cum, Ițic? întreabă preotul. Slujeau oameni fără osebire? Mirenii, femeile?

– Da, chiar și copii, zîmbi tînărul. Simpli particulari. Acolo credincioșii trăiesc ca la început: fiecare e apostol și preot. Toți laolaltă fac o singură obște credincioasă, în care bate o singură inimă uriașă, Dumnezeu, și se iubesc, se iubesc. De ce-i chinuiam, de aia erau mai fericiți. Cu cît îi băteam, cu atît se bucurau mai mult. Pe cît îi omoram, pe atît viețuiau mai viu și mai adevărat. Pe cît îi stîrpeam, pe atît creștea numărul lor. Ca într-o minune.

– Ce tot spui prostii, Iţic! Isprăvește cu nălucelile tale! și bătrînul se zvîrcolea, nemaiștiind cum să-l oprească. Își da seama că orice cuvînt al fiului său era o boroboață și-i încleia pe toți într-un pericol de moarte.

Dar Iţic, exaltat de favoarea paznicului, urmă tot senin și simplu:

– Legea la ei nu mai este slovă scrisă, strîmptă și nemilostivă, negru pe alb. Legea e dragoste de toate și între toți, și libertatea să crezi. Nesugrumat de canoane și opreliști, cu atît crezi mai cu dor.

– Fără templu? mîrîi rabinul.

– Fără biserică? bodogăni preotul.

– Fără, și tînărul cîntă: biserica scăpată de turle și clopote, ușurată de odăjdii, despovărată de bogății, a ajuns nevăzută dar pretutindeni, mlădioasă ca o mireasmă puternică și ca un duh atotpătrunzător. Ce fericire pentru biserică. E ca o cămilă scăpată de povară, care aleargă slobodă către izvoare, pe sub palmierii pustiului, peste ruinele Rusiei... Și oftă adînc, cu luminile ochilor aţintite departe.

– Ce are de-a face cămila cu mireasma! îl sîcîi socrul.

– Dar Sinagoga? se interesă rabinul.

– Cînd zic biserică zic și sinagogă, indiferent. E tot una, rosti ritos Iţic.

– De unde tot una? se supără preotul.

– De la Dumnezeu, cîntă tînărul.

– Ești un nebun, se înţeleseră să-i strige amîndoi odată, și preotul, și rabinul.

Dar paznicul dorea să-l asculte mai departe și-și împreună rugător mîinile.

– Căci acolo este atîta sete de Dumnezeu, continuă Iţic, că pruncii, cînd încep să gîngure, în loc să zică mamă, zic întîi Dumnezeu, și în loc să spuie tată zic Iehova.

Toți îl privesc uimiți, răsturnați de o vrajă și nu-și pot dezlipi auzul de la el. Paznicul crește lăuntric pînă a ajunge uriaș și jocul de pe chipul, din trupul, din întreaga alcătuire a lui tălmăcește într-o clipă toate aventurile credinței de-a lungul vîrstelor lumii.

– Și, de îndată ce se fac mari, în loc să ceară jucării cer pe Dumnezeu și plîng, după joacă și zbenguială, cu Cristos și tînjesc după Moisi, indiferent. Și bolti, spunînd „indiferent", cu brațul cerul deasupra ascultătorilor.

– Ei, și bolșevicii îi lasă de capul lor? se indignă polițistul.

– Bolșevicii? Credința stă și crește sub ei, așa cum crește grîul sub zăpadă. Ce, parcă zăpada care ne îngheață pe noi face vreu rău viitoarelor holde? Dimpotrivă, noi ceștilalți, necredincioșii, pierim sub bolșevici. Dar credinciosul îi mănîncă și îi topește, cum mănîncă grîul neaua. Și deodată te trezești cu lanul și recolta bogată. E și asta o minune lăsată de Dumnezeu!

– Nu pricep, fii mai lămurit. Ce-mi umbli cu grîu verde și lanuri. Eu te întreb de bolșevici! se supără comisarul.

– Sînt foarte limpede, domnule polițist. Lumea intră într-o grozavă iarnă spirituală – părintele știe bine, și rabi la fel – și e amenințată să piară de gerul materialismului și al mecanicismului. Atunci Dumnezeu a așternut toată zăpada asta a bolșevismului, de care gîngăniile și viermii stricători pier, dar sub care adevărata credință stă și așteaptă învierea. Tot o minune a lui Dumnezeu!

Polițistul, aiurit, simțea că-i țiuie urechile și, scuturîndu-se, urlă scos din țîțîni:

– Va să zică bolșevicii tăi țin de cald? Hai? Sînt un fel de plapumă? Du-te dracului de aici!

– Eu ce spui, îl aprobă bucuros tatăl. Bine, dar bolșevicii nu se apără? Ateii nu lucrează? Necredincioșii ce fac?

– Bolșevicii? Ateii? Și ei cred. Ei cred că nu cred în Dumnezeu.

– Ei cred că nu cred? se miră preotul.

– Ei au religia atee, zîmbi tînărul. E o credință și asta. Se cheamă tot o religie. Asta-i leagă și-i unește. Am auzit pe mulți rugîndu-se așa: Doamne, Dumnezeule, ajută-mă să nu cred în tine! Chiar așa ajunsesem și eu să mă închin, și parcă mă mai răcoream.

– Dacă-ți era așa de bine în Rusia, pentru ce n-ai rămas acolo? îl încolți comisarul.

– Așa! De ce ai venit pe capul nostru înapoi? tăbărîră pe el tatăl și apoi socrul.

– Ca să aduc și aici experiența de acolo. Să facem și noi ce fac ei...

– Așa! Începi propaganda, zvîcni polițistul. Aici te-am vrut, pezevenghiule!

– Nu ce fac bolșevicii, ci credincioșii, îl opri tînărul. Să ne unim adică. Să ne înfrățim. Să lăsăm ura în Dumnezeu, care ne învrăjbește, pentru iubirea în El, care ne adună. Ce-i aia creștin, mozaic, musulman?... Rătăciri.

– Măsoară-ți cuvintele, Ițic! îl apostrofă preotul.

– Sînt căutările de mult, părinte. Iată, să vă spun ce mi se năzărea cîteodată acolo, cugetîndu-mă. Credința ni se arată așa de tînără, de proaspătă și fragedă, ca o copilă. O fecioară cuvioasă, senină, dulce și bună ca Maica Domnului.

– Ițic! și preotul se smuci mînios.

– Sau, atunci ca Sefora...

– Ițic! răsună certarea rabinului.

– O fată atunci, întîia oară mamă... crezu tînărul că-i împacă.

– Cine, mă idiotule? îl plezni tatăl peste obraz...

– Credința, tată, pornirea asta bătrînă de cînd e lumea mi se părea o tînără mamă, pe genunchii căreia săltau doi gemeni și amîndoi sugeau sînul deodată.

– Gemeni? făcu rabinul bănuitor.

– Da! Pe un genunchi biserica și pe celălalt sinagoga, lămuri Ițic. Și în poalele ei dormeau îmbrățișate celelalte culte.

– Și amîndouă sugeau de la aceeași mamă? îl hărțui rabinul.

– Da... Și o țîță era Evanghelia, iar cealaltă Legea.

– Minți, minți! strigă rabinul turbat.

– Numai că, sugînd la același piept, pruncii tot se băteau și se încăierau chiar acolo, în Rusia, și frați încă nu se simțeau.

– Nici nu sînt, rosti sentențios preotul.

– Vai, ce iese din gura unui jidan nebun! se văită tatăl.

Dar tînărul urmă netulburat predica pentru paznicul care se chinuia de toate nefericirile credinței.

– De aceea m-am gîndit și mi-am zis. Aici în Rusia nu-i încă nimic de făcut. Vechea alcătuire e un haos. Credința nouă e prea mică – o copiliță abia.

– Adineaori ziceai, parcă, o fecioară, îi ținu calea rabinul.

– Față de credința veche, organizată, de aici, cea din Rusia e, vă spun, o pruncă. M-am gîndit s-o las să crească și să mă întorc acasă. Aici biserica și sinagoga sînt niște persoane în toată firea, vîrstnice, înțelepte, cu scaun la cap. Și Ițic arătă spre rabin și spre preot. Aceștia se privesc unul pe altul, se măsoară, neștiind dacă tînărul vorbește serios sau îi zeflemisește. Am să le spun ce e Rusia, ce primejdie îi amenință, ce pedeapsă de la Dumnezeu îi pîndește și am să izbutesc să le topesc și să le unesc...

Și, adresîndu-se de-a dreptul, cu o naivitate fierbinte:

– Rabi! Părinte!

– Ce? și amîndoi prelații îl scrutară.

– Biserica și Sinagoga nu sînt surori bune?

– Nu, zise cu glas înalt preotul.

– Niciodată, întregi rabinul.

– Dar ce ești tu, Prufet? îl ironiză socrul.

– Nu, dar am scăpat din iad și vă [dau] vești de acolo.

– Sigur, numai îndemnurile iadului te trimet aici, rosti preotul.

– Și de aia vii înapoi, îl certă tatăl, ca să faci afacerea asta? Ai o misitie bună! Auzi! Să unești biserica și sinagoga! Și cine, mă rog, te plătește?

– Dumnezeu!

Și răspunsul pătrunse pe paznic ca o suliță de raze.

– N-are credit pe piață. Caută și tu altceva. Fă un negoț ca lumea, îl batjocori Nuhăm.

– Îl și fac, nu vedeți... Negoțul lui Dumnezeu...

Și tînărul, ca prin farmec își schimbă vorbele, purtarea, gesturile, cum ai face pentru niște copii al căror joc vrei să-l nimerești și să le fii pe plac...

– Rabi, părinte, domnule polițist, pentru afacerea ce vă propun, foarte rentabilă, v-am adus o arvună, numai și numai că să [vă] convingeți.

Și Ițic începu încet, misterios.

– Cînd m-am hotărît să plec înapoi, aici, Timofte nu m-a lăsat singur. A pornit și el cu mine.

– Ce fel de bolșevic e Timofte? îl întrerupse polițaiul.

– Cred că nu era bolșevic bun. Era spion și aici și acolo.

– De unde știi?

– M-am convins!... Într-o noapte mă prefăceam că dorm. El vorbea cu alți tovarăși, care îl certau așa: de ce nu ne-ai adus și tu, Timofte, un ofițer cu aeroplan cu tot și ne-ai procopsit cu un jidan prost? Timofte nu m-a apărat. Le-a spus numai atît: o să vedeți voi că și o tinichea e bună, cînd e plină cu dinamită!

– Ți-au zis-o bine. Capul tău e plin cu pulbere. Și ce a făcut Timofte?

– Timofte o scălda. Cred că bolşevicii îl bănuiau că-i înşeală şi-i vinde, căci nu ne-au mai îngăduit să trecem aici: ne-am hotărît atunci să fugim şi am ajuns pînă aproape de malul Nistrului. Aveam cărţi în regulă pentru înlăuntru, n-aveam paşapoarte pentru ieşirea peste hotare. Autorităţile ne-au simţit. Cînd ne-am strecurat din sat către zăvoiul din marginea apei, numai [ce] au început să împuşte în noi.

– Au tras în voi! Valeu, şi nu te-au lăsat mort pe loc! Ce bine ar fi fost! se amestecă socrul.

– Cum vezi, nu. Pe Timofte însă l-au rănit greu. Abia ne-am tîrît şi ne-am ascuns într-o casă de creştin. Timofte trăgea să moară. Atunci m-a chemat alături şi mi-a şoptit să-l caut în urechea dreaptă, apoi în urechea stîngă şi pe urmă m-a pus să-i scot un ochi pe care-l avea de sticlă.

– Nu vedeţi că e nebun? Nu-l mai ascultaţi! se svîrcoli tatăl, în timp ce mama îşi frîngea mîinile şi socrul rîdea, scuturîndu-şi fata de braţ.

– Aşa nebuni ca mine aţi vrea să fie mulţi! Staţi numai oleacă! îi amînă tînărul, scobindu-se în urechea dreaptă din care se căznea să scoată parcă ceva. Da, sînt un nebun care aruncă o piatră. Rabi, întinde o mînă! Iată, abia îl trag din matca urechii.

Toţi se repeziră să vadă, ca nişte copii, ce dă Iţic rabinului.

– Nu se cunoaşte, urmă el, că-i înfăşurat în vată. El sta în calea auzului meu de către Iehova. Acum că l-am scos, aud desluşit glasul lui. Asta era Sinagoga. Ţine-l, rabi, pentru săracii poporului! Să se întărească sufletul cu el.

Rabinul sta nepăsător şi nu-l învrednicea nici măcar cu o privire.

– Ia-l, rabi! se rugă Iţic mişcînd între degete o boabă culeasă din gaura urechii. E diamant...

Rabinul tresări, primi cu neîncredere în palmă şi-l desfăcu încet, cu sfială... Şi o flacără îi incendie obrajii.

– E adevărat, un diamant, şi diamant negru, mare cît o fasole! strigă el, fără să se poată stăpîni.

– Diamant negru? se chiorî Haim în căuşul palmei rabinului.

– Negru? S-o fi înnegrit de inima mea întristată. Eu nu ştiu, l-am visat noaptea, pe-ntuneric, se apără tînărul.

– S-a înnegrit de fumul din capul tău stricat, care iese şi pe gură şi pe urechi şi strică toate.

– Nu-i stricat. E cel mai scump diamant... doar mă pricep, bîlbîi rabinul. Dar văzînd expresia de lăcomie a comisarului, îşi înghiţi vorbele şi închise mîna, încleştînd-o pe lucrul din ea.

Poliţistul sări ca un apucat la rabin, bătînd să spargă masa.

– Imediat, pune-l aici pe birou, imediat, spumega el, e corp delict... şi făcu un pas ameninţător.

Iţic îl opri, înveselit de izbîndă.

– Numai puţină răbdare, domnule poliţai.

Şi cu cealaltă mînă se scormoni în urechea stîngă... Toţi înmărmuriţi îi urmăresc mişcările, gîfîind de greutatea aşteptării. Tînărul scoase şi de acolo ceva şi întinse preotului.

– Părinte, primeşte şi dumneata! Asta îmi ţinea calea către Cristos. Acum, că m-am destupat, aud desluşit şi din partea asta. Ia-l, părinte! El e biserica ce-mi astupa auzul. Şi acum puteţi vorbi cu mine mai încet, spuse Iţic zîmbind mulţumit.

Ceata se buluci acum asupra preotului, ţipînd: „alt diamant, alt diamant", cu poliţistul care se zbătea între ei schimonosit.

– Jos, imediat aici pe masă totul!... Omul și toate ale lui aparțin poliției! Și, împiedicat de ceilalți, se zvîrcolea să ajungă la mîna popii, înălțată spre tavan.

– Numai puțin, domnule polițai. Așteaptă, am și pentru dumneavoastră ceva.

Comisarul se opri și se întoarse congestionat, stacojiu la față, cu vinele tîmplelor bătînd parcă să se spargă... Și așteptă. Ițic își băgase degetele în gură, ca un cleşte de dentist și trăgea cu putere, strîmbîndu-se.

– Ai, ai, spuse el, după ce izbuti să smulgă ceva rotund. Ochiul nu mi l-am putut scoate, ca să pun pe cel de sticlă al lui Timofte în loc, dar l-am spart și am luat din el piatra asta.

– Alt diamant, alt diamant, urlau toți...

– Da, altul. A trebuit să-mi scot două măsele, cele mai mari și mai sănătoase, ca să ascund în golul fălcii, boaba asta. Și, ridicînd brațul sus, o privi.

– Vai, e tot neagră...

– Nu-i nimic. Dă-o, porunci polițistul cu gura plină de bale, stînd atîrnat sub mîna lui Ițic ca sub o creangă cu roade.

– Poftiți-o, domnule polițist. Asta era scaiul care-mi împiedica vorba. Acum, că am lepădat-o, grăiesc slobod și pot proclama unirea lor, și tînărul lăsă în palma comisarului nestematul.

– Ce unire, a cui unire? se sperie rabinul.

– Adică a bisericii cu sinagoga și cu statul, spuse înflăcărat Ițic.

– Ai dreptate, se deșteptă ca dintr-un somn comisarul, cufundat în contemplarea diamantului din palmă. Imediat toate pietrele aici pe masă! Sînt corpuri delicte...

– Un moment, domnule polițai. Nu înțelegeți... Diamantele acestea sînt numai un simbol, ca într-o parabolă. Ele erau legate împreună într-un singur giuvaer. Numai așa fac un lucru și frumos și folositor. A, ce mai giuvaer pe pieptul lumii, biserica, sinagoga, statul, făcînd una și aceeași dumnezeiască sculă!

– Văd și eu acum că ești nebun. Te credeam numai șiret, se potoli polițistul. Să puie toți pietrele jos... sînt de furat.

– De furat! se descumpănește tînărul. Eu le am de la Timofte, m-a rugat să le iau. Altfel nu mă încărcam cu ele să fiu surd și gîngav. Pentru dumneavoastră trei le-am adus, ca să vă conving.

– Dar nouă, dar nouă? se văicăriră tatăl, mama, nouă ce ne-ai adus?

– Vouă... Stați! aveam și pentru voi o cruce...

– Ptiu, să-ți fie rușine! îl ocărî Haim.

– O cruce de aur! Așa o raritate, bătută cu pietre scumpe. O scăpase Timofte din mănăstire.

– Unde-i? se repezi comisarul, lăsînd pentru o clipă pe preot și pe rabin. Unde-i?

Dar Ițic nu-i răspunse, ci halucinat, cu ochii trimiși departe, continuă să o descrie.

– O cruce așa, și arătă întruchipînd din două degete o cruce, cu mare meșteșug lucrată, ca brațele din laturi să se miște pe un șurub și să se ascundă în dosul trunchiului. Cînd o deschizi e cruce, cînd o închizi rămîne doar o linie groasă de aur.

– N-am mai auzit. Ce cruce e aceea? întrebă cu jind preotul.

– Noua cruce a credincioșilor, ca să nu o prinză bolșevicii. Cînd vor să se închine o deschid, întinzîndu-i brațele în lături; cînd sînt în primejdie i le strîng și le pitesc, ca pe niște aripi, îndărătul trupului și rămîne un simplu bețișor, în care se ascunde taina.

– Dă-ne-o, atunci! Haide! Primim așa o cruce, se roagă Haim.

– Pune-o pe masă, tîlharule!... Părinte, rabi, dați înapoi imediat ce ați furat! Vă avertizez pe toți... Și parcă dracii se băteau la gura comisarului, gata să plesnească de apoplexie.

– Cum v-aș da-o, dar n-o mai am, se jelui tînărul.

– Ce vorbă! Minți... Scoate-o numaidecît! E a poliției. Să n-ascunzi nimic, urla polițistul.

– Cum a poliției? Ne-a adus-o nouă, îndrăzni să crîcnească tatăl.

– Stați, ascultați-mă! Ca s-o aduc, am tras-o din carnea lui Timofte și am vîrît-o în carnea mea.

– Ce? se zgîi polițistul.

– Crucea.

– Crucea în carnea ta, Ițic! Ți-ai spurcat trupul! se cutremură tatăl.

– Da, în carne. Timofte o ținea ascunsă într-un fel de buzunar scobit în carnea pulpii drepte. Tăiase cu cuțitul pielea, o ridicase pe dedesubt și ascunsese acolo crucea. Apoi se legase cu cîrpe și spunea la cine-l întreba că e o rană din război. Cui să-i trăznească prin minte să caute în fundul ranei crucea.

– Mari hoții ai învățat tu acolo! se minună polițistul.

– Eu n-am făcut asta decît pentru cinstirea crucii la care se închina pe pitiș Timofte.

– Și tu nu te închinai?

– Încă nu. Dar ce are a face: mi-am crestat și eu carnea, mi-am burdușit pielea și am ascuns juvaerul acolo. Dar eu n-am mai putut umbla. Timofte o fi fost mai voinic. Sau fiindcă era creștin. Eu am ologit numaidecît și am căzut lîngă un pom. Piciorul mi se umflase.

– Pedeapsă dumnezeiască, suflă preotul.

– Poate nu știți, dar urmăritorii erau pe urmele mele. Mi-am scos atunci crucea din carne și am spînzurat-o de o ramură de copac. Și tînărul ridică brațul lateral ca și cum ar fi aninat ceva sus...

La cuvîntul „spînzurat“ de un copac, chipul socrului are o schimonosire grozavă, amestec de cruzime cu bucurie sălbatică.

– Ai spînzurat-o?!...

– Da.

– Și?

– Am sărutat-o și am lăsat-o acolo...

– Trebuia să te spînzuri și tu lîngă ea, stărui cu ură socrul.

– Nebun, nebun, zbiera Haim. A atîrnat aurul de copac străin... Și cu ce, mă rog. Cu lanțul de aur?

– Nu, cu o sforicică de la gîtul cămeșii, lămuri Ițic.

– Oi, bine că ai păstrat lanțul, se mîngîie bătrînul.

– N-avea lanț.... nu încăpuse cu el în borta piciorului.

– Ptiu, păcătosule! Și nouă ce ne dai acum, se bocea Haim. La toți ai adus ceva. Și nouă, ce ne dai?

– Vouă? Vouă mă dau pe mine...

Paznicul aprins, cucerit, deschide brațele să-l primească și să-l strîngă la piept.

– Pe tine? Du-te dracului, dacă ești goi! îl blestemă socrul.

– Ție nu ți-a mai rămas nimic? îl întrebă jalnic bătrînul.

– Mie mi-ați rămas voi, cîntă fiul cu mîinile întinse.

– Să vă spun eu ce i-a rămas lui, îl pironi cu degetul socrul: cureaua și un copac.

Ițic tresări și își pipăi cureaua...

– Și mai ce? făcu el zîmbind spre socru.

– Ți-am zis deja: și un copac.

– Va să zică, pentru noi nimic, se-ntoarse tatăl.

– Nu vă sînt eu destul? cîntă Ițic.

– Acuma da, prea destul.

– De ce n-ai înghițit-o Ițic, șopti sora.

– Ce să înghit?

– Crucea...

– Cum era să înghită el o cruce, se-nfioră rabinul.

– Îi era frică să nu facă pui în el, se-ntoarse Nuhăm la ginerele lui.

– N-am înghițit-o fiindcă bolșevicii știu și tertipul ăsta. Te caută cu raze și cînd găsesc ceva ascuțit îți spintecă burta.

– Oi, vai, blestemații! și mama se plesni cu pumnii în cap.

– Și tu crezi că aici ai să scapi neperchiziționat, scrîșni polițistul.

– Poftiți! se predă Ițic...

– Ce percheziție? Vă pierdeți vremea. Așa e, nebunul ăsta nu mai are nimic! A dat bunătate de scumpeturi la alții și la ai lui vînt... Hai, mamă, acasă. Lăsăm haimanaua. Și Haim porni spre ușă.

– Nimeni nu se mișcă de aici, porunci comisarul...

– Dar ce avem noi cu smintitul ăsta, rostește bătrînul. Nu-l cunosc.

– Tată, strigă Ițic – și ieși puțin din încleștarea cercului – tată, de ce-ți trebuie diamante de piatră? Cînd eram mic nu-mi spuneai tu că sînt diamantul tău? Iată, acum ies din suferință mai limpede ca o piatră rece și străină din pămînt.

– Ești tot piatră proastă, mai ales la cap, îl respinge bătrînul, ciocnindu-și fruntea cu degetul încîrligat.

– Mamă, și dumneata mă alungi? și fiul își ținti ochii, acu ușor tulburați, asupra femeii.

– L-ai supărat rău pe tata, îi răspunse ea printre suspine. Și eu trebuie să țin cu el... Cine să-l mîngîie?

– Mamă, nu-mi ziceai dumneata „scumpete“?

– Zicea, dar nu credea... Și mai ales nu erai... glumi Nuhăm.

– Mali dragă, și Ițic se suci spre logodnică, într-o dureroasă strîmbătură. Mali, cînd ne sărutam nu spuneai tu că sînt juvaerul tău? Ce-ți mai trebuie altul de sticlă?

Dar Nuhăm se așeză repede oblon înaintea fetei, care plîngea înfundat, ferind-o de privirile tînărului.

– Pardon, Mali e logodită deja cu altul, n-are timp de vorbă cu tine, spuse tăios Nuhăm și înăbuși capul fetei în subțioara lui ca să nu se audă protestul.

Ițic se clătină, ca sub izbitură de pumn, și duse mîna la inimă.

– Mali logodită? Nu m-a așteptat, cum a fost vorba?

– A, va să zică te înțeleseseși cu ea? sări din pînda lui comisarul. Trebuie s-o arestez și s-o înaintez împreună cu tine.

– Nu. Nu, n-am vrut să spun asta, dete înapoi Ițic spăimîntat. Am exagerat, nici nu eram logodiți... Am înșelat-o în Rusia cu o sută de femei. Și seninul din ochi i se întunecă tot mai mult.

– Auziți ce spurcăciune a făcut pe acolo; nebunul ăsta stricat ar trebui ucis cu pietre. De-aia nici nu ne uitam la el, îl alungam cînd se-nvîrtea pe lîngă dugheana mea, spuse Nuhăm.

Ițic sta și se gîndea: „Sînt golit pe jumătate... Am pierdut părinții, am pierdut logodnica, îmi rămîne însă visul cel mare, fapta pentru care îmi pusesem în joc viața". Se întoarse prăpădit spre rabi.

– Rabi, ajută-mă! În Rusia ovreii sînt așa buni că parcă ar fi creștini. Plămădim o religie nouă... vechea sinagogă...

– Nu mai vorbi blestemății, uite, îmi astup urechile să nu le mai auz. Și rabinul duse mîinile la urechi.

– Vezi să nu le astupi cu diamantul, rosti Nuhăm. Cade cumva în bortele celea adînci și nu-l mai găsești.

– Glume proaste, se scîrbi rabinul.

– Ca pentru mușteriii mei, și ochii lui Nuhăm clipiră a șolticării.

Ițic aștepta cu zîmbet de durere un alt cuvînt, o mîngîiere.

– Sînt eu așa nebun, așa de vinovat? se tîngui el.

– Ești un goi mincinos și îndrăcit. Vrei să pîngărești legea. Nu am de-a face cu tine. Te blestem, ca și tată-tu, ca și maică-ta!

Ițic își făcu socoteala că se golise pe trei sferturi și se îndreptă spre preot, implorîndu-l. Paznicul trăiește tot mai întețit chinul lui, frîngîndu-și mîinile.

– Părinte, scapă-mă! cerși el. Toată viața mea am închinat-o studiului și căutării lui Dumnezeu. Rîvnesc să clădesc o catedrală în care să încapă lumea toată...

– Ai apucat pe căi greșite, se milostivi să-i răspundă preotul. Ești rătăcit mai rău ca Arie. Trebuie jertfă și canoane mari ca să te mîntuiești de mincinoasa trufie care ți-a rătăcit mințile. Să căutăm, poate, la un schit.

– O mănăstire? Să părăsesc lumea? gemu Ițic și privi spre logodnică.

– Ce mănăstire! Un balamuc, izbucni Nuhăm.

– Ocnă! De ce? țipă Ițic îngrozit.

– Fiindcă l-ai ucis pe Timofte ca să-i furi lucrurile, din care numai o mică parte ai depus aici, ca să ne amăgești.

Ițic se făcu alb ca varul și rămase stupid. Paznicul, covîrșit, se încovoiase ca sub o povară zdrobitoare.

– Eu, ucigaș! izbuti să bîlbîie mai mult pentru el tînărul.

– Și fiindcă, urmă nemilos comisarul, vii să faci propagandă bolșevică. Ți-am descoperit toate scopurile și uneltirile. Vrei să răstorni statul, să nărui religia.

Învinuirea scoase pe tînăr ca dintr-un leșin.

– Eu să nărui religia... Eu vreau s-o înnoiesc și s-o întăresc.

Şi spunînd asta deschise inspirat braţele în lături, cu capul înclinat pe un umăr, întristat pînă la moarte, într-o atitudine foarte cunoscută, încolţit într-o parte de ceata care-l ocăra şi în cealaltă de judecătorii care-l osîndeau, şi ridică ochii la cer cu un gest amintitor, încît paznicul strigă cu glas tare:

– Este El... şi se prosternă adînc.

– Cum este El? înnebuni de-a binelea rabinul. Iar vine să ne tulbure? Iar atîrnă cu braţele răstignite în lături? Nu se poate! şi-şi astupă ochii cu palmele.

– Iţic, nu mai blestema! îl certa tare preotul. Ce înseamnă scandalul ăsta? Orice vorbă a ta e o nelegiuire. Eşti în slujba lui Anticrist care lucrează prin tine...

– Atunci tot ce am gîndit, tot ce am sperat e zadarnic, părinte?

– Zadarnic, îl osîndi preotul.

– Nu-mi mai rămîne nimic?

– Nimic.

– Ba da! Îţi rămîne cureaua... Păcat că nu e şi un copac pe aici, insinuă Nuhăm...

Acum Iţic se simţi golit de toate... Se dezmetici... Îşi pipăi cu grijă cureaua şi se uită iarăşi senin împrejur...

– Un copac, vorbi el... Un copac? Dumnezeu face minuni. Are să crească unul pentru tine... Apoi, după o scurtă reculegere, urcînd ca din fundul unei prăpăstii, gîfîi: Domnule poliţist, pe mine mă doare capul de atîta harababură. Lăsaţi-mă să intru în cămăruţă şi să rămîn singur scurt timp, cît să-mi adun gîndurile! Am atîta nevoie de linişte şi întuneric. Apoi jur că vă spun totul.

– Bine, îţi îngăduim un răgaz de gîndire. Intră. Pînă atunci regulăm cu dumnealor chestia nouă, a diamantelor. Paznic, vîră-l în celulă! porunci el. Dar paznicul şovăia, nu îndrăznea să se atingă de tînăr... Poliţistul îl sileşte: Haide, haide, iar te-ai îmbătat. Dă-i brînci, blegule.

– Merci, spuse Iţic, nu e nevoie, intru singur.

Găsi în el atîta putere în seninul îngheţat al ochilor, cît să-l turbeze iar pe comisar, care-l înjură de-a dreptul. Din prag trimise o neaşteptată, sfîşietoare sărutare cu mîna, strigînd:

– Adio, Mali!

Treptele scîrţîiră şi celula îl înghiţi, pecetluindu-l.

Şi numaidecît odaia se umplu de o mare larmă. Bărbaţii ţopăiau, se certau, trăgîndu-se de bărbi, femeile vorbeau... într-o vălmăşeală pe care comisarul zadarnic încerca s-o stăpînească bătînd în masă.

– Tăcere! Ce-i aici, lavra voastră? Părinte, rabi, puneţi diamantele pe masă!

– Piatra e un dar pentru biserică, se apără cu o mare demnitate popa.

– E de furat.

– Cu atît mai mult, le revendic pe toate pentru biserică. Sînt jefuite de la un odor bisericesc şi trebuie înapoiate.

– Nu-i adevărat, se oţărî rabinul. Sînt dintr-o sinagogă. El a zis-o. Aparţin toate sinagogii.

Haim intră disperat în cearta lor.

– Nu-i aşa. Staţi puţin, ţipă bătrînul ca să biruie gălăgia şi să se facă auzit: Nu-i aşa! Ştiţi cu toţii că noi avem nişte rude în Rusia. Ele ne-au trimes bijuteriile prin Iţic, ca să le scape de bolşe-

vici, zic zo – așa să-mi ajute mie Dumnezeu! Și Ițic, de frică le-a dat lui rabi și domnului polițist și părintelui. Dar sînt ale nostre, din familie, deja le-am cunoscut.

– Și crucea? îi tăie rabinul.

– Desigur, spuse fără să clipească bătrînul. Era un amanet de la un goi. Păcat că a pierdut-o pe drum. Așteptați, să-l întreb. Și, făcînd un pas afară din vălmășag, se apropie de ușa unde paznicul sta de veghe cufundat în durere și strigă: Nu-i așa, Ițic? Și mai încet, cu alt ton: Fii și tu o dată în viața ta deștept... Nu-i așa că nestematele sînt de la unchiul Sami și de la tanti din Moscova?

Dar numaidecît rabi se repezi, îl dete la o parte.

– Nu-i așa, Ițic, că sînt din tezaurul sinagogii celei mari? Mărturisește, cînd vei ieși!

– Ițic a spus drept, o dată pentru totdeauna, că giuvaerurile sînt furate dintr-o biserică, spuse tare popa dominînd rumoarea din locul unde se afla. A trecut vremea minciunilor.

Toți tăcură cîteva clipe, așteptînd parcă un răspuns de sus. Pe care îl dete polițaiul.

– De unde de neunde, ele rămîn confiscate de poliție.

– Și așa vă uram să le stăpîniți sănătos! încheie zîmbăreț Nuhăm.

– De aceea, vă poftesc pe toți să depuneți aci pe masă lucrurile prețioase ce posedați.

– Și pe cele cu care am venit de-acasă! se strîmbă Nuhăm, învîrtind verigheta de pe deget.

Comisarul nu-l luă în seamă.

– Părinte! se zborși el din nou.

– Protestez cu toată tăria! se zbătu preotul. Nu mi se va lua decît cu silnicie, deschizîndu-mi-se mîna cu forța. Este un abuz; cer să se dreseze proces verbal cu mărturia celor de față că diamantul a fost dăruit bisericii.

– Ce proces verbal, de unde scornești proces verbal dumneata acum? urla comisarul.

– Mă voi plînge pînă sus, la rege. Sînt despuiat de un drept sacru, amenință preotul.

– Lucrurile de furat nu pot fi sacre, spuse sentențios polițistul, dar nu-i astupă gura.

– Vă rog să-l aduceți din nou să-l mai întrebăm o dată și să-i luăm o declarație scrisă. Nu dau diamantul din mînă chiar de-ar fi să mă închizi și pe mine alături de Ițic... Și preotul își înțepeni brațele pe piept.

– Ca și la noi, rabinii, popa numai ia, nu dă înapoi niciodată, domnule comisar.

– Domnule comisar, șopti Haim, domnule comisar, eu zic că trebuie să-l scoateți și să-l percheziționați bine. Ăsta este căptușit cu diamante. Dacă intră popa acolo la el, îl scoate din minți și i le ia pe toate. Așa poate scăpați unu, două și pentru familie. Valeu nebunul, dobitocul, le-a dat pe cele mai mari. Am să-l omor în bătaie.

Asta puse pe comisar într-o și mai mare încurcătură. De bună seamă că Ițic păstrează asupra lui și alte lucruri, poate chiar mai prețioase. Trebuie, înainte de a-l scăpa din mînă, să-l percheziționeze; căutate cu raze cum fac bolșevicii... Și n-avea mijloacele trebuitoare. Se gîndi să facă o cercetare de ochii celor de față, ca să scape de bănuielile lor, păstrînd pentru cînd va scăpa de martori puricarea individului cu de-amănuntul, la piele, și pînă dincolo de piele... Și porunci paznicului să-l scoată pe tînăr din celulă.

Gardianul șovăia... Suci încet cheia și apăsă pe clanță. Ușa nu se deschise... Încercă din nou. Se împotrivea ceva.

– Nu se poate deschide, spuse el speriat.

– Cum nu se poate? Ce-i asta? Împinge! se răsti comisarul.

Omul urcă iar cu sfială. Ușa rezista.

– Hai, pune umărul! Ce te mocăiești atît, porunci stăpînul.

Cu oarecare greutate, ușa se deschise la o nouă opintire. Paznicul rămase fricos în prag.

– Hai, intră și adu-l! Ce-i neascultarea asta?

Paznicul păși cu teamă înlăuntru, se auzi scîrțîitul treptelor și privirile tuturor se ațintiră într-acolo... După cîteva clipe de așteptare, din negrul celulei zbucni paznicul singur, radios, cu chipul în extaz, strigînd ca un nebun:

– Minune! Minune!

– Ce minune? Ai înnebunit? îl înjură comisarul.

– Ce e? Ce s-a întîmplat? Și toți săriră pe el.

– S-a întîmplat minunea.

– Care, ce?

– A pierit. Nu mai e în celulă!

– Ai înnebunit? Cum să piară? Celula nu mai are altă ieșire.

– S-a făcut nevăzut, stărui neclintit paznicul.

– Nu se poate. Căutați-l bine! Nu e duh să se mistuiască prin ziduri.

Dar gardianul refuză să asculte și să mai coboare:

– Nu mai intru, ar fi o nelegiuire. A străbătut pereții și s-a înălțat. Minunea, pe care o așteptam, s-a săvîrșit!

– Dobitocule!... Intră de-l adu, că te dau afară din slujbă.

– De acum fă-mi ce vrei. Nu-mi pasă. Am văzut minunea cu ochii mei.

– Mă faci să-l scot eu. De unde-l scoți tu duh? L-am pipăit doar eu cu mîinile mele.

– Domnule polițist, dacă Ițic a făcut minunea ca dumneavoastră să-l pipăiți numai, atunci a săvîrșit-o și pe asta, și Nuhăm închise un ochi.

– Eu l-am pipăit? Vorba vine. I-am scăpat acolo cîteva perechi de palme și niște ghionți...

– Ei, atunci se schimbă chestia. Atunci e sigur acolo... Ce zici, Haim?

Haim nu răspunse. Își ținea de mîini femeia și fata și tremura apucat de friguri, fără să-și dezlipească ochii de pe gaura neagră a celulei. Și pe ceilalți începu să-i străbată o înfiorare. Comisarul, ca să le arate că nu-i pasă, ceru lanterna... Paznicul nu se mișcă.

– E în sertar, porunci el lui Nuhăm, ia-o și vino cu mine! Și amîndoi intrară. Dar după cîteva clipe ieșiră, polițistul strigînd cu chipul răvășit, cutremurat.

– Așa e, nu se mai află în celulă! S-a mistuit. Ce minune e asta?

Ceilalți toți se grămădesc și bagă sfioși capul, privind golul luminat de bateria din mîna lui Nuhăm. Celula mică și scundă, un dulap pentru ținut merinde, cît abia să încapă un om, încă goală. Nu se poate ascunde nimeni în ea. Lumina o umple cu prisosință. Trei pereți întregi, fără o crăpătură și ușa unde se înghesuiesc și se zgîiesc ei. Nici un șoarece nu ar scăpa nezărit.

Și preotul și rabinul trebuiau să recunoscă faptul. Ițic nu se afla în celulă... pierise. O teroare amestecată cu ușurare se lăsă peste tot.

– Minune mare și adevărată, care trebuie împărtășită lumii! strigă paznicul.

Lui Haim îi clănțăneau dinții, sprijinindu-și la piept femeia leșinată; fata se zbătea ca apucată de ducă-se pe pustii, comisarul năucit căzuse pe scaun. Singur Nuhăm, cu lanterna în mînă, își ținea firea.

– Desigur că e o minune, întări el. Dar e tocmai bine venită. Așa a vrut Iehova să ne scape pe toți din încurcătură. Domnule comisar, n-aveți nici o grijă!

– Ce vrei să spui?

– E mai bine, mult mai bine așa. Ascultați-mă pe mine, n-a fost Ițic adevărat, ci numai o părere, o arătare!

– O iluzie? O fantomă? se sperie rabinul.

– Da! cum trimite de multe ori diavolul ca să ne încurce.

– Nu diavolul, ci Dumnezeu, îl îndreaptă paznicul, care, dornic să audă, primea acum spusele lui Nuhăm.

– Sau Dumnezeu, urmă Nuhăm. Dar bine că a fost numai o nălucă. Altfel ce s-ar fi întîmplat? Ăsta, dacă era în carne și oase, zguduia biserica și sinagoga. Nu-i așa, părinte și rabi?

– Așa e, încuviințară toți.

Și pe măsură ce Nuhăm le vorbea calm și cu rost se linișteau.

– Și punea siguranța statului în primejdie, urmă el. Spion, propagandist, anarhist și mai cine știe ce. Trebuia să te ții de el și să-l urmărești. Chiar în ocnă își făcea tovarăși și ciraci. Pe cînd așa, a trecut ca un vis rău. Am rămas numai noi cei dinainte, fără diavolul între noi.

– Dar procesul verbal, scrisul, declarația lui, se trezi comisarul.

– Tot păreri și năzăreli numai! A scris el? E mîna lui, slova lui? Ați scris dumneavoastră în vis... Nici o urmă de la Ițic.

– Asta așa e, conveni polițaiul... Da, am scris eu, și nu întocmai cum spunea el.

– Apoi vedeți, n-a fost Ițic.

– Și Ițic? întrebă tatăl.

– Ițic e acolo, la bolșevicii lui. Arătarea i-a împrumutat numai chipul, ca să ne tulbure. Ziceți și mulțumiți lui Iehova că năluca nu v-a amăgit mai departe și că s-a risipit ca o umbră.

– Auzi, mamă, și Haim zgudui nevasta, n-a fost fiul nostru, ci o umbră!

– Fiul meu, o umbră? șopti femeia ieșită din leșin.

– Umbră, urmă convingător Nuhăm. L-ai pipăit?

– Nu, spuse mama.

– De ce n-ai încercat?

– Nu m-a lăsat domnul polițist.

– Chiar dacă ai fi avut voie, umbra ți-ar fi alunecat printre mîini ca un abur.

– Abur? Umbră? Dar diamantele? avu o răbufnire tatăl.

– Diamantele? îl înfruntă socrul. Dar unde sînt? Le vezi tu? Au pierit, căci și ele au fost amăgire. Le-ai pipăit tu?

– Le-am văzut. Cum să fie amăgeli?

– Așa cum a fost și fiul tău. Ia întreabă pe părintele, mai are diamantul? S-a mistuit. Și pe rabi, îl mai găsește în buzunar? Cel de pe masa domnului polițist nu se mai află. Au pierit și s-au

topit ca niște boabe de rouă, ca și arătarea lui Ițic. Hai să plecăm acasă, încheie cuminte Nuhăm, să ne curățim de atingerea cu năluca. Domnule polițist, dă-le drumul să se ducă!

– Și diamantele celelalte, se îndărătnici comisarul.

– Lăsați diamantele. Parcă cel al meu nu a dispărut odată cu al lor? Așa scăpați de anchetă. [Bietul om căzu pe gînduri]. Dacă n-a fost Ițic n-au fost nici giuvaericalele, scăpați din încurcătură, de depunerea lor la parchet. Cînd piere arătarea, pier toate cîte a adus ea. Căutați, vă rog, și vedeți dacă mai găsiți piatra dumneavoastră.

Comisarul se pipăi vag și trebui să recunoască repede că nu o mai găsește.

– A dispărut, se uimi el.

– Apoi, vedeți, tot așa și a părintelui și a lui rabi. Ascultați sfatul meu, domnule comisar, trimiteți pe toți acasă cu porunci să se culce și la sculare să uite vedenia. Comisarul se frămînta nervos. Lăsați, că fac bine!... Și-i făcu cu ochiul.

– Atunci plecați! Toată lumea poate să iasă, se învoi comisarul și-l lăsă pe Nuhăm să rînduiască plecarea.

Acesta, încet, încet, împinge binișor pe toți afară... Bătrînul gîrbovit abia trăgea picioarele, șovăia uitîndu-se înapoi.

– Zi mulțumesc lui Iehova că ai scăpat numai cu atît, coase-ți gura, șopti el tatălui. Pune botniță nevestei și fetei. Mali dragă, și o bătu pe spinare, tu ești cea mai cuminte din toți. Aleargă acasă și cum ajungi înhamă călutul nostru la cotiugă, să fie gata, că sosesc și eu. Trebuie să plec numaidecît după marfă. A, uitam pe domnul paznic! Mali, ia-l cu tine, bietul, așa l-a tulburat minunea, trebuie să-l întărim ca să poată povesti... Trage obloanele de la dughiană și dă-i să bea șnapsuri, oricîte o vrea. Mai bine șliboviță, de aceea tare. Și dete pe gardian în grija fetei, șoptindu-i: Ascultă, bagă-l în prăvălie și ține-l cît mai mult. Pînă vin eu.

Omul, rătăcit, se supuse și Nuhăm le făcu vînt tuturor afară. Apoi încuie ușa și rămase cu comisarul.

– Domnule polițist, cu Ițic n-a fost tocmai o minune, spuse el grav.

– Cum, o întorci acum? se sperie.

– Ițic a ajuns numai la pragul minunii.

– Numai la prag? Ce vrei să spui?

– Veniți cu mine, îl pofti evreul, aprinzînd lanterna...

Și coborî iar treptele scîrțîietoare. Comisarul îl urmă înăuntru. Nuhăm închise ușa.

– Spînzurat? răcni îngrozitor polițistul. Cum nu l-a văzut nimeni?

– Era aici, norocul nostru, zîmbi strîmb Nuhăm, că nu l-ați găsit. Vă zăpăcise pe toți paznicul cu minunea lui.

– Nu pricep, se frămîntă comisarul. Doar l-am căutat.

– Bietul Ițic, se juca de-a v-ați ascunselea cu noi. Uite așa. Cînd deschideam ușa se pitea între ea și perete, că nu-l vedeam. Priviți-l, așa de subțire, ca o scîndură. Cui să-i trăznească prin gînd să-l caute acolo?

– Și acum ce ne facem, se îngrijoră comisarul.

– Dumneavoastră mă întrebați pe mine? Deocamdată e cum nu se [poate] mai bine. Eu scap pe Mali de un nebun, orașul de un bolșevic mai rău ca cei din Rusia. Bietul tat-su scapă de o nă-

pastă care i-ar fi tîrît în pușcărie. Rabi și preotul s-au ușurat de o grozavă încurcătură, religia lui cea nouă. Ați văzut cum o primea paznicul? Dumneavoastră rămîneți cu diamantul cel mare.

– Bine, ești deștept al dracului. Dar ce facem cu jandarmul care l-a adus pe Ițic?

– Ați dat chitanță de primire?

– E, asta e! N-am dat nimic.

– Îl cunoașteți și vă cunoaște?

– Nu.

– Atunci cum vi l-a adus?

– Ca să scape mai repede, lămuri comisarul. Jandarmul plecase în concediu. Pe drum, aproape de tîrgul nostru, l-a găsit pe Ițic fără acte și, ca să nu se mai înapoieze la post, mi l-a predat mie și s-a dus la treaba lui.

– Atunci, nu mai aveți nici o grijă din partea asta.

– Ai dreptate... Dar ce mă fac cu cadavrul? Ajută-mă! Nuhăm se scărpină în cap. La urma urmei, înștiințez parchetul, se gîndi comisarul.

– E greu... tocmai eu, pe dumneavoastră...

– Gîndește-te, încearcă, doar ești misitul meu.

Dar comisarul tot nu se îndura să se despartă de cadavrul cu comori, apucat de parapon din pricina diamantelor pierdute.

– Să vedem, mai aveți cartofi din cei ce v-am adus cadou astă-toamnă?

– Am în magazie.

– Îl băgăm pe Ițic într-un sac, îl acoperim cu cartofi. Zicem că sînt stricați și mergem să-i zvîrlim în Nistru.

– Da, o idee. Și căruța?

– N-ați auzit? Am poruncit deja fetei mele să înhame calul la cotiugă. Faceți rost numai de un sac mai mare.

Comisarul alergă și i-l aduse.

– Stai! Nu-l dau așa... se răzgîndi polițistul. Trebuie căutat... sigur că mai ascunde lucruri scumpe la el.

– Nu mai pierdeți vremea... Ăsta a dat tot. Să ne grăbim. Acum ne trezim cu tot tîrgul pe capul nostru, adus de paznic.

Dar comisarul nu se lăsă pînă nu întoarse buzunarele și nu-i scoase cizmele.

– Vedeți, în buzunare praf și în cizme glod.

Amîndoi îndesară acolo leșul. Nuhăm ieși cu povara în spate, o aruncă în magazia din curte.

– Într-o clipă sînt cu cotiuga aici, nu vă mișcați, spuse el polițistului nerăbdător. Dar mergeți și dumneavoastră cu mine!

– Cu tine? Pentru ce? se împotrivi șeful.

– Cum pentru ce? Dacă mă văd grănicerii și vor să mă aresteze? Sînt în stare să spuie că m-au prins cînd vream să trec Nistul cu mîrțoaga mea ca să aprovizionez pe bolșevici cu carne de om și cu cartofi. Așa, cu dumneavoastră lîngă mine, e altceva. Dumneavoastră profitați de căruța mea și faceți o inspecție.

Curînd căruța lui Nuhăm huruia pe drumul din spatele tîrgului pe unde se cărau gunoaiele. Ajunși la malul pustiu al fluviului, Nuhăm umflă sacul și coborî lîngă apă. Nistrul se umflase, dar zăporul îl cuprinsese numai jumătate și bătea în țărmul stîng la Rusiei. Sub malul basarabean, înalt și ferit de soare, gheața ținea încă. Acolo se căsca o spărtură largă, de unde oamenii tăiaseră și căraseră lespezi și blocuri pentru ghețării.

Nuhăm, cercînd cu piciorul, înaintă pînă la copcă: Sărmane Ițic, ce cartoafă stricată ai ajuns! îl jeli. Zvîrli sacul... Nistrul îl primi bolborosind și-l înghiți fără urmă.

Ciorbă de bolovan

Nu era casă în cătunul Flămînzii-Vechi unde să nu auzi, din zori, scîncete.
– Mamă... mi-e foame.
– Rabdă și tu pînă vine tat-tu de la rîjniță.
– Cînd vine?
– Ia, mai acuși... Aduce o traistă de mălai.
– Nu-mi place, că nu-i mălai... Știu eu, e coajă de copac măcinată.
În altă parte tot așa:
– Mamăă... dă-mi să mănînc.
– Ia și tu de colo un bulz de unt și umple-ți bîrdanul. Uite ce gras e.
Și, spunînd așa, femeia dumica niște cocoloașe vinete.
– Nu mănînc, că nu e unt, miorlăia plodul. E humă din mal. Am văzut eu cînd a adus surata.
Și copilașii se agățau, lihniți, de poalele gospodinelor amărîte. Bărbații mai toți erau plecați în lume după munci, ori duși la curtea boierului, departe, în comuna nouă. După alunecarea coastelor nemilostiv despădurite și prăvălirea bătrînei așezări de pe ele, Flămînzii fuseseră strămutați jos în șes și se chemau altfel. Sus nu rămaseră decît cuibarul bătrîn, un pîlc de cocioabe, agățate de rîpele argiloase spintecate de crăpături adînci, gata să fugă și ele la vale, numite Iude, de pe numele vînzătorului.
Într-o zi din astea plină de plînsete și văicăreli, se abătu în sătucul oropsit un strein. A intrat dis-de-dimineață neoprit în bătătura neîmprejmuită a celei dintîi case din marginea de răsărit și a înaintat nebăgat de seamă pînă lîngă prispa unde guițau de foame o ciotcă de prunci.
Acolo a stat încremenit pînă ce l-a văzut femeia, care l-a întrebat arțăgoasă:
– Da' 'mneata ce vrei?
El a dat bună ziua... Muierea i-a răspuns „bună", dar răstit, c-un sfert de gură. Micuții, speriați, au tăcut și s-au lipit strîns de maica lor. Abia atunci o javră răpănoasă s-a sculat și și-a adus aminte că trebuie să latre. Dar după două hămăieli leșinate, s-a lăsat păgubaș, a dat bucuros din coadă și s-a culcat la loc.
Omul a băgat de seamă acreala primirii și, tulburat, se mîhni.
– Iartă-mă, spuse el cu părere de rău. Dacă era poartă la curte, băteam în ea... și nu intram pînă ce nu primeam învoire... Dar am văzut vraiștea...
– Au fost și gard și poartă, i-o întoarse cu amărăciune nevasta. Dar a trebuit să le ardem, că am petrecut ierni grele... Da' ce poftești 'mneata?
Și chipul i se oțărî.
– Umblu de mult. Viu de departe. Am isprăvit merindele. N-aș putea găsi aici puțină mîncare? Sînt ostenit și flămînd.
Și, vorbindu-i astfel, o privea țintă.
Femeia nu plecă ochii. Rîse numai, cu venin.

– Păi dacă ești flămînd, 'mneata crezi că trebuie numaidecît să mănînci?

– Atunci ce să fac?

– Să rabzi ca noi toți de-aici. În sărăcia nostră cerșetorii n-au ce căuta. Și mai ales n-au ce găsi. Du-te jos la boier și întinde mîna, că ăla are, cu toate că nu dă, ba poate de-aia!

Și-i întoarse spatele, lăsîndu-l caraghios. Streinul nu se dete bătut. Din ce în ce mai stîrnit, colindă ogradă de ogradă, rugîndu-se de ospeție. Peste tot îl întîmpinau, dușmănoase, sărăcia, jalea și amarul. De pretutindeni îl alunga deznădejdea. Din cîteva locuri fu gonit cu vorbe urîte, ca un milog păcătos, deși nu avea înfățișarea: nu se tînguia, nu întindea mîna. Cerea nu pomană, ci omenie.

Părea un bărbat în putere, deși uscățiv și subțiratic, de înălțime mijlocie, cu chipul smead, prelung și trist. Purta barbă castanie, părul lung, cu cărare la mijloc, dat călugărește pe spate. Curat îmbrăcat, într-un soi de zeghe lungă, ca un anteriu, de aba țărănească, albă; în picioare cu niște iminei răscroiți, prin vîrful cărora îi ieșeau degetele. Ce izbea însă la el, aproape te înfricoșau, erau ochii, mari, adînci, de culoarea alunei prăjite. Și triști, triști, de toată tristețea satului ăstuia, strînsă acolo la un loc, în ei.

Cu aceeași îndrăzneață cuviință omul a intrat și a ieșit, pe rînd, dintr-o sărăcie într-alta și mai lucie, privind, ascultînd cu băgare de seamă, iscodind, culegînd cu aceeași neistovită plecăciune, ca și cum ar fi primit milostenie, tot ce i se zvîrlea: înfruntări, plîngeri, răbufneli, sudalme și blesteme. Astfel încărcat cu ele, a colindat întreg cătunul. Toți erau necăjiți, flămînzi, așteptînd cu mîinile în sîn, nici ei nu știau pe cine și ce. Unii înjurau pe Dumnezeu, alții ocărau pe diavol, băgau vină soartei, își blestemau viața.

Așa, din jale în jale, din scrîșnet în scrîșnet, a ajuns pînă la cea din urmă cocioabă din marginea de apus a satului. Aci, bătătura și mai pustie, ograda mai părăginită, restriștea și mai neîmpăcată. Nu l-a dat în știre nici măcar coteiul nelipsit din nici o gospodărie, oricît de oropsită. Nimeni nu i-a ieșit înainte.

El a pășit domol pînă la prispa scundă, unde descoperi trei copilași culcați pe un maldăr de buruieni. S-a așezat lîngă ei. Unul, mai mărișor, l-a simțit și s-a ridicat. Nu dormeau, zăceau. Galbeni, sfrijiți, doar piele și os, cu burți umflate, mîini și picioare subțiate ca fusele, numai ochii mari, înfrigurați mai erau de ei.

– Ce faceți voi aici, prichindeilor? întrebă prietenos streinul, cercînd să le biruie sălbăticirea și să-i mîngîie pe păr. Ei se apărau ca de niște loviri.

– Hai, răspundeți.

– Așteptăm pe nenea, răsuflă cel mai mărișor.

– Unde s-a dus?

– Să culeagă bolbotine...

– Ba nu, să aducă lut, spuse adevărul mijlociul.

– Și voi vă hrăniți cu humă?

Și călătorului îi dete lacrimile.

– Îha...

– Vă place?

– Țu... Deloc, țuștuiră toți trei deodată. Nu-i bun.

– Atunci de ce-l mîncați?
– De foame. Dacă n-avem altceva...
– Dar maica voastră unde este?
– La biserică.
– Unde? Tocmai jos în comună? Că aici la voi văz că n-aveți biserică.
– Îha, lîngă curtea boierului, că a noastră cică a fugit la vale de mult, întări mărișorul.
– Ce caută? Că azi nu e sărbătoare? Cum se-ndură să vă lase singuri și nemîncați?
– Stă mereu acolo. Nu mai vine acasă, plînse mezinul.
– Are vreo treabă? Ce lucrează de întîrzie atît?
– Nu lucrează... A rămas în groapă, spuse mijlociul.
– A murit, îl lămuri, simplu, cel care pricepea mai multe.
– A murit? Și un oftat umplu pieptul streinului. Dar tatăl vostru... Și așteptă cu inima strînsă.
– N-avem...

Tocmai atunci iată că se-ntoarse frățînul cel mare, un băiețel ca de șapte-opt ani. Slab, costeliv, despuiat de la brîu în sus, în jos numai cu niște izmene hărtănite, încinse cu o sfoară peste pîntece... Ochii lui negri se țintiră aspriți în călătorul strein.

– Geaba mai vii și 'mneata, o luă el înainte. N-a mai rămas nimic. A luat pricictorul tot: țoale, boarfe, blide, cămășile și fota mamei. A zis că ne dă afară și ne vinde casa dacă nu plătim.

– Datorii? Și omul coborî parcă rușinat pleoapele.
– Îhî... Cică la stat, din vechi. Așa că 'mneata, geaba...
– Nu... nu... Eu n-am venit pentru asta, se apără omul scuturîndu-se înfiorat.
– Dar pentru ce? întrebă copilul bănuitor.
– Să mă odihnesc puțin. Sînt un drumeț trudit și flămînd. N-ai tu ceva merinde? Ți le plătesc. Și-l învălui într-o privire plină de mîngîieri.

Copilul, întristat și mai mult, răspunse:

– N-am nimic decît humă, și puse lîngă om un calup de lut vînăt, lucios.
– Ia și 'mneata, îl îndemnă. Ține de foame.

Ochii streinului iar se înmuiară în lacrimi. Pînă acum toți ceilalți la ușa cărora bătuse nici măcar la pămîntul ăsta cu înfățișare unsuroasă nu-l poftiseră. Copiii se porneau să ducă la gură.

– Stați... Nu mîncați. Zvîrliți-l jos, le strigă el spăimîntat. Aruncați-l.
– Nu se poate... Ce o să îmbucăm? făcu grav cel mare.
– Ce-o să mîncați? Ia să cercăm noi altceva, se învioră streinul, și un zîmbet îi auri chipul mîhnit. Copilul nu înțelegea.

– Altceva?
– Da, adică să facem alt soi de bucate...

Mititeii căscară gurile la el, parcă să li se umple... Mărișorul se întunecase și mai rău. Călătorul băgă de seamă asta.

– Cum te cheamă? îl întrebă mîngîios.
– Iliuță... răspunse băiețelul fără bunăvoință.
– Iliuță, ți-ar place ție o ciorbă?
– Ciorbă? cu ce? Și se strîmbă de rîs ca de o glumă.

– Cu ce: cu bolovan. Ciorbă de pietroi. Ai auzit vreodată?
– Ţu. Nu ştiu.
– Am să-ţi arăt eu. E mai bună mult decît huma voastră... Ai un pietroi p-aici?
– Un pietroi? Şi copilul se-ncruntă.
– Da' nu trebuie prea mare, numai alb şi curat.
– Ia lasă-mă, bădiţă, în pace. Şi glasul lui înciudat se muie a plîns.
– Nu te las, stărui blajin drumeţul, că d-aia am venit.
– 'Mneatale îţi arde de glume... da' noi... şi vru să se întoarcă la huma de alături.
– Deloc, mititelule. Uite colo... Şi streinul merse cîţiva paşi şi ridică de pe bătătură un bolovan cît doi pumni.
– Ăsta ne face treaba, spuse el, netezind şi mîngîind piatra. Bine că nu vi l-a luat şi pe ăsta pîrcălabul. Acum adu apă să-l spălăm şi să-l punem la fiert.

Copilul nu se mişcă. Sta supărat, muşcîndu-şi buzele. Aşa că tot călătorul trebui să scoată singur apă din fîntînă şi să limpezească piatra de pămînt.

– Acum, adu-mi un tuci ori o căldare mai mare... şi nişte pirostrii, să aşezăm mîncarea la foc.

Iliuţă se-mbonţase. Dar ceilalţi trei plozi nu mai puteau de bucurie şi începură să strige:

– Ciolbă, ciolbă! Nene, vlem ciolbă!
– Hai, voi alergaţi să-mi adunaţi vreascuri pentru foc, îi rîndui streinul. Să fiţi degrabă aici cu trei crosnii cît voi de mari. Iar tu, Iliuţă, să-mi scoţi din pămînt, de unde-i şti, tuciul sau mai bine un ceaun cît mai încăpător.
– Cît de male, atîta... ţipau prichindeii, sărind împrejurul streinului.
– Noi nu avem, că ni l-a luat.
– Ştiu... mi-ai spus. Îmi pare tare rău. Dar aleargă şi fă rost de la vecini. Roagă-te de ei. Spune-le că e vorba de o ciorbă minunată, care o să vă sature pe toţi.
– Cum pe toţi? Le dai şi altora? îl luă peste picior băiatul.
– De bună seamă, se făgădui omul. La toţi cîţi vor veni să mănînce, chiar dacă n-ar cere. Că o să iasă multă... berechet.

Iliuţă se scărpina în ceafă şi şovăia. Asta o auzise el într-o poveste, de la maică-sa. Dar cei trei îl încleştaseră şi-l hărţuiau plîngînd şi tîrîndu-l spre vecini.

– Hai, nene, la ţaţa Ilina, că are tuci...

Băieţelul porni, întorcînd capul înapoi, să vază ce face omul care i se părea că ori nu este în toate minţile, ori că era vreun păcălici... Acesta, liniştit, se apucase să strîngă găteje din ogradă şi să le clădească morman.

Şi numaidecît copiii fură înapoi cu vecina din stînga.

– 'Mnealui e, ţaţă Ilina, făcu Iliuţă arătîndu-l oarecum batjocoritor. Cică vrea un tuci mare să fiarbă în el o ciorbă de bolovan. Şi rîse trist.
– Nu mi-ai adus vasul? Păi ce treabă-i asta, Iliuţă? În loc să-ţi dau trei blide cu fiertură, am să-ţi dau numai două...
– Da' ce vrei 'mneata să faci cu tuciul? se amestecă cu ifos Ilina.
– A... se uimi streinul, ca şi cînd abia acum, cînd o aude, bagă de seamă că la ciorba lui s-a adaos şi o femeie. Sînt bucuros că ai venit dumneata. Am cu cine mă-nţelege. Am să gătesc, zise el, ridicînd ochii luminoşi la ea, am să gătesc o ciorbă să se ducă pomina.

– Păi așa, cu apă chioară? îl înfruntă muierea.

– Asta-i taina mea... Și-i surîse. Ai să vezi și să te încredințezi pe urmă. Acum aleargă numai și vino cît mai repede cu ceaunul, că, uite, se apropie prînzul și mititeilor le e foame.

Și, spunînd asta, înălță ochii plini de rugăciuni la cer.

Femeia se codea, crucindu-se.

– Lasă, că ai să te luminezi cînd îi gusta-o. Deocamdată ascultă și întoarce-te cît ai clipi, că am grabă. Soarele e sus și s-a pus în dreptul pîntecelor acestor copilași. Nu uita pirostriile, strigă el după femeie. Iliuță, du-te de-i ajută să le care.

Ilina porni cu gîndul să n-asculte. Dar n-o răbdă inima și se-ntoarse cu lucrurile cerute. Streinul se bucură și o bătu mulțumit pe umăr, făgăduindu-i și ei tot trei strachini de ciorbă. Și, cu îndrăzneală, o îndemnă:

– Ia pune, rogu-te, mîna și umple d-ta tuciul cu apă, pînă ațîț eu focul și așez pirostriile. Dar vezi, spală-l întîi bine...

Apoi scoase o cutiuță la care copiii zgîiră ochii, hîrșcui un bețișor pe-o latură a ei și dete foc crăngilor. Cu ajutorul Ilinei, potrivi tuciul sub flăcările ce pîlpîiau vesele, ca și copiii, ce țopăiau voioși în preajma lor.

Pe urmă, încet, cu multă băgare de seamă și evlavie, ca și cînd ar fi săvîrșit o mare taină, lăsă binișor pietroiul în apa din vas. Și înălțînd ochii se rugă din nou la cer.

Femeia și copilașii priveau uimiți...

– Ei, dar numai cu asta treaba nu e isprăvită, ci abia începută. Mi-ar trebui o țîră de sare... N-ai tu pe undeva, Iliuță?

– Ba parcă, și alergă în casă, de unde ieși cu o ulcică plină. Asta ne-a lăsat-o, grăi el, întinzîndu-i-o.

– Bravo! Ia tu ca un pumn și aruncă în apă... Așa... Și acum rugați-vă împreună cu mine...

Omul îngenunche acolo în bătătura stearpă, împreună mîinile și spuse tare *Tatăl nostru*. Mititeii, la fel, după el. Numai femeia deodată se împotrivi. Dar, repede biruită, se alătură și ea...

– Acum mi-ar mai trebui niște ceapă, grăi omul, sculîndu-se înseninat.

– Ceapă? De unde? Și parcă toți se speriară.

– Nu multă, îi potoli el. Cam vreo zece-douăsprezece căpățîni. Ce zici, Iliuță?

Iliuță n-avea.

– Dumneata, lele Ilină, nu găsești acasă? o ispiti cu un surîs ademenitor vrăjitorul. Cît de puțină. Ia vezi, scormonește în pod. Sau stai să-ți spun eu unde ai pus-o: Caută sus pe corlată în stînga. Ți-a rămas uitată de astă-iarnă.

Femeia încremeni. Ascunsese în adevăr acolo, pentru orice întîmplare, un pumn de ceapă veche, dar aproape o uitase. Îi venea greu s-o strice acum pentru gustul unui strein. Dar intrată în horă și dintr-un îndemn de dincolo de ea, se urni, șovăind. Se întoarse totuși cu cîteva cepe scorojite în poală.

– Începe să fie bine, se veseli bucătarul. Ia curăță-le tot d-ta, că te pricepi mai bine. Taie-le în cîte patru și zvîrle-le peste bolovan. Dau gust bun, deși chiar numai zeama neaoșă de bolovan nu e de lepădat.

Femeia, prinsă de puterea pătrunzătoare a streinului, ascultă și săvîrși întocmai.

El își suflecase mînecile și acum se căznea cu nu cuțitaș de buzunar să cioplească dintr-o scîndurică un fel de lopețică, o lingură cu care să mestece fiertura. Ochii lui Prîslea sclipiră și se lipiră de briceagul miraculos ca de un magnet.

– Ei, începutul a fost într-adevăr bun, glăsui drumețul, și să mulțumim lui Dumnezeu. Dar ar fi și mai bine dacă am avea și niște cartofi... Ce zici tu, Iliuță?

Dar, spunînd astea, bătea în Ilina.

Iliuță smuci din umeri a tăgadă: de unde cartofi?

Nici Ilina n-avea. Îi isprăvise de mult și nu mai văzuse în ochi, darmite în gură, de-o lună.

Streinul o privea însă stăruitor, parcă scormonindu-i toate mințile... Și femeia își aminti că vecina din stînga, verișoara Anica, mai avea. Într-un suflet alergă la ea, să-i spuie nemaipomenita întîmplare, cu unul care a venit din toată lumea, s-a abătut la alde Vlad și zice că poate să scoată ciorbă din pietroaie.

Vecina dete fuga să vază și ea minunea. Privi, puse mîna la gură a mirare, clăti din cap și trebui să recunoască, ce-i drept, că ceva fierbe în tuci și aburii încep a mirosi bine.

– Numai puțini cartofi îmi trebuie, o înhăță streinul în mreaja privirilor lui fără împotrivire. Nu te mai socoti, vecinico. Ai să mănînci o fiertură cum n-ai gustat nici la maica dumneatale cînd erai fată. Hai, dă fuguța, rogu-te, pentru copilașii ăștia și ai dumitale, cu care te poftesc să vii numaidecît.

Verișoara Anica, mai de milă, mai de silă, se înduplecă și alergă acasă ca să aducă un șorț de cartofi. Îi ținea îngropați, la păstru, pentru cine știe ce nevoie. Acum, la o asemenea neașteptată întîmplare, se îndură să scormone în comoară, ca să ajute și ea la împlinirea isprăvii. De coada ei se țineau bîzîind doi copilași.

Streinul, din ce în ce mai la îndemînă, îndatoră, c-un zîmbet, chiar pe darnica Anică să curețe leguma. Și-i întinse cuțitașul.

– Mîna dumitale are să facă ciorba mai dulce, grăi el, lăudînd-o.

Anica roși, dar nu se codi. Spălă, jupui de coajă buburuzii și-i azvîrli în tuciul care bolborosi, spumegînd.

– Auziți cum se bucură pietroiul și mulțumește, spuse el voios.

Copiii se ridicară în vîrful picioarelor, să vază și mai bine bucuria bolovanului.

– În alte părți se chiamă barabule, luă vorba omul, ca să spargă încordarea așteptării. Sînt ținuturi unde li se spune picioci... și rămase pe gînduri.

– 'Mneata se vede că ai umblat mult, îi băgă de seamă Ilina. Cu ce fel de nevoi?

Streinul nu-i răspunse.

– Noi ne-am dat la vorbă, o-ntoarse el, și am uitat de ciorbă. Nițică slănină dacă am avea, ar fi lucru mare. Nu de altceva: dar piatra, oricît de minunată, se cere oarecum unsă.

Slănină? se crucîră ceilalți... Cine oare s-ar găsi să aibă asemenea avuție în golătatea asta din Flămînzi? Și Ilina se frămînta sub privirile răscolitoare ale streinului, care n-o slăbeau din îndemnuri.

– A, stați, nepoată-mea, Bălașa lui Tontea... A tăiat astă-primăvară porcul, care începuse să bolească. Îl aveau de furat. Cum sînt zgîrciți, că-și mănîncă de sub unghie și n-a dat nimănui

măcar o așchie de șorici, cred că mai au pitite cîteva curele de slănină. Trebuie să ajute și ea la cazna asta a d-tale, sfîrși femeia, gîfîind de-atîta vorbă.

– Ajut-o d-ta să le găsească, o rîndui, șăguind, omul. Și dacă zice că n-are, adu-i aminte că le ține agățate în pod, la gura cubelii... Sfătuiește-o să le mute, că la noapte i le mănîncă pisicile.

– Lasă, că i le scot eu...

Și, voioasă de slujba ce poate face drumețului, femeia porni ca o vijelie peste zece case, pînă la Bălașa. În drum scorni toate nevestele de la cele nouă gospodării prin fața cărora alerga învolburată.

– Vino, soro, să vezi ce n-ai crezut niciodată.

– Ce?... Ce?...

– Ciorbă de bolovan, spunea ea cu fală, pătrunsă acum pînă-n măduva sufletului de încredere în omul minunat.

– Cum, fa? Ce, ești nebună?

– Zău, să-mi saie ochii dacă mint! Și o pornea iar la goană.

– Unde, fa?

– La alde Vlad în bătătură, zvîrlea ea răspuns peste cap.

– Veniți și voi. Și gonea ca un crainic împărătesc cu o mare veste.

Bălașa tocmai se văita că n-are ce da la copii de mîncare.

– Hoo și voi, că nu v-o fi mas as-noapte șoarecii în burtă... îi certa ea.

– Dacă nu șoarecii, măcar limbricii, gîfîi în obrazul Bălașii, Ilina, năvălind peste ea. Hai, scoate slănina și vino cu ei acolo. Mîncăm toți fiertură de pietroi alb, că iese un cazan plin.

Auzind de pietroi alb, Bălașa crezu că e vorba de vreo pasăre și ciuli urechile...

– Mai trebuie numai o halcă de slănină...

– Slănină? se văietă păcătoasa... De unde?

– Din pod. Tu mai ai de astă-primăvară, mi-a spus mie omul, că ăla știe toate. O ții la cubea... Are să ți-o fure motanul...

– Aveam, începu asta, da', să vezi, am mîncat-o, și cu ce-am mai împărțit, s-a isprăvit...

– Nu mai minți, că ăla știe ce spune. Taie o felie mai măricică, ia copiii de mînă și hai. N-ai văzut și n-ai să mai vezi minune ca asta!

– Și cine o face? se muie Bălașa, cu gîndul la cine știe ce orătanie care s-ar chema pietroi alb...

– Un ăla, un strein. Un vraci...

Zgîrcita, ispitită, scoasă din țîțîni de făgăduiala ciorbei, se urcă și dezlegă slăninuța cea mai mică. Adună plozii și porni fuga la întrecere cu mătușă-sa. Pe cale li se alătură și celelalte gospodine cu copii, cu cățel, dar fără purcel, căci Flămînzii-Vechi nu mai avea nici unul. Iar sătenii de jos învegheați, și-i țineau bine, încuiați în cotețe.

Cîrdul năvăli tocmai cînd bucătarul mesteca mai vîrtos în ceaun.

– Uite, slănina, strigă biruitoare Ilina, împingînd pe Bălașa, care, șovăitoare acum, bălăngănea cu oarecare părere de rău darul.

– Să trăiești! îi mulțumi streinul, luîndu-i-o repede din mînă. E chiar prea multă pentru o singură fiertură.

Și o tăie în două. Femeia vru să-și ia jumătatea înapoi acasă. Dar omul îi zîmbi împăciuitor, înseninîndu-și chipul trist și întinse peste mîna ei lungită bucata.

– Ține, Iliuță, du-o în casă și pune-o bine pentru mîine.

Acum ciorba fierbea în clocote. Slănina tăiată mărunt de stăpîna ei, cum rînduise călătorul – ajuns gazdă – se topi în unda înspumată, care da să se reverse bogată peste buzele vasului... Dar bucătarul se ațінea și sufla în ea cît putea, ajutat de copii, mestecînd-o cu lingura s-o împingă înapoi.

Era într-adevăr un om minunat, aproape măreț, cum sta așa îmbujorat de căldura aburilor, de plăcerea de a sluji o mîncare bună flămînzilor, înfășurînd într-o privire duioasă liota lihnită dimprejurul său.

– Ei, acum e acum! făcu el, ridicînd ochii întîi la cer și apoi coborîndu-i roată spre cei de jos. Să nu ne înecăm tocmai la mal... Ca să dea și mai mult gust, bolovanul are nevoie de puțin pătrunjel, o mînă de mărar, niște leuștean, vreo cîțiva morcovi amestecați cu țelină, chiar un ardei, doi. Cine are pe-acasă? Că bolovanul chiar acum își lasă zeama dintîi... Ia uitați-l.

Și cu lopețica făurită de el se căznea să scoată la vedere, pentru îndemn, pietroiul înfierbîntat, care luci deodată alb și nălucitor cît un gogon de ciolan de la genunchiul unui bour.

Gospodinele se grămădiră curioase. O bunătate de aromă zbucnea valuri-valuri deodată. Copiii nu mai putură răbda și chirăiră, începînd să ceară.

– Nu te mai canoni cu scîndurica ceea, grăi o femeie, privindu-l cum scăpa mereu bolovanul greu din lopețica neîncăpătoare.

Uite, ți-am adus polonicul nostru. Și-i întinse un linguroi cît un găvan.

– Bine făcuși, o lăudă omul, bucurîndu-se că au început și femeile, de la ele, să se dea pe brazdă. Hai să potolim deocamdată puișorii ăștia. Dați-mi un blid. Și lor puneți-le în mînă cîte o lingură, porunci el, numărînd puița ce se aținea atîrnată de toate gesturile lui.

– Dumneavoastră celelalte, urmă el, alergați să-mi aduceți ce vă cerui. Ba mai adăugați și cîțiva postîrnaci, un bostan, și mai ales o poală de boabe de porumb. Nimic nu se potrivește mai bine la pietroiul fiert ca popușoiul.

– Încet, încet, să nu vă opăriți, striga rînduind copilașii care tăbărau pe blidul umplut. Suflați mai întîi... Iliuță, lele Ilino, vedeți de ei, să nu se înece...

Și aplecîndu-se pînă la gurile lor lacome, se sătura parcă el mai întîi.

– Ei, cum este ciorba? îi cercă el vesel.

– Bună, bună, țipa puița, prefirînd cu lingurile adîncul strachinei, ca să pescuiască din fund cartofii.

Muieretul dimprejur murea de poftă. Una, însărcinată, vru să ia lingura din mîna unui copil al ei, ca măcar să guste. Mititelul zbucni în urlete.

– Cei mari la urmă. Este pentru toată lumea, le chivernisea omul, ca o gazdă bună.

– Sița e borțoasă și a poftit, cerură iertare pentru ea celelalte.

– Atunci se schimbă socoteala. Și el întinse femeii căucul plin cu zeamă, privind-o mulțumit.

– Mai ia unul și pentru cel din pîntece, și-i umplu a doua oară blidul.

Acum soseau gospodinele plecate după bunătățile pretinse de necunoscutul bucătar: mănunchiuri de buruieni mirositoare, cimbru, mînătărci și drele, precum și alte soiuri de legume

uscate, scotocite din cine știe ce colțuri... O ploaie de grăunțe se vărsă în ceaunul tainic, peste pietroiul miraculos. Toate fură amestecate, învîrtite, vînturate acolo, în clocotul neîntrerupt al fierturii, sub care focul pîlpîia necurmat, hrănit cu vreascuri.

Gloata, îmbătată de foame, de așteptare, de bucuria copiilor, se înveselise și ea.

Tocmai atunci picară și cîțiva bărbați, ursuzi că nu-și găsiseră muierile acasă, flămînzi și necăjiți că logofătul de la curte nu le dase nici bani, nici mălai. Ba îi mai scosese datori cu munci viitoare. Se strînseră și ei, oricît de neîncrezători, în preajma ciorbei de basm, unii cu gurile căscate, alții cu nările lărgite, și de uimire și ca să le umple aburii gustoși, ce se împrăștiau și dau de veste în tot satul despre nemaipomenitul ospăț. Așa ceva nu-și închipuiseră nici ei, cît de umblați pe la tîrguri și prin lume: ciorbă de bolovan. Adevărat, nu minciună. Sta acolo, sub nasul lor, gogeamite pietroiul, pe care ospătarul îl tot sălta din fund pînă-n fața undei înspumate. Și ce zeamă gustoasă! Cu nimica toată... Căci nici una din neveste nu ținea să mărturisească adaosul pus de fiecare la bolovan, nu atît de teama să nu le certe bărbații pentru risipă, cît să nu știrbească din măreția minunii.

După ce au fiert și porumbul și celelalte bunătăți mai tîrzielnic adăugate, gazda a poruncit să se caute o scîndură lungă sau niște fețe de ușă de la vreun coșar, blide și linguri. A dat pentru asta fuga tot satul și s-a strîns de două ori pe cît era nevoie. Ilina a întins scîndura în chip de masă în mijlocul bătăturii și pe ea a semănat strachinile, pe care streinul le-a umplut ca la pomană. Apoi a poftit la mîncare lumea toată. Și s-au așezat cu mic cu mare, ca la ei acasă. Stînd tot timpul în picioare și alergător necontenit de colo pînă colo unde era nevoie, streinul a slujit pe fiecare cum se cuvine, ajutat de Ilina, care nu se îndura acum să-l lase cu toată bătaia de cap în spinare. Ea avea să mănînce la urmă. Amîndoi se simțeau sătui numai de bucuria ce le umplea inima că-i văd pe toți strînși la o hrană bună.

După ce-și ostoiră foamea, unul mai guraliv întrebă despre taina cum se săvîrșise minunea. Din apă goală cu un pietroi în ea cum se poate scoate o ciorbă atît de gustoasă?

– Numai la nunta din Cana s-a mai petrecut așa ceva, îl lămuri firoscosul satului, un bătrîn cam îngîmfat. Dar acolo a fost Cristos, care a prefăcut apa în vin. Și asta a făcut-o repede, cît ai clipi din ochi. Vezi, n-a aprins foc, ca aici, își urmă el cuvîntul. E mai ușor să fierbi chiar un pietroi. În cîteva ceasuri de clocote, tot scoți ceva din el, musai trebuie să lase zeama.

Și, sătui, începeau să micșoreze meritul și cazna streinului, care-i privea trist. Nu se gîndeau nici măcar să-i mulțumească, așa, c-o vorbă.

– Oricît, se întoarse altul, oftînd, bine ar fi să avem în fiecare zi cîte un praznic ca ăsta! Și întinse stachina să i-o mai umple o dată.

– Dacă vreți, prinse cu însuflețire călătorul firul, așa are să fie totdeauna, ba chiar și mai bine, vă dau eu chezășie. Ceaunul și pietroiul rămîn aici, ale tuturor. Mîine se rînduiește altcineva în locul meu, de pildă, lelea Ilina, să strîngă legumele care să dea gust zemei de bolovan. Dar pe deasupra lor și mai mult decît toate bunătățile aduse de dumneavoastră, are să facă minuni, cum a făcut și azi, dragostea celor ce se strîng ca să se ajute singuri și unul pe altul, cu puținul pe care-l are fiecare...

Astfel, aflară și bărbații că streinul umblase după căpătat, tot ca un milog. Numai că în loc să mănînce el ceea ce strînsese, li-l împărțise tot lor. Se chema că făcuse cu șoalda.

– Păi, vra să zică, n-a fost bolovan gol? Ciorba era făcută cu bucatele noastre? Asta nu mai e de nici o mirare... Așa ceva știe și Baba Chioara.

Oamenii se sculau nemulțumiți, cîrtitori, ca și cînd ar fi fost înșelați. Ei cereau minune neoașă, nu de asta omenească.

– Bine că nu ți-ai dat copilul să-l taie bucăți și să-l fiarbă în ciorbă ca să-i dea mai mare gust... repezi Nastase pe nevastă-sa, care îl păgubise doar cu un șirag de zbîrciogi viermănoși...

Zadarnic se căznea streinul să-i lumineze că aici pe pămînt e și mai mare minunea să înmănunchiezi toate dragostele la un loc și să faci din ele o singură putere biruitoare peste necazuri și sărăcii. Oamenii nu socoteau minune decît numai dacă bolovanul gol ar fi scos ciorba care-i săturase. Și muierile începeau să le dea dreptate. Așa era, fiertura tot cu leguma lor o făcuse...

Călătorul începu iar să le vorbească despre iubire și milă, să le spună pilde despre tăriile bunătății și lepădării de sine, despre virtutea întrajutorării și jertfirii.

Dar oamenilor vorbele le intrau pe-o ureche, ca să le iasă pe cealaltă...

Femeile întrulocate deoparte îl priveau ca dezmeticite dintr-o vrajă și nu mai pricepeau. Doar Ilina văduna era numai ochi și urechi.

– Ia uitați-vă, spunea una, care parcă acum îl descoperea întîi, ia uitați-vă ce urîțenie de om: ciupit de vărsat, cu nasul cît o pătlăgică, pe deasupra și chiomb. Parcă-i Ion al Saftei... Ptiu!...

– Unde-l găsiși tu ciugulit de vărsat? o îndrepta alta. Nu vezi că are nasul ascuțit ca o custură și gîtul strîmb? Aduce mai degrabă cu Neculai al Marandei.

– Voi ați chiorît de tot! le mustră o nevastă mai isteață. Cu hălăciuga aia de păr încîlcit în cap și cu mustățile țepoase, e leit bărbatul Kivei cînd vine beat din comună.

– Ba e chiar Păcală.. le îndreptă o surată, nu-l vedeți? cu gura lăbărțată a rîs pînă la urechi și dinții zîmbați, cum ni-l povestea mama. O fi trecut acum și pe la noi să ne facă pozna cu ciorba... ne-a păcălit, precum văzurăți...

– Fugiți de-aici, fa nebunelor! se vîra o tinerică. Voi nu vedeți ce chip alb are, și ce mustăcioară răsucită? E leit feciorul boierului cînd urcă după iepuri.

– Și te vînează pe tine... o sfichiui vecina.

Dinspre partea mea, urmă ea, poate să fie cum o fi, eu știu că am mîncat bine, numai c-un mănunchi de cimbru...

Da' nu e tocmai cum spuneți voi: așa, cu gușa mare cît un cimpoi și cocoșat, seamănă mai curînd cu răposatul Ghiboldan, văcarul boierului, cînd da drumul cirezii pe coclauri...

Ilina le auzea fără să vrea și nu-și găsea astîmpăr. Cum de-l vedea fiecare altfel? Cîte înfățișări avea? Pentru ea necunoscutul, de la început și pînă la sfîrșit, fusese și era același bărbat blajin și trist, plin de bunătate, cu chip cuvios alungit cu barba castanie, cu părul ales cu cărare la mijloc... Și ochii adînci și mîngîioși ca două lumini înserate... Și ea nu se dumirea... Îl cunoștea de undeva și nu știa de unde să-l ia. Și se zbuciuma să-și aducă aminte. Îl văzuse de cîteva ori. Dar unde? În vis! În copilărie! La o durere mare?

Tocmai o femeie îl asemuia cu țiganul buzat care se abătea din cînd în cînd să le spoiască tingirile, cînd Ilina, înțepată ca de streche, se smulse dintre ele și, pălită de-un gînd cutremurător, o rupse la fugă, croindu-și drum de-a dreptul peste rîpi, să ajungă cît mai repede în comună.

I-a trebuit, chiar așa, mai bine de un ceas și s-a năpustit spre biserică. Nu mai călcase acolo de cînd își îngropase bărbatul și copiii.

Era după-amiază tîrziu, zi de lucru, și sfîntul locaș încuiat. Îi dete ocol, se învîrti primprejur... Nimeni... Să caute pe paracliser? Sta în celălalt capăt al comunei. Și apoi, ce să-i spuie? Cum să-i ceară cheia? Popa, dacă se ducea la el, ar fi luat-o la goană ca pe o nebună. Se întoarse și zgîlții din nou cu nădejde mînerul ivărului învolt în chip de floare de fier. Nici ea nu știa ce face. Dinăuntru se zvoniră pași. Broasca scrîșni. În ușa crăpată cît să iasă un ins, se ivi, cu o cheie uriașă în mîini, un bătrînel scundac, dar verde și vioi, cu barba albă, scurtă, capul mare pe-leag acoperit aproape întreg de tichia unei chelii de sub care zbucneau două smocuri de păr sur și creț în cele două tîmple. Era îmbrăcat cu giubea albastră în cute, lungă pînă în pămînt, de sub poalele căreia ieșeau picioarele goale.

Ilina se dete la o parte să-l lase să treacă.

– Domnul este tot sus la voi? o întrebă el pripit, parcă mînios.

Femeia, uluită, nu pricepu, se fîstîci, și pînă să dea vreun răspuns, bătrînelul, bodogănind: „Iar trebuie acum să alerg după el, să-l strîng de pe drumuri“, se și pornise cu pași repezi la deal, lăsînd-o în prag.

Ea intră, rătutită, zănatică, înaintă împleticindu-se prin amurgul tainic boltit peste încăpere, ajunse lîngă altar și căzu în genunchi. O vreme nu cuteză să ridice ochii. Nu se gîndi măcar să se roage, nu mai avea obicei, uitase. Pe urmă își aminti pentru ce venise: căuta lacomă în șirul de chipuri întunecate ce-i sta dinainte pe tîmplă icoana împărătească a Mîntuitorului. Privirile îi alergau nehotărîte, pînă se opriră înțepenite pe lemnul cu chipul cunoscut. Era el, streinul poposit de dimineață la ei, în Flămînzii-Vechi.

La început șters, tremurat, jucînd în cadru ca și cînd atunci sosise și se potrivea la loc, pînă ce ajunse să se limpezească și să lumineze, deși nici o candelă nu-i ardea înainte.

Era el... îi surîdea blînd din zugrăveala mohorîtă. O uimire fericită se vărsă deodată peste întreaga ființă a bietei păcătoase. Nu se înșelase: aidoma, același bărbat, cu ochii mari căprui, plini de toată tristețea satului ei, același obraz firav, supt, împlinit de bărbuța castanie, aceeași frunte puternică, lată ca o temelie a capului împărătesc, împodobit de frumosul păr bogat, cu cărare la mijloc. Nu-și lepădase nici anteriul cu care urcase la ei, haina de aba albă, peste care își zvîrlise acum un fel de giulgiu roșu și albastru. Numai atît, că în stînga pieptului, în locul țîței, se deschidea o cămară adîncă, aprinsă de-o lumină nemaivăzută și de o mireasmă nemaisimțită: inima lui atotcuprinzătoare. Și în toată biserica se făcu amiază mare. El îi întindea cu dreapta binecuvîntarea: „Luați și mîncați“, ca acolo sus... Ilina îl sorbea cu privirile și cu sufletul îl mînca fără să se sature. Era El... Se învrednicise să-l slujească, ea cea dintîi, și să-l cunoască... La gîndul ăsta o trufie îi umflă ființa strîmtată de nevoi... Ajutase Domnului... Dar numaidecît chipul Mîntuitorului păli, se șterse și peste el, în locul lui, se înfiripă altcineva. Femeia căscă gura, zgîi ochii: Cristos se schimbase în Ion al Saftei, de la ei din cătun, care-i zîmbi din obrazul lui ciuruit de vărsat. Asta ținu cît ai clipi. Și Ion coborî lin în inima de lumină a lui Isus, care-l opri în camera ei de rai. Cadra nu rămase goală. Alt ins se rîndui fulgeratic în loc: din icoana strălucită îi surîdea Neculai al Marandei. Îl cunoscu după nasul adus în custură și gîtul strîmb, pentru ca și el să alunece lîngă Ion... În locul lui se ivi bărbatul Kivei, cu părul hălăciugă neagră și mustățile

țepi de mistreț, dar și acest al treilea îi făcu semn și se prelinse alături de ceilalți în sînul dulce al izbăvitorului. Urmară, rînd pe rînd, peste chipul Domnului, înlocuit o clipă de fiecare, țiganul buzat care le lipea căldările, numaidecît feciorul frumos al boierului, boierul însuși, popa cu fuiorul alb al bărbii, Ghiboldan, văcarul, cu cimpoiul gușii revărsat afară din cămașă, ca să le ia fără veste locul verișoara Bălașa, mătușa Dobra, Iliuță, ea însăși, Ilina, mai vie decît în ciobul oglinzii în care se uita cîteodată acasă, satul tot cu mic cu mare se perindă în chipul Domnului ca să se așeze toți, neamestecați, dar înfrățiți în uriașa încăpere a inimii lui. Vra să zică, își spunea Ilina, slujind pe Cristos, ea slujise pe toți aceștia, care, descoperea ea cu mirare mare, se aflau în el, îl alcătuiau... Se slujise încă și pe ea... Dar multitudinea Mîntuitorului nu se oprea aici. Veniră să-l umple morții. Se perindară bărbatul ei, zănatec de sărăcie, copiii, gălbejiți de boală, tat-su, istovit de lipsuri, maică-sa, jupuită de pelagră, surori, mătuși, moși, cunoscuți și necunoscuți, necăjiți și obijduiți, bogați ori săraci, n-a lipsit unul. Nici măcar Păcală, alcătuit aievea din ochiul chiomb și dinții zîmbați, lărgindu-și șoltic gura la urechi peste chipul dumnezeiesc prins dedesubt. Fiecare la rînd i-a făcut un semn de fericire, desprins din fața Mîntuitorului, rămasă fundal, și, strămutat numaidecît în inima fără de fund care cuprindea în lăcașul ei tot norodul ăsta, și-l aduna ocrotitoare să-l mîngîie, să-l sature și să-l odihnească.

În înțelegerea îngustă a Ilinei se destupa o vrană. Știa acum, fără să priceapă, cum că în Cristos este lumea toată, cea de pe pămînt și de sub pămînt, topită de la începutul la sfîrșitul veacului, fără să-l schimbe, fără să-l adauge, fără să-i poată copleși nemăsurata, străluminata lui înălțime și adîncime.

Toropită, năucită de greutatea prea repedei, uriașei descoperiri Ilina își pierduse cunoștința... zăcea somn greu... Cît?...

Cînd se trezi, bătrînul arțăgos, cu cheia cît un baltag, se întorsese și certa pe tînărul fugar.

– Doamne, mă făcuși să urc după tine pe unde și-a înțărcat vrăjmașul puița.

Isus tăcea, zîmbindu-i și lui prietenos.

– Cum te-ai coborît de nu ne-am întîlnit? că nu e decît o singură cărare, se potoli moșul. Eu nu știu ce să mă mai fac, oftă el amărît, cu bunătatea asta fără margini a ta?...

– Să mi-o rabzi, Petre... Și-i trimise alt surîs...

– Apoi și răbdarea are margini... Trebuie odată să înțelegi că te ostenești degeaba și strici în acest chip și rînduielile. N-a sosit sorocul.

– Bunătatea n-are soroc, îl îndreptă stăpînul.

– Dar mîntuirea are, i-o întoarse chelarul. Ioane, vino de-mi ajută să-l încredințăm că încă nu este vremea.

Dintr-un ochi de tîmplă se coborî numaidecît un tinerel frumos ca un înger, pe umăr cu o pasăre în chip de vultur.

– Spune-i și tu, îi dete cuvînt moșneagul, ce ai văzut atunci în ceruri...

– Așa e, Doamne, trebuie să ne supunem Celui Preaînalt. Nu ți-a sosit cel de-al doilea timp. Milițiile cerești nu s-au adunat. Stă scris în *Apocalipsă* că tu trebuie să te dai la o parte. Locul tău îl lași Anticristului, rînduit să preia o vreme domnia lumii acestia, împreună cu fiara. Pe el îl așteaptă oamenii. În dorul lui fac toate răutățile... Ca să-l grăbească...

– Știu... răsuflă adînc Domnul. Știu, dar nu mă rabdă inima. Prea sînt rătăciți și prea mult suferă unii pe nedrept... Asta mă scoate din țîțîni, ca astăzi... și suspină... Am să mă supun...

Și privirile-i căzură pe păcătoasa de sub picioarele lui...

– Și cu femeia asta ce facem? Că a văzut și a auzit toate... se îngrijoră el.

– N-ar fi bine s-o amuțim? își dete cu părerea Ioan.

– Nu e nevoie. Lăsați-o să plece, sfătui morocănos bătrînul. N-au s-o crează orice ar spune. Și cu cît le-o grăi mai adevărate, cu atît mai nebună au s-o socoată. Ca Răul să-și aibă biruința lui.

Scoală-te, femeie, și pornește-o acasă, îi porunci el. Acolo vezi-ți de treburi și nu te mai amesteca unde nu-ți fierbe oala... Și, alungînd-o astfel, bătrînelul se cocoță cu sprinteneală într-un cadru al catapetesmei...

Muierea se ridică înfricoșată și da să iasă de-a-ndăratele, cu ochii nedezlipiți de pe nemaipomenitele arătări.

– Stai, Ilino, o opri blînd cel care fusese călător în satul ei. Vino mai aproape.

Ea se tîrî pe genunchi pînă sub poalele lui. Din icoana Mîntuitorului, ce se stingea încet, o mînă se întinse mîngîioasă și-i închină creștetul.

– Acum du-te... Și să n-ai nici o teamă. Poartă-mi crucea pînă la sfîrșit... Numai așa afli mîntuirea.

Și în femeie se zidi o pace pe care nimic nu mai avea s-o zdruncine.

Lăuntrul bisericii se întunecase iar... Ilina bîjbîi, găsi ușa și ieși...

Cînd a ajuns înapoi în sat, oamenii, după cîteva încercări zadarnice cu pietroiul gol, îl zvîrliseră ca nefolositor și înjurau de foame. Femeia a cercat să-i adune din nou, deslușindu-le tîlcul întîmplării de dincolo de fire. Nimeni n-a ascultat-o, dar s-o creadă! Au rîs de ea ca de o nebună. Și nebuna a rămas să-și ducă înainte viața, alături de oamenii gîrboviți sub crucile chinurilor răscumpărătoare...

Numai că Ilina ieșea din cînd în cînd la drumul mare și se uita cercetător la trecători... Aștepta și i se părea că are să cunoască pe Anticrist și să-l dea pe față lumii.

Lumea clătea din cap sau rîdea. Și nu-i mai spunea pe nume, ci așa cum o războtezase satul: nebuna lui Cristos.

Cînd se trezi.

– Scoal', domnule, că e amiază...

Cineva o zgîlțîia de umăr... Pe Ilina?

Nu... Pe mine. Amicul Sava sta alături pe pat, și mă privea.

– De-un ceas aștept și mă uit la tine... Bîigui, dai din mîini, din picioare, te zbați... Ești lac de sudoare. Mi-a fost milă și te-am deșteptat.

Eu mă dezmeticeam anevoie.

– Ce visai?

Nu i-am spus... Am bolmojit ceva și am tăcut.

Adormisem în gînd cu subiectul povestirii ce purcesem să scriu și care mi se desfășurase în vis pînă în locul unde mi-a tăiat-o el, fără vreme.

Treaz, n-am mai putut nici pînă astăzi închega sfîrșitul... Cu nici un chip.

Am întors-o pe Ilina în sat, unde după plecarea streinului se pornise vrajbă mare. Oamenii se băteau pentru pietroi și pentru ceaun, cine să le ia acasă, în stăpînire, numai pentru el... Abia cu grele stăruințe i-a împăcat femeia și a putut duce mai departe lucrarea călătorului.

Sfîrșit leșinat, romantic, nu mi-a plăcut... Am înfiripat altul: Bătrînul cu cheia se întoarce în biserică, aducînd înapoi pe dumnezeiescul fugar, pe care-l lămurește chemînd la sfat și pe Ioan al *Apocalipsei* că nu mai este timpul lui. El trebuie să dea locul și puterea lui Anticrist, rînduit să preia domnia lumii acesteia.

– Și cu femeia de aci ce facem? întrebă Ioan.

– Lăsați-o să plece, sfătui bătrînul chelar. N-au s-o crează, orice ar spune. Și cu cît le-o grăi mai adevărate cu atît mai nebună au s-o socoată.

Ca Răul să-și aibă biruința lui.

Și adevărat, în Flămînzii-Vechi, Ilina găsește un zdrahonț înalt, voinic, îmbrăcat în manta soldățească, încălțat cu cizme ferecate, cu chip smolit și sănătos, încărcat de o mustață groasă, sub șapca păstrată necontenit în cap.

Cît ai clipi, el izbutește să înmănuncheze toate urile clocite în oameni și să-i asmută asupra boierului și bogătanilor din comună, jos... Arestează, ucid, ard, prigonesc și se așază, deplin stăpînitori, el în conac, tovarășii în gospodăriile golite.

Ilina, legată, este tîrîtă și închisă într-un coșar, unde așteaptă să fie împușcată. Dar fuge și izbutește să scape din pîrjolul bisericii icoana Mîntuitorului.

Sfîrșit și mai lamentabil, ce desăvîrșire împotriva duhului povestirii... L-am aruncat în foc...

Am înjghebat un al treilea.

Ilina, de spaimă sau din tainică iconomie a Orînduitorului tuturor, amuțește. Cînd vine acasă, nu poate destăinui satului nimic din descoperirile ei... Și ea își reia mai departe viața, alături de oamenii rămași să-și ducă înainte crucile chinurilor răscumpărătoare... Scîrbit, l-am rupt și pe acesta bucățele...

Am închipuit un al patrulea... Cu Ilina găsită moartă în biserica încuiată... N-am mai știut însă ce să fac cu satul?

... Și pe urmă altele și altele, sarbede sau boacăne... Pe toate cîte le-am încercat le-am aruncat... Nici unul nu s-a potrivit. Toate erau cîrpeală, petece. Și nici un alt vis nu mi-a adus adevărata dezlegare.

Și cu toate că am iertat pe amicul păgubitor, nu mă pot mîngîia că am pierdut singura încheiere, cea descoperită, nu cea închipuită...

Acum m-am resemnat, n-o mai caut. Poate nici nu este pe lumea asta.

1953-1954 – 15 iunie, București.

Lupta cu îngerul

Uriașa cumpănă a lumii, urnită de ritmul cosmic, mișca talgerele-i potrivnice, ziua și noaptea pentru asfințire. Talgerul luminii, îngreuiat de aur, se plecase de tot și spînzura jos în rasul pămîntului, dincolo de apus; buza lui fulgera, înainte de scufundare, către talgerul nopții, care se ridica gol în slavă și astupa, cu fundu-i negru, cerul. Săgeata cumpănitoare încremenise, cu luceafărul în ascuțiș.

Caprele rîcîiau țărîna închinînd cu copita culcușul... Clopotele aninate de turlele gîturilor sunau limpede și fiecare vită era o vecernie.

Apa rîului luneca în läuta țărmurilor cîntare înăbușită sub căluș de sălcii gînditoare și plopi amintitori. Șarpe descolăcit din aur, amurgul descînta păsările cristaline, care picau din slăvi, ințelenite, pe ramuri.

Cînd, o prevestire trecu și scutură din florile tălăncilor o rouă de clinchete. Păstorul tresări sub cerul unde se ruga. S-a sculat leul pustiei și vine să-i dijmuiască turmele?

O formă nedeslușită înainta, fără pași, spre staul. Sărise din talgerul luminii, care acum se cufundase în puțul de dincolo de pămînt. Iacob se repezi cu ghioaga să-și apere averile. Statura măreață îl aștepta în strungă, ațintindu-i calea.

Nu era leu, nici fur. Părea o arătare de pe alt tărîm.

– Ce vrei? – răcni ciobanul, clătinat între spaimă și uimire.

– Luptă – răspunse celălalt, ca și cum ar fi zis bună-seara.

Nu dorea nici oi, nici bogăție, ci altceva, mai de preț: puterea. Spre a fi stăpîn se cere să fii tare. Care din ei doi e mai vrednic? Și vedenia nu propunea enigme, pretindea încercarea puterilor.

Prin labirintul crengilor despletite pentru somn, vîntul trecea degetele-i încărcate de plînsete moi. Caprele se sculaseră și priveau din tîrlă. Înfățișarea cu chip de zburător îl înfrunta din poarta țarcului. Iacob îi deslușea asupra capului un moț, adus ca gluga ciocîrliei... Și glasul îi cîntase a viers. Cine, oare, se ascundea în veșmînt păsăresc? Iacob simți o rîvnă tinerească să se măsoare cu taina... Necunoscutul îi căzuse drag deodată, așa cum îți cade un prinț hoinar, colindător după ciudățenii, căruia nu i te poți împotrivi să nu-i faci gustul.

El primi lupta fără vrăjmășie, prinzîndu-se ca într-o horă cu îngerul, ochii iezilor – bucuroși de salturile stăpînului în lupta cu cerescul partener. Și astfel Iacob s-a luptat cu îngerul, nu împotriva lui...

Fiecare din noi, măcar o dată în vreme, trebuie să ne măsurăm cu trimisul Domnului, la un popas, sub sicomor, lîngă o fîntînă de răscruci. Te iei cu el la luptă, așa cum te lupți, copil, cu un frate mai mare, dornic să te învețe lupta. E un exercițiu pe care trebuie să-l deprinzi, măsurîndu-te cu cineva mai puternic. E o voinicie la care trebuie să te ridici sub povața unui superior, unui dascăl cunoscător al tuturor adevărurilor atletismului spiritual.

Îngerul și Iacob își împrumutau numai prezența, nu și substanța. Aparența lui se lăsa cuprinsă... Și rezistența divină se echilibra prin forța umană, care se mlădia pe tărie și urca, tîrîită de model, victorioasă asupra ei înseși. Îngerul, senin, se împotrivea opintelilor, nu ataca. Zîmbitor, ațîța la sforțare, nu căuta să doboare. Deși înger, el se alcătuia într-un prilej chibzuit și cumpănit pentru încordarea mușchilor sufletești ai omului răpit în ideea biruinței.

Nici arc, nici palã. Luptau luptă dreaptă, încinși cu brațele. Și mîinile omului se încleștau, pafta cu zimții degetelor petrecuți unii într-alții în șalele îngerului. Iar aripile acestuia, ridicate din sfîrc, se încondeiau pe umerii discipolului, așa încît el, cătînd drept în ochii miraculoși care-l stîrneau la vitejie, nu le vedea strejuindu-l, ca să nu se înspăimînte. E îngăduit fiului de om să biruie, în virtute și har, un înger, alcătuit din șapte stihii mai mult?

Oricum, îndemnul îngerului adevărat e totdeauna lupta. Numai satana e ispita, vrajă de cîștig ușor asupra a tot ce cuprinzi cu ochii.

Minunea cea mare a fost că atingerea cu îngerul îl întărea pe om. El devenea mai puternic, pe măsură ce se îndelunga îmbrățișarea. Virtutea lui creștea, cu cît dura misterioasa inițiere. Iacob se împuternicea ca Anteu, dar, spre deosebire de acela, nu atingînd pămîntul, ci cu cerul coborît de înger. Omul alăturat de înger sugea fluid sfînt, care trecea în el ca în legea vaselor comunicante, din cel plin în cel gol, prin mediatorul înaripat, încît precursorul lui Cristos a trebuit să se smulgă cu violență din veriga ce-l strîngea din ce în ce mai cumplit, înainte de a se umple de el omul întreg. Căci nu era el Mesia, menit să săvîrșească deplin transfuzia divină.

A durat lupta o noapte, un veac? Cine știe... Solul a zburat. Dar lecția rămase indelebilă. În zori, nostalgic, căuta urmele vînzolelei. Dar nici un semn nu sta mărturie: pămîntul nu era găurit de călcîie. Iarba, trează, își mijea lumina-i verde nestrivită din pămînt. A fost o nălucire? Și totuși n-avea nici o șovăială... Nimic nu pătrunde mai de-a dreptul în suflet ca un miros respirat... Și el simțea mireasma îngerului stăruindu-i adînc, acolo unde amintirea se țese cu uitarea, împletind sufletul. Îngerul a fost? Dar s-a hărțuit cu el afară, în luncă? Sau în lăuntru, în gînd? Fusese o luptă sau o meditație? Zăvozii lui o știau mai bine, căci nu dăduseră nici un lătrat.

Toiagul minunilor

Dimineața își ridica prora albă într-un cer amar și pînzele aurorei, umflate de vîntul zorilor, vibrau lin pe albii de cleștar. Moise, purtînd toiagul minunilor ca pe o osîndă, urca făr' de razim muntele morții. Năvalnicul profet fusese pedepsit să nu intre în pămîntul făgăduinței, fiindcă la Meriba lovise stînca în loc să-i vorbească. Și-acum, ostracizat din împlinirea visului, trebuia să moară la pragul Chanaanului. El, care, oriunde mergea, tîra lumea prin nisipul pustiului, ca o poală, după el, suia singur.

I se îngăduise să privească numai de departe țara tuturor rîvnelor. Dar, de la piciorul muntelui în zarea care venea cu albă grabă, nu se vedea decît un pămînt scofîlcit și ciolănos, fără orizont dumnezeiesc. Cum îl închideau limbi de hățișuri și cozi de mare, profetul își întoarse ochii de la el. În urma-i hăiau băietani cu capra, luîndu-și merinde și fluiere cu doine în sîn. „Tot un fluier am fost și eu în mîinile poporului ales" – își spunea el. „M-am scobit tot, am zvîrlit afară măduva iubirii de sine, ca văzduhul întreg, plinătatea de pretutindeni să mă umple. Gol de mine m-am dat lor. Pe douăsprezece găuri tăiate în sufletul meu, cele douăsprezece triburi și-au plimbat degetele grele de dureri și păcate".

Urcînd necontenit, trecuse la amiază dincolo de marile așezăminte ale pădurii, cu umbre de templu păgîn. Ieșise în lumina de piatră a muntelui, unde un vultur uriaș își desfăcu înaintea lui aripile ca două crengi de palmier. „Vulturii își înnoiesc tinerețile cînd ajung suta de ani. Pe noi, Doamne, ne îngrădești cu țarc îngust de ani, lăsîndu-ne o singură prelucă, moartea. Cine va putea odată trece în om nemurirea ereditară, cea agonisită din tată în fiu? Eu nu pot fi acela, eu, omul lui Dumnezeu. Dar un fiu?"

„Nu mă cunoaște moartea" – își mai spunea el. „De ce ar veni la mine?" se mai întreba el, tulburat. „Nu poți avea atingere cu ceva decît luînd cunoștință despre el. Însuși Dumnezeu, supremul necunoscut, a trebuit să mi se arate. Și am trăit mai departe. Să fie ceva mai presus, mai necunoscut decît el, a cărui atingere să nu o simt decît în clipa cînd nu mai sînt? Moartea ar fi un lucru pidosnic, care contrazice pe Dumnezeu. Nu, nu poate fi moartea."

Tristețea, ca o seară timpurie, îl adumbrea în plinul amiezii, făcîndu-l să nu simtă diafana povară a căldurii. Sufletul căuta, în mîhnitele-i limpezimi lăuntrice, întunecate puteri de împotrivire.

„Ce coajă amară e viața, chiar cînd inima nu-i un cheag de lumină dulce... Nu-i mai bine oare să se spargă?" – își spunea el, îndoielnic. „Iată, alunecăm învîrtindu-ne pe cercul zilelor, ca umbra pe aria stearpă a ornicului de pămînt. Ceva stă neclintit. Dar noi alunecăm cît e soare peste niște semne stranii, și cînd vine umbra ne ștergem."

Meditația elegiacă îl însoți pînă aproape de vîrful muntelui și îl părăsi. Șipotul unui șarpe verde curse o clipă rece, prelins pe cărare; neașteptata grijă de poporul lăsat singur îl trezi. Profetul se întoarse cu fața către pustie. Jos se închipuia ca o tabără de păsări migratoare gata de ducă, și el, pilotul, lipsea din capul unghiului, surghiunit în înălțimi. O lacrimă alunecă și-i ospă-

tă buzele cu sare. Profetul, cu ochii la pata fremătătoare, poposi îndelung. Fu ca o stațiune în urcușul unui calvar. Toiagul îi căzu din mînă, mai greu ca un buștean de cruce. Era osîndit la moarte, dar nu-și înțelegea nicicum vina. Pîngărise toiagul? Nedreptățise piatra, care, nevinovată, ridicase plîngeri la cer? Dar auzea încă strigătele întețite ale răzvrătiților, țipetele femeilor, scîncetul copiilor însetați. Trebuia să creeze apa. Apă grabnică, din piatră seacă, făcută cu minuni. Și a izbit cu iuțime piatra ca pe un chiabur zgîrcit, să-și dezlege băierile pungilor doldora. Ca sub o junghiere de cuțit, a fost un zbucnet, un himn de ape reci. Le auzea și acum aievea gîlgîitul: le vedea iezuirea în fața taberei din Meriba. Gloata, în patru labe, ca un cîine uriaș, lipăia apa care-l costase pierderea pămîntului făgăduinței.

E drept că lovise cu sete și mînie, deși primise poruncă numai să grăiască. Dar cînd, pentru ascultarea oamenilor, avea nevoie de vargă, mai putea sta el la vorbă tocmită cu gresiile? Toată știința lui despre lume, toată deprinderea lui de cîrmuitor îi împinseseră mîna către lovire. Poate că piatra era o piatră ascultătoare de cuvînt... Dar cu ce a greșit el? Toiagul lui nu era de lemn, era idee concretizată, gînd înfăptuit în creier, scăpat ca dintr-o temniță a forțelor. Toiagul era cuget strămutat în faptă, gînd tare luat în mînă cum ai ridica o vargă să izbești lumea pentru îndreptare. Lemnul noduros era ulucul pe care se descărca gîndul zămislitor. De aci virtuțile-i magice, puterile-i extraordinare. Cu el, odinioară, sub cerul fanatic al Egiptului, bătuse marea, care se despărțise, blestemîndu-și apele sacre. Valurile se sleiseră în două maluri uriașe, lăsînd în spărtura lor o chingă de nisip umed, pe care, cu tălpile înfierbîntate, să calce pelerinii idealului. Gîndul zvîrlit jos se preschimbase în balaur înghițînd șerpii vrăjitorilor la picioarele lui Faraon. El ucisese pe toți întîii născuți ai marilor necredincioși, ca trăsnetul pe cei adăpostiți sub frunzișuri înalte.

De ce să nu izbească și de data aceea piatra avară, așa cum lovise totul în cale pîn-atunci? Nu tot acest gînd din toiag îl îndoia în arc cu care săgeta din zbor vedeniile viitorului? Cu el smulsese secoli din jugul vremii, și-i storsese de faptele dumnezeiești pentru noua eternitate, cartea facerii, începutul lumii... Se adînci acum cu gîndul înapoi, cum îi sunase odinioară numele Domnului, ca o auroră a auzului, în Sinai. Da, la începutul lumii, ca și la începutul său propriu, a fost un Dumnezeu, așa cum la zămislirea pomului a stat sămînța. Dar cine mai caută sămînța în haosul rădăcinilor, după ce se înalță tulpina? Dumnezeu stă acum sus în roadele crengilor noastre, și ale lui erau fără de moarte, atîrnate de gînd, toiag pur al minunilor. Ce alt element ar fi putut străbate în inima cremenelor, prin milioane de ani împietrite și răpind pietrei atomi de oxigen și hidrogen, să-i recombine într-o clipă în alt tip, sinteză cu chip de apă? Gîndul lui a bătut cu toiag puternic la porțile stîncilor, dîndu-le într-o parte; acolo, intrat ca un magistru stăpînitor în vastul laborator al naturii, el a plămădit mană și foc, șerpi și apă.

Dar profetul nu înțelegea că gîndul omului, oricît de mare, e singur și gol, ca un toiag. Toiagului trebuie să-i pui un vîrf spiritual și să-l prefaci în steag – care să nu lovească, ci să cheme lumea slobodă sub el. Toiagul lui era numai al minunilor. Dar minunea e o simplă schimbare, o trecere răsturnată, de la o formă la alta. Gîndul poate schimba aceeași materie în fel și chip, așa cum face știința vrăjitorilor și învățaților, minuni stătătoare pe loc – joc de atomi și de echilibru de forțe. Minuni, izvoadele începătoare, sînt stînca și apa. Eterna realitate se arată numai spiritului, nerezemată pe nimic, dincolo de orice cuget, cît de tare și înalt ar fi el. Încercînd vremurile,

către acest spirit voise Dumnezeu să ducă pe Moise, poruncindu-i să folosească nu toiagul, ci cuvîntul, duhul, nu mintea raţională. Dar el nu înlesni venirea vremii spiritului făcut cuvînt. El era încă omul bătăii cu toiagul. Spiritul sfînt nu-şi găsea întruparea în el şi tăcea. Moise nu vorbise, lovise, trădase intenţiile divine. Trebuia să moară afară din Chanaan, cu generaţia bătăii, cu care, ca-ntr-o minune, trecuse de la clădirea piramidelor la clădirea unui popor.

Vremea da în lături şi se boltea deasupra lui într-un gol de eternitate.

Se lăsa seară tîrzie. Profetul se sculă, cupola cerului părea un schit uriaş de iacint închis care-l aştepta. Departe, răstignit pe zări, apusul murea împuns în coaste cu suliţe de raze. Venea, îmbelşugată-n vînturi, aroma pustiei, şi-n aurora morţii Moise ridică ochii spre Dumnezeu. Dar acolo sus îl aştepta, îngrozitoare, neagra pronie a morţii.

Bunavestire

Fecioara se trezi către a treia strajă a nopții, în cîntecul privighetorii.

Coborînd încă uluit din vis pe clătinate punți de somn, sufletul ei amesteca impresiile. Întîi se făcea că sunetele îmboboceau pe vrejul răsucit al unui viers, aci urcător și agățat în slavă cu cîrcei de triluri, aci căzînd în hohote albe și-n ciorchini de suspin... Apoi i se năzări că se află printre viermii ei blînzi, pătuliți în dud... Unul își țesea gogoașa din mătasea aeriană a melodiei și se-nchidea, nevăzut..., într-o pîslă de cîntec. Auzul harnic al fecioarei destrăma și torcea borangicul cristalin al cîntecului.

Cînd își dete seama că pasărea cînta aievea podobia luminii, sări la fereastră.

Dar acolo, în răsărit, nu se ivea volbură de flori... Pîntecele alb al zorilor, îngreunat de mister, se zbătea în chinurile unei uriașe zămisliri. Carnea cerului se zbîrcea și se întindea, în dureri, cutreierată de freamăte, scuturată de fiori. Însă țipătul alb de ușurare al dimineții întîrzia și pruncul luminii nu zbucnea pe lume în pîraie de sînge ceresc.

Deodată, lăsînd fecioria dimineții neatinsă, Soarele însuși se află în odăița logodnicei consacrate. Arhanghelul sta în fața ei, întruchipat din seninul tot. Coborîtor din slăvi el pătrunse prin geamul neviolat.

Și totuși, afară, atins de vijelia fără vînt, plopul își îndoia țîșnetul verde, ca o coloană de frunze lichide repezită în sus și curbată de legile căderii. Moile cataracte de foi ale palmierului se zbăteau spăimîntate. Genele zorilor, lungi și negre, se lăsară la loc peste ochii închiși. Roata crugului se-ntoarse cu o spiță înapoi și peste lume atîrnă un amurg îngînat. Numai trupul fecioarei se lumină de toată lumina înăbușită în zări.

Voievodul cerului aducea în mînă o veste: floare, sau stea cu raze de mireasmă? Ea lucea ca un crin de apă sfințită, în chipul unui lotus cu petalele-n cruce, cum urcă din inima iezerelor sacre.

Fecioara căzu în genunchi și adoră. Slemnea unei uriașe amintiri îi spintecă sufletul deșteptat: odinioară, cînd deschisese ochii întîi, zărise același chip, în rai.

Bucură-te, fecioară! grăi Solul, întinzîndu-i crinul albei nuntiri. La lumina mîinii arhanghelului ea își strevăzu carnea, în care mijea de pe acum aurora unei imense dureri. Dar pe loc bucuria o înăbuși. Arătarea dumnezeiescului trimis fu mai covîrșitoare ca glasul legiunilor de demoni ai suferinței urlînd la un loc...

Prin însăși ființa lui, prințul cerului cînta lauda bucuriei, acatistul bunei vestiri. Bucură-te, fecioară!... Bucuria e mai presus de durere, cum e raiul mai presus de iad. Durerea e turnată în carne, înfiptă în os... Bucuria, nepipăită nicăieri, e pretutindenea în tine întreg: nu te bucuri numai cu un deget. Durerea alunecă din afară, șarpe hrănit cu spațiu și adăpat cu timp. Bucuria crește din lăuntru, zămislită ca un prunc viu, și-ți umple fiecare celulă de osanale. Bucuria e minunea cea mare, neștiută și nefolosită. Neîndemînatec, omul o mînuiește cum ar folosi un car,

cînd ea este unealtă de zburat. Pentru cine știe, ea-și deschide aripile, sus... Mîntuitorul însuși se va sui la cer nu prin durerea îndurată, ci prin bucuria jertfei...

... Sfetnicul sfîntului sta cu mîna întinsă... Logodnica luă floarea și si-o puse în piept, în freamătul bucuriei universale: lumea trăi atunci un timp virgin de orice alt eveniment.

Răsadul dumnezeiesc se prinse. Căci era floarea preursită, lotusul, care se plăsmuiește adînc, în sînul lumilor de tină, dar care se smulge nomolului și se-nalță deasupra apelor. Rupîndu-se, tîrăște ca o ancoră lutul încleștat în rădăcini. Așa avea să se înalțe, după gestația pămîntească, germenul spiritual împlîntat în umanitate. Floarea slobodă, desprinsă din cătușele pămîntului, ancoră din cer, se va ridica uriașă din străfund, biruind oceanul gravitației universale a păcatului, tîrînd deasupra apelor existenței trecătoare, la lumina creatoare, lumea.

Atotpreștiutorul înger privea uimit transfigurarea fecioarei... Înaintea lui ședea acum, măreață, însăși creația plastică universală, Eva cosmică, mireasa duhului zămislitor, adorabila. În orbitele ei ardeau luceferii spațiului și, adunați acolo, toți îngerii cerului îi zîmbeau din ochii ei... Sînii cu sfîrcurile de Sori erau străbătuți de fluviile căilor lactee, alergînd să hrănească rodul. Prin vinele ei alerga, cu globulele miliardelor de aștri, un sînge stelar, exilat pînă-n călcîiele cosmosului, mușcate de haos... În carnea ei de stele palpitînd de toată tinerețea veșniciei, dădeau și ieșeau toate porțile vieții deodată.

Arhanghelul se închină și porni înapoi...

La fereastră, o pasăre, solidară cu eternitatea ce-și deschisese arhivele, profetiza, pîndind imensul zbucnet al răsăritului ținut în loc.

Fecioara, îngenunchiată, răsfrîngea extazul radios al răsăritului lăuntric, în care Arhanghelul bucuriei, cu mîna întinsă, se afunda lin. Cu cît se depărta, cu atît năpraznica mărime a femeii scădea, pînă ce ajunse la măsura obișnuită omului pe lume.

Atunci, o perdea de lumină orbitoare căzu greu între lume și el.

Mîntuirea smochinului

Ioan, ilustrul apostol și martor al lui Hristos, ieșise din peștera unde sub dictarea îngerului alcătuise Apocalipsa.

Rămăsese cea mai înaltă autoritate a creștinilor. După răpunerea lui Pavel de sabie și răstignirea cu capul în jos a lui Petru, el era piscul unde mai poposeau vulturii.

Sus pe-o stîncă, la malul prăpăstios al mării, el deslușea acum învățăceilor viața și învățătura Mîntuitorului. Amestecați, tineri cu bătrîni, unii în picioare, îl ascultau numai. Alții, mai sîrguitori, așezați jos, scrijeleau pe tablete ceruite sprijinite de genunchi mărturiile. Pe înalta ariditate a peisajului pîlcul lor ținea locul unei dumbrăvi cu umbre lungite de apus. Vîntul larg le flutura mînecile vestmintelor colorate, ca pe niște crengi de finic. Uneori, ca sub trecerea unui suflu, se înclinau fără împotrivire la cuvintele de vijelie lăuntrică ale sfîntului.

În dosul lor, marea își urca fundalul, luîndu-i cu ea pînă-n cer.

Încet, ostrovul Patmosului se umplea ca de un duh de pulberea cu irizări întunecate a serii. Departe, apele conabii ale Egeei se jucau cu hore de spume și nori de pescăruși în jurul Sporadelor. Și ochii evanghelistului, pescar odinioară, în care se oglindiseră iezerele sacre ale Ghenezaretului, sclipeau de focul amintirilor.

Printre oaspeți se aflau, stînd de-o parte, cîțiva sofiști, retori și un poet din Atena, curioși de oameni și filosofii noi. Unii din ei se priveau din cînd în cînd cu uimire și își zîmbeau. Nu se așteptau la atîta frumusețe și poezie strînse într-o simplitate de linii drepte. În rigoarea ei, morala pe care o auzeau era de o limpezime geometrică. Senină și totuși adînc omenească. Cu unghiurile deschise spre infinit, le mergea drept la inimă, fără să părăsească drumurile rațiunii.

Poetul a admirat îndelung, plecat pe bogăția de ecouri ce-i stîrnise în suflet, pilda cu păsările cerului, care nu ară, și crinii cîmpului, care nu țes.

Urcînd cărările suvenirelor pe urmele Domnului său, propovăduitorul ajunse pe coasta unde sălășluise smochinul mincinos. În puține cuvinte, el istorisi întîmplarea cu pomul neascultător pe care mînia învățătorului l-a pedepsit cu uscăciunea, dedicîndu-l focului: de departe făgăduise cetei înfometate roade, și nu se ținuse de cuvînt.

Și Ioan vru să treacă ușor, fără lămuriri, către alte descoperiri. Dar poetul Aristobul îndrăzni să-l oprească.

– Omule, pentru ce a făcut maestrul tău aceasta?

– A săvîrșit o minune, spre a dovedi un adevăr, răspunse apostolul.

– Cum asta? Spuneai că nu era vremea rodului.

– La cererea stăpînului nostru, pomul ar fi putut răspunde cu minunea rodirii. Nu s-a înduplecat... Atunci, Mîntuitorul l-a silit la cealaltă minune, a uscării pe loc...

– Mie mi se pare o crimă, rosti grav sofistul. Minunile nu sînt dovezi...

– De ce nu? – se întoarse poetul. Unele sînt frumoase...

– Pentru că nu sînt logice. Și sofistul îl privi chiorîș.

Tînărul roși încurcat.

Ioan îi sări în ajutor:

– Dar silogismul vostru nu este tot o minune? A minții...

Străinii îl priviră uimiți.

– Da, urmă Ioan. Chemați la judecată noțiunile și argumentele, le cereți roade și le confruntați. Dacă nu răspund bine, cad uscate, cum a pățit smochinul, judecat în logica adevărului veșnic.

Deși un murmur al cetei învățăceilor întîmpinase întreruperea, sofistul stărui.

– Învățătorul tău, zise el, a arătat pînă acum atîta bunătate și înțelegere, a practicat atîta dragoste, că blestemul lui, azvîrlit asupra unui pom nevinovat, detună. E mai mult decît o greșeală. E ceva urît. Un păcat împotriva frumuseții.

Patriarhul, întors acum cu tot dinadinsul numai către streini, își aținti ochii asupra chipului aproape violent al vorbitorului, care urmă mai potolit:

– Nu-i găsesc explicația logică. Încă o dată, te rog nu te supăra, întreb și eu: pentru ce dascălul tău a făcut aceasta?

Ioan își struni amintirile în loc și le opri la trunchiul pomului trăsnit. Scribii ridicară ochii de pe tablete și duseră ascuțișurile condeielor la gurile căscate. Nu le venea să creadă: din învolburatul apostol Ioanerghes, fiu al tunetului, cum îl botezase Isus, el se făcu dintr-o dată iarăși dulcele ucenic ce-și sprijinea capul cu plete mîngîioase de pieptul Mîntuitorului.

Toată spăimîntătoarea energie din el, ca la o poruncă, se stinse, așa cum o corabie care merge cu foc și-ar stinge toate văpăile de sub căldări și toate fanarele din frunțile catargelor, ca, răcită de aburii clocotitori, să se facă aidoma celor cu vîntrele, de care să se poată apropia fără să le înspăimînte, și astfel mai ușor să le prinză. Așijderi, sfîntul se schimbă pe potriva ascultătorilor streini, ca aceștia să-l poată suferi.

Duhul lui își teși înălțimile abrupte; inspirația ascunse cu grijă aripile profetice. Și, în marele-i pogorămînt, înfățișarea lui își trase înlăuntru luminile pînă a ajunge ca a unui umil pustnic, luptînd, aproape încolțit, cu argumentele potrivnicilor.

– Ce te nedumerește, tinere? – întrebă el cu blîndețe pe poet.

– Aș vrea să știu dacă pomul avea vreun vițiu? Era urît? Crescuse schilod? Scîrbea în vreun chip privirile, mirosul vostru?

– Era frumos ca un pui de cedru din Liban. Umbrarul lui cît un cort regesc. Și Ioan rotunji cu mîna văzduhul.

– Atunci, era nevinovat, trase încheierea atenianul.

– Pentru tine, frumusețea este totuna cu nevinovăția? – se miră bătrînul.

– Pentru oricine. Asta e suprema lege. Ceea ce este frumos e și bun și adevărat. Adică desăvîrșit, sări sofistul.

– Chiar frumusețea stearpă, nefolositoare, îndărătnică?

– Cu atît mai mult. Asta e chezășia cea mai mare că e pură. Nu atîrnă de nici un interes. Nu spînzură de nici un folos: e de sine și în sine stătătoare.

– Dar cînd sterpiciunea ei face rău? E vătămătoare? Și Ioan se încruntă ușor.

– Nu văd nici un chip în care frumusețea ar putea fi stricătoare, îl încredință sofistul.

– Cînd poartă în ea păcatul, grăi grav apostolul.

– Ce e păcatul?– întrebă senin poetul.

Patriarhul se reculese cîteva clipe. Ceata neofiților sta sloită.

– Iată, spuse bătrînul. Pomul ne-a întîmpinat cu cel mai bogat frunziș din cîte se înșirau pe coastă. Strălucitor și puternic aidoma unui arhanghel verde oprit în zare. De cum l-am văzut, ispita foamei ne-a bîntuit, nebiruită. Și cei mai tineri am alergat către el.

– Foamea era în voi, repezi vorba potrivnicul.

– Iar în el, seducția, întregi Ioan.

– Ai spus tu însuți că nu era vremea smochinelor.

– Tocmai. Dar frunzișul lui mincinos striga în gura mare că e doldora de roade.

– Cum asta?

– Fiindcă smochinii de acest soi își scot întîi fructele și apoi se acoperă de foi. Ar fi putut deci să fie, și aveam dreptul s-o credem, neam timpuriu, ieșit înaintea noastră cu poala plină.

– Amăgire de flămînzi! – rîse sofistul.

– Vai de cei prin care vine amăgirea, căină bătrînul.

– Dar dacă smochinele fuseseră culese de alții înaintea voastră? Sau chiar de stăpînul ogrăzii?

– Ne-ar fi spus-o semnele obișnuite: ramuri rupte, foi smulse. Și, oricît, ar mai fi spînzurat cîteva roade în vîrf. Și chiar dac-ar fi fost jefuit de toate, dacă era rodnic, nu se putea să nu răspunză la solicitarea Mîntuitorului, dînd al doilea rînd de fructe. Nimic din toate astea. Numai susurul lui desfătat se legăna aninat de crengile stufoase, ca de cutele unei mătăsi verzi.

– Și pentru că nu v-a împlinit pofta, l-ați nimicit?

– Nu-și împlinea menirea. Mințea. Înșela. Se împotrivea duhului.

– Dacă era frumos, era de ajuns, hotărî sofistul. Îndatorirea lui sta în propovăduirea frumuseții sale. Nu trebuia să facă mai mult.

– Nu. Slujba frumuseții lui întregi era rodul, spuse Ioan. Căci dacă vorbești de îndatorire și slujbă, zici supunere și muncă. Or, el nu s-a supus. Iar munca nu e frumoasă decît dacă se bucură și alții, cît mai mulți, de ea.

– Cum poți spune una ca asta, cînd chiar tu adineaori făceai lauda păsărilor care nu muncesc și a florilor care nu lucrează? Alții se ostenesc pentru ele, să le hrănească frumusețea.

– Iar ele, la rîndul lor, stau în slujba altora. Și apostolul întinse mîna arătînd. O pasăre tocmai își hrănea pentru noapte prăsila. O ciotcă de puișori dintr-un cuib scobit în stîncă băteau pe rînd din aripi și deschideau ciocurile, în care mama lăsa cîte o grăunță.

– Privește pasărea – zise el. Singurul ei chiler este gușa, în care nu încap zece boabe. Și unicul ei hambar, pîntecele. Nu are visterii unde să strîngă. Și cu atît puțin își îndestulează puița. La ce să poarte una ca aceasta grijile brazdei?

Întoarce-te spre crini! Nectarul lor îl jeluiesc toate neamurile muștelor și miresmele li le fură vînturile. Frumusețea le-o rupe și-un copil, ca să se împodobească. S-a gîndit vreunul din ei să-și apere avuțiile? Sînt ale tuturor! Care din voi n-ar trage sabia, dacă cineva ar cerca să-l despoaie de ceea ce socotește că e al lui?

Fiți și voi dezlegați de învîrtoșarea inimii, ca unul din aceștia. Închinați lumii geniul vostru, și lucrarea nu va mai fi casnă, ci cules de bucurie!

Sofistul clătină dispreţuitor din cap. Învăţăceii se priviră cu îngrijorare, întristaţi de lipsa de tărie a răspunsului. Luminile apusului începeau să agonizeze, în cer.

– Înţeleg, se învoi poetul. Atunci de ce nu aţi făcut aceeaşi judecată şi smochinului? El dăruia lumii umbra odihnitoare, frunzişul lui, plin de gunguritul păsărilor.

– În adevăr, încuviinţă sfîntul. Guruia în el un cîrd de zburătoare. Se cuibăriseră de peste tot, atrase de ascunzişurile-i stufoase. Ca nişte gînduri rele într-o minte nelucrătoare, ciori hoaţe, coţofene stricătoare, sturzi şi mierle puse pe pradă jefuiau viile învecinate şi, sătule, ciuguleau smochinele celorlalţi, făcîndu-le să se strice. Cînd învăţătorul a poruncit osînda, au căzut şi ele moarte, ca singurul rod al pomului.

– E şi aici o contrazicere în învăţătura maestrului vostru. Aceleaşi păsări aveau în altă parte îngăduinţa să se hrănească fără muncă.

– Nu amestecaţi jaful cu hrana, nici tîlhăria cu învoirea de a culege cîteva boabe pe urma recoltelor. Întrebaţi sperioatoarele din lanuri şi tocăliile din vii! Cine mai pune apoi paznici pe mirişti?

– Nu e un argument, replică sofistul. Pomul a fost tot atît de nevinovat ca şi păsările aciuate în el. Iar voi, tot nişte hoţi, tăbărîţi să jăcmăniţi un biet pom ce nu era al vostru, cu ce drept mai mare decît păsările cerului? Şi fiindcă pomul n-a răspuns lăcomiei voastre, l-aţi pedepsit cu moartea. Spune, mai bine, urmă el, că ăsta a fost bunul-plac al zeului tău. Sau o *ananke*, o fatalitate care spînzura asupra smochinului... Numai aşa s-ar îndreptăţi gestul Apollonului căruia tu îi spui Hristos. Căci un zeu al Tartarului nu putea fi, deoarece a iubit lumina şi pe copii, oamenii şi florile. Şi mai ales umbla întovărăşit de femei frumoase – spuse poetul. Avea liră?

– Da, zîmbi apostolul. O liră grea, în chip de cruce. A dus-o în spate. Şi a murit întins pe ea...

„Ciudat", gîndi Aristobul. Ca Orfeu.

– Dar umbra? – urmă el, cu glas tare.

– Care umbră?

– Umbra smochinului. Ea cu ce l-a supărat pe stăpînul tău, de n-a cruţat pomul, măcar pentru odihna şi răcoarea cu care îmbia pe trecătorii obosiţi? Şi poetul, înciudat, urmă să-l hărţuiască pe Ioan...

Sfîntul se oprise şi asculta. Mintea lui părea că începe să gîfîie şi caută un razim de care să se apuce. Învăţăceii, speriaţi, se găteau să-i sară în ajutor. Nu pricepeau că apostolul nu cerea să cîştige pe nimeni numai prin puterea harului său, fără nici o cazna şi nici o luptă din partea potrivnicului. El înţelegea să-i stîrnească omeneşte mîntuirea, ca să se întemeieze pe propria lor învoire de înduplecare. Lucrarea conştiinţei să nu-l năvălească pe necredincios dinafară, streină, ci să izvodească dintr-o sămînţă lăuntrică, răscolită în chiar tărîmul sufletului îndărătnic.

– Mă întrebaţi de umbră?

– Da, şi aştept răspunsul. Şi poetul se propti parcă şi mai temeinic în îndărătnicia lui.

– Cînd, asudat de cale, îţi iese înainte o fîntînă şi alergi însetat la ea, ce-i ceri?– se adresă el tînărului.

– Apă.

– Şi dacă o afli seacă, mai cobori ciutura să scoţi umbră şi răcoare din fund? Chiar dacă ghizdurile i-ar fi mărgăritare şi buzele de rubin, nu mai degrabă te pleci să iei pietre şi să le arunci în gura-i mincinoasă, să i-o astupi, ca să nu mai înşele şi pe alţii?

– Adevărat, se înmuie poetul. De unde știi asta? Așa mi s-a întîmplat odată. Eram o ceată de băietani și ne întorceam de la jocurile din Argolida. Însetasem și căutam apă. După multă alergătură, am aflat o fîntînă și am tăbărît toți pe ea. Dar era goală, uscată... De ciudă, ne-am pus să o lapidăm și n-am plecat pînă nu am umplut-o cu bolovani.

Și poetul își zîmbi, roșind, amintirilor.

– Voi erați niște copii fără de minte, nu un zeu ca cel despre care vorbește omul acesta, îl înfruntă sofistul. Fapta voastră a fost o nerozie. A lui vrea să fie plină de tîlc nou și să ne dea lecții. Și-apoi, urmă el, întorcîndu-se spre apostol, la smochin nu mai era nevoie ca cineva să se ostenească coborînd în fîntînă. Umbra i se oferea de la sine, odihnitoare, la picioare: pentru trudiți, ca un heleșteu răcoritor, gustoasă ca un soi întremător de bucate...

– Nu, îl tăgădui sfîntul. Umbra stă tolănită ca o curtezană, îndemnînd la lene și huzur. Lucrătorii de pe meleaguri alergau să trîndăvească la adăpostul ei. Fete și flăcăi se întîlneau furiș acolo să se desfrîneze; și multe virtuți slabe se pierduseră din pricină că le-a fost dușmană vicleană.

– E tot așa cum ai învinovăți noaptea pentru toate cîte se săvîrșesc sub adăpostul frumuseții umbrarului stelelor.

– Noaptea e sortită anume pentru odihnă și îmbrățișări, răspunse marele dascăl. Dar pomul zămislea din zi noapte și din odihnă păcat, ca un adaos. La amiază, cînd pe poteci curgeau pîraie de oi și capre să se adune lac în jurul smochinului, se iscau numai certuri și bătăi între păstorii îmbulziți care să apuce locul la umbră.

În toate chipurile, reluă el, pomul fățarnic era pricinuitor de scandaluri. Și, vai de cel prin care vine scandalul, a spus învățătorul.

– Chiar cînd el nu poartă nici o vină?

– Chiar.

– E nedrept, rosti poetul.

– Trebuie, hotărî apostolul. Hristos însuși, prin care a intrat atîta tulburare în lume încît v-a mînat și pe voi în ochiul acestui ostrov de piatră, a ispășit nevinovat scandalul pricinuit...

Apostolul vorbea o elină stranie, plină de o prospețime necunoscută atenienilor, cu o sintaxă încîlcită, încărcată de ascunzișuri, smălțată de cuvinte originale, complicată cu înțelesuri și noțiuni tainice. Era limba lor și totuși suna ca o alta, nouă, ceea ce îi interesase la început, dar acum începea să-i încurce și să-i obosească.

– Ce vrea să înțeleagă prin scandal? – întrebă poetul, întorcîndu-se către sofist.

– De bună-seamă, paradoxul, contradicția ridicată la puterea de argument, îi răspunse acesta... Apoi, către apostol: Atunci, Domnul tău de ce n-a săvîrșit o altă minune? E drept, mai grea.

– Care?

– În loc să blesteme, să fi binecuvîntat, cum a făcut de atîtea ori. În loc să usuce crengile, să le fi umplut de sevă rodnică, așa cum spui că a făcut cu mădularele ciungilor și ologilor.

– Nu era mai grea minunea, grăi pe gînduri Ioan. Era cu neputință...

– Cum, cu neputință? Ziceai că stăpînul vostru avea puteri nețărmurite. Era doar fiul lui Zeus iudaicul.

– Oh! Nu din neputința Mîntuitorului, se învolbură Ioan, ci din pricina smochinului. Fără învoirea lui, pe păcătos nu-l poți îndrepta, nici pe bolnav, tămădui...

– Și smochinul nu vrea?

– Da, nu vrea, avea o racilă, spuse încet bătrînul.

– O ce?...

– Lasă-mă să-ți istorisesc urmarea minunii. A doua zi, cînd iarăși am trecut pe-acolo, am găsit lîngă smochinul uscat o gloată îndîrjită. În mijloc, stăpînul locului, cu toporul în mîini, ne aștepta mînios:

– Cu ce drept v-ați atins de proprietatea mea și m-ați dăunat? – se răsti el.

Cu un semn, învățătorul îl domoli:

– Ce venit îți aducea pomul ăsta neroditor?

– Plăcerea de a-l avea și de a-l ști al meu, răspunse omul.

– Dar paguba ce-ți aduce n-o socotești?

– Paguba?– se uimi stăpînul. Care?

– La umbra lui nu crește nici măcar iarbă, îl dumiri Isus. Din pricina lui, streinii ademeniți îți sparg gardurile, și oile îți bătătoresc moșia. De ți-ar da măcar o dată la zece ani poame! Dar tu știi bine că e sterp pentru totdeauna.

– E sterp, dar îl iubesc așa cum este, pentru frumusețea lui. M-am alipit de el din copilărie. Am deschis ochii pe el și-mi plăcea să mă tupilez în frunzarul lui. Tînăr, la umbra lui am dezmierdat întîia femeie. O părticică din sufletul meu a trecut în cercurile trunchiului său vîrtos. Ce să fac cu el acum?

– Să-l tai și să-l arunci în foc, ca pe un netrebnic, îl povățui Domnul. Iar în loc să sădești un smochin bun, care să-ți dea umbră mai smerită și îmbelșugată roadă.

– Nu te las numai cu sfatul ăsta. Nu scapi cu atît, se aspri omul. Trebuie să mă despăgubești și de dauna ce mi-ai făcut și de durerea ce mi-ai pricinuit. Și se agăță de vestmîntul învățătorului, crezînd că acesta vrea să plece. Noi sărirăm, gata de harță. Dar o privire a Domnului ne potoli pe toți.

– Aș vrea să-l înviezi, spuse el, arătînd spre lemnul ce începea să putrezească.

– Cum? Să putrezească? Așa repede? întrerupse sofistul. E cu putință?

– Lemnul nu făcea decît să-și găsească starea lui adevărată, îl deslușí apostolul. Starea în care se afla de mult, sau în care trebuia de mult să fie, adică moartea...

– Nu înțeleg, se nedumeri poetul...

– El era de mult mort în ceea ce privește menirea lui pe lume, se căzni Ioan să-l lămurească. Înfățișarea lui verde, frunzișul umbros, fără de roade, erau numai o aparență, adică minciună. Și minciuna este totuna cu neexistența, cu moartea...

Sofistul strîmbă din nas la sărăcia argumentării... Și se gîndi la strălucita dialectică cu care el ar fi sprijinit procesul smochinului.

– Aș putea să-l înviez, zise Mîntuitorul. Dar ar fi zadarnic. Roade tot n-ar face.

– Pentru ce nu? – întrebă stăpînul.

– Fiindcă nu vrea. Fiindcă el crede că are altceva mai bun de făcut. Dar, de fapt, pentru că e bolnav, adînc bolnav.

– Bolnav? Are un vierme adînc? Atunci ar fi tînjit, n-ar fi crescut atît de trufaș, replică păgubașul.

– Viermele trufiei nu slăbește, ci umblă și îngrașă pe pătimaș. Pune-i securea la rădăcină și doboară-l! – porunci învățătorul. Te voi despăgubi însutit de toate pierderile.

Omul, dintr-o dată alinat, se supuse. Tăie repede trunchiul, ajutat de mulțime, și-l făcu, împreună cu crengile, stivă deoparte. Apoi se întoarse spre Domnul, așteptînd plata.

– Scormonește și scoate rădăcina! – porunci din nou acesta.

Cu cazmale, sape și hîrlețe, în cîteva clipe rădăcina fu dezgolită și răsturnată afară. Între vițele-i încîlcite, ca în niște căngi, sta pitulată o grămăjoară rotundă, ca o piatră.

– Trage bulzul acela de pămînt afară din ghearele rădăcinii! – îl povățui învățătorul.

Omul se plecă, descleștă lucrul din încolăciturile rădăcinii și-l cercetă, curățindu-l de pămînt. Era o ulcică.

– Deschide-o și umblă în ea! – îl îndemnă Isus.

Omul, cu teamă că se putea ascunde acolo un șarpe, ridică învelitoarea care o astupa la gură. Era plină cu bani de aur, care, în lumina dimineții, îi luau ochii.

– Iată boala pomului tău, omule. Și, poate, și boala ta. Smochinul tău se încleștase ca un avar de aurul aflat sub el, nu mai voia să știe de celelalte îndatoriri. Dar cine zace pe comori nefolosite nu rodește niciodată.

– Ce să fac cu ei, Doamne? – rosti încurcat omul, prefirînd cu mîinile galbenii ispititori.

– Împarte-i la săraci! Și chiar acum. Tu nu-ți opri decît unul, cu care să cumperi un răsad bun în locul trîndavului. Cu ce prisosește, te despăgubești de așteptarea pînă ce noul pom va rodi.

Săpătorul șovăi, cîntărind banii. Se gîndea că i se cuvin. Sigur i-a îngropat acolo tatăl său, ori unul din moșii săi...

Isus îi urmărea cugetul.

– Nu, îi spuse el. Nici tatăl tău, nici moșii... Un tîlhar care a pierit înainte de a se mai putea întoarce. Scapă-te de ei cît mai curînd! Iată, mîna ta, ținîndu-i, a și luat înfățișarea smochinului avar. Zvîrle-i repede, să nu ți se întîmple și ție ca aceluia!

În adevăr, mîna lui se înnegrea, înțepenită, cu degetele închircite.

Omul, spăimîntat, aruncă jos aurul și începu să-și frece vîrtos mădularul amorțit.

Ioan tăcu. Dar geniul lui, pleșuvit pîn-atunci de raze, se aprinse iar o clipă și gura-i flăcără peste veacuri.

– Iată, vine vremea, grăi el, cînd cei găsiți cu aur sterp asupra lor vor fi osîndiți mai rău ca vărsătorii de sînge; strîngătorii de averi, socotiți ca tîlharii; și închinătorii la frumuseți neroditoare, lepădați ca oasele moarte, din trup...

Și dogoarea vorbelor profetice fu așa de intensă, că unii din ucenici simțiră nevoia să-și acopere fața cu mîna. Înaintea lor, în schimbul smochinului evocat de Ioan, se închipuia aidoma sluga chirnoagă din parabola cu talantul pe care-l îngropase, păzindu-l cu lene, în loc să-l rodească prin muncă și dobînzi...

Dar streinii rămaseră neatinși de viziune și tot mai neînduplecați.

Sfîntul se stinsese iar...

– Dacă ceea ce ai spus nu este tot un apolog, ci faptă adevărată, noi nu te putem cu nici un chip înțelege, se rosti tăios sofistul. Și se sculă de plecare.

– Pe noi ne pricep copiii... Și ne înțeleg nebunii, zise zîmbind evanghelistul.

– Se vede! Și streinul arătă ironic spre ceata care sorbise cuvintele dascălului.

Stolul catehumenilor sări ca sub un bici. Scriitorii se ridicau cu gesturi ostile, cei mai tineri făcură cîte un pas înainte și toți vălurau șoptindu-și unul altuia. Ce face sfîntul? De ce întîrzie? Cum de nu răpune pe potrivnici, cu înfricoșatele-i puteri? Pentru ce nu trăsnește pe acești smochini neroditori cu care-și pierde vremea?

Cînd unul din ei dete să deschiză gura, Ioan se întoarse fulgeratic și, fără știința lor, un neauzit dialog se înfiripă cîteva clipe între duhul lui și duhurile lor cărora le răspundea, ca într-un farmec. Ei aflau astfel, din taină, fără vorbe și dincolo de înțelegere, că rațiunea, logica și judecata streinilor sînt tot însușiri dumnezeiești, date oamenilor. Trebuie cinstite și ascultate. Nicidecum robite prin silnicie, sau amăgite, cum numai satana face. Ci înduplecate și cucerite prin sloboda pătrundere. Pentru că mai presus de toate stă libertatea, de care fiecare numai în fața Domnului răspunde.

Și freamătul ce bîntuia pîlcul neofiților se stîmpără. Sfîntul privi din nou cu bunătate pe sofist.

– Voi vă împiedicați de neînțelegere ca de o piatră pe care n-o cercetați, începu el... Dar...

– Iar pilde, paradoxe și antinomii, îl reteză cu desgust sofistul.

– Paradox, poate, îi luă vorba Ioan, din care voi faceți însă piatră de scandal, fără să vedeți că numai mărimea pietrei vă împiedică să cunoașteți că ea este în adevăr nu un bolovan, ci un mărgăritar. Cele mai mari nestemate cu care voi sînteți obișnuiți ajung cel mult boaba strugurelui... Mărgăritarele risipite de Mîntuitorul sînt cît pumnul, vă poticniți în ele și le dați cu piciorul. Copiii însă se pleacă să le adune și nebunii le culeg. Cu ele vă vor lapida la vreme.

Sofistul tăcu disprețuitor. Nu ținea să facă bătrînului onoarea unei dispute. Își vesti numai hotărîrea de a pleca chiar în dimineața următoare, împreună cu toți prietenii. Și dete porunci vătafului de năieri ce se afla cu dînșii să gătească vasul. Neofiții se bucurară.

Ioan se mîhni în duh. Nu se așteptase să tulbure, necum să jignească pe oaspeții streini. Era o întîmplare neobișnuită, pe care n-o putea tîlcui. Inima începu să-i bată a luptă și a gust de cîștig, ca pescarului căruia prada îi fuge cu nada în gură.

Se rugă deci cu toată umilința să-l ierte, îi pofti să rămîie în seara aceea la dînsul și se osteni, spre marea neplăcere a învățăceilor, să-i oprească. Vor mînca împreună agapa frățească înainte de a se despărți pentru totdeauna.

Streinii se învoiră și porniră toți, cu oaspeții în frunte, prin amurgul în care orbecăiau lilieci uriași, spre chiliile unde ardeau făcliile cinei. Acolo, așezați în jurul meselor, cu azimile dinainte, aduseră iar vorba despre frumusețe.

Poetul nu se dumirea și cerea necontenit alte deslușiri.

– A noastră este o frumusețe înaltă și neatîrnată, hotărî sofistul.

– Și eternă, împlini poetul.

– O credeți, adică o socotiți eternă, fiindcă nu sînteți voi eterni, rosti Ioan.

Poetul rămase uluit.

– Și voi sînteți? întrebă el, cu o zvîrcolire în trupul întors jumătate spre sofistul care tăcea.

– Da, făcu tare sfîntul.

– Cum?

– Prin frumusețea la care năzuim, noi cîștigăm viața veșnică.

– E o alta decît a noastră?

– Da. Frumusețea voastră e subtilă ca un vicleșug. Dar stă dincolo de voi și de viața voastră, încremenită ca un idol! Atîrnați voi de ea și o slujiți ca pe o stăpînă, și nu e decît o amăgire. Lut și piatră spoite cu frumusețe.

– Dar ritmul și măsura?

– Simple jocuri asupra cărora ați căzut la învoială să le primiți. În alte părți, la alte neamuri, domnesc altele, care pentru voi... sînt urîțenii.

– Atunci, frumusețea voastră... ?

– Frumusețea noastră – și apostolul se însenină – e smerită și mereu rîvnitoare. Ea ne este soață și slujitoare a mîntuirii omului. Căci noi trebuie să fim liberi, nu ea. Sau și ea, dar cu noi și prin noi.

– Vorbește-ne despre această misterioasă frumusețe, îl rugă poetul.

Și apostolul le destăinui frumusețea suferinței, harul urîciunii care se descoperă ca cea mai deplină frumusețe cînd se jertfește, cum proorocise Isaia.

Apoi trecu la taina frumuseții celei dintîi, care s-a rupt de sus, din desăvîrșire, și s-a umilit coborînd să se întrupeze pentru lume, într-o misterioasă chenoză.

– E arhetipul, șopti mișcat poetul.

– Hristos, plecat pînă la măsura omului, îl întregi apostolul. Frumusețea care s-a încărcat de urîciune, a pătimit la fel cu noi, ca să rămîie pururi cu noi și să ne mîngîie cu puterile ei, puse în slujba noastră. De această adîncă frumusețe ne alipim noi. Nu de pojghița strălucitoare de pe din afara lutului și marmorei cioplite.

– Semne ale ideilor eterne, catadicsi sofistul să adauge.

– Bine ai spus, zîmbi Ioan. Numai semne scrijelite la care vă închinați. Noi am primit însăși frumusețea și o mărturisim lumii, urmă el privind în ochii poetului, unde începuse să pîlpîie dorul cunoașterii. De aceea trebuie să mai rămîneți, ca să aflați și voi patima, moartea și învierea frumuseții eterne.

Și apostolul se rugă fierbinte să-și amîie plecarea.

Dar atenienii, la îndemnul sofistului, se și sculau să meargă la corabia unde dormeau, pentru ca în zori să ridice pînzele.

Deodată, cînd să deschiză ușa, un uragan dezlănțuit fără veste îi zvîrli înapoi și-i țintui locului.

Furtuna trecu peste insulă cu vuiet cumplit, ca o zvîrcolire, și curînd se pierdu. Încet, văzduhul se potoli și ei putură să alerge la țărm. Dar pe toți îi împietri capul de gorgonă al lunii cu șerpi de nori în păr, la lumina căreia văzură că nava streinilor, smulsă din ancoră, nu se mai afla acolo. Departe, în volbura valurilor, cu toate pînzele ciulite, ea alerga ca o ciută fugărită de haita vînturilor cu limbi de apă scoase de-un stînjen. Și-n huietele dezlănțuite, strigătele năierilor neputincioși s-o strunească aduceau a vaiere de cucuvăi.

Streinii își frîngeau mîinile chemînd pe Poseidon. Cînd Ioan făcu, larg, peste pieptul umflat al mării, semnul crucii, o clipă păru că vasul vrea să se oprească. Apoi, repezit de-un talaz, pieri în zare.

Atenienii se lamentară îndelung că nava nu le-a rămas, măcar oricît de sfărîmată, zvîrlită pe țărm. Ar fi muncit toți zi-noapte și din hîrburile culese ar fi alcătuit o alta, cu care să plece. Pe

cînd așa, trebuiau să aștepte, ascultînd neplăcutele propovedanii ale bătrînului, pînă trece o corabie să-i ia – cine știe cînd. Pînă atunci fură nevoiți să rămîie oaspeții evanghelistului.

A doua zi, în semn de naufragiu, înfipseră într-un pisc un steag alcătuit din trei fîșii rupte din vestminte de culori deosebite, prinse la cîte cinci palme una de alta, ca niște limbi de balaur – și așteptarea începu.

Ioan căuta tot timpul să-i mîngîie. Se făcuse și mai blînd. Lua asupra-și vina furtunii și se ruga pentru scăparea lor. Dar sofistul, cuprins de presimțire, se împotrivea din toată sinea lui ascunsă bunătății și purtării de grijă a sfîntului. Mîndria îl împiedica să se arate fățiș, dar îi era frică. Nici el nu deslușea de ce anume... Își astupa urechile înțelegerii, apucat de-o îngrijorare tainică, nu atît pentru el, cît pentru soții lui. Curînd se și aleseră, despărțindu-se în două. Poetul sta aproape numai cu ceata ucenicilor și cu sfîntul, ascultîndu-l. Ceilalți umblau toată ziua după vreascuri și sfărămături de lemne zvîrlite de mare, cu care să hrănească focurile de noapte, aruncînd chemări de salvare corăbiilor trecătoare, pîndite cu rîndul pînă la ziuă.

De multe ori, Ioan rămînea cu ei de veghe, ținîndu-le de urît la vetrele aprinse, și le vorbea, asemănînd viața noastră pe pămînt cu surghiunul lor pe acel ostrov, în așteptarea mîntuirii.

Sofistul și retorul se luptau cu îndărătnicie. Dar atletul duhului nu-și folosea puterile lui ca să-i biruie. Ci, ca în acele lupte la care privise în Antiohia, căuta să se ajute mai degrabă de forțele potrivnicului. Cînd acesta se împinge impetuos în tine, să te răstoarne, tu, lăsîndu-te mai jos decît el, îl tragi spre tine, și, împrumutîndu-i opintirea, îl arunci, descumpănit, peste cap.

– Cum putea rodi smochinul, întorcea vorba sofistul, dacă nu-i era vremea?

– Cine are o slujbă trebuie s-o împlinească atunci cînd stăpînul i-o cere, oricare ar fi vremea și ceasul, răspundea apostolul.

– Asta, la oameni, replica sofistul. Dar pomii nu sînt oameni, și deci nici slugi.

– Ăsta este raționamentul vostru logic, îl mustra sfîntul. Dar e un altul, mult mai adînc, raționamentul analogic.

– Cum asta?

– Pomii sînt asemeni oamenilor, deci...

– Nu, protesta atenianul.

– De ce nu? Zeii voștri n-au făcut din oameni copaci?

– Tu gîndești la Daphne?

– Și la alte analogii ale credințelor voastre. Căci după însăși mărturisirea ta, toți nu sîntem decît umbre, răsfrîngeri slabe ale ideilor, ale tiparelor ce singure trăiesc vii la un loc, analoge, în sînul logosului, unuia Hristos, unde trebuie să ne întoarcem și să ne topim iarăși. Deci învățătorul putea trece în pomi duhul, poruncindu-le să-i slujească, adică să rodească pe loc. Oare rodirea la anume vreme e o mai mică minune decît aceea pe care o cerea stăpînul veșnic al smochinului, bătînd în trunchiul încuiat?

Dar cele mai dragi și tainice vorbe le avea cu poetul, care nu înceta să-l ispitească despre frumusețea lumească și cea veșnică.

– Frumusețea voastră? – îi răspundea Ioan. Ca semizeii voștri, ați spînzurat-o ceva mai sus de voi, ca o zare întinsă deasupra pămîntului. Stă acolo, linie nemișcată, o coardă de care să vă aninați dorurile.

Aristobul asculta cu ochii măriți ca de spaimă.

– Și a voastră? – îngăimă el.

– A noastră? Coboară dreaptă, de sus, din eternitate, se întrupează cu un capăt în noi, urcînd cu celălalt sus, tăind-o pe a voastră pe la mijloc în două, ca să facă crucea...

– Iarăși crucea? gemea tînărul.

– Crucea, scara pe care necontenit coboară îngerii și urcă oamenii, stăruia sfîntul.

– Scara aceasta a dus-o zeul Isus în spate, ca să vă suiți voi? se înfiora poetul.

– Și o duce încă, pînă o veți lua și voi... urma Ioan.

Poetul se îngălbeni.

– Trebuie să o luăm și noi în cîrcă?

– Treaptă cu treaptă, îl liniști apostolul, zîmbind de nevinovăția lui. Crucea trebuie dusă cu popasuri. Și necontenit Mîntuitorul ne sprijină, așa încît, cu cît se face mai grea, cu atît o purtăm mai ușor. Cînd ajungem s-o ducem întreagă, am și sosit în vîrful ei, adică slobozi în mîntuire.

Și evanghelistul îl mîngîie cu privirea. Aristobul rămînea tăcut, cu gîndurile ațintite spre neînțeleasa veșnicie către care-l îmbia bătrînul pontif.

– Dar crucea e încă o contradicție, gîndea el tare... Noi iubim simetria...

– Și ce e simetria, decît o contradicție armonizată? – îl dumirea sfîntul. O opoziție echilibrată, cu părțile cumpănite? Iată, și desfăcînd brațele opuse în lături, se dădea pildă.

Astfel trecură cîteva zile și nopți, pînă ce într-o seară vasul se întoarse din rătăcirea în care-l alungase vîrtejul. Năierii povestiră că fuseseră împinși într-un liman, departe, unde au stat pînă au dres stricăciunile. Nici unul din ei, ca prin minune, nu pierise...

A doua zi, nava, grăbită se înapoia la Atena, cu toți streinii, afară de unul... Poetul rămînea de bună voie ucenic la sfîntul, să primească noua frumusețe harică, slujitoare a oamenilor. Și, pe cînd ceata neofiților cînta imnuri de laudă Domnului, sfîntul, marele pescar de oameni îi binecuvînta pe cei ce plecau, mulțumind lui Hristos pentru cel pe care i-l lăsau acolo zălog și spre care se întoarse cu caldă îmbrățișare.

Dar o înfricoșată descoperire îl țintui. Ochilor lui descețați nu li se înfățișa poetul în stihar verde, ce stătuse pînă atunci de-a dreapta lui. Venise și se închina cu umilință, cerînd iertare, însuși smochinul neroditor pe care-l lovise Isus. Sta acolo, înviat din adîncurile osîndei, pomul îndărătnic de odinioară, sosit să-și răscumpere greșeala și făgăduind, smerit, îmbelșugată roadă.

Ioan simți cutremurul adînc al descoperirii și se clătină sub zguduirile bucuriei, încît trebui să se razeme de trupul poetului, ca de un trunchi... Dar nu spuse nimănui nimic.

Porunci, numai, caligrafilor să șteargă din bucoavnă tulburătoarea întîmplare cu smochinul neroditor, de care, astfel, nu se mai pomenește pînă astăzi în Evanghelia după Ioan.

Demoniacul din Gadara
– File dintr-un apocrif –

Ziua întreagă Isus se străduise să sature cu pîine și duh mulțimile adunate în jurul lui pe țărmul Ghenezaretului. Se făcuse tîrziu și se lăsa noapte. Ucenicii, trudiți de alergătură, jinduiau după odihnă. El însuși simțea nevoia de singurătate și popas în Tatăl. Dar gloata, înțesată cu tot soiul de schilozi, se înghesuia, nepotolită, să-L atingă, să-L vadă, măcar să-L audă. Și nu-L lăsau să le scape din mîini.

Atunci ucenicii, înconjurîndu-L, se așezară între El și popor, împletiți ca un brîu și, cu dînsul în mijloc, izbutiră să se tragă la corabie, pe care o împinseră repede la adînc. Noroadele, rămase singure, tăbărau acolo pe mal pînă a doua zi, cînd aveau iar să-L caute.

Nu se ridicase încă luna și marea dormita pînă departe, nedeslușită. Nu se isca nici o cută; doar ușorul fîșîit a ceea ce ei numeau corabie – o veche barcă pescărească, haraba burtoasă și greoaie, cu trei rînduri de lopeți, o prăjină de care spînzurau două pînze peticite și, înăuntru, lavițele joase. La pupă, puțin mai ridicat, sta un mic podium, ca un pătuc, sub care, la cea mai mică clătinare, pătrundea, bîltîcîind, mocirla strînsă pe fundul alunecos, unde oamenii, cu ismenele suflecate pînă peste genunchi, bălăceau prin tot soiul de plase și funii... Unii vîsleau de zor, alții rînduiau năvoadele, cîțiva scotoceau prin coșuri, după merinde.

Între ei, Isus, în picioare, privi multă vreme înapoi, spre țărmul tot mai pierdut, unde se aprindeau focuri la lumina cărora părăsiții își găteau cina și își alcătuiau corturi. Din depărtare răzbeau încă pînă la El, prin întuneric, strigăte și chemări.

Și drama din sufletul Lui, înăbușită în toiul faptelor, se deschisese iarăși: inima i se răstigni între o uriașă milă pentru necăjiții întunecați de neștiință și patimi și între o silă nemărginită, un imens dezgust pentru scîrnava strimtețe, învîrtoșarea îndrăcită a acestui neam îndărătnic, cîrmuit numai de ură, răzbunare și nerecunoștință.

Priviră, pînă ce focurile se făcură tot mai mici, apoi pieiră... Și cu ele odată și norodul impur, pe care se căznea să-l mîntuiască. Gîndul i se duse la păgîni: cel puțin aceștia, în idolii lor, întruchipează mărețele puteri ale Tatălui: Lumina, măcar că-i zic Apollon, Înțelepciunea numind-o Minerva, Frumusețea dezvăluită în Aphrodita, puritatea întrupată în Diana... Și, astfel, cu mințile lor, ei urcă pînă la Logosul a toate izvorîtor, la principiul ideilor eterne. Pe cînd iudeii și-au făcut un idol crîncen din slova legii căreia se închină fățarnici, înlăturînd și lepădînd pentru ea pe Cel ce le-a dat-o. Și din nou îi arseră buzele de jar aprinse ale proorocului Isaia; și își murmură singur:

„Pămîntul lui Zebulon și cel al lui Neftali, cum mergi spre mare, dincolo de Iordan, Galilea păgînilor".

„Poporul care sta în întuneric a văzut lumină mare și celor ce stăteau în latura și umbra morții răsăritu-le-a lumina"...

El se scutură aprig... Mai era de întîrziat? Pînă cînd va să-și piardă vremea cu Israelul împietrit în fărădelegi, să lupte cu fățărnicia fariseilor și materialismul grosolan al saduceilor, mult mai putred ca al păgînilor? Sunt și alte popoare în moștenirea Tatălui care așteaptă în beznă, dornice să li se deschidă ochii... Marele prooroc nu-i fusese sol? Nu vestise și acestora, cu sute de ani mai înainte, venirea luminii din împărăția cerurilor? Îl așteptau minți înțelegătoare, suflete netezite de artă și cultură.

Și inima îi crescu să cuprindă întreaga lume. Iată, aici, la un pas, dincolo de lac, pămîntul ce stă în întuneric – Galilea păgînilor cu Gadara și cellalte zece cetăți grecești – îl cheamă.

Între timp ucenicii coteau către un cotlon răzleț, unde voiau să tragă peste noapte... Dar Învățătorul se hotărî: atinse umărul cîrmaciului, care ridică ochii, și-i făcu semn cu mîna spre larg. Vasul își suci în loc pliscul, schimbînd drumul cu o smucitură neașteptată ce trînti oamenii unii peste alții.

Petre, care migălea în capătul celălalt, căzu în brînci, se sculă mînios și venea împleticit cu gura plină de ocări spre cîrmaciul vinovat, cînd zări brațul Domnului întins către țărmul dimpotrivă...

– Nu te supăra, Petre, mergem la cetatea Gadarei, rosti El liniștitor.

Ucenicul, zgîit, se propti de-o laviță. Abia după ce-și găsi cumpătul, îndrăzni să spună:

– Doamne, nu vrei mai întîi să ieșim la zîniș? Mînem aici aproape, în covorul lăstunilor... Mîine dimineață facem după porunca ta.

– Ești ostenit, Kefa?

– Nu, Doamne... Dar tu ai nevoie de odihnă. Noi coborîm pe mal, iar ție îți găsim culcuș în corabie.

– Îți mulțumesc, prietene, dar tot mai bine este să ne aflăm mîine în zori dincolo de mare.

– Asta înseamnă să vîslim toată noaptea, băgă de seamă unul; nu adie pic de boare.

– Nu-i nimic, Iudo – întîmpină Învățătorul: ne rînduim cu schimbul. Eu iau chiar acum locul lui Andrei, care-i slobod să se culce.

Și Isus lăsă mîna-i mîngîioasă pe capul întîiului chemat.

– Niciodată, Rabi, strigă acesta încleștat pe mînerul lopeții. Suntem noi prea de ajuns. Pe tine avem să te culcăm. Lucrăm mai cu spor știind că te odihnești.

– Odihna mea este Tatăl.

– Și a noastru Tu, zise repede, împăcat, Petre...

Și, cum sta plecat, îi îmbrățișă picioarele. Apoi se prelinse la pupă, unde zăcea pe podulețul zvîntat un strat din vestminte și alte țoale, ca un fel de așternut.

– Doamne, te rugăm toți, pentru dragostea noastră, întinde-te aici. Somnul tău are să ne ție trezi.

Isus se înduplecă. Iubirea lor îi mai molcomi durerea. Lăsă să i se scoată hlamida albă, pe care i-o spînzurară cu grijă la catarg, să nu se boțească, și, numai în tunică, îngenunchie, adîncindu-se în rugăciune. Binișor, ei îi puseră căpătîi cîțiva colaci de frînghii înväluiți în saci pescărești și gătiră să întindă peste ei o pînză din vîntrea stingheră. Apoi se puseră pe vîslit. Se simțea în auz răsuflarea apelor adormite, pe care le trezea cîte un pește zvîcnit din adînc...

Multă vreme mînuiră, tăcuți, vîslele. Nu li se stinsese zelul. Dar, cu fiecare stînjen cu care înaintau, îi cuprindea o descurajare și o îngrijorare îndreptățită. cetatea Gadarei, cea cu faimă rea, se afla în fața lor, la patruzeci de stadii depărtare, cocoțată pe grindul unor faleze prăpăstioase, care despărțeau și fereau parcă Israelul de atingerea cu ea. Pămîntul chiar, din jurul ei, era un tărîm blestemat pentru iudei, iar locuitorii lui, ghergheseniii, de-a dreptul spurcați. Băștinașii se trăgeau din vechiul neam vrăjmaș al amoreenilor, hulitori de Iehova și închinători la idoli, pe care nu-i stîrpise de tot Moise, cînd, sosit la pragul pămîntului făgăduinței, împărțise semințiilor lui Zebulon și Neftali, sătule de pribegie prin pustiu, această lature din afara Palestinei. Cu timpul, păgînii cruțați puițaseră din nou, înăbușind ca niște bălării răznitele mlădițe ale lui Izrail.

Apoi, peste ei veniseră și se amestecaseră tot soiul de alte neamuri, dar mai ales greci, potop de greci, care cotropiseră ținutul, acum de limbă și înfățișare grecească. Peste ei năpădeau cu grabă fel și chip de inși slobozîți din cohortele romane, veterani, barbari, aduși din Galia, italioți, iberi, germani, unii dezrobiți, alții fugari, trăgînd după ei femei, copii, prostituate, toți îndeletnicindu-se cu cele mai murdare treburi și meserii, de la crescătoriile de porci și căsăpiile de carne spurcată, la ținerea de taverne și tractire, unde se vindeau rachiuri. Străvechiul Galaad biblic se prefăcuse într-un furnicar de păgîni grecizați, numit acum Decapole.

Cetatea Gagarei, inimă a țării, fusese, din vechime, mereu înfloritoare. Se afla pe imemorialul drum, un șleau de cămile, din marginea pustiului, urcînd din fundul Arabiei, de-a lungul țărmului stîng al Asfaltitei și Iordanului, la Damascul Siriei și de acolo spre Mesopotamia. Cu venirea romanilor, care ocroteau deopotrivă toate națiile și tolerau toate traficurile, Gadara luase un avînt uriaș. Strălucitele ei temple idolești, teatrele de marmoră, forurile cu statuile împăraților, arcurile de triumf, băile luxoase, tribunalele pline de oratori, precum și toate bogățiile ei, agonisite cu negoțuri și specule neîngăduite, umpleau de ură și scîrbă pe adevărații evrei, care o ocoleau.

Și acolo, la cetatea spurcată, la noua Gomoră, se hotărîse Domnul lor să meargă, tîrîndu-i și pe ei. Nu le venea să-și arate fățiș, între ei, unul altuia, supărarea. Dar tăcînd, ei vîsleau din ce în ce mai fără tragere de inimă, goi pînă la brîu, cu bărbiile înfipte în piepturi.

Cît timp ei se înveninau astfel, Isus medita... Între stelele din slavă și stelele răsfrînte în ape se țesea o zare schimbătoare, un tremur de beteală noptatecă prin care toate se străvedeau înăbușite, se năluceau mai mari, depărtate, informe. Și mintea i se duse la haosul primordial, din care cuvîntul Tatălui despicase lumina și scosese lumile. Și își murmură vorba: bereșit, începutul ca o temelie a Creației, Ziditorul a așezat la început Timpul, durata, întîia nemăsurată dimensiune a universului, sefirot izvorît din eternitatea sa... La aceasta adăugase numaidecît spațiul, întinderea în lături căreia în scriptură i s-a zis cerul... Și între ele, ca o a treia dimensiune care să le dea înălțime și adîncime, puse materia – sorii, stelele, pămîntul, roduri ale luminii – cu toate însușirile de forțe, adică atracție, rotire, suire, cădere, creștere, stingere. Apoi, materiei îi suflă duhul, a patra și tot mai înaltă dimensiune, emanație a Lui... Și lumea, însuflețită, luă ființă, cu soarta ei înfășurată înlăuntru-i, ca într-o spăimîntătoare bobină pusă de atunci într-o necurmată răsucire. Isus urmărea deșirarea, din nou părtaș la uriașa viziune, ca atunci, în sînul Tatălui, la alcătuirea și desfășurarea cosmosului.

Ucenicii, socotindu-L că doarme, își luaseră cu desăvîrșire grija de la El... Îl uitaseră... Nu se mai gîndeau decît la ei, la osteneala lor, la ciuda și ura împotriva cetății blestemate, cu tărîmul bîntuit de demoni. O apăsare lăuntrică, amestecată cu un soi de somn al voinței și amorțeala mădularelor îi cuprindea treptat. Apele se făceau tot mai grele, vîscoase, se împotriveau lopeților și-i osteneau peste măsură. Barca sta uneori locului, încleiată. Și totuși, pe adîncul unde pluteau nu se afla brădiș. Atunci se opinteau, înverșunat, în coadele lopeților, dar barca izbutea să facă nu o alunecare, ci abia o zvîcnire afară din apă, așijderi unui pește ce se azvîrle o clipă după o musculiță.

Se mozfeleau astfel într-un fel de obrocire, bătînd lopețile în loc, cînd, la răsărit, după o mijire ca un slab păienjeniș gălbui, se ivi pătrarul viu al lunii, să le arate că nu străbătuseră nici a zecea parte din cale. Nu-și dau seama ce făcuseră pînă atunci: vîsliseră, dormiseră? Știau doar că e tîrziu și, dacă merge tot așa, nici pînă a doua zi la amiază nu ajung... Se răzvrătiră împotriva lor înșile și întețiră lopețile care zbîrnîiau în corzi. Cîștigară astfel un petecuț de cale. Înviorați, începură să se scuture de vrajă, să se încreadă în puterile lor, să topească plumbul lăuntric.

La această provocare apele, pînă atunci moarte, se burzuluiră și răspunseră numaidecît, printr-un clocot adînc. Dintr-o dată marea se solzi, apoi se zburli, se acoperi de crețuri care crescură repede, plescăind din limbi din ce în ce mai lungi. Și, curînd, valuri mari se umflară în fața lor, iscate pe loc să-i azvîrle înapoi... Oamenii trecură peste ele... Atunci altele, și mai întărîtate, se stîrniră din larg, năpustindu-se către ei cu crestele înspumate. Cuibul de unde pornea vifornița era chiar țărmul Gadarei. De acolo le ieșeau înainte, împinse de vînturi turbate, diguri de valuri alergătoare, unul în spatele celuilalt, ca o împotrivire, să nu-i lase să meargă mai departe. Și, pe loc, stavila furioasă ridicată de ape îi despărți cu huiet de ținta călătoriei, Gadara, ascunsă acum în dosul meterezelor de talazuri. Și, lucru ciudat: în spatele lor, ceva mai departe, apele erau încă liniștite, ca un liman care îi îmbia să se întoarcă.

Dar ucenicii, pescari hîrșiți cu pandaliile din senin ale Ghenezaretului, nu se înduplecară. Strînseră în grabă pînzele, doi din ei se rînduiră cu ciubările să arunce apa ce cădea peste ei în lespezi mari, lapidîndu-i, și se îndîrjiră să mînuiască vasul înainte, peste măgurile și văile ce prefăceau marea într-un haos de munți prăpăstioși... Nava, sucită și rusucită, gemea, se văita, pîrîia de chinuri, gata să se deschioleze. La această nouă îndrăzneală a oamenilor, furia vijeliei se desfășură deplină. Marea îndrăcită se sculă toată și de pretutindeni, în picioare. Întindea cu chiote brațe uriașe de nahlapi, căsca gîtlejuri de genuni, se sfredelea în ochiuri negre, se răsucea în sorburi, se clătea în vîrtejuri de coloane lichide... Trombe amețitoare îi apucau în danțul lor și se năruiau peste ei. Apele bătute cu maiurile talazurilor, vînzolite de suflările oracolului, scoteau o pulbere groasă, un fum înecăcios, ce-i înăbușea și le scotea ochii... Totul, într-o beznă adîncă. Nu se aprindeau fulgere, nu bubuiau tunete, cerul nu lua parte la toată această ieșire din minți a mării. Dacă n-ar fi fost negura și aburii apelor, sus s-ar fi văzut luna cu stelele văzduhului.

Jos nebunia mării ajunsese în pisc și-i hăituia din toate părțile cu buciumări și orăcăieli peste puterile auzului. Oamenii nu mai întîmpinaseră asemenea năpraznă. De la un timp nu mai știură ce să facă. Lopețile le fură smulse din mîini și ei încetau să mai lupte, sleiți de puteri și de minți, lăsați pierzării fără scăpare.

Deodată Ioan strigă:

– Domnul este cu noi! Cum de l-am uitat?

– El doarme, ce-i pasă că ne înecăm, mîrîi Iuda.

– Mă duc să-l scol, răcni Bartolomeu. Ce vrajă ne-a luat minţile?

– Nu, îl opri Petre. Dacă n-aude vijelia, înseamnă că e trudit tare. Dar e de ajuns că se află aici între noi. Nu ni se întîmplă nimic, urlă el înfruntînd furtuna. Domnul este cu noi!

La această vorbă îndrăzneaţă o volbură înspăimîntătoare îi prinse şi se treziră într-un fund orb, de-abia gata să-şi încleşteze pereţii peste ei. Nu mai era de aşteptat. Andrei, înotînd prin vas, ajunse la Isus, care-l simţi înainte de a fi atins.

Lîngă El linişte, locul zvîntat.

– Ce este, Andrei?

Ucenicul privea năucit. Unde era furtuna? Strigă totuşi:

– Rabi, pierim! Ne înecăm.

Şi tăcu ruşinat, ca şi cum ar fi spus o minciună.

Isus se coborî de sus, din rînduiala lumilor, iarăşi între ai săi. Deschise ochii, se ridică... şi înţelese: furtuna nu era decît vrăjmaşul, marele potrivnic.

– Atît de puţin credincioşi sunteţi voi, ucenicii mei? se mîhni El mustrător. Nu puteţi domoli o furtună?

– Nu e o vijelie obişnuită, pe care s-o biruim cu meşteşug de năieri, se dezvinovăţi Petre. E altceva, cu care nu ne-am mai întîlnit şi nu putem lupta. Ajută-ne!

Şi pînă să rostească astea, vînturile repezite îi vîrîseră de zeci de ori pumnul în gură.

– Dacă aţi fi stăpînit furtuna din voi, din inimile voastre înspăimîntate, o biruiaţi şi pe cea din afară. V-aţi rugat?

Ucenicii plecară, vinovaţi, capetele. Uitaseră de rugăciune, îl părăsiseră şi pe El. Dar acum, cu toate răcnetele liotei de vînturi şi talazuri, glasul lui Isus răsuna puternic şi vorbele se desluşeau limpezi. Inimile le veneau la loc.

El nu mai spuse nimic. Ridicat drept, în picioare, îşi roti domol mîinile spre cele patru cornuri ale văzduhului. Apoi le opri, întinse, spre Gadara.

Întîiul rînd de valuri, cel mai apropiat, care da asalt corabiei, se trase repede înapoi, tot înfuriat. Ucenicilor li se păru o ciurdă de tauri demoniaci cu coarnele pocnişe. De jur împrejur se făcu un petec de linişte, iar deasupra o bortă spre cer. Dar talazurile dinapoia celor alungate urmau să se năpustească orbiş peste ele, să le împingă iar înainte. Se ciocniră, marea se încăieră în ea însăşi şi toate spaimele din miezul ei se înălţară într-o gigantică trombă pe creastă, cu năluciri de lavă aprinsă.

Ucenicii se trîntiseră pe fundul vasului aşteptînd să cadă peste ei muntele de apă şi să-i turtească. Vălătucul însă se învîrti numai, trecu pe lîngă ei fără să-i atingă şi se pierdu. Ei îndrăzniră să ridice capetele, căci auzeau glasuri. Isus vorbea tare, prin larma furtunii, cu cineva neauzit, nevăzut de ei. Nu înţelegeau bine toate vorbele, din care prindeau numai crîmpeie, dar îi vedeau desluşit mişcarea buzelor şi semnul mîniei ce-i încresase fruntea. Bănuiră că ceartă marea şi vînturile.

– A, te cunosc, amăgitorule, striga El largului învolburat. Zadarnic te ascunzi în vijelie.

Un alt năpraznic vălătuc de valuri negre se năpusti. Dar se abătu în lături şi se nărui...

– Cine v-a îngăduit să ieșiți din sălașurile voastre împuțite și vă trimite să veniți împotriva mea? striga El în obrazul schimonosit de ură al mării...

Răspunsul nu ajunse la înțelegerea oamenilor decît în chip de mugete și grohăituri înfricoșate.

– Vă temeți? Dar credeți voi că mă puteți împiedica să vă calc pămîntul? urma Isus certarea ca un stăpîn către slugile răzvrăite... Înapoi!... Înapoi!... Intrați în ascunzători. Mîine vă voi judeca și mai aspru. Luați seama!

Într-o clipă valurile se potoliră, se micșorară, marea se dezumflă... Talazurile, ca niște bestii bătute, se tîrau pe burtă spre țărmul Gadarei, urmărite de flăcările fulgerelor, țîșnite pe urma lor. Duhul mării adevărate își luă iar locul. Ghenezaretul se făcu din nou lacul dulce și liniștit, plin de pește, al Galileii. Văzduhul se umplu de stele, luna își văzu de cale și se plecă spre apus. Dar oamenii, în loc să se liniștească, înspăimîntați, se făcură și mai mici: neașteptata ascultare a mării și a întregii firi, care intra supusă în rînduială, îi copleșea mai greu decît furtuna. Cu gurile căscate a spaimă, cu răsuflările tăiate, se uitau la Învățător: în aceeași clipă – așa li se păru lor – fără să se mai fi clintit din loc, se găseau la țărmul Gadarei, unde, ca dintr-un vis treaz, coborîră.

Și nu-și veneau în fire... Cine scosese din timpul trebuitor să ajungă la țărm bucata de zăbavă cît îi ținuse în loc furtuna, așa încît să ajungă tot la vremea cuvenită? Căci, iată, zorile albe încununau grăbite orizontul. Vijelia se petrecuse oare numai în ei? Într-un văzduh misterios al ființelor? Corabia neînsuflețită nu luase parte la urgie, ci îi purtase înainte, ca o coajă neatinsă, și numai oamenii din ea pătimiseră?

Cu toate acestea o nălucire nu fusese: hainele cu care se îmbrăcaseră în frigul dimineții erau leoarcă și acolo, pe mal, zăceau vîslele și cîrma lor smulse de ape... Nu se mai întrebară, totul rămînea o taină, ca atîtea altele, a Domnului lor.

Acum urcau, înșiruiți în urma lui Isus, cărarea anevoioasă ce se cățăra printr-un gîtlej scobit de stîncă, sus pe platou. Călcau sfiiți, cu mare fereală și inima cît un purice, nădăjduind să nu-i simtă îndrăcitul care bîntuia acea margine, vestitul demoniac al Gadarei, ale cărui zbierete, cînd îl apucau furiile, se auzeau pînă departe pe mare. Era o namilă hîdă și păroasă, cu ochii roșii într-o față ca a leului, peste care fluturau pletele și barba, încîlcite unele în altele. Gura lăbărțată, plină de bale și spume, își arăta într-un rînjet necontenit colții de fiară. Alerga gol de colo pînă colo zi-noapte, căci vedea prin beznă, răsturnînd, zobind cu butucii picioarelor și drugii mîinilor tot ce întîlnea în cale: om, vită, copac. Cînd nu avea altceva, se bătea singur cu pietre și își sfîșia carnea de pe el. Se zicea că gadarenii înadins îl păstrează, ca să le apere latura dinspre mare, pe unde numai neștiutorii îndrăzneau să se arate. Lumea intra în cetate pe porțile din răsărit.

Adevărul era că nebunul nu putea fi biruit. Rupea lanțurile, sfărîma obezile, spărgea zidurile și ieșea din toate închisorile, oricît de zăvorîte. Nimeni și nimic nu i se putea împotrivi sau popri. Așa că trebuiseră să-l lase slobod, mulțumindu-se să-l abată în spatele orașului, unde se întindeau străvechile cimitire. Aici își făcea culcuș în peșterile pline de oseminte, de unde hienele și șacalii fugeau spăimîntați la apropierea lui. Ropotul tălpilor lui, cu călcîie tari ca de corn, îl vesteau ca niște copite, de departe...

Cel dintîi care ieși sus, pe grind, fu Isus. Vestmîntul alb luci trandafiriu în bătaia luminii, vestindu-l. Peste ținut atîrna însă o liniște somnoroasă. Cetatea petrecăreață dormea obosită ca după o abia sfîrșită nuntă. Îndată se prefirară după el și învățăceii. Apoi, la îndemnul Învăță-

torului, se alăturară, ceată, și porniră printr-un ocol, de-a lungul zidurilor, să ajungă la porțile de miazăzi.

Înaintaseră nici o sută de pași în maidanul pustiu, cînd nu un urlet, ci o mie izbucniră din tot cîmpul și mai ales din cetate. Mii de suflări vrăjmașe se dezlănțuiră să-i culce la pămînt, aidoma viforniței de pe mare. Ucenicii pricepeau în sfîrșit că e aceeași împotrivire, acum pe uscat, a duhurilor rele, războindu-se să nu vină Isus peste ele.

În fața lor o peșteră își căscă pîntecul și, ca pe niște măruntaie scîrnave, slobozi cu nesuferită duhoare, la început parcă o mie de nebuni îndrăciți, năvălind spre ei. Cu cît se apropiau, scădeau, la sută, la zece, într-o clipă rămaseră numai doi, care se topiră într-unul singur, năboind cumplit, ca o vijelie. Toate celelalte duhuri necurate se strînseră în el ca albinele zgîndărite, în fagur. El crescuse, se umflase îngrozitor, să le cuprindă.

Ucenicii își pierdură firea. Spăimîntați, fugeau să se ascundă pe după stînci, la adăpost. Isus, rămas singur, sta neclintit, așteptînd senin. Orăcăind, cumplitul nebun se apropia fulgerător să-l sfîșie... Ucenicii, cu capetele scoase de după pietre, închiseră cu groază ochii, să nu mai vadă. Ajuns la un pas de Isus, îndrăcitul se prăbuși într-o adîncă metanie la picioare, zvîrcolindu-se încleștat de zbătăturile ducă-se pe pustii, cu gemete și icnete zgîlțîietoare... și rămase așa...

Isus întinse cu milă mîna peste zbuciumat și ridicîndu-și ochii la cer, spuse tare:

– Îți poruncesc ție, duh necurat, să ieși din omul acesta.

Pieptul încordat al netrebnicului slăbozi un glas puternic:

– Ce este între mine și tine, Isuse, fiul lui Dumnezeu cel prea înalt? Ai venit aci înainte de soroc să ne chinuiești?

Ucenicii, auzindu-l vorbind, ca atunci cu furtuna, deschiseră ochii. Demoniacul, biruit, se zbuciuma la poala stăpînului lor. Atunci, prinzînd inimă, unul cîte unul se prelinseră din ascunzători și-l înconjurară.

Dar demonul se împotrivea, zbuciumînd amarnic pe pătimaș...

– Ieși! Din nou îți poruncesc, striga Isus asupra celui ce zăcea la picioare. Nu aștepta a treia poruncă!

Și un tunet îi însoți cuvintele.

Urmară alte vorbiri, unele neauzite, rămase ascunse, între Isus și cel ce răspundea din pîntecele uriașului... Cei dimprejur nu prinseră și nu-și aminteau mai tîrziu decît frînturi...

Bizuindu-se pe tăria numărului lor și pe omenescul simplu în care se înveșmînta și se purta Domnul, demonul se așează în înfruntare și alese drama dialecticii.

– Isuse, fiul lui Dumnezeu – făcu el, luînd firul subțirimii mincinoase – tu care ești aici pe pămînt atletul Libertății și nu îngădui nici un fel de asuprire, pentru ce pe noi, viii, să ne prigonești pînă aici? Cînd, tuturor oamenilor le predici slobozenie... și își umfla glasul de argumente ca de o dreptate.

– Oamenii au fost zămisliți dintru început liberi, răspunse Isus scurt.

– De ce acest privilegiu pe nedrept numai omului?

– Pentru că numai adevărul te face liber și omul poate primi sau nu, după voie... Este unul dintre voi adevărat, măcar o clipă? Îndrăznească să se arate în fireasca lui înfățișare. Înșelătorilor – tună Isus – de ce vă alegeți totdeauna alte chipuri amăgitoare și intrați în viețuitoare fără

știrea și voia lor? Ieși pînă încă este timp. Înainte de a schimba mînia mea omenească în aceea care v-a trimis în fundul iadurilor.

Necurații se înghesuiau și mai adînc în îndrăcit, să pună la cale alte vicleșuguri.

– Te jur pe Dumnezeu, să nu mă muncești, se milogea glasul tot mai slab din omul ce începea să se dezcrînceneze.

– Dacă asculți și dai drumul îndată acestuia, te voi cruța, făgădui Isus, ca un stăpîn bun...

Și-l întrebă:

– Care e numele tău pe pămînt?

– Doamne, de ce ne mai batjocorești întrebîndu-mă? răspunse horcăind insul. Tu știi mai bine chiar decît noi numele, treapta și dregătoria fiecăruia dintre ai noștri în cîmpul răului.

Și se îndărătnicea să nu spună. Dar Isus nu-l slăbi.

– Nu pentru mine te silesc, duh rău, să te dai pe față, ci pentru ucenicii mei aceștia, ca să te cunoască.

– Dar numele nostru e taină, se jelui demonul. Nu-l putem pomeni. Cine îl află ne stăpînește... și sunt oameni străini în preajma ta...

– Tocmai de aceea vă poruncesc să vă destăinuiți, ca să intrați sub puterea lor... Nu mai întîrzia... răspunde!

Și, în gînd, ridică asupra duhului aspră amenințare.

– Legiune este numele meu; suntem tare mulți, gemu demoniacul. Din trei locuitori ai cetății, unul cel puțin e sub ascultarea noastră.

Și tăcu.

Isus înălță ochii la cer și așteptă sfat.

– În ce chip vă țineți de ei? se plecă el iarăși spre îndrăcit.

– Doamne, iar ne chinuiești? se văită demonul. Tu cunoști dintru început amăgelile noastre. Ne-ai urmărit în cele mai ascunse și ne-ai izgonit din cele mai tainice. Ne supunem ție, nu ne mai dezgoli în fața altora, se ruga cu spume îndrăcitul.

– Trebuie, poruncea Isus... De data asta vreau să vă știe și aceștia ai mei. Vor învăța să vă deslușească și vor deprinde să vă alunge. Spune!

– Pentru gadareni luăm chipurile porcilor, suflă abia auzit demonul.

– Cum? Lămurește!

– Zi noapte ne amestecăm printre rîmătorii crescuți de oameni, luîndu-le înfățișarea. Nălucile noastre nu se cunosc din porci adevărați. Așa că ne aflăm necontenit între cei ce-i cresc și-i mănîncă. Și, cînd vrem, intrăm în ei.

Mărturisirea ieșea cu mare caznă, odată cu demonii, care veneau pînă la gura scălămbăiată, bolborositoare a pătimașului, ca repede să se înghită iarăși înapoi. Demonii se buluceau astfel din pîntecele zvîrcolite la dinții scrîșniți... Și, îndărătnici, nu ieșeau.

Lupta cu duhurile se prelungea din voia și cu îngăduința lui Isus, care da astfel ucenicilor învățătura cum să lucreze. Dar demonii nu înțelegeau asta. Ei se credeau încă tari și se agățau de măruntaiele îndrăcitului, nădăjduind ca, pînă la urmă, totuși să rămînă.

– Iată, priviți – și Isus arătă ucenicilor pe uriașul muncit ca de durerile facerii. Între nenumăratele blesteme cu care sunt loviți dracii, în frunte stă prostia, lipsa de pricepere. Uitați-vă la acesta, care nu știe de cuvînt!

Și Isus se încruntă și dete o poruncă tainică. Cuta mîniei dintre sprîncene i se adînci și luă semnul formidabil al literei Tau.

– Doamne, nu ne trimite în gheena focului, se rugă biruit legiunea, citindu-i gîndul. Ne-am deprins cu apa...

– Atunci ce să vă fac? întrebă îmblînzit El.

– Lasă-ne să intrăm iar în înfățișările noastre obișnuite și ne întemnițează în fundul mării...

– Bine, se învoi stăpînul... Prefaceți-vă iar în porci, dar să nu vă amestecați cu cei adevărați, ca să nu se ia după voi. Osebiți-vă aparte nălucirile și aruncați-vă în mare...

Într-un ultim spasm demoniacul se zvîrcoli cumplit și, cu o cruntă opintire, îi vărsă afară din măruntaie.

Se făcu o nespusă groază; oamenii adulmecară, privirä fără ochi nevăzutul. Oroarea le zburli perii și pielea. Dinții le clănțăniră ca de un îngheț subit. Făceau experiența transcendentului, într-un fel de extaz negru. Starea ajunse nesuferită, nu mai putea dura... Isus făcu semn spaimei să plece.

Se iscă, pe loc, iarăși, o vijelie ce se îndrepta spre malul unde pășteau turmele. Vîrtejul pătrunse în ele și din vălmășagul lor se alese la două mii de porci, ce se rupseră turbați din gloată și, ca la o comandă întunecată, se repeziră în mare, unde pieiră.

Paznicii care văzuseră toate, fără să priceapă, o luară la fugă înspăimîntați, să ducă vestea nenorocirii în cetate.

Isus se plecă asupra omului, care acum dormea ca un copil și îl apucă de mînă. Uriașul deschise ochii, zîmbi și se ridică senin. Dar, privindu-se, singur se rușină de goliciunea lui.

– Prietene – îl mîngîie Domnul – vino de te curățește!

Și, luîndu-l cu dînsul, îl coborî la țărm, unde-l spălară învățăceii.

– Doamne, să-l botezăm după rînduiala lui Ioan? întrebau ei.

Isus îi opri, spunîndu-le că n-a sosit încă vremea... Așa că îi rînduiră părul și barba, din care fața ieșea acum limpede și împăcată, și luară tina și necurățeniile de pe el. Omul se supunea de bună voie și sfios la toate, dar se simțea grozav de stingherit și își acoperea mereu cu mîinile goliciunea...

Isus își scoase atunci hlamida lui albă și i-o întinse.

– Ce faci, rabi? țipă la El Iuda... E nouă... abia ți-am cumpărat-o... De unde bani să-ți luăm alta?

Isus se opri și-l privi lung. Iuda se mai îmblînzi.

– Tu știi ce scumpe sunt vestmintele din in, cercă el să se îndreptățească... Și, nu vezi, peste alte toate, că nu i se potrivește?

– Atunci tu, care ești voinic și spătos, scoate-ți tunica ta largă și dă-i-o...

– Și eu cum să rămîn?

– Cum se cuvine unui pescar, în cămașă.

– Dar nici straiul lui Iuda nu poate să-l încapă – luă Petre partea ucenicului înfruntat. Ăsta este de patru ori mai mare decît mine.

– Tu ești încă un pitic, Kefa. Cînd vei crește cum nădăjduiesc eu, ai să întreci de mii de ori pe acest uriaș părelnic.

– Doamne – se amestecă altul – cred că nu l-ar înfășura bine nici chiar pînza cea mare a corabiei noastre. Uită-te la el!... De ce zici că-i numai părelnic?

– Să vedem, zise Isus.

Și, fără să mai aștepte, îmbrăcă chiar El cu hlamida sa pe vindecatul ce se întristase.

Sub privirile uluite ale învățăceilor, omul intră și se potrivi pe măsura vestmîntului, turnat întocmai pe el, ajuns la statura firească a celor dimprejur. Apoi Isus începu să-și dezlege sandala...

– Rabi! strigă Ioan... și zmucindu-și încălțămintea, îngenunchie și o trecu la picioarele omenești ale miluitului cu minune, care primi fără împotrivire...

În acest timp cetatea se trezise de zvonul întîmplării. O ceață zgomotoasă, în frunte cu păstorii necăjiți, se îndrepta spre țărm. Se auzeau vuiete de glasuri. Isus ieși iar pe grind, în întîmpinare, cu stolul ucenicilor după el, să vorbească mulțimii. Dar gadarenii nu veneau să-l asculte. Soseau, înarmați cu săbii și sulițe, asmuțiți de păgubași pentru paguba pricinuită. Ucenicii o sfecliră.

– Rabi, repede... Vino, să fugim la corabie! Ne urcăm în ea și, pînă să ne ajungă acești noi nebuni, ne depărtăm în larg, se ruga Petre.

Isus nu se mișcă. Aștepta... Ceilalți, rușinați, se deteră în dosul lui... Gadarenii crezură că se pregătesc de împotrivire și-și domoliră năvala, oprindu-se la oarecare depărtare... Din ei se desprinse o solie care veni pînă la streini... Dar, cînd dădură cu ochii de îndrăcit stînd cuminte la picioarele lui Isus, stătură înfricoșați și chemară pe toți ceilalți, care se îngrămădiră în jurul omului cu înfățișare de zeu, la poala căruia se închina fiorosul nebun. Cei ce-l cunoscuseră gol, păros și sălbatic, așijderi fiarelor, se minunară și împinseră înainte pe arhontele cetății să-l cerceteze. Cîrmuitorul nu întîmpină nici o greutate și nici o nedumerire ca să se încredințeze că el este acela, dar cel dinainte de patima îndrăcirii. Tămăduitul povesti în auzul tuturor cum a fost mîntuit și rugă pe toți să mulțumească celui care totodată curățise întreg ținutul de demoni. Isus îl lăsă să vorbească, zîmbindu-i.

– Cetățeni – le spunea pe grecește fostul îndrăcit – se cuvine să primim nu numai cu cinste pe acest Izbăvitor al nostru și să-l răsplătim cu laude, ci chiar să-l rugăm să rămînă la noi. Să-l găzduim în cel mai măreț palat al nostru, ca pe un zeu bun, care să ne ocrotească și să ne cîrmuiască.

La auzul acestei propuneri, arhontele, pînă atunci cuprins de un fel de moleșeală, sări treaz, și cu el mulțimea.

– Cum să-l vîrîm în cetate? Pe acest păgubitor îndrăzneț al nostru? Să ne pricinuiască alte stricăciuni și mai întinse? Nu ne e de ajuns nenorocirea cu înecarea porcilor? Puterea și minunile lui nu ne sunt priincioase... mai degrabă nefaste.

– Așa e, așa... strigau cu toții. Cine ne despăgubește de turmele pierdute?

Și se ridicară cu amenințări.

– Stați! striga fostul demoniac, căruia i se deslușeau acum toate. Voi nu știți.

Dar gloata îl acoperi cu huiduieli, înăbușindu-i glasul...

Isus tăcea. De departe el vedea și auzea cum, dîndu-se peste cap în bulboanele apelor, duhurile osîndite se veseleau de pățanie, spunîndu-i:

„Vezi, Doamne, ne-ai alungat dintre ei degeaba. Au fost, sunt și rămîn tot atît de răi și îndrăciți chiar fără noi“.

Dezbrăcatul de draci își frîngea mîinile, rugîndu-se pentru omenie și recunoștință... Dar gloata neînduplecată înconjură pe cei treisprezece, punîndu-i ea poprire. Unii trimiseră după legionarii romani care să-i ridice și să-i închidă pînă se face ispașă; altora le părea rău de înzdrăvenirea nebunului și se plîngeau că nu are cine să le mai păzească cetatea în latura mării. În așteptarea legionarilor, gloata se domoli puțin și vindecatul putu vorbi.

– Înălțate cîrmuitor, întreabă pe pretorul cetății dacă s-a petrecut vreun rău sau vreo nelegiuire noaptea aceasta în cetate...

Pretorul nu era de față, dar mulți mărturisiră că, în adevăr, nu se întîmplase nici o bătaie, nici un omor, nici măcar un viol. Chiar cei mai zurbagii dormiseră liniștiți în casele lor. Ceea ce era un lucru de pomină, căci în orice noapte se socoteau pînă la zece omoruri și tot atîtea, dacă nu îndoit, hoții, spargeri, ucideri și nenumărate neorînduieli.

– Credeți voi oare că acest răgaz în cetate a fost rodul întîmplării? striga miraculatul. E tot lucrarea îndumnezeitului bărbat care m-a mîntuit. Demonii toți, care au avut de furcă toată noaptea cu El, au ieșit din voi să se războiască împotrivă-i și v-au lăsat liberi. Din pricina aceasta a dormit cetatea liniștită. Așteptați să vedeți noaptea următoare!

Norodul asculta învălmășit, pus mereu pe răzbunare.

Isus citea în ochii nedumeriți ai învățăceilor rugarea, imboldul să vorbească rătăciților, să-i cîștige, să-i răpească, așa cum înflăcăra mulțimile Iudeii, care apoi îl ascultau și-l urmau fericite. El încă pregeta. Își plimba privirile de la turmele de porci, ce pășteau singure și pașnice, la turma de oameni tăbărîți asupră-i, sub cîrmuirea porcarilor mărfari, împotriva lui... și se gîndi la cuvîntul Tatălui, cu care îl împuternicise cînd îl trimisese în lume... *„Nu zvîrli mărgăritare înaintea porcilor"*. O imensă tristețe îl umplu, cît nu mai încăpu nici dispreț. Își ridică numai mîna și le spuse atît, privindu-i ca pe valurile răscolite ale mării:

– Pace vouă!

Arhontele, clătinat de mărturisirea celor ce-i descoperiseră desăvîrșita liniște din cetate noaptea trecută și de gestul atotputernic al păcii Domnului, se alină. Se plecă și se sfătui cu cîteva ajutoare, apoi grăi către vinovați:

– Iată... Ne-ați făcut mari neajunsuri, însă fiindcă sunteți streini, nu vă osîndim. Vă iertăm de data asta. Dar să ieșiți numaidecît din ținutul nostru și să nu mai călcați niciodată în tărîmul Gadarei și al gherghesenilor.

Și cum i se păru că izgoniții ar avea de spus ceva, adăugă:

– Minunile și binefacerile voastre nu ne trebuie, sunt păguboase. Mulțumiți-vă că nu vă dezbrăcăm, nu vă luăm corabia despăgubire și pe voi robi.

Isus făcu un semn de învoire. Și ucenicii se urniră a plecare. Dar gloata se arătă nemulțumită... Se împărțea: unii se alipeau la hotărîrea cîrmuitorului, alții, gîrbițoși, cereau pedepsirea. Dar arhontele nu slăbi și cu poruncă tare dete vinovaților drumul... Ceata se rîndui să coboare, cu Isus cel din urmă, ca o pavăză în spatele ei.

– Doamne! striga deznădăjduit, ținîndu-se după El, omul din care scosese demonii, Doamne, nu mă părăsi. Îndură-te. Ia-mă cu tine. Te voi sluji cu înmiit mai multă credință decît slabii, fricoșii servitori care te înconjoară acum.

Isus se întoarse, se opri și-l privi cu dragoste. Lui Iuda i se păru că învățătorul s-ar îndupleca.

– Rabi, noi nu avem hrană nici măcar pentru noi, dar încă pentru pîntecele căpcăunului ăstuia. Ne întoarcem cu corabia hîrb și punga goală.

– Punga este inima ta, demone, îl înfruntă domol Isus.

– Dar n-ai spus tot tu că nu iei pîinea din gura fiilor ca s-o dai cîinilor? i-o întoarse ucenicul.

– Atît ai priceput tu? îl mustră Domnul. Vai ție, dacă ai crezut că e vorba despre mîncare! Ascultă, omule – se întoarse el spre rugătorul care i se aruncase în genunchi. Tu nu mă poți urma.

– De ce, Doamne? se văită nenorocitul.

– Fiindcă nu ești din neamul lui Israel. N-a sosit încă vremea, cum văzuși, cînd să intre sub ascultarea mea și neamurile străine. Deci întoarce-te liniștit la ale tale. Iată, te pun staroste peste păstorii din Gadara și tot Decapole... Și vor fi cum vrei tu, turme de vite, sau dacă crezi în minune, turme de oameni. Tu să le păzești să nu se mai apropie duhurile rele, să intre în ele. Demonii au acum frică de tine... Gadareni, spuse el tare către gloata care-l asculta uimită – vă făgăduiesc că sub oblăduirea acestuia nu numai că nu vi se va mai pierde vreo vită, dar în scurtă vreme în paza lui turmele vor rodi înzecit. Și, dacă vreți, și sufletele voastre. În felul acesta el va înapoia cu dobîndă tot ce vouă vi se pare că ați jertfit pentru mîntuirea lui.

Făgăduiala fu rostită cu atîta tărie de încredințare, că pătrunse inimile lacome ale păgînilor, care se alinară la gîndul cîștigului.

– Iar tu, bărbat acum întreg la trup și la minte – grăi El vindecatului – vei sta, ca alt soi de ucenic al meu, colindînd cu turmele la pășune, să vestești în acest pămînt întunecat cît bine ți-a făcut ție Dumnezeu și să mărturisești pururea mărirea Lui. N-ai teamă! Gîndește-te numai la mine și vei birui!... Eu voi fi mereu cu tine.

Mulțimea, care se îngrămădise iar peste ei, se dete la o parte, lăsîndu-i să coboare încet la corabie, care să-i treacă înapoi, acolo unde-i aștepta norodul necăjiților lui Israel.

Dar, înainte de a pune piciorul în navă, ucenicii își scuturară sandalele, izbind tălpile de pămînt, în semn de osîndă pentru cetatea ce-i alungase.

Sîmbătă, 16 iunie, Buc[urești].

Adevărul

... „Cei chemați, ieșiți... Cîți sînteți chemați, ieșiți“...
Ioan, XVIII, 38

Pîlcuri-pîlcuri, catehumenii părăseau lăcașul, împestrițați tineri cu bătrîni, bărbați cu femei, umplînd subporticele. Dar niciodată nu erau alungați și părăsiți ca niște vinovați. De data asta îi primi însuși presbiterul Ioan, departe văzătorul, Apostolul drag Mîntuitorului, să le tîlcuiască Evanghelia zilei.

Acum le mărturisea, cu frîngere și mare căință, rătăcirea și risipa ucenicilor în vremea prinderii și judecării Domnului. Le zugrăvi sala pretoriului, mai întinsă decît curtea templului lui Iehova, scînteietoare de luminile mozaicurilor și împodobită cu statuile dumnezeieștilor August și Tiberiu; scaunul de judecată, numai aur și purpură, la care se urca pe cinci trepte, întruchipînd în splendoarea lui pe însuși Cezarul; măreția cîrmuitorului Pilat, înaintea căruia fusese tîrît Învățătorul.

Gloata de turbați cu spume de ocări la gură, care însoțise de la Caiafa pînă la tribunalul roman pe Isus, gata să-l sfîșie, rămăsese afară, ca să nu se spurce, căci era Paștele. Prin ușile date în lături se vedea vălmășagul mulțimii privegheată de sutași... Ucenicii se împrăștiaseră. Numai cîțiva din ei, împreună cu cele două Marii, se strecuraseră înăuntru, fricoși și bicisnici, dosiți pe după stîlpii uriași de marmură, gata să se lepede sau să o ia la fugă.

Isus sta în fața puterii ca un drept; nu arăta nici frică, nici semeție, ci obișnuita lui voință de milă și bunătate.

Pilat, ros de alte griji, privea cu dezgust tot ce se întîmpla, departe, sub picioarele sale. Împricinat și pîrîtori pentru el erau tot una și se gătea să scape cît mai repede de ei, ca de tot acest popor barbar.

Dar o perdea din fund se dete la o parte și un slujitor venit din cămările tainice ale pretoriului se furișă pînă la procurator cu o scrisoare. Pilat privi uimit pecetea, o cinsti ducînd-o la gură. Era a soției lui, Ilustra Claudia, fiica vitează a împăratului. Sosită, abia de cîteva zile, în Ierusalim, ea încă nu primise în cămările ei pe Pilat, care o aștepta de șase ani. Chiar din clipa căsătoriei lor, cezarul Tiberiu îi despărțise. Pe ea o luase la palat. Pe el îl surghiunise cîrmuitor peste un popor cîrciobar și îndărătnic. În toată această vreme, pînă la el nu venise decît faima vieții infame, numai vicii și stricăciune, pe care Claudia o ducea la curte. Acum stăpînul crud și sîngeros pînă la nebunie i-o trimitea încărcată de onoruri și daruri, după ce o pîngărise... Cu ce gînduri? Toate acestea se știau la Ierusalim în amănunțime și Pilat suferea cumplit. Era femeia lui și totuși abia se lăsase zărită cînd o întîmpinase la intrarea în cetate. Claudia nici nu-l privise. Coborîtă din lectică, se făcuse nevăzută și se închisese în palatul ei. De atunci ura, ciuda amară îl măcinau. Desfăcu tabletele și citi, pe nerăsuflate. Scrisoarea era pentru el, dar nu-l privea. Se posomorî. Claudia intervenea în favoarea nelegiuitului ce-i fusese adus în cătușe ca turburător al țării și

răzvrătit împotriva cezarului. De unde îl cunoştea? Ea îi scria de altfel ciudat şi scurt că pătimise mult pentru omul acela în vis, îl socotea drept şi nevinovat şi-l îndemna să nu-i facă nici un rău.

Pilat ridică ochii de pe ţidulă şi-i întoarse cu interes către omul hăituit.

Abia acum îl văzu: un bărbat tînăr, subţirel, liniştit, cuviincios îmbrăcat în largul veştmînt preoţesc, cu mîini mici şi albe, cu picioarele în sandale. De unde scoseseră cărturarii şi fariseii pe groaznicul tîlhar galilean, răzvrătitorul care-i punea dregătoria şi pacea romană în primejdie? Şi pricepu: împricinatul era tot unul din tagma arhiereilor, însă potrivnic, un rabin rival, pe care voiau să-l piadă şi găsiseră că cel mai bun mijloc era el. Pilat, călăul turburătorilor. Înclinat să-l scape, nepăsarea i se schimbă în bunăvoinţă. Porunci îndată să i se dezlege mîinile. Înainte de a se da hotărîrea, învinuitul avea dreptul să fie ascultat ca un om liber.

Şi presbiterul Ioan, însufleţit de amintiri, istorisi celor chemaţi toată vorbirea dintre Pilat şi Mîntuitor, aşa cum este însemnată în Evanghelii cu întrebările unuia şi răspunsurile limpezi şi tăcerile şi mai limpezi ale Celuilalt.

– Este adevărat că tu eşti rege? îl întrebase cu zîmbet ironic caimacanul împăratului.

Isus îi răspunse cu subţire îndrăzneală şi înţeles:

– Dacă tu zici şi crezi de la tine aceasta, nu fiindcă o spun vrăjmaşii – şi arătă prin uşile deschise pe arhiereii care aţîţau mulţimile – atunci fericită este mintea ta, care ţi-a descoperit-o, căci cu adevărat sunt rege. Dar – şi zîmbi la rîndul său – precum vezi, împărăţia mea nu e din lumea aceasta. Altfel, slujitorii mei s-ar fi luptat pentru mine să nu fiu dat prins în mîinile tale şi ale Iudeilor... Dar aici cine poate să-mi audă glasul? Căci numai cine purcede din ADEVĂR ascultă glasul meu...!

La cuvîntul ADEVĂR rostit de Mîntuitorul, Pilat îşi înfipse coatele în braţele jilţului, plecîndu-se repede cu tot trunchiul înainte şi aţintindu-l...

– În ce limbă se petrecea vorbirea? îi tăie povestirea un tînăr.

Apostolul, întrerupt, rămase o clipă uluit. Nu se gîndise niciodată... Nu ştia sau poate uitase...

Stete să-şi adune gîndurile şi să alcătuie în minte scena. Se căzni să audă cuvintele Mîntuitorului şi vorbele procuratorului...

– Era între ei un tălmaci... da, un tălmaci, rosti el cu privirile şi auzul se întoarse înăuntru, asupra amintirilor... Dar, adause repede, dar chiar de la început mijlocitorul, deşi ştia bine arameana, nu desluşea înţelesul cuvintelor lui Isus şi şovăia, nu izbutea să le traducă... Atunci, El învinuitul, El pîrîtul începu să vorbească de-a dreptul cu Pilat. Da, iată –, şi Apostolul se înflăcără: Îl văd şi Îl aud. Şi răpit de puterea amintirilor, bătrînul se opri, răsuflînd adînc, ca după o opintire.

– Ce limbă vorbea Domnul nostru? întrebară toţi.

– Ce limbă? şi presbiterul, fără să se mai gîndească, spuse: limba lui obişnuită, în care ne vorbea şi nouă despre venirea lui pe norii cerului...

– Arameana dar? se miră tînărul. O înţelegea Pilat?

Bătrînul tresări, încurcat.

– Arameana? Nu! Nu!

– Atunci? Şi toţi îl priviră înfioraţi.

– Nu ştiu...

– Poate greaca, îl ajută unul.

– Sau latina, sări altul.

Apostolul tăcea și întîrzia, ascultînd ecourile din el...

– Le știa Mîntuitorul? îl întrebară mulți.

– Bineînțeles că le știa. În Galilea neamurilor se vorbeau aceste graiuri și încă altele pe deasupra. Dar, și Apostolul apăsă hotărît, nu era nici greaca, nici latina. Fiul lui Dumnezeu vorbea limba firii lui, deasupra elinei și romanei... Limbă pe care o înțelegeau copacii, o ascultau pietrele, răscolea oamenii, i se supuneau demonii... Încît noi n-am avut nevoie să știm în ce limbă ne grăiește. Chiar dacă de cele mai multe ori nu înțelegeam, ca și gloatele, spusa lui, trebuind să ne-o tălmăcească nouă, aparte: totuși, i-o pricepeam dintr-o dată, cu inima, și ne era de-ajuns... De data asta, însă, se schimbase. Cuvîntul lui trecea dincolo de înțelegerea noastră și a lui Pilat, care se răsucea în scaun nemulțumit, dezamăgit. Ca și noi cei din dosul stîlpilor. Isus era mai prejos de așteptările noastre și ale procuratorului: Îl priveam și nu-l mai cunoșteam. Ne descuraja și pe noi ca și pe Pilat. Și nu mai puteam de necaz. După noi, El trebuia, cu răspunsurile lui, să facă praf și puzderii toată mincinoasa rațiune a lui Pilat și a legilor lumii acesteia.

Ca să-l ajute, stăpînitorul îi puse, în grecește, întrebarea despre care tocmai vream să vă istorisesc cînd m-a oprit tînărul frate, întrebare la care Învățătorul rămase tăcut, nemișcat, cu ochii la cer.

Pilat crezu că Isus n-a priceput și porunci tălmaciului să i-o repete în ebraică și arameană... Apoi se aținti lacom asupra omului, asupra gurii din care trebuia să țîșnească dezlegarea celei mai mari taine care ne chinuia pe toți.

– Ce anume întreba Pilat? și toți așteptaseră fremătînd.

– „Ce este adevărul?" – rosti grav Apostolul. Eu știam grecește. De cum am auzit întrebarea dregătorului, am scos capul de după coloană și cu gura căscată așteptam să sorb ca pe o licoare nemuritoare răspunsul...

Învățătorul, ca și cum mă ghicise, întoarse privirile mîhnite spre mine, cu dojană, apoi iar spre Pilat, și se încăpățînă să tacă, să tacă pînă la sfîrșit, cînd cîrmuitorul, ieșit din fire, îl dete pe mîna călăilor.

– Vai! De ce a tăcut?!

– Cum s-a îndurat?

– De ce n-a vorbit?

Se jeluiră într-un glas ascultătorii lui Ioan.

– Tot așa ne văitam și noi, nemîngîiați, clătină din cap Apostolul. De ce n-a vorbit?! Ne căinam zile și săptămîni unul altuia, încuiați în casă. De ce n-a coborît fulgerul adevărului, cu răspunsul său, pe pămînt?!... și ne plîngeam și pe noi și pe El.

– Cu bună dreptate, îl aprobară catehumenii.

– Fără nici o dreptate... și bătrînul se roși... Eram niște păcătoși și nu știam ce vorbim... Dar să vedeți, urmă el... întîmplarea nu-mi ieșea cu nici un chip din minte și după neasemănata bucurie a Învierii mă gîndeam necontenit cum să-L întreb. Îmi luai de cîteva ori curajul, dar nu putui. Odată, ne-a prins pe neașteptate, intrînd la noi, prin ușile zăvorîte. Altădată, m-a împiedicat ne-

săbuita cercetare la care L-a supus necredinciosul Toma, de care m-am rușinat pînă a-mi pierde îndrăzneala să-L pipăi și eu cu întrebările mele. Cînd și cînd se arăta numai și pierea numaidecît.

– Și-a rămas pe totdeauna nelămurirea căzută ca o piatră de moară în sufletul tău? îl mustră oarecum o tînără înzvăpăiată. Eu nu L-aș fi lăsat, L-aș fi hărțuit făr' de răgaz pînă țîșnea din El fulgerul răspunsului, chiar de m-ar fi orbit, urmă ea. Ce n-aș fi făcut, gîndește-te, ca să știu: ce este ADEVĂRUL?

– Da, da, o liniști Apostolul. Ceea ce n-am întîrziat să fac și eu, cînd în sfîrșit am prins prilejul. Ascultați! Eram din nou fugari din Galilea. Ajunsesem iar niște pescari nevolnici... Pescuiam noaptea, ca și furii, în Marea Tiberiadei, căci ziua ne temeam de spionii arhiereilor și nu prindeam nimic. Flămînzeam și lîncezeam, noi credeam că numai din lipsa hranei și nu ne gîndeam decît la pește... Într-un răsărit de zori, tocmai ne găteam să ne pitim istoviți în barcă, ca să nu ne prindă lumina, cînd pe țărm se ivi un om, un necunoscut în care parcă totuși se ascundea ceva știut. Dar cum eram sleiți, l-am privit fără să-l luăm în seamă...

– Hei, strigă el într-un tîrziu, parcă să-și bată joc de cazna noastră zadarnică. Hei, aveți ceva de mîncare...?

– Nu! am răspuns noi, cu asprime, acestui alt flămînd. Nu, n-avem nimic!

Dar el despre altă hrană vorbea și noi nu pricepeam, grăbiți să strîngem năvoadele.

– N-aveți? și necunoscutul întinse brațul, arătînd prin cenușiul dimineții. Atunci zvîrliți mreaja în latura stîngă a luntrii și trageți...

Fără să vrem, fără să știm, făcurăm cum ne-a poruncit. Și, într-o clipă, iată, scoaserăm năvodul încărcat, gata să se rupă. Abia atunci mi-a trecut, mie întîi, trăznetul înțelegerii prin minte. E Domnul... Domnul nostru, am strigat ca un nebun. Petru a sărit gol în apă și s-a repezit la picioarele lui. Apoi noi, toți ceilalți am alergat așa goi și uzi, numai cu niște pestelci dinainte și l-am înconjurat, strigînd, chefuind, scîncind de bucurie, ca niște cîini rătăciți care și-au găsit stăpînul.

– Numai pescuitul minunat v-a destăinuit că era El, încolo nimic? se uimi un tînăr...

– Nimic, oftă Apostolul... Încolo nimic. Eram toți opăciți, orbi ca Paul înainte de Damasc... căci și acum o undă de îndoială ne îngheța bucuria. Știam că este El, și totuși nu îndrăzneam să credem. Era El și în același timp altul... Și nimeni nu cuteza să-L întrebe: cine ești Tu? Numai după ce a frînt pîinea și a binecuvîntat peștele, ne-am dumirit. El a chemat pe Petru, cu care a vorbit îndelung, lăsîndu-i păstoria turmei Sale. Pe urmă mi-a făcut semn tainic, să mă iau după El și s-a depărtat.

L-am ajuns și căzînd în genunchi, ridicai ochii și-L ispitii, așa cum mă jurasem.

– Doamne, pentru ce n-ai răspuns atunci, noaptea, lui Pilat, ce este ADEVĂRUL? Spune-ne măcar acum, înainte de a ne părăsi, să nu murim însetați de dorul lui. Umple-ne golul sufletului cu adevăr, cum se umplu cocoașele cămilelor cu apă, ca să putem străbate pustia vieții...

Și, implorîndu-L, îl apucasem și-L țineam de vestmînt... Dar băgai de seamă că strîngeam în mînă vînt.

Domnul, mîhnit peste măsură, mă privi, cu durere, pe urmă îmi zîmbi... și se făcu nevăzut... De atunci nu ni s-a mai arătat.

– Cum se poate? izbucniră toți. Cum se poate? Înțelegeam să nu-l lumineze pe Pilat, păgînul... Dar pe tine? Pe voi? Mai bine v-ar fi lăsat să muriți de foame acolo, pe malul Tiberiadei, fără pîine și fără pește, decît să-și închidă pe totdeauna gura peste taina ADEVĂRULUI –, și catehumenii vălureau turbați.

– Nu vă grăbiți, îi potoli Ioan. Căci tot noi eram de vină. Cea mai grea vină! Curînd am priceput și tăcerea, și durerea Mîntuitorului.

– Cum asta? și încremeniră toți așteptînd...

– După ce limbile de foc ale Mîntuitorului ne-au ars obloanele, pînă atunci pecetluite, ale înțelegerii, ne-am dumirit: cum adică era să mai răspundă nouă și lui Pilat, ce este adevărul, cînd însuși El, Adevărul, coborît ființial, se afla și sta acolo, se propunea întreg văzului, auzului, pipăitului nostru al tuturor. Iar noi îl căutam în altă parte, ca în oglindă și ghicitori. El, Adevărul etern, ne grăia cu gură, ne privea cu ochi, ne ducea de mînă: noi nu-L vedeam, nu-L auzeam. Și ceream, ca niște proști, cîteva boabe de vorbe cînd El ne grăia din toată întregimea Sa.

Și, spunînd astea, bătrînul își plecă fața în palme și plînse. Și împreună cu el toată ceata, zguduită de adînca și neașteptata simplitate a descoperirii.

– Dar, îl mîngîie omul, nu puteați fi vinovați, nici tu, nici ceilalți. Voia Domnului a fost să nu aflați Adevărul decît prin mijlocirea Duhului.

– Nu, se învinovăți Ioan... Să nu vă înșelați, nu voia lui a fost pricina, ci necredința, îndărătnicia, slăbiciunea și îndoielile noastre. Duhul sfînt a biruit numai neștiința noastră. Pe celelalte a trebuit să le învingeam cu dragostea pentru Domnul și nădejdea în făgăduința lui, de care nu ne-am mai despărțit apoi. Cîtă vreme era El cu noi, stam ca nerozii pe însuși piscul muntelui și întrebam unde este muntele.

– Totuși, aveați o îndreptățire, se amestecă cel mai îndrăzneț. Cine privește țintă soarele nu-l mai vede. Îl orbește strălucirea. Trebuia ca văpaia lui să se umbrească. Numai așa ochii îl pot răbda.

– Domnul, se împotrivi bătrînul, Domnul își îmblînzise pentru noi lumina și își îndulcise razele, luînd trup de Duh... noi eram cei vinovați...

Deodată, cineva îl chemă, spăimîntat... Furați de vraja vorbirii, ei nu băgară de seamă că un amurg sinistru se strecurase pînă la ei sub portice. Ulițele răsunau de larmă, maidanele se umpluseră de gloată, strigătele și văităturile se întețiră... Ieșiră...

Afară, un zăbranic fumuriu de doliu se lăsase peste lume. În cer soarele searbăd se veștejise. Niște vermi negri, mari și groși, se zvîrcoleau în discul lui, ca într-un miez stricat, și-l mușcau pînă la sînge. Nori, în chipul unor balauri de beznă, rupeau cu gurile hălci din trupul tot mai întunecat al astrului, care știrbit, zdrobit, se stingea din ce în ce mai agonic.

Copiii țipau, bărbații îngălbeniseră, femeile îngenunchiate boceau.

– Vîrcolacii, urlau toți, vîrcolacii mănîncă pe Sfîntul Soare.

Spaima intră și în ceata neofiților, care se bulucirà în jurul bătrînului, așteptînd sfîrșitul proorocit. Dar Sfîntul, cu un semn făcut, îi potoli, arătîndu-le sus războiul lumii cu întunericul. Soarele nu se mai cunoștea. Arăta ca o biată nălucă pieritoare, spînzurînd în haos, un rod viermănos, gata să se desprindă și să cadă.

Deodată o seceră de aur răsări dincolo de cîmpul obscur al încleștării, care se îngusta. Apoi un sfert, pe urmă jumătate, curînd întreg globul biruitor se smulse din fălcile monștrilor și străluci mai luminos la locul lui, în cer. Dihăniile încetară să mai existe... Chiote și cîntece de bucurie răsunară. Viața pornea iarăși înainte și mulțimile se risipiră cu o nouă încredere în statornicia luminii.

– Ce-a fost, părinte? întrebau catehumenii încă speriați.

– O întunecime de soare... și Apostolul atoateștiutor îi lămuri cum și cînd se întîmplă eclipsa.

– Cu semnul acesta, sfîrși bătrînul cateheza, Domnul vă dă prilej să înțelegeți mai adînc vina și osînda noastră că nu descopeream și nu cunoașteam ADEVĂRUL, care sălășluia aievea între noi, adică pe Mîntuitorul. Dacă adesea se întuneca era pentru că bezna sufletelor noastre îi zvîrlea petele ei negre peste strălucirea lui, așa cum își aruncă pămîntul umbra lui peste soare și, părelnic îl acoperă. Vîrcolacii din inima lui Pilat l-au mîncat pe Mîntuitorul și nu i-au îngăduit să-l descopere. Vîrcolacii din sufletele noastre, umbre iscate de necredință, nori vărsați de patimi și deznădejde se puneau între noi și El, îl înnegureau, îl rodeau, pînă a nu-L mai cunoaște, cînd umbla pe ape și ne spăimîntam ca de o nălucă, ori cînd mergea cu noi alături și-L luam drept un străin, sau cînd îl întrebam, ca pe oricare om, ce este ADEVĂRUL și El, întunecat de atîta necredință, ni se făcea tot mai necunoscut... Neam necredincios și îndărătnic, cum se spunea adesea, a trebuit să ne răscumpere din păcat prin însuși sîngele Său, din care Îl rugăm să vă învrednicească și pe voi a vă împărtăși curînd...

Și binecuvîntîndu-i cu sărutare pe fiecare în parte, Ioan le dete drumul.

Dar ucenicii, risipindu-se, duseră vestea că puternicul Apostol înadins poruncise și dobîndise, pentru ei, întunecimea soarelui.

București, 31 august 1952.

Copacul lui Iuda

Era în noaptea de groază cînd ceata de ostași și slujitori prinseseră pe dulcele Mîntuitor și-l purtau, legat, de la Ana la Caiafa și înapoi. Judecata aspră se urma, grăbită, în întuneric, și Fiul Omului îndura tăcut batjocura, scuipări și loviri peste obraz. Toți îl părăsiseră, Petre se lepăda a doua oară, Sfintele Femei plîngeau încuiate în casă, iar bieții ucenici, înspăimîntați, se risipiseră ca un stol de cocori pribegi apucați de furtună și rămași fără de cîrmaciu.

În acest timp un om, cumplit la vedere, rătăcea, orbecăind prin paraginele grădinei Ghetsemani. Părea o iasmă scăpată din iadul cel mai afund cum se izbea de trunchiuri, purtînd încolăcită pe braț o funie nouă și împrăștiind în preajmă-i o spaimă fără de nume. El umbla plecîndu-și genunchii tremurători în fața fiecărui copac – și erau acolo mii – rugîndu-se de fiecare să aibă milă de el.

– „Îndură-te, tu măcar, și lasă-mă să mă spînzur de cea mai oropsită din crăcile tale."

Dar copacul, zguduit de friguri, își înălța ca într-un vîrtej brațele noduroase în sus, să nu-l poată atinge și pîngări omul blestemat ce-i plîngea la rădăcină... Și de la copac la copac, odată cu omul alerga vijelia, spaima și nebunia.

Umbla astfel de ceasuri întregi, cînd ajunse lîngă un cedru bătrîn, care la apropierea lui stătu neclintit. Era un uriaș cedru milenar, sub care David își cîntase psalmii, la umbra căruia judecase Solomon și prorocise Isaia. Iuda îngenunchie pentru a mia oară la poala bătrînului copac și se rugă iarăși.

– „Îndură-te tu cel puțin și dă-mi alinare! Apa, cînd vreau să mă arunc în ea, fuge de mine: fierul ascuțit sare cît colo cînd se atinge de el pieptul meu și cu nici un chip nu mă pot ucide... Îndură-te și îngăduie să-mi spînzur trupul blestemat de una din crengile tale!..."

Și iată că cedrul patriarhilor, cunoscător al tainei, întinse și își plecă milostiv unul din brațele-i puternice și omul acela putu să-și potolească setea de moarte. Și, cît ai clipi, de una din ramurile uriașului se legăna domol ucenicul cel viclean prin care se împlinise Scriptura și se deschiseseră porțile zăvorîte pe unde năvălea spre lume vremea cea nouă.

Atunci o nouă vijelie, și mai nebună, se dezlănțui în bezna grădinei, izvorîtă din mînia celorlalți copaci care, fremătîndu-și frunzișul, strigau pînă la nori împotriva cedrului:

– „De ce ne pîngărești neamul și grădina noastră, pe veci?"

– *„Voi nu cunoașteți taina Mielului dat spre junghiere pentru spălarea păcatelor lumii cu sîngele lui*... Dar ați văzut că sub mine s-a rugat Mîntuitorul înainte de a fi prins de către ostași, și cel din urmă cuvînt al lui a fost iertare pentru Iuda; cea din urmă poruncă ce mi-a dat a fost să am grijă de chinuitul său ucenic și să-l scap de povara unei vieți mai rea decît iadul!"

Și furtuna nu se potoli multă vreme încă.

A doua zi, cînd s-a hotărît moartea lui Isus și s-au început pregătirile de osîndă, trebuia o cruce pe care să-l spînzure și să-l țintuiască. Cîțiva slujitori intrară în grădina Ghetsemani să taie un lemn din care să alcătuiască unealta de supliciu. Dar nici un copac nu primea să ajute la osîn-

da și uciderea Domnului și să slujească astfel celor răi. Topoarele își stricau tăișul în trunchiurile învîrtoșate ca piatra, fierăstraiele își rupeau pînzele zimțuite: și așa, din copac în copac, încercînd, căznind și ocărînd, slujitorii ajunseră la cedrul cel falnic, podoaba grădinii. Copacul verde, plin de vînj și viață, aștepta liniștit, cu o cracă uscată, groasă, smulsă parcă de un fulger și dărîmată jos la tulpină... Într-o doară, amărîte, slugile loviră și în el. Dar minune, topoarele se înfipseră cu putere în trunchiul din care săreau, în toate părțile, așchii, ca într-un lemn moale de salcie... Curînd o cruce grosolană din lemn nestrunjit era gata încărcată pe umerii robilor și pornită spre palatul lui Pilat, de unde pleca alaiul osîndei. Dar pe cînd se clătina zguduit de loviturile topoarelor, cedrul spunea celorlalți copaci ce-l bestemau că tocmai el s-a găsit să primească răstignirea Mîntuitorului:

– „Tăceți și domoliți-vă, că voi nu pricepeți adîncul tainelor. Blestemul lumii nu se poate indica altfel: trebuia ca cel mai vinovat cu cel mai fără de pată să se întîlnească odată; ca mila cea mai desăvîrșită să se reverse peste vina cea mai fără de iertare și să copleșească; omul cel mai josnic și Dumnezeu să sufere aceleași chinuri la un loc... Eu am fost cel sortit de prorocii acestei întîlniri binecuvîntate și rînduit ca trupurile amîndorura să spînzure de mine. Uitați-vă, eu duc acum Mîntuitorului căința lui Iuda!“

Zahei Orbul

Partea I

I. Panteră

Spitalul se trezea în zori zguduit de vestea că peste noapte sosise „un caz“ grozav. Unul care orbise, așa, din senin, la un chef, din pricina băuturii otrăvite.

Infirmiere ciufulite părăseau mai devreme cabinele clădite din cearșafuri la capetele saloanelor și purtau zvonuri tîrșîindu-și tîrlicii somnoroși pe mozaicul obosit dintre paturi. Bolnavii înfofoliți în pături se întorceau pe o rînă unul spre altul: dacă e așa la ce să mai trăiești? Nici măcar să bei nu mai poți. Cîrciumarii te otrăvesc pe banii tăi buni...

Și scuipînd cu ciudă așteptau toți amănunte.

Totuși întîmplarea avea și o întorsătură mulțumitoare. Panteră, cazul cel mai interesant de pînă atunci, regele bolnavilor și fala spitalului întreg, care monopoliza de ani toate îngrijirile și tot răsfățul, protejatul doctorilor și al surorilor, Panteră era dintr-o dată, peste noapte, detronat. Altul îi lua locul, cu o boală nouă și mult mai rară, orbenia din rachiu. Asta îi răcorea și îi răzbuna pe toți.

Panteră ajunsese nesuferit. Îngîmfat și trufit, el își făcea o glorie din boala lui și disprețuia pe toți ceilalți camarazi, ca pe niște inferiori cu care nu sta de vorbă. „Cazul“ lui era o culme și el se socotea celebru...

Și pe bună dreptate: cu pielea trupului pestrițată peste tot de pete mari și mici, cafenii-negricioase ori galbene, el era o minune.

Începînd de la frunte și obraji, apoi pe piept, gît și spate, trecînd pe pîntece, șale și buci peste pulpe pînă jos la glezne, omul era numai o bălțătură sălbatecă, ceea ce, cînd rămînea gol, îi da înfățișarea fiarei de la care luase și purta cu mîndrie numele.

De hatîrul boalei acesteia el avea oricînd intrare slobodă în clinici și porțile spitalului i se deschideau largi de cum se ivea.

Sosea slab și uscat ca o mortăciune, un fel de mumie tărcată abia tîrîndu-și pielea bălțată întinsă pe oase ca pe niște bețe și intra numaidecît în tratament. Sta pînă ce se împiciorongea. Apoi pleca, urmărit de interesul medicilor care-l pofteau să se întoarcă. Nu-i făceau mare lucru. Îi altoiau în carne niște ghinduri scoase de la vite. Dar sîmburii ăștia tainici, ajutați și de alte leacuri, adaose cu mîncare bună, îl înviorau pentru cîteva luni. Adică îl împuterniceau să colinde vara bîlciurile unde, în pielea goală, legat de gît cu lanț la intrarea comediilor, făcea pe omul panteră rînjind dinții la țăranii holbați și la femeile spăimîntate care își scuipau în sîn.

Iarna se întorcea iarăși fleșcăit la baza lui, spitalul: se istovise puterea altoiului. Doctorii îi dădeau din nou damf și îl țineau toată iarna să se fălească cu el. Îl cărau cu automobilul pe la ședințele lor medicale, îl arătau doctorilor streini, îi publicau povestea cu poza lui prin gazete, din care unele treceau hotarul.

El, hrănit, dezmierdat, huzurea singur într-o rezervă, ca un pașă, se-ntrema și se-ngrășa și din nou nu-i mai ajungea nimeni cu prăjina la nas. Nu mai sfîrșea cu mofturile. Tot timpul o ținea în bîzdîcuri și toane. Nazuri la mîncare, reclamații că nu e bine îngrijit de infirmiere, obrăznicii și scandaluri cu ceilalți bolnavi, sclifoseli și gudureli ca să capete bacșișuri... Și nimeni n-avea ce-i face. Era poruncă să nu se atingă cineva de el. Care-și punea mintea cu faimosul Panteră era pierdut. Zbura numaidecît afară, oricine ar fi fost. Panteră era tabù.

Dar acum i se înfundase. Se sfîrșea cu el. Infirmiera de noapte destăinuise că medicul de gardă și pe urmă toți doctorii, uimiți, spuseseră că orbul este „cel mai interesant caz“ întîlnit pînă atunci. Mult mai interesant ca Panteră care se răsuflase, orbul trebuia oprit cu orice chip, studiat îndelung și pe toate fețele, prilej de observații, memorii prin reviste și grozav subiect de teză pentru doctorat.

Presupunerile se împliniră aidoma. Zilele și săptămînile următoare lumea nu s-a ocupat decît de noul sosit, instalat singur în rezerva lui Panteră, mutat în salon cu ceilalți bolnavi la un loc, părăsit și uitat ca un ciuruc. Doctori, profesori, interni, externi, surori, autorități, prefect de poliție, procuror, judecători, gazetari, fotografi, se perindau din ceas în ceas numai la patul orbului. Toți îl cercetau, îl întrebau, luau note, scriau. Infirmiera care îngrijise de Panteră trecea acum pe lîngă omul-fiară fără să se sinchisească. Ba încă îl lovea dinadins cu cotul.

După ce s-a stins vîlva și s-a astîmpărat curiozitatea științifică, s-au pornit bolnavii din celelalte săli și pavilioane în pelerinaj la colegul lor orb. Opriți pînă atunci să nu-l tulbure, se strecurau, pe rînd, cînd nu era supraveghere, și-l priveau doar din ușă. Un voinic năstrușnic, lungit cu fața în sus, dormea sau se prefăcea. Nu-l încăpuse nici patul, nici rufăria spitalului. Nu intra în măsura oficială. Izmenele îi veneau doar pînă la genunchi. De acolo în jos picioarele îi zbucneau goale printre vergelele patului povîrnit, cu tălpile amenințînd spre tavan. Peste pieptul atletic cămașa plesnită se umfla zadarnic să i-l acopere. Iar brațele căzute în lături își atîrnau buturii cărnoși ieșiți din mînecile scurte pînă la coate și se rezemau cu palmele în pardoseala rece.

Chipul îi era învelit cu o basma, coborîtă peste ochii bandajați. Dar dedesubt se deslușea masivul gogonat al capului, pe grumazul puternic, numai coarde și mușchi.

Fusese pînă atunci într-o necurmată frămîntare. Dărîmase sub el trei paturi obișnuite. Nu-l potoliseră decît cu doctorii amorțitoare. Cînd se trezea își smulgea legăturile de pe pleoape, cerea rachiu, se smucea să plece, răcnea să vie Stavarache cîrciumarul. Apoi, spăimîntat de întunericul nebiruit, bîjbîia neștiind încotro să apuce, se împiedeca și cădea jos spumegînd. Îl lăsau acolo pînă adormea. Atunci patru infirmieri îl urcau la loc în pat. Bolnavii îl priveau cu frică. Femeile de serviciu dimpotrivă, nu mai puteau după el. Își făceau necontenit prilej să intre, ba cu treabă, ba de milă, și întîrziau privindu-l. Îl găseau frumos, cu chipul bărbătesc tăiat prelung, cu nasul drept, puternic și bărbia cărnoasă, ușor adusă. Sub sprincenele bogate, ochii nu erau astupați, căutau mari și tragici lumina.

Nu se știa ce fel de om fusese mai înainte, dar acum era o sălbăticiune. Nu suferea pe nimeni lîngă el. Refuza orice alinare și ajutor. Medicii, surorile se căzneau zadarnic să-l îmblînzească. Se spăimînta numai de bezna în care intrase. Se liniștea puțin cînd îi făgăduiau să-i dea înapoi vederile. Atunci căsca ochii, îi strîngea, îi freca nebunește cu pumnii și se zgîia apoi cît putea, doar o zări. Și aștepta. Așa se mai puteau apropia de el. Dar repede, deznădăjduit, iar îl apucau

năvărliile, izbea medicamentele, alunga medicii, pleca orbiș, se pocnea de pereți și se prăvălea, furios pe întunericul cu care nu se putea deprinde.

Panteră asculta tot mai bosumflat despre isprăvile rivalului și nu spunea nimic. Dar toată tăcerea și supărarea lui erau un protest împotriva noului bolnav și a celor ce-i uneltiseră răsturnarea. Aștepta să-i iasă dreptatea ca untdelemnul, deasupra. Înjura numai printre dinți și nu catadicsea să meargă cu ceilalți să caște gura la orb și să-i audă sudalmele.

Dar curiozitatea l-a biruit și pînă la urmă s-a înduplecat. Însă singur și pe furiș. Era după-amiază cînd spitalul se odihnește... A intrat... Orbul l-a simțit de la ușă și și-a încordat auzul, ridicînd ușor capul. Lui Panteră i s-a tăiat răsuflarea. Văzuse destui orbi, trăia doar printre cerșetori. Dar adîncimea durerii, arzimea nedumeririi, spăimîntătorul tragic din chipul încordat, toată înfățișarea lui, voinicia-i atît de nedrept ciuntită, l-au cutremurat. Și îndată un alt gînd, ca un fulger, a luat locul uimirii: Ăsta va fi cel mai grozav milog din cîți străbat bîlciurile și împodobesc cu durerile lor pridvoarele bisericilor. Se priceapea el! O mină de aur. Trebuie pus numaidecît mîna pe el; gîndul, repede închegat în plan, îl învioră mai mult decît orice altoi de ghinduri. De nu i-ar lua alții înainte. Dar avea să vegheze.

Făcu un pas. Orbul, proptit acum într-un cot, răcni atît de aspru:

– Ce vrei? și se încruntă atît de cumplit că Panteră încremeni. Cu zănatecul ăsta se cerea plan subțire. Și se trase nesimțit înapoi.

A doua zi se furișă iar, nevăzut de nimeni. Orbul îl întîmpină tot mînios.

– Ce vrei?

– Să te ajut, răspunse mieros tărcatul, numai zîmbet, ca și cînd nebunul l-ar fi putut vedea.

– Dar cine ești tu?

– Un prieten, se mierloi și mai dulce slăbănogul.

– Eu n-am prieteni, i-o întoarse orbul. Fugi de-aici.

Și ridică amenințător brațul. Dar Panteră nu se clinti.

– Ți-am adus leacul, strigă el cu semeție.

– Ce leac? se răsti bolnavul.

– Leacul tuturor boalelor, vesti Panteră și păși sigur.

Orbul se înmuiase.

– Leac? Ca să văz?

– Nu mai întreba. Întinde mîna, miroase și gustă, îl îndemnă Panteră, dar tot de departe.

Orbul se ridicase și sta neliniștit.

– Dă-l încoa. Și întinse mîna.

Panteră îi puse acolo un clondir, pe care degetele bolnavului se încleștară instinctiv.

– Ce-i aici?

– Vezi și tu, rîse Panteră cu viclenie. Adică miroase, se îndreptă tot el, că nu mai vezi.

Dar pătimașul nu mai ocoli sticla pe la nas. O duse drept la gură și trase fără să se oprească, dintr-o dată, pe nerăsuflate, mai bine de un sfert.

– Ho, stai, strigă Panteră. Și îndrăzni să-l apuce de braț. Dar uriașul sculat în capul oaselor, se smuci și cu o mișcare de nimic zvîrli pe slăbănog cît colo.

– Dacă-i pe așa nu mai viu și nu-ți mai aduc nimic, amenință el furios.

Orbul ascultător se opri, desprinse sticla din gîtlej:

– Ba să-mi mai aduci – şi răsuflă adînc. Mă, urmă el, ăsta-i basamac nu glumă. De unde dracu' îl ai?

– L-am făcut eu anume pentru tine, cu spirt curat de aici din spital.

– Acuma mă simt şi eu om, făcu uşurat orbul.

– Aşa e că arde? se lăuda slăbănogul. Are pe puţin patruzeci de grade. Îl vrei mai dulce?

– Nu; mai tare.

O seninătate, o linişte neaşteptată se întinse pe chipul pînă atunci crispat al orbului. Destinderea îi cuprinse repede tot trupul, ca să treacă apoi în suflet. Sta acum molcomit, îmbunat, gata de vorbă şi prieteşug.

– Lasă-mă să mai beau, se rugă el.

– Nu se poate, îl certă Panteră. Te îmbeţi şi mă prinde supraveghetoarea. Ce te faci dacă mă dau afară?

– Păi a mai rămas în sticlă, şi orbul clătina cu jind clondirul.

– Bei la noapte.

– Bine, se-nvoi. Dar îmi mai aduci?

– În fiecare zi. Sînt doar prietenul tău.

– De unde mă cunoşti?

– De la Brăila. Sîntem amîndoi judeţ. Am lucrat împreună. Şi Panteră scorni cîteva minciuni.

– Bine, frate. Şi bolnavul se bucură ca un copil. Da' tutun îmi aduci?

– Ţi-aduc şi tutun. Numa' să nu fumezi decît tot noaptea, cînd bei rachiu. Pînă dimineaţa mirosul se risipeşte.

– Vii şi tu să-mi ţii de urît? se rugă orbul.

– Viu, făgădui fiara. Mi-aduc pătura şi mă-ntinz jos lîngă tine.

– Rău e-n spital, începu bolnavul să se jeluiască. Nu-mi fac nimic. Mă ţin degeaba. Numa' îmi zgîiesc ochii şi se uită în ei. Aş fugi să pot.

– Lasă că te scot eu. Şi lui Panteră îi sări inima de bucurie.

– Da' unde să mă aciuiez? întreba deznădăjduit uriaşul, că n-am pe nimeni.

– N-avea nici o grijă. Te iau eu la mine, spuse cu ifos tărcatul.

– Păi ai tu unde şi cu ce să mă ţii?

– Berechet. Numa' să mă asculţi.

– Te ascult. Da' să mă duci la Dervent!

– Te duc. Ce-i ăla Dervent?

– Un schit. Lasă că-ţi spui pe urmă, cînd om fugi...

Şi orbul, înduplecat, supus ca un miel, se dete întreg în mîinile ispititorului, care ca dintr-un caier încîlcit toarse toată povestea omului.

Orbul îşi mărturisi numele, Zahei, ceea ce nu vrusese să spuie la nimeni. Panteră, grijuliu, îl cercetă mai întîi dacă are rude, care să-l scoată din spital şi să-l ţie la ele. Se linişti. Zahei n-avea neamuri, n-avea amantă, n-avea pe nimeni. Şi cîteva nopţi în şir orbul se spovedi cu o limbuţie care îl uimea pe noul prieten.

Fecior de pescar, rămăsese de mic fără părinți și crescuse muncind prin cherhanalele bălților Dunării.

– Mă, peștele te hrănește și te crește mare mai abitir decît orice alte bucate, lăuda el cu jind viața-i de odinioară, trecută între ape și ostroave. Mă vezi? Eu nu mîncam decît somn și morun. Nu de ăia micii, prinși în năvoade. Mi-i alegeam eu singur și mă luptam cu ei în cîrlige. Îi loveam la mir cu drugul și-i trăgeam la mal cu cangea. Tii! Ce dor mi-e de-o ciorbă de pește cu ardei. Da' ăștia n-au p-aici.

– Lasă că mănînci la mine, se lăuda Panteră.

– Cu mămăligă pripită?

– Să-ți lingi deștele, îl ațîța prietenul.

– Mă, da' să nu fie scuipici, se-ngrijora Zahei.

– Da' de unde. Bucăți ca pe picior. Și Panteră își mîngîie oasele lui sfrijite.

– Știi tu, urmă orbul prins de nostalgie, că uneori cînd spintecam cîte un somn căzut din proaspăt, găseam o mînă, un picior?...

– De om? se mira slăbănogul.

– De om, da' de ce altceva? Odată, la ghecet, am dat, în burta unuia mare cît un vițel, peste un copil întreg.

– Viu? se minuna Panteră.

– Aș, viu! Începuse să putrezească acolo în bărdanul lighioanei. Îl răpise de la scăldat. Că ăștia înghit tot, încheie cu mîndrie orbul.

Panteră căsca gura la el și-l îndemna necontenit să povestească în fumul ardeiat de tutun și mirosul îmbătător de basamac.

– Și de ce ai părăsit bălțile și te-ai făcut salahor? îl iscodi Panteră.

Zahei istorisi îndelung cum, după ce smintise în bătaie la o refenea un sat întreg, trebuise să fugă la Brăila. Se țineau haită toți după el, zi-noapte, pîndindu-l să-l împuște. Altfel nu-l puteau birui.

– De cîți ani ești? îl întrebă prietenul, privindu-i cu pizmă statura uriașă.

– Nu știu, nu i-am numărat, răspunse senin Zahei.

– Cînd ai făcut armata? că-ți aflu eu socoteala.

– Păi eu n-am tras sorții. Am fugit de recrutări și m-am tot ascuns prin ostroave. Mă cercetau jandarmii. Le făceam cinste și mă lăsau în pace. Da' tu de cîți ani crezi că sînt? întrebă el copilărește pe tovarăș.

Ăsta îl prubului din ochi.

– N-ai mai mult de douăzeci și cinci. Poate și mai puțin.

– Știu eu? încuviință orbul pe gînduri. Eu nu mi-am ținut nici o socoteală de viața mea.

Cînd a ajuns cu povestea la orbire, zănatecul a avut din nou o izbucnire de furie cu zguduiri și încleștări ca de ducă-se pe pustii, și-l înhăță pe Panteră care crezu că i-a sosit sfîrșitul.

– Mă, să mă duci întîi și-ntîi la Stavarache, auzi tu, răcni el zgîlțîind pe Panteră. Vreau să-i sucesc gîtul, pe urmă să dărîm cu mîinile astea cîrciuma peste el și să-i dau foc.

– Te duc, cum să nu te duc, Zahei, gîfîia din toată plăpînzenia lui, slăbănogul. Da' ce ai cu mine?

– Mă, să știi că nu glumesc. Te juri? Și orbul bolovăni ochii lui bezmetici.

– Mă jur. Ce-aş avea să nu te duc? Dar dă-mi drumul, se ruga sugrumat Panteră.

– Ca să ştii, dacă mă minţi, te omor pe tine...

– Dar ziceai că-ntîi să te duc la Dervent, cerca să-l abată de la gîndul omorului prietenul, care-şi găsise beleaua. Şi-l iscodi iar, ce e ăla?

Derventul e un schit pe malul bulgăresc al Dunării, cam în dreptul Călăraşilor.

– Trecem Dunărea la Silistra, făcea orbul planul, o luăm la stînga pe mal, ştiu eu potecile, ne strecurăm printre maja şi lozii şi ajungem tocmai bine pe-nserat. Dormim acolo lîngă cruce, ne citesc popii şi capăt vederile.

Zahei fusese în copilărie acolo cu un pescar bolnav şi văzuse minunea: Omul gata să moară, osîndit de doctori, părăsit de babe, alungat din spitale, zvîrlit de neamuri, se tămăduise veghind o noapte în rugăciuni la piciorul unei cruci de piatră.

– Şi ce are în ea crucea? întrebă interesat Panteră. Cum e? Este mare?

– E mai măruntă ca un stat de om, povestea orbul. La început, de mult, a fost numa' un sîmbure de piatră în pămînt. După ce au descoperit-o oamenii a început să crească. Pe fiecare an se înalţă şi se îngroaşe...

– Păi ar fi ajuns pînă la cer, mîrîi Panteră.

– Nu fi prost! Că nu creşte decît o picătură. Mai puţin ca grosimea unui fir de păr într-un an.

– Şi de ce creşte? făcea cu neîncredere tărcatul.

– De lacrămile bolnavilor, spunea cu toată încredinţarea orbul. Am văzut şi eu atunci puterile ei. Pîlpîia toată de lumînări aprinse lipite în toate părţile pe ea. Acolo te faci şi tu sănătos, încheie Zahei. De aia să mă duci.

Acum interesul îl lega mai mult decît frăţeşte de Panteră, pe care-l ceru de la medici tovarăş de cameră. Rămăsese tot rebel şi sălbatec pentru ceilalţi. Dar pe slăbănog îl asculta cu sfinţenie. Orbul îşi găsise în el sprijin şi alinare, spre marea uimire a tuturor. Nimeni nu cunoştea meşteşugul cu care îl îmblînzise Panteră, care acum îşi da iar ifose; spunea că se găsise rudă cu orbul, care nu dezminţea scornitura. Acum doctorii şi surorile se rugau de Panteră ca să-l domolească pe Zahei să se supuie cercetărilor şi să se lase îngrijit. Şi omul-fiară începu iar să tragă foloase de pe urma acestui amestec în treburile spitalului.

*

Trecură încet sărbătorile mari ale iernii. Panteră se gîndea mereu cu părere de rău la căştigul pierdut. Orbul ar fi agonisit bani, nu jucărie, aşezat cu meşteşug în tinda unei biserici boiereşti. Dar nu era chip să-l scoată din ghearele doctorilor care învăţau pe el ceea ce nu ştiuseră pînă atunci. Şi apoi era prea devreme pentru altoaiele lui care se mai cereau primenite şi boala asta cu bălţătura nu suferea frigul. Panteră trebuia s-o cocoloşească la căldura spitalului.

Dar, într-o zi, îi sări inima de spaimă. Se încrucişase pe sălile spitalului cu Jachetă, vechi staroste de cerşetori şi mare exploatator al milogilor. Erau vreo trei-patru de ăştia, care se aţineau la porţile spitalelor, să culeagă infirmi, ciungi, ologi, orbi, schilozi fără căpătîi, pe care să-i înroleze în sotniile lor de cerşetori. Ei îşi făceau o concurenţă straşnică. Unii mergeau pînă acolo să împartă pe jumătate cu milogul cîştigul adus.

Jachetă, fără nici o bănuială, destăinui lui Panteră pe care-l știa de altă meserie planul său. Aflase din gazete vîlva făcută de orbirea lui Zahei, dăduse tîrcoale clinicii și se interesase le medici dîndu-se rudă cu orbul. Se părea că nu se mai poate face nimic pentru tămăduirea lui și urma, la o mică stăruință, să i se dea drumul din spital.

– Vrei să-l iei chiar acum? și Panteră se prefăcu nepăsător.

– Nu. Jachetă pipăia numai terenul. Cerca să cumpere infirmierele care să vegheze să nu intre alți concurenți pe fir și mai ales să înduplece pe orb să meargă cu el. Dacă se poate chiar să-l angajeze mai dinainte.

Petele de pe obrajii lui Panteră se înnegriră și mai rău, dar își ținu firea. „Uite, domnule, cum se găsesc să-ți fure afacerea de sub nas", gîndi el. Se prefăcu însă că nu știe nimic despre orb. Dar bine că i-a spus lui. De acum are să se intereseze. Să lase pe el, are să i-l dea în palmă. Ar fi cuminte să nu stăruie acum și mai ales să nu amestece personalul spitalului în treburile lui, că are să-l vînză.

– Mi-e frică să nu-mi ia înainte alde Vlădica, ori Epitropu, se mărturisi Jachetă înșirîndu-și concurența.

– N-ai nici o grijă, îl asigură bălțatul. Vorbește cu portarul să nu-i primească. Pentru asta dă-i un bacșiș bun, că e de-al nostru.

Și îl ținu pe geambaș de vorbă pînă trecu ceasul de primire la bolnavi. Apoi îl petrecu cu făgăduiala că joia viitoare găsește pe orb gata să-l urmeze. Și nu mai avu răbdare, alergă la Zahei și începu să-l răzvrătească.

– Nu te las să mai stai aici, începu el aprins. Doftorii ăștia sînt niște cîini.

Orbul asculta încruntat.

– Chiar în noaptea asta trebuie să fugi, urmă Panteră furios.

– Să fugim, că fără tine nu plec, încuviință orbul. Mi s-a urît și mie.

– Nu de asta, țipă indignat tovarășul.

– Dar de ce?

– Vor să-ți scoată ochii, zvîrli vorba grea Panteră.

– Să-mi scoată ochii? Da' ce, eu mai am ochi?

– Ai, și încă buni, îl linguși prietenul. Ai să-i deschizi curînd mari, cînd om ajunge la Dervent.

Orbul rămăsese pe gînduri, stîrnit.

– Și de ce să mi-i scoată? întrebă el liniștit.

– Cică să facă o încercare de-a lor pe tine, încercă să-l tulbure Panteră.

– Să facă, numai să iasă bine.

– Cum o să iasă, se indignă slăbănogul, dacă vor să ți-i schimbe pe ai tăi cu niște ochi de bou?

Orbul se încruntă. Nu pricepea.

– Îți scot ochii tăi buni – sănătoși și-ți lipesc alții de vită. Înțelegi? Cum au să se prinză? Au să se scurgă, să se topească la fel ca altoaiele mele. După ce ești orb mai umbli o bucată de vreme și de rîsul lumii, cu perechea de ochi cît pumnul. Te pomenești că-ți cresc și coarne. Să nu te lași, mă Zahei.

– Nu mă las, se-nvoi ascultător acesta.

– Mai ales că vor să înceapă numai cu unul.

– Cum cu unul?

– Să-ți puie la încercare numai un ochi strein. Ai fi cearcîr, c-un ochi de-un fel și cu celălat de alt fel. Mai mare batjocura... Păcat de tine. Tu singur tragi nădejde cu timpul, cu slujbe și rugăciuni, să-ți capeți la loc vederea. Pînă la Dervent mai încercăm.

Zahei asculta.

– Eu te sfătuiesc să fugi chiar în noaptea asta.

– Fug, dacă mergi și tu cu mine.

– N-am ce face, se jertfi Panteră. Cu toate că nu sînt vindecat bine și aș mai avea de stat, nu pot să te las. M-am legat, merg cu tine.

– Dar haine, bani? întrebă orbul.

– Eu am grijă de toate.

Dimineața infirmiera găsi paturile orbului și al lui Panteră neatinse și ei nicăieri.

II. Groapa gunoaielor

La extrema periferie a Bucureștilor, într-o groapă de mal fără stăpîn a lacului Floreasca, unde se cară necurățeniile orașului, printre troiene de gunoaie și nămeți de murdării, s-a iscat un cîrd de cocioabe, maghernițe, chichinețe, colice, bojdeuci și tot soiul de alte coșare și coșmelii, în tot felul de poziții și înfățișări neașteptate, de la tragic la caricatură: pleoștite, pe brînci, într-o rînă, căzute pe spate, povîrnite în lături ca amețite, cu căciula acoperișului într-o parte, schiloade, sprijinite-n pîrghii, oarbe de ochii ferestrelor, fără gurile ușilor.

Unele sînt de pămînt și balegă bătută cu paie, altele de scînduri putrede, cîteva de cărămizi grămădite una peste alta, fără nici un mortar între ele, multe din petece de tablă mîncate de lepra ruginii și cartoane gudronate adunate din gunoaie.

Înghesuite în neorînduială, vîrîte una în coasta alteia, ori bot în bot, sau întorcîndu-și spatele, cine-a mai stat să aleagă și să rînduiască? Care cum au vrut, lucrători, zilieri săraci, mai ales țigani sătui de pribegie, atrași ca gîngăniile de lumină, a-au așezat aici și în cîteva zile și-au durat sălașul șubred.

Parc-ar avea nevoie de palate? Din primăvară pînă în gura iernii stau toți numai pe afară sau sînt plecați. Cînd dă gerul se strîng la adăpost și se grămădesc ai casei într-un singur pat sub mormane de zdrențe împuțite.

Cei mai mulți sînt lăutari. Peste tot răsună scîrțîitul de viori, ori schelălăieli de țambale. Mari și mici cîntă ori se învață să mînuiască arcușul și chinuiesc diblele care țipă în mîinile lor.

Așa s-a alcătuit un cătunaș unde viețuiește și se perindă un amestec de lume lepădată la marginea cea mai dinafară a vieții sociale. Inși rămași fără îndeletniciri, oameni scăpătați din rosturile lor, borfași prigoniți de poliție, cerșetori și haimanale, cîte un dezertor ori scăpat din temniță, mulți derbedei și leneși, femei fără căpătîi, fete urgisite, proxenete în căutare de marfă nouă, prostituate certate cu tațele, slugi fără stăpîn... Cer găzduire pentru o noapte-două, apoi pleacă mai departe. Alții rămîn cu săptămînile, ori se statornicesc încropindu-și alături bîrlogul ca păsările din cioburi și fărămături. Și pecinginea se întinde.

Aici, în limanul vagabonzilor, a picat într-un miez de noapte din preajma Bunei Vestiri, Panteră cu orbul, la vechea lui gazdă, barosanul Paraipan, bătrîn hoţoman, pocăit de vîrstă şi mai cu seamă de bătăi. Ăsta, buimac de somn, la început s-a speriat. Ca, după ce a aprins gazorniţa, numaidecît să se bucure. Însă tot nu pricepea. Ţinuse, zicea el, odaia slobodă, dar nu-şi aştepta chiriaşul aşa devreme. Panteră venea totdeauna după Paşti, cînd da căldura. Ce se întîmplase?

– Te-au gonit din spital?

Panteră îi făcu semn cu degetul la gură să tacă. În odaie mai dormeau pe jos cîţiva streini în treacăt. Şi s-au culcat unii peste alţii fără lămuriri. În bojdeucile astea răpănoase încape o claie de oameni. Cu cît mai mulţi, cu atît îşi ţin unul altuia de cald.

A doua zi bătrînul a făcut musafirilor primire oficială. Mărunt de statură, gras, rotofei şi zîmbitor, cu ochii uşor boboşaţi şi obrajii rumeni acoperiţi de favoriţi în care intrau să se ascunză, albe, cozile unor mustăţi groase ca vrăbiile, el aducea cu Franz Iozef bătrîn. Şi Paraipan făcea tot ce-i sta în putinţă să sporească asemănarea. La zile mari îmbrăca o jachetă înverzită de vreme şi peste jiletca ce-i rotunjea pîntecul imperial trecea, prin cheutoarea găurii nasturului de la mijloc, un lanţ lung de *doublé,* ca un cordon de cine ştie ce decoraţie. În zilele de rînd umbla într-o cămaşă de noapte lungă ţărănească şi în papuci.

Rămăsese numai el şi nevasta. Copiilor, fete măritate şi băieţi însuraţi, le înjghebase cîte o ghimirlie prin apropiere. Cînd ieşea dimineaţa şi îşi striga nepoţeii, ţîşneau toţi droaie, de-a valma, ca purecii şi găinile din coteţe, care cunoşteau chemarea şi alergau amestecaţi, puşi pe-ncăierate, la mîinile lui pline de floricele ori boabe de porumb fiert.

Numaidecît Panteră s-a pus pe lucru. Treaba zorea. Orbul se cerea înţolit cum se cuvine pentru meseria asta grea, în care lumii trebuie să-i scoţi cu sila banul din buzunar. Zahei deci trebuia să se înfăţişeze cît mai potrivit, să stîrnească mila, amestecată cu uimire şi respect. Pomana avea să fie cu atît mai grasă cu cît impresia făcută de cerşetor era să fie mai mare. Asta era teoria lui Panteră. Săracii, oamenii de rînd, sînt sortiţi de la Dumnezeu să sufere mizeria. Nenorocirea lor nu mişcă pe nimeni. E un fel de drept şi o datorie a lor să nu aibă ce mînca şi să rabde. Pe cînd pentru bogaţi, pentru cei de neam, năpasta este o nedreptate strigătoare, care trebuie numaidecît alinată, o neorînduială care repede trebuie îndreptată. Cu cît căderea e mai din înălţime, cu atît deşteptă o mai adîncă compătimire şi deci răsplata, compensaţia ei în milostenie este mai mare. Cu cît dezastrul izbeşte mai sus, cu atît devine mai impunător inimii şi pungii milostivilor.

Era de altfel şi mîndria şi interesul lui de impresar nou şi deştept să iasă din cărările bătute de ceilalţi patroni de cerşetori care îşi îmbracă milogii numai în zdrenţe. La înfăţişarea izbitoare a orbului, la statura-i impunătoare, la frumuseţea chipului întipărit cu o nobilă durere, Panteră simţea că se cuvine o altă ramă, un alt cadru de prezentare. Ca un regizor priceput el căuta masca potrivită, costumul cuvenit, oarecum boieresc.

Zahei fugise din spital cu hainele lui de salahor şi bocancii sălbateci cari puteau fi dreşi şi lustruiţi. Nu asta era greutatea. La urma-urmei chiar un palton obişnuit putea acoperi rupturile cu care era îmbrăcat orbul. Dar de unde palton? Şi mai ales unul pe măsura de uriaş a viitorului milog? Panteră visa pentru omul lui o mantie neagră, dacă s-ar putea cu o pelerină ambiţioasă lungă pînă-n pămînt, aşa cum văzuse el într-o poză romantică. Aşa ceva ar fi căzut orbului de minune. Mai ales că începuse să-i crească la loc pletele negre şi cîrlionţate tunse la piele la spi-

tal. Ce grozav ar fi fost să-l poată înfățișa cu capul gol! Dar era încă frig. Era nemerită o căciulă de astrahan și asta se putea fura ușor de undeva. I-a propus lui Zahei să-și lase barbă. I-ar fi adăogat și o cuvioșie în plus, nadă prețioasă pentru milostivnici. Orbul a refuzat scurt. Deprinsese de mult să se radă, pe întuneric chiar. La nevoie cu un briceag, cu o lamă de coasă bine ascuțită. Și Panteră se zbătea pînă peste cap înglodat în piedici și greutăți.

Chemați de Paraipan, cei cîțiva telali colindători prin oraș după haine vechi, la vederea robului deteră din umeri. Unde se pomenea în terfeloagele tîrgului lor de vechituri haine sau palton să încapă cogeamite năzdrăvan? Făgăduiră totuși într-o doară să ponteze la vreo namilă de boier o dulamă sau o șubă îmblănită pe care să nu o mai găsească stăpînul dimineața în cuier. Pe urmă lesne te învoiești s-o scoți tu de la slugi.

Pînă atunci Panteră se mulțumi să poruncească la un cîrpaci un fel de caftan ca de birjar, croit otova din două pături milităreşti, cu poale-n pămînt, și mîneci largi în chip de manșoane, în care orbul să intre pe de-a-ntregul și să-și ascunză mizeria.

Zvonul despre pripășirea lui Zahei se lățise. Panteră veghease din răsputeri asupra lui ca asupra unei comori. Dacă ar fi fost chip l-ar fi ținut pitit. Dar trebuia să-l arate la croitor, la cizmar. Uneori să-l părăsească, alergînd după nevoile cerute de pregătiri. Pînă la o vreme numai bătrîna Paraipancă îl avea în grijă. Dar repede se îndesară fetele și nurorile lui Paraipan, apoi alte rubedenii, pe urmă vecine. Năvăliră copiii, toți nepoții și tot poșidicul uliței, plini de curiozitate, lacomi de noutăți care umplură lumea de vorbe. Femeile mai îndrăznețe, îl mîncau pe orb din ochi. Adăpostul și îngrijirile din spital îi albiseră obrajii, îi limpeziseră chipul îmblînzit de mîhnire. Și de cînd împuținase băutura se făcuse mai frumos. Încît toate se dădeau jindoase la el. Unele cercau să-l mîngîie. Altele ca și cînd le-ar fi văzut îi făceau semne și îndemnuri nerușinate. Le înnebunea o putere, o momeală bărbătească fără împotrivire, parcă ar fi fost trase de el, ca bucățile de fier de un magnet.

Dar orbul furios le alunga cu înjurături și îmbrînceli. Ca toți bărbații frumoși și voinici el disprețuia cu silă muierile. Mai ales pe cele destrăbălate. Și mai cu osebire acum. La sudălmile lui, sărea Paraipan ori nevastă-sa și golea odaia. Numai Ruța, nora lor cea tînără, mai înverșunată, nu se da bătută. Dichisită, primenită, dată cu rumenele, cu panglici în lațe, își făcea necontenit calea-valea la soacră. Cum prindea prilej, da buzna peste Zahei. Baba auzea și sărea:

– Ieși, jagardea... Și o înhăța de coade. Încăierealа era gata și nu se sfîrșea decît afară în drum. De răul ăstora ajunseseră ca atunci cînd plecau toți de-acasă să-l încuie pe orb cu lacăt pe dinafară.

III. Lupta cu bezna

În tot acest timp orbul sta posomorît, ghemuit în el. Îi trecuseră furiile dintîi, copilărești și dovedite neputincioase. Răzvrătirea cu care primise orbirea, zbuciumul nesupunerii sălbatece, mînia nebună cu care întîmpinase îngrijirile și pe cei care i le aduceau, toate se potoliseră.

Căzuse acum într-o spaimă, un fel de cutremur pentru tot ceea ce nu vedea și nu cunoștea. Fără Panteră nu îndrăznea să se miște, să întinză mîna, să clintească un picior. S-ar fi părut piroteală, amorțire. Nu. Era un fel de rușine, o umilire pentru neputința lui, el fălosul de odinioară

al tuturor puterilor trupului. Acum nu mai era stăpîn slobod pe nici una din forțele zăcașe în el robite beznelor. Trebuia să-l cîrmuiască altul. Era în stare să-i puie piedică și să-l trîntească un copil. Și neputința asta îl sfărîmase.

Panteră nu-și da seama anume. Dar simțea că se petrece o năruire în tovarășul lui și îi fu teamă să nu-l piardă. De unde poți ști? Își face seamă singur. Cît e de nebun te pomenești cu el spînzurat. Mai ales lipsa de băutură îl poate împinge la toate deznădejdile. S-a gîndit deci să-i vie în ajutor și să-i dea curaj.

A chemat pe ascuns o țigancă cu buh de vrăjitoare și a pus-o să dea orbului în ghioc și în cărți, după ce o dăscălise el mai înainte ce să-i spuie și cum să-l povățuiască. Mai cu seamă să-l oprească de la băut și de la fumat, care costau prea scump.

Baba, venită ca din întîmplare, l-a uimit pe orb ghicindu-i tot trecutul, așa cum îl povestise el lui Panteră. Pe urmă i-a descoperit tainic că are să-și găsească vederile într-o biserică. Nu se deslușește dacă aproape sau departe (Panteră se ferea de Dervent), dar are să colinde mult. Tămăduirea îi vine de la o fiară. Asta îl impresionă adînc. Bine, biserica ar putea fi Derventul. Dar ce fiară să-l ajute? A, da, Panteră... Și orbul se bucură. Destăinuirea îi lega cu încă o mie de noduri tainice de tovarășul lui. Vrăjitoarea sfîrși cum o învățase bălțatul oprindu-l cu desăvîrșire de la orice fel de băutură și de la tutun. Și îndeosebi îl jura să amîie orice răzbunare, orice și-ar fi pus în gînd să facă rău, pînă după căpătarea vederilor. Să nu verse picătură de sînge, să nu omoare nici măcar un pui de găină. Pe urmă putea să facă ce vrea. Pînă atunci însă soarta îl cerea legat.

– Uite, ai aici, și hoața bătea cărțile cu arătătorul încîrligat, o daravelă cu unul de ghindă. Se arată slab și înalt cu ochi mari și nasul încovoiat. Se ridică hain, cu dușmănie asupra ta...

– Ăsta e Stavrache, crișneanul, își zicea Zahei.

– Să nu te întîlnești cu el pînă ce nu ți se dezleagă ochii și nu vezi, că e rău de tot. Cărțile arată că fără ochii tăi buni nu-l birui. Te răpune el.

Orbul primi și se plecă înseninat. Acum sfiala lui, amestecată cu rușine de lumea cealaltă, se prefăcea într-o așteptare sălbatecă, neclintită, din care nu îngăduia pe nimeni să-l tulbure. Nu suferea de la nimeni nici o vorbă, nici sprijin. Doar pe Panteră îl primea. Se lăsa în mîinile lui ca un copil. De la el cerea mîncarea și cu el deprindea să facă drumul pînă afară, la lac, unde mai răsufla. Îl asculta în toate și se supunea orbește.

*

Dar șuvoiul de viață din el, zăgăzuit de orbenie, îl silea fără voie și fără știrea lui să pornească pe alte căi ca să găsească înlocuitori ochilor pierduți.

Adîncit în el ca într-o găoace nu se mișca zi-noapte. Nu întreba, nu cerea, nu se interesa de nimic. Foame, sete, alunecau pe lîngă el neputincioase. Nemișcat, ațintit, bîjbîia tot timpul acolo, în întunericul lăuntric și din cînd în cînd, cu răsuflarea oprită, pîndea. Un pas prin odaie răsuna acum, întîi în adîncul lui și apoi afară, unde începea să ia o formă, să se întrupeze în anume fel, spre deosebire de alți pași. Un foșnet de fustă se deslușea, nu în ureche, ci în altă parte, într-o băgare de seamă a inimii, se deslușea hotărîtor de alte foșnete. Ușa scîrțîia în anume chip cînd

intra Panteră, altfel cînd o deschidea Paraipan și cu totul deosebit cînd se strecura un copil. Glasurile căpătau chipuri și puteau să întregească și să înlocuiască ele singure pe vorbitori.

El care altădată nu se privise în oglindă nici măcar cînd se bărbierea, își pipăia acum îndelung părul și apoi își întreba degetele ce culoare au simțit. Își trecea mîinile pe piele, pe haine și numaidecît le apăsa pe frunte cerîndu-le acolo știri, care soseau șovăitoare. Dar nu se mulțumea. Le trimitea înapoi să se deprindă, să învețe, ca la școală. Mirosul lui odinioară stîngaci, ajunsese acum un crainic isteț, ca un copoi. Îl deprindea să cunoască izul de femeie, altul decît cel de bărbat ori de copil, izul de țigan osebit de cel de romîn, cum ar fi deslușit mirosuri de flori deosebite.

Astfel, el care nu se sinchisise de sine, trăind într-o necunoștință de vită, lua acum în taină, pic cu pic, știință despre el și despre tot ceea ce, în afara ochilor pierduți, avusese, alături de ei, zestre bună și putere firească a zidirii lui. Se inventaria pe sine, nu din curiozitate ori din urît, ci dintr-o stăruitor de dureroasă nevoie pentru o nouă alcătuire, pentru o întregire din care să poată lipsi vederea.

Deznădejdea îl împingea la o lărgire și la o ascuțire de sine, care-l umpleau de o frică pîlpăitoare. Începea o caznă fără de răgaz: să strămute bucățică cu bucățică lumea neagră din afară în lăuntrul lui, ca s-o plăsmuiască acolo iar, ca mai înainte cînd o vedea aievea. Migală uriașă pentru o viață întreagă.

IV. Popa Gioarsă

Mai era puțin pînă la Buna Vestire. Panteră zorea la mantia orbului. Un guler mare de samur, destul de chelbos, șterpelit de cine știe unde, avea să-i dea măreția compromisă de stofa și croiala proastă. O cingătoare de catifea stacojie cu o cataramă în paftale de aramă adăoga ceva de vlădică.

În dîrdora pregătirilor pică popa Gioarsă de la biserica mahalalei apropiate. Vremea se înmoinase, ciuruia la streșini și cocioabele parcă pluteau în noroiul cleios al gropii. Ici, colo cîte un bolovan șoldiu însemna cărarea pe unde puteai răzbi. Altfel îți lăsai acolo în mocirlă încălțămintea sau, dacă aveai cizme, intrai pînă la carîmbi.

Bătrîiorul, obișnuit cu stările localnice, sărea sprinten din piatră în piatră și nu se lăsa pînă nu pătrundea peste tot. Afară de zi întîi cînd purcedea cu botezul, el făcea și în cursul lunii un fel de inspecții inopinante cătunului. Asta din mai multe pricini.

Întîi fiindcă se prăpădea după țigăncile tinere. Au ceva arzui în ele și sînt mai ieftine. Popa era văduv și își agonisea, în chip de slujnică, cîte o țiitoare scoasă din groapa gunoaielor. Cînd sătulă de zgîrcenia și de alte cusururi ascunse ale popii, fetișcana fugea cu bocceaua încărcată de rufe, așternuturi și alte mărunțișuri, păgubașul alerga la cătun. N-avea obicei să se plîngă poliției. Știa că pe fugară nu o mai găsește, dar își căuta singur din casă în casă cîte unul din lucrurile dosite.

Al doilea, cu prilejul cercetărilor ochea o nouă țigăncușă și punea pe Paraipanca ori pe altă codoașă să i-o aducă. Pentru asta nu se da înapoi de la nici o cheltuială. Aleasa lui lua locul de gospodină. Și după pilda înaintașelor o ștergea și ea curînd, ca să dea rînd și cîștig altor urmașe.

Se vede că popa pe lîngă pagube avea și bucurii, că nu se da bătut. Se făcea că nu pricepe șmecheria și se arăta mulțumitor să fie păcălit iar de o nouă slujnicuță.

Al treilea, cotrobăind prin casele țiganilor, da uneori peste lucruri de preț: mătăsuri, broderii, blănuri scumpe. Descoperea argintării, giuvaericale, odoare de aur și nestemate, pe care le cumpăra pe nimic de la borfașii grăbiți să scape cît mai repede de ele.

– Ce să-ți dau pe gioarsele astea? zicea popa cîntărind ceasornicul, ori broșa sau inelele, cu ochii în altă parte, ca să nu i se citească în ei prețul adevărat care îi sticlea în priviri. Și nasul i se ascuțea ca un clonț de pradă. De aici porecla de popa Gioarsă. Cu „gioarsele" adunate popa se pricepea să facă un mic negoț, pe picior. Avea enoriașele lui pricepute să desfacă marfa în alte mahalale, pe ascuns și fără primejdie.

Popa intra astfel cu mîna goală în cătun, jăluindu-se că a fost jăfuit, și se întorcea cu buzunarele borțoase de marfă bună și căutată. Pînă seara pica și țigăncușa la așternut.

*

De data asta popa a tras ca din întîmplare la cocioaba lui Paraipan. A deschis fără să ciocănească și să mai întrebe. Blagoslovi și se prefăcu că nu știe nimic de orbul care sta înțelenit pe lavița de lîngă perete. Panteră sări în fața lui să-l acopere. Dar namila din dosul lui i se revărsa pe toate laturile.

– Ce-i cu voinicul ăsta? nu l-am mai zărit pînă acum la voi, Paraipane.

Paraipan, încurcat, tăcea.

– E luptător la circ? că am văzut în oraș niște afișe cu vreo zece uriași ca el. Ăsta cînd s-o ridica drept în picioare îți sparge tavanul, glumi popa ca să mai încălzească gheața cu care era primit.

– E un prieten al meu, păși cu scumpătate la vorbă Panteră.

– Păi tu trebuia să fii la vremea asta în spital, i-o întoarse popa. De ce ai ieșit?

– Pentru niște treburi.

– Ale tale ori ale ăstuia? și arătă pe orb. Că meșteșugul tău n-are căutare acum. La vară, cînd s-or deschide comediile. Și cum te cheamă, voinice?

Nu răspunse nimeni.

– Încotro mergi, omule?

Panteră fierbea.

– Are necazuri mari părinte, nu-i arde de vorbă.

– Ești tutorele lui? De ce răspunzi pentru el? Ia dă-te la o parte să vorbesc eu cu el.

– Da' ce ești dumneata, pricoror? Ce ai cu tainele lui? se oțărî Panteră.

– N-am nimic. Dar poate o fi avînd ceva de spus. De ce să-l împiedici tu? Sînt duhovnic, se îndreptă popa spre Zahei. Dacă te apasă ceva pe suflet, mărturisește fără teamă.

Orbul sta înainte, țeapăn.

– Lasă-l părinte în pace, se amestecă și Paraipan.

– Îi fac ceva dacă mă uit la el? Voinic om și frumos, adaose popa. S-ar face treabă bună cu el. De ce-l ascundeți? se hotărî în sfîrșit preotul s-o curme cu vicleniile. Și o tăie drept.

– Parcă eu nu știu că e orbul cu care a fugit slăbănogul din spital.

Sufletul lui Panteră îngheță.

– Mi s-a spovedit noru-ta, Ruța, și mi-a spus tot, Paraipane. Și pe tine te credeam om cu minte și cu cap, mă Panteră. Ce-o să faci tu singur cu orbul în spinare? Am venit să te-ajut. Adu pe orbul ăsta la mine. Cum te cheamă, omule?

Și se întoarse spre Zahei.

Orbul nu deschise gura.

– Îmi place, continuă popa, și-și plescăi limba. Îi stă bine. Ăsta înmoaie inima oricît de împietrită. Aduceți-l între milogii mei: îi dau locul din frunte. Îi ticluiesc o poveste cu niște peripeții și niște minuni de pomină. Și-i facem și lui un rost pe lume.

Toți tăceau cu nasul în pămînt și-l ascultau.

– Țiu cîteva predici anume pentru el, să curgă gîrlă milosteniile. Vă fac și vouă parte dreaptă.

Și-i privi zîmbăreț, pe rînd.

– Dar cum văgăuna asta a voastră e peste mînă și n-are cine orbecăi cu el du-te vino, dimineața și seara prin zăpezi și noroaie, îl mutăm la mine. Îi închiriez chilerul de lîngă pivniță... Pe nimica toată.

Cei doi cumetri rămăseseră stîlpiți, cu fălcile încleștate.

– Nu fiți capsomani și gîndiți-vă bine.

Orbul cu capul în piept începea să se ridice greoi. Popa bucuros, blagoslovi de plecare, stăruind viclenos:

– Uite, orbul a și priceput. Vă aștept mîine-poimîine, că vin Paștii... Și nu vă mai îngrijorați... Îl ferchezuiesc eu să nu-l mai cunoașteți... Ca pe un vlădică...

Dar n-apucă să sfîrșească că deodată orbul se urni de pe laviță cu răcnetul:

– Stai că-ți dau eu ție vlădică.

Și cu o înjurătură grozavă se-ntinse lungind mîinile dincotro venea vorba, să apuce.

Paraipan și Panteră se făcură mușuroaie prin colțuri. Popa Gioarsă pieri ca o stafie pe ușă.

Slăbănogul lăsă pe Zahei să bîjbîie puțin apoi ieși cu fereală, îl liniști și-l sărută pe amîndoi obrajii.

V. Cerșetorii

Propunerea popii, foarte priceput în alegerea și mînuirea calicilor, înflăcără și mai mult pe Panteră. Orbul avea mare viitor în cerșetorie. Știa el pe unul care nu ajungea nici la glezna lui Zahei, și-și durase două perechi de case numai din ce-i căzuse din palma întinsă. Era puțină greutate să-l înduplece pe Zahei să primească starea de cerșetor. Pînă atunci orbul nici nu vrusese s-audă cînd se aducea vorba de așa ceva.

E drept că nici Panteră nu-și pusese în joc toată trecerea și iscusința.

Într-o zi tărăboi mare în casa lui Paraipan, țipete, urlete și Panteră dîndu-se de ceasul morții că i s-au furat banii. Cinci sute de lei strînși din spital și puși anume deoparte ca să-l ducă pe orb la Dervent și apoi la Brăila, cum se jurase. Că i-a luat unul, că i-a furat altul, n-avea însemnătate.

Ce se face el acum? Cum adună bani la loc? Nu rămînea decît să îngroașe obrazul și să se întoarcă la spital, unde să stea pînă strînge puțin cheag.

Orbul asculta prăpădit, fără un cuvînt.

– Decît înapoi la spital, mai bine apucă-te de cerșit, îl sfătuia cu tîlc viclean Paraipan. Vine Paștile și în cîteva săptămîni faci mia de lei.

– Cum o să stau afară la ușile bisericilor, că eu nu pot răbda frigul, se văieta slăbănogul. Mă prăpădesc mai înainte să pot strînge un franc, să-l las lui Zahei, săracul.

– Stă și Zahei lîngă tine, alunecă vorba Paraipan.

– Dar ce, el poate să-mi țină de cald? Ba pe deasupra să răcească și el degeaba pentru mine.

Asta era un brînci pentru orb care, clătinat, căzu.

– Lasă că ies eu. Duceți-mă chiar de mîine unde vreți, că eu nu înghet nicăieri, se predă orbul și nu mai scoase nici o vorbă.

De Buna Vestire Zahei fu gata. Paraipan alesese o biserică aristocrată, în centru, cu clientelă bogată. Dar ca să iasă din groapă pînă în ulița orașului, cum nu putea să sară din piatră în piatră, orbul s-ar fi umplut de noroi pînă în gît. Toată strălucirea regiei lui Panteră s-ar fi dus pe gîrlă. În cîrcă nu-l putea scoate om. Poate un bivol. Atunci Paraipan a înhămat gloaba lui bătrînă la cotiga de fiare vechi care a scrîșnit sub povara cerșetorului și cu multe opinteli s-a putut descleia... Ș-au pornit...

La biserică bocluc. Aici cerșetoria era ținută cu mare rînduială. Milogii își aveau locurile hotărîte cu autorizarea epitropiei dată staroștilor care îi aduceau, îi așezau și-i supravegheau fără să se bage de seamă. Nu putea intra cerșetor strein. Patronul mai privilegiat îi înșira pe ai lui pe partea dreaptă, cum ieși, a pridvorului. Ai potrivnicului în stînga. E un schepsis și aici. Credincioșii miluiesc mai ales la ieșirea din biserică. Atunci mai lesne vine milostivului să scoată banul cu dreapta și să-l zvîrle coborînd treptele în mîinile întinse tot din dreapta. Ca să dai celor din stînga trebuie să te oprești la fiecare cu o mișcare stingheritoare, la jumătate întoarcere spre stînga și să mergi așa sucit din om în om pe trepte în jos.

Pe Zahei, sosit cam tîrziu, prietenii au vrut să-l așeze la loc de cinste, chiar în ușa bisericii. Și Panteră se îndesa să-l împingă în titularul locului, un milog cu mîna dreaptă zgîrcită, care cu acest prilej-minune, o întinse și se agăță zdravăn de pervaz.

Zarvă mare între tovarăși. Clanul întreg se mișcă și tăbărî să azvîrle pe tulburătorii ordinei. Panteră și Paraipan zburară cît colo, orbul rămase însă neclintit ca o stîncă bătută de valuri. Asta impuse respect. Sosi numaidecît un epitrop adus urgent de patronul cu drepturile încălcate, care, după ce ascultă pe pîrîți, se milostivi să așeze pe Zahei, spre marea ciudă a celorlalți cerșetori, jos pe ultima lespede. Pînă la el se istovea cea mai mare parte a dărniciei. Ajungea drojdia, scursura milei.

Dar și așa poate că ar fi strîns mai mult. Însă Zahei nu s-a învoit cu nici un chip să ție mîna întinsă, nici să se milogească, cum făceau ceilalți. Sta tăcut, grav, cu capul în piept, și pleoapele închise, el însuși închis celor din afară ca la o rugăciune. Cerșea pentru el, milogindu-se, un nepot al lui Paraipan, un copilaș chincit jos la picioarele uriașului stană de piatră.

Mulți nici nu-și închipuiau că Zahei este milog văzîndu-l atît de demn, așa de deosebit și cu grijă îmbrăcat. Treceau pe lîngă el ca pe lîngă un credincios oprit acolo în cine știe ce reculegere. Cîțiva îl priviră lung, mirați de înfățișarea și voinicia lui.

La socoteală au ieşit abia cîţiva lei cu care nu puteau acoperi nici chiria cotigei.

Pe urmă toată săptămîna biserica boierească rămase pustie. Nu se slujea decît dumineca şi la sărbătorile mari. Şi atunci lume puţină: cîteva cocoane bătrîne, doi-trei pensionari. Botezurile se săvîrşeau în casă, ca şi cununiile. Morţii, de cum răposau erau duşi de-a dreptul la capela cimitirului, iar pomenile se făceau la anume aşezăminte unde calicii căpătau numai mîncare, cît să-şi umple o dată, acolo, burţile.

Slujbele şi praznicele se păstraseră la bisericile mici din mahala, unde lumea săracă, necăjită şi darnică are zilnic nevoie de mîngîiere. Aici este adevăratul vad al milogilor. Preoţii nu mai prididesc cu pomeni, parastase, nunţi şi botezuri, afară de alte slujbe, dezlegări, acatiste, molitve de curăţenie, spovedanii, masluri şi împărtăşanii. Bisericile stau toată ziua deschise. Cînd se întîmplă cîte o moarte – şi în sărăcime se moare des – e o adevărată pleaşcă nu numai pentru popi. Se bucură cîrciumarii, de-avalma cu negustorii de lucruri cerute de datoriile înmormîntării. Se face dever mare la băuturi, lumînări, blide şi basmale. Colivele sînt mari cît roţile de car. Praznicele ţin ca la nuntă şi se sfîrşeşc la fel, cu chefuri. Iar în fruntea celor ce se îmbuibă sînt săracii şi cerşetorii, răsfăţaţii pomenilor. Mortului îi cîntă tarafuri de lăutari. Ca să se mîngîie, rudele mortului, în drum spre groapă, azvîrle pumni de bani în sus, ploaie pe capul milogilor.

Asta n-o ştiuse Panteră. A aflat-o tîrziu, după ce a bîjbîit şi şi-a pierdut vremea pe la toate locaşurile sfinte din centru înghesuite între case înalte şi magazine, într-o lume streină de grijile celor de dincolo.

Dar cine putea să-l care pe Zahei prin mahalale? El iar se slăbănogise. Nepoţii lui Paraipan, ca şi bătrînul, furau banii şi se ţineau numai de joacă în loc să poarte pe orb acolo unde simţeau că e rost de pomeni. La rîndul său orbul se arăta din ce în ce mai îndărătnic. Nu-i plăcea deloc meseria. Dar, îşi spunea Panteră, trebuie răbdare, pînă în urmă Zahei n-are ce face şi are să se dea pe brazdă.

S-a gîndit într-o vreme să-l închirieze lui popa Gioarsă. Ambiţia l-a oprit. Totuşi trebuia făcut ceva grabnic. Se apropiau Paştii, singura ocazie de agonisit cîştig. După asta se întindea pentru cerşetorie un sezon mort pînă la Moşi. Pe urmă vara toată milogii intrau în şomaj negru.

Între timp treapădul în oraş se oprise din pricina calului bolnav. Altă cocie ar fi costat şi mai scump. Cu piciorul şi tramvaiul se pierdea o jumătate de zi şi nu scoteau nici pingelele tocite.

Se mai adăogase ceva din senin. O primejdie grea care-l silea pe Panteră să ocolească centrul şi să stea cu ochii în patru. Cocoanele începuseră să se uite întîi cu milă, apoi cu alţi ochi la orb. Le impresionau tinereţea, chipul, ţinuta şi mîndria lui. De Florii s-au strîns cîteva împrejurul lui Zahei şi cercau să-l descoase despre viaţa pe care o duce, ce a fost, unde stă, ce rude are, cine-l îngrijeşte, mai rău ca nişte mahalagioaice. I-au cerut adresa să-l cerceteze acasă, să-l ajute şi să vadă ce se poate face pentru el.

Orbul a stat tot timpul mut şi-ncruntat. Dar ele nu s-au dat bătute. Panteră le-a auzit sfătuindu-se să intervie la asistenţa orbilor. E păcat un munte de om să stea degeaba. Trebuie scos din gheara exploatatorilor, băgat într-o şcoală de orbi, învăţat o meserie, să ajungă om folositor societăţii... şi cîte altele care l-au mîniat pe orb, gata să le înjure şi să le ia la rapanghelii chiar acolo, în tinda bisericii.

Panteră știa bine că pe Zahei nu l-ar fi smuls din loc întreaga poteră a poliției. Dar s-ar fi stîrnit scandal cu bătaie și ancheta ar fi ajuns pînă-n groapa gunoaielor și în casa lui Paraipan, unde nu era bine să se scormonească. E cuminte cu poliția să nu ai de-a face.

Încolțit din toate părțile, Panteră începu tratative cu Jachetă, care avea învoielile lui cu autoritățile și nu-i păsa de comitete muierești, societăți de protecție și alte farafastîcuri.

Pînă atunci în cariera lui Zahei popas.

VI. Popas

Vremea se îndulcise. Soarele pripea. Sub sălciile înverzite, mîțișorii scuturați ca niște omizi trosneau sub tălpi și împrăștiau un ușor miros amărui.

Orbul învățase cîteva drumuri. Ieșea singur dis-de-dimineață la malul lacului, unde sta nemîncat pînă noaptea tîrziu, cînd trebuia să-l aducă acasă cu sila. Veghea cu o undiță în mînă.

Boarea lină a lacului, plescăitul apelor, izul de baltă, tremurul sforii cu nada în capătul înfundat, îl umpleau de dor și nefericire. Amintiri pline de viață dunăreană îl potopeau. Zbor cu lotca, îmbrățișări cu valurile, izbînzi la pescuit, lumina și libertatea care dau drum nestînjenit puterii din el, să miște, slobodă, brațele tari, și-i mînase picioarele neostenite... Unde erau? Știa el: lumina se plimba afară, juca în solzii valurilor stîrnite de vînt, da ocol malurilor, cînd pe cel unde sta el, cînd pe cel dimpotrivă, se anina în păienjenișul crengilor înmugurite. O căuta, o simțea lîngă el, o urmărea cu arzime, gata s-o pipăie, fără s-o poată prinde.

Atunci o ciudă amarnică îl frămînta. Ce? Numai ochii sînt pe lume? Și iar se căznea, așa orb, s-o afle. Dar nu se putea decît să și-o închipuie. Nu uitase cerul. Ridica și rotea ochii lui alburii într-acolo, nu izbutea decît să dibuie o plăpîndă, slabă atingere, ca o mîngîiere. Mai dulce, mai subțire, alta decît tremurul gîdilitor care-i furnica pielea. Și pricepea cu uimire că deosebește astfel lumina de căldură, pînă atunci pentru el amestecate, una și aceeași.

Pornea pe firul ăsta de pricepere, care-l ducea în adîncul lui. Se pomenea pe un alt tărîm, în lumea cu lumina lăuntrică, unde nu era nevoie de ochi. Călca întîia oară, uluit, meleagurile lui proprii, unde nu mai străbătuse nimeni...

– Ce faci, nene orbule, striga copilul de lîngă el, că fuge peștele cu nada!

Dar orbul nu se sinchisea. Mîna care ținea trestia îl însoțea în călătoria depărtată din sinea lui, unde nu se prinde pește. Degetele nu simțiseră smucitura și undița se afunda tîrîtă de vînatul scăpat.

*

Paștele sosea cu bogățiile lui de jale și bucurii. Pînă la Dumineca Luminată femeile își boceau prin toate cimitirele morții. Pretutindeni numai lumînări aprinse, colivi, artose și colaci. Dar de la Înviere înainte se veseleau mai ales bărbații, cu chefuri și chiolhane prin cîrciumi și pe la completuri. Din amîndouă, și din plîns și din petreceri, ieșeau cîștiguri bune pentru milogi. Pînă și cei mai nevoiași și mai nemernici se întorceau cu traistele doldora și bani în buzunare.

Zahei se împotrivea să mai cerșească. Mai ales că i se spusese că trebuie să intre sub ascultarea lui Jachetă. Pentru asta era nevoie să se despartă de Panteră și să părăsească groapa gunoaielor. N-avea cine să se fițîie cu el de colo pînă colo, dimineață-seară în oraș și înapoi. Patronul îl oprea la el și îl culca undeva lîngă biserica hotărîtă, să fie tot timpul acolo la îndemînă, cum cerea interesul meseriei, din zori și pînă noaptea tîrziu, cînd lumea iese de la denii.

Orbul nu s-a înduplecat decît cu greu.

– N-am strîns destui bani să pornim unde ceri tu, îl dăscălea Panteră. Ca să trecem la Dervent și pe urmă să colindăm Brăila trebuie pe puțin mia de lei. Dunărea nu se trece pe degeaba...

– O să trec înot, noaptea, se-nflăcăra orbul.

– Tu. Dar eu?

– Te iau pe umerii mei.

– Asta nu. Trebuie să momim grănicerii noștri și pe ai bulgarilor, să ne treacă cu barca. De unde parale, dacă nu cerșim acum? Altfel ne cer pașaport scump ca ochii din cap.

– Bine, punea orbul capul în pămînt. Da' după Paști pornim.

– Pornim, dacă avem cu ce. Atîrnă de cîți bani adunăm, se repede înapoi Panteră, cu alte planuri în minte.

*

Paștele, ca și celelalte praznice petrecute cu zarvă, certuri și bătăi între cerșetori n-a adus mare pricopseală.

Zahei a stat mut și surd. Ursuz tot timpul, n-a întins mîna s-o bage în ochii trecătorului, altfel nepăsător. Nu s-o mierloit pentru sănătatea miluitorilor. Ochii, gura, urechile lui le ținea zăvorîte. Și el, întreg, de piatră.

Jachetă, ca să risipească impresia rea și să-i îndreptățească purtările, îi atîrnase de pereții mantiei o tăbliță pe care scria: „ Orb, mut și surd din naștere". Inscripția lămurea lumea care, înduioșată îi lăsa un ban în strachina de la picioare. Lui Zahei îi spusese că tăblița este o icoană făcătoare de minuni.

După sărbători noul patron n-a știut cum să scape mai repede de un cerșetor așa de păgubos și l-a trimis înapoi lui Panteră cu cîțiva zeci de lei înnodați în batistă. Pe deasupra cu certificat verbal de incapacitate și purtare rea. Adică aflaseră toți stăpînii de cerșetori că nu e bun de nimic și nu-l mai primeau în tagmă.

Pentru Panteră era falimentul.

Orbul și-a luat din nou în stăpînire locul de pe marginea bălții, cu undița în mînă și gîndurile aiurea, pe tărîmurile cu lumină lăuntrică.

VII. Vînătorii de lipitori

Groapa gunoaielor se golea. Oamenii se risipeau în toate părțile. Unii în oraș să strige haine vechi, ori să cînte că repară ghete, sau pun cozi la topoare. Ăștia țineau locul cucilor care vesteau

primăvara prin dumbrăvile satelor și crînguri. Țigăncile cu coșuri de flori și răsaduri în cap ca niște pupeze moțate umpleau ulițele. Copiii ieșeau să vînză seminţe şi floricele. Dar cei mai mulți hoinăreau la întîmplare, umblînd după ce le pica înainte, munci sau ciordeli, ori și una și alta. Unii nu se mai întorceau seara. Nestatornici, mîneau veseli pe unde îi apuca noaptea, pe cheiuri, sub poduri, în ganguri, prin grădini și ruine. Purtau sub zdrențe nu numai foamea de pîine. Duceau cu ei o altă flămînzeală, de libertate, aventură și depărtări. Miragii ce-i mînau la voia întîmplării prin țară, unde rătăceau pînă ce iarna le trăgea în față obloanele de ger. Atunci se întorceau la groapa lor.

Sorocul plecării lui Panteră nu sosise. El era legat de alți tovarăși pe care-i aștepta mai tîrziu.

În casa lui Paraipan se punea acum la cale, ca în toți anii, vînătoarea de lipitori. Copiii erau strînși de pe maidane, se renunța la negustoria de fiare vechi și pregătirile se sfîrșeau repede cu raderea părului de pe picioarele gloabei, ca să se prinză lipitorile de ele. La copii nu era nevoie. Dihăniile trăgeau la carnea lor fragedă fără să li se mai facă înlesniri și pofteli. Anul acela lipitorile se căutau grozav și aveau preț urcat pe piață. Un toptangiu neamț cumpăra cît de multe, cu grămezile, pentru nevoile unei case de medicamente din Germania, care scotea din ele anume doctorii. În timp ce frecau cu săpun pulpele mîrțoagei, Zahei tocmai ieșea din casă.

– Mergi cu noi, nene orbule? țipă un băiețel...

Atît i-a fost de-ajuns lui Panteră, care se plesni cu palma peste frunte că nu se gîndise.

– Cum nu, îl luăm și pe el. Vii și tu Zahei cu noi, îi spuse aproape poruncitor, privindu-i picioarele vînjoase cu mușchii umflați, gata să plesnească pielea.

Caravana porni din zori să colinde bălțile din jurul Bucureștilor. Intrau în marginea mlaștinei întîi copiii cu calul de căpăstru. Apa senină la față se tulbura numaidecît, cercuri-cercuri, de nomolul scormonit din fund. După el, cu bățul în mînă, încet și dibuind cu tălpile mîlul moale, se lăsa Zahei. Sub labele lui, nomolul făcea clef-clef, grohăind înfundat.

– Pe-aici, nea orbule, îl îndemnau puradeii fericiți...

Panteră și Paraipan rămîneau pe mal supraveghind operația.

– Mai la dreapta...

– Mai la stînga... strigau ei de sus, călăuzind pîlcul.

– Stați pe loc, poruncea bătrînul.

– Zahei, intră mai în adînc, îndemna Panteră.

– Acum opriți-vă.

Vînătorii trebuiau să rămînă nemișcați o bucată de vreme, ca să se limpezească apele. Noroiul stîrnit cădea iar la fund și da pas lipitorilor să iasă la pradă. Dar copiii puși pe joacă, pe jumătate voioși, pe jumătate speriați, bălăceau necontenit picioarele, le trăgeau afară, săreau... Cei mai fricoși, cum simțeau o gîdilătură o zbugheau sau se apucau de coama gloabei și i se săltau în spinare, cîte doi-trei, ciorchine, deodată.

– Lăsați, mă, calul, că-l deșălați, îi mustra stăpînul.

Neastîmpărul îi cuprindea însă și pe ceilalți, mai mărișori, care făcuseră pe vitejii. Acum simțeau și ei numai furnicături și înțepături pe picioare. O tuleau atunci și ei țipînd, afară. Unii cu cîteva dihănii negre-verzui înfipte în piele, alții cu nimic. Fetițele mai îndrăznețe rămîneau chihotind în apă, pînă ce Paraipan le scotea cu înjurături, ca să culeagă vînatul. El smucea cu dibăcie,

cîte două-trei deodată, lipitorile abia aninate, care i se zvîrcoleau în palmă, și repede le arunca într-un borcan. Apoi îi îmbrîncea pe copii iar în apă.

Uneori le arăta el însuși cum să facă. Intra binișor în balta limpede, pășea lin abia mișcînd tălpile ca să nu deștepte nomolul ațipit la fund, și numai aștepta. Prin cleștarul rece începeau numaidecît zvîcnituri, scurte fulgerări negre; lipitorile care simțiseră carne. Le înhăța aproape mai înainte ca să se agațe, vînturîndu-și mîinile după ele. Dar lecția nu prindea.

Numai calul și orbul stăteau liniștiți, fără să le pese. Amîndurora le făcea plăcere scalda și răcoarea în care se simțeau slobozi. Carnea trudită a mîrțoagei se odihnea și se înviora ca într-o baie. Pulpele orbului tremurau desfătate de mîngîierile apei. Ar fi rămas acolo bucuros toată ziua. Îl scoteau cu de-a sila. Zahei ieșea cu picioarele negre de viermii lacomi, înfipți în ele cu tot dinadinsul.

– Vezi, dacă n-asculți să ieși la timp? îl dojeneau prietenii. Uneori erau nevoiți să-l presare cu sare, ca să dezbere vînatul de pe el. Numai așa lipitorile își dădeau drumul din carnea lui.

Încurajați de nepăsarea orbului și supunerea calului, copiii intrau iar, se risipeau prin băltoace și începeau să-și culeagă singuri ori unul altuia lipitorile de pe picioarele lor sfrijite.

Așa îi apuca seara. Multe seri de-a rîndul. Ajungeau cu prefirarea bălților pînă departe spre apus în heleșteiele Ciorogîrlei, la răsărit, dincolo de apele Scroviștei și lacurile Țigăneștilor. Acolo le mijea mănăstirea ca o arătare din basme, răsfrîngîndu-și zidirile-i albe cu turle roșii în apele rumenite de apusuri.

Copiii nu se mai sfiau acum nici de șerpi. Îi culegeau ca pe niște curelușe negre cu care se încingeau, îi atîrnau colan pe după gît, sau îi răsuceau brățări, încolăciți pe brațe și mîini.

Se întorceau noaptea, împleticindu-se, sleiți de sînge, rupți de foame, dar voioși, cu sînul cămășilor doldora de melci și scoici. Calul abia tîrînd picioarele se clătina sub dăsagii cu borcane și damigene plini cu marfă, lipitori veșnic neastîmpărate, necontenit gata să se strecoare afară și să fugă.

În curte, gloaba cădea dihăinată, cu botul într-un maldăr de fîn verde și închidea ochii. Nu-i mai ardea de mîncare. Oamenii tăbărau pe mămăligă și pe strachina cu ciorbă de pește amestecată cu buruieni. Copiii adormeau cu lingurile în mîini și se culcau toți afară sub stelele strălucite care le sorociseră soarta.

Curînd n-au mai luat calul. Îi economiseau sîngele și puterile. Picioarele lui Zahei erau de-ajuns pentru toate lipitorile bălților.

VIII. Nerăbdare

Primăvara înaintase. Copiii ispráviseră cu florile de zarzăr. Acum jăfuiau de prin grădini crenguțe de liliac pe care le vîrau sub nasul orbului să le miroasă.

Zahei începu să-și piardă răbdarea.

– Cînd pornim? lua el din scurt pe Panteră.

– Acușica, mîine-poimîine, îl liniștea prietenul. Să mai strîngem nițele parale.

Dar el își avea socotelile lui. Aștepta niște tovarăși cu care, vara toată pînă toamna tîrziu, colinda bîlciurile țării. Cel dintîi tîrg mare se deschidea de Sfîntul Gheorghe. Și pînă atunci mai erau aproape două săptămîni.

În sfîrșit, Stoian și Stanciu, doi vlăjgani buhoși, puțind a rachiu, sosiră. Erau proprietarii unei comedii cu bărci și căișori și ai unei panorame, unde „tot ce e zugrăvit afară înăuntru este viu și natural“: un vițel cu două capete și cinci picioare, o femeie cu coadă de pește, un ciung care coase cu piciorul și alte minunății făgăduite pe mușamalele de la intrare.

Pe lîngă talentele lui Panteră, Stoian și Stanciu închiriau regulat și calul lui Paraipan să le învîrtă comedia.

Plecau de obicei din București încărcați claie peste grămadă, în căruțe cu chirie, la un loc pînze, lemne, stîlpi, călușei și oameni peste ele. Ajunși la întîiul bîlci dau drumul căruțelor, nu le mai trebuia. Le-ar fi ținut să le plătească degeaba cîteva luni. Pe cînd așa rămîneau pe loc cît pofteau. Apoi, de aici se mișcau în alte tîrguri apropiate tocmind chervane ieftine din sat. Uneori se statorniceau cu săptămînile în marginea vreunui oraș sau tîrgușor. Așa că opreau numai pe Panteră pentru panoramă și calul pentru comedie. La înapoiere veneau, tot așa, cu popasuri, strămutîndu-și tarhatul din bîlci în bîlci, cu căruțe de ocazie pînă la București. Aici înghesuiau calabalîcul în magazii, iar ei înfundau toată iarna cîrciumile, la table și barbut.

De data asta Panteră îi vesti că se desparte o vreme de ei și pleacă singur. El cu orbul aveau să pornească mai înainte în cărucioara lui Paraipan, după niște treburi prin părțile Brăilei. Dar patronii să nu ducă nici o grijă: la sorocul bîlciului au să se găsească negreșit acolo. Și le smulse cîteva carboave arvună pentru el și calul lui Paraipan.

– Gata. Mîine pornim, glăsui el bucuros către Zahei. În zori luăm drumul Brăilei.

Orbul se mulțumi să suspine adînc.

– Nu ne mai încîrduim cu bețivii ăia, îl lămuri Panteră, pe drept îngrijorat să nu-l stîrnească iar pe orb la băutură.

– Noi mergem singuri înainte. Trecem prin sate bogate, ne oprim la curți boierești și mai cîștigăm ceva.

Orbul ciuli urechile. Tovarășul urmă să laude milostenia țăranilor.

– Nu mai cerșesc, îi tăie el scurt vorba.

– Nici nu e nevoie, întări Panteră. Oamenii pe acolo dau fără să le ceri. Te găzduiesc chiar o noapte, două și a doua zi pleci încărcat.

Orbul posomorît nu zicea nimic. Panteră căută să-l liniștească.

– Se cheamă că nu dau pomană. Dăruiesc oaspeților un fel de plocoane.

Zahei mîrîia.

– Țăranii sînt primitori, îl lămurea Panteră. Și au de toate, nu ca noi, orășenii.

Și începu să-i înșire foloasele raitei ce pusese la cale prin țară pînă să ajungă la bîlci.

– Ajungem mai repede cu trenul, întîmpină nemulțumit Zahei, dornic de răzbunare. Îl gîtui pe Stavarache, dau foc hanului, ne ascundem în baltă și fugim în Bulgaria. Acolo, dacă vrei, mă fac cerșetor. Îți cînt și-ți joc pe la toate curțile.

– Ai uitat că ne trebui bani, îl răsuci Panteră în loc. Trenul e scump foc. Așa, prin sate, mai căpătăm o para, două. Îți trebuie și ție de o haină, de niște cipici.

– Nu-mi trebuie, c-a venit vara.

– N-o să umbli acum gol, îl prociti slăbănogul. Și pe urmă nu uita ce ți-a proorocit ghicitoarea... Întîi să-și găsești vederile și apoi să te răzbuni. Vindecarea îți este într-o biserică. N-a spus care și unde. Pînă la Schitul Derventului le încercăm pe toate, cădem la toate icoanele. Poate îți afli vederea în drum. Pe urmă te răzbuni. A știut vrăjitoarea ce spune: așa orb, vrei să strîngi pe altul de gît în loc de Stavarache?

– Dă-l dracului că-l cunosc acu și după miros, făcu Zahei cu scîrbă. Pute cît colo a grec. Panteră nu pricepea.

– Păi numai el este grec pe lume?

Dar orbul nu vru să-l lămurească despre noile chipuri în care el a deprins să cunoască lumea și oamenii.

IX. Pe drumurile țării

Mă, nu porniți marțea la drum, îi dăscălea Paraipan, dichisind căruța de plecare.

– Lasă, neică, mie-mi merge bine marțea. Eu mă am rău cu lunea, că e cap de săptămînă și început de muncă, glumea Panteră.

„Dă-i drumul" porunci el vizitiului, un băiețel, nepot de-al bătrînului, luat în chiria căruței. Copilul învîrti plin de ifose frișca și scutură frînghiile ce țineau loc de hățuri.

– Hii, poștalionul, strigă el.

Și calul se urni încet, cu părere de rău.

Pînă să iasă în calea mare a Sloboziei, trepădară satele mărunte din preajma orașului, cu orbul pe stinghia din față lîngă copil și Panteră trîntit pe un maldăr, în dricul scîrțîietor al hodoroagei. Gloaba își tîrșîia la pas copitele prin praful gros al ulițelor și le poticnea de toate pietrele.

– „Face-ți-vă milă și pomană pentru un orb fără vedere" se tînguia Panteră din spate.

Orbul nu spunea nimic.

Săreau cîinii, se stîrneau copiii, alergau orătăniile bucuroase de bălegar proaspăt căzut în drum.

– „Face-ți-vă milă" se mierloia slăbănogul și mai cu foc. Și de ici ieșea o gospodină c-un știuc de mămăligă, de colo o fată cu o bucățică de pită, de dincolo o bătrînă c-o poală de mălai. Bogdaprostele curgeau. Cînd n-auzea nimeni și glasul sleit al lui Panteră rămînea neascultat, se-ndemna la cerșit băiețelul. Ăsta cînta subțire, cu viers înalt și argintiu, care străbătea curțile și scula lumea.

Din loc în loc, ori de sete ori de prefăcătorie, cerșeau apă de băut. E păcat mare să nu dai însetaților să bea. Ieșeau care mai de care cu bardace, donicioare, oale. Pe deasupra îi dăruiau și cu merinde. Țigănușul nu văzuse de cînd e el atîta mîncare. Înfuleca ziua întreagă și tot nu se mai sătura. Se-ngrășase binișor de la o zi la alta.

Uneori poposeau prin curțile oamenilor, găzduiți și ospătați cu milă. Dormeau în căruță ori la căpița cu paie. Calul își căpăta și el merticul de milostenie, nutreț, o mînă de ovăz. Cum era blînd și înțelept îl îndrăgeau copiii și-l ghiftuiau cu tărîțe furate din ladă, turtițe de floarea-soare-

lui, grăunțe, mohor verde smuls din grădini. El bălăbănea a mulțumire capul lui mare și scofîlcit și rodea vîrtos.

Nu plecau dintr-un sat pînă nu ajungeau la popă. Îl scormoneau oriunde ar fi fost, la munci, la cîrciumă. Lui nu-i cereau pomană. Dimpotrivă, îl plăteau, îl luau să deschidă biserica și să citească rugăciuni pentru orb. Zahei intra călăuzit de Panteră și cădea cu fruntea de icoane. Aici în sfîrșit cerșea și el: își cerșea vederile.

Cîte un preot înduioșat îi citea molitve lungi de însănătoșire, scuturîndu-i în cap patrafirul, cu colțurile căruia orbul își freca ochii. Alți preoți prinși de treburi îi da pe mîna țîrcovnicului care le deschidea sfîntul locaș. În satele unde nu găseau pe slujitorii altarelor acasă, intrau în biserică duși de vecinii înduioșați. Uneori pătrundeau singuri. Învățaseră unde stă de obicei cheia. Sau pe glaful de deasupra ușii, ori sub strașină. Era de-ajuns să întindă mîna și să bîjbîie ca să dea de ea.

Orbul, purtat de mînă, îngenunchia botocănos, poticnindu-se de toate icoanele. Nu știa să se roage. Nu înșira vorbe, nu se bătea în piept. Urca numai în el o fierbințeală venită din adînc, care-l ardea pînă-n ochi și-i stîrnea lacrimi. Însoțitorii, lumea adunată, îl priveau cu cutremur. Zbucnea atunci din orb ceva aprig, strein, fioros, de care își spuneau toți că și Dumnezeu ar trebui să ție seamă. Cînd isprăvea, se întorcea la loc, în liniștea lui posomorîtă.

Dar priveliștea asta împătrea milostenia satului spre marea mulțumire a lui Panteră.

*

Pe măsură ce se depărtau și pătrundeau în inima Bărăganului satele se făceau tot mai rare. Mergeau ziua întreagă fără să întîlnească o casă. Drumul se întindea tainic, pustiu de căruțe și călători. Rareori o fîntînă cu roată ori un puț cu cumpănă, la care alergau ca la o vietate ocrotitoare.

Cînd îi apuca seara în cîmp, trăgeau cocia în șanț și deshămau. Scoteau merinde și îmbucau ceva. Nu știau de ce, dar parcă cu sfială. Vita se apuca să pască troscot de pe marginea șoselei, pînă îngenunchea de culcare. Orbul punea o piatră căpătîi și nu se mai clintea. Ceilalți doi rămîneau în mijlocul pustietății cu toată imensa roată a pămîntului întinsă în jurul lor pînă dincolo de cer.

Domol, aburii serii intrau în marile boiangerii ale apusului, de unde ieșeau norii, închipuind năpraznice fiare vinete, ori balauri de aramă aprinsă.

– Mîine o să avem vreme frumoasă, zicea Panteră ca să-și dea curaj.

Noaptea plana ca o uriașă pajeră fumurie, posomorînd cu aripile ei cîmpul. Bălăriile începeau să șoșotească, holdele să vălureze tainice.

Calul ridica deodată capul întrebător spre stăpîni. Se scula și se apropia de copil care se vîra sub animal. Dihănii abia zărite porneau să se foiască din toate părțile. Se mișcau toate măruntaiele vii ale cîmpiei. Popîndăi ieșeau tiptil din găuri și stau sculați în două labe. Șoareci și cîrtițe treceau încoace și încolo drumul alb de praf. Iepuri țușteau, gîngănii necunoscute veneau pînă la ei. Cărăbuși greoi, coropișnițe cu fălcile înarmate, greieri săritori.

Focuri tainice se aprindeau și se stingeau în fundul zărilor.

lui, grăunțe, mohor verde smuls din grădini. El bălăbănea a mulțumire capul lui mare și scofîlcit și rodea vîrtos.

Nu plecau dintr-un sat pînă nu ajungeau la popă. Îl scormoneau oriunde ar fi fost, la munci, la cîrciumă. Lui nu-i cereau pomană. Dimpotrivă, îl plăteau, îl luau să deschidă biserica și să citească rugăciuni pentru orb. Zahei intra călăuzit de Panteră și cădea cu fruntea de icoane. Aici în sfîrșit cerșea și el: își cerșea vederile.

Cîte un preot înduioșat îi citea molitve lungi de însănătoșire, scuturîndu-i în cap patrafirul, cu colțurile căruia orbul își freca ochii. Alți preoți prinși de treburi îi da pe mîna țîrcovnicului care le deschidea sfîntul locaș. În satele unde nu găseau pe slujitorii altarelor acasă, intrau în biserică duși de vecinii înduioșați. Uneori pătrundeau singuri. Învățaseră unde stă de obicei cheia. Sau pe glaful de deasupra ușii, ori sub strașină. Era de-ajuns să întindă mîna și să bîjbîie ca să dea de ea.

Orbul, purtat de mînă, îngenunchia botocănos, poticnindu-se de toate icoanele. Nu știa să se roage. Nu înșira vorbe, nu se bătea în piept. Urca numai în el o fierbințeală venită din adînc, care-l ardea pînă-n ochi și-i stîrnea lacrimi. Însoțitorii, lumea adunată, îl priveau cu cutremur. Zbucnea atunci din orb ceva aprig, strein, fioros, de care își spuneau toți că și Dumnezeu ar trebui să ție seamă. Cînd isprăvea, se întorcea la loc, în liniștea lui posomorîtă.

Dar priveliștea asta împătrea milostenia satului spre marea mulțumire a lui Panteră.

*

Pe măsură ce se depărtau și pătrundeau în inima Bărăganului satele se făceau tot mai rare. Mergeau ziua întreagă fără să întîlnească o casă. Drumul se întindea tainic, pustiu de căruțe și călători. Rareori o fîntînă cu roată ori un puț cu cumpănă, la care alergau ca la o vietate ocrotitoare.

Cînd îi apuca seara în cîmp, trăgeau cocia în șanț și deshămau. Scoteau merinde și îmbucau ceva. Nu știau de ce, dar parcă cu sfială. Vita se apuca să pască troscot de pe marginea șoselei, pînă îngenunchea de culcare. Orbul punea o piatră căpătîi și nu se mai clintea. Ceilalți doi rămîneau în mijlocul pustietății cu toată imensa roată a pămîntului întinsă în jurul lor pînă dincolo de cer.

Domol, aburii serii intrau în marile boiangerii ale apusului, de unde ieșeau norii, închipuind năpraznice fiare vinete, ori balauri de aramă aprinsă.

– Mîine o să avem vreme frumoasă, zicea Panteră ca să-și dea curaj.

Noaptea plana ca o uriașă pajeră fumurie, posomorînd cu aripile ei cîmpul. Bălăriile începeau să șoșotească, holdele să vălureze tainice.

Calul ridica deodată capul întrebător spre stăpîni. Se scula și se apropia de copil care se vîra sub animal. Dihănii abia zărite porneau să se foiască din toate părțile. Se mișcau toate măruntaiele vii ale cîmpiei. Popîndăi ieșeau tiptil din găuri și stau sculați în două labe. Șoareci și cîrtițe treceau încoace și încolo drumul alb de praf. Iepuri țușteau, gîngănii necunoscute veneau pînă la ei. Cărăbuși greoi, coropișnițe cu fălcile înarmate, greieri săritori.

Focuri tainice se aprindeau și se stingeau în fundul zărilor.

– Ce-i acolo, nea Panteră? întreba copilul înfricoșat.
– Joacă comorile, nu mai te uita că orbești.
Băiatul ascultător privea în sus. Dar acolo ochii stelelor prea erau mari și prea se zgîiau țintă la el, spionîndu-l. Trebuia să și-i închiză pe ai lui.
Un cîrd de păsări trecea cu țipete de spaimă pe sus. Țigănușul tresărea.
– Gîște sălbatece, îi spunea Panteră. Trec la munte.
Zahei, neadormit, cu capul pe bolovan, îi asculta fără să se clintească. Veghea nemișcat pînă aburea ziua, pe care o aștepta, deși știa că n-are s-o vadă.
Cîte un urlet jalnic se prelingea de departe.
– Lupul, nea Panteră. Și copilul sărea de sub cal și se ghemuia în el. Hai să ne urcăm în căruță.
– Nu e lup. E un cîine rătăcit, îl domolea ăsta.
– Cum rătăcit? Ce caută?
– A rămas de la vreo căruță, lămurea Panteră.
Copilul sta gata să plîngă.
– Aprinde focul, se ruga el.
– Aici, în Bărăgan? Cu ce? Doar să facem țăndări și să ardem căruța. Cînd ne-om întoarce la toamnă găsim paie. Atunci dacă vrei aprindem toate miriștile.
Și se cuibăreau amîndoi în căruța șoldită în șanț.
Deodată o duduitură grozavă deștepta pustiul și trecea cu văpăi în priviri cutremurînd tărîmurile. Băiatul încremeni.
– Scoală pe nea orbul să vie lîngă noi, se ruga el copleșit.
– Lasă-l că-i trudit. E trenul de noapte, nu te speria. Duce călători la Dunăre.
Și tăcerea înaltă cădea iar peste ei, ca o vietate neagră, strivitoare, alături de singurătate, cealaltă spăimîntătoare dimensiune a nemărginirii.

X. Bîlciul

În proorul Sfîntului Gheorghe, Panteră și orbul tăbărau în marginea satului, pe-o pajiște largă, unde își găsiră tovarășii. A doua zi bîlciul se înfiripa.
De o parte și de alta a unei hudiți croite prin iarba crudă, cîteva zeci de umbrare, din pînze întinse pe prăjini, desfășurau pe tarabe teancuri de stămburi înflorate, trîmbe de pînzeturi albe, americă și madipolon, barchetărie amestecată, chembrică vînătă pentru căptușeli și oxforduri trainice, ici-colo percaluri și mătăsuri lucitoare.
În alte părți spînzurau haine bărbătești, straie de copii, ițari, ilice și zeghi găitănate. Pe tejghele, stive de pălării pentru flăcăi, grămezi de cipici, pantofi, papuci, cizme și iminei, porcoaie de opinci, curele, șerpare lîngă brîie verzi și roșii, chingi și căciuli țuguiate. Alături se-nălțau vălătuci de abale albe și dimii cafenii. Din tavane atîrnau ca niște steaguri, de sub care chemau negustorii, fel și chip de basmale, testemele și barize, limonii, verzi, untdelemnii, nărămzate, albastre și roșii, împreună cu tot soiul de alte modișicuri fistichii, între care se legănau perechile de ciorapi bătute de vînt. Pungi albe de piele, cu gurile strînse, se bălăbăneau goale, aninate în băierile lor lungi.

Coropcari neosteniţi îşi deschideau tolbele purtate în spate de-a lungul ţării, din care se revărsa marchidănia lor măruntă, mărgele de sticlă, cercei, inele cu pietre ce-ţi luau ochii, nasturi, testele de ace şi bolduri, fluturi aurii de prins pe fote şi pe ii, cilicuri pentru împodobit năframe şi gevrele, pacheţele de copci şi igliţe, cîrlige de croşetat horbote, undrele, mosorele cu aţă şi ciulele de ibrişin, sculuri de arnici, pacuri de lînică, în feţele a o sută de curcubeie, bricege, cuţitaşe, cocoşei vopsiţi în verde pentru prins la pălărioarele băieţilor, fluiere, muzicuţe şi drîmbe cu zumzet de gîză, cărţulii cu visul Maicii Domnului, vămile văzduhului sau minunile Sfîntului Sisoie care bate pe diavol cu toaca în cap.

Alte barăci încărcate cu braşovenie aţineau calea gospodarilor cu sape, cazmale, ferăstraie, coase şi topoare, lanţuri şi lănţuguri, fiare de plug, lacăte şi cîrlige, lîngă lăzi de zestre zugrăvite cu păsări şi lalele roşii pe cîmp verde.

Nu lipseau tablagiul cu turtă dulce, alviţarul totodată şi bragagiu, nici limonagiul, precum nici gogoşarul cu cazanul sfîrîitor, răcnind ca şi cum el ar fi fiert acolo în clocotul uleiului. Meşteri ţigani întindeau în ochii oamenilor tendechi, balamale, făraşe, vătraie, sule şi frigări bătute de ei din ciocan. Ursari cu namile de fiare ţinute în lanţ de belciugele petrecute prin nas, tarafe de lăutari cîntînd la cîrciuma scoasă din sat, sub umbrar de crăngi verzi, orbi, şchiopi, ologi, ciungi, paralitici plimbîndu-şi schilodeniile ca nişte trofee.

Astea şi multe altele strînse la un loc în cuprinsul unei uliţi de cincizeci de stînjeni şi revărsate puţin în lături, unde se suceau, se răsuceau şi se învîrteau şivoaie de lume amestecată, în ţipete, chiote, strigăte, suduieli, înghionteli şi îmbulzeli fără astîmpăr şi fără sfîrşit.

Numai în cîteva ceasuri iarba reavănă a poienii se prefăcuse sub miile de picioare într-o prăfărie ce îmbîcsea văzduhul.

De-o parte, la margine, se înălţa comedia, o ciupercă uriaşă sub căciula de pînză a căreia se hîţînau căişorii şi bărcile, aşteptînd să se umple de copii. Apoi gloaba lui Paraipan, muştruluită de ţigănuş, se urnea, gîfîind, s-o mişte ca pe-o morişcă.

Aici huietul şi zarva sporeau mai ales în faţa panoramei, o baracă de pînze petecite, cu nişte zugrăveli de o parte şi de alta a intrării. Pe podeţul de scînduri înălţat la uşă, un papugiu de Bucureşti, mînjit cu roşu şi negru pe obraz, se omora ţipînd şi urlînd tot soiul de pofteli „intraţi domnilor", amestecate cu fel de fel de palavre, glume, strîmbături, cîteodată şi măscări aruncate lumii căscată la scălămbăielile lui.

Lîngă el, tolănit pe pîntece, gol, ca să i se vadă pielea de fiară pestriţă, Panteră îşi zornăia lanţurile. Noroc că era o zi caldă. Sub nas purta, lipite cu clei, nişte fire lungi şi ţepoase, smulse dintr-o bidinea, mustăţile.

Mîinile şi picioarele le ţinea vîrîte în labe de urs. Din şezutul, aşişderi îmbrăcat într-un fund de pantaloni de blană pătată, pornea o coadă cu pămătuf în vîrf. Cînd Panteră făcea pe mîniosul mîrîia şi îşi arăta colţii înfăşuraţi în foiţă subţire de şic galben culeş de pe bomboane, îşi flutura şi coada înfuriată cu ajutorul unei vergeluşe ascunsă sub burtă. Între labele de dinainte ţinea un hartan de miel din care se prefăcea că muşcă cu învierşunare.

Uneori se opintea să sară asupra mulţimii s-o sfîşie, dar îl ţinea lanţul grozav cu care era ferecat de gît.

După ce arăta cu băţul din mînă toate minunile zugrăvite afară şi după ce înghiţea o tigaie de cîlţi aprinşi, demonstratorul tăbăra pe Panteră, pe care-l descria amănunţit din cap pînă-n

coadă, gîdilîndu-l de-al dracului cu bețișorul mai ales pe sub burtă, ca să-l facă să rîză. Fiara, mișcînd mustețile zburlite, îl înjura cumplit printre dinți.

Lumea se oprea crucită. Femeile borțoase nu știau cum să întoarcă mai grabnic capul, copilașii urlau de spaimă. Dar băiețandrii, flăcăii și bărbații făceau pe vitejii și intrau, tîrînd nevestele și fetele după ei. Îi ispitea mai cu seamă o femeie țîțoasă, care ieșea din cînd în cînd afară pe podișcă, numai într-un tricou de culoarea cărnii, din care zbucneau goale, brațe, coapse și pulpe atletice. În sunetele asurzitoare de trîmbițe ea își încolăcea pe după mijloc un șarpe verde bălțat cu galben, al cărui cap cu limbi jucăușe și-l vîra în gură.

La spatele șandramalei, în căruța văduvă de cal, tînjea Zahei orbul. Se încredințase și Panteră că nu mai era loc și pentru el între atîția milogi care umpleau tîrgul.

*

Ziua întîi merse strună. Stanciu și Stoian, turlaci de basamac, au scos pe Panteră din verigi, au deznodat calul din chingi și i-au dat drumul să pască unde o apuca și el. Țigănușul s-a culcat lîngă orb.

Gloaba a umblat în dreapta și în stînga pînă a dat de o livadă cu lucernă, raiul vitelor. S-a pus de-a mîncat pînă n-a mai putut. A doua zi l-au găsit umflat cimpoi, abia trăgîndu-și sufletul.

– Moare roibul, nea Panteră, se văieta băiețelul.

Din lumea adunată cineva strigă:

– Chemați pe moș Trifu. L-am văzut adineauri în cîrciumă.

După puțină zarvă se înfățișă un unchiaș mărunțel, care cunoscu numaidecît din ce pricină se zvîrcolește calul.

– Fierbe lucerna în burta lui ca borhotul în tocitoare, spuse el. Acuș îi plesnește rînza, dacă nu-i dau cep.

Se învoiră pe-o firfirică. Meșterul strînse repede cîteva paie și găteje uscate, bătu amnarul și aprinse puțină flacără, scoase din teșilă o sulă groasă vîrîtă într-o țeavă de tablă ca într-o teacă, o trecu prin văpaia focului pînă se roși, apoi cu ea în mînă se apropie de cal. Animalul ridică o clipă capul cu ochii împăienjeniți, gemu, și-l trînti la loc. Omul se plecă peste vită, prubului cu palma cîteva șchioape în stînga, pipăi coastele, le numără și înfipse cu putere între ele, sula abia răcită, cu teaca ei cu tot. Și, iute, trase numai sula afară. Copilul țipă înspăimîntat și se repezi la cal. Lumea se cutremură.

Dar din deșertul umflat al vitei, pe țeava rămasă între coaste, țîșniră, vîjîind ca aburii dintr-un cazan de mașină, toate gazele strînse sub presiune în bărdăhanul calului, care-l sugrumau și-i stiveau inima. Foalele i se dezumflară în cîteva clipe ca un balon înțepat. Răsuflarea i se rări, se adînci, gemetele se potoliră și calul ușurat adormi.

– A scăpat ușor, se lăuda izbăvitorul. Sunteți buni de cinste. Numai să-l lăsați să se hodinească cîteva zile. Și să plătiți ispașă pentru stricăciunea făcută în nutrețul rumânului.

În timpul ăsta bîlciul începuse și, pînă să se găsească alt cal, comedia sta înțepenită. Nici un gospodar nu vrea să închirieze cal bun, pentru învîrteala asta în loc, care amețește și betejește vita. La asemenea muncă trebuie o gloabă proastă, de dîrvală.

Stoian și Stanciu se scărpinau în cap. Panteră, luminat, sări.

– Ce mai trebuie cal, mă? Avem orbul. Ăsta învîrtește zece comedii deodată.

Așa a și fost. Zahei intră supus între hulube, propti mîinile în pîrghiile roții și căișorii porniră a zbura.

Încălzit, robotul s-a dezgolit pînă la brîu, a suflecat izmenele peste genunchi și pînă seara tîrziu n-a avut nevoie de odihnă.

Lumea mirată, da năvală ca la urs.

– Nu ți-e greu, Zahei? l-a întrebat așa, ca de bună cuviință, Panteră.

– Aș, de unde, o jucărie, răspunse el.

– Ia uite mă, huiduma, se minunau bărbații. Femeile însă tăceau, amănunțindu-l din ochi. Cu capul înălțat și părul creț, fîlfîindu-i pe grumazul voinic, cu chipul tragic adîncit în durerea lui necunoscută, cu pieptul împlătoșat de mușchii vii împietriți sub opintire, cu șalele puternice și mijlocul arcuit de încordare, orbul era măreț. Nu ca un făt-frumos, ci ca un aprig armăsar de viță strălucită, rătăcit printre gloabe.

Și muierile, fără să se priceapă mult, simțeau asta. Care din ele n-ar fi jinduit să facă un copil aidoma?

*

Tîrgul a ținut o săptămînă. La spartul lui a fost un chef de pomină între negustorii plini de bani și voie bună.

La panoramă se dau ultimele „reprezentații". Orbul mai avea de trudit un sfert de conac, cînd Stoian și Stanciu se întoarseră de la cîrciumă candrii și cu arțag. Suduiră lumea încă înghesuită, dibăciră pe unul care nu plătise și-i zălogiră pălăria. Pe urmă le căşunară pe Zahei.

Prinseseră de mult pică pe orb că nu bea cu ei, că se ținea fudul, că-și dă ifose și se grozăvește că e tare.

– Și tu, ce te miști așa moale, mă puturosule? De-aia te plătesc eu? se răsti Stoian în gura mare la orb.

Orbul nu băgă în seamă vorbele bețivului și învîrti înainte.

– Oprește, răcni ăsta.

Dar orbul abia începuse. Porni să dea vînt căișorilor.

– N-asculți. Stai că te-nvăț eu minte. Turbat se vîrî printre spițele comediei în mișcare. Prins în învîrtitură, se suci cu ele deodată pînă ajunse la orb, și vru să-l înhațe de ceafă.

Zahei nu se sinchisi. Scutură numai umărul și-și repezi un cot înapoi.

– A, dai în stăpîn-tu? zbieră ca un nebun bețivul, și tăbărî cu pumnii în spinarea plecată a orbului. Sări și Stanciu, mai voinic, și i se încleștă de un braț. Comedia se învîrtea acum și cu mușterii călări și cu ciorchinele ăsta de oameni între barele ei.

În sfîrșit, Zahei se propti îndărăt și opri scurt hardughia, care, scuturată se clătină, scîrțîind. Lumea sări jos din ea și o goli. Bețivii, acum nestingheriți, îl cuprinseră pe orb din față și din spate, izbindu-l mînioși.

– Ce vreți voi, mă? Bătaie?

Și Zahei, bîjbîind, apucă zdravăn pe fiecare cu cîte o mînă de ceafă, îi depărtă binișor de el și-i încovoaie la pămînt, unde-i propti cu nasurile strivite de țărînă, pînă nu mai suflară. Lumea țipa:

– Lasă-i, că-i omori.

– Săriți, că-i răpune.

Dar nimeni nu îndrăznea să intre ca să-i scape. Hărmălaia creștea. Cei doi zăceau ca două stîrvuri, cu mîinile lui Zahei în ei. Țigănușul înspăimîntat fugi la Panteră.

– Aleargă nene, că-i face praf.

– Cine, mă?

– Nea orbul. Omoară pe alde Stoian.

Panteră își scoase zgarda, zvîrli coada și labele, și, așa gol, sări de pe podișcă. Se strecură prin mulțime, trecu pe sub lanțul de căișori, dar stete deoparte, uitîndu-se la picioarele lui Zahei gata să plesnească pe oricine s-ar fi apropiat.

– Mă, să nu dai că sînt eu.

– Care? și orbul se făcu că nu-i cunoaște glasul.

– Eu, Panteră.

– Ce vrei?

– Lasă-i, că-i omori.

– A dat în mine.

– Intri în pușcărie pentru niște bețivi.

– Las' să intru.

– Păi acolo ai să-ți găsești tu vederile și pe Stavarache?

Orbul se înduplecă.

– Zici tu să-i las? Bine. Dar trebuie să ție minte.

Părăsindu-și jos vrăjmașii se apropie de roata lăuntrică, inima comediei, unde stă înfiptă în fofeaza de fier osia verticală din mijloc, pîrghia în care se sprijină, se alcătuie și se învîrtește toată schelăria clădirii.

– La o parte toți, răcni el.

Și se opinti, de două, de trei ori, cu pieptul și mîinile pe catargul uriaș. Cu o trosnitură scurtă fusul trunchiului se frînse din rădăcină, de la roată. Stîlpul se plecă. Și ciuperca comediei cu toate lemnele și fiarele zuruind în ea, se pleoști lăsîndu-se pe-o rînă.

Lumea fugea spăimîntată lăsînd pe cei doi sub ruină, unde orbul bîjbîia pe brînci. Panteră îl ajută să iasă.

– Ce făcuși, mă?

– Nimic, spuse calm orbul.

– I-ai ucis.

– Da' de unde. Le-am frecat numai muștucurile de pămînt.

– Trăiesc? răsuflă ușurat slăbănogul.

– Du-te de-i vezi. Vrei să-i trag afară?

– Lasă-i dracului acolo, se lepăda speriat tovarășul, să zacă pînă mîine. Noi trebuie să fugim.

– Păi, de ce?

– Cum de ce? Te reclamă că i-ai snopit.

– Aș, snopit. Le-am făcut nițică boiangerie la nas, să li se ușureze creierii de trăscău.

– Și pe urmă ne apucă să le plătim comedia stricată.

– Șandramaua asta viermănoasă? și Zahei zvîrli o înjurătură cu trei caturi... Și la urmă ce-o să-mi ia?

– Nu-i de glumit. Pe tine te bagă la răcoare, mie îmi poprește calul și căruța. Mai bine s-o ștergem pînă nu-și vin în fire. Tot nu mai avem nimic de făcut aici. Bîlciul s-a închis, comedia e boșorogită. Pînă s-or dezmetici să ne caute, ne pierdem urma. Hai la căruță.

– Bine, hai, dacă vrei tu. Și orbul intră iar la supunere.

– Vreau, nu vreau, altceva n-am de ales. Și, să știi, că de acum nu ne rămîne decît cerșetoria. Tu singur ți-ai făcut-o... Ce avuseși cu comedia?

Și Panteră scuipă cu năduf.

– Cum să plecăm acum, seara? crîcni țigănușul...

– Taci și-nhamă. Nu e treaba ta.

Și pînă să se urnească primarul cu vătăjeii, teleguța cu calul înzdrăvenit îi scotea pe drumuri lăturalnice spre alte sate milostive ale țării, unde se mistuiră.

XI. În vîrtejurile puhoaielor

Umblau aproape de o săptămînă, nici ei nu știau bine pe unde. Căutau, spunea Panteră, să iasă în drumul mare al Brăilei. Dar mințea. Cîrmea mereu în sus spre munte. Ce-i trebuia lui balamuc? Cu crîșmari uciși, ascunziș în păpurișul bălților, fugă în țară streină?

Avea de gînd să-l plimbe pe orb prin lume, pînă-n iarnă, amînînd să-l treacă Dunărea pe gheață. Pînă atunci au să se legene între cîmp și deal. Vinde sus la munte bucatele pe care le capătă cu cerșetoria aici la șes. Pe urmă se întoarce cu căruța încărcată cu poame luate de la munteni și le desface cojanilor. Nici că se poate negustorie mai ușoară și mai cu cîștig.

Satele, toate la fel de albe și de liniștite, îi primeau cu voie bună, și-i îndestulau cu de-ale gurii și cu gologani. Cînd se milogea Panteră, cînd trîmbița cu glasul lui argintiu băiețașul. Dricul căruței se umplea de merinde, ca și burțile oamenilor și bîrdanul calului.

Începură a se ivi coline dulci, pe urmă dealuri ușoare. Cîte un urcuș potolit punea gloaba la grea încercare.

Orbul mocnea în el, părînd că nu bagă de seamă schimbările. Întreba numai pe unde sînt și dacă mai e mult pînă-n șleaul Brăilei. Că de acolo înainte îi duce el. De la o vreme ogrăzile oamenilor îi întîmpinau cu sumedenie de pomi roditori, cireși, caiși, zarzări și pruni încărcați de poame verzi. Țigănușul pofti să ciordească și opri într-un cot dosnic. Panteră gîndi că pentru vreo nevoie. Copilul sări gardul și își umplu sînul cu rogodele. Se-ntoarse ronțăind și puse cîteva în mîna orbului.

– Mănîncă și dumneata, nene orbule, să vezi ce bune sînt...

Orbul pipăi și se încruntă.

– De unde le-ai luat?

– De ici din grădină, e pomii plini, făcu nevinovat copilul. De-aia am oprit.

Zahei se-ntoarse mînios.

– Unde mă duci tu, Panteră? La munte?

Ăsta o sfecli.

– P-aici m-au îndreptat oamenii. Se vede c-am rătăcit. Dar nu-i nimic. Poate e mai bine. Pe-aici n-a ajuns buhul isprăvii tale, și n-avem a ne teme, i-o întoarse el cu amărăciune.

– Mă, cu mine să nu te joci...

Atît îi spuse Zahei și-și încleștă fălcile. Dar la cel dintîi popas, cum auzi glasuri streine, orbul întrebă unde sînt și încotro se află drumul Brăilei.

– Hei, apăi ce căutați la noi? îl dumeriră oamenii. Se cheamă că ați urcat în părțile Buzăului. Dacă mai mergeți înainte, intrați sub munte.

– Atunci ce să facem?

Sătenii îl lămuriră cum s-o ia, încotro să cîrmuiască, pe unde să întoarcă, ca să dea de șoseaua națională care duce din Buzău drept la Brăila.

– Numai vedeți că trebuie să treceți apele Buzăului prin vad, că podul e rupt, îl învegheară oamenii. A plouat potop la munte și apele au dărîmat zăgazurile și au luat podul, lămureau ei pe călători. Dar s-a făcut vad bun mai din vale. Puteți cerca să treceți.

Din om în om, cu întrebări, ocoluri și încurcăreli, scornite de Panteră, ajunseră la malul rîului. Podul, într-adevăr, rupt și tîrît departe. Dincolo o mîndrețe de sat resfirat în lunca mănoasă. S-auzeau cotcodăceli, măcăiau rațe, gîgîiau gîște, zbierau oi, răgeau vaci.

– Chiaburime nu glumă, gîndi tare Panteră. Și asta îl îndemnă să treacă. Odată dincolo, vede el cum o sucește din nou ca să amîne Derventul și Brăila. Se dete jos să se odihnească vita și să cerceteze vadul. Se vedeau urme proaspete de roți și copite. Trecuse deci cineva mai înainte. Se uită în dreapta. Cerul negru de nori care coborau iute spre ei. Ploua iar la munte. Era pe la amiazi. Pe malul celălalt zoreau cîțiva gospodari cosind o livadă drept în fața lor.

– Ce zici Zahei, încercăm?

– Intră, îl îndemnă orbul. La nevoie, vă scot eu în spate.

– Trebuie să trecem, hotărî Panteră. Ne apucă ploaia.

Se sui, el, lîngă copil, pe scîndura din față, apucă hățurile și mînă calul... Acum se auzea un huiet mare venind către ei... Vita supusă intră în apă, scăpătă dintr-o dată pînă la burtă într-o bulboană și se opri. Sub sfichiurile biciușchii picioarele calului bălăcăreau zadarnic în loc.

– S-a potmolit. Sări jos, Zahei, că ești prea greu, și împinge.

Orbul coborî, plescăind apele, puse umărul și urni căruța.

– Mînă, mă, strigă el, că o duc eu din spate.

– E mare a dracului, înjură mînios Panteră... Și mînă. Calul se opinti și ieși la un rîniș, unde apa îi venea numai pînă la genunchi. Apoi porni înainte, încet, spre mijlocul rîului.

– Am scăpat, se bucură slăbănogul.

Dar huietul creștea mînios, răsfrînt de malurile rîpoase. Panteră privi uluit în toate părțile. Întrebă ceva pe Zahei, strigă la copil. De-atîta larmă nu-și mai auzeau glasurile.

Muncitorii de dincolo îi văzuseră. Alergau încoace și încolo pe mal, le făceau semne cu mîinile arătînd în dreapta, strigau... Dar de atîta huiet nu se-auzeau nici ei.

Venea mare Buzăul.

Umflată ca o creastă uriașă, neagră-vînătă, unda se rostogolea furioasă înaintea puhoiului, sosită aci, la douăzeci de pași. După ea, apele năboiau sodom. Într-un iureș nebun, unda îi izbi, se roti în jurul căruței cuprinzînd-o într-un ochi, unde ea stete cîteva clipe neclintită în inima vîrtejului. Apoi unda trecu vijelioasă înainte, lăsînd căruța pe seama urdiilor de ape ce veneau dezmățate după ea. Orbul simți că i-o smulge cineva mai puternic din mîini.

Întîi, săltată ca pe niște umeri de apele înalte, apoi umplută cu clocot de valuri, lemne și spume la un loc, dată de cîteva ori peste cap și repezită în nămestiile năprasnice la vale, căruța pieri cu oameni cu tot.

În urmă, albia se împlini din mal în mal, noian. Ai fi zis un iezer liniștit, dacă n-ai fi amețit privind iuțeala sălbatecă cu care apele alergau urlînd. Departe, se mai văzură două roate rostogolite, ieșite afară parcă să ceară ajutor. Hăul puhoailor le înghiți iar... Apoi nimic...

Oamenii de pe malul dimpotrivă priveau încremeniți.

Deodată, din mijlocul vîrtejurilor, se desfăcu o undă mai mică, o spinare subțire de apă, o șuviță de șuvoi aparte, pusă de-a curmezișul balaurilor de puhoaie, și bătînd către mal... Un braț ieși... Apoi se scufundă.

„Un înecat pe care-l mai saltă valurile“, crezu lumea.

Din nou, ceva viu se zbătu sub apă, să iasă.

– Calul, strigară privitorii. Calul, săracul...

– Aș, un pește mare amețit de izbitură... Un somn, țipau alții ațintidu-se.

– Ba un trunchi de copac.

Și lumea lărmuia ațîțată.

Brațul se arătă curînd din nou, apoi cellalt... Amîndouă vînzoleau acum nahlapii...

Un cap se ivi, se afundă... iar ieși mai la vale și tot mai spre mal...

– Un om... un om...

Cîțiva bărbați alergară cu prăjini și căngi.

Se deslușea prin tulbureala spumegătoare, un trup luptînd crîncen cu năboiul.

– Aici... Încoace... urlau toți, îndemnînd. Satul întreg alerga să vază ceea ce nu se mai pomenise.

– De nu l-ar izbi vreun trunchi, vreun bolovan, îl căina lumea.

Orbul se războia avan cu urgia. Se dete iar la fund și ieși din inima furiilor mai aproape de mal. Cercă să prinză fundul cu picioarele, dar vijelia apelor i le fură pe dedesubt și-l tîrî iar.

Din nou se cufundă, ca să răsară la cîțiva pași mai lîngă țărm.

Oamenii aprinși nu mai tăceau...

– Grozav înotător...

– Stașnic voinic... Și-l strigau necontenit la ei.

În sfîrșit, picioarele pipăiră un fund mai temeinic și se înțepeniră ca niște proptele de zăgaz în calea zăporului.

– Na, ține, apucă... îl îndemnau toți, aruncîndu-i funii, întinzîndu-i prăjini...

Orbul, cufundat pînă la gură, sta acum neclintit, cu apele mîloase șiruindu-i din păr, de pe frunte, din sprincene, din tot capul năclăit.

– Nu vede, se văita lumea. L-a orbit nomolul. L-a amețit izbitura...

El auzi în sfîrșit vorbă... Se îndreptă prin apa pînă la gît cu luare-aminte spre glasurile ce-l hăiau. Nu ridica o labă pînă ce n-o înfingea pe cealaltă în nisip. Atunci abia o mișca încet, tîrînd-o grăpiș de fund, fără să părăsească pămîntul. Dacă ar fi ridicat piciorul, apa de deasupra mai repede i l-ar fi luat pe dedesubt, i l-ar fi furat și iar l-ar fi răsturnat. Pe cînd așa, sta cu amîndouă ca pe o temelie alunecătoare. Apele de la fund, mai potolite de frecușul cu pămîntul și mai domoale ca cele ce-i băteau grumajii, îl îngăduiau să înainteze prin ele.

Acum ieșise cu pieptul întreg. Mîinile lui întinse bîjbîiau să apuce ceva și nu nemereau. În sfîrșit se săltă singur și izbuti să se cațere pe mal. Se scutură și așteptă în picioare.

Oamenii, bărbați, femei, copii îl împresurară, întîmpinîndu-l cu chiote de izbîndă. El nu vedea lumea strînsă să-l privească și nu se rușina de goliciunea lui. Leoarcă de apă, cămașa și izmenele și le sfîșiase ca să nu-l încurce la înot, nu tremura, nu gîfîia. Ceru numai apă să bea și să se spele...

– Mă, se mirau de el, se vede că n-a înghițit deloc de vreme ce îi e sete...

Toți îi admirau puterea și-i lăudau bărbăția.

– Brava! Așa ceva n-a văzut Buzăul de cînd curge el pe valea asta; și-a găsit stăpînul.

– Ba l-a mai biruit odată taurul boierului, aminti cineva.

– Aș, apele nu erau mari ca acu.

– Du-te, Ileană, acasă, nu te mai zgîi la el, că-l deochi, porunci un bărbat muierii. Și trimite pe cineva cu o cămașă, că ăsta văz că nu știe să-și acopere rușinea, măcar cu mîna...

Oamenii tot nu băgau de seamă că izbăvitul e orb.

– Unde sînt tovarășii mei? întrebă Zahei.

– Păi, cu repezeala cu care-i duc apele, mîine sînt la Galați. Afară numa' dacă nu i-o avîrli umflați la cotul Siretului...

– Înecați? și glasul lui Zahei tremură... Și copilul?

– Și copilul... Toți... Cu cal cu tot...

Nu-i mai trebuia nimic... Nici apă, nici îmbrăcăminte.

Orbul se trînti cu fața-n jos și porni să plîngă.

XII. La curtea lui Lagradora

Zvonul despre omul care înfruntase mîniile Buzăului și răzbise prin ele teafăr ajunse numaidecît la conac. Boierul pofti să se ostenească pînă la mal să-l vadă.

Moșia o ținea un arendaș bătrîior, domnul Lagradora, sau Logodeală, cum îi spunea satul, venit nu se știe de unde și așezat de mult acolo. După moartea soției de a doua, întîmplată cu vreun an înainte (despre a dintîi nu se știa nimic) se însurase numaidecît a treia oară cu fata unui mic proprietar vecin, încărcat de opt copii, fete toate, Leanța. El zicea că o ia din dragoste. Ea însă sigur de urît. De urîtul celor de-acasă și de al lui. Negru, uscat ca un drac, dar vînos și încă verde, cu nas de coroi, musteți încîrligate melc și un smoc de țăcălie țepoasă, fălcile îi erau mereu în neastîmpăr, ca la iepuri. Asta ar fi mers. Dar era nu numai rău, era crud și neîndurat, începînd cu nevasta. Slugi, zilieri, săteni, nici unul nu-i intra în voie. Prigonea, înjura și bătea. Împușca orice animal strein. Închidea în oboare vitele găsite pe moșie și le ținea oricît s-ar fi rugat omul

cu căciula în mîini, pînă se sleiau de foame și sete. Hapsîn, călca învoielile, încărca socotelile, sporea dijmele după plac. Se ținea numai de rîcă, cîrcote și judecăți. Bine cu stăpînirea, nu-i păsa de nimeni și nu-l îndupleca nimic.

Zadarnic încercase coana Leanța, cu treizeci și doi de ani mai tînără, să-l îmbuneze. Nici zîmbete, nici lacrimi nu-l înmuiau. Gelos și bănuitor pînă la nebunie pentru cea mai firească mișcare a femeii, n-o slăbea din pază, o pază rușinoasă, plină de ofense și insulte. Presupunerile și învinuirile nu mai conteneau. Se uitase la logofăt, zîmbise unui flăcău, privise mai lung la vizitiu, vorbise cu un argat. Nu-i cruța nici un chin și nici o umilință.

– D-ta trebuie să fii neam de turc? îi spusese soacră-sa și nu mai călcase pe la el. Bietul Clăiță, socru-su, mai îndrăznea să se arate.

– N-o lași pe Leanța azi la noi? O duc și ți-o aduc tot eu înapoi. O doresc surorile.

– Cine o dorește să poftească aici, și-i întorcea spatele, lăsîndu-l caraghios. Pînă la urmă s-a lipsit și ăsta de atîta înjosire.

Femeia, cu tinerețile terfelite, părăsită de toți, sătulă de atît surghiun și spaime, s-a spînzurat.

Gura lumii vorbea că dacă s-ar fi cercetat bine s-ar fi dovedit că Lagradora îi înnodase ștreangul de gît, după o ceartă grozavă, cînd ea îi vestise că a rămas însărcinată. El s-ar fi simțit singur că nu e rodnic. Știa, adică, de la doctori, că nu poate să aibă copii... Dar parcă toate sînt ale doctorilor?

În scurtă vreme s-a găsit și logofătul cel tînăr împușcat. Bănuielile au căzut pe logofătul cel vechi, căruia ucisul îi luase locul: se aflau în dușmănie. Dar boierul i-a luat apărarea... Cum nu s-a putut dovedi mare lucru împotriva bănuitului, repede a fost slobozit. Și Lagradora l-a primit îndărăt în slujbă.

*

N-a trecut nici o lună și Lagradora și-a luat altă femeie. De data asta însă nu de nevastă. Și-a adus de la Brăila, prin cunoștințele lui, o țiitoare, pe coana Caliopi, o grecoaică de vreo douăzeci și opt de ani, albă, zveltă, cu liniile trupului dulci și unduioase, arzuie și frumoasă coz. Dar leneșă ca o cadînă.

Asta nu știa nici să se certe nici să se supere, ori să plîngă. Nu suferea mînia: îi strica pofta de mîncare. Mlădioasă ca o șerpoaică, a priceput cu cine are de-a face și începu dintr-o dată un joc mare. La țipete, zîmbea cu toate gropițele din obrajii bălani, la certuri îl îmbrățișa strîns și-l săruta astupîndu-i gura, cu buzele ei lipite ca un bandaj peste mustățile lui în melc. Și cine în toată Brăila se pricepea să sărute mai dulce și mai lung ca ea?

Femeie de iatac, hîrșîită în meșteșugul mîngîierilor, pusă numai pe hîrjoană și dragoste, cu farmecile cărnii ei gustoase, ajutată de mijloace tainice, izbutise să întinerească pe Lagradora și să-i dea mulțumiri bărbătești. Ceea ce îi schimbă firea și-l înmuie. Scurt, îl dete pe brazdă și puse papucul pe el. Cel puțin așa părea pe dinafară.

Casa și gospodăria o învîrtea nevasta logofătului. Caliopi, deși cu toate cheile cămărilor la brîu, sucea mințile și gospodărea patimile otrăvite ale boierului.

Dar, în afara iatacului și cu lumea cealaltă, el se păstrase același. Cu Caliopi însă se purta ca un îndrăgostit. O dăruia cu bani, o încărca cu giuvaeruri, o îmbrăca în scumpeturi, îi îngăduia plimbări prin grădină și împrejurimi. Deprinsese din gura ei și repeta și el vorbe care pînă atunci nu-i trecuseră pragul buzelor: sufletele, inimioară, dragosteo... Le spunea, ce-i drept, cu oarecare stînjeneală copilărească, ceea ce făcea pe Caliopi, drept răsplată și încurajare, să-l ia în brațe, să-l răsfețe și să-l sărute, prăpădindu-se de rîs.

*

Cînd Lagradora sosi pe mal, lumea se dumirise. Scăpatul din valuri era un orb fără căpătîi, zvîrlit de o întîmplare aici. Cineva îl văzuse învîrtind comedia în bîlci. Și interesul scăzuse. Ce-i trebuia satului un cerșetor pe cap? Îl ții o zi, două. Pe urmă cum scapi? Că nu are pe nimeni. Și se îmbiau care să-l ia, dar se codeau toți.

– Primește-l tu, Simeoane, că n-ai guri multe.

Ăsta se scutură.

– Ce să fac cu el? Să-l ia în primire primarul și să-l trimeață la urma lui.

– Ba să-l ia Logodeală, că pe moșia lui a scăpat, dete cu părerea altul.

Boierul tocmai sosise lîngă ei și, auzind, se înfurie.

– Care-i nerușinatul de vorbește așa?

Și întorcîndu-se spre logofăt:

– Vezi, Iordache, ăsta să nu mai fie învoit pe moșie. Să-i scoți și vitele din suhat.

Apoi spre ceilalți, arătîndu-l pe Zahei:

– Și ce, e vită de pripas să-l iau și să-l închiz în oboarele mele? îi repezi el cu ifos. Ați vrea să vă trimet și pe voi cu ciomagul îndărăt la curte să plătiți gloaba? Că și voi îmi călcați acum moșia. Uite cum mi-ați culcat porumbul.

În adevăr, lumea, alergînd învălmășită, stricase cîteva rînduri de cuiburi în margine.

Oamenii puseră nasurile în jos și se pregăteau s-o șteargă.

– Unde-i primarul? întrebă stăpînul.

Ieși din gloată un ins îmbrăcat în haine de tîrgoveț.

– L-ai întrebat cine e, de unde vine și ce caută aici?

– Nu vrea să vorbească. Spune numa' că e orb și-și plînge tovarășii înecați.

Lagradora se apropie de Zahei. Orbul, de durere, se ghemuise jos, cu capul în piept și mîinile între genunchi. Gol, năclăit de nomolul care încă nu se zvîntase pe el, semăna cu un bolovan năpraznic răsturnat din matcă ori cu o buturugă uriașă zvîrlită de ape.

Boierul îl privi numai. Nu catadicsi să-i vorbească.

– Și ce ai de gînd să faci cu el, primarule?

– Nu știu. Am să întreb subprefectura.

– Și pînă vine răspuns?

– Am să-l țiu la primărie, să vază vătășelul de el. Altceva nu pot.

– Îl iau eu la mine, dacă n-are cine, se oferi un bătrînel. Tot am rămas singur cu sărăcia mea.

Lagradora simți ca un șfichi.

– Ba să-l trimeți la conac, se măreți el către primar. Și se uită cu ură și dispreț peste lume. Voi toți, oricît de chiaburi, tot niște golani lacomi și chirnogi ați rămas, adăogă el. Știți numai să luați de la alții și să mă furați.

Și vorbe scumpe de-ale Caliopii îi veniră pe buze:

– N-aveți suflet, nici inimă în voi.

Și plecă mulțumit de sine și de muștruluiala trasă satului.

– Pune pe un nemernic din ăștia să dreagă răstavurile de porumb stricate, porunci el logofătului, depărtîndu-se.

Acasă, Lagradora povesti întîmplarea cu înflorituri, așa ca să dea ghes Caliopii să-l dezmierde pentru fapta lui și să-l lipească de sînii ei albi, calzi și durdulii.

Așa ajunse orbul istovit de foame și biruit de rușinea goliciunii, la curtea lui Lagradora.

*

Zdrențăros, nespălat, cu barba mare care necăjea, Zahei zăcea nemernic în dosul caselor boierești, părăsit pe-o prispă de cuhnie de unde i se zvîrlea cîte o bucată de mămăligă și într-o strachină zeamă cu ciolane rămasă de la slugi.

Dar el nu ceruse pomana și nu mai putea îndura umilirea.

– Să mă duci la stăpîn'tu, spunea el băiețandrului care-i adusese mîncarea.

– Da' ce crezi tu, că boierul stă de vorbă cu unul ca tine? îl înfruntă slugoiul.

– Atunci la logofăt, scăzu treptele orbul.

– Logofătul nu-și vede capul de treburi, că a-nceput prașila.

– Dacă nici asta nu se poate, du-mă la popă...

– De popă stau eu acu?...

Zahei vru să mai stăruie. Dar băiețandrul i-o tăie:

– Nu mă mai ține și tu că am altele mai bune de făcut decît să-mi pierd vremea cu milogii...

Zahei înfuriat începu să-l înjure. Celălalt zvîrli de departe c-un băț în el și c-o ploaie de sudalme. Alte slugi ieșiră să privească și să rîză ca la o petrecere. Tărăboiul crescu, umplu ograda și larma trecu pragul la boier.

– Repezi, Rahiro, și vezi ce-i acolo, porunci el.

Femeia se întoarse într-un suflet.

– Îl bat pe orb.

– Cine? și boierul sări. Își aduse aminte că pe orb îl luase la curte sub ocrotirea lui. Cine-l bate?

– Alde Ilie...

– Cheamă-l pe logofăt.

Ăsta se înfățișă smirnă.

– Auzi, îl bate pe orb. Ce e neobrăzarea asta la curtea mea? se zborși el. Cercetează numaidecît și să-i dai afară pe toți.

Caliopi îl îndemna din ochii ei focoși, îmbrîncindu-l la fapte bune și la generozitate. Era un ajutor pentru cazna ei de îmblînzire a fiarei.

Iordache nu zăbovi. Se înfățișă tîrînd după el ca o coadă pe orb și vreo zece slugi.
– Iată-i, boierule, grăi el fricos. Dar nu-i de vină decît Ilie de la boi. Așa e, orbule?
Zahei tăcu.
– Spune, vorbește, urmă binevoitor logofătul. Uite, te afli în fața stăpînului care te ascultă așa cum doreai, îl poftea el mieros.
– E boierul aci de față? și orbul își îndreptă trupul.
– Te ascult, spuse poruncitor Lagradora.
– Boierule, eu, adevărat, sînt orb. Dar nu sînt cerșetor.
– Atunci ce ești? întrebă Lagradora, nemulțumit de această neașteptată declarație.
– Acum nimic, răspunse Zahei.
– Văd. Mai înainte ce-ai fost?
– Am fost pescar; pe urmă salahor.
– Unde?
– La Brăila.
Mărturisirea despre Brăila deschise o portiță spre simpatia Caliopii, care sta rezemată de umărul lui Lagradora. Spre Brăila alergau toate amintirile ei aprinse. Cîtă dragoste părăsită acolo!
– Și cum ai orbit? se aspri boierul, ca și cum l-ar fi cercetat pentru o vină.
Orbul tăcea. Asta iar nu plăcu stăpînului, care se încruntă.
– Și ce vrei acum? De ce te bați cu oamenii curții?
– Am cerut să mă aducă la dumneata.
– Și?
– Și-n loc să mă ia de mînă, au dat în mine.
Stăpînul fulgeră pe sub sprîncene spre slugi.
– Bine. Ce vreai să-mi spui?
– Să mă trimeți la Brăila.
Orbul nu se ruga. Parcă mai mult poruncea. Lagradora înghiți în sec.
– Mai ai pe cineva acolo, rude, prieteni?
– Nu mai am pe nimeni.
– Atunci?
– Mă cunosc bălțile, mă știu locurile, au să-și aducă aminte de mine, și au să mă primească.
Lagradora gîndi că e nebun.
– Apoi trebuie să te duci între oameni, îl cercă el.
– Cu oamenii am alte răfuieli.
– Răfuieli? De bani?
Orbul începea să-și piarză răbdarea.
– Boierule, nu degeaba. Pune-mă să-ți muncesc. Cînd simbria o împlini banii de drum dă-mi numa' un om să mă ducă la tren.
Orbul se ținea grav și dîrz, pildă rea în fața slugilor ploconite, ca un om slobod care își cere drepturile. Dincolo de scoarța de zdrențe și noroi care-l acoperea se slomnea schela unei puteri necunoscute, se ghicea o tărie. Acum, la început, ea lua chipul încăpățînării, ceea ce tocmai nu putea suferi Lagradora care își mușca și mai repede fălcile încărcate de mînie.

Privind făptura nedeslușită din fața ei, oricum nouă și deosebită de a tuturor celorlalți, Caliopi intui, pătrunse prea multe și prea obscure lucruri deodată ca să-și dea seama ce anume o mînă spre împăciuire. Dar cu tactul ei de galeșă și cuminte viclenie îndrăzni să se amestece.

– *Psihi-mu,* ciripi ea.

Lagradora întoarse spre ea ochii întrebători, ca să primească în ei toată vraja femeii intrată în jocul ispititor al biruinței.

– *Psihi-mu,* iartă-l. E un bădăran. Nu știe să te roage.

Și tăcu, prefăcîndu-se sfioasă.

Lagradora o așteptă să urmeze, ursuz, cu același semn de uimire sub sprîncene. Femeia tăcea.

– Și vrei să-l înveți tu? o repezi el.

– Nu. Dar lasă-l să plece.

– N-are decît. Cine-l oprește? Și se posomorî, iar către Zahei, cu gînd fățiș să-și bată joc și de Caliopi.

– Pleacă... Scoateți-l din curte, porunci logofătului.

Caliopi își lăsă drăgăstoasă capul pe umărul lui, gîdilîndu-i, cu părul buclat și dulce mirositor, obrazul.

– Ești mulțumită? se-ntoarse rînjitor bărbatul. Ți-am făcut hatîrul.

– Da și nu, se alintă brăileanca și se strînse în el.

– Nu?

Și deodată, pînditor, se gîndi s-o puie la încercare.

– Ce să mai adaog?

– *Psihi-mu,* tu ești de o mie de ori mai înțelept și mai bun ca mine. Cum aș îndrăzni eu să te învăț?

Și toate razele zîmbetelor îi răsăriră pe chip ca să-l orbească pe Lagradora.

– Dă-i bani de tren, porunci el logofătului. Și trimite-l cu brișca la Buzău. Scoate-i bilet și urcă-l în vagon... Lasă-i și ceva de cheltuială...

– Acum ești mulțumită?

Dar pînă să-și capete răsplata mărinimiei din brațul femeii care-i încolăcise mijlocul:

– Nu primesc, răsună glasul întunecat al orbului.

Lumea îngheță.

– Nu-mi trebuie pomană. Cer să muncesc. Mă rog să muncesc, se-ndreptă el singur.

Brațul Caliopii se strînse și mai grăitor în jurul lui Lagradora, care astfel răbdă înfruntarea ghiorlanului.

– Bine. Opriți-l și dați-i de lucru. La ce te pricepi?

Orbul, zăpăcit, tăcu. Nu se așteptase la întrebarea asta. Ei trebuiau să-i găsească să muncească.

– Zici că nu ești cerșetor, îl ajută Lagradora.

– Nu sînt.

– Atunci ce ai făcut după ce ai orbit?

Zahei se chibzui. Ar fi fost o prostie să spuie că a cules pe picioarele lui lipitori din bălți. Ce era să facă boierul cu ele?

– Am învîrtit o comedie în bîlci, răsuflă el greu.

– Singur?

– Singur. N-am avut nevoie de ajutor.

– Duceți-l la grădină, hotărî boierul. Dați-i roata mare în primire.

Brațul femeii îl alintă ușor pe sub haină. Cum mîngîi fiarele pe sub burtă.

– Boierule, sună iar glasul adînc al orbului.

– Ce mai vrei? tresări înciudat Lagradora care întorsese spatele.

– Poruncește să-mi dea un brici și săpun. Și niște premeneli curate. Asta tot în socoteala simbriei, se grăbi el să încheie nesăbuit ca să se scuture de orice milostenie.

– Îți place să te porți curat? mîrîi stăpînul.

– Are dreptate, scăpă cuvînt fățiș Caliopi.

Simțind însă că a greșit după țîșnetul din privirile bărbatului, repede o întoarse.

– Și-a dat seama și el cît e de prost că nu se cuvine într-o curte mare și bogată ca asta necurățenia. Ar fi o îndrăzneală de neiertat ca sluga să se înfățișeze murdară în fața stăpînului. Și de acum el ți-e slugă.

– Îi iei partea fiindcă e brăilean de-al vostru, grăi acru Lagradora.

Apoi deodată, pe neașteptate:

– Ți-l dau în seamă, să te îngrijești tu de hrana și îmbrăcămintea lui, deși nu te știam milostivă.

Și o privi în adîncul ochilor din ascunzișul celor mai ascuțite bănuieli.

– Nu, nu primesc, se scutură stingherită femeia, temătoare că i-a agîndărit pizma bolnavă și ferindu-se ca de o lovitură piezișă ori o cursă.

– Ți l-am dăruit, nu-mi iau cuvîntul înapoi, stărui hotărît boierul.

Femeia simți că nu trebuie să întindă coarda. Împotrivirea devenea primejdioasă. De-atîta frecat al fălcilor, lui Lagradora începuse să i se ivească clăbuci de spume în colțurile gurii.

– Atunci are să se intereseze de el Suzana, se lepădă ea moale.

Suzana era fata din casă.

– Eu nu pot purta grija decît unuia singur, îl alintă ea, gudurîndu-se drăgăstoasă în coasta lui. Îmi pare rău că te-am supărat, îi turnă ea șoaptă fierbinte în ureche.

Și încolăcindu-i gîtul cu jugul dulce al brațului, îl tîrî nerăbdătoare ca pe o jertfă, spre altarul tuturor împăcărilor, iatacul.

XIII. Grădina

Grădina care îndestula cu zarzavaturi curtea și orașul începea chiar de lîngă conac și se întindea pe zeci de hectare, în luncă, de-a lungul unui crac de apă abătut din matca Buzăului. Orbul luă în primire roata bătrînă cu hulubele lustruite și porni munca de vită care se învîrtește pînă la căpială în loc.

Udatul se făcea dimineața în zori și seara pe înnoptat. Dar miile de straturi cereau ca rețeaua de șanțuri și șănțulețe dintre brazde să gîlgîie necontenit pline de apă.

Muncă grea și chinuitoare grădinăritul. Ceapa cere anume soroc, ridichile timpurii altul, spanacul își are vremea lui. Cu sparanghelul și trufandalele subțiri trebuie să te porți ca și cu

nişte coconoşi de neam. Fir cu fir, răsadurile de vinete şi roşii se cer gunoite, mutate şi strămutate, săpate şi plivite numai într-o singură lună de cîteva ori, după vîrste, soiuri şi schimbările timpului. Pe toate trebuie să le creşti, să le ajuţi, să le împaci...

Mereu între ele, stai cînd îndoit de şale cînd pe vine ori în genunchi, oprit ca într-o metanie la fiecare buruiană în parte, parcă te-ai ruga de ea să crească şi să dea rod. Cînd le vine rîndul la adăpat, cu o lovitură de sapă ridici lostopanul de pămînt ce astupă gura şănţuleţului din dreptul brazdei însetate. Apa din şanţul mare gungureşte voioasă pe spărtură şi se risipeşte la rădăcinile lacome. Cînd socoteşti că s-au îndestulat, cu aceeaşi mişcare pui lutul la loc şi astupi, ca să dai drumul apei mai departe, în dreptul altor brazde care aşteaptă.

În zarzavagerie lucrau vreo zece femei sub ascultarea unui bulgar, Costea, grădinar priceput. Ăsta trecea în fiecare primăvară Dunărea şi se înfăţişa boierului care-i da grădina în seamă.

Toamna, tîrziu, se întorcea acasă în Bulgaria cu punga plină. Anul următor venea iar. Gospodarii nu se îndemnau să-i fure meşteşugul. Ce le trebuia lor să se ploconească la fiecare rădăcină de ceapă şi la piciorul fiecărei verze? Asta-i dîrvală de sărăntoci şi de muieri proaste. Ei îşi văd de alte treburi şi cînd le trebuie cumpără de la boier de-a gata.

*

Bulgarul, cînd a auzit de înlocuirea calului cu un orb, s-a împotrivit. Cum o să poată ăsta îndestula zi-noapte nevoile lui de apă? Baremi să-i lase calul de la amiază în sus. Dar numaidecît se potoli. Zahei bătea cu mult vita. Îi trimetea fără bici şi înjurături belşug de udătură. Iar boierul economisea şi calul şi omul care trebuia să stea lîngă el să-l mîie.

Orbul se scula în zori, se bărbierea cu faţa întors spre răsărit, ca şi cum şi-ar fi făcut o rugăciune, se lăsa apoi, dibuind, pe o potecuţă şi intra în bulboana de sub roată. Acolo înota, se spăla şi dichisit se înhăma la hulube.

Roata veche scîrţîia morocănoasă, se clătina cu părere de rău, pornea să-şi coboare în apă cupele goale şi să le ridice pline ca să le deşerte una cîte una în ulucul de scînduri înverzite care ducea în grădină. La prînzul mic, cînd suna porunca lui Costea, se oprea. Atunci sosea de la curte Suzana cu mîncare pentru el. Ceilalţi muncitori mîncau de-a valma. Bulgarul îşi pregătea bucate aparte în bordeiul lui. Orbului i se trimetea într-un coşuleţ acoperit cu ştergar alb, din bunătăţile mesei boiereşti, după porunca lui Lagradora. Caliopi cercase zadarnic să scape, prefăcîndu-se că uită, că Suzana are alte treburi. Boierul ca s-o sîcîie ori s-o pedepsească ori cine ştie ce socoteli ale lui nu uita şi nu ierta. Supraveghea cu străşnicie împlinirea îndatoririi. Ca să-i facă gustul lui Lagradora ale cărui ascunzişuri nu le cunoştea, ea nu se îndărătnici. Lăsă întîmplarea să curgă liniştită.

Fata din casă desfăcea şerveţelul şi întindea pe el bucatele dinaintea orbului, slujindu-l pînă ce isprăvea. La început, ea primise cu silă şi mai ales cu ruşine înjosirea asta, să slugărească un orb şi vru să plece. Cocoana o sperie cu Lagradora. „Se supără boierul!“... Cum toţi ai ei erau învoiţi pe moşie, Suzana n-avu încotro şi, amărîtă, se supuse.

Curînd se deprinse cu corvoada. La urmă venea cu drag. Orbul, grav şi cuviincios tot timpul, o linişti. Apoi o interesă. Îi plăcea, nu ştia nici ea cum şi de ce? De milă? De drag? Îi părea

rău că prea e trist și tăcut. Afară de cîteva vorbe de mulțumire n-a scos nimic de la el. N-a întrebat-o măcar cum o cheamă. Nu cerea nimic, nu se supăra. Mînca încet ceea ce i se da, cu sfială, fără lăcomie... Sticluța cu țuică se întorcea neatinsă. Asta miră și pe boier.

„E om ciudat și deosebit de toți ceilalți. Tînăr și atît de cuminte! Mai ales că pe deasupra e chiar frumos. La urma-urmei ar putea să se împace și el cu acest cusur, orbenia, și să se facă și el om ca toți oamenii..."

Încheierea asta o trăgea zilnic Suzana cît sta înaintea orbului...

*

La amiază, cînd grădina se odihnea scăpată de mîinile omului și lăsată numai în grija soarelui și a văzduhului, Costea se trăgea la umbra sălciilor de lîngă roată și intra în vorbă cu Zahei. Ca băștinași dunăreni, se înțelegeau amîndoi nu numai în graiuri, cînd românește, cînd bulgărește, dar se potriveau în dragostea lor comună pentru oameni și locuri cunoscute numai de ei din întîmplările bălților și ale pescuitului.

Astfel, încet-încet, Costea a aflat povestea orbului și l-a căinat cu părere de rău și din inimă. Om cinstit și el, îi plăcea munca lui Zahei, voinicia și liniștea lui, sufletul lui drept, resemnarea și nădejdea cu care aștepta tămăduirea.

Orbul îl întreba de crucea făcătoare-de-minuni de la Dervent. Rîvnea s-ajungă cu orice chip acolo.

– Lasă că te trec eu Dunărea la toamnă, îi făgădui bulgarul.

– Ei, făcea orbul, poți tu?

– Pot. Te bag în pașaportul meu. Tu om de treabă, bre.

– N-ar fi mai bine s-o trecem înot? se-ntorcea Zahei la dorul lui de voinicie... Știu eu un loc unde nu calcă picior de grănicer...

– Lasă, bre... Nu-i nevoie... Trecem în regulă.

– Mă duci la Dervent?

– Te duc. Eu sau fata mea Mita.

– Ai o fată?

– Am multe. Mita e cea mare.

Orbul tăcea. Bulgarul se gîndea și-și freca bărbia. Tîrziu, după-amiază, cînd arșița scădea, roata se pornea din nou și se oprea numai cînd se așeza bine noaptea. Atunci, femeile din sat plecau acasă. Bulgarul se trăgea la bordeiul lui din mijlocul grădinii. Cei doi pîndari se sculau somnoroși și se așezau de caraulă în latura depărtată a zarzavageriei, cea de către sat, ca s-o păzească de stricăciuni.

Orbul se cobora iar în iaz, se scălda, se răcorea și se culcușa singur, deoparte, pe malul reavăn al apei, lîngă roată. Se odihnea pe un pătul alcătuit din brațe mari de pelin înalt, șovîrf, izmă creață și alte buruieni mirositoare. Costea pusese o femeie să le culeagă să le clădească în chip de pat.

Se întindea cu fața-n sus și mîinile sub cap. Asculta glasul apei de vorbă cu țipirigul aspru și sălciile tremurate. Adormea anevoie și visa mereu vise urîte despre orbenia lui.

În zori, o lua de la capăt. Își scotea cămașa și rămînea gol pînă la brîu, cu izmenele suflecate pînă dinsus de pulpe. În chipul ăsta, afară de auz, își întregea și cu pielea cunoașterea lumii și mai ales a vremii. Carnea lui învăța astfel să dibuiască ceasurile după cum îl mîngîia lumina sau îl băteau razele soarelui rotit pe cer împrejurul lui.

Dimineața, o dată cu ciripitul vrăbiilor sculate la crăpatul de ziuă, îl ajungea o boare suflată ca de o gură rece, depărtată. Era mai dulce, mai statornică decît atingerea vîntului: știa atunci că e murgul zorilor și întorcea fața într-acolo. Numaidecît apoi parcă îi ungea pielea cu undă plină, densă și i-o dezmierda, umplîndu-i-o de plăcere: era luminarea. Pe urmă, îi gîdila carnea mai adînc mii de degete voioase, pătrunzîndu-i-o, frămîntîndu-i-o ușor, ca într-o scaldă: răsărea soarele și-l îmbăia în raze.

Sorocul prînzului i-l vestea povara sulițelor căldurii tăbărîte în spatele lui. Acum trebuia să sosească mîncarea. Se îmbrăca și ducea în cîrcă zăduful pînă cînd pleca fata. Pe urmă se dezbrăca iar.

Norii i se deslușeau altfel. Ceva asemănător ca atunci cînd se atingeau de el în apă lipitorile. Simțea cum i se lasă de sus o pată peste pielea din care-i suge lumina, cum i se întunecă ușor carnea și i se bucură mușchii înfierbîntați: umbra. Lăsa ploaia să-l bată oricît de furioasă cu bicele ei răcoroase. Lumina serii o primea în obrazul pe care-l înălța ca să i se așeze peste el ca o năframă blîndă ce l-ar șterge de sudoare. Noaptea îi spăla goliciunea obosită în scalda ei neagră și-l îmbrăca întreg ca într-un schimb de primeneli anume pentru somn.

Ridica atunci ochii și aștepta de fiecare dată doar o vedea stelele. La urmă s-ar fi mulțumit și numai să le audă, cît de departe... Și asculta ațintit.

Femeile din grădină îl pîndeau și-l spionau ori de cîte ori furau prilej, mai ales cînd se scălda.

– Iar a intrat malacul în iaz, zicea una.

– Taci, fa, că dacă ăsta e malac, bărbatu-tău a ce naiba mai seamănă?

Și tot timpul nu vorbeau decît de orb. Unele în glumă, altele jinduindu-l de-a dreptul.

– Fa, eu una l-aș lua. Muncesc pentru el și-l țiu.

Bulgarul le auzea, le înjura și le trimitea la lucru. Dar oricît de dezmățate la gură, nici una nu îndrăznea să se apropie de el.

XIV. Ispita

Într-o zi Costea veni devreme să stea mai îndelung de vorbă.

– Mă, Zahei, tu ești bărbat în toată firea...

Orbul tăcea neștiind unde vrea s-ajungă prietenul.

Costea șovăi puțin apoi îndrăzni:

– Mă, de ce nu te însori?...

Și bulgarul privea în altă parte, stînjenit, ca și cînd orbul i-ar fi putut citi gîndurile cu ochii.

După un răstimp de tăcere, prietenul vorbi iar:

– Găsești o nevastă vrednică, duci casă, faci copii voinici...

– Cine ar lua o vită ca mine...

– Multe muieri bre s-ar bate pe tine. Numa' să fii mai blînd. Prea ești sălbatec. Nu vorbești, nu rîzi...

– Pînă nu capăt vederile nu mă socotesc om, oftă Zahei...

– Mă, ascultă-mă pe mine, îl lua iar bulgarul. Păcat de tine și de voinicia ta. Însoară-te, nu mai umbla după vedere. O nevastă bună are să fie ochii și lumina ta. Numai să nimerești bine. Să nu te însori aici, urmă el cu grijă. La voi toate femeile sînt stricate și leneșe... Știu eu...

Orbul asculta nepăsător.

– Mă, făcu Costea deodată, luîndu-și curajul, vino cu mine, îți dau fata mea de nevastă.

Orbul nu se clinti.

– Pe Mita, urmă Costea frămîntîndu-se. Îți fac casă. Îți înjghebez gospodărie, îți dăruiesc vite... Zestre mare, bre.

Se opri și așteptă. Orbul sta înainte nemișcat.

– Cu fiecare copil îți cresc alte două mîini, suna glasul aproape tînguitor al lui Costea...

– Îmi cresc și ochi? îl opri batjocoritor Zahei...

– Ochi? Minte să ai să cîrmuiești. Ce-ți trebuie ochi? Un gospodar își cunoaște din casă treburile și le face cu ochii închiși...

Orbul sta de piatră.

– Știe sorocul aratului și al semănatului, se căznea să-l clintească bulgarul, și trimete oamenii să i le împlinească.

– Eu nu cunosc treburile cîmpului, i-o tăie Zahei. De cînd sînt n-am pus mîna pe sapă, nici pe plug.

– Te învăț eu. Și femeia ta priveghează. Tu ții numa' hățurile și cîrmuiești pe drumul drept tras înaintea ta.

– Hei, făcu orbul, cît ar fi drumurile de bătute și de drepte, te-ai da pe seama unui vizitiu orb?

– Stă Mita lîngă tine. Și eu cît trăiesc, pînă se ridică mărișori copiii...

Orbul plecase capul. Îl biruise?

Bulgarul prinse curaj și se-ndemnă să-i zugrăvească fata, înaltă și voinică, harnică și frumoasă. Are părul negru împletit în două coade. Mîinile, ca două suveici, nu-i stau toată ziua. Și blajină și ascultătoare ca o mielușică. Nu iese niciodată din cuvîntul părinților.

– Are să fie o nevastă cinstită, comoară la casa bărbatului, hotărî Costea.

– Mă, eu am socotelile mele... Și orbul răsuflă adînc ca după o muncă grea. Trebuie să bat întîi toate bisericile și schiturile, pentru tămăduire. Pe urmă mă întorc la crîșmarul meu să-i plătesc otrava. Cine știe cînd isprăvesc și dacă isprăvesc toate astea?

– Treci la noi, frate, îi întîmpină bulgarul răspunsul. La noi popii sînt mai credincioși, bisericile mai sfinte, multe icoane făcătoare-de-minuni. Mita cu tine de mînă te colindă peste tot. Eu am pus gînd să mă duc la Ierusalim. Te iau cu mine la Sfîntul Mormînt.

Și nu-l mai slăbi. Nu trecea o zi ca prietenul să nu se oprească și să nu-i bată capul.

Cîteodată orbul se înmuia. Îl întreba cum e fata.

– Ți-am spus. Albă la piele, cu ochii mari codați și negri, boiul mlădios... Și destoinică la toate...

– Păcat de ea, spunea la urmă Zahei. S-o dai mai bine unui flăcău vrenic de-al vostru.

– Mă, tu mai voinic ca mine. Altfel te-aş bate, glumea cu ciudă Costea. Desfă ici. Şi întindea pumnul încleştat. Orbul i-l prindea cu dreapta şi numai cu stînga îi desfăcea într-o clipă toate degetele dintr-o singură smucitură, nu pe rînd. Cum ar fi dezghiocat o nucă.

– Bre, mare voinic, spunea bulgarul frecîndu-şi mîna amorţită. Tu omori zece turci deodată. Eu am tăiat la Prilep numai doi. De-aia am fugit la Dunărea...

*

Luna trecuse de mult şi orbul nu mai avea gînd să plece. Îl oprise Costea la toamnă. Nu mai avea nevoie de simbria boierului, îi da el bani cîţi îi trebuia.

Altfel, toate mergeau după şartul obişnuit. Roata cu căuşele ei scîrţîia înainte, Suzana venea nelipsită cu coşul de mîncare, bulgarul îi împuia mereu capul cu Mita, fata lui cea mare.

Orbul scos din minţi începu fără voie să se gîndească la femeie. O moleşeală neobişnuită îl cuprindea ori de cîte ori îşi închipuia pe Mita cu coadele groase împletite cunună şi sînii zvîcnind sub cămaşa de borangic.

O visa noaptea în tot felul de înfăţişări, dar mai ales mireasă, cum o prindea de mijloc, cum o săruta. Şi prin somn pipăia alături maldărul de pelin, s-o găsească aievea... Se trezea supărat pe el şi pe bulgar. Pe urmă îi trecea şi se gîndea necontenit la Mita.

Acum aştepta cu interes şi pe Suzana. O întreba cum o cheamă, de cîţi ani e, cum îi sînt ochii? Cu auzul lui isteţ îi cîntări după călcătura paşilor greutatea şi voinicia. Îi măsura înălţimea îngăduind-o să stea alături de el: era scundă. O lăsa să se atingă cu părul de obrazul lui cînd strîngea blidele. După firele pipăite cu pieliţa lui ascuţită, era bălaie. Mîinile li se întîlneau, cînd îi întindea mîncarea. Erau destul de aspre, de femeie muncită. Ale Mitei erau netede şi moi, ca la fetele care mulg vacile şi lucrează la război, la ţesut, cum îi spusese Costea.

XV. Dragoste de orb

La conac Suzana nu mai tăcea cu laudele orbului. Caliopi o asculta din ce în ce mai interesată de ciudăţenia omului: tînăr, frumos, nu bea, nu fumează, nu se leagă de femei.

– E frumos, zău e frumos coniţă, se jura ea stăpînei, care se prefăcea că n-o crede.

– Eşti o proastă. Cum o să fie frumos? Ai uitat ce matahală neţăsălată s-a înfăţişat atunci boierului? Ţi-a căzut ţie cu tronc.

– Ei, săracul! Atunci era un prins de pe gîrlă. Acum să-l vedeţi... Are un păr!...

Caliopi strîmba din nas, Suzana aţîţată de împotrivire se străduia să i-l zugrăvească.

– E negru... Şi răsucit numai inele... Uite aşa îi flutură pe grumaz, ca la haiduci...

– E încîlcit, nebuno, că nu s-o mai fi pieptănat de ani. Am să spui boierului să puie să-l tunză.

– Fugi de-acolo, coniţă, ai face cel mai mare păcat, se sperie fata. De l-aţi vedea, n-aţi mai vorbi aşa. Se laie în fiecare dimineaţă şi seară. Are pieptene. Şi e, întreg, curat ca floarea. Numa' eu ştiu cît săpun i-am cărat.

– Săpunul meu din cămară. Am să ți-l trec în socoteală, o amenință în glumă Caliopi. Du-i și o bucată de săpun de ras de-al boierului, să-i mai înmoaie barba țepoasă.

– Da' de unde! îl apăra sluga. Să vedeți ce obraz neted, ce pieliță moale și rumenă are. Îți vine să-l tot săruți.

Și Suzana rămase cu ochii în gol.

– Li-i fi și sărutat, nerușinato.

– Aș, cine-ar îndrăzni. Ți-e mai mult frică de el. Stă numai trist și-ntunecat.

Astfel, boieroaica i-a tras zi de zi, fir cu fir, mărturisirile nevinovate, îndemnînd-o, ajutînd-o să i-l zugrăvească, să i-l treacă așa cum i se întipărise fierbinte și proaspăt în inimă. Suzana îl privise de atîtea ori și pe îndelete, că îl știa acum pe dinafară. Capul bărbătesc, cu fruntea lată și înaltă aproape de-o șchioapă...

– Era botocănos ca un dovleac... De unde îl scoți tu acum cap bărbătesc? Ai uitat ce nas gros și umflat avea?

– Nasul? spunea fata cu ochii închiși și gîndul departe, nasul răsare drept și semeț chiar dintre sprîncene fără nici o adîncitură sub frunte. Gura cu buze arcuite, umbrită de mustața mică, neagră...

– Nu e știrb?

– Vai, coniță. Are niște dinți albi și întregi, mai frumoși decît ăi pe care-i scoate boierul din gură și-i ține noaptea în pahar.

Caliopi rîdea.

– De-ar ști stăpîn' tu, te-ar zvîrli afară...

– Păi ce să-i fac eu coniță dacă e așa?

Și Caliopi n-o lăsa. O ispitea cu de-amănuntul, bucățică cu bucățică, despre omul întreg.

Afla că are obrazul brun, cu ovalul prelung (fata spunea altfel, dar Caliopi tîlcuia în limba adevărată) sprijinit pe lături în fălci puternice, care se încovoiau jos, unindu-se în potcoava cărnoasă a bărbiei...

Caliopi se ferea s-o întrebe despre ochi. Îi era teamă să nu-i strice icoana ce-și făcea. O întorcea iar la părul orbului.

– Să-i duci un pieptene des, o lua ea peste picior.

Suzana, atinsă, îi lăuda atunci mai cu foc curățenia.

– Păi să vezi, coniță. Cum isprăvește de mîncat se clătește în gură ca dumneavoastră.

– I-o fi duhnind rău săracul.

– Da' de unde. Miroase la fel ca dumneavoastră, fără să se frece cu păsturi din borcane.

Pe urmă a trecut la pieptul voinic, de care jinduia să se razeme, la brațele vînjoase.

– Părea cam burtos, o întărîta Caliopi. Și cred că are niște labe...

Suzana tăgădui. Pentru statul lui arătos, peste măsura obișnuită, mijlocul îi are șui și pîntecele tînăr, iar mîinile și picioarele mici cum nu mai văzuse la nimeni.

– Că ai și văzut tu multă lume, o necăjea cucoana.

– Am văzut și eu măcar toți flăcăii satului. Nu sufere asemănare cu nici unul. Ba nici cu vreun orășan din musafirii conacului.

Și nu numai Suzana. Curtea lui Lagradora, toată, lăuda acum minunea poposită în grădina de zarzavaturi.

*

Caliopi începu să ceară anume trufandale. Nu-i plăcură. Bulgarul se înfățișă personal și o pofti să-și aleagă singură din grădină. După multe ploconeli din partea lui și mofturi din a ei, de față cu Lagradora, consimți să coboare în condurii ei cu tocuri înalte și însoțită de logofăt și slugi, intră în zarzavagerie.

O interesă mult, ascultă lămuriri despre soiurile rare și delicate. Ceru să se prăsească altele care lipseau și se întoarse mulțumită, cu panerele pline. La masă, înfățișînd salatele învoalte, lăudă pe Lagradora care înființase cel dintăi pe acele locuri grădinăritul și se ocupa de el.

– Poți să cobori mai des, o îndemnă el. Îi silești să aibă mai multă grijă de bunătăți pentru casa noastră, nu numai marfă de tîrg...

– Mi-ar place, mărturisi ea, dar prea mă obosesc.

– Ai nevoie de mișcare, dragosteo... Șederea în casă te îngrașă, o sfătui el, dîndu-i dezlegare.

Cîteva zile în șir, Caliopi se plimbă prin grădină, la ceasuri neașteptate. Odată a privit de departe la masa orbului: controla pe Suzana. Altă dată a scuturat cu rochia ei lungă roua de pe ierburile cărărilor. Într-o seară a admirat apusul răsfrînt de apele iazului. Cerceta, adică, fără veste, ca o stăpînă, pe grădinar și oamenii lui. La masă, da seamă lui Lagradora de cele văzute și-i împărtășea observațiile ei. O însoțea cînd fetița bucătăresei, cînd cămărășița.

Ca să ajungă fără ocol trebuia să meargă de-a lungul malului și să treacă pe lîngă roată. Acolo încetinea plimbarea. Se scîlciase tocul unui condur. Îi schimbă. După sfatul boierului, încălță pantofi largi. Dar acum intrau pietricele în ei. Trebuia să se oprească, să-i scoată sluga și să-i scuture.

Orbul, neștiutor ce ceea ce se petrecea în preajma lui, învîrtea, gol, roata, ori, și mai gol, se scălda. Caliopi privea. Printre gene, din lături, chiar întoarsă cu spatele, ochii ei pricepuți prinseră tot ce-i trebuia ca să se încredințeze... Omul răspundea tuturor laudelor și în toate privințele: un cap splendid, pe un trup desăvîrșit. Un atlet pe carnea de bronz a căruia lumina, chemată sau alungată de mișcările lui, juca mutîndu-și necontenit sărutările ca o gură aeriană.

Jinduind să-l deslușească de aproape, ea puse la cale o cercetare oficială, orînduită chiar de Lagradora, la anumite investigații nevinovate ale ei. Găsise pe rochie o insectă spurcată și n-o putuse lua decît din grădină. Mai mare rușinea... Oamenii, precum și toate țoalele în care dorm, trebuiau curățate, deparazitate. Boierul nu se putea ocupa. Logofătul nu se pricepea. O însărcina pe ea: femeile au mai ascuțit simțul curățeniei, și se pricep mai bine cum s-o facă.

O însoțeau logofătul și Costea. După ce ocoli pe la pătulele caraulelor și la bordeiul bulgarului, veni rîndul orbului și se apropiară de roată. Costea se opri.

– E gol, măria-ta. Mă duc să-l îmbrac, zise el speriat.

– Nu face nimic, spuse măreață Caliopi, ca și cum asemenea gînganie n-ar fi fost în stare în nici un chip să-i supere vederea. Și ținu pe bulgar în loc.

Orbul habar n-avea. Ușor proptit pe pîrghia în mișcare, încordarea lui n-avea nimic urît, penibil. Dimpotrivă, o săvîrșea cu o armonie și o ușurință de mare sport.

Caliopi se opri încruntată. Lemnul de care împingea orbul trebuia îmbrăcat într-o blană sau măcar o piele moale, cum se îmbracă hamul de la pieptul calului.

– Pentru orb, lucrul e prea ușor, da lămuriri grădinarul. Nu are nevoie să opintească pieptul, îi sînt de-ajuns palmele.

– Totuși, stărui stăpîna, chiar și numai palmele. E bine să le sprijine în ceva care să i le apere. Nu vreau să se spuie că boierul își bate joc de lucrătorii lui, mai ales de un orb.

Poruncind, avu timp să-l privească, întîi din spate, apoi, cînd mișcarea învîrtirii îl întoarse, și din față. I-a admirat pe rînd șalele, șănțuite și turnate în mușchi de aramă șlefuită, spinarea lată cu oasele spetei ușor scoase în relief și întinse ca niște aripi ascunse în carnea încordată. În profil, a uimit-o triunghiul trunchiului, larg sus de toată lărgimea umărului, iar jos subțiat, sugrumat de îngustimea mijlocului, pînă la șoldul strîns lîngă trup.

Apoi, cînd roata i-l aduse în față, crezu că pășește spre ea, cu pieptul aprins, una din statuile de mari zei sub care se oprise și visase îndelung în muzee.

Însoțitorii tăceau. Orbul nesinchisit se rotea înainte. Caliopi se smulse și plecă trufașe, poruncind pentru orb un adăpost și așternuturi curate.

Cîteva zile nu s-a mai arătat prin grădină. Suzana nu-i aduse nici un zvon și nici o clevetealā. Lumea găsise firească purtarea stăpînei. Doar că orbul nu vrea bordei, nu primește așternuturile și a smuls blănița cu care i se căptușise lemnul pîrghiei. Spunea că moliciunea îl împiedică la lucru.

– Spune-i boierului, făcu ea plictisită. Eu nu mă mai amestec printre sălbatici.

Însă Lagradora îi dete tot ei sarcina să aducă pe orb la ascultare.

– E ocrotitul tău, glumi el.

– Ba al matale, răspunse ea. Cine l-a oploșit la curte? Vezi-ți de el.

Primi totuși să se coboare pentru ultima oară în grădină numai ca să-i facă voia. Altfel îi e silă, o obosește și n-o mai interesează grădina. Și a lăsat să treacă vremea.

*

La următoarea întîlnire, Caliopi găsi pe orb îmbrăcat. Stăpîna își vestise vizita. La toate întrebările el a răspuns cu vorbă scurtă. A mulțumit pentru ce are și a refuzat din nou adaosele, bordei, așternuturi... N-avea nevoie.

De o semeție cuviincioasă și o tărie liniștită, cum se cuvine să fii cu boierii, el a întrecut așteptările femeii. Ascultîndu-l, ea l-a cercetat în tot felul. I-a văzut dinții albi, strălucitori, i-a simțit răsuflarea curată, s-a încredințat despre coama de păr cu inele mîngîioase. Dar mai ales i-a cîntărit inima cu adevărat cinstită, sufletul simplu și nevinovat, așteptarea lui statornică și credința neclintită în tămăduire. Minunate calități adaose la cele trupești. Asemenea oameni pot fi încordați, dacă te pricepi, pentru toate marile izbînzi ale patimii. Și își aminti de romanele citite.

A plecat mulțumită și nemulțumită totodată. Cu oarecari spaime în ea. Vechii demoni adormiți de înghețul iatacului lui Lagradora iar se dădeau acum tumba în carnea ei.

*

Țara pășea pragul lui Cuptor. Din munte pînă la șes pămîntul gîfîia sub greutatea diafană a zădufului. Buzăul abia curgea răsfirat pe prunduri. Apele lui nu mai ajungeau să sature gurile roților și să ostoiască setea țarinilor.

Orbul trebuia să muncească îndoit. Căușele se umpleau pe jumătate cu nisip rînit de pe fundul iazului. Lumea toropită dormea afară goală. Boierii, sus, în cerdacul deschis. Dar cum Lagradora pleca pentru cîteva zile la Brăila, pofti pe Caliopi cu el. Femeia lenevoasă îl refuză.

– N-o să-ți fie urît?

– Mă încui în iatac, răspunse ea...

Era singură. Suzana se ceruse acasă. Seara, sub ochii cămărășiței care-i ură somn bun, se închise din nou pradă insomniilor în iatacul înăbușitor.

Noaptea tîrziu, cineva se strecură nesimțit lîngă orbul care adormise cu fața-n sus... Îl privi, se lăsă în genunchi... Apoi se întinse alături și se lipi de el...

Zahei pe jumătate trezit se întoarse ca să-și înnoade la loc somnul. Dar îl împiedică ceva care-l strîngea ușor. Pipăi... Un trup de femeie, două brațe care-l cuprinseră... Visa. Tot Mita, își spunea el. Și o mîngîie cum făcea în vis.

De data asta i se arăta aproape goală, numai într-o cămașă de borangic subțire. Și se miră. O știa din spusele lui Costea plină de rușine. Dar e numai vis. Și o mîngîie iar. Femeia se ghemui în el, se zvîrcoli, vru apoi să se dezlipească, să fugă. Repede însă se încordă și-l încolăci. Frigea toată și-i zvîcnea pieptul cu sînii țepeni de ațîțare. Pîntecele îi pîlpîia aprins.

Orbul vru să vorbească. Gura dogorită a femeii se lipi strîns de a lui și îl împiedică să și-o deschidă. Și Mita se topi toată în el...

După ce furia dintîi fu potolită și fu domolită, a doua și apoi a treia, ca într-o încăierare mînioasă, orbul vru iar să vorbească. Nu putu. O mînă mică îi astupa, cu palma cărnoasă și mirositoare, gura.

„Să știi că fata e mută. De-aia mi-o dă mie bulgarul", se gîndi orbul.

Se mulțumi atunci s-o întrebe în alt chip și să capete răspunsuri pe căi ocolite. Îi prinse capul în mîini. Era încununat de două coade groase pe care le desfăcu și le dete drumul peste grumaji. După pipăit și miros, părul e negru și mătăsos. Nu e Suzana! O visa uneori și pe asta... Este tot Mita, așa cum i-o zugrăvea Costea, cu șerpii părului negru înnodați cunună. Trecu la obrazul cu pielea moale și dulce, un obraz prelung, plin, cu nasul subțire, nările pîlpîitoare. Genele mari, învoalte și încovoiate în sus băteau gîdilitoare palma lui oprită asupra ochilor. Apoi alunecă la sîni unde poposi mai mult, coborî la pîntecele rotund, se prelinse pe coapsele alungite pînă la gleznele subțiri, la picioarele mici strînse în niște conduri necunoscuți lui.

„Încălțăminte bulgărească" gîndi Zahei.

Apoi palmele lui mîngîiară șalele arcuite, care îi chemară brațele să le încolăcească.

Mita se arăta cu o pricepere în ale dragostei neobișnuită femeilor de rînd, ceea ce iarăși îl nelinişti. La mîngîieri zbîrnîia ca o coardă întinsă.

– Nu e Mita, își spuse el. Mita e abia o fetișcană...

Trecuse un ceas. Lipitoarea se îndură să se smulgă, culese haina căzută alături, se îmbrăcă și fugi. Orbul rămase buimăcit, ca un neom, pînă-n zori. La ziuă, mereu ca într-un vis, se pomeni învîrtind roata de care era înlănțuit.

Cînd veni Costea îl găsi schimbat, aiurit, întărîtat. Crezu că de zăpușeală.

– Mă Costeo, sări orbul la el, ai adus tu pe Mita aici?

Bugarul holbă ochii.

– Eu? Pe Mita aici? Ce ți se năzare?

– Mă, să spui drept. Cu mine să nu glumești, grăi grav, orbul.

– Ai căpiat pesemne de zăduf. Bagă-ți capul în apă și ți-l răcorește, îl sfătui prietenul. Ori ai început iar să bei?

Orbul se gîndea.

– Mita e mută? întrebă el și repede întoarse urechea spre bulgar cum s-ar fi întors cu ochii, ca auzului să nu-i scape nici cea mai mică șovăială a răspunsului, dacă mințea. Costea rîse.

– Ai să-i guști tu muțenia cînd îi intra în gura ei.

– Unde este Mita acum?

– Acolo, acasă. Îngrijește de ogradă și țese. Mergem noi la ea, cînd vine toamna. La ce s-o mai aduc aici? Dar ce-i cu ea?

– Am visat-o, spuse orbul. Și nu mai scoase un cuvînt.

*

Trei nopți în șir, la același ceas, l-a bîntuit tot mai nesățioasă femeia, lăsîndu-i o tulbureală ca un afund dulce și amar, din care nu se mai putea descleia. N-o mai întreba nimic. Ce nevoie să știe cine o fi? de unde vine? Orbenia îl împiedica să o poată afla vreodată de vreme ce ea își tăinuiește glasul, singurul lui mijloc s-o descopere. Simțea că el e numai jocul unei taine. Se supunea unei porunci de dincolo de el.

Clădise acum un cuibar de sulfină și levănțică unde să o primească. Dar în nopțile următoare nimeni nu se mai arătă.

*

Orbul se zănătecise și nimeni nu știa ce are. Costea îl cerceta îngrijorat. Zahei nu mai vorbea, nu-i mai răspundea, ca și cînd nu l-ar mai fi cunoscut. Suzana se întorcea cu mîncarea neatinsă. O împăienjeneală ciudată se lăsase peste toată firea lui, atît de limpede pînă atunci.

Curînd stelele miezului nopții i-o aduseră iar. Același trup lung, dulce la pipăit, același semn, – o zmeură sub țîța stîngă îndelung sărutată – aceleași coapse mlădii cu puternică încolăcitură. Și aceeași muțenie.

În răgazul de după întîia furtunoasă ciocnire, orbul înălță capul. Auzul lui subțiat deslușea departe un pas ușor. Femeia se ridică îngrijorată ațintind urechile și prinse haina.

Se auzi un lătrat apropiat. Deodată se ivi un cîine care o descoperi, bucurîndu-se la ea cu un ușor chelfănit. Ea puse repede mîna pe gura orbului șoptindu-i în ureche.

– Stai aici, orice s-ar întîmpla. Fă-te că dormi.

Apoi țîșni cu spaimă. Orbul o urmări cu auzul: fugea prin bălăriile înalte de pe mal. Alți pași, alergați, se apropiară și se afundară în urma ei. Zahei cunoștea pașii tuturor celor ce umblau în grădină și îi deosebea. Ai lui Costea – greoi cu bocanci. Ai caraulelor – cu opinci. Ai Suzanei și ai femeilor – mai ușori și mai săltați. Ăștia nu semănau cu nici unii.

N-a mai răbdat. S-a sculat în picioare și a ascultat o vreme. Pe urmă s-a urnit cît putea el de-a lungul malului, bîjbîind, ascultînd, cercetînd. Ar fi strigat-o. Se temea să nu-i facă mai rău. Și aștepta nehotărît. Murmura apa, șopteau frunzele, țîrîiau greierii... El a frămîntat multă vreme malul în sus și-n jos, a călcat în picioare cîteva brazde, a strivit un strat de legume. S-a împiedecat de ceva și s-a plecat. A dibuit o haină. Era haina în care venise înfășurată ea. A luat-o și a dus-o la culcuș unde a ascuns-o sub straturile de buruieni. Zorii l-au găsit la roată. Ajunsese acolo cum trage vita la jugul obișnuit. Și porni să învîrtească.

Prînzul trecu fără Suzana. În locul ei, glasuri schimbate, amenințătoare, se apropiau dinspre conac. Oameni mulți îl înconjurară.

– Oprește roata! porunci un glas.

– Cine ești tu? întrebă întărîtat orbul.

– Oprește Zahei, îl îndemnă Costea. E domnul șef.

Roata se opri cu sughițuri și scîrțîieli.

Orbul rămase liniștit. În adîncul său știa că vine dezlegarea.

– Legați-l, sună același glas poruncitor.

– Să nu vă apropiați că vă sfărîm, amenință Zahei.

Și pîrghia roții trosni în mîinile lui prefăcută în groaznic ciomag.

– Lăsați-l că e om ascultător. Mă pun eu chezaș pentru el. Nu-l cred vinovat, se amestecă bulgarul.

– Să meargă cu noi pentru cercetare și recunoaștere.

– Haide Zahei, vino, îl îndemnă blînd prietenul.

– Merg, dacă mă lasă slobod.

– Nu se poate, se răsti șeful.

– Atunci să poftească cine-o putea să puie mîna pe mine. Și orbul învîrti ciomagul.

– Îl duc eu de mînă, se rugă Costea. Și răspund de el. Nu poate să fugă. Nu vedeți, e orb.

Șeful se învoi. Orbul pășea încet, cîrmuit de prieten și nu întreba ce este, ce vor cu el.

Coborîră sub mal într-un cot dosnic. Aici orbul auzi alte glasuri noi care-l întîmpinară și mai mînioase. Între ele deosebi glasul lui Lagradora.

– De ce nu l-ați pus în fiare? strigă boierul.

Deodată mîna lui Costea începu să tremure. Zvîcniturile ei trecură în orb și-l înfiorară.

– Ce e, Costea? întrebă.

– Grozăvenie Zahei. Tu nu vezi?

– Cum o să văz?

– Așa e. M-am năucit de tot, se văita bulgarul. Mai bine că nu vezi.

Jos, întins pe nisip, zăcea leșul unei femei scos din apa scăzută și acoperit cu cîteva crăngi. Îl împinseră pe orb pînă lîngă moartă.

– Dați frunzele la o parte, porunci șeful, ca și cînd orbul ar fi putut privi.

Pentru ceilalți se ivi Caliopi, în cămașa terfelită, lipită de trup, cu obrazul scofîlcit, cozile ude, dezmățate, numai cu un pantof într-un picior. La capul ei plîngea Suzana și alunga din cînd în cînd cu o ramură muștele care o bîzîiau. Pe laturile gîtului moartei se întindeau niște pete mari, strivituri roșii-vinete pe alocuri negre.

– O cunoști? se răsti șeful.

Orbul nu se dumirea.

– Hei, nu răspunzi?

– Răspunde, îl rugă Costea.

– Ce?

– O cunoști? repetă șeful.

– Pe cine?

– Ha, faci pe prostul? Pe moartă.

– Care moartă? și orbul se dete un pas îndărăt.

– A, ți-e frică acum și dai înapoi?

– Nu vede, încercă bulgarul să-l lămurească.

– Tu să taci. Îi fi fost și tu părtaș la crimă? Cum ai ucis-o? se-ntoarse el la orb.

– Eu n-am ucis pe nimeni.

– Dar astă-noapte ce-ai făcut?

– Am dormit.

– Ce atîta vorbă, țipă Lagradora. Ați găsit doar urmele lui pe mal, cum a tîrît-o și a zvîrlit-o.

– N-am tîrît pe nimeni. M-am tîrît eu singur.

– De ce?

Orbul tăcea.

– Dar haina moartei ce căuta ascunsă în pătulul tău? Recunoști că ți-ai strîns de gît stăpîna?

Zahei se cutremură tot. Înțelegerea îi spintecă fulger, mintea.

– Ai prins-o seara cînd se plimba singură în grădină și ai gîtuit-o... Urmele deștelor ți-au rămas în grumazul ei, martore. Degeaba tăgăduiești. Mărturisește, mai bine.

– Mărturisesc dacă mă lăsați s-o pipăi, se hotărî deodată Zahei. Eu nu văz. N-am alt chip s-o cunosc. Dacă e ea, vă spui tot...

Șeful schimbă cîteva priviri cu Lagradora care primi.

– Ai voie, apropie-te, grăi jandarmul.

– Du-mă lîngă ea, Costeo.

Bulgarul îl împinse binișor pînă ce orbul atinse cu vîrful picioarelor goale trupul rece. Îngenunchie, pipăi capul cu păr negru și coade lungi, mîngîie obrazul prelung cu gene mari înmuiate ca de plîns. Și repede alunecă palma sub sînul stîng, unde căută zmeura îndelung sărutată. Era acolo. Nu-i mai trebuia altceva.

– Eu am ucis-o, spuse tare, și se ridică.

– Cum ai săvîrșit omorul?

– Așa cum ați găsit voi cu cale că am făcut.

– Ai strîns-o de gît?

– Da.

– Pentru ce?

Orbul și-a încleștat fălcile și a tăcut.

– A știut că are giuvaericale asupra ei, auzi el glasul lui Lagradora.

Orbul fu gata să protesteze, dar își luă seama. La ce folos? Femeia trebuia ascunsă, apărată pînă la capăt.

– Caliopi umbla întotdeauna cu broșe, brățări și inele, declară boierul.

– Unde sînt acum? întrebă șeful, luînd note.

– Ieri cînd am plecat am lăsat-o gătită cu toate. Și Lagradora povesti cum a dormit noaptea în oraș, cum dimineața cînd s-a întors n-a găsit cucoana nici în casă, nici prin curte. Slugile nu știau nimic. A căutat-o în grădină unde avea obicei să se plimbe și să aleagă trufandale pentru masă. Grădinarul n-o văzuse.

Atunci s-a gîndit la ceva rău, la o întîmplare nenorocită și a chemat cîinele, un copoi deștept, care își iubea stăpîna. L-a pus pe urmele ei. Cîinele l-a adus aici pe prund, unde a găsit-o strînsă de gît și jăfuită.

Boierul povestea înecat în lacrimi.

Ancheta urmă nemiloasă în fața orbului înlemnit locului.

Costea, întrebat, răspunse că n-a văzut nici seara nici dimineața pe stăpînă. A auzit lătrat de cîine, dar după miezul nopții. A stat liniștit, căci a cunoscut că e cîinele boierului.

Orbul începu să gîfîie. Lagradora fusese.

– Și cine era cu cîinele? întrebă șeful.

– Nu știu. Am crezut că boierul, spuse Costea.

– Avea obicei să inspecteze grădina noaptea?

– Nu.

– Păi atunci?

– Nu și-a dat seama că a auzit lătratul, se amestecă Lagradora. Era buimac de somn. Cîinele însoțise seara pe stăpînă. L-a alungat apoi ucigașul.

– Eu nu dorm seara. Nici noaptea crîcni bulgarul.

Dar Lagradora îl trăsni c-o privire care-l împietri.

Fură chemați pîndarii de noapte: nu văzuseră, n-auziseră nimic.

– Nu mai este nevoie de nici o cercetare, domnule șef, o tăie scurt boierul. Vinovatul și-a mărturisit nesilit crima. De-acum să-l dați pe mîna justiției. Vă rog să poftiți la conac, vă așteaptă masa.

– N-a răspuns la întrebarea din urmă, se rățoi șeful și se întoarse spre orb.

– Hai, pentru ce ai omorît-o, mă? Mărturisește aici în fața oamenilor!

Și sta gata cu condeiul în vînt, să scrie.

Orbul chibzui... Un val amar îl înecă.

– Hai, spune...

– Ca să mă răzbun pe boier. Și se ridică dîrz și întreg.

– Ce ți-a făcut?

– Nu pot să spui altora.

– Spune-mi mie.

– Numa' lui bărbat-su vreau să-i spun ceva la ureche. Unde este? Duceți-mă la el. Și se încordă. Sau măcar să vie el puțin lîngă mine.

– Nu-ți îngădui, răcni Lagradora, dîndu-se de-a-ndărătelea.

– Costeo, arată-mi încotro să-l aflu.

Și glasul orbului avu un scrîșnet.

– Stai liniștit îl certă bulgarul. Îți faci mai rău așa.

– Puneți-l în cătușe, zbieră Lagradora, în cătușe...

Și glasul lui se depărta.

– A, fugi, lișcotă... Dat tot te găsesc să te sugrum și pe tine...

Și orbul se năpusti în gloata de oameni, care se risipi înspăimîntată. Dar se împiedecă de moartă și căzu peste ea. Cadavrul îl primi cu un geamăt. Sub greutatea lui, aerul din pieptul umflat zbucni zguduind trupul țeapăn, care își mișcă brațele înălțîndu-le ușor, parcă să-l primească.

– Săriți! Legați-l, urlară într-un glas boierul și șeful de jandarmi.

O clipă. Și orbul fu iar în picioare. Învîrtejindu-și în toate părțile brațele, gata să lovească, să apuce, să facă fărîme orice ar înhăța, Zahei înjura, spumega, se aținea cu palmele gata deschise.

Îl găsiseră năbădăile lui cele mari. Oamenii făceau în jurul lui un cerc larg, gata să-l rupă la cea dintîi înaintare a turbatului.

Lagradora își pipăi buzunarul din spate al pantalonilor. N-avea revolverul la el. Orbul făcu o mișcare ca și cum ar fi vrut iar să se repează.

– Trage, domnule, strigă boierul către șef, sîntem în legitimă apărare.

Ăsta își săltă arma de pe umăr.

– Stați, nu e nevoie, îl opri un jandarm. Am eu un leac pentru el. Am domolit armăsari de șapte ori mai îndrăciți.

Orbul auzi și se opri, înțepenit strașnic pe picioarele ușor lăbărțate. Și așteptă gata de apărare.

Jandarmul se depărtă puțin și alese o frînghie lungă din cele aduse de oameni. O încercă: era trainică. Și îi făcu un ochi la capăt. Alese apoi un om mai îndrăzneț, îl dăscăli încet să n-auză orbul și-i puse un drug în mîini. Zahei simți că i se pregătește ceva și se aținea încordat din toate laturile, cu gura căscată ca să auză și mai bine orice mișcare din jur.

Deodată jandarmul învîrti arcanul și-l repezi drept deasupra orbului. Lațul, bine țintit, alunecă pe cap, se opri pe umeri și dintr-o smucitură se strînse pe grumaz. Alți trei-patru săriră și traseră.

Zahei se clătină cu ochii lui orbi ieșiți din cap. Cu cît se înțepenea încordîndu-se înapoi, cu atît nodul se strîngea mai tare. Totuși, izbuti să apuce frînghia întinsă și cu sforțare uriașă începu să tîrască spre el ciorchinul de oameni agățat de celălalt capăt.

În acea clipă omul cu drugul se apropie pe la spate și-l plesni cu toată puterea peste încheieturile genunchilor care tremurară și se îndoiră.

Sub o nouă lovitură, orbul se prăbuși tot, ca un trunchi doborît, sugrumat de odgonul de care se aninaseră și trăgeau acum toți.

Și căzu lîngă leșul în preajma căruia se bătuse.

Tăbărîți ca furnicile pe-un cărăbuș răsturnat de vînt, îl apucară de mîini, de picioare, de pulpe, de grumazul sugrumat și-l legară cu zece frînghii, butuc.

Orbul se înăbușea. Capul i se învinețise și se umflase, limba îi atîrna neagră din gura plină de spume roșii.

Abia atunci s-au gîndit să-i scoată lațul de pe gît.

*

La jurați învinuirea a fost strălucită. Procurorul a reconstituit bestiala crimă cu pasiunea cu care ar fi scris un roman de senzație, în cele mai mici amănunte. Ascultîndu-l, ți se părea că ești acolo și vezi aievea pe orb sugrumîndu-și victima.

Sala fremăta. Zahei, urmărind glasul sonor al magistratului, auzea lătratul cîinelui, pașii alergați ai boierului, șoapta spăimîntată a femeii, – și apoi toată desfășurarea dramei petrecută dincolo de auzul lui.

Dar de aici înainte nu mai auzea. I se deschideau ochii... Vedea... Urmărea cu privirile lui juruite beznei, tot ce se întîmplase acolo, pe prund, în inima neagră a nopții. Procurorul spunea adevărul... Vedea și el oricît de orb: un om își încleștase mîinile în beregata unei femei, care, horcăind, se lăsa tot mai moale și se cufunda în apă cu un plescăit ușor.

Și el, Zahei, privea neputincios...

Președintele ceru să-și spuie și orbul, cel din urmă, cuvîntul... Jurații așteptau. Dar el tăcu.

Judecata, îngăduitoare pentru orbenia lui, îl osîndi la cincisprezece ani ocnă.

Partea a II-a
Ocna

Cu cătușe de mîini și picioare, Zahei fu strămutat de la pușcăria orașului la ocnă, unde să-și ispășească pedeapsa. Aici l-au luat în primire și în loc de nume i-au dat un număr săpat cu fierul roșu în carnea umărului. Osînditul n-a scos o vorbă, nu s-a apărat, n-a tresărit măcar. Apoi, ca orice ucigaș, a fost închis întîi singur, într-o celulă, sub supraveghere pînă ce aveau să se dumirească asupra firii și apucăturilor lui.

Dar chiar de la început s-au ivit greutăți neșteptate. Trebuia un paznic anume care să stea cu el, să-l ajute la mîncare, să-l dădăcească. Altfel orbul nu s-ar fi mișcat pentru nici o nevoie a lui. Ceilalți, cînd erau uitați, ori se întîrzia cu hrana, urlau, înjurau, băteau în ușă. El sta nepăsător ca un buștean, nu spunea, n-aștepta nimic. Dacă ar fi fost de capul lui, s-ar fi lăsat să moară de foame.

– Hai, omule, mănîncă... îl îndemna paznicul, înmuiat de blînda lui împietrire. Și îi punea lingura într-o mînă, cu blidul în cealaltă. Lanțul dintre ele nu-l împiedica deloc. El ducea de cîteva ori la gură, se oprea și le da înapoi, fără un cuvînt.

– Mai ia mă, ce dracu!... Vrei să-ți slobod cătușele?

– Nu! răspundea molcom. Și iar se făcea stană.

Gardianul nu înțelegea. Își închipuia că pe osîndit îl chinuie o grozavă mustrare de cuget.

Și în fiecare zi aceeași bătaie de cap cu el. Numai odată întrebase dacă la ocnă se află biserică și popă care să slujească. Și primise cu mare părere de rău răspunsul că nu sînt.

Gardianul dase deci de știre mai departe despre purtarea noului sosit. Directorul cercetă, se încredință de neobișnuita lui pășnicie și nepăsare, se minună cum de s-a făcut greșeala să le trimită un orb la ocnă, cînd sînt alte așezăminte pentru asemenea criminali și porunci să i se dezlege mîinile.

– Pentru asta nu era nevoie de d-ta, spuse Zahei, cînd temnicerul șef veni cu cheia să-i descuie cătușele. Își răsuci singur pumnii în loc, scrîșni și cu o smucitură lanțul se rupse. Ferecatul își desfăcu brațele în lături.

Omul se trase înspăimîntat să nu-l zdrobească și pe el.

– Dar mie mi-e totuna, zise orbul, alcătuindu-și mîinile la loc. Și împietri iar.

Întîmplarea făcu vîlvă și stîrni uimire între condamnați. Mulți, mai ales din cei voinici, plini de trufie, nu-i dau crezare.

– Lasă, o să vedem noi, mîrîiau ei.

Peste puțin l-au trecut la muncă. Într-o luni dimineața fu scos de mînă din celulă și rînduit în șiragul ocnașilor, ce coborau printr-o hrubă în văgăuna muntelui de sare. Soții n-avură însă timp să-l privească căci și aici numaidecît altă încurcătură. Orbul nu vedea și deci nu putea fi lăsat singur, cu tot felinarul înfipt în piept. Trebuia dus de mînă, călăuzit și apărat să nu se prăvălească de pe pridvoarele înalte, spînzurate deasupra hăurilor, drumuri tăiate parte din stînca

de sare, parte întocmite din scînduri, șerpuind în jos de-a lungul pereților ocnei, din galerie în galerie, în imensa spirală, pînă în fundul negru, unde bubuiau izbiturile tîrnăcoapelor.

Slujbașii răspunzători nu cutezară să-l dea în seama cîrdului: ar fi fost îndeajuns un ghiont, o piedică. Ocnașii sînt răi și cruzi așa degeaba, din senin.

Se hotărîră să-l ia cu hîrzobul, o cutie mare, mînuită cu vîrtej, pe odgoane de sîrmă, care se cufundă ca o găleată în puțul ce duce drept în inima adîncului, de unde iese înapoi încărcată cu sloiuri de sare. De ea se foloseau numai funcționarii și oaspeții de seamă. Așa că pe Zahei l-au despărțit de turma ce s-a prelins cu zăngănit de fiare, între caraule, pe gîrliciul ducînd sub pămînt și l-au luat în lădoiul plimbător.

După golul simțit în capul pieptului și lungul scîrțîit al scripetelui, orbul și-a dat seama la ce prăpăstioasă adîncime se lasă. Încolo, bezna cu scînteieri de diamante, zidurile ca ale palatelor din basme, bolțile amețitoare sub care se clătinau, ca un candelabru coborîtor, gurile cu răsuflet tot mai rece și mai negru ale găurilor de galerii părăsite din pereții găunoșiți pe lîngă care alunecau, sîmburii de lumină mișcători ca niște licurici în fundul ce părea că urcă ca să le iasă în întîmpinare. Toată spăimîntătoarea măreție de negre catedrale scobite unele în altele și unele peste altele cu năprasnice văzduhuri oarbe, închise în miezul muntelui, i-au rămas necunoscute.

Hîrzobul s-a oprit cu zguduituri și l-a lepădat într-o vastă încăpere rotundă, ca o peșteră, un fel de adîncă răspîntie luminată de felinare, din care plecau galeriile cele de mai jos, unde ocnașii ajunseseră cu lucrul. Acolo, împărțiți pe echipe, se înfundau după ce li se da tîrnăcoape, topoare, lopeți, să scormonească măruntaiele pămîntului. Bufnituri înfundate, huruituri de bolovani năruiți, icnete și opinteli, gemete de cărucioare cu osiile neunse, se amestecau cu îndemnuri și porunci într-o atmosferă apăsătoare cu gust sărat și iz de păcură, duhnită din rărunchii răscoliți ai muntelui.

La început, Zahei n-avea nici aici rost. Nu vedea, ca să poată mînui o unealtă primejdioasă ca tîrnăcopul, ori toporul, la ce depărtare să se ție de perete, cum să izbească jur-împrejur steiul, cît să-l poată desprinde, fără să se năruie peste el. Dînd orbiș ar fi lovit în tovarăși, i-ar fi stîlcit sub darabii clătinați, fără să le știe striga la timp „varda"! – „păzea". Pînă la urmă i-au găsit totuși o îndeletnicire: să împingă cărucioarele cu sarea din galerie pînă la lada hîrzobului, unde, bîjbîind, a ajuns repede să o și încarce. Pipăia întîi ca pentru o măsurătoare, apoi cuprindea și umfla dintr-o dată în brațe gogeamite bolovanul, pe care nu l-ar fi urnit 3–4 oameni decît cu pîrghiile. Prubuluia cît trebuie să se ridice și să se salte, ca să-l azvîrle drept unde trebuia, fie în cărucior, fie în hîrzob, cînd ajungea cu încărcătura la el. Cumpăna sta într-un anume simț al tuturor mușchilor lui înțelegători. Tovarășii, paznicii, supraveghetorii îl priveau uimiți. Orbul se dovedea neprețuit: voinic peste măsură, supus, harnic și neobosit. Ocnașii n-aveau nici un interes să muncească. Pregetau, se lăsau pe tînjeală, se prefăceau betegi, obosiți, și se puneau jos la cea mai mică trudă. Ca să-i pornești și să-i duci, trebuia gura, uneori biciul. La fiecare cărucior se înhămau șase. Doi în față, trăgeau și suflau greu. Doi din spate împingeau, gata parcă să le iasă sufletul. Doi pe laturi ajutau și sprijineau încărcătura, cu ifose de muscă la arat. Cu Zahei n-a mai fost nevoie decît de unul singur, care să vadă drumul și să cîrmească. Sarcina toată o ducea el din urmă, împingînd. Și roțile duruiau...

Ocnașii se strigau unii pe alții, lăsau treaba și alergau să caște gura, ca la panoramă.

– Halal om! ziceau unii... Brava lui.

– Parcă-i locomotivă, îl lăudau cîțiva.

– Ba e un prost, că se boșorogește degeaba. Și ce dovedește cu asta? Parcă noi n-am putea? dar nu vrem, bodogăneau fruntașii, privindu-l pe sub sprincene, și se întorceau la scorburile lor scuipînd cu năduf.

Asta însemna că Zahei nu ajunsese cetățean al Ocnei. Ceilalți nu-l primiseră soț bun și tovarăș. El nu știa. Dar slujbașii cunoșteau legile ce-și făurise obștea osîndiților. Orice nou-sosit era întîmpinat cu ură și răutate, batjocorit și chinuit fără milă, trecut prin probe și încercări, pus la corvezi scîrnave, siluit și pîngărit, la cheremul și pentru plăcerile bestiale ale tuturor. Un fel de ucenicie pînă ce insul se roade, se așază, își tocește colțurile, își găsește rostul între ceilalți care se obișnuiesc cu el și-i dau încredere. Numai apoi e ridicat la rangul de ocnaș adevărat.

Dacă Zahei ar fi fost ca toți oamenii, slujbașii nu s-ar fi sinchisit de ce avea să se întîmple: și-ar fi cîștigat singur locul, cu pumnii sus, cu spinarea încovoiată, după fire și puteri. Stăpînirii nu-i păsa de micile neînțelegeri și bătăi nelipsite la început. Treceau. Și pînă la urmă ocnașii trebuiau să se potolească și să se înțeleagă. Dar acum, în cazul neobișnuit al orbului, cîrmuirea se simțea oarecum îndatorată să-i acorde protecția ei.

Seara, după îndeplinirea canonului de muncă, condamnații, aduși în curtea închisorii, aveau îngăduința să se miște, un ceas, slobozi în aer și lumină. Apoi, numărați, trecuți ca oile la strungă erau despărțiți în trei pîlcuri și vîrîți la culcare în trei clădiri deosebite, niște magazii lungi cu pereți groși de piatră, găuriți tocmai sus, sub acoperiș, de rare ferestruici împletite cu zăbrele de fier încrucișate. Odată închiși acolo, rămîneau toată noaptea de capul lor. Pînă dimineața nimeni nu s-ar fi amestecat peste ei, orice s-ar fi întîmplat. Paznicii, după ce îi încuiau, se retrăgeau în camera lor, din altă clădire. Soldații de santinelă vegheau, unii în curte, alții afară, în gheretele cocoțate pe zidurile înalte ce înconjurau, ca pe o cetate, închisoarea.

Fiecare ceată era dată în seama unui fruntaș ales dintre ocnași, care să-i ție din scurt și să păstreze disciplina. El își lua răspunderea pentru tot ce se petrece în căprăria lui. Acești vătafi se impuneau aproape de la sine, dintre cei mai voinici, mai tari de fire și mai ambițioși osîndiți. De obicei cruzi, trufași, ahtiați de putere, ei își țineau strînși în chingi supușii, ca să placă stăpînilor de la care căpătau în schimb unele înlesniri și mici răsplăți, îndeosebi cinci parale pe zi, peste cele zece cît primea pentru munca lui condamnatul de rînd. Nu era lucru ușor să stăpînești o gloată de oameni care gustaseră sînge vărsat de mîinile lor. Dar împrejurările îi sileau chiar și pe cei mai dîrzi să se plece. Cei slabi se încovoiau, lingușitorii se gudurau făcînd căpeteniei toate gusturile. Pe cei primejdioși, prin forță sau prin alte însușiri, starostele și-i cîștiga luîndu-i sfetnici și ajutoare. Ceilalți înțelegători trebuiau să consimtă. Și își înnodau toți la un loc interesele, strînși în jurul unuia dintre ei – cel mai reprezentativ – măguliți ca de un soi de hatîr, de această amăgitoare autocîrmuire, amintitoare de vremea cînd umblau slobozi în bande.

Astfel fiecare grup se închega, cel puțin fățiș, într-o pașnică obște ascultătoare, ceea ce pentru administrație era de ajuns. Asupra micilor răzvrătiri, pizme și uri lăuntrice, se închideau ochii, lăsîndu-le să le dezlege pe înfundate pumnii „monitorului“. De altfel condamnații se fereau să facă scandaluri și neorînduieli prea mari. Astea aduceau după ele pedepse grele, suta de lovituri

cu frînghia udă la spate, carceră cu obezi de mîini și de picioare, nemîncare timp de trei zile, urmate de scăderea tainului de hrană la jumătate și chiar la sfert.

Cînd neînțelegerile din sînul grupului ajungeau prea departe, fără putință de potolire, cei neînduplecați erau strămutați în altă ceată, sub alt vătaf. Uneori, după bătăi mari, o clică potrivnică izbutea să răstoarne voievodul și să înalțe altul, pe care de obicei stăpînirea – ca să nu-și facă singură greutăți – se învoia să-l recunoască.

În seara aceea ocnașii, doi cîte doi, își zornăiau lanțurile prin curtea pătrată, închisă de toate părțile cu clădiri. Pe trei laturi dormitoarele condamnaților, pe a patra administrația și cazarma soldaților, printr-o sală a căreia convoiul deținuților trebuie să se prefire zilnic, cînd pleca și venea de la ocnă. Era singurul loc, păzit de două uși ferecate și de santinele, pe unde se putea pătrunde în cutia fioroasă – curtea – întemnițată de ziduri. Numai deasupra, sus, ca și cum s-ar fi ridicat un chepeng, se deschidea peste el cerul magic, de un albastru adînc ca al mării, spre care se înălțau toți ochii, chiar ai paznicilor și santinelelor de pe margini.

Atunci fu adus Zahei, însoțit de supraveghetorul principal. I se scoaseră fiarele de la picioare. Călca încet, cu pază, ațintit, ca și cum și-ar fi trimis, iscoadă, simțurile înainte și le aștepta răspunsul. Hainele vărgate, prea strîmte, țipau pe el și-l arătau în lumina serii mai înalt, scoțîndu-i la iveală pe mădularele-i ciclopeene, mușchiulatura năzdrăvană. La vederea uniformei cu galoane, ocnașii se opriră, făcură drepți și rămaseră cu gurile căscate.

– Unde-i Boieru? strigă slujbașul. Numaidecît se desfăcu dintre ai săi, căpetenia uneia din echipe. Un ins voinic, tăuros, gros, cu fața mare și lătăreață, plină aproape toată cu o perie deasă de fire galbene și țepoase – barba – peste care își trecea tot timpul dosul mîinilor, semn că-l mînca. La fiecare frecare curgea o mătreață, pulbere albă de sare încuibată acolo. Și omul se simțea stînjenit: îl rădeau o dată pe săptămînă – duminica – și ar fi trebuit cel puțin o dată pe zi, așa de repede îi creșteau barba și mustățile. Tichia, alunecată într-o parte de pe căpățîna turtită, acoperea ștrengărește fruntea scundă, pînă la sprîncenele blonde, la fel de sărate, sub care ochii, aciuiați într-un fel de colaci de grăsime îngrămădită acolo, însemnau abia două neastîmpărate găurele negre de ciur. Spătos, înalt, cu coșul pieptului larg și puțină burtă, el se înțepeni militărește în fața șefului, uitînd să-și desfacă pumnii ce-i atîrnau de o parte și de alta a coapselor ca două căpățîni de miel.

– Boierule, – îi grăi slujbașul – cu o oarecare condescendență, uite îți dau pe noul venit în pază. E orb. Ai grijă și caută-i un tovarăș bun, să-l ajute. Pare om liniștit și de înțeles. Și încercă să-l împingă pe Zahei spre ocnaș, dar nu-l putu clinti.

Pușcăriașii, deși pricepeau că toată solemnitatea asta se desfășoară numai fiindcă se ivise o împrejurare neașteptată și că noul sosit, deși ocnaș, are ca oricare orb musai nevoie de cîrmuitor, priveau totuși înciudați. Fiecare își amintea cum fusese zvîrlit, la intrare, fără multă vorbă, cu picioare în dos, în mijlocul haitei.

– Bine. Lăsați pe mine, s-a făcut, îmi iau asupră-mi toate.

– Stai, urmă galonatul. În fiecare dimineață călăuza îl va duce cu hîrzobul și seara la fel, orbul nu poate urca și coborî ca voi.

– Ba pot! sună grav glasul lui Zahei. Nu mai intru în cutie. Merg cu ei, numai să-mi arate cum. Unde-i Boieru? Și spre uimirea tuturor, făcu un pas către osîndiți, cu mîna întinsă.

Împotrivirea față de rînduiala autorităților și mai ales lepădarea unei mari înlesniri, ca să împartă soarta celorlalți, stîrni admirație, cîștigîndu-i dintr-o dată bunăvoința tovarășilor, care-l împresurară și-l luară cu ei.

Boieru, nu doar că ar fi fost mai omenos ca ceilalți – dimpotrivă –, dar mai viclean, mai diplomat, se căznea, pentru anume joc de interese ale lui, să-și ascundă cruzimea și violențele, sub o înfățișare de om deosebit, oarecum ales. Își luase pe cît putea o ținută nobilă, afecta purtări distinse, cu ifose de mărinimie și dezinteres, cu care făcea praf pe tovarăși, oameni de rînd: de unde porecla de Boieru. Fanfaron, dar și chibzuit, își scornise legenda cum că, băiat de familie, învățase carte și avusese un rost în lumea bună, de unde căzuse lovit de o ursită nedreaptă. Toate minciuni.

Aproape nici el nu mai ținea minte din ce noroi de mahala răsărise. Trică Ciozvîrtă de odinioară, ciomăgaș și cuțitar precoce, cu o haită de maidanagii după el, de pe atunci șef, spaima completurilor și a cîrciumarilor. Pînă să-l ia în armată înjunghiase vreo trei rivali. Dezertor, se ascunsese cu nume schimbat în orașele mari, înjghebase bande în fruntea cărora da lovituri îndrăznețe, călcări și jafuri, îmbinate cu crime grozave. Pînă ce, vîndut de o ibovnică părăsită, se alese cu munca silnică pe viață.

Cîrmuirea ocnei ținea însă seama de pretinsa lui boierie, care îl îndatora să-și stăpînească, oarecum, brutalitatea și năbădăile ca să-și merite numele pe temeiul căruia se impunea mai bine decît zbirii celorlalte două echipe cu înjurăturile și bătăile lor...

Pentru asta, cîntărind puterea orbului și primejdia unei ciocniri cu ocnașii, Zahei fusese dat în tutela lui Boieru, mai iscusit și mai bun chivernisitor decît ceilalți doi confrați, vestitul Sperie-Pește și hainul Gagiu. Măgulit, el se umfla în pene.

– Mînzo, porunci unui tînăr ocnaș, îndată ce ușile dormitorului se încuiară peste ei, tu ai să vezi de acum încolo de... cum te cheamă, nene?

– Îmi zice Zahei.

– Tu ai să vezi de fratele Zahei, așa cum ai îngriji de mine... Auzi?

– Eu? făcu speriat țîngăul.

– Tu. Nu mai dormi cu mine. Te culci lîngă el.

– Eu? întrebă încă o dată uluit acesta.

– Împingi pe Gîlcă cu Roaiba mai spre ușă, dictă scurt șeful, și vă faceți culcuș amîndoi în locul lor... Cum ziseși că te cheamă? c-am uitat... și zgudui mîna orbului pe care-l povățuise chiar el pînă-acolo.

– Zahei, răspunse oaspetele.

– Numai atît?

– Numa'.

– N-ai alt nume? Alte porecle?

– Nu...

– Bine! Eu am pînă acum vreo douăzeci, și rîse ciudat.

– Nu ești tu Boieru? întrebă îngrijorat orbul.

Rîse iar.

– Sînt și Boieru.

– Eu cum să-ți zic?

– Spune-mi și tu cum îi auzi pe ceilalți. N-are nici o importanță, se șterse el cu modestie, lăsînd în sarcina șleahtei să sperie pe neștiutor cu titlurile și puterile lui.

– Mînzo, se-ntoarse el din nou, ține... și puse, ca pentru o logodnă, mîna orbului în mîna tînărului tovarăș.

– Zahei îți este de aici înainte soț. Să nu-l părăsești nici o clipă și să-l slujești cu credință.

Încovoiat, Zahei nu pricepea ceremonia asta.

Ceilalți, risipiți prin întunericul sălii, se strîngeau uluiți și comentau.

– Boieru s-a săturat...

– Se desface de el și-l dăruiește veneticului...

– Și d-ta? se uimi tînguios favoritul.

– O să vezi. De altfel n-o să fim mereu împreună? Frate Zahei, rosti el generos, îngroșînd glasul, ți-l dau pe Maghereanu meu drag, să-ți fie lumină ziua și bucurie noaptea.

Și urîndu-le odihnă bună, plecă măreț spre culcuș, în celălalt capăt al odăii.

– Mînzo, mai porunci el din drum, vino și ia de la mine tot ce vă trebuie pentru așternut.

Lunga și întunecata sală unde dormeau deținuții era cu desăvîrșire goală. Nici masă, nici scaun. Pentru siguranța închisorii nu se îngăduia măcar o gazorniță noaptea. De sobă nici vorbă. Focul din vatră ori din lampă putea ajuge primejdios lăsat pe mîinile criminalilor.

Doar într-un colț un butoi cu apă de care spînzura o tinichea ruginită și în celălalt un hîrdău pentru toate nevoile. De-a lungul a trei pereți igrasioși, se întindea, alcătuită din scînduri puse lungiș și sprijinite pe capre, un fel de laviță groasă peste care zăceau azvîrlite rogojini rupte: patul comun. Pe el se trînteau pentru somn ocnașii, fără să se mai dezbrace, de-a valma, unul în altul înghemuiți, să-și ție de cald.

Cu timpul strînseseră tot soiul de cîrpe și zdrențe, haine ferfenițite, rufe aruncate la gunoi, hartane de pături și mantale mucede dăruite de soldați, amestecate cu foi de hîrtie și jurnale vechi, toate la un loc plămădind un strat duhnitor, dar care mai înmuia asprimea lemnului.

Se făcuse tăcere ciudată, ca pentru o așteptare. Zahei, nedumerit, rămăsese cu capul în pămînt. Se obișnuise cu multe în cele cîteva luni cît așteptase în închisoarea orașului judecata. Schimbarea de temniță n-avea de ce să-l sperie. Îl nelinișteau oamenii noi din ea. Și la întunecimea lui de pînă atunci se adaose alta.

Cu grijă să nu se atingă de vecini, Zahei a dormit rău tot timpul cu răsuflatul lor cînd în ceafă, cînd în obraz. Auzul lui, fără voie necontenit la pîndă, a prins o vreme, șoapte, chemări, gemete și alte zgomote ciudate, pe care nu le știa încă desluși. Oamenii se răsuceau greoi, scîndurile scîrțîiau; deșteptate, o clipă lanțurile picioarelor sunau... Pe urmă toate s-au amestecat într-un vis zăpăcit, cu Boieru zicînd că-i dă vederea și-i punea cîte o lipitoare neagră pe fiecare ochi.

S-a trezit cu brațul soțului peste gît și n-a știu cum să-l dezlipească mai repede. Lumea dormea dusă, cu horcăieli. Apoi a cîntat cocoșește o goarnă, zorile. Afară un clopot zgîlțîit cu furie a ordonat deșteptarea... S-au pornit căscături prelungi, cu caturi, trosnete de încheieturi întinse, zornăituri, sudalme. Oamenii au prins să se foiască în așternuturi, să se perinde cu pași tîrșiți – orbul îi urmărea cu urechea și și-i închipuia – care la hîrdău, care la butoi. Acolo umpleau bucile obrajilor cu apă și o ciuruiau apoi în pumni, ca să se spele pe mîini și pe față.

El se prefăcea că doarme înainte, dar spiona tot. Însoțitorul se sculase, își făcuse rîndul la cele două colțuri și se întorsese. Îl simțea alături, aplecat ușor peste el, nehotărît, să-l trezească? să-l mai lase? Cineva se apropia:

– Nu s-a sculat?

După glas, Boieru.

– Doarme. A fost se vede trudit, șopti tînărul.

– Aș! L-ai supt tu prea rău as-noapte!... și în ton zbîrnîiau batjocură și parcă ciudă.

– Deloc, nu s-a întors măcar o dată. A căzut ca de mal, raportă cu răceală Maghereanu.

– Și tu?

– Eu? Am dormit cum am pus capul jos.

– S-o spui la alții! Și acu stai de-l păzești? Ai prins milă de el?

– Nu. L-am lăsat pînă m-am gătit întîi eu.

– Bine. I-ajunge. Hai Zahei, și-l scutură de umăr.

Orbul sări speriat, făcînd pe buimacul. Auzise chiar atunci lucruri cărora nu le da încă de rost și socotea de folos, pînă cunoaște oamenii, să-i lase să creadă că are somnul greu.

– Ai întîrziat, catadicsi șeful să liniștească pe Zahei, care opintindu-se să se dea jos cutremură toată schelăria patului. Dichisește-te iute că se trag zăvoarele.

În curte garda se schimba. Plantoanele proaspete luau apa, focul și onoarea în primire. Paznicii descuiau ușile, pe care, o dată cu închișii, năvălea afară, îngrețoșat de propria-i putoare, aerul putred al dormitoarelor.

*

Coborîrea lui Zahei în ocnă a fost pentru toți o învățătură despre cîtă agerime se descoperă în om dincolo de ochi și de orice alte simțuri socotite de neînlocuit, care la urma urmei pot lipsi, fără să-l ciuntească de înaltele lui putințe. Cînd Boieru a vrut să-l vîre de-a dreptul în convoi împerecheat cu Maghereanu și încadrat de alți ocnași cuminți, care să-l poarte ca pe o apă, orbul n-a primit. A cerut să i se descrie ocna, forma, lărgimea, adîncimea ei, precum și calea pe care se umblă în ea.

– Mă, da' ce, tu ai venit aici să faci studii? îl înfruntă căpetenia. Ești inginer?

– Nu. Dar ce să vă pierdeți voi în fiecare zi vremea cu mine tîrîș? Vreau să cobor curînd singur.

– Și ce nevoie ai tu să vii singur?

– Așa, pentru mine, a răspuns el scurt.

Toți pufniră în rîs. Pe urmă au încercat să-l sperie: că e cu neputință, că se face praf pînă jos.

– O să vedem, zicea el.

– Păi ce să vezi, că ești orb.

– N-are nimic. Am eu și alți ochi.

N-a fost chip să-l urnească.

Boieru, cu lărgimea lui, a rugat pe supraveghetori să-i facă gustul, încredințat că, de la întîiul pas, încăpățînatul are să dea înapoi.

L-au lăsat deci la intrare cu Maghereanu și un paznic.

– Mînzo, tot spui tu că ai fost nu știu ce de-al d-eștia care se pricep, lămurește-l tu. Și alaiul se cufundă fără ei.

Zahei nu s-a mulțumit cu zugrăvirea grăbită și pe scurt ce i-a făcut însoțitorul despre gaura amețitoare din pereții căreia ca dintr-un trunchi se desfac în lături unele sub altele galeriile așijderi unor ramuri. L-a pus să-i tălmăcească pas cu pas drumul care duce în inima uriașei văgăuni de puț, cu năpraznice ghizduri de seninări negre-verzi. Și a priceput că atunci cînd se sleia o „pătură" de sare, ocnașii săpau și se lăsau tot mai adînc în miezul muntelui, nu numai pe lături, după o nouă vînă, ci și în jos. Și, afundîndu-se, înseilau în pereți o cărare, o brînă de coborît cu piciorul, lungită din strat în strat, și dînd ocol înclinat ocnei pe dinăuntru, ca un vrej uriaș înfășurat în jurul golului, pînă în fundul unde se ajunsese acum.

– E tăiată în trepte? se interesă el cu luare-aminte.

– Ici-colo, mai ales la cotituri. Încolo o potecuță, mai mult oablă, alteori repezită, după loc, se căznea soțul să-i îndestuleze nevoia de cunoaștere.

Unde poteca se îngusta o lărgeau printr-un soi de podețe de scînduri rezemate pe curmezișuri și scoabe bătute în stei, ca niște streșini spînzurate deasupra hăului!

Pe măsură ce i se desfășura planul după care se exploatase mina, cu ageritul lui văz lăuntric, o cuprindea în toată alcătuirea ei. Închipuirea îl purta o dată cu roboții care trudiseră acolo prin toate meandrele scobite în stanele prăpăstioase. Mintea lui deprinsă să pipăie toate cîte i se înfățișau a plăsmuit ocna ca pe o clădire cu zeci de caturi ale căror tavane s-ar fi surpat rînd pe rînd de sus în jos, lăsînd în locul lor o prăpastie în fundul căreia trebuia să ajungă. Pentru asta îi vor sluji cărările crestate cat cu cat de-a lungul pereților goi. La fel cum altădată suia și cobora cu cărămizi în spate, îngustul și șubredul brîu de schele al binalelor. Numai că de data asta pe dinăuntru.

Zahei, tot mai ațîțat, strîngea din ce în ce nodul întrebărilor.

– Cîte ocoluri face pîrtia asta de drum, de la gură pînă jos?

N-au știut nici paznicul, nici însoțitorul. Cine stase să le numere? Și apoi nu se întindea numai ocoliș. Erau benți de cale aproape drepte, alte șuvițe piezișe, crucișe...

– Sînt semne, ori alte îndreptări din loc în loc?

– Făcute anume, nu. S-ar putea ține socoteală de praguri, colțuri de stînci. Uneori proptele sau funii puse ici colo la prăvălișuri, să te agăți.

– Încăpeți cîte o pereche deodată? Sau umblați numai cîte unul?

I s-au dat lămuriri. Șleaul are lărgime să meargă și doi alături. Dar cum deținuții poartă lanțuri de picioare, convoiul se deșiră într-un fir subțire, om după om, la o mică depărtare unul de altul, ca să nu se stingherească și să se împiedice între ei.

– Bine! Să pornim. Pe mine mă treceți la părete. Să-l pipăi cu dreapta. Tu mă ții de stînga. Vestește-mă unde vin trepte, sau vreo piedică. Stai, cum vrei să-ți spui? Nu-mi place nici Maghereanu... – șovăi – nici Mînza. N-ai nume mic?

Și Zahei îi întinse mîna.

Tînărul simți o gîdilătură în sfîrcul inimii. Cineva îi grăia omenește.

– Zi-mi Alexandru, ca acasă.

Perechea cu gardianul în urmă s-a strecurat întîi pe gîrliciul larg la nivelul pămîntului pe unde altădată, al începutul ocnei, se căraseră darabii de sare.

Orbul păşea rar şi măsurat, cu ochii deschişi în palme şi tălpi.

– Aici n-ai nevoie să te fereşti de nimic, mergi fără teamă, îţi dau eu de ştire unde trebuie, îl îndemna soţul.

– Simt şi eu asta. Dar am socoteli. Şi număra în gînd.

Curînd înclinarea a crescut repede. O undă răcoroasă, ca un vînt venit cu vuiete surde, suflă din stînga. Zahei se opri.

– Ce-i aici? că s-a schimbat văzduhul.

– Am sosit la buza ocnii. Acum începe coborîşul adevărat. Nu te sfii: trecem, ocolit, pe latura din dreapta.

– Sînt trepte de scară?

– Nu, se aţine numai un cot de mal... Pipăie-l.

Zahei mîngîia lung, de jos în sus, un coltuc rotunjit de sare, în dosul căruia braţul îi scăpă slobod. Piciorul i-l urmă de aproape, tîrşîindu-se, lipit de-a lungul zidului şi îndatoră trupul să facă o învîrtire în loc spre dreapta. Şi el porni iar să-şi însemneze, în gînd, numărul paşilor, cucuiele, găurile, zgîrieturile întîlnite, purtîndu-şi palma pe obrazul peretelui cioplit. Aşa, îndelung, cu popasuri, cercetări şi întrebări, orbecăind din cerc în cerc şi din ce în ce mai adînc, încrestîndu-şi în mîini răsuceli, praguri, unghiuri, colţuri şi cline cu toate amănuntele lor, Zahei a sosit teafăr în fund, cu întîrziere numai de două ceasuri, spre marea uimire a tuturor. Nu se aşteptau să izbutească. Şi se apucă de hamalîc.

Pentru întoarcere, Zahei şi însoţitorul au plecat cu două ceasuri înaintea celorlalţi. Orbul făcu acelaşi drum înapoi, acum bîjbîind cu stînga, aţintit asupra celor mai mărunte semne întîmpinate în calea palmei şi tălpilor. Alte socoteli, alte numărători, cînd tare, cînd în gînd. Uluit, însoţitorul amuţise.

– Alexandre, mîine iei o toporişcă.

– Pentru ce, nene Zahei?

– Crestăm răboj în păreţi. Batem nişte pociumbi.

Tovarăşul îşi zbuciumă tulburat mîinile.

– De unde să iau? Noi nu avem voie să ţinem nici măcar un cui, darmite topor.

– Atunci să ia paznicul. El e omul lor de încredere, urmă cu nevinovăţie orbul.

Paznicul din spate se mărgini să dea din umeri.

Aproape de ieşire i-a ajuns din urmă cîrdurile ocnaşilor cu care s-au amestecat. Boieru, ca mare democrat, a dat la o parte pe Maghereanu şi luînd el mîna orbului să-l povăţuiască, l-a hiritisit în auzul tuturor...

– Mă, eşti şi tare şi iscusit al naibii! Cînd îţi pui ceva în cap, nu te laşi pînă nu izbuteşti. Tu să ai ochi ai merge departe. Dar şi aşa, nu eşti de lepădat. O să chibzuim.

Şi gîndurile îi fugeau afară departe, la tîlhării. Zahei, senin, tăcea.

Alexandru se folosi de toanele bune ale Şefului să-i vorbească de toporişca pentru însemnat calea orbului. Boieru se aprinse cu însufleţire, foarte interesat de dibacea născocire, în dosul căreia i se năzărea un plan. Ajunşi în curte, ieşi din rînduri, se înfăţişă supreveghetorului prin-

cipal cu rugămintea lui Zahei în proțap. Slujbașul, binevoitor, se legă să intervie pe lîngă director și aproape făgădui izbîndă. Ocnașii se bucurară. Era o grozavă noutate și nu mai tăceau.

În dormitor, Boieru, înconjurat de dregătorii lui, vizită iar pe Zahei, care se culcase.

– Văd că ești un somnoros! Dar tot nu te las pînă nu-mi povestești într-o noapte toate isprăvile tale.

– Mînzo, – porunci – iscodește-l tu întîi și dezleagă-i limba. E scurt la vorbă parcă ar fi și mut nu numai orb, și îmbufnat se întoarse la locul lui. Prietenii încercară să înnoade o tală lungă cu Alexandru, despre coborîre și alte întîmplări la care luase parte lîngă orb. Dar căscăturile și morocăneala acestuia îi alungară, și dormitorul se astîmpără.

Zahei însă asculta. Prin întuneric el auzi aceleași șoapte și chemări misterioase, nume ciudate, chihoteli și certuri în surdină, care-l încurcau și-l nelinișteau. Unele erau apropiate. Foiala se întinsese și între vecinii lui. Singur Alexandru de alături nu se mișca. Altfel l-ar fi întrebat ce înseamnă asta... Îi pîndi răsuflarea: nu se prefăcea, dormea. Curînd freamătul tainic se curmă și sala se potoli desăvîrșit. Îl prinse și pe el somnul în isonul puternic al sforăiturilor.

Dimineața înadins a lîncezit iar în așternut, cu auzul ciulit. Pașii cunoscuți ai lui Boieru se abătură în treacăt și el ispiti din nou pe tînărul tovarăș:

– Ce e nou, Mînzo?

– Nimic, a răspuns acesta. Doarme noaptea toată buștean.

– Și tu îl rabzi? Nu se poate. Te faci de rîs. Ori vrei poate să mă prostești? Și încruntînd glasul: Acum scoală-l, nu-l mai răsfăța... și porni înainte la hîrdău.

Lui Zahei nu-i plăcu nici de astă dată atîta interes din partea căpeteniei. Mai ales că nu se dumirea ce vrea. Bănuia lucruri urîte.

Afară în curte, același apel cu rînduire în grupe, pentru mărșăluirea la ocnă. În privința cererii orbului, directorul nu permitea nici un soi de unealtă pentru scobit pereții. Orbul avea la îndemînă hîrzobul.

– Știam, oftă aspru Alexandru.

Cei trei șefi, Boieru, Sperie-Pește și Gagiul, se priviră fulgeratic și schimbară zîmbete.

Alaiul, cu orbul și soțul în coadă, șerpui domol pînă la ocnă, unde îl lăsară în urmă, cu pîndarul după ei. În gangul intrării zornăitul lanțurilor răsună tot mai scăzut. Zahei se opri și-și trase mîna din a tovarășului.

– Alexandre, așează-te nițel jos.

– Nu sînt ostenit, nene Zahei.

– Nu de asta, băiete.

– Dar de ce?

– Să-ți desfac o cătușă de la picior.

Tînărul îl privi cu gura căscată.

– Să-mi scot cătușele? nu mă roade nici una... Și apoi, ai pilă?

– Ce nevoie, cît am deștele...

– Nu se poate, nene, se apără speriat acesta. Intrăm în bucluc mare. Ne pun în butuc.

– Lasă, mă, că aproape de sosire ți-o închei la loc, să nu se cunoască.

– Și pentru ce-ți trebuie?

– Scobesc cu ea pereții, ca să-mi înlesnesc drumul. Hai, nu te mai codi...

Alexandru gustă ispita cu bucurie copilărească de a vedea aievea o ispravă din basmul cu Sfarmă-Fiare. Şi, clătinat, şovăia, gata să se învoiască. Dar gardianul se împotrivi cu tărie, îi amenință, duse țignalul la gură şi izbuti să-i întoarcă la ascultare. Orbul s-a înduplecat numai la făgăduiala că au să-i facă rost cît de curînd de o sculă potrivită.

– Mă, da să nu mă mințiți...

Şi abia aşa se urni.

În ocnă zvonul despre noul gest al orbului se răspîndi cu iuțeală şi stîrni în deținuți un îndemn de bărbăție. Lăsau lucrul, se strîngeau aprinşi, se strecurau prin cotloane să-şi cerceteze comorile pitite sub bolovani: cîteva piroane strînse cu anevoie, cuie, un bont de pilă, o gioarsă de cuțitaş, în care viau ascunse făgăduințele libertății, gata toți să le dăruiască lui Zahei, descătuşetorul.

Paznicii interesați să păstreze mai degrabă liniştea cu bună înțelegere, decît să folosească asprimea pedepselor, alergară numaidecît şi se şopotiră cu cei trei mari ocnaşi, care intrară printre tovarăşii ațîțați, şi cu vorbe, cu ghionți şi înjurături îi treziră din căpială. Oamenii îşi veneau în fire, ca dintr-o scurtă beție, şi supuşi se întorceau la muncă.

Orbul habar n-avea, îşi căuta înainte de treabă. Boieru veni la el.

– Măi Zahei, nu te mai lăuda că rupi fierul. Ai să-ți capeți beleaua.

– Mă, eu nu mă laud. Am nevoie de o sculă. Nu ca să fug. Să-mi crestez drumul. Şi dacă nu mi-o dă paznicul aşa cum s-a legat, eu tot mi-o făuresc singur, măcar dintr-o cătuşă, fie şi a ta.

Şi mînios că vorbise prea mult îşi încleştă fălcile. Zadarnic a încercat Boieru să mai scoată ceva de la el, cu o glumă, cu cuvinte bune, n-a fost cu putință. Ba, a trebuit să se dea repede la o parte să nu-l calce cărutul plin cu bolovani pe care orbul îl înşfăcase pe neaşteptate de codirlă şi-l năpustea furios, fără să-i pese de cîți îi stau înainte.

Dar şeful trebuia să-şi păstreze prestigiul cu orice preț. Către seară el se apropie de orb şi-i strecură în mînă o daltă.

– Na, fă-ți treaba cu ea. Cînd isprăveşti mi-o dai îndărăt. Să n-o porți decît tu. Paznicul şi Maghereanu au să se facă niznai... Ai înțeles? Pe ei nu-i amesteci, orice s-ar întîmpla.

– Mînzo, – vezi – nu scoateți dalta afară din ocnă. Găseşte-i o ascunzătoare undeva la îndemînă. Hai, e vremea să porniți. Cînd ni-ți auzi din urmă, încetați rîcîitul.

– Acu, deodată unde s-o vîr, întrebă Zahei cu pumnul încleştat pe fier. Haina asta n-are buzunare.

– Sub tichie. Acolo e buzunarul ocnaşului, îl învăță căpetenia.

Astfel orbul începu răbojul rîvnit, scrijelit cu buchii născocite de el, şanțuri, rotițe, cercuri, cruci, pieptini, furci, stele înşirate, sau stele adunate cuiburi, la care migăli zi cu zi, două săptămîni, pe corlățile genunii.

– Mă, asta o să fie felinarul în mîinile şi sub picioarele mele, spunea el soțului uimit.

– Parcă-ai fi învățat ingineria, se minuna acesta de planurile şi măsurătorile întinse cu palma şi pasul, de-a lungul prăpăstiilor. Ai ucenicit undeva?

– Hei, am făcut şcoală mare, grăi orbul.

Alexandru zgîi ochii.

– Ce şcoală, nene Zahei?

– Orbenia, mă, şcoala lui Dumnezeu.

Şi migălea mai departe.

*

Seara, sfat la culcuşul lui Boieru cu toţi ortacii de seamă. Paznicii le vînduse pe datorie tutun, şi ţigările supte cu sete luceau pretutindeni. Fumul îi înviora pe toţi ca o băutură. Zahei îl adulmeca bucuros. Fu chemat şi Maghereanu. Sîmburele punerilor la cale era orbul. Trebuia cu orice chip dat pe brazdă, domesticit, altfel decît cu bătaia, care cu el n-ar fi mers. Ce are de nu vine în mijlocul lor şi nu se amestecă între ei? De ce nu se dă după viaţa şi năravurile obişnuite ale ocnaşilor? La toate astea trebuia să răspundă Mînza, în spinarea căruia fusese dat.

Dar Mînza nu ştia... Orbul nu vorbea... încercase să-l tragă de limbă şi se izbise ca şi Boieru de o muţenie vrăjmaşă. Cînd stăruia prea mult, îl mînia. Încolo om bun, îşi dă mîncarea din gură. Îndatoritor, face şi munca altora, nu-i gîlcevitor, nu iscodeşte şi nu ascultă vorbe, sta de piatră, la toate.

Îşi deteră fel de fel de păreri. Că are vreo meteahnă, că e mîndru, că-i e dor de vreo ibovnică... şi cîte altele.

– Eu cred că numai orbenia îl face aşa de iabraş şi sălbatec, spuse Alexandru. Încolo n-are nimic.

– Da' de unde! Orbii sînt oameni veseli şi deschişi, se amestecă altul. Eu aveam un moş orb care ne cînta din cimpoi, bea şi juca de brîu cu noi.

Şi numaidecît se alăturară alţii cu povestiri despre orbi guralivi şi poznaşi; numai surzii sînt ciufuţi şi găgioşi, spuneau ei.

Se întoarseră iar la Maghereanu.

– Mînzo, cînd îi dai ghes şi te îndeşi în el, ce face? Cît ar fi de ostenit tot trebuie să mişte.

Tînărul puse capul în jos.

– Nu se clinteşte, răspunse după o uşoară codire. Parcă n-ar pricepe. Şi adoarme numaidecît.

– O fi muiere, mă!... Şi noi l-am socotit greşit, îmbiindu-l cu Mînza, sări un sfetnic.

– Aş, nu cred, încheie Boieru. E bărbat chipeş şi în toată firea.

– Ăştia prea voinici sînt cam neputincioşi, stărui mai departe tovarăşul.

– Nu, nu... Mînza e de vină. Mînzo, hotărî căpetenia, cîteva zile nu lucraţi: mă înţeleg eu cu supraveghetorul. Tu iei pe orb şi-l plimbi prin ocnă, voi doi, singuri. Îl abaţi prin cotloane, stai cu el la taclale, îl drăgăleşti şi-l alinţi. O fi omul sfios, nu îndrăzneşte cu noi toţi în aceeaşi odaie. Azi avem joi – urmă el, socotind în gînd. Pînă sîmbătă să mi-l dai gata, scos din minţi. Să te înfăţişezi cu el înmuiat, aici, la căpătîiul meu. Na, du-i de la mine tutun şi foiţă să aveţi mîine, cînd veţi fi numai înde voi. Am eu grijă să nu vă tulbure nimeni.

Şi sfatul se sparse.

Cînd Alexandru se întoarse la culcuş, tovarăşul dormea. Tînărul oftă uşurat.

*

A doua zi în ocnă căruciorul lui Zahei zăcea stricat. Omul era slobod să facă ce-o vrea. El ceru să se întoarcă la răbojul lui de pe pereţi. Dar gardianul nu putea părăsi postul din mină şi fără pază nimeni n-avea voie să urce spre ieşire.

– Ia-l și arată-i... ocna, le dete îndemn Boieru, tot stați degeaba. Mînzo, du-l și arată-i peștera lui Zdrelea, trece-l pe la biserică, arată-i ciopliturile tale.

Orbul tresări, auzise de biserică și se învoi. Luă mîna povățuitoare și se depărtară petrecuți de rînjete. Felinarele din piepturi le aruncau înainte, rotocol, doar un pas de lumină... Se aflau încă în miezul ocnii cu imensa ei răspîntie unde huruiau cărucioare și scîrțîiau odgoanele hîrzobului. Alexandru îi zugrăvi pereții drepți de cleștar negru-verde, oglinzi lucii împănate cu toate diamantele lumii și repezite sute de metri înălțime și nemăsurate prăpăstii, adevărat gîtlej al iadului. Iar acolo sus, în cupola spartă de vrana hîrzobului, strîns încercuit de gura hăului, cerul de un albastru atît de posomorît încît ocnașii cu ochii buni zăresc pe el, ziua în amiaza mare, stelele.

Apoi rătăciră prin galerii joase de unde scăpară sub o boltă largă și înaltă, poreclită biserică, toată scobită numai în nămestii de sare. Tovarășul fu silit să i-o descrie în amănunțime: ocolința cu pereții șlefuiți de jur-împrejur pînă la tavanul tăiat în arcuri de uriașă bazilică, sprijinite pe stîlpi groși de gemă vînătă. Sus zbucneau golurile a patru turle răsuflînd în alte galerii din catul de deasupra. În fund tîmpla, o năprasnică față amețitoare ca de gheață, pusă în picioare și despărțind altarul. Pe ea chipuri și alte cioplituri.

Orbul sta smirnă și asculta.

– Acu, du-mă la icoane.

– Nu sînt icoane, bîlbîi Alexandru luat pe neașteptate.

– De ce?

– Aici nu se slujește.

– Atunci pentru ce-ați lucrat-o?

Nu primi nici un răspuns...

– Ai spus că sînt chipuri... și orbul stărui să-l poarte pînă la altar, gata să se tîrască singur. Sosit la zidul din fund, tăiat în arcadă ca un alcov, el se apucă să pipăie steiul și ajunse cu mîinile pe niște mădulare ciudate.

– Ce-i aici?

– Statui.

– Ce-s alea?

– Sfinți cioopliți în sare, izbuti Alexandru să-ngaime...

– Arată-mi-i.

Trebui să-l plimbe de-a lungul uriașului iconostas împodobit cu șiruri de stane dăltuite, toate închipuind femei. Femei goale, unele lucrate cu migală, altele strujite grosolan, cu stăruință numai supra unor părți și organe. Toate mai mari decît mărimea firească, în goliciuni desfrînate, pulpeșe, pîntecoase, cu țîțe năpraznice boldite către privitori, unele cu coapse rășchirate să li se vadă sexurile căscate, altele cu șale încordate de spasme, cîteva încremenite pe brînci cu șezuturi bucălate întoarse la îndemîna închinătorilor, multe răsturnate cu genunchii dați în lături, parcă ahtiate să-și primească amanții, sau trîntite de-a dreptul pe pămînt, lungite și cu picioarele în sus... Nu se vedeau bine în beznă! Făcute numai pentru noapte, ele slujeau doar pipăitului, îmbrățișărilor pe întuneric. Dar acum scăpărau din toate tainele lor nerușinate picurate cu diamante strălucitoare.

Era tractirul, la care cioplise generație după generație toate șirurile de ocnași de-a lungul anilor, fiecare cu rîvnele și poftele ei, de cînd se deschisese ocna.

Maghereanu sculptase în cinstea lui Boieru pe cea mai mîrșavă, o mîndră idoliță de-o goliciune atotcuprinzătoare cu patru țîțe trufașe și două sexuri invoalte, vampirice, unul în față și celălalt în dos. Aici în căpiștea neagră alergau chinuiți de pofte, înfierbîntați de dorințe, să mîngîie, să îmbrățișeze, să sărute nurii pietroși de care să-și sleiască clocotul simțurilor înnebunite de înfrînări năsilnice și să-și molcomească aprinderile în umeda lor răceală.

– Unde e Maica Domnului?

– Aci, șopti tînărul sugrumat.

Zahei se desfăcu, pipăi cu sfială, dete de pulpe și nu-și urcă mîinile mai sus. Căzu în genunchi și se rugă mutește, îndelung, cu fruntea în țărîna sărată prinsă de sprincene.

– Să mă ajuți să-mi însemnez drumul pînă aici, spuse el ridicîndu-se. Vreau să viu în fiecare dimineață și seară.

Alexandru – cu mințile răvășite – încremenise. Firea dreaptă și limpede a orbului i se impusese de la început altfel decît puterea răufăcătoare a lui Boieru... Dar în împrejurarea de acum îl strivea.

După ce se reculese, orbul ceru să stea jos, înseninat. Luă pe tînărul soț lîngă el și se hotărî să-și răsufle păsurile.

– Mă, Alexandre, vrei tu să fim prieteni?

Pe acesta îl trecură lăcrămile.

– Mă, uite, te jur, aici în biserică, să-mi spui adevărat... mă asculți?

– Da.

– Ce se petrece aici la voi? Și Zahei apăsă pe fiecare cuvînt.

– De ce zici la voi? cercă Alexandru să-l abată. Nu te afli și d-ta aici, între noi! Ocnaș ca noi toți!

– Da, dar voi parcă nu mai sînteți ca toți oamenii.

– Cum am mai fi. Azvîrliți în iadul ăsta ne-am pierdut orice rușine și omenie, mărturisi soțul. Mă mir că d-ta le mai păstrezi.

– Eu le-am agonisit de curînd și cu greu, scăpă orbul spovedania. Dar numaidecît se răsuci:

– Mă, se încruntă el, aci e și închisoare de femei?

– Numai de bărbați, îi răspunse tovarășul.

– Dar se află cumva muieri îngăduite printre voi?

– Nu, Doamne ferește!

– Cum nu? Eu aud seara că le strigă ibovnicii pe nume și le cheamă la pat.

Alexandru tăcu.

– Chiar ieri unul o înjura pe Mărioara, altul se ruga de Lina. Într-un colț, bărbat-su o bătea pe Luxandra și pe urmă o pupa. Ce e asta, mă?

Obrajii tînărului ardeau, plesniți parcă de palme.

Se hotărî...

– Nene Zahei, d-ta tot n-ai priceput?

– Ce, neiculiță?

– Că noi ocnașii trăim între noi, împerecheați?

– Cum împerecheați? și orbului îi tremura glasul.

– Adică bărbat cu bărbat, cum trăiesc afară, în lume, bărbatul cu femeia lui.

– E cu putință? se spăimîntă Zahei... Asta aud eu noaptea?

Alexandru tăcea.

– Și cine v-a învățat?

– Cine? Firea îndobitocită din noi, slăbiciunile, frica.

Acum tăcea Zahei și se gîndea... Apoi deodată, cu grijă:

– Toți?

– Nu... Dar aproape. Cei mai mulți.

– A, vasăzică mai sînteți și unii care vă țineți deoparte, se bucură orbul.

Dar tovarășul nu-i îngădui nici înșelăciunea asta...

– N-ai priceput. Ăștia puțini se cheamă că nu sînt împerecheați *în chip legiuit.* Trăiesc o noapte cu unul, altă noapte cu altul. Adică nu vor să se lege, rămîn burlaci.

– Se află și de-ilalți? întrebă Zahei.

– De care?

– Muiercioi slobozi. Ori cum le-o zice?

– Au rămas vreo trei-patru, destăinui Alexandru. Cei mai destrăbălați. I-ai auzit pomeniți în sudalmele celor ce-i cheamă... Iapă-Moale, Poale-n Brîu, Ocheșica, Moțata.

– Și tu de care ești?... Și orbul în așteptare dete capul pe spate, ca și cum s-ar feri de-o lovitură.

– Eu? Și tînărul înghiți cu greu un nod.

– Tu!

– Eu, pînă a nu mă da să-ți fiu pereche, eu am fost țiitoarea lui Boieru... Întîia țiitoare, se biciui el singur, că are trei...

– De-aia te-a culcat lîngă mine? și fără să mai aștepte răspuns, orbul se sculă pe neașteptate și porni singur, bîjbîind, pînă se izbi cu capul de țurloaiele unei muieri de sare. Alexandru deodată nu se putu mișca. Înțepenise. Acolo Zahei căzu cu gura în pulberea sărată și se rugă iar. Cînd lumina felinarului rostogolit din pieptul lui îl descoperi, întins ca un leș, tînărul, dezmorțit, sări să-l ridice. Prosternarea orbului din nou la picioarele scîrnavelor plăsmuiri, îl umplu de spaimă, ca pentru o grozavă vină și-i îmboldi curajul să sfîșie toată pînza de minciuni cu care-l îmbrobodise. Gînduri și amintiri îl năpădiră. Și se răzvrăti împotriva scîrnăviilor scornite de nebunia unor disperați, care-și îmbucau unii în alții pînă la îndrăcire vițiile, ca dinții unor grozave roți ce-l prinseseră și pe el în mașina lor. Dar acum rîvnea să scape.

– Nene Zahei, răcni el gîfîind. Scoală, nu-ți mai pîngări rugăciunea. Te-am mințit. Omoară-mă. Aici nu e biserică.

– Dar ce? și se sperie.

– Tractirul!

– Tractirul? Orbul zvîcni în picioare.

Alexandru îl apucă de mînă și-l tîrî deoparte.

– Hai afară, gemu el... Nu mai pot nici eu... mă înăbușă spurcăciunile.

Pe Zahei îl străbătu tot tremurul de întoarcere și cunoscînd în carnea lui întreg zbuciumul de căință al soțului se supuse. Rătăciră tăcuți pe sub alte ganguri, sub alte bolți, pînă ce tînărul nu mai putu duce povara mustrărilor și se opri. Trebuia să le lepede și să se mărturisească.

Spovedania țîșni din el ca puroiul dintr-un buboi copt peste care te-ai lovit din întîmplare.

Singura odraslă a unui negustor, crescuse lăsat de capul lui în huzur și răsfăț, ca să iasă un copil rău, gingaș la trup, șovăitor la fire, aci încăpățînat, aci lesne de ademenit, nu era în stare de nici o sîrguință și nici o statornicie. Fugise din toate școlile, nici el nu știa de ce: dintr-un ghes lăuntric. După ce-l aflau, cine știe unde, și-l aduceau înapoi, uita totul. Se schimba o vreme, parcă n-ar mai fi fost el. Dar curînd pierea iar, apucat ca de-o boală ce l-ar fi lovit la răstimpuri. Așa, ajunsese băiat mare.

În cele din urmă tatăl, deznădăjduit, îl puse într-un atelier de sculptură pentru care părea că are o oarecare aplecare. Adică cioplea uneori, în lemn, păpuși ciudate, chipuri și măști bizare de oameni și animale, scălămbăiate, sluțite, ca ieșite dintr-un vis.

La început primi fără plăcere noua așezare.

Blîndețea meșterului, bunătatea și frumusețea soției îl cîștigară, și-l înduplecară să rămîie în căminul lor ocrotitor. Ucenicul, la rîndul lui, deștept, cu ager ochi și subțire simț pentru linii și forme îi interesă pînă a-i hotărî să-l ia la ei, cu gînd să-l îndrepteze, socotindu-i cusururile doar lipsuri în creșterea de acasă.

Se împliniseră trei ani de cînd Alexandru găsise adăpost în cuibul acesta de artă și dragoste. Cîteva fugi, lesne iertate, și alte abateri în care intra ca în niște crize trecătoare de rătăcire și întunecări nu dăunau legăturilor dintre ei.

Numai că, o dată cu vîrsta, sentimentele tinerelului pentru femeia patronului crescuseră de la recunoștință la admirație și apoi la adorare. Nu îndrăznea să le dea pe față, ceea ce-l apăsa și-l tulbura uneori pînă la aiurare.

Începu să urască pe sculptor cu o vrăjmășie ascunsă, răsuflată cînd și cînd în neascultări și grosolănii din senin. Încetă să mai urce la masă, nu mai călca prin casă. Se închidea în atelier și sfărîma mai mult decît lucra piatra.

Într-o noapte se luă după meșter care întîrziase și pătrunse pe urmele lui pînă în odaia de dormit. Femeia tocmai se dezbrăcase. O văzu goală, în brațele bărbatului. Atît. De atunci încolo nu mai ține minte nimic. Oricîte sforțări a făcut și ar face, în amintirea lui rămîne o gaură neagră care astupă întîmplarea. A doua zi l-au prins, de astă dată poliția, și l-au tîrît să-l confrunte cu victimele. Sculptorul și soția lui zăceau pe podele cu țestele sfărîmate. Alături dalta grea cu care cioplise în ajun, însîngerată. Vestmintele lui, degetele curate. Nici urmă de sînge sub unghii. La vederea cadavrelor, a leșinat. Trezit, n-a putut spune decît că el nu știe nimic. A recunoscut deschis că în noaptea crimei plecase din atelier cu unealta ucigașă în mînă.

Nici chinuri și bătăi, nici curse și alte viclenii polițienești nu-l clintiră din tăgadă. La stăruințele apărării care pretindea că ar fi avut o criză de nebunie, fu internat într-o casă de sănătate sub supraveghere medicală. Nicicînd n-a avut o minte mai limpede și o purtare mai firească decît acolo.

Ținînd seamă că inculpatul se apropia de majorat, jurații l-au osîndit la doisprezece ani de muncă silnică.

Orbul primea destăinuirea, doborît, cu capul înțepenit în piept.

– Ce zici, nene Zahei, eu i-am omorît?

Neașteptata întrebare îl zgudui. Ridică mîna și, pentru întîia oară, pipăi capul soțului trecînd palma peste părul lung și moale, pe care-l ghici bălai, pînă-n ceafa adînc scobită de gaura minciunilor. Apoi o întoarse coborînd-o încet, cu popasuri, pe fruntea ieșită în afară, cu două cocoașe pe laturi, apăsă ochii boboșați cu pleoape tremurătoare ca de o neîntreruptă teamă, prinse nasul mic, țuguiat, ușor sumes de vîrf, cercetă cu băgare de seamă gura strînsă, tivită cu buze subțiri și turtite ca două cordelușe de mătase, bărbia lunguiață, femeiască, crestată în mijloc de o găurică, cuprinse gîtul gingaș, alunecă peste pieptul strîmt cu coșul băgat înăuntru; îi apucă, acum altfel, mîinile mari, pătrate, grele, cu degete neastîmpărate ca niște viermi, scurte, boante și unghii roase pînă-n carne.

Era așa cum și-l închipuise: un copilandru, un țîngău, încă nedeslușit, care nu va fi niciodată și în nici un fel om întreg. Se întoarse din nou și-i pipăi capul.

– Pe tine nu te tunde?

– Nu. Mă scutește Boieru. Îi place să se joace cu părul meu... Ce zici, nene Zahei? și tovarășul aștepta liniștit.

Orbul nu se grăbea cu răspunsul.

– Ce zici?

– Ce să zic... Poate.

– Poate, ce?

– Poate cum spui tu, își tărăgăna glasul, îndoielnic.

– Că nu i-am ucis eu?

– De! Știu și eu! și oftă... Și de cînd ești în ocnă? schimbă el vorba.

Era de mai bine de un an. La început suferise cumplit batjocurile și silniciile ocnașilor cărora le căzuse pradă ușoară. Povesti urletele și zbătăile lui, fără nici o ajutorare, sub pîngăririle lor. Pînă la urmă avu noroc cu Boieru, care-l scăpă de gloată, alegîndu-l și păstrîndu-l numai pentru el. Îi plăcuse fiindcă era fraged, alb și copilăros, cu știință de carte: un fel de secretar intim.

– Și acum de ce te-a părăsit? L-ai supărat cu ceva?

– Nu știu, mărturisi cu oarecare ciudă tînărul. I-a venit lui așa! Are toane și hachițe care-l apucă, din te miri ce.

– Și-ți pare rău? Aveai loc bun lîngă el.

Alexandru, venit în fire, simți șfichiul. Strînse cu putere amîndouă mîinile orbului și se lipi de el.

– Nene Zahei, să nu mă lași. Apără-mă!

– Va să zică tu ești un fel de muiere a mea, vorbi apăsat. Mă, bine că n-ai încercat, că te striveam acolo pe loc.

Tînărul plîngea...

– Mă, urmă Zahei mișcat. Eu n-am nevoie. Dar dacă asta te scapă de spurcăciunea lui Boieru, și a celorlalți, lasă-i să creadă ce-or vrea. Zicem ca ei... Numai tu să te faci om cumsecade. Să știi că doar așa îți sînt prieten și te ajut.

Alexandru urma să plîngă în palmele orbului.

Tîrziu, se întoarseră între ocnași, primiți cu chiote de nuntă. Dar orbul și soțul cu caraulă după ei ieșeau și se apucau iar să cresteze cu cruci și stele de zodiac negrul drum al ocnei.

Sîmbătă seara, orbul veni singur la culcușul lui Boieru. Ăsta vru să se supere că nu-l călăuzește Mînza, cum îi e sarcina.

– N-am nevoie, spuse răspicat musafirul. Știu odaia voastră ca-n palmă.

– Cum? se uimiră toți.

– Am călcat-o cu urechea în lung și lat cu fiecare pas al vostru.

– Și nevastă-ta? rînji gazda.

Orbul se stăpîni.

– Alexandru, și apăsă pe numele tovarășului, vine numaidecît. A rămas să scuture țoalele și să aștearnă de culcare.

La capătul săptămînii, în dormitoare se înfiripau, pe tăcute, sindrofii în jurul căpeteniilor, care pofteau oaspeți. Boieru, înconjurat de fruntași, primi cu satisfacție pe Zahei, îi făcu loc de cinste, pe pat, și-l înfățișă tovarășilor în mijlocul cărora trona.

– Ei așa te vreau, prieten bun, nu dugos și sanchiu cum păreai!... Uite, să faci cunoștință cu tovarășii.

Orbul strînse rînd pe rînd, ținute lung în pipăitul lui ascuțit, ca să le recunoască oricînd, mîinile a vreo trezeci de vlăjgani, între ei *Mănăilă*, ciobanul noduros care-și ucisese nevasta prinsă cu baciul, povestind bucuros cum l-au găsit tocmai cînd cerca s-o jupoaie de piele ca pe oi, umplînd-o cu aer suflat printr-o țeavă. Apoi *Vînzoală,* argat care dase foc conacului încuiat cu străşnicie pe dinafară, de arseseră boierii ca șoarecii. *Popa Țurcă* zis și Burtă-Pustie, ucigașul preotesei pe care o crestase mărunt și o presărase cu sare. *Irmilie,* adventist furios în necurmată vrăjmășie cu popa. Ăsta căsăpise pe preotul din sat. Cînd la jurați i s-a spus că adventiștii adevărați nu ucid, el hohotise în plină sală, că popii nu sînt oameni ci fiare și trebuie stîrpiți. *Boșotă, Lișcotă* și *Bencheș*, ucigași de rînd ale căror mîini se furișaseră grăbite din palma orbului. Veni la rînd *Hadîmbu*, o haramină, balcîz și buzat, cu dinți albi, obrazul văcsuit cu lustru și mîinile păroase ca niște brînci îmblănite de urs. *Șerbotă*, falnic ca un brad pînă la brîu, cu fața deschisă și bălană de caș, – cu ochii viorii și bărbia cărnoasă, frumos rotunjită, iar de la mijloc în jos o stîrpitură pe două picioare schiloade din naștere, sucite cu tălpile înăuntru. Ăsta trimesese pe lumea cealaltă, cu șoricioaică, vreo șapte-opt bărbați de care nevestele nerăbdătoare vruseseră să scape, ca să ia alții. La proces el arătase că după ce isprăvise cîinii casei și pe ai vecinilor, își încercă leacurile ucigașe pe neamuri, veri și nepoți. La urmă *Ghingirliu,* sămînță de păgîn, un omuleț uscat, crunt și iute, care tăiase la o ceartă doi greci și rănise grav alți patru oameni săriți să-i scape. Ăsta nu se știe cum își păstrase pe el brîiele late, cu care umbla încins pe sub haina de ocnaș. Acolo purta înfipte patru cuțite și două pistoale paragorisite din sare gemă.

Cînd se mînia, își scăpăra ochii de tătar și ducea numaidecît dreapta la seleaful cu arme.

Toți zece condamnați pe viață. Fiecare își avea lîngă el perechea, ținută cu dragoste pe după gît, ori strînsă de mijloc. Tot pe atîția tovarăși ședeau jos, cinchiți sau grecește, ocnași mărunți, plevușca fără cuvînt în sfat. Între ei se marghioleau cu chiote și fandoseli, muierile, neîmperecheații, Iapa-Moale, Ocheșica, putorile cum le spuneau cu dispreț legitimele. Împinși de colo pînă colo, ei se ciupeau cu unii, se ghionteau cu alții, se ocărau, așijderi unor desfrînate.

*

Odată închiși în dormitor, ocnașii se aflau mai slobozi ca în orice alt loc, și răsuflau. Paznicii, după ce le vindeau pe ascuns rachiu și tutun, aveau tot interesul să nu mai pătrundă nimeni pînă la ei. Puteau face ce voiau, numai în liniște. Cu zece parale pe zi plată, fiecare căpăta la sfîrșitul săptămînii atît cît să contribuie la băutură și să-și cumpere tutun. Banii îi aduna starostele visternic, singurul care avea încrederea slujbașilor și prin mijlocirea căruia se făcea traficul. Mulțumită trecerii și bunei chiverniseli, sectorul lui Boieru era cel mai îmbelșugat în latura pilelii. Venea pînă la jumătate de oca de om. Dar cum fruntașii își luau partea leilor, pleava se mulțumea cu cîteva ceșcuțe. Ca să nu risipească nici o picătură, pe întuneric, se plecau trei inși deodată deasupra ceștii cu țigările aprinse din care sugeau adînc ca să lumineze un pumn de văzduh, așa ca Boieru să poată cumpăni cîteva clipe sticla și să toarne drept. Pe urmă nu mai era nevoie de nici o zare, mîinile cunoșteau drumul gîtului...

Nu aprindeau felinarul șterpelit, să nu vadă sentinela mijire de lumină la ferestre și să dea alarma. Nici nu scăpărau, ca să facă economie de fitil și amnar, destul de arse și tocite cu țigările.

– Noroc și bine ai venit, frate, îi ură Boieru, întinzînd cu galantonie orbului un clondir plin. Tu nu ești om de țoi, ci de butoi.

Și hohoti spre lingăii dimprejur. Ăștia se gudurară ținîndu-i isonul. Orbul simți cu putere damful spirtos, dar nu se mișcă. Aducîndu-și aminte că oaspetele nu vede, gazda trase cu sete din țigară să-și lumineze înainte, îi căută mîna și vru să-i puie sticla în palme.

– Na, ia...

– Nu beau! Spuse scurt acesta și-și feri brațul...

– Păi este partea ta dreaptă, nu bei de la alții, cinste, îl lămuri șeful, crezînd că din mîndrie face goange. Ți-am oprit banii pentru rachiu. Uite și tutunul care ți se cuvine.

– Nu fumez.

Fu o clipă de prosteală obștească. Un îngheț de grozavă uimire amestecată cu indignare! stare tălmăcită în chip desăvîrșit de Boieru dezmeticit.

– Mă, Zahei, tu nu ești ca toți oamenii! și după o tăcere... Nici nu te-nsori, nici nu te măriți... Și acum pe deasupra, poftim, nu bei și nu fumezi! Aferim... Ce-o să ne facem cu tine?!...

Zahei sta ca un vinovat înaintea judecății...

– Poate nu-i place basamacul nostru. O fi deprins cu altele mai bune, se amestecă popa.

– Să aștepte mult și bine. Asta am, asta-i dau, încheie el cu parapon, și trecu ceașca mai departe, altora.

– Mă, ți-o fi rușine de tovarăși, se întoarse iar la orb. Îți las sticla, ia-o cu tine. Poate te răzgîndești și-o dai singur de dușcă.

Și își văzu de treabă.

Gheața prilejuită de refuzul orbului se topi repede în căldura cinstirii și a vorbăriei.

Boieru se prefăcea că a uitat de mosafirul anapoda, ascultînd o snoavă, dar își puse în gînd să-l sîcîie, măcar pieziș.

Chemă pe Alexandru lîngă el, aparte.

– Na, Mînzo, bea tu în locul sfîntului ăsta.

Boieru, pus la ambiție, nu se lăsă. Chibzuind cu sfetnicii, au ajuns la socoteală că Zahei, ori este famen din naștere, sau legat cu vrajă de vreo femeie care îi înnodase ața și-l ținea neputincios. Afară dacă nu cumva, cine știe?, n-o fi scopit. Trebuia deci luat nu cum se face cu un bărbat, cu migliseli și alintări, ci ca pe muieri: cu de-a-sila și cu forța. Care se prinde pentru asta?

Nu unu, zece au sărit deodată, momiți ca de o mare pleașcă, de virginitatea victimei. S-au ales deocamdată cinci zăplani, care s-au mutat în locul vecinilor de pat și s-au pornit pe sforăieli. Zahei a cunoscut după răsuflarea streină că nu sînt megieșii obișnuiți: învegheat, s-a culcat pe spate. Deodată s-a simțit înhățat pe patru părți: trîntiți peste el, doi în dreapta și în stînga îl țineau de umeri și alți doi îl încleștară de picioare căutînd să-l țintuiască întreg. El i-a lăsat cîteva clipe pe cei de la căpătîi să se plece peste trupul lui, cît să-i vie bine, și-a întins apoi repede brațele peste ei, i-a prins de gîturi și i-a încolăcit. În același timp, cum n-avea lanțuri la picioare, le-a ridicat sus de tot cu ceilalți doi care atîrnau de ele, împiedicați în cătușe, le trînti cu putere jos, și apucă sub buturii de oțel pe vrăjmași, cu cîte un crac de al său peste fiecare. Pentru al cincilea tăbărît din față, îi căută răsufletul și cum îl simți, se ridică în șezut, îi repezi maiul capului într-acolo și îl plesni în piept, năpustindu-l în mijlocul odăii.

Totul se petrecu în liniște și taină, pe întuneric, mutește, doar cîteva icnete și opinteli. Patul, îngrozit, a tremurat din toate chiotorile, dar nu s-a dărîmat. Dormitorul tăcea chitic. Nu se știa bine ce se întîmplă. Bănuieli numai... Dar nimeni nu îndrăzni să se amestece, s-ar fi încins hărmălaie mare. Poate omor.

Zahei se întinse la loc cu căpățînele unora ieșind din subțioarile lui și cu șalele zvîrcolite ale altora sub pulpe. Cînd și cînd slăbea strînsoarea, să nu-i sugrume de tot. Pînă ce i-a zvîrlit ca pe niște cîrpe, cîte unul, unul începînd de la margine, cărora le făcu vînt cu călcîile. Iscoadele i-au cărat tîrîș... Gustul pentru fecioria orbului s-a curmat. Și ciudat: înfrîngerea în loc să-i întărîte, i-a umplut de admirație și le-a sporit cinstirea pentru biruitor.

– Mă, spunea a doua zi Boieru în șoaptă: pe ăsta dacă nu-l lăsăm în pace, ori ne aduce în stare să-l omorîm, ori ne schilodește el pe toți. Cum dracu să-l înduplecăm? Are un mecherez care trebuie găsit. Ce ziceți voi?

– Lasă că-i ghicesc eu viitorul și vă spui ce-o să se aleagă de el, făgădui Șerbotă, vraciul.

Dimineața șeful se opri să schimbe vorbă cu prietenul.

– Cum ai dormit? îl ispiti el.

– Ca de obicei. Dar mi-ai dat tovarăși niște zurbagii.

– Cum așa? Te-au necăjit cu ceva?

– Nu. Cît numai se zbuciumă rău în somn. Parcă ar fi apucați. M-am trezit cu ei peste mine și abia m-am putut scutura. Ba n-au mai avut loc în așternut, și-au ajuns pe sub pat.

– Bine că mi-ai spus, făcu Boieru. Și în gînd se mira de cu ce iscusință o aducea din gură orbul.

Și împăciuitor:

– Las' că-ți trimit înapoi pe Mînza...

Pe Mînza însă îl plesnise sorocul pandaliilor. Nu mai da pe la culcuș, fugea din rînd, rătăcea prin ocnă, se ascundea... Îl prindeau prin dormitoarele streine, de unde îl aduceau cu mare caznă

înapoi... Cînd și-a venit în fire, orbul nu mai avea nevoie de el. Umbla singur nestingherit pe drumul ocnei, în coada trîmbei. Și era mulțumit ca de un fel de libertate.

Ocnașii primiră pe Zahei așa cum era: tovarăș pașnic și de credință... Dar neatîrnat, neclintit din ale lui. Se deprinseră cu el răznit, tras deoparte din amestecul tulbure al obștii. Tăcut și mîhnit, deloc primejdios, nu rîvnea nimic, nu făcea umbră nimănui... L-au lăsat în pace. Boieru numai nu pierduse nădejdea că odată și odată o să-l dea pe brazdă și să-l aducă pe calea cea bună. Ar fi păcat de el, spuse șeful, să rămînă orfan de singurile bucurii ale întunericului; dragoste spurcată, rachiu otrăvit, tutun blestemat.

Sîmbătă seara împlineau pofta starostelui lăfăit ca un bei între fanții lui și se abăteau la refeneaua lor. Boieru își făcea într-o doară datoria și-i întindea sticla, necăjindu-l:

– Na, mă Zahei, ia măcar o gură, ce dracu! n-ai să mori.

– Lasă, altă dată, mai tîrziu, refuza el zîmbind cu blîndețe.

– Mă, tot am să-ți găsesc eu meremetul, îl amenință acesta trăgînd clondirul înapoi.

Cu încetul, orbul prinse obicei și venea să asculte, mai ales cîntecele. Iapă-Moale, cu glasul lui ciudat, ușor îngroșat, geamăt mlădios înăbușit în coardele gîtului să nu s-auză de-afară, le tînguia doine și balade bătrînești. Mănăilă ciobanul scotea fluierul ascuns în stratul patului și zicea jalea păstorului cînd a pierdut oile, sau horeau ca odinioară la tîrlă, însoțind sunetul limpede al tilincii cu isonul unui soi de gîjîit neîntrerupt, muget dulce – modulat în gîtlej. Oamenii nu lăcrămau... nu oftau măcar. Stăteau neclintiți și ascultau duși... Ca și cum, printr-o vrajă, ei sînt acum cei slobozi de odinioară și ar fi auzit, stînd la casele lor, zvon și bocet despre niște cunoscuți întemnițați, poate morți în ocnă, departe:

„Foicele foi uscate,
De opt ani și jumătate,
Zac în ocna cu păcate.
Zac în fiare și nu știu,
De sînt mort ori de sînt viu.“

Așa se tîrșeau zilele și nopțile la fel de întunecate, amestecate unele cu altele... Totuși, un fel de răboj al calendarului creștinesc îi ținea popa Burtă-Pustie. Îl dibuia din spusele paznicilor și din alte semne nesimțite. De pildă, Sfîntul Nicolae cădea întotdeauna orice s-ar fi întîmplat, cald sau zăpadă, în seara cînd convoiul ieșind din ocnă auzea taraf de lăutari în casa directorului pe care-l chema Nicolae. De aci popa socotea cît mai e pînă la Crăciun și statornicea nașterea Domnului.

Aproape de marile praznice cîțiva dintre ocnașii crescuți în datini, la țară ori prin mahalale, închipuiau din hîrtie proastă o stea, cîteva sorcove și porneau să colinde lui Boieru și fruntașilor care-i cinsteau cu băuturi și bănuți de cîte o para. Atunci dormitorul părea că se-nnorează călîi, mirosea lin a aburi de colaci calzi, a mere și gutui coapte în cuptor.

Orbul s-a bucurat cu adevărat și nu se mai sătura asculîndu-i. Îi punea în fiecare seară să-i ureze, lui anume, și-i dăruia cu toți gologanii cîți îi avea. De sărbători, popa a săvîrșit, așa cu

ce-și aducea aminte pe dinafară, o spoială de slujbă bisericească, la care a plecat capul pînă și adventistul. Toate astea l-au mai înmuiat pe Zahei și i-au înviat nădejdile.

– Mă, spuse într-o seară popa. S-a sfîrșit Cîșlegile. De mîine avem Cîrneleagă. Pe urmă începe Postul Mare.

– Și ce-i cu asta? îi ținu Boieru calea la vorbă.

– Asta înseamnă că de acum în șase săptămîni vine Paștile. Ostoiți-vă și voi măcar zilele astea cu păcatele. Păstrați-vă curați, să vă spovedesc.

– Iar începi cu palavrele tale? Aici unde nu mai este Dumnezeu, nu sînt nici păcate. Nu vezi? le-am ispășit în beznă și obezi.

– Treaba voastră. Să știți însă, urmă Burtă-Pustie, că eu de acum mă culc singur. Nu mai primesc pe nimeni lîngă mine.

Ajunul Bobotezei cînd cerurile se deschid și pămîntul se destăinuie, comorile răsuflă și duhurile joacă, iar vitele și oamenii proorocesc, era așteptat cu înfrigurare. Atunci Șerbotă, vraci și zodier, ghicea soarta. Nu la oricine! Numai la cei aleși de el și după mari rugăminți. Anul acesta el fu și mai zgîrcit în oracole. N-a vrut să dea în bobi. A luat mîna lui Boieru și, plecat peste palma lată, a tras vîrtos din țigară, s-a chiorît în podul brăzdat și a dat-o repede în lături.

– Du-te-ncolo cu mîna ta, că nu se vede nimic. Și a trecut la alții grămădiți în jurul lui. Zahei sta liniștit deoparte și asculta.

– Nu vă mai înghesuiți voi cei vechi, sînt sătul de baftele voastre sparte-n fund, îi ghionti Șerbotă. Ia aduceți-mi mai bine pe orb, să vedem ce triște are? E vreo scofală de soarta lui? Poate ajunge împărat!

– Al orbilor, glumi cineva.

– Pentru asta ar trebui să aibă bun măcar un ochi, rîse altul.

– Tacă-vă floancele. Sînteți niște proști, îi puse solomonarul la locul lor. Ce știți voi? Sînt fel de fel de împărați pe lume. Unii peste cele nevăzute... Întinde laba, frate, îndemnă el pe Zahei, să-ți citesc în ea rosturile.

Lui Zahei nu-i plăcuseră vorbele și nu se mișcă.

– A! nu vrei? Ți-e cumva teamă de viitor? Las' că viu eu la tine.

Se sculă pe picioarele-i sucite, se așeză lîngă orb și-i luă pe neașteptate mîna în ale sale.

– Ei! mînă mică... inimă mare... făcu uimit... Atît avu timp să spuie, că Zahei și-o trase înapoi... Și nu s-a învoit în ruptul capului să i-o cerceteze.

– Mă, da dugos și sanchiu mai ești!...

– Lasă-l în pace, dacă nu vrea, îi luă partea șeful. La urma-urmei are dreptate: ce mai apteaptă el de la viață? Întoarce-te la mine că n-ai isprăvit.

În palmă se ghicea soarta mică de toate zilele.

Pentru cea mare – Ursita – vraciul nu turna plumbe, nici cositor, folosea mijloace tainice, îndeosebi udul proaspăt anume descîntat și afierosit. De-aia, se lăsa greu. Dar n-avu încotro: porunca e poruncă.

Pentru noua ispitire a viitorului era nevoie să vadă bine... Se alcătui deci din cîteva țoale lungi, sprijinite în capetele a patru oameni, și întinse pe spatele lor pînă jos în dușumea, un soi

de cort sub care se aprinse felinarul. Lumina pîlpîi, se izbi sperioasă de pereții soioși și rămase prizonieră acolo. Întunericul domnea nestînjenit afară.

Boieru urină lung, cît un cal, într-un ciubăr lat, înadins scobit în sare și-l întinse descîntătorului care, stînd grecește la mijloc, se îndoi peste el și prinse să-l boscorodească. Udul cald și spumos începu să fiarbă. Clăbucii jucau, se strîngeau, se risipeau, se mutau în chipuri și înfățișări deosebite, repede schimbate. Izul tare de amoniac îi ațîța nările și-l îmbăta. Apoi spumele subțiate se așezară în rămurele, se hotărîră în linii și ațe ca plasa de păianjen pe luciul untdelemnos de oglindă slinită a lichidului. Țeapăn, holbat, fără suflare, cu priviri sticloase, țintite în palma întinsă a urinii, ghicitorul întîrzia cu tălmăcirea semnelor, încă mișcătoare în bătaia luminii. Nimeni nu clintea. Boieru nu se putu stăpîni să nu tremure.

– Mă, tu te arăți într-un alai mare, silabisi cititorul ca-n niște buchi nedeslușite. Mergi în frunte... Ești voios.

Și vraciul întrerupse vorbirea... Și iar o lua, ca și cum zugrăvea, pe măsură ce i se desfășura, vedenia.

– Porți ceva, ca o zgardă.

Boieru făcu un gest de nemulțumire.

– Stai! nu! altceva... Pe cap... pe frunte în chip de cunună. Și nu ești singur. Sînteți doi... mergeți alături. Și amîndoi încununați... Pe urmă o horă, într-o adunare.

Și deodată:

– Mă! tu te-nsori. Și pe curînd. Anul ăsta. Pun capul. Boierule, jucăm toți la nunta ta.

Cei de sub cort răsuflau ușurați. Boieru rămase nedumerit. Era prea puțin.

– Altceva nu se mai arată?

– Altceva? Pentru anul ăsta nu.

– Atunci cercetează înainte pentru anii viitori.

– Ții tu? nu vrei să amîni?

– Nu... Acuma.

– Bine! Atunci trebuie să gonim puțin vremea mai departe.

Șerbotă suflă peste firișoarele galbene, rămășițe ale spumelor topite. Se stîrni un ușor vîrtej, fața apei îngreuiată se încreți, se zbătu și se potoli în altă înfățișare nouă.

Solomonarul încremeni un timp încurcat asupra ei, suflă iar. Dar lichidul îngroșat nu se mai mișcă. Clăti vasul unde dormea acum un ulei năclăios negru-verde. În el vinișoarele cenușii ale ursitei nu-și schimbaseră locul nici chipul. Se rostuiseră și-nghețară.

Șerbotă ridică ochii la Boieru, încovoiat lîngă el, și-l cercetă repede cu privirea speriată, să se încredințeze parcă de ceva. Apoi și-o mută iar în fundul vrăjit al vasului, boscorodi, certă, amenință... nici o premenire. Nu mai așteptă. Îl luă și îl vărsă peste picioarele tovarășilor.

– Ce e? Ce se-ntîmplă? o sfecli Boieru.

– Nimic... Nu vrea să iasă, mormăi Șerbotă.

– Cine? Nu te face. Spune, nu-mi ascunde.

– Ce să-ți spui, mă?

– Tot ce vezi. Nu-mi pasă. Numai să știu mai dinainte.

– Nu e bine, îl dojeni vraciul. Asta ajută și grăbește să se-mplinească.

– Spune, șuieră mînios Boieru. Ce este să se împlinească? Și ridică pumnul.

– Mă, stai binișor, se oțărî Șerbotă. Eu îți ascund de milă. Și dacă ți-o spun n-o fac de frică. Ascultă:

Acesta se stăpîni borjogiu la fața.

– Mă, tu ieși din ocnă.

Surprins, Boieru ridică dintr-o sprînceană.

– Cînd?

– Dacă e cu zăbavă, peste cinci ani.

– Și mai degrabă?

– În vreo trei ani...

– Și de ce nu te-ndurai să-mi spui?

Vraciul tăcu.

– De ciudă că tu ai să rămîi mai departe închis?

– Nu... Și Șerbotă se îndrăci: Nu de asta!

– Dar de ce?

– Că nu ieși pe picioarele tale.

– Dar cum? și sufletul se abătu în el...

– Purtat în ceva... Ca într-un coșciug... și plin de sînge...

Boieru stete o clipă zăpăcit.

– Du-te dracului cu minciunile tale... Bine face orbul că nu te primește.

Și, furios, cu un picior în spate, zvîrli pe descîntător în lături.

– Hai, băieți, la rachiu.

Și ieși cu ceilalți, dărîmînd cortul cu toate țoalele năpustite peste zodier și peste felinar.

Se împrimăvăra grabnic. Într-o dimineață, osîndiții rînduiți în curte așteptau ordinul de plecare, cînd un glas țipă ascuțit:

– Rîndunica... rîndunica.

Toți ochii se ridicară și o zbucnire de glasuri din toate piepturile cotropi văzduhul.

Nici o pedeapsă, și mîncaseră destule, nu-i putuse dezbăra de acest chiot sălbatic, scurt ca un fulger, cu care ocnașii le primeau în slavă.

Regulat, directorul se speria crezînd că e răzmeriță.

– Rîndunele... rîndunele...

. Cel care le zărea întîi și da de veste tovarășilor primea o răsplată. Mulți le pîndeau zile și săptămîni de-a rîndul spionînd cerul cît le îngăduia răgazul înainte de intrarea în ocnă și înainte de închiderea în dormitor. De data asta cîștigătorul se brodea să fie din ceata lui Sperie-Pește, ceea ce mîhni pe orb, care înălțase și el ochii sarbezi spre întunericul de sus și își însemna tot mai șters în gînd: acolo, la Dunăre, gheturile pîrîiau pretutindeni, descopciate de toate chiotorile. Suflă Băltărețul, aer dulce de la miazăzi. Apele umflate răzbesc peste maluri cu avuții de crapi și somni. Gîgîie pe sus cîrduri de gîște sălbatece. Roiesc rațe și călifari... Și mai ales începe bătaia peștelui.

Peste el, aici, se așterne și-l roade rugina.

Rîndunelele zburară. Pe urma lor, rămaseră toți multă vreme muți, amețiți, cu gîturile sucite în sus, chiar în ocnă și cu gîndurile aiurea, osîndiți, gardieni, soldați... Și ziua întreagă nu mai fură buni de nimic.

Apoi, în alte zile, s-au desfășurat funii cîntătoare de cocori, s-au rotit berze... dar în alte ceasuri... Au trecut peste ei, cei cufundați în ocnă, și n-au mai știut. Le-au spus doar soldații. Au așteptat zadarnic în răstimpurile cît se aflau în curte. Nu le-au mai văzut. Poate la toamnă, cînd trec înapoi, să aibă noroc. Sau la primăvara viitoare, cînd iar le vor întîmpina cu urale.

Așteptarea asta le era încă una din chinuitoarele mîngîieri: să viseze la întoarcerea sărbătorească a ștafetelor lumii slobode.

*

Ocnașii sînt mult mai nenorociți vara. Celelalte anotimpuri sînt de la sine întunecate. Dar chiar mărita doamnă a anului, cu puternica și îmbelșugata frumusețe, abia pătrunde acolo. În locul ei, timpul, negru olog, tîrăște în circă doar o biată slăbănoagă așijderi toamnei și iernii. Și pe aceea o zăresc numai între două clipiri: în zori, așteptînd să pornească spre ocnă, și seara tîrziu, cînd trec la culcare spre sălașele cu zăpușală împuțită. Încolo, pentru ei, pretutindeni și toată vremea domnește tot bezna. Ceruri mărețe, dimineți strălucite, amiezi de azur arzător, lungi apusuri cusute cu lumini de mătase rămîn departe afară, să-și desfășoare dincolo de ochii lor splendorile. Și oricît de trudiți, nu pot să doarmă. Le simt prin ziduri pînă tîrziu cînd se face peste tot noapte adevărată.

Ca și ei toți, Zahei îndura chinurile îngropării de viu. Grădina lui Lagradora stăruia cu proaspetele-i amintiri supte, în carnea lui. Zbucnirea în răsărit a soarelui, puterea de duh a vîntului, subțirea povară a văzduhului cu creștete aprinse, ispitele umbrei, copacii, norii, apa, mai ales apa, toate, toate, cînd se trîntește pe pat, se culcă peste aducerile lor aminte care ard ca jarul viu.

Și nici o întîmplare cît de mică nu se agață pe zidurile de sare, lunecoasă în hău a zilelor.

Spre toamnă puțină înviorare. Doi proaspeți osîndiți le-au sporit numărul, împărțiți unul lui Sperie-Pește, celălalt lui Boieru. Ceea ce a dat de furcă întregei ocne: prilej de întrebări, presupuneri, cu povestea noilor tovarăși, trecută din gură în gură, soarta lor plînsă ori luată în rîs, isprăvile lăudate sau hulite. Nu s-a pierdut un amănunt, nu s-a păgubit o vorbă, nu s-a trecut cu vederea un semn făcut cu mîna sau cu ochiul de noii intrați, fără să nu fie numaidecît culese, dezbătute, legate și alcătuite în felurite chipuri, sporite de o curiozite împinsă la delir. Se ațineau să afle mai ales cum au primit botezul ocnei și în ce fel au răbdat primele încercări ale uceniciei.

Îi pipăiră mai întîi șefii, fiecare pe al său, și-i întoarseră pe toate părțile și toate fețele, de aproape și de departe, pe dinafară și pe dinăuntru, cum cercetează negustorii de sclavi marfa, pînă și în gură. Așa s-a descoperit că unul din ei, cel de la Boieru, un bătrînel slab ca o scîndură, păstra într-o falcă trei măsele de aur, care nu se știe prin ce minune scăpaseră tuturor puricărilor de pînă atunci. Asta însemna dintr-o dată o comoară. Vîndute paznicilor, măselele aduceau zeci de oca de rachiu și pachete cu tutun, și prețiosul bătrînel fu botezat pe loc Aurică.

Celălalt, flăcău nălțuț și zvelt, cu cap frumos strujit, poate fruntea puțin de berbec, dar răscumpărată cu prisosință de tăietura obrazului de un oval fără greșală, pielița întinsă, auriu-mată,

dulce la pipăit ca saftianul, ochii mici, codați, de căprioară, negri, umezi, duioși, nas subțire, semeț, dar bine măsurat, cu nările aproape lipite, gura mică și cărnoasă, cu buze mașcate, mers nițel lînced unduios din șolduri, mîini și picioare gingașe, izbise pe toți. Mai ales pe Boieru, ajuns în cumpăna vieții, îl săgetă drept în inimă. Scurt, îl întoarse pe dos. Fu de-ajuns să-l ochiască de două-trei ori, ca văpaia patimii să-l încingă aprigă. Și nu se mai stăpîni. Plăti să-i afle numele, viața, faptele, scrise în dosarul sosit odată cu osînditul.

Saharian, mîngîiat cu numele de Giugiuc, fecior în casă la un cunoscut artist, cunoscut pentru talent ca și pentru moravurile lui pidosnice, trăise cu „domnul" pe care izbutise să-l despartă de soție. Stăpînul, boier nestatornic și flușturatic, cu zeci de alte prietenii și legături de același soi, scosese din fire pe tînărul amant care se socotea singurul legitim. Ros pe bună dreptate de gelozie, el nu mai putu răbda să fie înșelat... Odată, cînd îi prinse în flagrant delict, pîngărind cu altul iatacul lor intim, îi sfărîmă tîmpla, cu o lovitură de pumnal, găsit din întîmplare pe masă.

Povestea înfierbîntă și mai grozav pe Boieru. Temperamentul pasional al iubitului îi întărîtă dorințele. Făcea tot ce-i sta în putință să se apropie de el, în zilele lucrătoare prin curte și în ocnă, duminica la ferchezuială. Îi da roate ca un cocoș, cu ochi galeși, ahturi și ofturi, ca odinioară cînd da gata fetele de la completuri. Giugiuc se ținea rece și distant. Încercă să intre în vorbă, Sperie-Pește, parlagiu fieros, un tolomac negricios ca un gealat, mereu pus pe bătaie, veghea strașnic, cu măciucile pumnilor în șolduri, să-și apere bunul. Iar tovarășii lui făceau necontenit de pază în preajmă.

Boieru cu ai săi s-ar fi încumetat să se măsoare cu ei. Cele două tabere se mîrîiau, arătîndu-și colții, nerăbdătoare să-și dovedească credința față de șef și mai cu seamă bucuroase de-o bătaie, căreia toți îi duceau dorul, la urma-urmei iasă ce-o ieși. Dar Boieru știa: iese scandal, pedepse, mutări, din care Giugiuc ar fi fost pierdut pentru el fără întoarcere. Nici așa însă nu mai mergea. Vedeau toți cum gogeamite voinicul se prăpădește. Îndrăgostitul tînjea, se topea pe picioare și nu mînca, bea cumplit.

– I s-au aprins rău călcîiele, spuneau tovarășii, mîndri de vlaga verde a șefului. Dar nimeni nu-și da seama și cu atît mai puțin Boieru că în zbuciumul lui se amesteca tot atît orgoliu dîrz și pizmă cît poftă și jind. Privind la partea căzută rivalului, i se părea mai bună și se simțea nedreptățit. Nu se putea liniști pînă ce nu-i va răpi-o și turba că un nepricopsit ca Sperie-Pește îi stă împotrivă.

Ciracii, îngrijorați se sfătuiră ce este de făcut și nu găsiră nimic mai de ispravă decît să răpească într-o seară pe tînăr, să-l aducă plocon șefului, care să-și astîmpere poftele și să se tămăduiască. Acesta zîmbi amar. Zburase vremea dragostelor iuți, smulse cu sila și repede trecătoare, descalecă și încalecă.

Acum, așezat și tabieticos, avea nevoie de iubire caldă, cu răgaz, legumită pe-ndelete și împărtășită.

Se întoarse la politica lui înțeleaptă, a mijloacelor diplomaticești. Puse în mișcare pe cel mai bun codoș, Iapă-Moale, ministrul său pentru treburile dinafară. Iapă-Moale, sub înfățișarea de lungan lălîu, deșuchiat și îngălat, ascundea o istețime și o viclenie puse de mult și cu folos la încercare.

Îl însărcină să negocieze cu protivnicul răscumpărarea odorului și în același timp să înmoie și să cîștige inima acestuia cu daruri și făgăduieli. Șerbotă adause descîntece de dragoste pentru Boieru, de scîrbă și urît pentru adversari.

Tîrguielile n-au durat mult... Sperie-Pește nici n-a vrut să audă. Ba încă a trimis niște lungi și complicate, pînă la al noulea neam, pomelnice de înjurături, pe care solul, întors cu coada-ntre picioare, n-a cutezat să le înfățișeze aidoma.

Alt sfat, cu mare dezbatere, la culcușul șefului înfruntat. Zahei, întrebat, și-a dat cu părerea ca totul să se oprească aici. Boieru să-și găsească singur cumpătul și să [se] înfrîneze. Nu e nici de rangul, nici de demnitatea lui să se înjosească rîmnind la tîrîtura unui bandit. Popa puse însă numaidecît altfel problema și răsturnă chestia: Deoarece ne-am vîrît pînă aici, zicea el, e o datorie de obraz ca șeful să-și facă ambiția și cu el să ieșim noi toți biruitori. Și nu e greu să se vie vrăjmașului de hac. E de-ajuns să se ungă cu un bacșiș bun supraveghetorul principal care găsește lesne chip și cale să smulgă din ghearele Sperie-Peștelui prada și să le-o dea lor.

– De unde atîția bani, cît ne-o cere? se îndoi unul.

– De unde? punem mînă de la mînă și strîngem. Și apoi n-avem pe Aurică?

Boieru bătu încîntat din palme.

– Aferim! măselele! Bravo, popo, vino să te pup!

– Nu! sări repede Iapă-Moale, care nu se vrea întrecut. De ce să băgăm în treburile noastre om strein. Dacă e vorba de preț bun, să încercăm întîi o împăcăciune între noi, ocnașii. Lăsați pe mine, cunosc eu pe alde Sperie pe mă-sa!

Și astfel s-au reluat noi ciorovăieli, pe alte temeiuri, de data asta mult mai serioase.

Cînd ambasadorul trecu acum pe la nasul adversarului putința unei înțelegeri a lui Boieru de-a dreptul cu cîrmuirea care să-i dea pe tînăr, Sperie-Pește o băgă pe mînecă. Își da seama că nu poate ține piept concurenții, dacă supreveghetorul scoate pe Giugiuc la mezat. Căci nici unul din osîndiții pe viață nu-și pierde speranța că în curînd o să scape într-un chip sau altul, fugă, foc, cutremur, război. Și-n vederea acestei ieșiri la lume își pregătește din vreme un cheag, ban de ban strîns cu mare migală. Și el nu avea nici o poftă să-i cheltuiască.

El era un căpcăun jăcman și cărpănos, care n-ar fi stricat pentru un gust al său nici măcar un ban din cîți strîngea jefuindu-și supușii. Pe cînd Boieru e mînă spartă și are și trecere. O înmuie deci...

– De ce să nu cădem mai bine noi cei asupriți la învoială între noi? pledă codoșul. La ce să-și bage coada galonatul? nu e mai cuminte cîștigul să-ți rămîie ție? Și stingem cu asta orice zîzanie.

– Atunci cum facem cu cîrmuirea? se scărpină în cap parlagiul lacom. Că trebuie învoire. Lor nu le dăm bani?

– Asta ne privește pe noi. Tu nu te sinchisi... Și urmară alte tîrguieli.

După cîteva zile de aspre ciorovăieli, conciliabule și conferințe, Sperie-Pește aduse cele din urmă neclintite condițiuni: un schimb. El dă pe Giugiuc, în locul căruia primește pe cel cu trei măsele de aur. Iapă-Moale sări în sus.

– Aurică? De unde pînă unde îl scoți acum pe ăsta? că n-a fost deloc vorba de el.

– Stai, că nu s-a isprăvit, îl opri protivnicul: îmi mai dați pe deasupra treizeci și doi de franci despăgubire.

– Asta-i nerușinare, răcni solul. Simbria șefului pe un an.

– Dacă vrea!... Și...
Sperie-Pește se opri din vorbă zîmbind.
– Și... făcu după el Iapă-Moale zăpăcit.
– Și, Boieru ridică toată cheltuiala nunții...
Iapă-Moale zgîi cît putu ochii lui bleojdiți.
– Nuntă? Ce nuntă?
– Nuntă, ca toate nunțile... cu popă și cununie. Băiatul nu primește altfel! Destul l-a înșelat și l-a nenorocit măgarul dintîi... Acum vrea în regulă.
– Nu se poate, cercă solul cu glas gîtuit, să se împotrivească.
– Dacă nu se poate, lăsați-l în pace. Eu, ca un părinte, sînt dator să-l sprijin: ieșim toți chiar mîine și reclamăm directorului... Și dacă vă atingeți de el... v-adun de pe jos.
– Asta ai scornit-o tu, ca să-ți bați joc, zbieră mînios Iapă-Moale. Unde s-a mai pomenit nuntă aici?
– Are să se pomenească de aici înainte. Și îi cunun eu, naș.
Codoșul se întoarse furios... Dar Boieru, care nu mai putea răbda nici dragostea respinsă, nici trufia înfumurată, primi. Se rugă numai de prietenul Sperie-Pește să-i ușureze condițiile și să le slăbească în două puncte. Întîi să nu ia numai el cîteșitrele măselele. Să-i lase lui una, cu care să ridice nunta. Al doilea, să se lepede de nășie, deoarece a apucat să-i făgăduiască lui Zahei.
Alte încordări și tocmeli, cu alte amenințări dintr-o parte și alta. Dar de data asta Iapă-Moale se ținu dîrz și pînă la urmă scoase de la vrăjmaș și măseaua și pe Zahei.
Curînd cei doi șefi se întîlniră în ocnă, fiecare cu alaiul său după el, se întîmpinară cu mîinile întinse, pecetluiră tîrgul și hotărîră nunta, care trebuia săvârșită cît de curînd, să nu intre în post. Pînă atunci, Boieru fu autorizat să facă fățiș curte logodnicei. Pierdut, ca un amorez începător, el trimetea daruri: mîncări și băuturi socrului; și punea pe Maghereanu să sculpteze trandafiri și crini din bulgărași de sare pe care-i oferea iubitei.
Administrația bucuroasă de orice bună înțelegere între ea și ocnași, înlesnea și încuraja aceste împerecheri de condamnați, care domolea anarhia și zămislea îndatoriri și legături, înjugînd la un fel de stare civilă pe acești gîrbițoși, fără lege, nici Dumnezeu.
Învoirea se dete cu amîndouă mîinile și cele două jertfe se schimbară unul la locul celuilalt. Și trecură: Giugiuc la nuntă, Aurică la junghiere.
Ocna întreagă se însufleți la vestea nemaiauzitei și nemaivăzutei sărbători. Boieru își freca palmele. Pe deasupra, cum avea pretenția să se creadă imens și să fie socotit milos, era mulțumit că scapă de scoaterea măselelor bătrînului și că cruzimea asta are s-o făptuiască parlagiul.
– Lasă mă, să le scoatem noi... îl certară tovarășii. Să vezi că tîlharul ăla o să le oprească pe toate. Pe-a noastră n-o s-o mai vedem.
Și au avut dreptate... În dimineața nunții, la împărțire, Sperie-Pește susținu cu neobrăzare că în falca sfrijitului n-a găsit decît două măsele de aur. A de a treia era de os, plin de rugină, stricată și că ei au luat-o drept aur și s-au amăgit, ori au știut și au vrut să-l înșele pe el. Dar n-a mers. Ginerică însă, mîndru și fericit, trecu peste toate!...
Puțin mai tîrziu trimise după Motoașcă. Ăstuia nu i se împotrivea lacăt, nu-i rămînea neaflată ascunzătoare. Bucureștean get-beget din Delea, trecuse de mititel după moartea maică-sii la o bunică. Baba ținea casă cu fete, o duzină de otrepe și lepădături adunate de pe maidanele vieții.

Copilul, pus de bătrînă, umbla prin toate motoaşcele unde nenorocitele îşi înnodau gologanii, îşi strecura mînuţele în buzunarele clienţilor aşteptînd rîndul în salon, şi din cînd în cînd da o raită pe la tat-su, însurat a doua oară cu o scorpie care, cum îl vedea, îl lua la goană şi la huiduieli. Pramatia găsea însă meşteşug să se prelingă nesimţit şi să scotocească, prin dulapuri şi lăzi, ca să se întoarcă totdeauna cu cîţiva bani şi lucruri.

– Sînt ale tale maică, de la mamă-ta, îl lăuda baba, mîngîindu-l pe păr. Dar i le lua ea... Mai mărişor, trecu la motoaşcele bunicii: îi trebuia de cheltuială pentru tutun şi băuturică. Femei avea la nas...

Apoi înaintă în meserie. Başca de furturi prin tramvaie, buzunăreli pe străzi şi cîte o iamă prin tejghelele cîrciumarilor căscăunzi, îşi alesese o specialitate: bătrînele. Făpturile astea gîrbovite, înfofolite şi înghemoşate în fel de fel de bulendre şi fuste, încinse şi înnodate cu tot felul de broboade şi cingători, nişte adevărate motoaşce vii, ţin ascunse în sîn, la betelie, în ciorapi, iarna în izmenele lor lungi de barhet, parale bune, învelite în cîrpe, strînse cu zece noduri. Sau le păstrează pitite în chichiţele sipetelor, în paiele mindirului, prin găurile din duşumea.

Asupra lor se abătu ca un uliu tinerelul. Le ponta una cîte una, sau mai multe deodată, le urmărea, le făcea cunoştinţă şi se împrietenea: nu era deloc greu. Uneia îi intra cu linguşeli, zaharicale şi covrigi cu susan pe sub piele. Alteia îi făgăduia s-o ia, că vrea să se aşeze la casa lui. Pe alta o amăgea că-i cumpără cocioaba, pe preţ bun. Între timp pătrundea prin odăi şi opera. Descuia, cotrobăia, răscolea, deznoda şi pierea, lăsîndu-le cu buzele umflate.

Unde nu se prindea felul ăsta blînd, sărea la mijloace tari. Vrăjea încuietorile uşilor ori balamalele ferestrelor şi aluneca după mijlocul nopţii afară, nălucă, la patul încăpăţînatei. Norocul ei dacă baba avea somnul greu şi nu se deştepta.

De crăpa măcar un ochi şi cerca să strige, îi punea mîna în gît. Baba murea. Nu de strînsoare, cum spusese el la apărare, că n-apăsa rău, ci, ca o proastă, de spaimă. Cîteva întîmplări din astea cu muieri tîmpite şi slabe de inimă îl îmbrîncise în ocnă.

Acum se înfăţişa cenuşiu şi fleşcăit ca un şobolan prins în cursă şi dat tarbaca. Dar mîinile îi rămaseră aceleaşi, lungi, sprintene şi deştepte, mîini de maestru, terminate nu cu degete şi unghii, ci cu zece chei şi tot atîtea cîrlige să nu li se împotrivească nici un nod şi nici o încuietoare. Boieru îl primi cu prietenie şi îi şopti ceva scurt la urechi. Omul se înveseli. Spuse numai:

– Las' pe mine.

– Stai, îl opri şeful. Trebuie chiar azi, cît e vînzolul şi harababura asta a nunţii. Mîine este prea tîrziu. Le stămută, ori le dă...

– N-avea grijă, îl încredinţă Motoaşcă.

– Şi să ştii, se plecă spre el ginerile, în taină, să ştii că una rămîne a ta.

*

Nunta se săvîrşi în ultima duminică de harţ, după-amiaza, în dormitorul lui Boieru, sub ochii cu oblăduinţă închişi ai administraţiei care a contribuit şi ea la îmbogăţirea şi strălucirea ţeremoniei.

Giugiuc sosi îmbrăcat ca o fecioară, într-o lungă cămașă albă femeiască, cît se ținea ca o rochie tîrîș după el, cu pieptii încrețiți în volănașe, horbotele și alte bibiluri, strîns peste mijloc cu o cingătoare roșie. De pe capul cu părul acum mărișor crescut îi atîrna pe spate un văl adevărat de mătase. Toate împrumutate prin nevasta unui paznic din chiar casa directorului unde s-a iscat oarecare ciondăneală. Cucoana și fetele curioase țineau morțiș să vadă nunta, mare distracție în pustietatea asta, unde ele se morfoleau numai cu ale gospodăriei. Dar directorul, bărbat sever, nu știa de glumă. Le-a oprit cu vorbe atît de urîte, încît a ieșit ceartă, și ziua întreagă au stat toți bosumflați.

Giugiuc pășea palid, cu ochii umezi parcă de lacrimi, la brațul lui Boieru, înzorzonat și el peste hainele vărgate, cu panglicuțe și alte țarțamuri. Pe hîrdăul de apă, slujind acum drept sfîntă masă, luceau două cercuri, în chip de cununii, tăiate din tinichea de acoperiș frecată pînă ajunsese argintie. Alături un păhărel cu vin și un pesmet ros de șoareci. În loc de lumînări, Zahei și Alexandru le-au ținut aprinse două felinare din ocnă. Numaidecît în spate străjuiau Sperie-Pește și Gagiul cu cele două state majore ale lor amestecați cu soții și prietenii ginerelui, împopoțonați în loc de beteală cu felurite găteli mărunte. Apoi paznicii, dorobanții de gardă, dornici de priveliște nouă și setoși de băutură. Pe urmă gloata, prostimea, cu gura căscată la atîta splendoare și bogăție.

Popa Țurcă, înveșmîntat într-o largă rochie albastră, descusută din cingătoare, căpătată pentru împrejurarea asta tot din afară, a spus din toată inima rugăciuni, a rostit pe dinafară cît s-a mai priceput și și-a adus aminte, frînturi de slujbă, le-a schimbat inelele, le-a închinat cununiile sărutate de amîndoi, i-a adăpat din același păhărel și i-a hrănit din același pesmecior soldățesc din care au ciugulit ca doi hulubași... Le-a cîntat *Isaia dănțuiește*, învîrtindu-se în jurul hîrdăului cu orbul bîjbîind după ei. Apoi i-a blagoslovit și, după o scurtă cuvîntare de urare, a dat drumul nunții.

Boieru a plîns, Sperie-Pește a hohotit de rîs. Zahei a rămas adînc zguduit de puterea duhovnicească a tainei slujite și simțea nevoia să se apropie de popa pentru toată durerea și obida lui.

A urmat zaiafet mare cu belșug de rachiu din care s-a înfruptat toată lumea, din toate dormitoarele lăsate deschise vraiște. Cîți nu mai încăpuseră așteptau afară cinstea, ascultînd cîntecele și chiotele înăbușite dinăuntru. Numai bătrînul Aurică zăcea în pat cu falca umflată și gingia harcea-parcea. Sperie-Pește n-avusese clește și îl ciopîrțise cu o daltă și o pilă. Multă vreme omul a umblat legat pe sub bărbie, cu gura strîmbată într-o parte.

Seara cînd, după rînduială – de data asta amînată mult mai tîrziu –, dormitorul golit de musafiri s-a încuiat, s-a pornit alt rînd de petrecere numai între Boieru cu perechea și echipa lui. Au ieșit ca din pămînt cîteva gîște cumpărate din gospodăria directorului și rumenite în chiar cuptoarele acestuia. Și plăcinte așijderi, cu băuturi mai alese, plătite de ginere peșin. Scăpat de socru, Sperie-Pește care plecase candriu rău, și de șleahta lui afumată, s-au pus pe chef în lege. Zahei, rugat de toți, își călcă pe cuget și cu cîteva smucituri desferecă din cătușe picioarele mirelui și ale miresei ca să joace slobozi. Prins în horă, nun mare, fu îndatorat să se bucure și el, să dănțuiască, să ia parte, orbiș, la nebuniile celorlalți, așa pe trezie, fără să guste o picătură. Și n-avea nici un haz.

Bănuielile cădeau asupra păcătosului de Aurică, nerăbdător să-și garnisească la loc falca văduvă de ele... Dar nu s-au mai găsit... Se credea că le înghițise și multă vreme s-au ațînut la hîrdăul cu pricina și au pescuit zadarnic în el.

*

Venirea lui Saharian a adus pentru toți urmări bune. O dată cu liniștea, Boieru își punea la loc firea și mințile. Dragostea pentru noul soț se luă la întrecere cu pornirea lui spre măreție, ca să-i stîrnească toate ambițiile. Cu orice preț, el vrea să se dovedească, în ochii lui Giugiuc, cel mai deștept, cel mai desăvîrșit, cel mai nobil om, unit cu cei mai destoinici, neîntrecut șef cîrmuitor: ceva grozav, fără rival, sub care să-și copleșească iubitul și în același timp să adoarmă, pentru scopurile lui ascunse, veghea paznicilor.

Pentru asta se căznea să se poarte așa ca să cîștige de pretutindeni numai laude și admirație. Ziua întărea cu pildă personală disciplina muncii și ascultării. Jos, în ocnă, nu mai trăgea chiuluri, îndemna cu fapta pe toți la lucru, el totdeauna în frunte unde era mai greu.

– Mă băieți, striga el, o viață are omul. Noi nici p-asta n-o mai avem. Ce pierdem? Hai, pe el.

Ceilalți, însuflețiți, copilăros de mîndri, se luau după el, urneau cu piepturile gogeamite bolovani, bucuroși să lase în urmă celelate două detașamente rivale pe care începeau să le disprețuiască și de care țineau acum să se deosebească, prin merite mai mari. Unitatea de ocnași de sub comanda lui Boieru se închega într-un fel de societate, strînsă în jurul unui cuvînt și unei rînduieli de onoare.

Numai pe Giugiuc îl scutea de osteneli, dosindu-l sau dîndu-i sarcini ușoare, cu învoirea tuturor, paznici și ocnași.

Seara Boieru lepăda, ca o armură grea, dregătoria și se făcea soț drăgăstos, prieten deschis și îngăduitor, adevărat boier, larg primitor de oaspeți. Ceea ce-l prindea de minune. Giugiuc aducea acum adaos, în aceste adunări, o notă nouă, proaspătă, de subțiime, gust și îngrijire. Obișnuit în casele pe unde slujise cu luxul și rafinarea, el se purta și aici, față de toți, cu o curtenire și o politeță care ajunse molipsitoare. Începu destul de repede să se strecoare între sălbăticiții tovarăși fără mare greutate, aproape de la sine, o grijă de bunele deprinderi, o spoială măcar de cuviință. Oamenii prinseră să se simtă și să se supravegheze. Și colțul de cîrciumă a lui Boieru se prefăcu în salon. Înainte de a se strînge acolo, ocnașii, oricît de obosiți, își scuturau hainele, se curățau de sare, se spălau și se dichiseau. Unii își încălțau bocancii, deși era întuneric.

Se mai scăpa ici colo cîte o înjurătură, repede înăbușită de coatele primite, cîte un scuipat pe jos, numaidecît șters cu talpa. Nu se mai bea de dușcă, ci pe îndelete, fără gîlgîituri, cu sorbituri. Simțeau și ei că este oarecare frumusețe în această ținută la care se îndatorau singuri, de plăcere. Aflau în aceste stînjeniri la care se supun de bunăvoie o oarecare însemnătate, ca și purtările alese, chiar dacă nu aveau numaidecît nevoie de ele. Și fiecare se străduia să și le însușească.

De altfel, chipul deosebit cum îi primea Giugiuc, ca o doamnă de casă mare, eleganța cu care le întindea mîna și le oferea tratația, chipul cum le zîmbea și-i poftea la sindrofie, vorba dulce și aleasă, îi umplea de o plăcută sfială și-i ajuta cu îndemnuri să se potrivească și ei pe același subțire calapod. Prin asta ei își umpleau nevoia tainică de a se ridica ei înșiși din înjosirea și

decăderea la care erau osîndiți, setoși măcar ei între ei să se poată înnobila, chiar numai prin acest joc amăgitor de-a politețea, prin această parigorie de civilizație, care-i izola și-i scotea din rîndul ocnașilor, acolo.

Tînărul le istorisea petrecerile ca-n basme din palatele pe unde urcase, bogăția și mobilele ce le împodobeau, lumea înaltă în care se amestecase, numai prinți și barosani, de se jucau cu napoleonii și pierdeau la cărți, fără să clipească, glumind, într-o singură seară, mai mult decît ar fi putut jăfui un ocnaș într-o întreagă viață... Ei ascultau, lung, fără să jinduiască, ca pe niște povești tot de pe alt tărîm... Și se despărțeau, perechi-perechi, împăcați, urînd noapte-bună patroanei și lui Boieru.

Chiar Iapă-Moale, Poale-n Brîu și ceilalți deșuchiați simțiră nevoia să se potolească și trebuiră să-și caute soți legitimi, bunele moravuri nemaiîngăduindu-i fără nici un căpătîi, ca pînă acum.

Cel mai bucuros de schimbare fu orbul. Se împlinea rîvna lui de liniște. Neorînduielile de zi, certurile și bătăile de noapte încetau. Avea acum tihnă să se coboare în el, să gîndească, din ce în ce mai greu, și să-și strîngă amintirile tot mai risipite și mai șterse. Și era recunoscător lui Giugiuc că deșteptase în tovarăși o rușine și o îmbunătățire ca acestea, căznindu-se să ciopleacă, din niște bolovani de sare, oameni. De toate astea Zahei își da seama mai ales seara, la primirea oaspeților, cînd Giugiuc îl copleșea cu toate favorurile, fără să-l poată scoate din rezerva și cumpătul lui firesc.

– Stai nașule, se repezea spre el tînărul

– Ia, nășicule! De ce vii așa tîrziu, nănașule?

– Hatmane, ia vezi de tata-nașu, căci dintr-un fel de stînjenire drăgăstoasă și alintare față de Boieru, căruia nu știa cum să-i spuie, îl striga Hatmane, după porecla cu care răsfăța odinioară pe un bătrîior amant, fost colonel, înainte de a ajunge în casa artistului. Ceea ce pe Boieru îl măgulea nespus.

Celorlalți cînd nu le zicea nene, li se adresa mlădios cu „domnule", ceea ce iarăși îi umplea pe toți de emoție... Și era încîntător. Astfel, necontenit, tînărul împărțea și împrăștia vorbe dulci, chemări și îndemnuri pentru musafirii rînduiți în jurul șefului care petrecea fericit.

– Hatmane, uite, părintele n-are țigară. Domnule Gingirliu, treci mai aproape. Nene Hadîmbule, nene Șerbotă, mai luați! Iar despre celelalte gingașe purtări, cîte orbul nu le vedea, îi povestea cu uimire Alexandru, pe care Giugiuc îl proteja în chip deosebit și-l strecura în bunăvoința șefului.

Zahei, mulțumitor, se ținea oarecum deoparte, urmărindu-și legările și dezlegările lui lăuntrice. După căderea din noaptea nunții, se ridicase mai hotărît, mai îndîrjit împotriva băuturii, pentru care se simțea tot mai slab. Se ferea mai ales de popa care se ținea de capul lui să-l limpezească, dar pe care-l puse definitiv la locul lui.

– Mă, vezi tu, eu sînt orb pe dinafară. Dar tu ești o beznă și pe dinafară și pe dinăuntru, n-ai să mă luminezi tu pe mine. Caută-ți de treaba ta. Pe mine lasă-mă așa cum m-a pedepsit Dumnezeu...

Fericirea asta nefirească, păienjeniș de noapte îmbroboditor, țesut din povești, învrîstate cu dragoste nelegitimă, prietenie ocnășească, tutun și rachiu amețitor dăinuia de mult și se lungea.

Numai pentru Zahei ea începu să se strice. Giugiuc, vechi nărăvaș, prinse să-l îmbie ușor, și să se îndese în el. Îl pîra glumind, lui Boieru, că e ursuz și se ascunde. Îl căuta și alerga după el să-l aducă la petrecere, bineînțeles luînd porunca patronului, stîrnit tot de el.

– Du-te și mi-l adu pe sus, legea lui de nănaș, striga măreț starostele. Ce sînt goangele astea?

Giugiuc, făcîndu-se că bîjbîie, venea la pat, îl apuca pe orb strîns pe după mijloc, și-l tîra prin sala mijită de țigări, în timp ce-i sufla dulce în ureche și-l împingea cîrmuindu-l din pîntece și pulpe, ca la un dans... Și-l pipăia cu degetele întrebătoare pe sub subțioară.

– O să-i găsim și dumnealui, nănașului, o pereche potrivită, gungurea el... Ce zici, Hatmane? Iată, ți-l aduc plocon, cu sila – și sufla greu – că alfel nu catadicsea să vie. S-a învățat purtat numai în brațe.

Și Hatmanul, în întuneric, rîdea amuzat.

Orbului îi era rușine și teamă să se desprindă cu asprime din cleștele spurcat. Simțea doar scîrbă de Giugiuc și spaimă de scandal. Odată ca să scape s-a prefăcut bolnav. A fost mai rău. Armeanul s-a instalat la căpătîiul lui: a dat să-l dezbrace, să-l tragă; orbul n-a nimerit cum să se scoale mai iute, să fugă la sindrofie. Nu știa ce să facă. Se gîndea cum să ticluiască o pricină de mutare în unul din celelalte eșaloane. Și adîncul lui se posomora mai mult.

Atunci îl trînti din senin, pe Irmilie adventistul, prevestitoare de nenorociri, a treia criză de îndrăcire. Întîia se întîmplase înainte de venirea lui Boieru. O țineau minte înaintașii, ocnași mai vechi și unii paznici. Îl scuturase trei zile și trei nopți, făr' de răgaz. Pe vremea aceea se lucra într-o altă mină de alături, acum părăsită. În zvîrcolirile-i nebune, el a aiurat fără hodină despre o pedeapsă cu potop ce avea să vină peste lumea păcătoasă. Și n-a apucat să se ridice bine din amețeală, că un cutremur a clătinat cu geamăt înăbușit pămîntul din temelii, tocmai în miezul lucrului. Trunchiul ocnei s-a zguduit ca un copac în vijelie, un perete a plesnit în mijloc și ca din niște guri de balaur s-au pornit să țîșnească șuvoaie furioase de apă subterană, năboind peste oameni. În cîteva minute fundul era plin. Cei ce se aflau mai aproape de ieșire au scăpat pe cărările săpate în latura din potrivă. Pînă seara ocna se găsea plină ghiol. Douăzeci și șapte de ocnași, apucați acolo, aveau să aștepte puși la murat, pînă la învierea de apoi.

A doua criză, sub ochii lui Boieru, proaspăt sosit, a ținut mai puțin, dar a fost și mai groaznică. Prin năvala de urlete a îndrăcitului se deslușea cobitor un țipăt: fugiți... fugiți... Și, schimonosit de spasme, el își înțepenea mîinile pe ochi. La cîtva timp după asta un mal uriaș s-a surpat în ocnă și paisprezece inși au fost făcuți zob. Toți spuneau că s-a deșteptat din somn vîlva băii, care cerea mîncare și avea dreptul, măcar o dată, la carne de om.

Cea de acum, cea mai crîncenă, le întrecu pe toate. Era luna mai. Păsările călătoare trecuseră cu alai, petrecute de dorurile întemnițaților. Perechea de porumbei ce-și alesese loc sub acoperișul unui dormitor, să-și dureze cuib, fusese alungată de paznici cu prăjini lungi, de teamă să nu facă vreo gaură pe unde să fugă prizonierii. Sau poate dintr-un motiv mai adînc: să nu le dea rîvne și nostalgii neîngăduite.

Într-o duminică dimineața, oamenii slobozi în curte se înghesuiau cu gîndul să facă vizita obișnuită celor cîteva fire de buruieni răsărite ici-colo de-a lungul zidului de miazăzi unde bătea puțin soare. Aduse din lumea largă, semințe aruncate de vînturi se prinseseră acolo. Se ivise astfel cîteva plăpînde tulpinițe de păpădie, cu bănuții lor galbeni în vîrf, un șir de urzici cu moțuri

albe de flori și mai multe smocuri de iarbă ce coclea marginea umezită de la temelia clădirii. Ochite în treacăt în zorii zilelor de lucru, ele erau cercetate dumineca pe îndelete, udate cu apă cărată în gură, numărate, socotite, pînă la una.

Autoritățile nu se sesizaseră încă de faptul că aceste ființe, străine, independente de viața ocnei, ar putea turbura liniștea ocnașilor și primejdui siguranța temniței. Nu se primise nici un raport despre ele și erau tolerate.

Deodată din mijlocul unei grămezi de inși aplecați pe o floare, țîșni un răcnet ce se înfipse ca un cuțit în inimile tuturor și le opri o clipă. Irmilie căzu. Împrejurul lui, oamenii îngroziți goliră locul, făcînd un larg ocol. Trîntit de un nevăzut vrăjmaș, pe spate, el stete așa cîteva minute. Apoi se cutremură tot, cutreierat, zgîlțîit de tremurături mari ca niște salturi ale tuturor mădularelor, însoțite de icnete oprite în gîtlejul, cînd sugrumat, cînd destupat. Chipul i se schimbase în roșu-borjogiu și gura, prin care își făceau greu, cu șuiere, loc gemetele pieptului înfoiat, se umplu de clăbuci. Pe urmă se porniră furiile adevărate, cu munci cumplite ale trupului arcuit în aer, ca al unui acrobat, încordări și zbătăi grozave, cu zvîrlituri năpraznice din picioare, ca de armăsar nebun pus în zăbale și strîns între furcile unor stănoage neclintite. Înspumat tot, cu părul leoarcă, sudori necurmate curgeau pe el, de pe fața schimonosită, de pe grumazul inundat, din ochii șiroind de lacrimi. Pînă cînd toate convulsiile uriașe se preschimbară, se topiră într-o înțepeneală supremă și mai spăimîntătoare. Beregata i se astupă. Începu să tragă, sforăitor, aerul pe nările lărgite zadarnic și omul se prefăcu într-un trunchi de oțel. Coșul pieptului bombat se umflase și lărgise pînă să se spargă și nu se mai mișca. Șira spinării se încovoiase ca o punte, pe sub care un copil mic ar fi putut trece: insul întreg sta sprijint numai în ceafă și în călcîie. Nici o greutate cît de mare nu l-ar fi putut îndrepta la loc.

Numai brațele i se învîrtejau slobode și pătimașul își îmblătea cu ele pieptul. Pumnii lui cădeau necontenit ca două baroase, care altfel ar fi zdrobit orice os de om firesc și scoteau bubuituri de goluri adînci. Gura i se încleștase și un potop de bîiguieli năvăli ca dintr-un fund de oracol. Înjurături și blesteme se amestecau cu predici și proorociri despre pedepse pregătite pentru păcătoși. Se deștepta, teribilă, cea de a doua alcătuire din ființa lui, stihia adventistă, vrăjmașul popilor și al duminicii. Anatemele, amenințările pentru toți nepocăiții, curgeau șuvoaie și cobeau urgiile apropiatei judecăți. Din cînd în cînd bolboroselile lui luau forme ritmate, de vers, din care privitorii îngroziți prindeau numai două: „Fuge vîrcolacul. Și plesnește dracul", răcnite, șoptite, în toate felurile, pe toate coardele, de zeci de ori, pînă la înnebunirea ascultătorilor, care, vrăjiți de oroare, le sorbeau, căutîndu-le cu orice chip înțeles.

Se știa că nimic nu-l poate opri și domoli. Zece oameni încălecați altădată peste el, nu-i putuseră împiedica măcar un salt, o zvîcnitură. Demoniacul îi zvîrlea cît colo cu o singură opintire. Dar încă să cerce cineva să-l ridice de jos. Brațele lui ar fi rupt orice ar fi prins între ele. Boieru, scos din fire, îndrăzni pe la spate să-i astupe gura cu un căluș din cocoloașe de cîrpă, ca să nu-l mai auză. Dar puțin a lipsit să nu-i apuce și să-i reteze cu dinții înverșunați, degetele.

Lumea adunată nu mai putea suferi și începu să se risipească, să fugă prin dormitoare. Cîțiva mai slabi de înger se pomeniră apucați de un început de spasme și grețuri, amețiți, ca cei ce privesc îndelung agitația mării...

Paznicii plecaseră sub cuvînt că se duc să dea de veste șefilor. Santinelele se întoarseră cu spatele. Boieru ieși iar din dormitor, unde-l urmăreau răcnetele dezlănțuitului. Îl aducea acum pe Zahei, care să se căznească cu toată puterea lui să-l stăpînească. Orbul se apropie dus de mînă. Ascultă învolburarea de aiurări, se opri și pregetă.

– Nașule, se ruga Boieru, nașule, oprește-l. Ia-l de aici, du-l... nu mai pot răbda. Închide-i măcar gura.

Împins pînă la mai puțin de un pas de îndrăcit, Zahei întinse gîtul deasupra lui... Irmilie îl recunoscu.

– Fugi, omul lui Dumnezeu, zbieră el. Nu mă atinge. Ce ai cu mine? nu știi? numele meu este lighioană. Din tine am ieșit de mult...

Și zbuciumat, horcăia și se înțepenea mai tare în zbanțurile mușchilor umflați, gata să plesnească.

– Lăsați-l, mă, în pace, hotărî orbul mișcat. Cine potolește cu mîinile cazanul în clocote? Voi nu simțiți vîlvătăile focului din el? și se întoarse la o parte, răscolit, cu toate că orbenia îl ferea de grozăvia priveliștii.

În sfîrșit sosi subdirectorul, cu șeful paznicilor și zece soldați. Porunci evacuarea curții, închiderea ocnașilor în dormitoare, și puse la cale ridicarea posedatului. Nu se găsi alt mijloc decît să-l lege strașnic cu odgoane de glezna fiecărui picior și apoi să-l tragă cinci inși de un odgon și cinci de cellalt.

– Ar fi trebuit mai bine cinci perechi de boi, glumi unul, ca să-și ție cumpătul.

Cu multe opinteli, că apucatul se proptea în mîini, izbutiră să-l tîrască, întocmai ca pe o stîncă urlătoare. În urma lui, pe pietrișul bătătorit al curții, rămînea o dîră ca un șanț. Și cu popasuri îl tîrșiră afară.

O panică nespusă, o așteptare strivitoare se lăsă peste ocna încremenită, care nu mai sufla. Ce năpastă avea să mai cază peste ea?

Noaptea nimeni nu închise ochii. A doua zi, ocnașii refuzau să se coboare în galerii. Ședeau în curte posomorîți, cu capetele în pămînt și așteptau să audă cum se dărîmă, nici ei nu știau ce. Paznicii de asemenea șovăiau. Slujbașii nu știau ce măsuri să ia, ca să nu înrăiască starea. Directorul, zăpăcit, da din colț în colț.

– Alexandre, strigă deodată orbul, ia-mă de mînă. Intrăm noi amîndoi să pornim lucrul.

Și se îndreptară spre ieșire. S-a întors numai o clipă și a spus tare:

– Boierule, mai mare rușinea! Ești om în toată firea...

Și a fost de-ajuns: Giugiuc s-a uitat lung la Boieru, care a pășit lîngă orb... și toți s-au luat după el.

Cîteva zile s-a lucrat pe sponci, iepurește, toți puși gata pe fugă. Oamenii cercetau pereții ocnei, cercau tavanele, pipăiau crăpăturile cu auzurile ațintite la cele mai mici zgomote. Căderea unui bulgăr, pocnitura unui cristal, îi punea pe goană.

Încetul cu încetul, spaimele conteniră, salina își lua mersul obișnuit. Irmilie lepădase și cele din urmă drojdii ale căpielii, muncea în rînd cu tovarășii și nu-și mai aducea aminte de nimic. Începuse iar hîra cu popa.

*

Într-o zi pe la prînz coborî ordin ca osînditul Saharian să fie scos din mină și urcat numaidecît sus, la cancelarie. Inima lui Boieru stete cîteva clipe din bătaie, apoi se porni ciocan. Mîinile tuturor înțepeniră pe unelte. Un fior de tăcere grea, lungă, umplu ocna. Ce s-a întîmplat? Aducătorul poruncii nu știa nimic altceva decît că trebuie să se înfățișeze cu condamnatul. Giugiuc, ales dintre ceilalți, se uita implorîndu-i cu ochii lui de catifea înlăcrămată. Boieru, înnebunit, vru să-l însoțească. Se împotrivi gardianul care-i puse mîna în piept. Ocnașul se smuci și trecu înainte. Săriră ceilalți paznici și-l împiedecară. Se iscă o scurtă răvășeală pe care o potoli orbul.

– Stați, mă, liniștiți-vă. Poate că-l cheamă pentru binele lui. Altfel l-ar băga mai la fund, nu l-ar scoate afară...

Judecata simplă a lui Zahei birui. Dar gîndurile lor nu mai erau acum la tăiat sare, ci se țineau după Giugiuc, și mîinile moi nu-și mai împlineau treaba. Pînă seara n-au mai fost buni de nimic. Au stat într-o nerăbdare amorțitoare, ca o boală. Cel dintîi care a alergat sus a fost Boieru.

S-a aflat doar atît că Saharian plecase din ocnă. Se înfățișaseră doi cunoscuți ai lui, oameni mari de la București, și îl liberaseră, cu acte în regulă. Nu se știa: fusese grațiat? sau i se strămutase pedeapsa?

Destul că ei îl îmbrățișaseră, umplîndu-l de sărutări, îl îmbrăcaseră în haine noi, aduse înadins și îl luaseră cu trăsura...

Boieru leșină...

A fost dramă mare. Deznădejde, plînsete, cu furii și sfîșieri nemaiînchipuite. Părăsitul își smulgea, în loc de păr, pielea de pe cap, își rîcîia obrajii cu unghiile. A zăcut, s-a zbuciumat, păzit de tovarăși, să nu se omoare. Directorul, recunoscîndu-i meritele, a dispus să nu fie coborît în ocnă, unde lesne și-ar fi putut face seama, aruncîndu-se într-o prăpastie, ci să-l ție închis în dormitor. Fără să vrea, fără să știe, în chip firesc, cîrmuirea detașamentului căzu în sarcina lui Zahei, de care ascultau toți.

– Mă, îi îndemna el, să facem ispravă bună, cînd s-o întoarce Boieru să nu-i fie rușine cu noi.

Și, de mila șefului, ca un fel de mîngîiere, ocnașii se supuneau, se purtau cum se cuvine și-și îndeplineau îndatoririle.

Seara orbul se așeza la căpătîiul neconsolatului. Grav, liniștit, plin de dragoste și bunătate, nu vorbea aproape deloc. Știa din pățania lui, că orice vorbă de alinare zgîndărește mai rău. Lăsa totul în voia vieții, care aducea tămăduirea la orice rană. Numai atît a găsit cu cale să-i spuie:

– Mă, dacă ești înțelept, ar trebui să te gîndești că băiatul a scăpat din iadul ăsta și acum se găsește afară slobod... Mare lucru! Cine l-ar iubi cu adevărat n-ar ști cum să se bucure mai bine.

Și a tăcut, lăsînd să dospească în tovarășul tulburat gîndul ăsta nou.

Altă dată, îl abătu spre niște nădejdi cu totul neașteptate.

– Mă, eu cred că ăla nu te uită. Era cu suflet în el. S-o fi gîndind și el la noi, la tine... Să vezi că are să lupte acolo cu trecerea lui să-ți vie în ajutor. Dumnezeu a vrut să-l scoată. Cine știe ce pune la cale?

Sufletul lui Boieru tresărea și se agăța de vorbele orbului ca înecatul de o scîndură. Și prinse a pluti deasupra disperării.

– Crezi tu, Zahei, că mai știe el de noi? și pîlpîia, ca apoi, șovăitor, să se întoarcă singur.

– Bănuiești tu că ar putea să facă ceva pentru mine? Și aștepta setos să-l întărească în părerea asta.

– Vezi bine că are să facă, răspundea cu încredințare orbul. L-ai cunoscut doar. N-o să aibă hodină pînă n-o pune în mișcare oamenii lui pentru tine. Așteaptă... Ai să primești în curînd semn. La gîndul ăsta sufletul lui Boieru se despica în două: de-o parte îl trăgea în sus speranța că iubitul nu-l uită; de cealaltă parte îl abăteau în jos chinurile geloziei. Cei care s-au luptat să-l scoată pe Giugiuc din fundul ocnei, îl iubeau tot atît de pătimaș cît și el. I l-au răpit și n-au să i-l mai dea înapoi, cum de altfel ar face și dînsul. Giugiuc, intrat în vechea lui gașcă ciocoiască, cum are să se mai uite îndărăt? Și iar începea să se zvîrcolească de durere: cine are să-i mai spuie lui, dulce, Hatmane? și tot mai mult îl copleșea deznădejdea.

Căzut într-o adîncă întristare, într-o toropeală fără leac, el nu mai ținea să trăiască. Îl îmbiau cu bunătăți după care altădată se prăpădea, semințe de dovleac, covrigi, pește sărat, căpătat cu mari jertfe. El le zvîrlea pe toate. Cel mai rău semn era că refuza rachiul și tutunul, ceea ce dovedea cît de adînc era atins.

– Nu... lăsați-mă, zicea el lînced. Și da la o parte sticla îmbietoare, ca să se îmbete numai de durere.

Bineînțeles toți îl compătimeau. Ocna întreagă lua parte la nenorocirea lui și se mîhnea cu el. Dar în fundul inimii lor se bucurau și răsuflau ușurați, gîndindu-se că au scăpat numai cu atît. În locul mîniilor ce se abăteau obișnuit după îndrăcirile adventistului, de data asta se plăteau numai cu birul suferinței lui Boieru.

Orbul urma să-l vegheze și iar încerca să-i dea curaj.

– Mă, acum să te văz dacă ești om adevărat sau numai un fleac, îmbrobodit... și nici măcar de o muiere. Auzi! Să te răpui de dorul unui fătălău de iatac boieresc...

Șeful îl asculta cu sprincenele încruntate, dar nu zicea nimic. Întorcea numai spatele.

Cînd ceilalți se împrăștiau și rămîneau numai amîndoi, Zahei îi începea altă judecată:

– Mă, de ce ai strîns tu grămada aia de cuie, pile, dălți și clești?

Boieru nu răspundea.

– Și pentru cine ții pitiți bani, deoparte?

– De unde știi tu că am bani? se răzvrătea acesta.

– Cum să nu știu... Ai de gînd să-i lași mult să ruginească acolo? Și tu, cît ai să putrezești ca un stîrv, aici în pat? Mă, pe mine, să am ochi, nu m-ar ține aici nici un zid cît de gros și nu m-ar opri nici o ușă cît de zăvorîtă.

– Vii și tu cu mine? se însufleți ocnașul.

– Lasă-mă pe mine. Ce să faci cu un orb? Să te vezi tu afară. Trimiți pe urmă un om al tău, cînd s-o împlini sorocul, să mă treacă la Dervent. Că trebuie mai întîi să-mi găsesc vederile.

Boieru cădea pe alte gînduri. Zahei îi deschidea toate zările libertății. Rîvnele potolite i se înfiripau iar. Să fugă, să scape, să aibă bani, mulți bani, să se îmbrace frumos, să petreacă în localuri, să găsească pe Giugiuc. Ba nu, întîi să gîtuiască pe Aneta, șanteza care-l vînduse.

– Dă-mi rachiu, Zahei, făcu el deodată, într-o noapte. Dar să știi că fără tine nu beau.

Orbul s-a bucurat ca de cel dintîi mare cîștig și bîjbîind îi întinse sticla care aștepta neatinsă.

– Tu întîi, porunci Boieru, și-i împinse mîna îndărăt. Jumătate și jumătate: altfel nu mă scol.

– Bine, de hatîrul tău și pentru norocul tău. E păcat de tine. Cum te cheamă pe numele adevărat?

– Trică...

– Uite, Trică, pentru tine mă spurc iar. Și sfertui pe nerăsuflate clondirul.

Na, aprinde și o țigară. Și orbul pipăi sub pernă unde tovarășii îi grămădeau șefului porțiile de tutun.

– Dacă fumezi și tu, îl îndatoră ocnașul... Și orbul, de hatîrul prieteniei și din slăbiciunea lui firească, alunecă din nou pe prăvălișul beției și al tutunului, ca să nu se mai oprească.

Astfel, pînă la urmă Boieru a învins și a ieșit deasupra firea lui aventuroasă, dornică de riscuri și lovituri. Ce e dacă feciorul de casă boierească l-a uitat? Nu uită el că se jurase cu orice chip să fugă din ocnă. Dorul și ciuda izbutiră să-i înviorеze îndrăznelile, să-i ațîțe mințile, să-i sporească vicleniile, ca să găsească mijlocul de scăpare. Prea se lăsase moale pînă acum, cîștigat de lenevirea din ocnă. Gîndul unei faimoase evadări, să se ducă duhul, îl puse pe picioare. Se făcu iar ca dinainte, deștept, fățarnic, dosind ura și răzbunarea, cruzimea și lăcomia ca pe niște arme, îndărătul unei mincinoase supuneri și resemnări. Urechile i se puseră pretutindeni la pîndă, ochii îi scotoceau peste tot, iscusințele îi vegheau mereu treze.

Mai ales ferestrele și acoperișul dormitoarelor ținea în necontenită bătaie a gîndurilor. În ocnă chiar, lucrînd, și le aducea în minte și le studia în închipuire. Ajunsese să le cerceteze și noaptea în vis: cîți pași pe acoperiș pînă la marginea lui de miază-noapte. Cîți de acolo, pînă jos, la zidul din afară? Pe urmă cîți alții între cele două gherete de santinele din stînga și din dreapta? Clădirea n-avea pod, ca să nu se poată ascunde nimeni. Pe calea asta nu erau decît două chipuri de fugă: sau să spargă tavanul și să iasă drept pe acoperiș, sau să folosească fereastra.

S-a destăinuit orbului și prietenilor credincioși cu care s-au sfătuit. Problema s-a pus serios în studiu, în amănunțimea ei. Și s-a pornit zi de zi, dar mai ales noapte de noapte, o migală încordată, pătimașă, care l-a sorbit în ea, făcîndu-l să uite toate necazurile. De cum se culcau ceilalți, urzitorii loviturii alcătuiau piramida – așa porecliseră scara de oameni pe care Boieru se urca pînă sus la tavan sau la fereastră, ca să le cerceteze, după ce orbul le descătușa gleznele. Jos la temelie se așeza Zahei cu picioarele crăcănate și spatele rezemat în zid. Pe el se urca Hadîmbul, așijderi sprijinit de perete și cu tălpile înfipte în umerii uriașului. Apoi, slujit de palmele orbului și ale țiganului ca de niște fuștei, se cățăra deasupra lor Mănăilă, ciobanul noduros, pe al cărui grumaz de taur se instala Boieru, ajuns la fereastră, unde cerca vergelele gratiei de fier. A fost o jucărie să le scoată și de fiecare dată să le puie la loc fără să se cunoască. De acolo el prubuluia distanțele. Aici greutatea o făcea golul mort dintre fereastră și streșină: o depărtare, nu în sus, ci drept înainte, lungiș, de aproape doi metri, cu cît adică acoperișul trecea ca pălăria unei ciuperci dincolo de zid. Din acel punct apoi, ca să atingi buza streșinei, trebuia să te ridici vertical cel puțin un metru. Două drumuri deci tăiate în unghi drept, afară în aer. Ca să le străbați ar trebui să plutești în văzduh.

– Chiar din fereastră, de pe zid, te ridici de-a dreptul sub acoperiș și te prelingi ca o omidă, afară, pe burta lui, pînă la marginea streașinei, da plan Hadîmbu.

– Nu se poate, îl lămurea șeful. N-ai de ce să te prinzi, că e lemn neted. Cum să te tîrăști și încă lungit cu pîntecele-n sus pe un tavan? Ar trebui să înfigi în el, din loc în loc, niște cîrlige ori prinzători... Dar cum să le bați? Toată partea asta se află afară, drept deasupra curții cu santinele.

– Să vă învăț eu, se amestecă Zahei. Luăm o scîndură lungă de la pat și o scoatem afară pe fereastră, cît trebuie. Boieru o încalecă și alunecă pe ea, pînă sub gingia de tablă. Acolo se ridică, se apucă de margine și saltă pe acoperiș. În loc să meargă prin văzduh, umblă pe scîndură.

Era o idee bună...

– Și la capătul dinăuntru al scîndurei în ce se sprijină?

– Îl ținem noi, răspunse Zahei.

– Nu așa! E de-ajuns ca unul din voi să se clatine, scara voastră să se dărîme, iar eu mă trezesc afară să mă prăvălesc peste gărzi. Trebuie altceva.

– O leg atunci cu o frînghie, pe care o țin eu în mîini, aici jos. Așa poți să joci și tontoroiul la capătul cellalt că lemnul nu se mai clintește...

Planul era bun. Mai ales că scîndura o tragi și o pui la loc, nu rămîne urmă de fugă. Despre fugar se poate crede că s-a zvîrlit în vreun puț din mină. Pînă să-l caute e departe.

S-a trecut și la cercetarea celuilalt mijloc, la întîia vedere mai lesnicios: o spărtură în tavan. Scara de oameni era gata, unelte se găseau, dintr-o lovitură Boieru era sus pe acoperiș. Dar trebuia lucrat așa de repede încît operația să se săvîrșească și omul să fugă în aceeași noapte. A doua zi la inspecție gaura se vede. N-au material s-o cîrpească. Ar cădea pedepse grele pe întregul detașament, urmele evadatului s-ar lua numaidecît. Complicații mari, de care era mai bine să se ferească. Vremea trecea și dezbaterile înfrigurate îi umpleau de viață.

Se întorseseră la planul dintîi. De unde frînghie atît de lungă, de la fereastră pînă jos în mîinile orbului?

Șerbotă sări și el în ajutor cu meșteșugurile lui diavolești, deși nu le da decît anevoie pe față.

– Stați mă, să-mi întreb și eu prietenii... Ceru o bucățică de pîine, o așchie de carne friptă și le cuibări în dosul butoiului cu apă. Acolo, stînd grecește, le-a boscorodit, le-a afierosit, a șoșotit, a chemat trei nopți de-a rîndul, la cîteștrele străji ale fiecăruia, ceea ce în totul a împlinit nouă vrăji. Chiar din a doua noapte a început să se audă un rîcîit ușor, depărtat. Pe urmă a sporit, s-a apropiat. În a patra, ronțăitura s-a deslușit la temelia clădirii din colțul unde pîndea solomonarul. Și numaidecît un șobolan sur, mare cît un motănaș, și-a scobit gaură și a ieșit la stăpînă-său. Ăsta l-a luat în mînă, l-a mîngîiat, a vorbit cu el, i-a dat de mîncare și l-a înfățișat tovarășilor. Spăimîntați ca niște copii, ocnașii fugeau ca de ducă-se pe pustii.

– Stați mă, că ăsta e omul meu. Nu vă face nimic, decît slujba pe care i-o cerem.

Și îi neteza blana cenușie.

– Mă, eu pot să-l trimet unde vreți voi și nesimțit mi-aduce răspuns.

Repede tovarășii s-au obișnuit cu jivina, care venea în fiecare seară la mîncare, vorbă bună și răsfăț.

– Cum îl cheamă? întrebă cineva.

Șobolanul, ca și cum ar fi priceput, întoarse botul spre el și chițăi.

– Vezi, ți-a răspuns, spuse stăpînă-su, îl cheamă Chițoi.

Oamenii se priviră lung și se înfiorară.

– Să nu credeți voi, urmă vraciul, că ăsta e o vietate de rînd. E împărat, acolo, la ei. Eu nu-i poruncesc. Îl rog numai.

Și îl luă iar pe grumaz, de unde guzganul i se strecura în sîn.

Ocnașii mai în glumă, mai în serios l-au însărcinat să le aducă vești despre santinele, să spioneze unde ține ascunși banii Sperie-Pește, de unde pot fura frînghie. Dihania plecă îndată. La întoarcere se urca pe umărul lui Șerbotă, se ridica în două lăbuțe, pînă la urechea lui, unde el știe ce-i șoptea. Și solomonarul le tălmăcea ascultătorilor. Ocnașii căscau toată seara gura la amîndoi. Nu se mai putea pune la cale nimic.

– Mă, îi opri scurt Boieru. Astea sînt drăcovenii fără nici un folos. Poate să ne spuie jivina asta cum și pe unde să fugim? Întreabă-l ce drum a străbătut și unde duce gaura lui? Dacă nu ne scoate și pe noi pe-acolo, atunci nu e drac adevărat, ci numai un șoarece descîntat de tine, ca la panorămi. Am văzut eu multe de astea și chiar mai dihai încă. Unul, la Galați, înhăma puricii la un poștalion scobit dintr-o sămînță de cînepă.

– Tot grozav ai rămas, Boierule, dar o să vezi în curînd pe dracu, îl înfruntă Șerbotă, și guzganul nu se mai arătă. Oamenilor le păru rău, ca de o petrecere stricată și-l cereau mereu. Dar îmblînzitorul nu s-a mai învoit. Ba încă a astupat gaura cu un bulgăre de sare.

*

Între timp veni, pentru o expoziție în străinătate, comanda unui bloc uriaș de sare, care să ducă peste hotare faimă despre avuțiile țării. Ocna trebuia să-l dea gata în termen scurt. Se cerea un cub perfect de patru metri lungime, pe patru lățime și tot pe atît înălțime. Plasat ca un monolit în centrul pavilionului, el avea să fie miezul uimirilor. Directorul ocnii s-a speriat. A cerut sfatul subalternilor pricepuți în meserie. Conducătorul minei, corcitură de inginer, și-a luat răspunderea că-l execută. A cerut numai să i se instaleze o linie Decovil în mină. Directorul s-a înfuriat.

– De unde să-ți aduc eu drăcovenia asta nouă? Trebuie să refuzăm.

– Nu e nici o greutate, îl liniști slujbașul. E vorba doar de cîțiva metri de șină îngustă, niște traverse și vreo cinci vagonete speciale.

Dacă ministerul ni le trimete, treaba se face. Avem cu ce-l căra pînă la vîrtej.

– Și vîrtejul? Cum o să-l ție?

– Îl înzestrăm cu o macara nouă, punem cîrlige de oțel, întărim piedicile. N-aveți nici o grijă de asta.

S-a cerut și s-a primit încuviințare pentru instalarea noului mijloc de cărăușie care revoluționa ocna. Se vorbea și despre lumină electrică, dar s-a amînat. Condamnații au întîmpinat cu bunăvoință și comanda blocului năstrușnic și cărucioarele de oțel. Nădăjduiau că în dîrdora și forfota instalării să se ivească prilejuri de evadare. N-a fost însă așa. Șinele și traversele, vagonetele-platformă au fost aduse gata și coborîte cu hîrzobul. În ocnă nu s-a amestecat nici un strein. Tot în sarcina lor a căzut întinsul, așezatul, bulonatul drumulețului de fier, precum și toate celelalte lucrări.

Au trecut apoi la tăiatul unei nămestii de sare cum nu se mai pomenise. Boieru sări cel dintîi și cel mai cu îndemn la lucru. S-a adoptat planul lui ingenios. Au ales peretele cel mai neted și mai curat, de pură sare gemă, pe fața căruia s-a măsurat și delimitat forma viitorului monolit. Apoi s-a pornit la desfacerea lui din restul muntelui. S-a început cu fața de jos, cu baza; tăiată încetul cu încetul în adîncimea peretelui la o înălțime de pămînt cît înălțimea vagonetelor. Așa că, pe măsură ce se scobea sub bloc, pe aceeași măsură se vîrau sub el în perete vagonetele-platforme, pe care monstrul să se găsească gata așezat, să nu cază cu toată greutatea lui. Totodată pe platforme se întinseseră odgoanele de oțel care să treacă de la început sub namilă și să le apuce sub ea. Pe urmă ar fi fost cu neputință de clintit. Socoteala era bună: cînd cubul va fi în întregime degajat din masa muntelui, el se va afla fără nici o sforțare omenească urcat gata și așezat pe cărătoarele de oțel. Repede s-a trecut la dezgrădinirea lui și pe cele trei laturi deodată. Oamenii săpau urcați pe schele și-l izolau din masivul muntelui și pe dreapta și pe stînga și sus.

După ce au întrecut distanța de patru metri, s-au întors în spatele blocului și l-au desfăcut în întregime de restul masivului. Cubul se găsea acum fără nici o cazná, întreg, sus pe platformă, legat strîns, încopciat ca într-o colivie de opt frînghii de oțel înnodate și cetluite împrejurul lui. Cu mari opinteli apoi l-au clintit din loc pînă-n mijlocul ocnei. Pentru asta, au tras, au împins, din față, din spate, pe laturi, toți cei mai bine de o sută de oameni; dar l-au urnit. Atunci s-a cunoscut voinicia orbului și folosul șinelor de fier.

Se îndeplinise astfel întocmai porunca. Mulțumirea îi făcea pe toți să uite că muncise zi-noapte făr' de răgaz. Și erau mîndri de înfăptuirea blocului. Directorul în persoană coborî să vadă minunea. Hiritisi slujbașii, mulțumi ocnașilor, distinse cu o laudă pe Boieru, care lucrase cu o ardoare neînțeleasă.

Nu se mai gîndea la fugă, nu mai vorbea de evadare pe fereastră. Fusese împătimit numai și numai de izbîndirea blocului.

Bineînțeles, uriașul cub era măreț, însă brut, din topor. Ambiția directorului se aprinse.

– Domnilor, zise el, să-l dăm șlefuit gata. Să strălucească, și rîse cu gîndul la o decorație, ca un diamant.

– Eu aș spune, îndrăzni Boieru, să săpăm pe toate fețele stema țării, numele domnului director și al ocnei.

– Cine poate s-o facă? întrebă acesta cîștigat.

– Avem pe Maghereanu... Cioplitor mare. Face și chipuri.

– Dați-i scule. Să pornească numaidecît. Avem zor.

– Are să fie nevoie să muncim și noaptea, întîmpină Boieru.

– Desigur, cu paza lîngă voi.

Și altfel se apucară acum de sclivisitul uriașului bolovan, lustruindu-l pe toate fețele ca o oglindă, afară de cea nevăzută, pe care se rezema. Suplimentul ăsta de treabă migăloasă supără pe ceilalți. Boieru îi scuti și alese numai cîțiva, cu care alcătui o echipă de noapte, în frunte cu Alexandru, să ducă la bun sfîrșit isprava.

Șeful era nespus de vesel, ochii sub genele albe de sare îi luceau cu bucurie. Se pomenea rîzînd singur și frecîndu-și mîinile.

– Brava mă, îi lăuda el. Bună treabă făcurăm. Dar mai avem una și mai bună.

Într-o noapte chemă pe Alexandru și pe ceilalți ortaci credincioși și le împărtăși în taină planul de evadare, încolțit în mintea lui chiar de cînd primise comanda blocului.

– Nici lui dracu n-are să-i treacă prin minte să ne bănuiască, se îngîmfa el.

Era simplu. Mînza și cu ceilalți, sub cuvînt că fățuiesc colosul și-l înfloresc cu stemele țării, au să scobească, neobservați de paznicii care moțăiau la ieșire, au să scobească în fața de deasupra o gaură, o scobitură adîncă, lungă, și lată cît să încapă un om voinic, cum este el. Deasupra, Mînza potrivește, ca un capac bine așezat, cu răsuflători în el, pajera țării.

– Și? făcu Alexandru cu gura căscată.

– Și acolo mă ascund eu, cînd o să-l porniți spre hîrzob. Tu înșurubezi capacul peste mine. Nu se bagă de seamă lipsa mea cîteva ceasuri. La nevoie spuneți că mi-a căzut un bolovan peste picior și m-am tras în fund să mă oblojesc.

Rîse înfundat.

– Și pe urmă? gîfîiră tovarășii.

– Pe urmă? stau pitit în scorbură. Și ce-o fi nămestiei ăștia de sare, mi-o fi și mie. Ies o dată cu el afară din ocnă. N-am să ajung pînă la Paris, unde merge el. Aștept numai pîn' ce pleacă toți, fac un vînt capacului. Și s-auzim de bine. Mai mult nu știu ce să vă spun. Decît că nu vă uit.

*

Cînd a fost gata dichisit, din nou suta de oameni s-a înhămat și a împins diamantul năzdrăvan pînă sub vîrtej. Acolo matahala a fost legată și ferecată cu alte întreite rînduri de odgoane, de cîrligele vîrtejului, controlat și întărit la rîndul lui cu trei lanțuri noi și alte îmbunătățiri aduse macaralei.

Încet-încet, scîrțîind, blocul, scăpărător în lumina ce juca în gîtlejul ocnei, începu să se ridice, sus, tot mai sus. Oamenii, adunați grămadă sub el, îl priveau cum se clatină ușor. Iată-l ajuns la jumătate drum, sosit la trei sferturi... Acum aproape de gura albastră...

Deodată nămestia se șoldi, scăpă dintr-o parte, se desfăcu din odgoane și, ca un bolid năpraznic, veni vîjîind, bufni cu trăsnet groaznic în pardoseala ocnei, o cutremură cu urlete înmiite, zbucnite prin toate cotloanele și se prefăcu în bucăți. Gloata fugise îngrozită. Dar el tot apucă să zobească pe Alexandru împreună cu ceilalți tovarăși care ajutaseră la evadare și însoțeau pe Boieru cu ochii și sufletele înălțate în sus, către libertate.

Cînd s-au adunat sfărîmăturile și s-au socotit victimele, s-a găsit și trupul lui Boieru, cu creierii și sîngele împrăștiate în toate părțile. Cum nu se știa nimic despre încercarea lui, l-au crezut și pe el prins ca și ceilalți, jos sub spăimîntătoarea catastrofă. Și taina i-a rămas nepătrunsă.

*

După pieirea lui Boieru ocna a rămas o adevărată vădană pustie. Nimeni nu i-a mai putut da nervul și autoritatea la care o ridicase el. Obștea condamnaților se destrăma, întocmirile ei băștinașe, pravila originală scrisă pe tablele de sare ale adîncului se ștergeau. Fiecare se purta după

capul său. Şi administraţia atît aştepta ca să-i strivească şi mai mult, sub asprimile ei de stăpînă absolută.

În privinţa asta, Boieru fusese un ocnaş mare, care nu lăsa după el sămînţă. Nici Sperie-Peşte, nici Gagiul, mai puţin alţii perindaţi după ei n-au fost în stare să-l înlocuiască. Toţi nişte lingăi mişei, cutre slabe, care tremurau şi-şi vindeau soţii. Nimeni n-a mai ajuns să întrupeze ocna în tot ce avea viu, dîrz şi nestins omenesc în ea. Să-i închege rîvnele subterane, scoase măcar la lumina unei curţi de temniţă şi aduse în soboarele unor dormitoare veşnic înnoptate.

Cel care a simţit măcar la început pierderea a fost orbul. Pe urmă uită şi el... Se petrecură schimbări repezi şi din ce în ce mai rele. Trei directori, unul după altul, se înlocuiră la cîrma ocnei, nişte bieţi nepricepuţi codoşi politici, trimişi pentru cît mai grabnică pricopseală.

În laşitatea şi josnicia obştească ce se dezlănţui între ocnaşii şi mai înrăiţi, împietrirea lui Zahei se închegă la loc. Nesimţirea îl încărca iar ca o grăsime. Nici n-a cercat să se amestece. De altfel mişeii l-au dat numaidecît în lături, ca să stăpînească ei în voie. O molimă cu urinare de sînge pricinuită de mîncare stricată seceră pe mulţi din vechii tovarăşi: Popa Ţurcă, Şerbotă, Gingirliu luară calea gropilor.

Orbul, rămas singur, se ţinea cu îndărătnicie tot mai tăcut şi mai răznit. Ajunsese din nou un netrebnic, zvîrlit şi pustiu... Stăruia numai atît, să i se dea porţia de rachiu şi, ajutat de beţie, se năruia fără nici un fel de aşteptare în ştergerea de sine. Vremea pentru el nu mai curse, zile, luni, ani, ci se slei şi-l împotmoli, mocirlă, locului. Căzuse iar la fund ca un înecat cu o piatră de gît.

Cincisprezece ani ori cincisprezece clipe, pentru un mort e totuna. Pe Zahei îl înghiţise groapa ocnii şi-l putrezise.

Destrămarea, săvîrşită la început încet, se porni apoi din ce în ce mai repede. Întîi s-au topit ţesuturile gingaşe, proaspăt zămislite la simţurile lui subţiate de orbire. Tot ce cu migală deprinsese pielea şi cu sîrguinţă îi agonisise carnea întunecată, înălţată la rangul de retină, tot ce-i luminase lăuntric auzul şi-i descoperise nou mirosul, puţina şi plăpînda simţire odrăslită pe rădăcinile unui suflet plămădit de orbenie, s-a stricat şi risipit ca o spumă.

Experienţa ce-i deschisese cu trudă altfel de ochi în vîrful degetelor şi-i abătuse cărările vederii în găoacele urechilor se făcu cenuşă. Lumea plăsmuită a doua oară şi strămutată înlăuntrul lui, zămislitoarea tainicei cunoştinţe de sine şi de alţii, s-a prefăcut în gunoi. Cîştigul dobîndit în pofida beznei, răbdarea, aşteptarea, nădejdea dîrză, mugurii de prietenie, îi mîncară viermii gropilor. Pînă şi soarele, apa şi vîntul, pămîntul şi cerul putreziseră în stîrvul amintirilor lui înmormîntate.

Cînd, fără ştirea lui, s-a împlinit sorocul uitat şi l-au scos din groapă ca să-l zvîrle pe poarta temniţei afară, orbului îi rămăsese numai osemintele instinctelor, scheletul firii lui sălbatice, ciolanele tari ale urii şi ale răzbunării. Sprijinit pe ele, i s-a dat drumul să pornească în lume...

Dar el nu mai avea lume. Singur, încotro s-o apuce? A stat năuc, o vreme, dincolo de zidurile albe, izgonit parcă din paradis. N-a simţit lumina, nu l-au dezmorţit adierile văzduhului slobod. Nu l-a dezmeticit nemărginirea în care intra. Dimpotrivă. Îl încurcau.

S-a culcat pe o grămadă de pietre și a adormit... Un paznic care-l cunoștea s-a îndurat să-l ia la el, o zi, două. Nu-l putea ține mai mult: trebuia mîncare, băutură, tutun. Zahei a cerut să-l treacă la vîrtej, în locul unui cal obosit. Asta, pînă și-o găsi tovarăș să pornească mai departe. Administrația, filantroapă, nici n-a vrut măcar să audă de o asemenea grozavă neomenie.

Ocrotitorul s-a gîndit atunci să-l trimeată în satul său, unde avea gospodărie. Era toamnă tîrziu. Se făcuse belșug de prune și struguri. Începuse să umble povarna. Era acolo acasă nevoie de brațe care să ajute la umplerea cazanului de borhot pentru fabricarea țuicii. Nevasta singură cu copii mici nu mai prididea.

Partea a III-a
Rătăcirile – Limanul

Și orbul, înțolit iar cu hainele făcute de Panteră, luă drumul către dealuri... Și ajunse astfel povarnagiu.

A deprins ușor meșteșugul. Învăță fără greș să se miște de la tocitorile înșirate în curte, vase largi de lemn unde fermentau prunele, pînă la șandramaua velniței, la cotlonul cu cazanul de aramă sub care ardea neîntrerupt focul. După cîteva zile făcea treaba singur. Ieșea, umplea hîrdăul cu zeama spumoasă și înțepătoare de borhot și-n loc să-l ia în parîngă cu altcineva, îl ridica în brațe ca pe un cofăiel și-l ducea țintă la alambic unde-l răsturna. Punea capacul, îl lipea de jur-împrejur cu mămăligă și pornea, cum se zice, cazanul. Încerca apa din țevier, vasul prin care trec de se răcoresc țevile și o schimba cînd se încălzea prea mult.

Tăia butuci cu fierăstrăul, potrivea focul și aștepta.

Apoi se așeza în spate, și se ațινea la ciuciurele prin care curgea țuica în curgător, un fel de botă mare de lemn. Aici încerca mereu rachiul, cu bărdăcuțe, strîngea de o parte fruntea, de alta poscedea. Cînd ajungea aproape la apă chioară, oprea cazanul. Adică potolea focul, ridica încet capacul și descărca; scotea borhotul fiert și-l arunca afară într-o groapă, la porci. Și o lua de la capăt. Așa zi-noapte, toată toamna și iarna, căci nu mai era altă povarnă în sat și lumea își aducea aici prunele, boștina și drojdiile de vin să le prefacă.

Orbul se dovedi astfel neprețuit. Atît numai, dacă nu s-ar fi îmbătat. Dar și beat își vedea de treburi, să fi avut doar cineva grijă să-l scoale la soroacele schimbărilor. Pentru asta se rînduiau copiii.

Zahei trecu toată vremea în povarnă. N-avu nici răgaz, nici prilej să simtă vreo înnoire, să dea o răsuflare ființei lui. Din înăbușeala și ostenelile ocnei intrase de-a dreptul cu nasul în aburii tari de spirt și-n amețeala velniței.

Viscolul ori lapovița de afară, gerul vrăjmaș, nu-i dădeau ghes cu nimic. E drept că femeia, mulțumită, avea cîte-o vorbă bună, îl îngrijea din ale mîncării – băutura și-o lua cu voie de la el – fără să mai aștepte. Dar el, omul viu și trăitor, tot în împietrire și în întunecare zăcea. Nu scotea un cuvînt, chiar prididit cu rachiu. Din cînd în cînd se adunau rude de-ale gospodinei să guste țuica, veneau săteni cu borhotul la fabricat și încercau să intre în vorbă cu el. Nu era chip. Oamenii se mulțumeau să se uite cum se joacă cu hîrdaiele și butucii.

În primăvară s-a sfîrșit și cu povarna. Orbul, scăpat de cazan, a început să stea pe afară, în soare și vînt. Nu mai avea treabă potrivită pentru el și colinda posomorît ograda.

Mirosea a flori de zarzăr și prun. Pe urmă prinse a crește umbra pomilor o dată cu frunzele. Pielea lui se deștepta ca dintr-un somn adînc. În auz îi zumzuiră albine, îi ciripiră păsări.

Oamenii ieșeau la munci, la arat, la semănat, hăuind... Copiii plecau cu vitele la păscut și se întorceau seara mirosind a iarbă crudă...

El rămînea pe loc cu găinile care cotcodăceau pînă-i împuiau urechile. Femeia îl îngăduia. Prea se dovedise bun și muncitor, cît zece argați. La toamnă avea să-i vie iar rîndul să plătească cu vîrf și îndesat în povarnă șederea de acum.

De altminteri, nu cerea nimic decît rachiu, care i se da cu porția. L-au pus, spre marea lui mulțumire, la ghilit pînză pe marginea unei gîrle din apropiere. Cufundat în apă, spăla, freca, bătea trîmbele de pietre și le întindea, ajutat de țîncii satului, la soare. Acolo, amintirile prinseră iar a licări în el, și-l mai îmblînziră. Suferea acum în preajma lui copiii, mîngîia cîinii, punea capcane de prins pește. Lumina, miresmele, adierile calde scormoneau în el fără încetare, ca într-o humă din care să încolțească vechile semințe. Somnul, afară, în nopțile slobode, sub pomii din grădină îl întrema. Dimineața în zori se ducea la gîrlă, se scălda și se ținea tot timpul curat.

Vedeau toți cum se schimba... și găseau de cuviință că trebuie păstrat, nu numai din milă, ci și de interes. Era un noroc pentru gospodărie: afară de buhăiala pricinuită de beție, se îndreptase iar. Nu mai era bărbatul chipeș de altădată. Îi căzuse părul, dinții i se știrbiseră, obrajii îi atîrnau ofiliți. Dar era tot drept, înalt și voinic să frîngă fierul în mîini. A venit și paznicul acasă în concediu și s-a sfătuit cu nevastă-sa să-l oprească acolo cu orice chip. Cel mai nimerit era să-l însoare: gospodina avea o soră văduvă, cu nițică avere, ce se cerea chivernisită. Se cuvenea pentru asta bărbat harnic și liniștit. Zahei era nu se putea mai potrivit.

Cînd i s-a pomenit de însurătoare, o undă de amintire țîșnită din fund i-a adus deodată dinainte pe Costea bulgarul, pe Mita, dragostea din grădina lui Lagradora și l-a cutremurat lăuntric tot. Dar n-a arătat nimic... A rămas neclintit.

– Nu mă-nsor! a spus scurt. Întîi trebuie să-mi găsesc vederile și să isprăvesc cu răfuielile. Și vechile rîvne cu arzimea lor după vedere se scorniră în el nebune.

Gazdele nu s-au lăsat. L-au ispitit, l-au silit cu blîndețe, cu făgăduieli să se destăinuiască.

El a trebuit, măcar cît de puțin, să povestească despre pățania lui și mai ales despre legămîntul ce făcuse să ajungă la schitul Derventului.

– Unde se află asta? îl întrebară ei.

– Lîngă Silistra...

Acum se schimbase socoteala și era ușor de mers acolo. Războiul cel mare ne adusese zestre de sînge – Cadrilaterul. Puteai trece, pe la Călărași, Dunărea în voie, fără nici o opreliște, nu mai trebuia pașaport.

Dar cine să-l ducă? S-a hotărît să-l poarte chiar văduva, viitoarea nevastă, pe socoteala ei, care, mai mult, vrea să-l ia acasă, să trăiască împreună înainte de cununie. Dar Zahei s-a scuturat ca de friguri și n-a primit. S-a oprit însă de la băutură și tutun... Și asta singur de la el.

Nici căruța, nici trenul nu l-au scos din muțenie. Tot drumul n-a pus fărîmă de mîncare, nici strop de apă în gură. Mergea grav, adîncit, concentrat în el, ca la împărtășanie. Cînd a ajuns pe malul Dunării, la Călărași, și a tras în piept boarea de apă năvalnică, Zahei a oftat puternic și și-a făcut o cruce. Bacul i-a trecut dincolo. Tot timpul cît a plutit, plecat peste marginea vasului, a ținut mîna în apele care-l crescuseră, să i-o mîngîie. Nu s-a oprit nicăieri... La Dervent au ajuns seara. Cerul înflăcărat ardea de soarele ce asfințea în aburii bălților, într-o liniște și o singură-

tate de pustiu. S-au învîrtit, au bîjbîit: mănăstirea nicăieri. În locul ei jale și prăpăd. Focul marilor bătălii bîntuise țărmul pîrjolind și răzînd totul.

Pe locul bisericii și al chiliilor, într-o vraiște sinistră de cîmp ars, o movilă înaltă de moloz și cărămizi, sub care pierise îngropată crucea tămăduitoare. Nici țipenie de popă ori călugăr... Nici urmă de om. S-au ridicat doar cîteva păsări sălbatice, care i-au privit bănuitoare. Orbul, lîngă muierea care aprindea lumînări, a plîns, s-a bătut cu capul de ruinele peste mormanul cărora căzuse, a așteptat liniștit, o noapte, două, zadarnic... N-a țîșnit măcar o singură scînteie, din fundul orbeniei lui. Nimic. Se sfîrșise. După trei zile de crîncenă zbătaie a fugit, gonit de foame și mai ales de setea după rachiu și tutun.

Mișcată de deznădejdea lui, femeia i-a mărturisit cinstit că, cu ochi sau fără, ei îi este totuna, și se mulțumea cu el așa cum se găsește. Numai să se întoarcă degrabă acasă. Zahei n-a spus nimic. S-a lăsat dus înapoi de mînă ca un copil.

Cînd au ajuns la malul fluviului era dimineață. Pieptii undelor umflate albeau cu sclipiri de răsărit în ei. Trăgea un vînt ușor din larg, cu iz umed și răcoros de ierburi înflorite prin ostroave, învrîstat cu miros de pește și catran cu care se călfătuiau luntrile înșirate pe țărm.

Zahei a cerut să-l scoată ceva mai departe și mai la deal de vadul unde se încărcau călătorii, ca să se spele. Acolo a cercat întîi și a întrebat apa cu piciorul, apoi repede și-a zvîrlit straiele de pe el și s-a aruncat ca un nebun drept în valuri. Însoțitoarea nu și-a dat bine seama ce face. Pe urmă s-a spăimîntat și a început să strige uitîndu-se cu groază după el, cum se duce la vale și se scufundă. Au alergat barcagiii, pescarii, pontonierii. Zahei nu se mai vedea. Toți credeau că s-a înecat și nu știau încotro să sară, ca să-l caute. Femeia se bocea. După cîtăva vreme, capul orbului se ivi, dincolo de un sfert bun al Dunării, pe sub noianele căreia își spintecase cărare ca un morun uriaș. Apoi începu să calce apa, s-o bată și s-o taie cînd voinicește, cînd marinărește, aci plută sau pe spate, aci într-o dungă. Privitorii căscau gura și se minunau. De cînd își pierduse vederile, orbul își găsea acum întîia desfătare și nu se mai sătura. Se azvîrlise în adîncuri cu gîndul că dacă nu va mai putea să le biruie, mai bine să se înece. Era încercarea cea mare la care ținuse să se supuie, înainte de a mai primi viața, acum cînd prăpădise și ultima nădejde de vindecare.

Și iată că apele credincioase nu-l uitaseră: îl primesc bucuroase ca pe fătul lor, îl spală bine de păcate, îl leagănă în brațele lor puternice și-l mîngîie, în loc să-l înghită ca pe un nemernic. Înotătorul auzea cum ele îi dau iar gust și îndemn la viață.

Zahei, ajuns la jumătatea fluviului, abia se mai zărea. De acolo înainte, el nu se mai lăsă, ca într-o joacă, pe sforul curentului, ci începu să lupte împotrivă, răsuflînd larg, cu capul cînd în unde, cînd smucit afară, după aer, împroșcînd din gură șuroaiele de apă ce prindea în fiecare afundare.

Vreo cîțiva pescari se luară cu bărcile după el, purtîndu-i mereu și hainele dincolo, unde Zahei ieșise biruitor.

– N-au vrut apele să mor, spuse el liniștit. Și ceru mîncare.

Oamenii, plini de admirație, i-au dat de toate. El s-a rugat să-l ducă pînă la Brăila, cu o barcă, și să-l lase acolo. S-au învoit pe o nimica toată și a doua zi seara punea piciorul pe cheiul mult rîvnit. De acum el cîrmui femeia care-l purta de mînă pe meleagurile unde-și vînturase toată

copilăria și tinerețea lui sturloibate. Pentru noapte a dibuit un cotlon în malul cu iarbă, unde a dormit împărătește cu plescăitul apelor cîntîndu-i în ureche. A doua zi a pornit în căutarea lui Stavarache care-l orbise. Dar marginile Brăilei fuseseră și ele devastate și arse de ruși în retragere. N-a mai găsit nici urmă de han și de grec. Orbul a înjurat și s-a potolit. A făcut apoi cu ocoluri un fel de pelerinaj pe ulițele bătute odinioară la vechile localuri unde chefuise. Află numaidecît pe Nae Varză-Acră, vestitul hangiu și contrabandist, unde se mînca cel mai vestit ghiveci de morun și se bea Odobești adevărat, în tejgheaua căruia el vărsase pe vremuri, la beție, sumedenie de bani.

Ăstuia îi mersese bine și după război, clădise acareturi noi și-și lărgise negustoria. Nae, cum îl văzu îl cunoscu, cine putea să-l uite, și se bucura cu glas înalt.

Auzise povestea orbului și-l așteptase – zicea el – să se ivească de pe o zi pe alta, măcar așa orb. Cum putuse să părăsească atît amar de vreme Brăila lor scumpă?

Zahei n-a vorbit multe. Îi era sete. S-a așezat la masă și a cerut rachiu. S-au adunat repede – ca muștele – cunoscuți și necunoscuți, chemați de cîrciumar, ademeniți de pleașca unei beții pe gratis... Înconjurat de prieteni, acolo, în Brăila lui de odinioară, atins de suflul tinereții la care se întorcea parcă, orbul prinse limbă.

– Mă, spunea el aprins, comandînd alt rînd, – mă, după Dervent n-am știut ce să mă fac. Ziceam așa, să mă omor. Dar pe urmă m-am gîndit să mă sfătuiesc cu mama mea Dunărea. Și m-am zvîrlit în apele cu care am stat de vorbă.

– Și ce ți-au spus? îl îndemnau la spovedanie ascultătorii bucuroși să se lungească cheful.

– Să nu fiu prost, să mă pui pe trai, că de-aia mi s-a dat. Nae, mai adă mă, ce dracu! că acum mă duc jos și vin cu butoiul în brațe. Măi, voi să nu credeți că eu uit ceva, adăogă el. Am scos din cap Derventul și pe Stavarache. Mai mi-a rămas unul (și se gîndea la Lagradora). Dar ocna o port cu mine, oriunde m-aș duce. Și nu mi-o umpli tu, mă Varză-Acră, cu tot vinul și rachiul din pivnițile tale.

Și-a încleștat apoi fălcile să nu mai vorbească. S-a încins un chiolhan cu lăutari pînă ce muierea care plătea din porunca lui Zahei a isprăvit toți banii și a început a plînge.

La socoteală, peste ce cheltuise, orbul a mai rămas dator cîrciumarului o groază de parale. S-a făgăduit să i se răspunză neîntîrziat. Lumea s-a risipit, el s-a culcat în prăvălie jos. Tîrziu, cînd s-a trezit, n-a vrut să audă de jălaniile femeii. I-a poruncit numai să-l ducă la Dunăre. Acolo s-a scăldat, a înotat îndelung, pînă s-a răcorit și s-a dezmeticit bine și a pornit iar în oraș, în căutarea vechilor legături și cunoștințe. Însoțitoarea îl asculta cîrmind cînd la dreapta, cînd la stînga, pînă în Ulița Fetelor, ulița tractirelor, care, ca prin minune, rămăsese neatinsă. Aici Zahei a tras drept la casa unde lucra odinioară Brîndușa, care avusese mare cîrlig la el – pentru care altădată făcuse în fiecare săptămînă bătăi de se cutremura mahalaua. Și ăștiia îi priise războiul. Se chivernisise bine și acum, ajunsă patroană, ea ținea salonul cu fete, răscumpărat de la bătrîna Mița Lacherdă în schimbul întreținerii pînă la moarte. Pentru asta, pe țața o mutase ca pe o cinstită pensionară într-o odaie din fund și o îngrijea ca pe o mamă.

Brîndușa l-a cunoscut numaidecît și l-a primit cu dragoste. Orbul n-a văzut ce bașordină i-a ieșit înainte, în locul capriței de atunci. Ei i-a mărturisit că a rămas fără lețcaie și i-a cerut cu îm-

prumut măcar atît cît îi trebuie însoțitoarei de cheltuială să ajungă înapoi acasă. Acolo face rost de bani și se întoarce să plătească datoria și să-l ia și pe el.

Impresionabilă și sentimentală, ca mai toate de teapa ei, ea a scos și i-a dat fără să se codească. Muierea a luat banii și dusă a fost: nu s-a mai întors. Nici Zahei n-o aștepta.

Deocamdată l-a oprit Brîndușa la ea. În concurența dintre bordele, codoașele pizmașe trimiteau seara fel de fel de derbedei să-i tulbure salonul, să-i sperie fetele și să-i alunge clienții. Craiul ei de acum, Gioni, un filfizon sclivisit, cioflingar ahtiat numai după haine și cravate frumoase, nu îndrăznea să se ia la bătaie cu ei. Cum se-nnopta el o ștergea și se afunda prin cîrciumi și cafenele, unde toca la băutură și cărți banii smulși prostituatei cînd cu mîngîieri, cînd cu amenințări. Zahei pica tocmai bine. Ea plănui să-l aciuieze un fel de paznic al casei, de care bătăușii să nu mai îndrăznească să se apropie. Cu cît o rod haimanalele înnădite de Gioni, zicînd c-o apără, ea întreține pe Zahei.

Îl știa neînfricat și mai cu seamă voinic să puie jos douăzeci deodată. Mardeiașii bătrîni îl mai țineau încă minte.

Învoiala se încheie repede.

– Am să te pun cu mama Mița împreună. Liniștită și îndatoritoare, ea o să te ajute la spălat, la mîncare și o să vă țineți amîndoi de urît. Odaia e încăpătoare... îți așez un pat.

– N-am nevoie, mă culc pe jos, se mulțumi orbul.

– Ziua toată ești liber, urmă ea, ciuntindu-i o porție din hrană. Poți să muncești în port, ori să dai ajutor cuiva la cărat. Scoți o mîncare, un ban de băutură și tutun. Seara te întorci și stai în curte sau, pe vremea rea, într-un colț, pe sala salonului, pînă seara tîrziu, cînd se potolesc mușterii și se astîmpără scandalagiii. Ți-oi da ceva să mănînci și intri la culcare. Te scoli a doua zi cînd poftești.

El a primit și a intrat de îndată în slujbă. Fetele l-au zărit doar. Stăpîna le-a oprit să stea de vorbă cu el... Se gîndea la Zahei cel de demult și-i era teamă să nu-i scoată una, două din minți.

Întîia noapte de caraulă a trecut liniștită.

Orbul, condus chiar de Brîndușa, a pipăit zidul pînă la cămăruța Miței Lacherdă, unde intră la culcare.

Bătrîna n-a zis nimic. Dar după un ceas, el , bîjbîind ușa, se năpusti afară. Nu putuse suferi mai mult izul ce împrăștia, deși ascunse, anume părți ale trupului Miții, miros oarecum asemănător în rău, dar mult mai tare, cu al peștelui de la care își trăgea porecla. A doua zi, gazda l-a găsit trîntit peste niște scînduri smulse din zaplaz. Și orbul n-a vrut să mai audă de tovărășia cu pezevenghea pensionată.

– Să-mi dai pe cineva care să mă poarte pînă la Dunăre, ceru el Brîndușii. Cum închizi tu localul, eu plec acolo și mă culc în loziile de pe mal. Am găsit un covru unde să dorm.

– Dar cine o să stea de tine să-și piarză nopțile ca să te ducă? Asta-i o corvoadă...

– Stai că n-ai înțeles. Mie mi-e de-ajuns să-mi arate calea o singură dată. Pe urmă ajung singur.

– Bine, se liniști ocrotitoarea, dar la iarnă? Ce te faci?

– La iarnă, rămîn în sala unde mă așezi tu, sau trec în salonul gol. Și-mi fac somnul acolo, hotărî simplu Zahei.

Femeia clipi repede din ochi de cîteva ori, dar nu spuse nimic. Se uită în casă. Fetele dormeau obosite. Ea încuie salonul, se găti frumos, își luă umbreluța și porni chiar ea cu Zahei, pe care-l plimba ca pe o sperietoare prin fața celorlalte localuri rivale. Omul mergea încet, călcînd cu zăbavă de-a lungul caselor și ulucelor, pe ulița dreaptă ce scotea drept în cheiurile fluviului. În drum, pretinse călăuzei să se oprească la toate cîrciumile ca să învețe locurile și la fiecare ceru să-i facă cinste. Brîndușii îi convenea; îl recomanda pentru munci și în același timp da sfoară că l-a luat paznic și înveghea astfel pe cei care ar fi avut gust s-o mai sîcîie...

Așa a trecut Zahei vara toată, legănîndu-se între strejăria la fete și hoinăreala pe cheiurile și prin mahalalele Brăilei. Ajunsese acum iar să-l știe toți, cu toate tabieturile lui. Dimineața dormea într-o colibă de răchită, clădită de niște prieteni într-un cot al Dunării. Către prînz intra în apă ca un bivol și se scălda pînă-l gonea foamea. Atunci pornea la pescării. Acolo cei mai mulți îl cunoșteau din tinerețe. Zvîrliseră împreună năvoadele, puseseră cîrlige, trecuseră pe ascuns mărfuri fără vamă, și-i dau să mănînce... Era pește berechet. Unii îl luau cu ei în lotcă să ție plășile sau îl puneau să vîslească la parîme, așa ca să zică și el că ajută la ceva. Cînd era de tras vreo barcă grea la edec, îl așezau totdeauna la mijloc și-l privegheau să nu puie cumva piciorul greșit și să se ducă de-a rostogolul în apă.

Dar orbul, cu simțul lui fără greș, ținea pasul în pașii celorlalți tovarăși înșiruiți de-a lungul malului, cu mîinile pe odgonul întins, care, cu vibrațiile lui, îi da înștiințări despre încotro trebuie să se miște.

Astea cînd se întîmpla să nu fie beat. Căci altfel, după ce mînca pe apucate, pleca de colinda cîrciumile unde se înhăita cu toți cheflii, care-i dau să bea și de milă și de petrecere.

Orbul făcea prinsori că poate să dea de dușcă, dintr-odată, ocaua de basamac, ori de cine știe ce altă băutură tare; sau poate să toarne în el, pe-ndelete ca într-un butoi, o vadră, două de vin. Cască-gură se strîngeau, privitorii se înghesuiau și cheful se încingea spre marele interes al cîrciumarilor care nu știau cum să-l ademenească pe orb și să-l țină mai la îndemînă pentru îndemn și alișveriș.

În asemenea împrejurări slujba la Brîndușa se ducea dracului. Două-trei nopți, Zahei nu mai da pe acolo, cînd venea nu mai era bun de nimic, dormea clocindu-și băutura.

În vremea asta i s-a întîmplat ceva, de care el ca de obicei n-a ținut seamă. De cîțiva ani zăcea pe străzile orașului o ființă ciudată, un fel de femeie, strașnic de înaltă, slabă și uscată, schelet îmbrăcat în rochii vechi de mătăsuri scumpe, demodate și caraghioase din cale-afară, care atîrnau de pe oasele ei deșirate ca niște bețe de sperietoare.

În chipul cu pielea de pergament măsliniu și capul turtit tare pe lături ca de curcă, împins înainte de nasul lung, clonțos, sub care se ascundea gura strîmtă cît o împunsătură de cuțit, se deschideau sub toca de crep violet și flori de pai de aceeași culoare, ce-i veneau pînă pe frunte, doi ochi splendizi, două mari agate negre, cu albușul enorm și pupile largi aproape cît irisul întreg, ochi necontenit deschiși, ficși, neclipitori.

O cunoșteau toți; nimeni nu rîdea de ea. I se spunea „Madam Sughiț", din pricina unui spasm nebun, sfîșietor ce-i apuca în anume împrejurări pîntecele, zgîlțîindu-i fără milă schelăria de ciolane învestmîntate. Marinarii o mai botezaseră „Fregata", fiindcă își arbora la piept, pe poale,

în spate, pe laturi, de coada pălăriuţii tot soiul de volane, horbote, panglici şi eşarfe, ca nişte steguleţe de toate culorile, asemenea unei corăbii împopoţonate pentru sărbătoare.

Dar numele popular în mahala era Gărgăuna. Ea ieşea la anumite ceasuri, de obicei la prînz, colinda serioasă podul, cerceta cheiurile, uitîndu-se cu mare băgare de seamă la toţi bărbaţii pe care-i întîlnea. Cîteodată se lua după unul şi-l petrecea cîţiva paşi. Apoi se-ntorcea la alţii muteşte. Ochii ei însă nu se odihneau pînă nu-i amănunţea pe toţi. Pe urmă pierea. Ăştia erau gărgăunii ei. Nu făcea nici un rău, lumea nu se supăra, o lăsa în pace.

Povestea îi era întunecată. De neam foarte bun, fata unui bogat armator grec, crescută în pensioane, se îmbolnăvise – după versiunea familiei, pe la şaisprezece ani – de o langoare grea, necunoscută, zăcuse vreme îndelungată, se sculase cu creierii turburaţi, minţile răvăşite, nezdravene pentru toată viaţa ei şi cu sughiţul acela îngrozitor. La început nebunia fiind furioasă, a trebuit să fie ţinută zeci de ani prin ospiciile din străinătate. Îmbătrînise pe acolo... După moartea tatălui, neamurile, fraţi şi surori, au adus-o în ţară. Acum smintenia se domolise. Se schimbase într-o blîndă aiurare: pretindea că avusese în tinereţe o dragoste, din care se născuse un băiat. Dar părinţii i-l răpiră şi-l daseră unor străini. Amantul, prins noaptea în odaia ei, fusese ucis lîngă ea, pus într-un sac, legat cu un bolovan greu şi zvîrlit, după obiceiul turcilor răzbunători, în Dunăre.

Pe acest copil al ei îl căuta ea acum, bătînd uliţele şi cheiurile, vîrîndu-şi chipul de arătare cu ochi de agată neagră în feţele tuturor trecătorilor. Familia, bucuroasă să-i mănînce averea pusă sub tutelă, o îngăduia să iasă din casă ca să-şi satisfacă mania asta nevinovată.

Dar gura lumii vorbea altfel! Gărgăuna în adevăr ar fi avut chiar ca şcolăriţă un ibovnic şi născuse un prunc pe care părinţii furioşi i-l lepădaseră, cu cîteva fişicuri de napoleoni, unor oameni săraci din preajma oraşului. Boala nebunei fusese frigurile lăhuziei, înrăutăţită de durerea despărţirii de copilaş şi de bărbatul iubit. Asta s-ar fi petrecut de mult, or fi de atunci patruzeci şi mai bine de ani. Gărgăuna ar avea acum peste şaizeci, deşi nu i se putea da nici o vîrstă.

Încremenise ca o mumie îmbălsămată în durere, aceeaşi de cînd se ivise în oraş, cu acelaşi păr negru lipit de tîmple, aceeaşi dinţi albi şi neclintiţi din loc, aceeaşi uscăciune de scoabă dreaptă şi înaltă. Vremea, după ce o zdrobise, trecea pe lîngă ea fără s-o atingă. Cu umbrela în mîinile înmănuşate în mitene de aţică neagră, păşind încet, ca o mare actriţă într-o tragică, mută severitate, ea făcea de ani şi ani ocolul din centru şi cheiuri pînă-n mahalale, ispitind, întrebînd chipurile ce-o întîmpinau în drum... Obosită, se întorcea acasă, o clădire mare, moştenirea ei de la părinţi, în care se aşezase şi stăpînea un frate. I se lăsase şi ei o odaie, în care se încuia. Nu deschidea decît slugii ce-i aducea mîncare.

La cîteva săptămîni după sosirea lui Zahei, Gărgăuna îl zări în port şi încremeni. De emoţie o podidi năprasnicul sughiţ. Adunîndu-şi minţile, ea se stăpîni să nu se apropie, ca să nu-l sperie. Se mulţumi să-l urmărească pînă la pescării unde-l privi îndelung cum mănîncă. Îşi dete seama că e orb. Se întoarse acasă întunecată şi sughiţă pînă noaptea tîrziu.

A doua zi îl căută dinadins. El n-o simţea. Aşa că îi putu cerceta în voie chipul, mersul, statura, descifrîndu-i trăsăturile, studiindu-i mişcările, pînă în cele mai mici amănunţimi, de aproape, de departe. Îl aşteptă şi de data asta să-şi isprăvească mîncarea, cu auzul aţintit la glasul lui Zahei, care vorbea cu prietenii. Vocea gravă, aşezată, cu timbru profund de bronz, o răscoli pînă-n adîncuri. Toate îi aminteau de iubitul ei. Era el: voinicia lui, frumuseţea lui, roase de sărăcie, du-

rere și nenorociri... Dar era de-ajuns să închidă ochii și să-i deschidă apoi repede, mai înainte ca amănuntele ce-l urîțeau și-l înjoseau pe orb, să i-l strice, pentru ca să-i stea cîteva clipe în față, aidoma, Andronic, iubitul ei de odinioară și de totdeauna. Glasul mai ales îi cînta în suflet. Dacă nu l-ar fi văzut mort, ar fi jurat că este el îmbătrînit... Orbul era așadar copilul ei, copilul lor.

Nebuna își urmă cercetările cu înțelepciune. Îi luă urmele cum trăiește, unde bea, unde doarme. A aflat cine este, cum îl cheamă... Despre părinții lui nu știa nimeni nimic. Apoi, cu mare băgare de seamă, s-a apropiat de el, la o cotitură cînd orbul bîjbîia încurcat. L-a ajutat să-și găsească drumul și l-a însoțit pînă la Dunăre. De aici încolo îl pîndea în fiecare zi și-i ieșea înainte. Îl întreba de sănătate, îl purta de mînă, îi aducea țigări, îi da de băut. Orbul se lăsa îmblînzit de bunătatea și îngrijirile ei... I-a dăruit haine, încălțăminte și bani, pe care el îi primea bucuros. A trecut însă mult pînă ce el i-a destăinuit cîte ceva, prea puțin, din viața, mai ales din copilăria lui, spre care ea-l abătea necontenit.

Nu-și mai amintea nimic despre părinți, niște pescari săraci, cum aflase mai apoi, de prin Ostroavele Brăilei, morți cînd el abia sta copăcel. Îl adunase, din copăița unde dormea, vecinii milostivi și mîncase pe la uși streine.

– Cine te-a făcut mare? îl întreba ea.

– Dunărea, răspunse el scurt.

– Dar ți-au fost oare părinți adevărați pescarii aceia, întrebă Gărgăuna tremurînd...

– Păi ce puteau să-mi fie? grăi Zahei cu glasul lui de bronz adînc. Adică, ce să zic, nu știu, se îndreptă el singur.

Femeia abia își stăpîni sughițul.

– Mai tîrziu, vecinii nu ți-au spus nimic despre ei, despre d-ta? N-ai fost cumva de găsit, copil lepădat?

Omul se încruntă. Nu știa unde vrea să ajungă ocrotitoarea și prinse să-i fie lehamite.

– Cocoană! lepădat-nelepădat, nu mă mai întreba că nu-ți mai răspund. Și amuți. Nerăbdările, toanele astea, violențele ca și toată firea năbădăioasă, numai voință și încăpățînare, vitejia cu care călca șihoaiele Dunării, o umpleau pe biata femeie de încredințare. Tot așa cu nepăsătoare vitejie își pierduse și Andronic al ei viața.

Dar pe el, copilul ei orb, de care Gărgăuna nu se mai îndoia, trebuia să-l scape. Cu mare sfială îl întrebă tîrziu dacă n-ar vrea să se mute la ea. Ar avea o odaie pe seama lui... Se întomna. Era timpul să se gîndească la un adăpost pentru iarnă.

Orbul se săturase de salonul Brîndușii. Culcușurile de ierburi de pe malul fluviului se risipeau de vînturile asprite... nu i-ar fi stricat o odaie... Își întrebă nările îndreptate cu tot dinadinsul spre femeie: asta cel puțin nu mirosea urît.

– Bine, se învoi el, șovăitor, dar plec și mă întorc cînd vreau...

Gărgăuna se înapoie fericită și istorisi cu naivitate fratelui său cum își găsise copilul, pe care vrea să-l recunoască, să-l aducă și să-l lase moștenitor peste toată averea ei. El i-a surîs blînd și i-a încuviințat toate aiurelile. I-a spus numai că asta e treabă de advocați și judecători. Pînă seara consiliul de familie era strîns, trei medici constatau o nouă criză de nebunie acută și pe Gărgăuna furioasă, pusă în cămașă de forță, a înghițit-o, fără s-o zărească cineva, ospiciul Șuțu din București.

Brăila nu și-a mai văzut Fregata fluturîndu-și stegulețele pe cheiuri.

Orbul s-a sinchisit și mai puțin că soarta protivnică îi închisese fără zgomot mica portiță de scăpare ce-i deschisese o nebună! Viața lui nu se oprea la nimicuri de-astea: se arcuia peste ele, către altceva, mai departe? mai sus? sau mai jos? Nu-i păsa cîtă vreme nu-și aflase vederile. Pînă atunci avea la îndemînă beția.

În toamnă orbul și-a descoperit, în sfîrșit, adevăratul lui meșteșug: băgatul buțiilor cu vin și rachiu în pivnițele cîrciumarilor. Nu e lucru ușor să mînuiești butoaie și antale pline cu sute de vedre fiecare, să le dai jos din căruțele unde sosesc încărcate din podgorii, să le cobori binișor și să le așezi în beciuri, fără să le răstorni, ori să strivești pe cineva.

Zahei, cu puterea lui năzdrăvană, le biruia și le făcea ascultătoare ca pe niște dihănii înhămate. Pentru treaba asta n-avea nevoie de ochi. Carul tras de boi era adus cu fundul pînă-n gaura pivniței. De el se sprijinea o scară groasă – unsă cu săpun ca să alunece – sau mai multe înnădite cap la cap după adîncimea bascei, scări care mergeau pe gîrlici în jos pînă-n beci. În vasul încercuit în odgoane tari și-ntors cu fundul spre pivniță, se proptea Zahei, care-i făcea vînt din spate cu smucituri scurte și-l mîna spre capul scării proptită de car. Îndată ce butoiul se înclina puțin și scăpăta în jos pe tălpicile scării, oamenii începeau să strige... hooo... hooo... Orbul apuca în mîinile lui căpătîiele funiilor cu care era înfășurat vasul, îl oprea și începea să-l strunească din odgoane, slobozindu-l încetul cu încetul pe scări în jos, după voie și după cum îi spuneau ajutoarele de pe lături... Și-l ducea așa, ca pe un cal în ham, pînă ce butoiul ori zăcătoarea atingea nisipul pivniței, unde se opreau singure. Atunci îl dau jos și pe Zahei din car, îl coborau în beci ca să împingă vasul pînă la locul hotărît și să-l ridice pe căpătîie.

Treaba asta cu care alții se căzneau o jumătate de zi, cerînd plată mare și cinste îmbelșugată, el o făcea într-un ceas, cu o ușurință și o îndemînare de care se dusese vestea.

Îl chemau cîrciumarii de pretutindeni. După ispravă urmau beții mari, chefuri crîncene.

Iernele era mai slobod și-și aducea aminte de salonul Brîndușii, unde nu-i plăcea. Pezevenghea, pe drept supărată, îl lăsa flămînd și aproape îl alunga: cu somnul lui greu și sforăiturile ca de viscol o încurca... Atunci cădea pe capul hangiilor care-l culcau prin grajduri, în podurile cu fîn; asta cînd mai puteau să-l scoale de jos și să-l scoată din prăvălie. Altfel îl lăsau să zacă acolo în picioarele mușteriilor.

În toamnele următoare, podgorenii care vindeau vinurile în oraș trimeteau întîi de-l aduceau la crame, să le urce buțile în care, ca apoi să coboare cu el împreună la Brăila, unde tot el le căpătuia prin pivnițe. Și nu-l mai lăsau din mînă. Îl luau apoi sus la poverne să le fabrice toată iarna țuica și drojdia. Alt lung prilej de băutură neîntreruptă, ceas de ceas, bărdăcuță cu bărdăcuță.

Așa s-a descumpănit viața orbului, ani și ani în șir, nu le-a ținut socoteală, între primăveri și veri petrecute la Brăila, cu scaldă în Dunăre și beții la pescării, și între toamne și ierni scurse pe neștiute între cazanele fierbinți ale velnițelor și capul tot mai turlăcit de aburii rachielor.

Se dezlănțuise din fundurile lui oarbe iarăși omul sălbatec al tinerețelor lui șturlăbate; vechiul păgîn, pe care cîtva timp nenorocirile și ocna izbutiseră să-l biruie și să-l lege acolo în adînc.

Dragile meleaguri dunărene, cu vînturile lor umede, puternicele ape cu șuietul adînc, jocul înotului voinic care necontenit îl întinerea, hrana cu pește gustos, băuturile tari, dezmățul chefurilor, toate împrejurările și ambianța locurilor și oamenilor unde se-ntorsese și poposise, îi răsco-

liseră drojdiile și puseseră la loc stihia lor nebună, fiara nedomesticită de odinioară, care-l stăpînise ca un demon.

Atît numai că insul nou din el, care căpătase amara cuminţenie a orbeniei, nu fusese răpus. Sta la o parte, într-un colț din ființa lui, se uita la cestălalt și aștepta. Poate din pricina lui, orbul nu mai bea cu năbădăi, nu mai făcea scandaluri. Se îmbăta potolit, se culca apoi liniștit și dormea supus ca în ocnă.

Din cînd în cînd visa pe Boieru, ori pe Mînza, îndemnîndu-l de bine. Se scula atunci mîhnit, ofta și cel dintîi pahar îl vărsa pe jos pe podele pentru sufletele lor. Se punea apoi serios pe băutură. De altceva nici nu mai avea grijă. Umbla în zdrențe, pînă se îndura cineva să-i zvîrle o haină care nu-l încăpea, niște pantaloni ce-i veneau doar la genunchi. Mînca ici-colo, dormea de pripas, umbla rătăcit...

Cea din urmă zvîcnire de interes ce mai veghease în el și l-ar mai fi putut scoate din împotmolirea asta, răzbunarea împotriva lui Lagradora, se stinse și ea...

Niște săteni din partea locului, sosiți cu poame de vînzare și trași la hanul lui Varză-Acră, l-au cunoscut și i-au povestit sfîrșitul grecului. Trecuse peste moșie răscoalele, pe stăpîn l-au tras în țeapă și conacul l-au făcut scrum. Vestea l-a năruit mai mult ca zece beții. Și s-a ticăloșit mai rău. Dar peste noapte cum se zvîrcolea tulburat, i s-a arătat în vis Costea bulgarul care i-a spus atît:

– Mă frate, să mulțumești lui Dumnezeu că n-ai vărsat sînge de om... Și a pierit. Orbul s-a gîndit o vreme la vorbele visate. Pe urmă le-a uitat.

Trecuseră ani mulți peste el fără să-l doboare. Ajunsese însă de nerecunoscut.

Umbla aproape gol. Se umflase afară din cale, părînd mai tăuros, chelise, dinții i se clătinau, burduful burții îi atîrna strîns zadarnic de o curea păcătoasă peste cămașa sfîșiată și îmbătrînit, matofit, zvîrlit afară din vreme, se tăvălea din dealurile podgoriilor pînă-n șesul Brăilei în toate mocirlele de vin și rachiu ale povernelor și cîrciumarilor.

Noroc că nu-l lovise nici o boală. Carnea și oasele lui ca oțelul răbdau încă nebuniile neostenite la care le supunea fără milă.

Odată la o povarnă lumea adunată povestea despre minunile săvîrșite de un popă sfînt dintr-un sat de departe. Se dusese vestea și mulți auziseră. Se înfățișă chiar un pătimaș, ridicat dintr-o dambla grea și tămăduit prin puterea rugăciunilor popii.

Orbul asculta cu gura căscată. Deodată se aprinse în el și zbucni dorul după minunea vederilor căpătate, rîvna vieții lui pînă ieșise din ocnă. Trînti hîrdăul, zvîrli capacul și fără să mai întrebe, strigă răstit:

– Să mă duceți numaidecît acolo...

Din clipa aceea n-a mai pus rachiu, nici tutun în gură. Și nu s-a mai putut face nimic cu el. Insul cuminţit dinlăuntrul lui, care așteptase într-un ungher al beznei împuțite de băutură, ieși, dete brînci nebunului ce pusese stăpînire pe cîrmă și-i zvîrli afară.

Într-o clipă Zahei se-ntoarse la sufletul cu care intrase în ocnă.

Era întîia minune și nu cea mai mică.

A doua zi, cu un băiat de mînă, orbul porni peste șapte coame de muncele, la Popa Fulga din satul Cervoiului.

Partea a IV-a
În satul Cervoiului

Ca mai toate satele cu obîrșia în vechime, Cervoiul zăcuse amar de vreme departe de lume, pitit într-o hobaie, razna mult din drumul mare. Patru rînduri de dealuri curmezișe, cu grebenele întinse spre munte, se puseseră proptă între el și căile bîntuite de urgiile mari ale țării.

Dar o dată cu potolirea veacului, cele cîteva familii ce-l alcătuiau își lăsau sălașul neguros și ieșeau „la linie". Adică se strămutară grabnic și cu totul din cotlonul la adăpostul căruia pîndiseră, jos, în lumina luncilor grase, de-a lungul șoselei naționale, unde răsuflară.

Numai în cîțiva ani, cu băștinașii care se puițară peste măsură și cu veneticii de adaos, cătunul de odinioară ajunse o mîndră așezare. Vechea vatră se părăgini, uitată. Doar la zile mari, cîteva babe și moșnegi mai urcau la bisericuța rămasă sus între muchiile din cale afară depărtate, unde se pătrundea din ce în ce mai anevoie, printre rîpile năpădite vara de tihării, iarna de zăpezi.

Curînd sosi popă cu carte. Ăsta, îngrozit de cîtă osteneală și ce primejdii întîmpină – odată fusese gata să-l mănînce lupii –, chemă poporenii. Și cum era înclinat spre pilde le vorbi în tîlcuri, cam așa:

– Fiilor, voi umblați ca neoamenii, cu buricul tîrîș.

Oamenii se cruciră, uitîndu-se nedumeriți unul la pîntecul celuilalt. Popa îi privea și zîmbea.

– Nu asta, urmă el... Se cheamă că voi ați ieșit de mult din maica voastră care a fost pădurea, dar nu v-ați despărțit deplin de ea... A mai rămas acolo o bucățică, de care stați legați și acum...

– Care e aia, părinte? îndrăzni unul...

– Biserica, fiilor. Tăiați buricul lung care vă ține ca pe niște prunci atîrnați de ea. Hai să facem aici lăcaș sfînt pe potriva noastră.

– Așa e, părinte, se luminară ascultătorii... și se învoiră.

La îndemnul lui, poporenii își ridicară biserică la îndemînă. Și cu asta se rupse și cel din urmă firișor care lega pe cervoieni de matcă. Peste străvechea obîrșie pădurea își întoarse repede viața ei la loc. În liniștea atotcuprinzătoare, bordeiele putrezite se făcură iar țărînă unde își înfipseră rădăcinile fagii, la care cerbii coborau din nou iarna să le roază poalele.

Și noua comună își văzu înainte de treburi... Al doilea preot, după moartea celui bătrîn, nemulțumit numai cu slujba de popă, își strînse enoriașii și le spuse:

– Fraților, omul nu are numai trup și suflet. După cuvintele Sfîntului Apostol Pavel, avem și duh, adică minte. Se cuvine dar să ne îngrijim și de ea. Copiii noștri trebuie să deprindă carte. Nu cine știe cîtă; după nevoile de-aici.

Oamenii ascultau bucuroși de vestea nouă.

– Haide să facem școală, urmă preotul. Și pînă s-o învrednici statul să ne-o clădească, o deschidem în casa mea; v-o dau cu chirie mică, și am să dăscălesc chiar eu.

Astfel, al doilea popă înălță cervoienilor școală și le fu întîiul învățător.

Al treilea la șir n-a mai spus nici fiilor, nici fraților. A strîns satul și le-a strigat:

– Mă băieți, ascultați-mă și luați-vă după mine. Că eu vă duc de-a dreptul la spor și la trai bun. Cine-i deștept și se ține de mine, n-are să se căiască.

Și popa Fulga gospodări comuna cu mînă tare, timp de treizeci de ani, și o tîrî prin toate vîrtejurile politicii. Rînd pe rînd, liberal, țărănist, legionar, fîlfîise barba-i galbenă, steag în furtunile tuturor alegerilor. Înființase bancă, durase obște, alcătuise cooperativă. Om de flăcări și oțel, falnic și frumos tare, toate ispitele țintiseră în el. Îl bîntuiseră mai ales trei mari patimi: setea de avere, femeile și dragostea de cai. Într-un iureș neîntrerupt strînsese nămet de bani. Agonisise moșie, zidise acareturi. După pilda lui și cu el o dată, comuna se luase la întrecere. Gospodarii se îmbogățeau, cuprindeau pămînt, clădeau case boierești, prășeau vite de soi, lăcomeau la femei streine.

Cînd punea popa ochii lui de haiduc în femeia aleasă, fata ori muierea nu mai scăpa. Ca vrabia țintită de hultan, se făcea mică, începea să tremure, pierdea mințile... Cinstite ori deșuchiate, toate mureau după el. Ibovnicile se făleau cu păcatele săvîrșite. Spuneau că atingerile cu popa le sfințesc. E drept, preoteasa, o femeiușcă firavă, nu-i dăruise prunci. În schimb satul era plin de copii leiți lui. La urmă patima de cai le birui pe toate celelalte. Dacă-i plăcea unul, nu se lăsa pînă nu-l cumpăra și, dacă se putea, pînă nu-l fura.

– Un sfert din sînge îmi arde a hoție, spunea el, rîzînd, tovarășilor. Noroc că mi s-a ales numai asupra cailor... Altfel, cine știe ce tîlhar de drumul mare m-aș fi făcut, adăoga scuturîndu-și barba.

Pentru asta popa își țesuse rețele de ciraci și ajutoare în care prindea armăsarul ochit. Trecut prin zeci de mîini, ascuns, schimbat, măsluit, telegarul răsărea în grajdul Sfinției sale, care cum se sătura de el, îl trecea mai departe, în bîlciuri, altora. Într-un rînd, niște păgubași mai isteți prinseră ițele, ghibăciră gazdele, îl urmăriră și cînd aproape să-l prinză, popa la aman își aduse aminte de vechea bisericuță dosită în codri. Într-o clipă a sărit pe armăsar, a cotit după sat și s-a făcut nevăzut în valea Cervoiului... Cui să-i treacă prin gînd că vita era găzduită acum în altarul străvechi, cu conovățul legat de pristol?... De acum încolo popa n-a avut pentru furtișaguri o altă mai bună ascunzătoare, nebănuită chiar și de cei mai apropiați tovarăși. O mangă grozavă mîncată de ape, cu surpături uriașe împrospătate în fiecare an, tăinuia crăpătura pe unde se pătrundea în albia văii.

Chiar din gură, firul potecii se tăia rupt de viituri. Mai sus, năclăit de dudaie, făgașul se-ncurca în alunecușuri, se ascundea în izvoare nescurse, se-afunda în bahne de trestie, adevărate șerpării unde mișunau jivine, șerpi de apă cu urechi solzite, salamăndrițe negre pătate cu galben, broaște țestoase, șopîrle agere și gușteri auriți. Aici puiau vulpile și lupii îndrăgiseră meleagurile, semănate cu grămăjoare de oase albe, rămășițe din ospețele lor. Oamenii nu mai aveau nici un interes să străbată sihla lăsată în voia ei și copiii cu vitele se fereau.

În al cincizeci și unulea an al vieții, cu alaiul ăsta de avere, femei și cai după el, popa Fulga, sosit în buza celui de-al doilea război, se sculă cu îndîrjire împotriva stăpînirii. Zile și nopți, băieți cu păr unduios dat pe spate au vegheat la capetele satului, pistoale au clănțănit pe dea-

supra caselor, pînă ce popa, împreună cu alți vreo zece, legați butuc, umflați în brişti, au luat calea Bucureştilor.

După cîteva luni, preotul s-a întors acasă pocăit. Pe urmă o boală mocnită în el s-a aprins, şi omul a zăcut dus, cu aiureli pe care nu le pricepea nimeni. Vorbea mereu de un cal, poruncea slugilor să plece să-l dezlege, să-i ducă apă şi ovăz. Şi se zbătea aprig, bîşguind întruna despre un pristol pîngărit...

Tîrziu, din zăcere s-a sculat alt om. Un sfînt senin, cu chip uscat şi prelung, cu barba senină pînă-n brîu, şi cotonog de amîndouă picioarele.

Sta întreg şi-n toată firea pînă la şale, cu minţile limpezi şi duhul ascuţit ca şi mai înainte. Dar moale, fleşcăit, neputincios de la mijloc în jos, de unde coapsele sfrijite şi pulpele uscate atîrnau ca două lemne nefolositoare.

După asta năpastele s-au ţinut lanţ. Dar pe el nu l-au mai atins. Trecea strein de lumea asta, afundat în rugăciuni, cu gîndul numai în cer. Ochii rămaşi tot focoşi nu se mai dezlipeau de pe icoane. Căinţa doar mai scurma în el genuni de deznădejde, din care se ridica iar cu voinicie.

Veneau unii să-i spuie că la bancă se descoperiseră neorînduieli mari. Alţii că obştea intră în dandanale de puşcărie. Că la cooperativă nu se mai pot acoperi lipsurile şi furturile... Popa a răspuns de toate pagubele cu averea lui, pe care încurcăturile, procesele, căutarea cu doftorii aduşi de preoteasă, i-a făcut-o scurt timp puzderii...

S-a mîhnit puţin cînd a auzit că s-a numit preot nou, teolog în locul lui. Dar s-a bucurat pentru sat.

Într-un singur an din grozavul popă a rămas un slăbănog sărac şi dosădit, de mila sătenilor... Dar el aştepta neclintit îngerul care să-l zvîrle în apele tămăduitoare ca pe paraliticul evangheliei.

– Ce se alege de noi, părinte? se căina preoteasa, mutîndu-l de pe un căpătîi pe altul.

– S-alege ce e bun, îi zîmbea popa.

– Ne-a luat şi livada...

– Nu-i nimic, răspundea el, bine că ne-a rămas casa.

– Dar o să ne-o ia şi pe asta. Ce ne mai rămîne? se spăimînta ea...

– Ne rămîne Dumnezeu, o liniştea preotul.

În sfîrşit durerile din şale scăzură şi bolnavul putu să se tîrască de-a buşilea prin odaie, sprijinit în mîini ca pruncii, cu picioarele ţepene, lungite după el.

– Poate s-o milostivi Sfîntul să mă ridic şi copăcel, glumea el.

Dar Sfîntul nu s-a îndurat şi popa, uitat de toţi, a rămas ologit pe totdeauna.

Doftorii, după ce au vorbit, unii de-o boală veche cu uscarea măduvei spinării, alţii de lovituri tari peste şale, l-au părăsit şi ei.

Popa îşi strămutase însă toate gîndurile în altă parte. Puterile lui, prihănite pînă atunci, începură să se adune din mădularele păcătoase. Le simţea cum se ridică din picioarele alergătoare spre rîu, din coapsele îndrăgite de cai, din pîntecul pîngărit de băutură şi muieri, cum se subţiază, se limpezesc şi se strămută într-un loc din gîndurile lui smerite, n-ar şti să spuie unde, în frunte, la răscrucea ochilor sau în inimă?... Puterile lui sau ale altuia? Oricum, nu era el stăpîn pe ele. Ci dimpotrivă, le osebea uneori afară, atîrnînd peste el, gata să-l cuprindă sau nu, după

voia lor. Cum le putuse el odinioară cîrmui spre rău?... Acum ardea să se-nvrednicească de ele. Se opintea să le înnoade și se ruga să se sălășluiască în păcătosul lui suflet.

Preoteasa nu se dumirea. Oamenii dibuiau ceva necunoscut, dincolo de ei. Și lumea începu să vie, ca la un izvor. Întîi pentru un sfat, ori la un îndemn. Apoi pentru o rugăciune, la un necaz. Preotul căzut în jilț, cu picioarele de lut nemișcate sub giubea, lăsa patrafirul pe creștetul plecat, deschidea Evanghelia și citea, desfăcea ceaslovul și spunea molitva. Necăjitul pleca îmbunat. Unii scăpau de beteșuguri. Cîțiva se tămăduiră: cei cu ducă-se pe pustii mai ales. Cu fiecare din ei popa, smerit, sporea în duh și se înmulțea în suflet, agonisind mereu putere, nepăsător de războiul care tălăzuia pretutindeni. Și zvonul se lățea.

Atunci sosi la popa Zahei orbul.

Un om de patruzeci de ani, voinic cît un taur, cu capul mare chel și gogonat ca un bolovan, cu pieptul și pîntecul otova de sub grumaz și pînă-n vintre în chipul unui boloboc sprijinit pe bulamacele coapselor. Ochii bobosați alburii ca de piatră se clinteau. Și în ciocanul nasului țevile nărilor se deschideau ruginite de tutun. Sub ele niște fire țepoase, mustățile, ca la pește.

Hamal de-a lungul tuturor schelelor pînă îngheța Dunărea, salahor apoi pe la binalele orașelor, se îmbătase în toate cîrciumile, cîntase, urlase, se bătuse, pînă ce, după un chef strașnic, se trezise orb. Băuse spirt otrăvit.

De atunci alergase zădarnic de la spitale la babe, de la vraci la biserici să-și capete vederile. Cînd orbul a nimerit dus de mînă la popă, slăbănogul sta afară pe prispă și se sorea. La picioarele lui, atîrnînd gheață în vipiile arșiței, fu călăuzit orbul, care căzu și se lovi cu fruntea de țurloaile uscate.

– Ce te-aduce, Samsoane, îl agrăi preotul, privindu-i statura de uriaș.

– Mă cheamă Zahei, părinte, și sînt un orb păcătos. Am venit să-mi dai vederile. Și își apăsă berbecul frunții în labele nesimțitoare.

– Păi ți le-am luat eu, ca să le ceri de la mine? îl cercă popa.

– Mi le-a luat Dumnezeu, se-nvoi orbul.

– Roagă-te Lui, urmă preotul, că voia e numai la El.

– Și harul la Sfinția ta, stărui netulburat pătimașul.

– Bine, se învoi popa. Își trecu patrafirul, luă molitvelnicul, se plecă, puse dreapta pe creștetul rătăcitorului și ceti plîngînd, o lungă rugăciune. Plînse și orbul. Apoi se potoliră amîndoi.

– Mai culcă-te puțin, îi fi ostenit, îl îndemnă duhovnicul.

Streinul se supuse ascultător ca un cîine. Nu se depărtă, ci se întinse chiar acolo, sub călcîiele bătrînului, de-a lungul prispei, și adormi îndată. Horcăi îndelung, se smuci în somn, gemu și se trezi.

– Vrei ceva? îl întrebă popa. Pîine? Apă?

– Nimic. Numai să-mi mai citești. De mult n-am mai văzut lumina în somn...

– Acum ai văzut-o?

– Am visat-o, făcu grav orbul.

– Ce-ai visat?

– Că văz...

Popa, însuflețit, îi citi iar în creștet. Lacrămile udară capul orbului, care încovoiat sufla din ce în ce mai greu.

– Încep să zăresc, răcni el deodată ca un nebun...

Popa cutremurat își ridică dreapta...

– Iar mi se întunecă, țipă el. Nu lua mîna de pe mine, părinte... N-o lua, zbieră din răsputeri orbul. Pune-o la loc.

Preotul, clătinat, coborî palma, o rezemă de țeasta golașă, și se afundă iar într-o fierbinte rugă. Sub el orbul plîngea domol.

– Cu fiecare lacrimă mi se topește un fir negru de orbenie, spunea el popii. Părinte, nu mă lăsa.

– Cum? îl întrebă cu spaimă preotul.

– Așa ca printr-o cîrpă prubuluiesc fața pămîntului. Ici e ceva, ca o piatră, ori o buturugă. Și dibui spre scăunelul paraliticului pe care preoteasa stase după ce adusese mîncare.

Popa nu mai simțea nici spaimă, nici uimire. Cufundat într-o bulboană de milă și dragoste, scăpase cartea. Se ruga acum cu vorbele lui, bîjbîia cuvinte, alcătuia stihuri, brodea cereri de îndurare ce mergeau drept în inima cerului.

Cu mîna preotului pe cap, orbul porni să se miște și se ridică.

– Părinte, vorbi el aprins, te ghicesc așa ca printr-o pîclă neagră. Uite aici e prispă, și dibui marginea... aici e umărul Sfinției tale, și-i mîngîie rasa. Mîna popii se plimba o dată cu capul orbului, trasă încotro se mișca el, parcă lipită de creștetul lui.

Îngrozit, popa izbuti să și-o smulgă. Omul înțepeni. Orbise iar. Nu mai știa încotro să se miște și deznădăjduit se prăbuși.

Astfel, de șase ori de la amiază pînă-n noapte, preotul cufundat în rugăciuni, cu mîna pe capul lui Zahei, îl aducea pînă la pragul vederii. Și tot de-atîtea ori îl scăpa iar îndărăt în beznele orbeniei, unde luneca dacă-și ridica palma de pe creștetul lui.

Pe urmă multe zile de-a rîndul încercară minunea, care nu se deschise și rămase numai în mugur. Pînă ce se resemnară și popă și pătimaș, mulțumindu-se cu atît: din cînd în cînd popa să deschiză orbului zările atingîndu-i capul. Îi da astfel cîteva năluciri de lumină prin care lumea i se năzărea neguroasă vedenie.

Pentru asta Zahei rămase oploșit în curtea popii, unde umbla acum nestînjenit. Făcea cîteva treburi grele, căra lemne, scotea apă. Își meșterise cu ajutorul slăbănogului o unealtă cu care își cerceta drumul. În vîrful toiagului cu care bătuse pîn-atunci pămîntul și văzduhul a legat o rotiță de fier, pe care bățul aluneca neîntrerupt, cobora în gropi, se proptea în piedici, se ridica la povîrnișuri și da astfel veste cu cîțiva pași mai înainte despre ce-l întîmpină. La nevoie înălța toiagul și cerceta cu el ca și mai înainte văzduhul, în față și pe de lături.

Popa de pe prispă îl privea cu smerenie. A fost apoi bucurie mare întîia noapte cînd orbul luă pe slăbănog și-l purtă pe brațe în casă. A fost destul să-și rezeme preotul mîna de tîmpla lui, ca Zahei să meargă fără șovăire de-a lungul sălilor, prin uși, drept la patul popii. Dar, după ce-și lăsă povara, nu mai îndrăzni să se clintească. Nu știa încotro să apuce. L-a scos preoteasa de mînă. De-atunci popa mereu se gîndea la picioarele lui Zahei, la care adăoga ochii săi.

Într-o zi orbul se căznea și nu nimerea să culeagă niște mere scuturate pe jos de vînt. Popa de pe prispă îl urmărea cu milă și se mîhnea. Deodată îl chemă, îl rîndui să se întoarcă spre el

cu spatele și să se plece încet. Cînd îi veni bine, popa își încolăci brațele de grumazul lui Zahei, i se săltă în cîrcă și-i porunci să pornească înapoi la treabă.

Orbul așteptă o clipă, șovăi.

– Pune-mi mîna-n cap, șopti popii, că te țin eu.

Și încopciindu-și brațele la spate, făcu din ele o chingă sub șezutul paraliticului, care își slobozi o mînă și i-o lipi pe creștet.

– Acuma îmi vine abia ca un iz de lumină. Adaogă și o rugăciune, părinte.

Preotul psălmi tare: „Și toate valurile Tale peste mine au trecut. Toți m-au părăsit și lumina ochilor, nici aceasta nu mai este cu mine... Scoală, Doamne..."

– Acum dibuiesc ca printr-o sită deasă.

– Poți să-ți dezlegi un braț, eu mă țin numai cu o mînă, îl îndemnă popa.

Și Zahei merse de culese cu popa în spate. Uimiți ca doi copii, nu se mai săturau de bucuria noutății. Orbul intră în grajd, cu mîna popii ca o lipitoare în creștet, aduse vacii apă, rîndui lemne, colindă curtea.

– Hai, isprăvește, c-ai ostenit, îl certa popa, rob în spatele zdrahonului.

– Da de unde! Dacă ai ști? Sfinția ta mi-ești aripă, nu sarcină, mărturisi el, potrivindu-se să lase povara pe prispă.

Atît i-a fost orbului, ca să născocească altceva. Și-a adus aminte cum urca în spate cu stiva de cărămizi pe schelele binalelor și a rugat pe preoteasă să aducă un lemnar. După arătările lui Zahei, acesta, dintr-o scîndură cu o scobitură mai mare în marginea din față, pe măsura șalelor orbului, și cu două mai mici pe laturi, a alcătuit un fel de scaun, la capete cu două chingi cu care orbul se încingea peste mijloc. Cînd a fost gata, popa s-a tîrît și, ajutat de orb, s-a așezat în scăunașul de rezemătoare. Zahei s-a lăsat în jos cu spinarea la buza prispei pînă l-a ajuns paraliticul de i-a cuprins gîtul cu brațele. Orbul și-a încătărămat chinga și s-a ridicat. Slăbănogul, cu mîinile slobode, ședea acum într-un jilț cu spată, în a cărui adîncitură intrau șalele orbului. Capul popii se sprijinea pe umărul tovarășului, barba i se revărsa pe grumazul de taur, iar picioarele rezemate în celelalte două scobituri ieșeau de o parte și de alta ale subțioarelor orbului.

– Parcă aș fi un mitropolit pe care-l duce la groapă, glumi popa.

– Aș! ești un voinic călare... Niște zăbale în gura mea, un frîu în mîna Sfinției tale și ajungem pînă la Rusalim, spuse grav orbul.

Din ziua aceea popa avu picioare și Zahei ochi. Se mișcau acum peste tot, dar în taină, cînd nu-i vedea nimeni, ca să nu știe lumea. Pînă și de preoteasă se fereau. Dar umbletul lor era numai o rugăciune și o slavă lui Dumnezeu.

Orbul pretindea că zărește din ce în ce mai bine. Popa nu-și da seama lămurit, dacă în adevăr este vederea orbului care, oricît, îl cîrmuiește? sau sînt îndreptările ce-i dă el din spate, mici semne fără voie, nebănuite tremurături ale degetelor, pe care orbul le-ar pricepe ca pe o limbă vorbită picioarelor. Cum grăia tot el altădată numai din pinteni armăsarului de sub el? Căci de cum i se cobora din cîrcă, zările orbului se stingeau și omul cădea în aceeași adîncă orbenie de la început.

Într-o dimineață, Zahei cu călărețul în șa, zburda și necheza.

– Ţin-te bine, părinte, că alerg şi intru cu Sfinţia ta în altar... De cînd n-ai mai călcat acolo?

– Ce faci?... ţipă dureros popa, ca şi cînd l-ar fi izbit cu ceva. Şi dintr-un colţ întunecat al minţii ţîşni, arzîndu-l, o amintire.

La începutul rebeliunii tocmai ascunsese în altarul vechii bisericuţe un armăsar nepreţuit. Cum uitase de-atunci şi pînă-n clipa de faţă? Ce s-o fi făcut vita? Va fi descoperit-o careva? Dintr-o smucitură cîrmi pe Zahei în fundul grădinii, printr-o opintire uriaşă a voinţei îl cîrmui peste şosea la manga Cervoiului şi îl strecură pe deschizătura strîmtă, spre bisericuţa părăsită.

Orbul păşea cu chibzuinţă, liniştit, fără toiag, doar cu braţele întinse înainte şi ochii în pămînt. Fierbinţi, mîinile popii îi cuprindeau ca o scufă capul şi se coborau spre tîmple.

– Vezi ceva? îl întreba uneori gîfîind popa, ca şi cînd el s-ar fi luptat cu drumul şi povara.

– Dibuiesc ceva, părinte.

– Ce?

– Nişte păreţi verzi.

– Şi jos?

– Mijeşte smîrc şi se svîrcoleşte poteca.

Înaintau greu pe şerpuişul văii. Locurile se mai schimbaseră, dar popa le cunoştea bine. Totdeauna fusese bahnă. Acum însă, de multele ploi, apa mustea mai pretutindeni. Călăreţul trebuia necontenit să-şi muştruluiască bidiviul... „Stai“, „La dreapta“, „Apără-te, vine hăţiş“, „Dai în trestii“...

După grele ceasuri de cazně şi osteneală, în picioare, de-a buşilea, cu alunecări, cu căzături, ieşiră în vechea silişte, năpădită de copaci. Bisericuţa pustie albea însă neclintită, în mijloc. Se şoldise numai puţin din pricina cutremurelor, o dată cu pămîntul cutremurat de sub ea. Pentru popă turla ei zbucni deodată din negrul pădurii ca stîlpul de lumină ce povăţuise pe Moise în pustietăţi. Crezu că moare de nesaţul nerăbdării, pînă intră şi pătrunse în altar. Aici în faţa sfintei mese zăcea un morman de piele amestecată cu oase. Un lanţ atîrna încă de vertebrele unui gît de cal.

Popa, de-ar fi putut, s-ar fi coborît să care cu gura lui os de os afară... Îşi puse sufletul tot pe pristol, alături de potirul gol şi de un evanghelier vechi cu scoarţe de alamă... Plînse şi se rugă îndelung. Apoi se spovedi cu umilinţă orbului de toate ticăloşiile, îşi mărturisi păcatele şi purceseră să curețe lăcaşul de pîngărire. Îl măturară, îl spălară, îndreptară crucea strîmbată, puseră la loc icoanele surpate, proptiră catapeteasma povîrnită într-o rînă. Pînă să sfîrşească îi apucă noaptea.

Hotărîră într-un singur gînd să mîie acolo. Nu aveau merinde.

– Cu atît mai bine. Ajunăm, zise popa, şi slujim vecernia.

Dar biserica se întunecase. Pădurea o înnopta şi mai tare. Lumînări nu aveau. Dibuiră ici colo, dar trebuiră să se astîmpere... Şedeau acum, doi orbi năpustiţi în beznă şi plînseră amîndoi în tindă pe lespezile reci. Orbul îşi scoase şaua şi culcă pe popă. Dar nici unul nu se odihni. Se zvîrcoliră şi tăinuiră pînă la ziuă.

A doua zi popa desfăcu o lacră din altar şi găsi cîteva odăjdii putrede, care se făcură praf în mîinile lui. Căută în strana din dreapta, găsi cîteva bucoavne mucede, mîncate de cari şi de ciuperci... Şi nu se încumetă să slujească aşa cum rîvnea. Încălecă şi plecară acasă.

Aici s-a pregătit pentru toate cele de trebuință. Și-a strîns odăjdii, a luat vin și prescuri, a adunat cărțile, a pus în traistă lumînări, tămîie și chibrituri, alături de merinde. Și în zorii sîmbetei apucară calea Cervoiului și se furișară nevăzuți prin crăpăturile mangei, în inima văii.

Străbătură aceleași pustietăți, trecură mostiștea, biruiră nenumărate piedici și sosiră tocmai bine să slujească utrenia.

De cînd nu mai răsunase glas de slavă aici?...

Pe ferestrele sparte zburau speriați porumbeii sălbatici, ce gunguriseră nesupărați pîn-atunci.

Cîteva țarce tulburate îi cicăliră.

Ciori curioase se ridicară de pe acoperiș. Singurele păsările slăviseră în tot acest răstimp pe Domnul, împreună cu rîndunelele ce se ițeau neastîmpărate în golul bolții.

Pe urmă dichisiră pînă seara biserica.

Era o clădire de piatră ctitorită prin al cincisprezecilea veac de un cocon domnesc fugar, care scăpase de vrăjmași în cotlonul Cervoiului. Meșteri dalmatini o lucraseră ca pe un giuvaer, cu înalt șart bizantin, arcuită pe stîlpi de gresie înflorată. Acum sta sihastră, adîncită în mîhnirea ei singuratică. Și o învăluia o melancolie sălbatecă. Ploaia prelinsă pe sub streșinile putrezite punea în ochii sfinților șiroaie de lacrimi curse pînă-n pavele. Mucegaiul le mîncase chipurile ajunse acum cu bărbile verzi, pe tencuiala cu pete de năruială. Sub căpriorii căscați de umezeală, liliecii și rîndunelele își făcuse cuiburi. Și gunoiul lor gros mînjea lăcașul. În pronaos o spărtură din acoperiș răspundea chiar pe tavan, în pieptul Pantocratorului, din care ploile curgeau ca dintr-o rană.

Popa își aminti de cristelnița pentru botezuri, în care își adăpase caii furați, și o găsi în pridvor. Era un cazan mare și greu de bronz curat, adus din Italia. Vasul se înălța pe un picior zvelt, în jurul căruia se-ncolăcea, de jos, un șarpe meșteșugit să ajungă sus la buze, unde, după ce alcătuia două toarte, înălța capul odinioară încrustat în ochi cu nestemate, să privească deasupra apei. Pe fața din afară a vasului, două icoane ciocănite de-a dreptul în bronz, cîte una sub fiecare toartă, tălmăceau înțelesul. În cea dintîi Moise înălța șarpele de aramă spînzurat pe o stinghie și toți cîți ridicau ochii la el se vindecau. În cealaltă, Christos zvîrcolit se răsucea la fel pe crucea sub care se deschideau gropile morților înviați. Popa pricepu semnele și le dezlușì cu vorbe aprinse orbului. Zahei, îngenuncheat, își bîjbîi sărutul pe ele.

Preotul își aminti cum odinioară, cînd intra cu caii, găsea porumbeii înșirați pe marginea vasului, oglindindu-se în apa neclintită și gungurindu-și imaginilor răsfrînte... Altă dată, speriată, țîșnise afară o căprioară. Atunci nu se întrebase ce căuta sălbăticiunea în lăcașul Domnului. Acum se gîndea că, fugărită de lup, găsise scăpare acolo. Ca și el...

Zahei tîrî cristelnița și o potrivi sub tavanul spart, așa ca apa pătrunsă prin rana Pantocratorului să curgă jos în cazan...

Seara au ajunat. A doua zi, Duminecă, preotul a săvîrșit plîngînd înfricoșatele taine ale liturghiei... Cînd a junghiat prescura închipuind trupul mielului, a simțit durerea chiar în sufletul său...

Înainte de ieșirea cu sfintele daruri, popa a cădit cu de-amănuntul toate colțurile, scuturînd clopoțeii tremurați ai cădelniții. Și iată că dintr-o gaură, de sub talpa altarului, a ieșit un șarpe. Jivina a înălțat capul vioi, s-a bucurat de clinchetele argintii, s-a tîrît afară și a stat așa pînă la sfîrșit...

Preotul nu se mai minuna de nimic.

– Ne trimite Dumnezeu și alți poporeni, în lipsa oamenilor, dumiri el pe Zahei. Să-l primim și pe acesta cu dragoste.

De-atunci, ori de cîte ori urcau, nu lipseau să-i aducă într-o sticluță puțin lapte dulce, pe care-l vărsau într-un blid așezat lîngă cristelniță.

Șarpele, la auzul clopoțeilor de la cădelniță, ieșea, se strecura îndrăzneț pînă la vas, limpea cu limbuța lui sfîrtecată. De cîteva ori s-a înfășurat pe piciorul cazanului și s-a ridicat aidoma celui de aramă pînă deasupra apei în care își oglindea gura galbenă. Popa îl blagoslovea ca pe un creștin și-i zvîrlea cîte o bucățică de anafură pe care o mîncau furnicile.

Ani de-a rîndul cît ținea vremea bună, din primăvară pînă-n iarnă albă, popa, călare pe Zahei, urca măcar o dată pe săptămînă, să slujească în pustietatea Cervoiului. Rămîneau uneori zile multe acolo, spre marea îngrijorare a preotesei, care n-a îndrăznit să-i întrebe, necum să-i spioneze ori să-i urmărească.

Suiau numai în psalmi și cîntare, cu mîna tămăduitoare încremenită pe capul orbului.

Acolo, după slujbă, sfătuiau în liniște, ca doi pustnici.

– Cum vezi tu, mă Zahei, îl ispitea popa a mia oară, doar o afla taina.

– Știi părinte, răspundea acesta; adulmec cum adulmecă copoiul urmele vînatului. E și asta un soi de vedere. Mă slujesc nu cu privirea ci de un fel de miros ascuns al ochilor. Urmez izul luminos rămas pe urma ochilor Sfinției tale care aleargă departe, înaintea picioarelor mele... Dar află că am mai văzut o dată, se destăinui el.

– Cum? îl întrebă popa.

– După ce am ieșit de prin spitale, m-a cules un staroste de cerșetori și m-a așezat la pragul unui biserici. Îmi da și mie un sfert din ce adunam.

– Păi cum știa?

– Avea prepușii lui acolo, care ne privegheau. Într-un rînd s-a iscat ceartă mare între ei și alt precupeț de milogi. Noi, împărțiți în două tabere, ne-am luat la bătaie pentru ei. Atunci m-a pocnit un șchiop cu cîrja peste moalele capului de-am căzut jos... În clipa aia am văzut o lumină mare care mi-a bucurat nespus ochii... N-a ținut mult, pînă a trecut cutremurul izbiturii. Dar să fi putut aș fi sărutat lemnul care m-a luminat măcar și numai atît.

Altă dată pe orb îl bîntuiau gînduri streine.

– Nu cumva părinte, noi amîndoi alcătuim fiara cea cu două capete a apocalipsului? Și se înfiora...

– Nu, îl îndrepta popa, tu le-ncurci, Zahei. Fiara aceea are un singur cap și șapte coarne pe el... Noi nu aveam la un loc, pe ceste două devle ale noastre, decît patru urechi lungi și nici un fir de minte dedesubt. Așa că dinspre partea asta tu să nu duci nici o grijă.

Uneori însă ticluirile orbului îl clătinau și pe preot.

– Nu cumva părinte, spunea el, după ce auzise povestea lui Tobie orbul, nu cumva îi fi Sfinția ta îngerul care mă cîrmuiește la vindecare? Ce-ar fi, se aprindea el, să aflăm peștele cu ficatul tămăduitor? Hai să-l căutăm la Argeș ori în Dunăre.

– Taci, îl certa preotul aspru, nu ispiti pe Dumnezeu. Îngerul ți-ar sta de-a dreapta și te-ar călăuzi de mînă, nu ca mine, cocoțat în cîrca ta, cum stau numai diavolii. Și pe urmă îngerul Rafail a însoțit nu pe Tobie, ci pe copilul lui, care vedea. Ai tu copii?

– Nu, răspundea orbul, cu nasul în pămînt și începea să plîngă.

Marea plăcere a orbului era să-l puie pe popă să-i vorbească despre stele și zodii. De cum se lăsa seara se așeza cu fața-n sus și gura căscată așteptînd parcă să-i cadă una în ochii goi. Întorcea capul după Ursa Mare, se sucea către Cloșcă, dibuia cu pleoapele tremurate încotro îi spunea popa că ar fi Rarița. În serile lungi, cînd îi cuprindea tîmplele cu amîndouă palmele și-i sufla în creștet, orbul se îndrepta singur spre apus și clipea în razele luceafărului, mare cît un pumn de lumină.

– E frumos ca un ochi de heruvim, spunea el fericit...

– Îl vezi?

– Îl zăresc bine...

– Și de unde știi tu cum sînt ochii heruvimilor?

– Ei, mi se arătă și mie cîteodată, da el răspuns tainic, ceea ce înfiora pe popa...

Și dintr-odată se întorcea ca un copil:

– Cum ți-s ochii, părinte?

– Nu mai știu – se-ncurca popa – i-am uitat...

– Tare-aș vrea să-i văd, ofta orbul.

Și jinduia să îl atingă cu degetele, dar nu îndrăznea.

*

Trecuseră așa ani și ani. Războiul se sfîrșise. Se schimbaseră stăpînirile... Ei nu știau și nu se sinchiseau. Pentru amîndoi lumea asta luase altă înfățișare, căpătase alt înțeles. Atît că femeile veneau tot mai rar, cu tot mai multe scîrbe și necazuri. Popa cel nou pe de o parte le împiedica să mai vie la bătrîn. Și pe de altă parte nu vrea să le citească slujbe. Nu mai primea pomelnice, alunga pe cei cu acatiste, rîdea de cîți se rugau să le facă sfeștanii...

Dajdii mari se cereau la primărie pentru botezuri, cununii și înmormîntări, cît nu putea plăti omul cu întreaga sa avere. Morții se-ngropau fără preot și prohodeală. Îi duceau mirenii și la groapă sporovăia cîteva vorbe primarul. Moașele luaseră obiceiul să boteze, ele, pe copii la repezeală, cum se nășteau, cu apă din sticla cu aghiazmă de sub icoane.

Popa asculta și nu pricepea decît că asta e voia lui Dumnezeu. Și nu contenea să împace pe credincioșii strecurați pînă la el, cetindu-le și blagoslovindu-i.

Teologul cel tînăr pîndea. Și, pe neașteptate, căzu peste bătrîn tocmai cînd duhovnicea cîțiva credincioși... Se repezi cu turbare și-i împrăștie. Apoi, întors la popă, îl rușină amenințînd că, dacă-l mai prinde că răsucește mințile poporenilor, îl trimite la pușcărie. Și-i propti în poartă un paznic cu pușca în spinare.

Asta a curmat multor amărîți calea spre alinare, dar pe duhovnic l-a lăsat mai slobod. Nici o grijă nu-l mai împiedica să plece și să întîrzie cît vrea, sus în valea Cervoiului, la locașul mîngîierilor.

Într-o zi se pomeni cu o femeie tînără. Sărise gardul din spatele ogrăzii și pătrunsese în casă pe ușa din dos. Purta în brațe un prunc înfășat. Răvășită, plînsă, cu glas sugrumat, căzu în genunchi și-l rugă să-i citească și să boteze copilul. Poate s-o îndura Dumnezeu să-l scape! Orice-ar fi, să nu-l lase să moară nebotezat, ca un nelegiuit.

Popa se dete înapoia poruncilor stăpînirii și se codi.

– Sînt preoteasa tînără, se mărturisi ea tulburată.
– Atunci să ți-l boteze părintele, că pe mine m-a oprit cu asprime...
– Nu vrea... Nu poate... se jălui ea.
– Cum nu vrea?
– E oprit... Sfinția ta, nu înțelegi?
– Oprit? Se încruntă popa. Cine-l poate opri, odată ce are harul?
– De-ai lui, de cei de la primărie, care l-ar pedepsi dacă ar afla, răsuflă preoteasa.
– Să-l boteze în taină, noaptea. N-are să știe nimeni.
– L-am rugat. Nu vrea... Nu mai crede. Minţile lui rătăcite se împotrivesc. Nu mă lăsa, părinte! Dumnezeu mă trimite la Sfinția ta. Aș fi alergat la tata, preot și el, dacă nu s-ar fi răpus de atîtea supărări. Și zbucni în alt ropot de plînsete... Popa se înmuie... Și de milă, și de o tainică trufie: să-l biruie pe popa cel tînăr... Poate chiar să-l întoarcă, arătîndu-i puterea lui Dumnezeu. Și o ușoară înfierbîntare lumească îl învioră. Simțea un alt interes decît cel obișnuit, ca pentru o întrecere. Și-ar da viața ca să scape copilul. Dar nu pentru copil, ci pentru tată-su, pentru popa cel potrivnic, ca o palmă peste obraz. În vălmășagul grabnic de simțiri, duhovnicul, fără să-și dea seama, alesese binecuvîntarea ca cea mai ascuțită răzbunare. Și gura iadului din el se închise la loc.
Cătă pe fereastră spre poartă. Momîia paznicului moțăia pe laviță.
Deschise ceaslovul. Ceti molifta de curățenie pentru lehuză, rugăciunea de tămăduire pentru bolnav. Ceru apoi să desfeșe pruncul, o păpușă de ceară cu ochii în fundul capului, cu nările lipite și buzele arse, îl închină, îi suflă duh, îi puse pe piept, de-a dreptul pe carne, o cruce de argint. Și-i dete viață, așa, de la el.
– Cît o avea semnul lui Christos cu el, nu moare, încredință el pe mama care îi săruta mîinile. Înfașă-l repede, îi porunci, ieși în drum și așteaptă-mă la manga mare a Cervoiului. Trebuie să-i fac botezul adevărat, cum se cuvine. Aici n-am vas sfințit, nici tihnă... Dar să fii tare de înger, să nu te-nspăimînți de nimic din ce-i vedea... Și mai ales să nu scoți o vorbă la nimeni...
Femeia, întărită, se sculă de jos și porni. Popa încălecă jilțul și o sosi din urmă.
Urcară împreună cu parcă mai puțină osteneală și poticneli valea, trecură mostiștea, călcară-n picioare trestiile. Femeia, ca o cățea credincioasă, nu vedea, n-auzea. Fără alte minți se ținea numai de urma popii și acolo unde îngăduia făgașul se alătura de el, cît s-o lovească piciorul slăbănog în coastă.
Pe măgurile înalte plouase de curînd. La intrarea lor în biserică stolul de porumbei se oglindea în cristelnița plină cu apa cursă din pieptul Pantocratorului. Popa zîmbi ca unui semn bun.
Puse în grabă odăjdiile, binecuvîntă apele, chemă de trei ori Duhul asupra lor... Intră în altar și luă potirul cu împărtășanie, pe care-l așeză la îndemînă în strana sub care aștepta îngenunchiată femeia. În stînga prinse cădelnița și o tremură. La clinchetele ei nu se arătă nimic. Popa cădi cu temei, clătinînd clopoțeii, din ce în ce mai tare, mai nerăbdător. De sub colțul bîrnei șarpele scoase capul. Lînced, moale, se tîrî puțin apoi se opri. Rămase nemișcat, întins ca o funie, cu ochii închiși. Suferea chinurile năpîrlirii. Nu se mai bucura de sunet. Poate așteaptă hrana...
– Unde este laptele? întrebă pe Zahei...
Orbul se căută zadarnic în sîn. Acolo ținea sticluța, ca să o aducă de-ajuns de caldă. În grabă, amîndoi uitaseră merindele jivinei... Popa rugă femeia să-și descopere pieptul și să-și mulgă sînul în blid. Ea se supuse fără să crîcnească. Bătrînul așeză vasul plin cu lapte cald lîngă cazan

și clătină iar clopoțeii... Șarpele nu se clintea. Femeia țintită toată asupra copilului nu-l băgă în seamă. Popa simți ca un abur de semn rău. Dar slujba botezului urmă înainte. Puse pe mamă să desfeșe pruncul și după ce îi ridică crucea de pe carnea în care semnul ei se încrustase adînc, îl apucă iute cu amîndouă mîinile și-l cufundă de trei ori în unda rece. Mama, spăimîntată, tremura de frigul copilașului, care oftă o dată, deschise ochii fără vederi, și îi închise la loc. Îl întinse apoi femeii care-l primi în crișma albă, îl pături și-l strînse la piept.

– Pune-l jos pe scutece, o învăță preotul, trăgîndu-se spre strana unde așteptau mirul și împărtășania... Orbul se plecă pe pămînt ca popa să ajungă să miruiască și să cuminece pruncul.

„... Mîinile Tale m-au făcut și m-au zidit", psălmi el.

– Mai repede, mai repede, țipă deodată femaia cu ochii la copilul gol care se învinețise... De ce i-ai scos crucea, se răsti ea la popă... Acuma moare...

Copilul se încruntă ca un om mare, zbîrci fruntea, își schimonosi obrazul, mai pîlpîi din piept de cîteva ori și, pînă să ajungă la împărtășanie, înțepeni. Popa tot nu credea... Nădăjduia în puterile minunii. Se rugase, plînsese atîta... dar nu mai era de amînat. Trebuia să sară slujba și să sară la grijanie.

Întinse mîna să apuce potirul.

– A murit, zbieră mama. Smuci leșul și o luă la goană afară din biserică, urlînd. Popa, izbit de scutecele învîltorate, tulburat de întîmplare, scăpă jos potirul și sfînta împărtășanie se risipi cu zîngănit pe lespezi.

Îngrozit de nespusa fărădelege, el își dete drumul din spatele orbului, se prăvăli pe pietre, se tîrî și purcese să lingă fir cu fir petecul ud de grijanie.

– Ce s-a întîmplat, părinte? întreba orbul îngrijorat. Ce s-a spart?

– Stai neclintit acolo, îi porunci popa. Pedeapsa lui Dumnezeu a căzut peste mine...

A doua oară, a treia oară a luat linsoarea de la început, pînă ce s-a zvîntat locul de vin și s-a umezit de sîngele limbii și al buzelor.

– Ce faci, părinte? se neliniști orbul, care nu pricepea nimic din tîrîtul și plescăitul bătrînului.

– Stai liniștit, Zahei, pînă te-oi chema eu... M-a părăsit Cel de Sus... și acum mă bate cu bătaia lui cea mai grea.

– Urcă-te în spatele meu să ne bată pe amîndoi, se ruga orbul. Dar popa nu se învoia.

– Mai așteaptă, Zahei, șoptea el. Încă puțin. Și iar săruta locul care-i ardea gura.

Zahei știu deodată că s-a petrecut ceva grozav. Că se abătuse peste stăpînul lui o primejdie mare și nu se mai supuse. Se răsuci ușor, bîjbîi pe jos, găsi pe popă, îl ridică în brațe și-l înălță peste cap, îl întoarse în mîinile-i voinice și îl așeză ca pe un copil în scaunul de la spate. Brațele paraliticului se încolăciră fără voie în jurul grumazului și tăria de fier a orbului îl împuternici puțin.

– Pune-mi dreapta pe creștet, scînci orbul.

Dar popa nu-l auzea...

Atunci îi descopcie el mîna, și și-o puse singur pe cap, ținînd-o acolo cu mîna sa, se învîrti, orbecăi și porni... În drum călcă pe capul șarpelui adormit, care strivit, icni un ușor țipăt, ca un sughiț. Se împiedică apoi de cazan, se izbi de prag ca un om beat gata să cază și ieși în lumina zilei de-afară ca într-o beznă.

Cu toată mîna preotului pe cap, nu vedea.

– Spune rugăciunea cea mare, părinte, gemu el...

– Nu mai știu, nu mai pot, bolborosi bătrînul. Nu mai sînt vrednic. Roagă-te tu, Zahei. Pe mine m-a pălmuit Dumnezeu. M-am semețit peste măsură. Am rîvnit să fac voia mea nu pe a Lui.

Orbul se cutremură...

– Cearcă părinte. Îndurarea Lui e nemăsurată.

Preotul îngăima psalmul cel adînc al căinții.

– Vezi, Zahei?

– Nu încă... Mai roagă-te, părinte.

Popa, îndoit, mai spuse cîteva frînturi... Știa bine însă că duhul l-a părăsit și darul puterilor s-a pierdut.

– Nici acum?...

– Ba parcă, îl amăgi de milă orbul, care simțea toată zbătaia celui lepădat. Încotro s-o apuc?

– Spre o casă, bîigui popa.

– Spre care?

– Spre care îi vrea tu... Și nu mai scoase nici un cuvînt...

Orbul cercă să apuce valea. Niciodată nu i se pusese atîta negru înainte. Toiagul nu și-l luase. Și popa din spate, altă dată ca un fulg, îl apăsa cît un morman de plumb.

– De ce te lași așa greu, părinte? Pe unde s-o iau, spune-mi!...

Dar popa nu răspundea, atîrnînd din ce în ce mai apăsat în spinarea hamalului.

Se opri. Își ridică palma de pe mîna de gheață a popii, care-i răcise moalele capului... Mîna acestuia căzu țeapănă pe lîngă umărul orbului...

Spăimîntat, el se suci tot, apucă trupul din spate, îl ridică sus și îl aduse în față. Îl luă în brațe, îl strînse la piept, îl pipăi. Era un sloi, încă moale. Lipi urechea de inima tovarășului. Nu mai fîlfîia nimic în pieptul înlemnit. Lipi buzele pe gura uscată a mortului. Nu mai adia nici o suflare pe unde izvorîseră psalmii. Îndrăzni să-i atingă ochii rîvniți, și-i închise pleoapele. Apoi răcni și vru s-o pornească la goană... Unde?

Acasă...

„Care casă, îl întrebase el..."

Și popa nu-i spusese, acasă la preoteasă, ci „unde îi vrea tu"... Zahei iar se opri. Acum nu se mai căină, nu se mai tîngui. Se potolise. Așeză mortul la loc în cîrcă, bîjbîi în cumpăt drumul spre altar... Orbise parcă și mai rău, dar ajunse.

Pricepuse că peste popă căzuse o grea năpastă și murise într-un mare păcat... Trebuiau toate ispășite. Măcar de el, cît mai e în viață... Îngenunchie lîngă pristol, acolo unde șezuseră oasele calului mort în chinuri, potrivi bine pe preot în spate, îi apucă mîinile, i le adună și și le așeză singur pe cap... Mîinile mortului alunecau mereu... Atunci își sfîșie din cămașă o bucată de pînză în care le legă, și le potrivi în creștet și le înnodă cu legătura sub barbă...

Și rămase acolo încremenit într-o metanie năruită, așteptînd să se scoale amîndoi la trîmbița judecății de apoi.

Lobocoagularea prefrontală

„Lobii frontali sînt inamicii umanității. Lobotomizatul pierde compozanta emotivă a activităților sale etc. etc.“
(*Presse médicale*, nr. 41 din 10 iulie 1948, articol „Lobotomia prefrontală“, încercare de psihochirurgie de Pierre Wertheimer)

Lumea se potolise de mult. Sub suprema oblăduire a *Perfectului Prezidiu Permanent al Popoarelor Păcii* [sau cei cinci P (P.P.P.P.P.)] viața curgea pentru toți și pentru totdeauna tihnită.

Se făcuseră progrese tehnice uimitoare. Și fiecare ins, din locul unde era așezat chiar de la naștere de către comitetul respectiv, lucra cu zel și recunoștință pentru fericirea obștească.

Se ajunsese, în sfîrșit, la rîvnita minune a lumii – mulțumirea și pacea socială domneau în această piramidă răsturnată, în care mulțimea, baza, întoarsă și înălțată cu toată fața ei către lumină, apăsa, ea acum, cu întreaga-i greutate asupra vîrfului, care o sprijinea pe pămînt și căruia îi împrumuta, de sus în jos, uriașa putere a masei ei organizate. Capodoperă de justiție socială și armonie, model veșnic de edificiu democrat.

Se înțelege că, în această situație privilegiată, de apăsător, individul nu mai avea nici o justificare și nu mai putea găsi în el nici o veleitate de răzvrătire.

E drept că piramida nu era deloc înaltă. Dimpotrivă, aproape plată, toată masa ei de odinioară fiind acum turtită. Dar era foarte întinsă, jumătate pămîntul. Lucru care singur conta. Și vîrful nu se mai pierdea în nori, ci, susținînd singur măreața construcție, sta pe pămînt.

Se putea susține fără paradă, cum dealtfel făceau teoreticienii celor cinci P., că acest mers înapoi era de fapt un imens progres. Ceea ce se pierdea în planuri și adîncime, se cîștiga în linie. Adică idealul: întoarcerea la lumea unidimensională.

La această eră fericită se ajunsese cu o mulțime de mijloace. Printre ele, cel care ajutase mai mult era lobocoagularea prefrontală, un procedeu derivat dintr-o veche și timidă operație de psihochirurgie, ajuns acum de o simplitate copilărească.

Chiar în prima oră după naștere, se așeza pe capul oricărui nou născut, indiferent de sex și constituție, slab, gras, debil, o coroniță de tuburi încărcate cu forțe radioactive sub înaltă tensiune. După ce se înșuruba, aparatul se declanșa singur grație unui sistem de referințe automate, care arătau cu precizie matematică locul pe unde trece din lobul frontal anterior al creierului, către nucleii cenușii lăuntrici, fasciculul de fibre nervoase care face puntea între aceste sedii psihice. Atunci, prin două găurele opuse, țîșneau dintr-o parte și din alta, străbătînd oasele frunții, două fascii de raze, care, întîlnindu-se într-un minuscul trăsnet radioactiv, în punctul ales, ardeau instantaneu și total numai sculul de fibre cu pricina. Restul creierului nu suferea nimic. Copilul, afară de o ușoară zguduire, care îl făcea calm și indiferent la emoții toată viața, nu simțea de asemenea nimic.

Operația se repeta la vîrsta de șapte și apoi la optsprezece ani, ca astfel să se asigure exterminarea radicală a lăstarelor de fibre răufăcătoare, care ar fi putut odrăsli eventual din centrii nervoși mai dîrzi.

Nici un cetățean nu putea fi scutit, sub nici un motiv, de această necesară operație. Ea intra cu înaltă precădere în șirul de sterilizări, vaccinări și revaccinări care garantau sănătatea publică. Fără certificarea că ai suferit-o de trei ori, nu era cu putință viețuirea în imensa uniune a oamenilor liberi. Trebuia să te expatriezi în lună. Dealtfel, lipsa a două ușoare semne, două cicatrice negre pe laturile bazei frontale, te denunțau transfug al colectivității și te osîndeau oricînd și oriunde la aplicarea imediată a aparatului, de către oricine te descoperea, cu adaus de amenzi și pedepse pe deasupra.

Dar de zeci și zeci de ani nu se întîmplase o asemenea criminală scăpare. Căci nu numai în spitale, dispensare, primării, fabrici, ateliere, școli, dar nu era casă în care să nu se găsească, printre cele mai uzuale instrumente medicale, termometru, ventuze, irigator etc., și cîte o coroniță de lobocoagulare. Prezența ei era obligatorie.

Această mică, nevinovată, dar imensă ca efecte și rezultate măsură salutară de prevedere psiho-sanitară, care scăpase omenirea de o mulțime de plăgi și o îndrumase în făgașul progresului calm, n-avea nimic misterios în ea.

Se știa de foarte multă vreme, și mai ales în ultimele războaie mondiale oamenii de știință – medici, chirurgi și psihiatri – stabiliseră rolul nefast pe care-l joacă lobul anterior frontal al creierului în viața omenirii.

El este focarul tuturor instigațiilor la neliniște, neastîmpăr, răzvrătire și aventură. Sediul nemulțumirii și al întreprinderilor. Sălașul nefericirii.

„În acest teritoriu prefrontal se înscrie proiecția individului în viitor. Aria prefrontală naște și cîrmuiește ideile despre eul interior și îndrumarea lor spre năzuița de lărgire.

Individul lobocoagulat pierde compozanta emotivă a activităților sale ideative, în special cele care privesc previziunea și viziunea interioară, funcție esențială a extremului pol frontal..."

Operatul este eliberat de toate nenorocirile care însoțesc conștiința de sine, pierde ambițiile egoiste, visurile de mărire și interesul ce-și acordă sie însuși.

Din personalitatea lui se șterge orice urmă de reflexiune, toate aspirațiile către necunoscut. Nu mai este hărțuit de întrebări, chinuit de mister.

Și încetînd de a se complace într-o excesivă măgulire de sine, care ajungea pînă la egoism și hiperprețuire, el se întoarse la stadiul de perfect cetățean aliniat în muncă. Adică rămîne capabil de orice activitate intelectuală sau practică, inginerie, mecanică, matematică, știință, în stare de a exercita orice profesie unde se cere nu numai energia brațelor, ci și scrierea, calculul, judecata, adică îndeplinește toate operațiile mintale necesare activităților practice, realiste, dar toate astea fără să se mai gîndească la el, fără să se compare cu alții, fără să privească în sus ori înainte, într-un cuvînt, fără să mai fie nemulțumit. Arderea fasciilor nervoase stîrpește din el orice urmă de emoție, orice culoare a eului, care rămîne cenușiu ca pura materie cerebrală, șterge orice veleitate de vis, înlătură orice fîlfîire de misticism, care altădată abăteau pe om de la îndatoririle lui elementare. Coagularea îl ușurează astfel de tot sectorul afectivo-emoțional plin de primejdii și tulburător.

La început, operația asupra lobului prefrontal se făcea numai bolnavilor, anxioșilor, melancolicilor, obsedaților de sinucidere, rîvnitorilor la perfecțiune, schizofrenicilor, nebunilor, pe care de cele mai multe ori îi aducea în fire. Dar atunci era o operație sîngeroasă. Se scobeau două găuri în oasele capului și chirurgul bîjbîia cu bisturiul prin creier după rădăcinile fibrelor vinovate.

Simplificarea ei prin radiocoagularea automată rezolvase una din problemele capitale ale redresării insului și pacificării omenirii.

Celebra carte „Lobii prefrontali, inamici ai umanității" a savantului Karpmann sta la temelia acestei cruciade dusă cu atîta sîrguință și succes împotriva centrilor blestemați, unde se cuibăreau altădată toți insurgenții eului, visul, emoția, meditația, nemulțumirea de sine, rîvna către perfecție, mizantropie și alți dușmani ai liniștei și bunei rînduieli individuale și sociale.

Autorul deplîngea că Sfîntul Francisc, Dante, Pascal, Descartes, Byron, Chateaubriand, Napoleon, Beethoven și alți neliniștiți celebri și mari vizionari nu se născuseră în era lobocoagulării, care ar fi făcut din ei alți oameni.

Acum, omenirea muncea, mînca, dormea și se scula fără grijă, lobocoagularea și celelalte mijloace care-i asigurau fericirea funcționau fără greș. Căci fericirea e să nu-ți faci idei false despre ea. Și la această falsificare a vieții contribuiseră pînă atunci lobii aducători de nenorocire. Dar acum crima pasională dispăruse. Tribunalele civile se desființaseră. Singură poliția de siguranță, supraveghere și prevedere, ca o divinitate tutelară, plana, nevăzută, deasupra noroadelor. Ea avea monopolul neliniștilor, bănuielilor și al urii.

Dar, de la o vreme, cîteva semne, aproape imperceptibile la început, dădură veste despre o mică deranjare a sistemului.

Ele se iviră mai întîi în tineret și se arătară în chip fiziologic. Între altele, ici-colo, cazuri de dispepsii, tulburări de mistuire, crize de ficat, lipsă de poftă de mîncare, anemie și mai ales constipație.

Medicii le constatară cu uimire, le recunoscură cu greu, după îndelungi consultări, fără să și le poată explica. Asemenea tulburări nu se mai pomeneau de cînd se instituise lobocoagularea. De cînd, adică, ideile și activitățile lor încetaseră de a fi stînjenite de emoții, meditații, reflecții. Cu un cuvînt, de cînd calea afectului spre creier și amestecul centrilor emoționali inferiori în treburile omului fuseseră tăiate.

Dar, cu încetul, tulburările luară înfățișări și alură psihologică. În tineret, cazurile de complicații sufletești începură să puncteze, ca niște bube, epiderma pînă atunci atît de curată a P.P.P.P.P.-ului și rătăcirile să se înmulțească. Tinerii de ambele sexe tînjeau, mîinile lor pe uneltele de muncă aveau gesturi și întîrzieri ca de gîndire, opriri ca de alegere. Unii își mîngîiau fruntea sau își treceau degetele, ca pe niște plete imaginare, peste chelia precoce. Alții fură observați cîntînd, adică gungurind singuri, fiindcă acum cîntecul nu se exercita decît în cor. Fetele îndrăzneau să-și pieptene părul, lăsat să crească mare, în ciuda regulamentului strict. Sau își schimonoseau uniforma cu fel de fel de zorzoane, adaose și flori.

Într-o bună zi, cîțiva tineri fură prinși că plîng. Lacrimi, în P.P.P.P.P.?!... Asta dete efectiv alarma. Comitetele, colectivele, consiliile, plenarele fură convocate, Prezidiul Suprem – sesizat și o vastă anchetă – instituită pe toată imensa întindere a uniunii. Căzuse oare în desuetudine practica coagulării? La catagrafie, nici un individ nu fu găsit fără cicatricile revelatoare și ates-

tatele de rigoare. În privința asta nu mai încăpea deci nici o îndoială. Și oarecum liniștea și siguranța forurilor superioare asigurată.

Alte cercetări minuțioase stabiliră, de asemenea, că nici o carte cu conținut anarhic, roman, nuvelă, din vechile serii condamnate, nu scăpase de ardere sau retopire. Desenele, tablourile, statuile, și toate operele de artă nefastă care ar fi putut amăgi tineretul și deștepta sămînța nebuniei trecute, fuseseră vîndute pe valută forte altor țări, retrograde, cu care nu se mai aveau legături.

Copiii, născuți toți în maternități, rămîneau acolo și nu erau legănați, ceea ce ar fi constituit o înclinare mai tîrziu spre reverie. Nu erau adormiți în luluit sau cîntece, nu auzeau un basm, nu ascultau o poveste. Creșteau apoi în vaste educatorii publice, sub cea mai strașnică priveghere, cu cele mai sugestive exemple sub ochi și cele mai sănătoase lozinci în urechi.

De unde, dar, neorînduiala ivită? Căci, curînd, dezordinile crescuseră și mai grav. Mai ales în ceea ce privește sexualitatea. Un cuvînt trecea, șoptit, de la o ureche la alta, ca o boare otrăvită. Poliția află cu greutate că era vorba de „Frumusețe“, care nu mai figura în nici unul din dicționarele P.P.P.P.P.-ului. Tineretul nu mai privea reproducerea ca pe o lucrare de stat oficială, o slujbă cetățenească, încredințată numai unora, după anumite criterii. Ci se descoperi că băieții și fetele au înclinări și preferințe, se aleg singuri, între ei, își închipuie că găsesc, dincolo de scopul real, procrearea, pricini de plăcere și motive de exaltare într-un simplu act fiziologic. Perechile se făgăduiau unul altuia ca într-o logodnă de odinioară, de care nu auziseră. Sinuciderile celor împiedicați de la această nebunie se înmulțiră. Și un alt cuvînt, nou, netrecut în dicționare, se înfiripă, sub nasul poliției, cuvîntul „Iubire“. Frumusețe și iubire. Tineretul bolnav alerga după ele ca după un miraj localizat în anume persoane, pe care le scoteau din rînduiala comună, înălțîndu-se deasupra prezidiului.

Astea toate dovedeau o îngrijorătoare zdruncinare a alcătuirii, amenințînd cu ruina tot ce se clădise.

În curînd, ceva nou, spăimîntător, își făcu apariția. Cu atît mai primejdios, cu cît era nevăzut, nepipăit, insesizabil. În acea lume realistă începu deodată să se vorbească despre spirit: ceva dincolo de om, pe care-l poate mișca și agita. O mai mare calamitate nu se putea abate asupra colectivității, agitația fiind exclusiv în căderea ministerului de resort. Oamenii, acum, ridicau ochii și brațele în sus, la cer, fără să știe spre ce, așteptînd, cerînd de la un mare necunoscut – nu de la Supremul Prezidiu – împlinirea unei nedeslușite aspirații, care nu mai ținea de pămînt.

Asta era prea mult. Pedepse exemplare, privații de libertate, munci suplimentare, rații alimentare reduse, castrări, sterilizări nu folosiră cu nimic. Se recurse la căptușirea creierelor cu plăci de plumb și alte metale impermeabile razelor cosmice și oricăror emanții venite din alte sfere. Inutil.

Ba dimpotrivă. Ca uleiul peste foc, toate astea nutreau flacăra nebuniei, sporeau gustul nou al martiriului.

În acest timp, laboratoarele lucrau făr-de răgaz. Cu tot soiul de reactivi, electro și isotopi, se cerceta, în ungherele și ascunzișurile creierilor, pricina acestor neașteptate trădări ale științei.

Nu cumva fibrele blestemate dăduseră alte lăstare lăuntrice, neatinse de trăsnetul coagulator? Poate că centrii nervoși anatemizați găsiseră alte căi de legătură între ei?

Nu se descoperi însă nimic anormal. Materia cerebrală era cu toate localizările neschimbate și punțile între nucleele infernale definitiv tăiate.

Singură epifiza, glanda pineală, păru ușor modificată, congestionată și infinitezimal crescută. Savanții, răsfoind vechile tratate, găsiră că ea fusese odinioară asemănată cu un ochi. Ocultismul de tristă memorie o numea ochiul lui Șiva. Această glandă – spuneau superstițiile – se proiecta afară din craniu la oamenii dinaintea noastră și prin ea se putea privi lumea viitoare. Prin ea se primeau insuflările și inspirațiile de sus. Apoi ea se retrăgea și se ascundea iar sub oasele capului. Aici se făcea în timpurile barbare tonsura preoților, pe unde s-ar fi înlesnit, țineți-vă rîsul, pătrunderea Duhului. Alți autori și mai ridicoli susținuseră că ea ar fi fost ochiul ciclopului.

Dar, cum da de bănuit, se hotărî extirparea epifizei. Și operația se aplică fără excepție tuturor cetățenilor de rînd.

Pentru o vreme, fenomenele morbide părură că se alină, fără să înceteze. Pentru ca în curînd să zbucnească mai cu furie.

Prin pivnițe și hrube, dar mai ales în pădurile păstrate ca singure monumente ale naturii, se descoperiră indivizi fugiți de la îndatoririle lor. Ascunși acolo în peșteri, trăiau singuratici, dedîndu-se la acte ce aminteau străvechile culte al magiei.

Țăranii mai ales alergau la ei și, cu destrăbălări de gesturi și îngenuncheri, îmbrățișau lemne tăiate în cruce, boite cu tot soiul de culori. Bărbații cîntau și femeile se boceau la picioarele acestor semne neînsuflețite.

Asta fu picătura care făcu să dea vasul pe dinafară.

Trebuia cu orice chip pus capăt. Dar cum? Știința șovăia, cuprinsă de zăpăceală. Ce este și de unde vine această necunoscută și nestăvilită forță ocultă, care îndrăznește să încalce stăpînirea Supremului Prezidiu și să-i anuleze providențialele măsuri și decrete?

Din ordinul cîrmuirii, se instituiră experiențe uriașe pe milioane de indivizi deodată, ca să se depisteze locul anume unde s-a sălășluit forța adversă, altădată localizată în polul frontal.

S-a mers pînă la coagularea completă a creierilor unor indivizi, care au ieșit din experiențe perfect imbecili, fără să renunțe la nebunia lor, fie adorare, fie dragoste sau speranță. Idioți, dar se închinau și iubeau.

Situația părea disperată. Tinerele generații se alterau din ce în ce, iar vechile, care începuseră turburarea, pe măsură ce îmbătrîneau, își înrăiau racilele căpătate în tinerețe. Visul, lenea, împopoțonate cu numele de meditație, reflexia, migala cercetărilor lăuntrice, aplecarea spre mîhnire, mîndria, gelozia, lupta cu adversarii pentru o femeie, pentru o slujbă, nemulțumirile de tot soiul, și mai ales de sine, grija pentru viitor, toate spaimele metafizice și complicațiile sentimentale luau fel de fel de chipuri, cum nu se mai pomenise.

Lumea se clătina iar pe marginea prăpastiei.

Dacă uniunea ar fi avut vecini, fără îndoială că această zbucnire de neastîmpăr și fierbere s-ar fi întrupat într-un război, spre care poate că ar fi fost mai bine să fi fost îndreptate și canalizate.

Acel spirit, acea rătăcire și-ar fi găsit astfel o localizare, unde ar fi putut fi prinsă și pusă în frîu. Dar așa? În creieri și în glande nu se mai afla. Afară, în văzduh, era o nebunie, ca în vechile superstiții, să o cauți. În cer? Atît mai trebuia, ca să dea smintiților cea mai neroadă justificare.

Unde dar era de găsit și stîrpit Spiritul? Căci trebuia stîrpit, cu riscul de a stîrpi odată cu el omenirea și a plămădi alta, nouă. Se ventila și ideea aceasta.

De pe capul oamenilor de știință, răspunderile trecură pe umerii responsabililor, care, neputincioși, le puseră în mîinile cîrmuitorilor. Aceștia, la rîndu-le, le așezară la picioarele Perfectului Prezidiu, spre a hotărî, încrucișîndu-și brațele în smerită așteptare.

Bătrînul președinte, într-o insomnie agitată, avu o inspirație. Își aminti de o veche, infailibilă metodă. Acea a cumpărării, a spionajului, a mituirii și denunțării, pînă la autodelațiune.

Printr-un caz, care deroga de la toate legile, se institui cel mai înalt premiu, cea mai mare recompensă, o decorație unică, onoruri supreme, îngăduința căsătoriei cu femeia iubită și călătorie de nuntă în străinătatea necunoscută, aceluia care va afla și va denunța locul unde se ascunde insesizabila forță tulburătoare, sediul spiritului.

Rezultatul nu întîrzie și fu strălucit. Un tînăr se înfățișă cu curaj și își denunță propria-i inimă.

El lămuri cum simte că inima lui, acest cuib de mușchi găunoși, în veșnic neastîmpăr, mereu plină de sînge învăpăiat, găzduiește acum duhul care agită lumea. Zvîcnelile ei dureroase, umflăturile ei pînă să plesnească, fierbințeala ce o împrăștie, bucuria care o cutremură sînt semne nedezmințite.

Îndată se constată că în adevăr fuseseră destule indicații, pe lîngă care savanții trecuseră fără să le bage de seamă, în înverșunarea lor numai asupra creierilor.

Cele mai multe sinucideri, aproape toate, se săvîrșeau trăgîndu-se în inimă. Versurile, cîntecele, poveștile care colindau nu vorbeau decît numai despre ea.

Vechile superstiții din erele primitive puneau în inimă centrul cunoașterii suprafirești. Și, pentru unirea cu duhul, pretindeau că pot, cu anumite practici de închinare, să coboare mintea în inimă.

Se începură alte noi cercetări, îndreptate, cu toată luarea-aminte, asupra organului incriminat.

Se disecară cu amănunțime morții, se făcură numeroase vivisecții pe voluntari, se sacrificară sute de mii de indivizi pe altarul binelui obștesc, despicîndu-se astfel inimile lor, care fură cusute la loc.

Și, spre surprinderea obștească, se găsi că inima își schimbase nu numai aspectul, forma și greutatea, ci și arhitectura histologică. Era mai grea, mai roșie, mai globuloasă, mai puțin musculoasă, întesată cu fibre nervoase și ganglioni autonomi.

Iar, minune, în partea de sus, pe globul ei, numaidecît sub ieșirea cîrjei aortice, se prăsiseră niște sîmburi creți de substanță cenușie, care aduceau aidoma cu niște muguri de creier.

Se adeveri astfel că inima se întorsese din nou la vechea funcție de odinioară, ca centru al inteligenței afective, sediu al spiritului stăpînitor peste ideația productivă și utilitară.

De aici pînă la dezlegarea definitivă a problemei nu fu nevoie nici măcar de un pas. Radiocoagularea stîrpi pe loc și acest nou camuflaj al duhului răzvrătitor în om.

Pînă cînd? Se va vedea.

Cum tînărul voluntar care cel dintîi se denunțase nu supraviețui operației, toată recompensa trecu asupra președintelui prezidiului, cu al cărui nume se boteză noua operație asupra inimii.

Și, pentru geniala, suprafireasca inspirație ce avusese și care dusese la descoperire, el fu ridicat la rangul suprem, declarat și identificat pentru masele democratice cu Dumnezeu. Nu numai

cu îngăduința, dar cu porunca, de acum înainte să fie necontenit închinat și mărit ca atare, într-un cult care întrece tot fastul ceremonial al vechilor religii.

Spre el să se canalizeze toate aspirațiile neamurilor omenești.

Dar Duhul evacuat vagabondează prin lume și își caută, chinuind necontenit pe bieții oameni, alt locaș.

1948, iulie 27, Buc[urești].

Între Epică și Lirică

Amintiri despre pescuit

Nu sînt ahtiat după pește. Dar pentru frumusețea pașnică a îndeletnicirii am practicat aproape toate soiurile de pescuit, oriunde m-au purtat întîmplarea și slujba mea de medic.

Pretutindeni, de la pîraiele Carpaților pînă-n noianele Dunării și bugazurile Mării, mi-am azvîrlit undița și mi-am înmuiat volocul.

Numai în paradisul Deltei n-am ajuns.

Întîia oară am vînat păstrăvul în Jii, cînd apele nu-i erau încă negre de spălătura cărbunilor de la Petroșani. Înțepeneam ceasuri întregi pe malurile înguste, în mîini cu o undiță tăiată dintr-o mladă și cu cîrligul dintr-un bold îndoit.

L-am prigonit și mai aprig în Isvarna Gorjului, cu ape care nu îngheață iarna.

Bietul păstrăv! L-am fugărit uneori ca pe o vietate de uscat în vadurile Dîmboviței.

Aveam un agent sanitar iscusit, care-mi da de veste îndată ce un păstrăv mai mărișor scăpa din defileul Stoieneștilor, jos, spre Gemenea. Atunci ne dezbrăcam pînă la brîu și începeam goana după el. Îl descopeream în vadurile mai scăzute, unde-l urmăream cu îndîrjire pînă-n bulboanele adînci în care-l pierdeam. Dar nu ne lăsam. Îl scormoneam curînd, și de-acolo, bătînd apa cu bețe și prăjini, urcam așa după el cîte o jumătate de zi, pînă îl încolțeam sub un bolovan ori într-o scobitură, unde, obosit de atîta alergătură și zbătaie, se pitise speriat. Acolo îl înhăța mîna fulgeratecă, așijderi unui cioc de cormoran, a sanitarului.

Mai tîrziu l-am pescuit tacticos, cu undiță perfecționată și muscă artificială, la două mii de metri înălțime, în apele de gheață ale Galeșului și Bucurei.

De dimneața și pînă-n amurg luminile și umbrele munților dimprejur se schimbau, înmuiate în undele cu mișună de păstrăvi adînci. Alaiuri întregi de păstrăvi mari și mici dau ocol mai ales după-amiază, înconjurînd iezerul aproape de maluri ca într-un ritual. Ici-colo, cîte unul zvîcnea pe neașteptate, săltînd de cîteva șchioape afară, după musculițe, ca să cază numaidecît înapoi cu un plescăit ce ne trezea aproape cu spaimă din așteptare.

Uneori sălbăticiunile viclene nu mai dau la momeală de tîrg. Atunci schimbam nada. Puneam cărăbeți, un soi de larve de cărăbuși, pe care le găseam în maluri. Sau aninam în cîrlige cosași grași, ce ne săreau de sub picioare împroșcați în toate părțile cînd călcam poienile.

Dar nu mîncam cu siguranță păstrăvi decît cînd vestita Maria Magdalena, gazda ohavnică a Retezatului, se îndura să ni-i aducă. Pleca de la casa de adăpost singură, era taina ei, și în cel mult două ceasuri era înapoi, cu traista plină. Se vorbea de vrăjitorie. Eu cred că își avea anume cotloane, adevărate crescătorii de păstrăvi, unde-i prindea după voie.

Am avut noroc și de lostrițe bucălate, acești pești străvechi, aproape fabuloși, neam de al păstrăvilor. Ele s-au prins ca niște minuni în undițele noastre întinse în Bistrița Bicazului. Una a cîntărit aproape șase kilograme. Acum lostrița e pe cale să piară și din apele muntoase ale Moldovei, singurele care-i mai păstrează sămînța și legendele.

*

După ce mi-am făcut stagiul la munte, am descălecat doftor de plasă în regiunea muscelelor. Aici am găsit meșteșugul pescuitului căzut și schimonosit: nu se mai aflau pescari, sau nu fuseseră niciodată. Oamenii se mulțumeau cu pește sărat adus în butoaie de la tîrg. Pentru cel viu se pricepeau numai să arunce dinamită în bulboanele rîurilor, unde se strîngea peștele aproape stîrpit. Pe atunci nu erau legi și oprelişti care să-l apere.

După ce zbucnea detunătura și apele speriate țîșneau de un stînjen, începeau să iasă la față cu burțile în sus tot soiul de pești mari și mici, cu bășicile lăuntrice plesnite și urechile podidite de sînge. Pradă ușoară și fără nici o bătaie de cap.

Ați tras vreodată cu pușca în pește? Mi-aduc aminte cum pe un lac încopciat între măgurile plășii împușcam știucile cu carabina.

Dimineața pînă după răsăritul soarelui cîrduri de pești mărunți ieșeau după musculițe și se zbenguiau în razele calde. Știucile hrăpărețe se țineau după ei. Pîndeam clipa prielnică și le luam la ochi cînd se întorceau spre noi de-a latul. Lovitura împușcăturii zvîrlea știuca spre mijlocul lacului. Dar dacă era ucisă, încetul cu încetul, plescăitul molcom al apelor o aducea la mal, unde o trăgeam cu prăjina. Era un fel mai cinstit de a mînca pește decît vînat cu dinamită.

Prin locurile astea de dîmburi unii proprietari aveau heleșteie în fundul ogrăzilor, dar nu se osteneau să le îngrijească, nici să le prăsească măcar cu pești buni. Lăsate la voia întîmplării, ele se potmoleau și se umpleau de broaște și raci negricioși.

Dar cel mai cumplit păcat împotriva pescuitului îl săvîrșeau zvîrlind în apele curgătoare și în lacuri gogoși de pește, făcute cu sucuri veninoase. Am văzut-o și pe asta: întregi sau sfărîmate și amestecate cu mămăligă, boabele otrăvitoare cumpărate de la tîrg erau puse în anumite locuri ale rîului. Bieții pești care gustau din ele începeau să plutească deasupra, amorțiți, și se duceau pe apă la vale, unde erau adunați fără nici o împotrivire, cu mîna.

*

Apoi poruncile stăpînirii m-au mutat pe alte meleaguri, la șesul cu noi chipuri de pești. Aici am ajutat pescarilor din Greaca să tragă năvoadele cu crapi cît viței și să-și puie pripoanele în cîrlige. De multe ori dihăniile se smulgeau din fier și se duceau cu pripon cu tot. Răsturnată din lotci, sumedenia de pești se zbătea pe țărmuri, ca să fie încărcată în căruțe.

Apoi apele rămîneau singuratice și liniștite.

Cînd limpezișurile i le împînzea ușor fumuriul serii împunse de luceafăr, lacul și malurile plantate cu vii luau o înfățișare și o pace ca Ghenezaretul Evangheliei. Afară de plaga cea mare a țînțarilor, mai sîngeroși ca vampirii.

Aici am mîncat întîia oară crap la proțap – carnea cea mai gustoasă din lume – și ciorbă pescărească în zeama căreia trei rînduri de pește își dospiseră bunătatea.

În bălțile Dunării am deprins meșteșugul vîrșelor și cum se așază cotețele, înfipte sub apa însemnată din loc în loc cu cîte un băț care iese afară, întocmai ca degetul unui înecat. Dascăl mi-a fost un băietan ofticos pe care-l îngrijeam. Îl chema Coteț, după numele bunicului, un vestit

hoț dunărean. Neamul, odinioară voinic și prădalnic, se stingea acum cu această ultimă mlădiță firavă.

Și totuși, băiatul nu se lăsa. Se tîra cum putea pînă la coteţe și la vîrși, pe care le întorcea cu fundul plin de argintul-viu al întregii seminții de pești ai bălții, lini, plătici, șalăi, cleni și bibani, învrîstați cu somotei, crapi, știuci și cîte un țipar.

Pe urmă am zvîrlit alături de pescarii cei mari cu vătafi mreji și năvoade uriașe purtate de zeci de oameni prin care prefiram apele Dunării și cerneam peștii adîncurilor. Aici, la gura Argeșului, am prins la cîrlige, cu momeli de hoit, somnii hulpavi, leviatanii apelor noastre, care, după spusa lumii, înhață copii de la scaldă. În pîntecul spintecat al acestor dihănii s-ar găsi deseori cîte o mînă sau alt mădular din prada înghițită.

Bucuria cea mare era cînd primăvara Dunărea umflată spărgea zăgazurile și năboia cu puhoaie de pește în bălți. Atunci nu mai contenea pescuitul și se umplea lumea de pește: ajungea să ai o luntre și o mreajă.

Una din cele mai originale priveliști ale bălților este bătaia crapilor, în aprilie și mai, cînd crăpoaicele își leapădă ouăle. Atunci crapii ies de la adîncurile reci din mijlocul lacului și se îndreaptă vijelioși către apele calde de la mal, unde-i așteaptă icrele nefecundate. Li se văd numai crestele spinărilor tăind ca niște dungi de oțel undele. În drum spre țărm, ei întîlnesc peștoaicele cu care fac un fel de joc, o hîrjoană erotică, apropieri, ciocniri, frecări, ceea ce-i aprinde și mai mult. Ajunși la cîțiva pași de mal, crapii deodată se opintesc și se saltă afară din apă, cu pîntecele în sus, dintr-o smucitură care le apasă și le suge burta, făcînd să țîșnească din ei sămînța lăptoasă ce albește apa.

Această sămînță caută setoasă ouăle depuse de femele și le rodnicește... Multe cad pradă lăcomiei broaștelor, mari gurmande de icre.

În tot timpul acestui neînchipuit balet al apelor, crapii sînt atît de îmbătați de iubire, că nu mai văd, nu mai aud, sînt numai ai fericirii reproducerii. Oamenii îi pot lovi cu ciomege, cu lopeți, și-i ucid cu înlesnire.

Mai tîrziu, într-un sat ghemuit în coturile Dunării, m-am întovărășit cu popa, cel mai iscusit vînător de cegi din tot lungul fluviului.

Era un ins sfrijit și pirpiriu, cu o bărbuță argintie de țap și cîteva degete de la mîini mîncate de lepră, lepră adevărată. Dar se pricepea la meșteșugul setcilor ca nimeni altul. Din pricina asta am închis ochii și am îngăduit ca lumea să-i sărute mai departe mîinile betege. Dealtfel boala se oprise sau înainta foarte încet, poate și din pricina că-și bălăcea toată ziua bonturile cu oase viermănoșite în apele tulburi și încărcate cu mîluri.

Popa știa totul despre cegi: întreaga viață, gusturile și apucăturile lor, de cînd se zămisleau în bobul icrelor pînă cădeau în cângile lui, totul în legătură cu fiecare ceas al zilei sau al nopții, cu lunile și cu anotimpurile.

Așa am aflat că cegile se trag și se țin mai cu osebire la malurile pietroase, de granit sau de calcar, unde le priește și unde sfinția-sa așeza setca de-a curmezișul cursului. Era un odgon, tare, întins între doi țăruși înfipți în apă sau prins între două bărci. De el atîrnau cângile ascuțite ale cîrligelor cu nade gustoase. Pentru ca funia să nu cadă la fund de greutatea fierului, se legau de ea cîteva tivgi care o făceau să plutească între două ape. Viezuros și fără astîmpăr, prichindelul

intra și ieșea din tainițele Dunării, răscolind ca un cobold al apelor cu tot soiul de unelte măruntaiele fluviului.

Niciodată setcile popii Gavrilă n-au dat greș, cel puțin cît am pescuit împreună.

*

Într-o vară am făcut cîteva săptămîni pe scafandrierul, fără aparat... Mă așezasem pentru campania antimalarică pe malul unei bălți bîntuite de friguri. Mi se ura, sugînd în locul țînțarilor, de cîteva ori pe zi, cu acul, sîngele oamenilor, pentru cercetările mele. Mă împrietenisem cu toți copiii satului, cu care mergeam la scaldă. Cu acest prilej ne dădeam la cel mai simplu pescuit. Cîțiva din băietani se lăsau la fund și scormoneau adînc cu piciorul nomolul în care crapii, fugind de căldură, se îngropau de tot. Din cînd în cînd, cercetașii ieșeau, scuturînd din cap, ca să răsufle. Cînd cufundătorul simțea cu talpa creasta ascuțită a spinării de pește, scotea o mînă și da de veste. Ne asvîrleam atuncea toți cu capetele în jos și, bîjbîind pe fundul năclăios, cotrobăiam cu mîinile locul arătat, de unde unul din noi se ivea biruitor cu prada, șiroind el însuși, ca un drac, de nămol. Crapii prinși îi păstram vii în giuvelnic, un coș de rețea întinsă pe cercuri, cufundat tot timpul în apă.

*

Strămutat din loc în loc pe acele meleaguri dunărene, am ajuns în gazdă la o văduvă tinerică de pescar bogat.

Era o femeie uimitoare.

Zvîrlea prostovolul în baltă cu măiestria cu care cowboy-ii argentinieni aruncă lațul și prind nu caii sălbatici, ci, cum am citit, potîrnichile și prepelițele din prerie. Era vestită pentru asta în toată latura bălților.

Atunci am admirat adevărata artă cu care se mînuiește dificila unealtă: o rețea, o mreajă de sfoară, ca un sac, ținut de o frînghie lungă. Dar e astfel ticluit, că atunci cînd îl arunci el se umflă și se deschide ca o parașută, de marginile căreia atîrnă de jur împrejur, ca niște ciucuri, un șir de ghiulele mici de plumb... Umbrela stă deschisă o clipă deasupra apei, apoi greutățile o trag la fund. Îndată ce umbrela s-a cufundat, pescarul trage de o altă sfoară, pe care o ține în stînga – în dreapta păstrează funia cu care a azvîrlit prostovolul – trage de o altă sfoară care închide punga și o preface iar în sac. În această mișcare de stringere umbrela adună în capcană tot peștele aflat sub cuprinsul ei.

Gazda mea făcea din azvîrlitul prostovolului numai un fel de sport, o fanfaronadă. Ea nu și-ar fi stricat pielea ei albă pentru nimic în lume și nu ieșea la pescuit decît dimineața ori seara, cînd nu ardea soarele. Peștele i-l scoteau și i-l cărau acasă slugile și admiratorii, de care avea cu duiumul.

Mărturisesc, am biruit-o cu greu și cu multe vicleșuguri. O pîndisem... odată cînd se scălda. Era o înotătoare nemaipomenită. Cînd ne îndrăgisem, tăiam amîndoi curmeziș șuvoaiele Dunării.

Abia mă ţineam de ea. Se lungea mlădioasă în străveziul undelor, aidoma unui somn mlădios sau unei sirene.

Cînd ieşea, mirosind crud a umed şi a proaspăt, şi-şi trăgea cămaşa de borangic peste trupul pietros, cu umerii poleiţi, sînii înalţi, sus, pe carena pieptului ieşit înainte, şi pîntecele uşor bombat, ca o platoşă, coapsele trufaşe, mi se năzărea că a coborît de pe soclul ei statuia Victoriei de la Samotrace... Neam de grecoaică din insule, corcită cu sînge ardelenesc, pescăriţa mea era de o armonie şi o frumuseţe care ar fi făcut gloria unui sculptor destoinic s-o dăltuiască în marmoră.

Puţin a lipsit să nu rămîn acolo, pescar, legat de zeiţa bălţilor toată viaţa. Cum am scăpat din mrejele ei nu ştiu... De la o vreme, începuse să-mi fie frică. Prea îşi arunca braţele asupra mea, asemenea prostovolului. Avea apoi un uşor rîs, care-mi amintea de rînchezatul unei iepe cînd îşi chema mînzul. Şi o strungăreaţă destul de neliniştitoare, care spunea multe.

Dar toate n-ar fi avut nici o putere dacă aspre porunci telegrafice nu m-ar fi smuls cu sila din căngile ei, zvîrlindu-mă iar pe alte meleaguri... Şefii, îngrijoraţi, se hotărîseră să mă mîntuiască cu orice chip. Dar multă vreme au spînzurat în cîrligele pescăriţei bucăţi din inima mea.

Am aflat tîrziu sfîrşitul ei tragic. Vădana, jinduită de un flăcău îndrăzneţ de care-şi bătea joc, fusese încolţită de el cînd ieşise cu luntrea. Îndrăgostitul a sărit din lotca lui în a femeii şi a tăbărît s-o răpească şi s-o treacă în Bulgaria. Ea s-a luptat voiniceşte. Luntrea s-a răsturnat şi amîndoi s-au înecat în Dunăre. I-au găsit încleştaţi unul de altul.

*

Marea am văzut-o mai tîrziu şi numai ca musafir trecător. Eram om matur cînd am trecut întîia oară podul de la Cernavodă. Cu uimire de copil am privit de la Palaz namila albastră a mării urcînd pînă-n cer. Abia m-am putut dumiri că dealul siniliu de la orizont era de apă, nu de pămînt.

Am pescuit şi în Pontul Euxin: scrumbii albastre prinse cu năvoadele sub falezele romantice ale Dobrogei şi fripte acolo pe loc pe grătare care nu se curăţaseră de zeci de ani, aşa că mustul şi mireasma peştilor pătrunseseră fierul potmolit de untura vremilor. Şi nu-mi venea să cred că ţirii slabi ca nişte surcele sînt aceleaşi scrumbii de grăsimea cărora ne desfătam.

La Constanţa am prins chefali şi guvizi cu undiţa, purtat în barca lui Ali.

În alte părţi ale mării am ţinut calea bancurilor de scrumbii în călătorie spre Istanbul şi am cercetat năvoadele sparte de delfini impetuoşi.

Năvodarii se băteau cu pumnii în cap şi jurau răzbunare delfinilor, care dau astfel drumul peştilor prinşi, pricinuind pagube uriaşe. Dar monştrii, ca să le facă parcă în ciudă, treceau de-a lungul ţărmurilor, dîndu-se peste cap, în tumbe, cum dam cînd eram copil ocol ogrăzii de-a rostogolul făcînd roata-n mîini.

În unele mreji găseam hidoase pisici de mare cu cap de motan şi coadă de mîţă, fiare nesătule, deşi doldora de peştele mîncat de-a gata din năvodul în care pătrundeau.

M-am minunat de vicleşugul simplu cu care se prind lufarii durdulii, cei mai gustoşi din peştii mării. Pescarii luau pene de curcani din care pliveau smocuri de firişoare. Aceste bucăţele mici de fulgi erau legate de vreo douăzeci de cîrlige înşirate pe o sfoară lungă, cu o ghiulea de plumb

la capăt. Înainte de apusul soarelui, cînd lufarii ieşeau la vînătoare de hamsii, urcam în barcă şi ne luam după ei. Cunoşteam locul unde se află şi încotro se îndreaptă după miriade de peştişori infimi, cît nişte gîngănii, care se ridicau din mare şi zburau la faţa apei, cu un sfîrîit de stol de lăcuste stîrnit într-o fîneaţă. Erau hamsiile, urmărite de lufarii prigonitori, care goneau înapoia lor.

Vîsleam într-acolo şi slobozeam în mare ghiuleaua împodobită cu pene de curcă. Lufarii, crezînd că fulgii sub care pîndeau cîrligele sînt hamsiile, le îmbucau cu lăcomie. E drept că, înmuiate în apă, nadele semănau aidoma cu fîţişoarele hamsiilor. Cînd turcul trăgea sfoara, scotea atîrnaţi de ea zeci de lufari dintr-odată, pe care-i desprindea repede, ca să arunce iar şi iar ghiuleaua. Şi vînatul nu contenea decît tîrziu, cînd cerurile deasupra mării se închideau încet, cu părere de rău parcă.

Am scos de asemenea midii şi scoici din valvele cărora cădeau grăuncioarele de mărgăritar, fără nici un preţ, umplînd nisipul plăjilor.

*

Dar cele mai frumoase amintiri le-am strîns de pe malurile Buzăului, unde m-am născut şi am crescut. Încă de copil plecam cu tărbucul, o bucată pătrată de plasă prinsă într-o cruce de lemn, cu colţurile ridicate şi înfipte într-o prăjină lungă. Căutam sub malul rîului un loc unde socoteam că trag peştii. De obicei coada unui vîrtej, acolo unde apele, după ce s-au învolburat în ochiuri adînci, se potolesc într-un liman. Cufundam lin capcana tărbucului cu un boţ de mămăligă în ea şi aşteptam. Din timp în timp, o scoteam binişor, ridicînd-o de coada prăjinii.

În reţeaua picurînd argint se zbătea o mreană alburie şi cîteva zvîrlugi neastîmpărate, cu ghimpi în urechi, pe care şi-i înfigea în degetele mele. Rareori prindeam un crăpcean ori un clean mai mărişor. Prada o treceam, cu grijă, într-o groapă scobită în nisip şi plină cu apă, care ţinea peştii vii. Apoi vîram tărbucul – halăul, cum i se spune în alte părţi – la loc şi iar aşteptam. Aşa pînă-n amiaza mare, cînd foamea mă gonea acasă.

În sat nu erau pescari de meserie. Dar toţi pescuiau cînd venea Buzăul mare. Pe atunci ploua parcă mai des şi mai mult... Cînd norii se rupeau pe munţii albaştri din fundul văii, de unde rîul cobora ca un balaur mînios, apele se umpleau şi se făceau ca un terci în urma undei, ce trecea tunînd. Atunci, peştii, ameţiţi de izbitura viiturei neaşteptate, loviţi de butuci şi de bolovanii rostogoliţi de şiroaie, sufocaţi de nămolul răscolit de iureş, fugeau la margini ca să scape şi să răsufle.

Acolo aştepta, gloată, tot satul, bărbaţi, femei, copii, înşiraţi de-a lungul malurilor, unii cu oale şi străchini, alţii cu ciure şi site, cîţiva cu tărbuce, cei mai mulţi cu mîinile goale. N-aveau decît să se plece şi să culeagă din apa ca braga peştii înăclăiţi. Atunci se sătura satul întreg de peşte, mai ales fiţe şi zvîrlugi ghimpoase, fel de fel de baboi, mrene şi uneori chiar crăpcean. Copiii plecau acasă, cu sînul doldora de plevuşcă.

Alt chip lesnicios de pescuit era leasa. Se alegea din albia mare a rîului o coadă, o gîrliţă care se abătea cu un zăgaz de pietre pe prund în jos. În gura acestui crac răzleţ se aşeza cu meşteşug o împletitură de mlajă, în chip de papuc, cu deschizătura înainte şi vîrful la vale. Leasa aduna în scoverga ei şi prefira toată apa gîrliţei, care se strecura mai departe prin ochiurile gratiei, lăsînd în ciocul lesei prada. Din cînd în cînd, peştişorii rostogoliţi licăreau o clipă pe alunecuşul îm-

pletiturii, ca să se oprească în capcana din capătul înfundat al lesei. Într-un conac de noapte se puteau strînge cîteva strachini de albișoară.

Lesele se puneau numai seara. După neschimbatele legi ale firii lor, peștii își țineau nesmintit obiceiul: ziua să urce cursul rîului, iar noaptea să-și dea drumul înapoi la vale. De cînd e lumea lume, viața lor pendulează între aceste două călătorii, una pentru mîncare, cealaltă pentru somn. Noi îi pîndeam la întors, așteptîndu-i cu gura lesei proptită în calea apelor, pe care ei le coborau. Stam acolo la paza capcanei, pe prundurile lucitoare, spunînd povești pînă ce Carul-mare își răsucea osiile. Alături ardeau focuri, la jarul cărora coceam porumb.

Dar cel mai drag dintre toate mi-a fost pescuitul cu ostia, un fel de furculiță mare, cu doi sau trei colți, care se înfigea în pește.

Vînatul cu ostia se face numai noaptea, la lumina faclelor sau a unor bardace prinse într-o coadă de lemn și pline cu păcură aprinsă. Se aleg de obicei nopțile de toamnă, cînd apa e mai rece și peștele mai molîu.

Ne strîngeam cinci-șase prieteni din satele învecinate, ne sumecam pantalonii pînă dincolo de genunchi și intram în vadurile bolovănoase ale Buzăului. Pășeam furiș, mișcînd lin picioarele, așijderi fantomelor, ca să nu trezim peștii adormiți lîngă pietre sau între lespezi netede. Lumina faclei, ținută cu stînga de fiecare din vînători, tremura ca o altă văpaie a stelelor și pătrundea apa pînă la fund, amestecînd umbrele noastre cu ale copacilor de pe maluri. Trîmbă toți sau răzleți, colindam în susul rîului apele revărsate, ocolind bulboanele și ochiurile pînă tîrziu după miezul nopții.

Ajungeau uneori pînă la noi, pe aripile liniștii, sunetele clopotelor de la Mănăstirea Ciolanul.

Cei mai îndemînatici, cînd zăreau năluca încremenită a peștelui, izbuteau să înfigă fierul în mreana pitulată sau în crapul ce sta animat de piatra ce-și alesese sprijin pentru noapte.

Totul se săvîrșea într-o pace și o tăcere gîdilate numai de șopotul undelor, ce ne împresurau coapsele cu fiori.

Cînd ne pătrundea frigul și ni se ura, ne strigam unii pe alții și ieșeam. Aprindeam focuri, mîncam merindele și beam cu vitejie o sticlă de poșircă în cinstea celor cîțiva baboiași care ne arătau vrednicia.

Aceste simple și senine bucurii sănătoase s-au zidit adînc în temeliile vieții mele. Pe ele s-au putut clădi, fără să mă strivească, durerile de mai tîrziu.

[Drum și popas]

I. Pregătirile

Ploaia și vremea rea ce ne prigoniseră de atîtea zile parcă s-au îndurat astăzi să ne lase să pornim: asta este cea dintîi călătorie, și cîte plănuisem!

Căruța e pregătită, boii, blînzi și răbdători, așteaptă rumegînd. Din curte se simte în casă un zor, o grabă, s-aud foșnete de rochii, umbre repezi, glasuri ușoare se-ntreabă și își răspund.

Cu toate astea, eu nu sînt încă hotărît să merg. Am fost atît de norocoși pînă acum, încît liniștea asta neașteptată mi-e teamă să nu fie o cursă ce ne-o întind ploaia și vremea rea, ca să-și bată apoi și mai bine joc de noi. Și în adevăr, pe cer se rostogolesc mereu norii, ca niște clăbuci uriași de fum plumburii, greoi, fără să le pese de cioburile zvîrlite de Marioara pe foc, nici de cuțitul înfipt în pămînt. Mă mir că Fluturica n-a ieșit încă să-i mai... admonesteze!

În sfîrșit, cineva dinăuntru strigă: gata! Și micii călători coboară treptele. Trebuie să mă hotărăsc ce fac. *Alea jacta est!* – cu inima-n dinți și curajul în... picioare, pornesc și eu, deocamdată în urma căruței.

II. Drumul

Cu totul sîntem nouă ființe vii și un lucru neînsuflețit – adică: o căruță, doi boi și șapte oameni. Din aceștia toți, căruța nu știe încotro merge – nici n-are, dealtminteri, nevoie; boii ce se tîrăsc, deși ar avea dreptul să știe cei dintîi, nici nu sînt măcar întrebați dacă au plăcere să ne ducă, dar să mai știe încă locul unde! Cărăușul nu știe altceva decît să mîie boii... – e țăran fără știință de carte! Ceilalți călători sînt streini de partea locului și, din păcate, aparțin sexului grațios, dar... slab, așa că chiar dacă ar cunoaște drumul, asta nu le-ar sluji la nimic, deoarece legile societății cer ca femeile să fie întotdeauna conduse (?) de... bărbați!

Însă din cele patru ființe bărbătești, cîte sîntem – doi boi, cărăușul și cu mine, – numai eu singur știu drumul și trebuie deci să conduc caravana. Pentru asta, cocoșat sub greutatea acestei grozave răspunderi... de maestru de ceremonii, pornesc ursuz la cincizeci de pași înaintea căruței.

În dimineața posacă de toamnă lumina se prelinge lenevoasă prin norii zdrențuiți de vînt, un vînt rece de miază-noapte – copacii, încă verzi și plini de viață, se zbat cu putere sub îmbrățișările lui înghețate; dar vîntul biruie și frunzele smulse zboară.

În tot lungul drumului, la dreapta, ni se desfășoară valea Buzăului, largă și plină de aburii dimineții. Insule de sălcii și plopi argintii taie din cînd în cînd cursul întortocheat al apei, dar Buzăul, liniștit și nepăsător, își vede de cale. Uneori pare că stă pe loc, strîns pe malurile joase de lut galben: atunci seamănă cu o sabie de oțel strălucitor zvîrlită departe în cîmpuri.

În stînga, dealuri mărunte, pline de pomi roditori se ridică unele sub altele ca treptele unei scări uriaşe, pînă ce se pier, departe în zarea Carpaţilor sinelii. Şi pretutindeni, risipite pe văi şi coline, sate înecate în ceaţă...

Eu, fără să vreau, am luat-o prea înainte – în Tîrcov mă abat la un han să aştept căruţa, şi fac trataţie cu... covrigi. De aici mergem împreună – mă ţin cu mîna de ţepuşul carului şi tac.

Dealtfel, călătorii tac cu toţii, fără să fie vreo stinghereală; dimpotrivă. Fiecăruia i se oglindeşte în ochi şi pe chip sufletul plin, plin de lucruri pe care numai el le cunoaşte. Eu, de pildă, tac şi mă gîndesc la ei, la aceşti călători, şi caut să-mi închipui ce se petrece în sufletul lor. La sora mea – ştiu; Marioara – e lesne de ghicit; în sufletul bătrînei – bănuiesc că nu e nimic... poate făcea acelaşi drum în tinereţe. Dar ceilalţi doi călători, unul bolnav, plin de silă, celălalt, întunecat şi tăcut? Toată viaţa li s-a strîns în ochii plini de taină, aţintiţi asupra zărilor necuoscute. Ce stăpîneşte cu atîta putere sufletul lor?! Să fie admiraţia naturii? Dar ce poate să le mai spuie lor natura, această mamă vitregă şi oarbă, natura care veşnic i-a trădat pînă acum la douăzeci de ani, unuia boala, celuilalt înfrîngerea!

Şi îmi rămîne nepătruns sufletul tovarăşilor mei de călătorie...

Ne-am apropiat de schit... Şoimii zvelţi şi cutezători ne taie toată vederea spre stînga; rămîne doar valea largă, pe unde privirea caută să zboare departe, tot mai departe.

III. Am ajuns

Toată grija şi răspunderea mea de maestru de ceremonii se risipeşte, cum s-au risipit norii şi ceaţa de azi-dimineaţă. Totul se petrece aşa de simplu! Sîntem bine primiţi, ospătaţi, odihniţi. Acum şedem de vorbă cu maica gazdă, al cărei nume – Stavrofilia – ne încîlceşte grozav limbile. E aproape tînără şi tinereţea tovarăşilor mei de călătorie o face aproape veselă, de o veselie tristă... Se plînge de traiul greu şi sărăcăcios al mănăstirii, de iernile lungi, grele şi pline de urît, pe urmă glumeşte voioasă.

Unul din tovarăşi, o fată ciudată, se roagă de maică s-o gătească cu vestminte călugăreşti, şi aceasta se prinde bucuroasă: culionul e aşezat pe frunte, peste el – tulpanul alb... apoi, basmaua neagră. Rasa prinde de minune trupul zvelt şi plin. Camilafca subţire de borangic încadrează ca o ramă îndoliată chipul alb şi rotund. Toţi privim uimiţi: în faţa noastră e tipul... prototipul călugăriţei! E atîta armonie între vestmintele largi şi mohorîte şi înfăţişarea resemnată, tristă şi calmă a fetei; atîta contrast între tinereţea şi frăgezimea copilei şi asprimea rasei, încît fără voie îmi trece prin cap gîndul că fata a fost predestinată pentru acest vestmînt, şi vestmîntul, pentru fată!

Mi-e aproape groază, dar îmi ţin cumpătul, în sfîrşit, tovarăşul de călătorie leapădă cernitele haine – doliul unei întregi vieţi pierdute – şi toţi răsuflăm mai uşuraţi, eu am o impresie vagă de primejdie înlăturată şi zîmbesc prosteşte, fără să-mi dau seama. Ceva dureros însă îmi strînge inima. Ce-i lipseşte acestei fiinţe ca să fie cu adevărat călugăriţă? Doar hainele! Încolo, aceeaşi viaţă sarbădă, goală, închisă şi fără bucurii. La vîrsta cînd ceilalţi sînt copii, ea poartă întreaga povară a durerii, a lipsei şi a singurătăţii. Umilită şi îngenunchiată de soartă, are un singur tovarăş: urîtul – urîtul lînced şi înăbuşitor. Nu aşteaptă nimic, n-o cheamă nimic! Tot ce are înalt ca simţire, ca aspiraţii, îi doarme în suflet într-o amorţeală vecină cu moartea...

Și mă miră atîta curaj încă, atîta calm și atîta hotărîre la dînsa. Unde să-și aibă izvorul, în alcătuirea fiziologică, sau în tăria morală?!

Și ce ispite, cînd în jurul tău vezi atîția agățîndu-se de-o nădejde, deschizînd brațele unei iluzii, zîmbind unei amintiri fericite... unii bucurîndu-se chiar de o bucurie adevărată, pe cînd tu n-ai decît urîtul și dezgustul!

Și totuși ceva mă oprește să o plîng, mai degrabă o pizmuiesc! E atîta seninătate, atîta noblețe în suferință! E atît de rodnică în simțiri și cugetări durerea! Suferință și durere, iată uneltele – plugul și sapa – cu care se brăzdează adînc sufletele care au să dea o scumpă și îmbelșugată recoltă, recoltă din care se hrănesc ca niște trîntori toți ceilalți care n-au timp decît să-și mistuiască propriile bucurii!

E tragică măreție în soarta celor ce suferă.

IV

Ah! conveniențele sociale, nici aici, în pacea schitului, nu vor să ne slăbească din cătușele lor... Trebuie să facem vizite. Începem cu maica stareță – Olimpiada –, care ne primește trufașă, cu obrazul alb de suliman, cu mîinile albe și grase de trîndăvie. Stăm cîteva minute într-o odaie largă, curată, îmbrăcată în scoarțe scumpe și alese. Trecem la maica Platonida, o bătrînă frumoasă încă, despre al cărei trecut am aflat lucruri nu tocmai frumoase.

În răstimpuri, ne urcăm pînă la jumătatea Șoimului – de aici o panoramă nemăsurată se desfășoară ochilor: toți, pînă și cel mai puțin rafinat dintre noi, simte poezia imensității, poezia nesfîrșitului, ce se pierde departe după dealurile albastre.

Ce vor fi simțind sărmanele călugărițe cînd privesc de aici depărtările pline de taină pentru ele, depărtările pline de farmec ce le atrage necontenit? Iar noi, obosiți de atîta zădărnicie și gol, de atîta fugă a orizonturilor, privim cu pizmă schitul pașnic, ce doarme strîns ca un cătun, la picioarele noastre. Ah... veșnica năzuință spre necunoscut și neprețuirea bunurilor ce avem!

Ne coborîm din nou, tăcuți, spre cimitir, ocolim apoi schitul... Casele mari, albe, cu cerdac și stîlpi văruiți, curtea largă, plină de iarbă verde și mătăsoasă, te îndeamnă parcă să nu mai pleci. Dar noi nu putem să mai întîrziem, pe noi ne așteaptă iar lumea din afară, ne cheamă destinul și datoria.

Înainte de plecare, ceilalți toți intră înăuntru. Eu rămîn afară, copleșit de o tristețe neînțeleasă, tristețea unei zile aproape fericite și care aș fi vrut să nu se mai sfîrșească.

E poate cea din urmă zi ce o petrec în tovărășia probegilor călători.

V

E seară și pornim spre casă.

Fiecare, ca o albină, a cules din această călătorie impresiile potrivite sufletului său. Ca o albină s-a coborît cînd la o floare cu suc amar, cînd la o floare cu suc dulce – eu m-am adăpat din potirul tuturor florilor ce am întîlnit în cale.

Aş vrea să povestesc şi celorlalţi ceea ce simt, dar o sfială copilărească – veşnica mea sfială – mă opreşte. Vorbesc alte lucruri, streine de mine, banale: rezum ideile din o carte, recomand altele, recit, critic şi mă ameţesc... caut cel puţin să mă ameţesc singur.

Singur înăbuş pornirile de o adîncă frămîntare sufletească, adîncă dar nelămurită.

Ziua de astăzi îmi va fi prietenă sau duşmană?!

Ce-mi stîrneşte în suflet?

[Bucăți... de la un prieten]

Am avut un prieten... S-a prăpădit, sărmanul, de mult... L-a răpus boala celor aleși: nebunia. Era un om ca toți ceilalți, nici mai rău, nici mai bun, nici mai prost, nici mai deștept. Singura deosebire, că simțea adînc și visa întotdeauna... Ciudat! Vedea limpede, sub adevăratul lor preț, lumea și viața, cu toate astea se lăsa să fie înșelat ca un copil și visa, visa mereu.

Pentru toți ceilalți trecea drept o fire fericită: rece, nepăsător, sceptic pînă la cruzime, neclintit în mijlocul patimilor furtunoase ale vieții.... Și așa era, așa se purta, cel puțin în lume. Numai eu cunoșteam cealaltă jumătate a sufletului său, unde domnea o căldură bolnăvicioasă de seră, și unde înfloreau, ca niște monstruoase flori exotice, visurile lui nebune.

Seara ședeam amîndoi de vorbă – cercetam și cîntăream toate întîmplările zilei și mă minunam cu cîtă putere de pătrundere prindea adevărata lor valoare și mai ales rostul tainic al fiecăreia. Neîntrecut în prețuirea oamenilor, ghicea întotdeauna interesele ce mișcă pe fiecare (își înjghebase chiar o teorie – oarecum filosofică, a lui – teoria interesului, amestec de utilitarism și evoluționism). Cu ce mulțumire crudă îmi arăta josnicia și mișelia tuturor, josnicie și mișelie îndreptățite și sfințite de interesul orb al fiecăruia! Zadarnic cercam să-i țin piept vorbindu-i de bunătate dezinteresată, cinste și curăție nepătate de urma vreunei bănuieli, căci mă năpădea sub potopul probelor cu care zdrobea tot ce încercam să-i dovedesc...

Pe urmă începea să zîmbească. Știam că de acum are să vorbească pentru el... că are să iasă din lumea noastră ca să intre în a lui. Mă revolta atîta copilărie, atîta simplitate la el... nu mai recunoșteam nici urmă de judecată critică, de logică, în aiurările lui nebunești – era un altul. Și cu toate astea eram fermecat de închipuirea nefirească ce se țesea în vorbele lui, de imaginile stranii, nebănuite încă de mine, ce se aprindeau în creierul lui... Făcea niște apropieri așa de neașteptate că mă înfioram știind că numai nebunii au astfel de scînteieri...

El însuși își da socoteala de dezechilibrul organic, cum zicea el, în care se zbătea. Simțea el însuși pe cei doi dușmani din el; lucidul și visătorul. Îmi explica, glumind, cum în el natura topise, plănuise pe Don Quijote și pe Hamlet, cele două capete extrem neîmpăcate ale firii omenești.

A trăit puțin... și cît a trăit s-a luptat necontenit cu această îndoită a lui fire. A trăit puțin și n-a făcut nimic, n-a rămas nimic de pe urma lui – afară de cîteva bucăți răzlețe, scrise fără vreun scop, deci fără îngrijire.

Deși era artist cu sufletul, scepticismul și neîncrederea l-au împiedicat întotdeauna să creeze.

Iar închipuirea lui de nebun l-a împiedicat veșnic să se folosească, să se bucure de viață și să-și creeze o poziție.

Bucățile lui răzlețe vor urma mai la vale.

Ți-am tulburat liniștea morții, sărman prieten, iartă-mă!... Odihnește-te în pace, și în loc de veșnică pomenire, invoc acum pentru tine veșnica uitare.

Chiparosul din Lido

Chiparosul negru, simbolul doliului și al morții, copacul veșnic cernit și trist. L-am văzut pentru întîia oară în cimitirul de la Lido... ce ciudat se profilau pe cer chiparoșii cimitirului din Lido!

Era la amiază și vaporașul, gîfîind obosit, ne tîra spre insula fericită. Pretutindeni se cernea o poleială strălucitoare de aur, pretutindeni... peste ape, peste turnuri, peste oameni... Numai chiparoșii din Lido – tainici și întunecoși – tăiau neîndurați strălucirea zării. Cum am sărit pe mal am alergat să-i văd. Erau niște chiparoși posomorîți și bătrîni... Unul însă, tînăr, zvelt și mlădios, umbrea o groapă uitată... Era așa tînăr, așa de mlădios... așa de trist – pleca așa de abătut crengile peste groapa uitată... Părea că se zbuciumă un suflet în trunchiul subțire al chiparosului!...

L-am privit îndelung... cu ochii pe jumătate închiși, cu gîndul aiurea... și chiparosul lua din ce în ce chipul unei siluete omenești. Deodată rămăsei uimit: chiparosul luase înfățișarea unei fete cernite, unei fete orfane... plîngînd pe groapa mamei sale. Nu știam dacă mi se pare, atît de puternică și amăgitoare era iluzia! Da, da... o fată orfană se pleacă spre groapa mamei sale, se pleacă și iar se ridică, înecată de plîns... Vîntul îi flutură crepul și pletele... Soarele îi aurește conturele... Fata plînge și se roagă mereu, plecîndu-se peste groapă...

O văd bine acum! E o fată oacheșă cu ochii înroșiți de veghere și plîns, cu chipul pălit de durere... E atît de deznădăjduită, atît de singură! Cum s-a îndurat mama ei să moară... s-o părăsească? Cum s-a îndurat?!... Cum nu se găsește nimeni s-o mîngîie, s-o smulgă din ghearele durerii și, cu toată puterea vieții lui, s-o ridice din nou la viață? Nimeni. Atunci, eu voi fi acela! Furtunos mă reped cu brațele deschise și... chiparosul mă izbește cu trunchiul peste piept și mă trezește...

Eram în Lido, în cimitirul din Lido, și priveam aiurit chiparosul zvelt, frumos și fără simțire.

Pierise fata, pierise orfana. În fața mea se pleca la vînt, peste groapa uitată, chiparosul.

Palatul de marmură neagră

Palatul meu de marmură neagră se înălța în mijlocul unei pustii adînci și fără de viață...

L-am făurit singur, singur l-am împodobit... și veșnic singur locuiesc în el... Ce nețărmurită mulțumire este în tine, singurătate!

Un lucru mă doare: palatul meu l-am întemeiat pe nisip și în vîrtejul vijeliilor, palatul meu se clatină... se crapă! Se va nărui?!...

Oh... cu cîtă străduință înălțai minunea neînchipuită, minunea închegată în marmură neagră! Am cercetat întreaga lume, întreg pămîntul am scormonit și n-am găsit marmură nepătată, curata și strălucita marmură din care să-mi durez un palat.

Atunci am coborît în adîncul sufletului meu... aici găsii năprasnici munți de marmură neagră... toată durerea, toată deznădejdea împietrite în sufletul meu sub chip de marmură neagră!

M-am sfîșiat atunci! Cu însăși mîna mea cioplii uriașele lespezi; din suflet, chinuindu-mă, le scosei la lumină... Cu cît zbucium le scosei din adîncul de suflet!... Și, pierdut în mijlocul pustiei, îmi înălțai din ele trufașul meu palat de marmură neagră...

Patru turnuri horbotate la cele patru colțuri, patru scări mărețe la cele patru laturi... În mijloc o sală fără margini pe zidurile căreia, jucîndu-se cu întunericul, lumina face ape... Peretele din fund are – ca o rană – încrustat în el un cadru oval de rubin sîngeros... Un cadru gol, ce așteaptă necontenit chipul ființei care-l va întregi, pe el și pe mine. Încolo nimic... doar pereții lustruiți de marmură neagră... Din sală, patru uși pătrund în patru coridoare și de aici începe un labirint de odăi largi și întunecoase – pline cu bogății nesfîrșite, ce strălucesc ciudat în umbră...

Eu stau totdeauna în sala uriașă și goală, sub cadrul sîngeros și gol...

Eu stau și aștept...

Afară vijelia urlă în pustie, nisipul în talazuri se mișcă, palatul meu se clatină... se crapă...

Eu aștept.

Aștept să se umple cadrul... ori de nu, să se năruie palatul!...

Aur

Cunoști povestea regelui mort de foame în mijlocul grămezilor de aur?!

O vrajă fatală îl urmărea pretutindeni și prefăcea în aur orișice se atingea de el. În mîna lui piatra din drum, noroiul scîrbos, floarea plăpîndă, tot... tot... se prefăcea în aur neprețuit și strălucitor... Încîntat ca un copil, trei zile a petrecut regele schimbînd în aur tot ce întîlnea în cale; trei zile a petrecut ca un copil, uitînd chiar să mănînce și prefăcînd în aur pietrele din împărăția lui...

În cele din urmă, foamea și osteneala l-au ajuns... Slujitorii aleargă, corturile se întind, bucatele rare și vinurile scumpe se revarsă înaintea regelui. Dar, cum le atinge, se prefac în aur! Nici o bucată de pîine nu poate să ducă la gură... totul se preface în aur strălucit...

Și foamea regelui crește și setea mistuitoare îl arde și slujitorii aduc mereu bucatele ațîțătoare, ce sub atingerea regelui se prefac în aur.

Ce chinuri înspăimîntătoare a suferit vrăjitul rege, pînă ce a pierit de foame – ca un mișel – pe un morman întreg de aur!

Cunoști povestea? Mintea cea iscusită a poporului grec a plăsmuit-o, ca un simbol, dar cît e de adevărată!

Eu sînt regele nesuferit! Sub atingerea închipuirii mele, totul se preschimbă în aur... în vis de aur, și totuși foamea sufletească mă mistuie. O foame cumplită, o sete arzătoare! Sînt sătul de aur! Nu mai vreau aur! Dați-mi o coajă de pîine adevărată, dați-mi realitatea – josnică, scîrboasă, dar sățioasă... Nu mai pot alina o clipă foamea, foamea sufletească ce mă chinuie.

Cine va rupe vraja fatală, vraja neîndurată, ce preface în aur scump dar peste putință de mistuit, ce schimbă în bulgări de aur toată hrana după care aleargă sufletul meu și fără de care va muri?!

Cine poate să rupă vraja, vraja neîndurată, înainte ca să pier de foame – ca un mișel – pe mormîntul nesfîrșit de aur?!

O! pentru o bucată de pîine adevărată voi da întreg mormanul de aur, mormanul de vise aurite, deasupra căruia sufletul meu se zbate agonic în chinurile foamei.

Gheţarul

În noaptea plină de întuneric gheţarul străluceşte tainic.

Acolo sus, în înălţimea ameţitoare a văzduhului, ca un tovarăş mă cheamă gheţarul strălucitor! Şi mă voi duce!

Pe cărări nebănuite, pe creste ascuţite de gheaţă, pe povîrnişuri alunecoase de zăpadă, mă voi sui, luptînd, spre tovarăşul ce mă cheamă.

Voi porni fără călăuză, nu sînt călăuze pentru drumurile încă nestrăbătute!

Acolo sus, ca un frate mă aşteaptă gheţarul veşnic... Mă aşteaptă să-i aduc liniştea mea, ca împreună să facem o linişte de moarte; tăcerea mea, pentru ca împreună cu a lui să închegăm o tăcerea de mormînt!!

Cînd va veni ispititoarea căldură de soare, vom fi doi s-o înfrîngem... Cînd se vor dezlănţui neputincioasele furtuni, vom fi doi să le înfruntăm rîzînd... Vom fi doi, însă mai singuri decît unul!

Oamenii privesc gheţarul şi clătesc cu milă din cap: „ e rece şi amorţit".

E rece – dar cîtă sănătate pluteşte în aerul lui aspru, feciorelnic, veşnic proaspăt! Cum se umflă pieptul şi se limpezeşte mintea în răceala de pe vîrful gheţarului!

E rece şi amorţit?!!

Ştiţi voi cîtă viaţă e împietrită într-o singură stîncă de gheaţă? Cîtă putere e ascunsă într-un singur bulgăr de zăpadă?! Zîmbiţi!

Un bulgăr de zăpadă se desprinde din vîrf, se rostogoleşte... creşte năprasnic şi ajunge jos la poale – spăimîntătoare avalanşă, zdrobind în cale, sub uriaşa-i putere, sate şi cetăţi...

O stîncă de gheaţă să se topească şi, neînfrînat, şuvoiul va spumega urlînd, va alerga să ducă departe, în cîmpiile arse de secetă – viaţa. Gheţarul însă vă dispreţuieşte, oameni. El nu vă arată puterea şi viaţa lui – sub care aţi pieri zdrobiţi – ci le păstrează tainice – împietrite în stîncile lui de gheaţă... şi voi, ce ironie – îl plîngeţi clătind din cap cu milă!

. . . .

Gheţarul tainic, strălucitor în noapte, mă cheamă la el, şi... mă voi duce.

Deznădejdea oceanului

Oceanul plîngea furtunos şi nemîngîiat. De pe creştetul uriaşelor lui valuri se înălţa un abur sărat, înăbuşitor, prin care abia se cernea o lumină lîncedă. Spuma-i, albă de obicei, acum era vînătă de mînie, şi în umbra prăpăstiilor ce se deschideau ameţitoare între talazuri, spuma avea licăriri fosforescente, luciri de ochi de fiară lacomă.

De zile întregi plîngea nemîngîiat oceanul – de zile întregi îl priveam de pe mal. Tîrziu l-am întrebat, cu glas mîngîios, despre pricina durerii lui. Atunci a mugit adînc, s-a zvîrcolit furios şi s-a pornit să urle mai sălbatic, mai deznădăjduit! Şi, în haosul de valuri, în potopul trîmbelor de

apă, oceanul părea un nebun ce-și sfîșie singur, adînc, trupul... Și, în mijlocul urletelor, iată ce mi-a povestit:

Dinspre întunecatul apus o corabie sprintenă plutea spre mine. O corabie ușoară dar trainică, cu trei catarge semețe cu pînze albe, largi și întinse ca niște aripi. Ce sprintenă sălta pe valuri, ce copilăroasă se juca cu spumele, ce cutezătoare înfrunta talazurile și cu cîtă încredere, cu cît dor plutea spre țintă, spre depărtatul Port!

Cînd a sosit la mine am sărbătorit-o ca pe o regină: deasupra-i am desfășurat cerul meu cel mai albastru, și la picioarele-i am întins azurul cel mai strălucitor. O adiere caldă și îmbălsămată o desfăta pururi. Cît mi se urîse veșnic singur! Și-atunci, ca un copil m-am jucat cu corabia sprintenă, i-am povestit despre comorile ce se ascund pe fundul meu, despre cetățile cu ziduri de mărgean și porți de mărgăritare... De ce n-am înghițit-o atunci în sînul meu, s-o păstrez veșnic, ca pe cea mai scumpă comoară?

Astăzi, corabia sprintenă m-a părăsit! A zburat cu catargele-i trufașe, cu aripile întinse... a zburat spre portul fericit.

Oh, și cum o doresc, cum o visez! Cum o chem necontenit cu dor... cu cît dor!

De ce n-am înghițit-o atunci ca pe o pradă, ca pe o comoară... în sînul meu?

Și, înecat în plîns, oceanul se zvîrcolea deznădăjduit!

1908, octombrie 8.

O scrisoare de dragoste închipuită

Printre hîrtiile rămase de la răposatul meu prieten, am găsit și această scrisoare de dragoste... închipuită. Împrejurările în care a scris-o le spune el însuși – dealtminteri, știu că n-ar fi fost în stare să iubească, din pricina firii lui ciudate, de a se stăpîni, de a-și înfrînge orice bucurie, de a se abține de la orice plăcere... de teamă să nu ajungă sclavul lor.

Nu putea nimeni să-i prindă mai tîrziu atît de bine nota dominantă a caracterului său, cum și-o făcea singur în 1908, în aceste cîteva rînduri. Acesta era el! Așa l-am pomenit, așa a rămas pe tot parcursul vieții... și a murit... abținîndu-se de la singura plăcere ce-i mai rămăsese: mîncarea. Plictisit de boală, decepționat, s-a lăsat, printr-un efort de voință, să moară de foame!

Din scrisoare chiar se vede că e un copil al dragostei. El crede că patima izbucnește ca un vulcan de cuvinte sonore și rare, ca un potop de lirism și imagini – umflate și goale! Nu-și putea închipui că patima adîncă și curată caută veșmîntul cel mai simplu și cel mai curat și că zece rînduri simțite, din suflet, fac mai mult decît atîtea pagini cugetate și poate căutate.

Dar eu mi-am uitat rostul meu de simplu editor și am luat pe acela de critic al morților – și ce e mai greu, am uitat că: *de mortuis nil nisi bene.*

1908, octombrie 13

1897 – decembrie

X... mi-a citit aseară scrisorile lui de dragoste – simple, sincere... dar cît de șterse, cît de banale, și l-am pizmuit totuși. De ce nu iubesc și eu, pe orișicine și oricum ar fi... numai să iubesc? Cum i-aș scrie nebune scrisori de dragoste, în care simbolul tainic să stea alături cu mărturisirea cea mai îndrăzneață; scrisori nebune, cum nu s-au mai scris, unde ridicolul să se înfrățească cu sublimul! Oh! Cum i-aș scrie:

Iubito, te asemăn îmblînzitorului de fiare, îmblînzitorului nemilos și crud...

Ai văzut cum leul clipește amețit sub privirile străpungătoare ale stăpînului? Ochii lui galbeni, plini de dorul pustiei, se închid, dureroși, înfrînți cu ciudă parcă! Ochii tăi vineți ca oțelul – strălucitori ca el – sînt, iubito, ochi de îmblînzitori de fiare... Zadarnic cerc să-i înfrunt, puterea lor doboară neputincioasa-mi împotrivire și pleoapele trebuie să se coboare ca să-mi ascunză amare lacrimi de ciudă și durere. Oh, cum mă doare privirea ta neînfrîntă! Tu ești îmblînzitorul și eu sînt fiara îmblînzită! Cum te urăsc... și cum te-aș sfîșia! Te urăsc din pricina puterii ce ai asupră-mi, din pricina tiraniei cu care stăpînești peste sufletul meu! Te urăsc, te-aș sfîșia, și cu toate astea tremur în fața ta cum tremură-mișel-leul cînd în cușcă-i pătrunde îmblînzitorul. Tremur și

mă gudur lingușitor la picioarele tale... oh, cum te-aș sfîșia! Tremur de frică, de ură, și de plăcere... și ca leul cerșesc un semn din parte-ți, un semn și pentru mine... fie chiar o lovitură usturătoare, o înjositoare lovitură cu biciul plumbuit.

Oh, cum te urăsc, pentru libertatea ce mi-ai răpit, pentru robia la care de bună-voie mă supun, pentru dragostea fără margini ce-mi stîrnești în inimă...

Sînt o fiară îmblînzită, pe care însă o biruie încă nostalgia codrilor sălbatici, dorul vieții slobode, fără lanțuri, fără gratii de fier; sînt o fiară în fața căreia, dacă ți-ai pierde puterea, magnetica-ți putere, dacă ai clipi, măcar înfiorată – te-aș sfîșia!

....

În răsăritul plin de basme, sînt vestiții fermecători de șerpi – naja, teribila naja chiar, se încolăcește după gîtul lor ca un colan, umilită și supusă, vipera și aspidul, ca niște brățări strălucitoare – se învîrtesc în jurul brațului de eben al fermecătorului.

Iubita mea, tu ești neîntrecut fermecător de șerpi – supus și umilit ca un șarpe, sub puterea vrajei, mă încolăcesc împrejurul vieții tale și-i fac un neprețuit colan, o brățară scumpă și fără seamăn.

Cu limbile pline de venin, șuier mînios... dar nu îndrăznesc să te mușc, căci nici un mușchi nu ți se clintește, nici un fior nu te străbate, și asta mă înfrînge!

Oh! Dacă ai avea o clipă de îndoială, dacă ai tresări măcar de spaimă, cum ți-aș strivi sub colți carnea delicată, vărsînd în rană veninul ucigător!

Dar tu, nepăsătoare, cu încrederea oarbă în tine, te joci cu șarpele ca și cu un colan nevinovat, fără spaimă, fără fior, și asta te scapă și te face stăpîna lui veșnică.

Și cum te-ar sfîșia leul, îmblînzitorule! Și cum te-ar mușca șarpele, fermecătorule! Dar nu poate; simt că ura lor nu e decît o dragoste năprasnică pentru tine, o dragoste fără margini și fără nădejde. O dragoste pentru însăși tirania, puterea și cruzimea cu care stăpînești, îmblînzitorule, fermecătorule!

Totuși, ia seama!

Mi-e silă și rușine de ce am scris. Așa e o scrisoare de dragoste? Unde este sublimul, să mă înalț pînă la el, să-l răpesc, să-l înlănțuiesc cu vorbe și, supus ca un orb, să-l aduc la picioarele iubitei! Cum să-i scriu?

....

Cînd Dante a pătruns sfios în Paradis, Beatrice i-a răsărit în cale și i-a luat mîna ca să-l călăuzească. Beatrice! Înger de lumină, al cărui zbor era o armonie!

Cîtă fericire a simțit atunci poetul tragic, au spus-o și o vor spune de-a pururi dumnezeieștile versuri care l-au nemurit!

Eu sînt mai fericit ca Dante! În Infernul acestei vieți, în întunericul de aici, eu te am pe tine, iubito, călăuză veșnică, mai luminoasă ca Beatrice! Te am pe tine, stîlp de foc, ce-mi strălucești

în noapte! Nu sînt eu, oare, mai fericit ca Dante, care n-a găsit pe Beatrice decît în Paradis, cînd eu pe tine te am alături, aici, în iadul acesta pămîntesc?

Sînt nespus mai fericit decît vestitul florentin, și, cu toate astea, nespus mai nenorocit! Dante a scris numai *Infernul. Divina-i Comedie* eu o trăiesc – o trăiesc mai adîncă, mai cumplită de cum a închipuit-o și a scris-o el! Această infernală „Divină Comedie“.

Oh, cum i-aș mai scrie, nebun!

Erau șapte minuni, vestite și sigure în lumea întreagă – însă, din toate, statuia lui Memnon se înălța uriașă la marginea deșertului. Era de granit ros și tocit de vremi și furtuni, dar cu cît meșteșug alcătuită! În timpul nopții reci și întunecoase, roua, ca un prinos de lacrimi, pătrundea prin crăpăturile pietrei în trupul uriașului încremenit. Tot dorul lui năprasnic de soare, de căldură, toată dragostea lui pentru lumină se stringeau, ca lacrimi curate de rouă, în granitul tocit de furtuni; și cînd, dimineața, soarele răsărea din adîncurile mării – soarele de foc –, atunci roua se topea în trupul uriașului, și întreaga statuie se pornea să cînte... să cînte tînguitor armonii ciudate; nemaiauzite și fermecate se revărsau din granitul tocit de vremi, se revărsau de sub sărutările de foc ale soarelui.

În noaptea oarbă a vieții mele de pînă acum, de-a pururi am plîns. Am plîns de dorul soarelui de foc, de dorul căldurii și luminii pe care o presimțeam, o așteptam setos, în noaptea ce mă învăluia. Am plîns, și prinos de lacrimi mi s-a adunat în suflet – lacrimi de durere, lacrimi de bucurie, toate deopotrivă de amare!

Întreg sufletul mi-e îmbibat de lacrimi, ca granitul statuiei lui Memnon, de rouă.

Și acum, cînd tu mi-ai răsărit – mult așteptatule Soare –, mă topesc și cînt sub razele tale de foc!

Mi se topește întreg sufletul, cu noianul lui de lacrimi, se topește ca roua granitului și ca granitul statuii, sub sărutările de foc ale soarelui, sufletul meu cîntă, cum nu s-a mai cîntat pînă acum!

Soare, care-mi dai viață și cîntec, soare de foc, să nu mai apui vreodată pentru mine. Căci granitul statuii lui Memnon s-a risipit în pulbere de durere că te pierde în fiecare seară, cînd te afundai în mare.

Dar cum aș mai putea să îndur noaptea grozavă, noaptea plină de moarte, ce m-a învăluit pînă cînd îmi răsăriși tu, soare?

. . . .

Nu sînt decît un biet nebun! Caut sublimul prin cer și pe pămînt, cînd sublimul tot ea este, numai ea!

Și, ca un smintit, cerc să-l încheg în vorbe, cînd sublimul întreg e întrupat în ea.

Pe tine am să te cînt atunci, iubito, ca un nebun!

Te iubesc... dar te-aș pîngări de te-aș iubi cu tot sufletul! Nu. Te iubesc cu tot ce am mai nobil, mai înalt și mai cinstit în suflet. Te iubesc pe tine și pentru tine, numai pentru tine! Nici o picătură din bucuria și fericirea dragostei mele nu vreau să se reverse asupra mea, ci toată, toată să fie a ta și numai a ta.

Te iubesc pentru tot ce ai suferit, pentru tot ce te-ai bucurat, pentru cît te-ai luptat. Te iubesc pentru înfrîngerile ce ai suferit, pentru durerile care te-au sfîșiat, pentru mulțumirile care ți-au

înseninat o clipă sufletul! Te iubesc toată, întreagă, așa cum ești acum! Nici un fir de păr n-aș vrea să se schimbe, din pletele-ți bogate, ci să fie așa, așa să rămîi, cum te-am văzut întîi!

Tu nu-ți poți închipui, dragostea mea. Ceilalți toți sînt niște egoiști josnici în iubirea lor, ei se iubesc pe ei înșiși, numai pe ei. Își iubesc propria lor plăcere, propria fericire! Își iubesc propriul lor suflet îngust și rece, pe care îl au veșnic în față și pe care caută să-l sature cu comoara răpită din sufletul iubitelor lor!

Puțin le pasă de iubită, cine e și cum e! Ei își îndeplinesc numai pornirile și trebuințele lor firești, fără să cerceteze, fără să simtă decît propria lor simțire. Ca Narcis se oglindesc ei înșiși pretutindeni și întotdeauna, nu sînt îndrăgostiți decît de ei. De aceea, puțin le pasă de iubita lor, cine este și cum este. Ei în dragoste își îndeplinesc pornirile firești. Și iubesc numai pentru ei. Și pe ei...

Eu te iubesc pe tine, numai pe tine și pentru tine numai! Te iubesc așa cum ești acum – așa te-am visat și așa te vreau pururi. De-ai ști cum binecuvîntez durerile și suferințele care ți-au legănat și ți-au crescut sufletul, pe brațele lor de mame duioase! Durerile și suferințele care ți-au făcut sufletul așa cum e astăzi, un ocean... un ocean, în al cărui nămol strălucește aurul și unde, alături de monștri, se găsesc și stînci de mărgăritare!

Te iubesc atît încît nu-ți cer nimic, nu vreau nimic pentru mine, nici măcar amăgitoarea bucurie că știi despre dragostea mea.

Te iubesc atît, încît o dată de-aș bănui măcar că te-aș face fericită, renunțînd la dragostea tainică ce am pentru tine, m-aș jertfi, fără să stau o clipă la îndoială, mi-aș sugruma cu deliciu dragostea din suflet și sufletul meu însuși.

Te iubesc atît, încît n-aș vrea să cunoști durerile dragostei prin mine, durerile fatale și de neînlăturat.

Pricepi cum te iubesc? Nimic pentru mine, și toată dragostea pentru tine!

Zadarnic! Tu nu poți pricepe, căci eu nu te iubesc omenește...

. . . .

1897, decembrie, seara tîrziu. Recitesc ce am scris și zîmbesc – ca să nu rîd. Ce ar zice iubita prietenului de aseară, ce ar gîndi de scrisoarea asta? Sărman nebun, du-te și te culcă și te liniștește!

Poemul Hanului cu Urși

Hanul

Așezat în inima muncelelor, la îmbucătura a patru văi, Hanul cu urși aținea calea a patru drumuri mari ce se înnodau în poala lui. Cîți se lăsau din munte soseau la el seara, și musai trebuiau să facă popas de noapte. Pe cei ce suiau de la șes îi ajungea așijderi acolo amurgul și îi silea să mîie. Era lege: numai pe lumină se intra în gîtlejurile cotite și bolovănoase ce urcau la munte, ici de-a lungul puhoaielor repezi, colo peste cocoașe de pripoare și prăpăstioase piepturi de rîpi. Vechi și neuitate drumuri ale țării de demult. Drumul oii, mii de ani bătut în sus și-n jos de copitele mărunte ale talazurilor de turme; drumul sării, croit de carele încărcare cu bulgării ocnelor, geamăn cu cel al chilimbarului pînă în schelele Dunării și Mării; drumul oalelor și ulcelelor; mai apoi drumul lemnului, de la trunchiul uriaș pentru catarge pînă la cherestea și draniță, toate încrucișate cu cele ce duc în schimb muntelui bucatele cîmpului.

La răspîntia lor, hanul stă ca o trecătoare de hotar între munte și șes, pus să ia vamă tuturor cîte se vînturau între amîndouă.

La începutului leaturilor ce abia se mai țin minte, el fusese han domnesc; pe urmă, dăruit unei mănăstiri, ajunsese călugăresc; ca mai apoi să încapă în mîinile unui boier, ai cărui moștenitori l-au scos la mezat. Acum îl stăpînea Oană, trocar priceput și robaci; sătul de pribegia cu ciubare în spinare, se însurase și se chivernisise aici.

Odată cu stăpîn-su și aidoma lui, hanul, slab și sărăcuț, o ruină, prinsese cheag, cuprinsese lărgime, se pricopsise în acareturi, îngrășat cu osînza de încăperi noi, gușî de poduri doldora de mărfuri și pîntece de beciuri adînci.

Clădit din piatră, cu acoperiș larg de șindrilă, el își deschidea din tindă, de-a lungul unei săli ce-l străbătea de la un cap la altul, odăile mari să găzduiască un sat, afară de polățile din dos, unde sălășluia hangiul, cu nevasta, puița copiilor, adăugată cu argați și slujnice. După un timp, Oană îi anină, la un prăguș al pîrîului de-alături, o moară, un darac și o pivă. Iar sub o coșarcă pripăși un meșter cu foale și nicovală. Așa că forfota nu se mai sfîrșea: de peste drum era oprită pentru hodină și găzduire; peste băștinașii veniți la tîrguieli sau cinste, mai erau gospodarii din douăzeci de sate, care la măcinat, care la scărmănat lînă ori bătut dimie; unii să-și potcovească vitele ori să-și ferece roțile; alții să-și dreagă armele sau măcar să-și potrivească alte chei în locul celor pierdute. Toți treceau, și la venit și la înapoiat, prin curtea hanului, la toate ceasurile zilei și nopții, căci pietrele morii, scărmănătoarele și pivele nu adormeau niciodată, apele nu aveau hodină. Pînă să le vie rîndul la moara îngreuiată, ori la celelalte... ei așteptau la han cinstind. Văzduhul huia necontenit de huruitul morii, șuierul scocului, bătăile barosului, răgete și nechezuri, pocnete și bice, hăieli și înjurături; numai duminicile și sărbătorile se ostoiau, ca să dea rînd lăutarilor. Atunci creștea larma hanului, numai deschis pentru negoț și petrecere.

Vad mare și umblat, hanul îi primea cu dragoste pe toți, le da adăpost, îi îndestula cu băutură și mîncare și odihnă învrîstate cu sumedenie de povestiri ale întîmplărilor din toată lumea, trecute din gură în gură.

Sub umbrarul din față, mesele și lavițele nu se mai ridicau. Bătătura, veșnic plină de care și căruțe dejugate. Saivanele de pe laturi, înțesate pe vreme rea de lume și vite, ograda din spate, netedă ca în palmă, pentru horă, jocuri și dulapul, care, de Paști, în policioarele lui scîrțîitaore, făcea vînt satului întreg spre cer. Astfel că, din gura primăverii pînă la căderea troienelor de zăpezi, la Hanul cu urși se perinda tot hronicul celor opt sau zece județe peste care cele patru drumuri se întindeau ca niște brațe uriașe ale lui, trimise să-i aducă oaspeți, bașca brîiele de drumeaguri fugare și poteci ce încingeau plaiurile, cu ramuri tot mai dese în jos către hanul cu farmece de țuică, vin și tutun.

Așa l-am cunoscut de cînd m-am pomenit: și coboram de la noi dintre livezi, întîi în brațele tatii, apoi de mînă cu mama, ca la cea mai vrăjită și plină de minuni priveliște.

Urșii

Cei mai statornici mușterii ai hanului, nelipsiți de dimineața pînă seara, erau urșii, adică ursarii cu fiarele lor. Dar cînd am căscat eu ochii de copil atunci întîia oară scos la lume, ceea ce vrea să zică la han, n-am văzut decît dihăniile. Și m-am ghemuit, țipînd, în pieptul tatii. Cîteva nopți în șir am tresărit și m-am zbătut în somn. A fost nevoie să mă descînte și să mă afume cu păr smuls din blana jivinelor. Repede însă m-am deprins cu ei, îmi fură dragi și i-am iubit apoi toată viața. Erau buni și blînzi ca cei cu care se înfrățise Făt-Frumos ca să biruie smeii. E drept că nu ședeau cu oamenii la mese, să chefuiască, ci cuminți într-un colț al lor, deoparte; numai stăpînii, cu chipurile tuciurii încîlcite în bărbi și lațe soioase, din care le albeau ochii și dinții, îi vîrau cîteodată în gloata noastră, să cerșească, după ce-i jucaseră sculați pe ciomege, cu cuie în labe. Le zvîrleam și eu, din brațele mamei, cu sfială, o frîntură de covrig, ori cîte un cinci parale să-și cumpere cofeturi. Pe urmă am aflat cu ciudă că toată agoniseala le-o mîncau și beau țiganii, pe care-i semuiam cu smeii. Și acum parcă aștept să-i văd, cu mersul lor șoldiu și legănat, coborînd dintr-un corn al satului răznit pe coclauri, Ursoaica, unde din moși-strămoși își avea salaș breasla ursarilor. Acolo era scaunul lor. Cu un bulibașă, cîțiva meșteri îmblînzitori și o ceată de ciraci, coborau vara munții să prinză puii de urși, pe care îi învățau să joace cu tălpile pe vetre înfierbîntate. Aveau hrisoave domnești mereu înnoite care le da slobozenie să-și facă netulburați meseria în schimbul unei dăjdii în bani și blănuri.

Hanul de jos le era tîrgul de desfacere al mărfii domesticite. Aici îi înfățișau cumpărătorilor – alți țigani, colindători, care se îndeletniceau cu jucatul urșilor prin țară. Rînd pe rînd, generații de urși din vechime făcuseră faima, un fel de firmă vie, a hanului. Ședeau cuminți, pe brînci ori culcați, așteptînd poruncile stăpînilor. Cînd se ivea cumpărător, chinurile începeau, în hazul tuturor. Toți din han, de la moară, de la pivă, făurărie alergau să-i privească, cum saltă pe hădărage, apoi, la altă comandă, se trîntesc pe jos, fac pe morții, se scoală iar să se dea tumba, să mugească fioros, să facă ploconul, la sfîrșit ducînd o labă la frunte, pentru „salut“. Îi hărțuiau

astfel cîte o zi întreagă, pînă beau aldămașul celor aleși. Noii stăpîni, încingîndu-și peste brîie lanțurile petrecute prin belciugele din nasul fiarelor, plecau cu ele, în bocetele țigancelor și puradeilor care îi crescuseră, în rînd cu purceii, orătăniile și copiii. Cei rămași se culcau la loc, închizînd triști ochii lor mici și urduroși. Cu sau fără cumpărători, ei ședeau acolo mereu înșiruiți, ca la panoramă, așteptînd să-i vie chef vreunui mușteriu de o reprezentație; numaidecît, pentru cîteva lescăi, danțul, cu bălăbăneala lor pe ciomege, începea.

Cîteodată ieșea din gloată un ins cu ruptoare de mijloc și dureri de șale care cerea să-l calce ursul. Pentru operația asta aduceau o bătrînă ursoaică, o matahală cu blana galbenă ca mierea, pricepută în asemenea îndeletnicire. Pătimașul se culca la pămînt cu fața în jos. Dihania se urca cu pași moi pe el și pornea să-l frămînte întîi ușor, cu cîteșipatru labele, pe șale și pe spate, apoi, la îndemnul țiganului – hai, Marițo, lasă-te grea –, ursoaica se apăsa cu putere, înfundînd și ridicînd ca niște pistoane buturii picioarelor în mușchii omului, pînă ce ăsta, nemaiputînd răbda, striga: ho! Pentru leac plătea doi gologani, o litră de rachiu și un ciric de pîine, din care jumătate îl zvîrlea doftoriței.

Aduceau cîteodată și puiendri nedeprinși bine la joc, să-i învețe cu lumea. Pe ursuleții ăștia îi purtau cu moațe de lîinică roșie în frunte și fioncuri de panglicuțe la gît, să nu-i dioache, și îi ciomăgeau cu asprime pentru orice greșeală și neascultare. Tuturor le era milă, dar nimeni nu se amesteca: așa era rînduiala. Ba unii ziceau că-i bine să ne slujească nouă, copiilor, pildă. Urșii ăștia năzdrăvani mi-au umplut cu fericite spaime copilăria și au sădit în mine o poezie sălbatică ce dăinuiește încă. Au ajuns un simbol nedeslușit, dincolo de jocul literar, ca dintr-un fel de afinitate tainică, o înrudire afară din fire, ca un totem. Sau poate numai fiindcă, ori pe cîte șesuri m-a purtat, să joc cu lanțul de gît, viața, sînt și am rămas, măcar în gînd și în dor, ca și ei, un habotnic locuitor al muntelui.

Cămările împărătești

Hanul mi-a desfășurat apoi treptat și celelalte mari minuni ale lui, unele tainice, ca aceea a odăilor de prăvălie. Cînd am pășit întîia oară pragul uneia din ele, într-o duminică, să cumpărăm lumînare pentru biserică, am crezut că intru în camera unde împăratul din poveste își ținea comorile. Rafturi peste rafturi pînă-n tavan, îndesate numai cu scumpeturi, stămburi, pînzeturi, mătăsuri și tot soiul de țesături care-ți luau ochii, galbene, roșii, verzi, albastre, pentru rochiile împărătesei și ale domnițelor, basmale, barize, testemele și năframe în toate fețele atîrnau de grinzi ca în cer, lîngă alte podoabe cu care să se gătească toată curtea împărătească. În altă parte spînzurau zeghilice, ghebe, mintene, ițari, cojoace și tot felul de îmbrăcăminte, alături de opinci, ghete, cizme, iminei, cît pentru toată oastea împărătească pornită la război.

Pe tuspatru tejghelele se înghesuiau pachetele de bumbac, vălătuci de aba, teancuri de țoale și alte carpeturi mai proaste, pentru straiele norodului de rînd. Un băiat de prăvălie le desfăcea și le flutura și le punea sub nasul prostimiii...* [*indescifrabil în text*] cutezat să întindă mîna și să le pipăie. Am lăsat-o pe ea acolo și am trecut în altă odaie, plină cu butoaie de măsline, putini cu brînză, lăzi cu pește sărat, cutii pline cu cuie și belciuge, saci cu mălai și făină bălană;

mese încărcate cu tot felul de pîineturi, pîine albă cum e cașul, pîine cu două cozi, cu coltuce, pîinișoare în chip de pupeze, covrigi înșirați pe bețe de-a lungul văzduhului. Pe niște polițe late sprijinite de pereți stau rînduite sumedenie de sticle cu băuturi așijderi împărătești, căci unele erau verzi, altele roșii sau galbene, nu searbede ca țuica noastră de-acasă. Oamenii străini stau la masă, negustorul le turna din ele cu niște țoiuri. Cînd beai, te scuturai de tăria lor. Dintr-o cadă scoteau capetele niște sticluțe ciudate. A cerut și tata una, asta era trandafirie, pe care a destupat-o apăsînd tare cu degetul cel mare pe un sîmbure alb și rotund ascuns ca o nestemată în gîtul ei. Și, minune, a izbucnit cu fîsîituri și spume, cît ar fi stupit zeci de mîțe speriate deodată, o apă roșie. Tata mi-o întinse. Am pus-o cu sfială la gură și m-am înecat: era dulce, rece și înțepătoare. Am băut-o cu mare sfială și nu toată.

Mi se încleiaseră privirile pe altceva: în geamuri stăteau niște borcane cu cofeturi în toate culorile nestematelor din haznaua împărătească, numai că le apărau stoluri de muște, viespi și albine roind în jurul lor. Ce m-a uimit mai mult au fost niște momîi ca niște căciuli ascuțite la vîrf, dar de trei ori mai mari decît țurcana din capul meu. Înfășurate în hîrtie galbenă, stau la rînd ca niște popîndăi uriași la marginea tejghelelor. Tata a arătat spre unul din ei și a cerut o litră. Negustorul l-a luat în brațe, l-a desfășat și din scutece a ieșit o piatră albă, ca acelea din care se durează palatele împărătești, și a ciocnit-o cu muchia cuțitului. S-a desprins un bulgăre și cîteva așchiuțe, tata a scos și a plătit un kilogram și jumătate, după care mi-a dat și mie cîteva fărămituri. Scump foc, zise el oftînd și-l strînse cu grijă. Așa am cunoscut întîi zahărul: în chip de căpățîni. Dar toată viața tot mai mult mi-a plăcut mierea, cu care mi-a îndulcit mama, cînd m-a înțărcat, dorul de țîță.

Hora

Dar minunea minunilor era hora, pentru care tot satul se lăia din ajun. Oamenii, fetele, flăcăii se preschimbau, se făceau toți frumoși de nu-i mai cunoșteai. De unde acasă umblau cu cămăși negre, acum coborau la han albi ca oile noastre, cînd [i]eșau de la scaldă. De unde înjurau, ocărau, își dau poalele peste cap, batjocoreau pe bătrîni, acum mergeau în cumpăt, se făceau blînzi, cuviincioși, schimbau binețe, spășiți sărutau mîinile bătrînilor și se înfățișau hanului, cu toată rînduiala cuvenită unei curți domnești. Aci își arătau toți bunele deprinderi de care se lepădau acasă, vorbeau, se mișcau, zîmbeau cu măsură, uitîndu-se unul la altul ca în niște oglinzi, unde se căzneau să se vadă altfel de cum erau în toate zilele.

Hanul era și școala și salonul care-ți făcea faima bună sau îți scotea ponoasele.

Duminica, în preajma hanului, pe lîngă horă se înfiripa și oleacă de tîrg, adică se strîngeau nu numai localnicii, ci venea lume streină din satele vecine, cu tot soiul de mărfuri spre vînzare. Hora începea după-amiaza; jur-împrejurul bătăturii se așezau lavițe, pentru privitori. Taraful sta cocoțat în mijloc, pe un fel de podea de scînduri, ridicată pe stîlpi ca la doi stînjeni de pămînt, unde urcau pe-o scăricică ce se lua numaidecît. Asta, ca să se împiedice certurile și bătăile între flăcăii satului și cei streini. Ai noștri porunceau un joc sau un cîntec. Veneticii, ca să se arate tari, porunceau altul. Lăutarii șovăiau, nu știau ce să facă. Cearta se spărgea în capul lor. Dacă ascultau de unii, protivnicii nu săreau pe aceștia, care-i așteptau cu cuțitele scoase, ci tăbărau pe ți-

gani, că nu le făcea[u] gustul, îi băteau, spărgeau viorile, rupeau arcușurile. Oană a găsit dezlegarea așa cum văzuse la Huțula – a urcat pe țigani în văzduh, unde nu-i mai ajungeau bîtele și cuțitele harțăgoșilor.

– Ați scăpat, ciorilor, v-ați suit pe cracă, le strigau ciudoși vrăjmașii, cînd lăutarii începeau brîul în loc de învîrtita cerută de tabăra cealaltă, și nu se mai făcea nici o încăierare.

Dar o neorînduială mult mai grozavă, pe care Oană n-o putuse împiedica și care pe noi ne răsturna pentru multă vreme, era furatul fetelor din horă. Un flăcău căruia îi era dragă o fată pe care părinții nu voia[u] să i-o dea se înțelegea cu o haită de fîrtați, rude ori prieteni, și în focul jocului, cînd nimenea nu se aștepta, se repezeau ca un stol de ereți în horă și-n vălmășeală răpeau fata dintre surate și fugeau cu ea. Pînă să se dezmeticească părinții, lumea, pînă să se alcătuiască o poteră de alți flăcăi care să-i urmărească, se făceau nevăzuți cu prada. Hoțul își ducea mîndra acasă la părinții lui și curînd se sfîrșea cu nuntă. De obicei fata era mai dinainte înțeleasă cu feciorul. Dar întîmplarea mă tulbura aidoma cu cea din basm, cînd smeul fură și o ascunde pe tărîmul celălalt pe Cosînzeana.

Dar îndeobște hora se petrecea fără întîmplări de acestea. Și cînd se pleca soarele în chindii, taraful începea chindia, însemna sfîrșitul.Toți, amestecați, se prindeau de umeri și încingeau un joc nebun. Era cel din urmă. Fetelor, nevestelor, copiilor nu [le] mai era îngăduit să mai stea. Trebuia să plecăm acasă, la muls vite[le], la adus apă, la învîrtit mămăliga. Rămîneau numai feciorii, care porneau jocurile lor voinicești, ținîndu-se cîte doi-doi de brațe și chiuind ca-n codru. Cum plecau și streinii mai departe, țiganii îndrăzneau să coboare, mai ales că venea refeneaua cu băuturi și cîntece la ureche.

Cu prilejul acestor soboruri, hanul mi-a dezvăluit și alte minuni grozave: aici am văzut o femeie năucă, slabă ca o scîndură, cu o jumătate de obraz ars de o crestătură roșie, urmele fulgerului. M-a purtat înadins mama să mi-o arate, ca o pildă de neascultare. Nu vrusese să fugă de la geam, cum îi strigaseră toți, pe vreme de furtună. Ci făcuse pe grozava și deschisese fereastra și [i]eșise cu capul să privească. Atunci a lovit-o trăsnetul, care, se știe, intră mai ales pe deschizături. Au ridicat-o de jos țeapănă. Greu și-a revenit în fire, dar rămăsese cu o spaimă, rătutită, cu hulte în cap, de care nu se mai vindeca. Acum [o] scoteau din casă să se mai deprindă cu lumea, doar s-o găsi un vraci să-i scoată năuceala. Lumea uitase cum o cheamă, îi ziceau toți trăsnita din fereastră.

Altă dată a trecut pe lîngă noi o și mai cumplită minune: un om cu o jumătate de trup moale – nu putea mișca o mînă și un picior, avea și ochiul cu pleoapa căzută și gura strîmbă într-o parte, ca-n basmul cu jumătate de om. Tot urmările neascultării. Ăsta lucrase la cîmp în ziua de Rusalii, și ielele, furioase, îl pedepsiseră luîndu-i mîna și piciorul. Acum îl tîrau prin tîrg pentru cerșetorie.

Ielele astea, am aflat atunci, joacă sus în văzduh și vin peste om odată cu vîntul turbat, ori de cîte ori calcă poruncile și oprelișțile lor. Altfel nu fac rău. Trec numai rar, noaptea, cîntînd, pe deasupra casei. Dar nu e bine să le-asculți cîntecul. Mama le auzise cînd era însărcinată cu mine și, deși își astupase numaidecît urechile, se spăimînta să nu ies cumva pocit. S-a bucurat grozav că m-a născut nevătămat. Dar mi-a purtat necontenit grijă, sărmana, să nu-mi fie mințile luate de iele, ceea ce s-a văzut bine mai tîrziu.

Creșteam și nu știam decît că mă coboram singur la han, tot mai des, de cîte zece ori pe zi, mușteriu nelipsit în rînd cu urșii.

Hanul era călindarul satului, nu numai cu duminicile lui însemnate cu roșu, cu hora, el ne înștiința că e luni scoțîndu-și afară la pîrău scaunele, mesele, lavițele, tabliile tejghelelor, ca să le frece Oană și slugile cu nisip și apă de toate necurățeniile lăsate pe ele de băutorii necumpătați din ajun. Marțea își strîngea de dimineață gunoaiele ogrăzii rămase de la vitele călătoare și le da foc. Știam asta după sulurile de fum acru, înălțare ca niște stîlpi să sprijine văzduhul.

Miercurea, hanul își aducea carele și încărcau băligarul strîns grămadă dintre picioarele vitelor dejugate în bătătură și din coșare. Oană îl scotea departe, la capătul porumbiștelor și livezilor de pruni.

Joia îl trimitea pe Oană departe, la oraș, cu brișca goală, și știam că e vineri fiindcă hangiul se întorcea seara și descărca brișca umplută vîrf cu sacii de marfă cumpărată.

Sîmbătă se petreceau pregătirile grabnice pentru minunile duminicii. Se măturau iar curtea și ograda, se curățau și coșarele, se bătătorea cu maiul tărîmul horei, rîmat de porci și rîcîit de găini. Iar pe arșițele mari se aninau crengi de tufar verde deasupra lavițelor, să se umbrească privitorii fără acoperiș, sus și deasupra foișorului, unde se coceau lăutarii, ceea ce împrăștia un iz sănătos și proaspăt, ce tăia pe cel de sudoare al horei, cu tot busuiocul și rosmarinul pe care fetele îl purtau în sîn și la cingători.

Jalnica minune a Ilenii nebuna am descoperit-o destul de tîrziu. Într-o sărbătoare, s-a abătut la horă o arătare, ca o femeie, înaltă, deșirată, cu părul despletit curgîndu-i pe spate și cu un fel de rochie lungă, albă, tîrîș după ea. Lumea s-a dat la o parte – Ileana nebuna! Ileana nebuna își cată ibovnicul! Ea s-a ridicat pe vîrful picioarelor, a pus palma sub frunte și a privit ascuțit peste mulțime. Apoi a plecat fără o vorbă. Toți s-au sfiit de ea cu un fel de smerenie: înnebunise din dragoste. Acum scăpase de acasă, unde o țineau închisă. Numaidecît în urma ei se ivi un bătrîn prăpădit, taică-su, și se luă după ea. Nu făcea nici un rău, decît că rătăcea zănatică pe drumuri, de unde cu greu o aduceau îndărăt.

Dar hanul încrusta nu numai zilele săptămînii, ci în rînd cu [*cuvînt indescifrabil*] vestea marilor schimbări ale anului.

Așa de pildă, înainte de sosirea rîndunelelor, hanul ne spunea că vine primăvara. În curtea lui, deshăma calul de la o cotigă boșoroagă Galat spoitorul, cu smalaua și tărhatul lui. Știam că sîntem la Florii, în preajma Paștelui, și trebuie să ne gătim de cozonaci și pască. Numaidecît aprindea focul și înjgheba o vatră, dancii umpleau satele strigînd pe la toate porțile: spoim tingiri, spoim cazane! Galat avea locuința într-o margine a orașului, dar avea învoială cu hanul, care de luminatele sărbători se curăța, se spoia, se dichisea și-și arginta din nou toată văsăria.

Satul cobora jos la han cu ciublele de aramă și le da pe mîna meșterului, care, din urîte și coclite, altă minune, le făcea de argint.

Galat, țigan turcesc, se purta cu șalvari, ca și nevastă-sa, ceea ce ne umplea de un fel de scîrbă; muiere cu pantaloni! Amîndoi, așezați turcește jos, frecau cu șomoioagele de cîlți adîncul vaselor, în care apoi ne răsfrîngeam ca-n oglinzi. Cînd isprăveau treaba, cîrdul spoitorilor își lua zborul înapoi. Praznicul sfinților Constantin și Elena ni-l vestea iarăși hanul. Pe Oană îl chema Constantin. De ziua lui, hanul își înălța umbrarul. Cu cîteva zile înainte, căruțe încărcate cu o dumbravă întreagă de crengi umpleau curtea cu verdeață și oameni meșteri împleteau la intrare acoperiș din ramuri și lăstare, ca o boltă de codru adînc, unde-mi plăcea să răsuflu iz sălbatic de pădure.

Despre apropierea verii, tot hanul ne înștiința. Curtea și preajma lui toată se umpleau de turme behăitoare, trecătoare la vărat în munte. Era o minune de care nu mai mă săturam. Dacă aș fi fost de capul meu, aș fi pornit și eu cu ea odată, spre plaiurile albastre. Bacii puternici și pieptoși, cu saricele spînzurate pe umeri, ca niște dulămi împărătești, păstorii de pe lături, cu fluiere în brîie, umbriți de toate tainele depărtării, strunga alcătuită grabnic în chiar ograda hanului, mulsoarea molcomă ce vărsa în ciubăre fîntînile laptelui, focurile la care fierbeau pe cujbe tuciurile cu mămăligă, liniștea și somnul turmelor [*cuvînt indescifrabil*] cînd și cînd de o acioaie trezită la gîtul vreunui berbec mi-au lăsat o vrajă ce n-a mai apus. Odată s-a oprit un ciopor întîrziat cu o huidumă de cioban după el. Urca încet și cu zăboveli, povestea că-l scutură rău frigurile ce bîntuiau acolo în baltă. Noi îl ascultam cu inimile cît purecul, simțea că-l prind iar, și eu le închipuiam aceste friguri ca pe niște zgripțuroaice hîde care se țin pe urmele Feți-Frumoșilor ca acesta de față. În adevăr omul s-a întins cît era de mare și a cuprins o laviță, și, apucat de răul cel mare, s-a pornit să tremure zguduind tot umbrarul. Urșii erau nimic pe lîngă el. Atunci a ieșit din gloată un creștin umblat prin streini și a cerut lui Oană ca la o oca de vin negru din cel mai tare și mai vechi, scos de la boasca din fundul beciurilor, a mai turnat în el o litră de țuică de drojdie bătrînă, a adăugat doi pumni de sare măruntă, a plămădit, a descîntat și a bătut sticla pînă a făcut spume, apoi a sculat pe pătimaș și i-a dat-o. Ăsta, fără să mai întrebe ce e, a pus-o la gură și a băut-o toată pe nerăsuflate, a făcut o dată hă, de ne-am speriat, și s-a culcat la fel... Curgeau gîrlă șiroaiele de sudori de pe el. Peste două ceasuri s-a sculat sănătos și de bucurie a mai băut o oca, de data asta vin fără sare, numai cu adaos de drojdie bătrînă, păstrată numai pentru leac.

Toamna se vestea cu același popas legănat al turmelor la Hanul cu urși. Dar mai ales cu păstrămurile și cîrnații pe care hanul le întindea afară la uscat, ca gospodinele, rufele pe garduri.

Oană junghia cîte o sută de oi deodată, ne uitam cu groază cum le umflă cu țeava să le desprinză pieile de carne, cum le căsăpește să le puie în putini și butoaie la saramură, ca să le scoată apoi să le înșire la soare. Atunci știam că se lasă toamna, că hora intră în odaia cea mare a hanului, că muntele s-a sleit de turme, ogrăzile, de poame, și curînd are să cadă zăpezile, sub care hanul are să mocnească pînă la primăvară, ca urșii ce intrau așijderi în amorțire, împreună cu ursarul, acolo, sus, în Ursoaica lor, răznită pe coclauri.

Noi rămîneam despărțiți de lume, prin casele și bordeiele troienite, ducînd dorul minunilor închise cu obloane de zăpadă și zăvoare de ghețuri.

Astea demult, tare demult, cînd nu plecasem să mă pierd cu desăvîrșire în lume. Tîrziu de tot am auzit că Hanul cu urși a ars. În focul pus de răufăcător ar fi pierit însuși Oană cu nevasta. Și nu am aflat dacă a mai înviat din cenușă ca pasărea legendară, ceea ce mă întristează amar, căci chiar dacă s-ar întîmpla și minunea asta, pentru mine ar fi fără folos, asemenea pasăre înviind o dată la cîte cinci sute de ani.

Groapa îngerilor răi

De la o vreme, hanul chiabur s-a cerut înzestrat cu ghețărie și, într-o toamnă înaintată, Oană i-a ascultat îndemnul. A strîns oameni și i-a pus să-i sape groapă largă și adîncă pentru ghețărie.

Cînd gerul va fereca pîrîul, are s-o umple cu bolovani de gheață, să aibă cu ce răci vara băuturile. La o adîncime de două staturi de om, lucrătorii s-au oprit înfricoșați. Daseră peste niște oase năzdrăvane, ca de căpcăuni: cîteva măsele, una singură cît piatra de la rîjnița de zdrobit porumb, două lăboaie năprasnice, împietrite, ce-au lăsat în pămînt niște găuri ca cele cînd ai smulge din rădăcină un tufan, și o tigvă uriașă, cît cazanul în care făcea Oană țuică, cu locurile ochilor cît niște găvane și vizuini scorburoase ca de vierme, unde fuseseră urechile, și niște țurloaie groase ce pe buduroaiele de stupi. Unii ziceau că-s ciolane de jidovi, pieriți odată cu potopul, alții că sînt rămășițe de smei. Pînă a venit o babă și ne-a lămurit pe toți. Nu erau nici una, nici cealaltă, ci se chema că sînt oasele îngerilor răi, care, cînd i-a lungat cu fulgere și trăsnete Arhanghelul, au căzut aici și, în căderea lor, a plesnit pămîntul și i-a înghițit, așa arși cum se aflau. Se mai dezgropase cînd fusese [*indescifrabil*] asemenea fălci de trei coți, cu măsele de cremene cît pietrele de moară. Cui le-a dezmormîntat nu i-a fost a bună. Trebuia să le dea pe o apă mare el, după ce le-o dezlega cu cetanii popa, și locul, sfințit cu sfeștanie – ceea ce s-a și făcut. Așa a scăpat hanul și noi toți de pacoste și blestem.

Miercuri 17 iunie 1957, B[ucurești].

[Şcoala nouă]

În sfîrşit, stăpînirea se îndurase să facă local de şcoală în satul P. Şcoala cea veche, acoperită cu şindrilă spartă şi înverzită, privea cu ciudă din vîrful muchiei unde era cocoţată, la binaua din vale, ce creştea văzînd cu ochii pe maidanul fost vatra satului, de lîngă cîrciuma lui Petrache. Ce e drept, şi şcoala cea nouă, ca mai mică şi mai ageamie, trebuise să se plece şi să-şi scoată căciula în faţa hanului. Legea cerea să fie depărtare între ele cel puţin o sută de metri, şi de, cum era să muţi ori să închizi gogeamite han, statornicit acolo de peste treizeci de ani... Şcoala a trebuit să se dea ceva mai înapoi şi să se puie temeliile razna, pieziş cu drumul şi cam prea aproape de gîrla din spate... Dar nu era nimic, cu ceva cheltuială se puteau face doi-trei leşi care s-o apere de viitura apelor care năzuiau să o ia cu mal cu tot, primăvara şi vara, cînd ploua la munte...

Toţi erau mulţumiţi. Învăţătorul, că-i făcea şi lui casă de locuit ca lumea, alături de şcoală. Cîrciumarul, că toată salahorimea împreună cu maistorii mîncau şi petreceau la el... Gospodarii, că mai aveau ceva cîştig, care cu găzduitul, care cu vîndut rachiu pe ascuns, care cu cărat piatră, var, pămînt. Satul se umplu pentru trei luni de viaţă şi zgomot.

Dar nicăieri nu se petrecea mai bine ca în casa lui Costică Briciu, unde erau traşi cei doi maistori zidari Petrea şi Ivanciu, în seama cărora ovreiul antreprenor lăsase binaua...

Domnul Moise din Buzău luase fără licitaţie peste treizeci de şcoli în tot judeţul şi trebuia să le dea gata pînă-n toamnă. Aşa că dumnealui abia avea timp să treacă o dată, de două ori, în brişca lui cu un cal, pînă la „inaugurare", cînd avea să vie cu domnul prefect şi revizor şcolar să ia în primire fiecare clădire în parte...

Era o privelişte rară şi minunată întreaga robotă de pe fosta vatră a satului, însufleţită zi şi noapte de mişcare. Toate se făceau cu rînduială: într-un cot al iazului se aşezase cărămidăria, la care lucrau de zor vreo cinci familii de ţigani cărămidari.

Acum erau la arsul celui de-al doilea rînd de cuptoare... gurile neastupate încă azvîrleau văpăi ca nişte comori. Într-o şandrama de scînduri, lemnarii lucrau o parte din tîmplărie, alta fusese dată în lucru pe la casele lor. În fund, gropile cu var. Şcoala, după planul întocmit, îşi ridica la un cot de pămînt temeliile de piatră cioplită. Alături se săpau şanţurile pentru temelia casei învăţătorului... Era un zgomot, o forfotă, o zarvă, o alergătură de te lua ameţeala. Unii veneau, alţii plecau cu hîrdaie cu ciamur, cu var; salahorii se ciocneau din repezeală ori dinadins, se pumneau, iar maistorii, de sus, răcneau la ei înjurînd.

Treaba mergea minunat. Era ea cărămida nu prea arsă, dar se întrebuinţa la şcoală. Pentru casa învăţătorului, însărcinat cu supravegherea materialului, se hotărîse să se puie din cuptoarele arse bine, mai pe urmă. Nisipul, tot aşa, cam nebine dat la ciur, cam mare la bob; varul bolovănos şi negru; cheresteaua, nu prea bine uscată. Dar pentru domnul Nicu, învăţătorul, facem cum e bine, deoparte... de altă calitate... Şi treaba mergea minunat.

Seara, cînd se ostoia lucrul pe binale, începea petrecerea la han şi ţinea pînă tîrziu. Aci cinstea toată lumea şi mîncau maistorii şi salahorii străini. Se petrecea: cîte două-trei putini de brînză

pe săptămînă și maldăre de șunci și costițe afumate, iar negustorul fusese nevoit să mai bage un băiat în prăvălie. Dar mai ales țuică de amîndouă calitățile – nouă și veche. Nu se mai bea cu ciocana ori cu cinzeaca – cea mai mică măsură era litra, și băută dintr-o gîlgîitură. Obiceiul ăsta îl adusese Slană, maistor zidar, un slovac mic și pocit, care nu putea lucra decît beat... Treaz, spunea că amețește sus pe zid și nu poate călca pe schela cu podele de scînduri rare prinse de stîlpii binalei. Dar, beat, nu se clintea din loc și lucra fără fir și fără metru, numai din ochi potrivind cărămida, că n-ai fi găsit cea mai mică sminteală ori abatere. Cînd simțea că-i trece damful, ridica mistria în sus și făcea ca un apucat semne spre han, zbierînd: ohe, ohe! Numaidecît băiatul din prăvălie, care pîndea semnalul, se repezea cu litra de la gheață și i-o urca singur sus, că-i era și lui drag să se uite de acolo peste toată vărzuiala și amestecul acela... Slană punea sticla pe gura închisă, da capul din ce în ce, pe spate, pînă ce aducea fundul sticlei drept în dreptul miezului cerului, apoi despărțea buzele și da drumul rachiului. Asta se întîmpla lui Slană cam de patru ori pînă-n prînz, de două ori pînă-n amiază și de cinci ori pînă seara.

Seara, după mîncare, cei doi tovarăși, maistorii Petrea și Ivanciu, se urcau sus la gazdă, în vîrful muchiei, și dacă era a doua zi sărbătoare se întindea o altă masă, cu alt soi de țuică și alte mîncări... Erau poftiți toți vecinii. Petrea lua țitera și începea să țîrîie cîntece de prin Macedonia; Ivanciu umplea ceștile, Briciu făcea țigări – din tutunul maistorilor și împărțea la toți. Pe urmă, un soi de abureală se lăsa pe ochii tuturor, așa că parcă nu vedea nimeni cum Petrea lăsa țitera și ia pe Ileana, nevasta lui Costică, de gît, cum îi trage capul la pieptul lui și o sărută lung... apoi o ridică cu o mînă de mijloc și intră amîndoi în casă...

Ceilalți ori petreceau înainte, ori se risipeau.

Fatalitá

După un tablou al lui N. Cons.[tantinescu]

...Nebiruit, cavalerul se întoarce din îndelungata cruciadă, plin de slavă și izbînzi. Trupu-i oțelit nu mai simte truda atîtor ani de crîncenă luptă necurmată, nici povara cruntelor arme și zale de fier. Sufletul lui înăsprit de sînge și omoruri acum zboară mai blînd și mai duios decît o turturică spre logodnica ce-l așteaptă, de ani întregi stînd neclintită la fereastra castelului.

În trapul săltător al calului – pe drumuri drepte, pe cărări cotite, prin paragini și pustiuri – el silește zi și noapte să ajungă acolo unde-l așteaptă fericirea.

Și prin gînd își trece cu mîndrie viața-i: primejdiile atîtor ani de războaie, bucuriile atîtor biruințe, faima, cinstea și gloria ce-l urmăresc pretutindeni. De zeci de ori a fost abia la un pas de moarte... fără scăpare... și totuși, în clipa din urmă, norocul, ca o pavăză, se punea între el și dușmani... și necontenit scăpa neatins, biruitor.

Neînfrînt și trufaș, cavalerul se întoarce acum, încărcat de pradă bogată, pe care s-o risipească la picioarele logodnicei mult dorite, ca un strălucit dar de nuntă.

Și în trapul calului, pe drumuri streine, cavalerul aleargă spre castelul depărtat – aleargă fără de odihnă și fără de popas.

Și un neastîmpăr pătimaș, o dornică nerăbdare a început să-l frămînte... Cu ochii pierduți visează... Mai are trei zile de cale, numai, și va sosi...

...Deodată calul se poticnește și cade. Mînios se ridică ostașul, cu mîna pe mînerul spadei; pe trupu-i uriaș zalele sună a moarte. Vai de vrăjmașul nesocotit ce-l oprește în cale! Iute ridică obrăzarul să vază: în fața lui, un tron măreț, regesc, umple, închide tot drumul, ca un munte uriaș. Împlîntat de-a curmezișul căii, neclintit ca o stîncă de cremene, tronul nu lasă pe nimeni să treacă, să se strecoare măcar dincolo și să-și urmeze calea. Pe tron, o femeie stă încremenită, cu ochii închiși, cu brațele încrucișate. Pare o regină... o regină surdă și oarbă: Fatalitatea!

Înfrînt, cavalerul aprig pleacă biruit armele și genunchii – se dă învins fără să cugete măcar la împotrivire!

Și cu fruntea-n țărîna drumului rămîne țintuit pentru vecie la picioarele tronului neînduplecat... Și cu un gest de sfîșietoare deznădejde el risipește la picioarele nemiloasei regine prada-i bogată – darul logodnicei sale – și toată comoara vieții lui – toată faima, slava și cinstea...

Și acolo va înțepeni d-a-pururi, în colbul drumului, la trei zile departe de țelul spre care alerga aprig și setos d-atîta vreme.

Și departe, în castelul învechit, logodnica-l va aștepta mereu, încărcat de pradă și izbîndă să vie să-i dea sărutarea nupțială. Va aștepta necontenit și zadarnic pe cel ursit Fatalității.

1909, ianuarie 6.

Fînul

În zori am plecat cu carul lui moş Nichifor şi cu cinci cosaşi voinici la fîneţele noastre de dincolo de deal. Cînd am sosit acolo ne-a întîmpinat o mireasmă dulce, parcă toţi stupii din lume şi-ar fi vărsat peste pînza de flori mierea lor. Cînd am intrat în iarba înaltă pînă la brîu s-a ridicat un nor de fluturaşi care dormeau cu aripile strînse pe florile înspicate şi o ploaie de rouă scuturată ne-a udat picioarele.

Moş Nichifor s-a uitat spre Cornul Caprii şi a spus cosaşilor:

– Nu plouă, mă! Aşa mi se arată mie... O să ţie uscăciunea toată săptămîna asta.

Apoi zvîrliră mintenele, ciocăniră niţel coasele, le deteră pe cute şi intrară în fîn ca-ntr-o apă. Purtau coasele parcă ar fi ţinut în mînă un fulg, nu fier greu. Şedeau în loc şi numai din brîu în sus se mişcau uşor legănat, iar în faţa lor iarba ajunsă de sabia morţii cădea, valuri, valuri la pămînt.

Pe la prînzul mic s-au oprit şi s-au aşezat să mănînce merinde din traistă.

Moş Nichifor a aruncat o pală de iarbă proaspătă boilor, care îmbucau cu lăcomie...

– Hei, mai-ncet, că-i uşor mîncatul, da' greu cositul, plăvanilor!...

Cît mîncară încercai să cosesc şi eu. Dar coasa în mîna mea era ca o prăjină de plumb. Şalele îmi tremurau şi mă trecură sudorile. După cîteva opinteli izbutii să ţin dreapta şi să mînuiesc coasa. Dar, deodată, o uşoară şovăială mă făcu să-i scap vîrful în pămînt. Moş Nichifor sări şi mi-o luă din mînă, de frică să nu i-o rup.

– Apoi tocmai aşa am păţit eu cu condeiul, ca dumneata acum cu coasa mea. Am vrut să mă iscălesc pe-o petiţie şi am apucat beţişorul cu ciocul de oţel înmuiat în negreală. Da' credeam că n-o să-l pot ridica, aşa de greu era. L-am scăpat de vreo două ori jos; l-am sucit şi l-am răsucit pînă m-am lăsat păgubaş. Mă însemnase o cîrcălitură de slove mai rău ca o zi de coasă. Curgea năduşeala broboane pe frunte... Noi ştim să scriem cu alte condeie pe faţa pămîntului...

Şi luînd coasa ca pe o pană se avîntă iar în fîneaţă.

Pînă seara fînul era culcat la pămînt brazde, brazde, care urcau la deal ca treptele. Între brazde locul rămînea golaş. Dealul tot rămăsese ca un cap uriaş pe care un bărbier l-a tuns, de i-a lăsat numai scări şi cărări.

Am dormit noaptea acolo, lîngă foc de buturugi. A doua zi, după ce fînul s-a zvîntat, cosaşii l-au întors cu furcile, s-au apucat la pologit, adică au strîns fînul din fiecare brazdă, la mijlocul ei, făcîndu-l polog sau vălătuc.

După cîteva zile am urcat iar la fîneţe. Poloagele erau uscate. Oamenii le-au strîns mai multe la un loc, porcoaie, şi din porcoaie au făcut căpiţe, care au rămas acolo, în singurătatea pămîntului şi-a cerului, ca nişte căciuli de uriaşi.

Peste două săptămîni am urcat iar cu carele şi-am încărcat fînul să-l aducem acasă. Zburau furcile de la căpiţe la căruţă... Eu m-am căţărat sus, în vîrful carului, şi m-am legănat toată noaptea

e drum spre casă. Aici, în ogradă, carele au fost descărcate și fînul a fost clădit în clăi, cu meșșug, împrejurul unei prăjini înfipte în pămînt.

Vîrful clăii, țuguiat ca o turlă de biserică, l-a făcut moș Nichifor, cel mai priceput cosaș al tului. Fînul din clăile făcute de el nu-l plouă niciodată. Apa se scurge ca pe țigle de acoperiș, a de meșter e el la așezatul palelor de iarbă. El știe să le așeze pe locul cel mai uscat, să nu fie nezeală jos, pune cîteva grinzi dedesubt, pe care întemeiază claia. Chiar în mijlocul iernii, din aie iese un fîn moale și galben, ca sculul de mătase, pe care vitele-l mănîncă fără să lase un fir. nd fînul nu e bine păstrat se mucezește și se strică, iar vitele nici nu se uită la el.

Fînul nostru lasă foarte puține rămășițe. Fînul de deal e cel mai bun. Fînul de mlaștină are ul gros, cu cotoarele tari amestecate cu buruieni rele.

Hrana vitelor iarna este mai ales fînul. Dacă fînul e strîns umed el se încinge.

Gujălie

La marginea satului, dincolo de poarta țării, ședea Kiva țiganca, într-o cocioabă ce se ferea parcă, rușinoasă, de la drumul mare, dar nu avea unde să se ascunză în bătătura goală, vraiște și fără pic de gard. Delături putrezea de-a-n-picioarele o altă coșmelie, cu pereții sparți și dezgrădiniți, unde odinioară, cînd trăia țiganul, făurea potcoave pentru vitele drumeților. Acolo, altădată răgeau boi răsturnați jos la pămînt și ferecați între patru pari, cu cîțiva rumîni trîntiți peste ei și apăsînd din răsputeri, pe cînd meșterul curăța de zor cu razul, împrăștiind cît colo așchii de unghie tare ca fierul.

Asta era de mult... Potcovarul s-a prăpădit într-o iarnă, răpus de un junghiu – căpătat la o beție, cînd a căzut și a adormit în zăpadă, la cîțiva pași departe de casă. Kiva a rămas cu o puiță de copii răi și sfrijiți, dar pacostea cea mare era Gujălie...

Nu știu cum l-o fi chemat pe numele cel bun, lumea însă așa îi zicea. Era feciorul cel mare al țiganilor, dar mă-sa îl făcuse moale și de mîini și de picioare, cu capul bănănăind în toate părțile pe un gît subțire și adus ca un gît de vioară...

La început nu s-a băgat de seamă beteșugul copilului: îl purta mă-sa de colo pînă colo în brațe, lipit cu gura de pieptul gol, ca o lipitoare... Dar, de la o vreme, cînd a venit altul la rînd și el trebuia să se zburătorească și să se hrănească singur, s-a văzut că nu poate mișca nici mîinile nici picioarele și că limba îi era legată. Scotea numai niște grohăieli și bîlbîiri scurte, ori niște orăcăieli ascuțite ca de sălbăticiune. Numai gura nu-i sta ziua întreagă: ar fi mîncat oricît și orice i-ar fi dat, înghițind lacom și nemestecat ca un hultan flămînd, de unde și porecla de Gujălie...

Cît a fost mic, mă-sa a mai avut nițică milă de el. Se abătea de la treburi să-i mai arunce o îmbucătură în gură, ori să-l schimbe și să-l curețe. Și el, din albia unde încremenise, nu avea ochi decît pentru ea... Mai tîrziu, odată cu grijile și cîrcotele vieții, țiganca s-a înstreinat de poradița blestemată, a urît-o și a scîrbit-o de n-o mai putea suferi.

Și de-atunci viața lui Gujălie, care de cînd a fost el nu a umblat pe picioare și nici măcar nu s-a tîrît, s-a trecut cam așa: toată vara, trîntit pe jos pe prispa goală și oropsit acolo; toată iarna, azvîrlit pe lațța proptită cu un căpătîi de soba rece, în odăița întunecată a cocioabei – unde îl încuia mă-sa cu lăcatul pe dinafară. Pe la Sfîntu Gheorghe îl lua țiganca în brațe blestemîndu-l de foc și îl tîra afară, în colțul dinspre răsărit al prispei. Îl curăța acum pentru toată vara, îl schimba, îi mătura împrejur și-l lăsa. Acolo zăcea nemișcat pînă toamna tîrziu... Dimineața, vădana îi îndesa în grabă cîțiva dumicați de mămăligă în gură, îi turna pe gît o cană de apă și apoi pleca după nevoile ei în sat. La prînz, trebuia să vie numai pentru el acasă, să-i dea să mănînce, că țigănușii ceilalți nu vedeau de el. Acolo, pe prispă, îl ardea soarele, acolo îl bătea ploaia, acolo îl cuprindeau umbrele serii și-l acoperea noaptea. Bietul slăbănog rămînea singur, pradă celor cîteva găini ce rîcîiau după mîncare prin curte. Blenzile, îndrăznețe, fîlfîiau de cîteva ori din aripi, își făceau vînt, se azvîrleau pe el și începeau să-l ciugulească cu grijă de fărămiturile căzute. Apoi îl căutau cu de-amănuntul de pureci și de alte gîngănii, scormonindu-l toată ziua ca pe un maldăr de gunoi, că nu avea cine să le hușuie... Doar o javră de cîine ce se adăpostea lîngă el,

încîrligîndu-și trupul, ciucur de rapăn, în coastele bolovanului, mai mîrîia și se repezea după afurisitul de cocoș, cînd îi strica tihna. De cele mai multe ori, mă-sa îl uita și de prînz, și de nămiezi, și tocmai seara, cînd se întorcea trudită, îi vîra în gură cîțiva cocoloși de mămăligă căpătată, blestemîndu-l iarăși... La Vinerea mare îl lua din nou țiganca, îl curăța și-l premenea pentru iarnă, și-l tîra de subțiori în cocioabă, unde se așternea pe zăcut toată iarna. Înăuntru nu se vedea nimic decît dacă se deschidea ușa mare de părete, altfel lumina nu izbutea să străbată prin ochiul de fereastră numai cît un pod de palmă, cu țiplă în el...

Afară mai mergea cum mai mergea. Chiar tovărășia păsărilor din curte, a cîinelui răpănos și a purecilor era, la urma urmei, o alinare pentru slăbănog. Soarele din slavă nu căta că e urît ca o arătare și bubos, ci-l dezmierda și-l mîngîia, toropindu-l dulce, iar ochii lui șașii urmăreau norii albi ce călătoreau leneși, slobozi pe cer. Vara se supăra de ploaia care gonea din curte toate lighioile sus pe prispă, sub streașină, de tăbărau cu mic cu mare glajvără pe el. Toamna se bucura fără să știe de frunzele galbene aduse de vînturi jucăușe, în văzduh ori pe bătătură. Cîteodată chiar, un copil din megieși ori o femeie milostivă trecînd la fîntînă se îndura să-i aducă o bărdacă de apă rece, ori să-i dea o îmbucătură. Dar iarna intra în casă ca într-un mormînt. Aproape o jumătate de an o petrecea singur și părăsit în întuneric și frig. Cînd ceilalți plecau de acasă, îl încuiau pe dinafară; doar purceii îi lăsau sub pat, de frică să nu-i fure cineva. Și rămînea așa, cu ochii sticliți în tavanul coșcovit, șăzînd oropsit și părăsit, cu dorul de cîinele ce scheuna afară și care l-ar fi încălzit de i s-ar fi urcat colac pe pieptul dezvelit. Noaptea, tîrziu, cînd venea Kiva, îl boscorodea iar cu necaz, îi îndesa dumicați pe gît, îi vărsa o boalcă de apă rece de-i înghețau dinții și se culca adormind butuc lîngă el...

Așa viață ducea Gujălie.

Trecuseră ani mulți pe lîngă el, de care el nu știa nimic, căci mintea lui nu se deschidea la socotelile vremii și ale lumii. Frații și surorile muriseră ori se răzniseră departe, în lume. Kivuleasa îmbătrînise și abia mai da cîte o roată prin vecini după mîncare; coșmelia se dărăpănase de tot. Dar Gujălie era același, mic ca un copil, cu fața cît un pumn, boțită și schimonosită, cu părul rar și lipsă pe alocuri, cu pleoapele pe jumătate căzute peste ochii înfundați, cu gura largă și strîmbă, dusă pînă la urechi, cu mîinile și trupul numai răni și necurățenie și parcă mai lacom și mai flămînd decît oricînd. De atîta zăcere îi trecuse os prin os, șoldurile erau o carne vie, dar sufletul tot nu se îndura să se despartă de el, parc-ar fi fost prins în cătușe. Și cine știe cît ar mai fi dus-o așa, dacă nu se îndura Cel de Sus să-i poarte de grijă, tocmai cînd orice ajutor omenesc îl părăsise...

Pe vremea războiului, cînd năvala dușmană spărsese hotarele și pătrundea tot mai adînc în inima țării, satul lui Gujălie era în drumul scurgerii de oștiri. Nemții urmăreau de aproape pe ai noștri și curînd ghiulelele lor se încrucișară cu ale noastre, deasupra satului, părăsit de cei din urmă apărători... O zi întreagă s-au bătut pe marginile lui. Cîteva case ardeau. Bieții oameni fugiseră înspăimîntați în toate părțile. Jandarmii umblau forfotă, ridicau pe cei tineri și vitele se mînau ca turmele din urmă. Pretutindeni numai jale, jaf și ruină. Kiva își luase lumea-n cap, lăsînd pe Gujălie în cocioabă, încuiat... Cu lacătul pe afară... Atunci a venit o ghiulea, cea mai de pe urmă, parcă de Dumnezeu trimisă, și drept în casa Kivei a căzut, ridicînd-o de la pămînt... și a făcut-o puzderii, cu lavița unde zăcea Gujălie cu tot!...

Micul învățător

Nu mai era taină pentru nimeni că nemții aveau să intre cît de curînd. Oștirea noastră, copleșită, da îndărăt și, ca un talaz uriaș care se retrage, tîra odată cu ea tot ce întîlnea, oameni, vite, căruțe... În sat nu se mai isprăvea forfota... Unii treceau, alții soseau, cei mai mulți plecau departe în pribegie. Rămîneau doar femeile, copiii și moșnegii să ție nestins focul pe vetrele străbune. Lor le cădea grozava sarcină să dea ochii cu dușmanul, nu o singură dată și într-o luptă dreaptă piept la piept, ci umiliți și cu spinarea încovoiată ceas cu ceas, zi cu zi, ani întregi, poate!...

Spaima și deznădejdea amorțiseră pe toți. Sufletele bieților oameni zăceau culcate palancă la pămînt, ca rupte de vijelie. Zvonuri peste zvonuri se lățeau pretutindeni, ca petele de păcură pe albul straielor.

– În Costieni cică n-a mai rămas nimeni viu!

– Ba nu! spunea un altul, am auzit că numai pe copii îi ciugulește, îi schilodește și apoi le scoate ochii.

– Pîngăresc lăcașurile sfinte și ard satele, întăreau fugarii... La noi în Afumați au băgat caii în biserică. Din școală au făcut coșar pentru vitele cu rîie.

În nici o minte nu mai licărea un cuget întreg, un gînd bărbătesc și limpede. Se stinseseră toate, cum se stingeau în fiecare noapte luminile, de frica păsărilor de oțel ce spionau văzduhurile.

Și totuși, în bezna cumplită o lumină ardea în sufletul unui copil. Nu era mai mare ca de doisprezece ani și nu știa nici el ce puteri ascunse purta în adînc, gata să se închege într-o faptă mare. Știa atît, că el trebuie să apere și să scape școala de pîngărirea dușmanilor. Aceasta o făgăduise altuia și lui însuși și trebuia să o facă. Învățătorul pornise la cea dintîi chemare, luptase la Turtucaia și nu se mai știa nimic de el, dar la plecare atît spusese băiatului:

– Ionică, ia seama de școală și de grădină, în grija ta le las. Ține și cheile... Cînd oi veni, să le găsesc toate la locul lor. Am nădejde mare în tine. Și i-a strîns mîna ca unui om în toată firea. Băiatul era mîna dreaptă a dascălului. El îi da ajutor și îi ținea locul în clasă, cînd acesta pleca după alte treburi, și toate mergeau strună, buna rînduială ca și învățătura. Copiii îi dau ascultare, la joc ca și la carte, și, mai presus de toate, îl iubeau pentru voioșia și vioiciunea lui. Se vedea că e ager, după ochii mari, căprui, care se aținteau pe oameni și pe locuri, să le soarbă parcă. O cută tăiată între sprîncenele îmbinate arăta încordata băgare de seamă cu care rîvnea să prinză totul și să înfăptuiască bine orice ar începe. De n-ar fi fost copil, l-ai fi crezut, acolo sus pe catedră, adevăratul dascăl.

Ca focul îl ardeau cuvintele învățătorului, iar dragostea lui pentru lăcașul unde mintea și sufletul lui deschiseseră ochii ajunse un chin. Zi și noapte se gîndea ce să facă... croia planuri și nu-i ieșea din cap o icoană care-l făcea să se scuture ca de friguri: un pîlc de cai rîioși închiși în școală și rozînd lemnul băncilor. Atunci pornea de acasă, afară din sat, în poiana unde școala cea nouă, cu temelii de piatră, în mijlocul unei curți largi, răsădită cu pomi roditori, aștepta parcă îngrijorată și se mira că nu-i mai vin copiii... Era noiembrie, și ea, tot goală! Băiatul o cerceta și

colea cu grijă, o descuia, apoi intra cu sfială înăuntru. Aici îi plăcea să se gîndească și încetul u încetul lua o hotărîre.

Într-o zi a început a colinda satul, pe la toate casele cu copii mari și mici. Îl chema pe care um îi găsea la poartă, se sfătuiau și se despărțeau cu vorba:

– Vino după prînz.

– Viu.

După-amiază, școala era plină de copilași, rînduiți în bănci cu cărțile deschise și ochii ațin-ți la icoană... Focul ardea în sobă și micul învățător, după o caldă învățătură făcută cu toții îm-reună, își începu sarcina... Școala se deschidea în toată regula, și copiii aveau să urmeze fără ntrerupere, ca în vremurile bune. Dușmanul, cînd va veni, să găsească școala plină, așa ca să u mai aibă nici prilej nici pricină să o ocupe. Și era o vitejie fără seamăn din partea acestor șco-ari să înfrunte astfel de dușman despre care tocmai se vorbea că schingiuia copiii.

În fiecare dimineață erau cu toți acolo, în păr. De prînz, cei mai mulți rămîneau de mîncau, ot acolo, merindele aduse în trăistioare... Treceau pe drumul mare călăreți, ori tunurile zguduiau pămîntul... Pe sus se roteau aeroplanele... Coloanele obosite poposeau în poiană... Dar lecțiile e urmau fără schimbare. Cu ferestrele închise citeau, cîntau, spuneau tărăgănat și dulce tabla nmulțirii... Trecătorii auzeau de afară glasurile curate și treceau fără să le ia în seamă: „două ori una douăăă, două ori două patruuu". Așa, pînă seara tîrziu, cînd se împrăștiau liniștiți: știau că nemții nu intră niciodată noaptea în sate. Dar a doua zi se sculau cu noaptea în cap, se strîngeau n clasă și se puneau pe treabă.

Într-o zi tunul a început să bată în apropiere. Ghiulelele se încrucișau pe deasupra lor... Erau cele din urmă crîmpeie ale oștirii noastre, care se scurgea prin sat, fugărită de vrăjmaș. O pre-simțire jalnică îi copleșea pe toți, numai învățătorașul cel bărbat își păstra cumpătul.

Pe la ceasurile patru după-amiază, pe o zi geroasă, cu norii hărțuiți de vînt, s-au ivit cei dintîi dușmani, doi călăreți care au trecut pe șosea înainte. Pîndarul din colțul poienii îi vestise la vre-me, dar nimeni nu s-a clintit de la locul lui. Urmară apoi alții și alții. Un pîlc s-a oprit și a intrat în curte. Înlăuntru lecția își urma șirul, fără turburare, ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat. Micul dascăl citea cu glas tare „Patimile Domnului", cînd ușa se deschise trîntită de perete și, tropăind, cîțiva soldați intrară în clasă. Toate capetele se întoarseră; fețele se făcură albe ca varul. Cu o mișcare repede, dintr-o nobilă și dragă deprindere toți ca unul se sculară în picioare, ca pentru a saluta un oaspe iubit. „Bună ziua!"... Dăscălașul coborî și stătea neclintit cu degetul în cartea închisă, la patimile mîntuitorului... Soldații bolovăniră ochii mînioși și unul începu a striga ceva pe limba lui. Nimeni nu pricepea și nu se clintea. Atunci tăbărîră pe băiat, îl apucară de mîini și porniră să-l tîrască afară. Ceilalți copii fură îmbrînciți și scoși cu sila, apoi strînși roată în curte. Micul învățător, încercînd să-i lămurească, fusese lovit cu pumnii și acum obrajii îi ardeau ca jarul. Un fir de sînge se prelingea dintr-o nară și picura pe mintean. Celorlalți li se luase piuitul; cu capetele goale, trențăroși, unii desculți, alții dezbrăcați, cum îi apucase vrăjmașul și-i izgonise din clasa caldă, toți tremurau de spaimă. Soldații înverșunați părea că voiau să ia o hotărîre groza-vă și își împărțeau rolurile, cînd se ivi pe drum o trupă cu un ofițer. Aceștia se opriră la rîndul lor și tînărul ofițer întrebă ceva. Nemulțumit cu cele îngăimate de soldații ce se codeau să dea lămuriri, el chemă din mulțimea ce-l urma pe tălmaci și-i porunci să vorbească.

– Ce este aici? – întrebă acesta, cu apăsare ungurească în glas.
– Aici este școala satului, răspunse cu glas stins băiatul.
Ofițerul porunci iar ceva tălmaciului. Acesta reluă:
– Unde este învățătorul?
– Învățătorul este plecat pe front, dar locul i-l țin eu, fu răspunsul.
– Și ești destul de destoinic?
– Cu ajutorul lui Dumnezeu, voi face ce voi putea.
Soldatul tălmăci acest răspuns, care plăcu... Ofițerul începu să zîmbească. Dăscălașului prinseră a-i licări ochii ageri și a i se adînci cuta dintre sprîncene.
– Apoi, băiete, nouă ne trebuie școala să facem spital pentru răniți.
Copilul își încordă puterile. Simțea parcă pe limba lui apăsînd cu toată greutatea ei școala întreagă, pe care trebuia să o scape. Cuvintele abia se rupeau ca niște stînci smulse dintr-un mal.
– Domnule ofițer, se rugă el tremurînd, vă vom arăta o casă mult mai bună pentru asta. În satul din vale este chiar un spital adevărat. Îndurați-vă și nu ne luați școala tocmai acum, cînd am început-o cu atîta trudă. Am strîns cu așa cazně pe acești copii de care nimeni nu se îngrijește, că-mi pare prea mare răspunderea în fața lui Dumnezeu să-i las iarăși răzleți și sălbatici, fără învățătorul de toate zilele.
Ofițerul asculta din ce în ce mai uimit tălmăcirea noului răspuns. Pe chipu-i spelb trecu o lumină bună, care i se coborî în suflet. Porunci ca[,] copiii să fie lăsați în pace și le făcu semn să intre în clasă. Apoi scoase o hîrtie pe care scrisese ceva, un cuvînt ca să nu mai fie supărați de armatele în trecere, și, dînd-o băiatului, îl mîngîie pe părul ciufulit de mîinile grosolane. Se cunoștea că nu era neamț, după părerea celor ce l-au văzut trebuie să fi fost slovac. Apoi a privegheat pînă s-au împrăștiat soldații adunați acolo și numai în urmă s-a depărtat uitîndu-se din cînd în cînd înapoi. Școala a urmat înainte... Valurile de vrăjmași care s-au perindat au găsit-o totdeauna plină de copii cuminți, plecați liniștiți pe cărți și tăblițe. Hîrtia cu slove nemțești făcea iarăși minuni. Nimeni nu s-a mai agățat să-i tulbure și să-i risipească. Satul însuși era oarecum cruțat prin această îngăduială, pe lîngă care lesne a mai căpătat altele, mulțumită copilului cu suflet de viteaz care se legase să-și ocrotească școala și Dumnezeu i-a ajutat.

Singuri

Șed tuspatru în patul larg de scînduri acoperit cu un pled de lînă fumurie. Deasupra lor, pe o policioară bătută în perete, dar sus, așa ca să nu o ajungă în cazul cînd s-ar scula în picioare, arde închis garzonița, cu fitilul tras înăuntru, sub căciula de alamă coclită. Alături, o icoană de lemn a Maicii Preciste parcă veghează asupra lor, cu sticluța de agheazmă spînzurată de cui și mănunchiul de busuioc aninat în creștet.

Sînt singuri: trei fetițe la rînd, cea mai mare să tot aibă șase ani și un băiețel, prîsnea, ceva mai săltat peste un an și jumătate. Fetele jur-împrejur stau grecește, iar în mijlocul lor Nicușor cel mititel, drăcos și neastîmpărat, cu capul în toate părțile ca un capîntortură. Și e o larmă și un haz și gură de-ți iau urechile. Trebuie să-l mintă și să-l împace pe mititel pînă vine mama.

Au început jocurile cu „ocol-ocol, aicea șade iepurele“. Piciul întinde poznaș palma la surioara cea mai mare și rabdă nițel pînă i se face de două ori ocolul, apoi, prididit de gîdilătură, își trage repede mînuța, dînd pe spate capul cu cîrlionți plăviți și cu gura gîlgîind de rîs... Și rîzi pe urmă toți cu lacrimi, ca de cine știe ce pozna! Apoi se opresc, răsuflînd adînc, ca s-o ia de la capăt. Dar li s-a urît cu asta și trebuie să intre cu toții în joc: trec la „cirip, cirip... gara-gara“. Își așează toți mînuțele unele sub altele, ciupind cu degetele celei de deasupra dosul mînei de dedesubt, întîi mînuța celei mari, apoi a mezinei, pe urmă a celei mici, și iar o mînă a celei mari, de care se atîrnă a mezinei, și peste cealaltă mînuță a celei de-a treia, înfigîndu-și toți bine unghiile în piele să nu le scape... Deasupra de tot, Nicușor își așază mînuțele lui zglobii, chiar ca două păsărele; s-a făcut un ciorchine ce se leagănă în sus și în jos „cirip... cirip“... apoi deodată clădăria se strică și-ntr-o învălmășeală nebună mîinile se bat între ele, pe cînd copii țipă cît îi ține gura: „Găra, găra, găra“, chiar parcă ar fi dat uliul într-un stol de vrăbii gureșe. Așezarea și potriveala mîinilor însă se face greu. Ionica începe „găra“ înainte de vreme, așa că se lasă de jocul acesta și încep „barbă bărbărie, gură gurărie“, unde plodul cel răsfățat are rolul de seamă. El așteaptă cuminte, numai ochii îi sticlesc a rîs, pînă ce jocul ajunge la „hît de mutuluc“. Aici, cînd să-l scuture de smocul bîrligat din frunte, el dă să scape răsucind capul cu iuțeală într-o parte și în alta și iar pornesc toți să leșine de rîs. Mezinei, care numai se uită, i-a venit în minte: „Adam, Eva, moș Avram, Ițic, Pițic, facem ham“, și cu asta chilomanul a mai crescut. Copilașul așteaptă pînă unde vine să-i vîre degetul în gură, și-atunci, haț, dă să-l prinză. Fetița, mai în glumă, mai speriată, se trage repede îndărăt și izbește cu cotul pe cea mică, aceasta începe să plîngă. Lelița, cea mărișoară, o ia de-o mîngîie, o împacă și o așază în alt loc, către părete. Vine o clipă de răgaz și nedumerire. Nu știu de unde s-o mai înceapă.

Cele două mărișoare hotărăsc să facă ca broaștele: lelița să zică „cît a dat tat-tu pe cojoc?“, iar mezina cea mică să îngîne strigînd în același timp cu ea: „un ort, un ort, un ort“. Și haide pornesc, gălăgia și ramătul au ajuns culmea, nu se mai înțelege nimic. Cînd una strigă „cît a dat tat-tu“, celelalte, podidite de rîs, leșină cu capul în mîni. Cînd ele izbutesc să îngîne „Un ort“, moare de rîs lelița. Iar prîsnea, între ele, o ține tot într-un rîs, așa, degeaba, că ele nu pricep jocul.

'etițele strigă mai tare, crezînd că dacă vor țipa n-are să le umfle rîsul așa de lesne, dar pufnesc ît deschid gura și prîsnea, după ele, ridică casa în slăvi.

După cîteva încercări s-au încredințat că nici jocul acesta nu merge. Atunci lelița, vorbind epede-repede și bătînd grozavă cu degetul în pieptul fiecăruia, zice pe „ieși fetiță la portiță", cu nvoiala că cine o cădea să se facă mijă. Mijă a căzut cea mare. Se duce la ușă, pune mîinile la ochi și-și sprijină capul în scîndurile nu tocmai bine alcătuite, prin crăpăturile cărora vine un vînt rece din tindă. Nerăbdătoare, întreabă mereu: „gata?". Ceilalți cotrobăiesc prin toate părțile, căutînd ascunzători. Și-i o duduială prin casă, de parcă ar veni să-i prinză Han-Tătar.

O clipă de tăcere... și-apoi, pițigăit, răspunde una de sub pat: „gata!" Răscoleala începe. Prîsnea șade chircit pe brînci, cu mezina la un loc, în fundul subpatului, sub o albie cu gura în jos. Cea mai mică s-a băgat în firida sobei, goală de lemne.

Tățica, hoață, ca să mai lungească jocul, se face a-i căuta cu tot dinadinsul și a nu-i găsi, răsturnînd țoalele și pernele din pat, lovind donița, bubuind în ladă cu piciorul și înciudîndu-se: „Unde s-o fi ascuns, Doamne!". Ajunge la sobă, vîră mîna și apucă pe Marica; aceasta începe a smiorcăi, că de ce a găsit-o. De sub pat începe Nicușor să-i ție isonul, speriat de întunericul de sub copaie. Trebuie numaidecît să iasă și mezina cu el. Tățica le dă la toți apă cu bărdăcuța înflorită cu verde, bea și ea și răstoarnă ce-a mai rămas în cofă.

E tîrziu, prin ochiul de geam nu se vede deloc afară, doar se aude în țarc Joiana foindu-se de frig lîngă cluca de coceni și purceii flămînzi guițînd în tindă, unde i-a închis stăpîna la plecare. Acum și lui prîsnea îi e foame și iară prinde a scînci. Tățica îi dă o halcă de mămăligă și se urcă cu ei toți în pat, la celălalt căpătîi, spre sobă, ca să le spuie basmul cu băiatul care a băut apă dintr-o urmă de cerb și în cerb s-a prefăcut. Frățiorul, ostenit și somnoros, lasă căpșorul în poala ei și închide ochii. Și în timp ce lelița deapănă firul limpede al povestirii, cu mîinile-i dulci și mîngîioase, îi cată în cap, alegînd-alegînd vițișoarele răsucite cărări-cărări și făcîndu-se din cînd în cînd a ucide ceva cu unghia degetelui mare, cu care apasă repede și îndesat de două-trei ori în același loc. Gazornița pocnește încet și sîsîie prelung, neîncetat, însoțind glasul scăzut al băsmuitoarei, pe cînd surioarele ascultă speriate, cu ochi mari și gură căscată, parcă acum ar auzi întîia oară povestea de atîtea ori îndrugată... „Și numa' cum mergeau ei așa, rătăciți prin pădure, i s-a făcut băiatului sete! Și iacă într-o urmă de cerb nițică apă... Băiatul, nu: să bea, da' fata nu-l lăsa și plîngea"... Și, cu ochii duși, spunea înainte, lungind vorbele și coborînd glasul la fiecare pas al poveștii.

Cînd intră mama mirosind a răcoare sănătoasă de afară și cu iz de umezeală în scurteică, toate sar ca deșteptate din somn, uitînd de somn și de basm și de tot. Numai prîsnea doarme cu capul în poala tățicăi. Mama îl ia binișor de subțiori și-l ridică, sărutîndu-l apăsat în creștet. „Odorul maicăi, odor!" Apoi îl pune la sîn. Prîsnea-i copil mare, cu gura aproape încheiată, dar de dragul că e băiat singur la trei fete, nu s-a îndurat să-l ințarce, ci toti îi mai dă să sugă noaptea prin somn, cînd o bîjbîie cu mîna la piept. Și prîsnea începe să țocăie gros, înghițind cu ghiorăituri. Ea îl mai sărută o dată și se așează cu el pe patul vechi, pe cînd fetițele se agață, care pe poale, care pe genunchi, care în cîrcă. Iar mama, de dragul lui prîsnea, le sărută și pe ele.

Momîia

Soldatul Iancu Fărâmiță, o pocitanie spînatecă și zbîrcită – cel mai mărunțel și mai pipernicit „om“ din tot batalionul – se ținea toată vremea de pozne și năzdrăvănii. Parcă Dumnezeu, ca să-l despăgubească și să-l mîngîie, pusese numai inimă voioasă și deșteptăciune în el. Și tot numai pentru deșteptăciunea lui îl luaseră „bun“ cînd trăsese sorții – că tare se ruga să-l ia –, cu toată împotrivirea doftorului, că era doar o mînă de carne pe un pumn de oase, și alea moi.

De fel din părțile Slatinei, purtase vreo cinci ani coșurile pe ulițele Bucureștilor, strigînd cît îl lua gura, vara zarzavat, iarna boabe și gaz. Se brodise să fie, pe lîngă bun de gură, și nițel cam lung de mînă, dar numai vorba-i mergea, că de prins nu-l putuse nimeni prinde cu ocaua mică. Aici, în vălmășagul și fierbințeala frontului, doar cît auzeai pe un camarad că i-a pierit basmaua cu două-trei parale înnodate în ea, peste puțin altul că nu-și găsește ceasornicul ori tabachera, și-atît: intrau toate parcă în fundul pămîntului, că nu se mai afla de ele. Bănuiala cădea ea, dacă nu drept, cel puțin așa, pieziș, pe Fărâmiță, dar, de – hoțul cu un păcat și păgubașul cu zece: cum să taberi așa, din senin, fără dovezi, pe capul omului! În schimb el împărțea din belșug veselie tuturor: cînta, juca, povestea, păcălea, făcea ca toate lighioile, că se strîngeau oamenii ciotcă pe lîngă el, de te miri cînd avea bietul timp să mai șterpelească cîte ceva.

Una din poznele lui de pomină a fost cînd a adus, pe prinsoare, un neamț viu-nevătămat, mare cît un munte; și unde mai pui că, potca dracului, l-a adus în spinare!

Era o vreme dulce, deși înaintată, sus la munte, pe front – în părțile Oituzului. Batalionul, aciuat într-un soi de cot ceva mai ferit de bătaia spurcăciunilor de tunuri, s-aținea zi și noapte înaintea dușmanului, care, îndîrjit, da să intre orbiș, cum dă cîinele rău prin ciomag. Da' și noi îl otînjeam de se-ntorcea totdeauna chelălăind la culcuș, să-și lingă rănile! Șanțurile noastre treceau întîi pe la poala unor dealuri spînatice, se întortocheau pe marginile unor păduri sparte de toamnă și de ghiulele, și-apoi o croiau drept spre miază-noapte, tăind văile de-a lungul. În fund, cu fața la noi, munții se încovoiau ca niște spinări priene, de boi uriași.

Într-un loc ne despărțea de vrăjmaș abia o vale afundă și prăpăstioasă, gîtuită, stîlcită ici-colo de malurile surpate unul peste altul și de pe rîpile [în fundul] cărora ne vedeam bine dușmanii. Cu puțină băgare de seamă, cum nemții erau tacticoși și făceau toate cu șart la vremea lor, ajunsesem de le învățasem pe degete toate apucăturile și tot rostul.

Deoparte, la o curmătură a rîpii, unde valea se cotlonea, cîrmind spre ei, pe o teșitură de mal ceva mai ieșit, ca într-un ocol, dușmanul avea o pază cu legătură tare anevoioasă și care sta parcă pierdută și părăsită acolo. Oamenii se schimbau rar, ori ni se părea așa, unde vedeam santinela închivărată căscînd toată ziulica de foame și de urît. Fărâmiță îi pusese gînd rău, dar o clocea numa-n el și tăcea.

Cu vreo săptămînă înainte de Sfîntul Dumitru, ne tot băteam noi capul cum să prăznuim ziua lui don' căpitan, pe care-l chema ca și pe marele mucenic, cînd sare de colo Fărâmiță:

– Mă fraților, eu am să-l cadorisesc, mă! Și nu așa, cu fitece: am să-i aduc un neamț, mă, pe ales. Pe cel mai ferches am să-l aduc.

– Cum, mă Iancule?

– Iacă așa, cum mă vezi cu ochii verzi! De n-oi aduce un neamț viu-viuleț, să-mi radeți mustața. (Da' el nu avea nici în amîndouă atîtea tuleie, cît să faci măcar un sfert de mustață.)

...Și de aici vorbe și șăguială de nu se mai isprăvea. Căzuseră toți pe capul lui: ba „să-l ierte pe neamț, că nu i-a greșit cu nimic"; ba „să-l aleagă așa, mai mic, vreun pui de neamț numai, ca pe potriva lui"; ba „să-l mai aștepte nițel, pînă mai crește el și o mai scădea neamțul de foame"; altul, „să-și ia coșurile, că-l aduce mai lesne în ele"; mă rog, cum face românul cînd te ia așa în bășcălie și vrea să te zvîrle din ciocul opincii... Dar el, chisnovat cum era, da cu resteul peste botul fiecăruia de-l făcea să nu mai crîcnească, și tura-vura s-a tocmit de rămășag, zece pacuri de tutun, da' numai o glumă, că toți l-am uitat pînă a doua zi. Fărămiță chiar n-a mai scos o vorbă despre asta, pînă cînd într-o seară a pierit – nici la mîncare, nici la apel, nici la schimb, nicăiri! Toți îl căutam și-l căinam în toate părțile, dar să ne trăsnească prin cap unde era, pace!

Cu vreo săptămînă însă mai înainte se întețiseră furturile, de ne luasem de gînduri: unuia-i lipsea mantaua, altuia – căciula, altora – cizmele și vestonul, pînă și căpitanul s-a pomenit fără salteaua de lînă pe care i-o peria ordonanța, puricînd-o ziua întreagă în poienița din dosul bordeiului. Noi nu pricepeam nimic, pe urmă, după ispravă, ne-am dat cu seama că astea se cheamă că erau pregătirile lui Fărămiță, care nu uitase făgăduiala. El, ce e drept, n-a spus că a furat nici măcar cît negru sub unghie, că ar fi pățit-o pentru furt de „efecte militare". Numai mie și la vro doi ne-a povestit cum a pus la cale treaba și cum a mers întîmplarea: o fi așa, n-o fi, eu nu pun mîna în foc, că-l știu cine-mi era; destul că a adus neamțul și cu asta ne-a astupat gura și n-am avut ce face, l-am crezut.

În seara cînd s-a făcut nevăzut cu salteaua căpitanului, s-a strecurat, spunea el, binișor, în inima pădurii și de prin scorburile știute de el a scos toate bulendrele furate și s-a pus la încăciulat din ele o momîie, cu atîta meșteșug, că ai fi jurat că e om. A umplut întîi un sac cu paie și lînă prin care a petrecut o furcă de lemn, anume făcută, cu două crăcane sus și două mai jos care i se mișcau în furcă ca în niște încheieturi. În cele de jos a tras o pereche de pantaloni doldora de lînă, pe care i-a băgat apoi în cizme; pe brațele crucii de sus a îmbrăcat mînecile vestonului, așijderea împăiat, apoi l-a îmbumbat pe un piept ca de voinic... A mai migălit ce-a mai migălit și pe căpătiul de sus al prăjinii a înțepenit vîrtos un mototol, întocmai ca o căpățînă de om, pe care a trîntit o cușmă mițoasă, iar peste tot a aninat o manta surie de cele lungi.

Cînd a isprăvit de alcătuit momîiacul, a scos din altă parte un clondir din care a tras el mai întîi o dușcă bună, că era plin cu rom tare cum e focul, și l-a îndesat momîii într-un buzunar al mantalei. În celălalt i-a vîrît o pîine burdușită de miez și cu o bucată de brînză în mijloc. Și tot înșulărind la boarfe, a așteptat în pădure să se înnopteze bine... Aburi ușori ieșeau de pretutindeni, ca o răsuflare a pămîntului reavăn, și, fără să întunece prea rău văzduhul, mințeau vederile, schimbau înfățișarea lucrurilor, strîmbau așezările și încurcau prețuirea depărtărilor.

Cînd a socotit el potrivit, a pornit-o pîș-pîș cu momîia în brațe, spre postul de pază nemțesc de la grumazul dealului. Ajuns aproape, s-a pus la pîndă, și cînd pe brînci, cînd tîrîș, pe burtă,

s-a furișat cît a putut, pînă a izbutit să-și arunce ochii de colo pînă colo, ca un urs, pe podișul îngust al curmăturii.

Fărămiță a mai stat oleacă, s-a mai tras și apoi a ridicat dintr-o dată, iute ca fulgerul, momîia în sus și a așteptat nici el nu știe cît, cu inima cît un purice.

Santinela s-a învîrtit în sus, în jos, și cînd din întîmplare a dat cu ochiul de momîia ce parcă venea spre el din pîcla nopții, a încremenit: e om sau arătare? Abia după cîteva clipe și-a venit în fire și a tras. Un pocnet scurt, asurzit de ceață, și momîia, smucită de jos de Fărămiță, a căzut, el, lăsînd-o acolo, s-a tras cît ai clipi la o parte, sub mal. Neamțul, nedumerit și înspăimîntat, a așteptat să audă veste, ori să mai sară alții la el, dar nimic. De ce n-or fi venit tovarășii lui, la auzul detunăturii? Fărămiță n-a știut să ne spuie. Poate, or fi socotit că focul s-a tras din partea noastră... ori, cine știe...

A trecut o vreme, dar neamțul sta ca pe ghimpi: nu se poate, fusese ceva. Luîndu-și inima-n dinți, a pornit așa, cam orbăcăind prin întuneric, spre locul cu pricina. Nu se mai vedea aproape defel, dar pipăind pe jos cu țeava puștii, a dat de un trup întins și nemișcat. S-a plecat și, simțind că este un om ucis, i-a venit numaidecît inima la loc. Cel dintîi gînd i-a fost la jăcmăneală. Repede a smuls de pe trupul țeapăn mantaua cu totul, i-a luat căciula și cizmele și s-a întors grăbit la post. Aci, scotocind cu grijă, a dat peste sticlă și peste pîne, și țin-te... Nu s-a lăsat pînă ce n-a dat de dușcă tot romul și pînă n-a crăpat, hămesit cum era, toate merindele, de frică să nu vie tovarășii cu care să le împartă.

Romul însă, cum este romul, întîi s-a suit la cap, apoi s-a plimbat peste tot, și la urmă s-a lăsat în picioare. Geaba a încercat neamțul să se mai împotrivească; parcă i-ai fi dat cu muchia toporului în creștet, așa a căzut, și pe dată a adormit buștean, sforăind ca drepții fără de prihană.

Era o liniște acum și o pace se resfira pretutindeni, de parcă mîna lui Dumnezeu însuși se deschisese și o împrăștiase din cer pe tărîmurile acelea pline de sînge. Pădurea din apropiere nu-și clintea o creangă, iar pîrîul de alături își ținea răsuflarea.

Tiptil, călcînd ca un lup să nu-l simtă nici frunzele sfarogite de sub picioare, Fărămiță a fost gata lîngă neamț, l-a legat fedeleș de mîini și de picioare cu un ștreang, i-a pus un sac în cap, l-a umflat odată în spate, cumpănindu-se cu pușca neamțului într-o mînă, și zbughi-o cu el la vale, de-a dreptul prin pădure, pe unde știa toate cărările, că avea ochi ca de mîță în săptămîna brînzii.

Cînd a venit îndărăt noaptea tîrziu a fost o larmă, un huiet și un hohot, că însuși căpitanul a sărit din bordei fără să mai aștepte lămuriri, să vază ce-i. Fărămiță a înaintat prin bulucul de camarazi și punînd jos neamțul ce nu se trezise, ci tot borborosea necăjit, prin somn, a raportat „sirios“, frecîndu-și pe furiș șalele amorțite de povară: „Să trăiți, dom' căpitan, v-am adus și eu un plocon de ziua asta mare ce vine... E întreg-întreguleț, cum l-am găsit, nu-i lipsește decît chivăra, da' i-o găsesc eu mîne, pe lumină, că trebuie s-o fi pierdut în grabă pe drum.“

Iar noi a trebuit să punem mînă de la mînă și să-i facem zece pacuri de tutun, pe care tot nouă ni le-a vîndut, nu e vorbă, cu preț ca să ne ia pielea, că era tare ager la samsarlîcuri de-astea.

Un caracter
(după Theofrast)

În legenda ce-și făurise el însuși despre sine, se spune că fusese și slab. Ba chiar gingaș. Cînd l-am cunoscut eu era întreg căptușit și înzăuat în grăsime. Dar mai ales egoismul lui căpătase trei rînduri de guși și personalitatea lui înaltă ajunsese la al treilea cat de burtă... Nu știu dacă trecuse prin egoismul îngeresc al copilăriei, nu cunosc dacă străbătuse pe cel zvelt, aprins, destrămat al tinereții. Eu l-am aflat oprit în egoismul așezat și prosper al maturității. Un egoism gras, grav, masiv, solid înfipt în temelii neclintite. De pe acum monumental... Mă fascina... Ca o piramidă vie la picioarele căreia, eu, un infim turist cu gîtul întins și gura căscată, rîvneam, visam. Una din cele puține – șapte – minuni ale firii. Nu era nevoie să călătoresc în pustiile Egiptului să admir; era el, aici, la îndemînă, crescut, statornicit între noi de jur-împrejur, cu tot nisipul sterp ce se cuvenea. Egoismul lui avea forța sacră, teribilă a zeilor și a demonilor; mă vrăjise, mă încremenise în oroare sfîntă. Ah, mai ales acel desăvîrșit simț al posesiunii! Totul era al lui, de fapt, de drept, prin legea firii lui – nu punea în nici un fel hotar între ce este al său și ceea ce este al celorlalți. Nici o deosebire între al tău și al lui. Te anexa, te încorpora, te înghițea fără să aibă habar de ce săvîrșește, dacă îi făcea trebuință numai o fărîmiță din tine. Întindea mîna și își lua, își însușea, storcea și apoi zvîrlea orice poftea. Fără patimă, fără gînd, simplu, dar cu poftă. În el era numai o formidabilă, imensă poftă, care culegea și îngrămădea în el, cu același lacom deliciu, zaharicale și dulciuri, desfătări sexuale, rafinate senzații estetice, cele mai gustoase prospături culturale. Creierul lui era alt organ supus, tot un pîntec, destinat să-i sature apetiturile intelectuale.

Capacitatea de întindere și cuprindere a egoismului său n-are un capăt, nici sfîrșit. Cu el nu rupeai, nu isprăveai niciodată. Uitat ani și ani, ca o batistă mototolită în buzunar, să fi avut numai o cît de mică nevoie te căuta și te scotea să-și sufle nasul.

Ținuse șase neveste... Cîteșișase se spulberaseră pe rînd în lume, părăsite, neștiute, singure, în mizerii. El hăpătea pe cea de-a șaptea. Dar dacă întîlnea una din cele vechi, egoismul lui se înduioșa pînă la o îmbrățișare grasă, ceea ce îi pricinuia o plăcută gîdilare. Cumpăra atunci un pachet de ciocolată, rupea, îi da ei un baton și pe celelalte cinci le mînca el. Chiar dacă cîteșișase femeile i-ar fi ieșit în același ceas, întîmplător, în drum, ar fi mîncat bucuros cu ele șase pachete, bineînțeles păstrînd nesmintit proporția de batoane.

În privința asta avea măiestrii și virtuozități care mă sileau să-l admir cu stupoare: i se părea că simte un vag junghi? A doua nevastă, smulsă ca o păsărică din cuib, de privirea magnetică a șarpelui (în împrejurarea de față, înlocuită cu soneria insistentă a telefonului), alerga să-i pună ventuze, muștar, cataplasme.

Se zgîria cu mașina de ras, se rănea cu foarfecele la unghia încarnată a degetului mare de la piciorul stîng? A patra, aciuiată la „Crucea roșie", da fuga cu tot materialul trebuitor să-l panseze.

Avea nevoie de o carte, de o traducere, de un citat? Cea dintîi scormonită și trasă dintre culisele teatrului unde o oploșise venea, ca o fantomă, la inexorabila chemare a magului.

Arderile de tot ale devotamentelor se urcau pînă la el ca fumul jertfelor la nasul idolului impasibil. Prietene de o zi aruncate la coș, amante de o noapte lepădate odată cu prezervativul respectiv, chelnerițe ce-l slujeau la birt, gustate și date înapoi la bucătărie, vînzătoare de cărți de prin librării răsfățate o clipă și trîntite la loc în raft, la porunca egoismului său irezistibil, se sculau ca din morți și veneau să-l slujească pentru un moft, pentru un fleac, pentru o toană.

Într-o necontenită, extatică admirație, nu mai mă înduram să-l privesc, studiindu-l cu toată fervoarea. Pentru mine, el era modelul, arhetipul... Și mă căzneam, mă ingeniam să-l prind măcar cît de slab și palid într-o întîmplare, într-o povestire, ca un roman care să-i pună în toată lumina somitățile lui de genial egoist.

Și nu găseam nimic. El nu îndurase dureri, n-avea drame, nu suferise tragedii, nenorociri, fericiri, nu știa de soartă, slăbiciune, cădere... Prin cuirasa egoismului nu pătrundea nimic. Aluneca tot.

E drept că și el, ca și oricare total egoist, pătimea de o uriașă constipație. Egoismul lui avar nu se îndura să dea afară nimic din ceea ce apuca: creierul lui doldora de lecturi, ca și mațele ghiftuite de bunătăți. Dar din astea nu [se] putea înjgheba un roman, nici o nuvelă cumsecade. El și le rezolva singur, lunar, cu un purgativ, cu o splendidă conferință, ori articolaș. Ce aș mai fi putut face eu?

Avea o singură găurică la platoșă, pe unde m-aș fi putut strecura la sacrosancta-i piele. Un singur clenci, de care l-aș fi apucat: Dumnezeu.

El, care privea de sus toată creația – fără considerație și nici desconsiderație, ci o îngloba în el ca pe o mîncare, se purta cu Dumnezeu, ca, aș zice, cu un partener – cu mănuși fine. De la egal la egal. Fățiș, chiar cu oarecare condescendență, deși el însuși se socotea un sfînt... nu se botezase de la sine, cu toată autoritatea, anticipînd asupra hotărîrii sinoadelor – sfîntul?

Ei bine! El, care nu se ducea la casele altora decît poftit la ospețe, intra în locașul Domnului neinvitat, bine înțeles tot cu aceeași călcătură, rară, apăsată, ca pe stradă, cu același pas îngîmfat, fără sfială, cu aceeași legănare levantină de pașă cu trei tuiuri ale dinapoiului, tot cu capul sus, pieptul înainte, privirea cutezătoare, strecurată printre pleoapele strînse ușor arogant în dosul ochelarilor reprezentativi, cum intra în cafenele sau în biroul lui de mare dregător.

Dar, oricum, în casa Domnului făcea o sută de mari cruci, privind în cerul boltei, să-l vadă gazda și să-i înnumere lumînările închinate tacticos de cîte trei ori și aprinse la fiecare icoană.

Atunci făcea cu stăpînul locului înțelegerea reînnoită des... însă *donnant-donnant*: îl ruga ceva, plătea un pomelnic, îl angaja, încheia pactul trăgînd, ca niște iscălituri peste piept, alte cruci și ieșea, uitîndu-l și uitîndu-și angajamentul. Celălalt, bun din fire, nu-l trăda, îl primea, îl suferea, îl ajuta, zîmbind la toate uimirile și nedumeririle rele. Cred că-i plăcea și acestuia, ca un antipod dialectic al universalului său altruism. Așa că m-am lipsit să pun, cum mă gîndeam, egoismul lui – un dumnezeu, – în conflict închipuit cu un adversar demn de el, cu Dumnezeu adevărat. Și să scriu apoi peripețiile acestei drame, în care aș fi desfășurat toate ascuțimile, profunzimile, avînturile, înălțimile, vîltorile, strategiile, capcanele, coturile, chichițele egoismului său la trîntă cu divinul Adversar.

Mi-a fost frică să mă vîr între două pietre de moară, amîndouă tari, și m-am lipsit. Am auzit însă că marele meu amic a început să și-l scrie singur, lămurind diavoleasca-i sfințenie, pentru posteritate.

Încît, de totdeauna și astăzi, totul i se îndeplinește, regulat, egal, cu exactitate. Regi, președinți, miniștri, înalți dregători sînt unelte care se cuvine să-i ude, să-i sape, să-i gunoiască, să-i cultive nemaiîntîlnitu-i, extraordinaru-i egoism, punîndu-i la îndemînă toate înlesnirile: salarii, pensii, palate, vilegiaturi prielnice, ca acest supraomenesc egoism să se dezvolte slobod.

Așa că neavînd motivul unei snoave, măcar al unei anecdote, cel puțin al unei istorioare de care să mă agăț – sîmbure al unei fabulații unde să-l prind, să-l cuprind și cu pana înmuiată în culorile lui vii să scriu o viață ilustră peste toate veacurile, dincolo de Plutarch – am înjghebat acest sarbăd, spălăcit portret în alb și negru. Poate chiar în prea mult alb și-i cer iertare.

Miercuri 4 iunie 1958.

ADDENDA

[Astăzi împlinesc douăzeci și cinci de ani]

1909, noiembrie 27, vineri,
Șapte ceasuri seara

Astăzi împlinesc douăzeci și cinci de ani și mă simt, parcă, obosit de atîta viețuire.

Stau în casă, la masa de scris: boala mă împiedică să fiu, trupește, acolo unde îmi este tot sufletul. Stau... și sînt trist, de-o tristeță amarnică, nelinistită, neastîmpărată și totuși covîrșitoare. ntreaga mea tristeță de odinioară – blîndă și resemnată, ce m-a întovărășit ca o soră de-a lungul celor douăzeci și patru de ani de mai înainte, mi-a fost răzvrătită, ațîțată, răscolită de bucuiile scurte, neașteptate, de durerile și deznădejdile fără seamăn ce mi-au adus acest din urmă an - al douăzeci și cincilea – ce se încheie astăzi... Și astăzi sînt trist, nespus de trist, de acea tristetă dușmană, ce nu te iartă, nu te alină, ci neîmpăcată te mustră, te învrăjbește și hărțuitoare îți ;gîndărește toate rănile, înveninîndu-le...; tristeță care în loc să te împace, să te amorțească, dimpotrivă, te face să te zvîrcolești ca un vierme sub strivirea propriei tale neputințe și nimicnicii... \stăzi împlinesc douăzeci și cinci de ani și tristețea mi-a deschis toate izvoarele amintirilor ce :urg ca niște ape tulburi peste suflet. Și sufletul, năpădit, înecat de năvala cotropitoare, abia mai ăsuflă. Astfel, bîntuit de gînduri, stau la masa de scris. Deodată o amintire mă face să tresar, să nă ridic și să alerg dincolo... Grăbit răsfoiesc ceva... Da, da, trebuie să fie... Am găsit!...

E un simbol: Un bătrîn groaznic, gol, descărnat aleargă în goana calului peste cîmpuri și orașe, peste sate, peste munți. Barba îi înfășoară pieptul și-și amestecă firele cu coama calului, pletele-i flutură pe spate... și în pornirea-i furtunoasă pare purtat de un uragan... Nimic nu scapă însă ochilor lui adînci și înfiorători, nimic nu scapă de mîinile lui încleștate pe coasa cu care retează tot ce întîlnește în cale, și pe care o mînuiește cu atîta iuțeală că oțelul șuieră tăind văzduhul. Înaintea lui toate se pleacă, că sub el cad toate și-n urmă-i nu rămîne nimic... În dosul acestui simbol înfiorător stau scrise totuși cuvinte sfioase și dulci, atît de dornice, făgăduitoare de atîta fericire! Ah, mîna care le-a scris atunci, ca o mîngîiere pentru cei douăzeci și patru de ani ce-mi cosise nemilostivul bătrîn, mînuța aceea, cu ce dureroasă dragoste aș săruta-o acum, deși nu-mi mai scrie, deși m-a uitat... Și cum așteptam astăzi ceva de la ea...

Rămîn multă vreme așa, încremenit, cu ochii pe icoana Timpului și pe plăpîndele rînduri ce-mi făgăduiau atunci, în calda lor urare, viața! Dar acum acea urare îmbracă pentru mine un alt înțeles.... Și bătrînul, rînjind, își poartă coasa peste ea, peste toată nădejdea, dragostea și viața cuprinsă într-însa retezînd-o cu spăimîntătorul gest de călău... Și iar mă acoperă talazul amintirilor... Acum un an, ca și astăzi, stăteam în casă, dar nu așa pustiu și uitat! Un suflet venise să vegheze împreună cu al meu, venise închis într-un plic, ascuns în cîteva slove... dar de acolo, dintre slovele tainice, îmi zîmbea îmbărbătîndu-mă, îndemnîndu-mă călduros la viață. Și acum e aceeași zi, dar nu mai este același an... Eu stau singur și amărît, căci sufletul n-a mai venit – mîngîietorul de atunci... Zadarnic cerc să-mi alin amarul căutînd sufletul prieten în slovele unde-mi zîmbise odinioară, nu-l mai găsesc... Și totuși slovele sînt acolo, și alături simbolul pe

care acum îl privesc îngrozit... Ah, Timpul, bătrînul cosaş, ce ironic rînjeşte la mine în goana-i nebună! El ştie de atunci că ce am să caut eu n-are să mai fie, că nimic nu-i statornic, nimic nu rămîne, totul trece – şi sufletele ca şi cuvintele!... Ah, Timpul – şi tocmai el – ca un simbol – mi-a fost trimis purtător al celei mai frumoase urări şi făgăduieli ce am primit vreodată!... Văd că trebuie să mă opresc... Sînt trist, îndurerat şi plin de amar, dar n-aş vrea să fiu nedrept. Dacă am fost uitat astăzi – ca şi alte dăţi – e din propria mea nescotinţă şi vină...

E tîrziu, afară suflă vîntul şi galopul furios al amintirilor mă poartă necontenit... Lucruri pe care le credeam uitate se trezesc din nou în minte, crîmpeie de fapte şi împrejurări se întregesc acum, luînd adevărata lor înfăţişare, fărîme de trai, risipite de-a lungul vremilor, se alcătuiesc din nou într-un anumit chip... Şi viaţa trăită odinioară clipă cu clipă, viaţa împrăştiată în cele patru vînturi ale zărilor şi ale întîmplării, viaţa îngustă de-un ceas, de-o zi, de-un an, ce-ţi părea goală, destrămată, fără ţintă şi fără însemnate atunci, acea viaţă privită deodată în tot cuprinsul ei ţi se înalţă în faţă ca o stîncă de granit, ale cărei boabe sînt adînc înfipte unul în altul, şi din care nici unul nu trebuie să lipsească. Privind astfel viaţa nu-i dezlegi taina, nu-i afli enigma, dar vezi înlănţuirea tuturor amănuntelor, faptelor celor mai mici, care trebuiau să te mîne acolo unde era, unde se cerea să ajungă –... Şi astfel îmi trec vremea şi-mi omor urîtul adunînd fir cu fir urzeala vieţii mele, ţesută douăzeci şi cinci de ani de mîinile nevăzute ale Soartei... ţesută atît de încîlcit, atît de rară şi strîmbă că e o batjocură!...

(„Cronica", 19 octombrie 1984, p. 5)

Gospodărie

De vorbă cu moș Toma

Îmi place să vorbesc cu moșu-meu, un bătrîn voinic la trup și isteț la minte, deși nu prea ne potrivim la păreri.

– Și... zi așa, nepoate, după voi ăștia firoscoșii de acum, boalele nu mai sînt de la Dumnezeu...

– Dar n-au fost de la Dumnezeu niciodată, moșule, ci totdeauna au venit din nepază, din necurățenie, din fel de fel de năravuri rele cu care ne stricăm sănătatea, ca băutura, tutunul...

– Ba parcă spuneai odată de niște lighioi, nu știu cum le zice...

– E adevărat, moșule: boalele molipsitoare sînt pricinuite de niște viermuși nezăriți cu ochiul omului și cari se iau de la bolnav la cel sănătos; știi, că ai apucat destulă ciumă și holeră în țară.

– Bată-le să le bată de spurcăciuni, zice moșul zîmbind cu șiretenie; dar de unde le-ați mai scos dacă nu se văd cu ochii?

– Apoi se văd cu ochian, moșule, care mărește lucrurile...

– Aha, ochian de alea care arată pete în soare și muște în lună...

– Degeaba rîzi, moșule, întîi să pui ochii să vezi ce arată și pe urmă să vorbești.

– N-aș pune ochii să-mi plătești! Că ochii mei, cît sînt acuma de bătrîn, dar nu-i dau pe toate ochianele voastre!

– Să fii sănătos, moșule, nici nu-i nevoie, că sînt ei destui care se uită, spre folosul tuturor, răspunz eu cam oțărit.

– Ba fără glumă, o drege moșul, cum poți să vezi, măcar cu ochianul, un lucru care nu este? Cînd nu este nici o lighioaie pe care s-o văz eu cu ochii că dă boala, ce-o să mărească ochianul?

Eu rămîi pe gînduri, iar moșul rîde pe sub mustăți că m-a înfundat.

– Bine, zic eu, moșule..., hai să intrăm în casă să-ți arăt ceva.

Bătrînul se ia după mine, pufuind din lulea; intrăm amîndoi în odaia dinspre miazăzi, unde bate soarele. Trag jos perdelele și fac umbră, apoi întreb pe moșu:

– Vezi ceva, moșule, în văzduh?

– Nimic, nepoate...

– Dar acum? și dau la o parte un colț de perdea cît să pătrundă o rază de soare. Uite-te bine, îi zic, în raza de soare nu-i nimic? Și în același timp bat cu piciorul în podele..., să se înalțe pulberea. Mii și mii de firișoare, nevăzute pînă atunci, roiesc în cuprinsul razei de soare mișunînd ca niște vietăți.

– Nu văz nimic, zice moșul iar.

– Cum, nu vezi asta? și-i mai scutur o carte.

– Apoi, asta e colb, amestecat cu fum din luleaua mea.

– Ce-o fi, ce n-o fi, e vorba că îl mai vezi în altă parte decît în bătaia razei de soare?

– E drept că nu-l mai văz.

– Vrea să zică, iată un lucru nevăzut de ochi cum este firişorul de praf, dar care cînd străbate n raza de soare ajunge dintr-odată să fie văzut. Tot aşa şi cu viermuşii boalelor.

– Ce mă tot prosteşti tu pe mine, se supără moşul. Asta e colb şi fum. Dar viermuşii e altce-va, că nu-i cunosc şi nu i-am văzut niciodată.

– Ba e acelaşi lucru, răspund eu.

– Mă nepoate, zice moşul, ieşind pe uşă: ce-mi spui tu cam îşi aduce cu ghicitoarea, într-un vîrf de plop un iepure şchiop, treiera la bob... paiele cădeau, boabele s-atîrnau... Dacă ai altce-va de spus, bine, dacă nu, lasă-mă în pace, că mi-e lehamite de atîta colb şi vorbă!

Dar eu ies după el şi nu-l slăbesc, că ştiu că e aproape să-l rămîi, cînd începe moşul s-o ia acasă.

– De ce fugi? Rogu-te, ce se întîmplă cînd arunc o bucată de zahăr într-un pahar de apă? Mai se vede zahărul?

Moşul vrînd-nevrînd trebuie să-mi răspunză: „Nu se mai vede, că se topeşte“.

– Şi fiindcă nu se mai vede, fiindcă se topeşte, înseamnă că zahărul nu mai este acolo, în paharul cu apă?

– Ba este, dar s-a topit.

– Apoi topirea nu este decît desfacerea zahărului în mii şi mii de firişoare, aşa de mici încît sînt nevăzute, împrăştiindu-se în apa din pahar. Dacă iau o picătură din această apă şi o pun la ochian, am să văd firişoarele de zahăr cum văd viermuşii în sîngele ori scuipatul bolnavilor, unde nu-i puteam zări cu ochii...

... Dar moşul nu mai m-ascultă, ci se îndreaptă spre fundul grădinei, pufuind necăjit din lulea şi mormăind cum are obicei cînd vrea s-o sfîrşească: păcat de banii ce i-a cheltuit bietul tat-tu cu tine!...

(„Dumineca poporului“, 22 februarie 1915, pp. 2-3)

Petrecere

Deșertăciunea pedepsită

Un șoarece flămînd se învîrtea împrejurul unei nuci. Din lăuntrul ei însă, un vierme îi spuse:

– Nu te mai căzni degeaba. Tot miezul l-am mîncat eu și tu n-ai să te alegi cu nimic, decît cu osteneala...

Șoarecele stete pe gînduri, apoi întrebă:

– Dar tu ești gras sau slab?

Viermele, în deșertăciunea lui, răspunse:

– Sînt gras, așa de gras și sătul, că nu mai cer nimic de la viață.

– Foarte bine, zise atunci șoarecele... Nădăjduiesc că grăsimea ta o să aibă gust de unt de nucă... Și spărgînd coaja, scoase viermele și-l mîncă...

Fă ca înțeleptul, care nu se îngîmfă niciodată, chiar în mijlocul celei mai mari bogății.

(„Dumineca poporului", 23 august 1915, p. 3)

Petrecere
Regele cel drept

La o vînătoare, pe cînd se frigea o bucată de vînat pentru regele Nouch-Irrevàn cel drept, slujitorii văzură că lipsește sarea... Atunci trimiseră repede un rob la satul cel mai apropiat, ca să aducă...

Nouch-Irrevàn îi spuse:

– Nu uita să plătești sarea ce iei... Căci dacă tu îi lua-o degeaba, fapta ta o să ajungă obicei și bieții oameni din acel sat au să moară de foame curînd.

Curtenii, mirați, spuseră:

– Doamne, dacă robul nu plătește sarea ce-o lua, paguba și răul n-are să fie mare...

Regele răspunse:

– În lumea aceasta, apăsarea și nedreptatea au început dintr-un nimica toată...

Dacă regele ià un măr din grădina unui supus al său, robii săi, după el, are să ia pomul întreg.

Pentru cinci ouă pe care un rege le va lua pe nedrept, oștenii lui au să puie mii de găini în frigare...

(După Poetul Persan Saîdi)

(„Dumineca poporului", 6 septembrie 1915, p. 3)

Olarul eroic

Ne-am deprins să căutăm viteji numai printre mînuitorii de săbii și să-i găsim numai în mijlocul vărsătorilor de sînge. Și totuși cea mai umilită meserie își are vitejia și eroii ei, înainte mergători și mucenici adevărați în mîna cărora unealta roasă și învechită se preschimbă în armă cuceritoare cu care taie semenilor uimiți drum nou în inima naturii robite.

Viața olarului francez Bernard Palissy este în această privință mai plină de eroism decît a lui Napoleon, fiindcă nenumăratele-i înfrîngeri nu l-au putut cu nici un chip doborî și nu s-a lăsat pînă ce nu a biruit, înzestrînd omenirea cu o artă și o industrie nouă, cu care s-au hrănit în cursul veacurilor milioane de oameni, și care a făcut și gloria și bogăția unei țări întregi ca Franța.

A deschis ochii pe lume în anul 1510 și alături de tatăl său, un sticlar sărac și necăjit, aproape de cum a început să apuce cu mîinile, s-a trezit și el un lucrător sticlar. Copilandru tăcut și răznit de cei de seama lui, dar iscoditor nevoie mare, din pricina sărăciei nu a putut învăța la școală. A intrat în viață fără măcar să știe buchile și socotelile cele mai de nimic (pe care însă le-a învățat singur și temeinic mai tîrziu). Dar asta nu l-a împiedicat, ba poate dimpotrivă, să citească cu propriii lui ochi în mereu minunata carte a Naturii, pururi deschisă; cum spunea el însuși: „n-am avut altă carte decît cerul și pămîntul, date tuturor să le citească". Și cîte lucruri nu a deprins și nu a învățat la această școală liberă a Firii, lucruri pe cari parcă înadins le acoperă cu mîna-i înarmată cu nuiele, cealaltă școală, mică și înghesuită nu numai între patru pereți întunecoși, dar și într-un suflet și mai îngust de dascăl uscat și răscopt.

Pe lîngă o disciplină de muncă încordată și severă, de luare aminte veghetoare, de străduință trudnică, de rîvnă învierșunată, cu reluarea fără preget de la capăt a lucrării neizbutite, care i-au chezășuit izbînda. Natura i-a îmbogățit mintea și sufletul cu tot ceea ce un om cultivat putea să știe pe vremea lui. Așa că olarul a fost pe de-a-ntregul și un învățat naturalist care mai apoi la Paris a putut să țină lecții ascultate, despre fortificații, agricultură și mai ales despre istoria naturală. Văzînd izvoarele de pe oalele și blidele coapte de el în cuptor și imitate cu atîta firesc și adevăr după natură, Buffon nu poate decît să exclame uimit: „numai natura singură putea să producă un așa mare naturalist". Și pînă la vremile de azi nu se pot face mai bine decît a făcut el acele izvoade de șerpi, șopîrle, plante, flori studiate pe viu și reproduse apoi pe faianță în chip neîntrecut.

*

Pînă la optsprezece ani a stat acasă, lucrător sticlar și pe deasupra măsurător hotarnic. Dar meseria sticlăriei nu mergea. De o viață tatăl său se zbătea fără să poată înnoda două într-una! Și băiatul, mare acum, plecă în lume. Cu sacul în spate, a rătăcit aproape zece ani prin Franța,

Flandra, Germania, muncind pe unde apuca – fie ca sticlar, fie ca hotarnic și mai ales observînd, învățînd, instruindu-se. În urmă s-a însurat și s-a statornicit la Saintes în Franța. Curînd l-au înglodat copiii, iar nevoile i-au trecut dincolo de cap. Pe măsură însă ce-i creșteau lipsurile și neajunsurile, simțea cum se trezesc în el puterile minții și ale sufletului, așa de bogat hrănite pînă atunci. Simțea că poate – mai mult – că are nevoie să facă ceva care să-l ridice deasupra, care să-i îndestuleze și foamea copiilor și pe aceea, mai nepotolită, foamea sufletului. Și își rotea ochii adînci pretutindeni, socotind de ce ar fi bine să se apuce.

Pe atunci era căutată și se vindea cu preț bun olăria și blidăria smălțuită, însă numai în Italia se producea asemenea marfă, iar taina de fabricație era păstrată cu strășnicie... Spre această taină a smalțului își încordează Bernard toate puterile și ajunge să o cucerească într-o luptă de șaisprezece ani, zi cu zi, noapte de noapte.

Cînd s-a apucat întîi de acest lucru, nu știa nimic privitor la meseria smălțuirii, nici măcar cum se fac și se ard oalele în cuptor. Ar fi fost o dezlegare, să plece în Italia și să cerce să afle taina, dar cui ar fi lăsat poșidicul de copii. Nu-i rămînea decît să se puie pe muncă aici pe loc. Și mai întîi cu șart: a strîns și a studiat tot soiul de materiale ce și-a închipuit că ar intra în plămădirea smalțului, dar mai ales a celui alb – cel mai prețuit. Le-a amestecat în fel și fel de chipuri, le-a frecat și le-a încercat pe bucăți de oale sparte pe cari le ardea apoi în cuptorul lui. Nu studiul, nici munca nu-i erau vreo greutate, ci cea mai mare stavilă era sărăcia. Feluritele substanțe și boiele, precum și oalele care urmau să fie încercate trebuiau să fie cumpărate cu bani buni. Asemenea și lemnele cu cari înfierbînta cuptorul... Muncind însă, zugrăvind pe sticlă, desenînd, hotărnicind, izbutea să-și tîrîie de azi pe mîine viața și să-și urmeze în același timp experiențele asupra smalțului. Ani de zile a sucit și răsucit cercetările pornite orbește, a dibuit plămadele, a spart movile de oale noi, a azvîrlit troiene de hîrburi mînjite cu compoziție nereușită, a prăpădit sumedenie de stînjeni de lemne degeaba. Smalțul nu se ivea nici pe cel mai mic colțișor de hîrb. Și, vorba aceea, oalele sparte le plăteau copiii și nevasta, cari îndurau toate lipsurile și a căror pîine o lua de la gură ca să o zvîrle în foc... Cît despre el, nu simțea nimic! Frig, foame, sete, osteneală, toate le punea la spate, numai ținta să și-o ajungă. Acum tot necazul i-a căzut pe cuptorul lui din casă. Numai din pricina lui, că nu arde bine, nu-i iese smalțul. Și iată-l durînd, undeva la margine, un alt cuptor mai mare, care i-a înghițit la rîndul lui alte mormane de oale și de lemne, fără alt rezultat decît mizeria fără leac a întregei familii ajunsă pe drumuri. Toți i-au strigat că trebuie să deschidă ochii. Fără să se dea bătut, a lăsat-o mai domol, renunțînd la cuptorul lui propriu. Toate încercările le face acum la cuptorul unei fabrici afară din oraș, căci pe al lui nu mai are lemne cu ce să-l încingă. Nici aici însă nu i-a mers mai bine. Alte blide sparte, alte plămade risipite și nici urmă de smalț pe cioburile netrebnice!

Atunci, cuprins de o răzvrătire îndîrjită, s-a hotărît, v-ați aștepta poate să se lase pentru totdeauna, nu, s-a hotărît să înceapă cercetările de la capăt!

Cu prilejul unor mari măsurători în acel ținut capătă de lucru și cu banii cîștigați se întoarce mai înverșunat ca oricînd la descoperirea smalțului alb. Noi grămezi de oale, cumpărate cu bani gheață, sparte și acoperite cu fel și chip de plămade, cad jertfă încăpățînării sîrguitorului Bernard.

De data asta cioburile sînt arse într-o sticlărie, la un cuptor mai puternic și, pe ici pe colo, compoziția pare că s-ar fi topit și ar fi intrat în lut: dar de smalț alb nici vorbă! Alți doi ani pierduți zadarnic în cercetări nerodnice, în cheltuieli peste puterile lui îl duc la ruină și, atunci, scrie Smiles, „se hotărăște să facă o ultimă sforțare și începe, firește, prin a sparge mai multe oale ca totdeauna!"

Aproape trei sute de cioburi, mînjite cu plămadă, sînt așezate pe pardoseala cuptorului sticlăriei, cu osîrdia cu care se întindeau pîinile pe pristolul punerii înainte. Și după ceasuri și ceasuri de nerăbdare gîfîitoare iată că pe unul singur din cele trei sute de cioburi plămada se topise, iar după uscare se prefăcu într-un frumos smalț alb. Nici soarele pe ceruri, în primăvara iubirii lui, nu cred să fi strălucit mai orbitor pentru bietul olar ca pata aceea albă încrustată pe o fărămitură de lut.

Din clipa aceea spune el însuși că „s-a simțit un om nou". Într-un suflet a alergat la nevastă și i-a arătat proba, justificarea aparentei lui nebunii.

De pe sufletul lui a căzut piatra care-i tăia răsuflarea: strădania, zbuciumul sterp de atîția ani putea să-l socotească deci cu drept cuvînt un studiu trebuitor, de neînlăturat, ca să ajungă aici. Și astfel era îndreptățit față de el însuși, pentru tot timpul trecut. Dar acest căpătîi de izbîndă n-a fost decît începutul unui alt lanț întreg de încercări, de zbucium și cheltuieli. Trebuia chezășuită taina cercetărilor și pentru asta avea nevoie de un cuptor pe seama lui. Pentru aceasta își durează unul, la care lucrează singur vreo opt luni: adună lemne uscate din belșug, își modelează oalele trebuitoare, alcătuie plămadă pentru ars și într-o bună zi dă iar foc cuptorului plin cu hîrburi: și nu se mai mișcă de acolo o zi, două, trei, cu ochii la văpaia mistuitoare... Șase zile și șase nopți necurmate a vegheat, urmărind cioburile, dar plămada nu s-a topit pe nici unul...

Atunci iar a stat puțin să chitească... De bună seamă vina este a substanțelor cari nu au fost bine amestecate. O nouă încercare trebuie numaidecît făcută. Dar de unde bani? Nu-i mai rămîne decît să se împrumute la un vecin. Și iată-l cu banii luați pregătind o nouă provizie de substanțe chimice, de lemne și oale, la gura cuptorului care aștepta ca un moloch nesățios.

Scapără, focul duduie, văpaia încinge cărămizile, dogoarea crește, dar cioburile stau neschimbate... Smalțul nu se topește și stiva de lemne s-a isprăvit. Flămînd, mînjit, neprimenit de o lună, uscat și istovit ca o iasmă, cu barba zbîrlită, tremurînd de dogoarea focului ce-i ardea în suflet, parcă în locul și spre rușinea celui ce se domolea în cuptor, olarul deznădăjduit nu se mai putu ține și cu amîndouă mîinile zmulge ulucile curții. Apoi stîlpii pălimarului, unul după altul, urmează ulucile și sînt zvîrlite în foc. Bălbăra se întețește cîtăva vreme... Încă un ceas de iuțime și poate că plămada se topește... dar și ulucile s-au isprăvit mai înainte ca smalțul să se înmoaie... Poate că numai cîteva pale de dogoare încă și totul ar fi gata, dar focul se ostoiază... Ținîndu-și cumpătul, grav și fără un tremur, ca și cînd ar fi făcut un lucru ca orișicare altul, olarul intră în casă... Masa mare de tei, în jurul căreia se adună toți să mănînce, tocmai bine va ațîța flacăra domolită din cuptor. Și blănile mesei, scîndurile patului, spetezele scaunelor pîlpîie și trosnesc în mîinile nemiloase ale stăpînului, care jertfește totul, numai să descopere taina după care se stră-

uiește de atîți amari de ani... Dar jertfa nu este deplină, plămada rămîne nealterată și focul iar ıoare... Ah, dacă ar mai ține cîteva clipe, biruința ar fi a lui... I-au mai rămas scîndurile podelei. i dușumeaua casei scoasă în grabă urmează patul și mobila, zvîrlită pe același rug nepraznic. levasta și copiii îngroziți se împrăștie prin vecini și toți îi căinează pentru nenorocirea ce a căzut e capul tatălui, care de bună seamă s-a smintit cu desăvîrșire.

Noroc că smalțul, înmuiat de arzimea atîtui foc – ți-ar veni parcă să zici de atîta voință și înierșunată statornicie a omului – s-a topit. Altfel poate că acoperișul și toți căpriorii bietei case r fi trebuit să se mistuie în focul nemilostiv. Acum smalțul lucea voios și mîngăitor pe blidele ăcorite. Omul biruise, și Natura, hărțuită, supusă, lăsase să i se zmulgă încă o taină, dar nu o da lecît în mîna unui erou vrednic, purificat prin jertfă și foc. De aici calea merge, oricît de cotită i de întoarsă, spre răsplată, spre deplina încununare a unei munci de aproape douăzeci de ani le încercări sterpe, costisitoare, cari ar fi doborît pe un altul mai slab de înger. Olarul ajunge ɔînă la regele Franței care îl ia în slujba lui. Întîmplările celelalte din viața lui, pisma și clevetirile vrăjmașilor, închisoarea nu mai pot întuneca lumina unui suflet care a biruit așa de cumplit.

Și nu a învins pe oameni – semenii lui – ci însăși Natura. Dacă Bernard Palissy ar fi fost ostaș, fără nici o îndoială că ar fi ajuns mare și puternic, iar faima lui ar fi umplut lumea – de fum lesne risipitor... Dar așa, spre norocul aceste lumi, viteazul nostru s-a născut sticlar și cea mai mare ambiție a lui a fost să descopere taina faianței... Și a pus atîta răbdare, atâta rîvnă, atîta tărie, atîta credință pe o întindere atîta de lungă de vreme – a jertfit copii, nevastă, reputație, odihnă, sănătate, avere, toate astea în slujba unei singure idei, cît un mare mucenic pentru credința lui, și cît niciodată un erou al armelor nu a fost în stare să jertfească.

Dacă omenirea ar ști să-și caute mai bine eroii și un nou Plutarch s-ar încumeta să-i nemurească, umilul olar din veacul al 16-lea ar împodobi cele mai frumoase pagini ale epopeei străduințelor umane spre mai bine.

(„Lamura" nr. 5, februarie 1921, pp. 337-341)

Un meșter vrăjitor

De mii de veacuri, de cînd grindurile Europei se ridicase deasupra apelor, Marea Mediterană era despărțită prin toată lățimea Franței de Oceanul Atlantic și nu comunicau decît prin strîmptoarea Gibraltarului. Pe aici trebuiau să ocolească toate corăbiile încărcate cu mărfuri și călători, ca să ajungă de la țărmul apusean la cel de miazăzi al țării. Noroade nenumărate petrecuseră pe aceste tărîmuri, mulțumindu-se cu ele așa cum ieșiseră din făurăria Naturii, de la strămoșii celților pînă la romanii cei întreprinzători și plini de voinicie și pînă la francezii din timpul lui Ludovic al XIV-lea. Tuturor le fusese și le era peste mînă călătoria împrejurul coastelor, ce se făcea cu mari piedici și multă pierdere de vreme. Neguțătorii și oamenii politici jinduiau după un drum scurt care să lege cele două țărmuri, tăind Franța în două, dar unirea Mediteranei cu oceanul printr-un uriaș canal era un vis ce se părea cu neputință de împlinit. Și totuși acolo unde romanii nu se încumetaseră, unde împărații și regii de-a lungul vremurilor oftaseră, încrestînd cu unghia degetului arătător pe globul ce închipuia pămîntul o dungă de la malul oceanului la al mării, acolo, peste munții stîncoși și coclauri, un om strein de meseria ingineriei, un strîngător de biruri, avea să taie în scoarța pămîntului canalul dezrobitor. Pe acest perceptor al dărilor de sare îl așteptau de veacuri marea și oceanul despărțite, ca el să le unească iarăși.

Petre Paul Riquet era un simplu strîngător de biruri. Nici o universitate nu-i zvîrlise în creier cu lopata cunoștințele, nici o academie nu-l încununase, nici un sobor de învățați nu-i hărăzise o patalama inginerească, ca apoi cu ea în mînă să sperie lumea. Dar o altă academie mult mai înaltă îl unsese inginer: dascălii lui fuseseră pămîntul și marea, clinele munților și adîncurile văilor, cari scot ingineri nediplomați, dar fără greș. Abia știa franțuzește...; nici latina, nici greaca, limbile în cari se scriau atunci științele, nu-i erau cunoscute. Dar adîncimea minții lui era pe potriva adîncimei mărilor ce avea să lege, iar răbdarea tot așa de tare ca a pămîntului ce avea să străpungă...

Petre Paul Riquet, strîngător de biruri pentru regele Franței, avea o moșioară la poalele Muntelui Negru, în fundul ținutului Languedocului, acolo unde oceanul face o intrătură, gîtuind trupul Franței. Aici țara este mai îngustă ca oriunde și străbătută de două rîuri, ce izvorăsc ca de la mijloc, din Pirinei, la vreo poștă depărtare unul de altul, pentru ca apucînd drumuri deosebite, unul – Garona – să se reverse în ocean, iar altul, luînd-o spre miazăzi – Aune – să se verse în Mediterană. Asta închipuia oarecum ca o slemnă, ca un slab izvod de canal firesc, astupat de întregul masiv al Pirineilor de pe ale cărui povîrnișuri opuse își luau obîrșia.

De sute de ori Riquet străbătuse acest drum, fie pentru nevoile strîngerii de dăjdii, fie vînător, cu ochii în pămînt și gîndurile în nori, cercetînd terenurile, scotocind tălpile munților, măsurînd clina văilor, socotind grosimea pripoarelor. Ochii lui găureau pămîntul steios și vedeau mai dinainte și aievea dîra uriașă, valul nestăvilit pe unde avea să-și amestece marea și oceanul undele purtătoare de avuții și interese omenești.

Băştinaşii pămîntului, stingheriţi de greutăţile drumurilor, de multă vreme trăsese băgarea de seamă a ocîrmuirii asupra însemnătăţii ce ar avea un canal făcut în acest loc... Pentru aceasta se trimisese o comisiune de ingineri mari şi firoscoşi, cari au străbătut ţinuturile în goana poştalioanelor cu zurgălăi, au poposit grăbiţi şi obosiţi ici-colo, au pus ocheanele la ochi şi au privit peste culmi, au deschis compasurile şi au măsurat; apoi au strîmbat din nas ori au ridicat din umeri şi întorcîndu-se la Paris au statornicit, grozavi, că un asemenea canal este cu neputinţă de săpat. Aşa le spunea ştiinţa lor, despre care mărturisea diplomele scrise pe pergamente de cîte şapte palme. Iar Riquet pîrcălabul, în timpul acesta, străbătea, agale şi cine ştie pentru a cîta oară, văile întunecate ale Garonei şi poate că pămîntul atotştiutor se înfiora sub paşii lui, ce însemnau de pe acum, în ciuda învăţaţilor lumii, dunga pe unde avea să-l taie fierul şi să-l spargă tărnăcoapele... Sosea apoi acasă şi se apuca de lucru: săpa în ograda lui şanţuri, ridica masive ce închipuiau munţi, scobea tuneluri, prubuluind, încercînd să înfăptuiască în mic, dar cu şi pe pămînt adevărat, ceea ce avea să încerce în mare mai tîrziu. În urmă intra în casă şi bughinit pe masă trăgea pînă noaptea tîrziu pe hîrtie planuri peste planuri şi socoteli peste socoteli...

Cum n-avea nici o învăţătură, tot aşa nu avea aproape nici o unealtă inginerească şi dezlegase problema cu o vechitură de compas ruginit. Dar viaţa-i îndîrjită era în mîinile lui mai abitir ca orice instrument strălucit şi alămit...

Aşa a visat, a muncit, a gîndit şi a studiat ani peste ani, adunînd note şi material, ridicînd schiţe şi planuri, înfăţişînd pe de rost fiecare cotitură a văilor, cunoscînd cu ochii închişi şi numai după pipăit natura şi felul terenurilor, înclinările, piedicile şi greutăţile şi tocmai tîrziu, înteţit de stăruinţele arhiepiscopului de pe atunci, marele Colbert, trimiţîndu-i, de departe, un studiu şi un plan amănunţit al canalului, cu încredinţarea că este cu putinţă de executat, Colbert, care urmărea ridicarea Franţei prin industrie şi comerţ, fiind el însuşi unul din marii muncitori ai ţării lui, n-a mai stat la gînduri şi a supus numaidecît planul şi toate foloasele înfăptuirii lui regelui... Şi iarăşi o nouă comisie fu orînduită să studieze la faţa locului proiectul lui Riquet şi să-şi dea părerea. Urmarea a fost că de data asta proiectul a fost găsit bun şi executabil, cu oarecari schimbări... Şi cum să nu fi fost bun cînd nu o uşuratică învăţătură de ţifre, ci însăşi munca, cunoştinţa afundă, buna credinţă şi dorul de a înfăptui lucrarea trăseseră cu mîinile lor neşovăitoare liniile uriaşului plan. Comisia însă încheiase că, aşa cum îl plănuise Riquet, canalul nu se poate executa, din pricina imposibilităţii de a scobi un şanţ care să aducă apele în canal, acolo unde acesta ar trece la înălţime prea mare.... Omul nostru însă, stăpîn şi pe ce ştia şi pe tainele tărîmurilor pe care le cunoştea pînă la măruntaie, ţinea morţiş că ceea ce spune el e drept şi adevărat şi că nu are nimic de schimbat în planuri. Comisia, înţepată, nici nu vrea să stea de vorbă şi de aici tărăgăneală şi întîrziere fără folos. Era aşa de mare deosebirea între vederile lui Riquet şi ale comisiei că regele, încurcat, a dat poruncă să nu înceapă lucrarea pînă nu se curmă neînţelegerea şi nu se hotărăşte de partea cui e dreptatea. Atunci Riquet declară că începe, dacă i se dă voie, lucrările şanţului pe socoteala lui, ca o încercare: „aşa că, zice el, eu pun în joc şi cinstea şi averea mea. De-oi da greş am să trec drept un vizionar şi am să pierd o mare sumă din averea mea.“. În sfîrşit i s-a dat dezlegare şi hîrtii la mînă să înceapă această lucrare „de încercare a pantei şi de conducere a apelor.“ Omul nostru trecea acum de la îndrăzneala închipuirii

la aceea a faptei, a executării, în care s-a dovedit tot așa de destoinic. În cîteva luni cu hărnicia și neîntrecuta-i putere de muncă, a isprăvit șanțul de încercare și a dovedit cu ușurință, împotriva tuturor comisiilor și paracomisiilor, că avea dreptate: putuse da apa trebuitoare plutirii corăbiilor în partea cea mai înaltă a canalului... Comisia plecă cu coada între picioare... Toată lumea îl numea acum: Moisele Languedocului, care cu varga voinței lui izbutise să facă să curgă apă peste stîncile și dîlmele ținutului. Și astfel cîștigă de la rege învoirea de a păși mai departe, la înfăptuirea canalului însuși.

Dar de aci greutățile încep și mai mari și se țin lanț. Lipsa de bani i se ridică în față mai puternică și mai neclintită ca munții ce avea să spargă și să găurească.

Consiliile județene ale provinciei Languedoc, căreia îi folosea mai mult acest canal, refuzară orice ajutor bănesc, iar vistieria regească era secătuită de războaiele lui Ludovic și minunea cea mare ce a săvîrșit acest om este că totuși a găsit banii trebuitori, măcar că și-a jertfit propria lui avere... Înfăptuirea acestei opere uriașe s-a făcut așa de repede, cu așa preciziune și punctualitate, ca un lucru pe care nu omul, ci însăși natura și-ar fi luat sarcina să-l săvîrșească. Douăsprezece mii de oameni lucrau necurmat pe șantiere, canalul fiind început în mai multe locuri deodată. Conducerea, administrarea, gospodăria întreagă o avea Riquet neobositul, care era sufletul adevărat al lucrării, alergînd de la o echipă la alta, nemîncat și nedormit, distribuind lucrările, îndemnînd, încurajînd, îndreptînd greșelile și mai ales punînd pretutindeni piept lipsei de bani ce amenința tot timpul să-l lase fără lucrători. Și nu a luptat numai cu solul dur și protivnic, dar și cu semenii săi, cărora voia să le facă bine. Toți proprietarii pe locurile cărora trecea canalul i se arătau vrăjmași: unii se puneau împotrivă, alții cereau prețuri înzecite pe chinga de pămînt ce-i străbătea valul. Nu numai atît, pisma și răutatea se amestecară și ele... Dar zadarnic... Canalul creștea și se lungea zi cu zi și după trei ani un bun crîmpei era gata și bărcile puteau pluti făcînd transporturi. Peste alți doi ani altă parte din canal era isprăvită și însuși arhiepiscopul Tulusei, urcîndu-se pe corabie pe malul oceanului s-a coborît la orașul de scaun, purtat de undele canalului construit de cel pe care îl ocrotise. Vinaturile, poamele, lemnele, vitele și toate mărfurile luau acum calea apei și pluteau de la țărmul Atlanticului pînă în inima Franței sau urcau de aici către miazănoapte, la orașul Narusa. În acest timp se lucra la săparea canalului în toată întinderea lui, pînă la Mediterană.

Gîndiți-vă acum ce vrăjitor trebuie să fi fost acest om, ca dintr-un biet perceptor să ajungă să tîrască după el în această uriașă întreprindere un popor întreg, cu cel mai mîndru rege din cîți a avut vreodată.

Nu s-a dat înapoi de la nimic, din cîte sînt îngăduite, numai să izbutească să ajungă o țintă, de pe urma căreia nu avea să tragă nici un folos nici el, nici urmașii lui. Harnic și neobosit, muncitor pînă la istovire, Riquet nu are seamăn în ceea ce privește buna rînduială gospodărească a lucrării, de la cele mai abstracte proiecte de concepție ideală, pînă la cele mai de nimic și mai pipăibile amănunte de executare practică și reală. Felul cum a organizat lucrul în ateliere, echipe, brigăzi, toate înșiruite de-a lungul traseului, va rămîne un model de înțelegere practică omenească, cu atît mai uimitoare la acest îndrăzneț mînuitor de închipuiri. În același timp avea cunoștin-

ţă adîncă de oameni cu toate slăbiciunile lor, pe cari îi cîştiga totdeauna, cînd prin convingere, cînd prin diplomaţie, cînd prin fapte ce nu se mai puteau răsturna. Aşa într-o vreme cînd era la mare aman de bani şi în haznaua ţării sufla vîntul, l-a rugat pe ministrul Colbert numai atît, să-l lase să intre în cabinetul lui, fără să se vestească la uşă, cînd ministrul va fi la sfat cu arendaşii birurilor din Languedoc, cei mai puternici mînuitori de bani de pe atunci... Într-o bună zi, cînd ministrul şi fermierii birurilor erau strînşi la sfat, uşa se deschide fără veste şi Riquet intră, aşezîndu-se tacticos la o parte şi ascultînd sfatul. Fermierii căscară ochii mari şi se crucesc de ce trecere are Riquet la ministru, dacă-i îngăduie să intre aşa tam-nisam peste sfatul lor. Asta înseamnă că între Riquet şi Colbert nu mai este nici o taină! Această viclenie aşa a impresionat pe aceşti arendaşi ai dăjdiilor că au şi început să se dea bine pe lîngă Riquet, care după cîtva timp ajunge să se împrumute de la ei cu o mulţime de bani.

Pe lîngă toate necazurile, mai avea mult de furcă şi cu cei doi supraveghetori, puşi unul din partea regelui, altul din partea provinciei Languedoc (care da şi ea parale acum) să vegheze ca lucrarea să se execute după tocmala făcută cu întreprinzătorul. Aceşti doi intendenţi se certau veşnic între ei, avînd interese localnice deosebite şi cînd unul vrea să ducă canalul pe lîngă un oraş, altul vrea să-l abată în altă parte. Bietul Riquet abia poate să-i împace şi în acelaşi timp să treacă şanţul pe acolo pe unde cerea bunul mers şi interesul lucrării. Într-un loc însă, aproape de Malpar, i s-a înfundat: amîndoi comisarii cad la înţelegere că marele canal nu poate să străbată un munte ce-i sta în cale şi pe sub care îl ducea traseul lui Riquet, deoarece terenul este sfărîmicios şi tunelul are să se surpe... Plini de mulţumire îşi scot penele, le înmoaie în călimari şi scriu lui Riquet porunci în regulă prin care opresc numaidecît orice înaintare a canalului... Cînd este însă vorba pe unde să abată canalul, cearta iar începe, unul trage hăis şi altul cea...; unul îmbie pe Riquet să dea canalul pe la nord prin Maureillau, altul pe la sud, prin Vendres. Cu aceeaşi satisfacţie scriu amîndoi comisarii ministrului Colbert că „de astă dată întreprinderea lui Riquet a dat greş, deoarece lucrarea a ajuns cu capătul într-un munte de nisip, care are pe de lături două bălţi cu douăzeci şi cinci pînă la treizeci de picioare mai jos decît nivelul lui."

Parcă-i vezi frecîndu-se pe mîini de bucurie că Riquet a scrîntit-o, că geniul se înfundă în greşeli din cari abia poate fi scos de oameni mintoşi ca ei!...

Da Riquet nu era omul care să se dea cu una cu două. El care biruise natura elementară, nu putea fi oprit în loc de beţele ce-i punea în roată cei doi comisari cîrcotaşi. A băgat frumuşel poruncile de oprirea lucrării în buzunar, s-a prefăcut că ridică echipele de lucrători şi le trimite în altă parte, iar peste noapte a pus lucrători ascunşi cari să scobească muntele cu pricina. Peste şase zile tunelul era gata şi, cum zice Smiles, „se isprăvise şi cu imposibilitatea." Apoi foarte simplu cheamă pe intendenţi şi altă lume de soi şi cu mult alai, cu surle şi masalale aprinse, îi poartă de-a lungul tunelului prin care apa avea să treacă voioasă, fără să-i pese de supărarea intendenţilor...

Muntele nu s-a clintit şi tunelul e pînă-n ziua de azi... Dar necontenita lipsă de bani îl chinuieşte şi îi mănîncă liniştea şi sănătatea. Amărît, scrie veşnic lui Colbert cerîndu-i ajutor... Cîtă durere ascunsă sub glumă e cuprinsă în rîndurile acestea scoase dintr-o epistolă a lui către pu-

ternicul ministru. „Nu mai pot duce înainte lucrarea, afară numai dacă nu vreau să mă ruinez cu desăvîrşire. Şi atunci lumea ar putea zice cu bună dreptate că am făcut un canal ca să mă înec în el cu toată familia mea“...

Grija lui cea mare era să nu moară înainte de a vedea canalul isprăvit, iar nu grija de ruină... În cele din urmă, după cincisprezece ani de activitate în toate chipurile, bolnav şi istovit, este silit să-şi lase din ce în ce mai des copilul cel mare în fruntea întreprinderii, care merge, aţă, înainte, fără şovăire, graţie organizaţiei ce-i dăduse el. Cînd era aproape să se termine canalul, Riquet moare nemîngîiat, că nu vede cu ochii lui ţelul ajuns... După şase luni de la moartea-i întregul canal de la ocean la mare, de-a latul Franţei, era străbătut de corăbiile încărcate cu avuţii... Dar Riquet băgase în el nu numai munca, sănătatea şi viaţa lui, ci şi averea.

Pe urma lui rămînea o datorie de peste două milioane de livre şi toată averea vîndută. Pentru achitarea acestor datorii moştenitorii vînd toate drepturile şi abia după patruzeci de ani pot lua parte la beneficiile ce aduce canalul.

Aşa se sfîrşeşte această viaţă de om închinată deopotrivă şi ideii şi faptei; cu o voinţă şi cu o putere de muncă poate mai mari decît geniul firesc cu care fusese înzestrat, un strîngător de biruri, pierdut în fundul Franţei, un necărturar, săvîrşeşte în cîţiva ani ai veacului al şaptesprezecelea una din cele mai mari lucrări de inginerie de pe pămînt. Şi nu ştii de ce să te uimeşti mai întîi la el: de intuiţia lui firească, de mintea lui larg cuprinzătoare, ori de firea lui harnică, activă, întreprinzătoare, energică şi practică, precum şi de caracterul lui neşovăielnic...

Dar de bună seamă că cinstea, lipsa de interes material, abnegaţia din care a izvorît opera lui, jertfa deplină a averii lui şi vieţii lui închinată uriaşei lucrări nu au ajutat mai puţin decît toate celelalte însuşiri la deplina izbîndă. Şi aşa se înscrie un alt mare mucenic în cartea ce cuprinde vieţile Sfinţilor Muncii.

(„Lamura“ nr. 6, martie 1921, pp. 358-363)

File rupte

Ion Teslaru. Cărți pentru popor

Vreme de mai bine de cincizeci de ani n-a fost casă nouă durată în sat ori prin împrejurimi, care să nu fi fost ridicată de el. Meșterea lemnul ca nimeni altul și pusese Dumnezeu un adevărat dar în mîinile lui blagoslovite în care scrîșneau și se îndoiau trunchiurile de gorun și tufan ca în ale năzdrăvanului Strîmbă-Lemne. Se pricepea la toate, cum sînt oamenii la țară, dar era neîntrecut mai ales la cioplitul și așezatul lemnelor de casă, de la talpă pînă la căpriori. Și lucra aproape totdeauna singur, fără ajutoare și fără multe scule.

Într-o vară ne-a înălțat și nouă niște magazii... Atunci l-am cunoscut bine și nu l-am mai uitat. Parcă-l văz și acum, legat și voinic, cu părul rotunjit în față și lăsat în plete mărunte pe spate, cu o frunte întinsă înseninată mereu de semnul crucii ce-și făcea la fiecare masă. Nu l-am pomenit niciodată fără teslă, pe care o purta totdeauna la brîu, un brîu verde și lat cu care își încingea mijlocul. Cînd se hodinea mai mult, la conacele sorocite, se scotocea în brîu alături de teslă și în loc de pachetul de tutun, ca alții, scotea o cărțulie mică, cu scoarțe tot verzi și subțiri, din care cetea, slovenind rar și încet de tot, numai ca pentru el.

Eram mic pe atunci, fără nici o grijă și treabă și puteam sta toată ziulica lîngă el și să mă joc în talașii ce ieșeau ca niște cordele albe din gealăul uriaș.

Și acum îmi sună în urechi ciocănitul teslei amestecat cu frînturi rătăcite din „Epistolia cea căzută din cer“ ori din „Visul Maicii Domnului“, iar cel ce îl începe și nu citește pînă la capăt... și pe care după pilda lui le-am purtat și eu pînă mai încolo în școală, ascunse în buzunarul de la pieptul hainei.

... Și acum vrînd să scriu despre cărți pentru popor îmi vine stăruitor în gînd Ion Teslaru, cu tesla lui petrecută prin brîul verde, lîngă cărțulia sfîntă. Ce alăturare și împerechere potrivită săvîrșește acest alcătuitor de lemne cioplite: cartea alături de unealtă și tot atît de la îndemînă una ca și alta. Munca mîinilor îmbinată cu a duhului. Căci și cartea este tot o unealtă, a muncii, cu care se poate cîștiga hrană sufletului. Și mă gîndesc că nu ar trebui despărțite, pentru popor, cartea de viața lui de toate zilele, de munca și de hodina lui. Ar fi de îngrijit ca acestei culturi a poporului să nu i se dea o înfățișare de „lux“, de petrecere și pierdere de vreme. El să nu o socotească deloc ca pe ceva legat de o altă viață decît cea pe care o duce el în toate zilele, o găteală numai a duhului, cum te împodobești duminica, să ieși la horă. Ci cartea, rîndurile din rîndurile cărții, să-l însoțească și să-l urmeze oricînd și pretutindeni.

Această întrețăsere, această întovărășire a culturii cu viața trebuie să o urmărească necurmat Cartea Poporului, oricare ar fi ea, carte sfîntă ori de lume, carte de povești și cîntece sau de sfaturi și învățăminte. O pildă de ce e în stare să facă amestecul cărții în toate ceasurile vieții este puterea ce au tras englezii din citirea stăruitoare a Bibliei. În tot cursul vieții acestui popor, fie că a muncit, fie că s-a războit, fie că s-a răzvrătit, fie că a pribegit peste țări și mări, îl găsești

citind cu arzime Biblia. La el această citire a ajuns o îndeletnicire înrădăcinată, aproape națională; nu e cămin unde capul să nu adune măcar seara toată familia, cu slugile laolaltă, ca să le citească cartea sfîntă, de unde trag toți puteri adînci pentru luptele vieții. Cu drept cuvînt s-a spus că Anglia a cucerit lumea cu negoțul într-o mînă și cu Biblia în cealaltă. Căci nu numai mîngîiere, ci și puteri adevărate poate aduce omului cartea cea bună, înfrățită cu sufletul lui.

De aceea gîndindu-mă la cărți pentru popor nu-mi iese din minte cartea unealtă din brîul meșterului Ion, așezată alături de teslă și cu mare grije păstrată. Și cine știe de cîte ori bietul om trăsese nădejde, puteri și mîngîiere, în felul lui, din cărțulia prezentă, cu scoarțe verzi: cîtă hrană pentru duhul lui simplu și necăjit, pentru ca să ajungă să o păstreze cu atîta evlavie așa de la îndemînă și așa alături de cealaltă unealtă pe care o mînuia în fiecare clipă și care îi aducea hrana bietei lui vieți de lemnar.

(„Lamura" nr. 1-2, octombrie-noiembrie 1921)

Prin munți

Nicăieri turistul nu-și merită mai bine numele decît atunci cînd urcă pe drumuri de munte.

Este imensă deosebirea între un drum la mare și unul pe munte. La mare ești necontenit pasiv, lipsit de inițiativă. De la țărm au de pe bord privești jindios talazurile fără să ai vreodată putința să calci liber unde vrei. Pe cînd muntele cere în adevăr jertfe, dar îți dă în schimb mulțumiri fără seamăn. Piscul cel mai primejdios cu pregătiri, cu îndrăzneală se lasă biruit.

Toate instinctele de bărbăție sînt ațîțate în noi de muntele ce ne cheamă, ațîțate ca de orice țintă înaltă care trebuie ajunsă. Pe lîngă că este unul dintre cele mai reale sporturi, care dezvoltă și întărește armonic tot corpul, membre, plămîni, inimă, ochi, sistemul nervos, turismul în munte este și o lecție psihologică de răbdare, de îndurare, de inițiativă, de răspundere care echivalează cu o probă de grea încercare personală. O lecție de chibzuială și socoteală. Voința trebuie înarmată cu toate pregătirile experienții. O prevedere a tot ocrotitoare trebuie să organizeze totul după un plan bine stabilit. Muntele nu primește pe cei nedestoinici, pe cei lași, nu cruță pe cei ușurateci! Bineînțeles nu vorbim de mici plimbări. Ci prin turism la munte înțelegem acea voinicească osteneală de cîteva zile pe o potecă abia slomnită în cremenea unui munte, un efort adevărat și fizic și moral de zi și noapte, fără altă răsplată decît biruința asupra ta însuți, satisfacția că nu te-ai dat înapoi de la greutăți și primejdii.

Prin urmare mergem. Dar înainte de asta să ne alegem care și cîți putem merge? Nu e jucărie un drum continuu de 10 și chiar 12 ore, cu urcușuri și coborîșuri grele, pe lîngă prăpastia amețitoare! Să stea deci pe loc toți bolnavii de inimă, toți bolnavii de piept și copiii prea mici. Încolo, ceilalți pot urca muntele, chiar și fetele delicate, tinerii debili. Astfel ne alegem tovarășii pe care îi pregătim și sufletește pe lîngă că-i echipăm cu tot ce trebuie unui turist pe munte. Nu este o tarasconadă nici bățul cu fier în vîrf, nici bocancul cu ținte, nici apărătoarea de soare. La munte nici un amănunt nu trebuie neglijat, nici un lucru uitat. Aici nu stai pe o plajă, ca la mare, privind cum vin depărtările spre tine, aici mergi, sui, te încordezi și lupți. O gheată defectă este o suferință pînă la martiriu pentru tine și o pricină de insucces pentru întreaga tovărășie. Deci totul, de la ciorap și bocanc, pînă la haine călduroase pentru petrecut noaptea în pragul de munte, mantale de ploaie, totul trebuie ales, pregătit, încercat...

Proviziile de gură de asemenea trebuie să fie cu grijă alese. Hrana sobră, ușoară și concentrată sub volum mic, cafea și ceaiuri în termosuri, ciocolată stimulantă la drum. Zahăr cruțător de osteneală, fructe, ouă fierte, carne rece. Cît mai puține conserve și sărături care pricinuiesc sete. Deloc coniac sau alte alcooluri tari. La drum lung și greu, nici chiar vin. Apă însă din belșug, dacă știm că în drum nu se întîlnesc izvoare. De altfel munții noștri încep a fi semănați ici, colo cu case de adăpost și cantine, încît etapele se pot alcătui așa ca măcar la sfârșitul zilei să ne odihnim într-un adăpost omenesc.

Cine duce bagajele? E foarte important ca turistul să fie cît mai neîmpovărat, cît mai liber. E destul de greu propriul nostru trup, dar încă un sac în spate. De aceea, dacă se poate, încărcăm bagajele pe un cal, sau luăm cîțiva oameni călăuză, din satele de unde începem urcușul.

Şi acum încotro pornim? Facem masivul Negoiului? Cu lacul Bălan, lacul Colţul, urcînd pe
Porumbacu în Transilvania şi coborînd pe la Cumpăna pe valea Argeşului? Ne trebuiesc cel
in 4 zile.

Sau facem valea Jiului, cu masivul Parîngului, cu Petroşanii şi apoi cu ascensiunile pe Rete-
i? Mai bine alegem un drum nu atît lesnicios, cît mai apropiat: facem Bucegii, trecînd peste
nul, pînă la peştera Ialomiţii şi înapoi peste Caraiman.

Cale de 3 zile, care concentrează în ea toate greutăţile şi dă toate încîntările unui adevărat
m în munţi.

Culcaţi-vă devreme că mîine dimineaţă pornim, la orele 6,20 din Gara de Nord.

La orele 10 1/2 sîntem în Bucegi. Planul e să suim peste Diham, pe poteca Take Ionescu,
n valea Mălăeştilor. Ajunşi în Buşteni, luăm o maşină de piaţă care cu 200-300 lei ne duce cît
mulţi pînă la picioarele Dihamului, drum de 5-6 kilometri; astfel mai cîştigăm din timp şi
tim din osteneală. Despre călăuză, nu e nevoie decît dacă ţinem să luăm un cal pentru pur-
l bagajelor. Dacă nu luăm maşină, ci mergem pe jos, un drum minunat, neted ca în palmă,
e din satul Buşteni, pe lîngă hotel Palace de-a lungul căii Cerbului, pînă la poalele Dihamu-
într-o oră şi jumătate. Apa Cerbului ne întîmpină de la început şi ne însoţeşte tot timpul, rece,
pede şi repede ca o solie a muntelui. Semne convenţionale, o vargă roşie între două albe, ne
ăuzesc la tot pasul. După cîteva sute de metri drumul coteşte urmînd arcul de piatră al Buce-
or şi panorama se schimbă.

Coştila se arată în toată măreţia ei fioroasă, un monstru apocaliptic îmbrăcat într-o piele
asă de piatră jupuită ce face cute şi schiaburi adînci. Între Coştila şi Crestele Cerbului se des-
de Valea Cerbului, pe stînga, pe unde am putea urca sus la Omul în 6 ceasuri, dar noi mergem
inte, cu imensul arc de piatră al Bucegilor în spate. Iată Valea Mieilor, Valea Mălinului sco-
e în peretele Coştilei, aproape impracticabile. Acei ce le-au urcat se numără pe degete. Ajuns
oalele Dihamului, nu-ţi vine să crezi că e munte globul acesta verde, cu cocoaşa plină de pă-
i. Dar începe să-l urci şi ai să-mi spui de sănătate. Noroc că mergem la adăpostul pădurilor
fagi cu umbră răcoritoare şi că întîlnim 2 izvoare cu apă ca gheaţa. După un drum de 1 ceas,
că pe la 2, ieşim într-o poiană de vis de unde priveliştea în stînga pe Bucegi s-a îmbogăţit cu
ţii Morarului care fierăstruiesc cerul şi cu spinarea Bucşoiului. De aici drumul e mai oblu
e scoate curînd în poiana dintre Diham şi Căpăţîna Porcului, la poteca Take Ionescu. E un
fără seamăn, o evocare din poveşti. Dacă ne mai ostenim puţin şi luăm la dreapta, pe vechiul
m grăniceresc, urcăm tăpşanul Dihamului în vîrf cu vechea piatră de hotar şi cu o privelişte
ndioasă asupra Transilvaniei. Coborîm înapoi în poteca ce o coteşte la stînga şi pe un drum
pe sub streşini de pădure de-a lungul colanului uriaş al Bucegilor luăm drumul Mălăeştilor,
la Stîna Roşie, călăuziţi necontenit de semne. Poteca de curînd reparată, urcă nu prea greu,
eşte necontenit, intră în văi, se adînceşte, iese iar deasupra, cînd prin păduri, cînd prin goluri,
timpul de-a lungul cotului de piatră al munţilor de poalele cărora e apărată. Ne urmăresc fără
erupere fantasticele arătări: cînd perete drept de piatră, al căror creştet nu-l vezi, oricît ai ridi-
ochii, alunecos ca sticla, de unde numele de seninări, cînd uriaşe turnuri crenelate, de stîncărie
dită în cetate, cînd năruiri colosale de zidărie ciclopeană în dreapta. În acelaşi timp, şesul

Ardealului își desfășoară mătasea cîmpurilor învărgate cu ape. Iată în fund, albastru posomorîți munții Oltului. Aici aproape, pe o colină rîpoasă, cetatea Rîșnovului, s-o iei în palmă. Postăvarul cu spinarea de mistreț ține calea să nu se vadă Brașovul pitulat înapoia lui. Printre el și muntele Pietricica privirile scapă într-un șes galben fără fund, zburînd peste cele 7 sate. În mijloc, Țara Bîrsei, cu toate orașele și satele ei, sclipește ca un miraj, prin tremurarea zărilor încețate de pulverea luminii de amiază. Drept în inima imensei viziuni, măgura Codlei înseamnă un punct de sprijin pentru ochiul amețit de această fantastică fugă de pămînt. Ne aflăm chiar sub Bucșoiul. De aici, însemnată cu alte culori, o potecă se desparte spre stînga și începe să urce spinarea Bucșoiului celui neprimitor și neprietenos. E un drum prea anevoios pentru noi, deși duce de-a dreptul la Omul. Noi o luăm înainte, mereu pe sub streșinile de piatră ale munților, încins peste brîu de potecă, și cam spre seară ajungem în Valea Mălăeștilor, vale largă, păduroasă, cu vederi noi spre Transilvania de miazăzi, pînă acum ascunsă. Cărarea intră de-a binele spre stînga, în inima văii pe care-o urcă spre vîrf, o potecă mai domestică, bătută de copitele mărunte și despicate ale miilor de oi ce se perindă la păscut. Auzi hăisi de ciobani, asculți ușurat sunete de tălăngi și te simți fără să vrei mai asigurat, deși nu-ți era nici o frică. Dar cunoști că urci pe tărîmuri mai omenești, nu ca pînă acum, pe tărîmul cellalt. Curînd ajungem la Casa de adăpost unde ne ospătăm și mînem peste noapte. Mai rătăcim puțin pînă înnoptează și obosiți de drum, uluiți de priveliște, amețiți de aerul tare, adormim somn adînc pe salteaua tare ca lemnul.

A doua zi de dimineață pornim spre Omul. Cu cît urcăm, cu atît măreția se desfășoară pînă la uitare de sine. Te simți strivit. În sfîrșit muntele își dezvăluie taina. Sîntem pe piscul socotit pînă mai deunăzi cel mai înalt din Carpații noștri, la 2500 m. înălțime. Cu o singură răsucire în loc cuprinzi o imensă roată din fața pămîntului.

Deoparte Ardealul întreg pînă în fundurile misterioase ale Munților Apuseni și Tisa. De cealaltă, cîmpia Munteniei și a Moldovei pînă în apele Dunării pe care o ghicești ascunsă în tulbureala zării. Într-o latură toți munții cei mari ai Argeșului, cu masivul trupeș al Negoiului, mergînd lanț spre apus și dîndu-și mîna cu munții Olteniei pînă ce se pierd dincolo de Serbia. Pe cealaltă latură munții Buzăului, Tigăile Giurgea spre Ceahlău și Bucovina.

Ca dintr-un pivot cu o singură învîrtitură miști și rulezi grandiosul film al Romîniei Mari, aievea așa cum a ieșit din atelierele Creatorului. Toată suferința fizică a ostenelii este uitată. Răsplata neașteptat de dumnezeiască covîrșește cu mult prețul oboselilor. Lipsesc cuvintele și imaginile spre a închega impresiile supra firești ce ai acolo sus.

Cerul nu este cerul nostru de jos, clopotul de azur, cortul albastru cu care ne-au obișnuit poeții.

Cerul e un han de un albastru sălbatic, o altă prăpastie necuprinsă, neîncăput în ochi.

Numai acolo unde o clădărie de nori, ca un alt șir de munți, îl escaladează poți să-l mărginești și să-l fixezi. Alți nori călătoresc prin văzduh, însă jos, sub mine, și urmele lor negre alunecă peste ținuturi ca niște pasări gigantice.

Dar ce se lasă colo sub noi, pe muntele Păpușa? E o furtună pe care o privim de sus. Bubuiturile ajung slabe, se urcă la noi ca din o peșteră. Pe aripile vinete ale norului lucesc uneori pene de fulgere. Pasărea cu trăsnete în plisc se lasă tot mai la vale și ajunsă în cîmpie se preface în

loaie mare, pe care o vezi cum călătorește – o trîmbă sură, hașurînd zarea. Și în curînd totul s-a ers. Abia un scul din lava norilor mai întîrzie. Noi aici sîntem deasupra furtunilor, mai presus e nori, peste care călcăm uneori.

Aici putem rămîne cîteva ceasuri. La căsuța din vîrful Omului găsim de-ale mîncării.

Stăm și sub ochii noștri o dată cu clipa se schimbă și lumina. Nuanțele se perindează infi-ite. Munții ca un ocean cu talazuri încremenite au ca și marea o viață pe care le-o dă lumina eas cu ceas. De unde erau sinilii, acum spre seară se catifelează cu violet episcopal, apoi cu rumăriu, trecînd prin toată gama întinsă de la trandafiriu la negru. Departe, ei se topesc și se mestecă în verdele de apă al cerului.

Dar trebuie să pornim dacă nu sînt locuri de dormit în casă, deși ar fi minunat să așteptăm ısăritul soarelui pe Omul. Coborîm pe ciudatul Munte al Obîrșiei, ocolind pîlnia uriașă a văii erbului, clădită la gură în gigantic amfiteatru cu staluri de stînci, și o luăm în partea opusă rahovei, dînd în valea cea frumoasă a Ialomiței. Înapoia noastră rămîn numai năruiri de schele riașe, încălecări de vîrfuri jupuite, turle sprijinite pe vînt, stînci aninate parcă de cer, ținîndu-se colo printr-o minune de echilibru. Ne însoțește vuietul alergător al apelor Ialomiței pe la obîrșia ăreia trecem. Privim astfel leagănul viu al muntelui său și o dată cu noaptea sosim la hanul Dru-ıeților din poiana Cocorii, unde mîncăm și ne odihnim ciolanele pe paturi bune și la adăpost. treia zi, cînd deschidem ochii ne trezim pe o gură de rai ca în balade. De jur împrejur, creste e munți stîncoși străjuiesc valea tăiată de apă. Peștera e dincolo de pîrîu. Trecem s-o vizităm. ici alte minuni. O gură cu gîtlej afund se deschide în malul prăpstios, parcă e gîtlejul pămîntu-i, de unde ies vuiete surde, o dată cu apele țîșnite din întuneric. Chiar înainte de ora 10 trebuie ısă să plecăm. Cine vrea se lasă în jos spre cheile Tătarului și Bolboci..Noi vom urca valea îna-oi, de data asta peste Babele, ca să mergem la crucea Caraimanului. În cîteva ceasuri sîntem răși sus pe șaua Bucegilor, vecini cu cerul. Urcușul e greu și în piept, dar bătrînele babe sînt rednice de văzut. Pietre sure, cît casa, așezate în picioare, tăiate de vînturi și fățuite de ploi în nip de mese colosale.

Pe toată întinderea asta dintre Babe, Caraiman și Omul plutește un suflu de mare legendă. ici se zice că erau altarele cele mai sacre ale strămoșilor noștri traci. Aici urcau ei în mari alaiuri, zilele sfinte, ca să aducă jertfă zeilor autohtoni, ale căror simulacre s-ar găsi azi în stîncele udate cu înfățișări de chipuri colosale. Aici ar fi fost leagănul vechei religii dorice, împărăția ătrînului Zeu Saturn, al cărui chip cioplit ar fi stînca de pe Omul, distrusă barbar de dinamită. e masa uriașă a Babelor a curs de multe ori sîngele omenesc al jertfelor ce trebuiau să ducă zei-or vești de la pămînteni.

De departe, toate aceste stînci au înfățișări de idoli și par simulacrele marilor divinități ce au ăpînit vremile pelasge și trace. Pînă și azi s-a păstrat obiceiul acestor memorii ale pelerinării. adevăr, de Sf. Marie tot acest platou plin de amintiri preistorice este plin de lume, oameni mpli din popor, veniți de peste tot, din valea Prahovei, din a Ialomiței, din a Moeciului, din a îrsei la Crucea Caraimanului, purtată parcă de vagi îndemnuri ancestrale.

De pe platou coborîm în valea Iepei și de aici, cotind la stînga pe o cărare scobită în peretele e stîncă al Caraimanului, ieșim prin spărtura lui la Cruce.

Iat-o – e imensă, 42 metri înălțime și de la ea priveliștea e unică. Bușteni, Azuga, Sinaia, Predeal par jucării zvîrlite într-o prăpastie albastră. Dar trebuie să ieșim înapoi sus pe platou înainte de sfințitul luminii și luăm drumul îndărăt ieșind iar în cărarea ce duce jos la Bușteni pe valea Iepei.

Dacă am vrea am coborî chiar de aici. Dar ne-am hotărît să vedem o noapte cu lună pe Caraiman. De către Zamora iese luna plină și încet, încet plaiul muntelui se poleiește cu aur subțire de lună. Iar valea Prahovei scînteie de lumini electrice. Dar noi aici sus umblăm ca niște lunateci, pe acoperișul pămîntului. Alunecăm pe schiaburile de piatră ale munților. Ne mișcăm tăcuți într-o halucinantă atmosferă de dincolo de vremi și lume – în noaptea fantastică de vară, învăluită de lună. Iarba tare și groasă e înmuiată de rouă, văzduhul înmuiat de lumină potolită rece și umedă. Muntele tace cu măreție. Noi ne ștergem pe fața pămîntului, cu umbrele lungi tîrîndu-se după noi. E o poezie sălbatică și ciudată, ne mai simțită. Ajunși la căsuța Șil ne luăm drumul pe platou, care duce la Sinaia peste Piatra Arsă sau coborîm pe ea drept în Bordei. Cu faclele aprinse, dar cu pază să nu dăm foc pădurilor, începem coborîșul pe zigzagul potecii strejuite de funicular și cînd pe sub pădure, cînd prin luminișuri și goluri, ajungem după 4 ceasuri în sat. Lumea s-a culcat. Rari privighetori ne-au zărit încă de sus și ne-au urmărit cum ne lăsăm cu faclele, ca niște luceferi coborîtori pe pămînt. Dormim într-unul din hoteluri și a doua zi de dimineață sîntem înapoi la București după 3 zile de turism în munți.

(„Buletinul Societății Academice de Turism România",
ianuarie 1931, pp. 5-12)

Toamnă tîrzie

Trăim necontenit în mijlocul unei neîntrerupte, unice poezii a naturii. Numai noi, oamenii, o frîngem în nuanțe, așa cum norul îmbucătățește lumina albă în fețe de curcubeu. S-ar putea spune că noi trăim conștient poezia naturii, umanizînd-o, o creem a doua oară.

Poezia toamnei este poezia omului care își transfigurează astfel declinul vieții, împărtășindu-și destinul lui pieritor cu al cerului și al pămîntului.

Somptuoasele agonii ale cerurilor de toamnă sînt mai mult ale vieții noastre și zilele descresc mai mult în noi. Ne scuturăm frunzișurile în clipe îngălbenite la fel ca copacii păliți de brumă. Flotilele de cocori străbat spațiile reci, ca să se refugieze undeva în tropicele sufletelor noastre unde așteaptă. Cînd se întorc, căutînd, tot din noi revin. Simțim solstițiul toamnei, ca pe solstițiul vieții noastre și furtunile din afară ne bîntuie și nouă lăuntricele mări ale sîngelui.

Ce semnificație adînc umană au podgoriile crucificate pe lemnele haracilor, cu rodul așteptînd zdrobirea sub picioarele morții. Rămîn în urmă dealurile vieții călcate de argații năimiți ai destinului. Dar pașnica poezie a toamnei ne împacă așa cum ne-ar împăca o operă de artă făurită de noi înșine. Ne contemplăm melancolia împuținării noastre, tristețea treptatei noastre întunecări. Le contemplăm însă trecute în proporții uriașe și devin tălmăcite în peripeții aeriene și cerești, în drame vegetale care cuprind codrii unei țări întregi, în spaime ce acopăr munții în giulgiuri de neguri, în panice stîrnite în toate aripile ridicate pentru surghiun.

Ajunși la maturitatea acțiunilor și dincolo de cruziciunea pasiunilor, ne alinăm descumpătul interior cu marele calm în care se înfășoară natura pregătindu-se de amorțire. Romantismul din noi și veșnicul dor de mit se măgulește cu formele aurite în care ne vedem înveșmîntate trecerile noastre prin toamna trupească și sufletească. Tot brume ne bat și creștetele noastre și dintr-odată bruma devine poetică. La fel, tivite cu galben, grădinile zilelor noastre își coboară sevele în pămînt, spre rădăcinile strămoșilor. Poezia toamnei destrupează pînă la nemărginire și ideal durerea sleirii noastre și în mărețul joc al simfoniei de culori privim fresca pogorîrii noastre către apus. Azur pustiu fără de căldură – tristă chiar la amiază – pămînt acoperit cu flori mortuare, umbre reci căzînd grabnice din amurgul chinuit, foi irosite cu aurul nefolositor... Cîte avertismente înscrise în tragicele și frumoasele stihii din afară și din noi.

(„Revista Fundațiilor Regale”, 1 noiembrie 1943, pp. 267-268)

SUMAR

PROZA EPICĂ

Între Epică și Lirică

ADDENDA